Бүгү чурттарның пролетарийлери, биригиңер!

1925 тыдыа үндезилеттингеи.

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1973 ч. ИЮНЬ 1 ПЯТНИЦА № 127 (3202) Өртээ 2 коп.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

ШӨЛДЕРДЕ—ШИИТПИРЛИГ ХҮННЕР

Май 28-ке чедир чуртта чазын чажар культураларны 140282 муң гектар черде тарааи деп ССРЭ-ниң ТСЭ-зи дыңнаткан.

Часкы ховуажылдары ам чоон чүүле чүү-биле шилчээн. Оң ажылды мында тывынгыр, мергежилдиг аргалар-биле чорудуп турар. Ажыл-агыйларның спецыалистери амгы байдалга таарыштыр ажылдап турарлар. Чижээ, Урал мындыың тараажылары картофель олуртурууның планын күүседиптиккен. Картофель олуртурууның оң таарымчалыг үези ам-да тенмээн, мынчангаш ону Курганның ховужулары картофель олуртурууга ажыглаарын үргүлчүдевишаан. Барыын Сибирьиниң, чурттуң төп болгаш сонгу-барыын районнарының ажыл-агыйлары бо ажылды доозар дээш ам-даа эвээш эвээ ажылды кылыр апаар. Иркутск болгаш Сибирьиниң оске-даа чамдык областарының тараажылары агаар-бойдустуң оскерилчел үезинде бедик организастаг болуп, техниканы мергежилдиг ажыглап турарлар.

Кукуруза тарыырынга тускайлаан шөлдерде ажыл-ил база-ла кужениишкиниг. Украинада, Узбекистанда, Азербайжанда, Молдавияда, Таджикистанда болгаш Туркменияда оң культураны тарыыр план ажыр күүседтингеи. Бүгү чуртта кукурузаны 17597 муң гектар черде олуртыкан — план 89 хуу күүседтингеи. Ооң иштинде үреэнниң алыр кукурузаны 4012 муң гектарда тарып, планны 103 хуу күүседкеи.

Оң ышкаш свёкланың болгаш тарымал тооруктуң үрезиниң ажаап алыр шөлдерге оларның чаштырылгазы база ажыр күүседтингеи. Свёкланы 3564 муң болгаш тарымал тооруктуң —4624 муң гектар шөлде тараан.

Частың артиан хүннеринде дыка хөй ажыл-агыйларның картофельчилери болгаш ногаажылары кызымаккай ёзу-биле ажылдап турарлар. Картофельди 3368 муң гектар, ногааларны —953 муң гектар шөлде олуртуп, оларны тарырының планнарын туе-түзүмде 96 болгаш 82 хуу күүседкеи.

Оң ышкаш кырлыг-кара болгаш лён-долгуиец тарырынга тускайлаан шөлдерде ажыл база-ла кидиң түлүктээн. Оң культураларны: кырлыг-карааны 932 муң, лён-долгуиецти —1228 муң гектарда тараан. Тодаргайлап чугаалаарга, планда көрдүнген шөлдериниң туе-түзүнде оларны 58 болгаш 98 хуузунда тараан бүүп турар.

Ринти 417 муң гектарда тараан, планны 94 хуу күүседкеи. Чуртта конопляны, таакпыны, оске-даа культураларны чажып, тарырыы ам-даа үргүлчүдеп турар. Тараажылар болгаш чер ажылдакчылары тараа, чигир свёкланы, үе культуралары, картофель болгаш ногаалар тарыыр шөлдерии кадбартыр талазы-биле хемчеглериии күүседир дээш чүткүддүг ажылдан турар.

Оң бүгү-биле чергелештир ажыл-агыйларда тарыыга шөлдерии сайгарадыр ажыл улам калбарып турар. Амгы үеде мурнакчы коллективтериин гектар бүргүзүге эки ажылдаар, үнүштериниң өзүп, маңдырыынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш кыйгырыыны чурттуң колхозтарында болгаш совхозтарында калбак-биле детпин турар.

(СЭТА-ның корр).

Чарыштың тиилекчизи

«Сүт-Хөл» совхозтуң хөрөчүн болгаш мурнакчы механизатору Ондар Санчай-оол часны ховуажылдары эгелээнден бээр-ле совхозтуң механизаторларының социалистиг чарыкмының мурнуну одуруунга чөрүп келген. Совхозтуң директсиязы, партком чарыштың түңнелин 5 хонуктап үндүрүп турар. Түңнел үндүрген санында-ла бирги чер, шаңнал Ондар Санчай-оолга онаажып келген.

Мурнакчы механизатор чаштырылга үезинде 600 гектар хире черге тараа культураларын чаштырып, бодумуң алган хүпээгезиин күүседткен. Оң үлүг-нормазын 140 хуудан кудуматпайн келген.

О. ДОРЖУ.

«Саяның» № 3 хову бригадазы

Бо совхозтуң үшкү ховутрактор бригадазының механизаторлары часкы тарылганы шалыпкын болгаш бедик агротехниктиг деннелге чорудуп турар. Трактористер 2700 га черни андарар тургаш, ону шагда-ла бүрүн күүседкен.

Бригаданың механизаторлары бо чылын 1567 га черге кызыл-тасты чаштырар үжүрлүг. Ону база-ла эки шынарлыг кылдыр доозкан.

Механизаторлардан Дамба Кызыл-оол, Дмитрий Пасиов, Чомаа Баир, Александр Кокеол олар чаштырылгага үлүг-нормазын хүн бүрүзе 120—130 хуу күүседип турганнар.

Ам бригаданың механизаторлары мал чеми культураларның чаштырылгазын, картофель олуртулгазын чергүүп турар.

С. МАНЖИКАЙ.

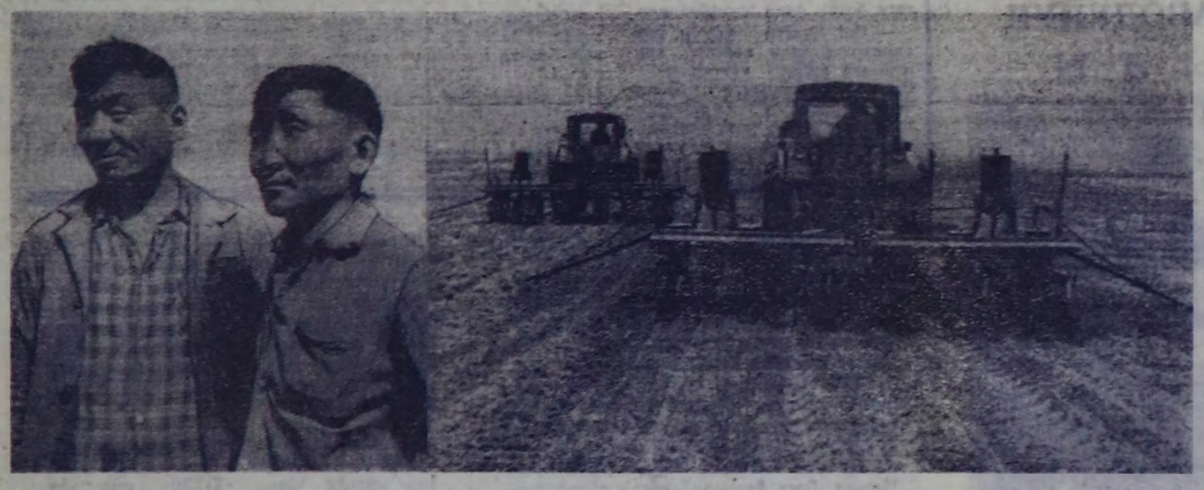

Кедээ ажыл-агыйның дуржуулга станциязының тараажыларында изиг түүлүг ажылдың үези. Тараа культураларын чаштырарында трактористер нормазын 200 хуу чедир күүседип турар. Чижээ, трактористер П. Богатов биле А. Глыбин олар хүнде 14 ганы чаштырар нормалыг тургаш, кызыл-тасты 38—40 гектарга чаштырып турар. Тракторист П. Пимнов 20 га нормаиың орнунга 40 ганы чаштырып туар. Ам № 4 ховубригадазы кызыл-тас чаштырылгазым бүрүү-биле доозкан. Бында 2055 гектарга кызыл-тасты чаштырган.

Механизаторлар кукуруза чаштырылгазынга кирипкен. Оюн Доржу биле Хаян Кек-оол олар ол культураны чаштырарынга база-ла ийи нормаиы күүседип турарлар. Ажылдың шынары эки.

ЧУРУКТА: № 4 бригадада кукуруза чаштырылгазы. Сеилгей талазындан: трактористер О. Доржу биле Х. Кек-оол.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Бөгүн—Уруглар камгалалының делегей хүнү

КЕЖИК-ЧОЛДУГ УРУГЛАР

Магалыг, чалгай, ногаан чайның баштайгы хүнү — июньуң бири кижи төрелгетеииниң келир үези бичии чаштарга тураскаадтынган. Уруглар камгаладының делегей хүнүн бөгүн байырлап эртирип турар. Амыдыралдың чечектери, келир үеииң идегели болгаш чоргаараалы бичии чаштар дээш сагыш салымшкын Советтер чуртунда бирги чергеиниң айтырыы болуу берген. Совет улустуң бүдүрүп, кызып турар бүгү-ле кежиктери чурттуң бичии хамаатыларының келир үедеги чаягай чоруунга бараалгаттынган.

Хөй националдыг улуг совет оң-бүленнең улустарының оолдар, кыстарының бүгү талалыг өзүлде-сайгырамы, эртем-биилиг даяш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак дөктаамал сагыш салып келген. Кадык чаагай, бергелерге торулбас, туруштуг, күш-ажылга ынак, эртем-биилиг хижилер — коммунизмниң ёзулуг тургузукчулары кылдыр оолдар, кыстарны өөредип кижилерге бистиң чугула соруглавыс.

Бөгүнгү Тывавы көрүмер. Республикада 159 школаларда бежен ийи муң ажыг уруглар өөренип турар. Колхозтарның, совхозтарның төптеринде, салбырларда иелиг-садтарда ажылчының, колхозчунуң, интеллигенциниң ажы-төлү бүгү талалыг кичээнгейге хүрээлеткен. Тываның малчынмарының уруглары күрүшеиии долу хандырыгазында, интернаттарда чурттап турар. Уруглар албан черлериниң четкизин чыл келген тудум калбаргаи.

Бистиң уругларывыс чүүле хүиүүскү школаларга өөреиириидеи аңгыда, спортчу, музыка болгаш чурулга школаларында база өөреиип, Пионерлер бажыңнарынга, аныяк техниктериниң, натуралистериниң станцияларынга барып, хөй санныг болгүииерге ширжир арганыг.

Чылдың кайы-даа үезинде, ылаңгыя чайгы үеде, уругларның дыштанылгазын чөп организастаарының айтырыы хөй-ниити организмниың олзагай сагыш салыр чүүлү болуу берген. Чыл бүрү чүүле уруглар пионер лагерьлерииге дыштанып, калбак-делгем Төрээн чуртунуң мраи-чоок булуңнарын таварты туризчи походтарны организастап, чурт-шинчилел талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турары кымга-даа өөрүнчүг.

Совет уруглар ёзулуг патриоттар, интернационалыстар кылдыр ёзуп доругун турарлар. Оларның өөредиглери биетиң чугула соруглавыс.

Бүгүнгү Тываны көрүмер. Республикада 159 школаларда бежен ийи муң ажыг уруглар өөренип турар. Колхозтарның, совхозтарның төптеринде, салбырларда иелиг-садтарда ажылчының, колхозчунуң, интеллигенциниң ажы-төлү бүгү талалыг кичээнгейге хүрээлеткен. Тываның малчынмарының уруглары күрүшеиии долу хандырыгазында, интернаттарда чурттап турар. Уруглар албан черлериниң четкизин чыл келген тудум калбаргаи.

Бистиң уругларывыс чүүле хүиүүскү школаларга өөреиириидеи аңгыда, спортчу, музыка болгаш чурулга школаларында база өөреиип, Пионерлер бажыңнарынга, аныяк техниктериниң, натуралистериниң станцияларынга барып, хөй санныг болгүииерге ширжир арганыг.

Чылдың кайы-даа үезинде, ылаңгыя чайгы үеде, уругларның дыштанылгазын чөп организастаарының айтырыы хөй-ниити организмниың олзагай сагыш салыр чүүлү болуу берген. Чыл бүрү чүүле уруглар пионер лагерьлерииге дыштанып, калбак-делгем Төрээн чуртунуң мраи-чоок булуңнарын таварты туризчи походтарны организастап, чурт-шинчилел талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турары кымга-даа өөрүнчүг.

Совет уруглар ёзулуг патриоттар, интернационалыстар кылдыр оолдар, кыстарны өөредип кижилерге бистиң чугула соруглавыс.

Июнь 17—чер-чер Советтериинге сонгулда хүнү

Семинар

Чер-чер Советтериинге сонгулдалар талазы-биле районда сонгулда участоктарының даргаларының, секретарьларының, хоорай болгаш кожаа Советтериин күүскомнарының секретарьларының, агитпунктулар эргелекчилериниң семинарын Чөөн-Хемчик районнуң сонгулда комиссиязы организастап эрттирген.

Семинарга бүгү-делегей байдалының дугайында лекциияны СЭКП райкомунуң организациининиң эргелекчизи К. Хомушку номчаан. Сонгулда документациязын шын кылырының дугайында илеткелди райкүүскомнуң секретары Д. Түлүш, чер-чер Советтериниң сонгулдаларынга белеткелдиг районда чорун турарының дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң секретары Т. Сарыглар олар кылган. Семинарга райкүүскомнуң даргазы Б. Үндүк сонгулга кампаниязының дугайында түүнел чүве чугаалаан.

М. СЕВЕН.

Активке чугаалашкан

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. Ацаа партия райкомунуң бирги секретары эш Ш. Д. Куулар «СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң түңнелдериниң болгаш районнуң партия организацияларының сорулталарының дугайында» илеткелди кылган.

Бо айтырыг талазы-биле «Чыраа-Бажы» болгаш «Большевик» совхозтарның партком секретарьлары Г. Ч. Канчыр-оол, Т. Д. Хертек, «Алдан-Маадыр» совхозтуң сээлчизи Ш. Д. Ховалыг, «Искра» колхозтуң партком секретары Х. Ч. Самдан, районнуң «Сельхозтехника» каттыжышкынының эргелекчизи П. И. Иванов болгаш өскелер-даа сайгар бергеи.

Районнуң партия активиниң хуралының ажылынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендуме киришкеи болгаш делегеигей чүве чугаалаан.

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

Чедиишкиниг доозулган

⊙ БОНН. (СЭТА). ЧССР биле ГФР-ниң аразында харылзаалар чогумчалыг болдурар дугайында ийи чурттуң делегациялардың аразынга чугаалажымышкынар Боннга чедиишкиниг доозулган.

Делегациялардың удуртукчулары — ЧССР-ниң ганттыкы херектер министриниң орлакчызы И. Гетц болгаш ГФР ДХМ-ниң статс-секретары И. Франк — делегациялардың төлевилээн керээзин чазактарынга киирер. Керээге ат салыр кылдыр ону Боннга ийи күрүнеиин ганттыкы херектер министрлериниң киржилтезинде белеткээр деп айытkан.

Ам ГФР биле ЧССР-ниң аразында харылзааларга чаа үе-чаза эгелеп турар. ГФР-ниң Совет Эвилели-биле болгаш Польша-биле керээлерин ёзугаар эгелээн оруква буруңгаарлар базымны кылган деп. ГФР ДХМ-ниң медегелиниле демдеглээн.

Комиссия ажылдап эгелээн

⊙ ЖЕНЕВА. (СЭТА). Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында керээге душтур тургустунган, доктаамал сумележилге комиссиязы Женевада ажылдап эгелей берген.

Комиссия бодунуң баштайгы сессиязының баштайгы хуралын ССРЭ-ниң Женевада төлээ черинге май 30-де эрттирген.

Доктаамал сумележилге комиссиязы ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында 1972 чылдың май 26-да ССРЭ биле АКШ-тың аразынга чарган керээниң болгаш стратегтиг шавар халдаашкын чепсегленишкинерин кызыгаарлаар талазы-биле чамдык хемчеглер дугайында ийи чурттуң аразынга база ядролуг чепсек дайынының тыпты баарының айылыл эвээжедир хемчеглер дугайында ийи чурттуң аразынга 1971 чылдың сентябрь 30-де чарган дугуржулганың соруглаарын, негелделерин боттандырарынга дуза чедирер соруглалыг.

Акы-дуңма дузаламчы

⊙ БЕЙРУТ. (СЭТА). Бейрут аэропортунга совет самолёт барып хонупкаш, ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдер эвилелиниң база Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил маттыштырылгазының Совет комитединиң Палестин Кызыл Чартык ай организациязынга акы-дуңма дузаламчызы —700 ажыг килограмм эм айтыкан чедирип берген.

Ол совет эмнерни чөөнга чаа Бейрутка болуушкуннарның уржуулдан качыгдалга таварышкан палестиннерге бээр.

Эки шынарлыг, хөй дүктү—Төрээн чуртка

ҮЕ ДАЛАШТЫРЫП ТУР

Шээр малдан ийиги «дүжүттү» тиилиг чоокка ажаан алыры, эки шынарлыг бараанныг дүктү күүлеге садар онаалдыны күүседири — Чөөн-Хемчик районнуң кедээ иишилериниң мурнунда чугула сорулгаларының бирээзи. Район беш чылдың шиитпиргеи үшкү чылында 384 тонна дүктү күүлеге садар. Харыысалгалыг бо сорулганы чедиишкиниг шиитпиргээр дээш район часкы кыргылда-биле 146 муң, күскү агаралашкын-биле 75 муң хойну кыргыыр. Районнуң ажыл-агыйларында 16 кыргылда пунктулары бар.

Хой кыргылдазынга белеткелдиг чорудулгазын ганыжара-биле «Шынның» рейд бригадазы «Искра», «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтарга, «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтарга барып чораан.

«ИСКРА» КОЛХОЗ 30 тонна дүктү бо чылын күүлеге садар. Колхоз 11.700 ажыг хойну кыргыырын планнап, кыргылдага белеткелди шапкымчыткан. Бажың-Алаак суурнуң үстүнде, девзелиг арыг шиити черде, кыргылга пунктузунда септелгеии доозкан. Пунктуның девискээри, шиити бок түүлдерден арыглаттынган. Электриглиг 32 хачы ажылдаарынга белеп. Хой хачыын-биле 20 кижи ажылдаарын баш бурунгаар өөрген. Ынчалза-даа дүктүң шынарын экижидеп-биле кыргылданы механизастыг өрга-биле чорудары чугула. Кыргылда агрегаттарын хөлдүрер шинчеликчиин туружунда эккеп салган. Ону ажылдадыр мотористи, хачылар бистери чидирдер дочуулачыны, дүк сорттаар ылгакчыны, кыргыкчыларга бараан болгур повалрларны шилээн.

Кыргылдага кирер коданарның графигин тургускаш, хойжударга таныштырган. Кыргылдага баштайгы ээлчегде бодуун дүктүг хой коданарын киирерин көрген. Шээр малдың кышкы турлагларында тоглаш дүшкеи дүктү чыгаш, пунктуга эккеп арыгладырын организастаан. Колхоз 500 ошкуну кыргаш, ошкү бүрүзүнге онаалтыр 0,5 кг дүктү алган.

— БИСКЕ ТӨПЧҮТКЕН чанғыс пункт ажылдаар. Часкы кыргылдага 11 муң баш хойну киирер, агаралаары 8000 баш. 1500 баш ошкуның кыргылдазы доозулган. Оон алдынган 700 кг дүктү күүлеге саткан. Пункт септелгеиин кылып турар — деп, Ленин аттыг колхозтуң даргазы Д. Бичө-оол биске чугаалаты. Ынчалза-даа херек кырында боттуг байдал дарганың чугаазы-биле дүүшпес болду. Пунктуда септелге кыгаи кижи чок. Ында элзон дедгем серииң чаа кылган, доозкан. Ам-даа кызыл чогуур ажыдар-ла хөй. 30 кижиниң хол хачыын-биле хой кыргыыр черииң кырын серилээри негеттиниң турар. Кыры дуглаттынган серилериниң ойбактары хөй. Дүк калгалаар черииң серизин септээри негеттинер. Пунктуда хой турар кажалыың коржеии хоортунмаан, ашталга-шеверлээшкиниң кыдыымаан.

ЭҢ ХӨЙ ШӨЭР малдыг «Чыраа-Бажыңга» үш пункт ажылдаар. Ажылагыйының топ салбырында пунктуның кыргылдага белеткээнин эки деп болур. Хой кыргыыр электриглиг агрегаттарны Арак-Кара Күжүгет эдип, ажылдадып турда, оон-биле белеткел дугайын чугаалажы берлиивис.

— Хой кыргылдазының кампаниязы каш-ла хонуктан эгелээр. Анаа белеткелди чорудуп турарывыс бо. Электриглиг 40 хачы маңаа ажылдаар. Оларны септеп, эптээрин бүгү доозар мен. Чедир кыыр болгаш септээр ажылдарны Бюрбю Монгушка удурткан бызаңчылар чорудуп турлар. Кыргыкчыларны база оске-даа ажылдакчыларны шиитпп алган. Кыргылда агрегаттарының артык невектери четчирә-биле бар — деп, ол тайылбырлады.

Пунктуда немей кылдынган оске-даа ажыдар бар. Столовая база септеттингеи. Чыргаиы салбырында пунктуга кыргыыга эгелээр чоокшулаан турбуже, инда кылдынган ажыдар эвээш. Эрги одекти арыглап эштаваан. Ажыл-агыйның Хорум-Даг салбырында чаа пунктуну тудуп эгелээн. Ынчалза-даа тудугу шапкымчыдарын уе негеп турар. Чыргаиы, Хорум-Даг пунктуларынга хой кыргыыр электриглиг агрегат шуут чок. Совхозтуң директсиязы чаа агрегат дугайында чагыгны киирген деп турар. Оон кажан келирин билдиннес.

«СҮТ-ХӨЛ» совхозтуң Ишкиниде пунктузу кыргылдага ынору белеткеиген. Чес-Булуула чаа пунктуну тудуп доозкаш, кыргылданың чаа агрегадын бүрүү-биле чепсеглеп тургускан. Ынчалзада-даа кыргылдага ажылдаар кижилерии ам-даа шилип албаан.

СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң Хайыракан кыргылда пунктуазында чаа агрегатты (24 хачылыг) Чаанаевиң «Сельхозтехника» каттыжышкынының Чимит Ондарга удуртқан звеиозу эптеп тургускан. Ол агрегаттың тургустуглаи аайы-биле хой кыргыыр узун столдарны кылыры, кырын серилеи дүлээры негеттиниң турар. Ол ажыы чаа эгелээн. Ында дүк калгалаар чаа складты кылза-даа, оон шилээ чок. Мурнунда хой кыргыыр турган орга узун столдарны бускаш, ада кылыры негеттиниң турар.

КЫРГЫЫР 10.700 баш хойлуг «Октябрь 30 чылы» колхозтуң Баян-Тала суурга эки дерилеалыг кыргылда пунктузунда белеткел ажылдары чорун турар. Ынчалзада кажаалаарны, хөримнерии септээринче, шиитки арыглашкыныиче чаа киирер. Бир баш хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргыыр ап турган, күүлеге 25 тонна дүктү садарын колхоз бо чылын хүлээген. Инда база-ла чедир кызза чогуур ажылдар хөй. Электриглиг чаа 30 хачылыг. Оон кырынга 15-ти немээр дээш сураглаттынып турар. Эрги кыргылда агрегадының кезектерии инда асыылап каан. Оларны эдип, аштаарынче сагыш салдынмаан. Белеткелди шапкымчытпааже, кылыр түүлдер-ле хөй.

Мал чуур ваннлар ажылагыйларның пунктуларының чанында. Оларның септелгеии чорун турар. Мал чуурунга ажыглаар креолинии колхозтар, совхозтар боттарының транспорту-биле Абакандан сооргуп алыры Кызылдың Зооветхандырылга черя дыңнаткан турдала, чамдык ажыл-агыйлар ону сооргуп албайн турар. Креолинии төп ажыглаарын чамдык ажыл-агыйлар херекке албайн турар фактылар бар. Ылаңгыя «Искра» колхоз эрткен чылгы креолинии черже төпкеи.

Районнуң чамдык колхозтарының, совхозтарының малчынвары ниитиинг хоюндан хуузунда өшкүлерии тускайлавайн турары ам-даа үргүлчүдевишаан. Хой кыргылдазының үезинде өшкүнү коданнардан тускайлаары чугула. Өшкү дүгүше холушкан хой дүгүнүң шынары-даа, өртек-үиези-даа кудулаар апаар.

Мал ажылында чугула болгаш харыысалгалыг кампания болуур кыргыданы организастыг, шынарлыг чорудар дээш, ацаа белеткелдиң темпизин дүргедедир ажылагыйларның удуртучуларындан, тускай эртемниглеридеи, партия, профсоюлел, комсомол организацияларындан негеттиниң турар.

«Шынның» рейдизиниң киржилчилери: М. Дамба, «Искра» колхозта узуссуу контроль белүүнүң удуртукчузу, Е. Строганов, кедээ ажыл-агый продуктуларының шынарының болгаш белеткезиниң талазы-биле районда күүлеге инспектору, К. Шомбул, райкүүскомнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң экономизи, С. Ондар, районнуң үлүсчү контроль комитединиң даргазы, М. Севен, «Шынның» корр.

СЭКП Төп Комитединден

1896 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүүн, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры, Улуг совет энциклопедиязының Кол редакциязының кежигүүн, профессор Федор Николаевич Петровтуң 1973 чылдың май 28-те, 87 харлыында мөңгээнин СЭКП Төп Комитеди ханы кажымдал-биле дыңнадым тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫР, ЧОГААДЫКЧЫ АЖЫЛДААР

Тыва республиканың аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчылары СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүтүү күнүүн тоску беш чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседиривче мөөнүзээн. Эрткен үш чылдың дургузунда аъш-чем үлетпүрүнүү чаа-чаа объектилерни амыладып киргизээн, чамдык будүрүлгелерин алгыдыр тудуп, чаа дериглелерин тургускан. Тодаргайларга, Таңдының Бай-Хаак суурда хонукта 25 тонна хлеб бижирар заводтуң тудуун доозуп, ажыглап эгелээн. Хову-Аксында хлеб бижирар пекарииның чаартын кылган. Ак-Довуракта хлеб заводун алгыдыр туткан. Ак-Довуракта ол заводтуң хлебин Барыын-Хемчик районнуң бүтүү суурлары ап турар. Ол ышкаш Кызылдың хлеб заводун чаарты тудуп, Туранда хлеб заводунуң тудуун эгелей берген.

Чамдык ап чорутпан хемчегленiң түңнелинде тоску беш чылдың эрткен үш чылында алган социалистиг хүлээлгелер күүсеттинген. Үш чыл дургузунда продукция сайгарарының планы 103,5 хуу, күш-ажылдың будүргүчүлүүн бедидериниң планы 107,1 хуу күүсеттинген. Планнан ажыр 453 муң рубльниң продукциязын будүрүп үндүрүп, сайгарган. Бо чылдың дөрт айларының дургузунда продукция сайгарарының планы 101,3 хуу күүсеткен. Планнан ажыр 31 тонна кондитер кылгыларын белеткээн.

Аъш-чем үлетпүрүнүң будүрүлгелериниң дарый чайладыры негеттинип турар чамдык четпестерни, хожудашкыннарны маңаа айтыры чугула. Ол эргелеп бо чылдың дөрт айларында күш-ажылдың будүргүчүлүүн бедидериниң планын түгле 98,5 хуу күүсеткен. Эртиен чылдың бо үезинниңге деңнээрге, ол көрүзүг 5,8 хуу кудуласаа, 6 будүрүлгениң дөртү күш-ажылдың будүргүчүлүүн бедидериниң планын күүсеткээн. Үлүг бүтүр, ажеллеж. Чадааначыл Ак-Довуракты Бай-Хаактың хлеб заводтары болгаш Кызылдың пиво заводу хамаарыжыр.

Чыл эгезинден бээр ол эргелеп хлеб-булочка кылгыларын будүрериниң планнарын күүсеттиген келген. Ол кылгыларның 146 тонназын чедир будүрбээн. Пиво кылып үндүрериниң планын түгле 64,2 хуу күүсеткен азы 17,9 муң декар пивону чедир бербээн. Ол завод 1972 чылдың июль 1-де-ле будүрүп үндүрериң хоруп каан хоюг пивону ымырын ам-даа уламчылап турар. Чем кылыгларын ассортиментиниң аайы-биле будүрери база күүсеттинмээн. Ынчангаш бирги кварталда ол эргелеп продукциязының ботүвезин 29 муң рубльге улгатпаан.

Чадааначыл Ак-Довуракты хлеб заводтарында продукциязының шимээри куду. Чадааначыл чыл эгезинден эгелеп хынаан хлебиниң 23,5 хуузу багай шынарлыг болган. Мында хлебти шыгжап, ону чүдүрүп чорудуп турарында четпестер бар. Хлебти бымырган соонда 48—72 шак дургузунда тейлендир овваалап каан чыдар. Магазиннерже чорудары-биле түдүрерде, кайы-хамаан чокка машинаже овваалаттар. Ооң үжурунда бараан даштыкы шыпарын, хевирин үндүрүптер. Кайы-даа заводтарда печкаларның ишкиринiң күжүн хемчээр термометрлер чок. Бар лабораториялар продукциязының шынарын чедир хынап шыдавайн турар.

Хлеб заводтарында санитарлыг байдал багай. Будүрүлге цехтери хирлиг, чувар черлерде изиг сут чок, ажылчыннар түсшей хептер-биле чедир хандыртынмаан.

СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң «Будүрүлгениң хурлавырларын ажыглаарын экижидер болгаш улус ажылагылымга камнаткга чурумуун күштедирер дугайында» доктаалдың амыдыралга боттандырарының хамаарышкан хемчегленiң ажылдап кылбаан. Аъш-чем үлетпүрүнүң будүрүлгелерин беш чылдың шынарлыг чүүлү чылында 5 тонна долганы камбаан алыр хүлээлгени алган. Ол даалгаланы күүсеттиниңиң үлүү, харын-даа бирги кварталда 15 тонна долганы алыр чаргыдаан.

Чаа техниканы, шинээдин алырынмың болгаш эртем-техниканың чедиишкиниңерин ажыглаарының хемчегленiң 45—50 хуу күүсеттиниң турар. Будүрүлгелерде күш-ажылдың эртемге үндезилеп организастаарының валазы-биле навды-даа ажылды чорутпайн келген. Мурнуунда тургускан КЭО төвүлелдерни ажылдаспаан. Чадааначыл, Ак-Довуракты, Бай-Хаактың, Хову-Аксының хлеб заводтарында КЭО төвүлелдерни тургускаан. Чаартыга болгаш чогаадыкчы ажылдаары болчаак.

Коллективтерде ажыл-ишчилериң бот-идепкейни, оларның чогаадыкчы эгелээшкиниверин хөгжүдеринге үлүг идиг-бээр шинчедикчи күш болза, социалистиг чарыш болгай. Кызылдың хлеб заводунуң цехтеринде чарыш дээштиг организастаттынган. Мында ажылчын бүрүзү бодитиен хүлээлгелерин алган. Коллективтиң кежигүннериниң шүүлүзүп чарыышче хаара тутка. Будун цехтер, бригадалар бадытжен хүлээлгелериг. Мында партия организациязының секретары Г. Шапировская социалистиг чарыштың түңнелдерин ай саныында үндүрүп, тиилекчилерни байырладыгыбыла шаңнап-мактаарын организастап турар.

Ол заводта косчу агитатчын эвээ, помчукчанчыг, корүштүг, чараш. Цех бүрүзүнде корүзүг самбырааныга хүн бүрүнүң планнарының күүселдезин бижээн, кайы цехтиң каш дугайр чөрде болганын айтып турар. Бо завод бирги кварталда аъш-чем үлетпүрүнүң эразының чаргышка бирги черни эзлээн, шилчир түктү болгаш акша шаңналыын алган.

Ак-Довуракты, Чадааначыл, Хову-Аксының хлеб заводтарында, Кызылдың пиво заводунда партия организацияларының хемчегленiң күштелдирери негеттинип турар түүдер амда хей. Ылаңгыя ажыл-агыйларның агрономнарының, хову бригадаларының бригадирлериниң талазындан тараажыларга болган механизаторларга негеттиген чавыс. Техниканың айыыл чок чоруунуң дүрүмүн үргөөр чоруктар база тургулаан.

Часкы хову ажылдарын агротехниктиг бедик деңнелге эки шынарлыг доозар, кыргызда шүүлүүлэрин эки шынарлыг белеткээр болгаш хөй кыргызыдазын чөр-чөрлерге организастыг эрттирер сорулга районнуң контролёрларының мурнуңда туруп турар. Ол ышкаш сиген белеткээр техника сеттелгезин, шинтиниң малының баш саның хөгүдедир дээш ажыл, бо чылдың бирги чартының планнығ онаалдаларын чедиишкиниг күүсеттир дээш демисел база контролёрларының кичээнгейниниң төвүнде чугула ажылдар болур.

П. ГУБАНОВ,
Каа-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

Улусчу контроль

КОНТРОЛЁРЛАР БОЛГАШ ХОВУ АЖЫЛЫ

Каа-Хемниң кадре ажыл-агыйының ажыл-ишчилери тараанны болгаш чер ажылының еске-даа продуктуларын будүрериң көөдедир дээш Бүгү-аныыл социалистиг чарышчыларга киришпишаан, партия организацияларының үндүрүлгазы-биле часкы хову ажылдарын идепкейлиг чорудуп турар.

Колхоздар болгаш совхозтар бо ажылды организастыг чорударының хемчегленiң алган. Тоску беш чылдың шинтиирлиг чылында кодзе ажыл-агый продуктуларын будүрер база белеткээр талазы-биле планныг онаалдаларны чедиишкиниг күүсеттир, эң хей продукцияны алыр сорулгаже бүгү күштү мөөнеп турар. Часкы кампанияны шалыкшы чорударыга партия организацияларының даянып кол күжүг улусчу контрольдуң болуктери болгаш постулары болур.

Тарыга эгелээр мурнуунда партия, совет ажылдакчыларының киришпигези-биле контролёрларның семинар-хуралын чмыдырган. Часкы хову ажылдарын организастыг чорудар дугайын ада чугаалажып, бо кампанияның үезинде контролёрларның кылыр ажылдарының демдеглелин чогаадып тургускан. Часкы чылыг хүннер дүжери билек Каа-Хемниң ховуларынче чүс-чүс тракторлар организастыг үнген болгаш бедик дүжүттүг өстүрер дээш ажыл-херек доозу күш-биле хайыыкнаан.

Районнуң ажыл-агыйлары ам кол тарап культуразы — кызыл-тастың тарылгазын доозкан. Ону бедик темпилиг чорударыга контролёрлар биче аяс үлүгүү киргеен. Бо чылын 150 тонна тараны, 135 тонна минералдыг чемиш-чидилгени үреливишкиндеи оларның киржилгези-биле баш удур кампаллаан. «Коммунизмче оруу», «Октябрь 30 чылы» колхозтарда, «Бүрен», «Кызыл тун» совхозтарда улусчу контролёрларның ажылын эки организастап турар. Тарыга кампаниязынга киришпишаан контролёрлар күш-ажылга база үлегерин көргүзүп, тараажыларны боттарының соонда эвиледдээн. Чиижээ, «Коммунизмче оруу» колхозтуң улусчу контролёр Александр Романович Сорокинниң чаштырыга агрегатлы хүн бүрүде залчег үлүүн 150—180 хуу күүсеттип, ажылды эки шынарлыг чорутпеен. Социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрерде ацаа шилчилер ышпээдин каш удаа тывыскаан. Ол колхозтуң човаачызы Иван Тимофеевич Михальченко мында улусчу контроль болгүүнүң ажылынга идепкейлиг киржинп, часкы хову ажылдарын идепкейлиг чорудуп турар.

Часкы ап чорутпан хемчегленiң түңнелинде тоскан беш чылдың эрткен үш чылында алган социалистиг хүлээлгелер күүсеттинген. Үш чыл дургузунда продукция сайгарарының планы 103,5 хуу, күш-ажылдың будүргүчүлүүн бедидериниң планы 107,1 хуу күүсеттинген. Планнан ажыр 453 муң рубльниң продукциязын будүрүп үндүрүп, сайгарган. Бо чылдың дөрт айларының дургузунда продукция сайгарарының планы 101,3 хуу күүсеткен. Планнан ажыр 31 тонна кондитер кылгыларын белеткээн.

Аъш-чем үлетпүрүнүң будүрүлгелериниң дарый чайладыры негеттинип турар чамдык четпестерни, хожудашкыннарны маңаа айтыры чугула. Ол эргелеп бо чылдың дөрт айларында күш-ажылдың будүргүчүлүүн бедидериниң планын түгле 98,5 хуу күүсеткен. Эртиен чылдың бо үезинниңге деңнээрге, ол көрүзүг 5,8 хуу кудуласаа, 6 будүрүлгениң дөртү күш-ажылдың будүргүчүлүүн бедидериниң планын

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери эгелээн

Чогаадыкчы ажылдакчылар — чонга

М. Ш. АРТАЕВ, Тыванын күрүне филармониязының директору

Улуг-Хем, Бии-Хем, Таңды, Каа-Хем районнарга болуп эртер Тыва литературамын болгаш уран чүүлдүң хүннеринге бистин филармонияның артистери долузу-биле киржир. Алдан ажыг кижи составтыг «Саяны» ансамбли бодунуң оюнун Бии-Хем райондан эгелээр. Оларны ук ансамбльдиң уран чүүл удуртукчузу, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Р. Лесников болгаш ансамбльдиң администратору А. Сагды удуртуп чоруур. «Саянының» программазы көрүкчүлерге солуп болуру чугаажок. Оон ийиги кезээ «Чайлагда байырлал» деп ниити аттыг.

Бистиң филармониязының ийиги болүү—тыва цирк артистери. Оларның удуртукчузу—РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хөнзиг-оол. Ол болукте цирктиң хоочуннары Д. Очур, А. Хуурак, артистер Х. Аракчаа, О. Байыр-оол, Н. Чайбар болгаш өскелер-даа бар. К. Хөнзиг-оол согааштар-биле, Д. Очур чинге демир кырынга, А. Хуурак биле Х. Аракчаа жонглёрлап ойнаар болгаш цирк уран чүүлүнүң янзы-бүрү аппаратыр, чараш хевирлерин концерттен көрүп болур силер. Ол шыкаш Өнермаа Байыр-оолдуң тыва танцыларны күүседири, Монгуш Мерген-Херелдиң ырлаары силерге улуг таалал болур.

Тыва радиону болгаш телевидениниң симфония оркестри бо хүннерде бистиң филармонияның ады-биле ойнаар. Үжен адды хөгжүмчүдүр бо оркестр классиктиг, совет болгаш тыва композиторларның чогаалдарын чонга таныштырар. Бо үш бөлүктүң артистериниң, хөгжүмчүлериниң кол сорулгазы—күүселде бүрүзүн бедик мергежилдиг чонга бараалгадыры болур.

• • •

Мурнуу Вьетнам. Куангчинин хосталган районнарының чурттакчылары можуның амыдыралын чогумчалыг болдурар ажылдарга идепкейлиг киржип турар.

Революстуг түр чазактың контролюнда турар районнарда 17 муң ажыг уруглар өөренип эгелей берген. Башкылар чедиишкейн турар, мынчаташ эге школаларга башкылар бедеткел бээр, башкы өөредилгезиниң ийи чыл хуусаалыг курстарын ажыткан.

ЧУРУКТА: Куангчинин бөдүү-классечилери.

ТАСС—СЭТА-ның фотозу.

• • •

ГСЧП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНГА Э. ХОНЕККЕРНИҢ ИЛЕТКЕЛИ

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП-ниң VIII съезди-ниң салган сорулгаларын чедиишкиниң күүседип турар дээш, партинның Төп Комитединиң IX пленумунга ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Эрих Хонеккер ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң отчёттуг илеткелинге демдеглээн.

ГДР-ге сайыргаган социалистиг ниитилелдиң тургузарынга хамаарышкан иштин болгаш даштыкы байдал оранчок экижээн. Илаңгыя бистиң улус ажыл-агыйының сорулгаларын амыдыралга боттандырарынга шинчилиг ГСЧП-ниң VIII съездиниң шинчилиглерин боттандырып келгенивистиң үшкү чылының бүдүүзүде ынчалдыр сеткил ханышкынның бадыткап болур бис. Партияның VIII съездиниң соонда ийи чыл эрткенде — бөгүн Герман Демократтыг Республика-биле 82 күрүне дипломаттыг харылзааны тудуп турар. Даштыкы политика талазы-биле бистиң демдеглеп турар фактывыс ындыг. АКШ-биле дипломаттыг харылзаалар тургузар дугайында чугаалажышкыннар боор турар. Герман Демократтыг Республика биле Германияның Федеративтиг Республиказы боттарының аразында доктаамал төлөө черлерин тургузар деп турар.

Ажылчын, тараачыннарның социалистиг күрүнези Герман Демократтыг Республиканың делегей байдалы тодаргай болгаш биледингир, ындыг төлөөде ону кым-даа хереңге албайн барып шыдаавас. Делегей амыдыралынга оон дең эргелиг киржири хандыртынган деп, Э. Хонеккер чугаалаан.

Хамыктың мурнунда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинчилерин шудургу боттандырып турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң линиятивтиг болгаш чайгылыш чок политиказының ачызында улуг түңнелдерни кады чедип алган бис. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының тайбың программазы шынаплада социалистиг дем шаттыштырылгазының, делегейниң коммунистиг шинчилекишиниң чорудар ажылдарының программазы дээш аладыр эргелиг. Ук программа хөрек кырында турушкактарны барымдаалап турээш, улустарга тайбыңны бо үеде хандырып бээр айгыларны шинчилээринге белен бүтүү ниитилелерге үнделеп болур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиргизиге секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң Герман Демократтыг Республикага чоруун пайыралдыг аян-чоруу догуннаап турар болгаш үргүлүү налбарып турар аку-дүңма харылзааларывыстың чайынналынчак илереп болган. Совет Эвилели-биле пайырал бистиң эң чугула хереэнээс, ол пайырал социалисти туругуушкунунуң хереэнге амгы болгаш келир үениң кол магадылалы боор турар, Совет Эвилели-биле пайыралды улам сырый болдурары, ханыладыры —Тельманның чагыгларын ёзугаар бистиң салгалдан салгалче дамчыдып берип турар сорулгавыс деп чүвени бистиң чурттувуска бистиң кижи бүрүзү кажаттыындан-даа артык медереп билгеи деп, Э. Хонеккер оон ыңай чугаалаан.

Э. Хонеккер оон ыңай «соок дайындан» Европага дүшкүүрүүр байдалды чавырыдырыпчо угландыр делегейде боор турар эргиндени чугулаалап чугаалаан.

Бистиң үевисте түс-түс күрүнелериниң аразында харылзаалар бүгү делегейде тайбыңга база үргүлүү саддарлыг. Оон ким-даа чигзинмес. Аңгы-аңгы ниитилел тургузуугуг күрүнелериниң харылзааларынга ол онза хамаарыгалыг.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принципилерин ол күрүнелериниң аразында харылзааларга боттандырарыг делегей политиказында таварымчалыг углавышкынналарны калбартып, бижыглаарынга чугула. баштайгы белеткел деп, СЭКП ТК бодунуң апрель Пленумунга үнелеан. Л. И. Брежневтиң ГФР-ге чоруунуң түңнелинде тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын принципилерин социалистиг дем каттыштырылгазының өскелеп чурттары-биле сырый харылзаалыг чорудун турар деп, капиталистиг чурттар-биле харылзааларга хамаарыштыр оратор демдеглээн.

ГСЧП ТК-ның Бирги секретары империализмниң идеологиязынга болгаш культуразынга удур шинчилиг демисел чорударын эртежок чугула деп ёйыткан.

СЭКП биле ГСЧП-ниң аразында аку-дүңма харылзаалар, ийи партияның бүгү талалыг дем каттыштырыш ажылдаары ГСЧП-ниң VIII съездизиниң соонда улам бедик чадаже кедүүргеен. Бистиң партияларывыстың аразында калбак, кайгамчык солун харылзаалар бистиң күрүнелеривистиң болгаш улустарывыстың бүгү дем каттыштырылгазын калбартырынмыш шынап-ла кол үндезинни боон турар деп, Э. Хонеккер түңнелинде демдеглээн.

С. СҮРҮН-ООЛ, Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииниң секретары

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери мурнуку чылдарда база-ла өске районнарга эртип турган болгай. Орта чогаадчыларның киржип турганын номчукчулар-биле ужурежылгалардан аңгыда, ол хүннерде бижиттинген элээн хей шүүлүктер, рассказтар, очерктер, орун демдеглелдери бадыткап турар. Оон аңгыда ол-ла хүннерде төрүттүнген темаларга улуг хемчээлдиг чогаалдар бижиттинип-даа турар чадавас.

Тоску бөш чылдың бо шинтипирлиг чылы чогаалчыларга амгы үениң ажыл-ишчи кижилериниң дугайында чаа чогаалдарны бижиирин даамдырып турар. Ынчангаш эвилелдиң баштаар черииниң үнүүшкүнүүт хураадарын районнарга — чонуң аразынга эрттирип турарывыс-даа ол.

Бөгүн Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери төп районнарда эгелеп турар-дыр. Аңаа бистиң киржилгевисти чугаалаайн. Чогаалчылар чүгле хоорай, суурларга эвес, а фермаларга, хову турлагларынга, хойжу бригадаларга ажыл-ишчилер-биле ужуражыр апаар. Бо хүннерде чогаадчылар номчукчуларга аалдап чедип, ужуражыры-биле мыялгаарлаттынмайн, а оларга чогаадыкчы отчёдун берип, планнарын таныштырар. Номчукчулар ол хүннерде Л. Чадамба, А. Даржаа, О. Сувакпит, Ю. Кюнзегеш, Е. Танова, С. Тамба база өске-даа чогаалчылар-биле ужуражыр. Ол ышнаш ук районнарда база Кызылда чурттап турар аныяк чогаалчылар база киржир..

А. Ч. КЫЗЫЛ-ООЛ, Тыванын хөгжүм-шин театрының директору

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң районнарга эртер хүннеринде бистиң театрның коллективи ийи шинни көргүзер.

«Хүннүң ыраажылары» деп хөгжүмнүг каттырынчыг шинниң созуун чогаалчы С. Сарыг-оол, а музыказын композитор А. Чыргал-оол бижээн. Ында бөгүнгү көдээнин ажыл-ишчилериниң амыдырал-чурттазының көргүзүп турар. Шинде кол рольдарны Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Е. Кенденбиль, А. Таваккай, Л. Солун-оол, артистер Ч. Монгуш, Р. Чооду ойнап күүседир. Ук шинниң баштайгы көргүзүглерин Бии-Хем районга эгелээр бис. Оон ол бөлүк Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем районнарны кезинир апаар.

Бистиң ийиги шиивис — улуг орус драматург А. Н. Островскийниң «Думбей эзимни». Хаанныг Россияга помешиктерниң дерзин, харам, хоптак болгаш кижилерни көөр хөөн чок аажы-чанын, думбей чурттазының ында уран овур-хевирлер-биле көргүзүп, шүгүмчүлеп турар. Ол шинде бистиң театрның хөөчүн болгаш аныяк артистери Каракыс биле Максым Мунзуктар, Х. Конгар, В. Монгалбин, С. Байыр, О. Ынзак, Б. Бады-Сагаан, О. Челбеней, Валентина биле Чылбак-оол Мартай-оолдар, Анна биле Хертек Ширини-оолдар болгаш өскелерда ойнап турар.

«Думбей эзимни» баштайла Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилеринге бараалгаткаш, аразында өске районнарга көргүзер бис.

С. К. ЛАНЗЫ, Тыва АССР-ниң Чүрүкчүлер эвилелиниң баштаар черииниң даргазы

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннеринге чүрүкчүлер болгаш ус-шевер мастерлер киржири чаңчыл апаргаан. Республиканың төп районнарында бөгүн эгелеп турар мультура хүннеринге бистиң төлөөлериис база киржир дээш дүүн-не аъттанышкан.

Чогаадыкчы ажылдакчыларның сорулгазы кымга-даа билдингир болгай. Чон-биле, тургузукчу иүш-ажылдың кижилери-биле сырый харылаза бистиң ажылывыстың кол үндезини. Шак-ла ындыг чугаа чоокта чаа эрткен ССРЭ-ниң чүрүкчуларының съездизинге база болган. Тоолу бөш чылдың шинтипирлиг үшкү чылының шалыпчылары, ажыл-ишчи маадырлар бистиң чогаадылгавыска илереттинер ужурлуг.

Чүрүкчү Иван Салчак, ус-шевер мастер Байыр Байынды культура хүннеринге киржип, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның Шагаан-Арыг, Тураа хоорайларынга болгаш өске-даа суурларга барып, чон-биле ужуражышкыннарны эрттирер.

Бөгүн эгелээр культура хүннеринге бистиң чүрүкчуларывыстың киржилгезинниң база бир хевири акварель ажылдарының делегелгеин Шагаан-Арыг болгаш Туран хоорайларга организастаарывыс болур. Акварель талазы-биле делегледе Л. Протасов, Г. Торлук, С. Ланзы, Т. Левертовская, Ю. Курский болгаш өскелерниң-даа ажылдары киргилээн. Ук делегелгеге көөчү черии эвилелдешкен республикаларның чүрүкчуларының акварель талазы-биле ажылдары эзлээр. Бөгүн бистиң делегевис Шагаан-Арыг хоорайга ажыттынар. Кирип моорлаңар, эртим эптер!

А. К. КАЛЗАН, Тыванын дыл, литература, төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң сектор эргелекчизи

Бо чылын республиканың дөрт районнарынга болур тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннеринге бистиң институттуң эртем ажылдакчылары мурнуку чылдарда шыпкаш база киргеир.

Бадылап каан чүрүм ёзугаар, институттуң литература болгаш аас чогаалынның секторунуң ажылдакчылары боттарының чон-биле ужуражылгазын Бии-Хем районда «Саяны» совхозтуң төвү—Өөк суурдан эгелээр. Оон соонда «Хадыңы» колхозтуң колхозчулары болгаш Ленинка суурнуң чурттакчылары-биле ужуражыр бис. Оон дараазында бистиң бөлүүвүс Улуг-Хем, Каа-Хем, Таңды районнарга баар.

Эртем-шинчилел институдунуң кылын турар ажылдарын доңчулап таныштырарындан аңгыда, болуктүң кежигүүлерээн тус-тустуңда тускай илеткелдерни кылыр. Чижээ, филология эртеминиринің кандидады А. Калзан «Тыва совет чогаалдың чедиишкининери», «С. К. Токаның чогаадылга ажылы», О. Дарыма «Тыва үлегер домактарда шоодуг», «Тыва улустуң тывызыктары», Ч. Куузар «Тыванын аныяк чогаалчыларының чогаадылга ажылы», «Алдан-Маадырлар» дугайында Тывадың аас чогаалы», Э. Нүргат «Тыва улустуң хөгжүм чогаалы», «Тыва кожамыктар» деп темалар талазы-биле боттарының шинчилелдерин, бодаларын, түңнелдерин чонга чугаалаар.

Литератураның болгаш аас чогаалының ёзулуг эзлери — чон-биле ужуражылганы улуг харылсаалгалыг болгаш ужурдуулыг хөрек кылдыр санап, оон бодувустун ажылывыска ажыктыг түүлдерин алырынга идеген турар бис.

• • •

Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииниң үнүүшкүнүүт хуралы чоокта чаа Барыын-Хемчик районга эрткен. Оон киржикчилери районнуң ажыл-агыйларынга, аныяк үлетпүрүнүң төвү — Ак-Довуракка номчукчулар-биле ужуражыр, солун экскурсияларны кылгылаан.

ЧУРУКТА: чогаалчылар «Тыва даг-дүгү» комбинаттың директорунуң өрөөнинде. (Солагай талазындан оң талаже) СЭКП Барыын-Хемчик районунуң секретары С. Күжүгет, чогаалчы О. Сувакпит, комбинаттың директору В. Ухов, шүлүкчү Ю. Кюнзегеш болгаш рудной даргазы Х. Сарыглар олар Ак-Довуракты келир үениң дугайын чугаалажып олурары.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

• • •

Шериг удуртукчузунуң медеглели

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның чепсектиг күштери боттарының патриотчу хүлээлгезин үнделеп хоойлунуп болгаш оны барымдаалап үндүрген хоойлуларының негелделеринге дүүштүр күүседир сорулгалыг деп, чурттуң кургаг чер шеригларының чаа командылакчызы генерал Хорхе Рауль Карканьо медеглээн. «Аймак чок чоруктуң эң эки магадылалы даштыкының холгаарлаашкынындан шуут хостуг хөгжүлде болур» деп, Буэнос-Айреске армия хүнүн уттаан байырлыг хуралга ол демдеглээн. Аргентинаның национал эрге-ажыктарга дүжүр, хамаарышпас политика чорударын командылакчы база санаалдаан.

Негелде

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезиниң төлөөлекчилер палатазының кежигүүзү Б. Розенталь Европага АКШ-тың курган чер шеригларының кижи санын бир чыл дургузунда ылап кыскарыры негээн. Ол негелдени палатага чугаалажып көөрү-биле саналдаан шинтипир төлевилелин конгресс кежигүү киргеп.

Кызагдалга удур

ПРАГА. (СЭТА). Шериг диктатуразының ёзу-чурумун буруу шаап турар кижилерни чудуп хөрүгдээр болгаш кызагдаар дерзин үүлгедиглериниң болуп турарының дугайында Афинадан чаа-чаа дыңнадыглар кээп турар. Оон-биле чергелештир Грецияның Коммунистиг партиязының ТК-зының грек улуска кыйгырымында демдеглээнин ёзугаар алырга, Грецияны социалистиг чурттарга удур, араб улустарга болгаш Чер ортузу далайның улустарынга удур АКШ-тың, НАТО-ның дайынзырак базазы болдурарды улам күштелип турар.

Ындыг болганда, Грецияның Компартиязы ёзулуг демократтыг эргелер болгаш хосталгалар дээш демиселге сырый каттыжылышкынныг болурунче патриотчу бүгү күштерни кыйгырган. Кыйгырыгны Прагага чарлап үндүрген.

Агрессияны тодарадыр айтырыг талазы-биле комитеттиң хуралы

ЖЕНЕВА. СЭТА-ның корр. **Н. Егоров** дамчыткан:

КНО-ның агрессия тодарадыр айтырыг талазы-биле тускай комитединиң VI сессиязы Женевага доозуган. Комитет баштайгы документ төлевилелин белеткээн. Ында агрессияны ниитилел-биле тодарадырының барымдааларын айытказын, агрессияны ылавылап тайылбырлаарынга барымдаалаар үүлгедиглерни санап айткан, агрессия уржуунуң уламыдал ажыглаар эргелерин тайылбырлаан, улустарның бот-башкарыыр эргезининг дугайында болгаш улустар аразының харылзааларынга күштү чөп ажыглаар дугайында саавырларының үлегер-майгыны база көргүскен.

Өске күрүнениң бүрүн эргезинге, оон девискээрининге дээш болбас чурумга ийикше политиктиг хамаарышпас чорууга удур бир күрүнениң чепсектиг күш ажыглаарын агрессия кылдыр буруу шаап дээш, документте демдеглээн.

Өске күрүнениң девискээринче чепсектиг күштериниң шуруун киреринге ийикше аңаа халдаарын, өске күрүнениң девискээрин ийикше оон ылаңгы шериг күжү-биле канчалдыр-даа эжелеп, күш ажыглап турган канчалдыр-даа холгаарлап алырын агрессия кылдыр буруу шаап деп, тодаргайдап тайылбырлаан.

Төлевилелди чугаалажып көөр болгаш элээн хей кансырыда тайылбырлыг кылдыр тургускан. Аңаа хамаарыштыр немей киирген санаалдарны чугаалажырынга үе-шак чедиишкейн барган, мынчангаш ол саналдарның чамдыктары төлевилелге база барымдаалаттынмаан. Ынчанмыже моон мурнунда ол документиге хамаарыштыр саналдан киирген үш төлевилелди болгаш өске-даа хей санныг саналдарны барымдаалап тургаш, агрессияны тодарадырының чаңгыс алий төлевилелин кол барымдаа кылдыр сессияга эң баштай дугурушкаа, ук сессия мынчангаш чугула ужур-дүүлүг. Агрессияны тодарадыр дугайында 1969 чылда саналлан киирген совет төлевилелдиң кол негелделери ол документте илергейлеттингеп.

Бөгүн—Уруглар камгалалының делегей хүнү

ЧАШТАР—КЕЛИР УЕВИС

Бичии чаштар — бистиң келир уевис. Оларны чаагай чанчылга кижизидер, бүгү чүвени оларга таарымчалыг турзувар дээш партия болгаш чазак хүн бүрүде сагыш салып турар. Бистиң Ак-Довуракта Культура ордузу ажыттынгандан бээр чыл чоокшулап олурар. Онда уруглар секторун эргелекчилеп турар кижи мен. Кылып чорудуп турар ажыл-ыдыстың дугайын доңчулап бижип көрейн.

Ордуда уруглардың спорт секциязы, чурулганың, балеттиң студиялары, техниктиг модельдээшкиниң, ойнаракчөөр театрының бөлгүмнери доктаамал ажылдап турар. Ында хаара түттүнген уруглардың ол талазы-биле мергежилин бедидип, созуургалың киноларже, белеткелдерге чедип ап турар бис. Ол ышкаш уруглар боттарының күзүү-биле концерттерни белеткээш, ажылчыныңарга бараалгадып турары чаңчыл апарган. Харын-даа мындыг концерттерлиг эйлешкүк болгаш кожавыс Бай-Тайганың суурларынга безин аалдап чедип турдувус.

Школа назыны четпээн болгаш эге классчыларның уругларынга утрениктерни байырлыг байдалга эртирип келдивис. Оон ангыда октябряттарның туризчи походун Алаш көмче кылган бис. Бичии уруглардың кижизидилгээн адаңнеден кол хамаарыжыр. Ынчангаш бистер ада-иелер-биле ажылды база чорудуп турар бис. Түгле ада-иелерге безин «Бичии уруглардың спортука хандыкшыдары — кадыкшылдың үндезини», «Уруглардың күш-ажылга хандыкшылы» деп темаларга лекцияр эрткен.

Чаш уруглардың түскай өрээл ордуда дерттиниң туар. Анда ада-иелер уругларын түр тургузуп ааш, кино, концертти шөлээн көрүп ап болур байдак тургустунар. Бистиң секторувус чаа тургустунган-даа болза, өскелерниң дүржулгазын база ада-иелерниң сүмезин ап турган. чаштарның чаагай чоруу дээш болдунар-ла чүүлдерни кылырынга белеп.

Л. РАЧКОВСКАЯ.

„ХҮНЧҮГЕШТИҢ“ ЭЭЛЕРИ

Кызыл хоорайның Кочетов кудумчузунда «Хүнчүгеш» деп иези-садта 160 ажыг чаштар бар. Оон элеринип чамдыкшы-биле таныжып көрээлиптер, уруглар. ЭҢ ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА: Игорь Николенко болгаш өскелер-даадыр. Оларның кижизидикчилери Анна Петровна Карлова биле Галина Павловна Огнева бо бичиилерниң ырлаарынга, танцылаарынга, чуруктар чуруурунга, ноомчуурунга, бижиринге улуг сонуургалдының үнелеп чугаалаадылар. Белеткел болгүнүң оң чаштары башкызының чанынга чыглы хонуп келдилер. Уруглар камгалалының хүнүнге тураскаатказ коңперт белетизээр дугайында чаштарның чугаазы дыңнаазы. Хоюг үнүт хөгжүм үнүүн анны-биле бичиилер чараш ырын ырлаштылар.

Чирик диштерлиг бичии ыражыларның аттарын айтырдым. Оларда чүве чугаалаксавас, порук кижи чок, доозазы боттарының аттарын адаадылар. Игорь Николенко, Люба Ондар, Лева Оюн, Нагорная Люба... Аттарын чиртиледир адаан чаштар бичии белеткел соомда чуруууру чуруп, бижиири бижий бердилер. Оларның аразында холуңдан ойнаарак салбастарны эскердим. Эң үстүнде чуруктуң оң талазында Игорь Николенко калбак ыыштап незип ыыткан дишти ыраларда-даа, ойнаарда-даа салбас-тыр.

АДААНДА ЧУРУКТА: (оң талазында) Люба Ондар кады ойнаар ынак житерни ойнаарактар столунче чалайдыр. Люба Ондар хөлүнде ойнаар-кыымын : кайнаар-даа баарда, чүнү-даа кылырда база-да хөлдан салбас болду. Артында-да ойнаар-кыымның хонот сарыг чажын эде сүйбай каап турар де! Бо чаштарның ойнаарактарынга ынаан, чарашсынып, ханнап билирнин оон эскердим. Мында Саша Макаров кубиктербиле бажын тударынга сонуургалдыг. Кызылдың дөртбеш каът бажыңарын оң оларын ыыткан.

ШЫДЫРААКЛУВУНГА ЧҮҮ ХЕРЕГИЛ?

Кызылдың чаа тургустунган шыдыраа клувуның мурнунда күдел-чанчылдарны балыларлары, чон оргузунга шыдыраа спортуң нептередиви, оны массалыг болдурар талазы-биле тайылбыр ажылларын чорудары дээш оон-даа өскелер кылыр чүүлдер-ле хөй.

Ноябрь — май үезинде клубтуң башкарыкчы чемпионадын, ийи удаа командалар араазының, үш мергежил бедидерниң мартыдаалары, бөлүк шыдыраачыларның чаңгыс кижи-биле харын утка ойнаар эвээш каш ооңнарын чоруткан болгаш шыдыраа спортунга хамаарышкан лекцияларны ноомчаан.

Амгы үеде шыдыраа клувунда 205 кижи кежигүнүг аныяк шыдыраачыларның секциязы доктаамал ажылдап турар. Шыдыраачылар М. Адыг-оол шыдыраага ССРЭ-ниң спорт мастериниг кандидат атты, Л. Монов кандидатка 2 балды. Б. Ташпандинов, Д. Салчак, В. Бурханов ийиги разрядты кыска хугсаала чедип алганы өөрүнүүт.

Клубтуң ажылы түгле оон шиитиге болур чүүлдер-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Бистиң секциянның шыдыраачылары Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, «Шын», «Тувинская правда» солунгарының редакцияларынга, радиокомитединге. Пионерлер бажыңынга болгаш өске-даа алдан организацияларның черлеринге ойнакчыларның чаңгыс кижи-биле харын утка ойнаар шыдыраа оюнун чоруткулаан бис.

Клубтуң ажылының моон шинчилеп мандыгып, өөрүп, сайзыраарынга эвээш эвес дуганы бистиң активчилеривис К. Сайн, В. Бузыкаев, В. Михиенко, И. Бичө-оол оларны көргүзүүн турарлар. Ынчалзадаа чедишкиннер-биле чергелештир четпестер, база тыптып келгеп. Бөгүнге чедир шыдыраа клувунда туска инструктор чок болуп турар, клубтуң доктаамал ажылдаар шактары бадылаттынмаан, дыштанмыр хүннерде оон ажык кезээде тоочалыг турары черле четпес.

Бөгүнге чедир клубту тапты шеверген чараш кылыр дериввээн, оок иштин шимеп кааставаан, ёзулуг ажылынчө ам-даа кирбээн, ниитилелдеп хоорук болуп турарын демделээри чугула. Кандыг-бир маргылдаа эртирер апарган таварылгада чүгле ийи-чаңгыс аки турачыларның күсеп-биле ажыл будуп турар.

Республиканың шыдыраа федерациязының болгаш хоорайның спорткомитединиң мурнунда клубтуң ажылын сегидер дээш чогуур хемчегларын алыры чугула. Клубтуң ажылын бүгү талазы-биле сегидер айтырыгны шинтирлээрин чоп неген турар.

Н. ШИШИГИН,
Тыва АССР-ниң шыдыраа федерациязының даргазы.

Сценага—50 чылда

Америкиниң улусчу театрының артизи Лидия Антоновна Сапицкаяның сценага ойнап келгенинин 50 чылын хөй санныг көрүкчүлер бог-тывымзыр ураа чүүл киржикчилери калбак-биле демделеп, аңаа чүректиң хамыдыдан байыр чедиргеп.

Лидия Сапицкая аныяк кыс турганда-ла улусчу театрга ойнап эгелээн. Аңаа А. Островскийниң «Ядалыгы кемниң эвээ дээ шишингге ол эң-не башкай киржия, Егорушканың ролюн ойнаан. Ол башкыдаа апаргеп болза, бүгү кызыныда театрга хандыкшыдыг боон артыкан.

Л. А. Сапицкая дыка хөй ролдарны тургускан. Оларның аразында М. Горькийниң шикизинде Васса Железнова, Гарсиа Лорканың «Бернардэ Альбаның» бажыңында—Поисия дээш оон-даа өскө.

Лидия Антоновна—мергежилдиг режиссёр. Ол чартык чүс чыл юбилейин сценага ойнап ужурашкан. Ол М. Рощинның «Валентин биле Валентина» дээш шизинде Валентина кирген-авайның ролюн обнаан.

А. ГАЙДАЙ,
(СЭТА-ның корр.).

АНГАРСК.

Чаа марка

ССРЭ-ниң хабырлаар министерстводу полюстуң шылгаралдай шинчээчилер, радист болгаш эртенден, Совет Эвилелиниң Маадыры Э. Т. Кренкельдиң (1903-1971) төрүттүкчөн хүнүнден бээр бо чылын 70 чыл болгаруна холбаштыр марканы үндүрген.

Марка чымыктарынга ол ыш үнелиг, чүге дээрге Э. Т. Кренкель марка чымыктарының Бүгү-дүнелел шинтилеминиң идепкейлиг тургузукчуларының биргээн болбушаан, оон баштаар черниң үр үеде дээргээ чораан.

(СЭТА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 1-ДЕ
МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыкталар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45—Өнүг телекөргүүзүт. Уругларга. «Тоол, аалдан көр». «Авс-кежиниң калоптары». Г-Х. Андерсеннин тоолдарын ёзугаар. 14.15—«Даартагы хүнге бүзүрел». СЭКПТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлэрин совет улус хеткип турар. 14.45—О. болгаш А. Лавровтар—«Истелгени билдилгилер чорудуп тур». 6-гы херек. «Нүүдэлэшкин». Телешин. 2-ги кезээ. 16.20—16.30—Чапсар. 16.30—О. болгаш А. Лавровтар—«Истелгени билдилгилер чорудуп тур». 6-гы херек. «Нүүдэлэшкин». Телешин. 2-ги кезээ. 17.30—«Сезээ музыка». Документалдыг телефильмниң баштайгы коргузуу. 18.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга. 19.00—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.15—«Ак-көк оттугаштыңа» арнынары-биле». 19.50—Г. Немченко—«Экии, Газочии!». Телешиниң баштайгы көргүүзү.

КЫЗЫЛДАН

21.20—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

21.30—«Эртемниң болгаш культураның чугула айтырыглары». «Ландшафтар камгалалының дугайында. 22.00—«Мээң дайынчы өскүүтерим». Кино-концерт. 23.00—«Ye». Информастыг программа. 23.30 — 00.05 — «Чаасказаанрал». Уран-чечен фильм. 2-ги серия.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык районнарга биче чаар. Мурнуу чүк угланышкынның хаттың дүргеп секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 16—20, арткыннарынга 20—24 градус чылыг болур.

Кызыгга эдир булуттаар, чагбас, 22—24 градус чылыг.

КИНО

ИЮНЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «От, суг болгаш чес хоолайлар» 9.40, «Истелгени мекко даандырган» 11.25, 13.20, 15.15, 17.10 19.05. Кинопанорама 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хемниг Бижбоммуң тоолдары» 10.00, «Сибирь кыпы» (2 серияны катай) 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Олурукчу чорук дээш буруудаттырып турар» 15.30, «Улут селүүтеэшкин» (2 серияны катай) 17.20, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Агартыгаан ат» 9.00, 10.50, 14.40, 16.40, 18.40, 20.40, Киночыыында 12.40 шактарда».

АДА-ИЕЛЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ!

1973-74 өөредилге чылында Кызылдың № 2 школазының бирги класкыга уруглары өөренир ада-иелер-биле ужуражыганы бо чылдың июнь 2-де эртенгинии 10 шакта эртирер.

ШКОЛА ДИРЕКЦИЯЗЫ.

АЛДЫН ХҮНҮМ ХҮННЕП ТУРЗУН!

ЛАДОГА көлдеп ырак эвес-те. Нева чоогунуң боюнда кайчаар-даа аажок улуг чечек бедип үне бергеп. Хелче баар оруктан ук чечек мыраган-на кестүп келир. Чечектиң бүрүлери хатка удур түктүкөн парус шыкаш бедик-ке кодурүлгеп. Даш чечек. Чечектиң бүрүлериниде хойге билдингир мырдан «Алдын хүнүм хүннеп турзун!» деп одурүүну оон бижээн.

Бо тураскаалды «Амыдыралдың чечээ» деп адап турары уткалыг. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында 900 хонук дургузунда үргүлүзээн Ленинград блокадазының үезинде мөңгеэ уруглардың тураскаалыг мөңгежиткени ол. Тураскаалдың чоогунда орукту дайын үезинде «Амыдыралдың оруу» деп адап турган. Нева камгалалын бүгү чурт-биле тудуштуруп турган кара чаңгыс орук ол.

Дош оруу-биле хоорайдан үнүүрүп чоруткан 80 муң бичии ленинградчылардың аразынга ам архитектор Павел Мельников база турган. Энэ Александр Левенков-биле каны «Амыдыралдың чечээ» деп тураскаалды даштап кылган. Төөгүлүг орук-биле чылдың кайы-даа үезинде эртер болзуңарга, оон чанында бичии уруглары кажан-даа көрүп болур силер. Делегейниң уруглар камгалалының хүнү — июнь бирде маңаа байырлыг шугум чыскаалдары, пионер чыштары эртер.

Ленинград-биле төрелдешкеп хоорайлар Брно, Дрезден, Манчестер болгаш оске-даа хоорайларның уруглары совет чаштар-биле кады «Алдын хүнүм хүннеп турзун!» деп ырыгы кады ырлажып турар.

Уруглар камгалалының хүнү... Бистиң чуртувуста ук өскелериң ужур-утказы хаяа. Моон мурнунда кижи төрелгеттенниң көрүп корбээни нечатпы камгалалриның системазы бисто тургустунган. Чуруттуң божуңга бажыңнарында оруң саны 230 муң четкен. Бистиң чуртувуста уруглар эмчилериниң саны он-он муң хире.

Бисте 180 муң уруглар бөлиотекалары ажылдап турар. Партияның XXIV съездиниң Директиваларында айтыкаңы болза: күрүненниң капиталл салыышкынының бүселивиле 6 миллион олуттуг школаларны тудар, көдээге школа чаңының интернаттарының саңын көвүдүлер.

Советтер чуртунуң чалыларының оорушкүзүн, аас-кежиин сан-биле азы кандыг-бир хемчег-биле деңнеп саналары берге. Бистиң уругларывыс чуруттун, чонунуң бүдүрүп кыпын турар улуг ижиниге киржигелиг. Олар түгле ковчуг-ажы өөренириниден аңдыда, аныктыг, солун түүлдерни кылып турарын аскерип болур. «Зарница» деп бүгү-эвилел оюнунда олар база киржип турар. Эртикеп дайын үезинде совет дайынчыларның маадырлыг тулчуушкуннарының чамдык арыннарын толарадырын олар утпааннар.

Пионерлер дүжүттү ажаажып, субботниктерге киржип, бойдусту камгалап турарлар...

Коллективтиг чорукка кижизидилге, ниити сорулгелер дээш сагыш салыышкыны оон эгелээр. Тимур болгаш оон командаының дугайында кайгамчык тоожуну Аркадий Гайдар баш оң чыл мурнунда чогаадыкчы ажылының шинчилекчилериниг билдингир. Литература маадыры уруглардың амыдыралынче хаялап кире берген. Тимуржулар ам безин херек кижилерге дузалыг чедирип турарын кым-даа билир.

Чайгы хүннерде уруглардың дыштанылгазын организастаары бүгү-ниитиниң херээ апарган. Ногаан эзни-аргаларже, хемнер, далайларже түскай рейстер-биле уруглары чорудуп эгелээр.

Ырак Мурманскидеп үнген посадилер Кара далай кыдынче углап турар. Соңгу чүктүп Мурманск болгаш оске-даа хоорайлары чайын барык-ла уруглар чок аргар, Колымада Хасанск болгаш Хартыг шыналарга. Чукотканың эм шынарлыг азыг аржаан суглуг черлеринге бичии уруглар чайын артыш калыр. Олар түскай коттеджтерде чурттап турар, чимис, ногаа аймаан оларга муң-муң километр орук-биле сөөртүп чедирер.

Чайгы үеде уруглардың дыштанар лагерьлериниң саны 10 муң ажыыл турар. Олар бот-боттарынга демейлешпес. Уруглар аңаа дыштанмышаан, ажыктыг ажыдарыны база кыныш, походтап, солун материалдар чыыр.

Оң-ла лагерьлериниң аразында чартык түс чыл бурунгаар тургустунган, Кара далай кыдынында лагерь онзагай атказуралыг. Бүгү жил чүүлдерим— уругларга деп принципти амыдыралга боттанныгазының илаптыг хереглээ ол болган. Ол дээрге «Артек-тир». Уруглардың хоорайжыгажы 350 гектар черни ээлеп турар. Пионержи одаглар чанынга солун ужуражылгалар, экскурсиялар, походтар, чыыштар хөй-ле эртикилээр. Боттарының библиотекалары, театрлары, стадионнары-даа бар. Улуг эвес флот, порт безин бар. «Артектиң» космос төвүнче эң ырес-дидим уруглар барып турар.

Наталия КУПРИЯ.
(ПМА).

УРУУМ ЧАҢЫ

Аңгыс чарын тура гонзаш,
Аалымга келиримге
— Ачай кала чордуң?—
дилеш,

Алыратпас уруглуг мен.
«Адым тарга күүгүк келгымыр,
Ачаң ижи ол боор—дээр мен.
Амыраштың орү шурал,
Адыштарын часкай кааптар.
Уруум чаңы чаптанчыг-ла —
Үйүм сергээр, күжүм немээр
Аңгы чаштың адазы боор,
Авс-кежиин чүге деңмээр.

О. АРАКЧАА.

ДИИНДМЕЙ

Ынчан чайның ортаа айы турган чүве. Бир-ле хүн хой кадарып, бадыр мээстиг өрү унуп бар чор мен. Хенертен аргада ыт эргенин дыңнап кагдым. Одуг шиглей бажып бар чорумда, чүнү-даа мурнай хей хой кестүп келди. Кадарчызын дилегаанын чорумда, кончуг улуг, хво дег кара ыт менче хөме кел чоруй, оң халый берди. Ол аразында кыс кижиниң коргкан хевирлиг үнү дыңналды:

— Мойнак! Мойнак!

Ыт кезек ээрин тура, эскээр маңнап чоруй барды.

Куза ат мунган бичии уруг чаныма чортуп келгеш, мендилешти:

— Экии!

— Экии, дунмам! Адыш кымы?—деп, оон айтырдым.

— Диндмей-ле дээш, хойнунда бир-ле чүвени артелеткен хевирлиг сүйбаа тур.

Караамга бүзүревейн бардым: уругнуң хойнундан бичии диңк бажын үштүп келгеш, ынай-баар шыпырандыр көргүлей-дир.

— Диндмей, диндчигештя кайыа тудуп алдың?—деп сонуургадым.

— Ачайның экии берген ашытыгажы-дыр ийин, ажыл-иидир.

Ачазы хой кадарып чораан, аргада ыяш дөзүүлеп буттары сынык диңк оглу мөзөөрге, ону боду экиртип, азырап алганын Диндмей хөөрөди. Хуглаймыраан, хойларывыс каттыжар деп барган, чугаавысты аре үеже, ийи чарыш чоруур үезүрга тевларыштывыс.

— Че, Диндмей база бичии диндчигеш, байырлыг!—дээш, хоюмче далажыштым.

Бичии Диндмей хоюн дозуп алгаш, аңыт кыраа чоруй баргыже, оон соонче дыка-ла үр көрүп тур мен. Адаа соонда йөрөл салдым:

— Диндмей биле диндчигеш! Силерге улуг-улуг аасхежиити күзедим!

Виктор СЕРКИ-ООЛ.

СОЛУН ЧҮҮЛДЕР. ФАКТЫЛАР

ШИМЭЭННИ СУГ «ӨЖҮРУП ТУРАР»

Ленинградта чедиги ТЭЦ-тиң кожаазында турар квартылдарга,ыржым-шыпшың чорук сугнуң ачызында тургустунган. Электростанцияның түскай эртемниглери котелдар аргылап турда тыптыр ыыт-шимээнин кошкадырымның ажыктыг арганын тыпкан.

Реактивтиг самолёт ужуп үнгенде мынаш шимээн моон мурнунда эжектордан үнүп турган. Ол дериле үүрмек демирлер-биле «долдунган» бустуу улуг базыышкын-биле котелче дамчыдарга, олар хоолайларны шлак болгаш оскедаа артышкынындан аргылап турар. Технология ёзугаар мындыг «ширбиниш-биле» агрегат бүргүүн эдегеде бирээдеп эвээш эвес аштаар ужуруут. А ынчаарга станцияда котёлдар хөй болгай!

ТЭЦ-тиң чаартыкчылары үүрмек демирлерни бус-биле эвес, а суг-биле дамчыдар деп шиитпирээн. Оларның чогаатканы гидроэлеватор түгле шимээң чок эвес, харын дыка камналгалыг. Ам котелду үүрмек шөй октар-биле «бооларынга», эрги технологияга деңнээрге, электроэнергиязы дөртен катап эвээш чарыгдаттынар.

О. КРЮЧКОВ,
СЭТА-ның корр.

Ленинград.

ЧАЙКОВСКИЙНИҢ БИЖЭЭН ЧҮҮЛДЕРИ

П. И. Чайковскийниң Клинде бажын-музейиниң фондулары чүс-чүс чаа түүлдер-биле—чагаалар, тырттырган чуруктар, музыка херекселдери, бажың эдилелдери-биле доктаамал долдурүүнүп турар.

Ынчаарга оларда улуг композиторнуң болдунуң бижээн документилери эң-не сонуургаңдыг. Музей мырынай чоокта чаа Чайковскийниң үшкү сюитазының бижимелин садыш алган. Онда Петр Ильичиниң бодунуң хөлү-биле бижээн түгле оң ийи арыннар бар. Оларны XIX векпиң алдарлыг чурукчузунуң төрүткан болган. Моон мурнунда Чайковскийни оон-биле таныш чорбаан деп санал турган.

— Бо документилериниң хөй кезээ композиторнуң чогаадыкчы ажылының шинчилекчилериниго билдинмес турган — деп, музейниң кол кадагалакчызы И. А. Викторова чугаалап турар.— Олар Чайковскийниң хөй-ниити-биле харылзаалдың эки билип алырынга дузалаар. Дыка хөй чагааларында композитор орус культурацың реакелыг ажыдакчыларын шыырыы шүүгүмчүлеп, болуунук үезинде лешпиглиг болаларны чугаалаан боом турар.

В. КЛИМЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Клин,
Московская область.

ЗОО ГЮРЗА

Ортаа Азианың зоо-комбинадының чылан ашаксчылары Туркестан сыныңың даглариндан биштайгы олчаы-биле эвээ келгеннер. Олар Ташкент чаңында бистиң туртта эң улуг серпентарийге 300 гюрзаларны чедирип эккелгеп. Эм кылыкчылары оларның хораның бедин-биле үнелээр. Чылан тудар аныяк аңчы Андрей Зуевтиң олчаы эң-не эвээк болган. Ол дыка улуг чыланнарны — узуну бир метр үжеп сантиметр оң беш гюрзаларны тутканы.

Чылан тудукчулары даглаже болгаш Кыналкумнуң элезиниерынче база катап үүгүлкеп. Бо чылын оларның ажылы-ла көвей. Түгле ботгарының «фермазынга» 1.200 чыланнарны олар дужаар ужурлуг. Олардан алды чүс грамм кургаг хоранны алырын илаңнаан. Оон ангыла чурттуң болгаш даштыкының зоопарктарының, эртем-шинчилел база оске-даа организацияларының комбинатче чоруткан чагыгларында эфаларны, кобраларны, хээленчек болгаш элезия удавчыгаштарын тудуп бээрни дилээп боон турар. Чагыгларның бирээзин — даштыкыже үндүрер. 30 муң хову языты-молегейлери тударып комбинат ам күүседипкен.

Ю. ЮДИН,
СЭТА-ның корр.

Ташкент.

Шулукчунуң бажыңынга

Москвада А. С. Пушкинниң бүрүне музейинин тургустунганындан бээр он ажыг чыл иштинде бижип келген белектер дансылаар дептер чаа бижилгелер-биле долдунуп турар.

Чүгле соолгу чылда безин белектер дансылаар дептерде 58 кижиниң аттары неметкен. Олар дээрге москвачылар болгаш ленинградчылар, тудачылар болгаш мурманчылар, Эстониянның болгаш Башкириянның чуруттакчылары. Софияда Кирилл биле Мефодий аттыг библиотека. Пушкинниң мөгейикчизи—Париж чуруттуг херээжен болгаш оске-даа кижилер-дир. Эрги шагның муңмуни үнелиг эдилелдери, шаанга болгаш совет үеде үндүрген ховар номнар, чуруктар музейниң фондузун байлакшыткан. Бо ёзулуг улусчу коллекциянын темазы—Пушкин, оон үези, оон номнарын үндүргениниң тоогузу, бистиң аңаа бүгү-ниитиң ынакшылыыс дугайы боон турар.

А. МАЛАФЕЕВ,

(СЭТА-ның корр.).

МОСКВА.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килизиниин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийкин ажыыра килизиниин 37-13, культура килизиниин 23-54, кезээ ажыгаш килизиниин 21-47, үлетпүр килизиниин 22-64, чагаа килизиниин 41-27, информация база совет тургузуут килизиниин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун белбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг № 1749.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00634

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда гидеазылеттинген.

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1973 ч. ИЮНЬ 2 СУББОТА № 128 (9203). Өртээ 2 кеп.

АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР

Бо чылдың май 31-де СЭКП Кызыл хооркомунуң Пленумунга хоорайның үлетпүр будурүлегериниң чаа техникабиле чепсеглеп, будурүлегерни делгемчидиң, эде дерип, чаартып турарының амгы байдалының болгаш моон соңгааргы сорулгаларының дугайында айтырыгларны чугаалажып көрген. Партияның хоорай комитединиң секретары Ю. С. Путинцев Кызылдың будурүлегелериниң техниктиг чепсегленишкинниңде чедип алган чамдык чедишкиннерни тодаргай чижектер-биле холбап илеткелинге чугаалаган. Хоорайда 25 будурүлге ажылдап турар.

Чаа механизмнер-биле Кызылдың эт комбинады эки дерактивтиген. Оон ачызында эт, колбаса белеткээр цехтерде күш-ажылдың будурукчулуу бедээн. Ол будурүлгени механизастаарынга болгаш модернизастаарынга ында партия организацииязы, оон коммунистери идепкейлиг, чогаадыкчы үлүүн киргген. Автосептелге заводунуң коммунистери, чогаадыкчылары септелге кылыр пехтерни эде дерип, чаа технологтуг шугуманарны тургузарынга база чогаадыкчы үлүүн киргген.

Санал берген коммунистер будурүлгеге техниктиг чаартыгларны боттандырарының моон соңгааргы сорулгаларын тодаргай чугаалап турганнар.

Ол пленумнуң ажылынга СЭКП обкомунуң секретары В. И. Попов киржип, республиканың будурүлгелериниң ажылында байдалдың дугайында тодаргай чугаалап, сорулгаларны айтыкан.

Н. В. ПОДГОРНЫЙ ИНДОНЕЗИЯНЫҢ ПАРЛАМЕНТ ТӨЛӨЭЛЕРИН ХҮЛЭЭП АЛГАН

СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Индонезияның парламент даргазының оралакчызы Р. Домопранотога баштаткан Улус төлөлекчилериниң чөвүлелиниң делегацииязын Кремльге май 31-де хүлээп алган.

Хүндүткел, найыралдыг беседа болган, анаа ийи талдың совет-индонезий харылзааларның айтырыгларын, ийи талага соңуургачыг ооке-даа айтырыгларны чугаалашкан. (СЭТА).

Мал ажылы — шалыпчы фронт

МАЛЧЫННЫҢ ЧАЙГЫ ЧЫМЫЖЫ

Тоску беш чыл планының шиитпиргиг үшкү чылында мал ажылының продуктуларын будурерин база белеткээрин көвүдедир дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгүүзелел социалистиг харыжынга киришпишаан. Тываның малчыннары кыштаглаашкынны чедишкиннинг эртиргеп, малдың баш санын өстүреринде, оон продуктулуун белидерининң талазы-биле багай эвес көргүзүттерни чедип алганнар. Бирги квартада республика күрүнеге эът содарының планын 115 хуу, сүттүүн — 117 хуу күүсеткен. Ынчаарга бо чылын республикага мал ажылының продуктуларын будурери болгаш садарыдыка көвүдээн. Оон түнелиде, майның ортанга чедир күрүнеге сүттү эрткен чылдың ол үеининиден 7618 центнерни, эът — 2321 центнерни хойнуу сатка. Бо дээрге, республиканың хойжуларының, саанчыларының, кадарчыларының болгаш хаван ажаакчыларының күжениишкинниг күш-ажылының түңнели-дир. Бо чедишкиннерни дээш, бистиң республикага Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Ол болза, Тываның малчыннарының күш-ажылын бедии-биле үнелээни болуур.

Сүт саадазын көвүдедириге СССР-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Будуң фермазы, «Алдан-Маадырның» — Ак-Дөш фермазы, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң Дөргүн фермазы улуг чедишкиннерлиг болган. Тус-тус саанчылардан Валентина Долганина, Зоя Курастикова, Тамара Опон, Галина Фокина болгаш өске-даа хөй саанчылар бо чылдың дөрт айларында боттарында быжыглаан инек бүрүзүнге оналаштыр 1000—1200 кг сүттү саап ап, социалистиг чарыштың бирги одуруунда чорун турарлар.

Хойжулар база-да көрүнүт түңнелдерни чедип алган. «Элегее» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Уни-оол Бавуи-оол, «Революцияның чалбыжы» колхоттуң хойжузу Иван Сафонов болган өскелер-даа бедик көргүзүттерлиг болган. Бо чылын дөртен ажыг хойжулар төрүүр үе хойга онаалтыр үе болгаш оон-даа хөй хураганнарны камгалап алган болгаш менди дорукгуруп турар.

Чедишкиннерни түңнеппишаан, мал ажылында бар четпестерниң дутайын база-да ыыттавайн барып болбас бис. Ол четпестерниң үнүп келген чылдагааннарын анализтеп көөр чорук моон соңгаар оларны чайладырыгга, улам-на бедик түңнелдэ чедип алырынга дузалаар ужурлуг.

Чамдык ажыл-агыйларда малдың бажы кызырлып, оон продуктулуу кудулап турар. Чижээ, бо чылдың дөрт айларының дургузунда Танды районнуң колхозтары болган совхозтары, эрткен чылдың ол үеэниге деңнээрге, бир инектен саап алыр сүттү 19 кг, Бии-Хемниң ажыл-агыйлары —36 кг, Каа-Хемниң —61 кг кудулаткан. Фермалар бар курлавырларын, болдунар аргаларын болуур-чогууру-биле ажылгавайн, тургузу аазырал үеэниде инектиң берээ чогуур сүдүн чедир албайн турарын бо фактылар көргүзүп турар.

Мал бажының озулделиниң, эът болгаш сүт будурүлгеэнииң ыдыг болуп турарының бир кол чылдагаазы — малдарның кызыраары көвүдеп база малдың чаш төлүнүң хойу-биле өлүп хорай турары болуур. Республиканың ажыл-агыйларында ам хойнуң олдаары доозулган. Ынчаарга майның төнчүзүнде медээ-биле алырга, Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Улуг-Хем шыкаш чамдык районнар төрүүр үе хойга онаалтыр чүгле 62—67 хураган камгалап алган болуп турар.

Республикада мал кыштагаашкынны доозулган. Ынчалза-даа ам Тываның малчыннарында база бир харыысалгалыг үе — малдарны кыштаглардан чазагларже, а оон — чайлагларже шилчидер, одарладыр семиртилгени чөп ажыттаар чымыштыг ажыл эгелээн. Бо дээрге, кыштаглаашкындан дудак чок харыысалгалыг ажыл. Чүге дээрге хөй сүттүг, эъбек дүктүг, эки шынарлыг эътти будурери чайгы одарладылгадан колдуунда хамаарыкыр. Келир кыжын малдың хүр кыштаарынга мегадылалды база-ла чайын тургузар болгай.

Кыштагдан чазагже көжүп чоруурда, малчын кижи кажаазының өдээн коштарар, аар-саар үүрмек септелгени кылыр, бүгү эт-херексели эмге-сескелеп аайлаар хүнээлгелиг.

Ажыл-агыйларның хойжулары ам чазагларда хонгулап алган. Маңаа удуртукчуларның, тускай эртемнигларининг коп сагыш салыр чүүлү — малды сүт болгаш холуксаалыг чемнер-биле үзүктел чок хандырарын организастаары, кодан хойларны кирип болур кажаа-хораалыг турлаг чердер чоогунга чазагладыры, хойжуларның боттарының амыдырап, чүрттээрынга, ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары болуур.

Хой ажылында иинги «дүжүт» деп адап турарывыс ковчуг чүгүлә кампания — дүк кыргылдазы кызыгның кырында келген. Аңаа ажыл-агый бүрүзү, малчын бүрүзү, ыяк белеткеттинген турар ужурлуг. Кыштың аар-берге байдалынга күш-ыыдазы кошкаан хойлар дүргеп деңгиш семирзин, дүгү эрбың, шынары эки, хозалыычал болзун дээш. Бии-Хемниң ажыл-агыйлары хойларга бир башка-ла 200—300 грамм онаажыр кылдыр холуксаалыг чемнер бээрин ам-даа үргүлчүдеп турар. Оны өске-даа ажыл-агыйлар практикаазы чүгүлә. Бир чүгүлә хемнег — сарыг-биле домнеел. Оны республиканың ажыл-агый бүрүзүндө чорудуп турар. Сарыгга удур демиселди моон соңгаар-даа үдүлүүлээри чүгүлә.

Оон ыяал, хойжуларның база бир чымыштыг ажылы — кыргылда-биле чергелештир хой чүүддалын негелдеге дүүвүтүр бедик денелге эрттирери болуур. Чүгдүмаан чаңгыс-даа кодан хой турбас ужурлуг. Чүүлдә — яазы-бүрү кеш аарыгларын узуткаарының эң дүүштүт аргазы. Ону ыяап-ла ажыглаар керек.

Чай — экзотт чарыгдалдар-биле элбек эътти, сүттү будуреринге үезин. Ынчаарга фермаларды, хойжу бригадаларды чайлагладыр үндурерине баш удур белеткевзе чогуур. Кайнаар, чеже бап малды одарладыр чорударын, малчыннарның орын-турлаа, хандырылгазы кандыг болуруп ажыл-агыйларның удуртукчуларын, тускай эртемнигларин тодаргаан коргеш, коданнарны чайлагладырының графикпланын тургузар. Бо ажылды организастыны-биле чогуур үезинде чорудар. Эрткен чылдарның практикаазындан алырга малчыннар чазагларынга, оъду, суу чок черлерге чай ортузунга чедир-ле одурар турган. Ындыг түүдүрүм болдурбас керек.

Тоску беш чылдың шиитпиргиг үшкү чылында ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун белидер, мал ажылының продуктуларын будуреринде база белеткээрин көвүдедир талазы-биле Тываның малчыннарының алган бедик социалистиг хүлэлгелерин күүседири малдың чайгы семиртилгезин чогумчалыг организастаарындан улуу-биле хамаарыкыр. Мал чайлагладышкынның организастаары партия, совет профсоюзтар организацииязының кичээнгейиниң төвүнде турар ужурлуг.

Н. ДРОЖЖИН,
республикаанын Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязының доотехниги.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг Партиязының Төп Комитединге

«Карагандауголь» комбинаттың «Михайловская» шахтазында бистиң № 3 участокчуң коллективи СЭКП-ниң XXIV съездиниң төөгүзүт шиитпирлерин амыдыралга боттандырыпшаан, беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының планын хуусаазындан эрте күүседири дээш Бүгүүзелелдиң социалистиг чарыжынга киришкеш, чурттуң хөмүр-даш үлетпүрүне хөмүр-даш казарының болгаш күш-ажылдың будурукчулуун, эът-сүттүң, эъбек дүктүң, эки шынарлыг эттиң будуреринге чедип алганын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге айыткаары дыка өөрүшчүг-дүр. Бистер 31 ажыл хүнүнүк дургузунда чыгыс черден 177023 тонна кокстуг хөмүр-даштыг каскан бис.

Хонукта ортумак түнел 5710 тонна, а чамдык хүнерде 7100—7300 тонна чедип тургулаан. Ол дээрге, бистиң бассейниниң хөмүр-даш казар үлүг-үлүг будурүлгелериниң хөй кезиниң барык хонук санында берип турары хөмүр-дажы-дыр.

Рекорд чедип алган үениң дургузунда шуут хөмүр-даш казар ажылга турган ажылчын бурүзүнүң күш-ажылының будурукчулуу 3161 тонна, ааы бир үнүүшүнге-ле 102 тонна онаажып турган. Хөмүр-даштың бот-үнезин чиигедириниң күсели-биле 21 муң рубльди камнаан алган. Ол бүгү түнелдер болза ажылчыннарның бедик мергежилиниң, күш-ажылды организастаарының мурнакчы аргаларын ажыглаанының, будурүлгенин бүгү адырларының ажылын тудуш хозаштырганының, чаа бедик будурукчулуг техниканы мергежилдин-биле ажыглаанының болгаш шахтаның ажылчыннарының күш-ажылчы улуг кодургүүшүнүүн ачызында чедип алдыгган.

Хөмүр-даштың оон-даа хөй-ну казарының, күш-ажылдың будурукчулуун бедидериниң болгаш күрүне акша-хөрөнгезин камнаарының улуг аргалары барын бистиң участоктуң коллективиниң дүржүлгазы хереглеп турар-дыр.

Хөмүр-даштың КШ-3М комбайнвар-биле ажылдап турган болгаш 2М 810 дээр быжыглаашкын-биле кылган, 120 метр узун дурттуг, 3,2 метр кылын карттыг шахтадан казып үндүрген.

Бистиң шахтавыш коллективи социалистиг хүлэлгезин чедишкиннинг күүсединиң турар. Беш чылдың эгезинден бээр бистиң ажылчыннарывыс планнан ажыр 436 муң тонна хөмүр-даштыг каскан, ай санында-ла бир ажылчының күш-ажылының будурукчулуун 137 тонна чедирип, хөмүр-даштың бот-үнезин чиигеткенниң ачызында күрүнеге 1480 муң рубльди камнап берген.

Шахтаның участоктары шуутү бир дескн ажылдап турар. Апрельде бир үүргайдан хонукта-ла ортумаабиле 2600 тонна ажыг хөмүр-даштыг каскан. Бо бүгүде беш чылдың эгезинден туре алган хүлэлгезиниң дыка артык 900 муң ажыг тонна оттулар үүлдүү каскан бистиң участогувустуң үлүү базаа кирип турар. Шахтада ажылчын бүрүзүнүң күш-ажылының будурукчулуу 824 тонна четкен. Хөмүр-даштың бот-үнезин чиигеткенниң ачызында 69 муң рубль камнаттынган.

Бистиң участоктуң ажылчыннары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планы ноябрь 7-ге чедир күүседир, а бүгү беш чылда 2,5 миллион тонна, оон киитинде 1973 чылда 700 муң тонна хөмүр-даштыг казып үндүрер деп шиитпирлээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге бистиң алган хүлэлгелеривис аддарлы-биле күүсеттинер деп бүзүредип тур бис. Боттарывыстың күш-ажылывыс-биле ыяк Төрээн чуртувустуң күүш-шыдалын улам быжыглаар, совет кижилериниң материалдыг чаагай чоруун улам көдүрериниг деткимче кылыр деп бүгү күүдерни кылыр бис.

Участок начальниги
О. ИШХНЕЛИ.
Эътчилер бригадирлери:
П. МАЛЫШКО,
Ж. ИГИБАЕВ,
Л. АБГОЛЬЦ,
Г. НЕХАНЬ.

Участоктуң партия организациязының секретары дал мастера А. АНАНИЧ.

Июнь 17-де чер-чер Советтеринге соңгулда

Кандидаттар-биле ужуражылга

Чер-чер Советтерниге соңгулдага үткүштүр ажыддар Тес-Хем районда удам калбарып турар. Ам бо хүнеерде депутаттарның кандидаттарыбиле ужуражылга агелээн. Самагалдай суурнуң Мутур № 2 соңгулда округундан район Совединиң депутадының кандидадынга депшиттиргеп А. П. Ооржак-биле ужуражылга болуп болуп арткеп. Аныяк тудугжу кыс беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында удам кыымакчан ажылдаарны болгаш чонның улуг идегелиниге шынчы бараан болуруп аңаа илереткеп.

Ол шыкаш Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң ажыл-ишчилериниң мурнундан район Совединиң депутадының кандидадынга депшиттирип турар мурнакчы чоланачы Г. С. Кашин-биле ужражылга база болган. Ол эрткен соңгулдалар бээр бодунуң депутат хүлэлгеэнин ак сеткилдиг күүседип, чонның мурнувга шынчы бараан болуп келген. Ынчангаш ону шуурмакчылар база катап депутаттың кандидадынга депшидип, боттарының чагыларын бербишаан, чонның идегелии бүзүредип шыдаар төлептиг кандидат дээш боттарының бадылаашкынын чагыс үн-биле бээрин илереткеннер.

С. ТАНОВ.

КЫЗЫЛ ТУ,КТУ АЛГАН

РСФСР-ниң школаларының бригадаларының арааныга 1972 чылда эң ээн бригада дээш социалистиг чарыжынга Чөөн-Хемчик районнуң школаларының бүдүрүлге бригадалары бирги черни алгаа. Ол, дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш РСФСР-ниң Көдээ ажылдагый профсоюзтарының Кызыл тугу болгаш 3000 рубль түүнүг акша-биле шаңналткан. Ук шаңналды байырлыг ыяалга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендүме районнуң күүсекчи комитединиң улус өөредилге кандыдаанның эргелекчизи А. Г. Степановка тывыскан.

ПЛАНЫН КҮҮСЕДИПКЕН

Эрзин районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын бир ай бурунгаар, май 30-де ажыр күүсеткеп. Район ниитизин-биле 800 центнер сүт садар тургаш, ону 850 центнер, азы 106 хуу күүсеткеп. Эрткен чылдың ол үеэи-биле деңнээрге, 305 центнерни хойнуу саткан. Ам-даа июнь айның төнчүзүнге чедир 300 ажыт центнер сүттү садарын шиитпирлээн.

Ажыл-агыйлардан Ленин аттыг колхоз 220 центнер сүт садар планын 329 центнер, «Чаа орука» колхоз 215 центнер планын 227 центнер кылдыр ажыр күүседип, ажыл-агыйлар арасында калбаргап социалистиг чарыштың мурнуку одурүүнүң чоруп турар.

О. ИРГИТ.

Чаа ногаалар

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың теплицазы чоокта чаа Ак-Довуракның уругдар албан черлериниге болгаш столовайларынче 118 килограмм помидорну, центнер хире огурецти чорудуп берген. Ынчаарга майның бүгү уругжузунда тонна ажыг огурецти, дөрт центнер помидорну база үзөрби килограмм хире соңгуланы үстүнде алыскаа черлер алганнар.

Теплицада яазы-бүрү чечектерниң 50 муң ажыт дазылгадарын олуруткулаан, оларны удавас хоорай чагайжыдыгазынга бергилеер.

(Бистиң корр.).

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

ДООЗАР ЧЫГААН

Чөөн-Хемчик районнуң тараажылары тоску беш чылдың шиитпирлиг чылының часкы тарылгазында эрте чамар тараа культураларын 31890 га черге тарыыр планныг, ам оон 29 муң ажыг гектарын тарып, тарылганы доозарының кырында келген.

Ылаңгыя «Сүт-Хөл», «Тыва», «Большевик» совхозтар тараа культураларының чаштырылгазын доозупкан. Ноя культура болуур кызыл-тастың 15752 гектар черге чаштырылгазын район ниитизи-биле чедишкинниг чоруткан.

Бо хүннерде картофель, кукуруза болгаш чаңгыс чылдыг сигеннер тарылгазын «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтар, «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтар картофель олуруткулгазын, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз, «Исира» колхоз кукуруза олуруткулгазын чедишкинниг доозкан.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери эгелээн

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ААЛЧЫЛАРЫ

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң чаңчыл болгаш хүннери Улуг-Хем, Бии-Хем районнарда дүүн эгелээн. Республиканың чогаадыкчы ажылдакчылары — чогаалчылар, чурукчулар, эртемденнер, күрүне филармониязының болгаш хөгжүм-шинн театрының артистери көдээниң ажыл-ишчилериниге чогаадыкчы отчедун ыяап аътканырыкта тураскаатказын хураады дүүн эртен хөгжүм-шинн театрыгга эрттиргеп.

Республиканың культура министри М. С. Хомушку чогаадыкчы ажылдакчыларның хуралын ажыткап, СЭКП Тыва обкомунуң секретары Г. Ч. Ширээнге сос бергеп. Оон чугаалаары болза:

— Ажыгты чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниге чогаадыкчы интеллигенциянын ролю улуг. Ямзы-бүрү декадалар, культура хүннерин организастап эрттирери чоң-биле чогаадыкчы ажылдакчыларның арасында харылзаазының эң таарымчалыг хевири апаргаш. Чөчен чогаалдың, уран чүүлдүң эгээрлиимес эртине байлакшылы-биле чонга бараан болбушаан, боттарының чогаалдарының келир үеде маадырларын тургузукчу ажыл-ишчилерниң ортузундан чогаалчылар, чурукчулар дээш өске-даа ажылдакчылар дилеп тывар. Культура хүннерияге киржилгө харылсалгалыг болгаш хүндүлүг черек. Аңаа тодаргай-биле киржип, чогаадыкчы чедишкиниг болурундарны күүседим.

Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинин даргазы С. К. Лавай чогаадыкчы ажылдакчыларның мурнуудан сос ап үүве чугаалаан. Чурукчулар болгаш үстшевер мастерлер чоң-биле чогаадыкчы үзүрайкылгаларны эрттирер. Чурукчуларның ажылдарының делгелгезин районнар төптеринге организастаар. Ында база бир оңзагай чүүл Совет Эвилелиниң эвилелдешкен республикаларының чурукчуларының ажылдарын көдээ ишчилерниң таныжарын ол демдеглээн.

РСФСР-ниң алдарлыг Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Б. Хенниг-оол дараазында үүве чугаалаан:

— Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннеринге киржирги-биле чоокта чаа-да организастаттынын тургустунун турар. Эстрадацирк болуун кииргеви биске улут идегел болгаш бүзүредир, ол дээш четтирдивис. Бөлүктүң артистери улуг идегелди шыпшыдарынга белеп.

Ниитизи-биле 170 хире киши литература болгаш уран чүүл хүнерлеге киржир. Баштайгы чеди хонукта олар Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның ажылчы чоннарывыга оюн, концерт көргүзери-биле дүүн эртен чогаадыкчы орукче аътанныпкан. Оларны үдээри-биле чыылганнар — республиканың партия, совет органнарының төлээлери, хоорайның хөй-ниитизи «Чоруунар чогузун!» деп чылыы-биле күзээн.

Б. ДИРЧИН.

ЧУРУКТА: культура хүннериниң бөлүк киржикчилери

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Партийжи амыдырал

АЖЫЛДЫҢ СТИЛИН САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАРЫ

В. Б. ДОБРОМЫСЛОВ,

СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары

Амгы үеде бистиң партиямыстың, бүгү совет улустуң ажыл-чорудулгазы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң идепкейлиин болгаш шиитпирлериниң хей-аът кииргичи салдары-биле чоруп турар. Съездиниң ажылдап кылганы политиктиг шугум шиитилел хогжүдериниң, ажылчы чонларның ойу келген негелделеринге бүрүн дугжүп турар дээрэни илаптыг болуушкуннар херек кырында коргузүп турар. СЭКП ол политиктиг шугумну чайгылыш чонга боттандырбышаан, шиитилел амыдыралының бүгү материалдыг болгаш сагыш-сеткилдиг негелделеринге удам ханы салдарым чедирип, совет улусту коммунистиг тургузуушкунуң чаа-чаа тиилелгелеринче бүүредиин-биле аппар чоруур.

Партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларынга болгаш принциптеринге үндезилеп тургустунган партийжи удуртулганың боду, хевирелери, аргалары болгаш кереглеп ажыгдаар үүлдери шупту каттыжылаш, партийжи ажылдың стили болур. Олар парторгинзациялардың амыдыралынга сиңгиргиш кирген тудум-да, партия организациялары ону шыгыы сагаан тудум-на оларның ажыл-чорудулгазының стили удам сайзыраар. Оон-биле ады ажылдың ленинчи стилин сайзыраңгайжыдары коммунистерниң идепкейлиин болгаш бот-тывыгыр чоруун хогжүдеринге база таарымчалыг салдарны чедирер апаары чугаажок.

1971 чылда партия активиниң хуралынга «Бүдүрүлгениң кол фондуларын ажыглаарының болгаш чаа техниканы шиңгээдириниң талазы-биле үлегүр болгаш тудуг бүдүрүлгелериниң партия организацияларының ажылының дугайында», 1972 чылда пленумга «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериниң дүүштүр капитал тудугуну жилищтериниң талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында» айтырыгларны чугаалашканы ажыл-херекке партийжи салдарны чедирген. Бо чылын «Күш-ажылдың бүдүргүкчүлүүн улам ыдаа өстүрериниң болгаш ажылчын кадрларны ажыгларын экижидериниң талазы-биле» база «Чаа техниканы шиңгээдип алырының болгаш амгы бөп чылда үлетпүр бүдүрүлгелерин чаартып тургузарының хемчеглериниң дугайында» айтырыгларны пленумнарга чугаалажып көөр деп турар.

Айтырыгларны чугаалажырының дериези ацаа белеткелден улуг дамааржыр. 1,5—2 ай бурунгаар-ла чер-черде байалдарны ыяк өөренип көөр. Ол ажылга хооркомнуң кежигүнериинден ацгыда, ажыл-херектиң байдалын илаш билир, оон чедер-четпес талааларын илередип, шыдаар партийжи активчилерни базар, киириштирер. Ол дээрге тодаргай болгаш бөптүг шиитпирни үүлээп алырынга дузалаар. Пленум, партия активиниң хуралының совхуунде, ону эрттиргенинде четпестерниң болгаш кичээнгейге аддынмайн баргаш үүлдерниң дугайын хооркомнуң аппарадынга чугаалажып көөрүп турар.

Партия хуралдарының ажыл-ишчинин партия эгелекчизиниң талазы-биле партия организацияларының семинарларынга үргүлүг чугаалажып көрүп турар. Семинарлар ийи айда бир удаа боор турар. Ацаа СЭКП ТК-ниң доктаалдарының, партийжи амыдыралдың айтырыгларының, ажыл-агый тургузуушкунунуң, идей-политиктиг ажылдың талазы-биле илеткеддерин, лекцияларны болгаш беседаларны СЭКП хооркомунуң секретарьлары, кылдыс аргелекчилэри, а ол ышкаш бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң удурткулары кылып турар. Семинарның өөредилгезинге секретарьлар ажылының дуржулгазын солчуп турарлар. Оон түңнелинде организациялының ажылы жижиир болгаш чаа үүлдер-биле байыыр. Партия организациялары социалистиг чарыштың организастаанынче, хей-ниитү организацияларының ажылынче кичээнгей салырын үлгаттырган, партия хуралдарынга коммунистерниң партийжи даалгаларны күүседи турарының дугайында отчёттарын доктаамал чугаалажып көрүп турар.

Соңгу үеде № 2 АТБ-де, эът комбинадында, алгы заводунда, тараа продуктуларының сайгарылга баазазында партия организацийлары ук черлериниң тус-тус пехтериниң, кылдыстериниң база адырларының ажылының дугайында айтырыгларны партия хуралдарынга чугаалажып көргеш, оны ынчаар кылганы ук бүдүрүлгелериниң ажылын экижидеринге улуг салдарлыг болган. Чамдык партия организацияларының хуралының хүн чурумунга күш-ажылдың бүдүргүкчүлүүн бедидериниң оруктарының дугайында (Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези), чаа техниканы болгаш күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын бүдүрүлгеге шиңгээдип алыр дугайында (№ 1 АТБ, № 48 тудуг эргелели, хоорайның сентелге-тудуг эргелели), бүдүрүп турар продукциянын шынарының дугайында (сүт комбинады, хлеб заводу), күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалының болгаш ону экижидер хемчеглериниң дугайында («Кызыл тоо электротудуг» тудуг эргелели, пиво заводу, «Сельхозтехниканың» район-нар арасының каттыжылышкыны, харылзаа АТБ-зи), материалдарның болгаш электри энергизиниң комплгө чурумунуң дугайында (типография), бүдүрүлгениң курлавырларын ажыглаар талазы-биле хемчеглериниң дугайында (хууда чагыг фабриказы) айтырыглар киргеп. Оларны чугаалажып көргени хей айтырыгларны шиитпирлээрине, бүдүрүлгени экижидеринге, оон ишкини курлавырларыга бүрүн ажыглаарынга дузалаан.

Ындыг болза-даа ааскы хей партия организациялары ишкини курлавырларны бүрүн болгаш ажыктыг ажыглаарының, күш-ажылчы чаргыдаларны аваажедириниң, сагылга-чурумну быжыглаарының талазы-биле айтырыгларже четпес кичээнгей салып, оларны хуралдарга хаая сайгарып турар. Чамдык партия организацияларның ажыл-чорудулгазында чедир килбайн барып турар түүдеря болза бүдүрүлгениң ажылында четпестерни ёй-шаанда зокерип көрбейн турары, хүн бүрүнүң чугула айтырыгларын шиитпирлээрине коммунистерниң күжүн моонцевейн турары болур. Оон карааны-биле чамдык коллективтер планныг онаалдаларны болгаш социалистиг үдээлгелерни ай санында күүсетпейн барып турар («Тудуг кезектери» комбинат база даараныдга комбинады).

Хоорай комитеди партийжи ажылды планнаарынче улуг кичээнгейни утпадыргаан. Ам чыл планнары безин тургустунуп турар. Оларга пленумнарны, партия активиниң хуралдарын кажан кандыг айтырыгларыг эртиргенин айтып ап турар. Бир айда ийи удаа боор турар бюро хуралдарынга чугаалажып коо айтырыгларны база баш удур көрүп ап турар.

Бюро бүгүзүнге бир кол айтырыгның белеткелин хынылаар кылдызын айытпышаан, киирип турар. Чижээ, бо чылын бюро сес партийжи-орга н и з а с т ы г айтырыгларны чугаалажып көөр, оларның иштинде оң баштай тургустунуп турар айтырыглар: № 3 АТБ-де партыбронуң ажылының дугайында база Улуг-Хемниң ыяп үлетпүр ажыл-агыйында партыбронуң партия бөлүктерин удуртуп турарының дугайында айтырыгларны, оон ышкини курлавырларны, агитаторларның ажылын бут кырынга тургузары аная масса-политиктиг ажылды күштелдирери негеттиниң турар.

М. СЕВЕН.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын түңнээр үе чоокшулаан

Соодукчулар-биле шаңнаан...

«1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле элээн ажылдарны Таңдыда көдээ ажыл-агыйның Дуржулга станциязының дирекциязы болгаш партия комитеди чоруткан.

Ук доктаалда айыттынган хемчеглерни, өске черлерге ыяк, мал ажылының бүгү участоктарының ажылдакчыларыга таныштырып чугаалажыкаш, Бүгү-эвилелдиң чарыжының негелделеринге дүүштүр бедиткен хүлээлгелерин алырын организастаан турган.

Ацаа хамаарыштыр хойжуларының кажаар ажылдап турары-биле танышып көрээлинер.

Дуржулга станциязында иштизи-биле 17 муң 500 ажыг баш хой бар. Хойларның улуг, аныяк барымдаалап 23 коданга үскен. Төрүүр хойларның саны 9 муң 200 чыгам. Станцияның хойлары дээрге чиңге нарын дүктүг хойлар. Ынчаргаш оларны азырап, ажаарының харыысалгазы бедик.

Мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чарыжын неттередир, 1972—73 чылдарда кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттирер дугайында партия болгаш чазактың ап чорудуп келген хемчеглери база малчыннарның кызымаккай ажыл-үүлеви бодунуң үре-түңнелин берген. Бо кыжын хойжулар сигең, саваң болгаш концентраттыг чеммерни кайы-даа чылда турганындан хөйүг алган.

Хой оолдаашкынының түүк үези организастыг эрткен. Чүс хойга онааштыр 85 хураган алдынган, чамдык коданнарда хой оолдаашкыны үргүлчүлеп турар.

Станцияның дирекциязы, хой бригадазында партия организациязы тус-тус хойжуларның аразында социалистиг чарышты ай санында түңнеп, коданнарда байалды көргүскен түскай бюллетеньнерни үндүрүп турган. Эрткен чылдың күзүнүнден эгелээн хой ажылынга хамаарышкан айтырыгларны партия организациязының ажык хуралынга 6 удаа чугаалашкан. Кыштаглаашкынга белеткел, оон эртип турар байдалы, чем сөөртүлгези дээш оон-даа өске айтырыгларны ол хуралдарга олурушкан малчыннар сайгарып көрүп, хойжуларның негелделеринің күүселдезиниң дугайында дыңнадыгларны станцияның удуртукчу ажылдакчылары ацаа кылып турган.

Чоокта чаа хойжуларның кол турлаа—Хадың-Аксы суурга партия организациязының ажык хуралы болуп эрткен. Ол хуралга бүгү коданнарның улуг кадарчыларын олуруштурган. Ацаа кыштаглаашкынның болгаш мал оолдаашкынының кандыг янзылыг эрткенин, хой ажылында ээлчеглиг кампаниялар—кыргылдага болгаш чайлаглаашкынга белеткелдиң дугайында айтырыгларны чугаалашкан. Дуржулга станциязының директору эш Сапелкинниң илеткели болгаш чүве чугаалаан өске-даа шитернің санаалдары мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын түңнеп үндүрериниг чедир арткан үениң дургузунда кылыр ажылдарны чедиишкинниг шиитпирлээрине база хой ажылын хөгжүдер талазы-биле салдынган сорулгаларны хуусә бетинде күүседирин хандырар хемчеглерни болгаш материалдыг базаны беш чылдың шиитпиринг чылында тургузуп алырынче утланган болду. Директор хойжу бүрүзүнүң эрткен күстен бөөр канчаар ажылдап келгенин чугаалаш, чарыштың түңнелин үндүрүп, ээлчеглиг сорулгаларга доктавды. Ол мурнакчыларны мактап, ажылынга харыысалга чок болганнарны хөйүнү мурнуига дорт шүгүмчүледи. Чижээлээрге, багай ажылдыг кижилерни санап чоруп ора, хойжу эш Чүлдүмүүн ажылынга ол элээн доктаады:

— Чүлдүм Сагаан-оолду бистер эки билир бис. Ол каш чыл улаштыр эки ажылдап келген кижилериниң бирээзи. Ынчалзажок оон соолгу чылдарда ажылынга харыысалга чок апарганын чугаалаар апаар. Оон-биле каш удаа эш-хүүзүнүң беседазын кылган бис. Ынчалзажок ол бо хүннерге чедир эттиимээн. Оон түңнели бодур — аныяк хойжуларывыс планын, хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турда, бо хойжу чүс хойдан чүгле 68 хураганны ап, ол кудуруктап, совхозтүң көргүзүглерин-даа куду тыртты.

Директорнуң ол чугаазын санал бергеннер бүрүн деткип, ажылынга харыысалга чок ийи-чаңгыс кижилериниң хойжу бригадазының алган хүлээлгелериниң күүселдезинге мооңдак чедирип турарын шыңгыы шүгүмчүледилер.

Станцияның хой кыргыыр пунктузун бүрүнү-биле дерээн, хой дүгү хөөп кээрге кымнар ээлчег ёзугаар баштай барып кыргыдарын, кымнарның каяа чайлагларын хуралга дугуржуп чугаалаштылар.

Социалистиг чарыштың түңнелин үндүргеш, хей хураган алган хойжуларны базә эки ажылдаан сакманщиктерни өртектиг барааннар-биле шаңнады. Чижээлээрге, 135—140 хурагаины чидириг чокка азырап өстүрген сакманщиктер Бугалдай Чолдак, Ондар Доос, Рима Оюн болгаш оон-даа өскелер «Саратов» дээр соодукчулар, «Белка» дээр хеп чуур машинадар-биле шаңнаттылар. Чүс хойдан 122 хураган алган М. Дадар-оол болгаш өске-даа эки ажылдыг хойжуларга акша шаңналдарын тывысты.

С. МААДЫ.

ЧУРУКТА: «Саратов» деп соодукчу-биле шаңнаткан сакманщик Ондар Доос.

ЭЛБЕРГЕЙ КЛУБ, АГИТПУНКТ

Чер-чер Советтеринге соңгулданың хүнү улам-на чоокшулап орар. Соңгулдага белеткелдер Чөөн-Хемчик районда хүн бүрү улам калбарып турар. Районда партия организациялары соңгулдага үткүштүр күш-ажылчы ишчилерниң ортузунга социалистиг чарыштыг улам калбартып, агитас-массалыг ажылды күштелдиргеп.

Районда хей чурттакчы чоннуг суурларның бирээзи—Хорум-Даггa чеде бергеш, чер-чер Советтеринге соңгулдага холбаштыр агит-массалыг ажылдың ында байдалы-биле танышпытым. Суурда болгаш оон чоогунда чурттакчы чоннуң ортузунга агит-массалыг ажылдың одаа клуб болгай. Клубтуң элбергейин чүү дээр. Оон соңгаларының шилдери бүүтүп, ооңгаш. Кирер эжиниң даштыкы хаалгазы бөдүүн мал кажаазының хаалгазындан безин дора. Даштыкы эжик аксының чоогунда чуга демирде «Агитпункт» деп бижип каан.

Иштики арыг-шевери культура одаа болур негелдеге дүүштүр тургустунмаан. Залында улус олурар диваннар кончуг эвээш, оларның чамдыктары ажыглалдан үнген, үрелик.

Клубтуң байдалы-биле танышып чоруп турумда, оон эргелекчизи Иранда Уткушевна Монгуш чедип келди. Клубтуң байдалыы хомудаан хөөн-сеткил-биле айтырдым. Ол кезек када ыыт чок, клуб иштин дескиндир көргүлээш:

— Ат болган клуб-ла болгай, маңаа массалыг ажылдар чорудуп турган таанныл хүлээлгелиг болу бөөр кижи-дир мен. Корум-чурум тударынга улусчу дружина дузалашкы дег. Ол шуут ажылдавае. Ийи-чаңгыс төлеп чок кижилерниң клуб ажылынга чедирген «дузазы» бо-дур—көзенек каракстарының шилдерин буза шаап каан. Шилдедир дээрге, материал база чок. Район төвүнде магазинде бар дээр. Оон садып экпеп алыр дээрге, транспорт база чывылбас.

— Агитпункт кайда турарыл?

— Маңаа тургузар дээр чораан, та кажан дериир чүве ийик—дээш Иранда Уткушевна сцена чанында бичии өрээлче эдерти берди. Онда чүү-даа чок, безин стол, сандай-даа салдынмаан. Оон ишти хирлиг. Клубтуң ажылын экижидер талазы-биле көдээ Совет (даргазы К. Хуналдай) сагыш салбастаан. Клубтуң девискээрин ногаанчыдар талазы-биле чүү-даа кылдынмаан. Тараан ыяштар, камгалап кылган херимчигештер үрелип, бузулган.

Соңгулда кампаниязының үезинде агит-массалыг ажылдың одаа болур клубтуң ажылын ындыг сандаргай байдалга тургусканының бүрүүзү «Чыраа-Бажы» совхозта парткомга база хамаарыр.

Салбырда партия эге организациязы (секретары Б. Делег-оол) агитпунктунуң ажылын холга ап удуртпайн турар. 24 агитаторлар участоктарында быжыглаттынмаан. Оларның хуралын-даа эрттирбээн. Чон ортузунга соңгулда дугайында лекция, беседа хаая чоруттунуп турар.

— Клубтуң ындыг байдалын барымдаалаш, агитпунктуну амдызында салбыр конторазынга дериирин дугурушпувус—деп, агитпункт эргелекчизи Н. Ирил тайылбырлады. Агитпунктуга чорудар ажыл планы-даа чогаалтынмаан. Лекторларның, агитаторларның чорудар ажылының планы тургустунмаан. Клубтуң чанында болгаш фойезинде уезин эрткен лозунг болгаш плакаттар ам-даа турбушаан.

Клубту ёзулуг культураның одаа кылдыр дерип септээри, иштин көрүштүг кылдыр каастаары, агитпунктунуң ажылын бут кырынга тургузары аная масса-политиктиг ажылды күштелдирери негеттиниң турар.

М. СЕВЕН.

ҮШКҮ КВАРТАЛ ҮЛҮҮНГЕ

№ 14 механизация эргелезиниң Ак-Довурак участогу механизастаар ажылдар талазы-биле чартык чылдың бүдүрүлге планын 57 муң рубльге амыр күүсеткеш, эрткен беш айларда тудут-монтаж ажылдары кылырының онаалдазын 14 муң рубльге ажырган.

Ол бүгү күш-ажылчы чедиишкинде участоктуң мурнакчы экскаватор машинистери Олег Трасниковтуң, Анатолий Лябинниң, автокрановщик Станислав Филимининиң ярап башкарыкчызы Светлана Нагибина болгаш бульдозерист Борис Зенюров оларның киирген үлүг-хуузу улуг.

Коллективтиң ажыл-ишчилери ол чедиишкиннинге удам сорук киирип, бо хүннерде үшкү кварталдың үлүүне киириштир ажылдап эгелээн.

К. МААДЫ.

ДЕМНИГ ЭГЕЛЭЭН

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозтуң дирекциязы черп, онда партия болгаш профвиилел организациялары тоску бөп чылдың шиитпирлиг чылында хөй, өшкү кыргыдазын эрте эгелээринче болгаш организастыг чорударынче кичээнгейни салган. Оон ачызында совхозтуң малчыннары өшкү кыргыдазын организастыг чорудуп, кыска хуусаала дооскаш, 1760 килограмм эки шынарлыг өшкү дүүшүн күрүнеге дужаагаш.

Күрүнеге хей дүк дужаарымның талазы-биле совхозтуң Кара-Тал салбырының малчыны Шартанай Дадыл-оол шылгараш, өшкү бүрүзүнден ортумаа-биле 600 грамм дүктү кыргын алган. Ол бо чылын төрүүр чүс өшкүге онааштыр 124 аңайны алгаш, совхозтуң малчыннар ортузунга калбарган социалистиг чарыжының мурнуку одуруунга кирген.

Кадарчы Сат Чаңгыының түңнели база бедик. Ол бир өшкүден 560 грамм дүктү кыргын алган, а төрүүр чүс өшкүге онааштыр 121 аңайны база онча-менди доруктурган.

(БИСТИҢ КОРР.).

Шөлдерден медээлер

ИРКУТСК. Качуга районнуң Лена хемнин үстүү агымнарында калбарган шөлдериниң тараажылары тараа культураларын чаштырар планын Иркутск областан бир дугаарында күүсеткен. Онда бежен муң ажыг гектар черде тараа чаштынган. Районда ээ тараалаң дээн «Манзурсүйб», Фрунзе аттыг, «Качугский» совхозтар 1.700 гектар черде тараапы немештир чаштырган. Иркутскиден барган шефчилер тараажыларга дыка эки дузалаан.

Амгара шынаазында кызылтасты чартык миллион гектарда тараан.

КУРГАН. Областың көдээ ишчилери картофель олуртуруның планын күүседипкен. Курган областың колхозтарында болгаш совхозтарында картофельди — «ийиги тарааны» олуртуру-биле эрткен чылдыңдан-даа хей — 12,5 муң гектар черни тускайлаан. Үреэнин алыр картофельди олуртурунга таарымчалыг байдалдың ам-даа төнмээнин барымдаалаш, областың ховулуг черлеринде турар Мокроусово районнуң ховужуларын картофель одуртуушкунуң ам-даа үргүлчүлеп турар. Немелде шөлдерден ажаап алган дүүшүт күрүне шыгжамырынга артыкшылдыг үрезин болур.

ОДЕССА. Ийи муң ажыг трактор бригадалары, механизастаттынган звенолар, көдээ ажыл-агый ужар чүүлүнүң онон экипажтары «Бүгү-де аргаларны бок үнүштерни үзүткаарынче!» — деп, кыйгырыглыг чарышче калбаа-биле кирипкен. Олар бир миллион гектар ажып турар шөлдерниң механиктиг болгаш химиктиг болбаазырадылгазын кыска хуусаала кылыр ужуралуг.

Татарбунар районнуң механизастаттынган звенолары техниканы бедик бүдүргүкчүлүг ажыглаарының үлегерин көргүзүп турар. Мында 27 муң гектарның тараазын ийи удаа болбаазырадып, бок үнүштерин арыглаан.

ДОНЕЦК. Бо областың чаа дүжүдүнүң тараазын ажаап алырынга автомобиль транспортун белеткээри доозулган. Автобудурулгелерниң ийи чартык мун машиналары шөлдерден тараа белеткелиниң черлеринче тараапы сөөртүр, ол болза арткан чылдынган үштүн бирээзи хире хей болуп турар-дыр. Дөрт чүс хире чолаачыны тараа сөөртүр автопоездилер башкарарынга өөреткен. Бригадаларны ийи өөлчеглиг ажылдаарынга бүрүнүбиле четчелээн.

ДУШАНБЕ. Таджикистанда хөвең суггарышкыны эгелээн. Ону дүн-дүн чок чорудуп турар. Бо талазы-биле түскай звеноларны тургускулаан. Звено бүрүзү хонукта он гектар черлер черни суггарар.

ОМСК. Областың шөлдеринде кызыл-тас чаштырылгазы доозулган. Чер ажыддакчыларын ол ажылды кажаннан артык илавылалдыы-биле организастаан.

Эрте чажын тараан черлерде баштайгы өзүмнер көстүп келген. Хоочун тараажылардан тургустунган комиссиялар чер - болганда тарыттынган шөлдерни хүлээп ап турар. Тарскиде «Россия» колхозтуң чажыкчылары бир дугаарында хээли тынарның демдекбаллын алганнар.

(СЭТА).

Чаа орук

Алаш оруу кадыр-берт Олап бир дугаар чораан кижиге солун-даа, коргунчугдаа. Хаңы-Каяттың кырындан хемге чедир кудургайлап баткан кадыр одурутга, хемнин өске талазында сын кырынче үнген орукка кортук кижилер «чалбарып» эрткилээр. Бо мынчаар чоруп турган: «Мындыг кадыр, берге оруктарга канчап шыдажыр чон боор бо» деп, чорук кижилериниң чугаазын каш-даа дыннаан мен.

Ам Алаштың оруун кылып эгелээн. Кадыр-Каяттың көрээн одурту казып, дескилеп турар. Орук тудуунда «Кара-Хөл» колхозтуң орук кылыр звенозу чедип келген.

«С-100» деп трактөрнүн башкарыкчызы Ширия-Саная Аракчаа эки ажылдап, кадыр-берт черлерге «кан аъдын» мергежилдиг башкарып, хүн үлүүн ажыр күүседи турар. Оон дузалакчызы Михаил Кошкар-оол, мастер Белек Хертек олар хүлээнген ажылын ак сеткилдиг кылып, шалып ишчилерге санады бергилээн.

Трактор эртинмес черлерниң хая-дажын казып, аптаарынга колхозчулар идепкейлиг киржип турар. Чоокта чаа болган шефке 400 ажыг кижи кирипкен. Олар омак-хөлүг, бедик кодурлуушкуннуг ажылдааннар.

Ук орук июль эгелиинде ажыглалга кирер.

А. АДЫГБАЙ.
Бай-Тайга район.

Суму Совединге чугаа

Назы дөгүп, кырый берген пенсионер кижи мен. Ынчалза-даа ам-даа ажылдап чор мен. Көдээ Советтиң депутадынга каш удаа соңгуттум. Оран-чурттуң бойдус байлаан, аърга-ыяжын хайгаарап көөр — хей-ниитү хүлээлгем ыңдыг.

«Суур кедээзинде аърга чоогунда өрт үне берингир» деп, лесник М. Чаш-оол дыннадып келди. Салбыр эргелекчизи Т. Доғус, лесник Чаш-оол база мен — үшедээн мотоцикиге олурупкаш, суурнуң чонуң болуп эгелединис. Ынчап тургаш, школа башкызы Монгуш Шоомага баштаткан 40 ажыг өөренчиң, он ажыг улуг улус баргаш, өрттү калбак аъргаже киирбейн өжуруп кагдывыс.

Хей-ниитүниң байлаа өртенип, улуг караганы чедирип турда, чамдык почтачы Монгуш, ажылчын Б. Куулар, К-С. Ак-оол ышкаш эштер ону көрген, дыннаан хирезинде, өрт өжүрелиге киришпейн барганың шын эвес деп саналп. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы көдээ Советиниң күүскомунга чугаалажып көрген бис.

О. МӨҢГЕ.
Чөөн-Хемчик район.

ДЕПУТАТ МАМКИННИҢ КАҢЫ

«Большевик» заводтуң кайнакчызы В. А. Мамкин чаа-ла дөртен хар ажып турар болганда, Ленинград Советинде ол—депутат сөөмейниң талазыбиле хоочуннарының бирээзи. Ам база Нева заставазының ажылчыннары ону алдыгы удаа боттарының кандидалы кылдыр адааннар.

Мамкин—Воронеж чурттуг тараачын оглу. Он алды харыыг турган, колхозка бригадирлей берген. А тиилелгелиг 1945 чылза «Большевикке» ажылдап кирген. Завод школазын доозган соонда, ону партеиге ажылдаарын чөпшээрээн. Каш чыл иштинде өөреникчилээн. Шаанда пролетаржы туружтуун В. И. Ленининиң үнелеп чоралны обүхончуларның ажылчын хүрээленинге оон бодун хүлээп ап турганын ол амдаа сактып чоруур.

Кан эзилдирери мастер кижиге кезээде шыгалда, ажылчын харыысалганың хыналадазы болур. Вячеслав Андреевич металлды дээди шынарлыг эзилдирер. «Большевикиин» мартеннериниге нарын рецептилиг эң бедик шынарлыг кан төрүттүүнүп турар. Эзилдирилгенин технологиязын оон эң оонак чүүлдериниге чедир ажыдап кылып каан, бүгү чүвени санап, хынап каан болгу дег. Ынчалза-даа эзлчеглиг санында-ла оон бригадазы кан эзилдиришкинин 20—30 минута эрте доозар болгаш планнаан ажыр эзилдирген металлдың тонназы чарыш түңнели көргүзер сайбырала үргүлчү өзүп турар. Бо чылдың эгезинден бөөр В. А. Мамкининиң бригадазы онаалдадай ажыр 149 тонна канны берген.

— Мында чажыт чүл дээрге, тургустунган чүрүмну үревейн тургаш, мырынай эң бичии безин курлавырны ажыглаары болуп турар—деп, В. А. Мамкин чугаалаар.—Автоматика, мартеннің чылыг байдалын «эң устүкү хемчээлинге» тударын бистиң металлургтарывыстың эки билири бо талазы-биле биске дузалап турар.

Социалистиг чарышты бистинбиле чарган Семен Савченконуң бригадазы база ынчаар ажылдап турар. Амдыызында бистин коллектив мурнап турар, ынчалза-даа ол бригада база бисти чедип кел чыдар. Эң бедик шынарлыг металлдың база маркаларын шиңгээдип апкан бис, орта база бистен олар хожудаваан, суугулар септээринге хуусаа бисте кызырылган. Савченконуң бригадазы база ынчалган.

Чоокта чаа депутат В. А. Мамкин хоорай Советиниң сессиязынга чүве чугаалап, Ленинградта тураскаал белектерни канчаар будуруп турарын

клеткээн. Оон мурнуу чарын да ол болза хоорайның улугулуг магазиннерин шуптузун кезип, садып алыкчылар садыгжылар-биле чугаалажып, чурукчулар-конструкторлар-биле чугаалашкылаан. Оон киирген саналдарын сессиянын шиитпиринге барымдаалап көргеп, оон-биле кады кампакчының негелдезин ёзугаар чамдык чүүлдерни чоннуң хереглед барааннарын будуреринин планынга кииргилээн.

Металлург Мамкиннин бодунун ол ажылынга илавылалдыы, чүткулдүү оон депутат хүлээлгезинге база ындыг. Чоокта чаа-ла хоорайдан ырак эвесте турар Рыбацкий суур чаагайжыдыгга талазы-биле, амыдырал хандырылгазының талазы-биле четпестерлиг турган. Оске депуттар-биле кады Вячеслав Андреевич ол микрорайонну чаартырын, чаа магазиннерни ацаа ажыдарын чедип алган, ужур чүүл дээрге оон боду Ленинград Советиниң садыг талазы-биле доктаамал комиссиязының кежигүнү болуп турар. Рыбацкий суурга болган ол эки өскерлиишкиннер болза «Большевиктен» ол кан эзилдирикчизин хоорай Советиниң депутадынга хайдыдат кылдыр катай деп шидерининиң чылдааганы болган.

Оон кандидатуразы хээш беш удаа бадылаан кижилерниң бирээзи болгаш депутат болуп эртер чылдынган үштүн бирээзи хире хей болуп турар-дыр. Дөрт чүс хире чолаачыны тараа сөөртүр автопоездилер башкарарынга өөреткен. Бригадаларны ийи өөлчеглиг ажылдаарынга бүрүнүбиле четчелээн.

ДУШАНБЕ. Таджикистанда хөвең суггарышкыны эгелээн. Ону дүн-дүн чок чорудуп турар. Бо талазы-биле түскай звеноларны тургускулаан. Звено бүрүзү хонукта он гектар черлер черни суггарар.

ОМСК. Областың шөлдеринде кызыл-тас чаштырылгазы доозулган. Чер ажыддакчыларын ол ажылды кажаннан артык илавылалдыы-биле организастаан.

Эрте чажын тараан черлерде баштайгы өзүмнер көстүп келген. Хоочун тараажылардан тургустунган комиссиялар чер - болганда тарыттынган шөлдерни хүлээп ап турар. Тарскиде «Россия» колхозтуң чажыкчылары бир дугаарында хээли тынарның демдекбаллын алганнар.

(СЭТА).

Планда хемчег бүрүүнүң эртер айны айтып каан турар.

Чылдың ажыл планы колдуунда улуг оскерилгелер чокка күүсединнип турар. Анда үндезилээн квартал, ай бүрүүнүң ажыл планнары тургустуулар болгаш оларны база бюрога бадылаар турар.

Партиялың хоорай комитединиң тургустуунда берген байдалдыны-биле ай болгаш квартал планнарынга боттуг айтырыглардың талазы-биле чүүлүр эдиглерни база киирип турар. Чылдың ажыл планы ооң үр-дээ үениң иштинде, тодаргайлаарга, 2-3 чылда азы хоорай комитединиң бүтү отчёттуг үениң дургузуунда-даа ажылын планнарын бодап көөрүнче албадап турар.

Парторганизациялар секретарьларының семинарларынга оларны ажылды перспективтиг көрүп, чыл планнарын тургузарынга угланыышкынын берип, ооң чижек хевирин сайлалдап-даа турар бис. Шак ындыг планнашкын амгерек кырында боттанып-даа турар. Бир эвес моон мурнунда партия организацияларының хөй нуруузу квартал болгаш ай планнарын тургүзуп турган болза, бо чылын оларның үштүң бир кезии бүгү отчёттуг үениң дургузуунда ажыл планын тургүүлүп алган боон турар. Чижээ, ындыг планны «Кок-тей» совхозта партия организациязы (секретары эш Градобоев) тургускан. Партия организациязының контрольга ап турары профэвилел болгаш комсомол комитеттериниң ажылывының чамдык айтырыглары-даа ол планда киирип турар. Ындыг планны «Кок-тей» совхозта партия организациязы (секретары эш Градобоев) тургускан. Партия организациязының контрольга ап турары профэвилел болгаш комсомол комитеттериниң ажылывының чамдык айтырыглары-даа ол планда киирип турар. Чижээ, ындыг планны тургүүлүп алган боон турар. Ындыг планны «Кок-тей» совхозта партия организациязы (секретары эш Градобоев) тургускан. Партия организациязының контрольга ап турары профэвилел болгаш комсомол комитеттериниң ажылывының чамдык айтырыглары-даа ол планда киирип

В. И. Ленинниң ЧАЖЫТ АТТАРЫ

«Агитатор» журналдың Саратов хоорайда ном чыгыкчызы В. И. Ерохимова В. И. Ленин «Н. Ленин» деп шоланы кандыг үеде ажыглап чорааның, «Ленин» деп сөс чергелеп чогум кандыг утканы илередип турарыл база Владимир Ильич каш шоланы чорааның деп айтырып турар. Ол айтырыгга харыы бистиң номчукчуларывыска база солуп боор деп бодаан, оны моон адаанда парадывыс.

В. И. Ленин революсчу демисседиң оруунга студент чораан-да кирген. Ол 1887 чылда студентилерниң шимчээшкинниг идепкейлиг киришкенинниң үжурунда Казань университединден үндүрткеш, хоорайдан Кокушкино дээр кодаа суурже шолудушкен. Ону полиция бодунуң чажыт хайгааралывга алган. Оорган эгелээш полиция революсчуунуң базым бүрүзүн хынап, оон дугайында медээлерни удаа-дараа үстүкү черлерже киирип турар апарган. Владимир Ильич истеалге болгаш хоруглаалар чайлаар сорулга-биле бодунуң ёзулуг фамилиязын чажырткаш, шола атты хереглеп чоруур болу берген. В. И. Ленин шола аттарны ажыглап чораашкы чыдыында оске черге хоргадып чурттаарының берге үезинде улуг партийжи болгаш литературлуг ажылды чорудар аргалыг болган. 1917 чылга чедир Владимир Ильич Ленининиң чангыс үзел-бодалдыг кижилери деанга ону шола ады-биле эдээр, мынчаар биле чорааннар. Оон ёзулуг фамилиязы Ульянов дээрзин эвээш-ле кижилер билир турган.

Амгы үеде Б. И. Ленинниң 160 ажыг шола аттары бар чорааны билдинип турар. В. И. Ленинниң партийжи чажыт аттары болгаш ийзы-бүрү үелерде ажыы-биле-дээ, хөй нуруузунда-ла чалкыдыбиле парлаттынып үнүп тургулаан литература ажылдарывга ооң шола аттары кирип чорааш.

Ленинчи шолаларның тывылгавының болгаш алыглаттынып чорааның төөгүзүн чон улуу-биле сонуургап турары чугаазокок. Шола ат бүрүзүнүң артында В. И. Ленининиң амыдыралының бирле үеэн чаштынып турар болганда, ындыг болур-дээ ужуралыг. Владимир Ильич ийзы-бүрү үелерниң иштинде элээн каш партийжи чажыт аттарлыг чорааш. Ооң ээн-не нептерээн чажыт ады «Старик» («Аңдак») деп шола ат чорааш. 1893 чылдан бээр Коммунистиг партияның кежигүнү Г. М. Кржижановскийниң сактып чүтээлаанывыбиле алырга, 23 харлыг аныяк В. И. Ленинни «бажы кызган, боду үүневи улуг кижилер ышкаш угаан биле боорга» шак мынчаар шоланып каан боон турар. Эрткен чүс чыдыңда тоган чыддарында В. И. Ленинге баштаткан революсчу марксисчи бөлүктүң кижилери «аңактар» деп адаадыр апарган.

Ленинге ооң мыйн «Николай Петрович» дээр партийжи чажыт ат база чорааш, Владимир Ильич ол чажыт шола ады-биле Петербург талазының ажылчыш болгумнеринге сурагжаан турган. Хоочун порт ажылдакчызы, «Ажылчыл аңгыны хостаары» деэш демисселдиң эвилелиниң кежигүнү В. А. Князев 1904 чылдан бээр В. И. Ленин-биле кады Петербургка ажылчыннарның болгумнерин организастаарынга идепкейлиг киржип турган. В. А. Князев ол үеним дугайында бодунуң сактымышкынарын «Николай Петрович» деп ат-биле адаан. Васильевск орту-луктуң ажылчыннарынга В. И. Ленин өске чажыт ат-биле, «Федор Петрович» деп шола-биле барып турган.

Ленинчи шолалар ыланғыл литературада калбза-биле пептерээн турган. Оларның аразында К. Тулин (К. Т-н, К. Т., Т., (Ильин) В. Ильин, Вл. Ильин, Владимир Ильин, В. И., В. И-н, В. Ил., И.) болгаш өске-даа шолалар хөй-биле пептерээн турган. Хоочун партия кежигүнү Зеликсон (Бобровская) мынчаар сактып чүтээлаан: «1895 чылдан эгелээш чеди чылдың дургузунда Варшавага, Вильнюске, Царяхке, Харьковка Тулин, «Аңак», Ильин, Петров деп шола аттарның артында баштыңчының бүдүш-нүүрү костур турган түве. Чүгле 1902 чылда бистиң ажыл-херээвиске удуртулга болуп турган «Чүнү кылыры?» деп кайгамчык номну номчукаанымда үстүнде хөй шолалар чангыс Ленинде моолдежилп келген». Владимир Ильичиниң хол шоланы Ленин чорааны-даа ылаптыг, ол шола ат-биле хөй санныг чогаалдарга болгаш документилерге ат салган. Ол ат-биле бүгү делегейниң ажылчы чонунга баштыңчы билдинип-даа турар.

1902 чылдың төнчүзүнде Владимир Ильич «Заря» деп марксисчи журналга болуунуң чүүдериниң бирээзиниң аданыңа И. Ленин деп ат салган. 1902 чылдың мартта «Чүнү кылыры?» деп ном демги-ле шола ат-биле парлаттынып үнген соонда, Владимир Ильич Ленин деп шоланы бүгү Россияның социал-демократтыг организацияларынга калбза-биле пептерей берген. Ынчап чоруй ол шоланы Владимир Ильич Ленининиң ийнги фамилиязы ышкаш болу берген.

В. И. Ленин черле чогум чүге ындыг шоланы шилип алганыл деэрзин тодарадыл тывары болгаш билип алыры берге болгаш барык болдумас чыгыыл-даа. Ленин деп шоланың тыптып келгенинниң дугайында айтырыгга тодаргай харыы-даа чок. 1924 чылдың майда ол дугайны Н. К. Крупскаядан айтырарга, ооң харылзааны-биле алырга, билбес мен дээрзин чүтээлаан, мынча дээн: ...«Владимир Ильич чүге Ленин деп шоланы шилип алган чорааның ооң бодундан айтырыпдаа көрбөзүн мен... Ленага болуушкуннар ол шола атты иштә ажыглай бергенин сооруңде болган-на болгай. Ол Ленага шолугдеге турбаандаа киирн. Бодап көөрге, ол шола аңаа-ла адаттынган хире, бир катап Плехановтың «Волгин» деп шола-биле база ат салган болгай».

Био В. И. Ленинниң чамдык шолалары-биле таныштывыс, олар хөй болгаш шупту-зу-ла солуп

Н. ШАХНОВСКАЯ,
СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң улуг эртем ажылдакчызы.

Школаларда экзаменнер эгелээн

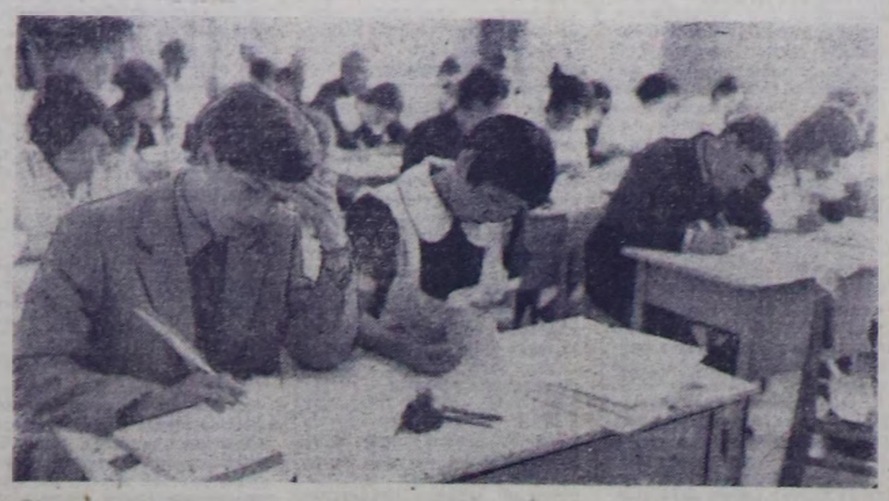

Дүүн республиканың школаларында доозарының болгаш шилчимирниң күүнде экзаменнерн эгелээн. Ортумак школаның доозукчулары оруе литературага бижимеел ажыл кылган. Уругнар өөренип эрткен чогаалдарывыл аайы-биле, ол ышкаш хоотуг темаларга чогаадыгларын бижээннер.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 7 школазының онгу классчылары оруе литературага чогаадыг бижип турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЦИРК-ЭСТРАДА БӨЛҮҮ

Бистиң республиканың культурлуг амыдыралында база бир солуп түүл тывылган: Тываның күүнде филармониязы цирк-эстрада бөлүүн организастап тургускан. Ону РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хензиг-оол удуртуп турар. Ук коллектив бодунуң ийи кезектиг баштайгы программазын тургускаш, түскай комиссиянның кежигүннериниң болгаш хөй-ниитилиг төлээлекчилериниң көргүскен.

Байырладыг, хогаар тыва аялгалар куттулуп турда, сценага бөлүктүң артйстери шупту-зу үүнүп кээп, көрүкчүлерге байыр чедирдиг. Орта улаштыр-да бедик туранкке аныяк артист Оюрмаа Байыр-оол мынгыртыланып эгеледи. Ол болза Москваның цирк училищезинниң доозукчузуунуң тыва көрүкчүлерниң мурнунга баштайгы үүгүшкүнү-дүр. Бедикке күүседир янзы-бүрү нарын көргүзүглерни ол эптиг, ээлдек ойнап турда, зал иштин мыжым-шыпшың-на апаар чорду.

Артист А. Хуурак улуг-биче бомбүктерни, дээробектерни, бижектерни, харын мырыдай чалбыраштадыр хып турар оттуг кезектерни оң, сөзагай хөдээрнээ олуп-солуп, оорга-мойнунга чүгүртүп турда, эрестиг-ле болган.

Алдарлыг артист К. Хензиг-оол бажында согаш олуртуп алган, сценаже маңнап үүнүп кээрге, көрүкчүлер алыш часкап үткүп алды. Ооң ыланғыя стол кырында чугуп турар борбак ыяштә салган, чайганыш турар чүге маңзаның үштарындан даянгаш, хол баштап турун, үш согаштың бажында улай-улай тургускаш, ол-да маңзаның кырында олуруп, долганып, турун ойнаары нарыя-даа, солуп-даа.

Артистер Д. Очур, К. Хензиг-оол, А. Хертек оларның бедидир херип каан чидге сывырындак кырап, орта танцылап, олуруп, чыдып ойнап турарын көрүп олурарга, оруе улустуң «дайзазда дары ам-даа кургаг» деп үлегер домаа сагындырып көр. Ол-ла артистер А. Хуурактың удуртулгазы-биле балалар, десптлер, саваштар, тавактар солуп, аразында шуудун турда, делегейде ады-сураа алдаржаан артизивис — В. Оскал-оолдуң

болүүнүң көргүзүүнде полыпшас кылдыр бөгөдү.

Эстрада дуғаарлары амгы программада хөй эвес. Ынчалза-даа мраажы М. Х. Монгуштуң тыва ырларыны, шүлүн артизи О. Байыр-оолдуң «Лямби» деп тыва танцызы, Д. Очурвуң демир-хомуска болгаш каргыраа аяны-биле аялгаларны күүседкенин демдеглээри чугула.

Композиторлар А. Чыргал-оол биле Р. Кенденбиль-дың бо концертке хогаар хасстантаның кылганы через чедиишкиниг болган.

Баштайгы тыва цирк-эстрада бөлүүнүң бирги концертининг программазын комиссия кежигүннери «Чоруурлар чогуу-ун!» деп йөрээл-биле хүлээп алган болгаш моон соңгаар оны улам шилип, сайгарадыр талазы-биле санкардын берген.

Ук бөлүк амгы үеде тыва литератураның болгаш ураң чүүлдүң төп районнарда ырлап турар хүннерниге кирижип, бодунуң концертин Улуг-Хем районнуң ажыл-пиичилериниг бараалгадып чоруп турар.

Б. ОПДАР.

БАШТАЙГЫ ОПЕРЕТТА

Театр

Тыва уран чүүлдүң шапкын хогаруудезин болап кээрге, узак маңнаг чарын аъдының үштә халып олурганы сагындырар. Бир тээ чүгаа уран чүүл дугайында болганда олче чоокшулап көрейн. Харын оон-даа бодүүнү-биле чугаалаарга, сагыш-сеткилдиң байлакшылының делегейининг адыры — театр уран чүүлүнүн бир жанрынга доктаайн.

Республика театры бодунуң хогаруы-шин театры, деп адыы сөөлгү чылдарда бадыткап келген, чыл бүрүзүнүң репертуарында хогаруглуг шинилернин саны көвүдеп турар. Харын-даа түс черниң авторларының чогаалдары бо-ла тыптып кээп турарынга канчап өөрбес боор. Оон бирээзинге эрткен чылдың репертуарынга «Чечен биле Белекмаа» деп тоол-шинни адап болур. Ук шинилиг либреттозун С. Сарыг-оол, музыказын Р. Кенденбиль бижээн. (Чогаал опера кылдыр бижиттингеп. Ону амдыызында бар аргаларның зайы-биле хогаруглуг тоолшини кылдыр тургускан).

Каш-ла хонуктар бурунгаар республиканың хогаруы-шин театрының бир болуу «Хүннүң ыраажылары» деп баштайгы тыва оперетганы чаа шинилер хүлээп алыр комиссияга дужаган. Оон либреттозун база-ла Степан Сарыг-оол, а музыказын — Алексей Чыргал-оол каш чыл бурунгаар бижээннер.

Оперетгада болуушкун бо хүннерде «Хөстүг ажыл» совхозтуң «Совет Тыва» салбырында болуп турар. Ам шинилиг дөпчү утказын, младырларын, ойнап турар артистерни таныштырайн. Салбырның эргелекчизи Тумат (Ч. Монгуш) аразында социалистиг чарыштыг өске салбырны ажыл-агыйның көргүзүглери-биле ажып алыр дээш, совхозче мөге медээлер берип, шидчиир кызыл тукту чаалап алырын шинтпирлээр. Эргелекчинин эт-алдар сүрүп, арга-мөге-биле чурттап турарын оон уруу Күске (Д. Барынмаа), чунар-бажың аргелекчизи Ажымаа (Р. Серен-оол), агроном Донгак (Тыва АССР-нин алдарлыг артизи Л. Солун-оол), механик Доржу (Д. Монгуш), клуб эргелекчизи Чараш-оол (Д. Намчыл) эскерип кааш, оон шын эвес ажылдап турарынга удур демиссежин эгелээрлер. Туматтың ажы-чаңы черле дыка хөй четпестерлиг. Ону оон кадайы Чашпанай-биле (Тыва АССР-нин алдарлыг артизи Е. Кенденбиль база артист Д. Монгуш) харылзаазындан, чөрүлээлеринден көөр бис.

Шын — күштүг болгай. Туматтың частырыы салбырның байырлалы болур деп турда сойгалаттынып, сотка олурар. Бодун тогдунар, өптүг Тумат хөйнүн мурнунга бүрүүзүн миннир. Аңаа арыгшынчы сеткил-биле ажылдап чурттаарын совхозтуң парторгуу Шомбуд (Тыва АССР-нин алдарлыг артизи А. Тавакай) сүмдээр. Тумат кажар арганы хереглеп турза-даа, салбырның чону күүнде мурнунга хүлээлгезин күүседипкени биллинер. Ынчангаш Шомбуд шилчиир Кызыл тукту ук салбырга тыпсыр...

Баштайгы тыва оперетганы көрүкчүлерге бараалгадыр дээш, оон тургузукчу-режиссеру — Кадыр-оол Сагдының тывынгыр, билдиглиг ажылдаанын демдеглээр керек. Ол «Хүннүң ыраажыларын» тургузул туза, чаа, шинтпирлиг-лидим дилээшкиннерни кыягылааны дораан-на каракка илдигип кээр. Шлягыя режиссер биле аныяк чурукчу Э. Мунзуктуң бодаллары дүгжүп, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдааны оперетгага чаа, онзагай хевирни киирип, шинти утканы илередирнинге дузалап турар.

Чаа жанр — оперетганың баштай торуттугнеги дээш, оон авторлары С. Сарыг-оол биле А. Чыргал-оолга өөрүп четтиргенин көрүкчүлер илередир. Ол ышкаш ону тургузарынга киришкен хормейстер Э. Жемуллева, концертмейстер В. Тока, балетмейстер С. Гехт оларның үлүг-хүүзу база-ла эвээш эвес.

«Хүннүң ыраажылары» бо хүннерде Бии-Хем районда эртип турар Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннеринде киржип турар. Ону дүүн тарлагылар көргөн. Бөгүн Туранга болур. Ол оон соонда Улуг-Хем, Танды, Каа-Хем болгаш республиканың өске-даа районнарынга аалдап баар. Баштайгы тыва оперетганы көргөш, санаа-бодалынарыны, күзээшкиннинерин, артистернин ойнап турарын театрның директорузунче, республика солуннарынче бижиннирнерни күзедивис.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: салбыр аргелекчизи Туматтың от-бүзээни көргүскен сцена. Тумат — артист Ч. Монгуш, Чашпанай — Тыва АССР-нин алдарлыг артизи Е. Кенденбиль, Күске — артист Д. Барынмаа.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

УТТУНДУРБАС БАЖЫҢ

Москвада тураскаалдыг чердер хөй. Оон бирээзи — М. Н. Ермолованың бажың-музейи. Ол ам чүгле үш чыл болган. К. С. Станиславский, В. И. Немирович-Данченко, А. М. Горький, А. П. Чехов, Ф. И. Шаляпин, А. Б. Неждановa олар анда удаа-дараа барып чорааннар. Амгы үеде ол бажыңның кирер черинде М. Н. Ермолованың сиилбиралээн чуруун делеп каан. Оон адаанда бижээни: «Күрүненин Бичетеатрының артизи Мария Николаевна Ермолованың орус сценазының мурнунга ачы-хавыязын барымдаалаан, база оон бежен харлаан юбилейи-биле долбаштыр Улус Комиссарлар-ының Чөвүлелиниң докгаатканы болза: ашаа улустуң артизи деп атты тыпсыф. УКЧ-ниң даргазы В. Ульянов (Ленин)».

Ынчангаш орус театрының ол улуг кижизи Советтер чуртунуң баштайгы улустуң артизи болу берген.

Музейниң ажылдакчылары хөй солуп делгиирлерни чыып ап шыдаан. Ермолованың номчуп чораан хөвар номнары, хөөчуи гравюралар болгаш фото-чуруктар, оон-даа өске... Ынчангаш чүве бүрүзүнде-ле чер-болганда-ла оон бодунга байыр чедирген адрестерни делгээн. Олар болза А. И. Э Южининиң: «Бодунуң талазыңдан ангыда, бодунуң улузубиле тудуш хөлбаалыг. Чүгле ындыг артистер хөй-ниитиге ужур-дузалыг болур» деэн сөстерин бадыткап турар.

Чөн М. Н. Ермолованы амга чедир бодап чоруур, аңаа ынак.

М. ПАНЧЕНКО,
(СЭТА-ның корр.).

КЕЖЭЭЛЕР

Онгу, сесии илаестариың доозукчулары: «Ным болуруп?» деп айтырыгны боттарынга салырлар. Аңаа шын харылзаарынга өөреникчилерге дузалаары-биле Самагалдайның ортумак школазының башкылары айтырыг болгаш харылзар кежээлерин организастап турарлар. Бо чылын аңаа эмчини, маллыны, агрономну, слесарьны, инженерни, чалаачыны чалааннар, оларлыг болгаш башкылар-даа аңаа чүве чугаалагылаан. Олар боттарының түскай эртемнеринин дугайында улуг ынакшыл-биле чугаалап тургулаан.

«Кижи күш-ажылы-биле алдарлыг» деп делгелгени база бибиотема организастаан.

(«ШЫННЫҢ» КОРР.).

ЭГЕЛЭЭН

Дүүн Кызылдың Совет Тываның бес чылы аттыг стадионунга республиканың чиик атлетиказка команда болгаш хүүдә бирги черни дээш маргылдаазы хүндүскүүнүң 4 шакта эгелээн.

Ук маргылдаала районнарның, Кызылдың, Ак-Довуракгың болгаш Хову-Аксының шилиндек командалары киржип турар. Спорттуң маргылдаалар бөгүн, даарта уламчылаар.

Волейбол маргылдаазы

Спорттуң янзы-бүрү хевирлерин чөн ортузунга хогаруудер, олче аныяк өскенни хаара түдер талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң спорт комитединиң ооң черчерде организациялары чогуур кичээнгейни салып, спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң маргылдааларын организастыг эрттирип турар. Чоокта чаа Чадаананың № 1 школазының стадионунга волейболга ооладарның 12, хереэженнериниң 9 командаларының маргылдаазы организастыг болуп эрткен. Маргылдааны районнуң спорт комитединиң даргазы М. Данзы удуртқан.

Ийи хүн дургузунда шылгыы демиселге болуп эрткен маргылдаага команда талазы-биле бирги черни Чадаананың № 1 школазының ооглар командазы (капитаны М. Дукпаа), хереэженнер командазынан «Сүт-Хөл» совхозтуң командазы (капитаны С. Монгуш) ээлээннер.

Ол маргылдаага эң эки чараш ойнаарынга хөй волейболистер илереэн. Оларның иштинде Дукпаа Монгуш, Николай Баранов (Чадаана), Даваа Монгуш (Хайыракан), Кончар Буян-оол (Шеми), Василий Бады (Бажын-Алаак), хереэженнерден Зоя Монгуш (Чадаана), Света Монгуш («Сүт-Хөл»), Дарья Ооржак (Алдын-Маадыр), Екатерина Карасал (Баян-Тала) болгаш оон-даа өскелерни адап болур.

С. МОНГУШ.

Телевидение

ИЮНЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—«Кадыкшыгга». Эртемнептередилгелиг программа. 12.40—Өңнүг телекөргүзүг. Мультфильмнер программазы. 13.10—М. Горький—«Дүвүдеө». Фильм-шин. 16.20—16.30—Чаңсар. 16.30—Өңнүг телекөргүзүг. «Артлото». Эстрада программазы. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—«Бажың алыр ордерлиг кижи». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

20.05—«Адреза: Кызылдың телестудиязынга». Дамчыдыгга. 20.35—«Иранга баймырлал». Документалдыг фильм. 20.45—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 21.00—«Үш кинтанщия». Кыска метражтыг фильм. 21.10—Телемедээлер. 21.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.30—Көрүкчүлерниң чогаалдарын бүүгаар музыкалыг программа. 22.00—Өңнүг телекөргүзүг. Футбол талазы-биле СССР-ниң чемпионады... «Динамо» (Москва)—«Динамо» (Киев). «Динамо» аттыг Төп стадионнан дамчыдыгга. Чаңсарда—медээлер. 23.45—00.15—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чагбас. Барыын чүк утказынышкынның хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 27—29 градус ылгыыр.

Даглыг районнарга 16—20 артканнарынга 25—29 градус чылыг болуур.

Кызыгга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк утказынышкынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 27—29 градус ылгыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Бойдус болгаш кижи

АЪРГА-ЫЯШ САЛГАКЧЫЛАР ӨНЧҮЗҮ

Марий Поволжьеазында Кундыштың ыяш ажыл-агыйы — Россияның база бир мурнакчы ажыл-агыйы. Бирги кварталда эки ажылдааның бырымдаалаш, РСФСР-ниң ыяш ажыл-агыйының министерствозунуң шилчиир Кызыл тугун чоокта чаа аңаа тывыскан. Ол ажыл-агый — үш дакпыр Кызыл Тук орденниг, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннер делгелгезиниң үш дакпыр киржикчизиг.

РСФСР-ниң ыяш ажыл-агыйының андарлыг ажылдакчызы, Ада-чурттуң Улуг дайнывың солдады чораан — коммунист Н. А. Марковтуң мындыг хавылалары база эвээш эвес. Эртемниң аайы-биле ыяш ажыл-агыйының техниги Н. А. Макаров Улуг Кундыштың Международное болгаш Улуг Кокшага ыяш ажыл-агыйын чээрби беш чыл дургузунда удуртуп келген.

Ам Николай Андреевичиниң хары бежеп ажа берген. Черинин чону Марковту кончуг бичеө сеткилдиг, бодунуң ажыл-ижин ыяк биилер кижи дижир. Чугаалаарда ол үнүп бээнин удгаттырбас, каржы сөс черле чугаалавас. Ол — түс черниң Советиниң депутады, пропагандист.

Оон коллективи хөй эвес ышкаш болу берген.

В. И. Ленин черле чогум чүге ындыг шоланы шилип алганыл деэрзин тодарадыл тывары болгаш билип алыры берге болгаш барык болдумас чыгыыл-даа. Ленин деп шоланың тыптып келгенинниң дугайында айтырыгга тодаргай харыы-даа чок. 1924 чылдың майда ол дугайны Н. К. Крупскаядан айтырарга, оон харылзааны-биле алырга, билбес мен дээрзин чүтээлаан, мынча дээн: ...«Владимир Ильич чүге Ленин деп шоланы шилип алган чорааның оон бодундан айтырыпдаа көрбөзүн мен... Ленага болуушкуннар ол шола атты иштә ажыглай бергенин сооруңде болган-на болгай. Ол Ленага шолугдеге турбаандаа киирн. Бодап көөрге, ол шола аңаа-ла адаттынган хире, бир катап Плехановтың «Волгин» деп шола-биле база ат салган болгай».

Био В. И. Ленинниң чамдык шолалары-биле таныштывыс, олар хөй болгаш шупту-зу-ла солуп

Н. ШАХНОВСКАЯ,
СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң улуг эртем ажылдакчызы.

Кундыштың ыяш ажыл-агыйы — Россияның база бир мурнакчы ажыл-агыйы. Бирги кварталда эки ажылдааның бырымдаалаш, РСФСР-ниң ыяш ажыл-агыйының министерствозунуң шилчиир Кызыл тугун чоокта чаа аңаа тывыскан. Ол ажыл-агый — үш дакпыр Кызыл Тук орденниг, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннер делгелгезиниң үш дакпыр киржикчизиг.

РСФСР-ниң ыяш ажыл-агыйының андарлыг ажылдакчызы, Ада-чурттуң Улуг дайнывың солдады чораан — коммунист Н. А. Марковтуң мындыг хавылалары база эвээш эвес. Эртемниң аайы-биле ыяш ажыл-агыйының техниги Н. А. Макаров Улуг Кундыштың Международное болгаш Улуг Кокшага ыяш ажыл-агыйын чээрби беш чыл дургузунда удуртуп келген.

Ам Николай Андреевичиниң хары бежеп ажа берген. Черинин чону Марковту кончуг бичеө сеткилдиг, бодунуң ажыл-ижин ыяк биилер кижи дижир. Чугаалаарда ол үнүп бээнин удгаттырбас, каржы сөс черле чугаалавас. Ол — түс черниң Советиниң депутады, пропагандист.

Оон коллективи хөй эвес ышкаш болу берген.

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харылзалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көгээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет гургузут киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн баргаазы 32-75 телефонче холгаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Солун неделяда 6 катап үнүр

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг 1750.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00648

ЭМЧИ УЧИЛИЩЕЗИ ЧАЛАП ТУР

Кызылдың эмчи училищезин 30 хар чедир назылыг, ортумак школаны доозкан хамаатыларны 1973—1974 өөредилге чылында дараазында салбырларга хүлээп алыр:

1. Фельдшер салбырынга — өөренириниң хуусаазы 2 чыл 6 ай.

2. Сестра салбырынга — өөренириниң хуусаазы 1 чыл 10 ай.

Училищеге киирерин күзээннер дараазында документилерни киирер:

Училищениң директорунга билдиримишиин.

Бышкан бөлигниң аттестазы.

№ 286 майын ёзугаар надыының дугайында эмчи справказы.

2 чыл аныг амыл стажының дугайында албан черинин удуртукчузунуң ат салганы куш-аңыын дептериниден ушта бижиилге.

3х4 см хемчээлиг 3 фоточуруун.

Өг-бүлезиниң болгаш ап турар шалыңының дугайында шынзыдылга.

Документилерни 1973 чылдың июнь 1-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Киреринин экзаменнери август 1-ден август 20-ге чедир дараазында эртемнерге болуур:

Химия (аас-биле);
орус дыл (сочинение).

Училищениң адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу 4, медицина училищези.

КИНОТЕАТРЛААРДА

ИЮНЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Истээгенин мендэ даскан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хаймралыг кара дуңмамга найгамчык ак розалар». 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Одум чок Кащей» 15.30, «Сибирь кызы» (2 сериязы катай) 17.20, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Агартынгел ат» 9.00, 10.50, 12.40, 14.40, 16.40, 18.40, «Рам биле Шиам» (2 сериязы катай) 20.40 шактарда.

ЧАПГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ралу кадының оңчузу» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 тыныш үдезиктеттингеи.

ШЫН

1973 ч. ИЮНЬ 3 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 129 (9204). Өртээ 2 кеп.

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

А. Н. КОСЫГИННИҢ Ю. ЦЕДЕНБАЛ-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

Экономиктиг дузалажыры чөвүлелиниң Прагага бөлүр XXVII сессиязынга киржиргибиле орук ара Москвада келген Моолдуң Араттың Революстуг Партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Ю. Цеденбал-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин июнь 1-де Кремльге ушуражыпкан.

Беседа үезинде совет-моол найыралдың кады ажылдажылгаазының айтырыгларыл, а ол шыпкан ийи чурттуң социалистиг экономиктиг интеграциязының комплекстиг программазының күүседириглерге киржилгезин чугаалажыпкан.

(СЭТА).

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ТИЛЕКЧИЛЕРИНГЕ

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «1973 чылдың улус ажыл-агый планның хүүсаз бетинде күүседири дээш үлетпүр, тудуг болгаш транспорт ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» доктаалын өзугаар чогуур адырга социалистиг чарышка аң-не бедик күш-ажылчы көргүзүглерни чедип алган эң дээре ажылчыннарны болгаш бригадалар кежигүннерин шаңнаары-биле Бүгү-эвилелдиң ниити «1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдекти тургускан.

«1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдектиң хевирин болгаш ооң дугайында дурумну майның 30-де ВЦСПС-тиң Президиуму чугаалажып көргеш, ону бадылаан.

1973 чылдың күрүне планын күүседири болгаш ажыр күүседири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга күш-ажылчы эң-не бедик киргүзүглерни чедип алган эң дээре ажылчыннарны, колхозчуларны, удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларны, албан-хаакчыларны, мастерлерни, артем-шинчилел, телевилел-конструктор болгаш өске-даа организациялардың ажылдакчыларын «1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдек-биле шаңнаар дээрзи доктаадыпкан.

Демдек-биле ажылдың чыл ниитинде-даа, чыл төнмээндехаа түннелдерин өзугаар — чыл онаалдазың болгаш социалистиг хүлээлгелерни хүүсаз бетинде күүседиккени дээш шаңнаар.

«1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдек-биле шаңнаар чердер болза: эвилел чагырганы бүдүрүлгелериниң болгаш организациялардың ажылдакчыларын —ССРЭ-ниң министерствозунуң болгаш ведомствозунуң база профэвилел ТК-зының катай үндүрген доктаалы-биле; республика чагырганы будуруглелериниң болгаш организацияларының ажылдакчыларын — Тыва АССР-ниң министерствозунуң болгаш ведомствозунуң база профэвилел ТК-зының катай үндүрген доктаалы-биле, а профэвилелиниң республика комитединиң болгаш профэвилел чөвүлелиниң кады үндүрген доктаалыбиле, а профэвилелиниң республика комитеди чок черлерге (РСФСР талазы-биле— РСФСР-ниң министерствозунуң болгаш профэвилелиниң ТКзының) кады доктаалы-биле; район, область, край чагырганында будуруглелериниң, совхозтарның болгаш колхозтарның ажылдакчыларын — обл (край) күүскомнарының болгаш профэвилелериниң область, край чөвүлелиниң кады үндүрген доктаалы-биле шаңнаар.

«1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдек-биле шаңнаар дугайында будуруглге, организация, албан черлериниң, колхозтуң администрациязы, профэвилел комитеди болгаш комсомол комитеди санал киирер. Даңзыны чогуур министерствоже, ведомствоже, обл (край) күүскомче киирер.

«1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдекти ажылчы чоннарның хураалынга тыпсыр. Шаңнатканнарга ол демдек-биле кады ВЦСПС-тиң доктаатканы шынаңылганы база тыпсыр. «1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдекти хөректиң ол талазынга, орденнер аданаргадаар. «1973 чылдың социалистиг чарыжының тилекчизи» деп демдек-биле шаңнатканнарның күш-ажыл деңгеринге чогуур демдеглелиг база кылыр.

1973: ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШИНТПИРЛИГ ЧЫЛЫ

КОЛЛЕКТИВТИҢ УДУРТУР ӨЗЭЭ

Коллективтиң амыдыралында болгаш ажыл-херээнде партия эге организациязының ролю болгаш өзлеп турар чери бистиң ниитилел системавыста бүгү партияның ролюндан болбаан база ооң өзлеп турар черинден үндезилеттингеп.

Партия организацияларының боттарының ажыл-чорудулгазынга СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтыышкынчарын удуртулга болдуруп турар. СЭКП ТК-ның отчет иletкелинде онзагай демдеглээнни болза: «Бистиң күш-ажылчы коллективтеривистиң — социалистиг ниитилелдиң кол өзэктериниң ролюн бедидери социалистиг демократияның хөгжүлдезинде улуг черни өзлеп турар. Бо дээрге, совет улустарның күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейин бедидер дээш демиселдиң чугула чери болур. Ажылчы чоннарның чаа, социалистиг мөзүшынарын малдаа хевирлеттинип тургустунар, найыралчы болгаш ботботтарынга эш-хуузунда дузалажырының харылзаалары база моон эгелээр. Кижи бүрүзүнүң коллектив мурнунга харысалгазы болгаш ажылдакчы бүрүзү дээш коллективтиң харысалгазы — бистиң амыдыралывыстың овур-хевириниң чарылбас кезии ол».

Партия организациязы, коллектив, коммунистер, коллективтиң бүгү кежигүннери чангыс эп-есткилдиг, бир демниг хөделир дээрзи моон тодаргай-дыр.

Республиканың партия райкомнары, хоорком, парткомнар, чер-черде партия эге организацияларының коллективтиң өзээ, шимчедикчи удуртур күжү болган турарын чүткүлдүү-биле чедип ап турар. Бо талазы-биле иөскү ажылды «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партком (секретары эш Бакулин) боттандырып келген. Партком партиянын эге организацияларының болгаш түс-түс коммунистерин бот-идепкейин көдүрер, оларның будуруглеге, хөй-ниити ажылынга мурнакчы, чогаадыкчы үлегер-чижээн бедидеринче угланган организастыг ажылды күштелдирип чоруткан. Ук партком Ак-Довурак хоорайда бүгү коммунистериң сезен хуузу будуруглелерде, транспортта, тудугда болгаш өске-даа адырларда материалдыг чүүлдерни шуут будурер черлерде ажылдап турарын чедип алган.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партком болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинатта партком (секретары эш Свавильный) будуругледе ажылдап турар коммунистер-биле дорт харылзаалы эге организацияларны дамчыштыр тудуп тургаш, чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның шимчээшкинин калбартып чоруткан. Түгле арыглал фабриказының коммунистери эрткен чылын 60 чаартыкчы саналдарны кииргеш, оларның 40-ин будуруглеге шиңгээдип ажыглаан, он-он муң рубльдиң кампалгазын чедип алган. Чаартыкчы коммунистер Деспи Дүктен-оол, Михаил Сундуй-оол, Валентин Колосов, Г. Ф. Маманков олар чогаадыкчы база будурукчу ажыл-ижи-биле бодунуң коллективиниң ат-алдарын бедик кодургеннер.

Партия организациязы коллективтиң өзээ, ооң удуртукчузу болурун Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозта партия организациязы (секретары эш Н. Монгуш) херек кырында көргүскен. Коммунистерни болгаш комсомолчуларны ажылдың шинтпирлиг участоктарында таарыштыр тургускан. Ооң дузазы-биле колхоз тоску беш чыадың баштайгы ийи чылының планныг онаалдаларын чедишкинниг боттандырган, ам шинтпирлиг үшкү чылдың планы база чедишкинниг күүсеттинип турар. Колхоз часкы хөвү ажылдарын ам доозуп турар. Партия хуралынга коммунистерниң болгаш чалаң олуруштурган активчилериниң пдепкейи улуг боор. колхоз амыдыралының үш бүрүнүң чугула айтырыгларын хаяы аналиэтеп тургаш, аңаа хүлээп алган шинтпириниң күүселдезин чедип ап турар. Партия организациязы колхоз баштаар черинниң, хөй-ниитии организацияларның ажылын холгаарлавайн, оларның ажылчорудулгазын билдилии-биле дүүштүрүп турар.

Таңды районда «Россия» совхозта партком (секретары эш Ю. Монгуш) совхоз будуруглезинге коммунистериң авангардчы ролюн бедидип тургаш, ниити коллективтиң ажылыг экижидеринче кичээнгейни моогнаап. Ол ажыл-агыйының төп сутбараан фермазы мурнунда ортумактан куду көргүзүглүг болгаш аңаа күш-ажылдың сагылга-чуруму куду турган. Механизатор коммунистер З. Агапов биле В. Меркушев, партия болүүнүң удуртукчузу А. С. Карпова, бригадир коммунист О. Оюн олар коллективтиң ажыл-херээн холга алган соонда, ферма республикада дээре коллективтериңң ednынга кирип, бирги кварталда сүт будуреринің планын ажыр күүсеткеш, ам чартык чылдың планын база ажыр күүседир дээш улуг кодургүүшүн-биле ажылдап турар.

Ындыг чижектерни республиканың районнарындан болгаш будуруглге черлериниң хөйну көргүзүп болур.

Ындыг болза-даа колхоз, совхоз база үлетпүр будуруглге черлериниң коллективтеринге партийжи өзекти күштелдирип тургузарынче четпес кичээнгей салыр чорук күзенчиг эвес түннелдерге чедире бээр-дир дээрзин тодаргай көргүзүп турар. Ындыг чорук СЭКП райкомнарының, хооркомнуң болгаш парткомнарның чедир кылбайн барган ажылының түннели болур. Бир чижек. Кызылдың дааранылга комбинады (партия организациязының секретары эш Скрылева) ийи чыл бурунгаар будуруглеге чаа техниканы, арга-дуржулганы шинтээдип ажыглаар талазы-биле мурнакчы будуруглге турган. Ай болгаш квартал планнары түгле доллур эвес, ажыр күүсеттинип тургулаам. Комбинат ам ай-даа, квартал-даа планын күүсеттеп, хожудангай будуруглелериниң бирээзин апарган. Комбинаттың директорузу ажылдакчыларның ажылдаарынга болгаш чурттаарынга таарымчалыг бilдидалы тургуларынче чогуур кичээнгей салбайн келген. Ооң харааны-биле чамдык кадржаан ажылдакчылар үнген, оларның орнунда келген аныяктар дурждулгазы эвээш болганы-биле күш-ажылдың будуруккулүү чавыс. План күүсеттинмейн турарының чылдагааны ол. Ындыг байдалды эдериниң хемчээн партия организациязы албаан.

Партийжи удуртулганың кошкаанзаан үнүп келген ындыг чижектерни өске-даа черлерден көргүзүп болур.

Партия эге организациязы күш-ажылчы коллективтиң өзээ болганда, коллективте бүгү ажыл-херекти бүрүн харылаар ужурлуг. Партия организациязы: «Ол-даа биске хамаарышпас чүве-дир» дээр ындыг айтырыг коллективтиң амыдыралынга турбас. Партия организациязының кичээнгейинге бүгү чүве: будуруглге, кижилериниң амыдыралы, оларның культурлуг негелдези, ажылдакчыларның .бот-боттарының аразында харылзаалары болгаш өске-даа хөй чүүлдер алдынган турар.

Партия эге организациязы коллективтиң удуртукчу өзээ болганда, ооң секретары ат-алдарлыг, ажыл-херекчи мөзүлүг ажылдакчы болур. Секретарьдан партия организациязының база бүгү коллективтиң ажылының кандыг байдалдыг турары улуу-биле хамаарыжыр. Секретарь партийжи шугумну боттандырып чорударда принципиалдыг, быжыг туруштуг болур болза, коммунистер болгаш чон ону бедии-биле үнелээр. Хөймүң эрге-ажыын камгалаардан бедик ыдыктыг хүлээлге аңаа турбас.

Амгы үеде чугула сорулга болза партияның звено бүрүзү, ыяктыг ооң бүгү эге организацияларын СЭКП-ниң улам-на улгадып турар удуртукчу ролюнга дүүштүр бодунуң ажылын бедик деңнелге тургузары, тоску беш чыадың планныг онаалдаарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче бүгү ажыл-ишчилерни мобилизастаары болур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Вьетнам улустуң национал хамаарышпас чорук дээш империалистиг агрессияга удур демисселинге яку-думаанның дузалямчызын чедиргени дээш база маадырлыг болган эрес-дидим чоруун көргүзенин дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуну совет циалистерни, дипломаттыг болган садыг төлөөлекчилерин, далай, демир орук транспортунуң хамааты ужар үүлдүн, харылзаанның, парталганның, телевиденнеңниң, радиоуның болгаш кинонуң болук ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Часкы хөвү ажылдары

ЧАШТЫРЫЫШКЫН ДООЗУЛГАН

«УТКА 25 чылы» совхозтуң тарылга шөлүү 6935 га. Ону хөвү ажылдакчылары бо чылын 100 гага алгыткан. Чер болганында дег, мында база-ла бо чазын тараа культураларының шөлүн калбартырыңче онзагай кичээнгей салып, 4200 гага ону чаштырар тургаш, ооң 380 ганы хөйну тараан. Ол культураларның чаштырылгазын май 20-де-ле бүрүн доозуп алгаш, районнуң өске ажылагыйларын мурнаан. Амгы үеде совхозтуң тараа шөлдеринде пуут чыгыр погаал кылдыр өзүп үнүп келген үнүш тараажыларны өөртүп турар.

Совхозтуң төп салбырында 52 га картофельди олуртурун доозан. Ногаа тарып өстүрер 2 га черни бүрүн белеткеп, чамдык культураларны олуртыкулаан. Бо хүннерде чулуктуг мал чеми — кукуруза чаштырарын совхозтуң механизаторлары доозарының кырында келген.

Малдың продуктулуун бедидер, ооң баш санын өстүрериңге мал чеминиң курлавыры улуг рольдуун арыг-үзүүлер эки билир. Төп салбырның чоогунда 650 га хөй чылдыг сиген тараан шөлдү бүрүн суггарып алган, ам ында люцерна бедип үнүп келген. Күзүн малды кыш үлүг семиртип одарладырының ажыын билир болгаш мал чеминиң белеткелчилери 50 га черге шандаан дашкаар бо айыыл ортаанда ыяап ногаан үүлү чаштырар деп турары база-ла мактанчыг.

Шинтпирлиг чылдың чазагай дүжүдүн өстүрүп алырынга суггарылганың улуг ужур-дузалының совхозтуң тараажылары болгаш механизаторлары үнелеп, чазын ажыл-агыйның суггатчылары, салбырларда малчыннар-биле демнежип түрүп, үстүнде чугаалаанывыс хөй чыдыг сиген шөлүнден ангыда, тараз база чайгаар үнген сиген шөлүү болгаш одарлыг 1000 га черни суггарган. Ол планда кордүлгениндеп ажыг болуп турар. Түгле Иштии-Хем салбырның малчыннары боттарының күжү-биле 308 га сиген шөлүн суггарган. Суггарылга бо чазын совхозтуң үш салбырынга шыңгыы график ёзугаар, эки шынарлыг чоруттуган.

— Бо часкы ажыл-херээнде оон ынай онзагай чүү бар болганмыл, Сергей Андреевич? — деп, «УТКА 25 чылы» совхозтуң кол агроному эш Маслоевтен айтырдывыс.

— Черни ажылдап кылырын экижидеринге дыка ажыктыын бадыткаан «СЗП-3,6» деп чаа сеялканы ажыл-агый бир-ле дугаар ажыглаан. Ол дээрге түгле тараны чаштырарынга өске ындыг сеялкалардан артык шынарлыг эвес, а харындаа хары үгда минералдыг чемгерилдени кылбышаан, эзеңленчек каток-биле хөрээнүң таптай бастырып чоруур.

Часкы хөвү ажылдарынга шылгараан механизаторларның дугайында кол агроном чылыг сөстерни чугаалаан. Ындыгларга Иштии-Хемден Кавай-оол Доржу, Петр Манчын, Шавала Сандак, Аяш-оол Дундуй, Арыскандан — совхозтуң хоорэн механизатору Тулуш Сурун, Бавуу Намажап, Арыг-Узуңнден — Шанмак Борбак, Владимир Бурбу болгаш өскелер-даа хамаржыр.

О. НАМЧЫЛАК, бистиң корр.

КЫРГЫЫС ССР. Нарын областың Тянь-Шань районунда «Куланак» колхозтуң хойжузу А. Абариков, ооң кадайы Мария 100 хойдан-на 120 хураганы алыр хүлээлгени алгаш, ону ажыр күүседип—133 хураганы алганнар. Бо чуруукта— Алы болгаш Мария Абариковтар-дыр.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Республикага бир дугаарында

Таңды районнуң ажыл-агыйларының ажыл-ишчилери чазын тарыыр тараа болгаш мал чеми культураларның тарылгазын республикага бир дугаарында дооскан. Бо чылын районга кыыл-тасты планнаанындан 1650 гектарга хөйну чажып тараан. А «Элегее» совхозтуң тараажылары ол үнелиг культураны тарырының планын 17 хуу ажыр күүсеткен.

«Тиилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери улуг чедишкинниг болган. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Янчат удуртқан сески трактор-хөвү бригадазы ол совхозка бедик көргүзүглерни болган.

Дуржулга станциязының бешки бригадазының, «Революциянның чалбыжы» колхозтуң, ССРЭ-ниң 50 чылы совхозтуң механизаторлары база экы ажылдааннар.

Амгы үеде районда ажаан алышкынга белеткел хайыккан.

(Бистиң корр.).

Июнь 17-де — чер-чер Советтеринге соңгулда

Эрткен соңгулдадан онзагай

(КӨДЭЭ СОВЕТ КҮҮСКОМУНУҢ ДАРГАЗЫ-БИЛЕ БЕСЕДА)

— Бистиң Арыг-Узуу көдээ Советтиң девискээринде район болгаш көдээ Советтериң депутаттарынга кандидаттарны бүрүткээри доозулган. Амгы үеде депутаттарга кандидаттар-биле ужуражышкыннар бедик кедүрлүүшкүнүт эртип турар. Көдээ Советке 32, район Совединге—7 кижини депшиткен — деп Улуг-Хем районнуң Арыг-Узуу көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Михаил Данилович Лобачев беседазывыс эгезинде чугаалаан.— Ам болур соңгулдаларның эрткен соңгулдалардан онзагай үүлдериниң дээрээзи, ол дээрге, депутаттарның кандидаттары кылдыр депшиттиргеннериниң хөй кезии — 69,4 хуузу азы 22-ги ажылчыннар болуп турары. Көдээ ажылагыйда херээженнер улуг үлүгү киирип турар болгай, ынчангаш көдээ Советтиң депутаттарының кандидаттары кылдыр бо удаада барык-ла чартык кезии, азы 15 херээжен эштерни депшиткени онзагай.

Чер-чер Советтериниң эрткен соңгулдазында апаан депутаттар эвээш турган. Ам 30 хар чедир казылыг кижи 9 четкен. Район Совединиң депутаттарынга 7 кандидаттың ийиси удуртукчу эштер райкүүскомнуң даргазы К. А. Маспык-оол биле совхоз директору И. П. Гончарюк, а өскелерни шупту бедүүн ажылчыннар. Оларның үжү тодаргайларга деңгээ удуртукчулар совхозтуң мурнакчы хойжузу Монгуш Дересвич Седип-оол олар ийи удаа депшиттирип турар. Бистиң көдээ Совединиң депутаттарга кандидаттарның аразында 6 партия кежигүнү, 4 комсомолчу, артканнары кежигүн эвес. Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвесте-рининг бузулбас блогунуң ол кандидаттары чоянуң эң дээре оолдар, кыстары, күш-ажылдың мурнакчылары.

Михаил Данилович оон ынай июнь 17-де бадылаашкынга башталгы сан-түңнериң, ёзугаар алырга, шупту 1540 ажыг кижи, ооң иштинде 60 хирези бо чылын соңгулдага бир дугаар киржир дээрзин дыннаткан. Амгы хүнүерде көдээ болгаш район Советтериге соңгулла чорудар үш участокта соңгукчулар данаызын шүүштүрериң дооскан. Бистиң совхозтуң мурнакчы хойжузу район Совединиге депутаттың кандидады Анчымаа Сүзүкова Дамдың-оол-биле соңгукчуларның үжүрашкынын соңгулдаан. Ада-иен малчыннар боттарының чагыгларын берип, депутатка кандидаттың төлептиг ажыл-ижин демдеглеп турганнар. Ол чагыгларның аразында хойжуларның амыдыралының деңнелиин бедидериниң айтырыглары, оларның баяшыгарын чагаймышты түзары чергелиг үүлдер бар.

Соңгулда мурнуңу кампаниязы Арыг-Узуңде, Арыскында, Иштии-Хемде чоянуң күш-ажылы кедүрлүүшкүнүүн адаа-биле эртип турар.

Чаа номнар

Политиктиг литература ному үндүрер чер элээн каш чаа вомнарны парлап үндүрген.

«Коммунизм дугайында эртем-билигиниң хрестоматиязы». Ол номда К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң чогаалдары, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдары (долузу-биле азы доп-чулаа), эш Л. И. Брежневтиң Кремльге байырлыг хуралга «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң бежен чылының дугайында» иletкелиг болгаш СЭКП-ниң өске-даа юбилейлиг документилери база делегейниң коммунистиг шинтпээшкининиң материалдары кирип турар.

«Партилыг организастыг ажылы» (партия тургузуунуң төөгүзүнден ийиги үндүрүлгениг ному). Ол номуң авторлары СЭКП-ниң октябрь соовда үеде партия тургузуунуң дуржулгазының дугайында ийиги ному бижээнин ол бооп турар (бирги ном, 1969 чылда үнген).

ринниң киржикчилериниң бирээзи — тыва чурукчуларның акварель чуруктарының делоруктуң чуруурунуң, симлибирлээр ажылды күүседиринің аргаларың херек кырынга көргүзүп турду.

...Ол-ла үеде «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң Чодураа салбырынга Тываның хөгжүм-шинн театрының артистери аалдап четкеш, улуг орус драматург А. Островскийниң «Думбей эзим» деп шинилин чонга бараалгаткан.

...Кежээкиниң сес шак. Шагаан-Арыгның Культура бажыңын улус долдуп олурупкан. Орта райкүүскомуун даргазы К. Маспык-оол тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң районда эгелээнин чарлаан. Тыва АССР-ниң Культура министри М. Хомушку бо чорудуп турар ажылдарның ужур-дузазын үнелеп, мында Тываның хөгжүм-шинн театрының. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевиденнеге болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң, Тываның күрүне филармониязының цирк-эстрада болүүнүң, чогаалчыларның, чуруукчуларның болгаш эртемденнериң келгенин дыннаткан. Оон дараазында симфония оркестри бодунуң концертин чонга көргүзген.

Б. ОНДАР

ЧУРУКТА: Тыва литератураның болгаш уран чүүл-дүк хүннериниң ам Улуг-Хем районда чорун турар бөлүк киржикчилерге.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ТЫВА ЛИТЕРАТУРАНЫҢ БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛДҮҢ ХҮННЕРИ

Бии-Хемге

Чайның башкы айының аяскаан хүнү. Чогаадыкчы ужуражылгаже бар чоргаанарның өөрүшкүүр аразыларында чайынаан. Көдээ ишкилер-биле ам болур ужуражылга дугайында чугаа-соот үзүлбээн болбайн аан. Культура хүннериниң киржикчилери «Саян» совхозтуң чоогунга чедип келгенде оларны районнуң партия, совет, хөй-ниити организацияларының, ажылчы чоннарның төлөөлери дириг черлеткерип, уткуп алган.

«Кызыл тараачын» колхозтуң саанчызы Серафима Шыырап районнуң ажылчы чоннарының өмүнээзинден хүндүткелдиг демдээ кылдыр быжыртан хлебти хүндүлүг аалчыларын сеңнээн. «Саян» ансамблиниң балет артизи Анна Балчыр-оол аалчыларның мурнунда хүнгулелдиг сеңүн хүлээп алган. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Р. Лесников ужуражылгага сөс алгаш, чылыг хүлээп алышкынга өөрүп четтиргенин илередип, чон мурнунга төлептиг бараан болуруп бүзүреткен.

Ол хүн хүндүскүүр бир шакта «Саян» совхозтуң төрүүге ырның болгаш таңдыныг «Саян» ансамбли оон көргүскен. Эдилеп чараш танцыларны, хөгжүт солуун чүүлдерни чыылган чон оңза сонуургаан.

Хөгжүм-шинн театрының «Хүнүң. ыраажылары» деп шинилин Тарлаг суурга ойнаары-биле артистер оруун уламтылап чорупкан.

Баштангы хүнүң кежээзин Туранда В. И. Ленинге тураскаалдыг чамында төп шөл Аңаа байырлыг митинг болган. СЭКП Бии-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи М. Н. Молеров культура хүннериниң ажыдыышкынынга тураскаатқан митингиниң ажыттаан, партия райкомунуң ийиги секретары Н. Н. Өпешке сөс берген. Бии-Хеминиң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында чедишкинниг ажылдап турарын айытышкаш, чогаадыкчы ажылдакчыларга «Чоруунар чогузун!», деп ол пожелаан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орааакчызы К. С. Шойгу митингиге чүве чугаалаан. СЭКП обкомуунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи Н. Д. Шкирипен культура хүннериниң ажыдыышкынынга база киришкен.

Байырлыг митинг соонда «Саян» ансамблиниң артистери туранчыларга концерт көргүскен.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Улуг-Хемге

Чайның башкы айының чаазында хүнүң экизинде бистиң республикага чөгээй үүле-херек эгелээн...

Тывага улусчу революцияның үезинде улуг тулчуушкуннар болган черлерниң бирээзи — Оттук-Даш ырак эвес апарды. Оруктуң ол-бо талаларынчо чаттылган Таар-Оттуг хөвүнүң ужу бо-ла болгай.

Оргу черлерни дортташ, тойлер, даглармы оюп чорутқан каалама оруктап дистиишкеп автобустар карацалды-ла орлар. Бо хүнерде республиканың дерт төп районнарында эгелээн тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң киржикчилери ол автобустарда чорун орарар.

Улуг-Хем үнүнде Хайыракан даванга доозунге оларны уткаан улус оруктуг дуй турупкан. Келгеннерин уткуулчулар үүле көрбээн болгаш четтикпеин маңаа турган дергул-төрели дег, катыкхөглүг, оорушылыг хүлээп ап, частын, чайнын белеп — чечектерни тутуп турду.

...Хүндүскүүр үш шак. Шагаан-Арыгның Культура бажыңы. Борта тыва литература болгаш уран чүүл хүннелгеэн ажыттынар дугайында чарлалдарны номчаан, тыңнаан хөй чон чыглып келген. Литература болгаш уран чүүл хүннериң районга эртиреринің оргкомитединиң даргазы — Улуг-Хем райкүүскомнуң даргазы К. Маспык-оол чуруккуларның делгелгезин ажыткан. Чуруккучу И. Салчак делгелгенни организастаанының соругазын доңчу чугаалаан, чыглганнарны залчо чилээн. Культура бажыңының бичии залында делгээн чуруктар-ла хөй. Ында түгле бистиң республиканың эвес, харын Украинаның, Белоруссияның, Молдавияның болгаш Россия Федерациязының Тывага чораан чуруккуларының ажылдарын делгээн. Тус-тус чуруктарны кым, кажан, каяа, канчаар чураанының дугайын И. Салчак келгеннерге чедиңгирбиле тайылбырлап турду. ССРЭ-ниң Чуруккучулар эвилелиниң кежигүнү, РСФСР-ниң И. Репин аттыг күрүне шаңналының лауреады Б. Байыны биле чуруккучу И. Салчак боттарының чогаадыкчы ажылының, орта канчаар хандыкшый бергенинин дугайын сонуургааннарга чугаалаан, чуруктарының киржикчилерин аңгылаан.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫҢ ШКОЛАЗЫ

ЭРТЕМГЕ ҮНДЕЗИЛЕП...

«Тыва тудуг» трестиң удуртукчулары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары норма-комплектиниң дузазыбиле штукатур ажылдарын ыяап-ла технология ёзугаар боттандырар комплекстиг механизацияны шингээдип алырын үндезини-биле оскертип шыдаанар.

Ук ажылды дуржулгалыг бригадирлер Краснобаева. Копотева, Сергеев оларга удуртткан коллективтерден ангелээн. Ол бригадаларны эде организастап, оларның бүдүн чыл дургузунда кайы объектилерге барып ажылдаарының тодаргай структуралыг графигин ажылдап кылган. Ол ышкаш чаа технология ёзугаар боттандырар комплекстиг механизацияны шингээдип алырынга өредир.

Бригаларга ыңдыг ажылдарны чоруткан соонда ук коллективтер трестиң ажылының ниити хемчээлиниң 85 хувузун күүседирин хандырып турар апаар азы трестиң № 48 тудуг эргелелиниң орулгалыг ажылдарынга улуг идигин бээр. Оон-биле чергелештир тудуг материалдарының чарыгалы ораанчок эвээжээр. Бир ажылчынга хамаарыштыр күш-ажыл төлевири чоорту өзер. Тодаргайлап чугаалаарга, эрткен чылын бир ажылчын кижи хүнде штукатур ажылы дээш 6—7 рубль ажылдап алтурган болза, бо чылын чаа технологияны ажыглап ангелээн соонда ол 8—9 рубльду ажылдап алыр-апарган.

Норма-комплектиниң дузазыбиле штукатур ажылдарын ыяап-ла технология ёзугаар боттандырар механизацияны шингээдип алганы бригадаларның иштинге эки салдарны чедирип, күш-ажылды организастаарын улам экижиткен. Ажылчыннарның сагылга-чурумун быжыглаан, кадрларның ажылдан үнер, кирер чоруу кызырылган.

Ажылчыннарның турушталарын ажылдарынга тааржытыр аде дерип, чугула хереккелдербиле четчелээн. Ажылчын кижи кандыг-даа уеле үрели берген хана хоорайлар машиналарны солуп ап, хереккелдерни септеп, аде кылып ап болур аргалыг.

Ол бригадаларга ажылчынарның күш-ажылын ыш организастаарынга тудуг эргелелиниң удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылар улуг рольду ойнаанар. Чаа технологияны штукатур ажылдарынга ажыглаарынга, күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидеринге ажылчын бүрүнүн кыпкан ажылының хүн бүрү үчёлүн чоруларынга олар боттарының аазап ажес улуун киирткеннер. Чамдык айтырыгларны ыыш шиитпирлеринге бригадирлер Краснобаева, Копотева, Сергеев олар улуг дузаны көргүскеннер. Трестиң улуг механигиниң харымаалгазы база бедээн. Бригадаларга быжыглаан норма-комплектилерин, тудуг хереккелдери үлеп бээр пунктуларны механиктер, слесарь-электриктер хайгаарап көөр, оларның сентелте-селиишкинин ой-шаанда кылып бээр апарган.

«Тыва тудуг» трестиң ол чаа арга-методу-биле кылып чорудуп турар ажылын май 22—23 хүнинде Кызылга болуп өрткен «Главкрасноярск тудугнуң» норма-комплектиниң дузазы-биле штукатур ажылдарын ыяап-ла технология ёзугаар боттандырар комплекстиг механизацияны шингээдип алыры дээш темалыг семинар-хуралының киржикчилери бедии-биле үнелеп, дыка сонуургааннар.

Ук семинар-хуралдың ажылынга «Абаканпромжилстройтрестиң», «Абаканвагонстройтрестиң», «Минусинскпромстройтрестиң», «Красноярскпромстройтрестиң», тудуг трестериниң эргелелериниң бригадирлери, механиктери, участок начальниктери киришкен болгаш арга-дуржулгазының солушканнар. Олар «Тыва тудуг» трестиң штукатур ажылдарын организастап, чаа технологияны ажыглап ангелээнин мурнакчы дуржулга кылдыр көрүп, боттарының ажылдарынга дозузу-биле ажыглаарынга болгаш капитал тудугну экижиделинде болуп турар.

ДУРЖУЛГА СОЛЧУП, ӨӨРЕНИП АЛГАН

Чоокта чаа республикавыс найысылалы Кызылга штукатуржу тудугжуларның семинары болуп эрткенин дыннаткан бис. Анаа Красноярск болгаш оон-даа өске хоорайларның даэре дээн тудуг бригадаларының бригадирлери, мастерлер болгаш участок база эргелел начальниктери олурушкан. Семинарны Главкрасноярск тудугнуң «Оргтехтудуг» трезининиң мурнакчы дуржулганы иептеридир талазы-биле килдизиниң ажылдакчылары организастап арттырган.

Бистиң республикавыстың № 48 тудуг эргелелинде эмтер Краснобаева, Копотева, Сергеев оларның удуртканы шеверлекчилер бригалаларының баазаларынга мурнакчы дуржулганың школазын организастаар деп ук семинарның киржикчилериниң саналы ыңдыг болган.

Чогум бистиң тудугжуларывыс өскелерге сонургавчыг кандыг ажылыг чаа арганы ажыглап эгелей бергеннерил деп айтырыг тургустунуп кээр.

Тудугжуларывыстың штукатур ажылдарынга ажыглап эгелээн чаа аргазы шынап-ла магалыг. Ол арганы «Оргтехтудуг» трестиң эртем ажылдакчылары ажылдап кылган. Ону Кызылдың тудугжулары өскелерни мурнап бүдүрүлгеге шингээткеннер.

Чаа арганың кол утказын тайылбырлап чугаалаарга мынаар: шеверлекчилерниң ажылын болдунар-ла аргаларны ажыглап тургаш, механизастаан. Бүдүрүлгенин технологизы шуут чаартының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү каш катап бедээн. Моон мурнуна чылдарда шеверлекчилер даш тудугнуң ханаларын хол-биле штукатурлап турган болза ам ол ажылды механизмнериниң дузазы-биле боттандырып турар.

Күштүг насостар хоюткуну хөй кат бажының кайы-даа кадыынче чайгап үндүре бээр. Хоюткуну чоок шлангыларны дамчыштыр чедип келирге, ажылчыннар чаштырар түскай хереккелдерниң дузазыбиле ону ханаларже бүлгуртуп турарлар. Анаа хөй ле хереглеттинмес. Бүдүн ханаларны бичии када-ла бүлгуртуп, чаап каапталар. Шала кырынче токтуп баткан хоюткуну дозуп алыр демир деспилерни хана дургаар салгылап алыр. Олар дола бээрге насостарже демир кудуптар.

Ханага шыптынган хоюткуг кеппейн чыдырда ону узун калбак ыштар-биле дескилеп тыртып каар.

Бир кезек кижилер ханаларны ыңдыг янзылыг штукатурлаап чоруп каарлар. Мынгажы када берген ханаларны өске ажылчыннар дочуулга хевирлиг аппараттар-биле хоюглап, дескилеп каапталар. Ажылды ыңдыг янзылыг механизастаанының ачызында бир ажылчын моон мурнунда хол-биле кылып турганынга бодаарга үш катап хөй ажылды кылып турар апарган. Эртken чылга чедир бир ажылчын хүнде 7 дөрбелчин метр ханаңы штукатурлап турган болза, ам 24 дөрбелчин-метрни штукатурлап турар.

Семинарның дыннаачылары ийи хүн дургузунда Краснобаева, Копотева, Сергеев оларның бригадаларының ажылыбиле ыяк танышканнар. Ол чаа арганы чүгле көрүп, билип алган эвес, механизмнерни холга тутказ, ханаларны штукатурлап, хоюглап турдулар.

Семинарның соолгу хүнүнде дуржулга солчуушкуну болган. Анаа бистиң тудугжуларывыстың ажыглап эгелээн чаа арганы бүгү Сибирьге иептеридиниң талазы-биле түскай рекомендацияны хүлээп алган. А үстүнде алганывыс бригаларга өске хоорайларның шеверлекчилери көөп, чаа аргага өөренир болганнар. Ынчангаш ол бригадаларга мурнакчы дуржулганың школазы деп атты тывыскан.

С. МААДЫ,
(«Шынның» түскай корр.).

АЖЫКТЫГ ЧАА АРГАЛАР

Соолгу чылдарда капитал тудугга салышкыннарның кемчээли дыка өскен. Бистерниң, тудугжуларның ниити ажылының хол шергүүзү

ЧУРУКТАРДА: тудугжуларның семинарынга келген кижилерниң бажың штукатурлаарынга таарыштыр кылган херекселдерни өөренип көрүп турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

чеже хире акша-хөреңгини шингээдип алганы эвес, а шланда көрдүнген тудугларны айытказ хуусаазында ажыглалга киирткени болур.

Мында шеверлекчилериниң ажылы эң улуг рольду ойнаар. Чүге дээрге үлетпүрүнүң, чурттаалганың, культура амыдыралдың объектилерни дүргеп, ажыглаалга киирерни шеверлекчилериниң канчаар ажылдаанындан дорт хамааржыр.

«Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелиниң ажылчыннары-штукатур болгаш маляр ажылдарын кылып турарлар. Тудуг ажылдарын дүргедедир соруулга-биле бо чылдың эгезинден бээр штукатурлаашкын ажылын специализастаарынче алгап киҥээгейин салган. Ол айтырыгны кандыг янзыдыг шиитпирлеп болуруп эрткен чылдан бээр-де өөренип көрүп, ону партия организациязының база ажылчыннарның хуралдарынга каш удаа чугаалажып көрүп, арга-дужулга солужары, өөренип алыры-биле өске чергелерже алгап нижилерни чоруткулаан бис. Бистиң түскай артемнигленивис эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чеднишкинериндеп тудугга хамаарыштыр кандыг чаа түүдерниң барын солуп, сетиүүдерден доктаамал хайгаарап турганнар.

Бүгү түүдерни ыяк өөренип, белеткеп алгаш, 1973 чылдың январь айын сөөлүүредир штукатуржулардан үш бригаданы түскайлап тургускаш, оларны норма-комплектиниң негелдемелерин ёзугаар ажылдаар аргаже шилчиттивис. Ол арганы Главкрасноярск тудугнуң «Оргтехтудуг» трезининиң күш-ажылдың чаа аргаларын шингээдир кылдызының специалистери ажылдап кылган. Ол арганы Кызылывыстың тудугжулары өскелерни мурнап ажыглап ангелээни черле өөрүнүүр, харын-даа бисче чоргаарал.

Норма-комплект деп чүл?

Ол арганы 30 кижи составтыг бригадага таарыштыр чугаалаан. Ыңдыг бригада чылда даш тудугнуң 96 муң дөрбелчин метр ханавын штукатурлаар аргалыг. Бригадага хол-биле кылыр ажылды эң не эвээжедир соруулга-биле ада штукатур ажылын механизастаарынга херектиг бүгүлө механизмнерни, эт-херекселдерни быжыглаан бээр. Кабель, штепсельдеп ангелээн штукатурлаар агрегаттарга чедир 45 янзы-бүрү эт-херексел бригадага быжыглаттынган турар. Тудуг материалдарын ыңай-бээр сөөртүр ажылды бүрүн механизастаан. Ажылдың хөвүрлерин барымдаалап технологтут картаны, күш-ажылдың чарыгдалдарының болгаш бригада ажылының карталарын звеволар айы-биле тургузары чаа арганың ёзулдурилиг болур. Бригада үш звевога чардынар: бирээзи ханаларже хоюткуну механизм дузазы-биле салдар чедире бээр.

Ол ажылды ой-шаанда бүгү негелдемелерин сагып чорударга бок үнүштүң 80—90 хувузу улуттаттынып каар. А негелдемелери ыңдыг: агаарның температуразы 22 градуста эртен, кежээ чаштырар, хатты кужу секундада 3 метрден эртпес, чүге дээрге ажылдырынын дамдыгары өскүүр чашканнаттына бээр, самолёт черден 5—6 метрден бедивес. Ынчангаш үнүштүүнүң ажылын агроном сенсаал чок контрольдаар үнүрлүт.

Химиктиг арганы шыпаарлыг болгаш чогуур негелдемелерге дүүштүр, ой-шаанда чорудары экономика талазы-биле дыка ажыктыын фактылар бадыткаан. Чижээ, 1972 чылда 103,3 муң га черни ынчаар ажылдап кылганындан бок үнүш 83—96 хуу улуттаттынган. «Күш-ажылдың хостуу» совхозка, Чоон-Хемчик районнуң «Искра» колхозка ол арганы хереглээнинден бир гектарга онаалтыр 2,2—2,5 центнер хүүгүтү немей алыр аргалыг болган. «Искра» колхозка ниитизи-биле 2900 га ынчаар ажылдап кылган черден 725 центнер немелде тараанны алган.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозка химиктиг арганы ажыглаан ээш чаргдал 1 га-га онаалтыр 2 рубль 55 копеек, ажаалдага, соөртүлгеге, арыглаарынга чаргдал —62 копеек азы шуптуу — 3 рубль 17 копеек болган. Бир гектардан-на немей алган продукциязының (2, 2центнер Х8,5 руб) өртээ 18 рубль 70 копеек болган. Оон бир газыдан алган ырыг орулга 15 рубль 53 копеек азы ол ажылдап кылышкынга үнген рубль бүрүзү 4,88 катап эгиттинген ышкажыл. Ынчангаш бо арганың экономика талазы-биле ажыктыын ол чижек годаргай хереглиг турар-дыр.

Бо чылын химиктиг ажылдап кылышкынның улуг немин көрээ ажыл-агый үлүг чүүлү чорудар. Бистин республиканың 34 ажыл-агыйынга 8 самолёт гербицид чаштырып ажылдаар. Ажыл-агыйлар хөй болганда, черниң кырынга чаштырар «ОВТ-1» деп машинаны колхозтар, совхозтар борта ажыглаар болза чогуур. Ол машиналар Каа-Хем биле Тандының бүгү, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарының чамдык ажыл-агыйларында бар.

Самолёт үжүп шыдавас, оонбиле чаштырары ажык бербес ийикпе, азы ынчаар сырый чаштырары албан эвес хире шолдерге «ОВТ-1»-ни ажыглаза чогуур. Орук, шөл кыйгыларынга, буга үнүларынга оон-биле чаштырары эң тааржылыг. Оон ынай ыңдыг машинамы ажылаары самолёттуүнүн чаргдалы 18-20 хуу чиик, а бо чылдан эгелээш, самолёт-биле ынчаар чаштырары-биле бир гектарга онаалтыр 15 копеекке өскен болгай.

Ажыл-агыйларда бар «ОВТ-1» деп чаштырыкчыларны ажыглал чок тургузар чорукту болдурбас херек. Бо чылын оларның бирээзи-де чылда 600—800 ганы ажыдап кыыр апаар. Оларның бүдүрүкчүлүүн чаштырарының нормазын эвээжедиринин күселиибиле азы бир гага-ла 300—400 литрнин орнунга 100—135 литр чедир эвээжедип тургаш, чедип ап болур. Эрткен чылын Каа-Хем районнуң «Тинелге» колхоз самолёттан гербицид чаштырарындан ойталаш, боттарының «ОВТ-1» деп 2 чаштырыкчы машиназын эки ажыглап, оларның бирээзи-биле-де 1000 ганы чаштырган. Ол ышкаш «Саян» совхоз ыңдыг чаштырыкчыны бир дугаар ажыглаан, 450 ганы ажылдап кылган. Ыңдыг эки чижектер эвээш эвес.

Ынчалза-даа ыңдыг машиналарны чамдык черлерде чедир ажыглавайн турар. Чижээ, «Найырал», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар эрткен чылын ийилээ чүгле 58 га черге гербицид чаштырган, а 1971 чылда Көлээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга 4 ыңдыг машинанын чаңгызы-даа ажылдаваан. Гербициттер чажар машиналары бар-даа болза, оларның-биле чаштырбайн турар ажылчыннар чаштырар түскай хереккелдерниң дузазыбиле ону ханаларже булгуртуп турарлар. Ында хөй ле хереглеттинмес. Будун ханаларны бичии када-ла булгуртуп, чаап каапталар. Шала кырынче токтуп баткан хоюткуну дозуп алыр демир деспилерни хана дургаар салгылап алыр. Олар дола бээрге насостарже демир кудуптар.

Ханага шыптынган хоюткуг кеппейн чыдырда ону узун калбак ыштар-биле дескилеп тыртып каар.

Бир кезек кижилер ханаларны ыңдыг янзылыг штукатурлаап чоруп каарлар. Мынгажы када берген ханаларны өске ажылчыннар дочуулга хевирлиг аппараттар-биле хоюглап, дескилеп каапталар. Ажылды ыңдыг янзылыг механизастаанының ачызында бир ажылчын моон мурнунда хол-биле кылып турганынга бодаарга үш катап хөй ажылды кылып турар апарган. Эрткен чылга чедир бир ажылчын хүнде 7 дөрбелчин метр ханаңы штукатурлап турган болза, ам 24 дөрбелчин-метрни штукатурлап турар.

Семинарның дыннаачылары ийи хүн дургузунда Краснобаева, Копотева, Сергеев оларның бригадаларының ажылыбиле ыяк танышканнар. Ол чаа арганы чүгле көрүп, билип алган эвес, механизмнерни холга тутказ, ханаларны штукатурлап, хоюглап турдулар.

Семинарның соолгу хүнүнде дуржулга солчуушкуну болган. Анаа бистиң тудугжуларывыстың ажыглап эгелээн чаа арганы бүгү Сибирьге иептеридиниң талазы-биле түскай рекомендацияны хүлээп алган. А үстүнде алганывыс бригаларга өске хоорайларның шеверлекчилери көөп, чаа аргага өөренир болганнар. Ынчангаш ол бригадаларга мурнакчы дуржулганың школазы деп атты тывыскан.

С. МААДЫ,
(«Шынның» түскай корр.).

Чер ажылының бедик

культуразы дээш

БОК ҮНҮШТЕР-БИЛЕ ДЕМИСЕЛ

Кодээ ажыл-агый продукциязын будуреринің чылда орүүмак кемчээли эртken беш чылдыы-биле дениээрге 20—22 хуу кавудээр деп, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң кодээ ишчилериниң мурнуна салган соруулгазын күүседиринге хөрээлүүн үнүш-дүмүүгүүрүп бедидин, будуреринің мурнакчы технологизын шингээдип, минералдыг болгаш органиктиг чемнигдиглелерни камналгалыг ажыглап турганы, үнүштүү химиктиг база биологтуг арга-биле камгалаарын база ыңдыг будүмелдеерни будуреринге киирерин чоруунда удур болгаш мелиоративтиг хемчегерни шингээдип, урезаны ажылдың экижиделинде ачызында кодээ ажыл-агый культураларының дүжүттүрүп бедидерин улуг рольду ойнаар.

(СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринден).

Хээкчилерниң, аарыгларның болгаш бок үнүштерниң чедирин турар улуг когараның болдурбазынга, кодээ ажыл-агый продукциязын будуреринге ковудедиринин чүгүлө курлавырларының бирээзи үнүштү химиктиг арга-биле камгалаары болур. Бок үнүш үнген шолдеп эки дүжүт маңаан ажыы чок. Бок чашпан, сиген дээрге, культурлуг үнүштерниң ёзулуг «иогаан хоралакчызы». Олар хөрээнүүн чемнижин хоозурадыр, черниң ыштын үнүгүрүп, ону шаартылырып, чеминтиг будумелдерин культурлуг үнүштерден быжаап ап, хүнүүн чырыын, чылдың чарыгаан турар. Тараа культураларының шолу ортумак хемчээлинт бокталганда безин оон дүжүттүрүү 20—25 хуу кудулаар. Каража каракка козулбес болза-да, кичээнгейлиг санаа көөрге хөй түүге чедип болур. Мыны бо чижекти көрүп көрээли: чазын бок үнүштүг шолдүн 1 дөрбелчин метринге 2000—3000 санныг сиген-чашпан үнер, а культурлуг үнүштерден ыңдыг хемчээлдиг черге түүле 500—600 сыя кестүп келир.

Оон ынай бок үнүштер хоралакчыларының, янзы-бүрү аарыгларның нептередикчизи болур. Чижээ, черге чаттылып үнер олен капуста биле редисканың хөй хоралакчылары чыгыыр бок үнүш. Ол ышкаш чашпан, сиген, араазынга күсеке, күжүген, өрге чергелиг хээкчилер моонижир, олар түүле боттары хора чедирерниден ангыда, чашпаннарның үрезинин тарадып турар.

Бок үнүштер биологтуг аазап каш онзагай талаларлыг дээрани утпаза чогуур. Олар тергиин иептерээчел, чүү-даа чүвеге шыдамык, өзүп үнери хары үзүк, чаңгыс аай эвес дээш оон-даа ынай. Хөй чылдыг бок үнүштүг чаңгыс үнүүга-да 16 муң, чаңгыс чылдыг үнүштүг — 21 муң үрезинн чоруур. Лебеда деп чашпанның чаңгыс сывынга 100 муң хире үрезин чоруур, а тараа аймаанга улугда ниже 300 үрезинден эртпес.

Ынчангаш оларның-биле демиселдиң бүгү-де аргаларын ажыглаар херек. Ыңдыг аргаларга: чаштырылгага чедир база чаштырган соолгуже илиптээри, дазыл чеминтиг культураларның одуруглар аразын ажылдап кыыры, курүктурулга андырылганын ажаары ыяк агротехниктиг аргалар, агаардан химиктиг будумелдер чаштырары, чер кырынга химиктиг аңталга дээш ыяк химиктиг болгаш шолдер, оруктар, кыдыларының сигенин, чашпанын кезип, бугалар ишкинде, хөвү турлагларында бок үнүштерни узуткаары дег механиктиг аргалар хамааржыр. Эрткен чылын чүгле культурлуг үнүштер эвес, а харын-даа бок чашпан, сиген база дүжүткүр болганын бо чылын барымдаалаза чогуур. Бок үнүш-биле демиселге райкүүскомманың чанында тургускан хой-ниити инспекциялары база киржир үүрлүт. Улуг-Хем, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда ыңдыг инспекциялар бо чылын чаартынган хирезинде-ле ол ажылче кирбээн чорук шын эвес, а барының талакы районнарда оларны мынчага чаартпаанны четпес.

Бо шиитпирлиг чылда бок үнүштерге үлүр химиктиг арганы республикага 100 муң га шолге чорударын планнаан. Оон иштинде Тандыга 30 муң хире га, Улуг-Хем биле Чоон-Хемчикке—23 муң, Бии-Хемге болгаш Каа-Хемге—16—17 муң га черге чорудар. Ол ажылдарны чорударының кераллерин аэропорт-биле база «Сельхозтехниканың» механотряды-биле чарып ап турар.

Ажыглалда кирип турар 2, 4—Д дээр болукүүн гербициттери болур амина дуза, бутил эфири, тараа культураларының лебеда чашпан, суренка, агы, сүүгүт чашпан ыяк калбак бүрүлүг бок үнүштерин узуткаарынга таарымчалыг. Ол гербициттерни салбактальчак бок үнүштер аймаа үнген шолге хереглээри ажык бербес. Ыңдыг гербициттерни демги чашпан, сигенге удур—амина дузун бир гага-ла 2 кг, бутил эфирнин 75 хуу эмилдүрүнүн—0,5 кг нормалыг хереглээр. Тараа культураларының бок үнүжүн гербициттер-биле аштап арыглаарда, олар чаа-ла чокпайын туруда (ол колдуунда 10—14 хонук үргүлчүлээр) чорудар. Оон эрте чорударга демги бок үнүштү узуткап шылавайн барып болур, а культурлуг үнүштүн өзүлдезинге гербицид багай салдар чедире бээр.

Оон ажылды ой-шаанда бүгү негелдемелерин сагып чорударга бок үнүштүң 80—90 хуузу улуттаттынып каар. А негелдемелери ыңдыг: агаарның температуразы 22 градуста эртен, кежээ чаштырар, хатты кужу секундада 3 метрден эртпес, чүге дээрге ажылдырынын дамдыгары өскүүр чашканнаттына бээр, самолёт черден 5—6 метрден бедивес. Ынчангаш үнүштүүнүң ажылын агроном сенсаал чок контрольдаар үнүрлүт.

Химиктиг арганы шыпаарлыг болгаш чогуур негелдемелерге дүүштүр, ой-шаанда чорудары экономика талазы-биле дыка ажыктыын фактылар бадыткаан. Чижээ, 1972 чылда 103,3 муң га черни ынчаар ажылдап кылганындан бок үнүш 83—96 хуу улуттаттынган. «Күш-ажылдың хостуу» совхозка, Чоон-Хемчик районнуң «Искра» колхозка ол арганы хереглээнинден бир гектарга онаалтыр 2,2—2,5 центнер хүүгүтү немей алыр аргалыг болган. «Искра» колхозка ниитизи-биле 2900 га ынчаар ажылдап кылган черден 725 центнер немелде тараанны алган.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозка химиктиг арганы ажыглаан ээш чаргдал 1 га-га онаалтыр 2 рубль 55 копеек, ажаалдага, соөртүлгеге, арыглаарынга чаргдал —62 копеек азы шуптуу — 3 рубль 17 копеек болган. Бир гектардан-на немей алган продукциязының (2, 2центнер Х8,5 руб) өртээ 18 рубль 70 копеек болган. Оон бир газыдан алган ырыг орулга 15 рубль 53 копеек азы ол ажылдап кылышкынга үнген рубль бүрүзү 4,88 катап эгиттинген ышкажыл. Ынчангаш бо арганың экономика талазы-биле ажыктыын ол чижек годаргай хереглиг турар-дыр.

Бо чылын химиктиг ажылдап кылышкынның улуг немин көрээ ажыл-агый үлүг чүүлү чорудар. Бистин республиканың 34 ажыл-агыйынга 8 самолёт гербицид чаштырып ажылдаар. Ажыл-агыйлар хөй болганда, черниң кырынга чаштырар «ОВТ-1» деп машинаны колхозтар, совхозтар борта ажыглаар болза чогуур. Ол машиналар Каа-Хем биле Тандының бүгү, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарының чамдык ажыл-агыйларында бар.

Самолёт үжүп шыдавас, оонбиле чаштырары ажык бербес ийикпе, азы ынчаар сырый чаштырары албан эвес хире шолдерге «ОВТ-1»-ни ажыглаза чогуур. Орук, шөл кыйгыларынга, буга үнүларынга оон-биле чаштырары эң тааржылыг. Оон ынай ыңдыг машинамы ажылаары самолёттуүнүн чаргдалы 18-20 хуу чиик, а бо чылдан эгелээш, самолёт-биле ынчаар чаштырары-биле бир гектарга онаалтыр 15 копеекке өскен болгай.

Ажыл-агыйларда бар «ОВТ-1» деп чаштырыкчыларны ажыглал чок тургузар чорукту болдурбас херек. Бо чылын оларның бирээзи-де чылда 600—800 ганы ажыдап кыыр апаар. Оларның бүдүрүкчүлүүн чаштырарының нормазын эвээжедиринин күселиибиле азы бир гага-ла 300—400 литрнин орнунга 100—135 литр чедир эвээжедип тургаш, чедип ап болур. Эрткен чылын Каа-Хем районнуң «Тинелге» колхоз самолёттан гербицид чаштырарындан ойталаш, боттарының «ОВТ-1» деп 2 чаштырыкчы машиназын эки ажыглап, оларның бирээзи-биле-де 1000 ганы чаштырган. Ол ышкаш «Саян» совхоз ыңдыг чаштырыкчыны бир дугаар ажыглаан, 450 ганы ажылдап кылган. Ыңдыг эки чижектер эвээш эвес.

Ынчалза-даа ыңдыг машиналарны чамдык черлерде чедир ажыглавайн турар. Чижээ, «Найырал», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар эрткен чылын ийилээ чүгле 58 га черге гербицид чаштырган, а 1971 чылда Көлээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга 4 ыңдыг машинанын чаңгызы-даа ажылдаваан. Гербициттер чажар машиналары бар-даа болза, оларның-биле чаштырбайн турар ажылчыннар чаштырар түскай хереккелдерниң дузазыбиле ону ханаларже булгуртуп турарлар. Анаа хөй ле хереглеттинмес. Будун ханаларны бичии када-ла булгуртуп, чаап каапталар. Шала кырынче токтуп баткан хоюткуну дозуп алыр демир деспилерни хана дургаар салгылап алыр. Олар дола бээрге насостарже демир кудуптар.

Ханага шыптынган хоюткуг кеппейн чыдырда ону узун калбак ыштар-биле дескилеп тыртып каар.

Бир кезек кижилер ханаларны ыңдыг янзылыг штукатурлаап чоруп каарлар. Мынгажы када берген ханаларны өске ажылчыннар дочуулга хевирлиг аппараттар-биле хоюглап, дескилеп каапталар. Ажылды ыңдыг янзылыг механизастаанының ачызында бир ажылчын моон мурнунда хол-биле кылып турганынга бодаарга үш катап хөй ажылды кылып турар апарган. Эрткен чылга чедир бир ажылчын хүнде 7 дөрбелчин метр ханаңы штукатурлап турган болза, ам 24 дөрбелчин-метрни штукатурлап турар.

Семинарның дыннаачылары ийи хүн дургузунда Краснобаева, Копотева, Сергеев оларның бригадаларының ажылыбиле ыяк танышканнар. Ол чаа арганы чүгле көрүп, билип алган эвес, механизмнерни холга тутказ, ханаларны штукатурлап, хоюглап турдулар.

Семинарның соолгу хүнүнде дуржулга солчуушкуну болган. Анаа бистиң тудугжуларывыстың ажыглап эгелээн чаа арганы бүгү Сибирьге иептеридиниң талазы-биле түскай рекомендацияны хүлээп алган. А үстүнде алганывыс бригаларга өске хоорайларның шеверлекчилери көөп, чаа аргага өөренир болганнар. Ынчангаш ол бригадаларга мурнакчы дуржулганың школазы деп атты тывыскан.

С. МААДЫ,
(«Шынның» түскай корр.).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ МААДЫРЫ

БИСТИҢ КАНДИДАТ-ТАРЫВЫС
июнь 17 1973 ч.

Бригада төвүнге трактористерниң ол эртен чыгдыр келген соруглазы — боттарының мурнундан район Советиниң депутадынга кандидат кылдыр телептигни дешпидери тургап. Оларның күзел-бодалы чаңгыс болганындан үр үе чарыгдавааннар. Мурнакчы механизатор Моңгуш Доржу туруп келгеш:

— Эштер, район Советиниң депутадынга кандидат кылдыр бистиң мурнувустан Василий Оюповоич Янчатты дешпидер деп санавдыг ме—дээш, бригадазының хүндүткеидиг удуртукчузу Василий Оюповичниң дугайында эки сөстерни сеткилиңден чугаалаан.

Механизаторлар шупту чаңгыс үн-биле ол санадды детпээнивер.

«Тиилелге» совхозтуң № 8 хөвү бригадазының бригадири, республиканың сурагчы механизатору, Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры В. О. Янчатты депутаттың кандидадынга адааны таварыпта эвес. Бисте ону билбес кижи-даа чок.

Василий Оюповичиниң депутаттың кандидадынга дешпиттикеп соонда, аңаа ужуражып, ажыл-иженин дугайында оон-биле чугаалажыпсаам келген. Ужуражыпта хөвү турлаанга болган.

— Хөдэр шинчи чорда, хөвү тараалаң болур дээри шыдыр ийин. Чыдың-на бо-ла болгай бис: тараажылар чаагай дүжүт өстүрер дээш ажыл-иштиң алдыптар. Күскү дүжүт ажаатгынаа-даа сагыш оожургаар эвес, келир чылгы дүжүт дээш ажыл эгелээр. Чыдың-ва мындыг бис—дээш, Василий Оюповоич хөвү турлаандан чаштырып турар агрегаттарже дажыглап турган тараадан бир адыштыалгап ,оңу саарып, уламчылады — «Тараам турда тодуг-ла мен, Таңдым турда хертеш-де мен» деп, бистиң оолдар бо-ла ырлажы бээрлер, ында хөй утка бар-дыр ийин. Амыдыралым тараажының ижи-биле холбашкаңынга бодум хуумда өөрүүр мен.

Ол сөстерни В. О. Янчат сеткилиңден чугаалап турар.

...Бистиң Васл он үш-ле харлыг тургаш, амгы «Элегес» совхозтуң девискээрииге күр чер чарып турган баштайгы трактористерге прицепщиктеп ажылдай берген. Ынчаар ийи хире чыл эрткен. Прицепщик оолдуң техникага сунаруунга көргеш, дирекция чери оон күзелин ёаутаар 6 ай хуусаалыг трактористер курузуунче чоруткан. Курсту доозаш, 1950 чылда 16 харлыг Василий Янчат трактористер хүрөолелиниң одуруунга кирип, ынак черинге келир үедеги элбек дүжүдүүң эге оруунче базыпкан. Оон бээр Василийниң амыдыралы хөвү-биле холбашкан. Чүге 1956 чылда ачазы аарый бээрге, аңаа дузалажыры-биле Василий кезек кады Элегес-Аксының шахтазынга ажылдаан. Шахтага ажылдаан үе база халас эртпээн — аныяк трактористиг сингеп ходдарынга шыңгаңнар улам немешкен.

Василий шахтадан үнүп алгаш, хандыкпаан ажылынче база катап кирипкен. Бо удаада ону чурттап чедип келгени — Чедериниң күр хөвүзары манап чыткан. Ынчангы күр чер, а ам республиканың эң ыраалаң черлериниң бирээзи болур Чедерден Василий ол хевээр ыравакан.

Чыл бүрү эртеиги дың хаваындан, сыңдыстыг орай дүнге чедир трактор рычагы тыртып чоруп тургап. Техниканы эки билир, ону карак огу дег камнаар, эш-өөрүүге хүндүткеидиг, ажылгыр, трактористе 1967 чылда «Тиилелге» совхозтуң дирекциязы 8-ки бригаданы удуртуруп хүлээткен.

Ол үеден эгелеп-ле бригада чыдың-на чаагай дүжүттү өстүрүп ап келген. Ол чедиишкиннер ала-чайгаар келбээн. Трактористиң мергежилии эки билир Василий Оюповоич агротехниканың бүгү негелделерин сагып тургаш чорударында. Бистиң Чедер хөвүзүнге хөлчок каттыг. Ынчангаш аңаа удур ажыл чорударынче мен сөөлгү чылдарда улуг сагыш салып келдим. Бистиң бригада Чедер хөвүзүнге ындыг ажылды чоруткан. Черниң ширини ап-дарбас аңдазыннар-биле чаргаш, ону тускай семнякалар, культиваторлар-биле чаштырып, ажаары чугула. Бис ону чоруткаш бедик дүжүт гүннериниң бодалы болу берген. Оон түңнелинде сөөлгү чылдарда бригада түгле совхозтуң эвес, харын республиканың мурнакчы бригадаларының санынга кирген, а Янчаттың хөрээн Алдын сылдыс болгаш Ленин орден каастаан.

— Чер дөмей-дир, а силерниң бригаданың бедик дүжүт өстүрүп ап турарының чылдагааны чүдел?—деп айтырдым.

— Кол түңе черни чаагайжыдары. Бок үңүштерин үзуткап, черни чемиштидип, а тарылганы агротехниканың бүгү негелделерин сагып тургаш чорударында. Бистиң Чедер хөвүзүнге хөлчок каттыг. Ынчангаш аңаа удур ажыл чорударынче мен сөөлгү чылдарда улуг сагыш салып келдим. Бистиң бригада Чедер хөвүзүнге ындыг ажылды чоруткан. Черниң ширини ап-дарбас аңдазыннар-биле чаргаш, ону тускай семнякалар, культиваторлар-биле чаштырып, ажаары чугула. Бис ону чоруткаш бедик дүжүт алдыбыс. Кожаларывыс бригадалар тарыпганы ынчаар чорутса эки деп сүмелиг мен. Оон ындай хатна удур ыяштар олуртурунче ам кирип тур бис — деп, Василий Оюповоич тарыпалады.

Бригадир бодунуң бригадазының кежигүннеринге база чергелеңнээр.

— Ында хөй кезии аныяктар ажыдаан турар. Боттары ажылгыр, демнии коичут оолдар бо. Черни шын чарып, чаагай дүжүттү өстүрүп ап билирин — оолдарның бир үзези ында. Техниканы кам чок, ажыл шагы үзер, эш-өөрүүнүң шүтүмүүлелии гоовастар-биле шыңгыы чугаалажып, бир эвес черле хоржок болза, бригада кежигүнүүдеп үндүреринге чедир хемчег ап турар. Ындыг таварыпга тургулаар. Бо часкы ижимда тракторист Серенин ынчаар хемчег алыр ужурга таварыштывыс. Чүрүм үрөөр, арагага суңдугар, чалгааларның херээ чок, оолдар боттары-ла чугаалап, негей бээрлер-дир. Бригадавыота Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Моңгуш Хүлер-оол, Тываның баштайгы трактористериниң бирээзи, дөртен ажыт чыл трактористээн Маадыр Чамыяң дээш ышкаш кижилерге чергелеңнээр. Василий 6 харлыг турда аңаа мотоцикл. Ынчалаа-даа ажыл-ишчи өг-бүле демнеккеп өзүп келгеннер. Олардан ам партиа ажылдакчызы, башкы, тараажы дээш, осаа-даа мергежилиг телептиг кижилери үнген.

Василий Оюповоич үүле ишчи эвес, ооң аңа: 5 уруглар, оолдарының аңаы. Оларның дөртү школда мактадыг өөреникчилер. Василий 6 харлыг турда аңаы мотоцикл. Ынчалаа-даа ажыл-ишчи өг-бүле демнеккеп өзүп келгеннер. Олардан ам партиа ажылдакчызы, башкы, тараажы дээш, осаа-даа мергежилиг телептиг кижилери үнген.

Василий Оюповоич үүле ишчи эвес, ооң аңа: 5 уруглар, оолдарының аңаы. Оларның дөртү школда мактадыг өөреникчилер. Оларның ынчаар чорутса эки деп сүмелиг мен. Оон ындай хатна удур ыяштар олуртурунче ам кирип тур бис — деп, Василий Оюповоич тарыпалады.

Советтиг депутадты дээрге эрге-чагыргага органында чөпшээ бүрүп эргеңнээр телээлеңнээ болгай. Ол дээрге улуг бүүрел. Ону бадыт телептиг кижилер шүүдүлүн шыңгаар. Ындыгларның бирээзи — совхоз ажылчыны Василий Оюповоич Янчат болуп турар.

К. НАТПИЙ-ООЛ,
Омскиниң совпартшколазының дыңнакчызы.

АГИТПУНКТ ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

Чер-чер Советтеринге соңгулдаларга уткуштур Кызыл хоорайдың Октябрьның № 9 соңгулда участогун тургускан. Бо хүннерде респотребсоюзтуң клувундан үнген-кирген чон үзүктел чок. Ында № 5 агитпункт политмассалыг ажылдың ёзулуг төвү болуп, ажа ажылдап турар.

Ооң эргелекчизи респотребсоюзтуң юристконсультанызы Михаил Петрович Ткачев бо ажылга дуржулгалыг кижилерниң бирээзи. Михаил Петрович мурнунда эрткен соңгулдалар үезинде каш-даа удаа агитпункт эргелекчилээн, соңгулда үчастогунуң даргазынга база ажылдап турган.

Бо агитпункт 6 партиа эге организациаларының агитколлективтерин каттыштырып турар. Агитаторлары 140 кижи. Олар агитпунктуга үе-үеден чыглып келгеш, беседалажып, дуржулгазын солчуп, план ёзугаар ажылдап турар. Агитаторлар боттарынга быжыглаан участоктарынга доктаамал барып, чеже соңгукчу барын, оларның назы-харын, ажылдап турар черин тодаратқан, соңгукчулар данзызын агитколлектив удуртукчуларынга четчелеп бергеннер. Бо хүннерде ниити данзыны кылып турар.

Агитпунктуда кежээкиниң 6-дан 9 шакка чедир дежурныйлаарының графигин аскан. Дежурныйларның кээп ажылдап турарын Михаил Петрович боду үргүлчү контрольдап, ында демдеглел дептерин база хынаар. Агитаторлар болгаш аңаа келген соңгукчуларның номчуурунга тааримчалыг кылдыр солуп, сеткүүлдерни агитпунктуда делгей салган.

Партийжи дээлганы ак сеткилдиг күүседип, соңгукчулар өртүзүнге ажылды идепкейлиг чорудуп турар агитаторлар бо агитпунктуда эвээш эвес. Респотребсоюзтуң будуруге кылдызының улуг инженер-технологу, комсомолчу Любовь Белогорскаяны хөй соңгукчулар эки таныыр.

Ынчаарга ол 1969 чылдан бээр агитаторлап, ол харыысалгалыг ажылды улуг сонуургал-биле күүседип келген.

Комсомолчу кыс агитатор болурундан аңгыда, респотребсоюзтуң клувун эргелекчилеп, хөй-ниити ажылынга бердингенин коргускен. Эш Белогорская Кызылдың Комсомольская кудумчузунда № 6 чурттага бажыңында агитатор. Ында соңгулда назылыг дөртен ажыг чурттакчының хөй кезии пенсионерлер. Күзенчиг аалчыны олар-биле беседалажып, сонуннарны үргүлчү номчуп бээр. Чурттакчылар агитаторга өөрүп четтиргенин илередип турарлар.

Коммунист Николай Петрович Панфилов 1947 чылдан бээр агитаторлап келген. Ол № 5 агитпунктуның № 72 округа быжыглаан агитколлективиниң удуртукчузу. Партийжи дээлганы кызымаккай болгаш билдилии-биле күүседип турар.- Николай Петровичиниң удуртқан агитколлективинде 20 агитатор бар. Олар хоорайның 25 чурттага бажыңында хувааттынган. Агитколлективке хамаарышкаң округтуң соңгукчулары ийи чүс чээрби ажыг кижиниң ортузунга тайыгбыр ажылы бо хүннерде калбарып турар.

Кызылдың № 5 агитпунктузу соңгулдаларга уткуштур мынчаар ажылгап, ооң ажии делгеми-биле ажыттынган. Соңгукчулар июнь 17-де соңгулдалар хүүнде соңгулда участогунга кээп, чонуң ак төлептир оолдар, кыстары дээш боттарының бадымашкынын бир эп-сеткилдиг бээрлер.

А. АРТАЕВА.

ЧУРУКТАРДА: респотребсоюзтуң клувунда тургускан Октябрьның № 9 соңгулда участогунуң даштыкы дериглези.

Кызылдың № 5 агитпунктузунуң идепкейлиг агитаторларының бирээзи, комсомолчу Любовь Белогорскаяның соңгукчуларга баргаш, оларның-биле беседалажып, солуң номчуп берип турары.

Кызылдың № 5 агитпунктузунуң эргелекчизи Михаил Петрович Ткачевтуң агитаторларны чыып алгаш, оларның-биле беседалажып олурары.

Фотолары
А. МЕЛЬНИКОВТУУ.

Бегеги бо ХҮННЕРДЕ

Ажылчы чоннуң бюджединге база дагын согуушкуннар

Капитал чурттарынга аътчем продуктуларынга, калбак хереглел бараанларынга өртектер, коммунал ачы-дузазының өртек-үнези улам-на өзүп турар. Шак ол капиталистиг «чыргалаң» ажылчы чоннарга эң аар үүрге болуп, күш-ажылчы өг-бүлелериниң бюджединге чаа-чаа согуушкуннарны таварыштырып турар.

НЬЮ-ЙОРК

АКШ-тың күш-ажыл министерствозунуң сан-медээлерин ёзугаар алырга, 1967 чылдан 1973 чылга чедир соолгу алды чыл дургузунда Каттышкан Штаттарга амыралдың өртек-үнези 29,8 хуу немей өскен, а аъш-чем бараанларының өртектери ниитизи-биле мырыңай 34,5 хуу бедий берген, оон иштинде эът, дагаа болгаш балык өртөө 52,7 хуу, ногаалар болгаш чимистер өртөө 36,8 хуу, сүт болгаш сүттен кылган продуктуларныы —21,5 хуу немей өскен.

Үр үеде ажыглаар эт-хереқселдерниң өртөө ол үе дургузунда, чижээ, телевизорларның болгаш , соолдукчуларның өртөө 20,2 хуу, хеп айналыны —24,8 хуу аартаан. Бүгү хевириниң ачы-дузазын чедирериниң өртек-үнези 36,6 хуу немей өскен, ам американнарга медицина дузалакчызының өртөө барык 36 хуу бедээн.

Амыдыралга эргежок чугула бараанларга өртектер Американың Каттышкан Штаттарынга моон соңгоар-даа аартаар деп, АКШ-та кол дээн экономистерниң бирээзи, Президентиниң чанында экономика төвүлелиниң даргазы Герберт Стейн америк сан каттыжышкынының хуралынга чүве чугаалап тура медегээн. Өртектер аартаашкыны соолгу айларда ышкаш коичут дурген эвес, харын «ээлээн оожум темпилер-биле» бедирер апаар деп, американнарны ол «сооҥургадып» турган.

ЛОНДОН

Аъш-чемниң дыка хөй бараанларынга өртектериниң эдлечелиг аартаашкыны болурунуң дугайын Англияда чарлаан. Янзы-бүрү крупаларның, джемнериниң, чамдык кондитер кылыгларының, маргаринниң өртөө ортумаа-биле 6 хуу аартаар. Саржагның өртек-үнези соолгу будун чартык чылда безин будун чартык катап немей оскен.

Аъша-хоренгизин камнап алыр соруглга-биле ангаи кижилерниң 20 ажыг хуузу эртенги чемин колдуунда чивейн баар. Хыналдының пар-лалгага чарлаттынган сан-медээлерин ёзугаар алырга, ол чорук будурүлгелерге оолл-ондактарның ковүдөринге чедирип келген. Чижээ, металлургия заводтарының артенги чем чиринден өйтөлөп турар ажылчыннарының арапында будурүлгеге бертилип-бежелер чорук аналдаазыдыы ийи катап хөй апарган.

Үүрмектеп садыгаар бараанар өртектериниң өзүлдези соолгу ийи чылда Англияга аң бедик болган. Эртекен чылдың хамаарыныкаң үезиниң сан-медээлери-биле деңнээргe, өртектер тос ажыг хуу бедээн. Амыдыралдың өртек-үнезиниң аартаашкыны Англияда үргүлчүлеп кел чыдар.

ЛЮКСЕМБУРГ

Люксембургга 1972 чылдың апрельден 1973 чылдың апрельге чедир өртектер аартаары 9 хуу четкен. Хеп, идик, ногаа, өзүт өртөө аажок аартаан. Чижээ, картофель өртөө чыл дургузунда ийи ажыг катап удатқан.

РИМ

Италияда амыдыралга каражалыг чарыгдал-телевирлер хемчээли кайгамчык дүрген удгадып, ажылчы чон массаларының, ылаңгыя эвээш телевир алыр ажылчыннарның, пенсионерлериниң болган хөй үругларыг өг-бүлелериниң байдалынга уржуун халдадып турар. Бо чылдың дөрт-де айының дургузунда безин өртектер аартаашкының уламыдан ортумак шыдалдыг ыяалы өг-бүлелериниң бараанар садып алыр аргазы 30 хуу дөрайтаан.

Аъш-чем продуктуларының өртөө кедергей удгаткан. Рис өртөө — 200 хуу, ээттиг —40 хуу, ногаа, чимистиг —30 дуу, шинөнуу — 30 хуу, үзүүт, үүүш саржаалыы —25 хуу удгаткан. Аңаа каңсырлаштыр чурттага бажыңдарының хелезиниң болгаш коммуналдыг ачы-дуза телевирлери база удгаткан. Ук үениң дургузунда хеп өртөө өртумаа-биле 35 хуу, чурттага бажыңнарының хелезиниң — 30 хуу удгаткан.

ВЕНА

Австралияга аъш-чем продуктуларының өртөө эртекен чылдың апрельде турганындан бо чылдың ол үезинде 9,6 хуу аартаан. Ол-ла үезинде дургузунда бажың хелезиниң 14 хуу удгаткан.

Чүртка чоокку үеде бензин болгаш дизель кывар үүдүмүн өртээн удгаттырар деп чарнаан. Радио, телевидение ажыглаарының телевир тарифтери база удгадыр.

Экономиканы быжыг туруттуг болдурар талазы-биле алды ай хуусаалыг үе дургузунда боттандырып алыр кылыр эртекен чылды соолгуредир хемчеглер алыр деп шинтпир үндүрген. Ол хемчеглерге дүүттүр өртектерни болгаш ажыл телевириниң хемчээли оскептес дээн. Ажылчын, албан-хаакчыларның ажыл телевириниң хемчээли биеги олчаан артнан түрбүже, ол хемчеглер өртектериниң улгадырын сонсадып шыпкайн турар.

Өртектериниң удгадын турарынга болгаш экономика быжыглаар хемчеглериниң чаңгыс талалыг болганынга Австрияның ажылчын, албан-хаакчылары удурланып турар.

ГААГА

Топ чизе бирозунуң дыңнаткан барымдааларын ёзугаар алырга, Голландияда амыдыралга каражалыг чарыгдал-телевирлер хемчээли соолгу дөрт чылдың дургузунда барык 30 хуу удгаткан. Калбак хереглел бараанларының өртөө, базың хелезиниң, ялгелге хандырылгазының болган кол ачы-дуза шүүдүлериниң телевири аажок дүрген аартаар турар. Түскай өртемиглер бо чылын өртектериң 8 хуу удгадыр деп турар.

(СЭТА).

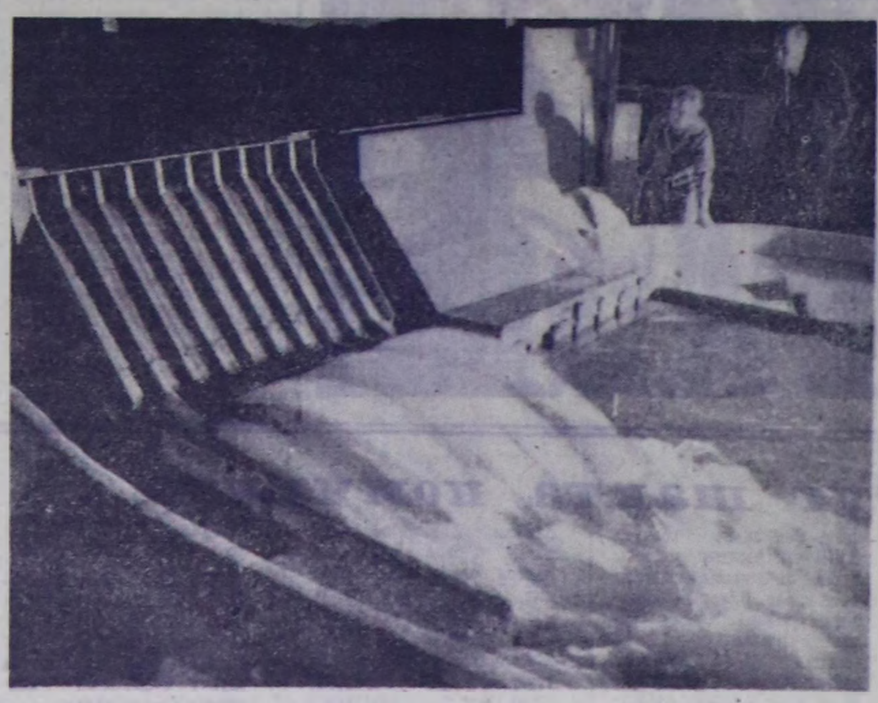

ЛЕНИНГРАД. Бүгү-эвилелдиң гидротехниказының Б. Е. Веденеев аттыг эртемшинчилел институду — совет гидротехника эртемининиң улуг төвү. Эң улуг гидротудугларның шинчилелдерин ында кылып, оларның төлевилелдерин эртем талазы-биле үндезилеп турар. Волхов тудуг болгаш Днепрогэстен эгелээш, ол институт болза Волга, Братск, Красноярск болгаш өске-даа эң улуг энергетиктиг ГЭС-териниң тургустуларынга «камыдралче путёвкаларын» берген.

БО ЧҮРУКТА — инженер Л. Ф. Зеленцова болгаш улуг эртем ажылдакчызы Ю. В. Кинд олар Зейск ГЭС-тиң төлевилел хевирин көрүп турлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Бадылаашкыныарның хөй нуруузу-биле

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың контрезиниң сенады Индий-Кыдатта америк агаар агрессиязын сонсадырын негеп турарын бадылаашкыныармның хөй нуруузу-биле илергейлээн. Т. Игатон немей чарыгдаар акша-хоренгизин үндүрерин моон соңгоар хоруур деп айыткан. Сенат ол чазалганы 19 бадылаашкынга удур 63 бадылаашкыны-биле чүүдүр деп көргеп. Даймына удур база ындыг хемчег алырын моон мурнунда төлелекчилер палатазы чүүлдүр деп көргеп турган.

Индий-Кыдатка агаар агрессиязын кара туразында «улампылаар арганы» пентагонга берии. Мурнуу-Чоон Азияга «ынчыгны угланыпшыкының политиканы уламчылаксаарларның хамык оралдажыышкыннарын хөөлдуңудукчуларның хөй нуруузу буруу шапкан. Тайылбырлаачыларының демдеглел турарын ёзугаар алырга, АКШ-тың чазаанда даймына удур хоонненинң күштелгенинин тодаргай барымдаазы ол болган.

Дуржулга колонказы

Элбек сигенниг одарлар

Латвияның «Иецава» колхозунуң инектерин элбек сигеннииг одарже киирген соонда чээрби хонук четпейн чорда-ла бир инекке онаалтыр сүт саалдазы 3 килограмнга өзе бээр. Ам ол инектер бир хүнде-де кайызы-даа 12 килограмм сүттү берип турар, оларның продуктулуг чоруу оспушаан.

Ооң чылдагааны болза, хөй чылда үнер дүжүттүр сигеннери тараан культурлуг одарларны ажыглап турарында болур. Ол одарлар орай күскә чедир-де инектерни чеминиг погаан үнүштер-биле чемгерип турар. Колхоз одарларны ажыглап турар үеде чыл дургузунда бүдүрер сүдүнүң 60 хуузун ап турар. Ынчан алынган сүттүң бөгүнези эң чиик. Одарларның гектар бүргүзү сезон дургузунда 4,5 муң чем единицазын бээр, бир гектардан-на 35 центнер сүт алдынып турар. «Иецава» колхоз — культурлуг одарларны тургузарының болгаш ажыглаарының талазы-биле республикага чарлаттынган конкурстуң тиилекчизи.

Одарларны биче күштүг электри тогун дамчыдып каан сывырган-демирлер-биле кажаалап турар, оларны бир участоктан өске участокче көжүрүп турар. Инектер каш хонгаш-ла чаа терең оттуг одарга бээр. Малды кажан, кайы участокка одарладырының графигин фермаларда аскылап каан. Фермаиың саар инектери бо хүн кайда турарыл дээрзин оон билип ап болур.

Культурлуг одарларны ындыг янзылыг ажыглап турары оларны план ёзугаар ажаап, чемишчилер арганы берген. Инекке немелде чем кыдыр кезип алыр көк сигенни азы кышка белетээр сигенни кайын, кажан кезип алырын база-ла план ёзугаар чорудуп турар.

Колхозтуң культурлуг одарларының ниити шөлү —300 га. Бир инекке-ле 0,4 га чер оналыр. Ол одарларга чаңгыс катап тараан хөй чылдыг сигеп 3-тен 10 чыл чедир ажыглаттынып турар.

Эвээш продуктулуг одарларны катап андаргаш, хөй чемишчидилгелер тап, культуржудуп турар. Одарларны культуржударының аргазы ындыг: хөй чылдыг сигеннерни көк-тараа-биле кады тёрыыр, күзүн тараапы ажаап алгаш, ол черни мал кирбезинбиле кажаалап каалтар. Чазын ону ажыглап эгелээр. Чамдык одарларны чыныыг арга-биле база тургузуп, ажыглаар: сигеннерни тараа-биле кады тарып каалш, 40 хонук өрткөй соонда аңаа малды одарлады бээр.

(СЭТА).

ЧОГААЛЧЫ БОЛГАШ БЕШ ЧЫЛ

Бо чылдың март айның төнчүүзүнде Москвага ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинин пленуму болуп эртken. «Чогаалчы болгаш бешки чыл» дээш ылаштелген ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинин бирээзи секретары Г. М. Марков анаа кылган.

Партыяның XXIV съездизинде болгаш СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлеринде база «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң белиг чыл оюнуң дугайында» СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң ылеткелинде айыткан сорулгаларны амыдыралга, чедиишкинниг күүседир херекке совет чогаалчылар, бүгү чонбиле дөмей, боттарының салымыкшының киирип турарын ылеткелиг дезиглээн. Тоску беш чылдың шиитпирлиг ушкучылының планыгыг даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү чүрттө кадбарган социалистиг чарышка киришалгаяа бичии-даа коштатпас төлээде, чечен сөстү оон бир күштүг көзекчиин болдурарын чедип алырынче чогаалчыларны од кыйгырган.

Эш Г. М. Марковтуң дезиргейи болгаш хамы, утказы ылеткелиг сайгарып, анаа уламчылаш, немеп, 30 ажыг чогаалчылар сананаа бергеш.

Бо үениң дургузунда бижиттинген чогаалдарның аразында кыска шулүктерден улуг шулүглелдерге чедир, фельетон, очерк, чуруумал, чечен чугаадан тоожулар, романнарга чедир, чаңгыс кежегелиг шүлдерден бүдүн улуг драмаларга чедир социалистиг тургузутну, оон маадырларын көргүскен чогаал-ла хөй, оны-ниин адаг, санаш четпес.

Ынчаарга тоску беш чылдың оон шиитпирлиг ушкучылының планнарын чедиишкинниг боттандырар дээш демиселге бүгү улустуң киржилгезин тодаргайы-биле, көргүзер эр дээштиг жанрлар болза очерк болгаш уран-чечен публицистика болур дээрзин плеенум шүүт-ла онзалап демдеглээн. Олар дээрге солунналарның, радио дамчыдылгаларының, телекөргүзүлериниң, даваа-дараа үнүп турар альманахтарның, журналдарның, эртенги, кежээки изиг чем дег, чугула кавындылар болур материалдар-дыр дээрзин анаа шүйлеп.

Улустуң амыдыралының үндезин, эвес сорулгаларынче хөй националдыг совет литератураның кичээнгейин дыңнадыры эргелеп чүгүлээ. Анаа идепкейлиг киржир дээш, очерктерниң болгаш публицистикалыг чүүлдериниң идейлиг кижизидилгезиниң чогуурун-биле көдүрер херек. Хоорайның болгаш кодээжин ажыл-ишчилериниң мурнакчы дүрүмүлгаларын чечен сөстүң күжү-биле пропагандалап турган, экономиканың шиитпиртеттинмээн айтырыгларын хаадыр сайгарып, бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүлдерни идепкейлин-биле деткип, партийжи турушка-биле түңнеп көөрү чугула. Очерк болгаш публицистикалыг чүүлдерни бижиккирде, амыдыралдың социалистиг демиринең артык күштүүн чедиингир көргүзер, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге айтырыгларын чиилии-биле турган, Советтиг Төрээн чүүлүн, алы дээш маадырлыг чоруктарыны тода чытыпдаа үүрлүп бис.

Төптеп-даа болгаш чер-чергелер чогаалчылар эвилелдери ниитилел-политиктиг партыялга-биле, журналистер эвилелдериниле, телевидение, радио, документалдыг кинематографиле чогаалдыкчы болгаш ажыл-ишчи харылзааларын калбартыр база үлам быжыглаар, тоску беш чылдың чугула айтырыгларының талазы-биле чогаалчыларның болгаш критиктериниң чогаалдарын, чүүлдерин солуннар, журналдар арыннарынга, телевидение, радиога парлаар база дамчыдыр дүтайты идиг бээри эргежок чүгүлээ дээш пленум сөөнээн.

Чениң чүгүлээ айтырыгның талазы-биле чогаалчыларның сорулгазын тодаргайлаан ол пленумунуң докладында айтыскан демдеглериви борта четче санаары берге. Ынчалза-даа үстүнде чүткээн түнелеп үндуруп, бистиң республикавыс чогаалчылары, журналистери, чуруккулары, уран чүүл ажылдакчылары боттарының мурнунга: «Беш чылдарның планнарын күүседир дээш чүгү кылган мен? Ам чүнү, канчаар кылырывыс чогуурул?» дээш айтырыгны сайгып, ыяк шүлүглүүн көргеш, шимченнир чүгүлээ.

Ылаңгыя бистиң үлүг-даа, ыяк-даа чогаалчыларывыс эрткен пленумнуң материалдары-биле хандыр таныжып, очерк, публицистика жанрларын өөренип, шинээдип, чеп-сеглелгеш, коммунистиг тургузутнуң даймчы-хайымчыларыны болуп түңнүп киреринге утпаалывыр.

Тоску беш чылдың ажыккында, оон маадырларын чечен чогаалга чуруп көргүзери — бистиң чогаалчыларывыстың мындыг хүлээтээн дээрзин утпаалывыр.

С. САРЫГ-ООЛ,
чогаалчы.

ЧАА ШИИ

Театр

Бо чылдың апрельде бүгү делегейниң театр уран чүүлүнүң сураглыг орус драматург Александр Николаевич Островскийның төрүттүнгенинден бээр 150 чыл болганын баймырлап эрттирген болгай. Ол улуг юбилейге уткуштур чүрттүн барып-ла бүгү театрлары Александр Николаевичиниң шилилерин тургускуланың парлалгага бижип-даа турган. Бо чоруктуң чүгле драматургтуң юбилейинге аллар болдурбаан бижээн дээр болаа арай шын эвес апаар. А. Н. Островскийның шилилери чыл бүрүде-ле театрларның репертуарының кол өзөө болуп турар. Оон чылдагаавы чүдел? Хамыктың мурнай оон чогаалдарының күүжү — чойнуң амыдыралындан дазылааның үягеринде болгаш сөс-домаа чечен сөстүң дээжилери-биле чалгынаанганында. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, эки чогаал — кажан-даа өлбес деп үүлдү улуг драматургтуң шилилеринде бо хүнүмерде бадыткап турарыны ол.

А. Н. Островскийниң ады тыва театрның төөгүзүү-биле сырый холбаалыг. Бистиң артистеривис сураглыг драматургтуң «Чаныкы», «Бальзаминовтуң кадайланыышкыны», «Ядамыкта кем чок» дээш өскелээ шилилерин көрүкчүлерге бараалгаткан. А. Островскийниң шилилерин тыва көрүүчүлерге таныштырар, оларга чедирер талазы-биле РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи, режиссер — Иван Степанович Забродин улуг-хуузун доктаамал киирип келген. Драматургтуң юбилейлиг чыыышкы Иван Степановичиң оон суреглиг шилилериниң бирээзи «Дүмбей эзим» деп комедиязын тургускан. Шилии тыва дылче Тыва АССР-ниң Күүне шаналының лауреады Сергей Пюрбю оңуландырган. Ук шилии бо хүнүмерде театрның артистеря Улуг-Хем районда Тыва литератураның болгаш уран чүүлүнүң хүнүмерүнде ойнап чоруп турар. Оны Чолураа, Чаа-Хөл суурларның чону көргеш. Бөгүн ук шилии Шагаан-Арыгга үнер.

Назы-харыы бежен чедип турар Раиса Павловна Гурмыжская дээр дулгуяк, бай херээженниң коданы эзим ортузу, ыржым булунда турар. Комедияның хамык-ла болуушкуннары ында хөлзеп-дойлуп турар кылдыр бижиттинген. А. Островскийниң үе шилии «Дүмбей эзим» деп адааны үжүрлүг Коданны долгандыр эзим бүргээн. Кол утка — ында амыдырал, кижилериниң салым-чолу карааны шыргай аянызе бүзөлеттирген. Гурмыжская, Восмибратов болгаш өске-даа өөрү-хөреңги сүрген помешиктерниң дүмбей эзимнин үгүлери, янек-сокпаларынга демексевгир. Оларның аразында ядыы аңыяктарның чүрттелгеже чүткүлү, ырыг ынакшылы, акша-тегерик чогунга кызаткан турар. Ындыг аныяктарның чижээнге Петр биле Аксюшаны хамаарыштырып болур. Оларның салым-чолун каттыштырып, чаңгыс черге чүрттаарынга ырыг чүрөктүг, товаачы, алеп-дүрээн актер Геннадий Чолу-Багай дузалаар. Ынакшыкан ол-ийи аныяктарны Валя база Чылбак-оол Мортай-оолдар эки ойнап турарлар.

Классикадан хойну өөреним ап, анаа мергежир болгай. Шынап-ла сураглыг драматургтуң бо шилизин тыва театрга тургускану коллективиң чогаадыкчы өзүлдезинге улуг сагыры чедирген деп болур. Шилиниң чурук-каасталгазын С. Лиховид чедиишкинниг кылган. Бүгү дервилдериниң көрүп олурарга шынап-ла дүмбей эзим дүндүйтүр бүргеп алган турганзыг. Харын-даа Гурмыжскаяның бажыңының ишти беәин ол-ла өң-биле шыптыган. Ол ышкаш чамдык артистер хамаарышкан ролдарынга херии базымны кылып, боттарының «чажыттарын» көрүкчүлерге харам чогу-биле ажыткының демдеглээр үжурлуг. Эң ылаңгыя О. Чолбенейниң Чолу-Багайны ойнааны черле эки. Артистен хойну маңнап болур деп үүлдү бадыткаан. Ол ышкаш аныяк артист Х. Ширинин-оол бо шилиде оң загай овур-хевирин тургускан. Оон бажын чылбайты чара тыраң алтан Булановту ёзулуурда Островскийниң бижип каапы ышкаш көстүр.

Гурмыжская биле Восмибратов чер салыглажып, оон өртээ база хол үжүү дээш сириилейнип турарын көөрге, алыскакчискек чорук кижиге коргунчуг апаар. Бо ролдарны РСФСР-ниң алдарлыг артистери К. Мунзук, Х. Коңгар болгаш артист Д. Дамба-Даржаа чедиишкиниг ойнап турарын көөр силер.

«Хоочун коктуг» джикир. РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи М. Мунзук Уар Кирилыч Бодаевти тулдур-ла ойнап турар. Оон ээлбес моонунут, дүлейзимээр маадырының шимчээшкиниери безин уткалыг. Сактыгга, оон аксак буттары мага бодун арай деп-ле үүп чоруур мынаш. Чылар-чылбас хирезинде чыраладыр кылаштап алган, бодунуп шаа-биле база-ла эрбеңниг маадыр бар. Оны Карп бээр. Ол онур-хевирин Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Б. Бады-Сагаан өске маадырларга демейлешпес кылдыр тургускан. Оон аңгыда Улита дээр хөделяа Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи С. Балрынд солун ойнап турарын сесерликте көргүзүттеп көрүп болур.

Чолдугбай — шиинем кол маадырларының бирээзи. Оон ролюн Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи В. Монгалбиниң ойнап турары каттырынчыг болгаш сеткил-сагышка чоок. Ол ышкаш Милоновтуң овур-хевирин артист К. Сашк-оол база-ла бир янзы кылдыр тургузуп шыдаан.

Ролдарның хуваалдазын режиссер шын кылган. Бо шиинин кергеш, көрүкчү ала чайгаар Островскийниң маадырлары-биле кады чүрттан орган ышкаш апаар. Чаңгыс сөс-биле «Дүмбей эзим» — сөөлгү үеде Тыва театрга тургустуунган эң эки шилилериниң бирээзи деп чугаалап болур.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТА: шиидеп көргүзүү Гурмыжская (РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Коңгар) биле Чолу-Багай (артист О. Чолбеней).

Ш. СЕДЕН-ООЛДУҢ фотозу.

ЧАШ-ТАЛ

Аваам мени бошуп чиигзен
Аныралдыг орнымы сеен,
Чүдүп чоруур хемним-дир сеен,
Чүдүү-чүрээм судалы сеен.
Хинии ужуп өөүе хонган
Черде хөнгеп, мичаңгаштыын
Сенде түдүп дамыр-ханныг
Кижи-дир мен, төлүң-дүр мен.
Кылын харлар база баарга,
Кызык-чарын үндүрер сеен:
Булук-биле тутчу бээр сеен,
Бусту тыныр, албыгар сеен.
Кааң чайны боскун кадар,
Калбак даштар унуп эзлээр.
Кара булут «ыглал» эртер—
Катап дириш, моорей бээр сеен.
Хамы менээ дүшкен бооргаа
Хаалаан-шиилээн хорлаажыңныы
Чаартылганың шүүлүүн бижир
Салым-чолдуг болган бээр мен.
Өөрүй бээр үни чаңым,
Өөүге бээр кадыг чаңым —
Чаш-Тал сеени көрүп өскен,
Чаңчыккан деп карааның мен.

Монгуш КЕНИН-ЛОПСАН.

МЕХАНИЗАТОРНУҢ СӨЗҮ

Часкы, күскү сезиннарда
ховуларның
Салгынынга арнын каксыр
тараажы мен.
Чаагай дүжүт салым-чолуң
бодай бергеш,
Чаңар үем утту кааптар
чаңчылдыг мен.
Дистинишкен ылчырбелер
«даваннанган»
Дизельдиг трактором
сайктаткаш,
Алдар-аттыг тракторист
Артеповту
Ажыр чазып, калыпшастап
тургулаар мен.
Эдилеп, ажаалдазы
эки болгаш,
Эткир ырлыг трактором
мөге-ле ийин.
Шиирин-хөрөүн «доктору»
агроном кыс
Чиге көргеш хүдүмүүрүүр
чылдаа-даа ол.
Шалыы ишке кандыттынган
пайырадыг
Чарыш салган механизатор
өөрүм хай.
Техника үрелгештин
«бүрүй» берее,
Демнин-биле сеңгеп, сеңнип,
«земнеп» аар бис.
Төрээн черим хөрүүшүне
ынакшылым —
Төлеп чаагай бүдүүмүн бооп
доңнаттынган.
Таныштаста таныштырган
сыннар дээ —
Тараалан бай Танды
чүрттүг ышкы оол мен.

М. ЮНДЕШ-ООЛ.

Конкурс

Культура ажылдакчыларының профэвилелиниң Кызыл хооркому культура албан черлериниң, солун редакцияларының, типографияның, ном үндүрер черниң, Телевидение болгаш радио дамчыдыга талазы-биле комитединиң «Эфир», ыйнгы черии —ном үндүрер черниң «Ном», ушку черии—«Тувинская правда» солуннуң «Журналист» деп солуннарынга жюри тывыскан. Оларның бүгү редколлегиялары шаңгал тыпсыр.

(БИСТИҢ КОРР.).

Оон түңнелиинде бирги черии Телевидение болгаш радио дамчыдыга талазы-биле комитединиң «Эфир», ыйнгы черии —ном үндүрер черниң «Ном», ушку черии—«Тувинская правда» солуннуң «Журналист» деп солуннарынга жюри тывыскан. Оларның бүгү редколлегиялары шаңгал тыпсыр.

Тываның нуруне филармониязының цирк-эстрада бөлүү бодунуң баштайгы концерт программазын тургузуп, белеткээш, солун оюннарын республиканың чонунга бараалгадып эгелээн.

ЧУРУКТА: аныяк артист Өөрмаа Байыр-оолдуң бедик турнинте ойнап турары. Оон чанында РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Күшүгет Хензиг-оол сыныыпдак демир ыыртымда күүселделер үезинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Шыдыраа

Зоналар аразының...

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Ленинградтың Ф. Э. Дзержинский аттыг Культура ордузунга делегейниң чемпионадының эң чугула чадаларының бирээзи — шыдыраа талазы-биле Делегейниң шыдыраа федерациязының (ФИДЕ-ниң) зоналар аайы-биле маргылдаазы ай дургузунда болур. Анаа 15 шыдыраачы киржир, оларның тиилекчизи болган үш кижи делегейге бирги чер дээш маргылдаазы оон ыяш уламчылаар.

Бүгүдеге биледингир шыдыраачылар — гроссмейстерлер —дээн Бент Ларсен, Югославиядан Светозар Глигорич, ГДР-ден Вольфганг Ульман, Чехословакиядан Ян Смейкал, ГФР-ден Роберт Хюбнер, айтырык Роберт Бирн. Болгарияның чемпионну Иван Радулов, делегей мастерлери—Аргентинадан Мигель Кинтерос, Колумбиядан Мигель Кэлдар, филиппин Зуценко Торре, Югославиядан Иосип Рукавина болгаш Кубадан мастер Гильермо Эйтевас олар өз маргылдаага киржир.

Бистиң чүрттү анаа төлээлээрлер болза: гроссмейстерлер—делегейниң чемпионну чоразы Михаил Таль, Анатолий Карпов, Виктор Корчной, Марк Тайманов, Владимир Тукмаков болгаш делегей мастери Геннадий Кузьмин.

Июньның 2-де маргылдаанның байырлалдыг ажыдыкшыны болгаш дугаар тударын болган, а бөгүн — кол судьяа делегей арбитри, гроссмейстер Александр Котов (ССРЭ) маргылдаанның эгелээрии чарлаар.

(СЭТА).

Концертин көргеш...

Кежээкиниң 7 шакта Кызылдың уран чүүл үчүлищезиниң концерт залынга делегейниң Чайковский аттыг ийиги конкурузунуң база Бухарестиге 1964 чылда болган Джорж Энеска аттыг конкурстуң лауреады, скрипач Александр Мельниковтуң ойнаарын дыңнаар дээш, музыкага сонуургалдыглар чыглып келгеш.

Скрипач концертти Тартинниниң «Четкеринде ыры» деп чогаалы-биле ажыдып, дыңнакчыларны дораан-на хаара тудуштуу. Скрипканың бирде коргунчуг, карыы-дошкун болган бир чанында аңаа шоодуг удур — хонг, чымчак, өткүт үнүн магадап, дыңнап олур бис. Оон соонда чөрби чүү чылдың сураглыгларының бирээзи, испан композитор — Де Фалеңниң «Сюита» деп чогаалын кедүрлүүшкүнүт улуг уран мергежил-биле күүседирге, дыңнакчылар үзүктел чок адыш часкаашкыннар-биле хүлээп алганнар. Концерттиң ийиги чартында П. Чайковскийниң «Ламга», «Вальс скерцо», Н. Паганинниниң «Кампанелла», Сен-Сансты «Рондо — каприччиозо» база В. Моцарттың «Менуэт» деп делегейде биледингир классиктиг чогаалдарын тулгаш дээш күүседилге-биле дыңнап оргаш, «адаңа оңу дыңнап орар үлүстер чоп эвээш чоор» деп чайгаар-ла бодап кээр сен. Ол-ла мени амыраткайн орган айтырыгны бодаңмышаан, концерт төнген соонда скрипач А. Мельниковка чедо бердим.

Скрипач-биле мендилежип, таныышкан соонда, бодум бе-ээн биилейн — тулган эки ойнадыңар—деп каалтып-тыр мен. Оон харыы-даа маавайн — Бистиң хоорайга кажан аалдап келгениңер ол?— деп, сонуургадым.

— Дүүн Норильскиден ужуп чедип келдивис, ында ам-даа соок, чамдык черлерде харлыг, а ында көктүг чай түшкен орай-дыр, моң —деп, дорт харылады. Улаштыр мээң харыымны-даа маңнайын. —Ындыг-даа болза концерт дыңнакчылары эвээш болганы изиң сеткилимге кирбейн бирлы» — деп, немей каапталга «сонуургаан айтырыгым болза болгай» дээш сеткилим-биле тодаргайлаан көөрөмге мынды болду.

Концертке эвээш дыңнакчылар келгенинин ужуру, чарлалдар шагда-ла Москвадан келе-даа, оңу концерт эгелээриниң мурнунда ийи хонук бурунгаар, филармониянын эргелеп баштаар черии орай таратканы илереен. Оон ыяш борта хамаарыкшы уран чүүл үчүлищезии келген концерттерии албан көөр дорт хүлээлелиг болза-даа, ол талазы-биле организас чок артып турар. Курстар аайы-биле башкыларының удуртулгаалы-биле коллективтиг концерт көргүзериң чүге кылып болбазыл?

Бистиң хоорайывыска делегейниң улустар аразынга болган конкурстарының лауреаттары: З. Шахмуратова, В. Жук база А. Мельников хээн ышкаш күүседикчилер товар келир дүрбүже, оларның концерттеринге безин эвээш дыңнакчылар кээп турары чаңчыл болуп бар чыдар.

Бо талазы-биле чоокта чаа үнген улуг хемчээлдиг симфония, опера, оперетта база бичке хемчээлдиг хөгжүм, эстрадо дээш ышкаш чогаалдарны тоңнуң оруузунга тарадыр чорукту улам экижедиринин дугайында чарлыкта тодаргайы-биле чугаалап турза-даа албан, организация черлери олче ам-даа кошкак кичээнгей салып турары ыяш эвес деп болгаш мен.

Д. ХҮРЕШ-ООЛ,
уран чүүл үчүлищезиниң башкызы.

Телевидение

ИЮНЬ 3-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

10.00—«Малышок». Уругларга дамчыдыга. 10.15—«Кайчаа эр болуруул». Уран-чечен фильм. 11.25—«Сыдысыгаш». Уругларга программа.

МОСКВАДАН

12.00— Дамчыдыгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10— Өңнүг телекөргүзүү. Школачыларга. «Будильник». 12.40— Уругларга. «Шевер холдар». 13.00— Өңнүг телекөргүзүү. «Музыкалыг кинога». 14.30 — «Совет Армиязының болгаш Флоттуң дайынчыларынга. 15.30—Ю. Хасанов— «Мен — Робин Гуд мен». Телепьеса. 16.45—16.50— Чаңсал. 16.50—«ССРЭ-ниң улустуң артизи Клавдий Птица дарылзөрлан тур». 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30— Өңнүг телекөргүзүү. Хенингерниң телетеатры. «13 санзай».

КЫЗЫЛДАН

19.45—«Чүнү кылырыл?» Телепьеса. 2-ги, 3-кү кезектери.

МОСКВАДАН

21.15—«Аныяк үнер». 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ИЮНЬ 4-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00— Уругларга фильм. 19.45— Телемедээлер. 19.55—«Ада-чуртуңда». Документалдыг фильм. 20.15—«Сонуургалдыг утказыңар». Дамчыдыга. 20.30—«Документалдыг фильм. 20.40— Телемедээлер. 20.55— Чарлалдар, реклама. 21.00— Кысха метраждыг фильм. 21.10— «Галилео Галилей». Уран-чечен фильм. 22.35—23.00—«Волжанка». Фильм-концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Истелгеши жок дамскан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хемниг Бай-Бомбуң теолдары» 10.00, 11.30, «Хайыралыг кара дүнүмнүң кайгамчык ак розалар» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Майның дүнеи азы сүгге эндезе кижи» 12.00, 13.45, «Хоорай романзы» 15.30, «Сибирь кызы» (2 сериязы катай) 17.20, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кипочымнаан 9.00, «Агарттынган ат» 10.50, 12.40, 14.40, 16.40, 18.40, «Рам биле Шьям» (2 сериязы катай) 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ох, бо-ла Настяны-даа!» 11.30, 13.15, «Гитараның адыттынмыкчы» 15.00, 19.00, «Радуга кадыының оңчузу» 17.00, 21.00 шактарда.

ИЮНЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чайгы дүштер» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.20, 19.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оожум улархемге» 15.00, «Ырлыкчы иворталга болган өлүрүкчү чорук» 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Канталаттынган ат» 10.50, 12.50, 14.50, «Нетелгени жокка дамскан» 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

Хостуг шакта номчулар

МУЗЫКА ХЕРЕКСЕЛДЕРИНИҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Эстон ССР-ниң театр болгаш музыка музейинде эстон улустуң музыка херекселдериниң улуг делгелгези ажыттынган. Ында музыканың үрер хөгжүм херекселдеринден эгелээш, амыргага чедир ээ-не янзы-бүрү херекселдерни делгээн. Оон ээ-не хоочуну XVIII чүс чылдың эгезинде турган анчының амыргазы бөөп турар. Оларның бирээзинде мынча деп бижип каан: «1812 чылдың Ада-чурт дайынының хүнүнде маадырлыг чоруктуң кылганы дээш». Шаг-шаанда ону бир солдат адилеп турган.

Хылдыг хөгжүм херекселдерин база делгээн: ында калиелы дээр эстон чадаган, ча-биле ойнаар херексел болган чаңгыс хылдыг дошпулуур-даа бар. Ол бүгү-биле Эстонияда ам-даа ойнап турар.

Скрипкага дамей ээ болуун хөгжүм херексели элээн наш чүс чылдарда улустуң музыка херексели ген санаттарын турар. Эстонияга ээ хоочун скрипканы 1727 чылга кылган деп санаш турар. Ону база музейде делгеп салган.

Музейниң турары Ассауве суургазын чоокта чаа чаартып кылып каан. Ам ында концерт залы база бар. Анда суббота савынга-да улустуң музыканың концерттери боөп турар.

Л. ШЕР.
М. СМИРНОВ.
(СЭТА-ның корр.).

ЧАҢГЫС ЯБЛОКТУҢ ТОС СЫВЫ

...Эвээш-ле дээ санаарга, ол ыяш 180 хире чыл чүрттан турар. Бо чазын ол бодундан-даа аныяк ыяштар-биле денге чечектелген. Оон яблоктары борбайның үнүп келгиже чедир арыг-ар оңу үгеп-ле турган.

Ол ыяш Сушы обществ Андреевканың сес чыл школазының херимнинин ишкинде өзүп турар. Оон бүдүктары черже мегейген түрде дег халаажайы берген турар. Оларның чамдыктары черге чедир эскен, дарыдавган, база бир үн болу бээр. Олар түс-түс үннар ышкаш өзүп турар.

Ам ол яблок ыяжы тос умнуг апарган. Оон үнген чери барык 0.05 гектар хире. Кузуп оңу ажаал турар школачыларга 30—35 центнер хадаанныг яблокту берип турар.

В. ШЕВЕЛЕВ.
(СЭТА-ның корр.)

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Бызыа, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 24-63, редакторуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киличиниң 23-54, карыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киличиниң 37-13, культура киличиниң 23-54, калаа ажыл-агый киличиниң 21-47, үлетпүр киличиниң 22-64, чагаа киличиниң 41-27, информация база совет тургузуг киличиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаяа 32-75 телефонче хөлгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыт 9751.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эрелелиниң типографиязы. (Бызыа Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00300

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда тадмандаттинген.

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1973 ч. ИЮНЬ 5 ВТОРНИК № 130 (9206). Өртээ 2 нов.

КОСМОСКА КАДЫ УЖУДАРЫНГА БЕЛЕТКЕНИП ТУРАР

Совет космос корабли «Союз» биле америк корабль «Аполлонун» орбитага барып ужурашкаш, кады ужудуушкун кылыр үезинге чедир ийи чыл бичии-ле ажыг үе артkан. Ол ужудуушкун үезинде ийи чурттуң космос корабльдериниң ужуражып, түгүр аргазын хынаар, чүүл-бүрү әртем-техниктиг дурумалгаларны кылыр. «Союз» — «Аполлонун» ужудуушкуну космос делгемнин шинчилеп, ону тайбын соруулгаларга ажыглаарынга чугула салыышкын болур.

ССРЭ-де болган АКШ-тала кады ужудуушкун кылырынга белеткел калбарган. Боталзы-биле техниктиг болгаш организастыг дыка хөй айтырыгларны шиитпирлээн, а чамдыктарын ыяк өөренип көрүп турар. Бо ажылды боттандырары — ужудуушкуниүн шүүт киржикчилери — космонавтталган дыка хамаарылгалыг. Ынчангаш олар космоска келир үеним ужудуушкуну чедиишкинниг болзун дээш үргүлчүлеглиг үе дургузунда белеткенир ужурлуг. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы «Союз» корабльдерниң кол болган курлавыр экипажтарын бадыткааның дугайы бистин солунга моон мурнунда дыннаткан болгай. Бөгүн «Шын» содун келир үеним төөгүлүг ужудуушкунунга киржир ужурлуг кижилерниң чуруун парлап турар. (Адаанда чурумтарны көрүңер).

Космоска келир үеле ужудуушкунуң дугайын кысказы-биле тайылбырлаарга мынар. ССРЭ биле АКШ-тың аразынга космосту тайбын соруулгаларга шинчилеп, ажыглаар дугайында дугуржулганы чарганын бистин номчукчуларывыс билир болгай. Ол дугуржулганы бүгүлээр совет болган америк специалистер сырый харылзажып, белеткел ажылдарын кылып турар. Ол ужуражышкыны үезинде космос корабльдерининң кажан ужудуушкун кылырын, олардың башкарыкчыларын кымнар болурун дугуржуп алган.

1975 чылдың июль 15-те совет корабль «Союз» ийи космонавтар-биле бир дугаарында ужудуп үнер. Оон соонда барык-ла чеди чартык шак болганда үш кижи экипажтыг «Аполлон» АКШ-тан кылыптын үнер. «Аполлоннуң» ужудуушкуну барык бир хонуп чорда, «Союз» корабль анаа чөөшүлап чедер болгаш түгүр ужурлуг. Корабльдер тудушкан соонда ийи хонук дургузунда кады ужудуушкун кылыр. Ол үе дургузунда ийи чурттуң корабльдериниң экипажтары бот-боттарының корабльдеринин иштинче кирер болгаш әртем-техниктиг дугуржулганы кады кылыр ужурлуг. Ол үеле Черже телевизия замчыдыгазын база кылыр. Оон соонда космонавтар боттарының корабльдеринге дедир ээп келгеш, түлүшкен черлерин каган адырган, космоска түс-түе ужудуушкунну үргүлчүлээр.

Кады ужудуушкун программазы доозулган соонда «Союз» корабль ССРЭ-ниң девискээринде айткан черинге, а «Аполлон» — Оожум океан девискээринге хонар ужурлуг.

Бистин номчукчулар америк корабльдиң экипажын сонуурган турар база чадавас. Ол экипаж база билингир. Америк космос кораблининг командирининге Шериг-Аглар Күштеринин бригада генералы Томас П. Стаффорд томуйлаткан. Ол космоска үш уламда ужудуушкунга киришкен. Хөөчүн америк космонавт Стаффорд 42 харлыг. Экипаж бежингүнү Вэнс Бранд корабль командиринден бир хар аныяк. Ол космоска ужуттаан. Корабльдиң үшкү бежингүнү — Дональд Слейтон 48 харлыг. Ол 1959 чылдан бээр космоска ужудуушкунга белеткенип турар.

Совет болгаш америк космонавтарының 1975 чылда болур кады ужудуушкуну космоска шинчилел ажылдарының айыыл чок чоруун хандырарынга, а ыяк болганда космосту бүгү делегейниң эртеминге, кижи торелгетенге тайбын соруулгага шинчилел, ажыглаарынга улуг салыышкын болуру чугаажок.

«Союз» болгаш «Аполлон» дээр космос корабльдериниң кады ужудуушкунунга киржир совет экипажтар, үстүнде одуругда (солагай талазындан) ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтары, Совет Эвилелиниң Маадырлары А. А. Леонов, В. Н. Кубасов (бирги экипаж); А. В. Филипченко, Н. Н. Рукавишников (ийиги экипаж), аданны одуругда (солагай талазындан) космонавтар В. А. Джанибеков, Б. Д. Андреев (үшкү экипаж); Ю. В. Романенко, А. С. Иванченко (дөртку экипаж).

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШИИТПИРЛИГ ЧЫЛЫ

Демир-бетон кылыглар көвүдээн

Тоскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планның онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш «Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелелиниң үлетүүр бүдүрүлгелер комбинадының демир-бетон пегинин ажыл-ишчилери идепкейлиг ажылдап турарлар.

Олар бо чылдың бирги чартыында тудуг эргелелиниң участоктарының тудугжуларынга ийи мун кубометр демир-бетон кылыгларын бээр тургаш, майның үшкү он хонуу эезелеп турда, бердингеп даалгадан 70 кубометр ажыг демир-бетонду бүдүрген. Пехтин коллективи амгы үеде июль айның үлүүнге киришпитир ажылдан турар.

Аныяк хоорайның үлетүүр, культура амыдырал-чурттаага объектилерин тударынга хереглээр демир-бетоняга негелделерин долу хандырары-биле пех чанында чайын демир-бетон кылырынга таарымчалыг черин кылган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзелээнин кургаг руда скалдың тударынга хереглээр чеди хевирииң блоктарын бо хүнүерде ында кылып турар. Бетонщиктер нииттизи-биле 752 кубометр блоктарны кылыр.

Коллективте мурнакчыларның саны көвүдеп турар. Оларга Леонид Ильин, Александра Ооржак, Сергей Егоров, Ооржак Сарыг-оол болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Ю. БАЙ-КАРА.

Республикада чайгы чер андарылгазы

(Июнь 1-де медээ-биле).

Районнар	План	Күүсеткениг а	Хуузу
Бай-Тайга	1812	—	—
Монгун-Тайга	—	—	—
Барыын-Хемчик	4482	1440	32,1
Өвүр	225	—	—
Чөөн-Хемчик	19.398	466	2,4
Улуг-Хем	15.320	358	3,6
Таңды	33.276	6266	18,8
Бии-Хем	11.100	2735	24,6
Теңү	212	—	—
Каа-Хем	15.702	4214	26,8
Тес-Хем	3095	210	6,8
Эрзин	3650	—	—
Кызыл хоорай Совединиң	9976	2346	23,5
Республикада нииттизи-биле 1972 чылдың июнь 1-де турганы	118.256	18.535	15,7
	120.614	31.842	26,4

Сафоновка деннежиңер

● ТӨРҮҮР 100 БАШ ХОЙДАН 133 ХУРАГАННЫ АЛГАН.

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң мурнакчы хойжузу Иван Петрович Сафонов мал ажыдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, бо чылын төрүүр чүс баш хойга онааштыр 125 хураганны доруктуруп вствүрерин хүлээнген.

Маңчын сагдээн сезүнге зө болур дээш бо ыяын шуургу ажылдаан. Төрүүр хойларының амаалда, чемгерилгезин мурнуку чылдан алдын эжиитпиткен. Чаш хурагажыларны бүрүн доруктурар хомчегээр алдынган.

Кадарчының кодамныда 779 төрүүр хой бар, оон 1070 хураганны менди доруктурган ийиптер азы төрүүр чүс баш хойга онааштыр 133 хураган аалган. Бо болза Иван Петрович Сафоновтуң ыяшыман күш-ажылының түңнелам-дир. Мурнакчы ажыл-ишчиге дөмнежиңер, зэгин хойжулар!

М. САЯ.

«Коммунизмче орук» колхозтуң кыргылда пунктулары

Өвүр районнуң бо ажыл-агыйында хөй кыргыладазынга белеткел дооступ турар. Колхозтуң Хөрлетинде болгаш Моолдуг-Хөмде 12-12 электриглиг хачыныг ийи кыргылда пунктузун дерип белеткээн. Ол ыяшаш Арыг-Бажыңның төп кыргылда пунктузунда электриглиг 24 хачыны тургусчаш, бир прессти белеткээн.

Кыргылда пунктуларынга ажылдаар кижилерни тодараткан болгаш аңаа модан-модан хойларның келириниң графигин тургускан.

Оон ыңай, кыргылда үезинде пунктуларга чорудар политмассалыг ажылдарның планын колхозта партия, комсомол комитеттери ажылдап ыяган.

Тоскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында колхозтуң хойжулары Төрээн чуртка 32 тонна дүктү бээрин хүлээнгенер. Ону күүседир төлээде, 12.700 баш улуг хойну, 5800 ажыг хураганны часкы кыргылдага киирер, үүзүн 9000 ажыг хойну агарлаар ужурлуг.

М. ЭРЕС-ООЛ.

ТЫВА ЛИТЕРАТУРАНЫҢ БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛДҮҢ ХҮННЕРИ

Саянчылар «Саян» дугайында

Тывада күрүне филармониязының «Саян» аттыг ыры, таңды ансамбли тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннериниң киржип турар улуг коллективтериниң бирээзи. Уран чүүлдүң бо байырлыг хүнериниң «Саян» бодунуң оюнун Бии-Хемден эгелээш, ук ансамбль бо хүннерде Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилериниң бараан болуп турар. Ансамбльдиң оюнун чон улуубиле сонуургап, барган черге-ле ону чылыг, чымчак үткүп ап турар. Маңаа ниижек кылдыр Бии-Хемниң «Саян» совхозунуң ажыл-ишчилериниң «Саян» ансамблиниң оюнунга хамаарыштыр үнелээшкиниевиниң каш чижектерин көрзэлиннер.

БИЧЕ-КЫС МОНГУШ, Могай фермазының саянчызы:

— Күрүненин «Саян» ансамблиниң оюнун бир-ле дугаар көрүп турарым бо. Ырлап, таңцылап турда магалыг-ладыр. Мынча хөй таланттылыг аныяктарны шилээш, безик утка-шынарлыг программалыг концертти чонга барааллдыр кылдыр тургусканы, черле өөрүнчүг-дүр. Бир эвес номер сүрүзүнге хамаарыштыр чугаалаар чүве болза, кайызын ол дээр. Шүптүзүү-ле бышкан номерлер-дир. Эң ылангыя концертиң ийиги кезээ— «Чайлагла байырлал» уткашыларлыг, хөглүг, баштан тургустунганын сонуургадым.

ТИМОФЕЙ КИСЕЛЕВ, тудужу:

— «Саян» ансамбльдиң оюнун ону маан сеткил-чүрээмни шүүт хайыыктырды. Таңцы бүргүзүн күүседип турда хат салгын-биле домей-ле-дир. Мынчыг концерттер хүниүн-даа аалдап кээп турар болза катап-катап көөрүнден ойталавас ийик мен. Эрткен чилиң биске келген артистер болуун сактып турмен. База филармониянын шугуму-биле келген үлүс. Концерт солун эвес болган. Чогум кайыын келгенин эки билбээн мен. Ол-даа канчаар, ёзулуг концерт бо-дур. Өөрүп, үзээ-дараа аалдап кээп турарын күзедим.

ДАДАР-ООЛ ООРЖАК, чоланчы:

— Концерт-даа тулганна-дыр. «Ак-көк хемим—Улуг хемим» деп таңцыны кайгамчык-ла тургускан-дыр. Сактырга-ла чалгыглар хайыпмөөреп, көвүктелип турганзыг. Болук кыстар чалгыглар ышкаш таңцылаап турда, ыраажы «Улуг-Хемим—Енисейимни» ырлап турары дыка таарымчалыг болду. Ол ышкаш Валерий Монгуштуң сыгыды, Надежда Кууларның «Үшкаш келийн» деп ырызы солун болду. Чангыс сес-биле чугаалаарга «Саян» ансамблиниң концерти — чонуң сонуургалын чаалап алган, улуг илеелдинг. чогаадыкчы коллектив-тир деп чүвени дорту-биле чугаалап болур.

Журналистерниң үнелели

Күрүненин «Саян» аттыг ыры, таңцы ансамбли Бии-Хем районга ойнап чоруп турза, оон оюнун элээн каш черлерге «Советский Союз» журналдың түскай корреспондентилери Геннадий Николаевич Головин, Юрий Николаевич Транквиллицкий олар көрүп, оон дугайын ук журналга бижиннибиле сонуургааннар. Ансамбльдин оюнунга хамаарыштыр оларның чугаалаанын доңчулаарга мынды:

— «Саян» аныяк болгаш таланчыдыг, бүгү-де чедиишкиннери ам-даа мурнунда коллектив-тир. Ойнал турарының дугайында макталгаган ангыда чүүл-даа чугаалап шыдавас бис. Оон удуртукчузу Р. Лесниковтун улуг улуг-хүүзү бо профессионал ансамбльде барып чугаажок. Артистерниң идик-ижилдиг таарыштырганы онзагай-дыр. Бистер Тыва дугайында элээн чүүлдерни «Советский Союз» журналга чырыдарын планнап турар бис. Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннериниг таварышканывыс өөрүнчүг болду. «Саянның» дугайында журналга бижиптеривиске номчуурунар чугаажок. Оны делегейниң 22 ыяларынга 120 чурттарның чону номчуп тамыжар».

В. СЕРЕН-ООЛ, А. ЧАРАШ-ООЛ.

Ужуражыышкыннар уламчылавышаан

Улуг-Хем районда литература болгаш уран чүүл хүнериниң киржикчилери —чурукчулар бөттарының көжүп чоруур делгелгези-биле эртекен субботада болгаш улуг-хүндө Ак-Туруг, Арыскан, Кара-Тал суурларның ажылчы-чонунга аалдап четкен. А понедельникте Шагаан-Арыгның Культуре бажыңынга чурукчулар делгелгезиниң хаалдазы болган.

Хөгжүм-шөлү театрының артистери А. Н. Островскийниң «Думбей эжим» деп шиизин Арыг-Бажыңның клубунга көргүзген. Тываның күүзе филармониязының пярк-эстрада бөлүү (удуртукчузу РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хөвинг-оол.) Арыг-Үзүү суурга болгаш Шагаан-Арыг хоорайга ойнаашкынын соонда, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа салбырының ажылышчыларынга бөттарының концертин бараалгаткан.

Литература болгаш уран чүүл хүнериниң киржикчилери артистер, чогаалчылар, чурукчулар, әртемденнер районнуң кайы-даа суурларынга баарга, чон улуг өөрүшкүүлүнге хүлээп ап, диригчечектерин түтсүп, байыр чедирип турар.

Л. АРАКЧАА.

ЧУРУКТАРДА: Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүнериниң киржикчилери — (солагай талазында) театрның артистери «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа суурга чеде берген үезин. Театрның артистерин ол суурнуң чурттакчылары улуг өөрүшкүү-биле хүлээп ап, чаагай чыттыг чечектерин оларга түтсүп, нэмэт байырның чылыг сөстерин чедирип, чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерин күзеп турганнар. Артистер Чодураның ажыл-ишчилеринге улуг орус драматург А. Островскийниң «Думбей эжим» деп шиизин бараалгаткан.

Оң талада чурукта ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү, РСФСР-тиң И. Репин аттыг Күрүне паннальның лауреады Б. Байыңды Шагаан-Арыгның школачыларынга бодунуң чопар-даштан кылган ажылын сонуургадып, ону канчаар чазаарымын уран аргаларын чугаалап берип турары.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Эвилелдешкен республикаларда

ТУРКМЕНИЯ: ТАРААНЫ — ШЫГЖАМЫРЖЕ

Туркменияның Геок-тепин болгаш Теджен районнарының ажыл-агыйлары тараанын күрүнеге садыы эгелээн. Олардан белеткел черлеринге чаа дүжүттүг баштайгы түс-чүс тонна тараазы киргеп. Теджениниң «ВЛКСМ-ниң 40 чылы» совхозу арбайның ажаан алышкынын дооскаш, ону гектар бүргүүнден 20 центнерни алган.

Амударьяның шынаазында болгаш Керки районда хөвүларда ажыл хайыккан. Ында чамдык ажыл-агыйлар гектардан-на 20—25 центнер тараанны бастырып ап турар. Ам удавас кызыл-тасты ажаап киришпес.

(СЭТА-ның корр.).

УЗБЕКИСТАН: УСТЮРДЕ АЖЫЛДАР

Устюрттуң эдээнде частырышкынналар база эгелээн. Ол болза Азия — Төп дээр газ дамчыдылгазының тудуунга хамаарышкан ажылдарны чоруда бергени ол. Газ дамчыдыкчызының бо черлеп эртер дөртку адыры Туркменияның шатлыкта газ чыдар магистралыга каттыжып кирер ужурлуг, ында газтың тывылган курлавыры триллион кубометрден эвээш эвес болуп турар. Устюрттуң чугай-даштыг чөлүм ханаларын эртер төлээде, тудугжулар он муң кубометр ажыг породаны чаа тепсип эдээрлер. Трассага дамчыштыр хоорзалар өрү көдүрүлгеш, магистральдың ам-на кылдыңа бергеи участогу-биле каттыжа бээр.

1440 миллиметр диаметрлиг кан хоорзаларны, хоорзалар салыр кранварны болгаш аппаратаар материалдарны газ дамчыдыкчызының ол тудуунче ГФР-ниң болгаш АКШ-тың фирмалары чорудуп бээрлер.

Газты бо чаа хоорзалар дамчыдылгазын таварты келир чылдың эгезинде дамчыдып эгелээри көрүнгеен.

(СЭТА-ның корр.).

ГРУЗИЯ: ЦЕХТЕРГЕ ТӨРҮТТҮНГЕН НОМНАР

Металлургтарның Культура ордузунуң чанында чогаал каттыжышкынының дерг номну парлап үндүргеи. Ам бешкизинге атты салган, оон ады — «Руставиниң оттары». Шүүлктериниң, рассказтарының, очерктериниң, шүгүмчүлелдиг чүүлдериниң авторлары — кан эвилдиржикчилер, домоншиктер, прокатчыктер болуп турар.

Руставиниң металлургия заводунда газ будурукчузу Д. Риминставели, кан эвилдиржикчилерге И. Ломидзе болгаш П. Хахашвили, эдэтчег начальныгга А. Еркомаишвили, электрик А. Писанец болгаш өскелер-даа чогаал ажылын будурулгеде ажыл-биле напсырлаштыр чорудуп турар.

Он чыл бурунгаар парлап үндүргеи баштайгы номга 15 кижиниң чогаалдары кирген турган болза, бешки номда 45 кижиниң ады бар. Ол үеним дургузунда ол чогаал каттыжышкынының беш кежигүнүн Грузияның Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнүнге хүлээп алган. О. Грамберияның «Эрте-бурунгу Руставиниң бузундуларында» деп шиизин республиканың улусчу театрларының сценаларында көргүзүп чоруп турар. Прокат пегинде ажыглап турар В. К. Кикваидзениң бижээн сценарнаын баутаар документалдыг болгаш әртем-тайылбырлыг фильмнерни тыртыылаан.

Чогаалчылар-металлургтарның чогаалдары совет амыдыралды, чонуң романтиг күш-ажылын көргүзүп турар.

(СЭТА-ның корр.).

Озал-ондакка таварышкан

Элээн хөй киргүзүг ужудуушкуннарны кылган соонда июнь 3-те Париж хоогунда Бурже аэродромнуң чоок-кавы-ынга совет «ТУ-144» самолёт озал-ондакка таварышкан. Самолётка чорээн экипаж кежигүннери амы-тынындан чарылган.

Үреликшиниң чылдагааннарын хынап турар.

(СЭТА).

Политөөредилгениң дээштии-организастыг чорукта

ЛЕНИНЧИ КИЧЭЭЛ

ВЛКСМ Кызыл хоорюмунуң секретары Э. Х. ООРЖАКТАН аныяктарның политиктиг чырыдымышкынының дугайында бистиң корреспондентивис интервью алган. Ону моон аданда парладывыс.

— 1972—73 өөредилге чылында комсомолчуларның болган аныяктарның өөредилгезинче улуг кичээнгейни салып келген. Оң дугайында айтырыгны өөредилге эгелээрининг мурнуда партия хурадынга чугаалашкаш, ында теоретиктиг семинарныц болган марксизм-ленининниң үндезиннерин өөренир школаларның пропагандистерин бадылаан.

Партия организациязы дыңнакчыларның составын тодарадып, пропагандистерин семинарын база организастаан. Бо бүгү ажылдар политөөредилгени организастыг эртгеринге дузалаан.

Бистө марксизм—ленинизмниң үндезиннерин өөренир ийи школа бар. Ында шупту 51 кижи хаара · туттунган. Оларның 17-ан партия кежигүннери. Пропагандист Г. М. Халанский 27 ижинни бир чыл дургузында өөредип келген. Оларның 12-ан коммунистер. Оң 9 кичээлди эрттиргеп. Оон-биле кады ийиги политшколаның пропагандизи В. Г. Верещагин 13 кичээлди эрттирип, 5 коммунистерни болгаш 19 аныяктарны өөреткеп.

Оң ийи школа СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын болгаш эш Л. И. Брежневтиң «ССРЭ-ниң 50 чыл ооюнуң дугайында» илеткелин долузу-биле өөренип эртиеп.

Ийи школаның дыңнакчыларының каттышкан түңнел кичээлин «СЭКП—интернационалчы-ленинчилериниң партиязы, коммунизм тургузуушкунунуң башкарыкчы болгаш удуртукчу күжү» деп темага эрттиргеп. Ону пропагандист Г. М. Халанский чоруткан.

Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаларның пропагандистерин бадылаан.

Партия организациязы дыңнакчыларның составын тодарадып, пропагандистерин семинарын база организастаан. Бо бүгү ажылдар политөөредилгени организастыг эртгеринге дузалаан.

Бистө марксизм—ленинизмниң үндезиннерин өөренир ийи школа бар. Ында шупту 51 кижи хаара · туттунган. Оларның 17-ан партия кежигүннери. Пропагандист Г. М. Халанский 27 ижинни бир чыл дургузында өөредип келген. Оларның 12-ан коммунистер. Оң 9 кичээлди эрттиргеп. Оон-биле кады ийиги политшколаның пропагандизи В. Г. Верещагин 13 кичээлди эрттирип, 5 коммунистерни болгаш 19 аныяктарны өөреткеп.

Оң ийи школа СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын болгаш эш Л. И. Брежневтиң «ССРЭ-ниң 50 чыл ооюнуң дугайында» илеткелин долузу-биле өөренип эртиеп.

Ийи школаның дыңнакчыларының каттышкан түңнел кичээлин «СЭКП—интернационалчы-ленинчилериниң партиязы, коммунизм тургузуушкунунуң башкарыкчы болгаш удуртукчу күжү» деп темага эрттиргеп. Ону пропагандист Г. М. Халанский чоруткан.

Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаларның пропагандистерин бадылаан.

Партия организациязы дыңнакчыларның составын тодарадып, пропагандистерин семинарын база организастаан. Бо бүгү ажылдар политөөредилгени организастыг эртгеринге дузалаан.

Бистө марксизм—ленинизмниң үндезиннерин өөренир ийи школа бар. Ында шупту 51 кижи хаара · туттунган. Оларның 17-ан партия кежигүннери. Пропагандист Г. М. Халанский 27 ижинни бир чыл дургузында өөредип келген. Оларның 12-ан коммунистер. Оң 9 кичээлди эрттиргеп. Оон-биле кады ийиги политшколаның пропагандизи В. Г. Верещагин 13 кичээлди эрттирип, 5 коммунистерни болгаш 19 аныяктарны өөреткеп.

Оң ийи школа СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын болгаш эш Л. И. Брежневтиң «ССРЭ-ниң 50 чыл ооюнуң дугайында» илеткелин долузу-биле өөренип эртиеп.

Ийи школаның дыңнакчыларының каттышкан түңнел кичээлин «СЭКП—интернационалчы-ленинчилериниң партиязы, коммунизм тургузуушкунунуң башкарыкчы болгаш удуртукчу күжү» деп темага эрттиргеп. Ону пропагандист Г. М. Халанский чоруткан.

Бо эртип турар өөредилге чылында ВЛКСМ Кызыл хоорюмуну политиктиг чырыдымышкынының 45 бөлүмүн тургускан. Аңаа 861 аныяк оолдар, кыстар боттарының политиктиг билиглерин үндезиннерин өөренир бөлүмнүн пропагандизи Э. Ф. Лесникованы шаңналга киирерин көрүп турар бис. Ол аныяк пропагандист ажылдаа-ла бир чыл чедип турар. Кыска үениң дургузунда ёзулуг-ла дуржулгалыг пропагандист болгунуң мергежилин көргүскеп

РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылынга уткуштур

ПАРТИЯНЫҢ ҮШ ПРОГРАММАЗЫ

«Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле хемчээлиниң болгаш темпилериниң талазы-биле кестүп корбээн социалистиг чаартылгалар боттанган. Чүс-чүс чылдарлыг хомудаашынны амыр эртиш, бистиң Төрээн чуртувус күчүлүг социалистиг улуг күрүне болу берген».

(«РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылынның дугайында СЭКП ТК-ның донтаалынган).

Төөгүлүг үе-чадаа бүрүзүнде бодунуң ажыл-чорудулгазын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ол үе-чадага таарыштыр бодунуң ажылдан кылганы чиңгине политиктиг шугумга болгаш стратегияга таарыштыр тургузуп турар. Ол шугум болгаш стратегия партийжи программада боттанып сыныжкен. «Программа дээрге партияның чедип алырын орлалдажып турары болгаш чүнү дээш демисежин турары бүтүн-ле чүүлдериниң доңчу, биилиңгир болгаш ылаптыг медегелеп-дир» — деп, В. И. Ленин бижээн.

Бодунуң догуваан келген 70 чылының дургузунда партия үш программаны ажылдан кылган. Оларның баштайгызын 1903 чылда РСДРП-ниң II съездизиниң үзээп алган. Минимум-программа болгаш максимум-программа деп ийи кезектен ол тургустунган. XX үе чылдың эгезинде хаанныг ёзу тергиндеп турган болгаш крепостной ёзунуң күштүг артыышыннарлыг турган буржуазнюмецкир Россияга байдалдың онзагай хевирлиин ол хувааларда тодарадып турган. Ынчангаш бирги кезекке (минимум-программага) буржуаз-демократтыг революцияның үе-чадазында пролетариаттың сорулгалары төлевилеттингеп. Ол сорулгалар хаанныг эргечагырганы дүжүрериң, демократтыг республиканы тургузарын, феодал-крепостниктиг тургузуглуң бүтүү артыышынналарын узуткаарын, 8 шактыг ажыл хүнүн боттандырып чорударын, шинтилел амыдыралын калбаа-биле демократчыдарын көрүп турган.

Ийиги кезекке (максимум-программага) капитализмни социализм-биле солуурунуң дутайын, социалистиг революцияны боттандырарының болгаш пролетариат диктатуразын тургузарының негелделериниң дутайын тугаалаан.

1917 чылда Октябрьның социалистиг Улуг революциязы боттанганының болгаш Совет эрге-чагыртанның тургустугаанының түнелинде партияның баштайгы Программазы боттанган.

Партияның ийиги Программазын — социализмни тургузарының программазын 1919 чылда VIII съезд үзүлээп алган. Капитализмден социализмче бүтүү шилчилге үезининг сорулгалары ажаа тодарагайлаттынган. Чуртту социалистиг ёзу-биле индустриализастаарын, ап үлетиргүү хогжүдерин, улус ажыл-агыйын электрижидерин, социалистиг эвелерге кодаа ажыл-агыйны чаартырының кооператив планын боттандырып чорударын, культурга революциязын боттандырар төлээде, түгле эвовомнитег болгаш социал ханы чаартылгалар эвес, харын кижилериниң бедик организастыг чоруу, күш-ажылга хандыкшыл, коммунистиг медерел база эргежок чугула.

СЭКП-ниң үшкү Программазында салдынган ниити сорулгалар үе-чадаа сээжинде-ле партия съездилериниң, пленумнарының шинтиирлери-биле тодартайжып орар. Амгы үеде үшкү Программаны күүседир СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтиирлеринге үндезилээш боттанын турар. Ол съезд соонда эртеки ийи чыл дургузунда улуг чедишкиннер чедип алдынган. Индустрия хогжүдезиниң темпилерин богүн алырга, эоску беш чыдыңда ийиги чылында үлетиүр продукциязының чаңгыс түгле немей өөрүдези боорга дайын мурнундагы, 1940 чылда үлетиүр будүрүүшкүнүнүң ниити хемчээлинге барып дең болган.

Сөөлгү чылдарда агаар бойдустуң байдалы таарымча чок болган түрбүже, көдээ ажыл-агый чедишкининг хогжүп турар.

ССРЭ-де улустуң чаагай байдалының доктаамал өөрүдези — экономиканың шапкын кадрулгүшкүнүнүң түнели-дир. Чижээлээрге, 1972 чылда ажылчыннарның болгаш албан-таажчыларның ажыл төлевириниң фондузу 9 хуу улгаткан. Амгы беш чылдың түгле ийи чылының дургузунда безин 23 миллион чыгаа кижи чаа ажылынарже көжүп киргеп болгаш боттарының чуртталга байдалын экижидип алган.

Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалы бедик болган тудум-на, культураның, эртем-билигниг денгелин бедидеринге улам таарымчалыг байдалдар тургустунар деп чүве мырынай биилиңгир. Чыл бүрү школаларга, техникумнарга, дээди өөренилге черлеринге, ишкүрү курстарга чурттуң чонунуң барык үштүң бир кезии өөренип турар апарган.

Ол бүтүү чедишкиннер Коммунистиг партияның ажылчорудулгазы-биле чарылбас холбаалыг. Чүге дээрге оон политиказының кол эчис сорулгазы — ажылчы чоннарның амыдырал-чуртталгазының материалдыг болгаш культурлуг денгелин көдүрери, оларның арга-мергежилерин, инициативазын, чогаалыкчы энергиязын бүтүү талалыг болгаш бүрүн долу калбартып хогжүдеринге таарымчалыг байдалдарны тургузары-ла болгай.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле совет улус ам күш-ажылчы бедик кодурлүүшкүнүнүң байдалында ажылдап, боттарының бүтүү күштерин партияның XXIV съездизиниң төөгүлүг шинтиирлерин чедишкининг күүседиринче мээнеп турар.

В. ГЛУМАКОВ,
төөгү эртемнериниң кандидады.

(ПМА).

Бистиң кандидаттарывыс

ТУРАННЫҢ СААНЧЫЗЫ

Бии-Хем райүүскомнуң чагында Хүндүлел самбыразында будүргүлелериниң мурнакчыларының портрет чуруктары бар. Оларның арасында Зоя Александровна Седипей деп аныяк саанчының чуруу бажа бар болду.

«Мындыг аныяакла мурнакчылар одуруунга канчап чеде бергеп дуңмай боор?» деп сонуургаан бодалым ийи-биле «Кызыл тараачыга» колхозтуң Туранда сүт-бараан фермазынга чеде бердим. Эртенги саалданы дем-не доозупкан, саанчылар бажыннарывыче тарап чангылай бергеп болду. Сураглап чораан, Зояның бажыңын тып алдым.

Чөпшээредип алгаш, эжиктеп ажыдып чыда-ла, аргын кастыында каап каан резина сапыктарны, ажылчын хепти көрүп кагдым. Артыкы өрөөлдең үнүп келген аныяк уруг олурарынче чалады. Холуйда кылыны-ла аажок номнуң ажыктаан арыын чидирбес хээп, салаазы-биле үзе тудуп алган болду. Бүдүү көөрүмге, Алексей Черкасовтуң «Хмель» деп романы болду. Бажыңы шиптиинң арыгсилип, эмге-секселиң аажок, ойнаарактар мырыңай эңдерик — уруглар садыла.

Портрет чуруунга домейлээрге, керек кырында Зоя аныяк хөрээжен эвес, харын школачы алээдең уруг дег көзүлду. «Саанчымның үүлезин чиик деп болбас болгай. Мындыг бичии ходдар, чиңге салаалар-биле канчап оңу бүдүрүп турар ирги?» деп, шыны-ла херек, арай-ла бүзүрел чок бодандым.

Ынчалза-даа стол кырында помуун аңаа-ла ажа каттылавышаан, Зоя ажыл-ижинниң дугайын чугаалай бээрге, мээң демги бүзүрел чок чоруум, хүн үнүп кээрге, туманшаңның эстеп чидери дег, чайгаар-ла арлып, харын-даа аныяк саанчыга хүндүтпелдиң сеткилин хөрөзмин долуп келди.

Зоя 1966 чылда Туранның ортумак школазының сески классын дооскан. Оон соңгаар канчаар чурттаарыл, чүнү кылырыл деп айтырыгны амыдырал оон мурнунга тургузуп келген. Чамдык эптери-биле сүмелешкеш, Кызылда башкы училищеэнинге кирип алган. Ынчалза-даа уругуун сагыжынга аваа, төрээн колхозуу, чажындан тура кылып өөренген ажылы болганчок-ла сагындырып кээр апарган.

Чурттаптага шын орук шилип алыры парын айтырыг, аныяк чораан, оон будулгаавының жокпаларынга аза бер чазар кижилер база тургулаар. Ол дээрге амыдыралдың чанын назынның дүрүмү-дүр, ыядыг турган-даа, болур-даа.

Билдиримишкин тудуп алгаш чеде бергеп комсомолчу кыстың колхоз баштаар чери халаг-саанчы кылдыр фермаже чорудупкан. Дыштанган азы аарзаа саанчыларны солуур кижи-дир ийин. Ында доктаамал быжыглаан нормтер-даа, норма-чижек-даа чок.

Ынчаарга уругуун кызымаан эскерди ыйнаан, 1968 чылдың төнчүзүнде оңу кол саанчы кылдыр шилчиткеш, 26 инекти хүлээдип бергеп.

«Хүлээлгеп күүтүп» дээш ышкаш, Зоя бодунга быжыглаан инектерни бар шаа-биле саанчыларның арга-сүмезин шинчээдип, дуржузулгалыг саанчыларының арга-сүмезин дыңнап өөренип турган. Аңаа чылдагаа Сара Шыырап, Анна Захарова сүтаар ажыл-ижи-биле үлегерин көргүзүп, херек апарганда дузаны чедирип келгенин, оларның-биле ам-даа кады аймылдап турарын Зоя улуг чоргаарал-биле чугаалап олурду.

Саанчының ажыл хүнүн фермада канчаар организастаанын Зоя мынчаар чугаалады.

— Чижээлээрге, ыяшын дижик. Саанчылар эртенгиниң 5 шакта-ла ажылдап эгелээр. Бистиң фермада инектерни электри-биле саап турар. Саалданы доосканы, кадарчыларның аккеп кааны сизос, сиген, саваң ийинде еске-даа чемнерни дажыглап, үлей каттылап бээр бис. 8 азы 9 шакта артенги ажылыныс доозтуур. Оон кежээ 4 шакта барташ, белеткептеш, саалданы эгелээр бис. Доозаанын сагташ, инектерни кажаалаш, хуун-саанныстыг аштап, арыгаан тургужевиске, базала 8 азы 9 шак чеде бээр.

Чайгы үеде ферманың инектерни кодаанар ийи-биле чайлагадыш үндүрер. Олар одар отруп, чай дургузуукда кажа-даа кежер. Электри-биле саар агрегаттар база подаанар-биле кады көжүп чоруур. А саанчыларны тускай машина эртен, кежээ суурдан соорту алгаш, кодаанарга чедирип, ажыл дооструга, дедир бажыңнарынга экпеп каап турар. Агаар баксыраавда аза кандыг-бир чыдаган таварышкавда, черге —майгынарга хона-даа бергилеер-де...

Зоя бо 1973 чылда 24 инекти саап турар. Удавас ийи хунажыннын база немей алыр. Эрткен дөрт айларның түнелинде ол бир инектен-не 829 кг. сүттү саптаан (планы 2380 кг) Ам чай эгелеп турар болганда, планны күүседир дээрээниг саанчы бүрүн бүтүүредиг.

Зоя Александровна эки саанчы «болуруидан ацгыда, идепкейлиг хой-ниитичи болгаш сагыш човангыр ава. Ийи харлыг оглу Эдик уруглар садынче чоруп турар, а бажыңынга келгенде, ава-ачазының эргеледдиг холунга давып, демги хой ойнаарактарывыш кайы бирээзин-биле үредежип эгелээр Зоя боду 1971 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, фермада комсомол организациязының секретары кижи болду.

Саанчымың ажыл-ижин канчаар көрүп, бодап чоруурун айтырарымга, Зоя бичии боданып, хүлүмзүрүп ора, чугаалады:

— Кандыг дээр боор. Бергелеер-даа бар-ла, оорушкулеердаа турар-ла. Ажыл бүрүзү черле ыяш ыяаан.

Ийет, ол ышнап-ла шыы. Кижиниң күзел-соруунуң күжү-дә, сагыш-сеткилиниң оорушкуу-даа ажылда, хүн бүрүнүң ажылында...

Туранның сүт-бараан фермазының эргелекчизи Д. Доронин столуундан улуг кара дептерин ужулгаш, караанның шилип иеткеш, ыядыг саанарны адады:

— Зоянның бир инекке оналыштыр сагган суду бо-дур: 1969 чылда — 1960 кг, 1970 чылда — 2274 кг, 1971 чылда — 2433 кг, 1972 чылда — 2446 кг. А эрткен чылдың дөрт айларында бир инектен 769 кг сүттү сагган болза, бо чылын 829 кг сүттү сагган.

— Зоянның дугайында эки дээрден башка, еске үнүү-дә чугаалап ыядавас мен. Ол чүгле ажылга чүрүм-сагыллыг эвес болдур ийин. Оларның ег-бүлезин база толеттир. Өөнүң ээзи Бичe-оол Камо дээрге колхозтуң дээрэ трактористериниң бирээзи болгай. Чурттагаазы чараш уруглар чүве — деп, Д. Доронин чугаалап орду.

Зоя Александровна Седипейни Бии-Хем район Советиниң депутадыга кандидат кылдыр дешпиткенин борта немеп каапы, оон ажыл-херээниң, амыдырал-чурттагазының дугайында доңчу чугаазы доозуп шайн.

Б. ОНДАР.

«Шынның» материалдарының изи-биле

Хемчегни алган

Кызылдың № 1 столовазының ажылында, четпестерни илереткен болук студентилерниң чагаазын столовазылар болгаш рестораннар трезинче шилчиткен. Трестин директору эш Н. Богомячкованың редакцияга дыннатканы болза:

— Чагаада фактыларны хынапда бүрүн бадыткаан. Боторугга-чарылгалыг ол столовазының директору Котосованы ажылындан үндүрген. Аъш-чем кылыгларынга хынапданы кошкатканы дээш будүргүлге эргелекчизи Шкуратованы шынгыы сагындырган.

Чемгерилгени шын организастаар, оон культуразын бедидер сорулга-биле тодаргай хемчегленни боттандырып эгелээн: столоваага агаар септелгени чоруткан, сонгаларда шторларны чаартканы, декоративтиг каастагланы кылган, чемненииге столдарын болгаш аяк-савапы немээн, продукция белеткелин экижидер хынапаны күштелдирген.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

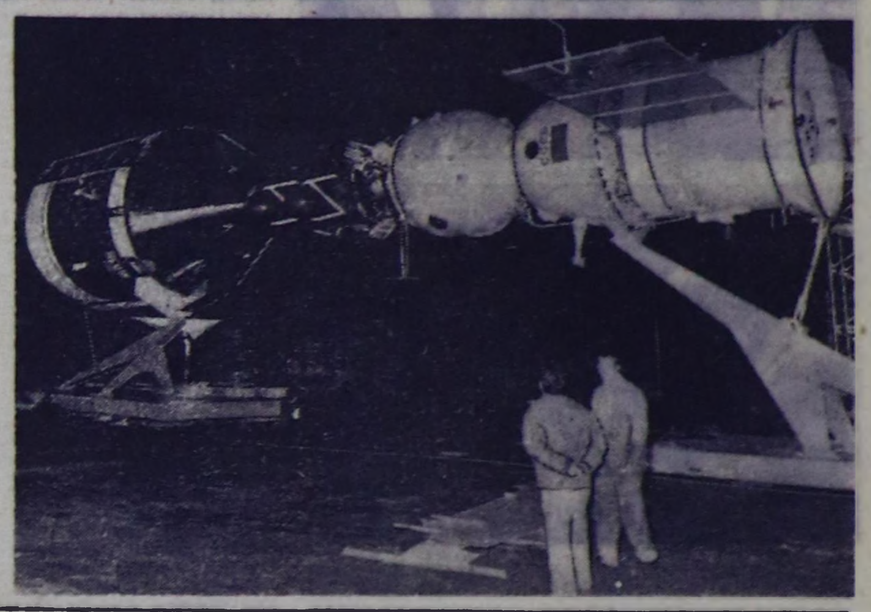

ФРАНЦИЯ. Парижтиң Бурже аэропортунга умаа чүүлдүң болгаш космонавтиканың 30 дугаар делегей делгелгези май төнчүзүнде ажыттынган. Юбилейжи делгелгеге умаа чүүл үлеттирүүнүң, космос делгемин тайбың ажыглаарының эң чаа чедишкиннерин көргүзүп турар. Делгелгеге 26 чурт-биле кады ССРЭ кирижип турар. Тудуштурган «Союз» (ССРЭ) болгаш «Аполлон» (АКШ) корабльдер (ЧУРУКТА) «делгелгениң кол ажаа» боолп турар.

АФП — СЭТА-ның фототөзү.

Дем каттыштырылгазы боттанып турар

Акы-дунма социализм чуруттарының амыдыралынга июньнуң баштайгы чартыында Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXVII сессизизи ээ чугула болуушкун болур. Сессия июньнуң беште Прагага ажыттынган. Оон ажылынга ЭДЧ кежигүннери чуруттарның чазактар удуртукчулары киржип турар.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели — чону 380 миллион кижилиг, будүргүлге талазы-биле аажок улуг күчүлүг, материал болгаш минерал курлавырларлыг чуруттарның дем каттыштырылгазының эвилели. Ол дем каттыштырылгазы тургустунганындан бээр чээрби беш чыл эрткен. ЭДЧ-ниң XXVI сессизизиниң социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын бадылаанының соонда оон чаа шынарлыг үе-чадазы эгелээн.

БУР, ВУР, ГДР, ПУР, ССРЭ болгаш ЧССР саналга техниказының чаңгыс аай будүштүг чепсек-керекеелдерин тургузар болгаш информация чыып, сайгарып ажылдаарының, ажыглаарының чаңгыс аай бидинген турар аргазын ажыглаар деп 1969 чылдың декабрьда шиитпир үндүрген. Ам ыядыг сиcтема бар. Социалистиг чуруттарда богүн саналга техниказының талазыбле чаңгыс аай планны боттандырар ажылды 20 мун ажыг эртем ажылдакчызы болгаш конструкторлар кылып турар. Техниканың чепсек-керекеелдерин будүреринге 70 ажыг завод киржип, олардың цехтеринде үш мун хире кижи ажылдап турар.

Улустар аразының нефть дамчыдар «Найырал» шугуму база чедишкинниг ажылдап турар. Эрткен чылды сөөлүүредир Польша биле Венгрияга чедир нефть дамчыдар шугумнуң база бир адырын тудуп дооскан.

Валюта кризизи үргүлчүлевишаан

Капиталистиг делегейде валюта-сан кризизиниң түнелдери чавырыы наттылап, аппан күштүү-биле илерегилеп турар. Америк доллар-биле катай алырга, барыын чүктүң кол валюталары безин ол кризисче туттура берген.

Америк конгресстиң төлээлекчилер палатазы алдын эртээн улгаттырар дугайында хоойлау төлевилеиин бадылаан. Доллардың эртен-үнезин херек кырында 10 хуу кудуратканы ол болган. Ындыг болганда аңаа хамаарыштыр АКШ-тың чазаанның бо чылын февральда үндүрген шиитпирин бадылааны ол болган. Англияның сан ажылдакчыларының бодап турарын безугаар алырга, делегейниң кол валюта-сан төптеринниң долларга улам бузуреестей бергени оон билдинип турар.

Мындыг барымдаа база бар: япон банк чээлиден тыртар хууну майның 30-ден эгелээш 0,5 хуу улгаттыргаш, ону чыда тыпсыр чээли түнүнүң 5, 5 хуузу болурунга чедирген. Япон чазак органнары болгаш банк акша үнезиниң кудуларын сонсадырын орлалдашкаш, чээлиден тыртар хууну апрельде-ле 0,75 хуу улгаттырган. Ындыг хемчегни алырга безин дуза болбазы мадек болган. «Нихон кэйдзай» солуннуң доңдегпеп турары безугаар алырга, чээлиден тыртар хууну катап улгаттырарга-дә акша үнезиниң кудулаарында чуртту оон чайлаарыы керегленет.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң бодап турарын безугаар алырга, делегейниң валюта-сан кризизин чеэнну келяр үеде шиитпирлеп алтар дага чок. Долларның кризизи оон-даа чидиг байдалды «Алдынзырак хвочу» үе-үелеп маданнаар, ынчангаш алдын ортээ үргүлчү улгадыр. Валюта үнези будуляп турда, чазаптарның хой нуруузу сан-хөөнү ыяшыг турштуг болдурарының магадылалы алдын болур деп санап турар.

Валюта-сан кризизи аъш-чем продуктуларының болгаш массалыг херегжел бараанналарының ортектериниң соксаал чон улгадыры-биле капсырлаып турар. Англияның консерваторлар чазаа «акша үнезиниң кудулаарынга удур хемчегнер алыр» деп шиитпир үндүргеш, чуртна ортектерни катап 6—10 хуу улгаттырарын чөпшээрээн. Ортектерни болгаш ажыл төлевирин «осиертезининг» политиказын эрткен чылдың ноябрьда тургускан үеден бээр безин Англияга аъш-чем аймаанның ортектери ортумаа-биле 14 хуу улгаткан деп, неделя санында үмер «Трибюн» журнал бижээн.

ГФР-ге майның ортан үезинде ортектер эрткен чылдың ол үезинде тургаңындан 7,8—7,9 хуу аарташ, үргүлчү уягадып турар.

Акша үнези кудулап, ортектер оларның барымдаалаттынар чижек хемчээлдери уягадырга, капитал чурттарында милиион-миллион ажыл-ишчилерниң экономика байдалы аажок дорайтап турар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң АКШ-та элчин черииң парлаага дыңнадыы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Каттыжкан Штаттарда элчин черн парлаалгага үндүрер дыңнадыг тараткан. «Совет Эвилелиниң Быдат Улус Республикага ядролуг чепсек күчү-биле чайлаш чок халлаар дей бергенин» АКШ-тың дипломаттыг өөрүнындырыы баш бурунгаар чайлаткан дээр бадыткалдар соолгу хүннерде америк парлаалганың чамдык органнарынга кестүп келген деп, ол дыңнадыгда чугаалаан. Улуг эрге-дужаалдыг пекин удуртукчузунуң америк корреспондентилерге чоокта чаа берген интервьюзунга чугаалаан хөөзүн бодалдары-биле ыядыг бадыткалдарның дакпырлажыы турары өөскүрүлчүг деп, дыңнадыгда чугаалаан.

Совет Эвилели Быдатка халдаар дээш кыжанныышкын бар турган дээр бадыткалдар шүүдүлээшкин болган деп медегээр даалганы ССРЭ-ниң АКШ-та элчин чери алган. Ыядыг кыжанныышкын шүүт турбаан.

Ук чөнгээлиг дыңнадыгларны тараткаңы фактыларга удурланышкак болган делегейге хүшкүүрлүг байдалды чавырыылырарының тайбынны быжыглаарының эрге-ажыктарынга ыяшнай дүүшкейн турар.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң өөнүүзээнден шаңналары болза:

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН.

Сес уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Өлчеймаа Ачытовна Моигуш — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Бичии Бүрбүевна Ооржак — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Чонунчук Дүмеп-Байыровна Саая — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Кусвал Ооржаковна Шыырыы — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Чеди уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бичии Бегзин-ооловна Күжүгет — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Дишчиновна Күжүгет — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Хертик Содунамовна Хомушку — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Чечеимаа Дакпай-ооловна Хомушку — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ.

Кылдар Аракчаевна Доңгак — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Моигуш Хоор-ооловна Доржу — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Индирмаа Шимидовна Күжүгет — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Александра Седиповна Салчак — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чечеимаа Дыкпаевна Ашаган — Аксы-Барлык суурда өг-бүле ээзи.

Достанмаа Магаевна Доңгак — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Чечек Адыг-ооловна Моигуш — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кертик Сотпаевна Хертек — Район эмнелгезиниң ажылчыны

Клара Хазковна Хомушку — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Чылбаадай Ангыр-ооловна Хомушку — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Маидыш Лама-Сюрюновна Чамзырак — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

КАА-ХЕМ РАЙОН.

Тос ур... болгаш ки... ии

«ИЕН... ...РЫ» «ОРДЕННИҢ , ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ.

Шуука Аранчаевна Салчак — «Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ.

Ынмаа Ензаковна Сандакова — «Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Карашпай Мажуевна Ендан — «Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Тулума Будураевна Тандар — «Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чаш-Уруг Напчат-ооловна Аракчаа — «Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Хевчесаар Опаг-ооловна Иондан — «Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Сайна Гавриловна Салчак — Бельбей столовазының ажылчыны.

Күскелдей Чакшак-ооловна Тагба — «Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анчимаа Александровна Ендыхо — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Кара-кыс Көк-ооловна Кимсан — Ильинна суурда өг-бүле ээзи.

Зоя Салчаковна Күжүгет — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Тамжитма Кара-Тараевна Пердей — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Мара Сергеевна Салчак — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Валентина Пегиевна Топ-ғак — «Октябрь 14 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң Секретарының үүлгээлгезин күүседип турар С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1973 чылдың май 24.

Чагыдылганы—өг-бүле бүрүзүнге

Солуннарны болгаш журналдарны доктаамал номчуп, оон солун чүүлдерни, болуушкуннарны билип алыр бис. Парлалга номчукчу кижиге уламчаа, делгереңгей билиишкиннерни берип турар. Совет парлалга хоорайның болгаш кодээнің ажылчыларынга беш чылдың шиитпиргиг үшкү чылының хөй талалыг солуглаларын таныштырып, будуулгенің курлавырларын дилеп тыварынга дузалап, ажыл-агыйда четпестерни чайладырынга идигни берип турар. Ол ышкаш СЭКП-ниң болгаш Совет чазаптың иштинки база даштыкы политиказын хүн бүрү чырыдар.

Бо хүннерде чартык чылдың солуннарынга болгаш журналдарынга чагыдылга чоруп турар. Солун тарадыкчыларының мурнунда улуг соруулга салдынган—өг-бүле бүрүзү солун, сетиүүлдүг турарын чедип алыры, ылаңгыя ырак черде чурттап турар ажыл-ишчилерниң ортузунга чагыдылганы чорударынче улуг кичээнгейни салыры чугула.

Бистиң чурттуң малчыннарының болгаш тараажыларының дуржулгазын солуннардан хөйү-биле билип ап болур. Ынчангаш бо политиктиг ажылды чорудары коммунист кижи бүрүзүнүң көн соруулгазы.

Бии-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнар чагыдылганың чартык чылда санын элээн өстүргем. Ылаңгыя Барыын-Хемчик районнуң чурттакчы чону бирги чартык чылда 430 экземпляр төп солуннарны болгаш журналдарны чагыткан турган болза, ам 465 экземплярны чагытканнар. Бо дээрге партия организацияларының хөй-ниити тарадыкчыларга эки дузаны көргүскени болур.

Чамдык партия организацияларында бо политиктиг ажылга дуза көргүспейн турар. Чагыдылга доостурунга чедир алды хонуп артканда, Өвүр районга хуусаазы төнген 235 экземплярның чүгле 33-үн катап тургускан. Чөөн-Хемчик район солун чагыдылгазының талазы-биле республикада 11-ги черде чоруп турар. Чагыткан төп солуннарның болгаш журналдарның хуусаазы төнген 3058 экземплярның 712 экземплярын катап тургускан.

Ол ышкаш Таңды болгаш Тес-Хем районнарда байдал оон-даа дүвүренчиг. Кызыл хоорайда чагыдылга эртикен чылдың бө үезинге дээрге ына нуду. Чамдык коллективтер, чижээлээрге, республиканың районнар аразында «Сельхозтехника» наттыңыышкыны, хлеб заводу чөөнкө чедир хуусаазы төнген чагыдылгаларның чаңгызын-даа катап тургуспаан. Школаларда болгаш вередилге черлеринде бо ажыл номчуг нөшкан.

Парлалганы нептередири — партийжи чугула ажыл. Партияның идеологтуг ажыл-чорудулгазынга болгаш ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге көскү черни парлалганың эзлеп турарын барымдаалааш, бо ажылды бедик дээкелге чорудары чер-черде партия организацияларының чугула соруулгазы. Төп солуннарның болгаш журналдарның чагыдылгазының хуусаазы июнь 10-га, а республика солуннарының чагыдылгазы июнь 20-ге чедер. Ынчангаш «Союзпечать» ажылдакчылары парлалганың хөй-ниитичи тарадыкчыларының дузазы-биле чагыдылганы өг-бүле бүрүзүнге организастыг чорударын чедип алыр ужурлуг.

В. АНАНЬИН,
СЭКП обкомунуң парлалга секторунуң эргелекчизи.

Узун назылыг депутат

АЗЕРБАЙДЖАН ССР-ниң Баязау суур чурттуг Ширали Мислимов чоогта чаа 168 харлаан. Ол ынчаар кырып-назылаанда болза кан кадык боор, садка ажылдырынга дыка ынак. Ол хөй-ниити ажылын ыглыр чайны база тып турар, чүге дээрге Ширали Мислимов—Билбаканы кодээ Советтиң депутады болгай. Бо чылын ону база катап депутаттың кандидадынга дегиштиргеи.

ЧУРУКТА: Ширали Мислимовтуң селте ажыдып турары.

Я. ХАЛИЛОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

НАЙЫРАЛДЫҢ ОДАА

Репортаж

Шара-Харагай. Бо сөстү тыва дылга очулдурарга, Сарыг-Дыт дээн уткалыг. Шынап-ла, ховар сарыг-сарыг дыттарлыг, чадаң ак-ак талдарлыг, балык-байлаңныг шапкын сүтлүг, унун дүргаар шыкшыналыг, чараш бойдус чурумалдыг, ол кашпал даг хемниң шынаазы чылдың-на, часы сөөлүүредир чай дүжер будуүзүнде кожа, найыралдыг ийи чурттуң школачыларының чаңчыл болган эш хуу ужуражылгазының ыдыктыг черии апар чылдар.

Аяа бо удаада база-ла хөй ак майгыннар тиктинип, кыпсырынга белен одаг ыяжының оваазы бедип, майның аяс аккөк дээрниң адаанга тыва, орүс, моол дылдарга чугаалар, ыр-шоор чаңгыланып үнтен. Ол дээрге ыраккы Моңгүн-Тайганың болгаш кожавыс МАР-ның Убса-Нур аймаавың «Бадрал» колхозунуң школачылары-биле ужуражылга-дыр. Мугур-Аксының ортумак, Мөген-Бүреннің болгаш Бөгөреннің 8 чыл школаларының өөредиктилери бот-боттарынга дужаапсыр чыскаалыкланда көөрге, оларның туружу согуг дег дорт, хеп-сыны, чечектер дег, каас-шынык—ёзулуг-ла байыр шинчи кире бергеш турган. Медээ эткеш, барабаннар динмирээн, туктарыы көдүргеп, командалар бердинген соонда, рапорттар эгелээн. Мугур-Аксы болгаш Мөген-Бүреи школаларының улуг пионер вожатыйлары Лопсан Хүргүлек, Надежда Белекчи олар СЭКП Моңгүн-Тайга райкомунуң секретары Ирсит Успунович Успунга, аалчыларның вожатыйы Дулма «Бадрал» колхозтуң партия комитединиң секретары Баян-Моңгеге ийыткал ёзулалдарын тус-туста кыдыгаалаш райком секретары биле партия комитединиң секретары удурдедир, чугаалар солчуп, ужуражылганың эгелээнии чарлап, байыр чедиргеш, совет-моол наймаалга алдаржыткан өөредилерин салганнар.

Ажыдыышкынның ёзулалы доостур биле күш-культуржу болгаш спортчу оюннар эгелээн. Национал тыва, моол хептерлиг мөге салыкчыларының, чарышкан эдер-хааржактарның үделгези-биле 32 аныяк мөге девип үнгеи. Эш хуузунуң ачыр-дачыр хүрежиниң түңнелинде, 4 мөге артып калган. Олар бо-дур: Виктор Бадыг-Очур, Виктор Сат, Борис Сотна, Константин Саая — шуптула Мугур-Аксы ортумак школаның өөредиктилери. Баштайгы шүүлгеи, артиннары ийи, үш, дөрт дүгаар черлерни үдешкеиер. Оон соонда спорттуң өске-даа хевирлеринге маргылдаалар болган. Хол бөмбүүмүр маргылдаазынга бирги черни аалчыларның командазы ап, ол талазы-биле шиырак белеткелдиин көргүскеиер.

Дараазында моол школачыларның солуи конкурси болган. Оон номер бүрүзү тайбыңнып, найыралдың, интернационализминиң илерээшкинии-биле долуунган. Аяа совет пионерлериң сураглыг ырызы «Ак-көк дүнер чайыныазын» «Москва чоогунга кежээлер», «Теве-Хаа», «Допшулуурум» дээн чижектиг өске-даа аялгалар орус, тыва, моол дылдарга чаңгыланган.

Совет-моол школачыларның чаңчыл болган ужуражылгазы найыралдың ниити одаан кыпсып, ойнап хөглээри болгаш удур-дедир белектер солчулгазы, сагыштан ыравас удежилгелер-биле доозулган.

* * *

Спортчу маргылдаалардың болгаш уран чүүл конкурстеринин тиилекчизи болуп иперээн Мугур-Аксы ортумак школаның коллективи баян-биле шаңнаткан, а ужуурлешкен моол школачыларга база-ла баянны болгаш өртектиг белектерни тывыскан.

Салчак МОЛДУРГА.

ЧУРУКТАРДА: Найыралдың одаанга байырлал үези.

О. МАСПЫЙ-ООЛДУҢ фотозу.

Уламчылап турар

Кызыл хоорайның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги черии дээш футбол маргылдаазы уламчылап турар. Эртиен воскресеньеде Совет Тывазының беш чылы аттыг стадионга «Енисей» биле «Строитель» командаларның ужуражылгазы болуп эрткеи. Маргылдаанның түңнелинде сан 5:0 болуп «Енисей» командазының тиилелгези-биле доозулган.

Кудумчу шимчээшкининиң айыыл чок чоруунуң айы эгелээн

Автомобиль. Орук. Кижи

Автомобиль транспорту бистиң республикада чүгүлә рольду ойнап турар. Чүүк сөөртүлгези болгаш пассажирлер дажылгазы база-ла орга онаажыр. Чүүк транспортунуң, чиик машиналарның, автобустарның болгаш мотоциклдериниң саны чылдыңма өзүп, немежии турар. Шимчээшкин улгатkан. Ынчангаш чолаачы бүрүзү кичээнгейлиг болуп, кудумчу шимчээшкининиң чүүлүнде шыңгыы сагыыры эртежок чүгүлә аларган.

Эрткен чылдың бо үези-биле дедиээрге бо чылдың дөрт аайларында кудумчу шимчээшкининиң чурумун үреэр, озал-ондак кылыр чоруктар элээн кызырылган.

Орукка озал-ондак болур чоруктуң чылдагаанын эвилиттеп көөрге, оларның чартыынган хөй кезии чолаачыларның бүрүзүү-биле болуп турары тодарааттынган. Эзиик чорааи үжурундал бо чылдың бирги кварталында 482 чолаачы автомашина башкарар эргезин казыткан.

Албан организация, будуулге черлеринде кижизидилге ажылы дээштиг эвес, сула болганындан автомашиналарны эмнирик чолаачылар башкара бээр чылдагаанды ында. Чурум үреэкчилериие кеземчени ой-шаанда көргүүп, томаартыр херек. Ажылга эзирик кээр, чурум үреэр кижилерии дорааи-ва эскерип, коллектив кежигүннери оларны шүүмчүлеп, ажыктыг сүмелер бээр талазы-биле хемчеглерии алыры чугула. Орта автотранспорт шимчээшкининге озал-ондак болдурбазының талазы-биле комиссияның кежигүннери сөс ап, үнелиг чагыглар берип турар болза, удам эки. Ажылды ынчаар чорударын № 12 автобаазада (директору В. К. Богуш), Кызылдың № 1 АТБ-инде (директору А. А. Зимин) комиссиялар чедип алгылаан.

Чолаачыларның арагалаар чорудунга удур демиселди чорударда эш-хуу судтарынга даянып, оларның-биле доктаамал харылзаалыг ажылдаары эки түңнелди бээр. Коллективтиң эш-оорүүн шыңгыы бүрүү шавыышкыны, хуралдарга сайгарылгазы — күш-ажыдың сагыылга-түрүмүнүң үреэкчилерии бинлиидирер. ыяттырар апаар. Эш-хуу судтарының дээштиг салдары түңнел чок аргазын дээш профсоюзтар комитеттери болгаш администрация тайылбыр база кижизидилге ажылдарын улам күштелдирер хүлээлгелиг.

Чолаачыларның дыштанылгазын болгаш ажыддаар үеиниң чурумун үреп, ону херекке албаан бартаи таварылгаларның түңнелиниг озал-ондак болу бээр түүлдер бар. Хүнде 10 шак азы оон хөй үе ажыддаан чолаачылар 7—8 шак ажыддаар чолаачыларга бодаарга озал-ондакты ийи катап хөй кылып турар дээрии РСФСР-ниң автомобиль транспортунуң министерствозунуң чорутkан хынаддагының түңнели тодартайлаан. Бир эвес чолаачы кижи дыштанып албаан азы моган-шыдап, турупкан болза, аңаа ол дораан машина чолаачыладып болбас. Оиу чер-черде профсоюзтар организацииларын өөреиип көөр, удурутулгага алыр сорулгалыг.

Чолаачыларның ажылче үнер азы үнүп болбазының, оларның кадыымың байдалының дугайында айтырыгны эмчи комиссиязы тодаргайлаар. Эмчи шинчилгезин ажыл шагы эгелээр мурнында чорудуп турар. Ол эки түңнелди көргүскен. Чижээ, 1972 чылда эмчи шинчилгезин эрткеи 15725 чолаачыдан 257 кижиии арага ишкеп дээш машина башкарарын чөпшээреэн, 318-ниң кадыы багай болган. Оон түңнелинде Тываның автотранспорт эргелеливиң будуулгелериие озал-ондак болур чоруктар дыка эвээжээн.

Эмчи шинчилгезин чорудуп турар пунктуларда четпестер бар. Оларның турар черлери таарымча чок, эптиг эвес. Дериите-хандырылгазы моолуг эвес. Оон ыиай чамдык автобудуулге-черлериниң удурткулары чүгле план-онаалдаварын күүседир дээш эмчи шинчилгезин бүүлгаар ажыддаваас ужурлуг чолаачыларны бөкин рейске үлдуруптер чоруктар хөй. Ындыг практиканы Кызылдың № 3 АТБ-зииден (директору В. Н. Петров), пассажирлер АТБ-зииден (директору Р. М. Шмидт) көрүп болур.

Чыл бүрү озуп орар чүүк сөөртүлгезиниң шимчээшкини орук ажыддакчыларынга улуг негелдени салып турар. Ынчангаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында автомобиль оруктарын ажыглаарының болгаш тударының будуулге эргелеля (начальниги В. М. Чернов) аргажыкка оруктарын септеп, дерип кылырын, дескилээрин, сай урарын, алтыдарын болгаш асфальтылаарын экижидип, ажыдыг дүргеи темпилиг чорударын үе негеп келген. Сүт үеринге, хар хорттуунге, доңатка удур ажылдар коткак. Чаңдарда чагылар чок. Оон уламыидан озал-ондак бо-ла болу бээр.

Автотранспорт болгаш орук ажыл-агыйының дажылдакчыларының харылсалгазын бедидер соруулга-биле социалистиг чарыштың түңнелин үндүрүп тура, организация бүрүзүнге кижизидилге ажылының деиилелин, сагыга-чурумну быжыглаар талазы-биле алдынган хемчеглериии дээштиин, чурум үреэкчилериң, озал-ондакты кичээнгейго ап, демдеглээрин профсоюзтар организацияларының утпаза чогуур. Оон ыидай соцчарыштың түңнелин үндүрүп тура, кудумчу шимчээшкининиң чурумун экижиткеи болгаш оруккa озал-ондак болур чоруктуу эвээжеткеи коллективтерге, харын-даа ацгы-аңгы чолаачыларга, ажылчыннарга, септекчилерге тыпсыр шаңналларының хемчээлин улгаттыраарын өөреиип көөрү күзенчиг.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш областың профсоюзтар Чөвүлелиниң Президиумунуң 1973 чылдың май 11-де үндүргеи доктаалын бүүлгаар автомобиль транспортунга озал-ондак болур чоруктар таварылгаларга удур демисел чорударының ийи эгелээн. Озал-ондак болур чоруктар удур демиселди күштелдирип, орук болгаш кудумчу шимчээшкиниверииии чурумнарын сагып, чарлатынган айга идепкейлиг кыржыр—транспортчуларының хүлээлгези болур.

В. ИЛИВЕРОВ,
профсоюзтарлерииии область чөвүлелиниң техника талазы-биле улуг инспекторуу.

ЧАЙГЫ ДЫШТАНЫЛГА

Өөредилге чылы доозуган. Ам чүгле жүүне экзаменнери дужаар, доозукчу — 8, 10 класстарның өөренкичилерни шылгалдаалар дужаан турар болгай. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга — школачыларның чайгы дыштанылгазы эгелээн.

Уругларның хөглүг үези — чайгы дыштанылганы шын организастап, школачы бүрүзүнге ажыктыг кыдыыр арттырерии ап чугула. Бо талазы-биле ажыл планы бистиң районда тургустунган. Дыштанылга үезиниде районнуң школачылары каяа, чүнү капчаарын дээш янзылыг айтырыгларны харылаары-биле бо допчу чүүдүү бижип көрейн.

Школачыларның хөглүг дыштанылгазының үезиниде ийи пионер лагерьлери районнуң девискээринге ажыттынар. Оларның бирээзи Кызыл-Мажалыктан 76 километр ырак, бойдус-чурумалдыг черге турар. Актың ол пионер лагерин «Тайга—1» деп адаар. А «Тайга—2» Аянгатыга ажыттынар. Ук лагерьлерге ийи сезонда шупту 400 пионерлер дыштанар. Июнь айда ажыттынар бо лагерьлерден аңгыда 200 уруглар республиканың өске пионер лагерьлеринге барып дыштанырлар.

Районнуң пионер дружиналарының отрядтарының аразында социалистиг чарыш кайбарып келген. Оон тиилекчилерге 600 уруглар Шушенскоежо экскурсиялаар. Ол ышкаш эң эки өөредилгелиг школачылар Ленинград, Волгоград хоорайларже, Хову-Аксыиче экскурсияларны кылырын планнап турар бис. Чайгы үеде школачылар төрөөн республикавыстың аңгы-аңгы булуңнарынче хөй хонуктуг туристи походтарже аъттанырлар. Ол ылангыя июнь айның 15—16-да Аянга районнуң аңгы-аңгы школаларындан келген туристи командаларның слёду болуп эртер. Аяа он бир туристи командалар киржир. Оон шилиттингеннер республика слёдунче чоруур.

Бо чайны чедип будуулге бригадалары тус-тузунда ажылдаар. Оларның аразында Аксы-Бардыкка хөй кыргыыр, Шекпээрде, Эрги-Барлыкта хову ажылынга ажылдаарлар бар. Ак-Довурак, Кызыл-Мажалык ортумак школаларының өөренкичилери эмчи сестраларның, хандырылга комбинадының дараамкычының мергежилдериие өөренип, ажылдаарлар. Бо чорук школачыларның түскай мергежил чедип алырынга дузаалаар ужурлуг.

Сиген, бүрү белеткээриие районнуң школачылары база активчи киришкен турарын чедип алыр бис. Ол ышкаш чамдык школачылар боттарының школа участоктарынга ажылдаар. Ол 2500 ажыг өөренкичилер чайгы практиказының үезиниде ажыктыг ажылдарны кылыр дээрзиие бүүрөп турар бис. Оон аңгыда Ак-Довурактың теплицазынга 50 өөренкичи ажылдаарлар.

Лагерьлерге, суурларга спортчу маргылдаалары, ГТО-ның нормаларын ядзы-бүрү хевирлериие дужаарынче школачылар база хаара туттунар.

Дыка хөй школачылар — малчыннарның уругларының болуп турар. Оларга колдуунда-ла Аяаш, Ак, Аянгаты баштарынга, көктүг-шыктыг чайлагларга ала-иезине дузалажып ажылдаарлар.

Школачыларның чайгы дыштанылгазының үезиниде чоруттумар ажылдарыны ВЛКСМ райкому ой-шаанда организастып, хынып, күзүүн түңнелин үндүрер.

З. КУУЛАР,
ВЛКСМ Барыын-Хемчик райкомунуң школа талазы-биле килиишиниң эргелекчизи.

Телевидение

ИЮНЬ 5-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Уругларга фильм. «Цирике болган таварыңга» 19.15 — Телемедээлер. 19.25 —«Күзелдер оргулуу» Документалдыг фильм. 19.35 — «Кижи болгаш бойдус». Дамчыдылга. 19.55 — «Школаның ыяш ажыл-агыйы». Быска метраждыг фильм. 20.10— Телемедээлер. 20.25 — Чарлалдар, реклама. 20.30 — 23.00 — уран-чечен фильм.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыдыпкының өзүүлаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, дажыырээшкининг чаъс чаар. Соңгу-барыын утланышкынның хаттың дүртеии секундада 5—9 метр, ол чоорту 15—19 метр чедир дыжыыр.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—14, өскелерииге 14—18, Кызылга 16—18 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чайгы дүштер» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.20, 19.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хуулгаазын хоректээмн» 15.00, «Ышкынды рган күзел» 16.40, 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Үш мушкетёрлар» (2 сериязы катай) 14.30, 20.00 «Хайыралыг кара дүнямга найгамчык ак розалар» 18.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Агартынган ат» 9.00, 10.50, 12.50, 14.50, «Истелгеии меиээ дааскан» 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Бөрү чаңгызы» 17.00, «Дээрги Крюпо Нью-Йоркта» 19.00, 21.00 шактарда.

Кижи болгаш хоойлу

Чылдагааны чүдел?

Марттың 14. Кежээкиниң 10 шак үези. Рабочая деп автобус доктаар черге Владимир Иванов биле Илья Дорофеев оларны кандыг-даа чылдагаан чок черге өзирик аныяк ар бижектээш, бирээзиин аар балыглаан.

Чүү кончуг, кижи дүрү чок амытан боор ол деп, тодарадып кээрге, Кызылда № 3 профтехучилишеиин сургуулу, 1953 чылда Бай-Тайга районнуң Бай-Тал суурунга төрүттүнген Владимир Таргын болган.

Бо аныяк ар канчап кижилер тынынга халдап, кемниг-херек үүлгедиишкининиң оруунга киргенил деп айтырыг дүрүм ёзугаар кымнын-даа мурнунга тургустунуп келир. Аяа харыы кылдыр истелгенин илереткени мындыг.

Владимир Таргын училищеге киреринин мурнунда-ла төлеп чок чоруун көргүзүп, арагалап, дүржоктанып, оорлаяып турган. Оор херек үүлгеткеии дээш, ону Бай-Тайга районнуң хлус суду 1972 чылдың февральда 3 чылда шенелдеге шиитткеи. Таргынны кижизидер сорулга-биле, аңаа кичээнгейлиг болуп, «Тээли» совхозтуң дирекциязы кедээ механизатор мергежил чедип алыры-биле Кызылче өөредип чоруткаи.

Училищеге өөренип киргеш, ол боду кылган бижекги доктаамал эдилеп, оон-биле улус көргүдүп чоруп турган. Халас азырадып, өөренип турган, оон тергиндээн-не чүвези — арага-биле эки енчүктежири болган. Оон-биле кады өөренип турган өөру Таргынның багай чанчылын, чажыды-биле соок чепсек эдилеп чораанын эки билир турганнар. Оон ындыг байдалын баш удур дирекцияга, кижизидикчи башкыларга дыцнаткан болза, ону шын эвес орукче кирбейн барып болур турган.

Оон ынай, училищеиин дирекциязы, кижизидикчи башкылары, ВЛКСМ комитеди сургуулдар-биле кижизидилге ажылын бедик деннедге тургузуп, ында өөренип келген кижилер мурнунда болун канчаар ап чораанын деп чүвени билип ап турган болза. Таргын ышкаштарны чүскай үёткэ ап, оларже онза кичээнгей салыр турган ийик.

Истелге органнары кемниг-херекти үүлгеткеи таварылгаларда оон болу бергеи чылдагаанын тодарадып, ону чайладыр сорулгалыг. Кызылдың профтехучилищелериие ындыг таварылгалар болган чок-даа болу бээр. Оларның үнген чылдагаанды барык-ла дэмей: тус-тус кижилер-биле кижизидилге ажылы негелдезиниге четпес тургустунганында.

№ 35 профтехучилищеиің сургуулдары Дадар Намдак биле Николай Монгуш база-ла март айда бар турган акшазы-биле арага салып ишкеш, оон улаштырар оон хөреиги чок болган. Кызылда № 3 столоваяны хайдынып көөрге, ында куда дүшкеи турган. Бежээкиниң 10 шак ажып турган. Улустуи байырлалын ажыглаи алгаш, столоваяның сонгазының шилии үреп киргеш, тоннар оорлааннар.

Намдак биле Монгуш ийиниң кемниг-херек үүлгеткеи чылдагаанын тодарадып келирге, бирээзи ол хүн училищеге арагалап турда өөрү ону эскерип көргеннер. Намдак өөредилге черииин чүрүмүн мурнунда-ла үреп турган дээрзин училищеиин аңаа бергеи характеристиказында бөзин айытkан. Ол хиреде-ле оон кижизидилгезинче сагыш салбайн турганы элдептиг.

Николай Монгуш оор херек үүлгедирде Намдактың бергеи арагазын ижипкеш, аңаа көгүтүрүм деп өчээн. Ол дээрге улуска көгүтүрер чаш уруг эвес, 22 харлыг, комсомолчу кижи-дир.

Бо таварылгаларның бол чылдагааны — херек үүлгеткеи кижилерниң мораль талазы-биле будулчак, сакпай чорууида болуп турар. Училищелерде сургуулдарның өөренириинге, чурттаарынга, хостуг үезии чепүүг ажыглаарынга бүгү таарымчалыг байдалларны тургускан. Ынчалза-даа чамдык төлеп чоктар оны чедир үнелевейн турар. Кижизидикчи башкылар, будуулге мастерлери, комсомол комитеттери сургуулдарның чурумсагылгазын негелдеге чедир тургуспайн, оларның аразынга кижизидилге ажылын эки организастап шыдавайн турар. Оон база бир херечизи—чүгле бо чылын № 3 профтехучилищеиин сургуулдары Николай Монгуш, А. Коровин, А. Куулар оларны үйтекчи херек үүлгеткеи дээш кеземче харыысалгазынга киирген.

Бо училищелерде ылангыя интернационалчы кижизидилге ажылы онза багай чорун турар. Орус, тыва ооллар белүүлежип алгаш, шоо-соваа үндүрер, тала-дугай тыртыжар чүүлдер бо-ла таварышкылаар. Ынаар кичээнгей салып, болдамчылыг ажылдаары негеттиниң турар.

Д. КУУЛАР,
милицияның лейтенантызы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Щетинкин-Бравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлуктакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кедээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлегүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуу киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг 1754.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Бравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00622.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 131 (9206) | Среда, 1973 чылдың июнь 6 | 1925 чылда үндезилеттингеи. | Өртээ 2 көп.

ПАРТИЯ ТӨӨГҮЗҮҢ— КИЖИЗИДИЛГЕНИҢ КҮЧҮЛҮГ ЧЕПСЭЭ

Бистиң чуртувустуң коммунистери, бүгү ажылы чонунары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзүнге аажок улуг сонуургалдыын илергейлеп турааран. Чырыткыланчак болуушкуннар-биле болгаш фактылар-биле долдуган, революстуг демиселдиң, организаторлуг, политиктиг болгаш теоретиктиг ажыл-чорудулганың эң үнелиг дуржулгазы-биле байлак ол алдарлыг төөгү идейлиг кижизидилгенин, марксизм-ленинчи каанналышкынының күчүлүг чепсээ болуп турар.

Боттарының даймчы коммунистиг авангардызының маадырыг оруунуң чыл демдеглелдеринде көрбүлээн, совет кижилер бистиң Төрээн чуртувустуң салым-чолунга ооң өндур улуг ролюн улам ханы билип ап турааран. Ол чорук коммунизмниң миллион-миллион тургузукчуларының патриотчу сагыш-сеткилил улам быжыглап, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң көдургени, идеологтуг ажылдың чугула соруглаларының бирээзин чеднишкиниг шиитпирлээрикге идиг берип турар. Боттарының Төрээн чурту дээш, боттарының чону дээш,

ҮЕНИ МУРНААН ЧОЛААЧЫЛАР

«Красноярскстрой транс» трестиң № 12 автобаазазының коллективи тоску беш чылдың шиитпирлиг чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш, социалистиг чарышты бригадалар, түс-түс чолаачылар аразында дээштиг организастап калбартканының ачызында автобааза сөөлгү чылдарда чыл, квартал, ай планын доктаамал ажыр күүседип келген.

Бүдүрүлгениң чолаачылары майда багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Тодаргайларга, айда 89 мың тонна чүктү сөөртүр хүлээлгезин майның 25-те-ле 98 мың тоннага чедиргеш, 9 мың тонна чүктү пландан ажыр сөөрткен. Тонна-километрже шилчиткен планын 102 хуу күүсеткен. Эрткен беш айларның дургузунда 60 мың ажыг литр кывар-чаар материалдарны камнап алган.

Ол чедиишкинни коллективтин чолаачылары, септекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары шиитпирлиг үшкү чылдың планныг сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш чаңгыс аай бедик күзел-соруктуг ажылдап тургаш чедип алган.

Социалистиг чарыштың база бир шимчедикчи кужу — көскү агитацияны автобаазада дээштиг ажыглап турар. Автобаазаның конторазынче кире бээрге коллективтин бүгү көргүзүглерин, эрткен айларнын болгаш түс-түс чолаачыларның, септекчилернин алган хүлээлгелерин, оларның күүселделерин стендилерде, көргүзүг самбыраларында аскылаан.

Автобаазаның бригадалар аразында социалистиг чарыштың мурнукү одуруунда коммунист Юрий Максимович Голевтин удуртканы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы чоруп турар. Бригаданың чолаачылары беш чылды дөрт чылда күүседир деп бедиткен хүлээлгени алган. Ол сөзүнге өө болуп турары херек кырында бадыткаттынып турар. Амгы үеде Юрий Максимович Голевтин удуртқан бригадазының чолаачылары бо чылдың ноябрьның планын күүседир чыгаан.

Бүдүрүлгениң хоочун чолаачыларының бирээзи Виктор Константинович Богуштун удуртканы чолаачылар бригадазы тоску беш чылдың планын дөрт чыл дөрт айда күүседир деп моон мурнунда алган хүлээлгезин әдё көрүп, беш чылды дөрт чылда күүседир деп чаа бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, Ю. М. Голевтин бригадазын социалистиг чарышче кыйгырган.

Бо бригадалар чүгле боттарынга бердинген планын күүседиря-биле кызыгаарлаттынмайн, бригадада чолаачыларның быжыг сагылга-чурумун, кывар-чаар материалдарны каминалгалыг чарыгдап, аварыя чокка бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнгеннер. Автобаазаның өске бригадаларының чолаачылары бо йын коммунист чолаачыларның удуртқан бригадаларынга дениежир дээш база-ла улуг күжениишкинниг ажылдап турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: чолаачыларның машиналары үрелиишкин чок ажылдаарынга септекчилерниң киирип турар үлүг-хуузу улуг. Моторлар септээр цехтиң ажылчыны В. М. ЗИНИН (солагай талазында) септелгени шалыпкын болгаш бедик шынарлыг чорудуп турар; мурнакчы чолаачылар бригадазының удуртукчузу Ю. М. ГОЛЕВ (оң талазында).

Авторнуң фотолары.

УЛУГ ЭРГЕ-ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ АЖЫГЛААШ

Бистиң социалистиг нииитилелде кижиниң хамыктың мурнунда оон күш-ажылчы чедиишкиннери-биле үнелеп көруп турар. Фермага, бригадага, станокка, ховуга, школага, кала-даа кым-на эки ажылдап турар болдур, ол чонга хүндүткелдиг. Совет депутат болза чогум ындыг кижилериниң — күш-ажылдың мурнакчыларының, бодунуң профессионал мергежилиниң мастерлериниң одуруунда ажылдап чоруур.

Моон чижээн бистиң районда Советтериниң амгы чыжының депутаттарының ажыхереэзинден көргүзүп болур.

Район Советиниң депутады, «Элегес» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры У. А .Бавун-оолдун ады республикадан дашкаар безин сураглыг. Мал ажылынга чээрби ажыг чыл ажылдаан хоочун хойжу эрткен чылын төрүүр чүс хойдан-на 122 хураганны өстүрген, бир хойдан-та 4,5 кг дүктү кыргаан. Беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Уин-оол Андреевич Хакасияның сураглыг хойжузу Алексей Александрович Аткнин-биле социалистиг чарыштыг ажылдап, бо чылын төрүүр чүс хойга онаалтыр 114 хураганны алган. Хой ажылында чымыштыг кампания болур кыргылдага ол ыяк белеткениң турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң саанчызы Зинаида Сергеевна Реодько районнуң ажыл-ишчилеринге күш-ажылчы үлегерин көргүзүп, оларның хүндүткелин чаалап алган. Зинаида Сергеевна Кызыл хоорай Советиниң «Кок-Тей» совхозунуң мурнакчы саанчызы Валентина Абрамовна Долганина-биле чарыштыг. Эрткен чылын эш Реодько бир саар инектен-не 3623 кг сүттү сагган. Ол көргүзүгнү бо чылын 3650 кг чедирерин хүлээнимшаан, бодунуң хууда беш чыл планын үш чыл сес ай дургузунда күүседир сорулга-биле ажылдап турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады, «Тиилелге» совхозтуң механизатору Х. С-Б. Монгуш, район Советиниң депутаттары ол-ла совхозтуң механизатору Т. Х. Ангыр-оол, «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң хойжузу К. Д. Чыргалан, «Россия» совхозтуң саанчызы Н. Н. Ошлакова, «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң саанчылары Е. И. Жилкова, Р. Н. Логинова, «Коммунизмниң херели» колхозта Р. С. Оюн, «Тыва кобальт» комбинатта Р. Ю. Верник, Н. В. Маторина, И. И. Долгих оларның болгаш бистиң өске-даа он-он депутаттарывыстың ажыл-херээнин дугайында эки чижектерни уламчылап болур.

Бистиң районнуң девискээринде чер-чер Советтериниң ойнаар. Бистиң районда чер-чер Советтериниң доктаамал комиссиялары Советтер ажылының янзы-бүрү айтырыгларын шиитпирлээринге идепкейин кодурүп турар. Чижээ, район Советиниң кодээ ажылагый болгаш бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязы (даргазы депутат В. Н. Кожушко) нииитиниң малынга чем белеткээринин, кыштаглаашкынга белеткелдиң, тарылгага үрезин белеткелининиң айтырыгларын чаңгыс аай бедик күзел-соруктуг ажылдап тургаш чедип алган.

Социалистиг чарыштың база бир шимчедикчи кужу — көскү агитацияны автобаазада дээштиг ажыглап турар. Автобаазаның конторазынче кире бээрге коллективтин бүгү көргүзүглерин, эрткен айларнын болгаш түс-түс чолаачыларның, септекчилернин алган хүлээлгелерин, оларның күүселделерин стендилерде, көргүзүг самбыраларында аскылаан.

Автобаазаның бригадалар аразында социалистиг чарыштың мурнукү одуруунда коммунист Юрий Максимович Голевтин удуртканы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы чоруп турар. Бригаданың чолаачылары беш чылды дөрт чылда күүседир деп бедиткен хүлээлгени алган. Ол сөзүнге өө болуп турары херек кырында бадыткаттынып турар. Амгы үеде Юрий Максимович Голевтин удуртқан бригадазының чолаачылары бо чылдың ноябрьның планын күүседир чыгаан.

Бүдүрүлгениң хоочун чолаачыларының бирээзи Виктор Константинович Богуштун удуртканы чолаачылар бригадазы тоску беш чылдың планын дөрт чыл дөрт айда күүседир деп моон мурнунда алган хүлээлгезин әдё көрүп, беш чылды дөрт чылда күүседир деп чаа бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, Ю. М. Голевтин бригадазын социалистиг чарышче кыйгырган.

Бо бригадалар чүгле боттарынга бердинген планын күүседиря-биле кызыгаарлаттынмайн, бригадада чолаачыларның быжыг сагылга-чурумун, кывар-чаар материалдарны каминалгалыг чарыгдап, аварыя чокка бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнгеннер. Автобаазаның өске бригадаларының чолаачылары бо йын коммунист чолаачыларның удуртқан бригадаларынга дениежир дээш база-ла улуг күжениишкинниг ажылдап турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: чолаачыларның машиналары үрелиишкин чок ажылдаарынга септекчилерниң киирип турар үлүг-хуузу улуг. Моторлар септээр цехтиң ажылчыны В. М. ЗИНИН (солагай талазында) септелгени шалыпкын болгаш бедик шынарлыг чорудуп турар; мурнакчы чолаачылар бригадазының удуртукчузу Ю. М. ГОЛЕВ (оң талазында).

Авторнуң фотолары.

Советтер болгаш амыдырал

318, ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң 15 депутады ажылдап турар.

Күш-ажылға үлегерин көргүзүп, хой-нииитиниң улуг ажылын чоруттушаан. Советтерниң депутаттары болгаш активин күрүнеңиң планныг онаалдаларын күүседиринге мобилизакчы улуг рольду ойнаан. Оон ачызында районнуң ажыл-ишчилери эрткен юбилейлиг чылды күш-ажылчы бедик көргүзүглүг дооскан. Оон чамдык көргүзүглери бо. Район күрүнеге тараа садарының планын 192,4 хуу, сүттү 102,7 хуу, этти 102 хуу, дүктү 100,3 хуу күүсеткен. Бүгү бүдүрүлгелер, садыг черлери, тудуг организациялары («Тыва кобальт тудуг» тудуг участогу болгаш Хөву-Аксының амыдырал хандырылга комбинадындан аңгыда) планныг онаалдаларын күүсеткен. Мал ажылының продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле районнуң ажыл-ишчилери бо чылды база багай эвес эгелээн. Чижээ, күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын майның 1-ге чедир 62,4 хуу, эттии 61, 2 хуу күүсеткен. Продукцияның бо чугула хевирлерин күрүнеге садары эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге сүттүү 130 тоннага, эттии 59 тоннага көвүдээн.

Советтерниң ажылының чедиишкинниг болуру оон депутаттарының сагылга-чурумнуг, ажылгыр, инициативалыг болурундан кол хамааржыр. Депутаттарның идепкейин бедиреринге улуг рольду Советтерниң доктаамал комиссиялары ойнаар. Бистиң районда чер-чер Советтериниң доктаамал комиссиялары Советтер ажылының янзы-бүрү айтырыгларын шиитпирлээринге идепкейин кодурүп турар. Чижээ, район Советиниң кодээ ажылагый болгаш бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязы (даргазы депутат В. Н. Кожушко) нииитиниң малынга чем белеткээринин, кыштаглаашкынга белеткелдиң, тарылгага үрезин белеткелининиң айтырыгларын чаңгыс аай бедик күзел-соруктуг ажылдап тургаш чедип алган.

Депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында калбак тайылбыр ажылын чорутканы Советтерниң, оларның доктаамал комиссияларының, депутаттарының ажыл-чорудулгазын улам идепкейжиткен. Ылангыя доктаамал комиссияларның хой кезии боттарының болгаш Советтерниң кылган ажылының дугайында отчёттарын сессияларга кылган. Депутаттарның соңгукчулар мурнунга отчёт кылырының практиказы экижээн. Олар округтарга кылып чоруткан ажылының, Советтерниң ажыл-херээниң дугайын соңгукчуларга чугаалап берип турар.

Район Советиниң амгы он үшкү чыжының депутаттарынга соңгукчуларның 68 чагыы кирген. Ол чагыгларны күүседири-биле тускай хемчеглерни планнаан. Бо хүннерге чедир ол чагыгларның 50 хирези бүрүн күүсеттинген, 10 чагыны күүседириниң кырында келген. Соңгукчуларның чагыгларының күүселдезинин дугайында айтырыгны эрткен чылдың августа район Советиниң сессиязында тургускан.

Совет тургузуугның теориязын болгаш практиказын Советтер ажылдакчыларынга, депутаттарга ханызы-биле өөредир дээш районда совет активиниң школазы каш чыл иштинде ажылдап келген. Кодээ, суур Советтериниң күүскомнарының даргалары болгаш секретарьлары, район Советиниң харыысалгалыг ажылдакчылары ында хаара туттунган.

Партияның айтыышкынналарын удуртулга болдурбушаан, чер-чер Советтериниң соңгулдазынга үүкүштүр районнуң партия, Советтер организациялары Советтериниң болгаш оларның депутаттарының ролюн, инициативазын улам бедиреринче бүгү күштү угландырып турар.

С. УДАРЦЕВ,
СЭКП-ниң Таңды райкомунуң оргинлдизининиң эргелекчизи.

Соңгукчулар чагыгларын берип тур

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң соңгулдазынга белеткел ажылдары Өвүр районнуң бүдүрүлге, тудуг, албан организация черлеринде, колхозтарда калбарган. Партия организацияларының агитколлективтериниң агитаторлары соңгукчулар оргузунга политмассалыг ажылды күштелдирген. Олар совет демократия, соңгулда системазының дугайында беседаларны эрттирип, округтар эйы-биле депутаттарның кандидаттарының допчу памдарын таныштырып турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң депутаттарының кандидаттары-биле соңгукчуларның ужуражылгалары дооступ турар. Район Советиниң соңгулда чорудар Саглының № 7 соңгулда округундан депутаттың кандидады, «Кызыл тук» колхозтуң малчыны Норжуң Бяче-ооловна Куулар-биле соңгукчуларның ужуражылгазы Саглы суурга болган.

Суурда тудуу саадан турар клубту, дүрген ажыглалга киирер хемчеглерни алырын база амыдырал хандырылга, садыг хандырылгазының айтырыгларын эжижеринче угланган чагыгларны депутаттың кандидадынга берген.

Район Советиниге депутаттың кандидады, «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжузу Анайбан Одай-Сүрүновна Доңгак-биле соңгукчуларның ужуражылгазы Улаатайның хойжу бригадазының төвүнге болган. Соңгукчулар кандидатка чагыгларны берген.

Лекция пропагандазы

ШЫНАРЛЫЫ, ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

1973 чыл — тоску беш чылдың шиитпирлиг чылы. Ынчангаш ажылчын, тараачын, инженер болгаш эртемден-даа кижилерге од шалыпчы күш-ажылдың чылы болур. Бо бүгү-биле холбаштыр идей-кижизидилгелиг ажылды күштелдиреринге, лекция пропагандазын калбартырынын, 1973 чылдың планныг даалгаларын күүседиринче чоннуң улам мобилизастаарынга оон ролюн бедиреринге чугула сорулгазын идеология ажылдакчыларының, хөй-нииитин лекторларның мурнунга салып турар.

Бистиң республиканың «Билиг» нииитилелиниң бо чылдың апрель тонүүзүнде боон эрткен III пленумунуң шиитпиринде од бүгү айтырыларны тодаргайы-биле айыткан. Бо хүннерде лекторлар чогум чүнү кылыр ужурлугул? «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң 50 чылының дугайында» СЭКП ТК-ниң Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелин, партия Төп Комитединиң декабрь (1972) болгаш апрель (1973) Пленумнарының шиитпирлерин чер-чер Советтериниге соңгулдага белеткелдиң хайыышкынныг амгы бо үеэнде ажылчы чоннарга калбаа-биле тайылбырлавы — оларның кол сорулгазы.

Коммунистиг тургузуушкунның темпинаниң улам шаанын бедимри бүгү ажылчы чоннарның модерелиниң өзүлдезиндеи улуу-биле хамаржыр. Маңаа холбаштыр республиканың «Билиг» нииитилелиниң организацияларының мурнунда чаа-чаа сорулгалар салдынган. Лекция ажылын калбартыры-биле кады оон шынарын экижидери, ону кижи бүрүзүнге билдиңгир, тодаргай уткалыг болдурары чугула. Бо чугула херекке экономиктиг билиглерни пропагандалаары, бүдүрүлгениң мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының дуржулгазын, а ол ышкаш социалистиг чарышты дээштиг организастаарын ажылчы чоннар ортузунга тайылбырлап, кижи бүрүзүнге чедирери улуг рольдуг болуп турар.

Сөөлгү үеде районнар организациялары экономиктиг билиглер нептередир ажылды өлзөп идепкейжиткен. Оон чижээ, түгле эрткен чылын ол темага ийи чартык муң лекцияларның номчуттунганы болур. Кызыл, Ак-Довурак хоорайларга, Хөву-Аксынга, Каа-Хем районга болгаш өске-даа черлерге экономиктиг конференцияларны эрттиргилеп, Экономиктиг болгаш техниктиг билиглериниң улусчу университеттери ажылдап, оларда дыка хөй кижилер өөренип турар.

Лекция пропагандазын экижидери-биле «Билиг» нииитилелиниң чер-чердо организациялары өзөлө эвес ажылдарны «кылып чоруткулаан. Чижээ, Кызыл хоорай организациязы бүдүрүлгениң мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының дуржулгазының дугайында плакатты парлап үндүрген. Каа-Хем районнуң ажыл-агыйының бүгү адырларының мурнакчы кижилериниң болгаш чамдык коллективтериниң дуржулгазының, оларның чедиишкиннериниң, социалистиг чарышты организастап турарының дугайында лекциялар Улуг-Хем районунга чаңгыс-даа болбаан. А Каа-Хемге чүгле 2, Таңды районга — алды-ла лекция номчуттунган. Бии-Хем, Эрзин, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарга кодээ ажыл-агый темазынга номчуттунган лекциялар оон дыка эвээл.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының специалистери бо чугула ажылга идепкей чок киржип турар. Олар кодээ нииитилелиниң мурнакчы дуржулгазын пептередириниң лекция пропагандазынга четпес киржип, организакчы чоруун көргүспейн келген. Бо айтырыг үлетпүрде, транспортта, тудугда-даа база четпес шиитпирлеттинип турар. Мурнакчыларның болгаш чаартыкчыларның дуржулгазының дугайында бюллетеньнерни, плакаттарны үндүрери, оларның дуржулга солчуушкуну болган. Аңаа алдарлыг малчын наш чалды канчаар онча-менди дорүктуруп ап турарын боттуг чижектер-биле чыылганнарга делгереңгей чугаалап берген.

Экономиктиг билиглерни, эң ылаңгыя бүдүрүлге мурнакчыларының дуржулгазын пептередириниң пропаганда ажылы ам-даа четпес деңнелдиг боон турарын айтыр херек. Экономика айтырыларының лекцияларының ховар боон турары-биле чергелештир оларның түс-түс бүдүрүлге коллективтериниң амыдыралы-биле холбаазы база кошкак коргустүнген болгулаар. Ол ышкаш бо темага ажылдап турар лекторларның саны дыка эвээл. Ынчангаш бо ажылга түгле албан, бүдүрүлге черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның специалистерин эвес, харыдаа ажыл-агыйжы удуртукчуларны калбаа-биле хаара тудары чугула.

Нииитилелдиң организацияларының ажылында кол-ла чүүл болза, амгы үениң сорулгаларынга, дыңнакчыларның негелдеринге дүжүп турар лекцияларны хөйү-биле номчуп, оларның ажык-дузалыг болуруун чедип алыры болур.

Бүдүрүлге мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларның дуржулгазын пропагандалаар ажыл эң чугула сорулгаларның бирээзи. Бо ажылды билдилиг, шын организастаанда оон ажык-дузазы дораан-на көстүп келир. Ындыг теманың лекцияларын ажылчыннарның, бүдүрүлге черлериниң ажыл-чорудулгалары-биле сырый холбаалыг болуру чугаажок. Ынчалзада бо талаазы-биле бистер ам-даа четпес ажылдап турарывысты ажыы-биле айтыр херек. Чижээ, бо чылдың эгезинден тура мурнакчы дуржулга дугайында лекциялар Улуг-Хем районунга чаңгыс-даа болбаан. А Каа-Хемге чүгле 2, Таңды районга — алды-ла лекция номчуттунган. Бии-Хем, Эрзин, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарга кодээ ажыл-агый темазынга номчуттунган лекциялар оон дыка эвээл.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының специалистери бо чугула ажылга идепкей чок киржип турар. Олар кодээ нииитилелиниң мурнакчы дуржулгазын пептередириниң лекция пропагандазынга четпес киржип, организакчы чоруун көргүспейн келген. Бо айтырыг үлетпүрде, транспортта, тудугда-даа база четпес шиитпирлеттинип турар. Мурнакчыларның болгаш чаартыкчыларның дуржулгазының дугайында бюллетеньнерни, плакаттарны үндүрери, оларның дуржулга солчуушкуну болган. Аңаа алдарлыг малчын наш чалды канчаар онча-менди дорүктуруп ап турарын боттуг чижектер-биле чыылганнарга делгереңгей чугаалап берген.

Экономиктиг билиглерни, эң ылаңгыя бүдүрүлге мурнакчыларының дуржулгазын пептередириниң пропаганда ажылы ам-даа четпес деңнелдиг боон турарын айтыр херек. Экономика айтырыларының лекцияларының ховар боон турары-биле чергелештир оларның түс-түс бүдүрүлге коллективтериниң амыдыралы-биле холбаазы база кошкак коргустүнген болгулаар. Ол ышкаш бо темага ажылдап турар лекторларның саны дыка эвээл. Ынчангаш бо ажылга түгле албан, бүдүрүлге черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның специалистерин эвес, харыдаа ажыл-агыйжы удуртукчуларны калбаа-биле хаара тудары чугула.

Нииитилелдиң организацияларының ажылында кол-ла чүүл болза, амгы үениң сорулгаларынга, дыңнакчыларның негелдеринге дүжүп турар лекцияларны хөйү-биле номчуп, оларның ажык-дузалыг болуруун чедип алыры болур.

Бүдүрүлге мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларның дуржулгазын пропагандалаар ажыл эң чугула сорулгаларның бирээзи. Бо ажылды билдилиг, шын организастаанда оон ажык-дузазы дораан-на көстүп келир. Ындыг теманың лекцияларын ажылчыннарның, бүдүрүлге черлериниң ажыл-чорудулгалары-биле сырый холбаалыг болуру чугаажок. Ынчалзада бо талаазы-биле бистер ам-даа четпес ажылдап турарывысты ажыы-биле айтыр херек. Чижээ, бо чылдың эгезинден тура мурнакчы дуржулга дугайында лекциялар Улуг-Хем районунга чаңгыс-даа болбаан. А Каа-Хемге чүгле 2, Таңды районга — алды-ла лекция номчуттунган. Бии-Хем, Эрзин, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарга кодээ ажыл-агый темазынга номчуттунган лекциялар оон дыка эвээл. Ынчангаш бо ажылга түгле албан, бүдүрүлге черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның специалистерин эвес, харыдаа ажыл-агыйжы удуртукчуларны калбаа-биле хаара тудары чугула.

Нииитилелдиң организацияларының ажылында кол-ла чүүл болза, амгы үениң сорулгаларынга, дыңнакчыларның негелдеринге дүжүп турар лекцияларны хөйү-биле номчуп, оларның ажык-дузалыг болуруун чедип алыры болур.

Бүдүрүлге мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларның дуржулгазын пропагандалаар ажыл эң чугула сорулгаларның бирээзи. Бо ажылды билдилиг, шын организастаанда оон ажык-дузазы дораан-на көстүп келир. Ындыг теманың лекцияларын ажылчыннарның, бүдүрүлге черлериниң ажыл-чорудулгалары-биле сырый холбаалыг болуру чугаажок. Ынчалзада бо талаазы-биле бистер ам-даа четпес ажылдап турарывысты ажыы-биле айтыр херек. Чижээ, бо чылдың эгезинден тура мурнакчы дуржулга дугайында лекциялар Улуг-Хем районунга чаңгыс-даа болбаан. А Каа-Хемге чүгле 2, Таңды районга — алды-ла лекция номчуттунган. Бии-Хем, Эрзин, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарга кодээ ажыл-агый темазынга номчуттунган лекциялар оон дыка эвээл.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының специалистери бо чугула ажылга идепкей чок киржип турар. Олар кодээ нииитилелиниң мурнакчы дуржулгазын пептередириниң лекция пропагандазынга четпес киржип, организакчы чоруун көргүспейн келген. Бо айтырыг үлетпүрде, транспортта, тудугда-даа база четпес шиитпирлеттинип турар. Мурнакчыларның болгаш чаартыкчыларның дуржулгазының дугайында бюллетеньнерни, плакаттарны үндүрери, оларның дуржулга солчуушкуну болган. Аңаа алдарлыг малчын наш чалды канчаар онча-менди дорүктуруп ап турарын боттуг чижектер-биле чыылганнарга делгереңгей чугаалап берген.

Экономиктиг билиглерни, эң ылаңгыя бүдүрүлге мурнакчыларының дуржулгазын пропаганда ажылы ам-даа четпес деңнелдиг боон турарын айтыр херек. Экономика айтырыларының лекцияларының ховар боон турары-биле чергелештир оларның түс-түс бүдүрүлге коллективтериниң амыдыралы-биле холбаазы база кошкак коргустүнген болгулаар. Ол ышкаш бо темага ажылдап турар лекторларның саны

БИСТИН КАНДИДАТ-ТАРЫВЫС

июнь 17 1973 ч.

АЖЫЛ-ИЖИ-БИЛЕ АЛДАРЖААН КИЖИ

Каа-Хем хомур-даш разрезинин коллективинде бодунун үлегерлиг күш-ажылы, бедик сагылга-чүрүмнүү-биле болгаш эптиг-эдилек, бинче сеткилдиг чорүү-биле эш-оорунун хүндүткелин чаалап алган мурнакчы кижилерни бирээзинге, экскаватор машинизи-коммунист Анатолий Алексеевич Нехорошков кирер. Оон доңчу намдары-биле таныжып коорге Совет арге-чагыргазынын чылдарында төрүттүнген миллион-миллион бодуун шинчи кижилерниң чүртээн орууннан ырынай мынайбас.

Алтай крайга, бир бичии кодээ суурга, колхозчу ог-бүлеге 1931 чылда төрүттүнген. Ачазы Ада-чүрттүн Улуг дайынының киржикчизи, хоочун механизатор кижи чораан. Анатолий база адазының изин базып, амыдыралдың делгем-неринче баштайгы базымнарын кодээ ажыл-агыйдан эгелээн. Чаштырыкчы, тракторист, комбайнер — аныяк Нехорошковтуң баштай шинээжин алган түскай мергежилдери ынчаар. Оон соонда харлазынды чедип коорге, Совет Армизинын хүрээленнинге албан эртиринден чорушкан. 1951 чылда шериг албанындан халажып чанып келгеш база-ла төрээн колхозунга кээп ажылдай бергеш.

Таптыг-ла ол үеде чүгле Анатолий Нехорошковтуң амыдыралынга эвес, харын бүгү чүрттүн хөгжүлдезинге улуг үжүр-дүзалыг болуушкун болган. Чүл дээрге, Кемерово облазының мурнуу чүгүнде Лог Шориязының девискээринден геологтар, дайын соолуңда чылдарда, хомур-даштың кайгамчык улуг моон курлавырларын тыпканнар. 1952 чылда ол үнелиг байлактың шинээжин ажылап, шинээлир, чүртка, совет кижилерниң чаагай чорууңга бараан болдурар талазы-биле чаартыкчы, тургузукчу ажыл-ишмурунунда ак-меңнинг ораны турган эзизиргей тайга ортузунга хайныгып үнеген. Анаа Анатолий Нехорошков комсомолдуң кыйгырыы-биле чедип келген. Оон бээр-ле ол бодуун чүрттээгизин, күш-ажылын, келир үедеги эчис соруулгазын хомур-даш ёзыжыгының хөгжүлдезин-биле доңнаштырган.

Аиаа-ла бодуун ажылчынзан эгелээш, бедик мергежилдиг экскаватор машинизинге чедир оон эрткен үзүн болгаш нарын оруун амгы үениң аныяк өскенинге өөредилгиг үлегер-чижек кылдыр коргүзүп болур. Анатолий Нехорошковтуң шинээжин алган түскай мергежилдери он ажыг. Ынчалзаажок хамык ужур ол ганда эвес, а Нехорошковтуң алыс бүдүжүнден чаңгыс дениеле доктаавас, бергелерден чалданизе, бодуңун ниити билиин, түскай мергежилин улам-на бедидип, байыдарыныче чүткүлдүг мозу-шынарлыында. Маадыр чижек кылдыр оон күш-ажыл дептеринде бижимелерин айтып болур. Ол бижимелерни кичээнгейлиг коорге, Анатолий Нехорошков школа доозкан, ажыдавышаан, үзүктел чок өөренип-ле, өөренип-ле чораан кижи-дир дээрзи идеп апаар. Бодуңун ниити билиининг деннели чүгле чеди класс-даа болза, ол ам электротехниканы, геологияның үндезиннерин болгаш аг эртемнериниң эң билиглерин дыка эки билир. Оон ынай Анатолий Нехорошковтуң күш-ажылчы доңчу намдарында бир онзагай үүн болза, оон бир шилип алган ажылынга доктаамал, турум бүдүштүүнде. Чамдык кижилер чангыс чыл дургузунда безин дөрт-беш ажыл солуп кааскан болгулаар шыкаыгай. Нехорошков ындыларга хамаарышпас. Оон күш-ажыл дептеринде өө дээрелерин дешпилери доозулган, бо хүннерде оларныңбиле ужуражылгалар чоруп турар.

Чоннуң ол кандидаттары күш-ажылга мурнакчы, хөй-ниитичи чорүү-биле кады ажыдап турар эш-оорүнүң индыг бедик идегелии чаалап алганнар. Бо хүннерде кандидаттар-биле ужуражылгалар ында эртип турар.

Ч. МААДЫ.

Коммунист Анатолий Нехорошков бүдүүлгениң мурнакчызы болбушаан, техниктиг чогаалдылгага хамыжыпкан, идепкейлиг рационализаторларның санынга кирип турар. Хомур-даш үлеттүрүүге үр үеде бедик үре-түнелдиг ажылдааны дээш ол «Шахтерлиң алдары» медаль-биле шаннаткан, оон чүрүү найысыпал Кызылдың төөгүзүнде «Бистиң хоорайывыстың эң үзүре кижилери» деп хүндүлел самбырызында киргеп.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, коллективте хүндүткелиг кижилерниң бирээзи, партия эге организациязының бюро кежигүзү коммунист Анатолий Алексеевич Нехорошковту Каа-Хем хомур-даш разрезинин дагжызары Кызыл хоорай Советиниң депутадының кандидадынга депшиттиргеннер. Чоннуң ол хире улуг болган харыысалгалыг үлегелин ол шынзыктырып шыдар дээрзинге ээлү бүзүрел болур.

Д. САРЫКАЯ.

ТӨЛЕПТИГЛЕР

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачый» колхозтуң Хүг сүтбараан фермазының коллективи чер-чер Советтериниң сөңгүдүлдаларынга үткүштүр бичее эвес чеднишкинниг ажылдап турар. Олар тоскү беш чылдың шинтпиринг чылында 240 тонна сүт саар планныг. Майның үзэрбиге чедир 93 тонна сүттүг сагган.

Коллективтиң ол күш-ажылынга мурнакчы үлүүн киирип, чарыштың мурнакчылары болган саанчылар хөй. Саанчылар Мария Сүндүпей 744 кг, Анчимаа Даржаа 649, Любовь Седип 568 кг сүттүг бир саар инекке онаалтыр саап мактадыг чаалап алганнар. Бир саар инектен-не ол үенин иштинде 616 кг сүт сагган мурнакчы саанчы Маадыы Дуңаевна Момбуйну эш-оорү Севи кодээ Советтиң депутадының кандидадынга депшиттиргеш.

Севи кодээ Советтиң депутады, хөй чылдарда инек кадырып келген Шыырап Доктак-оолович Күжүгетти эргечагырга органынга боттарының төлөөлекчизи кылдыр чон улуг идегелии база катап дөргүзүкен. Кодээ Советтиң депутаттарынга кандидаттарның аразында бызаа ажаакчызы Күшкаш Маадыевна Үзүйгеп, фермаңың үргүлөр аслакының кижизидикчизи, комсомолчу Нина Цыденовна Бадыжаева олар база бар.

Чоннуң ол кандидаттары күш-ажылга мурнакчы, хөй-ниитичи чорүү-биле кады ажылдап турар эш-оорүнүң индыг бедик идегелии чаалап алганнар. Бо хүннерде кандидаттар-биле ужуражылгалар ында эртип турар.

Ч. МААДЫ.

МУРНАКЧЫ ИШЧИЛЕР

Чер-чер Советтериниң сөңгүдүлдаларынга үткүштүр ажыл ыракты Торгалыгда база хайнымшкинныг. Сөңгүдүлдарга белеткелдер дугайында айтырыгларны сөңгүдә мурнуңуң хүралдарынга чугаалажып, кылып чоодар ажылдар: суур чаагайжыдылгазы, хөй кыргыдазынга белеткел, одекыыптар септелгези, ыяш кезии белеткээри чижектиг чугула айтырыгларны тодаратканнар.

Район болган Торгалыг поссө Советинге депутаттарың кандидаттарынга дээрелериниң ээ дээрелерин дешпилери доозулган, бо хүннерде оларныңбиле ужуражылгалар чоруп турар.

Чоннуң кандидаттарының аразында Торгалыг салбырының Чоза бригадазының мурнакчы хойжулары Анай-оол Донгак — Өвүр район Советинге, Валентина Донгак — кодээ Советке чоннуң кандидаттары. Олар чыл санында ики коргүзүглерниг ажылдап келген. Бо чылын түс-түзүнде төрүүр чүс хойдан-на 90-90 хураганны камгалап алганнар.

Кара-Талдың хойжуларының ниити хураанындан район Советиниң депутадының кандидадынга депшиттиргеп ол бригаданың мурнакчы чыгычызы, комсомолчу Тумат Оюн-оол, кодээ Советтиң депутадының кандидады мурнакчы хойжу Алдын-Херел Санчы олар база-да мурнакчы ажылынчылер. Ылаңгыя эң Санчы эрткен чылын төрүүр чүс хойдан-на 90 хураганны менди ап, дорукгурган. Бо чылын ол коргүзүгүү 91 чедирерин хүлээнип, хой бүрүзүнден-не 3,2 кг дүктү кыргын алырын хүлээнген шудургу ажылдап турар.

Сөңгүдүлга чедишкинниг ужуражыр дээш Кара-Тал бригадазының коллективи бир чаа кыптаг кылыр үүдүг ыяжын белеткээр. Чоза бригадазының сөңгүкчүлдары сөңгүдүлдаар хүнүнге чедир кижи бүрүзү кыптагларны септееринге ажыттаар ыяштыг кезээрии хүлээнген ажылдап турар.

Т. ДАМБАЖЫК.

ДЕЛЕГАЦИЯЛАР ПРАГАДА БАРГАН

ПРАГА. (СЭТА). Экономиктиг Дузалашылга Чөвүлелиниң XXVII сессиязының ажылынга киржири-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан совет делегация июнь 4-те Прагада чеде берген.

ЧССР-ниң чазаанның Даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү болгаш секретары В. Биляк, ЧССР-ниң чазаанның Даргазының ораалачызы Ф. Гамоуз, федералдыг чазан министрлери, эске-даа чехословак төлээленчилер совет делегацияны аэродромга утпаан.

• • •

ПРАГА. (СЭТА). ЗДЧ-ниң сессиязының ажылынга киржири-биле БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодорова баштатнан Болгарияның, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Е. Фок баштаан — Венгрияның, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги ораалачызы Х. Зиндерман баштаан—ГДР-ниң; Куба Республиканың Премьер-Министриниң ораалачызы К. Р. Родригес баштаан—Кубаның; МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал баштаан—МАР-ның; ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич баштаан—Польшаның; РСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы И. Г. Маурер баштаан—Румыниянның делегациязы база Прагада чеде берген.

Ол ышкаш Звиялединг нүүсеичи вечазының даргазының ораалачызы А. Вратушей баштаан ЮСФР-ниң төлээлери база чеде берген.

Озал-ондактыг таварылганы истээри

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның чепсектиг күштериниң министри Р. Галле Францияның камгалал министерствозу Совет Звиязи-биле кады совет самолёт ТУ-144-түң озал-ондакка таварышкан байдалын истеп көрүп медеглээн.

Ол айыылдыг халаа Парижте ужар чүүл делгелгези боол турган Ле-Бурже аэродромунуң ужудуп үнер шолуңден ырак эвес, дыка бедик эвес черге коргүзүг ужудуушкун үезинде болган.

Аэродромнуң чанында чүртгакчылыг черниң элээн каш бажынарын самолёттуң бузундулары үрегдээн. Өлген кижилер база бар.

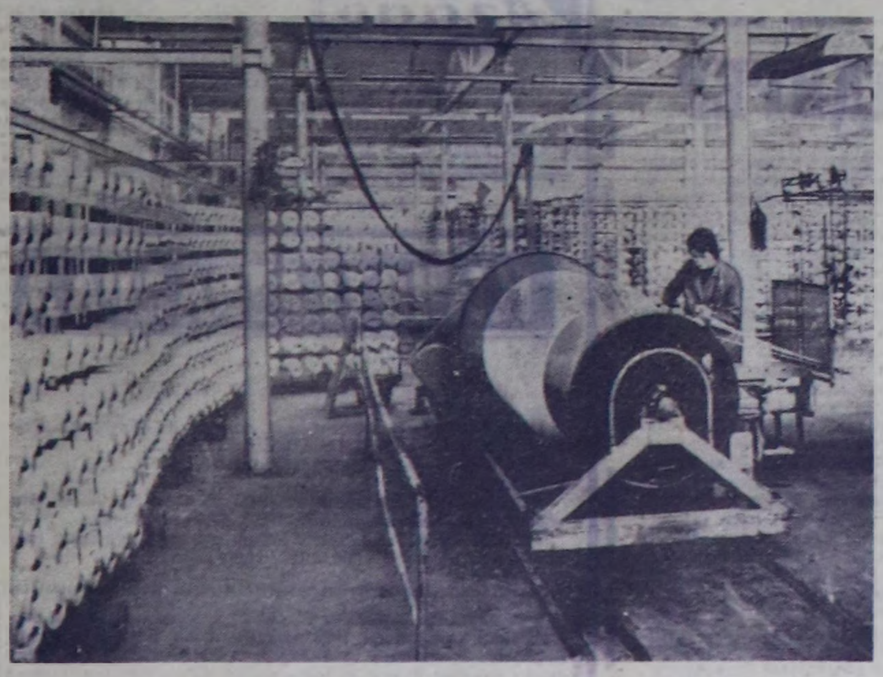

Бөгүн Польша Улус Республикада дааранныганың 600 хире болгаш пос аргыдазының нүүлүг 150 ажыг фабриказы амылдап турар. Ол будурулге черлериниң будурүп үндүрүп турар хептери болгаш постери делегейниң чүс ажыг чүртүнда, оларның аразында Совет Звиязинде чылдың-на улам калбаа-биле сураглып турар.

ЧУРУКТА: Гомув-Вельконольсьниниң торгу аргыыр «Сильвана» комбинадының цеги.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Делегей бо хүннерде

АҢГЫ ТУЛЧУУШКУННАРЫНЫҢ ФРОНТУЛАРЫНДА

БОТТАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕРИ ДЭЭШ

Капиталистиг делегейде шыңгыы аңгы демисели үргүлүлеп, нүүрүлээнде ажыл-ишчилериниң массалыг ажыл соксадыышкыны болуп берген эртип турар. Ажыл соксатканнар ажыл төлевирин улгаттырарын, амыдыралчурттаалгазының байдалын эжиндерин болгаш өртектер улгаттырарын соксадырын негеп турар. Ажыл соксадыышкыннары кайгамчык шудургу болуп, үлеттүрүүң хөй-хөй адырларында нептереп турар. Экономикага хамаарышкан негелдерден аңгыда, аңаа политиктиг лозуңдарны база салып турар. Күш-ажыл биле капиталдың аразында тулчуушкуннарның кыпкыгып, аңаа буржуазтыг делегейниң чүүл-бүрүү чүрттарының ажылчы чоннарының киржип турары ол бүгүден көстүп турар.

Францияда социал хандырылга системазының албан-хаакчыларының ажыл соксадыышкыны үш неделя дургузунда үргүлүлеп келген. Ол ажыл соксадыышкыны Парижке болгаш Париж девискээринге эгелээш, сөөлгү хүннерде чүрттүң оон өскө девискээрдеринге база нептерей берген. Ону Бүгү-ниити күш-ажыл каттыжыышкыны, Францияның демократтыг күш-ажыл каттыжыышкыны, «Форс увриер» профэвилел деткээн. Ажыл соксадыр шимчээшкин Францияның найысылалынга болгаш соңгу департаментилерге эң нептерейгей болур чоруктуу чедип алган.

Ажыл соксадырынга киришкеннер ажыддээрлиниң байдалын эжиндерин, тариф нормаларын өскертирин, ажыл төлевирин улгаттырарын болгаш кызыр ажыддыг болган туралрларның санын көвүдедирин негеп турар.

Францияның бүгү-ниити күш-ажыл каттыжыышкыныңның секретары Анри Краюкки премьер-министр П. Мессмерге чагаа чоруткаш, Бүгү-ниити күш-ажыл каттыжыышкыныңның төлээлекчилери-биле кады Францияда социал хандырылгазының айтырыгларын чугаалажыырынче чүткүлдүг мозу-шынарлыында. Маадыр чижек кылдыр оон күш-ажыл дептеринде бижимелерин айтып болур. Ол бижимелерни кичээнгейлиг коорге, Анатолий Нехорошков школа доозкан, ажыддавышаан, үзүктел чок өөренип-ле, өөренип-ле чораан кижи-дир дээрзи идеп апаар. Бодуңун ниити билиининг деннели чүгле чеди класс-даа болза, ол ам электротехниканы, геологияның үндезиннерин болгаш аг эртемнериниң эң билиглерин дыка эки билир. Оон ынай Анатолий Нехорошковтуң күш-ажылчы доңчу намдарында бир онзагай үүн болза, оон бир шилип алган ажылынга доктаамал, турум бүдүштүүнде. Чамдык кижилер чангыс чыл дургузунда безин дөрт-беш ажыл солуп кааскан болгулаар шыкаыгай. Нехорошков ындыларга хамаарышпас. Оон күш-ажыл дептеринде өө дээрелерин дешпилери доозулган, бо хүннерде оларныңбиле ужуражылгалар чоруп турар.

Чоннуң кандидаттарының аразында Торгалыг салбырының Чоза бригадазының мурнакчы хойжулары Анай-оол Донгак — Өвүр район Советинге, Валентина Донгак — кодээ Советке чоннуң кандидаттары. Олар чыл санында ики коргүзүглерниг ажылдап келген. Бо чылын түс-түзүнде төрүүр чүс хойдан-на 90-90 хураганны камгалап алганнар.

Кара-Талдың хойжуларының ниити хураанындан район Советиниң депутадының кандидадынга депшиттиргеп ол бригаданың мурнакчы чыгычызы, комсомолчу Тумат Оюн-оол, кодээ Советтиң депутадының кандидады мурнакчы хойжу Алдын-Херел Санчы олар база-да мурнакчы ажылынчылер. Ылаңгыя эң Санчы эрткен чылын төрүүр чүс хойдан-на 90 хураганны менди ап, дорукгурган. Бо чылын ол коргүзүгүү 91 чедирерин хүлээнип, хой бүрүзүнден-не 3,2 кг дүктү кыргын алырын хүлээнген шудургу ажылдап турар.

Сөңгүдүлга чедишкинниг ужуражыр дээш Кара-Тал бригадазының коллективи бир чаа кыптаг кылыр үүдүг ыяжын белеткээр. Чоза бригадазының сөңгүкчүлдары сөңгүдүлдаар хүнүнге чедир кижи бүрүзү кыптагларны септееринге ажыттаар ыяштыг кезээрии хүлээнген ажылдап турар.

Т. ДАМБАЖЫК.

ВДР-ниң партия-чазак төлээлери Пекинде чеде берген

ПЕКИН. (СЭТА). Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ле Зуанга база Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү болгаш ВДР-ниң чазаанның Премьер-министри Фам Ван Донгка баштаткан ВДР-ниң партия-чазак төлээлери албанның аянчоруун кылып Пекинге чеде берген. Төлээлер ҚКП ТК-ның болгаш КҮР-нуң чазаанның чазаанын ёзугаар ында чеде берген. Аэродромга оларны Чжоу Энь-лай, эске-даа албан кижилери уткаан.

Чөңгээчилерге удур хемчеглер

САНТЬЯГО. (СЭТА). Ранкагуа хоорайга чурум үроор үүлгедиглер организастаанынга буруулуг чөңгээчилерге удур республиканың чазаа шинтпиргит хемчеглерни алыр деп. Чилиниң иштики херектер министриниң оралакчызы Даниэль Вергара журналистерге медеглээн.

Фашиссирек идегеттериниң даэрбети бөлүүтерги он коорайның кудумчуларынга полиция-биле сегиржип алырынче мыалаашкын кылган, өрттер үндүрген болгаш Чилиниң коммунистиг анылктар эвилелиниң бажыңынга халдаашкын кылган, можунуң чагырга черниң бажыңынче чаза таварын киирерин ораладышкан. Эрге-чагырга черлерги ол кеминг үүлгедиглериниң хөй-хөй киржүүчилерин тудуп хорутдаан.

Индияга ракета салып үндүрген

ДЕЛИ. (СЭТА). Шрихарикотада (Андхра-Прадеш штат) салып үндүрүүшкүн шолуге-живден шенелде кылдыр Индияга будурген ракета салып үндүргени чедишкинниг болган. Ону салып үндүргени космос шинчилээдериниң индий организациязының программазын, боттандырарының бир кезии болган. Ол шенелде ракеталар салып үндүрери аргазын ажыглаарын шуудадыр, башкарылда системазын база шензээр арганы бээр. Экспертериниң медеглээнин ёзугаар алырга, ракетаны салып үндүрери чүгээр эртпеен.

МАР. Ниитилеп-политиктиг ажыл-чөрүдүлгага, материалдыг байлак будуреринг херээженнер идепкейлиг киришкен турбаа дег ыяштыг адыр чөл. Революция мурнунда Монгга ядыы, будуулуң чораан хөрээнин чөн ам үлеттүрдө ажыддан гурарларның 46 ажыг, надыкы камгалалының бүгү ажыылапчыларының 70 ажыг, башкыларның 46 хуузу болган.

ЧУРУКТА: тудугшу Дугарсүрен — МАР-ның Улустуң Улуг хуралының депутады.

МОНЦАМЭ — СЭТА-ның фотозу.

Хаанның медеглели

РИМ. (СЭТА). Грек чазак Константин хаанны дүжүрер болгаш Грецияны республика кыдыр чарлаар деп шинтпир үүдүргеп даэрээн моон мурнунда-ла дыңнаткан болгай. Республиканың президентиэзи хүзөлгеэн амгы премьер-министр Попадопулос хүзээнин алган. 1967 чылдың декабрьда күүрүне эргидээн кыймыскан ораладжыышкынны бүтүнейи боарга, кыдыгатткан Италияда турар Константин хаан аңаа холбаштыр медеглел кылган. Оон чугаалаанын ёзугаар мен деп кыйынган.

Дерзии үүлгедиглер

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Кипрни Грецияга каттыштырар дээш карак кызып турар генерал Гривастың чажыт бөлүүтерги ортудунга натап дерии үүлгедиглерни кылган. Пафос болгаш Лимасол хоорайларның девискээринге олар 15 чазыдырыышкынны кылган, телефон шугумнарын болгаш электри дамчыдылгазының шугумнарын үрээн. Лимасолдан ырак эвеспе Потамия суурнуң чоокунга террористер полиция патрулын бүзөлээн. Боолдакыышкынга бир полицейни балыгатткан.

УЛАМ ЧИДИГЛЕНГЕН АЙТЫРЫГЛАР

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корр. П. Абрамов дамчыткан:

Аажок улуг девискээр шөлдүг, метрозу сайзырангай четкилиг, автомобильдер шалыкым аргыжар оруктарлыг хирезинде, Нью-Йорк транспорт талазы-биле бергедээн айтырыгларлыг. Бар турар аргыжылга оруктарынга автобус санын көвүдедип турганы, иштининг транспорт системазын калбартыр ораладжыышкынзарны хоорай арге-чагыргазы кылырга-даа, хоорай кудумчуларынга транспорт тырыгыры көвүдээн. Ындыг апаарга Нью-Йорктуң хоорай чагыргазы биеэде автомобиль транспорту-биле адаанажып шыдавайн барган, бүзүреллиг арга — демир-оруктарны катап ажыглаар дей берген. Нью-Йорктуң Дж. Кеннеди аттыг аэропортун Ньюарк-биле (Нью-Джерси штат) аргыштырар ийи демир-орук шугумун тудуп тургузар дээн.

Хоорайның ол-ла девискээринге «улустар аразының садыг төвүүнү» 400 метр ажыг бедик ийи бажыңны тударга, транспорт талазы-биле нарын айтырыг тургустунуп келген. Ону шинтпиргээрин бодаан, чер кырынга беш километр хире дурттуг релье оруктуг тудар. Даан-шимээн авазежидир дээш «чер кырынга чоруур» вагон дугуйларын резина-биле додарлаар.

Ол төлевилелдерни боттандырарынга хөй акша-хөреңги херек. Хөй-ниитиниң хереглелдери биле улуг-улуг компаниаларының болгаш чер эжелекчилериниң орулга алырынче чүткүлүнүң аразында чидиг чаруудээлер хоорайның транспорт айтырыгларын шинтпиргээринге база шаптыг боол турар. Нью-Йорктуң хоорай транспортунуң амгы системазын детклиринге хоорай чагыргазының акша-хөреңгизи чедишпес, ынчангаш оон чарыгдаларын төлээр ушурга хоорай чурттакчылары таваржып турар. Метрозап, автобустап чоруурунуң чарыгдалдары сөөлгү чылдар дургузунда 35 цент улгатткан. Ам ону 50 цент улгаттырарын база чугаалажып турар. Хоорай чагыргазы шимчевес өнчү-хөреңгиге оныар үндүрүтпү шоолуг эвес улгаттырган, метрозап арганы жарының төлевирин 25 цент чедир кызырып болур деп коргеп төлевилел чогаатткан. Ынчаныыже чер эзлери улуг хөреңгитеннер болгаш монополиялар «хоржок» дижи берген соонда ол төлевилелди кыйчыктырбайн барган. Хөреңгитеннер боттарының алыр орулгаларындан карежаддар дивейн, хоорай транспортунуң четкизин калбартырынга хөреңги киирикселвейн, оң чарыгдалдарны Нью-Йорктуң чурттакчыларынга төледиксеп турар.

ШЫН

ЛУНОХОД-2: Айга шинчилелдер программазы күүсеттинген

СЭТА-ныӊ дыӊнадыы

Ай кырынга боду чоруур автоматтыг «Луноход-2» аппараттын дузазы-биле кылыр эртем-техниктиг шинчилелдер, шенелделер программазы бүрүн күүсеттинген.

«Луноход-2-биле» дөрт ай дургузунда радио дамчыштыр 60 катап харылзашкан. Ынчан аппараттын системаларының ажылдаарын контрольдаар, шимчээшкинин башкарар ажылдарны, эртем шенелделерин күүсеткен. Черже медээлерин дамчыдып берип турган.

«Луноход-2-ни» Айга 1973 чылдың январь 16-да автоматтыг «Луна-21» станция чедирген. Ол станция Аяс далайның төвө кыдынга. Лемонье оңгарның чанынга барып хонган. Далай — дип аразының шилчизге зоназынга Ай дугайында эртемте эргежок чугула комплекстиг барымдаларны алган турарынга таарыштыр хонгуруушкун черин шилип алган.

Тургустунган сорулгаларга дүүштүр боду чоруур аппараттың баар черлериниц уг-шинин төлевилээн. Автоматтыг лабораторыя баштайгы ийи ай хүнүнүн дургузунда дип девискээринче угландыр мурнуу талаже чоруп турган. Эрик кавызының девискээрии ылавылап шинчилээн соонда, луноход соңгу таладан мурнуу талаже 16 километр шөйүлген улуг куржаангы көшкезинче шиглей төвө талаже чоруп турган. Ол көшкенин барыын, төөндэ талаларын ылавылап шинчилээн.

Нарын, шаптараазынныг девискээрге чоруп тургаш, автоматтыг аппарат беш ай хүнүнүн дургузунда 37 километрни эрткен. «Луноход-2» чоруккур болгаш шимченгир, ынчангаш боду чоруур баштайгы «Луноход-1» аппараттын эрткен оруунган 3,5 катап узун оруктү эрткен.

Боду чоруур аппаратта тургускан телевидение аппаратуразының дузазы-биле Черже 86 делгем девискээрлер чуруун болгаш ай кырынын 80 муң чурук дүрзүлелдерин дамчыткан. Чуруктар тырттырып турган үеде ай кырының тургузуун ылавылап шинчилээр арганы бээр, онза сонурганчыг девискээрлериниң стереоскопия чуруктарын алган.

Луноходтуң эрткен оруунга ай хөрзүнүүк үстүү каъдының физика-механика байдалын үргүлчү хемчээл көрген болгаш ай бүдүмелдериниң химия составын чангыс эвес улаа аналиэтээн. Чоруткан шинчилелдер ай кырының чүүл-бүрүү бүдүштериниң: оңгарларының, сайырам даштыг терраэринин болгаш түс-түс даштарының, бүзүк куржаангы йилериниң дугайында янзы-бүрүү барымдаларны алыр арганы берген.

Сорунзалыг талаларның янзы-бүрүү байдалын болгаш ай бүдүмелдериниң сорунзалын эрткен оруктуң бүгү дургузунга соксаал чок хемчээл көрген. Луноходтуң сорунза хемчээр дерии ай кырының аңгыангы девискээрлеринге сорунзалыг талаларның сорунза күжүнүн оранчок өскерлип турарып демделээн. Ай кырының сорунзалыг талаларының сорунза күжүнүн чангыс ай эвезин алган барымдаалардан билдинген. Эртикен оруктуң аңгы-аңгы черлериниге луноход шимчевейн турда, сорунза күжүн үр үе дургузунда хемчээп көөрге, чүс-чүс билометр ханыда ай иштининн тургузуунуң дугайынга барымдаалар алыр арганы берген.

Хүндеп болгаш галактикадаң келген укту дерел чырыын тайылбырлаар хемчээшкиннер кылырын үргүлчүлээн. Ол шенелделер — ооп мурнунда автоматтыг хой-хой станцияларының Хүнде, планеталар аразында болгаш ай чоогунун делгеминде бооп турар бойдус болуушкуннарын хөй чыл дургузунда шинчилээр программаны күүседирин уламчылаана болган.

Айга дээр чырыырын шинчилээр хемчээшкиннерни ай кырынга ан баштай күүсеткен, луноходка хамаарыштыр лазер-биле пеленгация кылыр шенелделерни кылган. Көстүр болгаш кедергей көк өңнүг херел спектрлериниң девискээринге ай дээринин чырыырын шинчилээр хемчээшкиннер талазы-биле кылган шенелделер сонургапчыг түүнелдерни алыр арганы берген. Айны долгандыр доозун кезекчигештер каъттапы берген, олар көстүр хүн херелинн болгаш черден кайтыктыр дээп турар херелдерни аажок кайтыктырып турар деп чүве баштайгы аналиэтээн билдинген.

Лазерлер дузазы-биле айның космос станцияларының ай девискээринде турушгарын тодарадып хемчээр системаның ажылдаарын шуудадыр дээп «Луноход-2-ге» лазер херелиниң «Рубин-1» приёмнигин ажыглаан. Боду чоруур аппараттың ажыдап турган үезинде квантылыг оптика генераторларының дузазы-биле луноходка хамаарыштыр лазер күжү-биле пеленгация кылыр шенелделерни күүсеткен. Үк генераторлар Совет Эвилелининг элээп хөй обсерваторияларында тургустунган. Фотоприёмниктан хүлээп алган оптика медээлерин радио шугумун дамчыштыр Черже сайгарып дамчыткан. Ооп алган түүнелдер луноходтуң ай девискээринде турушгарын аажок ылавылалыг тодарадыр арганы берген.

Луноходтуң системалары болгаш конструкциялары ажылдап турган бүгү үезинин дургузунда улуг күштүг шимченишкиннерге шыдашкан, температураның күштүг өскерлишкиннериниң салдарынга эки шыдажып эрткен. Херекселдер хааржаанга микроатмосфераның чогуур хемчээлдерин доктаамал хандырып келген: температуразы — 12-ден 32 градус чедир чылыг, базылыкыны — агаар чок хоолайжыгашка мөңгүн суунуң 770-ден 830 миллиметр бедиири-биле деп турган.

Автоматтыг «Луноход-2» аппарат-биле кылыр ажыл доозулган. Боду чоруур совет лабораториянын дузазы-биле алган эртем информациязы Айның болгаш ону долгандыр турар октаргай делгеминиң дугайында билигнн улам калбартырынга бараан болур.

Чоруткан эртем-техниктиг шинчилелдериниң болгаш шенелделериниң түүнелдерин чарлап дыңнадыр.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

КУБОК—КЫЗЫЛДА

Совет Тыванын беш чылы аттыг стадионга республиканың бирги черн дээш чиик атлетика маргылдаазы дөзүлүнген. Аңаа районнарның, Кызылдың, Хөөу-Аксының шилиндеп командаларының киришкен. Эр улустуң спорттуң он, херээжиннер чеди хевирлеринге маргышканнар.

Кызылда педагогика институдунуң студентизи Федор Назачков 100 метрни 11,2 секундада, 200 метрни 23,5 секундада маңнаан, ол ийи хемчээлге 1973 чылда республиканың чемпиону атты чаалап алган. Херээжиннерниң 100 метрге чарыгынга Хөөу-Аксындан келген Надежда Анисимова шылгараан.

1500 метрниң чарыгынга республиканың чаа рекорду тургустунган. Кызылдың политехникумунуң сургууулу Виктор Михайлов айыткан хемчээлге 4 минута 12 секундада маңнаан, 1965 чылда Анатолий Шедогубовтуң тургусманы республика рекордун 7 секундага чаартнан.

Национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Александр Денисов мастер адын херек ырынга бадыткап, черниң узунун 6 метр 46 сантиметрни, үш улай халыгырынга 13 метр 93 сантиметрни халаап, спорттуң ол ийи хевиринге тиилекчи болган. Кызылдың № 35 профтехниктиг училищезинниң башкызы Вячеслав Горшков черниң бедиин 1 метр 85 сантиметрни ашкаш шылгараан.

Эр улустуң дөрт кижи киришкичилиг 100 метр хемчээлдиг эстафетазынга Тываның база бир чаа рекорду тургустунган. Кызылдың № 1 командазының спортчулары А. Денисов, Ф. Казачков, В. Чихачев, В. Шутов 400 метр черни 44 секундада эртнеп, азы командаңың киришкичилериниң кижи бүрүзү 100 метрни 11 секундада эртнеш, бирги разрядтың нормазын күүсеткен.

Чиик атлетика маргылдаазының түүнелинде команда талазы-биле бирги черни Кызылдың № 1 командазының спортчулары алгаш, республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчилир кубогу, бирги чергенин диплому-биле шаңнаткан. Ийиги-зии—Кызылдың № 2, үшкүзүн — Хөөу-Аксының шилиндеп командалары эзлээнмер.

ЧУРУНТАРДА: национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Александр Денисов (оң талазында), 100 метрниң чарыгынга шылгарааннар (солагай талазындан) Т. Гущина, Н. Анисимова, А. Новиковина.

Ч. ВЛАДИМИРОВ.

Автормуң фотолары.

КЫРГАН-АВАМ

Новелла

Шериг албаны эрттирип эгелээ-ле бир чыл чоокшулап, күстүң башкы айы үнүп турда, шөлээ алгаш төрээн Тываига хап иейген мен. Өскен-төрээн суурумга келгеш, ада-ие, төрел-дөргүл, эш-өөрүм-биле ужураашкиннерге шыдашкан, температураның күштүг өскерлишкиннериниң салдарынга эки шыдажып эрткен. Херекселдер хааржаанга микроатмосфераның чогуур хемчээлдерин доктаамал хандырып келген: температуразы — 12-ден 32 градус чедир чылыг, базылыкыны — агаар чок хоолайжыгашка мөңгүн суунуң 770-ден 830 миллиметр бедиири-биле деп турган.

Автоматтыг «Луноход-2» аппарат-биле кылыр ажыл доозулган. Боду чоруур совет лабораториянын дузазы-биле алган эртем информациязы Айның болгаш ону долгандыр турар октаргай делгеминиң дугайында билигнн улам калбартырынга бараан болур.

Чоруткан эртем-техниктиг шинчилелдериниң болгаш шенелделериниң түүнелдерин чарлап дыңнадыр.

Киномеханиктериң чедиишкини

Бай-Тайга районнуң кино ажылдакчыларының аразында социалистиг чарыш шиитпирлиг чылда калбарган. Ооң тодаргай чижээнде арткан кварталда кино көргүзериниң, көрүкчүлер санының, киирген орулганың планы түс-түзүнда 104—105 хуу болганын чугаалап болур. Ийиги кварталдың сөөлгү айы чоруп турарда болза, көргүзүүлер бирги кварталдан эки болур деп чүве ам бээин билдинип турар. Моон кол чылдагааны—бо чылын чаа киноларны чон ортузунга баш бурунгаар чарлап, ону пропагандалаар аныяктарны кино четкилериниң чанында тургускаңында болуп турар. Ол ышкаш чонның кино уран чүүлүнүе сонуургалы мурнуку чылдарның деңгелинден бедээн.

Соцчарыштың түүнелдерин ай санында-ла үндүрүп, мурнакчыларны илереткеш, шаннап, мактап турары чанчыл апар чыдар. Мурнакчыларга Л. Иргит, К. Лопсан, О. Каваа, Д. Иргит, Э. Лама, К. Чондан болгаш өскелериндаа хамаарыштырып болур. Ол ышкаш септелге мастери Саая Конзан хөй чылдарның дургузунда хамаарышкан ажылынга ак сеткилдиг чоруун көргүзүп келген.

Районнуң кино ажылдакчылары район төвүнүң ногаанчыдыгазының ажылынга үлүг-хуузун киришкирген болгаш спортчу маргылдаалаага идепкейлиг киржип турар апаргаңы—оларның чүгле киноларны үндүрери-биле кызыгаарлаттынмайн, бүгү тала-биле турасоруктуг анарганың хереченип турар. Олар кожазы—Барыын-Хемчик районнуң кино ажылдакчыларыи социалистиг чарышка кыйыргаан.

И. ДАНЗЫ,
киномеханик.

КУКУРУЗА ОЛУРТУЛГАЗЫ

«Найыралы» совхозта Очуржап Чиңгин-оолга удуртқан № 1 трактор-хөөу бригадазының механизаторлары тараа культураларын чаштырарын доозкаш, мал чемн культураларның тарылгазын доозар чоокшулаан. Бригада 700 гектарга кукуруза олурткур планының 200 гектарын артырып алган. Ол культураның олуртулгазында 2 трактор агрегады ажылдап турар.

Бригада бо чазын 1790 гектар черни удур андарып, 1155 гектарга тараа культураларын чаштырган. Эрте болгаш эки шынарткыг кыдыр чаштырган шолдерде тараа ногаарарын үнүп келгей.

Совхоз бо чылын пинтизибиле 17.116 гектар черге тарылга чорудар. Тараа культураларының шөлүн ук ажылагый бо чазын 600 гектарга алгытқан. Ону чаңгыс чылдыг сигеннерин тарырыны 300 гектарга, чайын андарар черни база 300 гектарга кызырганының ачызында чедип алган.

№ 1 трактор-хөөу бригадазы амгы үеде кукурузадан аңгыда, чаңгыс чылдыг сигеннерин 307 гектарга чаштырып дооскан. Сула чаштырылгазында 3 трактор агрегады ажылдап турар.

Бистиң корр.

АРАГАЛААШКЫНГА УДУР ДЕМИСЕЛДИ КҮШТЕЛДИРЕР

Алкоголизм дээрге арагапы үргүлүү болгаш хемчээл чок ижерниин чылдагаанындан тыптыр аарыг. Ооң түүнелиндө кижи хораннанып болгаш утаапы солуудай берип болур.

Арагалаашкын түүлө арагачы кижилерге эвес, харын ниитилел амыдыралынга хоралыг. Арагалаашкынның тыптып келир чылдагаанын кижиниң культуразының чыдыш калганында болгаш моральталазы-биле быжыг туруш чок, салдынчаанда. Арагалаашкынны оскээр канчаарда тайылбырлаарының үнезинин чок. «Арага ишпес аргажок болдум»— деп, арагачыларның ында-бүрү чылдагаан кагары дээрге авыяастыг торук-тур. Арагага сундукканкижилер моральдыг мөзүзүн, ниитилел болгаш өг-бүле мурнунга харысалгазын оскунган, шаарланган кижилер-дир.

Арагачының алыс баар оруу—алкоголизмден аарыры. Алкоголизмден хоотурап аараан кижи дээрге верви, иштики органнары үрелген, бүгү организми кошкаан, ажылгадаа, амыдыралга-даа тодимче чок инвалид кижи-дир.

Алкоголизмден аараннарны эмнээриниң аргаларын совет медицина ажылдап кылган болгаш ону чедиишкиниг ажыглап турар. Бистиң республикада алкоголиктерни психоневрология диспансериндө эмнеп турар. Алкоголизмни өскө аарыглаар ышкаш база-ла эмнеп болур. Ол эмнээшкин үр болгаш берге-даа болза, эмчилер ону чүткүлдүг боттандырып келген. Маңаа кожала чүве — эмнедирии күзээп аарыг кижиниң бодундан хамааржыр. Аарыг кижи эмнеткен соонда араганы шуут ишпес үнүрлүг. Ол— кол нетелде. Бир эвес араганы бичиин-даа ажер болза, ол кижи арагажө катап сундуга бээр. Оон туржук өлүп болур. Ыланғыя дисульфирам дээ тетурам аттыг антабус препараттары-биле эмнеткеннер арагазырак чоруунуң уламындан өлүмгө таваржып турганнар.

Арагалаашкынга хандыкшаап болгаш алкоголизмден аараннарны төлептиг оруукче киирип, кадык-шыырак кижи кылып алыр сорулга-биле бистиң чуртувуста кичээнгей салыш, оларны эмнедириниң бүгү хемчеглерин ап турар. Маңаа бирги эдлчогдо «Хоочураан арагачыларны (алкоголиктерии) албадап эмнедириниң болгаш күш-ажыл-биле кажээдириниң дугайында» 1967 чылдың апрель 8-те болгаш «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирор талазы-биле хемчеглер дугайында» РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1972 чылдың июнь 19-та Чарлыктарында көрдүнген хемчеглер улуг рольду ойнаан.

Ында көрдүнгенин ёзугаар, хоочун арагачыларны болгаш алкоголизм-биле аараннарны албадап эмнедир болгаш күшажыл кылдырыш эдо кижизидер түскай профилактореилерии ажыктаан. Оларны дургусканының чылдагааны чүл дээрге, арагаже сундукканнар администратиптиг болгаш хөөпинтининг хемчеглерин тоон көрбес, сагыштыы-биле арагалап, социалистиг ниитп чурттазганың нормаларыпга чагыртпас апаргапда күрүне бодунуң албадашкын хемчеглерин алыр апаар дээш ол болдур.

Эмнедип-ажылдадыр профилактореилерже чорудар кижилерни милиция органнары хөй-ниитп организациялары-пын, ажылчы чоннар коллективтериниң, өг-бүлезиниң негелдезин ёзугаар улус судунче шилчидер. Ол материалдарга эмчиниң түүнел бижиин ыяап-ла кожар.

Улус судунуң шиитпирин ёзугаар шиитпиргеп кижилерни профилактореймже ийи чыл чедир чорудар. Анаа оларны эмнеишпээн, ниитпгө ажыктыг хүн-ажыпга ыяапдаңгаш, кырган-авамче көрүптеримге, бааргым ажыш диди.

Ийе. Кырган-авамның бажының дүгү көгерген, хавааның сыгыглары арбыдаан, ооргазы бүшүүйүп ыаап-тыр. Ынчалза-даа орак-чуртту ыаастамыр сөөду, кысты төрээп, амырдыш чок өстүрүп каан, буянчолдуг кижи-дир. Ол бар болгаш, авыралдыг авайымныкдаа, мээң-даа чырыын чөр кырынга чурттаар аас-кежиктиг болганывысты бодап келгеш, ам кырган пошче катап көрдүм. Саитырымга, ооң саагапчылары, кырган-авам дугайын бодаан мен ышкаш, кырган пештүң буян-чолун бияып, аңаа мөгейип турганзыг болду.

—Че, оглум, чанаалы— дээрге, өрту хире тооруткур шөөдайны чүктепкеш, кырган-авам-биле кады базыттым.

Авыралдыг хүн бар болгаш
Черниң кыры чырык, чыяыг.
Ава-биле чаш бар болгаш
Черниң кыры мөңге чалыы!

деп, чоргаараа-биле иштимде химиреиип чорумда, хүн херелинге хавааның дери кылаңнаан кырган-авам менче көрүп келгеш, хүүмүзүрүлтөөге, серген-омаам, соруккурум улам хайныгып, дөө кедээр мөңгө-баштыг Хаттыг-Тайганы уупку дег апарган мен.

Б. СЕРЕН.

СЭТА-ныӊ спорт медээлери

ФУТБОЛ. Бистиң аныяктарның шилиндеп командазы УЕФА-ның маргылдаазынга ийиги тивилелгенин чедип алган. Бо удаазда совет футболистер данилерни 1:0 санныг тиилээн.

ССРЭ-ге бирги чер дээш эдлчеглиг маргылдаалар база болгулаан. Июнь 2-де Ворошиловградтың «Зарязы» Москвага пайысыылдың торпедожуларын 3:0 санныг тиилээн. «Арарат» «Пахтакорну» ооп-даа хой — 4:0 санныг уткан. Оон арткан ужуражыышкиннарның түүнелдери ыындыг болган: «Карпаты»—«Спартак»—3:2 СКА—ЦСКА—0:1, «Шахтер»—«Зенит»—3:1, «Днепр»—«Динамо» (Минск)—1:0, «Кайрат»—«Динамо» (Тбилиси)—1:0, «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Киев)—2:2 (оң бир метриниң түүнели 5:4 болган).

• • •

БАСКЕТБОЛ. Перуга болган баскетбол фестивалындан кел чораан, ССРЭ-ниң эр улустарының шилиндеп командазы Панаманың командазын ийиги эш хуузунуң ужуражыышкынынга 111:60 санныг уткан.

• • •

ЧАДАГ-ТЕРГЕ СЫЮРТУ. Кодаа спорт инитилелдериниң телээлекчиин Рита чуруттуг А. Якобсон Бүгү-земелдиң хөй хүн үргүлчүлээн чадаг-терге чарыжынга эртпеп. Ол Кедейнай-Клайпеда аразынга 11 шак 27 минута 10 секунда маңнаткан. Ийиги черни Омскиден бартан Г. Комаров алган. Ол мурнаан кижиден түгле 1 минута 41 секунда ойлдаан. Команда талазы-биле бирги черде динамочулар—41:07.35 секунда.

Телевидение

ИЮНЬ 6-ДА

МОСКВАДАН

16.35 — Оныгт телекөргүзүг. «Смок Белью биле бичии оол». Тедешин. 18.00 — «Ут». Информастыг программа. 18.30—Оныгт телекөргүзүг. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу дээш маргылдаа. «Спартак» (Москва)—«Динамо» (Тбилиси). В. И. Ленин аттыг Топ стадионнан дамчыдыпта. 2-ги оюн. (Бижидилге). 19.25 — «Кө-дан үш кижи». Хөй серилдыг уран-чечен фильм. ГДР. 1, 2, 3 серилдары 20.50— «Делегей байдалы».

КЫЗЫЛДАН

21.20 — Телемедээлер. 21.30 — «Сириимын хүннерге». Документалдыг фильм. 21.40 — Телемедээлер. 21.55 — Чарлалдар, реклама. 22.00 — Концерт.

МОСКВАДАН

22.15 — «Эш ыр». 23.00—23.30 —«Ут». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага булуттаар, биче чаъс чаар. Барын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 16—20, өскелериие 22—26 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 22—24 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чайгы дүштер» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.20, 19.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ» «Константин Заслонов» 15.00, «Парниың дутаны» (2 сериязы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дан халаалаакта» 15.40, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Агартынган ат» 9.00, 10.50, 12.50, 14.50, «Ие-телгелиг мевээ дамскан» 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Хайыралыг кара дүнмамга кайгамчык ак роваларр» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

А-66 маркалыг бензинии бээринц хемчээли кызырлы бергеи-биле холбаштыр, 1973 чылдың июнь 10-га чедир А-66 маркалыг бензининц талонларын А-72 маркалыг бензинге орнап алырын будурүлелериниц болгаш организациялариимц удуртукчуларынга Кызылдың нефтебазазы дыиналып тур.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинии 23-54, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизинии 37-13, культура киллизинии 23-54, коозе ажылагый киллизинии 21-47, үлетпүр киллизинии 22-64, чагаа киллизинии 41-27, информация база совет тургузуг киллизинии 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг 1752.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыныың талазы-биле эргелелиниң типографизы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчуу бажың № 1). ТС—01002.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 132 (9207) | Четверг, 1973 чылдың июнь 7 | 1925 чылда үндезилеттингеи. | Өртээ 2 көп.

Июнь 17—чер-чер Советтеринге соңгулда хүнү

СОҢГУКЧУЛАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Республиканың хөгжүм-шин театрының корукчулер залына чыылган соңгукчулар РСФСР-ниң аңдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Кара-кыс Намзатовна Мунзук болгаш Кызыл хоорукүүскомунуң даргазының орлакчызы, хоорай Совединиң амгы чыыжының депутаты база катап депутатка кандидат Елизавета Демьяновна Удуракина олар-биле ужурашкан.

Аңаа бир дугаарында эш Удуракинага сес берген. Советтиң болгаш ооң чагырганында турар үлетпүр-бүдүрүлгелериниң база депутаттарының ажыл-херээниң дутайын оң чугаалаан. Чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка бүдүрүлгелер бичо эвес чедишкинниг болганын, ылангыя бо чылдың дөрт айларында продукпия бүдүрериниң планы 100,3 хуу күүсеттингенин депутат демдеглээн. Ынчалза-даа 25 бүдүрүлгениң иийиги планын күүседип шыдаваан, даарыларга, сүт комбинаттары, хлеб болгаш пиво заводтары чоннуң чугула хереглелин ам-даа четче хандырбайн турар, продукцияның шынары куду. Өске-даа четпестерин чайладыр дээш тогуур хемчеглер алдынып турарын эш Удуракина чугаалаан, соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле ажылды организастаанынга доктаган.

Ылаңгыя онкология аарыгларының эмнелгеэриниң чаа корпузун тудар, Улуг-Хемниң од чарыынга 50 орунгут уруглар садын, Каа-Хем суурга чаа школаны удавас ажыглалга киирер, хоорайның чөөн талазынга муң ажыр олуттуг чаа школаны база тудар дугайын депутат дыңнаткаш, янзы-бүрү айтырыгларга хамаарыштыр бодунуң соңгукчуларны хүлээп ап турарының дугайында доктуу чугаалаан.

Ооң дараазында республиканың Дээди Совединиң депутады Кара-кыс Намзатовна Мунзук чүве чугаалаан, соңгукчуларның чагааларын болгаш хомудаларын хүлээп ап, аңаа чогуур харыларны өйтаайда берип, сайгарып келгенин чугаалавышаан, театр коллективиниң ажыл-ижин, моон соңгаргы чогладыкчы сорулгаларны соңгукчуларга танышгырган.

Ужуражылга соонда «Аялга» деп бот-тывынгыр уран түүл коллективиниң солуу концерти болган.

А. ДЫРТЫП-ООЛ.

МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-РОССИЯ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ

Эргим эштер!

Кодээ ажыл-агыйның чугула адыры—мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-россия чөвүлел хуралының киржикчилеринге чүректиң ханызындан байыр чедирдим. Ол болза бүгү совет кижилериң амыдырал негээделерин хандырары-биле дөрт холбаалыг адыр-дыр.

Россия Федерациязының колхозчулары, совхозтар ажылчыннары, кодээ ажыл-агыйның специалистери партия, совет болгаш ажыл-агыйның органнарының удуртулгазы-биле эртикен чылдың таарымча чок агаар-бойдус байдалының бергелерин ажып эртер дээш улуг ажылды ыылганнар. Оларның кызымаккай күш-ажылы-биле мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш белеткээри көвүдээн, ыыйыстыг бода малдың, ылаңгыя инектиң баш саны өскен.

Тоскы беш чылдың үшкү шиитпирлиг чылында болгаш дараазындагы-даа чылдарда РСФСР-ниң малчыннарының мурнунда улуг болгаш харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Фермалар ажылдакчылары, кодээ ажыл-агыйның специалистери, эртемденнер мал ажылының продукциязын бүдүрерин улам көвүдедир, ажыл-агыйга интенсивтиг аргаларны иептередир, эртемниң болгаш мурнакчы практиканың чедишкиннерин калбаа-биле ажыглаар дээш эргежок чугула бүгү чүүлдерни кылыр дээрзинге бүзүрелди илергейлээрин чөпшээреп көрүкөр.

Боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны чедишкиниг күүседирин, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш демиселге чаа-чаа чедишкиннерни чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилеринге, Россия Федерациязының кодээзиниң бүгү ажылакчыларынге сагыш-сеткилимниң ханызындан күзеп тур мен.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары
Л. И. БРЕЖНЕВ.

МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-РОССИЯ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Чүртте бүдүрүп турар сүттүң болгаш инек аңдының хөй кезии Россия Федерациязының үлүүнге онаажып турар. Мал ажылының ажылакчыларының июнь 5-те Москвада Эвиледдер бажыңының Колонналыг залында ажыттынган Бүгү-россия чөвүлел хуралы республикага сүткүр болгаш эткир мал ажылын хөгжүдүп турарының байдалын болгаш перспективаларын чугаалажып турар.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазын СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы М. С. Соломенцев номчуурга, чыыланнар ону диңмиттиг, үргүлчүлединг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Мал ажылының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң директору профессор Л. К. Эрист сүткүр болгаш эткир мал ажылын хөгжүдер дугайында илеткел кыылган.

Чугаа болза хамыктың мурнунда инектериниң тарын боозадылгазының дугайында боон турар. Бо талазы-биле ажылдың программазын эртемге үндезилээн. Генетика талазы-биле үнелиг бугаларны калбаа-биле ажыглаар болгаш инектериниң херек кырында продуктулуун барымдаалап өстүрер үжуглуг.

Амгы үениң фермаларының хемчээлин база таарыштыр көөр. Республикада 1000 болгаш ооң-даа хөй инектиг фермалар эвээш авес.

Бо бүгү сорулга-биле уксаалыг бызаалар өстүрер түскай ажыл-агыйларны тургузарының эргежок чугулазын хуралга демдеглээн. Бо талазы-биле Тамбов областың үлегери бар.

Республикада өстүрүп турар инектериниң уксазын болгаш уксажыдылганың шынарларын эртемге үндезиндеп толарадырының чугулазын хуралга айыткан. Мал ажылының интенсификастаашкынынган уксажыдылга ажыл-агыйларының болгаш фермаларының ролю улгадыр. Ам олар Россия Федерациязында 1780. Оларда инектериниң саны барык 790 муң чедип турар.

РСФСР-ниң хөй-хөй фермаларында инектер чылда 3500—4000 килограмм сүттү бээр аргалыг. Ынчалза-даа бар аргалар чемгерилгениң үржүнден долузу-биле ажыглаттынмайн турар.

Хуралдың киржикчилери мал ажылынга чемгерилгениң болгаш үлетпүр аргазының улуг үжүр-дүзалыынче кичээнгей салып турар.

Хуралдың ажылында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелдериниң, эвидел болгаш республикалар министерстволарының, ведомстволарының харыысалгалыг ажылдакчылары киржип турар.

(СЭТА).

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ IX ПЛЕНУМУ

Дүүн Кызылдың Политиктиг чырыышкын бажыңынга СЭКП Тыва обкомунуң IX пленуму болуп эрткен. Пленумга организастыг айтырыгны чугаалашкан.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретарынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары турган эш Григорий Чоодуевич Ширшинни пленум бир үн-биле соңгаан.

СЭКП Тыва обкомунуң секретарынга болгаш бюро кежигүнүнге СЭКП Танды райкомунуң бирги секретарынга ажылдап турган эш Дандар-оол Көк-Хүнаевич Ооржакты соңгаан.

Пленумнуң ажылынга СЭКП ТК-ның Партийжи-организастыг ажыл килдизинин эргелекчизинин оралакчызы эш Е. З. Разумов киришкен болгаш чүве чугаалаан.

Республиканың партия-ажыл-агый активиниң хуралы

Дүүн, июнь 6-да Кызылдың Политиктиг чырыышкын бажыңынга республиканың партия-ажыл-агый активиниң хуралы болуп арткен. Активке СЭКП Тыва обкомунуң кежигүннери, райбүтүском даргалары, ажыл-агый удуртукчулары киришкен.

Чартык чыл планының республиканың партия-ажыл-агый активиниң хуралы айтыкан. Мал ажылының интенсификастаашкынынган уксажыдылга ажыл-агыйларының болгаш фермаларының ролю улгадыр. Ам олар Россия Федерациязында 1780. Оларда инектериниң саны барык 790 муң чедип турар.

РСФСР-ниң хөй-хөй фермаларында инектер чылда 3500—4000 килограмм сүттү бээр аргалыг. Ынчалза-даа бар аргалар чемгерилгениң үржүнден долузу-биле ажыглаттынмайн турар.

Хуралдың киржикчилери мал ажылынга чемгерилгениң болгаш үлетпүр аргазының улуг үжүр-дүзалыынче кичээнгей салып турар.

Хуралдың ажылында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелдериниң, эвидел болгаш республикалар министерстволарының, ведомстволарының харыысалгалыг ажылдакчылары киржип турар.

(СЭТА).

ЧУРУКТА: Тываның хөгжүм-шин театрының артистери. Ортузунда — чогаалчы С. Сарыг-оол көрүкчүлерге чүве чугаалаан тур.
А. ЧАРАШ-ООЛДУҢ фотозу.

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАДА

Кыргылданы организастыг эрттирер

«Найырал» совхозтуң чүүле улуг хою бээри 33.500 баш чедип турар. Ону бүрүң-биле часкы кыргылдага киирер апаар. Эрткен чылын бир хойга онаалтыр ортумаа-биле 2,1 кг дүктү кыргып алган. Ам ону 2,4 кг чедирер деп турар бис. Ынчангаш 101 тонна дүктү күрүнеге бээр планныг онаалдавыстың 92,4 тонназын часкы кыргылдадан киирип-тер аргавыс бар. Тево биле өшкүнү кыргаш, ооң 2 тонназын күүседикен бис. Арткан дүктү бедүүн болгаш тартык бөдүүн дүктүг 1000 баш хой биле хураганның күскү кыргылдазыдан чедирип алыр деп санап көргеи.

Эрткен чылын совхоз күрүнеге дүк садар талазы-биле 3 тонна өреллиг арткан. Хой кыргылдазынга багай белеткелдиг ужуражканывыстан ол болганын миннип чугаалаар херек. Ону катаптаас дээш совхозтуң түскай эртемнилери, хойжулары болдувар хемчеглерин ап чорудуп турар.

Аҗыл-агыйда 4 кыргылда пунктузун бүрүн дерип, сеткен дооскан. Код салбырлар Кара-Талда 20 агрегат, Шанчыда—24, Үрбүңде—20 агрегатты тургускан, Үрбүн биле Кара-Тал салбырларда кыргылда пунктуларынга сут улгаткаш, айнык таварыштырып, хой кыргырынга шаптык ужураштыра берип болуурун барымдаалаш, 24 агрегаттыг кыргылда пунктузун Бүлакта бо чылын немей тургускан. Ында бүтү дериин белеткеп чедирип каан, кажаа херек апарза, агрегаттарын эптеп тургузар.

Кыргылдага киржир кижилериҢ четчелээшкинин кылган бис. Оларның улуг кезии бо ажылга каш чыл улаштыр киржип турар, дуржулгалыг кижилер. Дүктүң шынары ону класстан ылгаар кижилерден база хамаарыжыр. Ынчангаш бо чылын бис Борис Түлүш биле Галина Сүртүк оларны түскай өөредип алган бис.

Эрткен чылын Чаа-Хөлге шенелде кыргылданы бо айның 10-да эгелей берген турган. Ам база ооң улуг орайтавас деп көрген бис. Бо айның 15-те бистиң совхозка районнуң кыргыкчыларының хойну дүрген кыргырының талазы-биле конкурузу болур. Орта совхозтуң кыргыкчылары база белеткенип турар.

Д. НИКОЛАЕВ,
«Найырал» совхозтуң кол зоотехниги.

Пропагандистерге немелде күш

СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында марксизм-ленининизмниң кежээки университединиң элчеглиг доозукчулары дипломнарын алган. Партия-ажыл-агый активиниң факультединиң 25 кижи дооскан. Олардан № 14 механизация эртелелиниң начальныгы С. Голдырев, «Тыва тудуг» тресчиниң бүдүрүлге-техниктиг четчелээшкин эртелелиниң инженери Г. Кузнецов, инженер-төлевидекчи Е. Ефимов (Чурттагта-коммунал ажыл-агый министрествозу) өөреним келген үеэнинге дургузуунда политика талазы-биле бижиг билиглерни шингээдип ап, партияның амгы үеде экономиктиг политиказының угланышкынынарын тус черинге ажылдап турар коллективтеринге байдалы-биле ханы холбап билирин көргүскен. Олар шылгаралдың дипломнарын алганнар.

Ийи чыл бурунгаар университетке журналистика салбыры ажыттынган. Ооң дыңнакчылары 34 кижи ук салбырның баштайгы доозукчулары болган. Улус ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында ажылдап турар специалистер, ажылчыннар журналистика салбырынга партийжи совет парлалганың принциптерин, теориязын, практиказын өөренип, боттарының политиктиг билиин бедиткеннер. Салбырның дыңнакчыларындан инженер Р. Зыкова, Күрүеевиң айыыл чок чорук комитединиң ажылдакчызы И. Белоконь, облпрофчөвүлелдиң ажылдакчызы Б. Савыр тергиин өөренгенниниң дипломнарын алганнар.

Марксизм-ленинизмниң кежээки университединиң доозукчуларындан республикада эки ажылдыг пропагандистерге саналып турарлар эвээш авес. Беш чылдың шиитпирлиг бо чылының доозукчулары база марксизм-ленининиң өөредигинге пенсередикчилер, тайылбырлакчылары, партияның, комсомолдуң политчырыдышкыны, ажылчы чоннарының экономиктиг өөредилге системазының пропагандистеринге немелде чаа күш, парлалганың, телевидениениң болгаш радионуң идепкейлиг кур кужу—штаттан дашкаар корреспондентилери болуру чугаажок. Университетке шиитпирлиг алган билиглер оларның ажылынынге, амгы үениң нарын айтырыгларын сайгарып билириниге дузалаар дээрзин доозукчуларга дипломну тыпсып тура, СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары Ю. С. Путинцев, кежээки университеттиң башкызы П. В. Кирдеев чугаалаан.

М. ДУЛУШ.

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери

УЛУГ СОНУУРГАЛ-БИЛЕ

Тываның литературазының болгаш уран чүүлүнүң хүннериниң июнь 1-де эгелээн районнарының бирээзи Бии-Хем. Ол районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының суурларына сөөлгү хүннерде чон Культура бажыңнарынче, клубтарже кежээнин-ле сөктүп чоруп турган. Көрүкчүлериниң мурнунга хөгжүм-шин театрының, «Сайна» ансамбльдиң артистери болгаш чогаалчылар чогладыкчы отчётун кылып, ооң-конценртчыг аялдап чеде бергени ол.

Июньның 4-түң хүнү. Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң симфоникчыг оркестрининг солуу концерти районнуң культура бажыңынга болур дугайында чарлал Туран хоорайга эртенче тарай берген. Ынчалзажок ол хүн дээр бүргеи, куу бүттүг мырыңай ховулар кырынче чавыраан бады келген, сонун чоруп тургулаан. Чаашкын дыңнадыр чаап турар... Ынчалза-даа концерт көөр дээн кижилер ол-бо кудумчулардан Культура бажыңынче шуужуп чоруп турган.

Кежээкиниң тос шак. Культура бажыңының делгем залынга чыыланган чон олуруп-кан. Кезек када ыржым апаргаа. Кожеге ажыттынган.

СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи М. Н. Моллеров солуу концертиг аалдан келгеннерге баңыр чедирип, оларга чогаадыкчы улуг чедишкиннерин күзээн. Ооң пионерлер артистерге дириг чечектер боодалдарын тудускулаан. Ол бөлүк-түү уруктуп чоруан композитор А. Б. Чыргал-оолдуң концертиниң эгелээнин чарлаан.

Композитор А. Б. Чыргал-оолдуң чогаатканы «Челер оюм» деп музыкалыг Телевиденне болгаш радиодамчыдылга комитединиң симфоникчыг оркестри Виктор Токаның дирижёрлаашы-биле күүседикен. Ол аялганы дыңнап олурарга, ужуудыды көзүлбес, делгем ховулар-биле хат-салгын дег кашпагай аъттыг, эрес-оралаң аныяк эр караңнады карбадып, ыяк ажының дугайында ыдыының ырыны уянгыландыр бадырып чоруан ышкаш кылдыр сагындырар. Оркестр ол аялганы коичут тода, таалавчыг кылдыр күүседикен.

Хөгжүм аялгазы доостурга, делгем залга адыш часкаашкыны дидимиреп үнген. Эки күүселде дээш, көрүкчүлериниң шаңналы ол.

База катап ыржым. Чиигеге, өткүт болгаш таалавчыг үн чангыланы берген. Чогаалчы С. А. Сарыг-оолдуң «Бадыгаяыг ажым-не бар» деп ырызын симфоникчыг оркестриниң үдегээн-биле, ол оркестриниң солуан Өшкү-Саар Күүларының күүсединиң турганы ол...

Симфоникчыг оркестриниң концертиниң программазы янзы-бүрү болгаш солуун болган. Күүселде санывында-ла көрүкчүлер дидимиттиг адыш часкап, боттарының магадылалыын ооң-биле илередип турган.

Симфоникчыг оркестр Бии-Хемге бүштай барган хүнүнде-ле «Хадыңа» колхозтуң төвүнге хүндүг оюн көргүскеш, кежээ Туранның Культура бажыңынга чыылган чонга аян тудуп, солуун концертин бараалгатканы ол. Ооң соонда симфоникчыг оркестр Тарлаг, Аржаан суурларга барып конценрт көргүскен.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» түскай корр.

Аялгалар куттулган

Июньның 5-те вторникте тыва хөгжүм-шин театрының артистери А. Чыргал-оол биле С. Сарыг-оолдуң «Хүннүң мраажылары» деп хөгжүмнүг каттырынчыг шинээн Шагаан-Арыг хоорайның ажылы чонунга көргүскен. Пионерлер келген артистерге бооал-бооал дириг чечектерни тудускан. Шии төңүп, кожеге хаглыварга, чыылганнар бүт ырынга туруп, дидимиттиг адыш часкаашкыны-биле артистерге өөрүп четтиргенин илередикеп.

Ол-ле хүн Тываның мүрүне филармониязының «Сайна» ансамбли «Күш-ажылдың хостуур совхозтуң төвү—Торгалыг суурга, а ооң даартазында ол-ле совхозтуң Чодураа салбырынга концертилерин көргүскен. Районнуң чамдык суурларының ажыл-пшчилеринин чогаалчылар болгаш артемденнер-биле ужуражылгалары база болгулаан.

Бөгүн, июнь 7-де, Улуг-Хем районта тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң киржикчилери түңнел ооннарны көргүзүп, ужуражылгаларны ыылыр.

СОҢГУУРУНГА БЕЛЕН

Чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга утказутур ажылдар Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала кодээ Совединиң девискээринде калбарган. Агитпунктунуң эргелекчизи Б. М. Куулардың удуртулгазы-биле 40 кижи агитаторлап ажылдавышаан, соңгукчуларның дажызын бүрүн түргускан.

Агитпунктуда солуннарны болгаш журналдарны көктеп каан. Ол ышкаш соңгулда дугайында дурумнериниң кол-кол чүүлдерин үшта бижээш, ханаа аскан. Район Совединиң депутаттарының кандидаттарының доңчу намдарларын бижээш, соңгукчулар көөрү-биле аскан.

Соңгулда мурнунуң кампаниязы Баян-Талада чоннуң күш-ажылчы кодуралүүшкүнүнүң адаа-биле ярпш турар. Агитпункт соңгулга эрттиреринге шуут белен.

С. ООРЖАК.

Бистиң кандидаттарывыс

Бүзүрелди бадыткаар

Сүт-Хөл эмнелгезинге эмнедири-биле чыттырган аарыг кижилер өөрүп четтиришкинниң сеткери бо-ла чугаалаарлар. Эмнелгениң улут повары Улут-Карак Максимовна Хуналың күш-ажылын кижилерниң ынчаар үнелеп турары анаа таварылга эвес.

Улут-Карак Максимовна повараап ажылдаа-ла он чыл чоокшулап орар. Күш-ажылга бодунуң кызымаккай чүтүлдүү-биле ол нарын мергежилдин өзүлүг мастерлериниң бирээзи апарган. Аарыг улусха аъш-чемни таарыштыр кылып белеткээри белеп эвес ажыл. Ынчалза-даа үшкү разрядтың повары Хуна үтбай эки шынарлыг, янзы-бүрү аъш-чемни амчиларниң айыткының өзүтаар белеткеп билир. Ылаңгыя хөй эъда-биле амданныг чаагай чемни, хотетти, гуляшты, пловапы, пюрогини бооргакты, киселди, компотту, дагаа чуурказындан, балыктан, колбасадан янзы-бүрү чемнерни ооң кылганы ыыжы магадап хамнас. Эмнелгеге кандыг-даа аарыг кижилер чыдып эмнедип турар болгай. Оларның байдалынга таарыштыр кылган аъш-чем дээрге аарыг улутуң сегиринге база салдарлыг болуру билдингир.

Ажыл-ишчи, мергежилдиг повар хүн бүрүде 90 ажыг кижиниң амданныг, чаагай аъш-чем-биле чемгерип, ол ажылды чогуур шактарында кылып четтирип турар. Ооң ангыда, үр чылдарда моонче алган болуунуң байлак дуржулгазын бодунуң кады ажылдап турары аныяк повараар С. Ондар, В. Ыдам оларга күзелдин-биле дамчыдып берип келген. Ооң ачызында олар база-да бо чаагай арга-мергежилдиг мастерлери болуп бар чоруурлар.

Ажылынга ак сеткилдиг, кызымаккай, коллективиниге хүндүткелдиг повар Улут-Карак Хуна Сүт-Хөл кодээ Советтиң депутады болуп ажылдап, соңгуткан округунуң соңгукчуларының ортузунга бичө эвес ажылды кылып, ол талазы-биле бодунуң отчётун чаңгыс эвес удаа берип келген. Ылаңгыя соңгукчуларның чагыгларын өзүлээр Сүт-Аксы суурнуң Хову кудумчузуун ногаанчыдарынче Советтиң өске депутаттарыбиле кады чонну организастаан. Кудумчуда, чуртталга бажыңдарының чанында хөй дөс ыыштарны олуруткузаан, кудукларны ашпан, көвүрүглерни сеттээн. Арык-сумунар ашталгазын база чоруткан.

Сүт-Аксы суурнуң Алдан-Маадыр кудумчузунда улут дыттардан туткан бажың бар. Баянның хөлүг үнү, аныяктарның ыры-шоору-даа аңаа бо-ле куттула бээр. Улуг-Карак Максимовнаның бажыңы ол. Суурнуң № 8 агитквартираазы ында тургускунган. Бо шевергин, арыг-силиг агитквартирага чурттакчы чон чыгтыш, бесседалажыш, политкичөөлдерни өй-шаанда эрттирип турар. Хуна үтбай эткир үнүүг ыраажыларның биргээн болуп, агитквартираның база Сүт-Аксының Культура бажыңының бот-тывынгыр уран түүл бөлүгүмүнүң ажылынга үргүлчү киржип келген.

Күш-ажылга мурнакчы, хөй-нинтинниң ажылынга идепкейлиг Улуг-Карак - Максимовна Хунаны Сүт-Аксы суурнуң чурттакчылары Алдан-Маадырның № 64 соңгулда округундан Чөөн-Хемчик район Совединиң депутадынын кандидадынга чоргаарап болгаш идегел-биле дештиткен. Чаңгыс чер чурттутларының улуг бүзүрелин ол төлептиг ажыл-хереэ-биле бадыткап шыдаар дээрзинге бүзүрелдиг бис.

О. БОРАШ.
«Сүт-Хөл» совхоз.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Николай Викторович Подгорныйга

Буржеде делегей делгелгезинге киржип турган ТУ-144 самолёттуң халаптыг озал-ондакка таварышканын ханы болгаш улут хараадаашкын-биле дыңнадым.

Француз улустуң өмүнээзинден болгаш бодумнуң өмүнээмден эң ханы кажыдалды Силерге илергейледим, дээрги Президент. Совет үнар түүлге болгаш найыралдыг ССРЭ-ниң улузунга оскундурут таварышканыгга бүгү Франциз кажыдап тур. Ондакка таварышканнарның ег-бүлелеринге маан эң ханы кажыдалымны дамчыдып берээндерээ, Силерге четтиргенимни айыткаар айнак мен.

Жорж ПОМПИДУ.

Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпидуга

ТУ-144 самолёттуң халаптыг ондакка таварышканынга хамаарыштыр Силериниң кажыдалыларыы болгаш найыралдыг сагыш-сеткил илергейлээниңерни ханыыы-биле үнелеп, дээрги Президент.

Чурттакчыларыыт Гуссенвиль девискээриниң чурттакчыларынга оскундурут таварышканынга холбаштыр эң ханы кажыдалдың сеткилин совет улустуң өмүнээзинден болгаш бодумнуң өмүнээмден илергейлээрии чөпшээреп көрүнер.

Амы-тыныы оскунганнарның ег-бүлелеринге бистиң кажыдалдарывысты болгаш чүректиң ханыындан харадаан сеткилимисти ондакка таварышканнарның туштузунга дамчыдып бээрии диледим, дээрги Президент.

Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Париж чоок-кавызында Ле Бурже аэродромга 66 чылдың июнь 3-те ТУ-144 самолёттуң озал-ондакка таварышканыныя байдалыя болгаш чыдагааннарыы илередири-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Л. В. Смирновка баштаткан чазак комиссиязын томуйлаан.

АДЫ – ХҮНДҮЛЕЛ ДЕПТЕРИНДЕ

Кол угланыышкыны хой ажылдыг «О. Шынаа» деп чаа совхоз Тес-Хем районнуң девискээринде тургустунгандан бээр үр болбаан. Үк чаа ажыл-агый Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозтуң Ак-Чыраа болгаш Тес-Хем районда «Тес-Хем» совхозтуң О. Шынаа салбырларындан тургустунган.

Совхозтуң үгле шээр малы безин чээрби алды мун чедир санаттынып турар. Ажыл-агыйның малчыннарының, ылангыя хойжуларының улуг нуруузу коммунистер. Олар малчыннарның аразында калбарган Бүгү-эвилел социалистиг чөрыжының мурнуку одуруунда чоруп турар. Ындыг мурнакчыларның аразында М. Сүрүң-оол, С. Санаа, М. Мурзукай дээн ышкаш дуржулгалыг хойжулар бар.

«О. Шынаа» совхозтуң Ак-Чыраа салбырында беш чүс бода мал, он сес мун хой, өшкү, беш чүс чылгы бар.. Ол байлактың ээлерининг аразында үлегер-дуржулгалыг малчыннар эвээш эвес. Оларның ийизи бо чуруктарда. Маадыр Майындыевич Сүрүң-оол *(Үстүнде чурукта)* барык-ла чээрби чыл улаштыр хой кадарган үезинiң иштинде төрүүр чүс хойга онааштыр 90-дан эвээш эвес хураганны камгалап ап келген коммунист-тир. 1970 чылда 113 хураганны алгаш, ленинчи юбилей медалы-биле шаннаткан. Оон ады республиканың Хүндүлел депте-ринде киир бижиттинген.

Саара Тюлюшовна Санаа *(Адаанда чурукта)* — 1965 чылдан бээр партия кежигүнү, 12 чыл дургузунда инек кадарып келген. Чыл санында эки көргүзүглерлиг болганы дээш шаңнадып, мактадып турар. Бо чылын дунгужун төрүп

турар инектерин малчын бызаазындан эгелеп кадарган. Төрээн бызаалар онча-менди.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотолары.

Советтер болгаш амыдырал

СОВЕТТЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ—

Г. ДОЛГОПОЛОВ,

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы

Ажылчы чоннар депутаттарының Совети болза, массаның сонуургалын, күзел-чүткүлүн илергейлээн, күрүне эрге-чагыргазының бүрүн болгаш төлээлээр эргелиг органы болур. Хоорайда база көдээде чоннуң амыдырал хандырылга чөрлери кайы хире ажылдап, чоннуң улам өзүп орар негелде-хереглелин канчаар өөренип көрүп турар болдур, Советтерниң ажыл-чорудулгазының деңнели ол бүтүдэн улуу-биле хамаарыжыр.

Тыва АССР-де чоннуң амыдырал хандырылга чөрлери амгы үеним техниказа-биле хандыртыган улус ажыл-агыйының чүгула адырларының бирээзи. Тоску беш чылдың ийи чылының дургузунда ачы-дуза чедирииниң сайгарылгазының хемчээли 21 хүү өскен, оон иштинде хүү чагыг-биле идик даараары 35 хүү, хүү чагыг-биле даараныла кылыгларын бүдүрери 14 хүү, мебель кылыры 9 хүү өскен. 1970 чыл-биле деннээрге республиканың бир чурттакчызынга онааштыр ачы-дуза чедириниң хемчээли 14 хүү, оон иштинде көдээ чөрлерге 43 хүү өскен. Амгы үеде чоннуң амыдырал хандырылгазының 240 ажыг мастерскаязы бар.

Хандырылганы эки-жидер соруга-биле колхозтар болгаш совхозтарның төптеринде хүлээп алышкынның комплекстиг 16 пунктузун, амыдырал хандырылганы 7 бажының ажыткан. Чурттакчылыг ыракты чөрлерде чоннуң болгаш малчыннарны хандырары-биле амыдыралдың нарын машиналарын болгаш приборларын септээринiң, хептиң химиктиг асталгазының болгаш ону бүдүүрүнүп, даараныла кылыгларының, өске-даа түүлдерни даараарының талазы-биле чагыгларны хүлээп алыр 13 бригаданы организастаан. Чүгле Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелери соолгу ийи чылда 40 ажыг чаа деригин шингээткен. Чоннуң амыдырал хандырылга чөрлеринге 250 ажыг түскай мергежилдиг кадрларны белеткээн. Бо чылдың бирги кварталында республика амыдырал хандырылганың ачы-дузазың чедириниң сайгарылгазының хемчээлиниң планын 107 хүү күүсеткен, оон өзүлдезиниң темпизи 15 хүү болган. Кызыл хоорайда, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем районнарда, чурттакчылыг өске-даа чөрлерде чоинун амыдырал хандырылгазы соолгу үеде эки-жээн. Ажылдың ол эки талаларын чедип алырынга чөр-чөр Советтериниң, оон калбак активинiң киирген үлүү биче эвес. Олар партия организацияларының удуртулгазы-биле организакчы хөй ажылды чорудуп, боттарының девискээрлериниң ёзулуг ээлери апарганнар.

Республиканың хөй чөр-чөр Советтери чоннуң амыдырал хандырылгазының адырын хөгжүдүп, ында ажылдың шынарынга контрольду кошкатпайн турар. Бо чүгула ажылды эки-жидериниң айтырыгларын Советтериниң сессияларында, күүскомнарның, докгаамал комиссияларның хуралдарынга үргүлүү чугаалажып турар. Чижээ, Кызыл хооркүүскому (даргазы С. С. Сат) чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылынын дугайында отчеттарны квартал санында анализтеп, четпестерни чайладырының хемчеглерин шалыпкыны-биле ап турар. Кызылда соолгу чылдарда хүүда чагыглар ёзүгаар хеп даараар ательени, хептиң химиктиг асталгазын кылыр фабриканы, чурттакчы чон боттары барып хеп чүүр черни болгаш өске-даа объектилерни тутkан.

Барыын-Хемчик болгаш Таңды районнар Советтери, чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле докгаамал комиссиялары организастыг ажылды хынамчалыг чорудуп келген. Хоорай, район, көдээ болгаш суур Советтериниң сессияларынга депутаттарның киирген саналдары хандырылга чөрлеринiң ажылдакчыларының ажыл-херээн сайзырангайжыдарының чаа-чаа оруктарын тыварынга дузалап турар.

Улус ажыл-агыйының бо адырын бүгү талалыг индустриалазаттарының, оон материал-техниктиг баазазын быжыгаарының болгаш калбартырының, дериглерни болгаш чаа технологияны ажыктыг ажыглаарының аргазыбиле чоннуң хандырылгазын үндезинiн-биле экижидин болур дээрзин республикага чоннуң амыдырал хандырылгазының хөгжүлдезинiнiң дүржүлгазы көргүскен.

Бо адырның чамдык бүдүрүлгелериниң ажылында амдаа үлүг четпестер бар. Курлавырлар четче ажыглаттынмайн турар. Чамдык бүдүрүлгелер ачы-дуза чедириниң сайгарылгазының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезинiнiң талазы-биле планнарын күүсетпээн. Чижээ, республиканың Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу бо чылдың бирги кварталында ачы-дуза чедириниң сайгарылга планың 102,3 хүү күүседип, эрткен чылдың ол үезинге деннээрге 10 хүү өзүлделиг болган. Ынчалза-даа идик септээр, трикотаж кылыглар болгаш мебель кылыр, хептиң химиктиг асталгазының болгаш ону бүдүүрүнүп, баш таарар чөрлерниң болгаш хөлээлел пунктуларының талазы-биле план күүсеттинмээн. Министерствонуң 16 бүдүрүлгезинiнiң 3-үү бирги кварталда сайгарылга талазыбиле, 4 бүдүрүлге иинти продукция бүдүрер талазы-биле планын күүсетпээн. Бар арганы ам-даа четпес ажыглаан. Чижээ, хептиң химиктиг асталгазын кылыр цехтиң дериглериниң чүгле 56,6 хүүзүн ажыглап турар. Кызыл, Туран хоорайларда, Тээли, Сарыг-Сеп суурларда хеп чүүр черлериниң күчүзүн доктуу ажыглавайн турар.

1971—1972 чылдарда республикада чоннуң амыдырал хандырылгазының байдалының анализи чүнү көргүскенiң? Тоску беш чылда ачы-дуза чедириниң хөй деврилериниң талазы-биле бадылаан планныг онаалда күүсеттинмейн, а оларның хөгжүлдезинiң темпизи беш чыл планында көрдүнгенiн ёзугаар боттанмайн турар. Беш чылдың эрткен ийи чылында амыдыралга ачы-дуза чедириниң сайгарылга хемчээлиниң талазы-биле план республикада нинтизи-биле үгле 96 хүү күүсеттинген. Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу (министр Х. Л. Даржаа) ачы-дуза чедириниң хемчээлиниң өзүлдезинiң талазы-биле дыка хожүдаашкыныг болган. Тываның автотранспорт эргелелиниң (начальнигги А. С. Кошкер) будурүлгелерi, совхозтарның будурүлге каттыжышкыны (начальнигги И. Г. Лавриненко) «Скотопром» трест (начальнигги И. С. Юртаев) болгаш өске-даа коллективтер чонга ачы-дуза чедириниң талазыбиле планын күүсетпейн турар.

Чоннуң амыдырал хандырылгазының планнарын күүсетпейн турар ведомстволар, районнар, коллективтер республикада ам-даа бар. Ол четпестер дээш үгле министерство болгаш ведомстволар эвес, харын чер-чер Советтери, оларның күүсекчи органнары база харыысалганы хүлээр ужурлуг. Үгле бо чылдың

Июнь 17—чер-чер Советтеринге соңгулда хүнү

УЧАСТОК КОМИССИЯЛАРЫ

Чер-чер Советтериниң соңгулдаларында чедир каш-ла хонуктар арткан. Бо хүннерде аң-не кол үүве соңгулда участоктарында организастыг болгаш агитация ажылын бир деминг чорудуп, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын чедишкинниг шинтпирээринче массаны мобилизастарны болур.

Ылаңгыя участоктарда соңгукчуларның даңзыларын шын тургусканың ыяк хынаар, соңгулдалар дугайында Дүрүмде айыткан чүүлдерин совет хамаатыларының ССРЭ Конституциязында магадыласан эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайын соңгукчуларга, ылаңгыя бир дугаар соңгуп турарларга тайылырлаары чугула.

Бистиң республикада районнар Советтериниң тургускан, бадылаанны 192 соңгулда участогу ажыдап турар. Оларның дыка хөй чогуур өй-шаанда эки шиметтингген. Бай-Тайганың Кызыл-Дагда, Тай-Талда, Шүйда, Улуг-Хем районнуң Чаа-Хөлде, Көк-Чыраада, Кызыл хоорайның респотребсоюз клубунда тургустунган № 9 соңгулда участогунда болгаш өске-даа чөрлерде участоктарда ажыл план ёзугаар, организастыг калбарып турар. Оларда соңгукчулар булуңнарын дерип тургускан, көскү агитацияга хураадырын бедик көдүрүлүшүнүн-биле эрткен болгаш доозулган. Соңгукчулар боттарының чагыларын кандидаттарга берген. Моон мурнунда эрткен соңгулдалар-биле деннээрге депутаттарга кандидаттарның эртеминиң талазы-биле элээн өзүлделиг болган. 64 кижи дээдi, тускай болгаш ниити ортумак эртемниг, 58 кижи колхозтарның, будүрүлгелериниң мурнакчылары. Арткыннары партия, Советтер-организациялының ажылдакчылары, башкылар, эмчилер, уруглар болгаш культура албан черлериниң ажылдакчылары.

Депутаттарга кандидаттарны чиитпирлерин хемчээлинiн-биле бир деминг ажылдап турарлар. Бо хүннерде участоктар соңгулда комиссияларының ажылы соңгукчуларның адын, фамилиязын, адазының адын, төрүттүнген чылын, чурттап турар черин даңзыларда шын бижээнин четчелеп хынаарынче, өскеда ажыдарже угланган. Даңзыны кылып тура, ылаңгыя 1955 чылда төрүттүнген, соңгулдалар хүнүнде 18 харлаарларының даңзыларын үезинде соңгукчулар эрге-чагырга органнарынга чоннуң төлептиг төлөлекчилериниң боттарының бедик бүзүрелiн илергейлээннер.

Районда тургустунган 4 соңгулда участоктары бо хүнүнде соңгулдаларга белеткел ажылдарын барык доозуп турар. Харылзаа, транспорт айтырыы база шинтпирлеттингген.

Амгы үеде агитшуштуларда ажыл-иш уламчылап, соңгукчуларның даңзыларын тургускаш аскылаан болгаш четчелээшкинниң агитаторларның киржилгези-биле чорудуп турар.

Чер-чер Советтеринге соңгулдалар хүнү — бүгү улустуң байырлалы. Аңаа уткуштур чорудар культура-массалыг ажылдарны планнап, чоннуң садыг кандырылгазын багай эвес организастап турар.

М. ОНДАР,
Моңгүн-Тайга райкүүскомунуң секретары.

БЕЛЕТКЕЛДЕРНИ ДООЗУП ТУРАР

Ыраккы Моңгүн-Тайга районнуң партия, Советтер болгаш комсомол, профэвилел организацияларының соңгулдаларга уткуштур организастыг болгаш масса-политиктиг кампанияны калбарткан.

Район Советтинге соңгулда талазы-биле 40, көдээ Советтерге —25-25 соңгулда округтары, шупту 4 соңгулда участогу тургустунган болгаш соңгулда комиссияларының составында 393 кижи ажылдап турар. Шупту беш агитпунктуда 300 ажыг агитаторну хаара туткан, 14 агитколлектив бар. Тус-тус партия эге организацияларының агитаторларны суурларның нудумчуларынга, ферма болгаш бригадаларга, чурттакчылыг өске-даа чөрлерге бижиглээн.

Район болгаш көдээ Советтерниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр ажыл-иштиң мурнакчылары, идепкейлиг хөй-ниитичилер — чоннуң өн дээре 20 ооллар, кыстарын депшидип, оларның-биле ужуражырга хураадырын бедик көдүрүлүшүнүн-биле эрткен болгаш доозулган. Соңгукчулар боттарының чагыларын кандидаттарга берген. Моон мурнунда эрткен соңгулдалар-биле деннээрге депутаттарга кандидаттарның эртеминиң талазы-биле элээн өзүлделиг болган. 64 кижи дээдi, тускай болгаш ниити ортумак эртемниг, 58 кижи колхозтарның, будүрүлгелериниң мурнакчылары. Арткыннары партия, Советтер-организациялының ажылдакчылары, башкылар, эмчилер, уруглар болгаш культура албан черлериниң ажылдакчылары.

Депутаттарга кандидаттарның иштинде колхозтарның мурнакчы малчыннары эштер Бичеоол Донгак, Михаил Коже, Самбыр-оол Доржу, Долаат Иргит, Тараа Иргит, Картыва Хертек, Очур Достак, Серен-Чимит Серээ, Чамый Иргит, ажылчыннар Хорбин Саая, Шагаачы Донгак, Долаат Иргит, чолчаачы Бичеоол Тас, эмчи Борбе Иргит, башкы Додучи Донгак, даараныкчы Татьяна Опаш олар болгаш өскелер-даа бар.

Депутаттарга кандидаттарны депшидип тура болгаш оон соонда олар-биле ужуражырга хуралдарының үезинде соңгукчулар эрге-чагырга органнарынга чоннуң төлептиг төлөлекчилериниң боттарының бедик бүзүрелiн илергейлээннер.

Районда тургустунган 4 соңгулда участоктары бо хүннерде соңгулдаларга белеткел ажылдарын барык доозуп турар. Харылзаа, транспорт айтырыы база шинтпирлеттингген.

Амгы үеде агитшуштуларда ажыл-иш уламчылап, соңгукчуларның даңзыларын тургускаш аскылаан болгаш четчелээшкинниң агитаторларның киржилгези-биле чорудуп турар.

Чер-чер Советтеринге соңгулдалар хүнү — бүгү улустуң байырлалы. Аңаа уткуштур чорудар культура-массалыг ажылдарны планнап, чоннуң садыг кандырылгазын багай эвес организастап турар.

М. ОНДАР,
Моңгүн-Тайга райкүүскомунуң секретары.

БИСКЕ ЧАРЫШ ДУЗАЛААН

Кызылдың даараныла фабриказының коллективи майның социалистиг чарыжынга киришкеп, ол айның будүрүлге программазын чедишкинниг боттандырган. Бо фабрика айда 29 мун рубльдиң баранның продукциязын будүрерин 100 хүү, 44 мун рубльдиң продукциязын сайгарар планын—123,4 хүү күүсеткен. Ол ышкаш чонга ачы-дуза чедириниң планныг даалгаларын даараныла коллективи күүседип шыдаан.

Бригадалар аразының социалистиг чарыжының түннелдерин хүн бүрүде үндүрүп, оон түннелдерин көргүзүг самбыраларынга киир бижип, түстүе цехтер, бригадаларның болгаш даараныкчыларның ажылының түннелдерин деннештирип, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн улам бедидеринче кичээнгейни салып келген бис. Бистиң фабрикавыстың салбырларының чарыжынга Каа-Хем суурда даараныла комбинады дээре көргүзүглерни чедип алган. Бо коллектив майның планныг даалгаларын бүгү көргүзүглер аайы-биле ажыр күүсеткен.

Тоску беш чылдың бо шинтпирлиг чылында алган хүлээлгелеривисти айдан айже чедишкинниг күүседиримге дузалап турар кол шынчедикчи күш—социалистиг чарыш болуп келген. Чарышты моон сонгаар-даа улам хөгжүдер сорулганы салып, шалыпчы ажылдап, будүрүлгениң ажыктыын бедидеринiң депшилеглиг арганарын ажыглаарын оралдажып турар бис. Техниктиг депшилге бистиң ээн идегелдиг даянныр күжүүс апарган. Фабриканың салбырларын, цехтерин чаа-чаа машиналар, механизмнер-биле дерип, холбиле кылыр элээн хөй ажылдарны механизастаан бис. Ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны база тургузуп, цех бүрүзүн чырык-биле эки хандырары чедип алдынган.

Үлетпүр будүрүлгезинiң ажыктыын бедидеринче сагыш салып, кижи бүрүзүнүң ажылы бедик будүрүкчүлүг болуруунче кичээнгейни углап турарывыстан мурнунда айларда хожудап турган элээн каш бригалалар эрткен айда бедик көргүзүглерни чедип алган. Чижээ, Валентина Пьянкова удурткан, эр улустуң тоннарын даараар бригала ай планын 102,6 хүү күүсеткен болду. Галина Огородникованың бригадазы чыдыын баштайгы айларында база хожудап турган болгай. Ам ол бригада май планын 125,3 хүү чедир күүседип, тергиин ажылдап, эң-не хөй продукцияны будүрүп үндүрген-дир.

Т. ПЕТРИК,
Кызылдың даараныла фабриказының иол экономизи.

Хоочун тудугжунуң бригадазы

Тудугжу Сат Бидир-оолдуң хары алдан чоокшулай берген. Ону Сүт-Хөлде танывас кижи ховар. Чурталгазының хөй кезиин тудуг ажылынга ол бараалгаткан.

— Тудуг ажылын баштай кайын эгелээн силер?—деп, аңаа ужуражы бергеш, айтырдым.

— Оон бээр хөй чылдар эрткен. Кара-Чыраага Киров аттыг колхоз организастаттынган үеден бээр ажылдадым. Конторалы-даа тудуштум. Клубтуу-даа кылыштым. Хөй-хөй чурттакка бажыннарының тудуунга база киришпитим. Салаа базып санаар болза, талыя бээр чүве ыйнаан бо — деп, дуржулгалыг тудугжу харылап кагды.

Сат Бидир-оол 1965 чылдан бээр Чадаананың көжүп чоруур механизастаттынган № 463 колонназының Сүт-Хөлде тудуг бригадазының бригадиринде ажылдап турар. Оон бригадазы «Алдан-Маадыр» совхозтуң конторазын, Кара-Чыраанын, Кызыл-Тайганың чаа клубтарын ажыглалга киирген. Олар эрткен чылдан бээр Суг-Аксы суурда ийи-ийи авал чурттаар бажыннарны тудуп доосканнар.

— Силерниң бригаданар ам чүнү кылып турарыл?

— Мээң бригадамда 20 аныяк тудугжу бар. Бистер Суг-Аксы ортумак школазының 60 өөренikчи чурттаар чаа интернадының тудуун эгелей бердивис. Ажылдың темпизи шоору. Ынчалза-даа ийи-чангыс материал үстү бээр чүве-дир. Ол шала биске шаптыктап тур.

Тудугжулар интернаттың таваан салып доозупкан. Ам ханазын салып турар. Бригадада аныяк тудугжулар Николай Донгак, Сат Базыр-Сат, Ондар Бичеоол олар мурнакчы ажылдап, хүн үлүүн 150 хүү күүседип турарлар.

Эки ажылдыг бригада чаа интернаттың тудуун өөредиреге чылы эгелээр мурнунда доозарын хүлээнген.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

Усинск оруу

Үргүлчү мактaлдыг

Буга Маадыр — Сүт-Хөлдүң ыяш ажыл-агый участогунуң мурнакчы трактористи. Балгазының профтехучилищезин алды чыл бурунгаар ол дооскан.

Ажылга ол ынак, техниканы камныг. Дуржулгалыг тракторист ыяштар тарыыр черни андырып, сугларылга бугаларын, сумуннарны тыяттырып турар. Буга Маадыр хүн үлүүн 100—150 хүү күүседип, кывар, чаар материалларны чылдын-на камнап ап, үргүлчү мактaлдыг келген.

Коммунист тракторист бо чылын база-ла эки ажылдап, соцчарышка каш удаа тинилекчи болган.

Б. ОНДАР.

Чөөн-Хемчик район.

Усинск оруу

Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйынга хереглээр янзы-бүрү чүктерни Усинск оруу-биле сөөртүп турар. Орукту эки-жидер, эде кылыр ажылдарны чорударын эгелээн.

Кызылдан чээрби беш километр черде дөш үнер орукту дескилеп, дорттаар ажылды Туранның № 2 орук-тудуг эргелелиниң ажыл-ишчилери кылып турар. Мында эскаваторщик Петр Федорович Потапов үлегерлиг чоруун көргүзүп, муң-муң тонна довуракты казып, чүдүрген.

Усинск оруун бо чылын удам эки-жидип кылыр. чыл келген тудум-на орукту техниктиг шынары эки-жидир. Орукту эде кылыры доозулган соолдуне, ол мурнукузундан 29 километр кызырлыр.

М. АНДРЕЕВА.

«Үндезиннер» төлевилелин чугаадажып тур бис

ДЕТКИВИШААН, САНАЛДААРЫВЫС БОЛЗА...

Улус өөредилгезинiң ёзулуг демократтыг системазы кижи төрелгетенниң төөгүзүнде бир-ле дугаарында бистиң чуртка тургустунган болгаш ССРЭ-ниң хамаатыларынга ортумак, дээди эртемни чедип алырының боттуг аргазын долуулаар-биле хандырып турар.

«Улус өөредилгезинiң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хөйлүжулгазының төлевилели» дээрге партияның болгаш чазактың кижи дугайында улуг сагыш салыышкынының база бир херечении-дир.

Төлевилелди бистиң республиканың улус өөредилгезинiң ажылдакчылары таныжып, сагыш-сеткилиниң ханызындан деткип. ында көрдүнгенiн чүүлдерни чүүлдуг деп деткип турар.

Бистиң соруглавыс—Төрээн чуртунга бердинген В. И. Ленинниң чагыгларын херек кырынга боттандырар болгаш оон идеяларынга шынчы аныяктарны өстүрүп, бижиздерi болур.

Республиканың чыылышкын ажылдакчылары школаларга өөредилгенiң шынарын экижидер база класска катап олурар чоруктy боллурбас дээш ажылдап турар.

Партияның XXIV съездизининiң шиитпирлерин херек кырынга боттандырып, улус өөредилгезинiң талазы-биле кылыр ажылларның чижек, хемчээлин тургускан болгаш республиканың районнарынның аймбиле тодарадып бадылаан болгай. Ниити ортумак школаларның четкизин калбартып, кежээки болгаш бот-өөредилгелиг школаларның материалдыг баазазын улам быжыглап, оларның өөредилге-кижизидилге ажылдарын экижидерин болгаш аныяктарның ортумак эртемни чедип алырынга эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузарын ында көрүп турар.

Бо 1972—73 өөредилге чылында бистиң республикада 63 ортумак, 70 сес чыл, 26 эге школалар ажылдап турар. Оон аңгыда кадыкшылдың болгаш дузалалдың школалары база бар. Школаларның өөредилге-кижизидилге ажылының шынары улам-на экижип турар. Ийи чыл дурунгаар республиканың школаларында өөренikчилерниң өөредилгези 91 хүү, а билиниң шынары 24 хүү турган болза, 1972 чылда олар 95,3 болгаш 26 хүү четкен. Республикада 910 башкылар болгаш 794 классчар багай демдек чок өөредилгени чедип алган. Ол ышкаш чангыс класска катап олурар чоруктар эвээжээн. 1970 чылда республиканың бүгү школаларынга 3561, 1971 чылда—2906 болгаш 1972 чылда 2528 өөренikчи катап олурган. Чүгле үстүнде адаан саннар безин бистиң школаларывыста өөредилге-кижизидилге ажылының ээлээн экижээнiн, бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчиринге аргаларның тургустунганын чугаалап турар. Республиканың улус өөредилге ажылдакчылары «үндезиннериниң» төлевилелiн чер болганда чугаалажып көрүп турар болгаш оларны улам экижидер сорулга-биле чамдык саналдарны үндүрүп турар. Чижээ, «үндезиннерниң» төлевилелiнiң III бөлүүнүн 15 дугаар чүүлүнүң соолгу абзазынга «хүлээлгелиглер» деп сөстү немезе эки ышкаш. «ССРЭ-ниң хамаатылары бүгү-ниитиниң ортумак эртемни ниитиниң билиг школаларынга (аныяктарның ниити ортумак билиг алырының кол хевири), профессионал-техниктиг училищелерге болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге чедип алыр хүлээлгелиглер» деп киирер болза, аныяктарның харыысалгазы улгадыр.

Оон ынай ол-ла бөлүктүн 17 чүүлүнде «Ниити билигнiн ортумак школазының кол сорулгаларынга» улаштыр аныяктарны коллективке кижизидерiнiң дугайында мынчаар немезе чогуур: «Өөренikчилерни коллективтиң ажыл-херээн үнелеп билир болгаш ону башкарып шыдаар кылдыр кижизидер». Ол-ла бөлүктүн 24 чүүлүнге мындыг сөстерни немезе чедимчелиг: «Ортумак эртем чок ажылчын аныяктарның ыяап-ла өөренирiн хандырар». Бис бодаарывыска, IX бөлүктүн 42 дугаар чүүлүнде өөренikчилерниң болгаш студентилерниң эргелерии каттыштыр коргени чедимче чок. Өөренikчилер биле студентилерниң хүлээлгелерiн болгаш эргелерiн тодаргайы-биле ангы-ангы кылза чогуур. Чүге дээрге ортумак школа өөренikчилэн биле дээди өөредилге черинiң студентилэн назы-хар болгаш ниити сайзырал талазы-биле улуг ылгалдыг. Анаа хамаарыштыр өөренikчилернiң хүлээлгезинге мындыг немелдени киирзе чугула: «Ортумак эртемни чедип алыр дээш бүгү күжүн салыр, ада-иезин болгаш бодундан улуг назылыг кижилерни хүндүлээр, бажыныңга, школага болгаш хөй-ниитиниң черлеринге бодунуң корум-чуруму дээш. хүүда харыысалгалыг болур база школаның, күрүнениң өнчү-хөрөнгизiнiн каректап, камгалаар хүлээлгелиг».

XII бөлүктүн 53 дугаар чүүлүнге мындыг немелдени киирери артык эвес: «Ада-иелер болгаш оларны солуп турар кижилер уругларның өөредилгели дээш, социалистиг ниити чурттагаңын корум-чурумун оларның сагыыры дээш, моральдыг болгаш материалдыг харыысалгалыг болур.

Бо сайгарып турар «үндезиннерниң» төлевилелiн сеткиливис хаңызындан чүүлдүргүнүп турар бис.

М. САТ.

СЭКП обкомунуң инструктору.

АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЧЕ

биргн квартылында республиканын 6 ведомствоаг чонга 7,8 мун рубльун ачы-дузазын чедир коргуспээн. Чонга ачы-дуза чедиреринин сайгарылга хемчээлинин планын Бай-Тайга, Улуг-Хем районнар куусетпээн. Бо коргузуг, Бии-Хем районга эрткен чылдын од чезинниндеп биргн квартала 2 хуу авээш болган.

Хоорайза болгаш кезээ черлерде чоннун хандырылгазынын деннелинде ылгалларнын кызырлышкыны оожум. Чижээ, республиканын кезээ черлериндее бир чурттакчыга онаалаттыр илик септээри хоорайга деннээрге 4 катап, баш таарар черлернин ачы-дузазы 10, хептин химиктиг аштагазы 4 катап куду. Хой районнарда илик септээрнинн, чурук тыртырарынын, прокат пунктуларынын, хептин химиктиг аштагазынын болгаш оске-даа чүүлдер талазы-биле ачы-дузаны чонга коргуспейн турар. Министерстволарнын болгаш ведомстволарнын 1973 чылда тургускан планныг онаалалары чонга ачы-дуза чедиреринин талазы-биле үстүнде айтканывыс дең эвес чорукту болгаш беш чылдын баштайгы ийи чылынга оларнын хогжүлдезинде хожуласкынны чайлатпайн турар. Ынчангаш чөр-чер Советтери, оларнын күүсекчи органнары илик, хеп. амыралдын нарын техниказын септээр, хептин химиктиг аштагазынын, парикмахерскаяларнын, прокат пунктуларынын ачы-дуза чедирер ажылдарынга чоннун хереглелин бо беш чылда дозуур-биле хандырар талазыраныр цех доктаамал бедик коргузүглүг ажыдан турган, коммунистиг күш-ажылдын коллективи деп атты чедип алган, ында хоочун даараныкчы Ч. Дыртый-Урут башкаан даараныкчылар барык шуутү ажылынын нормазын ажыр күүседип турар.

Районнун культура чыдыкшынын албан черлеринде хереэженнер боттарынын төлептиг үүгт-хуузун киирип ажыдып турарлар. Школа, уруглар албан черлеринде хереэженнер 68 хуу черни эзлеп турарлар. Үшүү үзүүдэ 100 хуу өөредилгени чедип алган. 49 башкыларнын 55 хуузу хереэженнер болган. Аныяк башкылар боттарынын бичии чаштарны кижизидер хүндүлүг хүлээлгени күүсетпишаан, районнун хой-нийги амыдыралынга база идепкейлиг киржип турарлар. Башкы кыс Оюн Орланмай бот-тывынгыр уран үүгүн көргүзүүнге идепкейлиг киржип тургаш, бодунуң телантызынын талазы-биле Иркутскиге болган көрүлдеге Россия Федерациязынын көдээнин ботгывынгыр уран үүлдүң лауреады атты чедип алган. Башкы кадрларның иштинде Тыва АССР-инң алдарлыг башкызы Маскыр Адыяа, башкы Лида Балчит, Долгар Сарыглав чижектиг чоннуң хүндүткелин чаалап алган ажылдан турар башкылар хөй. Хоочун башкы Куураймай Чооду Чамзыровна болгаш Билчитпей Монгуш Шагдыржаповна оларның удуртулгазы-биле, Самагалдайның «Дамырак» уруглар садыг О. Аракчаанын удуртулгазы-биле солун уран-шевер кылыгларны делгелгего киириштирген.

Хереэженнер ортузунда ажыл чоруттунуп турээдээ, бистө кошкак үүлдер амдаа бар. Районнуң хереэженнериннң араазында арагалаар, ажыл-шагы үзер, хой-нийтинин корум-чурумун үреэр болгаш уруг-дарыын орта кижизитпес, ажылынга харысалга чок, амыдыралдан чыдып каап чоруурлар ам-даа бар. Оларны кижизидерде эптиг арга агитквартиралар болгаш квартал комитеттери болур. Ол ажылды организастап турарывыста четпестер ам-даа бар.

Ылангыя түс-түс чурттагга бажыннарының чанында ногаан ыяштарны, чечектерни тарып өстүрериниң чугула ажылы хожудап турар.

СЭКП-инң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле районнуң хереэженнер конференциязының киржикчилери районнуң бүтүү хереэженнеринге кыйгырыынга 1973 чылда алдынган социалистиг чарыны ажыл-агыйның бүтүү адырларынга күүсеттинген турарынче ажыл-ишчи хереэженнерни база чонну кыйгырган.

М. МИНЧИМАА,
СЭКП райкомунуң секретары.

ПОЧТАЧЫ

Чонунга бараан болуру ыяшкан харысалгалыг соруглга, хүндүлүг үүдээлге чок дээрнин Т. Х. Сендажы чугаалап олурар. Татьяна Ховалыговнаны таныыс кижи Шагаан-Арыг хоорайда ховар деп болуо, ону харылээ белдирилиг коллектиин үргүлүү мактаар, оон ажылын администрация үнелээр.

Почтачының харылап турары кварталдарның чурттакчылары ону күзенчиг аалчыныс дижиря таварылга эвес. Чоннуң чагыткан парлалгазы азы чагаа харылээзээ почтачының бүрүүзүндэн озалдаан таварылга болбаан. Бо чылдың солуннар, журналдар чагыдылгазын база эки организастаан.

Шагаан-Арыг хоорай Совединге соңгудда талазы-биле Енисейскай соңгудда округундан депутаттың кандидадынга Татьяна Ховалыговна Сендажыны чоннуң дешпиткени база-ла ужурлуг. Төрээн хоорайын улам чаагайжыдарынга, соңгукчуларның чагыын боттандырарынга, чонга моон соңгаар-даа ак сеткилдиг бараан болурунга оң бижыг бүтүреллиг.

Р. КУУЛАР.

Тыванын хереэженнериниң VII съездизинге уткуштур

Киржилге болгаш соруглга

Төрээн чурттуң экономиказының болгаш социал дешилгезинин калбак программазын айыткан СЭКП ТК-ның XXIV съездизинин хүлээп алганы тоску беш чыл планының шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга Тес-Хем районнуң күш-ажылчы хереэженнери идепкейлиг киржип турар. Районнуң экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге оларның киржилгезинин дутайын тоокта чаа районга болуп эрткен хереэженнериниң конференциязынга түңнеп чугаалашкан.

1973 чылдың биргн квартылында районнуң ажыл-ишчилери республиканың районнарының аразында социалистиг чарыжынга дээре көргүзүглерин чедип ап, сүттүг, этти бүдүреринн болгаш садарының хүлээлгелерин ажыр күүсетпишаан, районнуң хой-нийтн амыдыралынга база идепкейлиг киржип турарлар. Башкы кыс Оюн Орланмай бот-тывынгыр уран үүгүн көргүзүүнге идепкейлиг киржип тургаш, бодунуң телантызының талазы-биле Иркутскиге болган көрүлдеге Россия Федерациязының көдээнин ботгывынгыр уран үүлдүң лауреады атты чедип алган. Башкы кадрларның иштинде Тыва АССР-инң алдарлыг башкызы Маскыр Адыяа, башкы Лида Балчит, Долгар Сарыглав чижектиг чоннуң хүндүткелин чаалап алган ажылдан турар башкылар хөй. Хоочун башкы Куураймай Чооду Чамзыровна болгаш Билчитпей Монгуш Шагдыржаповна оларның удуртул турары ясли-садтары мурнакчы коллективтериниң санында кирип турар.

Чоннуң кадыкшылы дээш лекция пропагандазын чорударының талазы-биле аныяк эмчилер районда улуг ажылдарны чорудуп турар. Дээди болгаш ортумак эртемниг эмчи кадрларның 81 хуузу хереэженнер, оларның иштинде эмчилер Лариса Кудрявцева, Марта Сувааи болгаш эмчи сестразы Наталья Монгуш оларны чон чоргаарал-биле мактап турар.

Районнуң бүтүү күш-ажылчы хереэженнериниң ортузунга кижизидилге, политмассалыг ажылды хереэженнер чөвүледдериниң 270 ажыг активчилери чорудуп турар. Олар коддуунда-ла коммунистерден болгаш комсомолчулардан база район, көдээ Советтериниң депутаттары идепкейлиг хереэженнерден тургустунган. Хереэженнер чөвүлелдериниң иштинден «Чодураа» колхозта чөвүдел (даргазы коммунист эш Маасым) көскү ажылды чорудуп турар. Ында хереэженнер чөвүлелиниң секциялары доктаамал ажыл планныг. Арыг-шевер секциязының удуртукчузу Галина Кодаңнай ясли-сад болгаш интернаттың арыг-шеверин доктаамал хайгаарала алган, Чамгын-оол Делгермаанын удурткапы агитквартира мал содаашкынының чезинде 8 кажаалардың көрженин хоорган, школага ыяш белетгелиниң шевинге № 6, 7 агитквартиралардан 67 кижи идепкейлиг киришкен.

Районнуң хереэженнер чөвүлелиниң (даргазы эш Д. Б. Ондар) инициативазы-биле «Суурлар чаагайжыдылгазының кижинин кадызына ажыы». «Уругларны шын кижизидерн», «Арагалаашкынның хоразы» деп темаларга кежээлерни эрттирген. Ол ышкаш «Хоойлу, өг-бүле, ынакшыл» деп темага кежээлерни районнуң чурттакчылыг чамдык черлеринге эрттиргенн солун болган.

Хереэженнер чөвүлелдерн районга уран-шевер аргаан, даараан үүлдерниң делгелгезин организастаан. Ацаа 110 ажыг янзы-бүрү делгинлерни киирген. Делгелгего «Тес-Хем» совхозтуң Берт-Даг салбырында хереэженнер чөвүделин (даргазы эш Лопсан Чечен) ән эки шынарлыг үүлдерни киирген, ол ышкаш Берт-Дагның «Саяна» атты уруглар садыг Клара Артынаның удуртулгазы-биле, Самагалдайның «Дамырак» уруглар садыг О. Аракчаанын удуртулгазы-биле солун уран-шевер кылыгларны делгелгего киириштирген.

Хереэженнер ортузунда ажыл чоруттунуп турээдээ, бистө кошкак үүлдер амдаа бар. Районнуң хереэженнериниң аразында арагалаар, ажыл-шагы үзер, хой-нийтинин корум-чурумун үреэр болгаш уруг-дарыын орта кижизитпес, ажылынга харысалга чок, амыдыралдан чыдып каап чоруурлар ам-даа бар. Оларны кижизидерде эптиг арга агитквартиралар болгаш квартал комитеттери болур. Ол ажылды организастап турарывыста четпестер ам-даа бар.

Ылангыя түс-түс чурттагга бажыннарының чанында ногаан ыяштарны, чечектерни тарып өстүрериниң чугула ажылы хожудап турар.

СЭКП-инң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле районнуң хереэженнер конференциязының киржикчилери районнуң бүтүү хереэженнеринге кыйгырыынга 1973 чылда алдынган социалистиг чарыны ажыл-агыйның бүтүү адырларынга күүсеттинген турарынче ажыл-ишчи хереэженнерни база чонну кыйгырган.

М. МИНЧИМАА,
СЭКП райкомунуң секретары.

Эки турачылар – соңгу чүктүве

ЯКУТСК. Совет Арминиязының ажбанын эрттиргеш, Кыдыкы Соңгу чүктүн бойдус байлаан шинчээдин ажыглаарынга күүселин шередип чеде бергеи дайынчыларыи Якутиниын чонну улуг коругшу-биле уткуп алган.

Эки турачыларның бирги болуу — 40 кижи Саятарскиниң газ орумпеп тип турар экспедициязында ажылдай бергеи.

Бо чылын «Якутнефтеразведка» трескс комсомолчу путёвка-биле 500 дайынчылар чеде бээлер.

(«Правда» солуидам).

Беш чылдың шиитпирлиг 1973 чылында

«ЗИЛ»—КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА

МОСКВА. Бо хүннерде Лихачев аттыг автомобиль заводунуң демир-оруикa чүүн чүдүрер черинден чурттуң кодээ ажыл-агый районнарынче чорудар машиналарны чүдүрген составтар чоруп турар. Кодээ ажыл-агыйга машиналарның өруу ажык.

ЧУРУКТА: автомобиль заводунуң демир-оруундан чурттуң кодээ ажыл-агый районнарынче «ЗИЛ» автомобильдеони чоодуп турары.

В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Делегей бо хүннерде

ЭДЧ-ниң сессиязы ажыттынган

ПРАГА. (СЭТА-ның тускай корр). Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXVII сессиязы июнь беште ЧССР-ниң ДХМ бажыңында ажыттынган. Сессиянын ажылынга Болгария Улус Республиканың, Венгр Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Куба Республиканың, Моол Арат Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румыния Социалистиг Республиканың, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниин, Чехословак Социалистиг Республиканың делегацилары киржип турар.

Ол ышкаш Социалистиг Федеративтиг Югославия Республиканың делегациязы сессиянын ажылында база киржип турар. КУДР-ның төлээлекчилери хайгааракчылар боюн база олурукун турар.

ЧССР-ниң чазааның даргазы Л. Штроугал ЭДЧ-ниң сессиязын эге сес-биле ажыттаап, делегацилаарга чүректин ханызындан байыр чедирген. Оон соонда сессия хүн айтырыын чугаалажып эгелээн.

ВЦСПС-тиң төлээлери Будапештиде

БУДАПЕШТ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВЦСПС-тиң даргазы А. Н. Шелепинге баштаткан совет профэвилел төлээлери Профэвилелдерниң бүтүү-венгр Чөвүлелиниин чалаанын ёзугаар Будапештиге чеде бергеи.

Төлээлерни Ферихедь аэропортка ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Профэвилелдерниң бүтүү-венгр Чөвүлелиниң чингине секретары Шандор Гампар база Профэвилелдерниң бүтүү-венгр Чөвүлелиниин Президиумунуң кежигүнлери үткаан. Үткаанларның аразында ССРЭ-ниң ВҮР-да элчини В. Я. Павлов турган.

Будапештиге Профэвилелдерниң бүтүү-венгр Чөвүлелиниң бажыңынга венгр болгаш совет профэвилел төлээлериниң аразынга чугаалажышкынныр эгелээн. Чүректин ханызындан найыралыг байдалга эрткен бесседага талалар ийи чуртта профэвилел шимчээшкиниинин байзалын, чогуур ойу келген соруглгаларын бот-боттарынга дыңнатчып, делегейнин профэвилел шимчээшкиниинин айтырыглаарын чугаалажып.

Израильдиң Компартиязының кыйгырыы

РИМ. (СЭТА). Израильдиң чагырыкчу болуктериниң араб чуртталга удур 1967 чылдың июнь 5-те эгелээн эжелекчи дайыны араб национал-хосталгалыг шимчээшкиниин базарынче, Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар эргелерин боогдаарынче болгаи ескелериниң черлерин эжелеп алырынче уланган турган. Араб чуртталга удур Израильдиң эжелекчи июнь дайынының алды чыл болганынга хамаарыштыр Израильдиң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кыйгырыында ынча дээн.

Израильдиң чагырыкчылары КНО-нуң Аймак чок чорук Чөвүлелиниин 1967 чылдың ноябрь 22-де үндүрген, сураглыг айтымышкынын үреп, Чокку Чөөн чүкке чөптүг болгаи бижыг тайбыңны тургузарын империалистиг күштериниң детпимчеи-биле боогдап турар. Эжелел чокка, ол девискээринң күрүелери биле улустарның хоойлу ёзугаар эргелерин хүндүлээрин хандырар, чөптүг тайбың дээш туржуп турар. Совет Эвилелиигө удур олар калчаалыг кампанияны чорудуп турар деп, кыйгырыгга демдеглээн.

ИКП ТК ук аймактыг байдалын бар апарганынга сагышсыраашкынны илергейлээш, КНО-нуң Аймак чок чорук Чөвүлелиниң ноябрь шиитпирин амыдыралга бүрүн боттандырарын болгаш Палестинаның араб улузунуң эргелерин хүндүлээрин параиль чазактан негээн.

Эжелелди соксадыры дээш, Чоокку Чөөн чүкке бижыг тайбыңны чедип алыры дээш демиселге боттарының күштерин каттыштырарынче тайбыдның бүтүү талалакчыларын Израильдиң Коммунистиг партиязының ТК-зы түңнелиниде кыйгырган.

ВДР. Республиканда часны дүжүттүң ажаап алышкыны чаъстыг-бораң үе-биле капсырлашкан. Ынчангаш көдээ ажыл-агый кооперативтери ажаал алышкыныны эң кыска хуусазда эрттирер дээш бүтү нүштү болгаш дериг-харенсеядерни салып турар.

ЧУРУКТА: Хатай Монуда рис ажаап ап турары.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

ЭДЧ-ниң XXVII сессиязы

ЧУГУЛА БУРУНГААРЛААШКЫННАР

Социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазының хүдээп алынган чезинден бээр эрткен үе СЭКП ТК-ның Чингине секретарының мынча дээнинин базыткалы болган. ЭДЧ кежигүннери чурттарның хогжүлдезинге таарымчалыг улуг өскерилишкиннер болган. Бистин чурттарывыстың экономика болгаш эртемтехника талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарының улам ханылаш турарының түңнели ол.

Материалдыг байлак бүдүреринин эң чугула иинти коргузуг түңнели — национал орулга 1972 чылда Болгарияга 7 хуу, Венгрияга—5 хуу, ГДР-ге — 5,4 хуу, Моолга—3,5 хуу, Польшага—9 хуу, Румынияга — 9,8 хуу, Совет Эвилелиниге — 4 хуу, Чехословакияга — 5,9 хуу улгаткан.

Шиил болгаш керамика үлетпүрүнге, чүүк машиналарының, далай судноларының чамдык төвирлерин, көдээ ажыл-агый техниказын, чурагайлар дузаазы-биле башкарар арганыг ставокторны бүдүреринге ажыглаар дериглер талазы-биле бүдүрүлге ажылын специализастаар база кооперастаар дугайында чоокта чаа чарган дугуржулгалар соңгусунда талазы-биле Енисейскай соңгудда округундан депутаттың кандидадынга Татьяна Ховалыговна Сендажыны чоннуң дешпиткени база-ла ужурлуг. Төрээн хоорайын улам чаагайжыдарынга, соңгукчуларның чагыын боттандырарынга, чонга моон соңгаар-даа ак сеткилдиг бараан болурунга оң бижыг бүтүреллиг.

Комплекстиг программаның хүлээп алдынган чезинден бээр эрткен үе СЭКП ТК-ның Чингине секретарының мынча дээнинин базыткалы болган. ЭДЧ кежигүннери чурттарның хогжүлдезинге таарымчалыг улуг өскерилишкиннер болган. Бистин чурттарывыстың экономика болгаш эртемтехника талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарының улам ханылаш турарының түңнели ол.

Материалдыг байлак бүдүреринин эң чугула иинти коргузуг түңнели — национал орулга 1972 чылда Болгарияга 7 хуу, Венгрияга—5 хуу, ГДР-ге — 5,4 хуу, Моолга—3,5 хуу, Польшага—9 хуу, Румынияга — 9,8 хуу, Совет Эвилелиниге — 4 хуу, Чехословакияга — 5,9 хуу улгаткан.

Шиил болгаш керамика үлетпүрүнге, чүүк машиналарының, далай судноларының чамдык төвирлерин, көдээ ажыл-агый техниказын, чурагайлар дузаазы-биле башкарар арганыг ставокторны бүдүреринге ажыглаар дериглер талазы-биле бүдүрүлге ажылын специализастаар база кооперастаар дугайында чоокта чаа чарган дугуржулгалар соңгусунда Комплекстиг программаның үндезин адырларынга республиканың 6 ведомствоаг чонга 7,8 мун рубльун ачы-дузазын чедир коргуспээн. Чонга ачы-дуза чедиреринин сайгарылга хемчээлинин планын Бай-Тайга, Улуг-Хем районнар куусетпээн. Бо коргузуг, Бии-Хем районга эрткен чылдын од чезинниндеп биргн квартала 2 хуу авээш болган.

Хоорайза болгаш кезээ черлерде чоннун хандырылгазынын деннелинде ылгалларнын кызырлышкыны оожум. Чижээ, республиканын кезээ черлериндее бир чурттакчыга онаалаттыр илик септээри хоорайга деннээрге 4 катап, баш таарар черлернин ачы-дузазы 10, хептин химиктиг аштагазы 4 катап куду. Хой районнарда илик септээрнинн, чурук тыртырарынын, прокат пунктуларынын, хептин химиктиг аштагазынын болгаш оске-даа чүүлдер талазы-биле ачы-дузаны чонга коргуспейн турар. Министерстволарнын болгаш ведомстволарнын 1973 чылда тургускан планныг онаалалары чонга ачы-дуза чедиреринин талазы-биле үстүнде айтканывыс дең эвес чорукту болгаш беш чылдын баштайгы ийи чылынга оларнын хогжүлдезинге хожуласкынны чайлатпайн турар. Ынчангаш чөр-чер Советтери, оларнын күүсекчи органнары илик, хеп. амыралдын нарын техниказын септээр, хептин химиктиг аштагазынын, парикмахерскаяларнын, прокат пунктуларынын ачы-дуза чедирер ажылдарынга чоннун хереглелин бо беш чылда дозуур-биле хандырар талазы-

УЛУГ ОРУС КРИТИК

Июнь 7-де улуг орус критик, публицист болгаш философ Виссарион Григорьевич Белинскийниң мочээнимден бээр 125 чыл болур. Белинский — классиктиг орус культураның эң-не шылтараңгай төлөлекчилериниң бирээзи. Оон литературага болгаш уран чүүлгө сонуургалы бичии тажындан эгелээн. Гимназиняга бээ Москва университединге ол өөренип турда, каш-ла чылдар эрткен соонда ат-сураа делгерей бээр критиктиң чогаалды билирин чүгле кады өөренип турган өөру эвес, а харын башкылары безин магадап эскергеннер.

Белинскийниң чогаадыкчы ажылы университетке өөренип турган чылдарында эгелээн. Ынчан ол мурнакчы үзел бодалдыг студентилерниң эстетика, философия, социал-политиктиг айтыыштылар талазы-биле изиг маргылдаалар-ның эң-не идепкейлиг киржикчизи болурундан аңгыда, оларның херек кырында баштыны апарган. Оон кадында аныяк Белинский театрны оваа сонуургап, ылаңгыя аялдыг орус актерлар Мочаловтуң, Щепкинниң спенага ойнаарын магадап көрүп турган. Шак мындыг байдалга талантылыг студент Виссарион 1830 чылда (он тос харлыында) «Дмитрий Калинин» деп шүүлгэ бижээн. Ол шүүлгэниң маадыры помещиктерниң дарлалынга, дорамчылалынга шыдаашпайн, оларга удурлашып үнер.

«Дмитрий Калининге» крепостной ёзугга удур идеяның илереттингени таварылга эвес. Белинский бичии шаавдан бээр-ле помещиктерниң каржы, дүржогун, тараачыннарны эттеп-соп турарын хөй удаа караа-биле көргеш, чүрээ сартып, кулданыкчы чоруккa шүүт удур хөөннүг апарган. Ындыг сеткил чылдар эрткен тудум улам күштелген. Ынчангаш крепостной ёзу-чурумга удур, хосталга дээш демисел кедлээнде барып критик болгаш философ Белинскийниң ажыл-чорудулгазының кол утказы апарган.

Белинский бодунуң чогаадыкчы талантызын шүлүктен болгаш шүүлгэден этелеп шөнээн. Ынчалза-даа ол бодунуң талантызының өзулуп үлгашкының критикадан тыпкаш, чогаадыкчы күжүн долулу-биле ажаа тураскаатkан. Белинскийниң патриоттуг критика ажылы орус литератураны делегейниң эң-не мурнакчы литератураларының бирээзи болдурарынга дуза чедиргэн.

1834 чылдың күзүнүүде «Молва» дээр чеди хонуктаа үнер солунга критиктиң «Чогаалга холбаштыр күзелдер» деп баштайгы улуг чүүлү парлаттынган. Ол чүүлто Белинский орус литератураның хөгжүлдезиниң үе-чаа аайы-биле сайгарып, чаа үнген чогаалдарга үнелелги бергэн.

Дараазында «Орус тоожу болгаш Гогольдуң тоожуларының дугайында» (1835) деп чүүлүнге критик литературада реализмниг үлгашкының-ны дээшкэн. Амыдыралдың нарын болуушкуннарын шын болгаш хаяа чуруп көргүзеринге ода (йөрээл) шыкаш эргижээн жанрлар таарыпнас, чүгле реализмниг роман, тоожу жанрлары шыдажыр деп Белинский домдегээн.

Эрги байдалга чаңчыскан критиктер · Белинскийниң чүүлдериниг байты шаа-биле удурланып үнген. Ынчалза-даа Виссарион Григорьевич оларның бадыткалының үнезин чогун бүүрөнчиг көргүспүшаан, бодунуң туружкунун шынның бадыткап шыдаан.

Аныяк критиктиң талантызын эскергеш, бодунуң 1836 чылда үнелезиизин «Современник» журналга чалаар кады ажылдаарынче чалаар деп Пушкин бодап турган. Бодунуң хөзүнүдэ Белинский ге-ниандыг шүлүкчүнүң чогаалдарын бедик үнелеп, «Александр Пушкинниң чогаалдары» деп улуг ажылды бижээн. Пушкинни делегей литературазының өзүм чок төлөзин ылдыр чоптуг көрбүшаан, оон ондур улууп Белинский кымны-даа мурнай илереткен. «Евгений Онегинни» критик «орус амыдыралдың энциклопедиязы, аң-не улусчу чогаал» деп үнелзэн.

Ол ышкаш Лермонтовтуң, Гогольдуң, Герценниң, Некрасовтуң, Тургеневтиң болгаш өске-даа суратлыг чогаалчыларның чогаалларын ол хаяа сайгарып, чүүнү-даа мурнунда оларның реалистиг үнделеннерин чырыдып көргүскен. («М. Лермонтовтуң шүлүктери», «Орус литература 1840 чылда», «Бистиң үениң маадыры», «Орус литература 1841 чылда», «Орус литература 1843 чылда», «Тарантас», «Орус литература 1844 чылда», «Петербург чыындызы» болгаш өске-даа чүүлдер).

Литератураның кол принциптери идеялыг, реалистиг, улусчу болгаш уран-чечен болурунда деп бодалды Белинский бодунуң шупту ажылдарынга илередип турган. Реакцияга, крепостной ёзугга удур, хосталга дээш демисежирп орус литератураның эң-не ыдыктыг хүзээлгези деп, улуг критик үргүлчү бадыткап турган. Орус революстуг демократтыяның ол үндезини идеязын Белинский «Гогольга чагаазынга» эң-не ажык тодазы-биле дамчыткан. Белинскийниң чагаазының ажаок улуг революсчу ужур-утказын В. И. Ленин демдеглээн.

Белинский чүгле литература критиги эвес, а харын улуг философ чораан. Гегельдиң идеалистиг философтуг, социал-политиктиг үзел-бодалдарынга козек чылдарда чөрүшкеп байдал турза-даа, Белинский алыында диалектикага, материализмге быжыы-биле бүзүрээн. В. И. Ленинг Герценни «Диалектиктиг материализиге чыпшыр чедип келгеш, төөгү материализминиң чоогунга доктаагаш дээн. Белинскийниң дугайын база ынчаар чугаалап болур.

1841 чылдан эгелээш, Белинский социалистиг үзел-бодалды хүлээп ап, монархистиг (хаан) төрөниң эптеп чок удурланыкчызы апарган. Оон бүүрели-биле алырга, чүгле социализм кижиниң кулданыгдан, чөннимес чоруктан хостаар, чүгле социализм үезинде кижилерниң араазында ёзулуг ак-дүүмалышкы чорук болгаш деп эрге бактаан.

Белинскийниң социализм дугайында идеялары утопиктиг (колдуунда күзелге даянган) характерлиг. Ол болаа улуг критиктиң бурууза эвес, чүге дээрге оон үезинде Россияга капитализмниң хөгжүлдезин сайыраңгай эвес, ажылчыннарның саны аргажок эвээш турган.

Белинский бистиң чурттуң улустарының сураглыг чогаалчыларынга улуг үнелиг салдарны чедирген. Оларның араазында украин чогаалчылар Шевченко, Франко, грузин шүлүкчү Илья Чавчавадзе, казах шүлүкчү Абай болгаш өскелер-даа бар.

Белинскийниң эстетиктиг идеялары марксизчи-ленинчи совет эстетиказын, хөй национадыг совет литератураның сайзыраарынга күштүг идегин бергэн. Улуг критиктиң кайгамчыктыг үүлдерин бөгүн миллион-миллион кижилер сөгкөл хайныпшыл, магалап номчуп турар.

Тываның чогаалчылары Белинскийден үргүлчү өөренип, оон бодалдарынга даянгаш, чогаалдың алыс эстетиктиг ужурун улам хавыладыр билип ап, уран мергежилин белидип турарлар.

Белинский кежээде бистиң-биле.

А. КАЛЗАН,
филология эртемнериниң кандидады, критик.

132 ДЫЛ КЫРЫНГА

МОСКВАДА Бүгү-эвилелдин даштыкы литература библиотеказында делегейниң классиктиг болгаш амгы үениң чечен чогаалдары, нииттилел болгаш бойдус эртемнериниң база ол ышкаш уран чүүлдүң номнары хөй-биле чыгдынган.

Оон номчукчузу апарган соонда ында номнарны ажыглаары көңгүс белен. Ак-көк өөнүг саазынны ап алгаш, библиотеканың шыгжамырында чыдар 132 дыл кырында дөрт миллион ажыг номнуң кайызын-даа чагыып болур сен. Чартык шак болганда чагытkан номунар, журналынар, солуннар силерниң холуңарда турар. Оларны алгаш, номчулга залынче базыптар силер: зал делгем болгаш чырык: чайырлап турган кылып кээн улуг-улуг столдар, таваларда хевистер, соңгалар чанында — ногаан үнүштер.

Библиотека нииттизи-биле 14 номчулга залдыг. Оларның араазында пластинкалар, магнитофонда бижидилгелер дыңнаар, диафильмнер көөр зал база бар. Маңаа даштыкы дыл өөренип турарлар боттарының билиин быжыглап, чугаалап, дыңнап өөренир дээш кээп турар...

Библиотекада 60 мун доктаамал номчукчу бар. Хүнүн-не аңаа 1500—2000 кижи кээр. Совет Эвилелиниң 590 хоорайындан номчукчулар моон номнарны чагыып ап турар.

Ульянов күлүмчүзүнда бистин турун турарывыс бо делгем улуг бажың 1966 чылда тутунган. Ону библиотекага таарыштыр тускай тудуп тургускан. Ол тудуп тургузарга амгы үениң негелдемелериниг дүүштүр кылган. Ам ында номчукчуларның чагыларын электроннуг машиналарның дузазы-биле автоматчыдыг тургаш хандырарының шенелдезин чорудуп турар.

Бо библиотекада чүгле номчуп турар эвес, а эртем-шинчилел болгаш ном үндүрер талазы-биле ажылдарны база чорудуп турар. Библиотеканың штадында 700 кижи бар. Библиотека даштыкы литература, уран чүүл, бойдус болгаш нииттилел эртемнериниң талазы-биле бюллетеньнерни, даштыкы дыл башкылаарының методиказын, монографияларны, библиографтыг дузалал материалдарын үнүрүп турар.

Библиотеканың даштыкы туристер-биле харылзазы улуг. Ол—Венгрия, Польша, Куба, КУДР, Франция болгаш өскелер-даа чурттар-биле найырал нииттилелиниң коллективтиг кежигүнү. ЮНЕСКО болгаш библиотекалар ассоциациязының Бүгү-делегей федерациязы-биле харылзаалыг. 85 чуртталган библиотекаларын, ном үндүрер черлери болгаш университеттерге база эртем-шинчилел черлери-биле ном солчулгазын доктаамал боттандырып турар. 92 чуртталган бо библиотекаже бөгүн ажыг аттыг солуннар, журналдар кээп турар.

ДАШТЫКЫ литератураның Москвада бо библиотеказын интернационалчы клуб деп болган чок адаа бээр. Маңаа найысылалдың аалчылары — даштыкы сураглыг чогаалчылар, шүлүкчүлер, эртемденнер, культураның ажылакчылары аалчы болуп кээп, чүве чугаалаарлар. Библиотеканың номчукчуларының ангы-ангы үелерде маңаа Анри Барбюс, Ричард Олдингтон, Пабло Неруда, Джеймс Олдридж, Чарлз Сноу, Генрих Бель сугар-биле ужуражып келген... Делегейниң дешилгелиг чогаалчыларынга тураскаатkан тема аайы-биле болгаш юбилейлиг делгелгелерни доктаамал чорудуп турар.

Яуза хемниң эриинде турар кончуг улуг бажыңга чүү улус хүннүн-не кээп турарый? Башкылар болгаш эртемденнер, студенттер болгаш очуялурукчулар, чогаалчылар, ажылчыннар, инженерлер, эмчилер, ангы-ангы профессиянның кижилери.

БИБЛИОТЕКАНЫ эргип чоруп турган, ниитти номчулга залынга кире түшкен мен. Аңаа Москва университединиң филология факультединиң V курсуунуң студентизи Елена Карабегова-биле танышкан мен. Ол Москвага Ереванда өөренип келген. Университетти бо чылын доозар.

— Мен бо библиотекага беш чыл дургузунда үргүлчү кээп турдум. Сөөлгү үеде шуут үзүк чок кээр апардым: Генрих Гейнениң чогаадыкчы чоруунун башгайгы үези-биле холбашкан диплом ажыыл бижип турар мен. Немец дыл кырында яңзы-бүрү номнарны ажыглап турар мен. Библиотека маңа бажыңым биле демей апарган. Литература кежээлеринге база күзелдим-биле кээп турар мен. ГДР-ден келген чогаалчы Эрвин Штриттматтер-биле чоокта чаа болган ужуражыга кончуг сөлүн эрткен...

База бир номчукчу — студент Владимир Беляков. Оон мурнунда столга аңгы дыл кырында номнар чыткан. Оларның-биле кожа маңа билбезим бир дыл кырында номнар база чыткан.

— Бо номнуң алын «Гавайиның бүрүнгү төөгүзү болгаш улустун аас чогаалы» дээр. Мен гавай дыл өөренип турар мен. Бо библиотекада ховар аан дылдарда номнар бар.

Номчулга залдарында чүгле аныяктар эвес, а элээн назылай берген-даа улустарны көрүп болур. Оларның бирээзи — Ювеналий Ульромский — экономист. Ол даштыкы дыл курузунда француз дыл өөренип турар. Оон мурнунда Болгарияның болгаш грамматиказының өөренирге номнары чыткылаан.

— Даштыкы литература библиотеказынга неделяда бир катаа кээп турар мен — деп, ол чугаалады. — Тергиин библиотека чүве. Номнарның сөлүүр орулуу болбазынгаа...

Азия болгаш Африка чуртталарының литературазын делгээн залга база бир ужуражылга болган.— Захид Хаников, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Чоон чүк институдунуң аспирантызы.

— Мен Ташкентизеге келгеш мен — деп, Захид чугаалады. — Мен аңаа университетке ханыа болгаш уруу дылдар башкылаар турган мен. А оон мурнунда культура салгужулгазының шүгүмү-биле Индияның сонгу талазында Лакнау университединге өөренип турдум. Ам аспирантурада үш дугаар чыл өөренип, ханыа болгаш бенгал дылдарның грамматиказынга диссертация бижип турар мен. Библиотекага үргүлчү кээр мен. Мында чүгле керектиг бүгү номнар бар эвес, ажылдарынга таарымчалыг байдал база долузу-биле тургустунган.

О. ДОБРОВОЛЬСКИЙ.
(ИТА).

АНЫЯК ТЕХНИКТЕРДЕ

Школаларда өөредилге чылы доозулган. Өөренинчилер чайгы дыштанылгазын маңа, канчаар эрттиреримни планнап, бодап алгылаан.

А аныяк техниктер станциязында бо хүннерде чогаадыкчы ажыл изиг түүдүг. Июнь айда Кызылга авиа болгаш судомоделистерниң элээн наш командалары чыглып, маргылдажыр. Аэродром чоогунга авиамоделистер боттарының кылган машиналарын «агаар туйчуушкунунче» салып үндүрөрлер. Ракетчиктер Рига хоорайга болур маргылдааже хаптар. Удавас парк чанында хөөлбекке республиканың школаларынга судомоделистерниң бичии корабльдеринииң эжиндиришкини эртер. Ынчангаш Владик Кажай (солагай талада) бөгүнүк судноэун маргылдаага белетеп тур.

Бистиң солдарывыска эң харыысалгалыг үе — картингистерниң чарыжы болур. Бо болза бистиң республикага чаа спорт болгай. Олар Курск хоорайга барып, дүржулгалыг картингистер-биле чогаадыкчы нүүнүн шенежирлер. Ынчангаш Андрей Чикилин бөдүнүң машиназын сагыш човангыры-биле көөрүп турары бо-дур. (Үстүнде).

А бичии класстарның уруглары саазындан яңзы-бүрү хевирлерни незип өөренип турар. (Адаанда чурумта).

А. СОКУРОВ,
Авторнуң фотолары.

Августуң 5-те тодараар

Футбол талазы-биле делегейге бирги чер дээш маргылдаага киржириниң оруунга ССРЭ-ниң футбол талазы-биле шилиндек командазының ам ойнаар командазы августуң 5-те тодараар. Ужуру чүл дээрге, Монтовидеога Мурнуу Америкада шилиглеринең үшкү бөлүүнүң киржикчилери Чилиниң болгаш Перуның командалары боттарының аразынга ол хүн ойнаарлар. Оларның кайызы аңаа тнилээр болдур, ол тиилекчи команда-биле бистиң футболистеривис бо чылдың күзүүнүнде ийи катаа ойнаар ужурлуг.

Ынчаарга Чили биле Перуның командалары хайыы кылдыр ойнаар болза канчаарыл? Оларга немелде шак бээр бе? Азы он бир метрден каш катаа тепкирилээр бе? Делегей чемпионадынга ойнаарының чурумунда ындыг катаа ойнаашкынар кылыры көрүнмээн. Ынчангаш Перунуң болгаш Чилиниң футбол федерациялары ол айтырыгны боттары шиитпирлээр аңаарлар.

(СЭТА).

Тайбыңның болгаш кады ажылдажылганың эрге-ажыы дээш

Төөгүлүг болуушкунга — СЭКП ТК-ниң Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү эш Л. И. Брежневтиң ГФР-ге ийи-чорук кылып чораанының дугайында тускай кинофильмни тырттырган, ону июнь 4-тен эгелээш Москвада көргүзүп эгелей берген.

Леонид Ильич Брежневтиң ол аян-чоруунуң делегей талазы-биле улуг үжүр-дузалыың, делегейде дүшкүүрдүг чорукту чавырыдырарының херээнге, тайбыңның болгаш дешилгениң херээнге оон бодунуң кииргеи улуг салышкының фильмде тодаргай чугаалап турар.

Федералдыг канцлер В. Брандт-биле Л. И. Брежневтиң бесседаларын, ГФР-ниң президентизи Г. Хайнеманга оон чораанын тырттырган чергелерни оон көөр бис. Экранга — садыг-үлеттүр эзлери-биле ужуражышкыннарыы, Герман Коммунистиг партилиниң, барыын-герман профсовилелдерииниң удуртукчулары-биле эш хуузунуң ужуражышкынарын база көөр бис.

ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң аразында дутуржулгаларга болгаш ССРЭ биле ГФР-ниң аразында чаагай кожа-хелбээ харылзаалларга чаа перспективаларны ажыдып турар ол аян-чоруктуң түңнелиниң дугайында талаларның кады кылган медеглелиите аттарны салып тургузаан үелерии фильмде көргүскүзээн.

Эш Л. И. Брежневтиң аңаа чеде бергенн-биле холбаштыр ГФР-ниң демократтыг партиялар-ның болгаш организацияларының массалыг чыскаалдарын база фильмде тырттыргылап каан, ону көөр бис. «Совет Эвилелиң-биле найырал дээш!» Европага аймыы чок чорук дээш, бистиң чуртка быжыг тайбың дээш!» деп лозуңнуң адаа-биле эрткен ол массалыг чыскаалдарда барык 50 мун ажылчы чоя киришкен.

Фильм болза СЭКП-ниң XXIV съездиниң хүзээл алганы Тайбыңның программазының амыдыралчы улуг күштүүн көргүзүп, Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын милиион-миллион кижилериң пзин-биле деткип турарын херечилеп турар.

«Л. И. Брежневтиң ГФР-ге аян-чоруу» деп аттыг, оңнуг кылдыр тускай үндүрген бо фильмни Документалдыг фильмнериниң төп студиязынга тургускан. Оон авторлары —операторлар А. Имтомин болгаш И. Филатов.

(СЭТА).

Зона көрүлдезин ажытканнар

Бөдәә клубтар болгаш Культура бажыңнарының чанында агитас-уран чүүл бригадаларының Чөөн Сибирь талазы-биле зона көрүлдези июнь 2-де Красноярск хоорайның А. С. Пушкин аттыг край театрында эгелээн. ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга тураскаатkан ол көрүлдеге Иркутск, Кемерово областарның, Тыва АССР-ниң, Красноярск крайның болгаш Хакас Автономнуг областың эң шилиндек агитбригадалары киржип, боттарының уран талантызын бараалгалып турарлар.

Агитбригадаларның зона көрүлдезин Тыва АССР-ден барган Чөөн-Хемчик районнуң «Дамырак» аттыг агитбригадазы болгунуң чангыс аай композициялыг кылдыр сценажылып тургускан солуң концерти-биле ажыткан.

«Дамырактар каттышкаш
далай болур,
Тарамыктар каттышкаш күш
болур»

деп шүлүктээн одуруглар орус ыл кырында чаңгыланган соонда, Василий Иргиттиң «Дамырак» деп ырызы-биле концерт эгелээн. Малчыннар, тараажылар дээш күш-ажылдың шалыпчыларынга тураскаатkан ыр, танцы, шүлүк болгаш национал хөгжүмге аялгалар, сыгыт улажы-ла берген.

Калмык, грузин, бурят дээш, Кандыг маадыр бисте чок дээр—
Ажыл-ишчи мурнакчыга

Аян түүлүп ырлап берээл!— деп, Александр Ондар делгем тода шүлүктей бааптарга, бурят улустун күш-ажылчы аныяктарга тураскаатkан «Даартага чедир байырлыг!» деп ырызын Татьяна Иргит, Зоя Салчак, Валентина Куулар олар моол дыл кырынга ырлажы берген.

Донгак Одан-оол, Монгуш Энгил-оол оларның демир-хомустарга ойнаанын, Константин Монгуштуң гитарага бодуу удевиишаан сыгыртканын көрүкчүлер дыка сонуургап, адыт часкаашкынынары-биле үлеп турганнар.

Дараазында Бии-Хем районнун «Колос» агитбригадазы концертин көргүскен. Агитбригаданың киржикчилери чергер Советтериниң сонгулдаларынга утказуттур белеткээн концертин бир бригада төвүнге көргүзүп келгеш, оон делир чанын чорупкан кылдыр программазын тургускан. Ол бригададан Оюн Маріктың уран номмулгалары, Мария Селипейнин «Төрээн черим» деп ырны орус дыл кырынга ырлаары, Анатолий Бондаренконуң орус пляскаңы күүсеткени дээш өске-даа хөй көргүзүглер көрүкчүлерниң бедик сонуургалын хайныктырган.

Кайы-даа агитбригадаларның программаларында ажылагыйда болгаш ийи-чаңгыс кижилерниң аажы-чанында четпестерни чечен сөстүн, уран талантының күжү-биле чидиг сойгалаан шоолуглуг көргүзүглер бар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Красноярск.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Кызылдың № 35 ортумак профессионал-техниктиг училищези 1973—1974 өөредилге чылында сургуулдар хүзээл алырын чарлап тур.

Училищенин үш чыл хуусаалыг салбырынга киргеннер ортумак эртем-биле чергелештир дараазында мергежилгелерни чедип алыр.

1. Маляр
2. Дашчы
3. Быжанчы
4. Автокранщик
5. Экскаваторщик
6. Арматурщик-каннакчы.

Үш чыл хуусаалыг салбырга 8 класс дооскан 14—16 харлыг ооллар, кыстарны хүзээл алыр.

Бир чыл хуусаалыг салбыр дараазында мергежилгин кижилерни белеткээр.

1. Быжанчы
2. Маляр
3. Штукатур
4. Дашчы
5. Газоэлектроканнакчы

Ында ортумак школа дооскан ооллар, сургуулдарны хүзээл алыр.

Училищеге хүзээл алган сургуулдарны халас чемгерер, ниитти чуртталга чери-биле болгаш ажылдаар хеп-биле хандырар.

Училищени тергиин, аяа дооскан кижилер ажыл стажы хамаан чокка чурттуң ортумак болгаш дээди өөредилге чергелериче боттарының күзеги-биле кирип ап болур.

Училищеде техниктиг чогаадылганың, бог-тывынгыр уран чүүлдүң бөлүүмнери, бокстун, хол бомбуунун, баскетболдун, тыва хүрештин, самбонуң секциялары ажылкап турар.

Директорнуң адынга бижээн биларгишкининге дараазында документилерни көөр:

Школа дооскандыгын дугайында херечилели.

Төрүттүнгенининң дугайында херечилел болгаш паспорт.

Учёттан үндүр бижиткенинин дугайында танмалыг кииргбижидилге.

Ала-неэминден хүзээлге бижик.

Кызылдың № 1 поликлиниказындан эмчи шынызылгазы.

3×4 хемчээлиг 6 фото-чурук.

Хүзээл алдынган сургуулдар училищеге бүрүн спортчу хептиг келир болгаш 9—10 класстарның ниитти артемнериниң өөредилге номнарын ап алган келир.

Училищенин адреси: «Телепентр» деп автобус доктаар чер. Телефон 21-09.

ДИРЕКЦИЯ.

А-66 маркалыг бензинни бээринин хемчээли кызыры бергени-биле холбаштыр, 1973 чылдың июнь 10-га чедир А-66 маркалыг бензинниң талоннарын А-72 маркалыг бензинге орнап алырын бүдүргелерниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга Кызылдың нефтебазазы ханнадып тур.

ДИРЕКЦИЯ.

Телевидение

ИЮНЬ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

16.40—Өөнүг телекөргүзүг. «Леонардо да Винчиниң аныдыралы». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Өөнүг телекөргүзүг. Бокс таазы-биле Европаның чемпионады. Белградтан дамчыдыпта. (Июнь 6-да оюнуң бижидилгези). 19.15 —«К»-дан үш кижи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-кү, 5-ки, 6-гы сериялары. 20.40—«Кодээде түүлүк ажыыл».

КЫЗЫЛДАН

20.50— Телемедээлер. 21.00—«Быжыглышкыны ийи катаа болгур». Документалдыг фильм. 21.20—Телемедээлер. 21.35 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.40—«Литературагүг ужуражышкынывыр». С. Мартыш. 22.25 — «Үе». Информастыг программа. 22.55—02.30—Өөнүг телекөргүзүг. Москвага балеттиң ийиги делегей конкурсуунуң аныдылгазынга, ССРЭ-ниң Күрүнелиг академиктиг улуг театрындан дамчыдылга.

Агаар

Бөгүн республикага бүдүүтээр, соңгу районнарга бичезе чаъс чаар. Барыын уламнышкынның хаттың дүргени сөкүндээде 5—9 метр чедер. Агаарның температураазы даглыг чөрлерге 12—16, өскелерииге 16—20 градус чылыыр.

Кызылга бүдүүтээр, чагбас. Хаттың дүргени сөкүндээде 5—9 метр чедер. Агаарның температураазы 18—20 градус чыыт болур.

Редактор В. С. ПАРАВИН.

КИНО

ИЮНЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шимбей ооллар» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Истелгени мени дааскан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Онтарио» эриктеринге умуралдар» 15.30, «Чазымы чокту чагырганы» (2 сериязы катай) 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Агартыптан ат» 10.50, 12.50, «Чайгы дүштер» 14.50, 16.50, 18.50 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Отту чагырганы» (2 сериязы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Шетинкин-Бравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи аймак ырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 31-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериялың 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыт 1753.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Бравченко кудумчузу бажың № 1). ТС —01006.

Бүтү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 133 (9208) | Пятница, 1973 чылдың июнь 8 | 1925 чылда тедээлеттингеш. | Өртээ 2 көд.

А. П. КИРИЛЕНКОНУҢ ЧУВАШИЯГА ЧОРААНЫ

ЧЕБОКСАРЫ. (СЭТА-ның корр.). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары эш А. П. Кириленко ажыл ийи хүн чорааш. Ооң-биле кады Министрлер Чөвүлелиниң Дарганың оралакчызы В. Э. Дымшиц, ССРЭ-ниң монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының министри Ф. Б. Якубовский, СЭКП ТК-ниң машина тудуушкун килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы П. И. Ковлов олар база чораанар.

А. П. Кириленко Чебоксарының үлегүр тракторлары кылыр заводунуң болгаш Чебоксары ГЭС-тиң тудуунуң чоруп турары-биле, хоорайда бажыңнарның тудуу-биле танышкан.

А. П. Кириленко тудугларга баргаш, ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле чугаалашкан, күш-ажылдың байдалын, тудуг ажылдарын организастаарын экижидериниң айтырыгларын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турарын, олардың амыдырал-чуртталгазының байдалын сонуурган, танышкан.

А. П. Кириленко СЭКП-ниң Чуваш обкомунга Чуваш АССР-ниң болгаш Чебоксары хоорайның партия болгаш совет удурткучу ажылдакчылары-биле ужурашкаш, олардың-биле боттуг бееда кылган.

ЭДЧ: ПЛАННЫ ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИП ТУРАР

XXVII сессияда

ПРАГА. (СЭТА). ЧССР-ниң ДХМ бажыңынга Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXVII сессиязы ажыттынган. Ооң ажылынга Болгария Улус Республиканың, Венгр Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Куба Республиканың, Моол Арат Республиканың, Румыния Социалистиг Республиканың, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң, Чехословак Социалистиг Республиканың төлөөдээн киржип турар.

Сессияның ажылынче Социалистиг Федеративтиг Югославия Республиканың төлөөлери база киржип турар. КУДРның төлөөлекчилери хайгааракчылар бооп киржип турар.

Сессияны ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал эге сөзү-биле ажыттыкан. Прагада бараан төлөөлерге ол изиг байыр чедиргеп.

Сессия социалистиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырары-биле хөлбашкан айтырыгларны чугаалажып турар. Сессияның киржикчилери XXVI болгаш XXVII сессияларның арасында үеде ЭДЧ-ниң ажыл-чорудулгазының дугайында Күүсекчи Комитеттиң илеткелиниң талазы-биле дыңнадыгны чугаалашкан. Дыңнадыгны ЭДЧ Күүсьомунуң даргазы, ЧССР-ниң чазааның Даргазының оралакчызы Ф. Гамоуз кылган. ЭДЧ-ның ооң ажыл-чорудулгазының талазы-биле кады ажылдажыгдашының комитединиң эдерингчи илеткелиниң Комитеттиң даргазы — ЧССРниң чазааның Даргазының оралакчызы, Күрүненің план комиссиязының даргазы В. Гула кыйган.

ЭДЧ-ниң докладтаал комиссияларының даргалары: машина тудуунуң талазы-биле — К. Полачектиң, чиик үлегүр талазы-биле — В. Кончинің илеткедериң база дыңнаан. ЭДЧ-ниң эртем-техниктиг кады ажылдажылга комитединиң илеткелиг ооң даргазы, техниктиг хөгжүдеге, капитал салыышкынарының талазы-биле министр Л. Шушка кыйган.

Сессияга совет төлөөлерниң удурткучузу, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин сес ап, чүве чугаалаан. Ооң чугаазында социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын боттандырар талазы-биле ЭДЧ кежигүнүнерниң чурттарның коллективтиг ажыл-чорудулгазының чугула хей-хей угланышкынарын анаизтаан. Социализм чурттарының социал-экономика хөгжүдезиниң сорулгаларын улам чогумчалыг шинтирлээр дээш оларның социалистиг ажыл-агый системазының, акыдуңма кады ажылдажылгазының улут арга-күштерин бүгү хемчегер-биле ажыктаары эргежок чугула деп демдеглээн.

ЭДЧ-ниң чыл бүрүде болур сессияларының организациязының ажыл-чорудулгазының түңнелдерин үндүрүп, шинти чедиишкиннерниствстн, четпестерниствн-даа база демдеглеп, келир үеде чедип алыр сорулгаларывысты тодарайлап ап турар бис. Тус-тус адырларга чедип алдынган түңнелдер чежемениң-даа чугула болза, акы-дуңма бүгү чурттарывыстың коллективтиг ажыл-чорудулгазының кол түңнелин оналап үнелевейн барып шыдавас бис. Ол түңнедиң чурагайлар-биле көргүзер арга чок, аңаа чүгле социализм чурттарының улустарының тургузукчу күш-ажылының үре-түңнелдери эвес, харын тайбың, улустар аразының кады ажылдажылгаам болгаш дешилеп дээш демиселге бистиң иштин күжениишкиннериниг база мөөңү-биле тодаргайлаттынган турар. Социализм чурттарының күүзүнүң чылдың-на улам улгадып, оларның сырый каттыжымышкынының бызыгын, делегейге алдарының, делегей болуушкуларының хөгжүдезиниг оларның салдарының бедик турарын — кол түңнел ол кыдыр көрүп турар бис.

Улустар аразынга делегей социализмниң турушгарын быжыглаары дээш демиселдиң айтырыгларынче, социалистиг чурттар-биле бүгү талалыг дем каттыштырып ажылдарын калбартырының айтырыгларынче СЭКП Төп Комитединиң апрельдың совлазуредир болган Пленуму кол кичээлгейин салган. Ак-дуңма социализм чурттарының күүзүүн болгаш чаңгыс эвилелдиг быжыглаарын, делегейге кедилиг турушгарын өскерииишкиннерге улам улуг рольдуг боон турар оларның политиказының дугуржуулуг болган турарын СЭКП-ниң тергиин чугула ужур-дузалыг деп үнелеп турарын СЭКП ТК-ның Чаңгыс секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга кыйган илеткелинде демдеглээн.

Социалистиг чурттарның экономика күүзүнүн өскеннинге, делегей экономиказынга оларның улуг-хуузунуң улгаткаанының уламынган делегейге дүшкүүрлүг чорукту улам чавырыдырар база бот-боттарынга азыктыг — экономика, эртем, техника, культура харылзааларын калбартыр сорулгаларны-даа барымдаалаан кады ажылдажылга, улустар аразынга кады ажылдажылга чорудуп болур аргалар калбарып турар деп, А. Н. Косыгин чугаалаан.

Социалистиг күүнелерни улам сырый каттыштырарынга, олар-биле ак-дуңма бүгү талалыг харылзааларны быжыглап, калбартырынга эргежок чугула бүгү түүлдерни моон соңгаар-даа кылырын бистиң партиывыстың кол угланышкыны кылыр СЭКП ТК-ның апрель Пленуму сорук киргеп. Ам ЭДЧ чурттары-биле экономиктиг кады ажылдажылганы сайзырангайжыдары оңза ужур-дузалыг апарган деп санаан турар бис. Аңаа социалистиг экономика интеграциязының аргаларын эң улуг хемчээлдин-биле ажыглаар ужурлуг бис. Ындыг төлөөде, комплекстиг программа-биле хөлбашкан айтырыгларны бо сессияга чугаалажырын эң чугула ужур-дузалыг кыдыр үнелеп турар бис деп, А. Н. Косыгин ооң мыйт чугаалаан.

Чедип алдынган чедиишкиннерни демдеглеп тура, оларны чүгле эрткен үе-биле эвес, харын амгы үеде кереглелдер-биле, аргалар-биле деңнеп көөр ужурлуг бис дээрзин чугаалаан, социалистиг чурттарның аразынга дем каттыштырып ажылдаарын калбартырынга чедип алдынган, маргылдаа чок чедиишкиннерни А. Н. Косыгин демдеглээн.

А. Н. Косыгин будурүлге ажылын специализастаарының болгаш кооперастаарының айтырыгларынче база экономика интеграциязын хөгжүдериниг сорулгаларынга дүүштүр социалистиг планнаашкынның айтырыгларынче улуг кичээнгейни уландырган. Ам, ЭДЧ кежигүнерни бүгү чурттар 1976—1980 чылдарның улус ажыл-агый планнарын дүүштүр туруунуң эгелээн турда, ол айтырыгларны чедиишкиниг шинтирлээриниг таарымчалыг байдалдар туруштуунуң турар. Социалистиг интеграцияны калбартырынга сырый дүүштүрүлгелиг кылдыр социалистиг планнаашкын практиказын улам сайзырангайжыдары ЭДЧ кежигүннерни чурттарның дем каттыштырып ажылдаарын улам ханылдырынга дуза чедирер болгаш ол чурттарның ажыл-агый туругзуушкунуңун чаа үе-чадазынга таарымчалыг болуур.

А. Н. Косыгин үлетпүрүң оттулар түүл, энергетика адырзарын, атом энергетиказын хөгжүдериниг ЭДЧ кежигүннерин чурттарның дем каттыштырып ажылдаарын быжыглаарының айтырыгларын болгаш еске-даа айтырыгларны база тодаргайлап чугаалаан.

Эрткен чылдар дургузунда кылган ажылдар хей болгаш оларны улустар аразының харылзааларының төөгүзүнге эң баштай кылган. Ол онза чугула. ЭДЧ кежигүннерни социалистиг чурттар экономика талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарын калбартырынга мырыңай чаа оруктар-биле чоруп турган, улуг дүржүлгениг чедип алган. Ынчалдыр дем каттыштырып ажылдаары деп эргелиг турар, хүндүлеевир болгаш бүзүрежир, дузалажылгалыг болур чуруумну, социалистиг интернационализм принциптерин чайгылыш чок барымдаалаарынга үндезилеп тургустунуп турар. Дем каттыштырып ажылдаарының ындыг үндезиниңге дамгаан, организациявыстың ажыл-чорудулгазынга тургустунуп кээп турар сорулгаларны чугаа чок шинтирлеп шыдаар бис. Амыдыралга улам хей чаа-чаа сорулгаларны бистиң мурнубуска кезээде тургузар. Ындыг болганда ЭДЧ-ниң үре-түңелдиг ажыл-чорудулгазын улам калбартырының чаа-чаа арга-ларын тывары — бодунуң киржикчилери болган бүгү чурттарның социалистиг болган коммунистиг тургузуушкунуңун, социалистиг чурттарның дем каттыштырылганың күүзүүн быжыглаарының сорулгаларын шинтирлээрнинге дуза чедирер организациянның үүгле чогум мөзүшнери болур байдалы эвес, харын амыдыран шыдаар аргалыының база бүтүрелдиг барымдаалы боон турар деп, совет төлөөлерниң удурткучузу түңнелиниңге чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «1973 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседирип дээш, үлетпүр, тудуг болгаш транспорт ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугаймында» докладаалын саугаар «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп демдеглээн турустаан. Ол демдеглээн бо чуруктa көргүзүнген. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели докладаал хүлээп алган. ТУ-144 самолётка болган ондактыг таварыштарның Францияга чедиргеп карапка-когаралдарын делегейде тургустунган норма-чижектерни өзугаар төлөөрүн чогуур совет организацияларга дааскан, ондакка таварышкан чонга чаңгыс удаанның дузаламчызын көргүзеринге 500 мун франк-акшаны тускайлаан.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Дүүн СЭКП Кызыл хоорайның коммунуң хураалдар залынга шайысылалдың хөрөөженнериниң VII хоорай конференциязы болуп эрткен. Хоорайның хөрөөженнер чөвүлелиниң отчёттуг үеде чоруткан ажылының дугайында илеткелди оңаа ук чөвүлелдиң даргазы Х. А. Кротская кылган.

Конференцияга хөрөөженнер чөвүлелдериниң даргалары М. Симакова (республика эмнелгези), В. Овчарова («Кызыл тудуг» эргелели), К. Масалимова (типография), № 2 АТБ-де хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Э. Бушина, партия хооркомунуң хөрөөженнер оргузунга ажыл чорудар штаттан дашкаар кидизиниң инструктору Х. Юмбуу, хоорайның хөрөөженнер чөвүлелиниң кежигүнү К. Байыр-оол сананал берген.

Хөрөөженнер чөвүлелиниң чаа составчын болгаш Тываның хөрөөженнер VII съездизиниң делегаттарны сонгаан.

Конференцияның ажылынга республикаңыг хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаа киржип, түүлө чугаалаан.

ЧЕБОКСАРЫ

ДЕПУТАТТАРГА КАНДИДАТТАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Июнь 17 — чер-чер Советтеринге соңгулда хүнү

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиге соңгулда чорудар № 48 соңгулда округундан депутаттың кандидады, Тыва АССР-ниң кадык камгалал министрининиң оралакчызы Опанас Хурбаевич Ондар-биле соңгукчуларның ужуражылгазы көдээ ажыл-агый техникумунуң улуг залында болуп эрткен.

Депутаттың кандидадының бүзүреттингени Ю. А. Антонов кандидаттың намдарын, ажыл-чорудулгазын чыыгаанварга таныштыргаш, чер-чер Советтеринің соңгулдазының хүнү — июнь 17-де коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң блогунуң кандидады — Опанас Хурбаевич Ондар дээш чаңгыс кижи дег бадылаашкынын бээрингче соңгукчуларны кыйыгтаан.

Ужуражылга хуралының киржикчилери санал бергеш, О. Х. Ондар ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң депутатыга төлептиг кандидат болуурун демдеглээш, чамдык чагыларны бергеп. Кызылдың чурттакчы чону ковудоп, чаңгыс политиниика ажылчы чонну хандырары берге, ынчангаш хоорайның чоон талазынга поликлиниканы, медицина училищелиниң сургуулдарынга ниити чуртталга бажыңы тудар болгаш чонуң чуртталга амыдыралын, эмнелге хандырылгазын жижидеринче углаңган чагыларны бергеп.

Тыва АССР-ниң кадык камгалал министрининиң оралакчызы О. Х. Ондар сес алгаш, депутаттың кандидадынга дешпиңдип, улуг идегелди көргүскени дээш соңгукчуларга өөрүп четтиргенин илереткеш, чонуң эрге-ажыы дээш бүгү күжүн үндүрүп ажылдаарын аазаан. Тыва республиканың кадык камгалалының хөгжүдезин, ооң моон соңгаарғы хөгжүдеалын соңгукчуларга ол чугаалап бергеп.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутаттарының кандидаттары № 50 магазинниң садыгалыр бригадири Х. К. Хабарова, даараныгга комбинадының ажылдакчызы А. А. Симонова, хереөженнер консультациязының эмчизи Н. И. Пахомова олар-биле соңгукчуларының ужуражылгазы база болган.

Т. ХЕРТЕК.

* * *

Чер-чер Советтеринің соңгулдаларынга уткуштур организастыг болгаш политмассалыг ажыл Кызылдың Пионерлер бажыңында № 4 агитпунктуда хайыккан. Бо агитпунктуда республиканың харылзаа эргелелиниң, хоорайның харылзаа белдирининиң, облпрофчөвүлелдиң, аптека эргелелиниң, харылзаа эргелелиниң автобаазазының, № 3 школаның агитколлективтери каттышкан. Шупту 130 хире агитатор соңгукчуларның чурттап турар черлериниң аайы-биле тайылбыр ажылын, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң бүзүлбас блогунуң кандидаттары дээш агитацияны калбартып турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутаттарының кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражылгазын хуралы маңаа чыыгаанварның бедик көдүрүүшкүү-биле эрткен. Кандидаттарның бүзүреттиргеп киижилери хоорайның эрге-чагырта организинга чонуң төлөөлекчилери: Кызыл хоорай Совединиң күүсьомунуң даргазы Сулчуң-оол Санчапович Сат, № 12 автобаазаның чолдавчызы Виктор Константинович Богуш, хоорайның септелге-тудуг эргелелиниң слесары Иван Иванович Солодухин, «Кызылпромстрой» тудуг эргелелиниң комплекстиг бригадазының бригадири Константин Родионович Зуев олардың намдарлары-биле соңгукчуларны таныштырган.

Соңгукчуларның мурнундан эштер Э. Чокуш, Ф. Бологов олар ужуражылгакын хуралыга чүве чугаалаан, хоорайга чонуң коммунал хандырылгазынга, кланның гостиниңца болгаш чонуң хереглелиниге хамаарышкан чамдык айгырыгларже, транспортуң аймак чок чоруун корум-чурумчударынче кичээнгей салырың кандидаттарга чагыш, оларның моон соңгаарғы ажыл-чорудулгазынга чедиишкиннерин күзээннер.

Депутаттарга кандидаттарның мурнундан хооркүүсөмүнүн даргазы эш Сат чүве чугаалаан, соңгукчуларның бергеп киижилерин боттандырган.

ЧУРУКТА: Кызыл хоорай Совединиң күүсьомунуң даргазы, депутатка кандидат С. С. Саттың соңгукчулар мурнунга чүве чугаалап турары.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозуу.

ТЫВАНЫҢ ҮЛЕТПҮР БЕШ АЙЛАРДА

Тываның үлетпүр будурүлгелери тоску беш чылдың шинтирлиг үшкү чылының эрткен беш айларында канчаар ажылдаанының түңнелин үндүрген.

Республиканың үлетпүр будурүлгелери ниити продукция будурериниң планын 105,3 хуу, сайгарылганының — 104,9 хуу күүсеткен. Үлетпүр будурүлгелериниң хей нуруузу продукциянның кол хевирлерин будурериниң даалгазын күүсеткеш, 6,1 миллион киловатт-шак электроэнергияны, 313 мун безек түүйбүүш, 1.847 тонна сорттуг даг-дүүн, 8 мун кубометр дилген ыяш материалдарын, 6,4 мун ажеш хом иштик, 625 тонна эвээ, 55 тонна чалаң сүт продукциязын планнаан ажыр берген.

«Тыва даг-дүүн», «Тыва кобальт» комбинаттар, Терлиг-Хаяның моңгуш суу будурүлгези, Кызыл-Мажалыктың саржат, түүйбү заводтары үлетпүр продукциязын будурериниң, ону сайгарарының темпизин бедиткен.

Республиканың бүтү районнары (Бии-Хемден өскелери) үлетпүр продукциязын будурериниң беш ай планнарын чедиишкиннииг боттандырган.

Күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидериниң планын беш айларда республиканың будурүлгелери 104,1 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үеэниге деңнээрге, өзүлде 4,5 хуу болган. Күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидериниң планын онаалдаарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсеткейн турар. Каа-Хемниң хомур-даш разрези, пиво заводу, Ак-Довуракның хлеб заводу, даараныгга комбинады, автосентелге заводу, Улуг-Хемниң ыяш-үлетпүр ажыл-агый черн эртken чылдың бо үеэниге деңнээрге багай ажылдаан.

Үлетпүрде күш-ажылдың будурүкчүлүүн кончуг оожум темпилиг өөрүп турар. Социалистиг хүлээлге өзугаар алыргга, беш айларда күш-ажылдың будурүкчүлүүн тос хуу өзер турда, ол чүгле 4,5 хуу болган. Күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидериниң планын 20 будурүлге күүсеткээн. Ооң уламынган күүсеткенге 397 мун рубльдың үлетпүр продукциязын чедир бербээн.

Республиканың үлетпүр будурүлгелери продукциязының бот-үнелиг аартаткан.

Үлетпүр будурүлгелериниң, ылаңгыя хоюудап турарларның удурткучулары тоску беш чылдың шинтирлиг чылының планнаг онаалдаарын күүсеткеш, даараныгга комбинадының «Тыва даг-дүүн» комбинат, Терлиг-Хаяның моңгуш суу будурүлгези, сүт комбинады, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу, Хову-Аксының хлеб заводу чедиишкиннииг күүсеткен.

Республиканың үлетпүр будурүлгелериниң планнаг онаалдаарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсеткейн турар. Каа-Хемниң хомур-даш разрези, пиво заводу, Ак-Довуракның хлеб заводу, даараныгга комбинады, автосентелге заводу, Улуг-Хемниң ыяш-үлетпүр ажыл-агый черн эртken чылдың бо үеэниге деңнээрге багай ажылдаан.

Үлетпүрде күш-ажылдың будурүкчүлүүн кончуг оожум темпилиг өөрүп турар. Социалистиг хүлээлге өзугаар алыргга, беш айларда күш-ажылдың будурүкчүлүүн тос хуу өзер турда, ол чүгле 4,5 хуу болган. Күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидериниң планын 20 будурүлге күүсеткээн. Ооң уламынган күүсеткенге 397 мун рубльдың үлетпүр продукциязын чедир бербээн.

Республиканың үлетпүр будурүлгелери продукциязының бот-үнелиг аартаткан.

Үлетпүр будурүлгелериниң, ылаңгыя хоюудап турарларның удурткучулары тоску беш чылдың шинтирлиг чылының планнаг онаалдаарын күүсеткеш, даараныгга комбинадының «Тыва даг-дүүн» комбинат, Терлиг-Хаяның моңгуш суу будурүлгези, сүт комбинады, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу, Хову-Аксының хлеб заводу чедиишкиннииг күүсеткен.

Республиканың үлетпүр будурүлгелериниң планнаг онаалдаарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсеткейн турар. Социалистиг хүлээлге өзугаар алыргга, беш айларда күш-ажылдың будурүкчүлүүн тос хуу өзер турда, ол чүгле 4,5 хуу болган. Күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидериниң планын 20 будурүлге күүсеткээн. Ооң уламынган күүсеткенге 397 мун рубльдың үлетпүр продукциязын чедир бербээн.

Республиканың үлетпүр будурүлгелериниң

КЫЗЫЛ-ТАРАДЧЫН» КОЛХОЗТА

ЭЪТКИР МАЛДЫ СЕМИРТИ АЗЫРААРЫНЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЗЫ

„Аъщ-чемниң эң-не үнелиг продуктулары-биле чонну үзүктелиишкин чокка хандырар, совет хижилерниң ол продуктуларга өзүп турар хереглелин хандырар төлээде, чаа беш чылда бо талазы-биле бурунгаар улуг базымны кылыр ужурлуг. Колхозтарның болгаш совхозтарның бар турар курлавырларын маңаа эң долузу-биле мобилизастаары база эргежок чугула".

(СЭКП-ниң XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары **Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ** Отчёт илеткелинден).

МАЛЧЫННАРНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫ

Бии-Хем районда Ленин орденниг «Кызыл тараачын» колхоз экономика талазы-биле быжыглаан, хөй адырлыг, механизастаттынган улуг кодээ амыл-агый бүдүүлгези. Колхоз мал-даа, чер-даа амылын катай хогмүдүп турар. Ынчалза-даа мал амылы колхозтуң экономиказында коя черни эзлеп турар. Ыяңгыя хой амылынга чарыгдаан рубль бүрүзүнден колхоз ийи рубльди ап турар. Ону барымдаалааш, баштаар чер хойнуң баш санын өстүреринче, оон продуктулуун бедидеринче соолгу чылдарда улуг ничээнгейни салып эгелээн. Амыл-агыйга хой орулганы берип турар хойну эътке садарын эвээжедир дээш мыйыстыг бода малды эътке колдады думаарын түскай эртемниглер шиитпирлээн. Садар бода малдың баш санын көвүдедири-биле чергелештир, эң-не шиитпирлиг чүве болза, оон аар деңзилиг, ортумактан өрү деңгилгелиг болурун чедип алыры болур. Ол соруулга-биле аныяк мыйыстыг бода малды семирти азыраар арганы колхозта ажыглап турар. Ынчангаш еске амыл-агыйларга ажыглаан болур амыгыгыг арга-дурумулга бо колхозта бар апаргаан.

Колхозка соолгу каш чылдарда хой болгаш бода мал эъдиниң думаалдазының деңзигүүрүн көргүзүп турар чамдык саннарыны маңаа киирип көрээлиңер. 1970 чылда колхоз күрүнеге 5402 баш хойну, азы 2502 центнер хой эъдин думаваан болза, 1973 чылда 3000 башты, азы 1410 центнер хой эъдин думаар деп турар. 2400 ажыг хойну мурнуну чылдардан эвээшти садарын колхоз баштаар чери шиитпирлээн. Ынчаарга колхоз 1970 чылда 620 баш аныяк бода малды күрүнеге саткан, а бо чылын 700 ажыг башты садар. Мурнуку чылдарга бодаарга, 100 ажыг башты хойну садары баш удур көрдүнген.

Аныяк мыйыстыг бода малды семирти азыраарының талазы-биле «Кызыл тараачының» дүржулгазының дугайын мурнакчы дүржулганың бо арнында чугаалап турар. Малды семиртириниң технологизязы кандыгыл дээрзин бирден-бирээ чокка маңаа көргүзерин оралдаштывыс.

Бызаа төрүттүнеринден-не эгелээр

Улут, шыырак, эътким малды өстүрүп алыр дээш сагыш човаашкыны колхозка бызаа төрүттүнеринден-не эгелээр. Бызааны кадык-шыырак, күш-деңгелдиг кылдыр өстүрүп, доруктурары келир үеде барып улуг, шыырам малды алырының магадызелы болуп турар. Ынчангаш чаш бызааларны алды ай чедир доруктур азыраары колхозта эът бүдүүлгезиниң технологизязының бәштайгы үе-чадазы болуур. Бызааларны чажындан эгелээш, алды ай назылынга чедир, өзүлдезиниң ара доктаавайн, эки дорукгурары кончуг улуг ужурдузалыг. Чүге дээрге, ол назыга чедир бызаа эки мандыш, өзүп алыр болза, оон соонда өзүлдези ара доктаавайн баар.

Колхозта мыйыстыг бода малдың беш фермазы бар. Туран, Билелиг болгаш Хүт фермаларында саар инектер турар, а Кудургунда садар шарыжыктарны, ынчаарга Кудукта кодавны немей өстүрериңге хереглээр хунажыннарны өстүр азырап турар.

Билелиг болгаш Хүт фермаларына бызаа төрүттүнерге, незининң аа-сүдүү-биле 10 хонукта эмзирип азыраап, оон соонда ону Туранда төп фермага эккээр. Чаш бызаа незининң хоюг аа-сүдүн он хонукта эмерге, оон бут кырынга турун, бижыгарынга четчир деп, колхозтуң мал ажылының түскай эртемниглери санап турар. Олар харын-даа ону практика кырынга бадыткан шыдааннар. Он хонуктан соңгаар чаш бызааларның доругун мандыырынга, үзүктел чок озериңге бүгү-ле чаагай рацион ёзугаар берип эгелээр. Чижээ, оларны төп фермага эккелген соонда-ва эки шынарлыг, дүдүвээн, кадыш соөктелбээн, ногаан сиген-ниң каап бээр. Сиген бээрининң нормазы хонукта 2,5 килограммдан 3 кг чедир чоорту ковүдээр. Бызаа бир ай чедип турда, шыгытkан сула чарбазын хонукта 100—150 грамм кылдыр берип эгелээр. Сула чарбазын ийи ай назылынга чедир берип тургаш, оон соонда ону арбай, кызылтас чарбазы-биле солуп-даа болур. Үшкү ай төнүп турда, силосту хонукта 3—4 кг кылдыр берип эгелээр.

Ынчангаш бызааны алды ай чедир азыраарының чем рационунга кирер үүлдер болза: кылымал сүт, ногаан сиген, сула чарбазы, силос.

Ынчаарга чемнерни үүнде дараалаштыр бээрининң чуруму мындыг болур:

Эртен—кылымал сүт ижиртkеш, сиген бээр;

Дүтте — кылымал сүт, сиген, чарба;

Кежээ—кылымал сүт, холуксаалыг чем, силос.

Аңгылап азыраары-биле үш фермадан үскен бызаалар төп фермага 600—700 баш четкилей бергилээр. Оларны мергежилдиг, улут ажыл дуржулгалыг 20 хире кижи ажаап азырап, дорукгуруп турар. Бир ажаакчыга-ла 35 хире бызааларны бижыглаар. Ол кижи үк үүлээп алган бызааларын алды ай чедир дорукгургаш, хуусаазы чедерге Кудургун фермазынче шилчидер.

Азыралда турар бызааларны ай бүрүзүнүң төнчүзүнде деңзилээш, оларның немелде деңзизин тодарадыр. Оларның алды ай назылынга чедир хонукта немелде деңзизи 500 граммдан кудуладаазын бызаа ажаакчылары чедип ап турар. Чамдык дуржулгалыг бызаа ажаакчылары хонукта 800—900 грамм немелде деңзини чедип ап турар.

Чаш бызааларны ажаап азыраарын эң-не кежээ, кызымак, ажыл дуржулгалыг кижилерге даандырып турар. Колхозтуң төп Тўран фермазында бызаа азырап өстүрериниң сураглыг мастерлери эвээш эвес. Оларның бирээзи —Торлаа Самдан. Ол бызаа азырап өстүрериниң хөй чылдарда ажылдан келген болгаш бо талазы-биле эвээш эвес арга-дурумулгазы шинчээдип алган. Торлаа Самдан бодунда бижыглаан бызаа бүрүзүнден хонукта 800—1000 грамм немелде деңзини чедип ап турар. Ол ышкаш Салчак Кымыскаяк база-да үр чылда ажылдаан, мергежилдиг мастер. Бо чылдың кыпкы үезинде ол бызаа бүрүзүнден хонукта 827 грамм немелде деңзини чедип ап турган.

Алды айлында аңгылап үзер

Туранда төп фермага бызаалар таптыг-ла алды ай чедир озуп дорукканда, оларны эр, кыс аайы-биле аңгылап үзер. Эр бызааларны садарыбиле мал семирти азыраар Кудургун фермазынга эккээр, а кыс бызааларны — Кудук фермазынче аппаар. Семирти азыралдың ийиги үе-чадазы чогум-на ынчан эгелээр. Ам чүгле эр молдургалар семирти азыраар Кудургун фермазынга ажылдың чорудулгазы-биле таныжып көрээлиңер.

Эр молдургаларны Кудургунга эккелгенде, оларның чиир чеминиң рациону өскерли бээр. Молдургаларга ынчан бээр чеминиң составын болгаш хемчээлин көрээли. Ол рацион мындыг; сиген—3 кг; саван—шыдаар шаа-биле (шыгыдып бээр); каъдык—2,5 кг; силос—4—5 кг.

Бо рационну кыпкы байдалга таарыштырган. Ылаңгыя чайын семирти азыраалга тургуспаан молдургаларга сигенни, саваңны, силосту бербес, олар чер одарыпдан көк от-сиген оттаар аппаар, а каъдыкты—хоотkен чарбаны хүнүң-не үстүнде айытkан норма ёзугаар берип турар.

Молдургалар 21 азы 24 ай назылыг турда, күрүнеге садар болганда, олар адды ай назылында Кудургун фермазынга кедгеш, 18 азы 21 айлынга чедир, кыпкы үеде шуут тургузу азырадыр, а чайгы үеде немелде чемгерилгенiн албышаан, чер одарынга турар аппаар. Ам чайгы кадатты канчаар организастап турарын тодарадыыл.

Молдургаларны бир кадарчыта-ла 65—70 баш онаажыр, түс-түс бөлүктер кылдыр үскүзээр. Олар чайын чер одарынга турар. Кудургун фермазының чоок кавы девискээри четчир делгем одарлыг. Ол колдуунда-лз өөк хемниң уну, шынаа. Чайын шынаанның оъду аажок үнер. Маңаа малдың семиртилгези кадарчының одарны чөп таарыштырып, эртен, кежээ серинде эки кадарарыңдан хамаажыр. Бо одарга колдуунда удавас садар аппаар ыарыжыктарны одарладып турар. А сатпас, аңаа семиртир молдургаларны Бии-Хем өрү — Хүттүң көктүг-шыктыг тайгаларынче одарладыры-биле чайлагладып үңдүрө бээр. Олар чүгле күскээр Кудургун фермазынга эөп келир.

Семирти азыраап, садарыбиле Кудургун фермазынга чайын арттырып каан кодан-кодан молдургаларны одарладып кадарып турары мындыг. Маңаа Кудургун фермазында эөчүн кадарчы, хөй чыл ажыл стажтыг Маады Десний-оолдуң кодан-молдургаларны чайын одарладып турарының чижээн көргүзээл. Эртен 6 шак 30 минута турда, молдургаларга каъдыкты бээр. Од чемни ынчан Туранда чем цегиндеп машина-биле сөөртүп чедирип келгеш турар. Оон соонда одарладып үңдүрер. Одарга 12 шакка чедир дыштандырар. 2 шактан 4 шакка чедир база кадарар. 4 болгаш 5 шак аразында молдургаларга каъдык бээр. Оон база-ла одарже үңдүргеш, 10 шакка чедир одарладыр. Кежээ серинде, ымыраа-сээк эвээжей бергеңде, молдургалар аянсок шолээн оттаар. Он шак ажып турда оларны фермага киирип келгеш, 3 түн түскай эртемниглери бүгү-ле аныяк малдарга бээр каъдык белетиээр цехти тургузарын шиитпирлээннер. Мында кандыг-даа нарын чүве чок. Күзээр болза, ажылагый бүрүзү-ле ону кылып ап болур. Өскө чөрлерге үлегерлеп ажыглавры-биле бо колхозта каъдыкты белеткеп турарын көргүзээлиңер.

Каъдык кылырынга хереглээр тараа кудуруун колхозтуң төп шанында ийи машина чарбалай тыртып турар. Оларның ховукта будүрүкчүлүү 8—10 тонна чарба. Оон чарбаны машинага чүдүргеш, чем цегининң бүткеринче уруптар. Чарба бүткерден транспортёр-биле чоруткаш, каъдык хайындырар улуг савага баар. Саваның ипкири 2,5 тонна. Орта сугну өйлеп кудуп каан турар. Хемчээлдиг сугну кутkан каъдык савазынче чарбаны база өйүн көрүп тургаш, хөлүн арттыр кеңиг эвес, арай сууксумаар кылдыр ургаш, ону холуптур былгаап, саваның аскын каап каар. КВ-300 деп котелдан каъдыкты саваже манг бүстү хоолай-биле дамчыдыптар. Буска назаш, савачын кижи ол немелде деңзининң улам көвүдээрин чедип элган болза, планныг немелде деңзээден ашканының центнер бүрүзү дээш малчынга 5 рубль төлээр.

3. Семирткен малдың ортумактан өрү күш-деңгелдиин чедип алган болза, баш бүрүзү дээш малчынга 3 рубль төлээр.

4. Бүтү молдургаларның бәп санын хоратпайн, ончамеңди тургускаңы дээш, ай төнчүзүңде баш бүрүзүңге онаапшыр 10 көп. база төлээр.

Бо бүтү үүлдер малчын кижиниң бодунуң кежээ, кыымаандан хамаажыр. Бир эвес, хүлээп алган малдары бичиндаа немелде деңзи бербээн болза, малчын кижи чүгле малдың баш саны менди турганы дээш баш бүрүзүнден 10 көп. алыр апаар. Немелде деңзи хөй болуп, мал семирип турар болза, малчынның шалыңы улам-на уагадыр. Ынчангаш ажыл төлевириниң бо системазы улуг рольдуг.

Маңаа чижек кылдыр, Кудургун фермазының бир малчынының апрель айда алган ажыл төлевирин кижини

Июнь 17—ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулда хүнү

УЛАМ-НА ИДЕПКЕЙЖЭЭН

Чер-чер Советтериниң соңгудаларына белеткелдер Эрзин районуның чер-черлеринде улам идепкейжээн. Бо хүнчерде район болгаш кодээ Советтериниң депутаттарынга кандидаттар-биле ужуражылгалар, чоннуң кандидаттары дээш агитация ажылы иштиг түлүк.

Мөренниң № 31 соңгулда округундан район Советиниң депутадынга кандидат, «Мөрен» колхозтуң № 1 хойжу бригадазының мурнакчы хойжуу Мама Төре-Бижиевна Белчээ, Нарыннаң № 42 соңгулда округундан район Советиниң депутадынга кандидат мурнакчы механизатор Кара-оол Кыргысович Адыя, Бай-Дагның Кызыл партизаның № 6 соңгулда округундан район Советиге чоннуң кандидады, № 1 хойжу бригаданың бригадири Алдын-оол Соянович Соян олар болгаш өске-дээ кандидаттар-биле ужуражылгалар үезинде соңгукчулар оларның ажыл-ижин бедик-биле үнелеп, чагыгларын берип, соңгулда хүнүвде боттарының бадылаашкыннарын бир эвес-килдиг бээрин илертейлээн.

Соңгулда мурнуның политмассалыг ажылын чедиишкиниг чорудар сорулга-биле партия райкому партия эге организациялыының секретарьларының сургаалдалыг семинарларын эрттиргеп.

Бо хүнчерде районнуң депутаттарынга 200 ажыг агитатор, 90 ажыг политинформатор, 151 лектор ажылдап, олар депутаттарга кандидаттарның, совет соңгулда системазының, районнуң чер-черлериниге сөөлгү ийи чылда болган чаартылгаларның, бөш чылдың шинчилиг үшкү чылында чоннуң сорук кирииш-киниг күш-ажылының дугайын чугаалап берип турар. СӨКП ТК-ның апрель (1973 ч.) Пленумунуң материалдарын таныштырлаары база калбарган.

Районнуң чурттакчылыг суурларында 6 агитпунктуну дерип, аңаа соңгукчуларның булуңнарын тургузуп, үргүлчүнүң дежурныйлаашкынын организастаан. Соңгукчулар даңзыларын көскү черлерде аскан, обу хынаары уламчылап турар. Партия эге организацияларының секретарьлары чер-черлерге агитпунктуларга агитаторларның семинарларын эрттиргилзиш, оларны түс-түс участоктарга, фермаларга болгаш бригадаларга үдеп тургускан.

Соңгулдаларга уткуштур политмассалыг ажылдарны «Чаа оруу», «Мөрен» колхозтарда партия эге организациялары эки чорудуп, соңгукчуларны ол чугула кампанияга чедиишкиннерлиг ужуражырынче кыйгырган көскү агитация-биле агитпунктуларны шимээн.

А. АРАКЧАА.

* * *

Соңгулдаларга белеткел ажылының чорун турарының дугайын «Сүт-Хөл» совхозта парткомнуң хуралынга чугаалажып көрген. Сүт-Хөл, Ишкин кодээ Советтерде бо талаазы-биле байдалды күүскомвар даргалары О. Куулар, Д. Тюлюш олар информастаан.

Бо ийи кодээ Советтиң депискээринде 5 соңгулда участогу, 5 агитпункт тургустунган. 210 ажыг агитатор соңгукчулар оргузунга политмассалыг ажылда хаара тутунган.

Ишкинде агитпункт эрелекчизи, школа башкызы Дейлинчы Дамба-Хуурак эң-не идепкейлиг ажылдаанын аңаа демдеглээн. Оон ишти-дашты ловуң, плакаттар-биле көрүштүг дээн. Соңгулдаларга хамаарышкан ном-дентерлерни анда делгээн. Дежурныйлар доктаамал ажылдап турар. Соңгукчулэр даңзының четчеден тургузар, соңгулда участогун дерип-шимээр, эске-дээ ажылдарны Ишкин кодээ Совет эки чорудуп турарын ол хуралга демдеглээн.

Кара-Чыраада агитпунктуну дерипкеп, соңгулдаларга бүтүү белеткелдерин анда партия эге организациязы багай эвес организастап турар.

Үстүнде ийи кодээ Советтериниң девискээринде чурттап турар 2080 ажыг соңгукчунуң даңзызын аскан.

Округтарның соңгулда комиссиялары депутаттарга кандидаттарны бүрүткээрин чогуур хуусаада дооскан, кандидаттар-биле ужуражылгалар амгы үеде улам чылавышаан.

Соңгулдаларны бедик деңнелге эрттирер дээш боже күштүг мобилизастап, соңгукчулар оргузунга лекцияларны, беседаларны, юмучулгаларны калбаа-биле чорударын, партийжи агитацияны күштелдирерин ол хуралдан дутурушкан.

Д. ОНДАР.

БҮРҮН БЕЛЕТКЕЛДИГ УТКУУР

Чөөн-Хемчик районнуң Алдан-Маадыр кодээ Советиниң девискээринде ажыл-ишчилер соңгулдаларга төлептиг ужуражырынга белеткениин турар. Олар район Советиниге 10, кодээ Советке 36 кижиниң депутаттарның кандидаттарын кылдыр адаан.

Район Советиниң составынга депшиттирген кандидаттарның 60 хуузу, кодээ Советке — 65 хуузу ажылчылар. Чижээ, Ак-Даш СБФ-ниң мурнакчы саанчызы, комсомолчу Алла Ооржак Улуг-Алаактың № 58 соңгулда округувлан депутатка кандидат. Депшиттиргеннериң арызында район Советиниң депутадынга каш удаа соңгудуп келген. Ленин орденниг эдидениин, мурнакчы хойжу Ооржак Дажы-Намчал база бар. Бо чылын төрүүр үш хойдан-на 108 хураганны од мөңги ап, дорулгуруп турар. Республиканың сураглыг хойжуларының бирээзи Доржу Аныяқович Ооржакты Шекпээрниң № 5 соңгулда округудан кодээ Советтиң депутадынга кандидат кыдыр депшидип, улуг бүзүреди көргүскен. Эш Ооржак бо шинчиргиг чылда төрүүр үш хойдан-на 128 хураганны мөңги камгалап алган. Чоокта чаа мурнакчы хойжу районнуң мурнакчы хойжулар слёдуунга киржип чораан, аңаа «Районнуң чемпионуу» деп атты тыныскан.

Кодээ Советтиң девискээринде 4 соңгулда участогу ажылдап турар. Мангүректин Сутлуг-Ойда, Бажың-Шөлүнде, Ак-Дашта, Бора-Тайгада соңгулдаларга белеткелдер доозулган. Агитпунктуларга агитаторларның ажыл планның, соңгулда схемазын тургускап аскан, кандидаттар-биле ужуражылгаларның график сөзүглөр эрттиргеп. Соңгукчулар даңзыларын аслап болгаш соңгукчулар кээп боттарының ат, фамилияларын хынап көрүп, демдеглеп турар.

Агитаторларның сургаалдалыг хуралдарын, соңгулда участоктарының болгаш округтарының даргаларының, секретарьларының семинарын эрттиргеп. Соңгулда үеленде мунар аттарны четчелээн. Бадылаашкын хүнүнде участоктарга боттары кээп шыдавас соңгукчуларның санын тодарадып турар. Кабинелер, үрнелер чижектиг түүлдерин четчелээрин партия эге организациязы башкарып турар.

Соңгулда темазынга тайылбырлыг 140 ажыг агитатор болгаш политинформатор чорудуп турар. Бо ажыл Ак-Даш суурда, Алдан-Маадырның төвүнде соңгулда участоктарында эң-не идепкейлиг.

Соңгулдаларга белеткелдер талазы-биле хыналарны чоокта чаа кылган. Чамдык соңгулда участоктарының дерилгези четпес, агитаторларның дежурныйларының графиги тургустунмаанын илереткеп, оны 3 хонукта чайладырын партконнуң бюрозу соңгулда комиссияларының даргаларынга даазнаан.

Бо хүннерде кодээ Советтиң депутаттарынга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражымышкыны дооступ турар.

М. СҮНДУКАЙ.

Ак-Даштың агитпунктузу

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш салбырында агитпунктуда шупту 28 агитатор бар. Олар суурнуң болгаш малчыннарның чурттап турар черинииң аайы-биле түс-туста хуваатталган. Онаашкан ажылың, хөй-ниити хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар агитаторлар эвээш эвес. Оларга аныяк коммунистер Наадым Сарыглар, Карыма Сарыглар, Сержи Ховалыг, Доңгүр-оол Ондар болгаш өскелердаа хамааржыр.

Агитпунктуда соңгулда дутайында литератураларны, солуннарны болгаш журналдарны делгеп салган. Депутаттарга кандидаттарның допчу намдарын болгаш кудумчу зайы-биле тускай шыйык кылган схеманы шевергин кылган белеткээн.

Оон ыңай соңгулда хүнүвде чоннуң культурлуг дыштанылгазын эрттирер дугайында айтырыг планда көрдүнгеп.

Соңгулда хүнүвде агитпунктуга чедип кээп шыдавас назылап кырааннарга, аарыг кижилерге соңгуур бюллетеньнерин чедирериге урнаалар, транспорт айтырыы уе шинчиргеттингеп.

Агитпунктуда соңгулда комиссиязының кежигүннери болгаш агитаторлар хүнүң-не кежээкиниң 5 шакта 9 шакка чедир дежурныйлап турар.

Бо агитпунктуга кире бээрге ында өскелдинган түүлдер мынчалдыр нарокка кестүп келир. Моон алгаш көөрге, соңгулдага уткуштур белеткед ажылдары организастыг чорутуруп турары илдеп.

Ак-Даштың агитпунктузу соңгукчуларны хүлээп алырынга белеп.

Ш. ХОВАЛЫГ.

КЫСКА МЕДЭЭЛЕР

Улут-Хем районда «Улут-Хем» совхозтуң тараачымдары тоску бөш чылдың шинчиргиг үшкү чылында 10700 гектар черге ниизы-бүрүү культураларны тараан. Оон иштинде тараа культураларын 8190 гектарга чаштырган.

Чалгай дүүжүт остүрүп алыр сорудга-биле совхозтуң тараачымдары 233 гектар шелге ириин өдектп. 1700 гектар черге минерадтыг чемнинчилгени төнмеп. 233 гектар тараа шөлүн доктаамал суттарын турап.

Од ишкаш совхозтуң Арыг-Бажы салбырының ишчи-ижчилери 76 гектарга картофель олурттуушкунуң бедик агротехниктиг дециелге чорутканп.

О. ТАВАА.

Ка-Хем районнуң «Тиилелгө» колхозта 1230 баш ангор үнелиг өшүүлер бар. Оларның кыргындазы ам двозулган. Баштай-ла Шөтпан-оол Арапчалдың кодан анайларын кыргаан. Ол малчын баш бүрүзүидэн 700 грамм дүн алыр хүнзээгезин 800 грамм кылдыр аныыр күүсетикеп. Оон 722 баш анайларындан ниитизи-биле 623 кг дүктү кыргып дүскаагаан. Оон соонда малчын Салчак Мунзаитын 511 баш улуг өшүүлерин кыргаан. Ол малчын өшүү бүрүзүнге онаалыр 1,3 кг чөөнтү ап, социалистиг хүнзээгезин база-ла аныыр күүсетикеп. Колхоз ниитизи-биле 1305 кг өшүү чөөгүн күрүнеге сатнаан.

С. КЕНДЕН.

Тыванның херээженнериниң

VII съездизинге уткуштур

ШУДУРГУ АЖЫЛДААР

— Мөңгүн-Тайгада херээженнер районнуң бүгү чурттакчыларының база ол ышкаш шында күш-ажылчы ишчилериниң барык-ла дең кезии болуп турар. Чүгле колхоз бүдүрүлгезинде безин 500 ажыг кижи хаара туттунган, ажыл-агыйда болгаш культурада херээженнер кириишпейн турар чаңгыс-даа адыр чок — деп, чоокта чаа болуп эрткен районнуң херээженнер конференциязынга плеткел кылган районда херээженнер төвүлелиниң даргазы Зинаида Дамба болдунуң чугаазын эгелээн.

Тоску беш чылдың шинчиргиг, үшкү чылында социалистиг чарышка кириишкеп, малчыннардан 20 ажыг херээженнер түс бөш төрүүр малга онаалтыр 85-тен 101 чедир чаң төлдү камгалап алган. Оларга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Биче-оол Дыртыына, Иргит Өшкү-Саар, Хунан-Кара, Хертек Кулак («Малчын» колхоз), Иргит Бараан, Иргит Аймаан, Үндүү Тана («Мөген-Бүреп» колхоз) болгаш өскелер-даа хамааржыр. Көдээниң херээженнери чүгле мал ажаар, өстүрүпбиле кызыгаарлаттынмайн, культурлуг амыдырал-чурттаага дээш база шудургу демисежин үзурапп ыраакы Мөген-Бүреннің Шегетейде хойжу Варвара Серенотгуң арыг-силиг өг-ораны херечилеп турар.

Сөөлгү йий-үш чылдарда район төвүнде болгаш колхозтарда чурттаага, культура амыдыралдың тудугларын ажок налбарган. Мугур-Аксында тудут-септелге участогууда колдуунда-ла аныяк херээженнерден тургустунган штукатур-шеверлекчилер звенозу ажылын дыка эжиктикеп. Оны удуртуп турар аныяк кыс, комсомолчу Саая Хорбин хүн вормазын 100-110 хуу чедир күүседип, эш-өөрүнге бедик күш-ажылчы, үлегерин көргүзүп келген. Ол ам болур чер-чер Советтериниң соңгулдазынга район Советиниң депутадынга кандидат кылдыр депшиттирген.

Районда чамдык кыстар механизаторлар апарган чорук чугула нарын мергежилдп херээжен чон дидим шиңгээдип ап турарының көскү херечизи болур. «Малчын» колхозтуң чолаачызы Дарья Хертек ийи чыл улай малчыннарга суг сөөртүп, мурнакчыларның одуруунга киргеп, база-да район Советиниге депутаттың кандидадынга депшиттирген.

Башкылар Кара-Сал Азлчык, Сүрүң Дайтаан, Людмила Горелова (Мугур-Аксы ортумак школа), Клара Наныкпан (Мөген-Бүреп 8 чыл школазы) болгаш өскелер-даа боттарының класстарынга оорелиге-кижиндилгелиг ажыл, башкылаашкынның арга-мергежилиниң талазы-биле чыл бүрүде доктаамал бедик көргүзүглерни чедип ап келгеппер. Ылаңгыя Сүрүң Дайтаан чүгле байлак арга-дружулгалыг башкы эвес, харын школада херээженнер төвүлелиң база билдиглиг удуртуп турар.

Аныяк эмчилер Доржу Долзатка, Сандра Донгакка, боттывынгыр артистер Хертек Мыйзовта, Хомушку Маңмаш-ка, районнуң харылзаа бөлдүрүнде оператор Татьяна Демчикке, садыгжылар Салчак Борбаш, Чанзан Дарыя, Маргыс Чайдаңмаа оларга Мөңгүн-Тайганың чону чоргаарланыр.

Чоннуң амыдырал-чурттаагазының культуразын бөлдүрүнге агитквартираларының, херээженнер төвүлелдериниң болгаш бөлүтиринің ажылы биче эвес салдарлыг. 8 агитквартиралардан уран-шевер кылыгларының делгелгезинге 129 ниизы-бүрүү кылыгларны киирген. Ылаңгыя № 9 агитквартираның урутлар камгаладының хүнүнге турасказткан чурук шимелделиг монтажы, № 5 агитквартираның чурттакчыларының ажылдамыдыралын көргүскен альбом солуп болган. Агитквартираларның май айда эрткен бот-тывынгыр уран түүл көрүдезинге район төвүнүң № 5 агитквартираазы (даргазы Мая Успун), Кызыл-Хаяның № 1 агитквартираазы (даргазы Доңгак Севек) бирги черни алгылаан.

Үстүнде демдеглеттинген аки ажылдар-биле чергелештир, районнуң херээжен чонунуң оргузунга ажылда чамдык четпестерни плеткелчи болгаш санал бергеп эптер чөптүг шүүмчүлээн. Чамдык херээженнерниң талазындан ажылга доктаамал эвес, арагадарыга хандыыр, өг-бүле талазы-биле төлеп чок чоруктар кылыр, оон уламнадан ургударының кижизидилгезинче кичээнгей салбас фактылар бар боон турарын райкүүскомнуң иштинги херектер килдизининг начальныгы О. Намчыл тодаргай чижектерге көргүзүп чугаалаан.

Районнуң мурнуунда бо чылдың бирги чартыында шинтпирлээр чугула сорулгалар туруп турар. Ол дээрге хамыктың мурнунда күрүнеге 170 тонна эттп, 10 тонна дүктү садары, мал бажы өстүрүпиниң планын күүседири, суурларны чаагайжыдары болгаш өске-даа ажылдардыр. Бо бүгүге идепкейлиг киржир талазы-биле Мөген-Бүреннің херээженнер төвүделиниң агитквартираларының болгаш бөлүтиринің планы элээн тодаргай: хөй кыргылдазынга суурнуң бүгү чурттакчыларын киириштирер сорулга-биле тускай графикти кылган, оны боттавдырып киириптиринге белеңнин Мөген-Бүреп кодээ Советтиң күүскомунуң секретары Доңгак Севек бодунуң саналынга медеглээн. Албан организацияларда база түс-түс коллективтерде хамааржып турар чаш урутларлыг херээженнерни ажылга долузу-биле хаара тудар сорулга-биле Мугур-Аксынга уруглар яслилерин тургузарының оңу келген дээрзинин дутайында плеткелчиниң болгаш санал бергеннериниң негелдеэм чөптүг. Бо айтырыгларны хамаарышкан органнар таарымчалыг кылдыр шинтпирлээр ужурлуг.

Районнуң херээженнериниң конференциязындан республика херээженнериниң VII съездизинге баар делегаттарны соңгаан.

С. МОЛДУРГА.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Бүгүдениң эрге-ажыктарынга дүгжүр

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр.). СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретары Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттарга баары болгаш президент Р. Никсон-биле оон чугаалажымышкыннар ыллыры ССРЭ биле АКШ-тың аразында кады ажыдажылга харылзааларын улам экижидеринге чедирер түүледир болур деп, АКШ-тың кодээ ажыл-агый министри Э. Батц медеглээн.

Делегейниң эң улуг болгаш күүлүг ийи күрүнеэн бот-боттарының эрге-ажыктарынга, бүгү делегейде тайбыңнын эрге-ажыктарынга дүүштүр ажыл чорудуп турар, ол кончуг эки-дир деп, Э. Батц демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретарын көргеш, шудургу чүткүдүүр, чүвениң ужурун эки билир, өтпүт үеленнинг кижи кылдыр билген мен деп, Л. И. Брежнев-биле эрткен чылын Москвага апрельде ужурашканынга хамаарыштыр министр чугаалаан.

Сөөлгү 2—3 чылдың дургузунда АКШ биле ССРЭ-ниң арааныда харылзаалар улам чаагай сеткилдиг апарган деп, СЭТА-ның корреспондентизинге Э. Батц медеглээп, ону моон соңгаар-даа ындыг болур деп идеген турарын илергейлээн.

Ийи чурт кодээ ажыл-агыйга, оон иштинде эртем шинчилеедерин чорударыга болгаш практикага чаа-чаа билиглерни, технологияны неперединге хамаарыштыр база кады ажылдап турар апарган деп, министр демдеглээн. Бистиң чурттарывыска ол аажок ажыктыг болур деп чүвеге бүзүредиг мен. Ол талазы-биле каттыштырган күжениишкиннер ССРЭ биле АКШ-тың аразынга харылзааларны нигитиин-биле экижидеринге дуза чедирер деп, Э. Батц демдеглээн.

„ТУ-144“ САМОЛЁТТУҢ ОНДАККА ТАВАРЫШКАНЫН ИСТЕП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ФРАНЦУЗ СОЛУННУҢ БИЖЭЭНИ

ПАРИЖ. (СЭТА). «ТУ-144» самолёттуң Ле-Бурже аэродромнуң чоогунга ондакка таварыжып, үрелгенинің байдалын истээрин үргүлчүлевишаан.

Ужар түүлдүң ондактыг таварылгазын истээрииниң колла фактору самолётка чоруур «кара хааржак» дээр түүл болуруй француз солуннарда парлаттынган элээп каш түүлдерде бо темага хамаарыштыр демдеглеп турар. Ол хааржакта автоматтыг демдеглеп херекселп, оларның аразында ужудуушкунуңу кадчаар чоруп турарын тыртырар магнитофон болгаш фотопленкалар база бар.

Франс Пресс агентилелиниң дамчыткакын ёзугаар алырга, самолёттуң ужудукчузу олурар кабинаның кээп дүшкен черинииң чоогунда бир бажыңның садыына ол «хааржак» ажыттына берген чытканы тывылган. Фотопленка хүн чырыынга агарып, үрелген болган. Ужудуушкун үезинде бижиттингеп магнитофон плеңказын ам-даа дилеп турар.

Ужудукчу болаа самолёттуң чурттакчылыг чер кырынга дүжериң болдурбас дээш оралдакпан боор деп бодалды француз ужар түүл үлетпүрүүнүң бир эвэн Марсель Дассоо илереткеп. Самолёт бедик эвес ужуп чораан дээрии айыткаш, Дассоуң медеглээни: бир эвес аэродромнуң девискээри четчир деңгем турган болза, самолёттуң ол аңаа чондуруп шыдаар турган-дыр.

Совет самолёттуң ужудуучузу Михаил Козлов көрүүлер турган чер чанынга ондактыг хондуруушкунну болдурбас дээш бодунуң амытының болгаш бодунуң эптеринің-даа амы-тынын берген боон база чадавас деп, ЮПИ агентилел француз ужар түүл ажылдакчыларының чугаалаан турарынга үндезилеп айыткан. Аэродром чанында совет самолёттуң ужудуушкунун 300 000 хире кижи көрүп турган.

ГДР. Социалистиг чурттарның улус ажыл-агыйларының харылзаазы улам калбарып, быжыгып турар. Оларның бот-боттарынга аны-дуңма ёзугу-биле дузалажыры онза хевирииң чаңчылы апарган.

ЧУРУКТА: Пистерицада чаа тудуп турар азот комбинадында ЧССР-ге кылган 3 реакторнуң бирээзин чедирип келген. Ол 210 тонна аар деңзилиг реакторну ЧССР биле ГДР-ниң оруктарынга 12 хонукта овааырымчалыг совертуп чораап, ында чедирген. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ДКО-нуң сессиязы

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Делегейниң күш-ажыл организациязының (ДКО) кол шуулганының 58 дугаар сессиязы Нацилар ордузунга ажыттынган. Оон ажылында ДКО кежигүннери 120 ажыг чурттуң, олар-биле кады ССРЭ-ниң, Украин ССР-ниң, Белорус ССР-ниң, Болгарияның, Венгрияның, Руминиянның, Чехословакияның делегацияларының киржип турар. Конференцияда КНО-нуң тускайжыткан албан чергелериниң, делегей болгаш чазактар аразының организацияларының төлөлекчилери база бар.

Конференция амгы үениң экономика айтырыгларын шинтпирлээрине ДКО-нуң ролюнуң дугайында Делегейниң күш-ажыл организациязының чиңгине директорунуң илеткелиг, улустар аразының дугуржулгаларын база оларның санал-сүмелерин боттандырар талазы-биле ДКО кежигүннери чурттарның ап турар хемчеглерин чугаалажыр.

ПОЛИТБЮРОНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛОНДОН. (СЭТА). Грецияның шериг ёзу-чуруму хаан эрге-чагыргазын дүжүрүп, республика тургустунган деп чарнап алгаш, грек улусту болгаш делегейниң хөй-ниитизиниң мегелээрин оралдажып турар. Шериг эрге-чагыргазы чазакка удур күштериин эвилелдежирин боогдаар дээш, грек улустуң демократия күзээр ёзугаа-сеткилдиг өскүүр ажыглаар кажарлаашкыннарынга кылып турар деп, Грецияның коммунистиг партизазының ТК-зының Политбюрозунуң Лондонга таратказ медеглелинде чугаалаан.

Шериг эрге-чагыргазы демократтыг чаартылгалар кылырывые ол деп сыдаглап алгаш, монополистиг капиталдың эң дүржок үеелдиг белүтеринииң диктатурязының турар үезин үзамдыктырар күзел-чүтүүдүг. Ол эрге-чагырга даштыкы чурттар монополияларының дузазын ажыглаап, Грецияга база Чер ортузу далайның девискээринге америк империализмниң болгаш НАТО-нуң эрге-ажыын хандырарын оралдажып турар деп, медеглелде демдеглээн.

Ынчалза-даа грек улуг шериг диктатуразының ол кажарлаашкыннарынга бодуп төөретпес. Шериг ёзу-чуруму база-ла моок мурнунда турганы дег — дерии, улустуң удур, америкиларның аайындан эрттес болбушаан турар деп, медеглелде айыткан.

Грецияның Коммунистиг партизы дерии үүгедилгелиг, тудуп хоругдаашкыннарны болгаш хинчектээшкиннерни соксадыры даэш, бүгү кара-бажыннатканнарны, политиктиг хоругдалга турарларны хостаары дээш кады демисеж чорударынче коммунистерни, патриоттарны, бүгү партизларны болгаш организацияларны кыйгырган.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫН

ПАРИЖ. (СЭТА). Вьетнамның Ажылчы чоннар партизының ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаанын төлөлекчизи Ле Дык Тхо биле АКШ-тың президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджерниң аразында чугаалажышкынынар Париж хоорай чоогунда Жиф-Сюр-Иветт деп черде катап эгелээн. Чугаалажышкынынарның сорулгазы — Вьетнамга дайынны соксадырының болгаш тайбыцны катап тургузарының дугайында Париж дугуржулгазын күүседири-биле хозбашкан айтырыгларны чугаалажып көөру болур.

ХООЙЛУГА АТ САЛГАН

БОНН. (СЭТА). ГФР-ниң президентизи Г. Хайнеман ГДР биле ГФР-ниң аразынга харылзаалар үндезининериниң дугайынга кереэнии күштүг болдурар дугайында хоойлуга июнь 6-да ат салган.

Аңаа ат салган талөлар — ГДР болгаш ГФР ону күштүг кылдыр бадылаап, чогуур нөталар солушкан соонда ол кереэ күштүг боон эгелээр.

ХҮРЭЭЛЕҢНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

ВЕНА. (СЭТА). Австрияның Коммунистиг партизының хүрээлеңинге ам база 440 кижи киргеп. Оларның чамдыктары — ажылчынар, албан-хаакчылар, студентилер. «Фольксштимме» солуп ыяалдыр дыңнаткан.

УДУРЛАНЫЫШКЫН

БОНН. (СЭТА). Ниизы-бүрүү демократтыг хөй-ниити организацияларының, аныяктар болгаш студентилер эвилелдеринииң 160 ажыг төлөлекчилери Кильге болган конференцияга политиктиг чылдагаавнар-биле кыягдаашкынга удур «хеделириниң комитединге тургускан.

Комитеттиң сорулгазы болза, эрге-чагырганы Христиан-Демократтыг эвилелдиң турары Шлезвиг-Гольштейн-черде коммунистерни болгаш өскедаа демократтарны истеп-сүрүп, кыягдап турарынга удур демисежирии болур.

ЧӨҢГЭЭ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль Ливанга удур шериг күжүп-биле чөңгээлээрин үргүлчүлевишаан.

Июнь 5-те израиль самолеттар Ливанның агаар делгемин үреп киргеп, чурттуң мурнуу чүгүвде Сайда, Тир болган Набатия хоорайларны үргүлчүледир үе дургузунда төгерии ужуп турганын Бейруттуң «Аль-Хайят» солуну дыңнаткан.

СОДАА

АФИНЫ. (СЭТА). Афинының рестораннарының бирээзинге бодүлежип алган америк, англи шериг далайжылары содаалашкан. Ресторанның кожайы содаалажып, чалчын-бузук кылганнарны хоруур деп оралдашкаш, бажыңын сокпуруп алган. Ону эмнелгеге чедиргеп. Грецияның пайысхалынга арагачылар ынчалдыр бо-ла чалчык-бузук кылган турар. Такси чолаачыларын үштеп, согар таварылгалар аажок ковудээн. Олар ам даштыкы чурттарның шериг далайжыларын таксилерге олурттуксавас апарган. Америк болгаш өске-даа чурттарның далайжыларының чазыма чогунга Грецияның хөй-ниитиин киледеп, оларның онза эргелерин казырып, оларга харыысалга онзаарын негеп турар.

Империалистериниң кара-туразында «үштеп, чагыраре политика чорудуп турган үеэн шагда-ла эрткен. Тайбыңга ынак күштер анда удурланыштыр тайбыңныг болгаш ажыктыг ёзугы ажылдажылганың перспективаларын тургузуп, чүүл-бүрү күрүнелериниң тайбың кожа-хевбээ догуналарынынг политиказын чорудуп турар. Келир үениң салым-чолун ол күштер шинтпирлээр. (СЭТА).

Орнукшудулга даажы

болгаш.

«Азия керээзиниң ол организациязын орнукшудуп кааптанзыг даап дыңналып турар апарган. Антикоммунистиг үеэлдиг илдең ол организацияга Азияда чаа байдалга кайчаа-даа таварышпас апаргаш— деп, ында «Майнити» солуну бижээн.

ТЫВА ЛИТЕРАТУРА БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛ ХҮННЕРИ

Улуг-Хем, Бии-Хем районнарынга чеди хонук уламчылаан литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннериниң эстафетазын бөгүн Таңды району хүлээп алган. Ында киржип турар тогаадыкчы коллективтериниң аразында, А. Островскийниң «Дүмбей эзим» деп шинзин хөгжүм-шин театрының бир бөлүүнүң артистери чоңга бараалгадып турарын номчукчулар билир.

Солагай талазында чурукта: «Дүмбей эзим» деп шиндеп көргүзүг. Петр биле Аксюшаның ролдарында Чылбак-оол болгаш Валентина Мортай-оолдар.

Ш. СЕДЕН-ООЛДУҢ фотозу.

Тыва телевидение болгаш радионуң симфония оркестрининг аалдап барган черлеринге, аялгалар ала чайгаар-ла чангыланып, сеткил-чүректи сергедиптер.

Оң талазында чурукта: оркестрнин үделгези-биле Өшкү-Сагр Күүлар А. Тановтуң «Анай-хаак» деп ырын күүседип тур. Дирижёру В. Тока.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

АЖЫКТЫГ КОНФЕРЕНЦИЯ

Чоон-Хемчик районнуң үлетпүр бүдүрүлгезериниң, түзүт транспорт, садыг организацияларының экономистериниң, бухгалтерлериниң болгаш плановиктериниң конференциязы Чадаана хоорайга болуп эрткен. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле үчёт ажылдакчыларының болгаш экономистериниң сөрүглелерының, күш-ажылдың организациязы, күрүненің статотчёлгү болгаш сан-хөө дугайында иletkелүрнің конференциялыг киржикчилери дыңнаан.

Тоску беш чылдың эрткен ийи чылында Чадаананың үлетпүр бүдүрүлгелери, түзүт, транспорт, садыг организацияларының күрүне планнарын багай эвес күүседкенин конференция демделээн. Оон-биле чергелештир бүдүрүлге черлериниң экономиктиг үлёдүнде четпестерни база илереткен. Оларга районнуң амыдырал хандырыгга комбинады, хлеб заводу, № 463 механодонна болгаш өскелер-даа хамаарыжыр. Ол ышкаш чамдык организациялар ай, квартал санында киирер отчёттарын саададып турарын четпес деп санаан.

Саналга техникалы бүдүрүлгелерде, организацияларда барыза болза, ону четпес ажыглап турарын, экономистерниң болгаш үчёт ажылдакчыларының ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче сагыш салбайн келгенин база оларның биилеин бедидер хемчегдерни кошкак боттандырып турарын конференцияга санал берген эштер чугаалаан.

Үчёт болгаш план-экономика ажылын эжиндиринче углаңган хемчегдерни конференцияга хүлээп алган. Ол ышкаш болуунуң ажылынга эки көргүзүглерни чедип алган үчёт ажылдакчыларынга, экономистерге материалдыг болгаш моральдыг шаңнал-макталдарны тыпсырының негелделерни ажылдап кылырын шиитпирлээн.

Хөй чылдарда эки ажылдап келген болук үчет ажылдакчыларын, экономистерин СЭКП райкомунуң болгаш райүтекомнуң хүндүлүг бижиктери, түрүскаалдыг белектери-биле шаңнаан.

К. АРТАА,
Чоон-Хемчик райпозунуң экономизи.

УЖУРАШКЫЖЕ, БАЙЫРЛЫГ

Эрткен чеди хонуктарда Улуг-Хем болгаш Бии-Хем районнарның ажыл-ишчилеринге Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң байырлалы уламчылаан. Ол районнарның Культура бажыңнарынга, көдээ клубтарынга, фермалар база хову тураларының төптеринге ыр-шоор, сыгыт-хөөмей, хөгжүм үнү, шүлүктер чаңгыланып, чурукчуларның янзы-бүрү темаларга кылган ажылдарын чон сонуургаан. Ол хүннерде республиканың хөгжүм-шин театрының артистери чоңга А. Островскийниң «Дүмбей эзим» деп шинзин, С. Сарыг-оол биле А. Чыргал-ооллуң «Хүннүң ыраажылары» деп опереттазын бараалгаткан. Тывада күрүне филармониязының мурнундан ыры-таңшының «Саян» ансамбли, эстрада-цирк болуу, телевиденнеңниң болгаш радионуң симфония оркестри боттарының уран талантызын көргүскен. Ол ышкаш Тываның чогаалчылары, чурукчулары, эртемденнери чоңга боттарының отчёттарын берип, чогаадыкчы планнары-биле таныштыргылаан.

Сөөлгү хүнде Тураның Культура бажыңынга чурукчуларның ажылдарының делегелгезинниң хаалдазы болган. Ол-ла Культура бажыңынга эстрада-цирк артистериниң оюнун туранчылар чылыы-биле хүлээп алган. Тарлагга хөгжүм-шин театрының «Дүмбей эзим» деп шиндеп болган. Бии-Хем районга литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери доозулганынга тураскаатказын хурал Тураның Культура бажыңынга эрткен.

Улуг-Хемниң Ак-Гал суурга «Хүннүң ыраажылары» деп опереттаны театрның артистери көргүскен. А район төвү—Шагаан-Арыг хоорайга күрүненің «Саян» аттыг ыры-таңшы ансамбли ойнаан болгаш аңаа ук хүннерни хаарының хуралы байырлыг байдалга эрткен.

Таңдының тараажылары чалап тур

Тыва литература болгаш уран-чүүл хүннериниң киржикчилери Улуг-Хем болгаш Бии-Хем районнарга ужуражылгаларын июнь 7-де доозкан. А бөгүн оларны Таңдының тараажылары үткүп ап турар.

Хүндүс Бай-Хаак суурга чурукчуларның делегелгези ажыттынар. Тываның күрүне филармониязының «Саян» ансамблиниң артистерин Дус-Хөл чанында районнуң төлээлекчилери үткүп алыр болгаш кежээ оларның концерти Бай-Хаактың Культура бажыңынга болур. Алдарлыг артист Хензиг-оолга удуртказын цирк-эстрада болуу «Тиилелге» совхозка, хөгжүмшин театрының артистери «Хүннүң ыраажылары» деп шинзи-биле «Элегес» совхозка база «Коммунизмниң херели» колхозка аалдап чедер. А симфониктиг оркестрниң коллективи үлетпүрүг хоорай Хову-Аксынга барган, оон аныяк чурттакчыларынга тыва болгаш орус композиторларның чогааткан аялгаларын сонуургадыр.

Чогаалчыларның болуу «Совет Россия» совхозта база «Революциялыг чалбыыжы» колхозта номчукчулар-биле ужуражып, боттарының отчёттарын берип, чогаалдарын номчуур.

Районнуң кайы-даа суурларында чон литература болгаш уран чүүл ажылдакчыларының кезии четтикпейн маңап, оларга түдер дириг чечектерни болгаш хлеб-дузуну белеткеп алган.

Б. ОНДАР

Совет делгелгениң чедиишкини

«Магалыг-ла болду. Ындыг солуун чүвени кижи назынында чаңгыс катап көөрүмнээн. Чениң эрте хова бээринин дүргени-даа халчок, янчангаш силерниң кайгамчыктыг делгелгелериңерни үдеп каар ойу келген, ол харааланчыгдыр». «Совет музейлериниң эртинелери» деп чурууга чогаалдарының делгелгезиниң дүтайында американнарның болгаш парлалга организацияларының илергейлээн доючу үнелелдери ындыг болган. Делгелге Нью-Йоркка хадгыдыгаан Ленинградтың эрмитажы болгаш чууга уран чүүлүнүң А. С. Пушкин аттыг күрүне музейи аңаа Ван Готтуң, Матнастың, Гогеннің, Ренуарның, Пикассоның болгаш өске-даа чурукчуларның өлүм чок чуруулга чогаалдарын делгеп көргүскен. Ол делгелге АКШ-тың культура амыдыралынга оңза сонуургавышкын болгушкун болган. Делгелге Нью-Йоркка ай-даа четпес уе дургузунда ажылдаан. Оны 150000 ажыг кижи сонуургап көрген. Оон АКШ-ка ийи ай дургузунда турган үезинде совет музейлериниң эртинелери-биле чартык илдиңнээ хире американнар танышкан.

«Совет музейлериниң эртинелери» дээр делгелге Нью-Йорктуң хуу залдарлыг чурук музейлеринге кажан-даа тургускан делгелгелериниң эң экзаи болган дээрзинде маргылдаа черле чок. Бо делгелге кайгамчык чедиишкинниг болду. 28 хүн дургузунда чайдаа чок ажылдап келдиниз: көрүкчүлериниң шүүжүп келгилиги биче-даа када сонсаалады. Чоңга делгелгениң «уругжаны аажок, янчангаш доктаатты-нган чуруумну барыдаавайн, оон Нью-Йоркка турарын каш-даа хүн дургузунда узадып келдиниз» — деп, делгелгенин турган черин «Ньюдлер» деп чуруулга музейининг президентизиниң орлакчызы Джон Ричардсон СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

«Совет делгелге американ культура амыдыралынга бо хүннерде бүтүг сонуургалды бодунче хаара тутказ, АКШ-тың культура амыдыралынга кайгамчык сонуургавышкын болгушкун болган» — деп, «Ньюйорк пост» солуун демделээн.

(СЭТА).

«ДАМЫРАК» БИЛЕ «КОЛОС» МОСКВАЖЕ БААР

Сөөлгү үеде бистиң чуруувуста агитбригадаларның роль канчаар-даа аажок улгатканын. Партияның хүн бүрүде үндүрүп турар шиитпирлерин уран чүүлдүң дузазы-биле агитбригадалар чон ортузунга пропагандалап, коммунистиг тургузуушкунда чаагай херектерни кылып турар кижилерге шаптыктаар ийи-чаңгыс арагачы, ажыл шагы үзер, чалгаа болгаш өске-даа эргиниң артыышынынарындан уштунмаанарны шоодугнуң база шүүгүмчүлээдик сезүг-биле сойгалап турар дайынчы жанр болур.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга туреспаткан, агитбригадаларның зона көрүлдези Красноярск хоорайга болуп эрткен. Аңаа Красноярск крайның, Тыва АССР-ниң, Хакас автономнуг областың, Иркутск болгаш Кемерово областарның шилиндеп даян агитбригадалары киржип, боттарының уран талантызын бараалгатканнар. Агитбригадаларның концерттериниң программазы хүнүүн чугула айтырыгларынче угланган, түснай темалыг, шимидир бижиттинген сценарийлиг, композициялыг болгаш бедик утка-шынарлыг болган.

Крайның А. С. Пушкин аттыг театрынга болуп эрткен зона көрүлдезинге киришкен коллективтерден бистиң республиканың ийи агитбригадазы тиилекчи болган. Орта уран чүүлдүң эң дайынчы хевиринге Тыва АССР-ниң ат-аялдарын «Чыраа-Бажы» совхозтуң «Дамырак» болгаш Тураның Культура бажыңының «Колос» аттыг агитбригадалары камгалааннар. «Дамырактың» бот-тывыңгыр артистери зона көрүлдезиниң лауреаттары болган, а «Колостуң» киржикчилери — көрүлдениң дипломун чаалап алган. Бистиң республиканың бо ийи агитбригадалары Москвага болур Бүгү-россияның агитбригадалар талазы-биле бот-тывыңгыр уран чүүлүнүң көрүлдезинге киржир эргени чаалап алганнар. «Дамырактың» болгаш «Колостуң» бо чедиишкиннери бистиң республикавыста бот-тывыңгыр уран чүүлдүң шапкын хөгжүлдезин база катап бадыткап турар. Зона көрүлдезинге тиилекчи болган агитбригадаларывыстың киржикчилеринге чүрттүн чүрээ — Москвага болур көрүлдеге база-на чедиишкиннерлиг болурун күзээлиптер.

БИСТИҢ КОРР.

АЪРГА-ЫЯШ ДИЛИНДЕКТЕРИ

«Тиилелге» совхозтуң хову-шөлдериндө аърга-ыяш дилиндектери бар. Олар тараа шөлдерин хаттан камгалап, харның эриирин түдүп, черии өлшык тургузарынга улуг дузалыг. Совхозтуң № 7 бригадазының тарылга шөлдериниң кыдыгларынга ындыг дилиндектер 1969 чылда тыптып келген. Аңаа тараан ыяштар үреливнери ам дыка өскен.

Чамдык черлерде тарып каан ыяштарның бүрүлерин мал-маган чии, будуктарын сып, саза базып каапкан. Ындыг чижектерни № 3 бригаданың хову-шөлдериндө дилиндектерден көрүп болур. Ында 19 га черде тарыттынган ыяштарның барык 25 хуузу үрелип калган. Оны катап тарып, өстүреринге дай күш, техника херек апаары билдингир.

Бо чылын Балгазын ортумак школазының өөреникчилери школаның ыяш ажыл-агый участогунга ыяш өстүрүлгазын механизастаан арга-биле чоруткан. Ол ажылга 9-ку класстың өөреникчизи Тамя Кузнецова идепкейлиг киришкен. Таня болуунуң эш-өөрүн болгаш өске-даа кижилерни ажыгче билдиглиг эвилелдеп, оларның дыштанылгазын шын организастап шыдаан. Олар Чадаананың болгаш Сут-Хөлүүн ыяш ажыл-агыйымнан эккелген 20 муң ийи харлыг терек үреливнерин тарааннар.

«Тиилелге» совхозта школачыларның ыяш ажыл-агый болуу организастаттынга-да үр болбаан. Бо чылын олар чогуур дузаны алганнар. Аңаа ыяш тарылгазын механизастаттынган арга-биле чоруткан. Орта башкы Юрий Монгушка удуртказ өөреникчилер эки ажылдааннар.

Тараа шөлдерин хаттан камгалап, харның эриирин түдүп, черии өл-шык тургузарынга дузалыг ыяш дилиндектерни камгалап, оларны мал-маганга үрей, таптай бастырып каапкан чоруктарга удур демиселдя дүштедирбишаан, ону хайгаарап карактарын кошкатпазы — улуг-даа, бичии-даа кижилерге хамааржыр.

С. ТОДАНОВ,
Таңды район.

ФЕСТИВАЛЬГА ИЗИГ БАЙЫР

Июльдуң төнчүзүнде Берлинге Аныяктарның болгаш студентилерниң X бүгү-делегей фестивали ажыттынар. Ол улуг болуушкунга холбаштыр чамдык айтырыгларны ПМА-ның корреспондентизи комсомолдуң Москва хоорай комитединиң бирги секретары Сергей Купреевке салган. Найысылалдың аныяктарының фестивальга белеткелинге хамаарыштыр айтырыгларга харыны парладывыс.

— Москвачы аныяктар фестиваль мурнуу чарыында кандыг чаагай үүлени бүдүрүп турарын?

— Москваның ажылчын аныяктары тоску беш чылдың болгаш 1973 чылдың планныг сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш шудургу демисежип турар. Найысылалдың кайы-даа күш-ажылчы коллективинге барган бижи тургузукчу ажыл-иштин аян-хөөнүн эскерип каар. 200 муң ажыг аныяк ажылчыннар беш чылдың шиитпирлиг чылының планын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Ам безин чиг-этти, материалдарны, электроэнергияны камналгалыг чарыгдаанындан, бүдүрүлгелерге чаартыкчы саналдарны болгаш техниктиг чогаадыгларны шингээткевинден он-он миллион рубльдиг камналгазы тургустунган.

Найысылалдың комсомол организациязында 1 миллион 100 муң ажыг оолдар болгаш кыстар бактаап турар. Олар Москваның эң чугула тудугларын шеф дузазынга алган. Найысылалдың үлетпүрүнде аныяктарның техниктиг чогаадыгтазының талазы-биле комплекстиг 3,5 муң хире бригадалар болгаш отрядтар идепкейлиг ажылдап турар. Бо чайын Москваның 45 муң кижилиг студентичи тудуг отрядтары 75 мөлдиин ажыг рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылырын планнаан.

Аныяктар коллективтериниң бүдүрүп турар чаагай үүлезиниң дугайында өөрүнүүт медээлер комсомол комитединге хүнүүн-не кээп турар. Москвада Ильич аттыг демир-орук депозуюун аныяктары тускай субботник эрттиргеш, аңаа ажылдап алган шалынны X бүгү-делегей фестивалының фондузунче шилчиидер дээнин оларның удуртукчузу Анатолий Даншин дыннаткан. Аныяктар бригадазы камнап алганы электроэнергиязының күсели-биле фестивальдың бүгү хүннеринде ажылдаар сорулганы салган, камналга дээш демисел ында бедик деңнелде тургустунган.

«Серп и молот» заводка фестиваль ажыттынар хүн «найыралдың металлың хайындырар». Москваның аныяк металлургтары «Нова Гута» деп польша заводтуң ажылчыннары-биле дем каттыштырып, кан эвилдирер сорулгалыг.

Москваның будурулгелеринде аныяктар коллективтери субботниктерге болгаш воскресниктерге ажылдап алган акшазын X бүгү-делегей фестивальның фондузунче шилчиткен. Фестивальга чедир арткан үеде-даа ындыг янзылыг ажыл үргүлчүлээр.

— Москваның аныяктарының делегей харылзаалары хөй янзыныг болгай. Фестивальга белеткел үезинде ол харылзааларның роль кандыгы?

— Эрткен күзүн Софияга социалистиг чурттарның найысылалдарының аныяктарының найыралчы ужуражышкыны болган. Баштайгы ындыг ужуражылга 1971 чылда Москвага болуп эрткен. Оон бээр-ле ындыг ужуражылгаларны «Бис социализмни болгаш коммунизмни тургузуп турар бис» деп девизтиг эртирери чанчыл болган. Акылдыңма социалистиг чурттарның найысылалдарының кады ажылдажылгазынга мөөнелеген дуржулганы ук ужуражылгаларга солчуп турар бис. Ийи-чангыс хемчегдерден дес-дараалашкак, системажыттынган ажыл-дерекче шилчиирин бодап турар бис.

Социалистиг чурттарда төрелдешкен будурулгелерниң, артем, өөредилге черлериниң комсомол организацияларының аразынга харылзааларны тургускан, олар улам бижыгып турар. Чижээ, Москвада Төп телеграфтың аныяктары Берлинде Төп телеграфтың аныяк ажылчыннары-биле бижыг харылзаалы тутказ. ССРЭ-ниң ТСЭ база Металлургия машина тудуушкунунуң бүгү-эвилел эртем-шинчилел болгаш телевилел-конструктор институдунуң ажылдакчылары оолдар, кыстар ГДР-де «Роботроннуң» болгаш «Индустриавланген Импорт» деп даштыкы садыг будурулгезиниң аныяктары-биле сырый харылзаалыг кады ажылдажылганы калбартказ.

Аныяктар коллективтери ур хуусаалыг кады ажылдажылганың керээлерин ырып турар. Москва-Сортировочная станциянның депозунда Николай Логуновтуң удуртканы комсомолчу-аныяктар бригадазы биле Бранденбургтуң (ГДР) «Демир-орук техниказы» деп заводунда Манфред Платцтың удуртканы аныяктар бригадазы кады ажылдажылганы калбартыр талазы-биле үлегерлиг ажылдап турар. Күшажылчы чедиишкиннерин бот-болуунга таныштырары, техника талазы-биле чаа чүүлдерни неперединп турары, коллективтерниң аразынга чарыш ук бригадаларның бедик көргүзүглерни чедип алырынга дузалаан. ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Платцтың бригадазынга «ГДР-ниң шылгарангай аныяктар коллективи» деп атты тывыскан, а Логуновтуң бригадазын ВЛКСМ ТК-ның «Беш чылдың алдарының демдеглелдери» деп Дептеринге киир бижээн.

Вьетнам аныяктар-биле бистиң найыралывысты онзалап демделекээр-дир мен. Амгы үеде бисте «Совет аныяктар — Вьетнамның чалыы салгалынга» деп бүгү-эвилел кампанияны калбарган. Найысылалдың будурулге, өөредилге черлеринге эрткилээн митингилерге совет оолдар, кыстар Вьетнамның аныяк тургузукчуларынга эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп келген. Москвачылар субботниктерге, воскресниктерге, күш-ажылчы малынчы элчелерге киржип, аңаа ажылдап алган акшазын Ханойга Пионерлер ордузуюун, школаларның болгаш Вьетнамның аныяк маадыры Нгуен Вэн Чой аттыг уруглар госпиталының тудуттарынга иерингерекселер садып алыр дээш шилчидип турар.

Ам, фестивальга чедир эвээш үе артказ бо хүннерде, Москвада «Фестивальдар эстафеталын» организастаан. Моон мурнунда болуп эрткилээн тос фестивальга, оларны организастаан хоорайларга турасказаткан темалыг кежээлер, хураллар, делгелгелер болуп турар. Ам болур X фестивальга, ГДР-ниң найысылалы Берлинге турасказаткан хемчегдер ук кежээлерге кол черни эзелеп турары билдингир. «Онгу фестивальга ылгыг байыр!» деп чалбыыштыг сөстерни Москваның аныяктары чугаалап турар.

(ПМА).

Агаар

Бүгүн республикага будуттаар, чамдык черлерге бичезыг чавр. Барыын утканыышкынның хаттың дургени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 5—9, оскелеринге 12—16 градус чылыг болур.

Кызылга будуттаар, чагбас. Хаттың дургени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 14—16 градус чылыр.

Телевидение

ИЮНЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45—**«Бистиң школаның оолдары».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. Польша. 1-ги, 2-ги сериялары. 14.45—Өөрүт телекөргүүт. **«Музыкалыг ужуражылга».** Л. Лядова. 14.55—**«Даартагы хүнге бүзүрел».** 15.10 — Өөрүт телекөргүүт. **«Дириг амытаннар делегейинде».** 16.10—16.20 Чаңсар. 16.20—**«Эртемниң болгаш культураның чүтүл айтырыглары».** «Мээниң физиологиязы болгаш ону шинчилел турарын». Дамчыдылганы Ленинчи шаңналдың лауреады академик П. К. Анохин чорудар. 16.50—Өөрүт телекөргүүт. **«Леонардо да Винчиниң амыдыралы».** Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер. 18.15—Телемедээлер (орус дылга). 18.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.30 — Өөрүт телекөргүүт. Бокс талазы-биле **Европаның чемпионады.** Болгадтан дамчыдылга. (Июнь 7-де өөрүнүн бижидилгези). 19.30—**«К»-дан үш кижи».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. ГДР. 7-ги, 8-ки сериялары. 20.20—**«Индий-Кыдат —тайбыңче орук».** Документалдыг телефильмниң премьери. 21.20— 21.30 Чаңсар. 21.30—**«Эр-хейлер».** Аныяктарга спортчу программа. 23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шымбай оолдар» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Золушка» 10.00, «Рам биле Шиам» (2 сериязы катай) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Истелгени менээ даскан» 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.30, «Агартынган ат» 10.50, «Чайгы дүштер» 12.50, 14.50, 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Чазыыл чокту чагырганы» (2 сериязы катай) 17.30, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузут киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солуп келбейн барганыз 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг 1754.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—01008.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 134 (9209) | Суббота, 1973 чылдың июнь 9 | 1925 чылда үнделлеттингеи. | Өртээ 2 кап.

А. Н. Косыгинниң Л. Штроугал-биле ужуражыышкыны

ПРАГА. (СЭТА). Анаа июнь 7-де ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделининиң Даргазы А. Н. Косыгинниң ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал-биле ужуражыышкыны болган. Олар хөй-бүрү үүлдер талазы-биле совет-чехословак кады ажылдажылганы улам хөгжүдүрииниң хөй-хөй айтырыгларын чугаалажып көргеннер. Саиал-онал солчуушкунунуң үезинде социалистиг экономиктиг интеграцияның комплексилиг программазын боттандырарының ЭДЧ-ниң кежигүнү бүгү чурттарның аразынга, оон иштинде Совет Эвилели биле Чехословакияның-даа аразынга найыралдың кады ажылдажылгазын быжыглаарынга чугула ужур-дузалың талалар онзалап демдеглээннер.

Бот-боттарын билчириниң болган найыралдыг байдалга эрткен беседага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделининиң Даргазының орааакчылары Н. К. Байбаков, М. А. Лесечко, ССРЭ-ниң даштыкы садыының министри Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң ЧССР-де элчини В. В. Мацкевич; чехословак талаан — ЧССР-ниң чазааның даргазының орааакчылары Ф. Гамоуз болган В. Гула олар киришкен.

А. П. Кириленконуң Тольяттиге чорааны

ТОЛЬЯТТИ. (СЭТА-ның корр.). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш А. П. Кириленко аңаа чораан барган. Оон-биле кады СЭКП ТК-ның машина тудуушкуну калдизиниң эргелекчизиниң орааакчызы И. И. Козлов, партияның Куйбышев обкомунуң бирги секретары В. П. Орлов, Куйбышев облүүскомунуң даргазы В. Ф. Коннов олар база чораан.

Волганың автомобиль заводунга А. П. Кириленко күш-ажылды болгаш будурулгени организастаанын, чаа технологтуг херии-херекселдерни, төлевилээн күүдерии ажыглалга киирип турарын тодаргай сонуургап көрген. Машиналарның чаа хевирлерин тургузар талазы-биле ажылдың дугайын конструкторлар эш Кириленкого чугаалап бергеннер.

Беш чылдың шиитпиринде үшкү чылында бир миллион дугаардыг автомобильди будурүп үндүрер дээш чаржып турар ол будурулгенин цехтеринге баргаш, А. П. Кириленко ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле чугаалажып, ажыл-амыдыралының байдалын сонуургаан.

А. П. Кириленко хоорайда чурттаар болгаш культура-амыдырал тудугларын кылып турары-биле танышкан, чоннуң садыг хандырылгазын сонуургаан.

СЭКП-нин Тольятти хоорюмунга А. П. Кириленко областың болгаш Тольятти хоорайның партия, совет болгаш ажыл-агый удуртукчулары-биле ужуражып, олар-биле боттуг беседаны кылган.

Чаштырылганы дооскан

Казахстанның тараажылары чазын чажар тараалары тарып доозупкаш, чайгы чер аңдарылгазын шапкынчыткан. Келир чылдың дүжүдүвге бир миллион гектар черни белетеэн. Алма-Ата, Павлодар, Кустанай областарда чайгы чер аңдарылгазы организастыг чорун турар.

Курган областың колхозтарында болгаш совхозтарында чазын чажар культуралар бо чылын ийи чартык миллион гектарда тарыттынган. Курганчылардың тараа шөлү эрткен чылдыы-биле дениээрге, оон 70 муң гектар калбарган. Частың таарымча чок, кургаг байдалы тараажыларның ажылынга шаптыктап шыдаваан. Олар тарылга мурнунда хорээнүү болбаазырадыр ажылды мергежилдиңбиле организаставышаан, үрезиннериниң үнүп, маңдырынга таарымчалыг өл-шык черге чаштырып четтингиткеннер.

Тываның көл тараалаң черн — Таңды районнуң тараажылары чазын чажар тараапы болгаш, мал чемин культураларны республикада эң-не баштай чаштырып, доозупканнар. Оларны 70 муң ажыг гектарда тараан. Эрте чаштырган шөлдерде бир дескн өзүмнер могаарып келген.

(СЭТА-ның корр.).

ТЫВА АССР-НИҢ ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНУНУҢ УЛУС СУДУНУҢ УЛУС ШИНТКЕКЧИЗИНИҢ СОҢГУЛДА ХҮНҮНҮҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарының соңгудааларының дугайында Дүрүмүнүң» 68 болгаш 69 дугаар үүлдеринге дүүштүр Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң доктаадыры болза:

Суг-Хөлдүң соңгулга округунуң талазы-биле өскээр үнүп чоруткан улус шинткекчизиниң орнунга Чөөн-Хемчик районнуң улус судунуң улус шинткекчизиниң соңгулазын 1973 чылдың июнь 24-те, воскресеньеде чорудар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретарынаң хүлээлгезин күүседип турээр С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1973 чылдың июнь 5.

ИЮНЬ 17 — ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНГЕ СОҢГУЛДА ХҮНҮ

ДЕПУТАТТАРГА КАНДИДАТТАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Ажыктыг чоннар депутаттарының Туран хоорай Советиниң депутаттарынга депшиткен кандидаттарның боттарының округтуның соңгукчулары-биле ужуражыышкыны дооступ турар. Соңгукчулар хоорай Советиниң, оон күүскомунуң ажылынга чогуур үнелелди берип, код кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже углап турар. Район төвү дүргеи өзүп, чаа-чаа чурттаалга кварталдары, тудуг объектилери туттунуп, чурттакчыларның материалдыг байдалы чылын-да бодиш, оларның хереглели оснеп. Соңгулда мурнунуң хуралдарынга соңгукчулар үнелиг саналдарын киирип, чугула айтырыгларны тургузуп турары — төрээн хоорайының өзүлелининче сагыш-салып, оларның идепкейн улам чедүрүлүп турарының бир хөречээ.

Кызыл партизанның № 36 соңгулда округтуның талазыбиле хоорай Советиниң депутадының кандидады чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчызы, ында ВЛКСМ комитединиң секретары Любовь Дмитриевна Смирнова-биле ужуражыышкыны болуп эрткен.

Хуралга кандидаттың бүзүреттирген кижизи, ол комбинаттың ажылчыны З. Вилке бодунуң чугаазынга депутаттың кандидадынга депшиттирген Л. Смирнова болза, чагырга органынга боттарының төлээлекчизин кылдыр дешпиидип, улуг бүзүредиг көргүскени дээш өөрүп четтиргенин илергейлевишаан, соңгукчуларның берген чагыгларын хоорай Советиниң июнь 17-де соңгудар чаа составы күүседир дээрзинге бүзүреднин илергейлээн.

В. ЧАДАМБА.

• • •

Чер-чер Советтериниң соңгулдазынга чедир каш-ла хонуктар арткан. Чөөн-Хемчик районда депутаттарга кандидаттар-биле ужуражыга үргулүлеп турар. Чадаананың № 1 соңгулда округундан район Советиниң депутадынга кандидатка депшиттирген партия райкомунуң ийнги секретары А. А. Родченко-биле ужуражыга солуп болуп эрткен.

Коммунал ажыл-агый конторазының, электростанциянның, кожуп чоруур механизастаттынган колоннаның ажылдакчылары боттарының чагыгларын бербишаан, чоннуң идегелин бүзүредип шыдаар төлептиг кандидат дээш бадылаашкынын чаңгыс үнбиле бээр күүселин илереткеннер.

Район Советиниң депутадынга кандидат кылдыр депшиттирген З. С. Куулар-биле ужуражыга Чадаананың № 1 школага болуп эрткен. Аныях башкы бодунуң биилиин уруглар кижизидилгезинге берип, чонга төлептиг бараан болуруи соңгукчуларга бүзүреткен.

А. Н. Косыгин И. Г. Маурер-биле ужурашкан

ПРАГА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделининиң Даргазы А. Н. Косыгин РСР-ниң Министрлер Чөвүделининиң Даргазы И. Г. Маурер-биле июнь 8-те ужурашкан. Саиал-онал солчууру үүректиг ханызындан найыралдыг эрткен, аңаа совет-румын кады ажылдажылганы улам калбартырының база социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын боттандырарынга ийи чурттуң биржилгезинин айтырыгларын чугаалажыкан.

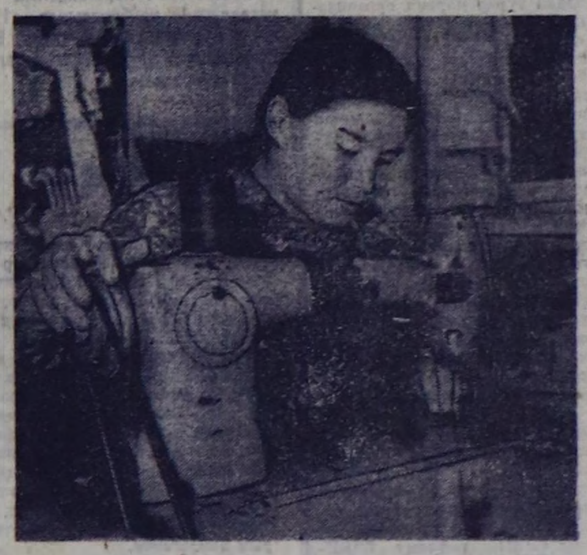

• • •

Любовь Кара-ооловна Макарова—алдыгы разрядтың быжыкчы мастери. Ол Бай-Хаактың амыдырал хандырылга комбинадында беш чыл ажылдап турар. Любовь Кара-ооловна дээре ажылчын деп каш удаа мактаткан.

Ол—хөй-ниитичи. Бүдүрүлге планын үргүлчү ажыр күседип келген. Район Советиниң депутады. СЭКП кежигүнүнге кандидат.

ЧУРУКТА: Л. К. Макарова ажылдап тур. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

• • •

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

ЭДЧ-ниң Прагада сессиязы

◆ПРАГА. (СЭТА). Экономиктиг Дузалажылга Чөвүделининиң июнь 5-те Прагага ажыттынган XXVII сессиязы ажылын үргүлүлеп турар. ЭДЧ кежигүннери чурттарның делегацияларының ийи талалыг ужуражыышкыннары, редакция комиссиязының хуралы база болган.

Дуржулга чедип алдынган

◆ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Айыыл чон чорук болгаш кадыдажылга айтырыгларын чугаалажыр талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралынга хамаарыштыр хөй талалыг сүмележилгелерге ниити-европа чөвүлел хуралының баштайгы үечадазы Хельсинкиге июль 3-те эгелээр дээп дуржулга чедип алдынган.

Чугаалажыышкыннар

БЕРЛИН (СЭТА). ГДР-ниң саналдаанынга дүүштүр ГФР-биле эрге харылзааларының дугайында ГДР-ниң чугаалажыышкыннары Берлинге бо чылын июньнуң ийнги чартынга эгелээн турар деп, АДН агентилел дыңнаткан.

ГДР биле ГФР-ниң аразынга харылзаалар үндезиннериниң дугайында керээниң удавас күштүг болуп эгелээринге холбаштыр ГДР-ниң Министрлер Чөвүделининиң Даргазының орааакчызы, ГДР-ниң юстиция министри Г. Й. Хойзингер эрге харылзааларының айтырыгларының талазы-биле чугаалажыышкыннарны бо чылын июньнуң ийнги чартында эгелээр дугайында ГФР-ниң юстиция министри Г. Янга савалдаан. Ындыг чугаалажыышкыннарны кыдырып харылзаалар үндезиннериниң дугайында керээниң 7 дугаар үүлүнде, ол керээге немелде бөлдүргеи протоколда база айыткан. ГДР-ниң талазындан чугаалажыышкыннарны юстиция министерствозунуң статс-секретары Г. Ранке эрттирер.

Англи-кыдат чугаалажыышкын

● ЛОНДОН. (СЭТА). Албанның аяк-чоруун кыдыл Лондонда чедө берген, КУРның даштыкы херектер министри Пэн Пэв-фэй даштыкы херектер министри Дуглас-Хьюм-биле чугаалажыышкыннарын эгелээн. Премьер-министр Хит-биле болгаш «ниити рынокка» Англияның политиказын харылзаар оон чазак кежигүнү Дж. Дэвис-биле ужуражыр.

Парлалганың демдеглеп турарын ёзугаар алырга, Европага дүшкүүрлүг байдалды чавырыдырарынга шаптык болуксаап, Пекин Англияның консерваторлар чазаа-биле чаңгыс аай үзел-бодалды болуруи чедип алырын оралдажып, НАТО-ну болгаш «ниити рынокту» Совет Эвилелиниге, Европаның айыыл чок чоруун хандырарынга удур угландырган күш кылдыр үнелеп турар.

Айыыл чок чорук болгаш кадыдажылга айтырыгларын чугаалажыр талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралын чыыдырарынга Пекин удурланып, Европага НАТО-нуң чеденгиг күштер саның кыымырарынга база удур хөделип турар деп, ЮПИ агентилелдиң Лондонда корреспондентизи демдеглээн.

Партийжи амыдырал

КИЖИЗИДИЛГЕНИҢ ШКОЛАЗЫ

ПАРТИЯ организацияларының ажылының дөңгелин болгаш түс-түс коммунистерниң дайынчы арга-шинээзин бедидеринге партия хуралдары бирги чергенниң ролюн ойнаар. Партия хуралы партия эге организациязының коллективтиг дээди органы болбушаан, партияның ниити политиктиг шугумун барымдаалап коммунистерниң сорулгаларын тодаргайлап, айтыр. Ынчангаш оларниң белеткелиниң дугайында доктаамал сагыш салыры эргежок чугула.

«Ярославль хоорай партия организациязында партия хуралдарын эрттирип турар практиказының дугайында» СЭКП ТК-ниң доктаалы партия хуралдарын белеткээринең талазы-биле ханы анализти берген. Партия комитеттери болгаш эге организацияларның партия хуралдарының утка-шынарынче болгаш оларның үре-түңнелдиг болурунче улуг кичээнгейни салган. Хуралга чугаалажыр айтырыглар болза коллективтиг амыдыралының бүрүн холбашкан болгаш ажыл-чорудулгавыга бирги чергениң ужурдузалыг болур. Хурал — коммунистерниң кижизидилгезиниң ёзулуг школазы болган турар ужурлуг.

Коммунистерниң идепкейин болгаш бот инициативазын деткирииниң эргежок чугула чүүлү болза, оларның боттарының ажыдап турар организациязында ажыл-херектиң байдалын партийжи амыдыралдың, партийжи демократияның ленинчи нормаларын сагывышаан, үргүлчү хайгаарал көрүп, ону бүтү талабиле хөгжүдери болур.

Коммунистерни кижизидериниң талазы-биле партия хуралдарының ролю дыка улуг. Партияның политиктиг болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазының айтырыгларын хостуг болгаш ажыл-агыйжы ёзу-биле чугаалажыры, партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын чайгылыш чок сагывышаан, коммунистерниң мурнунда турар кол сорулгаларны шинтирлээри эң чугула чүүлдериниң бирээзи болур.

Партияның XXIV съездизинге отчёт илеткелдиң талазы-биле Резолюцияда мынчаар бижээн: «СЭКП-ниң күжү — ооң кежигүннериниң бедик идейлиниде, идепкейлиниде, арес-маадырлыг чорууда. Идепкей чок, сагыш амыр, политиказадан дашкаар чорук-биле партия шүтешпес. Коммунист бүтү политиктиг медерелдиг дайынчы, кажан кезээде база кала-даа ленинчи партияның кежигүнүнүң адын бедик кадагалаар ужурлуг».

СЭКП-НИҢ Каа-Хем райкому бодунуң ажыл-чорудулгайынга съездиниң ол негелдемелерин хажык тоска күүсетпишаан, бүдүрүлгеге, ниитилел-политиктиг болгаш партиниң иштики ажылының сорулгаларын шинтирлээрингө коммунистерниң мурнакчы ролюн көргүзүп, эчис сорулгаларны күүседиринге үлегер-чижектиг болурун чедип алырын чүткүлдүг оралдажып турар. Ону ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң хүн бүрүде өзүп турар сорулгалары нетеп турар.

Партия эге организациязы бүрүзү хуралдарны СЭКП Уставының негелделерин ёзугаар доктаамал эрттирип, оларны белеткээринге болгаш эрттиреринге коммунистерниң идепкейлиг киржилгеазын чедип алырын оралдажып турар. Коммунистерниң идепкейниң өөрүлдезиниң дугайын отчёттар болгаш соңгулдаларының түңнелдери база партия документтилерин солуурунга холбашкан кижи бүрүзү-биле чугаалажышкынындан элдэп хөй сорулга үүлдер илереэн. Хөй-хөй партия организацияларында хуралдарның кижизидикчи ролю дыка бедээн, коммунистерниң бүдүрүлгө болгаш хөй-ниитә амыдыралыга авангардчы ролюн бедидеринең дугайында отчёттарын удаа-дараа дыңнап турар апарган. Чижээ, «Күш-ажылга болгаш хөй-ниитә амыдыралыга коммунистиң авангардчы ролю» деп айтырыгны хүн чурумунга киирген, бедик деңгелге чугаалажып эрткилээн. Оон ынай партия хуралдарынга: «Коммунистиң эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң чаңгыс аай болуру», «Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге коммунистиң роюнуң дугайы» болгаш өске-даа айтырыгларны хуралдарга чугаалажып тургузаан.

КОММУНИСТЕРНИ кижизидеринің чугула оруктарының бирээзи болза, СЭКП Уставының негелделерин, партийжи даалгаларны канчаар күүседии турарының дугайында оларның отчёттарын партия хуралдарынга дыңнап турары болур. Ындыг отчёттар бисте партия эге организацияларының хөй нуруузунга болуп арткан. Коммунистер канчаар ажылдап, хөй-ниитә болгаш политиктиг амыдыралга канчаар киржип турарының дугайында отчёттарын бодунуң партнийжи эш-оорүнүң мурнунга берип турары оларның идепкейни бедидип турар. Коммунистерниң авангардчы ролюнуң болгаш идепкейниң бедидеринің айтырыгы СЭКП райкомунуң кичээнгейниниң төвүнге туруп келген. Ол айтырыгларны бюро хуралдарынга, пленумнарга, партия активиниң хуралдарынга доктаамал чугаалажып келген.

Айтырыгны мынчаар чугаалажыры бүдүрүлгеге мурнакчы коммунистерниң санын өстүрериниң улуг рольдуг болган. Амгы үеде коммунистерниң хөй нуруузу тоску беш чылдың шинтирлиг үшкү чылының планнарын күүседиргә дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери болуп турар. «Тиилелге» колхозтуң механизатору эш Дойбан, «Кызыл тукә» совхозтуң хойжуузу эш Мижит-оол, «Октябрь 30 чылы» колхозтуң чылгычызы эш Монгуш, ол-ла колхозтуң хөвү бригадазының бригадири эш Щербак, «Бүрен» совхозтуң сааңчызы эш Коробейникова болгаш өске-даа хөй-хөй коммунистер бүдүрүлгеде ак сеткилдиг кызымак ажылдап турар.

«Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди моон соңгаар-даа калбартыры чугула. Партияның иштики демократиязын, партийжи чурумну бүгү талалыг бижыглаарын, бодунуң организациязында болгаш бүгү партияда ажыл-херектиң байдалы дээш коммунистерниң харыысалгазын бедидерин база көрүп турар».

(СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНИҢ РЕЗОЛЮЦИЯЗЫНДАН).

ЫНДЫГ БОЛЗА-ДАА тус-тус коммунистер-биле эрттирген беседалар оларның чамдыктары партия хуралдарынга санал-оныл бербес, ёзу барымдаалап олуржур нийкпе, чамдыкта чарын хуралга келбес-даа чоруктар бары илереэн. Ол түге ындыг болуп турарыл? Чамдык коммунистер ону айтырыгны белеткээрдө оларны киништирбейн турары-биле, бир чамдыктары чугаалажыр айтырыгларының үргүлчү чаңгыс аай чалгаараачыг боон турары-биле, өскөлери хуралдарга болуп турар илеткелдериниң ажыл-херектиң байдалын ылап илеретпес, эренгей болуп турары-биле тайызбырлап турар.

Ынчангаш маңаа партбюро болгаш партия эге организациязының секретары база бүрүүлүг. Маңаа хамаарыштыр «Бүрен» совхозта коммунист Осиповтуң чугаазын чижекке киирип болур: ооң чугаазы-биле алырга партбюро ону улуг хөлзетпес-даа, ооң чугулаган көрүп турар түвези болза, партия кежигүнүң дадывырын өй-шаанда төлээри болгаш партия хуралынга ада-да ёзу барымдаалап олуржуру болур. Өске бир чижек. Улуг судунда ажылдап турар коммунист Ивановны ооң ажылының талазы-биле улуг чемелээр чүүл чок, ынчалза-даа ол партия хуралынга идепкей чок киржип турар. Партия организациязы ону идепкейжиниң талазы-биле кандыгдаа хемчег албаан.

Чамдык коммунистер хөй-ниитиниң чурумун үрээр, арага-хымыска хандыгыр оруктар ам-даа бар. Чижээ, 1972 чылда болгаш бо чылдың биргә кварталында бисте партияның хүрээлениниң саны 18 кижи чедип турар.

Ындыг болза-даа бисте партия эге организацияларының хөй нуруузунда коммунистерниң идепкейни, бедидеринде, углаган ажылды чорудуп турар. Ол ажыл-иш эки түңнелдерни берип турар. Чижээ, «Тиилелге» колхоз тоску беш чылдың баштайгы ийи чылының планныг онаалдаашын чедиишкиниг күүсеткен болгаш бо чылдың баштайгы кварталының планын база чедиишкиниг күүсеткен, ажыл-херек улам чедиишкиниг уламчылавышаан. Ында партия организациязы коммунистерни болгаш комсомолчуларны ажылдың шинтирлиг участоктарында таарыштыр тургускан болгаш олар ниитиниң корум-чуруумун экижидер талазы-биле көскү ажылды кылып турар. Бо черде партия хуралдары коммунистерниң бедик идепкейлиг киржилгеаи-биле эртип, колхоз амыдыралының эң чугула адырларын чугаалажып турар. Партия организациязы колхоз баштаар черниң база хөй-ниитә организацияларының ажыл-чорудулгазын холгаарлавайн, оларны шын дүүштүрүп, удуртуп турар.

Ындыг болза-даа бисте сула ажылдап, коллективтиг ажылчынын экижидерин чедип ап чадап турар партия организацияларының база бар. Чижээ, «Ленинчи оруқ» колхозта партия организациязын ап көөр болза, ында хуралдар өй-шаанда эртип, коммунистерниң отчёттарын-даа дыңнап турар. Ындыг болза-даа хуралга тургузар айтырыгларны буу-хаа белеткеп турарының харааны-биле оларның дээштин чавыс. Коммунистер хуралга тургузар айтырыгларны белеткээринге киржилгээ кошкан боон турары-биле оларның шинтирлери күүселдө чок артып турар. Колхоз күрүнеге эът, сүт садарының планын күүседиргә, малдың баш санын өстүрер талазы-биле хожудап турарының чылдагааны ында.

Партияның идепкейлиг дайынчылары кылдыр коммунистерниң дадыгын быжыгары партия эге организацияларының ажыл-чорудулгазының чардынмас тудуш кезээ болур ужурлуг. Ынчангаш СЭКП райкому СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айыткан сорулгаларын чедиишкиниг күүседиринче партия организацияларының болгаш бүгү коммунистерниң ажылчынын мөөнүп турар.

Н. ФЁДОРОВ,
СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары.

СТУДЕНТИЛЕРНИҢ ШАЛЫПЧЫ ОТРЯДТАРЫ

Тываның тудутларына ажылчын хептиг аңаак ооллар, кыстар удавас немежи болар. Олар болза студентилерниң тудуг отрядтарының кежигүннери-дир. Студентилер күш-ажылчы үшкү семестрниң үезинде мал кажааларын, магазиннерни, культура бажыңнарын, чуртталга бажыңнарын тударынга, школаларның болгаш оруктарны септеп чаарлыг кылырынга киржирлер. Ажыл-ишке ынак, амыр-дыш бодавас аныяктар оон-даа өске ажылдарга үлүүн киржирлер.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң коллективи студентилерниң тудуг отрядтары-биле бижыг харылзаалыг. Шалыпчы отрядтар эрткен чылын чүгле № 62 көжүп чоруур механизастаттынган колоннага ажылдап турган, 300 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын бүдүргеп. Олар бо чылын ажылдап барган организацияларынга улуг дузаны көргүзери чугаажок.

Бо чылын студентилерни канчаар хүлээп алыр деп турарын Кызылдың № 62 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаазының кол инженери Владимир Александрович Шкаповтан сонуургап айтырарымга мынчаар чугаалаан:

— Күш-ажылчы чайгы семестриниң түңнели—тудуг организацияларының коллективтери болгаш студентилер боттарыны керээ чарып алган ажылдарынга кайы хире белеткөөнүн алганындан кол хамаарыгырын муруужу чылдарның дуржулгаашкаан көргөн бис. Аңаа белеткеди организастыг чорудар херек. Кана, чүнү кылырын шын планнап, тудуг шөлдерииге ажылдаар кижи бүрүзүн чогуур херексел-биле хандырып, четчир санныг тудуг материалдарын белеткеп алыры чедиишкиниин үндезини ол. Оон-биле чергелештир студент-тудутжу бүрүзүн чурттаар оран-сава аъш-чем-биле хандырып, аныяктарның культурлуг болгаш ажыктыг дыштанылгавынче кичээнгейни уландырып, оларның оруташуунга спортчу маргылдааларны, оюн-тоглааны, лекция, беседаны эрттирер херек. Чүгле ынчан ажыл-иш бүдүнгүр, амыдырал-чуртталга солун болур.

Июнь 15-те, республиканың пайысылашыга, Кызылдың политехникумунуң 45 сургуулу ажылдап эгелээр. Кан хонган соонда Куйбышев хоорайның ужар чүүл болгаш медицина институттарының студентилери чедип кээр. Келир үениң ужудукчулары «Кара-Хаак» совхозка гараж тудуунга ажылдаарлар. Оларның кылыр ажылдары четчир. Конструкцияларны болгаш тудуг материалдарын ында сөөртүп чедирип кааи. А медицина институдунуң студентилери Кызыл хоорайга ажылдаарлар. Олар 60 ааз чурттаар чуртталга бажыңның шеверлел ажылдарын кылырлар.

Ол бажыңга амдыызында тудутжулар ажылдап турар. Олар дөрт өрээлдиг элээн кап квартираларны студентилер чурттаар черлер кылдыр таарыштыр кылып турар.

Студентилерниң ажыл-ижи шалыпкын, бүдүнгүр болауи дээш каът бүрүзүнче хоюдуг үндүрүп бээр насосту белеткеп кылдывыс. Ук объектиде ажылды хуваап, түңнеп көөрүвүскө ону студентилер дооспас хире болган. Ынчангаш оларга дуза кадары-биле бистиң коллективке практика эрттирип кээр Кызылдың политехникумунуң 60 сургуулуң орта ажылдадыр бис.

Кызылдың башкы мектептудунуң тудуг отряды «Сүлдэ» совхозка ажылдаар. Олар аңаа Культура бажыңы тударлар. Студент ооллар, кыстар штукатур болгаш маляр мергежилдерии шиңгээдип алырлар. Ажылчын хептиг студентилерниң түткан Культура бажыңы совхозтуң ишчилериниге улуг белек болур.

Студент аныяктарның бо чылгы күш-ажылчы үшкү семестри үре-түңнелдиг, ажыктыг болуп, олар Тываның улус ажыл-агыйының хөгжүдезиниге боттарының төлептиг үлүүн киирер дээрзиниге Кызылдың № 62 көжүп чоруун механизастаттынган колоннаазының партия, профсоюзтар, комсомол организациялары идеген турарлар.

Н. ВАНЬКОВ.

«1700» СТАН

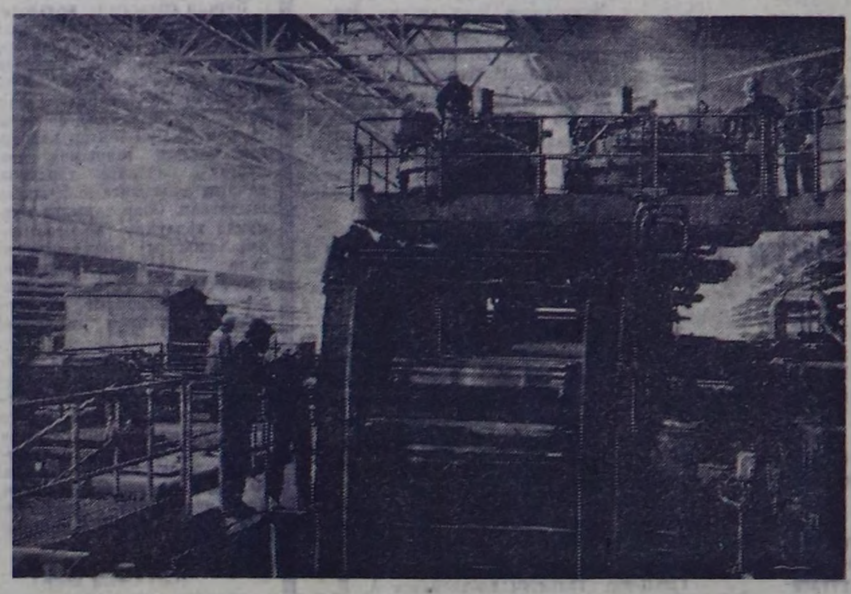

КАЗАХ ССР. Караганданың Темиртауда металлургия комбинадында «1700» станы тургузары двоступ турар. Ында ховар дээш машиналарны болгаш агрегаттарны эптеп тургускан.

ЧУРУКТА: станның база бир участогу.

С. РЯБОКОНЬНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕПУТАТ СОҢГУКЧУЛАРЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң депутады, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Михаил Клаевич Мендумениң соңгукчулар-биле ужуражыышкыны оларның бедик ыдыктыг ишкүнүүнүң байдалынга эртикен.

Чөөн-Хемчиктиң Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарында, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта, Чадаана хоорайда болгаш өске-даа черлерде соңгукчулар депутат-биле ужуражыышкынар үезинде 9-ку беш чылдың шинтирлиг үшкү чылында алган социалистиг хүдэлегелерии күүседир дээш канчаар ажылдап турарын чугаалап, депутатка берген чагыгларының күүседиишиниң турарын демдеглээн.

Эш М. К. Мендуме соңгукчуларга өтчёдун берип, ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң 1972 чылдың декабрьда болуп арткен сессиязының шинтирлерии күүседир дээш Тыва АССР-де чорудуп турар ажылдың дугайын соңгукчуларга таныштырган. Республиканың кедээ ажыл-агыйының ишчилери 1973 чылда салдынган сорулгаларны күүседир дээш кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришкеш, дээре көргүзүлүг ажылдаан. Россия Федерациязының крайларының, АССР-лериниң, областарының, национал округтарының аразынга калбарган чарышка Тыва АССР тиилекчилериниң одуруунга кирип, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алганын чугаалаан. Районнуң ажылчы чонунуң моон соңгааргы сорулгаларынга ол доктааган. Ылаңгыя кедээ ажыл-агый ажылдарының, бүдүрүлге чорудулгазының байдалын анализтеп чугаалаан.

Чадаана хоорайга соңгукчулар-биле депутаттың ужуражыышкын хуралы база болган. Ацаа Г. Глухов, В. Монгуш, В. Кузнецов, А. Михайлов болгаш өскедаа эштер санал бергеш, боттарының коллективтериниң ажыл-ишчилериниң планныг онаалдаларны күүседир дээш канчаар ажылдап турарын демдеглеп, депутатка чаа чагыгларны бергеннер.

М. СЕВЕИ,
«Шынның» корр.

ЫРАККЫ СОҢГУ ЧҮКТЕ

Соңгу Доштуг далайның кыдыында, чеденги широтага база бир кедээ Совет чер-чер Советтеринге соңгулдаларның соонда ажылдап эгелээр. Сөөлгү ийи чылдың дургузунда алдын тывыкчыларының чаа сууру — Ленинградский ында туруп келген. Ол чаа кедээ Советти тургузуттары-биле холбаштыр Чукоткага тус черниң эргечагырга органнары 10 Советтерлиг болгаш 2225 депутаттыг болур.

Эрткен соңгулдаларның соонда үеде экономика болгаш культура талазыига хөгжүдө талазы-биле соңгу чүктө ол чер улуг базымнарны кылган. Чижээ, Япранчай суурда Культура бажыңы ажыттынган, Анадырь биле Билибиниидеи аңгыда, «Орбитаның» Невекс станциязы база ажылдап эгелээр, ында кол корпустуң тудуу дооступ турар.

М. МАКСИМЕНКО,
СЭТА-ның корр.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ ХЕМЧЕГ АЛДЫНГАН

Үрбүнде күш-культура болгаш спорт ажылының кошкак болуп турарының дугайында фактыларны илеретккен кедээ бижикчиниң чагаазын Улуг-Хемниң райкүүскомунче шилчиткеп. Райкүүском даргазы эш К. Маспык-ооллуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Күш-культура болгаш спорт чүгле Үрбүнде сулараан эвес, «Найырал» совхозтуң өске-даа салбырларында база районнуң чамдык черлериниде кошкаанын, ол талазы-биле массалыг хемчеглер организастаттынмайн турарын хынала бодыткаан.

Бо айтырыгны совхозта парткомнуң хуралынга чугаалашкаш, спорт инструктору Виктор Негейни шыгыы сагындырган. Ол ышкаш удуртулганы экижидер, кудуку организациялардан негелдеми дыңнадыр дугайын районнуң күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы эш К. Детпеге райкүүском дааскан.

ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ ХҮЛЭЭЛГЕЗИНГЕ

Бодунуң интернационалчы хүлээлгезинге, пролетарлыг интернационализминиң марксичи-ленинчи принциптеринге бистиң партиявыстың ылап-ла шынчы болуп келгенин СЭКП ТК-ниң апрель (1973 ч.) Пленуму база катап эң күштүү-биле бүзүредип көргүскен. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң тодаратказ дашткы политиктиг угланышкынын моон соңгаар-даа чайгылыш чок боттандырарын, Тайбыңның программазын амыдырапга улам ходулуу-биле боттандырар дээш демисежирин ТК-ниң ол Пленуму Политбюрога даскан. Ол ышкаш Тайбыңның программазын боттандырарынга хамаарышкан СЭКП-ниң база Совет күрүнеиин ажыл-чорудулгазын делегейниң марксичи-ленинчи партиялары, массалыг хөй-ниитә организацияла ызиниби деткип келгенин Пленум база сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

* * *

Делегейниң хостаалалыг шимчээшкиниинин бүгү отрядтарын улам сырый каттыштырар, империализмге удурланышкак күштериниң туруштарын быжыктырар дээш демисел чорудары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегей политиказында кезээде эң чугула угланышкын болуп келген болгаш болуп артар-даа. Империалистиг реакцияга удур бүгү делегей демиселивиниң улам ыцай көдүрлүрүнге, ол демиселивиң киржикчилериниң дайынчы сырый каттыжылгазының база чаңгыс эвинин улам быжыгарынга эң идепкейлиг деткимче болгу дег, шак ындыг шугумну Ленинниң чагыгларынга, бодунуң интернационалчы хүлээлгезинге шынчы партия болур СЭКП делегей херектеринге чайгылыш чок, шинтирлиг чорудуп турар.

Социалистиг дем каттыштырылгазын өстүрүп быжыктырарының айтырыглары СЭКП-ниң дашткы политиктиг ажыл-чорудулгазында онзагай черни эзелеп турар. Акы-дүнмалышкы социалистиг күрүнелериниң араазында бүгү талалыг кады ажылдажылганы болгаш демнежилгени хөгжүдүп сайзыраигайжыдар дээш СЭКП болуидан хамаарыжыр бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Шак ындыг кады ажылдажылга амыдыралдың бүгү талаларынга — экономикага-даа, политикага-даа, культура хөгжүлдезиниге-даа ниити бурунгаарлаашкынны улуг хемчээлдии-биле чиигедип, ону улам дүртедип турар. Ук кады ажылдажылга делегей социализминиң бүдүрүкчү күштерин дүрген хөгжүдерииге идегелдиг үндезинии тургузуп келген.

Акы-дүнмалышкы чурттарбиле бүгү талалыг кады ажылдажылгаже, ооң бүгү-ле хевирлерии калбартырынче СЭКП-ниң алган угланышкыны делегей социализминиң улам ыцай хөгжүдүнүн боттуг негелдезин илергейлеп турар. Башкарыкчы марксичи-ленинчи партияларның коллективтиг күжениишкиниерии чорудуп келгенинии түңнелинде социалистиг күрүнелериниң күүлүг, быжыг эвилели канналып быжыккан.

Социалистиг дем каттыштырылгазын өстүрүп быжыктырарының айтырыглары СЭКП-ниң дашткы политиктиг ажыл-чорудулгазында онзагай черни эзелеп турар. Акы-дүнмалышкы социалистиг күрүнелериниң араазында бүгү талалыг кады ажылдажылганы болгаш демнежилгени хөгжүдүп сайзыраигайжыдар дээш СЭКП болуидан хамаарыжыр бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Шак ындыг кады ажылдажылга амыдыралдың бүгү талаларынга — экономикага-даа, политикага-даа, культура хөгжүлдезиниге-даа ниити бурунгаарлаашкынны улуг хемчээлдии-биле чиигедип, ону улам дүртедип турар. Ук кады ажылдажылга делегей социализминиң бүдүрүкчү күштерин дүрген хөгжүдерииге идегелдиг үндезинии тургузуп келген.

Акы-дүнмалышкы чурттарбиле бүгү талалыг кады ажылдажылгаже, ооң бүгү-ле хевирлерии калбартырынче СЭКП-ниң алган угланышкыны делегей социализминиң улам ыцай хөгжүдүнүн боттуг негелдезин илергейлеп турар. Башкарыкчы марксичи-ленинчи партияларның коллективтиг күжениишкиниерии чорудуп келгенинии түңнелинде социалистиг күрүнелериниң күүлүг, быжыг эвилели канналып быжыккан.

Социалистиг дем каттыштырылгазын өстүрүп быжыктырарының айтырыглары СЭКП-ниң дашткы политиктиг ажыл-чорудулгазында онзагай черни эзелеп турар. Акы-дүнмалышкы социалистиг күрүнелериниң араазында бүгү талалыг кады ажылдажылганы болгаш демнежилгени хөгжүдүп сайзыраигайжыдар дээш СЭКП болуидан хамаарыжыр бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Шак ындыг кады ажылдажылга амыдыралдың бүгү талаларынга — экономикага-даа, политикага-даа, культура хөгжүлдезиниге-даа ниити бурунгаарлаашкынны улуг хемчээлдии-биле чиигедип, ону улам дүртедип турар. Ук кады ажылдажылга делегей социализминиң бүдүрүкчү күштерин дүрген хөгжүдерииге идегелдиг үндезинии тургузуп келген.

Акы-дүнмалышкы чурттарбиле бүгү талалыг кады ажылдажылгаже, ооң бүгү-ле хевирлерии калбартырынче СЭКП-ниң алган угланышкыны делегей социализминиң улам ыцай хөгжүдүнүн боттуг негелдезин илергейлеп турар. Башкарыкчы марксичи-ленинчи партияларның коллективтиг күжениишкиниерии чорудуп келгенинии түңнелинде социалистиг күрүнелериниң күүлүг, быжыг эвилели канналып быжыккан.

Социалистиг дем каттыштырылгазын өстүрүп быжыктырарының айтырыглары СЭКП-ниң дашткы политиктиг ажыл-чорудулгазында онзагай черни эзелеп турар. Акы-дүнмалышкы социалистиг күрүнелериниң араазында бүгү талалыг кады ажылдажылганы болгаш демнежилгени хөгжүдүп сайзыраигайжыдар дээш СЭКП болуидан хамаарыжыр бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Шак ындыг кады ажылдажылга амыдыралдың бүгү талаларынга — экономикага-даа, политикага-даа, культура хөгжүлдезиниге-даа ниити бурунгаарлаашкынны улуг хемчээлдии-биле чиигедип, ону улам дүртедип турар. Ук кады ажылдажылга делегей социализминиң бүдүрүкчү күштерин дүрген хөгжүдерииге идегелдиг үндезинии тургузуп келген.

Мал ажылы — шалыпчы фронт

МЕХАНИЗАСТАТТЫНГАН ЧУУЛДА

Республика солуннарының арынарынга мал ажылының тускай артемнигериниң дугайында, оларның чугула болгаш харымсалгалыг ажыл-херээн хүн бүрү чырыдып турар. Ынчалза-даа ол талазы-биле кол профессияларның бирээзи болур мал эмчилериниң ажылы шоолуг-ла көзүдбес. Бистиң ажылывыстан, малдың кадыкшылыг болур чоруундан мал ажылының хөгжүлдези дорт хамаажыр. Бистиң совхозта мал аарыглары-биле демисел, ону боладырбас дээш баш удур профилактиктиг хемчеглер чогуур негелдезинге дүүштүр тургустуунган.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң төвүнде мал эмнелгезиниң албан черин эки дерип тургускан. Төп эмнелгеде безин бир дээди артемниг мал эмчизи, үш фельдшер, базала ортумак тускай артемниг үш санитар ажылдап турар. Ажыл-агыйның бүгү чүзүи малының эмнелгезин, профилактиказын бистер бүдүн чыл дүргузуунда план ёзугаар чорудуп турар бис.

Амгы хүнде бистиң эмчилеривис аныяк малдың часкы шинчилгезин бүрүн доозкаш, семиртилгеде тургускан эр малдың газаашкының доозарының кырында келген бис. Бо ажыл дээрге малдың дөнгилдезинге эргежок чугула: Ону саададыр болза изиг дүже берген өйде аныяк эр мал бергедээшкинге таваржы бээр.

Бистиң совхоз хой ажылдыг ажыл-агый. Ынчангаш мал эмчилери хой малдың ишаы-бүрү аарыгларын болдурбазынче оваа кичээнгей салып-турары таварылга эвес. Чамдык ажыл-агыйларда хойнуң, өшкүнүң кодурлаар, ижин-шөйүндү аарыгларына таваржыр чоруу бар болуп турда, бистиң совхозка сөөлгү 3—4 чыл дургузуунда ындыг таварылгалар туруп көрбээн.

Ол болгаш оске-даа мал аарыгларынга удур кандыг хемчегларни ап турарывысты тайылбырлап корейн. Ам каш хонгаш оске колхозтарга болгаш совхозтарга ышкаш, бистиң ажыл-агыйывыска база-да хойжуларның чугула кампаниязы — кыргылда эгелээр. Кыргылда-биле кады бистиң бир кол ажыдывыс чергелештир чоруттунар. Ол болза хойнуң чайгы чууларазы-дыр. Үш-дөрт чыл бурунгаар бис хой чуурда шуут-ла түрээр турган бис. Ону хол-биле кылыры дыка шүүттүг ажыл. Оон ынай ынчаар чугган хой аарыглардан бүрүн камгалаттының шыдавас, эм орта дээштиг болбас. Ынчангаш совхоз Борбак-Арыгда тускай механизастаттынган чуулда ванназын дерип тургускан.

Ук ваннага бир хүнде-ле 5 муң чедир хойну чуур, анаа 120 тонна холуксаа кирер. Хары угда ийи түктен үүе-түүе хойну сүрүн киргизиптерге, чылыг сугда эзилдирип каан эмге эжингеш үнер кылдыр ону бетоннап тургаш кылган. Кыргылда эрткен хойларны орта сүрүп аппаргаш, түтле чуур эвес харын-даа оске-даа аарыгларга удур вакцинатпия база кылып турар бис.

Ындыг механизастаттынган чуулданың сөөлүнде эм дыка сиңимчел, дээштиг болурун практика кырынга бүзүреп көрдүвүс. Ында ваннага сугну кудары, ону төгери, эмни эзилдирери, сугну чылдыры, малды ынаар сүрүп киргери дээш оон-даа оске ажылларны механизастап, хойжуларның ажылын дыка чиигеткен.

Бо чазын бистиң совхозтуң мал эмчилерин хой ажылынга улуг хора чедирип болур саргы-биле демисеэдги эрестиг организастап шыдаан. Саргыга удур эмнерни ажыглаарын хойжуларга тайылбырлап, боттарывыс орта каржип келдивис. Малчыннарның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжыга киришкеш, бистиң совхозтуң ажыл-ишчилериниң тоску беш чылдың бо шинтпиргиг чылында салган соруулаарын чедиишкиниг боттандырарынга бистер, ветеринарлаар үлүүвүстү ынчаар киирип турар бис.

Б. ГОРЯЧЕВ,
«УТКА 25 чылы» совхозтуң кол мал эмчизи.

Кудумчу шимчээшкинииң айыл

чок чоруунуң айы чоруп тур

ОЗАЛ-ОҢДАКТЫ БОЛДУРБААЛ

Хоорайның кудумчуларында автомобильдериң болгаш мотоциклдериң шимчээшкини улгаткан. Ылаңгыя мотоциклдериң хөй иезин хуу кижилерни болуп турар. Оларның саны ам-даа озер. Ооң-биле чергелештир кудумчу болгаш орук шимчээшкинериниң чурумнарын сагыры бергедей бээр болгаш чолаачылардан, мотоциклистерден негелде чайгаар-ла улгадыр апаар. Ынчангаш бистиң бөгүнгү чугаавыс кудумчу чурумнарын сагып, ону амыдыралга канчаар күүседин турарывыстың дугайында болур.

Бо чылдың январь айдан эгелеп күштүг апарган дүрүмүнүң 3-кү үүлүнде бижип турарын ёзугаар алырга, чолаачылар-даа, анаа-даа кижилер бо дүрүмге бүрүн чагыртпыштаан, кудумчу шимчээшкинииге шаптык таварыштырбас, күрүнеге болгаш хамаатыларга айыыл болдурбас, оларга каржа-когарал чедирбес умурлуг дээрин айтып турар. Ындыг турбуже ол дүрүмнү дыка хөй чолаачылар үреп турар. Оон үржуу чамдыкта дыка аар болгулаар. Чижээ, хамааты Сергей Голубцов мотоцикл башкарып чораан, кудумчу чурумнуң үреп, дүрген халдың оргаш, авария кылган. Оон түнелинде ол аар кемдээн, үр эмнедир ужурга таварышкан.

Чаа дүрүмнүң 14-кү үүлүн көрүштээлиңер. Чолаачы көжүүшпээн, ук күштер-биле революстуг эп-сеткил катыштырарының политиказын хажык чокка чорудуп турар. Социалистиг түргүзүүшкүнче угланып эгелээн болгаш национал хосталгалыг демиселдин авангардында чоруп олурар чурттар-биле харылзаа холбааны, каны ажылдажылганы, идепкейжидериниң аажок улуг үжүр-дүзалының СЭКП-нин XXIV съездиин онзалап шыйган. Колониалыг дарлалдан хосталган чурттар-биле түдүш харылзааны тударының политиказын СЭКП, Совет күрүне чайгылыш чок боттандырып-даа келген. «Неоколониализмге шинтпирлиг ойтур шавышкынны базының база аныяк күрүнелерни түскай догуунаашкының болгаш хамаарышпас чоруун быжыглаарының шак ындыг политиказын боттандырып чорулары, бистин бодап турарывыс-биле алырга, амгы үеде эң депшилгелиг чүүл ол» деп, эш Л. И. Брежневтин демдеглээни ынчангаш таварылга эвес.

Хосталган чурттар-биле Совет Эвилелинин бүгү талалыг — политиктиг-даа, экономиктиг-даа, эртем-техниктиг-даа, культурлуг-даа база шеригдаа талазы-биле харылзаалары сөөлгү чылдарда улам калбаттып ханылатканы национал-хосталгалыг шимчээшкин зоназының мурнакчы чурттарыбиле Совет Эвилелинин кады ажылдажылгазының улам-на быжыгып турарының херечизи болза, Египет-биле, Индия-биле, Ирак-биле эп-найырал, кады ажылдажылга дугайында сөөлгү чылдарда керээлер чарганы ол болур.

Хосталган улустарга совет таладан экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш оске-даа хевирнин дузаламчызы оларның революстуг чаалап алышкыннарын, хамаарышпас чоруун быжыктырарынга, ажылагый болгаш культура талазыбиле колониализмден салгаттынган хожуунгай чоруун узуткаарынга улуг хемчээлдии-биле идиглиг. Хамаарышпас аныяк күрүнелериниң улустары ССРЭ-биле база социалистиг оске-даа чурттар-биле эп-найыралга даянып алгаш, делегей империализминиң халдаашкынынга чедиишкиниг удур туржуп, боттарының революстуг чаалап алышкынмарын камгалап, улам көвүдеп турарлар.

Национал-хосталгалыг шимчээшкин зоназының чурттарыбиле харылзаалар Совет Эвилели империализминиң агрессчи халдаашкынмарын ойтур шавар талазы-биле оларга бүгү таланың деткимче көргүзерин онза чугулага корүп турар. Африка, Азия литтерде депшилгелиг күрүнелериниң камгаланыр күжүн быжыглаарынга ССРЭ-ден, социалистиг оске-даа чурттардан оларга көргүзүп турар дузаламчы кайгамчык улуг үжүр-дүзалыг. Ол дугайы ылангыя израиль агрессиягa таваржып келген араб күрүнелериниң камгаланыр күжүнден онза тодазы-биле көстүп турар.

Сөөлгү чылдарда коммунистиг болгаш ажылчын партиларның талазындан революстуг-демократтыг партиялар-биле харылзаа-холбааны калбаттып ханылатканы национал-хосталгалыг шимчээшкин-биле делегей социализминиң күштеринин аразынга эвилелди өскүрүп быжыглаарынга онза үжүр-дүзалыг болган. Ол дээрге делегейнин коммунистиг шимчээшкининиң национал-хосталга күштери-биле эп-сеткил каттыштырылгазының чогум-на харын чаа хевири-дир. Ылангыя бистиң СЭКП ам 20-жыг национал-демократтыг партиялар болгаш организациялар-биле харылзаа тудуп турар.

Национал хамаарышпас чоруку быжыглаарының, социал депшилгени хандырарының оруу-биле хөгжүлде чугле бүгү делегейге база хосталган чурттарның иштинге революстуг күштерини, аразынга эп-сеткил каттыштырылгазын, кады ажылдажылганы быжыглаарының үндезинниге ам чедил алдынып болур дээрзин СЭКП барымдалап турар.

Амгы үеним бүгү-де революстуг күштерин сырый каттыштырарынче, антиимпериалистиг демиселдя күштелдиринче СЭКП-нин угланышкының коммунистер, делегейде бүгү-ле депшилгелиг күштер чүүлзүнүп, деткип турар. СЭКП-нин иштыкы политиказы хары интернационалчы үжүр-уткалыг, ук политика чугле Совет Эвилелинин улустарының эрге-ажыктарын эвес, харын делегейнин бүгү-ле ажылчы чоннарының, империализмге удур бүгү демиселчилеринин эрге-ажыктарын база илергейлеп турар. Ынчангаш ол байдал бистин партиявыстың делегейге ат-алдарын улам-на калбартып, депшилгелиг күштернин хары идегелин, изиг деткимчезин кызыгаар чогу-биле чаалап алыр арганы берип-даа турар.

СЭКП делегейнин хосталгалыг революстуг шимчээшкининиң мурунга болуунун интернационалчы хүлээлгезин ыдыктыы-биле күүсетпишаан, ук шимчээшкинниң бүгү отрядтарының сырый каттыжышкынын быжыглаар дээш болундан хамаажыр бүгү-ле хемчеглерни ап келген болгаш ап-даа турар.

В. ВЕРШИНИН.

ДЕЛЕГЕЙ *об хаанчерде*

ПӨС-ТААВЫ БҮДҮРҮЛГЕЗИ

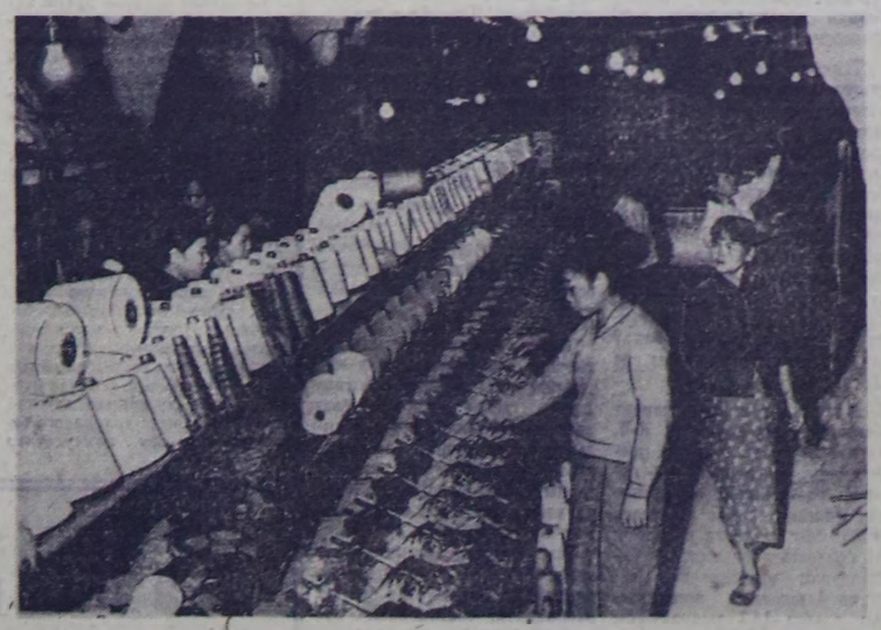

Лаос улус хостаттынган зоналарны хөгжүдүп, быжыглаарының херээнге улуг күжениишкинни салып турар. Үлетпүр болгаш модээ амыл-агый будурулгезиниң хөй-хөй адырларында улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

ЧУРУКТА: Лаостуң хостаттынган зоназының пөс-таавы кылыр бир будурулгези.

ВИА — СЭТА-ның фотозу.

Чөвүлел хурал

ПАРИЖ. (СЭТА). Президент Ж. Помпидуның дергаавы-биле Елисей ордузунга Францияның Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болган.

«ТУ-144» самолёттуң озал-ондакка таваржы бергенинин түңнелинде амы-тының өскүнген хамааты болгаш шерит кижилериниң туразаалыын чазак хүндүткел демдеглээн деп, чазак төлээлекчизи парлалга конференциязынга дыжаткан.

Озал-ондак болу бергенинин чылдагааннарын истепхынаар француз болгаш совет комиссидлар тургустуулган деп, чепсектиг күштер министри Р. Галле демдеглээн. «Ылаңгыя комиссиянга ол хой барымдаалаарны бээр дээш, «ТУ-144» самолёттуң бүзүүдүларын тыварын чинчедирип бодаат, бүгү чепеекхерекселдерни ук комиссиялырынга эргезинге untыысыл берген»— деп, министр демдеглээн.

Президент чазак хуралынга ол айтырыгның талазы-биле чүве чугаалаан. «Ушар түүл төөгүзү — дээр делгемин чыгыралыг болдуруп алыр дээш амы-тының кижининг ондакка таварыштырып чоранының база төөгүзү болгай» — деп, ол чугаалаан. «Үндеп дүргеп ушар транспортту келир үеде сайзырадырынга» ол халаптыг таварылганың уламындан кіраанн таварытпае деп, Президент медеглээн.

Совет комиссия—Парижте

ПАРИЖ. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлалакчызы Л. В. Смирновка баштаткан совет чазак комиссиязының кежигүннери Парижте чеде берген. Олар Париж чоогунда Ле-Бурже аэродромуун чанынга «ТУ-144» самолёттуң озал-ондакка таваржы бергенинин байдалын болгаш чылдагааннарын илереливринге киржир.

Аэродромга комиссия кежигүннерин Францияның даштыкы керектер министерствозунуң, француз хамааты үжүл чүүлдүң төлээлекчилери, ССРЭ-нин Францияда керектериниң түр бүзүреттиргеи төлээ В. Л. Кизиченко уткаан.

Кыдат министр—Англияда

◆ЛОНДОН. (СЭТА). Кыдаттың даштыкы керектер министри Цзя Пэн-фэй адбанның аян-чоруун кылып, британ ортулуктарда чеде берген. Премьер-министр Хит-биле болгаш даштыкы керектер министри Дуглас-Хьюм-биле ужуражыр.

Лондоннуң албан чердери кыдат министриниң ында чеде бергенин улуг ужур-дузалыг деп үнелеп турар. «Дейли экспресс» солуннуң демдеглеп турарын ёзугаар алырга, ооң аян-чоруу «Англия биле Кыдаттың аразында ижин-кара чок харылзааларны быжыглаар соруулгалыг».

Айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларын чугаалажыр талазыбиле чыыдырар деп турар ниити-европа чөвүлел хуралынга хамаарыштыр сырдедир үелединиң Пекинге чажырбайн, англи найысылалдан эвилелчилер тып алыр деп кордап турар дээрзин лондон парлалгазы демдеглээн.

«Дейли телеграф» солуннуң дипломаттыг корреспондентизиниң чугаалап турарын ёзугаар алырга, барынын болгаш чоон чүктүң аразында харылзааларга дүшкүүрүт чорук бичё-ле чавырлырга безин кыдаттарга сагыпсыранчыг боон турар.

◆ТОКИО. (СЭТА). Кюдо цусин агентилелдиң Лондонда корреспондентизиниң дыңнадып турарындан алгаш көөрге, «Кыдат Европаның айыыл чок чоруун чугаалажыр талазы-биле чөвүлел хуралга ийиле чепсектиг күштерин талалар аайы-биле кызырар дугайында чугаалажышкынларга Совет Эвилелинге эвин эртпир дүжүп бериишкин кылбазынче барыын чүк чурттарын Англияның чыгарын күзээ тураар. Каттышкан Штаттарның санаалдаанны чаа атлантика хоойлузунуң «ССРЭ-ге удур углаттан турарын» Кыдаттың даштыкы керектер министри чедип аликсан турар деп, дипломаттыг албан чөрлеринге бодап турарын корреспондент бижээн.

◆ПАРИЖ. (СЭТА). Чаа «атлантика хоойлузуун тургузуп алыр дугайында» америк санаа Совет Эвилелинге удур демисел чоруктар сорулгалыг болган турар болза, Кыдатка таварымчалыг болган туруп болур деп ылаат удурткучларының санаа турарын Пекинден Франс Пресе агентилел дыңнаткан.

Совет-америк чугаалажыышкыннар

ЖЕНЕВА. (СЭТА). КНО салбырында АКШ-тың доктаамал төлээ черинге бижыыңга совет-америк доктаамал сумележилге комиссиязының эдлегзиг хуралы болган.

Доктаамал сумележилге комиссиязы ССРЭ-биле АКШ-тың арааимага 1972 чылдың май 26-да чарган, ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында керээниң база стратегтиг шаар халдаашкын чепсегленишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чамдык хемчеглер дугайында түр дугуржулганын, ядролуг чепсеек даймны тыптып келир аймылды эвээжедир хемчеглер дугайында ийи чурттуң арааимага 1971 чылдың сентябрь 30-де чарган дугуржулганын сорулгаларын болгаш негелделерни боттандырарынга дуза чедирер сорулгалыг.

Офицерлерниң удурланыышкыны

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезиниң төлээлекчилер палатазының немингүнү З. Холцмэн болгаш стратегтиг умар чүүлдүң Гуамда баазалыг салбыраарының үш офицери Камбоджаны америк умар чүүлдүң бомбаазарының үргүлчүлээл турарын үнделин хөөлүгга дүүштээ дээш, суд черлеринге айтырыг тургускан. Парлалга агентилелиниң дыңнатпанын ёзугаар алырга, бомбаланчы «В-52» америк самолёттарның экипаштарының үш умудынчызу боттарының командылал черинге база удурланыышкынын медеглелин киирген. Командылал чери ол офицерлерни «идегел чок» деп сылдагланы, шеригден ундурген.

ЧАРЖЫНЧЫГ СЕМЭЭШКИН

Чжоу Энь-лай барыын-герман «Крупп» фирманың хайгаарал чөвүлелиниң даргазы Бертольд Байц-биле Пекинге ужурашкан. Ол фактыда онза болгу дег чүве-даа чок. Олар ужурашкаш, КҮР биле ГФР-нин үлетпүр эдлериниң аразында экономика харылзааларын чугаалашкан. Ынча базала кижи элдепсинги дег чүве чок. Ийи чурттуң аразынга бараннар солчуру бот-боттарынга ажыктыг болгаш кайызының-даа күзел-сонуургалынга каржа болбас турда, ону черле чүүлдүг деп көргей.

Ынчанмыже, барыын-герман «Франкфуртер альгемайне» солуннуң бижээнинден билдинип турарын ёзугаар алырга, пекин ажылдакчызының ГФР-ден барган хөреңгитен-биле чугаалашказы анчыг аянныг болган. Чжоу Энь-лай ол ужуражышкынны антисоветчи сорулгаларга ажыглаарын оралдажып, бодунуң аалчызын дамчыштыр ГФР-нин эң каргыс үзелдиг, өжээнирек хөөннүг идегеттелиринге хоптанып болбаан. Аныяк чораан шаан сактып келгеш, Европада бир хоорайны, ынчан бодунуң баргыланан хөй-хөй хоорайларының чүгле чаңгызын демдеглей аарак ол чугаалаан.

Беседаның ол кезиин солун мынчалдыр дамчыткан: «Кенигсбергти ам Калининград дээр ышкажыл. Ону чүгле Кенигсберг дээр кижи болгай мен»—деп, Чжоу Энь-лай идээргеп медеглээн. «Чжоу өртken чайын Герхард Шредер-биле ужурашкаш ынча дээн. Байц-биле ужурашкаш, Шредерни «кончуг өнүүмө» дээн: Шредерни ол ажоок экизинген— деп, «Франкфуртер альгемайне» оон ынай бижээн.

Улуг барымдаа болуур политиказа «экизинген» ийикпе «экизинмээн» деп ылгай көрүп чугаалаары мырынай илден уткалыг болур. Ону демдеглей тыртып каал. «Герхард Шредер барыын чүктүн күш каттыштырган турарын негээр, айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралы айыылдыг эвеспе деп сезиглиг политикалыг партияның бяза бир удурткучузу болгай. Ынчангаш Пекинниң күрүне ажылдакчыларынга онза үнеледирин ол чедип алыр ужурлуг турган» деп, база бир барыын-герман «Рейнише Меркур» солун балыткаш, ук үнелелдин чогум-на ыңдыг уткалыын бижээн.

ГФР-нин Совет Эвилели-биле, Польша-биле болгаш ГДР-биле чарган керээлерин хүлээп көрбес сеткилдиин Шредер кажан-даа чажырбайн келген, шынында делегейнин ийиги дайынының түңнелдерин өскертирин ол негээш, Барыын Берлин талазы-биле дерт талзының дугуржулгазын база чангыс эвес удаа чемелеп келген.

Европаның айыыл чок чоруунун эң чугула айтырыгларының талазы-биле Шредернин сыр-дедир үзелдиг христиан-демократтыг эвилел — христиан-социал эвилел партизының туруштарын Пекин амыран үнелээн. Шредернин КҮР-га барганы Барыын Германияга соңгуда кампаниявыга ыңаныр деп, ооң ыңаныр дээрзин ёзугаар алырга, барыын-герман «Рейнише Меркур» солун балыткаш, ук үнелелдин чогум-на ыңдыг уткалыын бижээн.

ШЫНЧЫЗЫ

тем конференциялары, саналонал солчулгалары болуп, оларга акы-дүнмалышкы партияларның төлээлеткен кижилери революстуг демиселдин база теоретиктиг ажыл-чорудулганын айтырыгларын тодаргай чугаалажып көрген.

Коммунистиг тургузуушкунда СЭКП-нин чедиишкиннери, оон аңгы талазы-биле чорудуп келген интернационалчы иштыкы политиказы коммунистиг шимчээшкининиң туруштарын быжыглаарынга, амгы делегей хөгжүлдезинниң бүгү чорудулгазынга оон салдар чедирилгезинниң ёзугдезинге шинтпирлиг рольду ойнап турар.

Делегейде антиимпериалистиг фронтунуң эң чугула звеноларының бирээзи — национал-хосталгалыг шимчээшкининиң күштери ол. Социалистиг дем каттыштырылга, ажылчын эдгынын революстуг шимчээшкини ол күштерни империализмге удур ниити демиселге боттарының эвилелчилери, күрлавыры кылдыр чыттуу-биле көрүп турарлар.

Совет күрүне Ленинниң чагыгларын барымдаалаан, национал-хосталгалыг шимчээшкининиң күштеринге политиктиг-даа, моральдыг-даа база материалдыг-даа деткимчени көргүзүшпээн, ук күштер-биле революстуг эп-сеткил катыштырарының политиказын хажык чокка чорудуп турар. Социалистиг түргүзүүшкүнче угланып эгелээн болгаш национал хосталгалыг демиселдин авангардында чоруп олурар чурттар-биле харылзаа холбааны, каны ажылдажылганы, идепкейжидериниң аажок улуг үжүр-дүзалының СЭКП-нин XXIV съездиин онзалап шыйган. Колониалыг дарлалдан хосталган чурттар-биле түдүш харылзааны тударының политиказын СЭКП, Совет күрүне чайгылыш чок боттандырып-даа келген. «Неоколониализмге шинтпирлиг ойтур шавышкынны базының база аныяк күрүнелерни түскай догуунаашкының болгаш хамаарышпас чоруун быжыглаарының шак ындыг политиказын боттандырып чорулары, бистин бодап турарывыс-биле алырга, амгы үеде эң депшилгелиг чүүл ол» деп, эш Л. И. Брежневтин демдеглээни ынчангаш таварылга эвес.

Хосталган чурттар-биле Совет Эвилелинин бүгү талалыг — политиктиг-даа, экономиктиг-даа, эртем-техниктиг-даа, культурлуг-даа база шеригдаа талазы-биле харылзаалары сөөлгү чылдарда улам калбаттып ханылатканы национал-хосталгалыг шимчээшкин зоназының мурнакчы чурттарыбиле Совет Эвилелинин кады ажылдажылгазының улам-на быжыгып турарының хереченизи болза, Египет-биле, Индия-биле, Ирак-биле эп-найырал, кады ажылдажылга дугайында сөөлгү чылдарда керээлер чарганы ол болур.

Хосталган улустарга совет таладан экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш оске-даа хевирнин дузаламчызы оларның революстуг чаалап алышкыннарын, хамаарышпас чоруун быжыктырарынга, ажылагый болгаш культура талазыбиле колониализмден салгаттынган хожуунгай чоруун узуткаарынга улуг хемчээлдии-биле идиглиг. Хамаарышпас аныяк күрүнелериниң улустары ССРЭ-биле база социалистиг оске-даа чурттар-биле эп-найыралга даянып алгаш, делегей империализминиң халдаашкынынга чедиишкиниг удур туржуп, боттарының революстуг чаалап алышкынмарын камгалап, улам көвүдеп турарлар.

Национал-хосталгалыг шимчээшкин зоназының чурттары-биле харылзаалар Совет Эвилели империализминиң агрессчи халдаашкынмарын ойтур шавар талазы-биле оларга бүгү таланың деткимче көргүзерин онза чугулага корүп турар. Африка, Азия литтерде депшилгелиг күрүнелериниң камгаланыр күжүн быжыглаарынга ССРЭ-ден, социалистиг оске-даа чурттардан оларга көргүзүп турар дузаламчы кайгамчык улуг үжүр-дүзалыг. Ол дугайы ылангыя израиль агрессиягa таваржып келген араб күрүнелериниң камгаланыр күжүнден онза тодазы-биле көстүп турар.

Сөөлгү чылдарда коммунистиг болгаш ажылчын партиларның талазындан революстуг-демократтыг партиялар-биле харылзаа-холбааны калбаттып ханылатканы национал-хосталгалыг шимчээшкин-биле делегей социализминиң күштеринин аразынга эвилелди өскүрүп быжыглаарынга онза үжүр-дүзалыг болган. Ол дээрге делегейнин коммунистиг шимчээшкининиң национал-хосталга күштери-биле эп-сеткил каттыштырылгазының чогум-на харын чаа хевири-дир. Ылангыя бистиң СЭКП ам 20-жыг национал-демократтыг партиялар болгаш организациялар-биле харылзаа тудуп турар.

Национал хамаарышпас чоруку быжыглаарының, социал депшилгени хандырарының оруу-биле хөгжүлде чугле бүгү делегейге база хосталган чурттарның иштинге революстуг күштерини, аразынга эп-сеткил каттыштырылгазын, кады ажылдажылганы быжыглаарының үндезинниге ам чедил алдынып болур дээрзин СЭКП барымдалап турар.

Амгы үеним бүгү-де революстуг күштерин сырый каттыштырарынче, антиимпериалистиг демиселдя күштелдиринче СЭКП-нин угланышкының коммунистер, делегейде бүгү-ле депшилгелиг күштер чүүлзүнүп, деткип турар. СЭКП-нин иштыкы политиказы хары интернационалчы үжүр-уткалыг, ук политика чугле Совет Эвилелинин улустарының эрге-ажыктарын эвес, харын делегейнин бүгү-ле ажылчы чоннарының, империализмге удур бүгү демиселчилеринин эрге-ажыктарын база илергейлеп турар. Ынчангаш ол байдал бистин партиявыстың делегейге ат-алдарын улам-на калбартып, депшилгелиг күштернин хары идегелин, изиг деткимчезин кызыгаар чогу-биле чаалап алыр арганы берип-даа турар.

СЭКП делегейнин хосталгалыг революстуг шимчээшкининиң мурунга болуунун интернационалчы хүлээлгезин ыдыктыы-биле күүсетпишаан, ук шимчээшкинниң бүгү отрядтарының сырый каттыжышкынын быжыглаар дээш болундан хамаажыр бүгү-ле хемчеглерни ап келген болгаш ап-даа турар.

В. ВЕРШИНИН.

НЕФТЬ-ХИМИЯ КОМБИНАДЫ

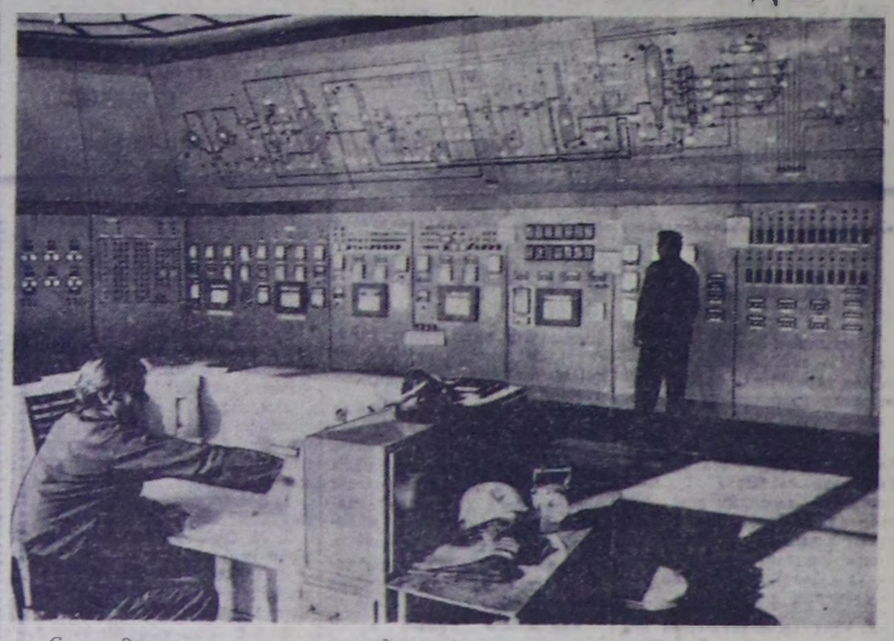

Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле Братиславада тудуп тургускан «Словнафт» дээр нефть-химия комбинады Чехословакияның химия үлетпүрүнүң улуг будурулгелериниң бирээзи апарган. Комбинаттың күчүзү улам улгаткан болгаш чылда-ла 7, 5 миллион тонна нефтини болбаазырадып кылып турар апарган. Комбинатка чиг-эттиг хөй кезии «Найырал» деп нефть дамчыдакчызы-биле чедип турар.

ЧУРУКТА: «Словнафт» нефть-химия комбинадында агаар базыышкыны-биле нефть дамчыдыкчызының башкарылга черинде.

ЧТК—ПМА-ның фотозу.

Политөөредилгени түңневишаан

Ажылчы чонларның политиктиг болгаш экономиктиг билиин бетиреринче бистин партиавыс улуг кичээнгейни салып, политөөредилгелериниң хевирлерни болгаш аргаларын кижи бүрүзүнге тааржыр кылдыр системажыдып турупкан. Политиктиг өөредилгени организастаар талазы-биле СЭКП-нин Монгун-Тайга райкому эртикен өөредилге чылынга чамдык ажыларны чорупкан болгаш оон түңнелдерин үнүрүпкен.

Коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш кежигүн эвес активчилерниң, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезин удам эжиктер талазы-биле СЭКП райкомунуң бюрозунга «Малчын», «Мөген-Бүрен» колхозтарда партия комитетчилериниң илеткелдерин тыныпкан.

1972-73 өөредилге чылында партия өөредилгезиниң системазынга эге звеноларга 4. өртүмак звеноларга 4 политшколаларынга болгаш теоретиктиг 3 семинарга 255 ыянакчы хаара түттүнүпкен турган. Олардан түңнел кичээлге 175 кижи эки түңнелдерни чедип алган. 75 коммунист бижиг билиин көргүскен.

В. И. Ленинниң хоюу номчарын өөренир 2 политшколага хаара түттүнүпкен ыянакчылардан 18 кижи, экономиктиг билиглерниң үндезиниерин өөренир 3 политшколаларга хаара түттүнүпкен 89 ыянакчыдан 65 кижи доозкан.

Бо өөредилге чылының административтиг органнарда, сан киличиниже, түзүг септелге участогунда партия организациялары өөредилгени организастаар талазы-биле бай эвес ажыдаан. Оон түңнелиниже философия өөренир школаның ыянакчылары 16 кижи, административтиг органнарда партия төөгүзү өөренир школаның 11 ыянакчызы шүүтү доозуп, даразының чылынче шилчээн. Ол ышкаш Мугур-Аксы өртүмак болгаш Мөген-Бүреи сес чыл школаларында теоретиктиг семинарлар өөредилге чылын организастыг доозканнар. Чыл дургузунда политөөредилгеже хаара түттүнген ыянакчыларның политиктиг болгаш экономиктиг билиглерниң үндезиниерин өөренир школага (пропагандист Б. Д-С. Ховалыг) өөренип киргэн 20 ыянакчыдан түгле 9 кижини доостурган. Партийкин илаганы пропагандист коммунистер Б. Д-С. Ховалыг болгаш С. Т. Онгар багай күүседеп.

Үстүнде айыттынган четпестерни дарый чайладып, келир өөредилге чылында политөөредилгенин шынарын экижидер талазы-биле СЭКП райкому түс-түс партия организациялары-ның негелдени күштелдирип, ажыглаантан ангдеп чаа өөредилге чылынга шүүлгү белеткенирипче кичээнгейни үглаңдырган.

Келир өөредилге чылында партия системазының үш чаазында ие, өртүмак болгаш дээди хевирлериниң база экономиктиг билиглерниң үндезиниерни өөренир школаларже коммунистерни, аныяктарны, колхозчуларны, албан-хаакчыларны хаара түдер болгаш ол школаларга 44 даңгы, түскай өртүмак артемниг пропагандистерни ажылдадыры көрүнүпкен. Политиктиг болгаш экономиктиг билиглерниң политшколаларынга методиктиг ийи чөвүлел болгаш консультантылар ажылдаар.

М. ОНДАР,
пропагандист.

Бистиң республиканың «Чедер», «Үш-Белдир» курорттары чүгле Тываның ажылчы чонунарының эмнелиг, ыяштанныр черлери эвес, харын эмнелиг сураглыг болуп берген. Анаа чыл бүрүле мүн ажыг ажылышкилер боттарының кадыкшыл быжыглап, эмнедип турар.

Бо чылын үстүнде аңаа курорттар эмнедип болгаш ыяштанып келгеннерни хүлээп алырынга кайы хире белеткеткенин чугаалап бээрин профсоюлдың курорттарын эртелээр талазы-биле Красноярскиниң девискээр чөвүлелиниң дараазының Тыва АССР-де орадакчызы Клавдия Прокопьевна Губаловадан бистиң корреспондентивис дилээн. Оон харыызын моон аңаанда парладывыс.

— Тываның курорттарынга мындыг ажыг кижилер эмнедип, ыяштанып болгуун, аржаанның болгаш малгаштың ыяштанып шынарының дүтәйында чүү-даа чугаалавас болдай-дыр мен. Чүге дээрге, моон мурнунда ол дүтәйында тускай номчуштаргга, солуннарга бижиглээн, оны номчукчулар билир.

Республиканың курорттарынга эмнедирин күзеп, бүтәвас дилээн кижилер дыка хөй боор тур. Моон алгаш көөрге, бистиң курорттарывыстың ужур-дузазы, ады-сураа калбаа-биле веттерээн-дир.

Курорт ажылдакчылары— бистиң коллективтивис болза, эмнедип келгеннерге бүгү-дэ таарымчалыг байдалды тургузары болгай. Ынчангаш бо сезонга эртикен чылдарга бодаарга багай эвес белеткелдит ужурашкан бис деп бодаар мен.

«Чедер» курорту июнь 1-де ажыттынган. Келген ажылчыларны белеткелдиг хүлээп алган. Чурттаар корпустарда, эмнединг черлерде дыка хөй деринг-херекселдерни чаартканын, таарымчалыг кылдыр септеп дерзон. Чем продуктузары четчиря-биле бар. «Тиилелге» совхоз сүт-биле хандырып турар, чоокку үеде бе хымызын эмнедип келгеннерге берип эгелээр.

Дыштанып келгеннер хостуг үезин ажыктыг, хөлүг эрттирерниг улуг кичээнгейни салдывыс. Клубту эде дерээн, чаа сандайларны салган, дыштанылга ерээли бар. Чаа бильирдтар, хемелерни садып алган.

Курорттуң девискээрни чаагайжыдар хемчеглерни ап турар. Чүгле бо чылын 400 хире дыпты олуртпан. Бо бүтүнү кылырынга курорттуң директору З. И. Васильева организаторлуг чөрүүн көргүзүп, кызыыкак, ажылдаанын демдеглээр ужурлуг.

«Үш-Белдир» чоокку хүннерде ажыттынар. Эмнедип келгеннерни хүлээп алырынга курорт белен. Бо чылын дыштанылга черинин столовазының алгыткан, спорт шөлүн чаартканын. Чамдык эрги деринг-херекселдерни солаан. Бо курорттка эмнедип, келгеннерге таарымчалыг байдалды тургузар бүгү хемчегерни алган бис.

Тыванның курорттарында

Чалыы назынның байырлалы

Балет артистериниң II делегей конкурузунуң киржикчиэн чөзүрбү үш чүүттүг туктары ССРЭ-ниң улуг театрының шиметкен. Совет найыскылалга июнь 7-де аныяк чараш, чалыы назынның көрүндези эгелээнин ол. Ында Европаның, Азиянның, Африканың, Американың болгаш Австралияның төлөөлекчилери —чедеп ажыг аныяк оолдар, кыстар чыглып келген. Москва ийи неделя дургузунда делегейниң хореографиязының ёзулуг найыскылалы болуп берген.

Конкурс ажыттынар үш аныяк артистерге бичии-даа чай чок болгаш сүрээденчигдаа болган. Белеткен залдарынга өөредилге үдүк-соскаал чок чоруп турган. Конкурстуң киржикчилери Москва-биле, оон музейлери болгаш театрлары-биле танышып хүннээннер.

Эртен улуг театрның Бетховен залынга кымның, кажан ойнаарын тодаратканын. Уран-мерген аныяктарның башкылары болгаш кижизидикчилери «балеттер шүүтүзү ааг-кежиктиг болзун» деп, күзеп турганнар.

Египет Араб Республикадан келген балет артистери Соня Саркис биле Абдель Монейм Камельге тыныгнанар, изиг адыш часкаанкыны-биле байыр чедиргеп. Оларга бир дүгаарында оон көргүзер үдүг таварышкан болгаш маргылдааны ажыдар ааг-кежиктиг болганнар. А бирги эдилгенин көрүлдеэнин бистиң аныяк балет артизи Надя Павлова биле оон кады ойнаар эжи Вячеслав Гордеев олар хаар.

Жюри кежигүнерин болгаш оргкомитет төлөөлекчилери конкурстуң киржикчилериве эки түңнеалдерни чүректиг хамыыдан күзээннер.

Жюри даргазы ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Н. Григоровичиниң чугаалааны болза:

— Москвага бирги көрүлдеэнин үезинден баар дөрт чыл эрткен, а бистиң бо конкурузувус аныяскаан — чүге дээрге анаа 17 хар четкен аныяк оолдар, кыстар-даа киржип болур. Конкурска киришкеш-даа, Москвага келгенин-даа дээш аныяк артистер өөрүшкүлүг, омак-сергек болуруун оларга шүүтүзүнга күзеп тур мен. Конкурстуң сүрээдээшкинин силериниң ойнап-ле шыдаар чүүдлериңерни көргүзериңе шаптыктаваанын күзеп тур мен. Бистер, жюри кежигүнер, шынчы болгаш чаагай сагыш-сеткилдиг шиитпекчилер болур бис.

Я. ВЕКСЛЕР,
В. КЛИМЕНКО,
СЭТА-ның корр.
МОСКВА.

Шагаан-Арыг хоорайның теп кудумчузунда столовая. Оон улус чемнеңир өөредилге улуг-даа, анаа чем кызыг черде ажылдап турар улусчаа арбын. Ниитининг бо чемненилге черинден аштанып-чемненип, үнүп-кирип турарлар база хөй.

Орук айыл-биле аян-чорук кылып, ыяй-бээр эртикен-дүшкен кижилер бо столовадан бир-ийи удаа чемненгеш, чеме-хала ыяттавайн арыын чоруй-ла бээр. Ынчалза-даа мацаа бир-ийи хүн улаштыр чемненген бижи хомудал үнүүре бербес аргажок апаар. Чүге дээрге, мында белеткеп турар чемниң шынары куду. Ыланғыы эът аймаанда белеткеп чем-биле оон гарнирн амдан чок. Ол хирезинде чем өртээ ресторанныы-биле домей. Чижолзарге, тараа аймаа гарнирлиг үш-дөрт дайнам инек өңүн гуляшты хүнүүн-не чоңга берип турар. Оон өртээ 54 көпеек.

Меңюда даңзылап бижин каан чемни алыр дээш чагыларга чок болуур чаңчыл апарган.

Тыва литература болгаш чүүлдүң неделязы Улуг-Хем районга артип турган хүннерде бо столоваяга хөй янзы-бүрү чем адыш бижээн чангыс меню үргүлчү астының келген. Ол хиреде меңюда айыткан чемниң оода үжен хүүзу бээри белеткеттинмейн келген. Столованың хагдывар шагы четпээвиде-де белеп чем төңүп калган. Чүгле гарнир артикан болгулаар. Моон ужурунган артистер, хөгжүмчүдер, чурукчулар хоорай магазиннеринден, базаардан «борастаныр» ужурга таварыш тургулаан.

Аалчыларын белеп мынчаар хаңгырып турар столовая тус черинде чурттакчыларның база хомудалын турары илдең. Столованы чемненип-ле кижи чок болду.

Мынчаар байдал түгле тур ёөредө эвес үргүлчү уламчылаан келген болду. Моңу Улуг-Хем райпозунуң үүдүртүнчүлери билиин турар хирезинде хемчет албайн турар.

Столованың чодумче чок ажылының чылдагааны чүдеп? Майда столовая ажылдакчыларының бирозун мынча деп харылады: «Биске хүннүң-не хөй кижи чыглыр. Олар та кайын кээп турар чүве? Ынчангаш четтинипес-тир бисе.

Бо харыы шынаыдыг эвес. Оон тыжээн көрээл. Кызылдан барык-ла Шагаан-Арыг хире мракта Балгазында бала мында столовая бар. Мында Эрзин, Танды, Каа-Хем, Тес-Хем районнардан, Кызылдан келген кижилер база-ла хөлү-биле чемненир. Ынчаарга Балгазын столовазында чиик өртектиг янзы-бүрү амданныг чем кезээде белеп болуур. Моон чемненгёи янзы бүрүзү столованың мактаар. Мынчаартан Шагаан-Арыг столовазының ажылдакчылары Балгазын столовазының үлегерин ап-ерип, оон-биле социалистиг чарыштыг эгелээр болза байдал жижирер ийик.

Б. ИРГИТ.

Столованың ажылын экижидер

спорт

Баштайгы тиилелгелер

Бистиң республиканың командалар болгаш хууда бирги черн дээш волейбол маргылдаазы июнь 7-де Кызылдың № 2 өртүмак школазының спорт шөлүнге эгелээн. Ында Кызылдың, Хөвү-Аксының болгаш районнарның эр улустуң 13, хөрөжөен спорттуларның 10 шиитпидек командалары киржип турар.

Маргылдаанын баймырлыг ажыдыышкынынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазының оралакчызы Л. Седип чүве чугаалап, ойнакчыларга улуг-улуг спорттуң чедиишкиннерлиг болуруун күзээн. Маргылдаанын түгүн эртикен чылгы республика темпиону «Динамо» командазының волейболистери көдүрген. Оон соонда волейболистер ийи болукке үеүп алган, ойнаар эгелээн.

Баштайгы ужуражыгларда Чөөн-Хемчик районнуң шилидек командазының ойнакчылары Өөрүнүң командазын чинге-биле 3:0 санга удуп алган, ийиги ойнуунда Улуг-Хем районнуң волейболистерин база утказын. Ол командаанын ойнакчыларындан бирги разрядты Сундуй Алды-оол шыларап, дыңзыг кагыглары-биле алаан хөй санны командазынга ойнап берген.

Эртикен чыдың республика чемпиону— «Динамо» командазының ойнакчылары баштайгы ойнаарын чедиишкининг эгелеп, Бай-Тайганың болгаш Монгун-Тайганың спорттучуларын удуп алган.

Хөрөжөен командалардан Эрзиниин волейболистери Тес-Хемниң командазын, Кызылдың шилидек командазының спорттулары Чөөн-Хемчиктиң командазын утказын.

Маргылдаа уламчызап турар.

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНУ ФИШЕРНИҢ ДУГАЙЫНДА

«Нью-Йорк таймс» солуннуң бижээни-биле алырга, Борис Спасский-биле маргылдаага ойнаарынының соонда Фишер Пасадина дээш оозалаан черге (Калифорния штат) чурттай берген, оон Денверге бартан болгаш улус-биле, чылгыя журналистер-биле ужуражырыдан ойталап, оспаксыргай байдалдыг чоруп турар.

Борис Спасский-биле ойнаарынга чедир каш ай боорга Фишер: делегей чемпионну алты чаалап алган, шыдыраа овваайын дедир хуваажыр ниижинн үш чыл иштинде маанас мен, «хөй акша төлеп бээр» болза, чемпион адынмы чылда ийи-үш катап камгалаар мен азы улуг-улуг делегей маргылдааларынга киржир мен дээш медегленип турганын ук солунга парлаттынган очеркте сагындырып турар. Ынчалза-даа Фишер чоокта чаа «Интернейшнл Хилтон» фирманың Лас-Вегаска маргылдаа эрттирер дээш саналынга чөпшээреишкейн барган. Ол фирма 1,4 миллион долларны төлээрин ааладып, кандыг-даа шыдыраачы-биле ойнаарын делегей чемпионну бодуу шилип алзын дээш саналдаан турган. Ол акшаның чамдыызын Фишер удуралыкчыларга бээр болгаш маргылдаанын шыдыраадарын база төлээр ужуруг турган.

Фишер он миллион доллардан эвээшти алзас мен дээш, бодунга шынчы боон арткан. Фишериң өңүктериниң бирээзи оон ыяштыг хөй акша ыдаанын чемпионуң алыксакчиксээ эвес, а «хөй улус мурнунга шыдыраа ойнаар» хөнүү чогу-биле таныпбырлаан.

Фишер-биле тарылзаалыг киржилериниң созар-биле ажылга, ол шаандакызы дег шыдыраа номарын ашпастаан, чаа номнар көрбестээн, маргылдаларга ойнаар күзелин илеретпейн турар.

Сөөлгү үеде Фишериң бүдүн чартык чыл дургузунда шыдыраага ойнавастап тургонын, оон соонда маргылдаалларга идепкейлиг киржип эгелээнин «Нью-Йорк таймс» солун бага айыткан. Фишериниң ойнаксаар чаңы кирил кээргээ, ол шыдыраже катап эзи кээр деп, оон чамдык танышгары чугаалап турар.

(СЭТА-ның корр.)
Нью-Йорк.

ЧАА БИБЛИОТЕКА

Ак-Довурак хоорайда Культура өртүзүнда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың библиотеказының ажылы-биле танышар аргалыг болдум. Ук библиотека үнезидеттингеш чаа-даа сес ай болза-даа, ном фондузу 4700, номчукчуларының саны 480 четкен. Он бир дугаар автобазаның чолаачызы Николай Аникин, даг-дүгү арылаар фабриканың лаборантызы Ачиймаа Сенгелова, өртүмак школаның өөренирчизи Анда Күнзун болган өскелер-даа библиотека-биле доктаамал харылзажып, солун номнарны номчуп, чогүүр хүүсаазынга солуп ап турарлар. Номчукчуларның аразында хөй наңиянын чыы-бүрү мергежилдиг, аныяк-даа, улуг-даа назылыг кижилери бар.

Сураглыг чогаалчы А. Остовскийниң төрүттүнген хүнүнге казах чогаалчы Мухтар Ауэзовтуң 85 хар харлаазынга турасказаткан номчулга конференциялары, он беш харлан өрү назылыг өөренирчилер аразынга кижизидилге, найырал дүгайынга лекциут болган өскө-даа ажылдар солун кылдыр эрткен. Ол болза чаа библиотеканың баштайгы базымнары, чедиишкиннери деп болур. «Советтер чуртунуң Эвилели 50 харлаан», «Тараан Тывавыңы хандыр өөрем» база анаа ынакшы», «Чаа номнар» дээн чижектиг делгимнер черле көрүштүг. Бүгү солуннар, сеткүүлдерни газыыптыр көптээш шуулгур салып каан. Хоорайның, комбинаттың техниктиг библиотекаларыбиле ук библиотека быжыг харылзаалыг. Моон соңгаар демнежип алгаш комбинаттың бүгү цехтеринге чаа номнарлыг булуңнарны дериптн планда көрүптеп. Библиотеканың эргелекчизи, дээди эртемниг аныяк кыс Окпан Сүүр-ооловна Агбан ажылынга соңуургалдыг, номчукчуларга эптиг-эдерек, организаторлуг кижи болду.

— Номчукчулар хүннүң немежип турар. Маңаа капельрлаштыр чагытқан номнарывыс дыка оолум кээп турары хомудавчыг. Тыва дыл кырында чечен чогаал номнары ховар. Бисте ажылдап, чурттап турар өске нацияларның дылында номнар шуут чок. Бо чылын ном тайын он муң ажырар сөрүлгалыг бис. Ном делгимнерни, каасталга кылыр ойнуг ама саазыннар чедиишпес. Бо чепшестерни чайладыр дээш комбинатта профавилел комитеди-биле будениишкининг ажылдап турар бис— деп. Окпан Сүүр-ооловна чугаалап турар.

М. КЫРГЫС.

БАШКЫ УЧИЛИЩЕЗИНГЕ

Кызылдың башкы училищезинге 1973—1974 өөредилге чылында харазында салбырларга сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

1. Эге класс башкыларын болгаш пионер вожатыйларын белеткээр салбырга 8 чыл школазын доозканнарын хүлээп алыр. Өөренирининг хуусаазы 3 чыл 10 ай. Олар орус дылга (диктант), математиканы (ааг-биле) киреринин экзаменнерин дужаар.

2. Уруглар садтарының кижизидикчилерин белеткээр салбырга 8 чыл школазын доозканнарын хүлээп алыр. Өөренирининг хуусаазы 3 чыл 4 ай. Олар орус дылга (диктант), математиканы (ааг-биле) киреринин экзаменнерин дужаар.

3. Эге класс башкыларын белеткээр салбырга ортумак школа доозканнарын хүлээп алыр. Өөренирининг хуусаазы 3 чыл. Олар орус дылга болгаш литературага (чогаадыг), математиканы (ааг-биле) киреринин экзаменнерин дужаар.

Бүгү-ле салбырга 30 хар чедир назылыг кижилерни хүлээп алыр.

Училищеге хүлээп алган сургуулдарны ниити чурттаар бажың болгаш стипендия-биле ниити чурум ёзугаар хандырар.

Билдиришкинерни июль 1-ден эгелеп хүлээп алыр. Киреринин экзаменнери 1973 чылдың август 1-де эгелээр.

Училищеге киреринг күзээннер директорнуң адынга бижээн билдиришкинин даразында документилер-биле кады киирер:

1. Эртемниң дүгайында документ (боду-биле).

2. № 286 майык ёзугаар эмчи шынаатаазы.

3. Өг-бүлезининг болгаш материалдыг байдалының дүгайында шынаатаа.

4. 3х4 см хемчеглиг 3 чурук.

ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН КОМИССИЯЗЫ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

1973—74 өөредилге чылында даразында салбырларга сургуулдар хүлээп алырын Кызылдың уран чүүл училищезин чарлап тур:

Нинчи ырының дирижерунун, фортепианонуң, улусчу хөгжүм хереквелдериниң (баян, домбра, балалайка, дошпулуур, шанзы, чадаган, игил), үрер хөгжүмүнүн (труба, тромбон, кларнет, гобой, фагот, флейта), хыддыг хөгжүмүнүн (скрипка, контробас), теориякомпозитор, ырының, клубтуң (тускай эртемнерни: дирижёр-хоюг ырының, улусчу хөгжүм хереквелдериниң, режиссер), уран чурулганың.

Училищеге 30 хар чедир назылыг эр, хөрөжөн улустуң хүлээп алыр. Дирижёр-хоюг ырының болгаш ырлаарының салбырларынга 18 харган өрү назылыгларны алыр. Киреринг өөренип турган черинден характеристика, бөрт чокка тыртырган 3х4 хемчеглиг үш фото-чурук. Шеңер биледин азы келдиришкинин боду экижээр.

Киреринг экзаменнери июль 1-ден, а уран чурулга салбырынга август 20-ден эгелеп «Өртүмак тускай өөредилге черлеринге сургуулдар хүлээп алырының дүрүмнериве» ёзугаар чорудар.

Өөредилге сентябрь 1-ден эгелээр. Стипендияны ниити чурум ёзугаар төлөөр. Тыва национальдыг суургуулдарны күүрүс хандырылгазынга хүлээп алыр.

Училищенин адреси: Кызыл, Ленин кудумчузу, 4, 2-ги каът. Телефоннар 25-79, 29-26.

Телевидение

ИЮНЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдыктаар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10—«Бистиң школаның оолдары.» Хөй серилзыг уран-чечен телефильм. Подъезд. 3-бү, 4-бү серилзары. 12.50—«Кадыкшыл». Эртем таныпбырлыг программа. 13.20—«Музыкалыг киоск». 13.30—Өңнүг телекөргүзүг. А. Островскийниң, И. Соловьевтиң «Белугинниң кадайланганы». Телешиниин баштайгы көргүзүүг. 15.35 — 15.45 — Чаңсар. 15.45 — «Музыка маргылдаазы». Вильнюс—Ашхабад. 16.45—«Япония—бистиң коңаавыс». Документалдыг телефильм. 17.15—Өңнүг телекөргүзүг. Бокс талазы-биле делегей чемпионалы. Белградтан дамчыдыпта. (Июнь 8-те оонуң бижидилгеан). 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Өңнүг телекөргүзүг. «Оюна» деп уран-чечен телефильмиин баштайгы көргүзүг. 19.35—ССРЭ-ниң улустуң артизи И. С. Козловскийниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

20.00— «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин— амыдырала». Дамчыдыпта. 20.25—«Кызыл Пресня». Документалдыг фильм. 20.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 20.50—«Библиотуль ырлап тур». Документалдыг фильм. 21.10—Телемедээлер. 21.25—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.30—«Северная» шахтазыңа 1-ги дамчыдыпта. 22.00—«Шүүлүкчүүн төрүттүнген хүнүнге. Бүгү-эвилелдин 7-ги пушкинчи чечен чогаал байырлалы. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээлеринге ёзугаар алырга, бөгүн республиканга болган Кызылга бүргеп, аныыр, дымыраашып чаар. Мурнуу-чөөн утланыышкынныг хаттың дүргени секундага 5—9 метр чедер, барыын районнарга 14 метр чедир дыңзыыр.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 9—13, оскелеринге 14—18, Кызылга 14—16 градус чылыг болуур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Чарлаштың кадыпы» 10.50, 12.50, 14.50, 16.50, 18.50, 20.50 «Гном Бимбошуң тоолдары» 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чайгы дүштеге» (кинокомедия) 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Замороженный» 15.30, 19.10, «Дээрги Крюшо Нью-Йоркта» 17.20, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Агартынган ат» 9.00, 10.50, 12.50, 14.50, «Шымбай оолдар» 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

ЧАҢГЫ КИНОТЕАТР: «Нетелгени менээ даскан» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 24-63, редакторлуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киличинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыралыг киличинин 37-13, культура киличинин 23-54, кодаа ажылагый киличинин 21-47, үлетүүр киличинин 22-64, чагаа киличинин 41-27, информация база совет тургузуг киличинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректораларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг 1756.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының төлээзи-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01069.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 135 (9210) | Воскресенье, 1973 чылдың июнь 10 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

БӨГҮН — ЧИИК ҮЛЕТПҮР АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ХҮНҮ

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Чиик үлетпүрүнүң пос аргыр, идик, трикотаж бүдүрер заараныла ажылының болгаш ескө-даа адырларының дөрт миллион ажыг кижилиг хурааледи-ниң төлээлекчилери июнь 8-те Москваға Эвилелдер бажыңының Колонналыг залына чыылган. Анаа Чиик үлетпүр ажылакчыларының хүнүң үткаан байырлыг хурал болган.

Хуралдың президиумунда — ССРЭ-ниң министрлери В. П. Лени, А. И. Струев, Н. Н. Тарасов, СЭКП ТК-ниң Чиик болгаш аъш-чем үлетпүр килизиниң эргелекчизи П. Б. Сизов, ВЦСПС-тиң секретары А. П. Бирюкова, ВЛКСМ ТК-ниң бирги секретары Е. М. Тяжельников, СЭКП ТК-ниң, министерстволарның болгаш ведомстволарның харыысалгалыг ажылдакчылары, бүдүрүлге мурнакчылары.

Пос аргыр болгаш чиик үлетпүрүнүң ажылчыннар профэвилелиниң Төп Комитединиң даргазы М. Г. Должен-кова илеткел кылган.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Соведи-ниң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байыр чедиргени чагаалы чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

(СЭТА).

Пландан ажыр

Латвияның чиик үлетпүрүнүң ажылдакчылары бо чылдың беш айларының дургузунда пландан ажыр бир миллион шире метр пөстүү, хөй санныг эр, херээжен ук, фарфор кылыгларын болгаш сава аймаан бүдүрүп үндүргеп. 44 чаа хевирлиг продукциялыг үндүрериң шингээдип алган.

(СЭТА-ның корр.).

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ А. Н. КОСЫГИННИҢ АВСТРИЯ РЕСПУБЛИКАГА БААРЫНГА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин австрия чазабтың моон мурнунда берген чалалгазын өзүгаар бо чылдың июль 2-ден 5-ке чедир Австрия Республикага албанның аян-чоруун кылыр.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ—ШАЛЫПЧЫ КҮШ

ЧАРЫШТЫҢ ЭГЕЛЕКЧИЛЕРИНДЕ

Репортаж

«Кызыл тараачын» колхозтуң Туранда төп фермазының сааңчылары мал ажылының продуктуларын бүдүрериң болгаш белеткээрин көвүдедири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынче киргишаан, боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алгаш, тоску беш чылдың үшкү чылында бедик көргүзүлгелерни чедип алырынче бистиң республиканың колхозтарының база совхозтарының фермаларының ажыл-ишчилерин чарышка кыйгырган. Берген сөзүнге ээ болур дээш, олар шынап-ла бо чылдың эгезинден бээр хол салбайн, шүдүргу ажылдаанвар. Оны беш айларның түңнели бадыткап турар.

Ферма беш ай дургузунда 445 тонна сүт бүдүрер турган, херек кырында 517 тонна сүттү бүдүргеп. Июнь 1-ге чедир 379 тонна сүттү күрүнеге садар планның 414 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Азы эрткен чылдың ол үеэн-биле деңнээргө, сүт бүдүрери 30 тонна, а ону нүүтөлөө садары 27 тонна көвүдээн.

Бир инекке онаштыр сааң алыр сүт бо чылын база-да дыка өскен. Бир өвөс эрткен чылын фермага инитизи-биле бир инекке онаштыр 990 кг сүт сагдынган болза, ам 1055 кг болган, азы 65 кг хөй.

— Түс-түс сааңчыларның көргүзүглерин сонуургадыр көрүнөрем — деп, ферма эргелекчиниң Дмитрий Спиридонович Доронинден дамчыдывыс.

— Сааңчылар ортузунда чарыш калбарган, ынчангаш кижи бүрүзү-ле бедик көргүзүгүү чедип алырынче чүткүп турар — деп, Дмитрий Спиридонович пашкөзүн буруладыр сорбуштаан, чугаалады.— Мындыг чижекти ап көрөэлиңер. Галина Хайдыпай январьда чарыштың сескн черинге турду. Ол кызымак сааңчы бүгү болдунар инектен 990 кг. Бо дээрге мурнакчылардан ындыг-даа ырак эвес-тир. Мында демдеглеп кагза чогуур өөрүнүүт түвө болза, бүгү-ле сааңчылар шуптузу эрткен чылдың деңнелиндеп хөй сүттү саап ап турары болур. Бистө чарыштың негелдези-даа мындыг. Бир өвөс ким-бир сааңчы инектен саап алыр сүт планын күүсетсе-даа, инек бүргүзүнге онаштыр эрткен чылдың деңнелиндеп куду сүт саап алыр болза, шаңнал төлеевир бербес апаар. Ажыл төлевириниң бо системазы көргүзүнү бедидериңге идиг берип турары чугаажок.

Ферманда партия организациязы чарыштың мурнакчыларының арга-дружулгазын неитередириниче улуг кичээнгейин салып турар. Мурнакчы дружулганы коллективтиң хуралынга чугаалажып, ону ажыллаары чаңчыл болу бергеп. Ынчангаш бирги черниң өске-өске кижилерже шилчип турары тааржылга эвес.

«Кызыл тараачының» Туран фермазы «Саян» совхозтуң өөк фермазы-биле чарыштыг. Ынчалаа-даа ферма бүргүзү бодунга социалистиг хүлээлге алган боордан башка, аразында керээ-дургужулга чарыш албаанны четпес. Бо четпес чорук чарыштың одун улам-на чазбыраштадырарынга идиг бербейн турар. Бирги кварталдың түңнелинде сааңчылар Туран фермазынга аалдап кээп, аажок солун концертинбиле ол ферманың сааңчыларын магадаткан. Олар туранчылардан ажыл дружулгазын-даа өөренип алганнар. Ам ол ийи ферманың аразынга чарыштың керээзин чарып алырын ында партия организациялары эргежок чугула.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

СОҢГУЛДА ОКРУГТАРЫНДА

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериге соңгулдага белеткел сөөлгү үе-чадазында киргеп. Советтериң депутаттарынга кандидаттарны бүрүткеп доскан. Көдээ болгаш суур Советтериниң депутаттарының кандидаттары-биле ужуражыглалар база колдуунда өткүлээн.

Сөөлгү хүннерде Кызыл хоорай Советиниң депутаттарынга кандидаттар-биле сонгукчуларның ужуражыглалары бүдүрүлге, албан организация черинде, клубтарда, агитпунктуларда болуп турар. Анаа ажылчы чоннарның төлээлекчилери хоорай Совединиң, оон күүскомунун амгы соңгудар составының ажылчорудулгазын чер-чер Советтериниң дугайында хоойлуларының негелдези-биле долу дүүштүрүп, хөй янзы хөнөрлиг ажыл-агыйны улам хөгжүдер талазы-биле кызымакай ажылдаарын депутаттарның кандидаттарынга чагыг, үнелиг савал-оналдарын киирип турар. Респотребсоюзтуң клубунга болган соңгукчуларның соңгулда мурнунуң хуралынга ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутаттарынга кандидат кылыр бүрүткеттирген Тывагныл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң сектор эргелекчизи, филология эртемнериниң кандидады, СЭКП кежигүнү Зоя Борандаевна Чадамба, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң ажылчыны, партия кежигүнү эвес Барый Хапсович Галеев, Кызылда чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының химиктиг апталга цехиниң аппаратчиги, партия кежигүнү эвес Валентина Федоровна Грудинина, хоорүүскомунуң сөң кандыминиң эргелекчизи Виктор Петрович Барабанов олар-биле ужурашкан.

Хуралга санал берген соңгукчулар Чүдекцен, Үтеп болган өскелер-даа чоннуң амыдырал хандырылга болгаш ачы-дуза чедирер черлериниң ажылын экижидериңе кичээнгей салып, хоорайда шинэ эвээжедир соругага-биле колельнаяларның санын эвээжедип, сүт дамчыдар хоорзалар тудуушкунун дүртедедир, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде калып турар хөмүр-даштың шыпарын экижидер талазы-биле хөнөрлериң адырынче үлегаан болгаш өске-даа чагыгларны бергеп.

И. ОЙДУП.

САМОЛЕТТАН ТЕЛЕГРАММА

Экономиктиг Дуралажыдга Чөвүлелиниң XXVII сессиязынга совет төлээлерни удуртуп чораан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Чехословакияның девискээриндеп чоруптарда, ЧКП ТК-ниң Чиигине секретары Г. Гусаака, ЧССР-ниң Президентизи Л. Свободага болгаш ЧССР-ниң чазаанның Даргазы Л. Штроугалга телеграмма чоруткан. Телеграммада мынча дээн:

«Бистиң Прагага турган үевисте биске кичээнгейлиг болгаш аалчылары бистерге хүндүткелдиг болганы дээш Силерге, бүгү чехословак улуска чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин Экономиктиг Дуралажыдга Чөвүлелиниң Прагага болган XXVII сессиязынга киржип чораан совет төлээлер илергейлеп тур, эргим эштер. ЭДЧ-ниң XXVII сессиязының чаагай түңнелдери социалистиг дем каттыжыгы, рыдгазының чурттарының аразында ак-дүкпа харылзааларны улам быжыглаар арганы бээр деп бүзүредигис.

Социалистиг тургузуушкунуң бүгү адырларынга, ЧКП-ниң XIV съездиниң шиитпирлерин күүседириңге Чехословакияның бүгү ажылчы чоннарының улуг-улуг чедишкиннерниг болуруун күзединнис».

(СЭТА).

СОВЕТ ТӨЛЭЭЛЕР ПРАГАДАН ЧАНЫП КЕЛГЕН

ПРАГА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан, Экономиктиг Дуралажыдга Чөвүлелиниң XXVII сессиязының ажылынга киржип чораан совет төлээлер төрээн чуртунче июнь 8-те чаныпкан.

Аэродромга төлээлерни ЧССР-ниң чазаанның Даргазы Л. Штроугал, ЧССР-ниң чазаанның Даргазының оралакчызы ЧССР-ниң ЭДЧ-де доктаамал төлээлекчизи Ф. Гамоуз, федералдыг чазактың министрлери, Чехословакияның өске-даа көскү ажыддакчылары удээн.

• • •

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан совет төлээлер Прагадан Москваже июнь 8-те чанып келген. Олар Экономиктиг Дуралажыдга Чөвүлелиниң XXVII сессиязынга киржип чораан.

Төлээлерниң составынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, В. А. Кириллин, М. А. Лесечко, ССРЭ-ниң Министрлериң В. Ф. Гарбузов, В. Н. Доенин, П. С. Непорожний, Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң даштыкы харектер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның киддвс эргелекчиниң оралакчызы О. А. Чуканов, ССРЭ-ниң ЭДЧ-де доктаамал төлээлекчиниң бирги оралакчызы В. Н. Титов олар чораан.

Внуково аэродромга төлээлерни эштер А. А. Громыко, К. Т. Мазуров, М. С. Соломенцев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызары В. Э. Дымшиц, В. Н. Новиков, И. Т. Новиков, З. Н. Нуриев, Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң Министрлериң Б. П. Бугаев, Н. А. Щелоков, өскелээ албан кижилери уткаан. Уткаанныңың аразынга ЧССР-ниң Совет Эвилелиндеэлчини Я. Гавелда турган.

(СЭТА).

Партияның болгаш улустуң бузулбас чаңгыс эвиниң илерээшкини

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ СЕКРЕТАРЫ М. П. ГЕОРГАДЗЕ-БИЛЕ БЕСЕДА

Амгы соңгулда кампаниязының чоруп турарын ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң соңгулдазынга белеткелге холбаштыр тайылбырлап бээрин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзеден СЭТА-ның корреспондентизи дилээн.

— Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң соңгулдазы совет улустуң амыдыралынга кезээде чугула политиктиг болуушкун боор турар — деп, М. П. Георгадзе медеглээн. Бистиң чуртувуска соңгулда кампаниязы — иштики болгаш даштыкы политиканың чугула айтырыгларын бүгү улустуң чугаалажып көөрү, ажыл-агый база социал-культура тургузуушкунунуң кол айтырыгларының үүтайында ажыл-ишчи чугаа ол деп үнелээри шагдан тура чаңчыл болу берген.

Күрүне эрге-чагыргазының чер-чер органнарының ам болур соңгулдазы бүгү эвилелдешкен болгаш автономиг республикаларда бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң тургускан өндүр улуг соруглаларын Коммунистиг партиниң удуртулгазы-биле амыдыралга чедишкинниг бөттандырып турар үеде эртип турар. Беш чылдың үшкү, шиитпирлиг чылының планнарын чедишкинниг күүседири дээш шудургу демисел заводтарда, фабрикаларда, тудугларда, колхоз, совхозтарда чоруп турар. Совет экономиканы улам хөгжүдер хемчегларни айыткан СЭКП ТК-ның декабрь (1972 чылда) Пленумунуң шиитпирлерин совет кижилер чаңгыс эп-сеткилдиг деткип, үлетпүр база көдээ ажыл-агый продукциязын, чоннуң хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрерин көвүдедири дээш социалистиг чарышты калбартып турар.

Коммунизмни чедишкинниг тудуп тургузарының бүзүрелдиг магадылалы бүгү делегейге тайбынны кампаларының, чаа дайын тыптып келириниң айылын үзүткаары болур. СЭКП ТК-ның апрель (1973 чылда) Пленумунуң шиитпирлерин бистиң чуртувустуң чону калбаа-биле деткээн. Совет улус партиниң ленинчи ламтыкы политиказын изиг күрелдин-биле чүүлдүт деп үнелеп, тайбынны быжыглаарының дерээнге Леонид Ильич Брежневтиң хүүда киирген улуг үлүтхүүзүн демделеп турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы Тайбынның программазын боттандырарынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының Германияның Федератив-тиг Республиказынга чораанының түңнелдери болгаш Американың Каттыжкан Штаттарынга баар деп турары чүгүлээ үжүр-дүзүлүг.

Мынчангаш коммунистиг тургузуушкунунуң херээнге чаа-чаа чедишкиннерниң, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң улам ынай чавырылын турарының байлалында эртип турар амгы соңгулда кампаниязы массаның политиктиг идепкейнинин улам бедиринге, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын долгандыр оон сырый каттыжышкынының улам быжыглырынга идигни бээр.

Советтериниң болгаш оларның депутаттарының бүрүн эргелеринин дугайында хоойлужудулганы сөөлүү үеде канчаар хөгжүп турганының дугайында айтырыгга харылзап, М. П. Георгадзениң чугаалааны болза, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажылчорудулгазын улам экижидериниң, оларның идепкейин бедидип, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлээриңе боттарының эргелеринде оларның улам долузу-биле ажылгаларының дугайында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы доктаамал сагышты салып турар. Районнар, хоорайлар, көдээ болгаш суур Советтериниң ажылын улам ынай экижидериңе утланган алаан каш доктаалды СЭКП Төп Комитединиң хүлээп алганы биидингир болгай. Ол шиитпирлерге үнелиглээш, чер-чер Советтериниң эргелерин боттуу-биле алгыдып турар Чарлыктарны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму хүлээп алган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарынга үнелиглээш, бүгү эвилелдешкен болгаш автономиг республикаларга хоойлуларны ажылдап кылгаш, хүлээп алгылаан, оларда болза коммунистиг тургузуушкунунуң амгы чадазында Советтериниң ажыл-чорудулгазының төдаргай айтырыгларын шиитпирлээн.

Чаа хоойлулар болза эргечагырганың чер-черде органнарынга боттарының бүрүн эргезин улам долузу-биле ажылгаар аргаын бергеп, бодунуң чагыргазында турар бүдүрүлгелерни болгаш организацияларны, чоннуң амыдырал болгаш социал-культура хандырылгазын Советтер улам дээре үдүртүп турар болу бергеп. Шын, сан-хөө, чер болгаш өске-даа айтырыгларны шиитпирлээриңе оларның инициативазы бедээн.

Бойдус байлактарын боттуг ажыглаарының болгаш камгалаарының айтырыгларынга чер-чер Советтери боттуг салдарны чедирип турар. Оон-биле холбаштыр өрткен чылдың сентябрьда ССРЭ-ниң Дээди Соведи бойдус камгалалы улам экижидер болгаш бойдус курлавырларын боттуг ажыглаар талазы-биле хемчегларга дугайында айтырыгны чугаалажып көргенин сагындырыксаан мен. Оон-биле мурнуу чарыында чер болгаш суг хоойлужудулгазының үндезиннери үлээп алдынган. Бистиң долгандыр турар бойдустуг камгалалының айтырыгларын Совет күрүнениң кайы хире үжүр-дүзүлүг кылдыр көрүп турарын ол бүгү көргүзүп турар-дыр. Күрүне эрге-чагыргазының органнары болуур Советтер боттарынга хамаарыштыр турар-девискээрге бойдустуң камгалалы дээш бүрүн-харыысалганы үлээр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму чоокта чаа улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулганың үндезиннериниң төлевилелиин бистиң хөй-ниитивистиң чугаалажыышкынынга киирери-биле парлап чарлаар деп шиитпирни үлээп алган. Ол актыга болза бо чугула адырга Советтериниң эргезиниң талазы-биле хөй айтырыгларны тодаргайлаары көрүнүп турар.

Советтериниң ажыл-чорудулгазын улам ынай экижидериниң күүсекчи органнарының Советтерге отчёттуг болурунуң принцивин амыдыралга чайгылыш чок чорударының, депутаттарның ат-алдарын болгаш идепкейин, соңгукчулар мурнуну оларның харыысалгазын бедидериниң херээнге «ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эргелекчилериниң дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң 1972 чылдың сентябрьда үлээп алган Хоойлузу онаа үжүр-дүзүлүг.

Эргежок чугулазы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериниге айыттынган ол Хоойлуу чоннуң бүрүн эргелиг төлээлекчизи болуур депутаттың ролюн чырыткыландыр көргүзүп турар. Советтериниң күрүне эрге-чагыргазын боттандырары Советтиң ажылынга депутат бүргүзүнүң идепкейлиг киржилгезинге үндезилеринр болгаш депутаттарның инициативазын бедидериниче, эргелеп башкарарының органнарынга оларның контролюн күштелдиреринге угланган, түүлүү холбаалыг хемчегларни айтып турар.

Соңгулда округтуга депутаттың ажылы Советтиң даалгазынга ажыл-чорудулгазының, чон-биле оон харылзаазының быжыглаарының эргежок чугула негелдези кылдыр Хоойлуда көрүнген. Советтиң депутады болуулу соңгукчулары-биле, ажылчы чоннар коллективтери-биле үргүлүү харылзажыр, соңгукчуларның чагыгларын күүседириниче чоннуу ордениязастаарынга киржир, оларны амыдыралга боттандырарын че-

(Уланчызы 3-ну арымда).

Тыва литератураның болгаш

уран чүүлдүг хүннери

ТАҢДЫЖЫЛАР ТАЛАНТЫЛЫГЛАРНЫ УТКААН

Таңдының делгемнери ол хүн кажавгызындан-даа эртим болгаш чараш ышкаш сагындырды. Сактырга-ла чиигир погаан хевисти хоо-шөөдерни, бүүрелгин шаттарны кежилдир, чадыг ааш ышкаш көстүр. Бо дээрге тараалаң Таңдының чайгы шырайы-дыр. Чагытайның чалгылары, Элегестиң саарылары ышкаш Таңды эдектеринде чурттаан ажыл-ишчилериниң сагыш-сеткилин база ол ээн кодургүүшкүнүг турган. Таңдыжылар Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүг хүннериниң киржикчилерин чылымы-биле уткуп турган хүнү ол.

Хүндүскүүгү 11 шак. «Коммунизмниң херели» колхозтуң төвү — төөгүлүг Кочетово (Сут-Бажы) суурга «Уран чүүл чоннуу болуры» деп лозунгнуг нэн автобус Хендергеден ажыр келген. Ол — Улуг-Хем районга болуп эрткен литератураның болгаш уран чүүлдүг хүннериниң киржикчилери, хөгжүм-шинэ театрының артистериниң таңдыжыларга алдап келгени бо. Артистер автобустан дүжери билек Культура бажыңынга байырлыг митинг эгелээн. Ону колхозта парторг Кенден Ооржак ажыткан. чүве чугаалаан Харыы сөстү артистериниң бригадирэ, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Е. Кенденбиль кылгаш. Артистер Кочетово суурга хүндүү ойнааш, кежээ Элегеске оперетталын көргүскеннер.

Дус-Хөл чанында баалых. Маңаа күрүнениң «Саян» аттыг ыры-танцы ансамблиң СЭКП Таңды райкомунуң секретары Т. С. Түлүш, район Совединиң күүскомунун даргазы Г. А. Заркевич болгаш районнуң өске-даа удуртур ажылдакчылары уткаан. Артистерге школачылар дириг чечектерни тудускан.

Чедер хөлдүң чанында хөвүта филармонияның эстрада-цирк артистериниң бөлүүн база-да чылымы-биле уткуп алган. Аңаа «Тиилелге» совхозтуң директору А. А. Моргун, парторг Д. Д. Дарташ, көдээ Совет күүскомунуң даргазы А. Ш. Амбаржы олар кириишкеннер. Циркчилер совхоз төвүнге уругларга болгаш улуг улуска солун ойнуун көргүскеннер.

Чогаалчыларның болгаш эртем ажылдакчыларының сөлүү-биле ол хүн СЭКП райкомунуң ийиги секретары Н. Ф. Болотов кады чораан. Олар Владимировка болгаш Балгазын суурларның ажылышчылери-биле ужуражып, чогаадыкчы планнарын таныштырылаан.

Бай-Хаак ортумак школазының спорт залында Тыва АССР-ниң Чүрүкчүлер эвилелиниң көжер делгелгеен тургустунган. Ында Тывада ажылдап, чурттаан турар болгаш өске-даа ады-дүкпа республикаларның чүрүкчуларының хөй санныг ажылдары бар. СЭКП райкомунуң секретары Т. С. Түлүш ук делгелгеен ажыткаш, оон лентазын үзе кескен. Тыва АССР-ниң Чүрүкчүлер эвилелиниң баштаар черинин даргазы С. К. Ланзы делгелгеге хамаарыштыр чүве чугаалаан. Бай-хаакчылар делгелгеен улуг сонуургал-биле көрүп турарлар.

Бай-Хаак суурнуң төвүнде чиигир погаан стадион. Оон сесерлиинде чаа чайгы театр ажыттынган. Ора Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүг хүннериниң Таңды районга ажыттынганының турасказаткан байырлыг хурал болган. Ону Таңды район Совединиң күүскомунуң даргазы Г. А. Заркевич ажыткаш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орадакчызы К. С. Шойгуга сес берген. Ол К. С. Шойгу литератураның болгаш уран чүүлдүг хүннериниң төскү беш чылдың шиитпирлиг чылында тараалаң Таңдыга чедишкинниг эгелеп турарын болгаш ол хүннериниң киржикчилериниге база районнуң ажылчы чоннарынга чаа-чаа чедишкиннерни күзээн. Байырлыг ажыдыышкынның соонда ол-ла чайгы театрның сценазынга «Саян» аттыг ыры-танцы ансамблиниң ыры-шоору чаңгыланы бергеп. Ансамбльдиң номер бүрүзүн бай-хаакчылар алдын часкаашкыннары-биле хүлээп алгаш.

Таңдының делгемнеринде бо хүннерде уткулгалар, ужуражыглалар удаа-дараа болгулап, ыр-шоор, сыгыт-хөөмей, шүлүктер чаңгыланып турар. Бо бүгү — партияны, совет чонну, найыралды алган, алдарлыдың турар.

ЧУРУКТАРДА: Бай-Хаактың чайгы театрында көрүүлер. Өске чурукта—«Саян» ансамбльдиң «Ак-көк хемим — Улуг-Хемим» деп ыры-танцылыг композициязындан көргүзүг.

Хой дуктуг төрээн чуртка

КЫРГЫЛДАНЫҢ чаа ТЕХНОЛОГИЯЗЫ

ПЛАКАТ АРЫН

Бистиң чуртувустуң колхозтарынга болгаш совхозтарынга чыл бүрүзүнде-ле 110 миллион ажыг хойну кыргып турар. Чүгле часкы хой кыргылдазынга 220 муң ажыг кыргыкчылар болгаш өске-даа хөй санныг дузалаар ажылчыннар киржип турар.

Ажыл-агыйларның хөй нуруузунда электрилиг кыргылданы ажыглап турар. Дээре дээн кыргыкчылар ажыл хүнүнде нарын дүктүг 30—40 хойну кыргып турар. Хой кыргылдазынга күш-ажылдың ындыг бүдүрүкчүлүүн бедик деп болбас. Ооң куду бүдүрүкчүлүг болуп турарының чылдагааны колдуунда мындыг: кыргылданың аргазын эки билбези, кыргыкчының ажылдаарынга эргежок чугула байдалдарны тургуспааны, хойну ап бээринге хөй үени чарыгдап турары болур.

Кыргылдада ажылдап турар кижилерниң санын канчап кызырарыл? Кыргыкчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн канчап бедидерил?

Чаа Зеландияның хой кыргыкчыларының ажылдап кылган аргаларын ажыглаарынга үндезилеэн, кыргылданың чаа, депшилгелиг технологиязын ажыглаан ындыг ажыл-агыйлар үстүнде салдынган айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлеп турар. Бо чаа арга кыргыырының чаңгыс аай чурумнуу-биле онзаланып, ынчангаш күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн база кыргылданың эки шынарлыын хандырып турар. Бо арга-биле хойну кыргыырда, даваннарын хүлүвес. Кыргыкчы боду хойну барып тудуп алгаш, кыргыыр черинге эккээр. Ол арганы шиңгээдип алган кижилер чедиишактыг ажыл хүнүнде 70—80 баш хойну кыргып каапкан. Тулган дээн кыргыкчылар нарын дүктүг он хойну 26-ла минута иштинде кыргып турар.

Бир эвес кыргыкчыларның ажылының бүдүрүкчүлүүн ийи катап бедидер болза, кыргылдада киржип турарларның кезик хирезин 1 хостааш, өске ажылче шилчидип болур. Кыргылданың чаа аргазын шиңгээдип алгаш, чүгле ынчан ону боттандырып болур.

Ынчангаш бо плакат-арыында хойну кыргыырының чаа депшилгелиг технологиязының дугайын тодаргайы-биле чугаалап турар. Хойну дүрген кыргыыр бо арганы бистиң республиканың чамдык ажыл-агыйларында ажыглап турар. Ынчалза-даа колхозтарның, совхозтарның хөй нуруузу ол чаа, депшилгелиг арганы ажыглаарынче кичээнгей салбайн турар. Ам-даа кыргылда пунктуларында хойну хүлүп алгаш, электрилиг хачы-биле кыргып турары чажыт эвес болгай. Эрги чаңчыл-биле кыргыыр чорук, бирээде хөй үе-шакты бүдүрүкчүлүг эвес ажыглаарынга, ооң уламындан дүктүг улуг чидириглиг болурунга, ийинде дүктүг шынарының кудулаарынга чедирип турар. Кыргылданы дүрген, бедик деңнелге эрттирер, дүк шынарын кудулатпас, ооң чидириин болдурбас төлээде, ам ажыл-агый бүрүзүнге кыргылданың бо чаа технологиязын массалыы-биле шиңгээдип алыр, бүгү кыргыкчыларны анаа өөредир херек. Бо плакат-арын анаа улуг идигни бээри чугаажок. Плакат-арынны кыргылда пунктузу бүрүзүнге азып алгаш, ында көргүскен чуруктарда айытканын ёзугаар кыргылданы кылырын чедип алыңар.

ЧУРУК 1. Хойну тудары болгаш ону кыргыыр черже аппаары.

ЧУРУК 7. Солагай талакы буттуң даштыкы талазын кыргып доозары.

ХОЙНУ ДҮРГЕН КЫРГЫЫРЫНЫҢ АРГАЛАРЫ

ЧУРУК 2. Ижин дүгүн кыргып эгелээри.

Кыргылда пунктузу белгем, чырык болур ужурлуг. Кыргыкчының ажылдаар черин таарыштырарынга оныа кичээнгейни салыр. Ону соңга дужунга кылыры чугулуг. Кыргыкчының турар черинин адаан узуну 1,7—2 метр, калбаа 1,2—1,4 метр кылыр маанзы-биле шалаалап каар. Кыргыттынмаан хойларны кыргыкчының чанында бичии өрээлге киирип каар, ол чорук кыргыкчы өске кижиниң дузазы чокка хойну боду-ла дүрген түдүп эккеп алырының аргазын бээр.

Кыргылда эгелээриниң 10 хонук мурнунда пункт септеттинген, арыглаттынган, дезинфекциялаттынган турар ужурлуг.

Пунктуну эргежок чугула кериг-херекселдер, материалдар-биле (дүк класстаар столдар, денизилер, дүк сугар савалар, чаныыр станок) чогуур үезинде хандырары база-ла чугула.

Кыргыкчының ийик, хеви чиик, эптиг болур.

Кыргыкчының ажылының бүдүрүкчүлүү хачының бистерин чидиргининден дыка хамаарыжыр. Ынчангаш ол ажылды дүржүлгелиг кижиге хандырар херек.

ЧУРУК 3. Ижин дүгүн кыргып доозары.

Кыргыкчының күш-ажылының бүдүрүкчүлүү хойнуң күш-деңгелдиниден база дүктүг хир-чамының чергезиниден улуу-биле хамаарыжыр дээрзин үптас херек. Ынчангаш хойжулар хоюнуң дүгүнде хир-чамны аштаарынче оныа кичээнгейни салыр ужурлуг.

Кыргыкчы кижи хойларның турар черинге чедип келгеш, оларның бирээзин кыргыыры-биле мойнунуң алды талазындан тутказ, кыргылда кыыр черже аппаар (ону бирги чурукта көргүскен). Хойну ору баштандыр барык-ла олурутур иткеш, кыргыкчы ам-на ажылын эгелээр. Кыргыкчы хойнуң шала соонга, арай бичии ийинге туруп алыр ужурлуг.

Баштай-ла төш кырының дүктерин кыргып эгелээр, ооң соонда ол-ла тазыртыр кыргып алган черинден алы хойнуң аяттанып талакы өжүн чанындан эгелээш, буттар аразынга чедир кыргып бадырар. Кыргыкчы ол үеде хойнуң хөрээн бодунуң буттарынга чыпшыр кызып алган турар, а солагай колунуң шенээ-биле хойнуң оң талакы холун быжыглап алыр. Кыргыкчының солагай талакы буду бичии бурунгаар уштунчак, шала дыгыныкак болу берген турар (ону ийиги чурукта көргүскен). Ооң аразында кыска кезиглерни куду углай ижиниң оң талазындан солагайынче углуг кыыр (ону үшкү чурукта көргүскен).

Ижин-дүгүн кыргыыры эң берге кылдыр санаттынып турар, чүге дээрге, ында кеъштин доора үнген сыгыларны хой санныг болуп турар. Ол таварылгада ажылды чиңгедир соруглга-биле кыргыкчы хойнуң оң талакы холун ээй түдүп алыр болгаш ону бодунуң солагай талакы балдырынга кыыып алыр. Ооң соонда кыргыкчы хостапы берген солагай холу-биле хойнуң кежинде сыгыларны дескилей сыйбаан, ооң-биле ажылды дүргедир. Кошкарларны болгаш иттерни кыргыырда, оларның хинн, төрүүр хойларны болгаш төгду хойларны кыргыырда, оларның аминн кеспес дээш овааырымчалыг болур херек.

Хойнуң соңгу даваннардан эгелээр кыргылдазы ооң өезиниң дүгүн иштин талазындан эгелеп кыргыыры болур, ооң соонда дедир шимчээшкиннерни доймек чода чүзүнге чедир чорудар. Бир эвес соңгу бутта дүк артыш калган турар болза, база бир катап бир — ийи кезиглге кыргыгларны кыыып (ону дөртку чуруктан көрүнер). Ол-да үеде кыргыкчының солагай холу хойнуң оң талакы быктынга турар. Бир эвес эргежок чугула апаар болза, кыргыкчы ол холубиле хойнуң кежинде сыгыларны хере сыйбаан ап турар. Ооң соонда кыргыкчы машина-биле оң буттан солагай бутче кыргып эрттирер, ону хураган хойларны болгаш эминглиг хойларны кыргыырда ыяап-ла сагыыр. Ооң соонда соңгу бутту иштики талакы дүгүн кыргыыр. Хойнуң будун кыргыкчы ол үеде хөнүдре сыйбаан ап турар. Ынчаарда хойнуң холдары кыргыкчының оң талакы дөнмээнин адаанга турар (ону бешки чуруктан көрүп ап болур).

Солагай буттуң дүгүнүң даштыкы кыргылдазын кылбынаан, кыргыкчы машинаазы-биле чода чүзүнден оорга-га чедир доора үнген кыргыларны кыыыр. Ооң соонда ол-ла угланыышкын-биле соңгу буттуң дүгүн база кыргып алыр. Ынчаарга үш-дөрт өдүг болганының соолунде кыргыкчының солагай талакы шенээ хойнуң кежиден-дески эвес-даа турар болза, хачы аңаа чоок чыпшыр эртип турар кылдыр ажылладыр ужурлуг. (ону 6,7 чуруктардан көрүп болур). Кыргыкчы ооң соонда кудурук дүгүн узун дурнаар кыргыыр болгаш бүгү дурт-сын кыргылдазын белеткээринге таарымчалыг байдалды тургузар. Ол үеде кыргыкчының солагай холу хойнуң солагай быктынга турар болгаш дүктүң төктүп дүжерин болдурбас (ону сеска чуруктан көрүп болур).

Хойнуң бажының болгаш мойнунуң дүгүн кыргып эгелээриниң мурнунда, кыргыкчы хойну барык-ла олурутур идип алыр болгаш ооң магабодун бодунче чөлендирип алыр. Кыргыкчы моюн дүгүн кыргыыр мурнунда, хойнуң хавазынче ийи удаа хачыны эрттирер (ону - тоскы чуруктан көрүп болур). Ол үеде кыргыкчының буду хойнуң соңгу болгаш мурнуу даваннарының аразынга турар. Моюн кыргылдазын төш дужундан эгелээр болгаш ону өру углай кыргыыр. Ол душта моюн талазындан ийи-үш өдүгленни чорудар (ону ол, он бирги чуруктарда көргүскен). Бир-ийи өдүгленни моюн талазындан, а ооң аразында кулактар аразының кыргылдазын кылыр (он ийиги чурукта).

Мойнунда хой сыгыларлыг мериноос хойларны кыргыыры чартык мериноос хойларны кыргыырындан артык хей шаг-үени үндүрерин негээр. Чүге дээрге ол ажылды кылырда хойнуң мойнунда сыгыларын эде сыйбаарынга шакты черде чарыгдар апаары албан.

Баштан база моюннуң солагай талазындан дүктү кыргып алган соолунде, кыргыкчы ходдун болгаш эгин-чарын чүзүнүн дүгүн кыргыырынче кирер (ону он үшкү болгаш он дөртку чуруктарда көргүскен). Кыргыкчы ол ажылды кылыр үеде хойнуң бажын солагай талакы дөнмээнге кызып алыр болгаш шенээ-биле хойнуң хөрээнин шимчээрин доктаадып турар. Даваннардан дүк кыргылдазын оларның боттарындан эгелээш, мырынай төнген уштарынга чедир чорудар. Ону кылыр апарган үеде кыргыкчы бодунуң буттарын бичии бурунгаарладып алгаш, хойну олурар байдалдан чыдар байдалче шилчидип алгаш, үзүн өдүглеер кылырынга ону белеткээр.

Кыргыкчы узун өдүглүг кыргыгларның чедиишкинниг болурун хандырар соруглга-биле хойнуң мага-бедунуң мурнуу кезинин бодунуң солагай талакы будунуң адаанга турар кылдыр базып алыр. Ол үеде кыргыкчының оң талакы буду хойнуң соңгу даваннарының аразынга турар. Баштайгы ийи өдүг кыргыглар-биле хойнуң солагай быктында дүгүн деңнеп кыргыыр (ону он бешки чурукта көргүскен), ол-да душта кыргыкчы солагай талакы дөнмээ-биле хойнуң иштин аларчыыра итпишаан, солагай холу-биле ону олурутур тудуп алыр. Ийинги узун өдүгүг кыргыгны дооскан соолунде, кыргыкчы хойну соңгу даваннарның белдириниден бут адаанга быжыглап алгаш, хойнуң чушкуузундан тудуп алыр.

Кыргыкчы узун өдүглүг кыргыгларны кылган соонда, хойну он талакы быгынче аңдара каап алыр. Оон солагай холу-биле хойну бажындан тутпушаан узун дургаар ийи кыргыг-биле чаак дүгүн кыргып алыр болгаш дараазында ол-ла угланыышкынныг арга-биле чаактың база бир талазының дүгүн кыргып алыр (ону он сеска чурукта көргүскен).

Кыргыыр машинаның хендирбе болгаш төштен эгелээн шимчээшкини-биле чарын кырының болгаш оң талакы өжүн кырының дүгүн кыргыыр (ону он тоскы чурукта көр). Хойнуң оң талакы будун кыргыырда, ону бичии хостуг хөндүре салып ап болур, ындыг болза-даа, ооң эгин талазында нервы белдирин ажыл кылырынга, шаптыктавас кылдыр базып алыр херек. Кыргыкчы буттар аразының иштики талазының дүгүн кыргыырда, будун хойнуң соңгу талазынга салып алыр, а ооң бажын дөнмектер аразынга кызып алыр.

Хойнуң оң талакы быктын кыргыырда, кыргыкчы хойнуң бажын дөнмектер аразынга шимчевес кылдыр кызып алыр. Кыргылда өдүглерин эгинден куду болгаш 45 градус углуг бурунгаар талалыг шимчээшкин-биле кылыр. Ийи-үш ындыг шимчээшкиннерниң соолунде, чола чүзүнче углаңган кыргылда өдүглерин кылыр (ону чээрбиги чурукта көргүскен). Ол дээрге, хойнуң оң талазын кыргыырында эң узун кыргылда өдүглери болур. Ол кыргыланы кылырынга хойнуң мага-бодуу шала бурунгаар бүгүйдүр иттинии алган турар ужурлуг. Ол үеде кыргыкчы хойнуң бажын буттарынга кызып алган, ооң соонга турар. Оон кыргыкчы соңгу чарын дужундан дүктү кыргып алган турар болгаш хойнуң быктының сыгыларын дескилештир сыйбаан, соңгу будунуң дүгүн кыргып алыр. Кыргылда хойнуң кудуруунуң дүгүн кыргыыры-биле доостур.

ЧУРУК 8. Үттүг чарын кыргын кыргыыры.

ЧУРУК 9. Баш дүгүн кыргыыры.

ЧУРУК 10. Моюн дүгүн кыргыырының эгези азы «мунгаш» өдүгтө белеткээл.

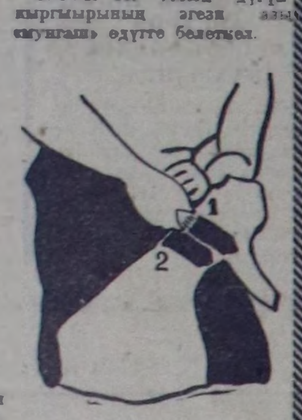

ЧУРУК 11. Моюн дүгүн кыргыыры азы «мунгаш өдүг.

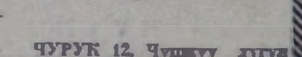

ЧУРУК 12. Чушкуу дүгүн кыргыыры.

ЧУРУК 4. Оң талакы буттуң иштики талазын кыргыыры.

ЧУРУК 6. Солагай талакы буттуң даштыкы талазын кыргып эгелээри.

Кыргылда пунктузунуң ажылдакчыларының чижек штады болгаш оларның ажыл төлевири

	«ЭСА-12» деп чаңгыс агрегатка	«ЭСА-12» деп ийи агрегатка	Күүсеген ажылдарының разрядтары	Хүндө ажыл төлевири
Пункт эргелекчизи	1	1	шалыңы айда 70—75 рубль	
Слесарь-эдикчи	1	2	III	4-60
Чаныкчы	1	2	II	4-09
Моторист	1	1	II	4-09
Кыргыкчылар	12	24	аңаа кыргыыры III дүргеи кыргыыры IV	4-98 5-60
Классировщик	1	2	V	2-73,3
Хой тудуп бээр кижи	2	4	IV	2-53,9
Дүк дажыглакчыны	2	4	II	2-40,2
Савалап, пресстээр кижи	2	3	II	4-43
Маркировщик	1	1	II	2-40,2

Хойну хол-биле кыыыры IV разрид болур —2-53,9. Кыргылда агрегадын электри четкизиндеи ажылдадырда, моторист турбас.

Кыргыкчыларның күш-ажылын кыргаан дүгүнүң килограммын барымдаалап төлээр. Нормаиы хойнуң назыхарындан база дүгүнден барымдаалап доктаадыр. Таарыштырыкчының, чаныкчының, мотористиң ажылын шак барымдаалап, трактурист-машинистерииң шалыңын ёзугаар төлээр. Хойнуң дүгүн эки шынарлыг кыргааны (үзе кесшээни, дүктү дыда тыртпааны, хойнуң кежин кесшээни) дээш шаңнал төлевирни ажылдап алган шалыңының 20 хуузу хемчээл-биле бээр.

ЧУРУК 5. Солагай талакы буттуң иштики талазын кыргыыры.

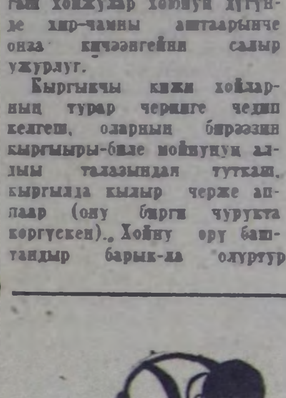

ЧУРУК 13. Солагай талакы холдуң даштыкы талазының дүгүн кыргыыры.

ЧУРУК 14. Солагай талакы эминн кыргып доозары.

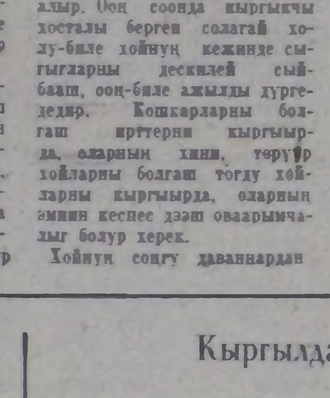

ЧУРУК 15. Солагай талакы быгынны кыргып эгелээри.

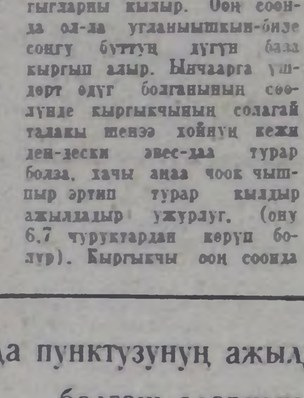

ЧУРУК 16. Узун өдүгтер-биле кыргыырын удамчылаары.

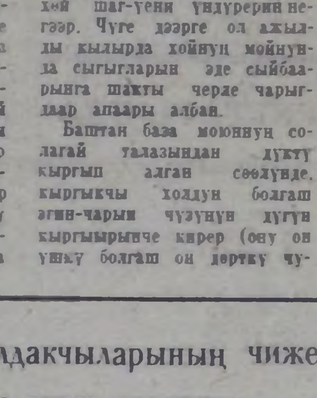

ЧУРУК 17. Солагай талакы быгынны узун өдүглер-биле кыргып доозары.

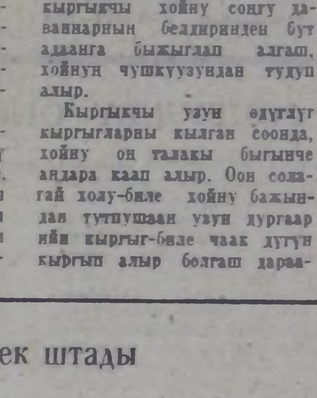

ЧУРУК 18. Баштың болгаш моюннуң оң талазының дүгүн кыргыыры.

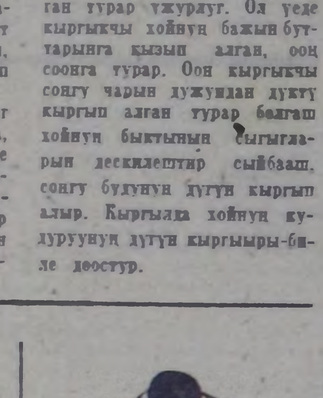

ЧУРУК 19. Оң талакы эгинин болгаш быгынны кыргыыры.

ЧУРУК 20. Оң талакы буттуң даштыкы талазын кыргыыры. Кыргылданы доозары.

Бөгүн – Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнү

Бистиң Тыва республикабыс чиик үлетпүрүнүң ажылдакчылары тоску беш чылдың шинтипрлиг бо чылының бедиткен социалистиг хүзөлгелерин күүседир дээш күженишкинниг ажылдап турар. Бо чылдың беш айларында 6 муң 400 эжеш хөм идикти, 2 муң 500 эжеш кидис идикти, 32 муң рубльдиң даараныла кылыгларын республиканың чиик үлетүрүүнүң ажылдакчылары план-плаидан ажыр бүдүрүп үндүрген.

Тыбаның чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниде продукцияның шынарын бедидери амыдыралчы чугула айтырыг апарган. Кызылдың алгы заводунуң ажыл-ишчилери күрүне стандарттарының негелделеринге дүүштүр продукция бүдүрүп үндүрериин чедип ап турарлар. Ол заводтуң кидис идиктер кылыр дегинде хоочун мастер Кертик-оол Хүрекпеп, хөм идиктер дегинде мастер эш Сафиулина белеткээн продукция бүрүзүнүң шынарын хынап, багай кылган идиктерни цехтерже дедир эгидип, продукциниың бедик шынарлыг болуруп кызыдаккайы-биле чедип ап турар.

Кызылдың даараныла комбинадында партия организациязының секретары Тамара Скрылева баштаи коммунистер даараан кылыгларның шынарын бедиперинче кол кичээнгейин салып келген. Мында продукцияны үрей кылышкын чокка, ажы шынарлыг кылдыр белеткеп үндүрер талазы-биле саратов системазының мурнакчы дружулгазын ажыглап эгелээнден бээр каш чыл эрткен. Бо бүдүрүлге беш айларның дургузунда продукциниың 90 хуузун бедик шынарның негелдезинге дүүштүр бүдүрүп үндүрген.

Алгы заводунуң, даараныла комбинадының партия организациялары бүдүрүлгелерниң иштики курлавырларын тып, ону ажыглаарынче сагыш салып, эвлчгелерни ковудедип ажылдаарынче, саратов системазының мурнакчы дружулгазын ажыгларынче, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарынче, бүдүрүлгениң ажыктыын бедиперинче коллектив кежигүннериниң кичээнгейин үглап турар. Бүдүрүлгениң партия организациязының социалистиг чарышты дээштиг органи азастаарын чедип ап, ону күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиперииниң коң шимчедикчи күжү кылдыр ажыглап келген. Коллективтиң шалыпчыларын Хүндүлел самбыразывче, хүндүлел дептериниче кирип бижип, оларның мурнакчы арга-дружулгазын хаа солунга чырыдып турар.

Республиканың чиик үлетпүр бүдүрүлгелериниде шалыпчы ажылдап турарларның саны чылдың-на көвүдеп турар. Кызылдың алгы заводунуң кидис идик цегинниң ажылчыны Анна Редькина хүнде кылыр үлүүн 150—160 хуудан кудулатпайн турар. Оон чуруун республика найысылалының Хүндүлел самбыразында киирген. Ол-ла цехте Полина Теплых база бедик көргүзүглерлиг, оларның кайызы-даа коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик аттыг чомаи алган. Кызылдың даараныла комбинадында даараакчы мастерлер Валентина Акулова, Татьяна Денисова, Анна Егоренко даштыкы хептер аймаан көрүштүг, чараш, бедик шынарлыг кылдыр даараарының талазы-биле чарыштың мурнаку одуруунда болуп турарлар. Комсомолчу даараакчы Татьяна Денисованы оон коллективи хоорай Советиниң депутадының кандидадыкта дептиткен.

Тоску беш чылдың шинтпирлиг чылында республиканың чиик үлетпүрүнүң ажылдакчыларының мурнуида боттандырар сорулгалар эвээш эвес.

Бедиткен хүзөлгелер күженишкинниг ажылдаарывысты негеп турар. Чаа объектилер база ажыглаага киргилээр. Кызылдың даараныла комбинадының ийи каът тудуун тудугжулар бо чылдың август айда ажыглалга киирер ужурлуг. Анаа 500 даараакчы ажылдаар. 1974 чылдан эгелеп Хову-Аксы суурга даараныла комбинадының тудуун кылып эгелээр. Ол ышкаш, Кызылдың алгы заводунуң чаа бажыңын база ол чылда тудуп эгелей бээр. Бо хоочун завод делгем цехторлиг чаа механизмнер, дерилгелер-биле чепсеглеттинген бүдүрүлге апаар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырып, шинтпирлиг чылда эвээш чарыдалдарлыг, бедик шынарлыг хөй продукцияны чонга бээр дээш республиканың чиик үлетпүрүнүң ажылдакчылары моон соңгаар-даа чогаадыкчы, ажыл-ишчи ёзу-биле ажылдаар дээрзинге чигзинниг турбас.

С. ТАНАА,
СЭКП Тыва обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыг кылдызының эргелекчизи.

Бо чурукта Кызылдың алгы заводунуң кидис идиктер цегинниң ажылчыннары (оң таладан) Надежда Сырова, Мария Ооржак, Полина Дадар-кыс продукция бүдүрүп үндүрериниге шалыпчы үлүүн киирип, кидис идиктериниң даштыкы талазын хоюглап, үнүп дескилээриниң талазы-биле хүнде үлүүн 175—200 хуу чедир күүседип турарлар.

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛААР ДЭЭШ

Тоску беш чылдың үшкү чылының баштайгы айларында Кызылдың алгы заводунуң коллективи күш-ажылчы дээре көргүзүглерни чедип ап келген. Бо бүдүрүлге беш айларда продукция сайгарарының планын 112,2 хуу күүсеткен, 54 муң рубльдиң продукциязын планнан ажыр бүдүрген.

Продукция бүдүрериниң өөрүлдезиниң темпизин эрткен чылдың бо үезиниң деңнелиибиле алырга, 18,6 хуу оскен. Ол заводтуң коллективи ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиперииниң планнарын база ажыр күүседипкен.

Күрүне планнарын күүседир талазы-биле салган сорулгаларын Кызылдың даараныла комбинады боттандырып шыдавайн келген. Ол комбинаттың партия, профэвилел, комсомол организациялары сөөлгү айларда цехтер, бригадалар аразының социалистиг чарыжын алдап дээштин-биле организастап эгелээн. Олар күш-ажылчы хүнүүн түннелдерин ажыл соонда үндүрүп, хүнүүн көргүзүглерин самбыразларга бижип, ол хүннүң шалыпчыларын тодарадып турар апарган. Хожудан турар участоктарже сагыш салып, эвлчгелериниң бүдүрүкчүлүүн ажылдаарынче сагыш салып турар. Социалистиг чарышты дээштиг организастап эгелээнин чамдык дээре түннелдерин бергеп. Комбинат хожудаашкыннардан үштүүнүп, беш айларның планын 104,2 хуу күүсеткен. Бирги сорттуг бедик шынарлыг продукцияын бүдүрүп үндүрериин 97 хуу чедирер тургаш, ону 98 хуу күүсеткен.

Ажылдакчылар ийи-чаа ажыглаар ийдиктерни цехтерже дедир эгидип, продукциниың бедик шынарлыг болуруп кызыдаккайы-биле чедип ап турар.

Кызылдың даараныла комбинадында партия организациязының секретары Тамара Скрылева баштаи коммунистер даараан кылыгларның шынарын бедиперинче кол кичээнгейин салып келген. Мында продукцияны үрей кылышкын чокка, ажы шынарлыг кылдыр белеткеп үндүрер талазы-биле саратов системазының мурнакчы дружулгазын ажыглап эгелээнден бээр каш чыл эрткен. Бо бүдүрүлге беш айларның дургузунда продукциниың 90 хуузун бедик шынарның негелдезинге дүүштүр бүдүрүп үндүрген.

Алгы заводунуң, даараныла комбинадының партия организациялары бүдүрүлгелериниң иштики курлавырларын тып, ону ажыглаарынче сагыш салып, эвлчгелерни ковудедип ажылдаарынче, саратов системазының мурнакчы дружулгазын ажыгларынче, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарынче, бүдүрүлгениң ажыктыын бедиперинче коллектив кежигүннериниң кичээнгейин үглап турар. Бүдүрүлгениң партия организациязының социалистиг чарышты дээштиг органи азастаарын чедип ап, ону күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиперииниң коң шимчедикчи күжү кылдыр ажыглап келген. Коллективтиң шалыпчыларын Хүндүлел самбыразывче, хүндүлел дептериниче кирип бижип, оларның мурнакчы арга-дружулгазын хаа солунга чырыдып турар.

ЧУРУКТА: Кызылдың алгы заводунуң ажылчыны Очурсов Ооржак кидис идиктер салыр дүк дыдып, хоюглаар машинаны башкарып, оон дең-десии ажылдаарын хандырып турар. Эш Ооржак машина-дерилгелер септээр амылга идепкейлиг киришип, күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип ап келген.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

УРАН-ШЕВЕРЛЕР БРИГАДАЗЫ

(Репортаж)

Узун болгаш делгем өрөлде улус-ла хөй: аныяк кыстар, арга дружулгалыг, хоочун угбалар-даа бар. Аңаа олурар кижи чок. Бичии уруглар хептери, фуфайкалар, чоорганнар, сорочкалар, платьелер даараан — чай-хос чок. Чүгле электри күжү-биле ажылдаар даараыр машиналарның даажы каттыжып, уран аялганы «чогаадып» турар. Кызылдың даараныла комбинадынга баргаш, баштай ону эскерип, цехти кезий көрүп турумда, беш дугаар бригаданың мастери Зинаида Яковлевна Килина чедип келди.

Чаяк шырайлыг, эвилеңээлдеп кижи болду. Ажылдың технологиязын, ажылчын бүрүзүнүң ажы-чанын дыка эки билир, чазык, чугаакыр кижи болду.

— Бригадаңар кажан организастаттыганыл?

— Бо чылдың эгезинде. Хөй кезии — аныяк кыстар. Чүгле фуфайка, чоорган даараар — ажылывыс ийи ыңдыг. Бригада кежигүннери эки улус. Ажыл-ишчи, ийиралдыг. Үжен хире кижи бар.

— Бир мурнакчывыс дуу олурар ол-дур. Чыл эгезинден бээр ажылдаан кижи — дээш, Зинаида Яковлевна аныяк уругже айыткаш, уламчылай-дыр: — Адыш Надя Попсуйко дээр. Дыка кызымак кыс. Дыңнангыр, өөренирел. Чоокта чаа үшкү разрядтың нормазын дужаады. Берге операцияларның бирээзи — фуфайка чеңнери даараарын кылып турар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты база чаалап алды. Ажылынга үрей даараашкын кылып көрбеди.

Мастер мени база бир мурнакчы-биле таныштырды. Ону Катерина Дмитриевна Липенцева дээр. Ол уруу-биле кады ажылдап турар болду. Зиназы ийи чыл, а боду 6 чылдың үлүүнче киргеи. Авазы — 4-кү, а уруу — 2-ги разрядтың ажылчыннары. Катерина Дмитриевна баштай аштакчылап тургаш, ат-алдарлыг ажылчынга чедир ынчаар деңнеми, даараныкчы мергежилдиг, коллективтиң чоргаарлаңыр кижизи апаргаи. Ажылдап келген үезиниң дургузунда ол чеже-даа аныяктарны өөреткеи, оларга ажыктыг сүмезиңи, чагыын берип турар.

Мурнакчы бригада июнь айны база-ла эки көргүзүглериг эгелээн. Айның 5, 6, 7 хүннеринде — 335 фуфайканы, 60 чоорганны даараан болдулар. Соруктут кижилериниң Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнүнге белээ ыдыыт чорду.

Ажылдың темпизин кошкатпайн, үргүлчү ынчаар ажылдаар болза, Кызылдың даараныла комбинадының беш дугаар бригадазы типлекчилериниң одуруундан үнмес боор деп, бедик идегел-биле олар-биле байырлаштым.

Ш. ДОРЖУ.

Тыванын хөрээженнериниң VII съездизинге уткуштур

КОММУНИЗМНИҢ ИДЕПКЕЙЛИГ ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ

Республика найысылалының үлетпүрүү шинтпирлиг бо чылының беш айларында продукция сайгарарының планын 103,1 хуу күүсеткеи. Кодээ ажыл-агыйның, тудугчуң, транспорттуң, амыдырал хандырыгазының ажылдакчыларының база эрткен айларда планны болгаш социалистиг хүзөлгелерин күүседир талазы-биле чедиишкинниг ажылдаан. Ам бо хүнүердө хоорайның ажыл-ишчилери чер-чер Советтериниге соңгуулдага уткуштур улуг кодургүүшүнүүт ажыктан турар.

Найысылалдың чурттакчылары СЭКП ТК-ниң апрель Пленумунуң шинтпирлерин бүрүн чүүлдүтүнүп, партияның XXIV съездиниң хүзөл алганы Тайбиңның программазының боттанышкынынга сеткил ханышкынның сөстерин илерейлеп турар.

Найысылалдың экономиказының, культуразының, амыдырал хандырыгазының, чурылышкынның бүгү адырларында ажылдап турар кижилерниң чартыындан хөй кезии хөрээжеи ишчилер болуп турар. Шинтилелге ажыктыг күш-ажыл-биле чергелеттир бистиң хөрээженнеривис амыдралдың кластакчылары, ажы-төлдүң эң код кижизидикчилери. Оларның күш-ажылы, эвергиязы, чогаадыкчы идепкейи-биле Кызылда хөй-хөй чаагай түзелер бүдүргүткен.

Хөрээжеи ишчилериң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга тааржымчалыг байдалдарны тургузарын, коммунизмниң идепкейлиг тургузукчуларының бүгү талалыг сайгыралын хандырары чугула. Хөрээженнериң бүгү категорияларының ажы-билеге үнүп бүрүүнүң кижизидикчи ажылын чорудуп, ниитилелге оларның идепкейин бедидери — чугула сорулгаларның бирээзи.

Ажы-төлге үлегер чок, ардгалаар, амыдыралдан хоорулчак чоруктар ийи-чанғыс хөрээженнерде бар. Оларныңбиле түскай ажылды пинти күш-биле чорудуп, ындыг янзылыг факт бүрүүн аңаа кагбазы чугула дээрзин делегат Х. Юмбуу тодаргай чижектерге даянып чугаалаанын конференциям дыка түүлдүгүнгеп.

Уруглар албан черлериниң, амыдырал хандырыгазының, ниитиниң чемненилгезинниң четкилерин кагбартып, оларның ажылынын шынарын экижидип Кызылды үлегерлиг хоорай кылдыр чаартыр, ол бүгү-биле хөрээженнериниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга тазырымчалыг байдалды тургузаар дугайында чөптүг чугаалы конференциянын делегаттары кылган болгаш Тываның хөрээженнериниң VII съездизинге толештир уткуур дугайында пайысылалдың хөрээженнериге кыйгырыгны хүлээп алган.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ БУЗУЛБАС ЧАҢГЫС ЭВИНИҢ ИЛЕРЭЭШКИНИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыңда).
хип алыр апаар. Чер-чер Советиниң депутадыы болуунуң болгаш Советтиң ажылының дугайында сонгукчулар мурнунга отчёдун бээр хүлээледелиг: 1972 чылда депутаттарның 98,8 хуузу сонгукчулар мурнунга отчёт кылган.

Эрге-хүлээлгеге дугайында Хоойлу Советтериниң депутаттарының чүгле бүрүн эргелерин доктаадып турар эвес, харын депутаттарга хамаарыштыр күрүне органнарының болгаш чер-чер органнарының база ынча саанныг депутатты сонгаан турар.

Сонгулда кампаниязы базала моон мурнундааы дег, сонгулданы организастаарынга ажылчы чоннарның эң калбак болгаш шуут киржилгези-биле да Советтиң чедиишкинниг ажыл-чорудулгазындан хамаарыштыр.

Ам болур сонгулдага белеткел кандыг чоруп турарыл, амгы үеде сонгулда комиссияларының болгаш чер-чер Советтериниң күүскомнарының мурнунда кандыг сорулгалар туруп турарыл деп айтырыгга хамаарыштыр ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Совет күрүнеиин бүгү-де төлээлелгиг органнарынга ышкаш, чер-чер Советтериниге сонгулданы чажыт бадылаашкынныг, бүгү-ниити, деп болгаш дөрт сонгулда эргелиниң демократтыг принциптеринге үндезилээш чорудар деп хамыылаан. Сонгулданы эрттиреринииң чуруму эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның конституциялары-биле база сонгулда дугайында дүрүмнер-биле тодаргайлаттынар. Чер-чер Советтериниге амгы сонгулданы бүгү республикаларга чаңгыс үн — июнь 17-де эрттирер. Чүрттүн бүгү девискээриниге чер-черниң 50 муң ажыг Советиин сонгуур. Ол Советтерге сонгулда эрттирери-биле 2.193 муң ажыр сонгулда округун тургускан, ындыг болганда, эрге-чагырганың чер-чер органнарыңга база ынча саанныг депутатты сонгаан турар.

Сонгулда кампаниязы базала моон мурнундааы дег, сонгулданы организастаарынга ажылчы чоннарның эң калбак болгаш шуут киржилгези-биле капсырлаштыр өртүп турар. Ам сонгулда комиссияларының составында хөй-ниити организацияларының, ажылчы чоннар ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң 9 миллион ажыг төлөөлекчизи ажылдап турар деп чүвени чугаалаарга-ла аңаа четчир барымдаа болур. Миллион-миллион совет кижилер агитаторлап, пропагандистеп, бүзүреттирген төлөөлер болуп, сонгулда кампаниязынга идепкейлиг киржип турар.

Чер-чер Советтериниң күүскомнары чоннуң мурнунга отчёдун сонгулда кампаниязы эгелээлек турда берген, ону демдеглээри чугула. Ол отчёттарны дыннап чугаалашкан хуралдарга үш сонгукчу бүрүзүнүң бирээзи, 47 миллион ажыг кижи киришкен.

Ам депутаттарга кандидаттарны бүрүткээри сонгулда округтарында доозулган. Олар — ажылчы чоннарның деткимчезин ап турар, сонгукчуларынга алдар-хүндүткелдиг, шынап-ла эң эки кижилер. Оларның аразында совет улустуң хамык хүрээлеңнериниң төлөөлекчилери бар. бүрүткеткен кандидаттарның 67,2 хуузу шуут-ла бүдүрүлгеде ажылдап турар ажылчыннар биле колхозчулар болган. Депутаттарга кандидаттар кылдыр бүдүрүлге, албан черлериниң, организацияларның удуртукчуларын, улус ажыл-агыйының чүүл-бүрү адырларының түскай эртемниглерин, эртем, культуразының, чырыдышкынның болгаш кадык камгалалының ажылдакчыларын, партия совет, профэвилел, комсомол ажылдакчыларын, дээди база түскай ортумак өөредилге черлериниң сургуулдарын, шериг албанныгларны депшиткен. Депутаттарга кандидаттар составының барык чартык кезии хөрээженнер. Кандидаттарның 28 ажыг хуузу — 30 хардан чалыы назылыг кижилер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болза, кезээдээзи ышкаш, сонгулдага партия кежигүнүнүң эвестер-биле чаңгыс аай блок-биле киржип турар. Бүрүткеттинген кандидаттарның аразында СЭКП-ниң кежигүннери болгаш кежигүнүге кандидаттар 43.8 хуу, партия кежигүнү эвестер 56,2 хуу болуп турар. Миллион ажыг кандидаттар чер-чер Советтериниң моон мурнундагы чыыжының депутаттары эвес тургулаан. Ол болза эрге-чагырга өрганнарының ажылынче ажылчыннарның, колхозчуларының, интеллигенциянын аразында улам хөй чаа-чаа кижилерни хаара түлүп турарын чугаалап турар.

Депутаттарга кандидаттарның аразында бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү национальдарының төлөөлекчилери бар. Совет Эвилелиниң социалистиг нацияларының эң сырый эвилелиниге үндезилеттинген ССРЭ-ниң улустарының акыдүнмалышкы найыралы хөй национальдыг совет күрүнеиин күчүзүнүң үндезини болуп турар.

Эрге-чагырганың чер-черде органнарының мурнунда ажыл-чорудулганың келгеи оруу ажыттынган. Чер-чер Советтериниң составында чедиишкинниг ажылдаарын, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеиин чоннуң мурнунга сеңиң турар улуг сорулгаларны шинтпирлээринге идепкейлиг киришкен турарын депутаттар кылдыр сонгудар эштерге күзээр бис.

Депутаттарга кандидаттарның сонгукчулар-биле ужуражышкыннары уламчылап турар. Ол ужуражышкыннарга ажылчы чоннар кандидаттарга чагыгларны берип, эрге-чагырганың чер-черде органнарының ажылын улам ынай болбаазырангайжыдар талазы-биле саналдарын киирип турарлар.

Ынчангаш ол бүгү чагыгларны болгаш саналдарны Советтериниң ажылынга барымдаалаи көрген болгаш боттандырган турары чугула.

Сонгулда хүнүге чедир чаңгыс неделя арткан. Ол үениң дургузунда чер-чер Советтериниң сонгулда комиссиялары болгаш күүскомнары сонгулдаларга белеткелги долузу-биле доозар, сонгукчу бүрүзүнүң бадылаашкынга киргеи турарын хандырар талазы-биле эргежок чугула бүгү чүүлдерни кылыр ужурлуг.

Бүгү эвилелдешкеи болгаш автономнуг республикаларга ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниге ам болур сонгулдалар организастыг эртип, партияның болгаш чоннуң бузулбас чаңгыс эвинин, коммунизм тургузуушкынунуң өңдүр улуг хереэнге совет кижилериниң бердингеминиң чаа херечизи болур дээрзинге чигзинниг турбас.

(СЭТА).

ЭДЧ-НИҢ СЕССИЯЗЫ АЖЫЛЫН ДООСКАН

ПРАГА. (СЭТА). Экономиктиг Дузалажылга Чөвүделиниң XXVII сессиязы ажылын июнь 8-те Прагага дооскан. Сессияга кады ажылдажылганы улам ханыладып, калбартырының болгаш социалистиг экономика интеграциязын хөгжүдериниң комплекстиг программазын боттандырарыбиле холбашкан айтырыгларны чугаалашкан.

Түңнел хуралга, БУР-нуң, ВҮР-нуң, ГДР-ниң, Кубаның, МАР-ның, ПҮР-нуң, РСР-ниң, ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң база СФЮР-нуң төлээлер баштыңнары сессияның протоколунга ат салган. Оон соонда ССРЭниң девискээринге дағ-дүгү арыгларының Киембаев комбинадын тударынга дем каттыштырып ажылдаар дугайында Экономиктиг Дузалажылга Чөвүделиниң күүскомунуң шинтпирлериниге база ат салган.

Сессияны даргалаан, ЧССРниң чазааның Даргазы Л. Штроугал чыыгларга түвө чугаалаан. Сессия эш хуузунда билчиишкинниг, хүндүлежир болган бүүрежир байдалга эрткен. Оон ажыл-ижи ЭДЧ кежигүнеиери чурттарының дем каттыштырып ажылдаарын, оларның социалистиг экономика интеграциязын улам калбартырыгче эң кедилиг күженишкиннер салган байдалга эрткен. Социалистиг интернационализмниң принциптеринге база социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының политиказыгга ол бүрүн дүүшкеп деп, Л. Штроугал демдеглээн.

КАК ЭВИЛЕЛИНИҢ СЪЕЗДИЗИ БОЛУР

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Улан-Баторга көдөө ажылагай каттыжышкынныарының (КАК-тың) эвилелиниң съездизи ажыттынар деп турар.

КАК эвилелиниң үшкү сессиязы съездизиниң соонда эрткен соолгу ийи чыл дургузунда партияның болгаш чазактың чогуур хемчеглерни алганының түңнелиивде көдөө ажыл-агый каттыжышкынныарын хөгжүдеринге улуг өскерлиишкиннер болган, көдөө ажыл-агый каттыжышкынныарының материалдыг базазы быжыккан, оларның кежигүннериниң материалдыг, чаагай амыдырал деңнели бедээн деп, МАР-ның көдөө ажыл-агый министри М. Даш МОНЦАМЭ агентилелдиң корреспондентизинге чугаалаан.

Министриң демдеглээнин базугаар алырга, эрткен үениң дургузунда каттыжышкыннар кежигүннериниң ажыл төлевириниң фондузу 9,7 хуу өскен, немелде ажыл төлевири 2,4 катап улгатkан. Көдөө ажыл-агый каттыжышкынныарының эвилелиниң кежигүннериниге пенсия болгаш дузалаамчы тыпсырыгга 88,5 миллион төгерикти чарыгдаан.

Ийи съезд аразында үениң дургузунда КАК эвилелиниң кежигүннериниң политиказыгга болгаш күш-ажылчы идепкейи дыка бедээн. Ниитиниң ажыл-агыйынга ажылдаары алдарның херээ болу бергеи. МАР-ның Күш-ажыл Маадыры деп хүндүлүг атты 6 чыл дургузунда 18 каттыжышкын кежигүнү чедип алган.

Ажылга оназа чедиишкиннерлиг болган 600 ажыг көдөө ишчилерни съездиге баар делегаттар кылдыр сонгаан.

ДАШТЫКЫДАН ЧАА МЕДЭЭЛЕР

ПАРИЖКЕ БОЛГАН БЕСЕДА

ПАРИЖ. (СЭТА). Ле-Бурже аэродромнуң чоогунга «ТУ-144» самолёттуң ооң-ондакы таваржы бергеиниң байдалын болгаш чылдагаанарын илереңир талазы-биле совет чазак комиссиязының баштыңы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазының оралакчызы Л. В. Смирнов Франциянын чепсектиг күштер министри Р. Галлебиле ужурашкан, оон-биле чугаалашкан.

Депшилгелиг хемчег

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның чазаа тараапы мөөңү-биле садарынга күрүне контролюн тургускан. Депшилгелиг ол эгелээшкин амыдыралга чедиишкинниг боттанып турар. Күрүнеиин тараа кадагалаар черлериниге чаа дүүктүүн 3 миллион 360 муң тонна тараазы киргеи.

Индий национал конгресс партияның даргазы Ш. Д. Шарма ол партияның ажылакчылары-биле Делиге чугаалашкан. Чазактың алган ол депшилгелиг хемчээн боттанырарын бооглаар деп, реакция күштери оралдажып турар. Ш. Д. Шарма аңаа айтур шавышкын бээрииче кыйгырган.

ШЫН

Бистиң кандидаттарывыс

ТӨЛЕПТИГ БИБЛИОТЕКАРЬ

— Мындыг эге-биле кымнын дугайында бижиириң ол?—деп, менден кайы-бир номчукчу айтыра бээр чадавас. Айтырып турда харыылаар апаар. Ажып алган социяларын эрттиргенивисти айтыра бээр чадавастар дээвиг. хүн демдеглелдеринии дептерилеп О. Саган-оолдуң «Төрээн кижилер», А. Даржаанын «Демир оглу» деп чогаалдарынга эрткен номчулга конференцияларын сагынмышаан, ушта бижип алган.

«Адыраам, суурнуң чонундан аңгыда малчыннарга, тараажылларга номнарны чедирип турарывыс кандыгыл?»—деп, боданмышаан, улай бижээн: «Көдээ библиотеканың чанында 4 кожер библиотекажыгаш бар. Оларның үжү — хойжу бригадаларда, а бирээзи — механизаторларның хову турлаанда. Ол номнар колдуунда тыва чогаалчыларның болгаш очулдурттунган чогаалдар. Ооң солулгазын ай санында-ла чорудуп турар. Ниитизин-биле алырга, 2 малчын бир айда-ла бир номну номчуп турар. Кол сорулга — кижи бүрүзү айда бир номну номчаан турарын чедип алыры Сөөлгү үеде номчукчуларның чечен чогаалга суңдулуу улгадыл турары көрүнүүр...».

Библиотеканың ном фонлузу 5813 четкен, а номчукчулар саны 480 кижи. Бо сантүнүү Мария Сюрюнотовна кандыг-даа даңзылар, картотекалар ашпайн ыяк билир. Ол хамаан чок көдээ Культураның бажыңынга хамаарышкан чүүлдерни, харын-даа бүдүн салбырның ажыл-амыдыралын Хертек эки билир. Ол клубка 16 чыл, а библиотекага — 2 чыл ажыр ажылдап турар. Ол ышкаш Мария Сюрюнотовна совхозта парткомнежигүнү, салбырның профавилел организациязының даргазы, дээш өске-даа хөйнинги ажылдарында киржип турар болгаш чону ана чоргаарланыр, хүндүлээр.

Мария Сюрюнотовна ийи чыл бурунгаар район Советиниң депутадынга соңгуттурган. Депутат — күрүне ажылдакчызы болгай. Күш-ажылчы шылгарал дээш деп медальдың ол эдилекчизи чонуң идегелин хандырып, бичe сеткилдиг, сагыш човавчал чоруун болдунуң соңгукчуларының мурнунга бүүредип келген. Чонның ортузунда чурттап, ажылдап турар депутатка өй-шаанда айтырыгны тургузуп, шиитпирлээр үжүрлүг чүүлдер-ле хөй. Оон оода-ла ийи-бир чижектерден сактыптарын диледирмге, ол мындыг таварылталарны чугаалады:

— Ажыл-амыдырал, ажытөл, оран-сава дээш кандыг айтырыглар турбас дээр. Бода бүгүвү шиитпирлээрингe чонуң төлээзи болганында үнүп кадып, холуп-биле тутчуп тургаш киржир апаар сен. Бистиң суурувуста ажылдап турар тускай эртемниглерниң бичии уругларын тургузар ясли-сад чок, бергедеп турдувус. Ону өөренип көртеш, айтырыг тургузуп келгенивистиң соонда, 15 уруг турар ясливи түткан бөлгаш бо хүннерде ажылдап турар. Бистер чүгле чаштар эвес, а назы-харыы улгатканы кырганнарывыстың дугайында база сагыш салып турар бис. Бистиң суурда Саая Кыпыл деп пенсионер бар. Ол үр үеде хоочурап аарыг келген. Анаа дузаны агыт-кварталарга дамчыштыр бааа чедиргеп бис. Ол ышкаш Аксы-Барлыктың Культура бажыңы чоокку чылдарда түттунган, чаа-даа болаа, кышкы үеде оон одалгазы бакырап, ол дугайында хомудалдарга киржип келген. Ону чоокта чаа чугаалажып көрдүп, бо чайык одалга шутумун чаартырын шиитпирлээн. Ол ажыл ам эгелей бергеп. Мындыг ажылыг чижектерни хөйү-биле чугаалап болур».

Тываның Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң үнүшкүнүүт хуралы СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң хуралдаар залынга болуп турган чүве. Чапсар үеликде Мария Сюрюнотовнадан чогаалчылар оларның номнарын чон кайы дирe номчуп, кандыг санал-онаадыг болуп турарын сонуургаан тур.

— Мээң номнарым силерниң библиотекаңарның дептиргиринде шимчеш дивейн турар эвес ышпаан?—деп, хоочуун чогаалчы С. Сарыг-оол баштактавды.

— Чок, Степан Агбаанович, силериниң номнарыңар үргүлүү номчукчуларда, карттары безин үлүүртерги алей берген болдур иймн — деп, библиотекарь харылады.

Мария Сюрюнотовна чогаалчылар-биле чугаалажып турда, оон ажылынга ыяа, өзүлүү-ла номну чонга тарадыр дээш сундулуун эскердим...

Аалы уругаарының неап, мурнакчы библиотекарь Мария Сюрюнотовна Хертекти ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик районнуң Советиниң депутадынның кандидалыята бо чылын бээа катап дешпиткен. Чаңгыс чер чурттутларының бо улуг идегелин Хертек бадыткап шыдаар дээрзинге бүүрел улут.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТА: депутатка кандидат, коммунист Мария Хертек.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Литература болгаш уран чүүл

хүннерингe

ХЕНЗИГ ЫНАЙ САГЫЖЫМГА

Элээш, суг, үнүп шыпкан,
Өзээ изин хайлып турар,
Эәргиштелген бомбүрзектин
Өөрүшкүлүг төлү-дүр мен.
Эртен-кежээ, дүне-хүндүс
Будум-биле оран тепсеп,
Эрээн ала хевис кылдыр
Муң-муң истн сырып чор иен.
Балык холдаар чинге суглуг
Чаа-Хөлден аъттангаштың,
Баскан черим ырак-ырак.
Шайлаан ажым мөвей-көвей.
Делегейниң кежик төвү
Москвага баазып чор мен.
Делгем чуртум, улуг чонум
Бодап алгаш чоргаар чор мен.
Элээш, суг, үнүш шыпкан,
Өзээ изин хайлып турар,
Эәргиштелген бомбүрзектин
Өөрүшкүлүг төлү-дүр мен.
Ынак чуртум чурумалың,
Шынчы чонум ижин, күжүн
Ынай хензиг сагыжымга
Сыныргаштың шыгжап чор мен.

Ал. ДАРЖАА.

ТӨРЭЭН ЫНАК ХООРАЙЫМ

Улуг делгем чуртувуста
Ырда кирбээн булуң бар бе,
Уруг чаштан өскен черге
Ынакшывас чүрек бар бе,
Ынак эргим Кызылымга
Ырым база чаңгыланзын
Уран холга шеверзеткен
Улуг тудуун улам бедээн
Эртем утаан, амыдырал
Енисей дег шапкын хөгжээн
Азий диптиң төвүн каастаан
Аныяктар оравы сен.
Чалыы назын чечектелген,
Чараш ырлар чаңгыланган,
Аткан даң дег эргим чараш
Анай-карам өскен чурту
Хувээректээн, Кызыл, Кызыл,
Хүлүмзүрүг ораны сен.
Саяннарның чечээ
Сагланайның туру,
Ак-көк хемниң чалгыы
Аян тудуп чыдыр,
Ынакшылым Кызыл,
Ырым, шүлүүм Кызыл.

Е. ТАНОВА.

ЧУРУКТА: Тываның күрүне филармониязының цирк-эстрада бөлүүнүң артизи Внермаа Байыр-оолдуң «Лимби» деп танцыны көүседип турары.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының талазы-биле комитетте

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле Ленинчи болгаш күрүне шаңналдарының комитеди 1974 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсырынга сүмелээн ажылдарны хүлээп ап турар.

Ленинчи шаңналдарны тыпсыры-биле социалистиг реализмниң болгаш архитектураның онза шылгарангай чогаалдарын саналдап болур. Олар коммунистиг культураны хевирлеп тургузарынга улуг салыышкынны киирер, бистиң ниитилелдиң сагыш-сегкил амыдыралын байлакшыдар, уран чүүл талазы-биле сайзырангай, бүгү үдуска пептерер, хүлээттинген, совет Уран чүүлдүң делегейге ужур-дузазын быжыглаар үжүрлүг. А от ышкаш Ада-чурт эртемин хөгжүдеринге улуг салыышкынны киирип, оон делегейге ужур-дузазын быжыглаар литератураның, уран чүүлдүң, архитектураның теориязының база төөгүзүнүң талазы-биле ан шылгарангай ажылдарын база хүлээп ап турар.

1972 чылдың октябрь 15-тен орай эвес парлаттынган (кылдынган) ажылдарны хүлээп алыр.

Оон-биле чергелештир комитет 1974 чылдың Күрүне шаңналдарынга саналдаан ажылдарны база хүлээп ап турар. Ажылдарны 1973 чылдың декабрь 15-ке чедир хүлээп алыр.

Литератураның болгаш уран чүүлдүң ан-не талантылыг, онзагай. чогаалдарын, онза чараш камналгалыг архитектура түдүгларын, литератураның, уран чүүлүн болгаш архитектураның теориязының база төөгүзүнүң талазы-биле ханы шинчилелдерин ССРЭ-ниң күрүне шаңналдарын тыпсыры-биле саналдап болур.

Бо чылдың июнь 15-тен орай эвес парлаттынган (кылдынган) ажылдарны хүлээп алыр.

Чаңгыс-ла ажылды Ленинчи болгаш Күрүне шаңналы тыпсыры-биле харын үгда саналдап болбас.

ССРЭ-ниң литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединиң моон адаанда адресинден ажылдарны саналдап, киирер талазы-биле бүгү айтырыгларны салып болур: Москва, ГСП-4, Неглинная кудумчуу, 15. Телефоннар — 223-44-67, 223-19-30.

Сести даялаан

Мөген-Бүрен хемниң бажы делгем-даа, оларны, суттаны база тазырымчалыг оран. Колхозтуң сарлыы чылгызы болгаш шаар малы ол левискээрде өзүп турлагжаан. Бо чылын бөрү мурнуку үелерге бодаарга алаан көскүлеп анарган, малчынарга амырдыт бербестээн.

Колхозтуң хойжузу Иргит Көжербей доокта чаа бөрү эскерипкеш, ону черле узуткаар соруулга-биле ийи хүн сүрүп келген. Шудургу хайгаарап, истеп келгенивиң түңнелиниде Туруглуг Кара-Сутхан үнүр тыылган: беш кыс, үш ар бергекти анчы өлүрген.

А. БЕГЗИ.

Мөңгүн-Тайга район.

Маргылдаа уламчылавышаан

Волейболга республиканың бирги черн дээш Кызылдың, Хову-Аксының болгаш районнарның шилиндек командаларының түңнел ошну Кызылдың № 2 ортумак школазының спорт залдеринде уламчылап турар.

Дөрт ужуражылга соонда болук бүрүзүндеи түңнел маргылдааларга киржир командалар илереп эгелээн. Бирги болукте Кызылдың шилиндек командазының спортчулары чангыс-даа аштырыышкын чок чоруп орар. Оң команда Чөөн-Хемчиктиң, Барыын-Хемчиктиң, Улуг-Хемниң командаларын уткан.

Ийиги болукте эрткен чылгы республика чемпиону — «Динамо» командазының ойнакчылары боттарының удурланыкчыларын чиигн-биле удуп, бирги черде чорун түрар. Хереэженнерниң командаларындан Кызылдың шилиндек командазының волейболистери аштырыышкын чок чоруп орар.

Зона маргылдаазында

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Делегейге бирги чер дээш, зона ааны-биле болуп турар шыдыраа маргылдаазының бешки салында Эстевас даяи шыдыраачы Ларсенге уттурупкан, а Горре — америк Бириге уттурган.

Радулов — Глигорич, Корчной — Кузьмин болгаш Тайманов — Карпов оларның салыглары хаймынашкан. Дөртку салыгдан Бирн биле Смейкалдың ойнаашкыны хайыыр болуп доозулган.

Рукавин — Куэллар, Смейкал — Ульманның салыглары доозулбаан, соңгаарлаткан.

Тукмаков — Таль болгаш Хюбнер — Кинтерос оларның салыы Тальның болгаш аргентин шыдыраачының ааражының ужурунда болбаан.

Телевидение

ИЮНЬ 10-ДА
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10 — Өөнүт телекөргүзүг. Школачыларга. «Будильник». 12.40 — «Бистиң школаның оолдары». Хөй серияглыг уран-чечен телефильм. Польша. 5-ки сериязы. 13.00—Мультфильм. 13.15—«Бөгүн чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнү». ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр министри Н. Н. Тарасовтуң чугаазы. 13.30—Чиик үлетпүр ажылдакчыларынга концерт. 14.00— «Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларынга». «Рота командири». 15.00—Өөнүт телекөргүзүг. «Кино аян-чоруктарның клубу». 16.00 — Өөнүт телекөргүзүг. Бокс талазы-биле Европаның чемпионады. Түңнел оюн. Белградтан дамчыдылга. 16.20—16.30—Чапсар. 16.30 — Спорт программазының уламчылы. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30 — «Бүгү-ле сеткилиндеи».

КЫЗЫЛДАН
20.15— «Саян кырында пежээ». Дамчыдылга. 21.10— Н. В. Гоголь. «Ажыл-ишчи книжиниң эртеми». Телешин. 21.40 — Телесөк.

МОСКВАДАН
21.55 — Өөнүт телекөргүзүг. Футбол талазы-биле делегей ужуражылгазы. ССРЭ—Англия. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнан дамчыдылга. 20.50—00.20 — «Үе». Информастыг программа.

ИЮНЬ 11-ДЕ
КЫЗЫЛДАН
19.00—Телемедээлер. 19.10 — «В. И. Ленинниң чагаазы». Документалдыг фильм. 19.30— «Хөй-нимтн амыдыралының экраны». Дамчыдылга. 19.50 — «Волганың автомобиль заводу». Телефильм. 20.15—Телемедээлер. 20.30—«Арыг хар». Документалдыг фильм. 20.40— «Политиктиг өөредилге чылының түңнелдерин». Беседа. 20.55—Чарлалдар, реклама. 21.00 — «Алдын чагыргазыга». Уран-чечен фильм. 20.35 —23.00 —«Ковперт.

Агаар

Бөгүн республикага буттугаглап каан түрар хүн болур, бичии чаашкыл чаар. Хаттың дүргени секундада 5—10 метр. Агаарның температуразы 22—26 градус чылыг. Кызылга бичe булуттагылаар, хүннүң ийиги чартынында тоолуг эвес чаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр. Температура 22—25 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 10-ДА
«НАЙЫРАЛ»: «Гном Бимбонун тооллары» 9.30, «Чарлаштың кадмыы» 10.50, 12.50, 14.50, 16.50, 18.50, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Келир үе дугайында сактышкыннар» 13.30; «Чайгы дүштер» 11.20, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Прерия» 13.00, 15.00, «Ромео биле Джульетта» (2 сериязы, катай) 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кино тыныды» 9.30, 10.50, «Агартыкчан ат» 12.50, 14.50, 16.50; «Шымбай оолдар» 18.50, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Оңтарвонуң эриктеринге ужуражылгалар», 13.00, 14.50; «Үш мушкатёрлар» (2 сериязы катай) 16.40, 20.00 шактарда.

ИЮНЬ 11-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Кадай ыыс» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шымбай оолдар» 15.00, 16.35, 19.00, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чайгы дүштер» 15.30, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кино тыныды» 10.20; «Сапыктыг Диспейния чаа ужуралдары» 12.20, 14.20; «Чардаштың кадмыы» 16.30, 18.50, 20.30 шактарда.

Шүүлде маргылдаазынга киржир эрге дээш

Чүрттүн футбол чемпионадының өгелей бергенинден бээр ийи-де ай эрткен. Ынчаарга улустар аразының чүгула маргылдааларын черле күзүп эртирер чаңчылдыг турган ССРЭ-ниң шилиндек командазы делегей чемпионадынга киржирлерни шилип алырының ийи ужуражышкынынга киржи каапкан. Бо чылын дээди чергелиг командаларның хөй нуруузу спортчуларның мергежилин улам бедидеринiң үндезинин ыяк тургускаш, белеткел үезин үре-түпкелдиг эрттирген. Ынчангаш шилиндек команданың ойнакчыларының шыдалы эрткен чылдаазындан черле бедик. Ынчанмыже бистиң футболистеривис дээре деннелдиг болурун ам-даа чедип албаан. Ынчалла-даа совет шилиндек команда Ирландия биле Францияның командаларын тиилээш, бодунуң онаашкан болуунге бирги черни ап үнген.

Ам футбол талазы-биле бүзүрелиг биилиглернiң хөйү этакалаар оюнну үнелеп турар. Атакалаары деп чогум чүнү ынча дээрил? Ойнакчыларның шупту-зун бурунгаарлаашкыыче киирери бе? Футбол оюнунуң кол негелдези— түс-түс ойнакчыларның маргылдажын ойнаарында болгай. Команда ажарын чедип алгаш, инициативаны эәлээр, ужуражышкынны эрттиреринi холга тудар, атакалаар. Ынчангаш бөмбүк дээш үргүлүү демисел чорудар, ону ап алгаш, шын ажыглаар, оюннуң эң эгезинден тура доостурунга чедир бедик темпилиг болуруи деткиир болгаш мурнай бөмбүк эрттир тевер сорулга бистиң футболистеривистиң мурнунга тургустунуп турган.

ССРЭ-ниң шилиндек командазының футболистерин чеп үнелезе чогуур. Олар шупту-зу — хоочун ойнакчылар: Е. Рудаков, М. Хурцилава, В. Капличный, Р. Дзодзуашвили, В. Муитян-даа, аныяктар Е. Ловчев, С. Ольшанский, А. Андриасян, О. Блохин, В. Кузнецов, Ю. Васенин-даа — харыысалгалыг маргылдаа оюннарынга тиилелгеже сорук-чүткүлдүүн көргүскен, совет футболистиң эң эки шынарларын илергейлеп көргүзер чүткүлдүг ойнап белген. Ылангыя ойнаарының аргазынга алдагалдарлыын тренерлер, көрүкчүлер-даа эскерип келген болза-даа, олар ындыг мөзүлүүн көргүзерин тодаргай хире-чергелиг-биле чедип алган.

Шилип алыышкын оюннарынга чедишкин өөрүнчүгдаа бол, ону эвин эрттир хөөретпезе чогуур. Бурунгаар базым кылган бис. Оон ынай кылыр базымнарга улуг күжениишкиннер база негеттинер. Футболистер ойнаар болгаш тиилээр деп ылап күзелдиг-ле харын. Шилиндек команда бедик негелделиг болуру-биле, белеткелдер эрттиреринiң ылап үнелээри-биле дүшкеп найыралдыг. Ындыг болганда, команда эки түңнелдерни чедип ап, эрткен маргылдааларга илереэн четпестерни ажып эртип шыдаар.

Чоокку болгаш ыраккы келир үеде-даа чедип алыр сорулгалар ССРЭ-ниң шилиндек командазының мурнунга тургустунуп турар. Июнь 10-да бистиң футболистеривис делегей чемпиону чораан Англияның шилиндек командазы-биле, июнь 21-де амгы чемпионнар — бразильдер-биле Москвага ужуражыр. Ындыг төлээде, Европаның болгаш Мурнуу Америкaның футболистериниң ийи хүрээленiнiң чогум кайы хире мергежилдиин шөлге көре бээр бис. ССРЭ биле Франциияның шилиндек командаларының маргылдаа оюнунга ГФР-ниң командазының тренери Г. Шён келген. Делегей чемпионадының будуузунде оюнга чаа аргалар тывылганын футбол талазы-биле тускай эртемнигларнiң көре тыртып алыксап, шиитпирлиг маргылдаа үе-чадазында кандыг-бир онза ужуралдарга таваржы бербеэнiн бодаап, ол аргалар-биле чепсегленип алыксап турары оон база катап биилинген.

Эң хүүзүнүн маргылдаа ужуражышкыннарынга бистин шилиндек командавыс эң шыырак аланчылар-биле ачыр-дачыр боп алыр дээш, бодунуң эң эки талаларын тодаргай илередип көргүзерин, оларны улам калбартырын, командаиың четпестерин тодаргайлап алырын кичээр.

Бо сезонда чогум алыын бодаар сорулга — делегей чемпионадынга киржир аргe чедип алыры болур. Перуниң азы Чилиниң шилиндек командазы — чогум кымнар-биле бистиң күжүвүстү шенежир апаарывыс билдине бергенде, «ктябрь —ноябрьда ол сорулганы шиитпирлээр апаар. Олар боттарының аразынга шиитпирлиг, ушкү маргылдаага август 5-те Монтевидеога ужуражыр деп турар. Ол маргылдаа кандигдаа түңнелдиг болган турар болза, шыырак дээн аланчылыг болган турарывысты баш бурунгаар чугаалап болур. ССРЭ-ниң шилиндек командазының ойнакчыларының, оон тренерлериниң болгаш клубтарда ажылдап, чүрттүн тергиин командазынга футболистер белеткеп берип турар аштеривистиң күжениишкиннери чогум-на ол аланчыны улуп алырынче, 1974 чылдың бирги черин алыры дээш шүүлде маргылдаазынга киржир 16 команданың санынга киреринче угланган.

Е. ГОРЯНСКИЙ,
ССРЭ-ниң шилиндек командазының улуг тренери.

Ужуражылгаже чалалга

1973—74 өөредилге чылында училищениң бир болгаш үш чыл хуусаалыг салбырларынга өөренип киреринче 8 болгаш 10 класстың доозукчуларын Кызылдың № 35 ортумак профессионал-техниктиг училищезинин коллективи чалап тур. Анаа олар штукатурнуң, малярның, чазаныкчының, автокрановщиктиң, башеннiг краннар машинизиниң, арматурщик-канпакчыларның мергежилинге өөренип алырлар.

Башкыларның болгаш сургуулдарның амыдырал-чурталгазы, ажыл-иижи-биле тодаргай таныжып алыр дээн кижилер июнь 16-да болур «Ажык ажиктерниң хүнүнге» келирiн чалап тур. Олар сургуулдарның общежитиезин, өөредилге кабинеттерин, мастерскаяларын көрүп, башкылар, сургуулдар, бүдүрүлге өөредилгезиниң мастерлерибиле ужуражып, бот-тывынгыр уран чүүлдүң концертин, спортчу маргылдааларны сонуургап болурлар.

Ужуражылга, оюн-тоглаа хүнүскүнүң 12 шакта эгелээр.

Хоорайның болгаш районнар школаларының өөреникчилерин, ада-иелерни училишеже чалап тур бис.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

Өөренирлерге

Владимир областа Вязники хоорайда Карл Либкнехт аттыг фабриканың фабрика-завод өөредилгелиг школазынга 7-10 классчар доозиан 15 харган өрү назылыг херээжен уругларны кээп өөренириичe чалап тур.

Бо школага пос-даавы аргыырының мергежилдеринге өөредир. Анаа өөренириниң хуусаазы 12—15 ай болур. Маңаа өөренип кирген уругларны халас чемненилге, ниити чурттаар чер-биле хандырар. Өскүс уругларга келер ийик-хеп аймаан база халас бээр. Анаа өөренип киргеннер практикалап ажылдап, төлевирлиг ажылче киргиже чедир өөренирикчиларга төлевирни алырлар.

Ол школага өөренип киреринге төрүттүнгенiниң херечилели азы паспорту, билиниин дугайында документизи, чурттап турар черинден шынзылгазы, № 286 дугаарлыг эмчи шынзылгазын, өг-бүле байдалының дугайында шынзылганы, бодунуң дугайында характеристиканы болгаш 4 безек хөрек турукту эккээри чугула.

Фабриканың чанында клуб, театр, парк, стадион, ажылчын аныяктарның кожээки школазы, хөвең-удазын техникуму, болгаш институттуң бот-өөредилгелиг салбыры бар. Маңаа өөренирин күзээннер Кызыл хоорайда Комсомольская кудумчузумда 23 дугаар бамында В. И. Гришуктан кээп айтырып, ужурун билип алырын дыңнадып тур. Анаа июнь 2-дэн 29-ка чедир, июль айның 2-дэн 20-ге чедир келирин чалап тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет түргүзүг киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг 1757.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС —01013.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 136 (9211) | Вторник, 1973 чылдың июнь 12 | 1925 чылда үндезилеттингеш. | Өртээ 2 кап.

ЭЛЕКТРОГРАД ТУТТУНАР!

МИНУСИНСК (Красноярск край, СЭТА-ның корр.). Саян девизиларының бүдүрүлге комплексиниң составына кирер ужурлуг баштайгы үш заводтуң дежээн Минусинскиниң чанында салып эгелээн. Бо беш чылдың төнчүзүнде-ле кодаа ажыл-агыйга хереглеттинер чылыдыгга дериг-херекселдерин болгаш стандарт чок чүүлдерин ашаа бүдүрүп эгелээр ужурлуг.

Минусинскиниң маркалы күчүлүг турбогенераторларга болгаш электри моторларынга-даа, ток хемчээш, таарыштырар трансформаторларга, күштүг вольтулуг аппаратураларга-даа, бажыңга эдилээр электри херекселдерине болгаш өске-даа дыка хөй кылыгларга шеглүү шелир. Ол бүгүнү кылып үндүрер төлээде, электри техниктиг үлеттирүнүң өске-даа хевирлиг бүдүрүлге черлерин база тудуп тургузар ужурлуг. Олар шупту 200 гектар шөлге турар. Ол бүдүрүлге черлериниң чангыс черде мөөңнеттинип, тудуш харылзаалыг болуру улуг экономиктиг ажык-дузалыг болур. Чүгле чангыс-ла коммуникациларыны кылырга беши он-он миллион рубль капиттырлыр.

Ол чаа заводтарга бистиң чүрттүн дериг-херекселдерибиле кады социалистиг экономиктиг интеграцииниң программалыг ёзугаар Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чүрттарынга кылган машиналар болгаш херекселдер база ажылдаар.

КАА-ХЕМЧИЛЕРГЕ БЕДИК ШАҢНАЛ

Каа-Хем районунуң ажылчы чоннары өрткен юбилейлиг чылда кодаа ажыл-агый продуктуларын бүдүрер, күрүнеге садар талазы-биле улуг чедиштиккиннерни чедип алган. Район чүрткә 37 мун ажыг тонна тараапы саткан, гектарга оваажыр 18,5 центнер дүжүттү өстүргеш, ажаан алган. Мал ажылынга база бедик бөргүүлер чедип алдынган.

Ыянгайган өрткен чылдың түңнелдери-биле чүрттүң мурнакчы болган 25 районнарының санынга киргеш, Каа-Хем район ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болган ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу база 10 мун рубль-биле шаңнаткан.

Районнуң кодаа ажыл-агыйының мурнакчыларының субботада болган чөвүзел хуралынга ол бедик шаңналды Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы В. Е. Серяков тыыскан.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

Тарааны дүрген, бүрүн ажаап алыыл!

Чүрттүң бүгү механизаторларынга
Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чагаазы

СЭКП ТК дүжүт ажаап алырынга болгаш тарааны, база чер ажылының өске-даа продуктуларын белеткээринге үлегерлиг белеткениринче, организастыг эрттиреринче чүрттүң бүгү механизаторларын Украин ССР-ниң комбайнерлериниң кыйгырган чагаазын чүүлдүг деп көрген.

Украин ССР-ниң механизаторларының төлевилээни чижектиг хемчеглерни практикага чер болганга ажыглаары дүжүт ажаап алырының хуусааларын кызырар болгаш оон чидириглерин эң эвээш хемчээлдиг болурунга чедирип тургаш, тарааның ниити чыылдазын улгаттырарынга улуг ажык-дузалыг болур деп чүвени барымдаалааш, ук чагааны чугаалажып көөрүн организастаарын, дүжүт ажаап алырын организастыг база бедик шынарлыг эрттирер талазы-биле боттуг хемчегларни колхоз, совхозтарга төлевилээш, боттандырарын эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, СЭКП крайкомнарынга болгаш обкомнарынга дааскан.

Эртем эштер!

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлериле, беш чылдың онаалдаларын күүседирип дээш, совет кижилер улуг патриоттуг, кедүрүлгүшкүнүүн бодаалы-биле ажылдап турарлар. Коммунистиг партияның болгаш оон Төп Комитединиң үнүрттүлгээзи-биле бистиң чүрттүң чедиш-кинниерни бисие чаа күштү немеп турар.

Боттарывыстың эрес-маадырлыг ажылдывыс-биле хөй националдыг Төрээн чүрттувустуң күчүзүн бижыттаарынга салышкынывысты киирип турарывыс дээш, аасхежиктиг бис. Мурнувуста тараажыга эң-не чугула үе — ажаап алышкын. Ыянгайган мындыг күжениишкин-биле, кандыг аргалар-биле ажаап алышкын үезинде ажылдаар болдур бис, оортан дүжүттүң салым-чолу, бо чылдың болгаш бүгү бөлүк чылдың планнарын болгаш түңнеглерибисти күүседиривис хамаажыр.

Украинаның комбайнерлери, республиканың механизаторларының барык миллион армиязының төлээлекчилери бистерия партияның болгаш чүрттүң мурнунга бедик харысалгалыг болурунуң медерели сорук киирип турар, ыянгайган ам келир ажаап алышкынны кончаар эң-не эки чорударының талазы-биле боттарывыстың ажыл-херээвисти болгаш планнарывысты чугаалажып коор, сүмелеңир дээш бодал-биле бо чагааны силерге бижип тур бис.

Украин кодааның ажыл-ишчилери беш чылдың үшкү чылында улуг соруглаларны шиитпирлеп турар. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның кыйгырыгын бүгүлээр республиканың тараажыларының Краснодарның чер ажылдакчыларының патриоттуг эгелээшкинин иези-биле деткиү. Бүгү-эвилелдиг социалистиг чарыжыгга идепкейли-биле киржи бергең болгаш 1973 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Дараазында соруглаларны күүседири көрдүнген: тараанын пинти чылдазын 40 миллион тоннадан ажыгны эвир, гектар бүрүүнден-ле 25—26 центнер тараанны, 18,2 центнер тарымал тоорукту, 295—300 центнер чигир свёклаанын ажаап алыр, картофель, нотаалар, мал чеми болгаш өске-даа культуралар бүдүрерин дыка ковудедир. Колхозчулар, совхозтар ажылчыннары, тускай артемнигер алдынган социалистиг хүлээлгелерин партия организацияларының удуртулгазы-биле чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күжениишкиннерин үндүрүп турарлар.

Ажаап алышкын — тараавы болгаш өске-даа продуктуларны бүдүрерин болгаш белеткээрин өстүрери дээш демиселдиң шиитпирлиг үезин болур. Ол херекке планнаттырлыг салышкынны кодаа механизаторлар киирер хүлээлгелиг. Ыянгаргга комбайнерлериниң, трактористериниң болгаш чолаачыларның ролю онаа улуг, чүге дээрге ажаап алышкынның үезинде өстүрүп алган тараанын салым-чолу бүрүүнү-биле оларның холунда турар болгаш.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың могат чок сагыш салышкынының ачызында сөөлгү чылдарда колхозтарның болгаш совхозтарның техниктиг чепсеглениишкинин дыка өскен. «1973 чылда дүжүт ажаап алышкынын болгаш кодаа ажылагый продуктуларын белеткээрин хандырар дутайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында ажаап алышкынны үлегерлиг чорудар талазы-биле тараажыларны херектиг бүгү чүүлдер-биле хандырарының бодаазы сиңниккен.

Партияның ол сагыш салышкынынга харыы кыдыр көдээ ажыл-агый ажылдакчылары, хамыктың мурнунда бистер, механизаторлар, ажаап алышкынны ылап белеткелдиг утказуур ужурлуг бис. Од ажылдың чедиишкинниг болуру ажаап алышкынның бүгү техникаазын, транспорт чепсээн өй-шаанда болгаш бедик шынарлыг белеткээриндең, ажыл-агыйларның механизатор кадрлар-биле хандырыгганындан, оларның мергежилиндең хамаажыр. Амгы үеде ажаап алышкынның бүгү техниказының септелгези дооступ турар. Бо чылын Украинага 90 мун хире тракторист-машинистерни болгаш комбайнерлерни, 25 мун ажыг чолаачыларны белеткээн. Ажаап алышкын эгелээринге чедир колхозтарда болгаш совхозтарда тараа ажаап алыр оң комбайн база ынча санныг трактор бүрүзүнге-ле туспажында 16 комбайнер болгаш 15 тракторист онаажыр. 200 мун ажыг көдээ механизаторлар бүдүрүлгеге ажылдавышаан, курстарга тускай белеткелди арткан. Амгы үеде тракторист-машинистерниң чартыктан хөй кезии бирги болгаш нияги класстың болуп турар. Улус ажыл-агыйының өскеда адырларында ажылдап турар механизаторлар ажаап алышкын үезинде колдээ бүгү-ле арга-биле дузалажырлар.

Ажаап алышкынга белеткенип тура, дүжүттүң чидиринин чайладырынчо онза кичээнгей салып турар бис. Бир эвес комбайнер бир дөрбелчин метрге чаңгыс-ла сып мажак дүжүрүптер болза, гектардан-на бир пуд тараанны чедир албаазы од болзур. А мындыг гектарлар бисте миллион-миллион. Ыянгайган «Черге чаңгыс-даа мажакты, сыпка чаңгыс-даа тараанны арттырбас!» деп сөс бистиң лозундувус болу берген. Николаев, Кировоград болгаш өскеда областарның механизаторларының хөй чыда дуржулгазынга үндезилөөш, ажаап алышкын машиналарын немелде дөрээлер-биле дерип, тараа төктүп каап болур бүгү черлерни оларның дузазы-биле дүтпап турар. Ажыл-агыйларда тускай комиссиялар ажаап алышкынга техниканы белеткелдиниң шынарын хынап турар. Ажаап алышкын агрегаттары кажан олар эргежок чугула немелде дериглер-биле дерилтинген болгаш тараа төгүлбес кылдыр ыяк кылдынган турда, чүгле ыянгайган оларны хүлээп алыр болгаш ажылче киирген турар. Чүгле бо таварылгада машинага «Д-73» (1973 чылдың ажаап алышкынынче киирген) деп демдектиг машинага кылыр.

Комбайнарыны, жатказларны ажылдаарынга тараанын байдалын барымдаалап белеткээр. Ушкан тараанны ажаарда комбайнарны болгаш жатказларны сып көдүрер херекселдер, эксцентриктиг мотовило болгаш ында мотовилонуң хүртүзүнге дырбаалтарыбиле, хуваакчылар болгаш сып чайладыкчыларыы-биле немей дериир бис. Сывы чавыс тараанны ажаарда жатказа шиттер тудуштуруп, мотовилонуң хүртүзүнге херлиичел чымчак сыскынны кылып алыр, херек апарган таварылгада кезер аппаратты чавызалы эдө дерип алыр бис.

Бо чылын тараа шөлдериниң калбарганы-биле болгаш машиналарга онаажыр ажылботтарының ажыл-агыйынга ажаап алышкынны доозупкаш, чылдың-на чүрттүң чөөн чүк районнарынга барып, ажаап алышкынны орай эгелээр черлерге дузалап турарлар. Бистиң эштеривисти ылангыя Казахстанның тараажылары дыка эки билир. Украинаның механизаторлары бо чылын база-ла комбайнары-биле чөөн талазы районнарның ажаап алышкынынче хаптар деп турар. Ыянгайган бистер баштай бодувустуң черивиске ажаап алышкынны шалыкын доозар ужурлуг бис.

Өөүп турар аргаларны барымдаалааш, немедэ курлавырларны ажыглавышаан, бистерниң күүсээнивис болза:

— Чогуур культураны ажаап ап эгелээринге чедир ийи неделядан орай эвес үеде ажаап алышкынның бүгү техниказының долу белеткелин доозар;

— тараа культураларың он-он-беш хүннүң дургузунда ажаап алыр дээш комбайн, жатка, трактор, автомобиль бүрүзүн болгаш өске-даа машиналарны база механизмнерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар; ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларын кыска хуусаада ажаап алыр;

— биске хүлээндирген техниканы камнаар эдилеп, нефть продуктуларын болгаш артык кезектерни камнаар, күш-ажылдың камгалалын болгаш өртке удур айыыл чок чорук дүрүмнерин шыңгыы сагыыр;

— бүгү-ле күжүвүстү колхоз болгаш совхоз бүрүзү чагыг-планны ыяап-ла күүседип, күрүнеге улам хөй санныг тараанны болгаш өске-даа продукцияны плаядан дашкаар бергин дээш мээңнээр бис.

Эртем эштер!

Тараанны болгаш чер ажылының өске-даа продуктуларының ажаап алышкынынга үлегерлиг белеткеткеш, организастыг эрттирери — бистиң алдарлыг херээвис болгаш Төрээн чүрттүң база партияның мурнунга бистиң патриоттуг хүлээлгевис болур ужурлуг. Улус ажыл-агыйының бо эң чугула сорулгазын чедиишкиниг күүседир дээш күжүвүстү, энергиявысты болгаш мергежилевисти харамнанмас бис.

Чагааны Украин ССР-ниң комбайнерлериниң колхозтарга, совхозтарга болгаш районнарга болгаш хуралдарынга хүлээп алган.

ПАРТИЯНЫҢ ПОЛИТИКАЗЫ— УЛУСТУҢ ТУРА-СОРУУ

(Районнарның партактив хуралдарындан)

«Партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның делегейге ажыл-чорудулгазының дутайыны» чугаалашкан СЭКП ТК-ның апрель (1973 чыл) Пленумунуң түңнелдерин болгаш партия организацияларының сорулгаларын районнарның партактив хуралдарынга ханы тодарганы-биле болгаш ажылхереглү ёзу-биле чугаалажып турар. Эртиен неделяда ыңдыг хуралдар Барыын-Хемчикке, Өвүрге, Каа-Хемге, Монгун-Тайгага болуп эртиглээн.

СЭКП Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазын база оон ленинчи утланыышкынын бүгү коммунистер, ажылчы чоннар бедии-биле үнелеп, бүрүн долузу-биле түүлдүгүнүп, детки турарын актив хуралдарынга санал берген эштер бир үн-биле демдеглеп турарлар. Од ышкаш олар тайбынның чөөн бижыгаарынга СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневтиң аажок улуг аты-хавыяазын сеткил ханыышкыны-биле чугаалап. Төрээн чүрттүң күчүзүн, тайбынның херээн боттарының шудургу күш-ажылы-биле бижыглаар бүрүн шиитпирлиин илергейлеп турарлар.

— Бистиң колхозтуң ажылчылары Төрээн чүрттүң күчүзүн база делегейге оон ат-алдарын бижыгаарынга толептиг салышкынны киирер дээш ховуларга болгаш мал ажылынга шалыпчы ажылдаарын орландажып турар — деп, «Большевик» колхозта тудугжу О. Ш. Ооржак Ак-Довуракты Культура корлуунга болган БАРЫЫН-ХЕМЧИКТИҢ партия активиниң хуралынга чугаалаан. Оон ыңай күрүнеге сүт болгаш эт садарывыңа чартык чыл планын колхозтуң малчыннары күүседип турарын, беш чылдың үшкү чылының часкы тарылгазын бедик деңнелге доосканын, оон-биле чаагай дүжүттүң үндезинин салдынганын ол дыңнаткан.

Дөрт түс ажыг коммунистер киришкен районнуң партактивиниң хуралынга СЭКП райкомунуң дээди секретары Ш. П. Куулар, «Шекпээр» совхозта ажылчын комитединиң даргазы К. С. Ооржак, «Тыва даг-дүгү түдүг» эргелелиниң начальныгы Г. В. Гунин, районнуң шериг комиссары А. И. Иваненко болгаш оон-даа өскелер чүве чугаалаанар. Олар шуптуда СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң төөгүдүг ужурдузазын демдеглевишаан, Барыын-Хемчиктиң болгаш Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлгелеринде, ажыл-агыйларында болгаш колхозтарында күш-ажылчы кедүрүүшкүнүн, чамдык чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларының дутайында доктааганнар.

• • •

КАА-ХЕМНИҢ партактив хуралынга коммунистер СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң түңнелдерин чугаалашкан, СЭКП ТК-ның, оон Политбюрозунуң даштыкы политика талазы-биле ажылчорудулгазын бүрүн долузу-биле түүлдүгүнүп, кол кичээнгейнин ол Пленумунуң шиитпирлерин ханызыбиле пропагандаларынче, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш бүгү ажыл-ишчилеринге күжүн мөөңнээринче утландырган.

СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказының ленинчи принциптериниң тиледелгезин база ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин коммунист бүргүзүнге болгаш ажыл-ишчиге тодаргай, чедиишкиниг кыдыр тайыбырлаары—оларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин улам бедидер— деп, «Бүрен» совхозта партком секретары М. И. Полежаев бодунуң саналынга демдеглээн.

Тайбынны бижыгаарының дутайында могаг-шылаг чок сагыш салышкыны дээш Коммунистиг партияга, Леонид Ильич Брежневке бүгү совет улус-биле бир дөмей, районнуң ажыл-ишчилери кызыгаар чок өөрүн четтиришкинин илергейлеп турар дээрзин партия активиниң хуралынга чүве чугаалаан эштер: СЭКП райкомунуң бирги секретары Н. П. Федоров, «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы Д. Д. Сирота, район Совединиң күүсэкомунуң даргазы К. С. Очур-оол болгаш өскелер-даа медеглээн.

• • •

Партияның XXIV съездиниң ажылдап кылганы Тайбынның программазын боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның, оон Политбюрозунуң ажыл-чорудулгазын, ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин бүрүн долузу-биле түүлдүгүнүп детккээн резолюциинны районнарның партия активиниң хуралдарынга бир үн-биле хүлээп ап турар. Оон-биле кады оларга беш чылдың шиитпиргиг үшкү чылының планнын сорулгаларын, социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседир талазы-биле практиктиг хемчегларни айтып турар.

ХҮЛЭЭЛГЕВИС—1200 ТОННА НОГАА

Тараа болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдеир дээш чер ажылдакчыларының Бүгү-авиел социалистиг чарыжы чүртта калбарган. Аңаа идепкейлиг киржири-биле ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтуң ногаажылары бар аргаларны ажыглаш, мурнуку чылдарның деңнелиндеи күженииишкинниг ажылдап турарлар. Совхозтуң ногаа ажылында 11 механизаторлар ыяшлаттынган. Михаил Рубцовка удуртқан механизаторларның бо бригадазы бөлүктерин хамаарышкан ажылга идепкейлиг киржири-биле ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтуң ногаажылары бар аргаларны ажыглаш, мурнуку чылдарның деңнелиндеи күженииишкинниг ажылдап турарлар. Совхозтуң ногаа ажылында 11 механизаторлар ыяшлаттынган. Михаил Рубцовка удуртқан механизаторларның бо бригадазы бөлүктерин хамаарышкан ажылга идепкейлиг ажылдан турарын демдеглээр ужурлуг.

Совхозтуң ногаажылары 305 гектар картофельди олуртқан. Бо хүннерде 41 га капустаны, 32 гектар огурецти олуртуру дооступ турар. Ол ышкаш помидор, свёкла дээш өске-даа ногаа культураларны олуртуп доозуп түр бис. Капуста, огурец, помидор болгаш оон-даа өске культураларны парниктерге, рассадаларга өстүрүп алыры ыяка берге. Бо ажылга В. Вейцеховская, П. Добынина, В. Иванова болгаш өскелернин-даа улуг-хуузу улуг болган. Оларның хааржактарга маңдынып өстүрген культураларын суурнуң херээженнериниң күжү-биле олуртқулаавыс.

Теплицаларга огурецтерни болгаш көк кулчаны (согунаны) өстүрүп келдивис. Садыг министерствозу-биле керээвис ёзугаар бо чылдың мартган эгелээш 2 тонна көк кулчаны дужаадывыс. Ол ышкаш майдан эгелеп 300 ажыг килограмм огурецти дужаган бис. Огурецти база көк кулчаны март теплицаларда өстүрүп турар. Ында ажылдап турар эштер Нина Хорунжина болгаш Вера Пичугина оларга чоргаараанып, макталп турлар. Бо ногаажылар ук ажылынга ээ-харыысалгалыг чоруун чыл бүрүзүн бадыткап келгеннер.

Теплицаларга ногаа культураларын бүдүн чыл иштинде эвлечештир өстүрүп, совхозка орулга киирип алырының аргазы бар. Бистең чаңгыс-ла четпес чүве — оларны чылдыр олалга системазының чогу болур. Оон ынай теплицаларның иштидакпыш, ында таарымчалыг механизастаашкын чок. Хамык ажылды хол-биле кылырга, бүдүрген продуктуларның өртээ аар, орулга авазын боон турар. Моңу эзе көөрүн планнап турар бис.

Ногаанын бедик дүжүдүн алыры хээрге- — оон ажаалдазынче доктаамал сагыш салыры болур. Бо талазы-биле бистиң ногаажыларывыс боттарынга тускай хүлээлгелерни алганнар. Бо чылын ногаа культураларындан 1200 тонна дужүтту алыр ужурлуг бис. Оон 730 тонназын күнеге дужаар, а ⅓ артканын аъш-чемге хереглээр. Мурнувуста салдынган хүлээлгевисти күүседиривис — боттарывыстың ажыл-иживистен хамаажыр.

А. ЛИЦОВСКИЙ,
агроном.

ЧУРУКТА: Теплицаларда үнген огурецтерни Н. Хорунжина (бартинде) болгаш В. Пичугина оларның ажаап турары.

С. ФЕОНТИСТОВТУҢ фотозу.

Хөй-ниити организацияларында коммунистер

КОММУНИЗМ тургузуушукунун калбартырының үезинде Советтер, профавилелдер, комсомол болгаш еске-даа хөй-ниити организацияларының ролю бүгү талабиле бедзээн турар ужурлуг дээрзин СЭКП-ниң Программазында онзалап демдеглээн. Бистиң партиннис шиитилелдиң удуртуучу болгаш башкарыкчы күжү болганда чүүлүн амыдыралынга ол организацияларының ролюн бедидеринче улуг кичээнгейни салып турар. Оны бир эвес ол организацияларда ажыддан турар коммунист бүрүзү хөй-ниити организацияларының ажылынга ак сеткилдиг болгаш чүткүдүг сагыш салыр болза, ынчаарда чедип ап болур.

СЭКП-ниң Программазынга болгаш партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин күүсеткишаан, Чөөн-Хемчик районнуң партия организациязы бо айтырыгның талазы-биле чамдык ажылдарны чоруткан. Сөөлгү чылдарда партия эге организацияларга Советтерже, профавилелдерниче, комсомолче болгаш еске-даа хөй-ниити организацияларынче кичээнгейни күштедиргеп. Районнуң баа-колхозтарының амыдыралынга оларның ролюн бедидер дугайында айтырыгларны СЭКП райкомунуң пленумнарынга, бюро хуралдарынга болгаш партия хуралдарынга доктаамал чугаалажып көрүп турар болу бергеп. Чижээ, партия райкомунуң бир пленумунга «Профавилелдерниң партийжи удуртулганың дугайында» айтырыгны чугаалашкан. СЭКП райкомунуң бюроларынга: «Профавилелдиң район төвүделиниң ажылының дугайында», «Ленин аттыг колхозта партбюронуң хөй-ниити организацияларын удуртуп турарының дугайында», «Комсомолдуң эге организацияларын ВЛКСМ райкомунуң удуртуп турарының дугайында», «Ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң оргмассалыг ажылының дугайында» болгаш еске-даа айтырыгларны чугаалаптаган.

СЭКП ТӨП Комитединиң сөөлгү чылдарда Советтерниң ролюн бедидеринiң талазы-биле алзаң каш чугула доктаалдарны хүлээп алган. Районнуң партия организациязы оларны удуртулга болдурбушаан, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунга Советтерниң ажыл-чорудулгазын идепкейлиг, колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын хөгжүдеринге оларның салдарын күштедирер, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин модурериниң бүгү болдунар аргаларны болгаш курлавырларны улам долу ажыглаарынга Советтерниң ажыл-чорудулгазын улам идепкейжидер талазы-биле чемгелеринге алган. Амгы үеде бүгү Советтерниң составында 46 коммунист депутат бар. Олар амыдыралынга идепкейлиг киржип турар.

СЭКП райкому сөөлгү үеде удуртуучу совет ажылына кадрларны шилип алырын, таарыштыр тургузарын болгаш кижизидеринге экижиткен. Он ийи көдээ Советтерниң онзулуг даргаларының болгаш секретарьларның 89 хуузу дээди болгаш ортумак эртемниг. Бистең совет ажылдакчыларының школазы ажыддап турар. Анаа идепкелдерни СЭКП райкомунуң, райүүскомнуң болгаш оон кидистерниң харысалгалыг ажылдакчылары кылып турар.

Партия организациялары коммунист депутаттарның ажыл-чорудулгазынга контрольду күштедиргеп. Хүлээлгелерин күүсединп турарының дугайында оларның отчеттарын хуралдарга дыңнап турар. Чижээ, эрткен чылын болгаш бо чылын 30 ажыг коммунист бодунуң ажыл-чорудулгазының дугайында отчеттарын бергеп.

Советтерде коммунистерниң харысалгазын болгаш идепкейин бедидеринiң бир үүлү оларны доктаамал комиссияларның ажылынга киришпирери болур. Ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссиязы удуг ажылды чорудуп турар. Эрткен чылын ол комиссия көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң тос айтырыын райүүскомнуң хуралынга белеттээринге шуут киришкеп.

Советтерде ажыддан турар коммунистерниң идепкейин болгаш харысалгазын бедидер талазы-биле удуг ажылды «Алдан-Маадыр» совхозта партком (секретары эш Ч. А. Ондар) чорудуп турар. Партия хуралынга «Депутаттарның ролюн бедидеринiң дугайында», а парткомнуң бюрозунга «Көдээ Советтиң оргмассалыг ажылының болгаш оңу ажыжидер хемчегларинiң дугайында» айтырыгларны чугаалашкан. Ында коммунистерниң депутат белүү база тургустунган. Олар Советтиң ажыл-херээнiң башкарыкчылары болуп, комиссияның болгаш бүдүрүлгениң ажылында идепкейлиг киржип турар. Чижээ, хойлу Ооржак Дажы-Намчал төрүүр үүс хойга онаалтыр 108 хураганны камгалап алган.

Тараа суггарыкчызы Алдын-оол Кызыл-оол эрткен чылын бодунга бижыглаан 68 га шөлдүң гектар бүрүзүндеи-не 26 центнер дүжүттү алган. Ол эрес-кежээ күш-ажыды, дээш Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңналткан. Ол совхозтуң коллективы бүдүрүлгени эки көргүзүүлерни чедип ап турар. Тараа бүдүрерни болгаш күрүнеге садарын көвүдеткени дээш бо ажыл-агый РСФСР-ниң Министрлер Төвүделиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун ийи чыл улаштыг алган.

ЭРГЕЛЕП башкарарының, ажыл-агыйжы болур чоруктуң, коммунизмниң школазы — профавилелдериниң ужур-дузазы онза улуг. Профавилел организацияларынга соңгуткан коммунистерге негелдени партия улам-на күштелдирген. Бистиң районнуң профавилел организациялары чеди мүң ажыг кижини каттыштырган. Оларның ажылынга коммунистер идепкейлиг киржип турар. Ажылагыйжы соруглаларны шиитпирлээринге болгаш социалистиг чарыштыг улам күштелдирериңге профавилелдерниң ролюн бедидеринiң айтырыгларын СЭКП райкомунуң пленумнарынга, бюроларынга болгаш партия хуралдарынга үргүлүг чугаалажып келген. Элээн хөй партия комитеттери болгаш эге организацияларының профавилелиниң активчилерин шилип алыр, кижилерге болгаш өөредир талазы-биле ажылды экижиткен. 1972 чылда болгаш бо чылын профавилелиниң активчилери-биле чеди семинарны эрттиргеп.

Профавилел комитеттериниң составында 30 ажыг коммунист киржип турар. Алды ажылчын комитеттериниң даргаларының бежи коммунистер, 56 чер-чер комитеттериниң партия даргаларының 25-жи партия кежигүннери. «Алдан-Маадыр» совхозта ажылчын комитединiң даргазы эш Хува, Чадаананың № 1 школазында, район эмнелгезинде комитет даргалары аштер Күжүгет, Сердюкова болгаш еске-даа коммунистер масса чонуң ёзулуг организакчылары болуп турар.

Профавилелдериниң район төвүделi ам үш чыл улай ажыддап турар. Ол төвүдел районнуң партия организациязының деткимчези-биле чер-черде организацияларның roл кичээнгейлиг чорудуп, оларга политиктиг болгаш производствоның ажылдың шиитпирлиг, үшкү чылының планын хүүсаа бетинде күүседири дээш чарыштың калбартырынче, ниитиниң будүрүлгезиниң ажыктыын бедидер, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн өстүрер болгаш продукциянын бот-үнезин чиигедир дээн чергелиг чүүлге айтырыгларже утландырып турар.

Ындыг болза-даа бис профавилелдиң чамдык организацияларының ажыл-чорудулгазын акижидерин ам-даа чедип ап шыдаваан бис. Социалистиг чарыштың организастап турарывыста ёзу бергүдээлээн чорук ам-даа хөй. Чамдык организацияларда профавилелдиниң кежигүннери ам-даа эвээш. Чижээ, «Тыва» совхозта ажылдап турар 400 кижилериниң 315-жи профавилел кежигүнү, ыяш ажыл-агый чериле 139 кижиниң 70-би, АТБ-де 242 кижиниң — 190-ы, ажуп чоруур мехколоннада 325 кижиниң түгле 190-ы профавилел кежигүнү. Профавилелдиң кежигүн дадывырын төлеп турарында четпестер база бар, ындыг фактылар «Сүт-Хөл», «Тыва», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда болгаш № 463 мехколоннада бар. Оон чылдагаавы профавилелдеринде ажылдап турар чамдык коммунистерниң чугула партийжи даалгаларны хынрысалга чок көрүп турарында. Профавилел комитеттериниң ажылының стилин болгаш арга-хевирлерин сайыргайжыдарынче ам-даа четпес кичээнгей салып турар бис.

СЭКП РАЙКОМУ болгаш партияның эге организациялары СЭКП ТК-ниң «Комсомолду удуртур талазы-биле Красноярск крайның партия организациязының ажылының дугайында» доктаалын удуртулга болдургаш, комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазынче, оолдарның болгаш кыстарның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин бедидеринче кичээнгейни күштедиргеп.

Районнуң комсомол организациязы республикада хөй санныгларның бирээзи болуп, 67 эге организациядан тургустунган. Партия организациялары оларның ажыл-чорудулгазынга удуртулганы экижидерин орадаажып, комсомолда кадрларны кижизидеринiң ажылын шыдамык болгаш кичээнгейлиг чорудуп, оларга политиктиг болгаш производствоның ажылдың шиитпирлиг, үшкү чылының планын хүүсаа бетинде күүседири дээш чарыштың калбартырынче, ниитиниң будүрүлгезиниң ажыктыын бедидер, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн өстүрер болгаш продукциянын бот-үнезин чиигедир дээн чергелиг чүүлге айтырыгларже утландырып турар. Комсомол организацияларында партийжи озек ажыл-херээн бажыкпан, секретарьларның 28 хуузу коммунистер. Ындыг болза-даа ол ажыда четпес, ынчайгаш ол ажылга хүн бүрүнүң кичээнгей салырын райком моон соңгаар-даа уламчылаар.

Бис комсомолчу активти партия организацияларының ажылынга база киириштирип турар бис. Секретарьларны СЭКП райкомунуң чамдык пленумнарынга чалап олурүштүрүп-даа турар. Ол чорук оларның харысалгазын бедидип турар. Эге организацияларга партия-комсомолдуң каттышкан хуралдарын эрттиргелеп турар. Комсомолда ажылдап турар аныяк коммунистерниң информацияларын дыңнаарын калбаа-биле практикалап турар. Эрткен чылын 19 кижиниң отчёдун алган.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта комсомол комитединiң секретары Куулар Сечикпаа бодун аныяктарның дайынчы организакчызы кылдыр көргүскен. Хүн бүрүнүң ажыл-херээн чугаалашкан комсомол хуралдары аңаа доктаамал эртип турар. Аныяктарның өөредилгезин организастаанны база эки. Кежээки школада 74 кижи өөренип турар. Совхозтуң бодунда хөөрайның № 35 профессионал-техниктиг училищезиниң филиалы ажыттынган. Үш чыл дургузунда 59 оолдар болгаш кыстар тракторист-машинистиң тускай мергежилин чедип алгаш, совхозтуң төлдеринде эки ажылдап турар, оларның 9-ау кыстар.

Совхозтуң комсомол организациязы социалистиг чарыштың эгелекчилп болган. Дөргүн сүт-бараан фермазының аныяктар коллективи сүт будүрерин көвүдедирип, комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазынче, оолдарның болгаш кыстарның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин бедидеринче кичээнгейни күштедиргеп.

Районнуң комсомол организациязы республикада хөй санныгларның бирээзи болуп, 67 эге организациядан тургустунган. Партия организацияларының

БҮРҮН БИЛЧИИШКИННИГ БАЙДАЛГА

ПРАГА. (СЭТА). Прагага Экономиктиг Дузалажыгга Чөвүлелдиң XXVII сессиязың доозулган.

Сессияны ЧССР-ниң чазаанның Даргазы Л. Штроугал даргалаан.

Сессия ЭДЧ кежигүннери чурттарның кады ажылдажыгаын улам ханыладып, кадбартырының болган социалистиг экономика интеграциязын хөгжүдериниң комплекстиг программазын боттандырарының айтырыгларын чугаалашкан. XXVI болган XXVII сессияларның аразында ЭДЧ-ниң ажыл-чорудулгазының дугайында Күүсечи Комитеттиң идеткелин чугаалашкан. Сессия ЭДЧ-ниң комплекстиг программа хемчегерин боттандырар талазы-биле ажыл хөй комитеттерниң болган доктаамал комиссияларның эдериичи илеткелдерин база чугаалашкан. ЭДЧ кежигүннери чурттар социалистиг күрүнелерин улам сырый каттыштырарынга, ажы-дүнма бүгү талалыг харылзааларны быжыглап, кадбартырынга эргежок чугула бүгү чүүдерни кылып турар деп, сессия дугайында дыннадыгда демдеглээн.

ЭДЧ кежигүннери чурттар боттарының коммунистиг болган ажылчын партияларының удурутулгазы-биле, ажылчы чоннарның күженишкиннериниң, шиптики бүгү материалдыг, сан-хөө нурлавыларын мобилизастаанының, экономиктиг болган эртем-техниктиг кадбак кады ажылдажылгазының ачызында улус ажыл-агыйының планнарын чедиишкинниг боттандырып тургаш, 1972 чылда боттарының улус ажыл-агыйын улам хөгжүдеринге, ЭДЧ кежигүннерн чурттарның экономика күүзүн, политиктиг чаңгыс эвин быжыглаарынга чаа-чаа чедиишкиннерни база-ла оон мурнунда чылдардаазы дег чедип алган.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның национал орулгазы 1970 чылдаазыңдан 1972 чылда шиптиң-биле 11,6 хуу улгатkан. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүүң немештир өзери сайзырагай капиталистиг чурттарта соолгу ийи чыл дургузунда 8,8 хуу болган турда, ЭДЧ кежигүннери чурттарга 15 хуу болган. ЭДЧ кежигүннери чурттарның улустарының чаагай амыдыралдыг деңнелиң улам бедидерин хандырган.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның дем каттыштырып ажылдаарын улам ханыладырын база сайзырагайжыдарын, социалистиг экономика интеграциязын хөгжүдерин үргүлчүлеп келген. Комплекстиг программаны боттандырары ол чурттарның аразында экономика болган эртем-техника талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарының кол утказыннары болу берген.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның садыглажыры болган делегейниң өске чурттары-биле дыштыны экономика харылзаалары улам калбаргап. ЭДЧ кежигүннери чурттарның 1972 чылда шиптиң дыштыны садыг саарылгазы 65,4 миллиард рубль хемчээлдиг болурунга четкен. Делегейниң бүгү чурттары-биле ЭДЧ кежигүннери чурттарның дыштыны садыг саарылгазы 1971 чылдаазындан 10,4 хуу, бараан саарылгазы —10,2 хуу улгатkан.

Улустар аразының харылзааларынга тайбың кожа-хелбөө догунналарының ленинчи принциптерни бадыткаарынче, делегейге дүшкүүрүүг байдалды чавырыдырарынче угланган ЭДЧ кежигүннери чурттарның тайбыңга ынакшыдыг идепкейлиг политиказы, илаңгыя Европага ацгы-ацгы социал-экономика тургузуутлуг күрүнелеринң аразынга ажыктыг экономиктиг, эртем-техниктиг харылзааларны улам калбартырынга тавармычалыг байдалды тургузуп берип турар деп, сессия сеткил ханып бадыткаан. ЭДЧ кежигүннери чурттар өске чурттарның шиптиелел болган күрүне тургузуудан хамаарыгга чонна дең эргелиг, бот-боттарынга ажыктыг болуп, шиптики херектерин холгаардашпас чуруумну барымдаалап тургаш, олар-биле экономика харылзааларын калбартырынга белеңнің база катап бадыткаан.

1972—1973 чылдарда бадылатуынган программа бүгүлээр ЭДЧ кежигүннери чурттарның улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планынга дүүштүр ажылдарны чорудуп эгелээн; экономика политиказының мол айтырыгларынга хамаарыштыр ЭДЧ органнарынга сүмележиилелерни арттырып келген деп, сессия демдеглээн.

Сессия ажыдап турда, БУР-нуң, ВУР-нуң, ПУР-нуң, РСР-ниң, ССРЭ-ниң болган ЧССР-ниң төп план органнарының даргалары Совет Эвилелиниң девискээринге Киембаевтиң чылда 500 муң тонна даг-дүгү байлак арыглаар комбинадын тудуп тургузарынга дем каттыштырып ажылдаар дугайында кол дутуржулгага боттарының чазактарының даасканын бүүгаар ат салган.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның хереглелин ядро энергиязы-биле катай алырга энергияның болган оттулар чүүдүң кол хевирлери-биле дандырарынга хамаарыштыр экономиктиг кады ажыддажылганың айтырыгларын шиитпирлээриниң дээштиг аргадарын тыварынче, чиг-эт адырларын сайзырадырынга ук чурттарның дем каттыштырып ажылдаарын ханыладырынче келир үеде кол ажыл-чорудулгазын угландырарын ЭДЧ-ниң план ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан дем каттыштырылга комитединге болгаш Чөвүлелдиң өске-даа органнарынга дааскан.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның экономика хөгжүлдезиниң деңнелдерин чоокшулаштырары-биле болгаш деңнештирериниң ханыладырын комплекстиг программага дүүштүр улам чугулаан турган барымдаалан ноорүн сессия ЭДЧ кежигүннери чурттарга база Чөвүлелдиң органнарынга дааскан.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның 1976—1980 чылдарда дем каттыштырып ажылдаарының кол угланымышкыннарын база эртем, техника талазы-биле айтырыгларын болган оонда үр хуусаалыг перспективазын тодаргайлап айытkан.

Долгавдыг турар бойдус айтырыгларынга хамаарыштыр ЭДЧ кежигүннери чурттарның сонуургалдыг бүгү чурттарбиле болгаш улустар аразының организацияларыбиле хөй талалыг дем каттыштырып ажылдаарын оранчок калбартыр деп, сессияның шиитпирлериндэ айытkан. Турар черниң бойдус деңискээрниче ажыглаттынган хөрелыг будумелдер үндүр октаарын болдунары-биле кызырар сорулгалыг кады ажылдажылганы ханыладырын болган ол кадры ажылдажылганың түңнелдерин практикага ажыглаар нептердирин ЭДЧ кежигүннери чурттарга, СФЮР-га сессия санаалдаан.

Бүдүрүүшкүнүү специализастаар болган кооперастаар база машина тудуунуң продукциязын ЭДЧ кежигүннери чурттарның хереглээрин хандырар талазы-биле санаалдар телевилээрин чоокшу уеде доозарын ЭДЧ-ниң машина тудуушкунунуң талазы-биле доктаамал комиссиязынга сессия даасkан.

Чиик үлетпүрүүн кылыгларын бүдүрери болган бот-боттарынга бержири оранчок ковүдээн деп демдеглээш, ук дыңнадыг ЭДЧ кежигүннери чурттарга калбак хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрери ковүдээн деп айытkан. ЭДЧ кежигүннери чурттарның аразынга чоннуң хереглээр үлетпүр барааннарын бержири 1971—1972 чылдарның дургузунда 26,5 хуу ковүдээн. Чоннуң бедик шыварлыг болган чаа-чаа барааннар хевирлеринге хамаарышкан хереглелин улам четче хандырып турарынче, ЭДЧ кежигүннери чурттарның шиитки рыноктарынга чиик үлетпүрүүн кылгыларының ассортиментиин калбартыр дээш оларны боттарының аразынга бержири база ассортиментизин солчурун эң эки ажыглаарынче сессия оваа кичээнгейин угландырар деп айытkан. Чурттарга бөөр тодаргай санаалсүмелерни болгаш ЭДЧ-ниң чиик үлетпүр талазы-биле доктаамал комиссиязынга база Чөвүлелдиң өске-даа органнарынга бөөр даалгаларны бадылаан.

Сессия электри болган почта харылзаазынга хамаарыштыр дем каттыштырып ажылдаарының кол угланымышкыннары биле сорулгаларын чүүлдүт деп көргеш, ЭДЧ кежигүннери чурттарның улустар аразының организацияларының, ыланыя экономика талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарының улустар аразының банкызының болган улустар аразының салыышкын банкызының комплекстиг программада айытtынган чогуур хемчегерни боттандырарынга хамаарыштыр чоруткан улут ажызын демдеглээн. Экономика талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарының улустар аразының банкызын дамчыштыр ЭДЧ кежигүннери чурттарның банкыларының төлөэлекчилериниң аразынга санажылгаларың шиитк хемчээли 1971 чылдаазындан 1972 чылда 10 ажыг хуу улгатkан.

Экономика талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарының улустар аразының банкызының делегейниң ажы-дүнма чурттарының банкыларыбиле ажыл-ишчи харылзаалары калбарган. Өске чурттарның банкылары биле ол банкының аразынга чорудар ажылдарның шиитк хемчээли 1971 чылдаазындан 1972 чылда 15,2 хуу улгатkан. Улустар аразының салыышкын банкызын дамчыштыр тыыскыр үр хуусаалыг болгаш ортумак хуусаалыг чээли системазы улам хөгжээн.

Хөгжүп орар чурттарның экономиказын, эртем, техниказын хөгжүдеринге эң чугула ужур-дузаалыг тускай эртеннер ашы-биле ЭДЧ кежигүннери чурттарның дээди өөредилге черлеринге хөгжүп орар чурттарның национал кадрларын белеткеп бэзэринге ажыглаар стипендия фондузун тургузар дугайында ук сессия шиитпир үндүрген. ЭДЧ-ниң стипендия фондузу 1974—75 өөредилге чылында ажылдап эгелээн турар деп айытkан.

ЭДЧ-ниң тургустуганының 25 чыл болур оонга холбашtыр келир 1974 чылда ЭДЧ-ниң Күүсечи Комитединиң алыр кылдыр төлевилээн хемчегерни сессия чүүлдүт деп көргеш.

ЭДЧ-ниң XXVI болган XXVII сессияларының аразында үеде ЭДЧ-ниң XXVI сессиязының комплекстиг программазын база шиитпирлерин боттандырары-биле ЭДЧ органнарының холбашkан ажылбын удурутур талазы-биле Күүсечи Комитеттиң ажыл-чорудулгазын сессия чүүлдүт деп көргеш, чугаалашkан айтырыгларга хамаарыштыр комплекстиг программаны улам ынай күүседиринче угланган, чогуур доктаалдарны үндүрген.

XXVII сессияның ажызы бүрүн билчиишкиннинг болгаш найыралдыг байдалга эрткен.

Варианың чоогунда Девни районун Болгарияда «Улуг химияның шынаазы» деп адап турар. Чуртта ең улуг дээн үлетпүр комплекизинге (чурукта) ында туттунуп турар. Оон бүдүүлелери эм безин соданы болгаш цементини, хлорну болгаш дус кислотазын улуг ажыл-агыйынга берип турар апарган. ЭДЧ чурттарының техниктиг дузалаачызы-биле ыылдынып турар улуг комбинат удавас ажыглалга кирер болгаш марын минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрүп үндүрүп эгелээр.

В. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ВАШИНГТОН. (СЭТА).- ССРЭ-ниң даштыкы садыг министриниң ораалакчызы В. С. Алхимовка баштаткан Совет чазак төлээлериниң аваа кылган чугаалажышкыннарының түңнелинде ССРЭ-де туруп турар химиктиг чемишчидилгелер будүрүп үндүрер талазы-биле улуг үлетпүр комплекизинге ажыттаар машиналарны, дериг-херекселдерни болгаш материалдарны садыг алыр үр хуусаалыг чээлинии Совет Эвилелинге тыыскыр дугайында АКШ-тың экспорт-импорт банкызы-биле дугуржулганы чедип алган.

Совет Эвилели АКШ-че үр хуусаалга аммиакты, карболитти болгаш хлорлуг кальцийни үндүр садар болгаш ол чурттан көдээ ажылагыйга ажыглаар фосфор чемишчидилгезин кылырынга суперфосфорлуг кислотаны садыг алыр болган.

ПАНАМАДА КОНГРЕСС

ПАНАМА. СЭТА-ның түскай корр. Е. Ельшовтуң дамчытkаны: Панаманың найысылазында Төп Америка чурттарының болгаш Мексиканың тайбыңны база боттэргени камгалаарының 1-ги конгреин ажылдап турар. Ол девискээрниң чурттары-биле кады ында Аргентина, Бразилия, Венесуэла, Гайана, Куба, Перу, Пуэрто-Рико, Чили база киржип турар. Ол конгрессте Тайбыңның Бүгүделегей Чөвүлелиниң Латин Америка херектериниң талазы-биле секретары Альферд Варелага баштаткан төлээлери база олуржуп турар. А. Варела — аргентин чогаалчы болгаш шулукчу, сураглыг хөй-ниитти ажылдакчыл, делегейниң «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» Ленинчи шаңналдың лауреады.

Конгресстиң чугаалажыр үүлдеринде национал боттэргенниң колониализмге болгаш неоколониализмге удур демисеелдиң, Латин Американың, Азияның болгаш Африканың хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар улустары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының айтырыглары кирип турар. Ол мишаш делегатгар тайбыңга ынакшылдыг күштериниң бо чылдың октябрь айда Москвага болур бүгү делегей конгрезинге белеткенириниң айтырыгларын база чугаалажып көөрлер.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Эрткен неделяның болуушкуннарының допчулалы

ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ ОРУКТА

Экономиктиг Дузалажыгга Чөвүлелиниң бүрүн билчиишкинниң болгаш акы-дүнма найыралдың байдалынга Прагага чаа болган XXVII сессиязы социалистиг күрүнелериниң улам ынайгы сырый катыжышкыңын, оларның аразында бүгү талалыг харылзаазларның быжыгышкыныын болгаш калбарышкыныңы, оларның экономиктиг кады ажылдажылгазының хевирлерин база аргаларын сайзырангайжыдар дээш үре-түңнелдиг күженишкиннерни салып турарын көргүскен. Боттарының социал-экономиктиг сорулгаларын улам төп шиитпирлээринге ажыл-агыйының социалистиг системазының, социализм чурттарының акы-дүнма кады ажылдажылгазының артык бүдүүтерлиниң эң долу ажыглаарынче кичээнгейни мөөнүлеп тургаш, социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырар талазы-биле эп-сеткил каттыштырылгазының айтырыглары кирип турар. Ол мишаш делегатгар тайбыңга ынакшылдыг күштериниң бо чылдың октябрь айда Москвага болур бүгү делегей конгрезинге белеткенириниң айтырыгларын база чугаалажып көөрлер.

Амгы үеде комплекстиг программа Экономиктиг Дузалажыгга Чөвүлелиниң чурттарының экономиктиг харылзааларының бүгү практиказын тодаргайлап турар. Делегей экономиказынга социалистиг дем каттыштырылгазының турыштарын быжыглаарынга ол идепкейлиг идиган берип турар. Социалистиг күрүнелериниң шашкын экономиктиг өзүлдези болгаш эртем-техниктиг дешилгеен илдең. Чижээлээрге, КНО-нуң Европага хамаарышкан Экономиктиг комиссиязының чоокта чаа нарлаан допчулалында эрткен чылын Европаның социалистиг чурттарынга үлетпүр бүдүрүүшкүнүүң немей өзүлдезиниң темпилери капиталистиг чурттарда өзүлде темпилерни ийи катап ашкан деп демдеглээн.

Бир эвес деңнелге кылырынга элээн үргүлчүлелдиг үени алыр болза, ам Экономиктиг Дузалажыгга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның үлетпүр бүдүрүүшкүнүү 1950 чылдың хемчээлин бирык 8 катап ажыш турда, капиталистиг сайзырангай чурттарда түгее 3 катап ажыш турары илереп келир. Ол болза делегейде күштериниң деңзигүүрү социализмге ажыктыг кылдыр өскерлип турары ковчуг тода болуп турарын чугаалап турар-дыр. Делегей бүдүрүлгезинге социализмниң бот-денизиин 1937 чылда 10 хуу турганыдан 1950 чылда 20 хуу чедир болгаш эртken чылын барык 39 хуу чедир немей өскен.

Ынчаарга совет делегацияның баштыңы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Прага сессиязынга демдеглээнин өзүгаар алырга, бүгү акыдүнма чурттарның коллективтиг ажыл-чорудулгазының эң чугула түңнели түгее чурагайлар-биле илергейеттинген туруп шыдавас, түгее дээрге, ында түгее социализм чурттарының улустарының тургузукчу ажыл-ижиниң үре-түңнелдери эвес, харын тайбың, делегейге кады ажылдажылга болгаш дешилге дээш оларның күженишкиннери база илергейеттинип турар. Социализм чурттарының күүү-шыдалы чылдың-на озүп, оларның сырый каттыжышкыны быжыгып, оларның делегейде ат-алдары болган делегей болуушкуннарының хөгжүлдезинге салдары бедип турар.

СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң докгаалы бистиң партиявыстың социализмниң акы-дүнма чурттарының күзүн болгаш чаагай байдалының эргежыктарының тааржыткан болур».

Бистиң үевисте тайбыңче улустарының тура-соруу ажок улуг болганындан, «соок дайын» политиказы бүрүн буурап дүшкени мырыдай илергей апарганының уламыдан америк хөй-ниитиниң эң яжы-бүрү кезектери совет-америк харылзааларны улам ынай экижидери дээш туражып турар. «Л. И. Брежневтиң АКШ-ка келирин четтикпейн манап турар бис, ол аян-чорук Каттышкан Штаттарга-даа, Совет Эвилелинге-даа ажыктыг болуру чигинниг чок» деп Чикагонуң эң улуг үлетпүр компанияларының бирөзүнниң президентизи Уильям Джонсон медеглээн. «СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының АКШ-ка келири кайы-даа таланың айтырыларын ким-бир кижиниң эргежыктарын дора көрбейн тургаш, чугаалажышкыннар столуунга шиитпирлеп болур кылдыр делегей херектерни ынчалдыр көөр чорукту быжыглаарынга идиг бөөр дээрзинге бүүрөөр мен» деп, журналистер-биле беседазынга вице-адмирал Д. Уэйвел чугаалаан. «Мээң өөрүм болгаш мен бодум СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка келир деп турарынга байыр чедирип, ол тоогулуг аян-чорук-биле бистиң ийи чурттарывыстың аразында харылзаалар улам ынай хөгжүүр боор деп идегелиннсти холбаштырып турар бис» деп, америк көскү эртемден-биофизик С. Ливентэл медеглээн. Мындыг янзылыг чугааларны чүс-чүзү-биле көргүзүп болур.

Ынчанымыже Вашингтон штаттаан сенатор-демократ Г. Джексон ышкаш эң улуг шериг монополияларынга болгаш Пентагонуңун эң даймызырак идегеттериниң күзелчүткүлдеринге тааржыткан совет-америк харылзааларны бакшырадыр, чепсегелиниңкиннерин эдерее бүдүрер, ССРЭ-ниң болгаш АКШтың аразынга садыглажышкынны калбартырынга шаптыктаар дээш түүл-бүрү чүүлдерни кылып турар кижилер АКШ-та база бар болдур ийин. Ынчалза-даа АКШ-та чүвениң ужуруун башкарып турар кижилер бөгүн олар эвес апарган.

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮККЕ—

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ХЕРЕК

Айыыл чок чорук Чөвүлелин Египеттиң инициативазын ёзугаар июнь 6-да чыыдыргаан. Израиль агрессиязының уржуктарын уулткаарының болгаш чер бөмбүрзээниң бо девискээрниге быжыг база чөптүг тайбыңны доктаадып тургузарының арганарын дилеп тывар дээш Чоокку Чөөн чүкте байдалында бүгү талалыг чугаалажып турар. Ол айтырыгны таарыштыр шиитпирлээри оваа чугула ужур-дузаалыг болур ийик дээрзин чугаалаан турганының чугулазы-даа чок боор. Вьетнамга тайбыңны катап тургускааныңын соонда делегей байдалында «соок дайындан» болгаш дүшкүүрүүг чоруктан эртежиге болгаш политиктиг байдалдың экижишкиннерге эргилде болуп турар. Чоокку Чөөн чүкте дайынның айыылдыг одаан узуткаарының мырыдай чугула үези келген, чүге дээрге ол айыыл бүгүниктн тайбыңга кыжанып турар.

1967 чылда израиль агрессиязының соонда эрткен алды чыл дургузунда араб чурттар болгаш тайбыңга ынакшылдыг күүрүелер чоруулдээни таарыштыр шиитпирлээр дээш эвээш эвес күженишкиннерни үндүрүп келген. Ынчалза-даа Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң 1967 чылдың ноябрь 22-деги № 242 резолюциязын күүседиринден быдаш турар Израильдың карак-кызыл удурланышкынының ол бүгү күженишкиннер таваржыш келген. Израиль чагырыкчылар харын-даа араб күрүнелерни коргудар, болгаш оларның черлерни эжелеп алган чорук-биле эптежир кыдыр оларны албадаар дээш дүшкүүрүүг чорукту улам чидиглендирип туруп берген. Ол сорулга-биле олар кожаларынга удур чепсектиг чөвгээлерни үргүлчүлеп, шериг күчүүзүн остүрүп, боо-чепсектн чүрттүң шиитинге бүдүрерин көөрдедип, даштыкыдан садыг ырыын калбартып, эжелеп алган девискээрлеринге шериг суурларын күженишкиннинг тудуп турар. Тель-Авив шериг херегледеринге хүнде-ле ам 4 миллиов долларны чарыдап турар.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң амгы сессиязынга КНО-нуң чиңлиие секретары К. Вальтхаймың илеткелдеп алган көөрге, Чоокку Чөөн чүк кризизиниң үзамдыгын турары дээш харыысалга Израильдың чагырыкчы бөлүктеринге бүрүн долуулуу-биле хамаарыкыр апаар. Тель-Авивтиң чагырыкчылары Чоокку Чөөн чүк кризизин таарыштыр шиитпирлээриниң оруун дилеп тывардa КНО-биле кандыг-даа кады ажылдажылгадан херек кырында быдап турар болгаш кожаларынга хамаарыштыр агрессиязының сарыыл чок политиказын чорудуп үргүлчүлеввишаан.

Боттарының шиитиг херее дээш араб улустарның демисеелин совет кижилер сеткил каттыштырылгазы-биле көрүп турар. Египет Араб Республиканың даштыкы херектер министри Эз-Зайят бо чылдың майның төнүүзүндэ ССРЭ-гэ чоруп тургавының үеазында оон-биле чугаалажышкыннар чоруп турда Совет Эвилелиниң ыадыг туружу база дагыи илергейлеттингеи. Израильдың агрессия политиказын ол чугаалажышкыннар үеазинде ийик тала база дагыи шиитпирлер буруу шапкан болгаш Чоокку Чөөн чүк чорудээнин Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң болгаш КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессияларының шиитпирлеринге үндезилээш таарыштыр шиитпирлээрни детькээнер. Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш чөптүг тайбың израиль шеригнерни эжелеттирген бүгү араб девискээрлерден үндүрген болгаш палестин улустуң дүрүм ёзугаар эргелерни сагаан таварыштар харын хандыртыгган туруп болур дээрзин олар онзалап демдеглээн.

Чер бомбүрзээниң бо айыылдыг девискээринде байладды чөптүг ёзу-биле таарыштыр шиитпирлээр дээш демисеелдя идепкейжидеринге Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң амгы сессиязы база бир чугула салыышкынны киирер.

И. ЛАПИЦКИЙ,
Э. БАСКАКОВ,
А. КОЗЛОВ,
(СЭТА).

ШЫҢГЫЫ БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль агрессия катап эгелей бээр чадавас дээш Ливаң биле Сирия ажок дүвүреп турар деп Бейруттуң солуннары бижээн. «Ливаң болгаш сирия кызыгаарларны дургаар соолгу үеде израиль шеригнериниң болгаш аар дайынчы техниканың моонелиишкинин күштелип турар» деп «Аль-Хайят» солуң дыңнаткан. «Ооц-биле чергелештир израиль шериг-далай флоду Чер өртузунуң далаймында тиваи болгаш сирия эриктериниң мырыдай чоогунда үргүлчү дайынчы өөредилгени кылып турар» деп ол солуң бижээн.

АКШ-ЧЕ АЯН-ЧОРУК БҮДҮҮЗҮНДЕ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарынга ам баар деп турары америк хөй-ниитиниң эң-не массалыг болгаш эң-не күзенчиг сонуургалын кайгамчык хайныктырып турар. Делегей байдалын улам ынай чогумчударынга болгаш кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганы калбартырынга боттарының идегелин америкавар Л. И. Брежневтиң ам баарынга болгаш Р. Никсон-биле ооң кылыр чугаалажышкыннарынга холбаштырып турар.

АКШ-тың Коммунистиг партиязының чонга чоокта чаагы утаадылгазында мынча деп чугаалаан: «Америк улус ССРЭ-биле найыралды, тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы күзеп, ону негеп турар. Л. И. Брежневтиң келирн бистиң чурттарывыстың аразында чаагай харылзааларны хөгжүдеринин оруунга төөгүлүг үе-чала болур, ол чорук бүгү улустарның депшилгезинин, тайбыңының болгаш чаагай байдалының эргежыктарынга таарыпкан болур».

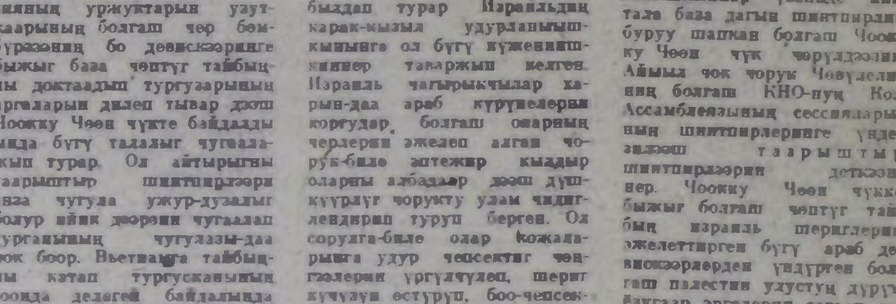

БАТА — Экватор Гвинеязының далай эжин, чурттуң ноя өртээли боор турар. Ону эрткен чылын чаа ажытkан. Оон делегейниң дыка хөй чурттарының судноларын көрүп болур. Социалистиг чурттарның болгаш Совет Эвилелиниң кораблъдери ажат бо-ла чеде берген турар.

ЧУРУКТА: Польшаның «Люблин» деп суднозунда какао-бобыларны Бата портта чүдүрүп турары.

В. СНЕГВОСКИЙНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Тыва литература болгаш уран чүүл хүннери Таңдының ажыл-ишчилеринде

А. П. БОРОДИННИҢ САНАЛЫ-БИЛЕ

Бистиң чуртта эң хөлчүн санаторийлериниң бирээзи — Кострома областа Солигаличиниң бальнеологтуг курорту доктор А. П. Бородинниң адын адилеп турар. Алдарлыг композиторуңуң аттажының эвес, а чогум-на оң бодунуң адын аңаа тывыскан.

Чүге бежеп чыл мурнунда Солигаличиге чер үттеп эгелээн чүве-дир. Ол черниң дус үлетпүрүнүң эзлери дус тып алыр боор бис деп кордап турда, оон чемге хереглээр дус хайындырар-даа, ижер-даа аргажок ажыг сүт аттыгып туруп бергеш. Черни оон ыңай үттээрин сөкседып каан. Каш чылдар арткенде, оон үнген сугга эштирге, оорга аарыы эккирий бээрин үдүс экерип эгелээн. Бир алыкеак-чикеен садыгны аңаа бора-бүдүн эмнелге бажыңын ажыткаш, Петербургче чагаа бижип, сугнуң эм шынарын тодарадып бээр тускай артемниг кижи чорударын дилээн. 1858 чылдың чайынында Шериг-медицинаның эртем төвүлелиг Солигаличиже мырыңай чаа медицинаның доктору деп эртем чадазын алган. 25 харлыг Александр Порфирьевич Бородинни чоруткан.

Ол Солигаличиге бүдүн чайны эрттирген: сугнуң химиктиг анализин кылып, оон бальнеологтуг шынарын өөренип, аарыг кижилериниң эмнеширин хайгаарап чайлаан. Бир чыл эрткенде, Солигаличиниң минералдыг сугларының эң шынарып эртем ёзузу-биле тайылбырлаан А. П. Бородинниң ажылы парлаттынган. Оон бээр-ле «Соңгу чүктүң курорту» үлүг сураглыг апарган.

Солигаличиниң хлор-натрий-кальций составтыг суу радиколиг, ишпас, полиневрит болган нерв системазының эске-даа аарыгларын эмнеп турары-биле алдаржаан. Амгы үеде А. П. Бородин аттыг санаторийге чыл бүрүле өйи-мүн ажыг үлүе кадыын эккижип турар. «Союзкурорттөлевилел» институту Солигаличиниң эмнелгезерин үндезини-биле чаартырының төлевилелиин доозуп турар. Хоорайның төвүнде санаторийния шивилиг арга иштинче бөжүрер. Аңаа, Светица хеминиң каас-чараш эриинге, бальнеология комплексиниң хөй каът бажыңнары туруптар.

В. ПАМИН,
СЭТА-ның корр.
СОЛИГАЛИЧ,
КОСТРОМА ОБЛАСТЬ.

ӨӨРҮШКҮЛҮГ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери Таңды районда үргүлчүлеваишаан. Бистиң корреспондентивистиң телефон дамчыштыр айтырыгга харылаан, СЭКШ Таңды райкомуның секретары эш Т. Тюлюштүң чугаалаанны:

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң төлээлекчилери каза-даа бааргга, ажыл-ишчилер үлүг өөрүшкү-биле үтүп, хүлээп ап турар. «Саян» ансамбль июнь 10-да «Революциянның чалбыжы» колхозтуң төвү — Балгазының суурга баргаш. Соңуургааннарның хөй болгапындан, планнаттынган чаңгыс концерттиң орнунга, артистер ийи удаа ойнаар ужурга тавырышкан. Аалчыларның ойнаары-даа арыгла, а чымчаанарның адыш часкаашкынары-даа шаңг-ле болган.

Хогжум-шин театрының артистери ол хүн бага кызыг-кый чок ажылдап. «Шамбалыг» болгаш «Тилелгеге» совхозтарының сураглыг таранажыларынга «Хүннүң ыраажылары» деп шинээн соңуургаткан.

Алдарлыг артист Күжүгет Хенаиг-оолга баштаткан цирк-эстрада болүүн «Коммунизминиң херели» колхозтуң үлүг, аныяк чону кайгамчык чыдыы-биле хүлээп ап, бага катап кэйрип чалап турган.

Бурунгу хүн болгаш дүүн тогаалчылар, чурукчулар Кодээ ажыл-агыйның дужжулга станциязынга, Владимировка суурга, «Элегес» совхозка болгаш оон Каъа салбырынга аалдан четкилээн. Ол ужуражылгалар — уран чүүлдүң болгап литератураның ёзулуг-ла байырлалдары болгулаан.

«Саян» ансамбльдиң «Совет Россия», цирк-эстрада болүүнүң «Элегес», симфониктиг оркестриниң СССР-ниң 50 чыл аттыг совхозтарының таранажыларынга болгаш ,малчыннарынга бараалгаткан концерттериниң үезинде, ыпнап-ла, ёзагт бажы оргу, кижи бажы кызыгыр» болган.

Литература болгаш уран, чүүл хүннериниң киржикчилери хүн бүрү чаа-чаа черлерге чедип, чонуңуң сеткил-сагыжын хей-аът кыпкып турар.

БИРГИ ЧУРУКТА: «Саян» ансамбльдиң таныш болүү үезинде. ИЙИГИ ЧУРУКТА: ол-ла ансамбльдиң артистеринге чечектер түтүп турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

СПОРТ

«ДИНАМО» — ЧЕМПИОН

Республиканың команда талазы-биле бирге черидээш волейбол маргылдаазының түңнел ойнавры воскресеньеде Кызылдың № 2 школазының спорт шөлүнге болган. Аңаа боттарының бөлүктеринге бирги, ийиги черни алган командалар киришкен.

Түңнел маргылдаашың баштаңгы ойнунда «Динамо» биле Барыын-Хемчик районнуң шилиндек командалары ужурашкан. Чидиг демиселдиң түңнелинде ниити сан 3:1 болуп, «Динамонуң» тиилелгезиниг-биле доозулган. Оон соонда Кызылдың «Спартак» командазының ойнакчылары Таңды районнуң волейболистерин чиигп-биле үттүп, «Динамо» командазы-биле ойнаар эргени чаалап алган.

1973 чылда волейболга республиканың чемпиону ат дээш «Динамо» биле «Спартак» командаларының арааныңга оюн-даа эгелээн. Кайыыда команданың составында республиканың шилиндек командазының ойнакчылары хөй. Командалар баштаңгы дөрт оюнну 2:2 кылдыр доозкан.

Шинтпиргиг бешки, шүүлде ойнуга «Динамонуң» спортчулары бүтүү бар ергеларын ажыглап турган, тиилелгезиниг чедип алган, республика чемпиону адын катап бадыткан, республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогу, бирги черлениң диплому-биле шаңнаткан. Ийиги изи — «Спартак», үшкүзүн — Барыын-Хемчик районнуң командалары алтынар.

Хераажен спортчулар арааныңга Чөөн-Хемчиктиң волейболистери республика чемпионуну деп бедик атты чаалап алган. Ыраккы Моңгун-Тайга биле Бай-Тайга районнарының спортчулары ийиги, үшкү черлерни эзэлээннер.

Көдээ спортчулар арааныңга Барыын-Хемчик районнуң волейболистери шыгараашаң, республиканың «Урожай» эки тура спорт пинтиселиниң шилчиир кубогу-биле шаңнаткан. Таңдыжылар — ийиги, Чөөн-Хемчиктиң командазы — үшкү черлерде.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

Кээп өөренириңче силерни чалап тур бис, аныяктар!

КҮРҮНЕНИҢ КЫЗЫЛДА БАШКЫ ИНСТИТУДУ

1952 чылда Кызыл хоорайга башкылар белеткээр ийи чыл хуусаалыг институтту ажыглаан. Удатпаанда, 1956 чылдың күзүнүде, ону даазы өөредилге чери кылдыр эдэ организастаан.

Бистиң республикага ону ажыктаңы аңаа-даа таварыгга эвес. Башкы институту болза, бүгү-ле эртемниң үндезинерин бичии болгаш адаа-дээ уругларга таныштырып, оларның сонуургалын, келир үезин сонгап хевирлээр школа башкыларын дарганнап үндүрүп турар өөредилге черидолуур. Океан, далайларга ажындырер корабльдериң капитаннары, делегей делгемнерин дескинер космонавтар, чурукчулар, артистер, эмчилер, эртемденнер, башкылар, тараажылар, металлургтар дээш санап четпес хөй профессияларның дугайын өөреникчилер бир-ле дугаарында школага дыңнап, оон парталарының артынга олура күзеп, бодап эгелээр.

Бо чылын бирги класска кирер бичии кижилер угаанбодалдын-даа, күш-шыдалдыңда-даа талазы-биле долу четчир. Коммунизм тургузуушкунунга боттарының билдин, энергиязын ийи муң чылдарның үезинде долузу-биле берип, ажылдаарлар. Оларның төлептиг мөзү-шынарын амдыгаашаан школа башкылары кижиидин, хевирлээр. Ылчангаш амгы үеде башкы болуру — канчаар-даа аажок бедик харыысалга болгаш улуг алдар-дыр.

Дээди эртемниг башкылар белеткээр чер—Кызылда күрүнениң башкы институту ёөредилгө чылдарда бүгү талазы-биле өзүп, быжыглып келген.

1956 чылда институттуң бүгү факультеттеринге түгле чүс ажыг студент, 24 башкы турган болза, ам 850 ажыг студент өөренир, 86 ажыг башкы ажылдап турар. Бир эвес бот-өөредилгелиг кижилерни катай санаар болза, бистеә 1500 ажыг студенг бар. Институтта ажылдап турар башкыларның барык үжен хире хуузу эртем аттыг. Тыва дыл кафедразының эргелекчизи Шулуу Чыргал-оолович Сат тыва дыл талазы-биле шинчилел ажылын бижээш, филология эртемниринің доктору деп эртем чадазын чедип алган.

Институтта үш факультет бар: физика-математиканың, филологияның, биология-химияның. Олар ортумак школаларга математиканы болгаш физика, орус дыл болгаш литература (дөрт чыл хуусаалыг) база орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература, химия болгаш биология башкыларын белеткеп турар. Факультеттерниң составында: марксизм-ленинизминиң, педагогиканың, физиканың, математиканың, тыва дылдың, орус дылдың, литератураның, даштыкы дылдарның, химияның, биологияның кафедралары болгаш күш-культураның эртем комиссизизы бар. Институтта үжен хире лабораториялар дериттинген. Чижээ, физика кафедразында: механиканың, молекулярлыг физиканың, лазерлиг хереглиң, электрорадиотехниканың, электроникалың; химия кафедразында: химиктиг технологияның органиктиг химияның; биология кафедразында: гистологияның, ботаниканың, спектрографияның болгаш оскелээ техниканың соолгу чедиишкиннерин ажыглап турган тараа дерээш лабораториялар бар. Бо чылын студентилерниң билиин хыпаа көөр тускай машиналар-биле деритингген бир аудиториям база ажыктаан.

Эрткен чылын институттуң студентилери чайгы дыштаныла үезинде боттарының күжү-биле 550 кижи чурттаар чаа общежитиени тудуп доозкаш, ажыгладга киргеп. Институт ам өөренир ийи бажыңныг. Бо чорук студентилерниң өөренириңе, дыштанарынга тааржымчалыг байдалдарны берген. Студентилер түгле өөредилгө планында көрдүнген материалдар-биле кыаытаарлаттынмайн • боттарының шилип алган эртемнериниң аайы-биле немелде номнарны ноючуур, дуржулгаларны кылыр, а чаидыктары институттуң дуржулгалыг башкыларының удуртулгазы-биле тускай шинчилел ажылдарын чорудуп турар. Студентилериниң чаңчыл апарган . артем-теоретиктиг конференциязынга бо чылын 20 хире кижи идеткелдерни кыыган.

Институт соолгу чылдарда түгле оран-савазын алгыдып, чаа дериг-херекселдер-биле чөпсеглентеп эвес, а харын дуржулгалыг башкылар-биле хандыртынган. Филология эртемниринің доктору Ш. Сат, эртем кандидаттары В. Копеёл, Е. Коптева, О. Бартан, А. Лагутко, М. Халаханә, Х. Ондар, Р. Бегзи, И. Кыдыыоол, В. Николаев, үлүг башкылар А. Мазуревская, Е. Салыңмаа, Е. Веденеева, В. Данилейко, А. Дятлов, Д. Хадаханә болгаш өскелерге-даа институт чоргаарланыр.

Келир 1973—1974 өөредилге чылында физика-математика факультединге—100, филологияга—75, биология-химияга—25 студентилерни кирип алырын планнаан турар. Оон-биле чергелештир школалларның педсоветтеринің, районнарның рекомендация-бижип-биле келгеннерни болгаш тустус факультеттериниң аайы-биле доктаадыш каан кол эртемнерге эки демдек алган кижилерни баштай хүлээп алырын көргеш. Физика-математиканга —математиканы, биология-химияга—химияны, филологияга—орус дылды кол эртемнер кылдыр доктаатаан болгаш оларның талазы-биле абитуриентилериниң билиин комиссия оңаалап көөр.

Өөренирин күзээн бүгү авыяктарга бистиң институдуавустуң эжин ажыг, оларны күзелдип-биле чалап тур бис.

В. БИЧЕ-ООЛ,
доцент
башкы институдуның эртем болгаш өөредилге талазы-биле проректору.

№ 3 КӨДЭЭ ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕ

Майның сөолгу хүннериниң бирээзинде бистиң училищеге хоорай школаларының өөреникчилери чыглып келген. Олар № 3 көдээ профтехучилищеде чогум кандыг тускай эртемнерге өөредип турарын көрүп, танышканнар.

• Училищениң башкылары болгаш сургуулдары аалчыларны чылыы-биле хүлээп алган. Директор К. Ф. Шишигин училищениң төөгүзүн доючулап чугаалаан, ында аныяктарны кандыг профессияларга, канчаар белеткеп турарынга доктааган. Мында келир үеде көдээ ажыл-агыйның механизаторлары—трактористер, комбайнерлер, чолаачылар, слесарьлар, электриктер өөренип турар. Оонбиле чергелештир олар ортумак эртем дугайында аттестатты база алыр болгаш дээди өөредилге чорлериниг кирип болур.

Боттарының удавас чедип алыр профессияларының дугайын сургуулдар база чугаалап турган. Училищеге теориялыг болгаш практиктиг кичээлдер чорудар кабинеттер, лабораториялар, өөредилге полигону болгаш дузалаг ажыл-агый бар. Янзы-бүрү маркалыг 35 тракторлар, 18 комбайннар, 15 автомобильдер болгаш өске-даа көдээ ажылагый машиналары сургуулдарның эргезинде. Мында механизатор профессиязынга түгле оолдар эвес, уруглар база өөренип турар. Бистиң училищевисти эки дооскаш, ам ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта ажылдап турар Мария Михайлова күш-ажылтыг чедиишкиннери дээш Күш-ажылтың Кызыл Тугу орденбиле шаңнаткан. Эртьеи чылгы доозукчувус Любовь Кочалкина Красноярскиниң көдээ ажыл-агый институтунда өөренип берген.

Училищеде сургуулдарның түгле өөредилгезинге эвес, а культурлуг дыштанылгазынга таармычалыг түүлдер тургустунган. Янзы-бүрү спортчу секцияларда, бот-тывынгыр уран түүл бөлүгүнериниде хөй-хөй сургуулдар киржип турар. Бо чылын бээн бистиң «артистеривис» Москва, Иркутск, Красноярск, Ангарск хоорайларга чедип, оюн көргүскеп. А соңчарышка тиилекчи болган бөлүк Красноярск, Дивногорск хоорайларга экскурсия кылыр.

Амгы үеде сургуулдар республиканың ажыл-агыйларында будурүүлге практиказын арттырып, техниканы боттарын башкарып турар.

Келир үениң механизатору болуксаарларны «Училищеже моорланар!» деп мынап тур бис.

З. СТАШЕВСКАЯ,
училищениң директорунуң оралакчызы.

№ 11 КӨДЭЭ ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕ

Көдээниң ажыл-ишчилери чылдың-на чаа-чаа техниканы шиңээдип ап турар апарган. Механизатор кадрларны Балгазында № 11 көдээ профессионал-техниктиг училище белеткеп турар.

Ол 1955 чылдан эгелеп, 6000 ажыг кадрларны белеткээн. Оларның иштинден дыка хөй алдар-аттыг кижилер озуп үнүп, Тываның янзы-бүрү черлериниде ажылдап турар.

Училищеде оон тургустунганындан эгелээн ажылдап турар башкылар болгаш мастерлер хөй. Оларга Монгуш Даваан, Н. Кадомцев, И. Заграничный, В. Гусев хамаарлыр.

Маңаа өөренип келген оолдар, кыстар кежээки школага өөренип болур, талантылыг аныяктар музыка школазынга, а спортка шнакшылдыгдар хостуг хүрешке, лыжага, боодалгага хандыкшып болур. Түгле бо чылын бээн бистиң оолдар дыка хөй маргылдааларга киржип, шаңналдыг черлерге четкилээн.

Амгы үениң аныяк кижилери күштүг, аваангыр чараш эссе. Кашпал хемнерни кежиидир кыпса таларакы, кадырберге.

• Ылаңгыя Каны-Хат деп эссеш дээш, спорттуң өске-даа хевирлеринге: шыдыраага, хол бөмбүүнге, бут бөмбүүнге, тыва хүрешке, эстафетага эш-хуунуң ужуражылгаларын кылып турар бис.

Москваның, Ленинградтың, Павлодарск, Кызыл хоорайларының артистери биске аалдап чораап барганнар. Бистиң өөреникчилеривис боттары концерт белеткеп алгаш, Таңдының элээн каш суурларынга көргүзүп чораан.

Чурук тыртырып, кино көргүзүп өөренип алыр күзелдиглер маңаа ол мергежилди база чедип ап болур.

Бистиң училищеде тракторлар, комбайннар болгаш өскедаа көдээ ажыл-агый машиналары бар. Өөренир болгаш практиктиг ажылдар кылыр 2 улуг корпустарны, чурттаарынга 3 улуг общежитиени белеткээн.

Халас чемненилгенн, аныкхенти училище хандырып турар, оон ажыда ай санында 10—20 рубль чедир стипендиязы өөредилгезиниң шынарын көрүп, төлеп берип турар бис.

Өөренир хуусаазы 9 ай, 2 ай практика эрттирер. Өөредилгени дооскан соонда III азы II класстың трактористмашинизи деп атты база училищени дооскаңының дугайында аттестатты тыпсыр.

Училищениң ниити ажылагыйынга идепкейлиг киржикип, эки өөренген өөреникчилер Шушенск, Красноярск, Чагытай хөл ынчаар бар ай хуусаалыг дыштанып халас путёвкаларны алыр. Училищете 16 хардан өрү, 8 класс эртемниг оолдар, кыстарны экзамен чокка хүлээп ап турар бис.

Училище 1975 чылдан эгелеп ортумак өөредилге чери апаар, ынчаарда доозукчуларга ортумак эртем дугайында аттестатты база тыпсыр.

Амгы үеде бистиң училищеде чаа тудуглар өзүп турар. Бо чылын столоваяны, чунар-бажыңны тудуп доозар бис, а келир чылын спортзалды, культура бажыңын, заборатория-лынын улуг тудуун эгелеер бис.

К. ОЮН,
училищениң директорунуң оралакчызы.

„Шын“ солун редакциязынга

Бистиң эргим ынак ачавыс болгаш өөвүстүң үези Салчак Калбакхөрекович Токаның мөчээни-биле холбаштыр бистиң хаяа кажыдалывыска сагыш-сеткилин каттыштырган бүгү организацияларга болгаш кижилерге силерниң солуунарны дамчыштыр улуу-биле өөрүл четтиргенивисти илергейлээрин чеңнээреп көрүнер.

ТОКАНЫҢ ӨГ-БҮЛЕЗИ.

Телевидение

ИЮНЬ 12-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

12.00 — Телемедээлер 19.10 — **«Кино алп-чоруктарның альманагы».** Киножурнал. 19.30— **«Беш чылга — шалмыңы куш-ажыл».** Дамчыдылга. 20.00—**«Титан».** Документалдыг фильм. 20.10—Телемедээлер (тыва дылда). 20.25—**Чарлаалар,** реклама. 20.30—**«Сарыгкай хаанын».** Телеспин. 22.00—23.00— **«Дыпнаксаар операларывыс».** Концерт программазы.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ-12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кадай-кыс» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эрткен үениң чаңгызы» 15.00, 18.40. **«Ыпактыылдың чаражы»** 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чайгы дүштер» 15.30, 17.40, 18.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кызыл арыгар» 9.00, 10.50, 12.50, 14.50, **«Хайыралыг кара дунмаңга кайгамчык ак роззалар»** 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

ЧААГАЙЖЫДЫЛГА, НОГААНЧЫДЫЛГА — БҮГҮ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

СУУРУВУС НОГААН ТУРЗУН

Суг-Хөл көдээ Советтиң күүскому (даргазы О. Куулар) чаагайжыдылгаже чонуңуң күжүн эзилелдэк, элээн ажыл кылдынган.

Советтиң девискээринде Суг-Аксы, Кара-Чыраа суурларда чурттакчы чон ногаанчыдылгаза үлүүн киириштирип турар. Бо суурларда ниитизи-биле 1000 дөс ажыг ыяштыг олурткан. Суг-Аксының албан организация черлери кудумчуларга ыяштар олуртулгазынче чонну база хлара тутткан. Чижээ, Суг-Хөл эмнелгези (кол эмчизи О. Ондар), Суг-Аксы ортумак школазы (директору Д. Сат) түс-түс коллективтериниң чанымга 250—250 дөс ыяштыг олурткан болгаш сугларып, ажаап турар. Суг-Хөлдүң ажылчын кооперациязының магазиннериниң чанында 100 дөс янзы-бүрү ыяштар немешкен.

Көдээ Советтиң конторазының долгандыр база ыяштарны олурткан.

Ыяштарның ажаалдазын коллектив бүрүзү чорудуп, суурну ногаанчыдар болгаш чаагайжыдар дээш ажыл-херек уадырчылап турар.

Суурларның кудумчуларын аштап-арыглаар, херимнерни чүгайлаар, кудуктарны, көвүрүглерни септеп-сслиир ажылдар база хайыккан. Олурткан ыяштарны болгаш огородтарны сугларар соруга-биле арык-бугаларны ындазының тракторлар-биле тырттырган. Суурларда албан организацияларның, чурттаза бажыңнарының чанында боктарны ырадыр сверткүлээн.

Бо үннерде Суг-Аксы, Кара-Чыраа суурларның кудумчулары ногаарарып улам чараш апар чыдар. Чаагайжыдылга ажылы улам чаагай турар.

КАТ-ЧИМИС БАЗА ӨЗЕР

Суг-Аксы суурнуң Ак-Хемче талазында Суг-Холдуң ыяш ажыл-агый участогунуң бичии ногаан садчыгажы бар. Аңаа чылдың-на ажыгбүрү ыяштыг, үнүштерни тарып олуртуп келгеч. Инек-караан, ранетка, чыжырганга, дыт, терек дээш чүү чок дээр.

Эрткен чылын олуртқан ыяштарның болгаш үнүштерниң өзүлдези эки. Ам ол садчыгашта үнүштер тарылгаын участок агроному Комбу-Сүүн Бүүркейниң удуртулгазы-биле агротехниктиг негелде ёзугаар уламчылап турар. Аңаа 20 ажыг кижи ажылдап, олар садчыгашта 5 га черге инек-караанын, ранеткаңың сыптарын олуртқан.

Оон ыңай Хемчик арыында 50 га черде чыжырганга тарылгазы үргүлчүлевишаан. Бригадир К. Хүндүң, Л. Ооржак, Ч. Ондар олар болгаш өскелер-даа хүн үлүүн 100 хуудан кудулаттайн келген. Хемчиктиң шыргай арыынга тараан ыяштарны ажаап сугларып турарындан өзүмү эки, олар ногаарарып келгилеэн.

Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга ажылын сүтхолчулар боттарының чугула хереэ деп ынчаар үнелеп көрүп турар. Ол эки эгелээшкинни улам хевжүдери будунитаге ажыктыг.

О. БОРАШ.

ШЕФ-БИЛЕ КЫЛГАН

«Кара-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилериниң республика төвү болгаш районнар-биле аргыжар оруу амыр черде эң берге оруктарның бирээзи шөлүп чоруткан турган. Моон мурнунда черде аңаа каш-даа машина үрелген. Кадыр дөштүг, ондактыг орук. Ону эккидип, кадыр дөш чок болгаш суг кыдыынган мрадыр дорттап чоруур одуруг орукту үндүрер дугайында колхоз баштаар черинің даргазы Б. С. Кошкар-оолдуң эрслекчи саналын болгаш удуртулгазын ёзугаар чоокта чаа колхозчулар бо ажылче эки тура-биле киргеч.

Баштайгы хүн «С-100» бульдозер-биле буза үстурбушаан, трактор эрте аллас кызаа халларны шефчилер хол-биле будуп коптаргаш. Оон түңнелинде кылаа чогуур ажылдың чартыыдан кэйү бүткеч.

Ийиги хүн колхозчулар ажылдың будүрүкчулуунге улам сдруг киргеч. Баштайгы хүнден-даа хей машинаны долдур чүдүрүп, 160 кижи олак-холлуг ажылдаан. Олар арткан орукту уламчылаан.

Нииттизи-биле ийи хүн иштинде 226 кижи шеф ажылынга шудургу киришкеч. Ылаңгыя «С-100» бульдозериниң башкарыкчызы Ширии-Сана Аракчаа орук чок чыгыы, хол-даштыг, кадыр-берге кызаа коңпаны автомашина эртер орук кылдыр үстурүп берип, техниканы ёзулуг башкарып билирим көргүскеч. Ол хүн үлүүн 150—150 хуу чедир кууседип, макталган.

Шефчилерден К. Балган, Х. Суге-Маадыр, Х. Белек, И. Норбу, Л. Кыдыа-оол, К. Лаа, К. Бинов олар болгаш өске-даа эштер кызымаккай ажылдаан.

Кылаан оруктуң узуку 1 км, хамыгы 60 см, калбаа 3 метр ажыг. Шупту 2100 кубометр довураккы болгаш сайны үстүргеш, орукка дедир төп таптай бастыргаш, кыдыын чалдаан болуп турар. Чаа орукту ажылгалаа киирер дээш ажылдар бо түңнерде үргүлчүлеп турар.

Х. САМДАҢЧАП.

РЕДАКЦИЯҢЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 24-63, редакторуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, чарыысалгалыг секретарьвын 23-35, партийжи амытырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузут киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректоолардың 27-11. Солун келбейн баргавга 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг 1756

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00676

Бүгү чуртталның пролетарилери, кадтыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 137 (9212) | Среда, 1973 чылдың июнь 13 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кеп.

Байырлыг, Таңды! Экии, Каа-Хем!

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери бо айның бештайгы чеди хонуунда Улуг-Хем, Бии-Хем районнарынга болуп эртиксе, июнь 8-те тараавак Таңдыга эглээры болгай. Чечен чагаалдың болгаш уран чүүлдүң беш хонуун уламчылаан байырлалы дүүн Таңды районга байырлыг байдалга хагдыпган. Районнуң суурларынга, бригадалар төптеринге, хөөю турлагларынга чүс-чүс таңдыларлар артистерни, чагаалчыларны, чуруукчуларны, хөгжүмчүлерни, эртем анаыдакчыларын үдеп тура: — Уран талантыңар дээш уяуубиле өөрүп чаттырганыс база хатап аалдап келиңер, кажанда утказуп алырынга белен бис — деп, чыыр сестерни сеглеп, чечектерни тутсуп тургулаан.

Литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннериниң эстафетазын бөгүн бээ бир тараавак район — Каа-Хем хүлээп ап турар. Ук районнуң ажыл-ишчилери бөгүн боттарының ыяшчыларын утпуурлар. Ынчангаш ыр-шоор, ээш-тегваа Каа-Хемге чаңгыланыпп эглээр.

(БИСТИҢ КОРР.).

ЧИДИРИГ ЧОККА, ДҮРГЕНИ-БИЛЕ

Украинаның механизаторларының Кыйгырыын деткип...

МИНСК. Белоруссияның колаа ажыл-ишчилери Украинаның комбайнерлериниң чагаазын ажыл-херекчи ёзу-биле чугаалажып, ажаап алышкынны организастыг чөрүүлер дээш, практиктиг хемчеглерни бөгүнгүзүрүп киргиккен.

— Гектардан-на 45 центнер тараны алыры бисте көрүнген — деп, Гродно областың Новогрудск районунда «Хередь» колхоттуң агроному М. А. Севастьянов СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — Бис ыңдыг дүжүттү кажан-даа ап көрбээн бис, ынчалза-даа үнүштүң байлалын ап көөрге, ол бедик хемчээл чедип алдынып болур. Ам дүжүттүң салым-чолу комбайнерлериниң холунда, а олар бисте дүржүлгалыг болган мертежилиглер.

Техника бисте четчир: он үш комбайн, оон иштинде күүлүг үш «Сибиряк» база бар. Июньның ийиги чартынында олар бүрүн белен болурдар. Тараа хүлээп алырынга кургадыкчылар, агаарладып турар херекселдерлиг механизастаттыынган складтар белен. 700 тонна тараа кирер складты база тудуп турар.

Ажаап алышкынны сес — он хонук иштинде доозары планнаттынган. Комбайн бүрүзүнүн хүн бүрүдеги ажылдаар нормазын 40 тонна чедирер ёзу бис. Комбайннар беш болуп болуп алгаш ажылдаар. Тараазы үзүктел чокка сеөртүү-биле ийи комбайнга-ла үш автомашинаны быжыглаар.

Беш чылдың үшкү чылынга алынган хүлээлгелерни колхоз чедишкинниг күүсединп шыдаар дээрзинге чигзинниг турбас.

• • •

КРАСНОДАР. Бубаның колхоттарында болгаш совхоттарында ажаап алышкының бүгү машиналары ховуже үнеринге белен.

Ынча механизаторлар Украинаның механизаторларының кыйгырыын деткээн. Тараажыларның бүгү-авилел социалистиг чарыжының эглекчилери тараа ажаап алышкынынга шлавылалдыг белеткенип турар, олар ажаап алышкынны 10—12 ажыл хүнүнде доозар болгаш күүнете тараа садарының онаалазын хуусаа бетинде күүсединн шинтипирлээннер.

Элээп хөй ажыл-агыйлар рис ажаарынга тазыштырган комбайнарны тараа ажаарынга ажыглаарын ында бир-ле дугаар эгелээр деп турар.

Крайның комбайнарны ийи ээлчег-биле ажылдаар. Колхоттарның хөөчүн кижилери, үлетпүр бүдүүлелериниге аас чүдүүлерни ажылдап турар механизаторлар' база ажаап алышкынга киржир. Чижээ, Новокубанск районда ажыл-чын-механизаторлардан ажаап алышкынынын 20 отрядын тургускан. Хоорайларның чүс-чүс чолаачылары — чиик болгаш чүк автомашиналарының башкарыкчылары тараа белеткелинге киржир күүселин плереткилээн.

• • •

ВОЛГОГРАД. Чурттуң ол улуг тараалап черлериниң бирээзи — Волгоград областың тараажылары Украинаның комбайнерлериниң кыйгырыын улуг сеткил ханыышкыны-биле утказаннар. Калачеево районда «Волга-Дон» совхоттуң кол агроному М. Я. Якутининиң СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаапы болза:

— Бо чылын бистиң ажыл-агыйга тараа шалуң 450 гектарга калбарткан, ам ол — 8,5 муң гектар болуп турар. Бүгү тараапы чидириг чокка, кыска хуусаазы — 15 ажыл хүнүнде ажаап алыры шинтипирлеттинген.

Ажылдың колгу — комбайнерлерге онаажыр апаар ёзөрни билдингир. Олар сеглелгее боттары киржип, комбайнарны эки бедеткээннер. Комбайнар бүлүү звеноолар болуп алгаш ажылдаар, звено бүрүзүнге дөрт-беш комбайн онаажыр. Эдикчи-мастерлер база тускайлаттынган. Тараапы механизастаттынган шаннарга чедирерге, соортап шуудаа элеваторларже сеөртүр. Тараапы дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алырынга бүгү чүүлдер кылдынган. Дубовск районда ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг колхоттуң дергазы Е. Ф. Новиковтуң чугаалаапы:

— Бистиң ажыл-агыйның комбайнерлери болгаш механизаторлары шелге чаңгыс-даа мажак арттырбас кылдыр ажылдаарын шинтипирлээн. Бүгү комбайннар эки сеппеттинген, аларны кижилерге хүлээтпилеп берген.

Тараапы арткан чылын тутка механизастаттынган шаңга чедирер. Оон будуруукчулуг — шакта 40 тонна, тараа хүлээп алыр. Тараа кургаг болгаш арыг болур болза, ол-ла дораан ону элеваторже сеөртүр. Колхоз болза, күүнеге тараа садар планы 17 муң тонна турда, ону 21 муң тонналы садарын шинтипирлээн.

Механизаторлар ажаап алышкынга кызымак белеткенип турар болгаш бүгү комбайнарны болгаш оске-даа техниканы ажаап алышкынга ийи неделя четпээн турда бүрүн белеткеп алган турарын шинтипирлээннер.

• • •

АЛТАЙ. Тараапы дүрген, чидириг чокка ажаап алыр деп чагаапы чуртталың бүгү механизаторларыңа биижээн Украинаның комбайнерлериниң эглеэшкинни Алтайның тараажылары изин-биле хүлээп алган. Ол чагаапы амгы үеде сеппеттиг мастерскаалларында, трактор болгаш хөө бригадаларында, колхоз коммунистериниң партия хуралдарында чугаалажып чоруп турар.

Крайның механизаторлары эртекен чылдың дүржүлгазын ажыглап турар. Ол болза жатказының болгаш комбайнарны болуу-биле ажыглаарының, автомобильдер, «Кировец-700» болгаш «Беларусь» тракторлар, чыыкчы-бункерлериниң түскай транспорт колонналарын тургузарының аргалары-дыр, ол бүгү — бастырган тараапы дүрген сеөртүрүн хамаарар.

Ажаап алышкынының 12 муң агрегадын белеңнин шугумунда тургускан. Механизастаттынган чүс-чүс шаннарны болгаш элеваторларны тараа хүлээп алырынга белеткээн. Комбайнарны тараа тегүлбес кылдыр мастерскаалларга таарыштырып турар.

Ажаап алышкын конвейерни хандырары-биле бүдүн чартык муң сеппеттиг мастерскаалары ховуларже үнер, дүржүлгалыг эдикчи-мастерлерниң звеноларын тургузуп турар. Хөй комбайнарны бедик сыптыг болгаш чыыпкан тараалларны ажаарынга таарыштыр чепсегеп турар. 300 хире колхоз болгаш совхоз радиотелефоннуң диспетчер холбаалыг, ол чорук тараа ажаап алышкынын өперативтиг удуртур аргаң бээр.

(СЭТА-ның корр.).

Бедик шынарлыг, хөй дүктү—Төрээн чуртка!

Белеткел доозулган

«Барлык» совхоттуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың бо шинтипирлиг үшкү чылында хөй кыргылдазын организастыг. Бедик деңнелге арттирер. Төрээн чуртка эки шынарлыг, хөй дүктү бээр дээш, хөй ажылында ол чугула кампаниязы бүрүн белеткелиг үткүп турар. Совхоттуң Аксы-Барлык, Бижиктиг-Хая, Хөнделеп салбырларында кыргыл пунктулары белеп.

Аксы-Барлык салбырда эң улуг кыргылда пунктузу бар. Салбырның кыргыыр хөө 11 муң баш, салбыр — 26 тонна дүк дужаар планныг. Ында пунктуда электрилиг 48 хачмы тургускан. 65 кижи хол хачыаы-биле кыргыыр. Анаа хүнүнүн-не 113 кижи кыргылдаа ажылдаар. Пунктуда дүржүлгалыг таарыштырыкчыларны, учётчиктер тургускан.

Хөй ажылында ийиги «дүжүттү» чидириг чок ажаап алыр. күүнеге дүк садарының планын бүрүн күүсединр дээш совхоттуң салбырларында бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

О. МОҢГУШ.

Барыын-Хемчик район.

Июнь 17—чер-чер Советтеринче соңгулда хүнү

БЕДИК БҮЗҮРЕЛ

Чер-чер Советтеринин амгы болур соңгулазынга ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединге 191 депутат соңгуттурар. Олар бүдүүлгенин мүрнажчылары, идепкейлиг хөй-ниитичилер, эң дээре шилиндек кижилер болуп, күүнеңиң эрге-чагыргага органынга чонның бүрүн аргелиг талазалекчизи болур бүзүредип күүсединп шыдаар төлептиг кижилер дээрзин соңгулда мурнунуң хуралдарынга соңгукчулар демдеглеп турар.

Кызыл хоорай Совединге депутаттың кандидаттарынга делпиттиргеннер-биле ужуражылгалар дооступ турар.

Дүүн Кызылның № 1 автотранспорт бүдүүлгенинин клубунга болган соңгулда мурнунуң хуралынга соңгукчулар-биле хоорай Совединге депутат кылдыр депиттиргеп кандидаттар Кызылга автосептелге заводунуң автобустар септеер пегинин слесары комсомолчу Владимир Романович Хукай-оол, Кызыл-ээзыгның директору, СЭКП кежигүнү Халид Аббасович Мамедов болган хуулге хөй даараар болган септеер фабриканың волгет мастери, партия кежигүнү эвес Тамара Иосифовна Титова олар-биле ужуражылгалар дооступ турар.

Бандидаттарның бүзүретпеген кижилери В. Хунайоол, Х. Мамедов, Т. Титова оларның амыдыралга эртекен орүүн, ажыл-херээн делегеренгей чугаалаан, июнь 17-де — соңгулда хүнүнде айытканнар дээш бадылалын бээринче соңгукчуларны кыйгырганнар.

Хуралга санал берген соңгукчулар депутаттарның кандидаттарынга чагыгларын берип, ылаңгыя хоорайның ажыл-агыйын улам хөгжүдеринге улуг киржээнтей салырын чугаалаапнар.

О. ИРГИТ.

Бо чурукта республика типографиязының дептерлээр пегинин ажылчыны, комсомолчу Раиса Михайловна Букалинаны оон коллективи Кызыл хоорай Совединин депутадының кандидадынга депиттиккен. Ол комсомолчу-ажылчылар бригадазында пазырчы ажылдыг дептерлекчилериниң бирээзи. Бүдүүлге планын доктаавас ажыр күүсединп, бедик бүдүүлгечилүг ажылдап келген. Оон бригадазының кежигүнери неделя санында эки шынарлыг хөй продукцияны белеткеп үндүрүп, цехтин бедик көргүзүүлерлиг ажылдарынга улуг идигин бөрүп турар. Раиса Букалина оң классты доосканш, типографиядa ам ийи чыл ажылдап турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ХҮЛЭЭЭЛГЕЛЕРНИ ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕДИР

Тоску беш чылдың шинтипирлиг үшкү чылында № 14 механизация эргелелиниң Ак-Довуракта участогунуң коллективиниң кижилери планныг онаалаларын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүсединр дээш күженишкинниг ажылдап турарлар.

Участоктуң ишчилери бирги чартык чылда 180 муң рубльнин механизация ажылдарын кылыр даалгалыг тургаш, эртекен беш айларда 237 муң рубль чедиргеп. Ол ышкаш 41 муң рубль хемчээлиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыр даалгазын 14 муң рубльге ажыр боттандырган. Олар бо хүннерде июль айның үлүүнге киришпитир ажылдап турар.

Механизация эргелелиниң участоктарының аразында социалистиг чарышка Ак-Довуракның механизаторлары бирги черни ээлээн. Оларга шилчиир Кызыл тукту, 150 рубльдин шаналып тывыскан.

Коллективте мурнакчыларның саны хүн келген түүүн-на өзүп турар. Оларга автокранчы Станислав Чиликин, экскаватор машинистери Олег Страшников, Анатолий Лябин, бульдозерист Борис Зиноров болгаш өскелер-даа хамаарлыр.

Участоктуң механизаторлары ийиги чартык чылдың планныг онаалаларын хуусаа бетинде күүсединр соругаңы салгаш, социалистиг чарышты улам калбарткан.

• • •

«Востоксантехмонтажтың» Ак-Довурак участогунуң А. Черкашинге удуртқан слесарь-сантехниктер бригадазының кежигүннери бо хүннерде Ак-Довуракты амыыралга ханырылга комбинадының тудуунда ажылдап турар. Олар комбинаттың чылыдыыга, суг хамчыылга болгаш канализация системаларының монтаж ажылдарын чогуур үезинде доосканш. Олар ам вентиляция кылырынче киришкен.

Амыыралга ханырылга комбинадының шеверлел ажылдарында Зинаида Салчак, Клара Енгак, Галина Болида, Таисия Коченкова оларның удуртқан бригадалары ажылдап турар. Бо бригадаларның ажыл-ишчилери комбинаттың ишкиги шеверлел ажылдарын доосканш, амгы үеде оон подвалының дээвириниң, ханазының шеверлел ажылдарын кылып киришкен. Ону чоокку үеде доозарлар.

Ю. БАЙ-КАРА.

ТҮҢНЭЭН

СЭКП Улуг-Хем райкому болгаш райкүүском районнуң колхоз, совхоттарының саанчыларының аразында социалистиг чарыштың арткан ай-ларда түннелиг үндүрген.

«УТКА 25 чылы» совхоттуң Иштии-Хем сүт-бараан фермазының саанчызы Даажы Суван-оол бир иненке онаштыр оргумаа-биле 1201 килограмм сүттү саап алган, чарыштың үнелекчизи болган. Мурнакчы ажыл-ишчиге партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл вымпелин тывыскан.

«Найырал» совхоттуң Кара-Тал сүт-бараан фермазының саанчызы Дамдын Чечек, «УТКА 25 чылы» совхоттуң Арыскан фермазының саанчызы Татьяна Тажыт олар ийиги, үшкү черлерни ээлээн.

К. МААДЫ.

ПАРТИЯНЫҢ СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

ВЛАДИМИР Ильич Ленин бистин партиивыстын арыг болурун, оон күштүг, шидамык, быжыг түрүштүг болуру деп үнелеп, оон арыг болуру дээш үргүлчү шүүрүгү демисежип чораан. Партиянын ийиги съездизинге-ле В. И. Ленин мынчаар айыткан: «Чамгыс чылчыруучал кижи партия кежигүнү болур эргелиг база аргалыг болурунуң орнунга... ажылдап турээн он кижи боттарын партия кежигүнү эвес бис дээш дээре».

Партия кежигүнү болурунуң ленинчи принциптерин боттандырары бистин партиивыстын амгы үеде база сагыш салыр эн чугула айтырыы ⁻ бооп турар. СЭКП-нин XXIV съездизинии Резолюциязында мынчалдыр демделгээн: «Бодунуң хүрээлеңиниң шынар составын экижидери, коммунистерни кижизидери партиянын эң чугула сорулгазы. Чаңгыстап шилип алыо чуруумну шыңгыы сагыырын барымдаалап турган, ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, интеллигенцияның төлептиг төлээлеңчилери-биле партиянын күрээлеңин моон соңгаво-даа немеп өстүрери эргелиг чугула».

Партия ол сорулганы боттуг болган төөгүлүг чурум ёзугаар шинтпирлеп турар. Партия чуруттун хогжүлдезинин үе-чада бүрүзүнүн соңиал-политиктиг онза байдалдарын барымдаалап, бодунуң төөгүлүг сорулгазын эң эки боттандырып болур арганы партияга оон составының берген турарын чедип ап турар. Партия бодунуң составына кол черни ажылчын аңгы ээлээп турар дээрзинин дугайында сагыш салып турар. Биетиң партиивыстың бүгүжүнге, совет шинтилелге ажылчын аңгының ээлээр туружунга болган ролюнга ол бүрүн дүгүүп турар.

УЛУГ-ХЕМ районнуң партия организациялары ол айтыышкыннарны удуртулга болдурган, боттарының хүрээлеңин быжыглаар талазы-биле ажылды экижиткен. 1970 чылга чедир партияга хүлээп алганнарның аразынга ажылчыннарның саны оларның чартыынаан ээлээп турган, ынчаарга 1972 чылга оларның саны 63.3 хуу чедир, бо чылдың бирги кварталында — 81 хуу чедир көвүдээн. Партия организациялары оон-биле кады СЭКП-те киреплерге негелдеңи бедиткен.

Ажылчын аңгының эң медерелиг, мурнакчы төлээлеңчилерин кежигүнге киирип ап турган, партия организацияларының хүрээлеңин өстүрүп турары массалар-биле оларның быжыг харылзаалыын хереченип турар. «Х Улуг хурал» колхозтуң Оттук-Даш фермазының партия организациязын маңаа чижекке киирип болур. Бурунгу чылын ол организацияга беш коммунистиг: оларның үжү пенсионер, саанчы, учётчик турган. Ынчаарга төлээде, үк организацияга коллективке чогуур салдарны чедирип шыдаваанындан ферманың ажыл-ижин багай турган. Партком ону быжыглаар хемчегнерни алган. 1972 чылга ол организацияга мурнакчы саанчыларны, база ажалакчыларын болган механизаторларны кежигүнге хүлээп алганындан, он коммунист немешкен. Механизатор аныяк коммунист Э. Серепти фермаңын бригадириңге депшиткен. Сан болган шынар составының ескени-биле парторганизациязының ажыл-чорудулгазы база күштелген. Коллективтиң ажыл-чорудулгазын хуралдарга тодаргай чугаалажып турар апарган. Коммунистер малчынларга боттарының үлегер-чижээн коргүзүп, негелде салып турган, оларны деткиирге, сагылга-чурум дыка быжыккан. Ынчангаш 1972 чылга күүнеге сүт садарының планын ферма 103 хуу күүседеткен. Бо чылдың бирги кварталының онаалдазын март 1-де-ле бүрүн күүседеткен. Бо хүннерде чартык чыл онаалдазын база күүседеткен.

Партия организациялары бистиң районувустуң байлалып алырынга дузалаан. Коммунистерни середиргинин өскедээ хевирлерни: коммунистиг күш-ажыл школаларын, зооветболгүмнерни, доктаамал лекторийлерни тургузар аргаларны калбаа-биле ажыглап турар бис.

Аныяк коммунистерниң кижизидилгезинче райком улуг кичээнгейин салып турар. Оларга үш чыл хуусаалыг школаны тургускан, ында эртем билиинден хамаарыыга чокка үш чылаан овээн эвес стажтыг коммунистер ыяра түүгүнган. Өөредилгенин программазынга дүүштүр районга иниги кичээлди ийи удаа, а девискээр айы-биле — квартал санында кичээлдерни эрттирип келген. Чижээ, соолгу кичээлге: «Коммунист — партияның идепкейлиг дайынчызы», «СЭКП Уставы — партийжи иштики амыдыралдың дүрүмү», «СЭКП кежигүниниң болгаш кежигүнге кандидаттарның үчүдүнүң дугайы» деп темаларын сайгарып көрген. Оон соонда аныяк коммунистер партияның хоочуң

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

кежигүннери-биле үжүрашкан.

Коммунистерниң партийжи быжыг түрүштүг, бүзүредилгиг чоруунуң үлгезинни олар кандидат стажын эртип турар үеде түргүстүнар. Ынчангаш кандидат стажы дээрге партияга кирип турарларга ёзу барымдаалаан чорук эвес, а шынгы шылгалга болур дээрзинин дугайында В. И. Ленининиң айтыышкынын районнуң партия организациязы маңаа удуртулга болдуруп турар. Кандидат бүрүзүнге холбаштыр түснай тетрадьты бисте түргүскен. СЭКП кежигүнүнге оны хүлээп ап турар үеде кандидат стажын эрттирген үезинге холбаштыр оон долу характеристиказын ол тетрадьтан билип ап болур.

ПАРТИЯ организациялары чаа коммунистерни хүлээп ап турда бодунуң шынар составын таарыштыр көрбүшаан, оон-биле кады СЭКП Уставын, партияның болгаш хүрүнеңиң сагылга-чурумун үрээр, бодунуң албан дужаалын соора ажыглаан, ёске-даа үүгедиглер кыла бээр кижилер-биле шынгыы демиселди чорудуп турар. Ынчаныыже коммунистиң бедик адын бухарлаып, бодун ёзулуг политиктиг хайынчы кылыр коргүзүп шыдаваын чоруур партия кежигүннери бисте база бар. Чижээ, амгы үеде учётта турар ниити коммунистерниң үш хуузу партия талазы-биле хемчеглиг. 1972 чылга 23 кижини партиядан үндүрген.

Бир эвес коммунистер боттары идепкей чок болуп, саңдынган, сорулганы шинтпирлээрде инициативазын, турүштүг чоруун илереткес болза, партия организациязының сыры каттыжыышкыны, арыг болуру бодавыже чедип алдынмас. СЭКП райкому коммунистерниң идепкейин бедиидериниң дугайында айтырыгны партия хуралдарынга чугаалажыры чедип ап турар. Чижээ, соолгу үеде олар «УТБА 25 чылы», Жданов аттыг совхозтарда (партком секретарьлары Н. Л. Кылын-оол, О. А. Дүмбүү), «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырында, райпо болган ёске-даа парторганизациялар-

СЕКЦИЯЛАР ТУРГУСКАН

Бойдус камгалалының Бүгүроссия шинтилелиниң Тыва чөвүлелиниң президиумуу болуп эрткен. Анаа президиум кежигүнүнерниң аразында ажылын хувааган болгаш секциялар удуртукчуларын бадылаан.

Секциялар даргаларынга дараазында эштерни бадылаан: ыяш камгалалының секциязының даргазынга—республиканың ыяш ажыл-агый эргелиниң кол лесничийи В. С. Путачев, хөрүзүн камгалалының —совхозтарының бүдүүлүг каттыжыышкынының начальнигинин оралакчызы М. Ш. Хазбулатов, суг хөөлбектерни болгаш балык курлавырларын камгалаарының — күрүеңниң балык талазы-биле республикада улуг инспектору В. П. Тмердиков, чөрлик аныяр болгаш куштар камгалаарының —республиканың аныяр-тывыш ажыл-агый черинии начальнигинин оралакчызы М. Ч. Монгуш, бойдус камгалалын пропагандалаарының — «Тувинская правда» солунунуң харылсалгалыг секретары О. И. Гаврилов, аныяктар ортузунга ажыл чорударының — аныяк натуралистер станциязының директору М. П. Филимонова.

Бойдус камгалалын пропагандалаар болгаш бойдустуң курлавырларын чөптүг ажыглаар талазы-биле Бүгү-эвилел көрүдезинге шинтилелдиң организацияларынга чорудар дугайында айтырыгны президиумге база чугаалашкан.

В. АНДРЕЕВ.

УДАВАС—СТУДЕНТИЧИ ЧАЙ

Эрткен чайын «Тыва кодээ тудуу» трестиң механизастаттынган № 62 колонназының объектилеринге ажылдап турган студентилериниң тудуг отрядтары 300 мун рубльдың тудугмонтаж ажыдарын кылып, кодээ тудугжуларга улуг дузаазын чедиргеннер.

Бо чылдың июнь 15-тен эгелээн № 62 монколонназының тудуг шөлдеринге Кызылдың педагогика институдунуң, Куйбышевтиң чимизың хөөрү өөредилге черлериниң студентилери, наймылаалдың политехникумунуң сургууларының ажылдаар.

Көдээ тудугжулар студентилер, сургууллар чурттаар черлерин белеткеп, тудар объектилерине тудуг материалдарын чедирип турар.

Студентилер Кызылга 60 ог-бүле чурттаар бажыңны, «Сукпак» совхозка Культура бажыңын болгаш өскедээ тудугларны кылыр.

М. АНДРЕЕВА.

КУР ЧЕР ГЕКТАРЫНЫҢ ДҮЖҮДУ

Кур черниң бригадирлери Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Михаил Довжиктиң болгаш Пургабуле Малгаждаровтуң аттарын Казахстинда тараажы бүрүзү бидир. Оларның баштап турар коллективтери боттарының ортазында чарыштыг.

Сураңнаа бригадирлер республиканың тараажыларын кур черниң гектар бүрүзүнүң дүжүттүрүп ургаттырары дээш демиселди үргүлчүлеврнче, тараа будуреринде чедишкиннерни быжыглап, беш чылдың үшкү чылынга алган хүлээлгелерни ажыраынче кыйгырганнар. Оларның кыйгырыын дораан деткээн. Н. Малгаждаров биле М. Довжиктиң ажылдап турары чүгле Пелиноград обласында бизин оларның эргелиинин 670 бригада деткип турар.

ЧУРУКТА: Н. Малгаждаров (он тадазында) кады ажылдап турар эштери-биле.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Тываның хөрээженнериниң VII съездизинге уткуштур

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛААР

— Соолгу чылдарда хөрээженнер чөвүлелиниң ажыл-чорудулгазы өскүү, дээштиг, ажыл-агыйның бүгү адырларынга оон салдары улгадып турарын демдоглиевес аргажок. Ажыы-биле чугаалаарга, хөрээжен чонуң киржилгээн чокка ажыл бүтпес — дең, Эрзин районнуң хөрээженнер конференциязының киржикчизи С. Чымба бодунуң саналынга демделгээн.

Ол аңаа бир сөстер эвес. Районда хөрээженнер чөвүледдериниң ажылы-биле таныжа бээрге, барымдаалар оларны бадыткай бээр. Оон чамдык чижектерни ап көрээл. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылдап турарларның чартыктан хөй кезии хөрээженнер. Ылаңгыя ол сан районнуң экономиказының кол адыры—мал ажылында илдең көскү: ында 320 ажыг хөрээжен иштии бар. Улус өөредилгезиниң шугумында бүгү башкыларның 73 хуузу, чонуң кадыкшылыг дээш ажылдап турарларның 78 хуузу, чонуң амыдырал хандырыдгаашында болгаш ачы-дуза чедирер албан черлеринде барык 80 хуузу хөрээженнер. Хөрээженнер ортузунга идеи-политиктиг болгаш кижизидилге ажылын 34 агитквартира болгаш 11 агитквартад чорудуп келген.

Хөрээжен чонну шалыпчы ажыл-пшче мобилизастаарынга, оларның ажылдаарынга, дыштанырынга, уругларын кижизидериңге дээштиг дуза чедирер талазы-биле партия, совет органнарга улуг дузаны хөрээженнер чөвүледдерни чедирип келген.

Бо бүгү чүүлдерни Эрзин районнуң хөрээженнериниң чоокта болуп эрткен конференциязынга чугаалажып, отчёттуг үениң иштинде хөрээженнер чөвүледдериниң ажыл-чорудулгазын түңнээн. Илеткелчи — СЭКП райкомунуң иштии секретары Д. Чамзырай болгаш конференциянның делегаттары хөй-ниитиниң база бир массалыг организациязы — хөрээженнер чөвүледдериниң районда чорудуп турар ажыл-ижин бүгү талазы-биле анализтеп, оон чедер, четпезин илередип, моон соңгаар сорулгаларын толартай чугаалашкан.

Партияның, чазактың салган сорулгаларын амыдырапга боттандырар дээш хөрээженнер ортузунга организассмассалыг ажылдың кол төөв чөр-черде хөрээженнер чөвүледдеринде болуп турар. Оларның идепкейиндең, тогаадыкчы, эгелекчи чоруулардан хөй чүүлдер хамаарыжыр. Колхозтарда будурүлге, албан организациязын черлеринде хөрээженнер чөвүледдерн, бөлүктери хөрээженнерниң бот-идепкейин кедүрер, хөй-ниитиниң ажылынга кызбаа-биле киргиштирер, культурлуг амыдыралчурттаалгага чаңчыктырар дээш өскөө эвес ажылдарны чорудткан.

«Мөрен» колхозта хөрээженнер чөвүлели (даргазы С. Даргат) агитквартиралар, хойжу бригадаларда хөрээженнер бөлүктериниң аразында социалистиг чарыштыг дээштиг кылдыр организастаар талазы-биле солуп дуржулгалыг болуп турар. Ында бир эки чүүл — «Эң арыг-силиг бажың», «Эң арыг-силиг өг» дээш чарыштыг чорудуп турары болур. Хөрээженнер чөвүлелиниң код кичээнгейлиг тус-тус кижилер, өг-бүлелер-биле ажыл чорударынче утланган.

Суурда, бригадаларда бажыңнар, өглерде хөй-ниити хемчеглерни агитквартира төвүнге эрттирип, ниитиниң, өг-бүлеңиң байырлалдарынга, ужуражыглазыңга аңаа чыгдыры чаңчыл болган. Суур чаатайжыдылгазынга хөрээженнерни база хөөрө туткан.

Од ышкаш Эрзин суурда хөрээженнер чөвүлели (даргазы А. Кандар-оол) соолгу үеде ажылын идепкейжиткен. Чөвүлел культура-массалыг болгаш кижизидикчи ужурдуулыг өске-даа чүүлдә ажылдарны чоруткан. Од үргүларның өөредилгезин, кижизидилгезин сонуургап, школага барып, кичээлдерге олурукчу, үргүларның кудумчуга сагылга-чурумун хынап, түскай рейдилерни организастап турар. Хөрээженнер чөвүлелиниң эгелекчи саналы-биле «Иелер алдензыг» туружскан болгаш ында ыяштарны доктаамал тарып, олуртуп турар.

Ниитизи-биле районнуң хөрээженнер чөвүлелиниң ажылында чаа-чаа чогаадыкчы солуп чүүлдер хөй. Ынчалзаапа Чамдык черлерде ам-даа идепкей чок, сула ажылдап турар чөвүледдерге ол боттуг дуза коргүспейн турар. Хөрээжен чонуң амыдырал байдалын удам бедидип, чаа ёзугуң эки чаңчылдарын сиңниктирер талазы-биле ажыл ам-даа четпес. Хөрээженнер спортче хаара түттүнмаан. Бо талазы-биле партия организациялары, кодээ Советтер ам-даа чедир ажылдавайн турар.

Районнуң хөрээженнер конференциязынга Тес-Хем районнуң хөрээженнериниң төлээлеңчилери база киржип, саналга-оналын берген.

Конференция районнуң хөрээженнер чөвүлелиниң чаа составын болгаш республиканың хөрээженнер съездизинге делегаттарны сонгаан.

О. ИРГИТ.

ДУВУРЕНЧИГ МЕДЭЭ

ХЕМЧЕГНИ АЛЫР ХЕРЕК

«Найырал» совхозтуң Терезинде 1150 гектар черде тараа культураларын чаштырган. Ол тараанын ногаарарын үнүп келгени тараажыларны өөртүп турбас арга чок. Оон ынай ында 397 гектар суда, 300 гектар кукуруза тараалардан орай чаштырган хирезинде-ле, ында-ында чингир ногаан озумнерлиг апарган.

«Найырал» совхозтуң болуунуң болгаш «Ак-Туруг» совхозтуң малчыннары ол бригаданы долгандыр хонгулап алган, малын ол ынчаар одарладып. Терезин бугазындан сугтарып турар. «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының чурттакчыларының хуу малы ол тараа шөлүн шуут-ла одар кылып алган. Ийи кожа совхозтуң хөйжулары-даа, Кызыл-Дагның чурттакчылары-даа тараа чаза базып, ону оттап турда херекке албайн турары алдептиг.

Хайыраан ногаарарып өзуп үнүп орар тараа, мал чеми культураларны мал одары болдурган буруулуг кижилерге хамаарыштыр ийи ажыл-агыйның дирекциязы-даа, кодээ Совет күүскому-даа дээштиг хемчег албайн турары алдептиг. Бо талазы-биле чүгле ол ажыл-агыйлар боттары эвес, а харын-даа Улуг-Хем райкүүскому, прокуратура, милиция органнары дарый хемчег алза чогуур.

Н. ОКАН-ООЛ.

БАЙЫРЛАЛ

Эрзин районнуң «Коммунизмче өрүк» колхозунуң хову турлаанга чыстыы хову ажылдарын чедишкинниг доозынанынга турасиаатнан механизаторларның байырлавы болуп эртикен. Аңаа тосну беш чылдың шлиттирлиг үшкү чылында тараажыларның эрес-шудургу ажылдаанының дугайын колхоз баштаар черинииң даргазы Дугер Мижит белуунуң илеткелинге чугаалап берген болгаш моон соңгааргы сорулгаларга дөмтааган.

Механизаторларның бо байырлалынга спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдаалар болган. Волейболга механизатөөлар-биле Нарын ортумак школазының өөренниичилериниң умурамыгазы чидиг демисеелге эртип, механизаторлар командазының типлелгезин-биле доозулган. Бег магазының маргылдаазы база болган. 32 моденниң хүрееги солуун болуп эрткен, аңаа аныяк меге Алексей Дамы шүүлген, хоочун механизатор Шириндиевиң Кызыл-оол үмүүрлешкен.

Бәйырлалдың төнчүзүнде Нарынның кодээ Культура бажыңының чанында «Челээш» агитбригадазы солуун программалыг концерт көргүскен.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

ДООСКАН

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң кыргыкчылары 20 кижи 250 төвеени болгаш 750 ешкүнү 16 ажыл хүнүнде органнастыг кыргып доозкан. Төвениң баш бүрүзүнден 5 кг, а өшкүдеи — 600 грамм дүк алдынтай.

Ам хой кыргыдазынче кирер. Кыргызда пунктузунда электрилиг 48 хачы белеп. Оон аңгыда, хол хачыы-биле 30 кижи кыргыыр. Хойну дүргей кыргыырының аргазын иептередири-биле кыргыкчыларның семинарын база эрттирген. Хоочун кыргыкчылар боттарының ардадүржүлгазын апыяктарга дамчыткан.

Кыргыкчыларның социалистиг чарыжының негелделерин, мурнакчыларны шаңнап-мактаарының хемчеглерин ажылдан кылган, колхоз баштаар черн бадылаан.

Часкы кыргыдага 24 мун баш хойну киирер. Колхоз 78 тонна дүктү садар социалистиг хүлээлгелиг.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Политиктиг беседа

СОЦИАЛИЗМ БОЛГАШ ДЕМОКРАТИЯ

Буржуаз демократия артык күштүг болгаш төлептиг дээр дугайында чулчуруушкунуун чонга бүүредир дээш, буржуаз-идеологтар база пропагандистер эвээш эвес күжениишкиннерни үндүрүп турарлар. Ынчалзаажок кижини кижи молчүүрүүнүң бөрүзүг хоойлузу тергиндээн, ажылчы чоннарның күжү-биле будурүл кылган байлакшыдың аажок хөй нуруузун мөлчүкчүлерниң шоолуг эвес болгу ажыглап турар мындыг ниитилелге демократия дугайында кандыг чугаа турар боор?

Бүдүрүлгениң чепсек-хереселиниге хуу өнчүнү узуткаан чүгле социализм ёзулуг демократтыг ёзу-чурумну хандырар болгаш хандырып болур, ажылчы чоннарга амыдыралдың таарымчалыг байдалын ол магадылаар, массаның медерелдиг чогаадыгазынга, чечиктелиш болбазырарынга бүгү-де эргежок чугула байдалды тургузар.

Ажылчын-даа база тараачын-даа кижи демократияның дугайын ол дугайында саазында бижип каанын эвес, харын хамыктың мурнунда амыдырапга экономиктиг боттуг чүүлге ол чүнү берип турарындан барымдаалап көөр аналар деп. В. И. Ленин айыткан. Социалистиг демократияның буржуаз демократиядан эртык күштүг чүдел дизе, хамыктың мурнунга бистиң демократиявыс бодунуң кол сорулгазын кижиниң чаагай чоруунуң дугайында сагыш салышкыны кылдыр илергейлеп турарында, ол демократия материалдыг болгаш угаан-бодалдың бүгү кежиктерин, политиктиг база социал эргелерни болгаш хосталганы ажылчы чоннар ажыглаар аргаларны сөс кырында эвес, харын черле кырынга, хүн бүрүнүң амыдырапынга хандырып турар.

Социализм үезинде ниитилел будурүлгезиниң дээди өчис сорулгазы болза кижиниң материалдыг болгаш угаан-бодал хереглеңдерин улам долу хандырары болур. Совет эрге-чагырганың тургустугунганының баштайгы хүннеринден-не улустуң амыдыралының деңнелин бедидер талазы-биле болдунар бүгү-де чүүлдерни кылып келген. Бистиң аргаларывыс өскен амгы үеде ажылчы чоннарның чаагай байдалының өөрүдези-биле холбаштан хөй таваллыг сорулгаларны шинтпирлээринге экономика уламна ханы эргилдени боттандырып турар.

Беш чылдың дургузунда чоннуң боттуг орулгазы 30,8 хуу өзер. Чоннуң хереглел барааннарын бүдүреры 1970 чылда турганынга бодаарга 1975 чылда 48,6 хуу хөй болур. Беш чылдың соолгу чылында үүрмектеп садар бараан саарылгазы 1970 чылда турганындан 41,8 хуу өзер. Беш чылдың дургузунда школа назының четпээн үргүлер албан черлерин ийи миллион ажыг орунунут кылдыр тудар, школаларга өөреникчилериниң саны 32,3 хуу көвүдээр. Ол-ла чылдарда ниитизи-биле 590 миллион дөрбелчин метр шөлдүг чурттаалга бажыңнарын ажыглалга киирерин, амнелгелериниң, санаторийлериниң дыштанырга бажыңнарының, туризм базаларының культура албан черлериниң тудуттарын дыка калбартырын планнаан.

Ниитилелдиң бүдүрүкчү күштериниң чайгылыш чок өзүдези база аңаа үнделээн улустуң чаагай байдалын бедидери демократтыг эргелериниң болгаш хосталганың материалдыг магадылалын быжыглаарыгга чедирер, а ол болза социалистиг демократияның бүгү хевирлерин улам хөгжүдери-биле болгаш сайзыраңгайжыдары-биле холбаалыг дээрзин совет кижилер билир. Демократияны хөгжүдери бодунуң эдлээнде экономиктиг тургузуушкунуун күчүлүг чепсээ болур.

Бистиң демократиявыс мурнундагы хөгжүдениң чүгле түңнели эвес, харын уламчылап турар чорудулгазы болур. Коммунизмни тургузары дээш демисел социалистиг демократияның бүгү талалыг хөгжүлээн-биле, ниитилелдиң политиктиг бүгү организацияларының системазын сайзыраңгайжыдары-биле туружы холбаалыг дээрзин СЭКП-ниң XXIV съездизинге онаалап демделгээн. Съездиниң ол айтыышкынын амыдырапга чайгылыш чокка боттандырып турар.

Бистиң күрүевистиң политиктиг үндезини — Советтерниң ролюн бедип, хоойлужуудулга хөгжүп база социалистиг хоойлу-дуруум бижыгып турар. Улустуң кадыын хамгалаарының, өг-бүлеңи бижыглаарының, күш-ажыдың харылзааларын сайзыраңгайжыдарының, бойдус камгалалың хандырарының, оон байлаан чөп ажыглаарының айтырыгларын таарыштыр көрген хоойлулар соолгу чылдарда хүлээп алдынган. Улус-өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш өөрилделдешкен республикаларның хоойлужуудулгазының Үндезиннериниң төлевилелин кызбаа-биле чугаалажып турар.

Совет хоойлулар — ажыл-агый амыдыралын удуртуругга, чаа кижиниң кижизидеринге партияның болгаш күрүеңниң дээштиг чепсээ. Олар болза чүрттүң хөгжүлезинниң негелделериниң эргежок чугула боттуг чүүлдери болуп, ёзулуг улусчу ёзу-биле шинтпирлеттинип, тургустунуп, быжыглаттынып турар. Олар совет ниитилелдиң амыдыралчы ажыл-чорудулгазының демократтыг хевирлерин бадыткап турар, ынчангаш оларны сагыыры социалистиг демократияны калбартыры болгаш быжыглаары-биле дорт харылзаалыг.

Масса-биле харылзаа күштелиг, күрүве аппаредының эргелелиниң ажыл-чорудулгазының демократтыг принциптери быжыглап турар. Эргелеп башкарарының органнары Советтерниң мурнунга хамаатыларның хуралдарынга, коллективтерге отчёттарын удаа-дараа берип турар апарган. Чижээ, эрткен чылын чон мурнунга бежен муң хире күүсекчи комитеттер отчёттарын берген, ажылчы чоннарның ол хуралдарынга 47 миллион хамаатылар олурушкан, олар күүсекчи комитеттериң ажылының практиказын чугаалажып, оларның ажылын сайзыраңгайжыдарынче угланган хөй-хөй саналдарны болгаш сүмелерни киирген.

Ажылчы чоннар улусчу

ӨРТЕК-ҮНЕ, КОНТРОЛЬ

Советтер болгаш амыдырал

Коммунистиг партия болган Совет чазаа ажылчы чонунуң чаагай хоруун бедидеринче хүн бүрү сагыш салып турар. Оон-биле чергелештир чонуң эрге-ажыл-агыйын, партияның, күрүшенің политиказының таарыжыл чоруктарны шыңгыы бүрүү шапшыпаан, аңаа удур ыңгыы хемчегларни ап турар. Ылаңгыя кеземче хөөлүзүнүң 156 дугаар түүлүнге немелдеги киргени аңаа хамаарыжта эвес.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлети 1967 чылдың май 27-де «Күрүшенің үүрмектеп садар өртектерни хажыдып үрөөр чоруктар-биле демисседи күштелдирер хемчегер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Ажылчы чонлар депутаттарының районнар, хоорайлар Советтериниң күүсконнарының өртек-үне болгаш садыг чуруму хайгаарап хынаар комиссиялары (даргазы М. А. Данилов) СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң чазаанның 1967 болгаш 1971 чылдарга хүлээп алган доктаалдарын удуртулга болдурган хөй-нийтичи активчилерни болунуң ажылынга калбаа-биле хаара туткан. Комиссияның ажылын план ёзугаар чорудуп турар. Оон күүселдезиниң түңнели келген. Комиссия кежигүннери районнуң девискээринде турар садыг, хөй-нийтиниң чөмеңилге, чонга ачы-дуза чедирер чергелерни, коммунал ажыл-агыйын, тудугну болган еске-даа ажыл-агыйларны үргүлүг хайгааралга алган. Харыысалганы бедидер дээш олар түс-түс ажыы хуваадазын тургускан. Эрткен чылын районнуң девискээринде албан болгаш организация чергелеринде өртек-үнениң дүрүм ёзугаар боттанышкынының байдалын 27 удаа хынаан. Түңнелин комиссия хуралынга 4 удаа чугаалашкан. Өртек-үнени, тарифтерни хажыктаан ажылдакчылардан шыңгыы негелдеги салыш, чогуур хемчээн алган. Бо бүгүнүү түңнелинде райно шугумүүда үүрмектеп садар барааннарга өртек хажыдыышкыны эвээжээн. Бо чылдың бирги кварталында чоруткан хынаалдалар түңнелдери оны бадыткаан. Бирги кварталда комиссия кежигүннери активке диянган район иштинге 18 удаа хынаалда кылган. «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтарның ажылчын кооперациялының чамдык магазиннерин, иштинің чөмеңилге чергелери күүсконің өртек чурумун хажыдып турганын илереткен.

Улустуң хереглел барааннарының өртек-үнезин тодаргай айыткан турар, оны садыш алыкчы эки билип адыр ужурлуг. Чазактың доктаалында оң дугайын база айыткан. Оң ышкаш транспорт сөөртүлгези дээш хереглел кооперациязының чамдык бараанварга немелде өртекти киирип турарының дугайын магазиннерге чарлап азары албан. Бо тазазыныңда ажылда бар четпестерни хынаалдалар илереткеп. «Алдан-Маадыр» совхозта садыг эргелекчиэн эш Борбак инженер галстугувуң бирөзин-не 24 көпеекке, «Тройной» одеколонга 38 көпеекти, чем садыында эш Монгуш бир банк какаога 6 көпеекти, еске-даа чамдык бараанварга өртекти улгаттырып турганы, иштинің чөмеңилге чергелериниң барааннарының өртек-үнезинде хажыдыышкыннарның барын база илереткеп.

Бо районда чонлуң амыдырал хандырыгга комбинадының 6 албан черин хынаан. Оон түңнелинде 3 коллектив күүсконің доктаатка тарифтерни чурумун хажыктаны илереөөн. Комбинаттың эр, херөөжен улус кедер хептер даараар черн чагыкчылардан чамдык кылгаарга өртек-үнени шын эвес аптар түүлдер турган. Күш чок болдуруп каапкан эрги өртек-тарифти чуруктырып чер удуртулга болдуруп турганы илереөөн. Баш таарар черге келген кижилерге квитанция бээрде башты канчаар таарып, кыганын тодаргай айтып биживейн, иштиң түң салып тургулаан. Бо чоруктар күүсконің доктаатка тариф хемчег чижээн будалдырарын орадашканының фактылары-дыр. Оон ыңай ишкы сөөртөөр, мебель кылыр, чонга ачы-дуза чедирер тудуг-сөөлгелге чергелиндеге улуг четпестер бар болган.

Бо бүгү четпестерни алер дугайында чогуур хемчегни комиссия ап, райкүүсконнуң хуралынга база тургускан. Оон түңнелинде «Сүт-Хөл» совхозта ажылчын кооперациязының даргазы эш Барганны шыңгыы сагындырбышаан, ажылчын кооперациязының магазиннеринде, иштиниң чөмеңилге чергелинде күүсконің үүрмектеп садар өртек-үнезиниң чурумнарын хажыктаан кижилерге РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле бадылаан Кеемче хөөлүзүнүң 156 түүлүн ёзугаар хемчегни хүлээдип турарын болган моон соңгаар өртектер хажыдар чоруктарны болдурбазын негээн иштиннрни үндүрген.

Чөөн-Хемчик районда чонга ачы-дуза чедирер чергелиниң ажылының дугайында хынаданың түңнелин райкүүсконнуң сессиязында апрель айда чугаалашкан. Аңаа комиссия даргазы М. А. Данилов илеткел кылган. Бо дээрге масса чонлуң эрге-ажыл болгаш партиянның, күрүшенің политиказын хажыдыышкынын чонга сагыыры дээш ол комиссияның дээштиг ажылды кылып турарының бир херечизи. Бо чижектиг ажылдарны Улуг-Хем, Бии-Хем, Кан-Хем, Тандының болган еске-даа райкүүсконнарның комиссиялары чорудуп турар.

Комиссияларның ажылынга идепкейлиг ээштер республикада хөй. Бии-Хемдө Н. Горностаев, Барыын-Хемчиктө М. Хертек, Чөөн-Хемчиктө В. Гонявина, П. Бочкарева, Тандыда О. Трокова, З. Усольцева, Кан-Хемдө С. Никифорова, Тес-Хемдө К. Ликтан ышкан эштер өртек политиказын боттанзырар чугула керелие хөй-нийтиниң мурнуудан үүгү кирип келген.

Комиссиялар кежигүннериниң, активчилериниң илереткен четпестерни үе-шаанда чайлатпас чоруктар чер-чергелеп ам-даа бар. Тес-Хемниң райно шугумүүнге өртек-үнени сагыпсас, садыг чуруму үрөөр чоруктарны комиссия кежигүннери кан удаа илереткее-даа чогуур хемчег алдынмайн турган.

Өртек болган садыг чуруму хынаар комиссияны хынадаайн турда Өвүр райкүүсконо олче сагыш салбаан. Районнуң садыгларында дедиляриниң хынаан тургуспаан. Чижээ, хлеб быжыраар черниң дедизиниң ёзугаар садыгнаа бар удаа үзүүрүл бергеп хлебке 3 не эжык четпес-даа болгулаар. Районда садыг бүрүүдүүде, столовайда, буфетте иштиң өртекчерге шын эвес болган будалчан түүлдер хөй. Аъш-чем магазиннеринде дедиляр шын эвезинден садыш алыкчыларга дедилеп садар ланша болгаш еске-даа аъш-чем продуктуларын черлер дедилеп бербес таварыгылаар бар. Районда чонлуң амыдырал хандырыгга комбинадының албан черлери чагыкчылардан өртек алганының квитанциязын тодаргай биживес, түүлө оон иштиң түңүү салып кылар, чагыкчының адын бээн салбаан болгулаар. Даараныр чер чагыкчыларның чагадың чамдык кылыгларның өртек-үнезин улгаттырып турар. Эр улустуң чүүрүлери, херөөжениер кедер нөкөлөр шынаа хен аймакка, чуруң тырттырар черде Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң докталы-биле 1972 чылда күш чок болдурган эрги өртекти ажыглаан турар. Оон-даа өскө хөй четпестер бар.

Үстүнде айыткан четпестерни чайладырының бир чугула түүлү болза, боттарының иштики контролюн дээштиг, шыңгыы тургузары болгур. Оң харыысалгалыг негелдеги республиканың чамдык ажыл-агыйлары, албан организациялары, министерстволары, ведомстволары болгаш оларның кудуку-даа организацияларының боттарының системазының иштинге сан-хөө, ажыл-агый, өртек-үне чурумнарын хынаарда ёзу барымдаалап, дээштиг эвес чорудуп турар. Четпестерни катаптавазының хемчээн албайн турар.

Респотребсоюзтуң болгаш күрүне садының шугумүүнде база чонга ачы-дуза чедирер албан черлеринде, еске-даа ажыл-агыйларда, албан организацияларда өртек-үнезин хажыдып, күрүшенің доктаатка чугула үе-чадазы Женевага (Швейцария) ажыдап эгелеер, оон болур хүлээ даштыны хереглер министрлери доктаадыр. Үшкү үе-чаданы катап Хельсинкиге эрттирер деп саналдаан. Ону эрттирериниң хуусаазын чөвүлел хуралдың иштиг үе-чадазының үезинде доктаадыр.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Европаның бүгү күрүнелери, Американың Каттышкан Штаттары болгаш Канада киржир.

Чөвүлел хуралдың ажыттынарынга хүндүлүг аалчы кылдыр КНО-ның чиргиие секретары К. Вальдхаймны чалап мелдирер деп турар.

Чөвүлел хуралдың баштайгы хуралы июль 3-те, вторникте, Хельсинкиге болур. Онаштырылгадан билдингнии ёзугаар аңаа Герман Демократтыг Республиканың даштыкы хереглер министри даргалаар. Чөвүлел хуралдың ажылдаар дылдары — англи, испан, итали, немец, орус болгаш француз.

Хөй-нийтиниң кадбак үүрзелеңнери Хельсинкиге болган белеткел сүмележилгелериниң чедишкининг доозулганынга сеткил ханганың илергейлеп турар. Келир нийти-европа шуулганы улам улгадып турар болгаш эң хөй чүүл-бүүр деткимчени чүгле Европа диптө эвес харын оон ыракта черлерде база ап турар, кыжангаш Европаның төөгүзүнге чаа үе-чаданы ажыдар болгаш тайбыңны, айыыл чок чорукту быжыглаарының оруунга чугула үе-чада болур деп идегел илергейлеттинип турар.

АЖЫЛГА ҮЛЕГЕРЛИГ

Бай-Хаактың амыдырал хандырылга комбинадының хөөчүн даараныкчызы Суунай Балчыр-ооловна Норнуң ажылга эки үлегер-чижээн үргүлүү моргузуп келген.

Ол — даштыңы хеп даараар мастер. Дөртку разрядтың ажылчыны. Оон кылган хевиниң шынары эки. Ынчангаш чагыкчылар аңаа өөруп четтиргениниң чылыг сестерин боя имереди бээр.

Суунай Балчыр-ооловна — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичизи. Оон хөрээн чазактың беш дайынчы шаңналы наастап чөрүүр.

Мурнакчы ишчи ай планын деңгээмел 105—107 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: Суукай Балчыр-ооловна Норнуң.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

АГИТКОЛЛЕКТИВТЕРНИҢ ОРУУ

СЭКП обкомунуң агитсаловёзу болгаш агитпоездизи Иркутскиден областың хоорайларынче болгаш суурларынче үңүшкен. Ол коллективтерниң составында — дүржүлгелиг пропагандистер, партияның хоочуунары, дээди өөредилге черлериниң башкылары, эртем-шинчилел институттарының ажылдакчылары кирип турар.

Олар областың партия активиниң хуралының киржикчилери СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң түңнелдерин чугаалажып көрүп тургаш, партияның XXIV съездиниң шиитпирлери амыдыралда канчаар боттанып турарын чонга чугаалазын, СЭКП ТК-ның сөөлгү Пленумнарының материалдары-биле, СЭКП ТК-ның РСДРП-ниң 70 чылының дугайында докталы-биле, беш чылдың үшкү шиитпирлиг чылының планнарының күүселдезиниң чорун туралары-биле таныштырзын дээш агитколлективтерни чорудар деп докталаткан.

(СЭТА-ның корр.).

ИРКУТСК.

Делегей хүннерде

Моол араттарның съездизи

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолдуң көдээ ажыл-агый каттыжышкынын ар ы н ың (КАК) эвилелиниң IV съездизи Улан-Баторда ажыттынган. Президиумга көдээниң алдарлыг ажыл-ишчилери-биле кады МАРП-ниң болгаш МАР-ның чазаанның удуртукчулары, даштыкы чуруттардан барган аалчылар, Совет Эвилелиниң болгаш еске-даа социалистиг чуруттарның төлээлери бар турган. Эң эки малчыннар, тараажылар, көдээ ажылагыйының түскай эртемнигтери, КАК даргалары —600 ажыг делегат моол араттарның хөй кижилиг хүрээлениң ол съездиге төлээлекчилээн. Съездиге КАК эвилелиниң дээди чөвүлелиниң отчёттуг илеткелин болгаш организастыг айтырыгларны чугаалажыр.

МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цедөнбал МАРП Төп Комитединиң, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң байыр чедиргеп чагаазын съездиге ломчуп дыңнаткан.

КАК эвилелиниң дээди чөвүлелиниң отчёттуг илеткелин ооң даргазы, МАР-ның көдээ ажыл-агый министри М. Даш кылган.

Курлавырларны эң улуг хемчээлдии-биле ажыглаарын мобилизастап, көдээ ажылагыйының материал-техниктиг базазазын улам быжыглаарын үндезин болдургаш, иштининг малының баш санын көвүдедип, мал ажылының продуктулуун болгаш көдээ ажылагый культураларының дүжүттүүн бедидип турган, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң хемчээлин улам көвүдедиринің сорулгаларын ыңгы чугаалажып турар.

Кол консул чери ажыттынган

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). Барыын Берлин талазы-биле дөрт таланың дугуржулгазын ёзугаар тургустунган. ССРЭ-ниң кол консул чери бодунуң ажыл-чорудулгазын Барыын Берлинге албан чурумун ёзугаар эгелээн.

ССРЭ-ниң кол консулу Ю. М. Шарков эрге-хүзөлгезин күүседип, эгелей бээрде, америк, француз болган англи секторларның комендантылары-биле ужурашкан.

Банкылар төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы

БУХАРЕСТ. (СЭТА). ЭДЧ кежигүннери чуруттарның — Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Кубаның, Моолдуң, Польшаның, ССРЭ-ниң, Чехословакияның банкылар төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы Румынияга болган. Чөвүлел хуралдың ажылынга экономика талазы-биле дем каттыштырып ажылдаарының улустар аразының банкызының, улустар аразының салыышкын банкызының болган ЭДЧ-ниң секретариадының төлээлекчилери киришкен.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери ЭДЧ кежигүннери чуруттарның банкыларының доктаамал ажыл-чорудулгазының айтырыгларынга, делегейниң валюта системазының байдалынга хамаарышкан айтырыгларны база чугаалашкан.

Төлээлер баштыңының удурланыышкыны

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанның контрольдап турар девискээринге шавар халдаашкынныг дайын чорударын сайгон талазы үргүлчүдеп турар. Ийи таланың каттышкан шериг комиссиязында Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанның шериг делегациязының баштыңы генерал Хоанг Ань Туан аңаа шиитпирлиг удурлаңганын комиссияның эдиг-эдиг хуралынга сайгон талазынга медегзээн. Куангнам, Куангнгай, Биньдинь болгаш Бариа можуларга сайгон шеригленің сөөлгү хүнгердө кара-туразында мындыг дайынчылар үүлгедиглер кылганының хөй чижектерин ол чугаалаан. МВР РТЧ-ниң чугула туруштарыг Аныок хоорайдан мурнуу-барыын талада болган Биньлонг можуда 13 дугаар орукту дургаар девискээрлери чижектиг чергелерни эжелеп алырының хуусааларын безин сайгон талазы тодаргайлап докталаткан деп, Хоанг Ань Туан демдеглээн.

МВР РТЧ-ниң контрольдап турар райононарыңга шавар халдаашкынныг бүгү дайын чорудулгаларын сонсадырын болгаш кара-туразында эжелеп алганын девискээрлерден шеригленің бо чылдың январь 28-те эрлеп турган туруштарынче чайладып үндүрерин Хоанг Ань Туан сайгон талазындан негээн.

КУР-га аян-чорук доозулган

ХАНОЙ. Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуанга болган ВАП ТК-ның Политбюро иженгүүү, ВДР-ниң чазаанның Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаңнан ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң КУР-га албанның аян-чорууң кылып чоранны доозулган.

ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң Пекинге чорун турган үезинде аңаа болган митингиге Ле Зуан чүве чугаалаан. «Вьетнамның тинделгеен — социалистиг чуруттарның иштә тинделгези», Вьетнам «ССРЭ-ниң, социалистиг еске-даа чуруттарның улустарының, делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчөшкининиң талазындан улуг болгаш үнелиг деткимче, дузаламчылыг ап келген деп демдеглээн, Ле Зуан вьетнам-кыдат найырадыг калбартырынче кичээнгей угландырып чугаалаан. Вьетнам улус «аны-дуңма социалистиг чуруттарның арагында болгаш делегейниң коммунистиг шимчөшкининде сырый каттыжышкынны быжыглаарынче» улуг нүжениишкинни салып турар деп, Ле Зуан демдеглээн. ВДР-ниң партия-чазак төлээлери Ханойже чанып келген.

Комбоджада тулчуушкуннар

ПАРИЖ. (СЭТА). Информация агентилелдериниң дыңнадыы турарын ёзугаар ирлиг-Кампучиязының Патриоттуг күштери Пномпеньниң Почөөтонг аэродромун боолаан. Патриоттар чурттуг улуг талазы-биле ийиги хөөрайы — Батамбангтың аэродромун база боолап, халдаашкын кылган. Дайзынның ийи шериг самолёдун үрөөн.

Пномпеньни далай ортозун Камбоңг-биле аралаштырар 4 дугаар орукта тулчуушкуннар үргүлүлеп турар. Хосталга күштери Пномпеньден барыын талада Ангснул хоорайның девискээринге ол хоорайның кыдыгаарында тулуна быжыглаашкынын гуруужуп алган.

Сүмележилгелерниң түңнелдери

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Аймыл чок чорук болгаш кады ажыддажыгга айтырыгларын чугаалажырының иштә-европа чөвүлел хуралын белетиргеринге хамаарыштыр хөй талааларның эжен кай дургузукка Хельсинкиге сүмележин келгени доозулган. Хаагыг эрткен сүмележилгелерге Европаның 32 чуртунуң, АКШ биле Канадының төлөөлери база кирешкен. Ук ажыддың түңнелинде «Хельсинкиге болган сүмележилгелериниң түңнел сараттыры» деп документ бадылаттынган.

Ол документтиде иштә-европа чөвүлел хуралының ажыддарын организастарынга болгаш оон чугаалажыр айтырыгларынга хамаарыштай бодаттарын киргеп.

Хельсинкиге билдинин келгенин ёзугаар алыргa, чөвүлел хуралга дыраавында айтырыгларны чугаалажыр деп саналдаан:

1. Европаның айыыл чок чорууңга хамаарышкан айтырыглар.

2. Экономика, эртем, техника талазы-биле болган долгандыр турер бойдусту камгалаар талазы-биле кады ажыддажыгга.

3. Гуманитарлыг болгаш еске-даа талааларга хамаарышкан кады ажыддажыгга.

4. Чөвүлел хурал соонда улам ыңайгы базыглар.

Чөвүлел хурал үш үе-чадалыг эрттер. Баштайгы үе-чадазы — даштыкы хереглер министрлери деңнелдиг — Финляндияның пайысчылы Хельсинкиге июль 3-те ажыттынар.

Чөвүлел хуралдың иштә үе-чадазы Женевага (Швейцария) ажыддан эгелеер, оон болур хүлээ даштыны хереглер министрлери доктаадыр. Үшкү үе-чаданы катап Хельсинкиге эрттирер деп саналдаан. Ону эрттирериниң хуусаазын чөвүлел хуралдың иштә үе-чадазының үезинде доктаадыр.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Европаның бүгү күрүнелери, Американың Каттышкан Штаттары болгаш Канада киржир.

Чөвүлел хуралдың ажыттынарынга хүндүлүг аалчы кылдыр КНО-ның чиргиие секретары К. Вальдхаймны чалап мелдирер деп турар.

Чөвүлел хуралдың баштайгы хуралы июль 3-те, вторникте, Хельсинкиге болур. Онаштырылгадан билдингнии ёзугаар аңаа Герман Демократтыг Республиканың даштыкы хереглер министри даргалаар. Чөвүлел хуралдың ажыддаар дылдары — англи, испан, итали, немец, орус болгаш француз.

Хөй-нийтиниң кадбак үүрзелеңнери Хельсинкиге болган белеткел сүмележилгелериниң чедишкининг доозулганынга сеткил ханганың илергейлеп турар. Келир нийти-европа шуулганы улам улгадып турар болгаш эң хөй чүүл-бүүр деткимчени чүгле Европа диптө эвес харын оон ыракта черлерде база ап турар, кыжангаш Европаның төөгүзүнге чаа үе-чаданы ажыдар болгаш тайбыңны, айыыл чок чорукту быжыглаарының оруунга чугула үе-чада болур деп идегел илергейлеттинип турар.

Машина кылыр «Шкода» комбинаттың (Пльзень) марказы бүгү делегейде калбаа-биле биидиңгир. Комбинаттың продукциязының хемчээли бо беш чылдың дургузунда 34 хуу ажыг өзер.

1973 чылда заводтуң нам азылдырынчылери ону бүдүүп үндүрер талазы-биле рекордтуг 1972 чылдыңдан 2500 тонна хөй нам бээр деп хүлээнгенер.

ЧУРУКТА: «Шкода» комбинаттың демир шутпууо заводунуң нам азылдырынчылери — социалистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери — 70 тонна мең демирни мудуп турлар.

ЧТК—ПМА-ның фотозу.

ШЫН

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери

УРАН ЧУРУЛГАНЫҢ ОНЗАГАИ КҮЖҮ

Бай-Хаак ортумаа школазының спорт залында чон бо хүннерде шуут-ла тәүлүлелбес болган. Делгем залдың ортузында тарымал чечектерни түскай саваларда тургускаан, а долганда ханаларда янзы-бүрү темаларлыг чуруктар. Уң делгелеге аныяктың турда Тыва АССР-ниң Чуруктулар эвилелиниң баштаар черинің даргазы Сергей Кончукович Ланзы мынчаар тус-лаалаан:

— Бистиң республиканың районнарынга литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери өртүп турары магалыг-дыр. Бир эвес Улуг Октябрь турбаан болза, түскай чечен чогаалдыг, уран чүүлдүг болур хамаан чок, амыдыралывыс тә кажыыт турар ийик..

Шынаа-ла чаңгыс бо делгелеэн бээш коорге, найыралдан торуттунгеш, аксы-дүжүмдүкчы уран чүүлдүң онзагайы ышкаш. Делгелеэге бистиң республиканың чуруктулары С. Ланзы, И. Салчак, Т. Довертөөскай, М. Петров, Г. Торлуук болгаш өскелериндээ хей-хей аныяктары киргеш. Ол шынаа Б. Поликовтуң «Кишинев» «Эрги Тыва», В. Ротачевтиң (Фрунзе) «Эрлиниң оруктарында», В. Щелковтуң (Рига) «Эрлиниң ховударында», Г. Травниковтуң (Курган) «Эрес-оол Монгушту болгаш өске-даа чуруктулардың аныяктары киргенин көрүүлер улуг сонуургал-биле көрүп, үнелеп турааллар. Залда делгеттингеп аныяктарны көрүп турган чамдык авторлар-биле чугаалажырга мынаар ынаныыл сестерни чугаалаар болду.

Ирина Калдар-оол — Бай-Хаак ортумаа школазының директору:

— Бо делгелеэниң онзагай түүлү— мында янзы-бүрү национальный элементтер чуруктуларның аныяктары киргеши болуур. Бодум төөгү талазы-биле дыка сонуургадыг киижи мен. Мээңе С. Ланзының «Кара-Даг», Б. Поликовтуң «Эрги Тыва» деп чуруктары ап-не сонуургачыг-дыр. Бо аныядарны көрүп турарга киижиниң сеткил-сагыжынга кандыг-ла бир эртнеп үе дутаайын бодаадыр тыптып кээрдир. Бо дээрге, чуруукка уран чүүлүүнүң онзагай күүжү олдур деп бодаар мен.

Тамара Пинигина —бээшы:

— Элээн хей чуруукчуларның аныядарында Эрлиниң бойдус, чурумалдарын көргүскен-дир. Ол районга хоорай киижи мен. Бо чуруктардан ол делгеттингеп, оруктарны көргеш магадылыг. Мындыг янзылыг делгелеэнигээ районнар төптөөрүнге удаа-дараа арттырганы турар болза, чоннүң чуруукка уран чүүлүнге сонуургалы улам өскер боор деп бодаар мен.

Клара Ешаа—эмгэ сестразы:

— Мээңе Т. Довертөөскайның «Оруктың киижилер», М. Петровтуң «Час» деп чуруктары солуун болду. Бо делгелеге чонга чүүлээ сонуургачыг болур авес, а эстетиктиг киижиниктиң бээр үжүрлүг...

Бай-Хаак суурда туруступтуган чуруулганның бо делгелеэнинге хамаарыштыр тыныс сестерни аңаа келген киижи бүрүүзүнден дыннаар болур. Делгеэге мында дүүн хатыгнаан. Чуруктуларның чон-биле ужуражылгазы суурларга, салбырлар төптөөрүнге тедиишкинниг эртикен.

С. ВЛАД-ООЛ.

ЧУРУКТА» делгээ залында. Тыва АССР-ниң Чуруктулар эвилелиниң баштаар черинің даргазы С. Ланзы чыыланнарга делгеттингеп аныядарга хамаарыштыр таныылыры кылып тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СПОРТЧУ МЕДЭЭЛЕР

БОКС. СССР-ниң командазы бокс талазы-биле Европаның чемпионнарын илередиргибизе Белградка болган маргылдаага диптиг эң шыырак командазы деп атты катап чаалап алган. Бистиң командаан алдын медальды Донецкиден Владислав Засынко (денги — 48 кг чедир), Жановтан Анатолий Климанов (71 кг. чедир), москвачы Вячеслав Лемешев (75 кг. чедир), Ростов чурттуг Виктор Ульянич (81 кг. аҗыг денгине) чаалап алганнар. Ийиги черни москвачы Анатолий Камнев, үшкүзүн — Даугавпилстен барган Николай Озолин биле москвачы Олег Боротаев олар алгылаан.

• • •

ШЫДЫРАА. Хол-шыырага талазы-биле делегейге бирги чер дээш маргылдаага киржир эрге дээш, зона аайының Ленинградта боот турар ужуражылышкыннарының алды ужуражылышкынының сеонга мурнукузу хевээр дээш троссмейстер Ларсен мурнап чорун турар. Ол—беш санныг болгаш бир оонну сонгаарлаттыр-ган. Бирги (АКШ)—5 санныг, совет гроссмейстер Корчной — 4 санныг болгаш бир сонгаарлаткан оюнчуг.

Алдыгы салгага Ларсен Хюбнери, Бирги — Эствести тиилээн, Кузьмин — Таймановтун, Рукавин — Радуловтун, Ульман — Торренин салыглары хайым болгулаан.

• • •

ЧАДАГ-ТЕРГЕ. Эрткен субботада Таллинге чазаглыг орук-биле хей хүн үргүлүглеэр чазаг-терге чарыышкын түүнелиниг латви спортсмен Андрис Якобсон тиилеэни болган. Чүрттүн чемпионун илередиргини ол маргылдаашынын бүтү оруун — Литваның, Латвиниң болгаш Эстониның делегасоглерлеринде 1499 километрни — 28 шак 15 минута 41 секундада ол эрткен. Ийиги черни ленинградчы Виктор Храпов — 28:19-24, үшкүзүн — москвачы Александр Брыснов — 28:19-58 шак үелиг кээп, эдегелгээнниг.

Команда талазы-биле бирги черни «Динамоның» бирги шилиндек командазы — 91:41-24 шакта эртип, эдээн.

• • •

ФУТБОЛ. Москвага июнь онда болган СССР биле Англияның футболистериниң эш-хүүзүүнүң үжүрлүшкүннары-на 2:1 сан-биле аалчылар тиилелгени чедип алган. Бистиң хаалгавысче бомбукту Чиверс киргеш. 11 метр черден харыы тевиргеш Муитэн кылган бир санны командазынга чаалап берген. Бир санны М. Хурцилава аалчыларга «белекке» берген.

• • •

БАСКЕТБОЛ. СССР-ниң баскетбол талазы-биле чемпионнарын илередиргинге маргылдаазынга Рига-биле ТТГ командазының болган Ленинградтың «Спартагының» спортсменнери боттарының өөрүнден талыйтыр ырап, мурнуку олуруглы чорун турааллар. Рига чурттуг спортсменнер июнь онда Вильнюска маргылдаанын түүнел ойнаашкынынга үк черниң «Кибиркштис» командазын 71:4 санга үттүргеш. Ол-ла хүн Ленинградчылар УСК-ның (Тарту) спортсменнерин 84:52 санныг тиилээн.

ХООЧУН КОКТУГ

Өөскүү үнгеп хувискаалды. Өскүү, ийиги арат чонну өөрүүлүр. Өрү тыртпан хувискаалды —деп, аныяк-даа, улуг-даа, кижилер хувискаалдың чалгынга хей-аът киргеп ыраажын турарын мага хаанын ыңнаан, аңаа аныяк эр улам соруук кирип турган.

Бай-Хемниң делгемнеригге суурларынга эрге-шөлээни ап-сан арат чон туруузун турган, чаагай амыдыралдың аргыны улам төлөөүн оргаан. Кем чыл эртикеде, Чамыяның кожуун чагыргазы кодиргеш, Шагаан-Арыгга трактористер суруузуунга, өөренип чоруурун сүмелээн.

— Аңаа баргаш түүү өөренир киижи мен?— деп, Чамыяк даргалдыңы одуругга көргеш, айтырган.

— Тараа тарыыр дамир аътты башкарар кыдыр өөренир чүве-дир, оны дооскан киижини тракторист дээр. Кур чердериин дадаазынналыр-тыптар, оон аннаар сыңмас тараа үнер чүве-дир — деп, даргаларның бирээни тайылбырлаан чугаалаан.

«Мен дег адыы киижиниң чаңгыс бисиис оруу ол чүве эвес деп бе, тараа-биле хоозаа-бажыңнар дег аас-кежиин кайда боорь кыдыр боданыптарга, Чамыяның арын-шырайынга өөрүшкү хайыыны келген.

Шынаа-ла, Чамыяк Шулуганнаан-биле Шагаан-Арыгже хаанап. Оруг чоп дараазында өскен болгаш, аңаа өөредиргө индыг-ла бергө эвес болган. Чымыштыг өөредиргө үш ай үргүлүүлээдү, тенгеп. Чамыяның ходугга трактор башкарарының документизин-даа киргеп. Чүге-ле аңыдаары артыкаа. Оны Тывага ол бөөдүк тургустуган Элегес нүүдөөмүүнче хөрүттүкаа. Аңаа келирге, аныяк эрни Алексей Арчанов дээр механизатторга кожуун каап. Элегеске баштай келген дүгүйлүг трактормуу ийи оңнуктер башкарып эгелээн. Кандыг-даа мергежилдиг киижиниг баштайгы базым үттүгдурбас. Ол базым дилим эвес, идек-дадыыг болгулаар. Бергелеэге таварыкар. Оларны ажып эртер дээш ажөөк-ла демисежир. Чогум-на ол демиселге киижиниң будүүн-мээүү хевирелиин, кадыг-берээ дадыгар.

— Баштай-ла трактторга одургаш хүнүм түве. Чаа-Кежиктен Элегеске утпай чорун орга, трактормуу ханы бүтээге киирингер таскаш, арным ишкин дээш, башкым Арчанов эвес болза, та үү боор түве. Ол чорук мөөрэ база бир шылгалга болган — деп. Чамыяк Шумуяевич сактып чугаалап орар.

Алексей биле Чамыяк олар чаңгыс пеннк төрээн оолдарын дег ойнуктежип, трактормуун дыныы түткаш, кылып, бүдүрбес түвөөн-ле чок турган. «Элегес» совхозтуң аңгы төөнүге шыда-мыдыр тургаш. Ынчаш Чаа-Кежиктеп чүрттаатка бажыңнарын трактористер трактор дүк-хүн дилеп кожуруп турда, суруг аяк-шинчи киргеп, чүрттаатканың баштайгы оорушкүлери, аас-кежиин төрүттүнүп эгелээн.

Чамыяк аңыдыңы эвин-тын, чаңгыс боорга, трактортга олуруушкан, чер чөвээр, тараа төрүлөр, күс дужүүл, тарва алдын сарала кыдыр бынаан, дазый шинээн чалгый бөөрсе, комбайнга олуруушкан, тараа аянаан, чонга мактадыр аңыдаан, чүрттаа түрган. Ынчаш тарва механизаторлар ажыра, салва баштай сайын четпес улуг ажыл-үүлөвүн бүрүзүнге бүүнүүн механизатор. Ол ам «Тилелгеге» совхозтуң сес дүгээр бригадазының суралгыг киижилериниң, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын көргүзүлгезиниң сесиг бөө чыл планын күүсеглериге эрес-мээдыралыг ажылдаачыларның бирээни. Оон могат-шыллат биибес ажыл-ишкин Төрөөн чурт бодун-биле үнелеэнин, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин болгаш девизчи көвей медалы-биле шаңналаан.

Бодуунуң ажыл-ишкинин дүгайын Чамыяк Шумуяевич мынчаар чугаалады:

— Мен орус, тыва оолугуттарымның ачы-дузазында механизаторнуң хүдүлүүр ажылынга хандыкпыны, ону шинээгидип алдым. Эң-ле ыол түве — чонга ажыктыг ажылдың кылыш, партия болгаш чазаамза шынчы бараан болуур чоруурумга чоргаараалыр мен. Амыдыралы, чүрттаа хамаас кыдыыр хөлөгөй-дүк, чүүле эки ажылдаар, делегеэге тайбың дээш хөнүү кыскаар. Оон ооскө чүү керегээ шинчаа?—дээш, ол эптерин одуруг көргеш.

Кырыыа-дае, аңаа чалыкпас хоочун механизатор Чамыяк Шумуяевичиг төскээ бөө чыдыг үшкү шинтиирлиг чылында бедик дүжүт дээш дээш-кеглиргинин мүрнүкү одургунда чоруун турар. Ам ол ДТ-75 дээ хүрең-кызыыл трактора олуруушкан, Чөдер хөөрүзүнда тараа тарыы, эдегеэге нормазын 130—140 хуу күүсеңин, аныяктарга үдегер-ткижээ коргүзүүн турар.

«Ам-даа чедишкинниг, аас-кежиктиг, чаагай чүрттаалыг болуңар, Чамыяк Шумуяевич» деп, тылыг сестерни чугаадаккн, тараа чоруукче бис.

К. ХЕРТЕК.

СЫЫН МЫЙЫЗЫ— ҮНЕЛИГ ЗМ

Республиканың Анныыр-тывын ажыл-агыйының эргелеэни бо чылдың июнь 1-дэн 25-ке чедир Хөмчүктүң, Тураанның, Сыстыг-Хемниң, Тес-Хемниң үлегтер анныыр-тывын ажылгаш чөрлерниден болгаш керээ чарган аңчылардан сыын мыйысын хүлээп ап эгелээн.

Анныыр-тывын ажыл-агыйының эргелеэни бо сезонда 325 кг ол сыын мыйысын хүлээп алган, оон 130 кг кургаг мыйысты алыр хүлээтелиг. Бо хүннерде аңчылар сыын мыйысчарын дүжээп турар. Тес-Хемден келген Д. Монге 8 килограммның дөрт адырлыг сыын мыйысын дүжаган. Бижиг-Хем районнан 7 килограмм хире сыын мыйысы дүжаатынган.

Мыйыс бо үеде өдүү турар болгаш эң кылырыга кончуг үнелиг. Чеди айның төөгүүзүнде мыйыс сөөктөри бөөрге эң кылырыга үнези күдүлээр.

Сыын мыйысындан ямзы-бүрү чүүлүл эмнерии бүдүрүп турар. Бистиң республикадан эң кымыры-биле чедиртеп сыын мыйыстарын аң-не үлүг-биле үнезеп турар.

Бойдуска ынакшыл

Ак-Довурак ортумаа школазының биология алимпиазазы чедишкиннигир эртикен. Дирит амытанныңарын, үнүштериин, амыдыралының дугайында, бойдус камгалалының дугайында айтырыгларга школачылар харыылай турган. Олимпиаданың тиилекчилерин алдыгы классчылар болган.

Оон соонда дораан-ла чечектер рассадазын эң ээрге өстүрүннин конкурузун чарлаан. Ол чечектер школаны долганыр аъуй үнүп кээрге, ол конкурстуң түнелиин үндүрер.

(БИСТИҢ КОРР.).

Конкурска

Чөөп-Хемчик районуң механизаторларының чер чардырар талазы-биле конкурузуг «Тыва» совхозтуң Чаш-Терек деп черге эртикен. Ол маргылдаага районуң колхоз, совхозтарындан шилгээ-биле он командалар киришкен.

Аңаа «МТЗ» болгаш «ДТ-75» маркалыг трактордар-биле черни эки болгаш шыкарлыг чарарын киирген. Үргүлүүлеп келген чидиг демисежиин түнелиинде бирги черни «Искра» колхозтуң Сат Шооһага удурткан механизаторлары алган. Ийиги, үшкү черлерни «Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтарның механизаторлары эзлээнер. Ленин аттыг колхозтуң керээжээн механизатору Оналар Часкал техниканы эки билиринии талазы-биле бедик мергежилдиин көргүзүп, маргылдаага дээрелериниң биразын болган.

Механизаторларның оң ооскүрүзүнүү соонда 32 мөңгениң үүреви болган. Аңаа «Сүт-Хөл» совхозтуң моогэн Оюржаң Аңыы-оол шүүлгээн, а «ЗИЛ-ниң ХХII съездиин ат-тыг совхозтуң моогэн Долаан Дөрзүүй үнүүлеңнеген.

К. ИВАНОВ.

МЕРГЕЖИЛДИГЛЕР ТИИЛЭЭН

Эрткен субботада республика найысылдының Ленин күүдүмүзүнге «ГАЗ-51», «ГАЗ-24» — «Волга» деп класстарның автомобильдерин бөрте оруккa билдилит башкарарының талазы-биле маргылдазының Тываның автотранспорт эргелери болган республиканың «Спартак» ээн тура спорт аннтилеэн организастап эрткиргеп.

Ук маргылдаага Минусинскиниң, Ак-Довурактың болган Кызылдың № 1, 2, 3 пассажирлер автотранспорт бүдүүлгелериниң чолаачыларының командалары киришкен.

Болуп эрткен солун маргылдазының «ГАЗ-51» деп маркалың машиналары ажыктаа. Бо хевирге Кызылдың № 2 чүүк сөөртүр АТБ-зинин мурнакты чолаачыны, комсомолчу Михаил Чмаров шыгаралын, бирги черни бүзүрелдэн-биле алган. Ак-Довуракган келген Владимир Артепов ийиги черни эзлээн.

«ГАЗ-24» — «Волга» маринаны башкарып биинр тазазы-биле пассажирлер АТБ-зинин чолаачылары Сергей Атапов, Сергей Горбулин, Владимир Лубагин олар өскелерден ылгалып, шуптуг шаңналдыг черлерни алганнар.

Маргылдаанын түнелиинде команда талазы-биле бирги черни пассажирлер АТБ-зинин чолаачыларының кызылзеп командазы алган. Тываның автотранспорт эргелеринге болгаш республиканың «Спартак» эки тура спорт аннтилеэнин шилчиир күбүүү, бирги черниң диплому, тураскаадылт выпнели-биле шаңналкан.

Ийиги зин — Кызылдың № 2 чүүк сөөртүр АТБ-зинин, үшкүзүн — пассажирлер АТБ-зинин ийиги командазы аалзэн. Тиилекчи болган чолаачылар июнь 14-те Кемерово хоорайга болур зона маргылдаазынга биистин республиканың адын хамгалап киржир.

ЧУРУКТА: команда талазы-биле шаңналдыг черлерни алган командаларның капитанмары (солдгай талазынан): Ю. Некрасов (АТБ № 2), С. Горбулин, болгаш В. Лубагин (пассажирлер АТБ-зи).

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 13-ТЕ

МОСКВАДАН

14.45—Өөнүт телекөргүзүүт. «Дактарга». Хөй сериалдуг уран-чечен телефильм. АКШ. 1-ги серия. «Джуди болгаш чаңы өгүү». 15.30—Өөнүт телекөргүзүүт. «Хеалп Лэдис мрдап турр. 15.50—16.00 —Чапсар. 16.00— «Делегей байдалы». 16.30—«Ыр-73». Бүгү-эвилелиниң үшкү телевидение фестивальының түүнел конкөртүнүң үүгүлүүр. 17.00— Өөнүт телекөргүзүүт. «Леомарде да Винчиниң амыдыралы» деп хөй сериалдуг уран-чечен телефильмниң премьеразы, 3-кү серия. 18.00—«Үеэ. Информастыг программа. 18.30—Өөнүт телекөргүзүүт. Аар әдептика талазы-биле Европаның чемпионнарының илередиргинге СССР-ниң командазы. Бирги (АКШ)—5 санныг, совет гроссмейстер Корчной — 4 санныг болгаш бир сонгаарлаткан оюнчуг. 19.30—«Тилелгеге» совхозтуң сес дүгээр бригадазының суралгыг киижилериниң, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын көргүзүлгезиниң сесиг бөө чыл планын күүсеглериге эрес-мээдыралыг ажылдаачыларның бирээни. Оон могат-шыллат биибес ажыл-ишкин Төрөөн чурт бодун-биле үнелеэнин, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин болгаш девизчи көвей медалы-биле шаңналаан киржир.

Бодуунуң ажыл-ишкинин дүгайын Чамыяк Шумуяевич мынчаар чугаалады:

— Мен орус, тыва оолугуттарымның ачы-дузазында механизаторнуң хүдүлүүр ажылынга хандыкпыны, ону шинээгидип алдым. Эң-ле ыол түве — чонга ажыктыг ажылдың кылыш, партия болгаш чазаамза шынчы бараан болуур чоруурумга чоргаараалыр мен. Амыдыралы, чүрттаа хамаас кыдыыр хөлөгөй-дүк, чүүле эки ажылдаар, делегеэге тайбың дээш хөнүү кыскаар. Оон ооскө чүү керегээ шинчаа?—дээш, ол эптерин одуруг көргеш.

Кырыыа-дае, аңаа чалыкпас хоочун механизатор Чамыяк Шумуяевич төскээ бөө чыдыг үшкү шинтиирлиг чылында бедик дүжүт дээш дээш-кеглиргинин мүрнүкү одургунда чоруун турар. Ам ол ДТ-75 дээ хүрең-кызыыл трактора олуруушкан, Чөдер хөөрүзүнда тараа тарыы, эдегеэге нормазын 130—140 хуу күүсеңин, аныяктарга үдегер-ткижээ коргүзүүн турар.

«Ам-даа чедишкинниг, аас-кежиктиг, чаагай чүрттаалыг болуңар, Чамыяк Шумуяевич» деп, тылыг сестерни чугаадаккн, тараа чоруукче бис.

К. ХЕРТЕК.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин өзүүлүр алырга, богун республиканга болгаш Кызылга шөкар бүдүүлээр, чагбас. Барымы уг-дамышкынның хаттыг дүрген секундада 5—9 метр чедер.

Агаарның температураазы даглыг черлерге +18—22, өскелериниге 22—26, Кызылга 24-26 градус чыыт болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ИЮНЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Царимтиң хөрээ» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаңдаштың чаңының» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Агартынган ат» 15.00, «Шымбай ооглар» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кызыл арылар» 9.00, 10.40, 12.20, 14.20, «Кадайныс» 16.30, 18.40, 20.40 шактарда.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАЛГА

Кызылга республиканың ишти биилгинең очно-заочный ортумаа школазы 1973—1974 өөредилге чылында 5—11 класстарга өөренирилер хүлээп алырын чарлап тур.

Ук школата сес чыл болгаш ортумаа школаларның хемчээли-биле эртем чедип алыр күүседиг, 16 хардан улуг эвес хамаатыларны хүлээп алыр.

Өөренирин күүсеңнер директорнуң адынга билдиришкин киирер болгаш орта эртемнин дугайында документтинн база чүттап турар черинден алынызыганы комар.

Билдиришкинниерни очно-заочный (шуут болгаш бот-өөредилгелиг) школа болуу, оон чер-черде өөредилго-консультация пунктулары болгаш комсомол комитеттерни хүлээп алыр.

Тыва АССР-ниң чыргыдыышкын министрлиги 1973 чыдың июнь 7-де № 617 дүгээлиг бүүдүг школаның школаның консультпунктулары болгаш өөредилге болуктери дараазында чергелерге адыытынар:

Тожу район: Тоора-Хемге, Ийге, Азаска, Ырбанга; Эрлин район: Эрлинге, Нарынга, Кызыл-Сыддыска, Моренге; **Тес-Хем район**: Самагалдайга, Ак-Эрикке, Берт-Дагга, Чыртаалыдыга; **Монгун-Тайга район**: Мугур-Аксыга, Моген-Буренге; **Өвүр район**: Хандагайтыга, Сагалыга, Торгалыгга, Солчугга, Чаа-Суурга, **Кызыл хоорайга**: Тешке, хоорайның № 35 профтехучилищезинин чанында, «Кок-Тей» совхозка, Кунгуртугга, Чөрөөге, Кара-Хаакка.

Школаның адреси: Кызыл хоорай, Лермонтов кудумчуузу, 1, № 11 школа.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

СТУДЕНТИЛЕРХҮЛЭЭП АЛЫР

Кызылда күрүнеңиң башкы институтуу 1973—1974 өөредилго чылында шуут өөренир студентилер хүлээп алырын чарлаан тур:

— физика-математика факультединге — физика болгаш математика деп түскай эртемнерге, өөренир хуусаазы 5 чыл;

— филология факультединге — түскай эртемнерге: национал, школаларга орус дыл болгаш литература, өөренир хуусаазы 4 чыл; орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература, өөренир хуусаазы 5 чыл;

— биология-химия факультединге — химия болгаш биология деп түскай эртемнерге, өөренирининң хуусаазы 5 чыл.

Институтка кирерлер мындыг экзаменнерни дүжаарг: физика-математика факультединге—математиканга (аас болгаш бижимел-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), физиканга (аас-биле); филология факультединге — орус дыл болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнүге (аас-биле), дөштыкы дылга (аас-биле) (а орус дыл литература болгаш тыва дыл, литература деп түскай эртемге өөренирлер даштыкы дыл орызында тыва дылга (аас-биле болгаш бижимел-биле) экзамен дүжаар: биология-химия факультединге — химияга (аас-биле), биологияга (аас-биле), физиканга (аас-биле), орус дыл болгаш литературага (бижимел-биле).

Өөренирин күүсеңнер институттуң ректорунуң адынга биилдиришкин киирер. Орта мындыг документилерни хөжар: ортумаа эртем дугайында документ (болуу-биле), башкы институтуунга киирип болуурунуң дугайында характеристика, № 286 майык өөгүлээр эмгэ чыыштылгазы, 3х4 см хемчээлиг 8 чурук.

Биилдиришкиннерни чергелеэ парлаан хүнүнден эгелээш, июль 31-ге чедир хүлээп алыр, а киреринин экзаменнери августуң 1-дэн, 20-ге чедир болуур.

Үстүнде айыткал документилерниң кайы-бирээзи чок болзаа, биилдиришкинни комиссия сайгарып көрбес.

Документилерни Кызылда күрүнеңиң башкы институтуунуң хүлээп алыышкын комиссиязынче дараазында адрес-биле чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 40, башкы институтуу.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда кылдазының 23-54, барымсалгаш секретарының 23-35, идеологиялың амыдырал кылдазының 37-13, культураа кылдазының 23-54, кадрэ хемчээлиг агый кылдазының 21-47, үлегтүр кылдазының 22-64, чагаа кылдазының 41-27, информация база совет түргүзүүр кылдазының 20-60, бүүгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн боргаана 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2, Тираж 22503 Чагыг 1750.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном гидтрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелеэнниг типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчуу бажың № 1). ТС—00678

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 138 (9213) | Четверг, 1973 чылдың июнь 14 | 1925 чылда үнелеттингеш. | Өртээ 2 көп.

Хой ажылының талазы-биле Бүгү-россия чөвүлел хуралының киржикчилеринге

Эргим эштер!

Хой ажылының ажылданчыларының Бүгү-россия чөвүлел хуралының киржикчилери Силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен.

Россия Федерациязының хөлзөлөнгө ажыл-агый специалистери, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртучулары, республиканың партия, совет болгаш кадзэ ажыл-агый органнары дүктү болгаш хой эъдин бүдүрерин көвүдедир талазы-биле улуг ажылды кылганнар. Мал ажылының ол чүгүла болгаш нарын адырын хөгжүдерин партияның Төп Комитеди чугула ужур-дузалыг деп көрүп турар. Хөлзөлөнгө ажылының кызыманнай ажыл-ижинге бүгү совет кижилер чоргаарланып турар.

Россия Федерациязының хөлзөлөнгө ажылының ажылданчыларының Бүгү-россия чөвүлел хуралының киржикчилери Силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен

Эвиле-дөңүскен

РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР

Кузнецкиниң металлургия комбинадыниң даргуда бүдүргелери чыл эгезинден туре 250 миллион тонна демир рудазын берген.

1932 чылда, кажан баштайгы домна суугузуп ажылдадып киргенде, Сибирьниң рудаамыш баштайгы эшелонлары келген. Ынчалза-даа чиг-оттин хөй кезии Уралдан кээп тургап. Ол бүдүргле черн .оскен тудум-на руда хөйүг-биле херек апарган. Ону алээн каш муң километр черден сөөртүрүг мыдыг-ла ажыы чок болган. Чогум-на ооң ужурундан Кузнецк Ала-Тааның демир-даштыг черлериндеп руда казар черп ап кыска хуусада тып, тургузаар сорулга сибирьжилерниң мурнунга салдынган.

Темир-Тааның, Шалымның, Шерегештиң, Таштаголдуң рудалыг черлери улаштыр-улаштыр тыптып, демирни берип эгелээп Кузнецкиниң металлургиязы мичаар-ла чүгле бодунуң рудазы-биле ажылдаар апарган. Оон соонда Сибирьниң шойу чүртте эң-не чиик үнелиг болуу берген. Ажылды механизастап, автоматчыдарының талазы-биле сибирьжилерниң дуржулгазын Кривой-Рогтуң, Уралдың, Казахстанның дагжылары өөренип турар.

Бо беш чылдың эгезинден тура Кузнецкиниң демир тывыкчылары планнан ажыр бүдүн-чартык миллион тонна руданы чүдүрүп чорупканнар. 1973 чылдың планы чедишкинниг күүседиттинип турар. Эрткен беш ай дургузунда хереглекчилерге планнан ажыр 200 муң тонна ажыг демир рудазын казып чорудуп берген.

(СЭТА-ның корр.).

НОВОКУЗНЕЦК.

* * *

Азербайджан

Шекинонуң Ленин аттыг торгу комбинадының ишчилери социалистиг хүлээлгелерде көрдүгенинден 150 муң метр пос-таалы чыл эгезинден бээр кылып үндүрген.

Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээргe, продукция бүдүрүп үндүрери барык 14 хуу көвүдээн. Ол дээрге, бүдүрүлгенн үрүлүү чаартып, сайзырангайжыткаанының түңнели боон турар. Чыл эгезинден бээр ол комбинатта чаа 130 станокту тургускан, поотү будуурунуң бедик бүдүрүкчүлүг шуштурулга шугумун база ажыгларда киргеп.

Ол комбинат бодунуң продукциязын чурттуң 100 янгы адрестерииче чорудуп турар болгаш ооң конвейерлериниң хүннүң-не планнан дашкаар чүс-чүс метр крепдешин, арыг болгаш кылымал торгу поотер кылдыныл үнүп турар.

(СЭТА-ның корр.).

БАКУ.

ШУДУРГУ ИШ

1973 чылда бердиниген планнаг онаалдаларны болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин доддур база ажыр күүседирп-биле Тес-Хем районнуң Шуурмакта маш белеткээр пунктузунуң коллективи чыл эгезинден бээр шудургу ажылдап келген.

Пункт чартык чылда 505 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, хуусаа бетинде 526 муң рубльдиң сайгарыл планныг онаалдазын 104 хуу күүседкен. Тудут маашы белеткээриниң даалгавын өйи катап ажырган. Өскедаа планныг көргүзүгдерниң күүседээн эки болган.

К. МААДЫ.

ЧАГЫГЛАР. ОЛАРНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ

Советтер болгаш амыдырал

Сөңгүкчуларның чагыгдары —Советтерниң ажыл-чорудулгазының үндезини. Советтер ССРЭ-нин, РСФСР-нин, Тыва АССР-нин Даёди Советтерининң болгаш чер-чер Советтерининң депутаттарынга сөңгүтканнарның берген чагыгларын күүседир талазы-биле организакчы улуг ажылды кылган.

Ол чагыгларны ёзугаар республиканга соолгу ийи чылда коскү чаартылгалар болгулаан. Хөй школаларны, эмнелгелерни, уруглар болгаш культура албан черлерни, чурттадга бажыңнарын тудкан. Чонның амыдырал хандырылга черлериниң тудуглары ажыглагга кирген. Чазаглыг оруктар, көвүрүлер кылдынган. Агаар транспортунуң талазы-биле кылган ажылдар хөй. Кодээ ажыл-агыйны, үлетпүрүү хөжүдериниче угланган чагыглар чедишкинниг күүсеттинип турар. Чагыглар күүселдизиниң боттанныышкыны Советтерниң, оларның депутаттарының ажылчы чоннар-биле харылзаазын улам быжыглаан.

Республиканың чер-чер Советтерининң күүскомнары 1971 чылда эрткен сөңгүлдалардан бээр чеже чагыгларның канчаар күүсеттингенин түңнеп көрүп, Советтерниң депутаттары бо хүннерде сөңгүкчүдар-биле боттарының ужуражышкыннарының үезинде ол дугайын дыңнаарып турар.

Чер-чер Советтерииге ам болуур сөңгүлда кампаниязының үезинде депутаттарның кандидаттарынга сөңгүкчулар чаа-чаа чагыгларны база берип турарлар.

Республиканың чер-чер Советтерининң чагыглар күүселдезин организастаар талазы-биле ажылында эки түүл болза, сөңгүкчуларның чагыгларын олар чогуур үезинде чыып бижээш, ону сессияларга чугаалажып, кажан, кымнар, күүседирип сайгарын, шиитпирни бадылап, күүселдезин организастап турарында.

Чагыгларны ой-шаанда күүседир дээш Танды, Улуг-Хем районнар, Кызыл хөорай Советтерининң күүскомнары дээштиг хемчегларни ап келген. Күүселдезининп дугайын сессияларга чугаалашкан. Чижээ, Улуг-Хем район Советининп депутаттарынга сөңгүкчуларның берген чагыгларының 44-үн күүседири-биле сессияга үглээп алган, а 35-н бүрүн күүсеттинген. Тодаргайлаарга, район эмнелгезинге лиш эмнээр кабинетти ажытkан. Кызыл-Даг суурда харылзаа бажының, Хөлчүк суурда чаа магазинни тудкаш, ажыглагга киирген. Торгалыг суурда уругларның ясли-садын алгытkан. Арыскан баар оруктү септээн. Ак-Талда көвүргүнү тудкан. Ылангыя Кок-Чыраа көвээ Советининп депутаттарынга берген чагыглар барык шуптузу күүсеттинген. Кок-Чыраа суурнуң оруктарын сайлап дескилээн, ында магазинни улгаттырган. Хайыраканда 320 олуттуг клубту тудуп турар, Найырал кудумчузунда кудукту каскан.

Кызылдың Черби кодээ Советининп депутаттарынга берген чагыглар бүрүн күүсеттинген. Амгы үеде ында бажын бүрүзү телевизорлуг.

ССРЭ-нин Даёди Советининп депутады, Улуг-Хемнин Үрбүнде башкы Валентина Өдүрековна Төлөөш чагыглар күүселдези дээш хемчегларни ап, ону боттандырып турарынга сөңгүкчулар боттарының өөрүп четтиргенин депутат-биле ужуражышкыя хуралының үезинде илергейлээннер. Депутаттың киирген улуг-хуузунун ачызында Үрбүн суурда клубту тудкан, башкыларны бажын-биле хандырып, столовая тургузар бажынны тускайлаан. Үрбүн салбырында инек кажаазын тудкан. Хайыракан суурга школа тудары улус ажыл-агыйының планында киргеп, ону дараазында чылдарда күүседир. Торгалыг школазының одалга системазын кылган, «Найырал» совхозка баржаны, катерни берген болгаш өске-даа чагыгларны күүсеткен.

Тыва АССР-нин Даёди Советининп депутады Виктор Алексеевич Ухов сөңгүкчуларның чагыгларын күүседир дээш идепкейлиг ажылдап турар депутаттарның бирээзи. Чагыглар ёзугаар тудугжулар хоорайында үлетпүр бараанналарының магазинин тудкан. Эрткен чылын Культура ордузун ажыглагга киирген. Чонның культурлуг дыштанылгазынга тадырмачалыг байдалдар тургустуган. Пионерлер ордузун тудар дугайында чагыгны «Тыва даг-дүгү» комбинатның директорузу, рудком 1973—1975 чылдарда күүседир деп шиитпирлээн. Ам ооң төлевилелин кылып турар. Уруглар эмнелгезинин салбырын ажыдарын сөңгүкчулар дилээн. Ынчангаш 100 орунныт уруглар эмнелгезин ажыдарының чөпшээрелин алган. Ооң төлевилелин кылып эгелээн. Ак-Довуракка хептин химиктиг ашталгазын кылыр чер ажыдарын сөңгүкчулар дилээн турган. Ону шиитпирлеп, амгы үеде ооң тудуг-монтаж ажылларын кылып турар. Чагыглар ёзугаар дерип тургускан стадионнуң бирги эзлчээнин тудуу доозулган, спорт залының эштир хөөлбектиг бассейнниң тудуу уламчылап турар. Чагыглар ёзугаар өске-даа ажылдарны кылган.

Үезүнде чижектерден алган көөрге, биистиң республиканың чер-чер Советтери, оларның депутаттары сөңгүкчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле улуг ажылдарны организастап турар-дыр.

Бирген чагыглардан аваашле чагыглар күүсеттинмейн турар. Оон кол чылдагааны улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планында кирбээн болгаш хөй чарыгдалдарлыг айтырыглар болур. Ынчалзажок күүсеттинип болгу дег чамдык чагыглар боттанмайн баар таварылгалар бар. Олар колдуунда автомашиналар садары, автобустар аргыжылгазының маршруттарын шиитпирлээри дээш өске-даа чагыглар болуп турар.

Депутаттарга кандидаттар-биле ужуражышкыннар үезинде болгаш депутаттарның сөңгүкчулар мурнунга отчёт берип турарының үезинде чонның берген чагыгларын четче билип албас, харын-даа протоколга кирбейн баар чоруктар моон мурнунда турган. Чер-чер Советтерининң күүскомнары бо сөңгүлда кампаниязының үезинде олче онза кичээнгей салыры чугула. Чижээ, Улуг-Хемнин Чаа-Хөл кодээ Советининң депутаттарынга 1971 чылда сөңгүкчуларның берген чагыгларының саны-даа, калдыг чагыгларны киргенинээ ол Советтин күүскомунда чок болгаш билдинмее болган. Эрткен чылын кодээ Советтиң сессиязынга сөңгүкчуларның чагыгдарының күүселдезиниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ынчалза-даа аңаа күүскөм даргазы инектеп кылгаш, 1971 чылда сөңгүткан депутаттарга сөңгүкчулар дыка-ла хөй чагыгларны берген деп медеглээн. А чогум чеже чагыг киргени билдинмес. Сөңгүкчуларның чагыгларын шиитпир эрегей көөр чорукту болгурбае керек.

Чер-чер Советтерининң депутаттарынга кандидаттар-биле ужуражылгалар бо хүннерде республиканда эртип турар болгай. Оларга сөңгүкчуларның берген чагыгларын ужуражылга хуралдарының протоколдарынга бүрүн киирип, оларны чогуур хуусаазында чыып бижээш күүседирiнин хемчегларын ажылдап кылыры чугула. Бо чылдың июнь 20-ден ынай болуп эрткилээр сессияларга оларны ынап-ла чугаалажып көргеш бадылаар, күүселдезин организастаарын күүскомнар бүрүзү чедип алыр сорулгалыг.

Ш. КАНДАН,

Тыва АССР-ниң Даёди Советининң Президиумунуң оргкнидизиниң инструктору.

АЖЫЛДЫ УЛАМ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

«ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтерииин депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында» ССРЭ-нин Хоойлуузунда магадылаан эрге-хүлээлгелер Советтерниң бүгү звеноларының депутаттарының алдар-хүндүткелии, идепкейлиг ролюн улам бедидип турар. Моон чижээн Эрзин районнуң чер-чер Советтериниден көргүзүп болур.

Ында партия, совет органнар хоойлуну күүседир дээш хемчегларни ажылдап кылгаш, ону херек кырында боттандырган.

Район Советининп күүскомунуң чанында тургустунган советтер активинин школазы күүскомнуң кылдистер эргелекчилеринге болгаш ооң ажылдакчыларының хөй кезиинге чаа хоойлуну өөредирин организастаан. Эрткен чылдың төнчүзүнде кодээ Советтерииин күүскомнарының ажылдакчыларының район семинарын чылдырган, оон киржикчилерни ол чугула документтинп улуг сонуургал-биле танышкан.

Депутаттарның эрге-хүлээлгелеринге хамаарыштыр сорулгаларны районнуң 5 кодээ Советининп 4-үү боттарының сессияларынга чугаалажып көргеп.

Үстүнде хоойлуунуң күүселдезиниң районда чоруп турарының талазы-биле айтырыгны чоокта чаа район Советининп сессиязынга чугаалашкан. Депутаттарның эрге-хүлээлгелеринин дугайында хоойлуда айтыкан түүлдер-биле танышкан соонда чер-чер Советтерииниң ажыл-агый болгаш культура дургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлээринге ролю белээн. Советтерниң доктаамал комиссияларының ажылы идепкейлээн. Сессияларга илеткелдерни кылып, сессияларга болгаш күүскомнар хуралдарынга тургузаар айтырыглар белеткээринге калбаа-биле киржип турарын демдеглээн.

Район болгаш кодээ Советтерниң күүскомнары депутаттарның сөңгүкчулар мурнунга отчёттарын график ёзугаар организастаан. Район Советининп болгаш чамдык кодээ Советтерниң барык бүгү депутаттары чон мурнунга отчёттарын бергилээн. Ылангыя Бай-Даг кодээ Советининп күүскому бо ажылды идепкейлиг организастаан.

Районна чер-чер Советтерининп депутаттарының чон-биле харылзаазы быжыккан. Олар Советтерниң болгаш боттарының кылып чоруткан ажыл-херээнии дугайын сөңгүкчуларга дыңнадып, партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының мурнунга айтырыгларны тургузуп, чогуур түүнелдерни чедип ап келген.

Чижээ, район Советининп депутады, Мөрен 8 чыл школазының директору Баянный Түменей суурга школаны болгаш интернатты база 50 олуттуг уруглар садын тудар дугайында сөңгүкчуларның чагыгларының күүселдезин чедип алган. Сөңгүкчулар мурнунга бодунуң отчёдун докламал берип турар. Ол ышкаш район Советининп депутады Зинаида Нопну Бай-Дагда сөңгүкчулар-биле сырый харылзаалыг ажылдаан. 60 олуттуг интернатты тударынга улуун киирген. Бо хүннерде 50 олуттуг ясли-сад тудуу ыны эгелээн. Суурда хөйкүлар чурттаар бажыннарны база тудуп турар.

Мөрен кодээ Советтин депутаттарының инициативазыбиле суурга 7 агитквартираны организастаан. Оларга чонну чыып, лекция, бесседаны эрттирип, чаагайжыдыгга, чурттадга бажыннарының арыг-шевери, уруглар кижизидилгези ышкаш чугула айтырыгларны чугаалажып көрүп турар.

Ынчалза-даа районда чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларының талазындан депутаттарның негелдегерии, оларның киирген үнелиг санал-онаалдарын херекке албас чоруктар бар. Чижээ, Нарын суурда депутат Х. Ооржактың суур чаагайжыдыгазынга хамаарыштыр сессияга тургускан негелдези күүседде чок арткан. Суурда чаагайжыдыгга ажылын чогуур деннелге тургузарынче кичээнгей салбаанындан олуртkан ыяштар безин кадын калгылаан болуп турар.

Ажылда бар четпестерни чайладыр, депутаттарның эрге-хүлээлгелерин калбаа-биле ажыглаарынга таарымчалыг байдалларны тургузар, оларның ажылын улам идепкейжидер дээш район Советининп күүскому тускай хемчегларни немелй ажылдап кылган. Хоойлуну күүседир дээш районнуң чер-чер Советтерииниң ажылынга ол хемчеглер дээштиг салдарны чедирери чугаажок.

П. ГОРЕЛОВ.

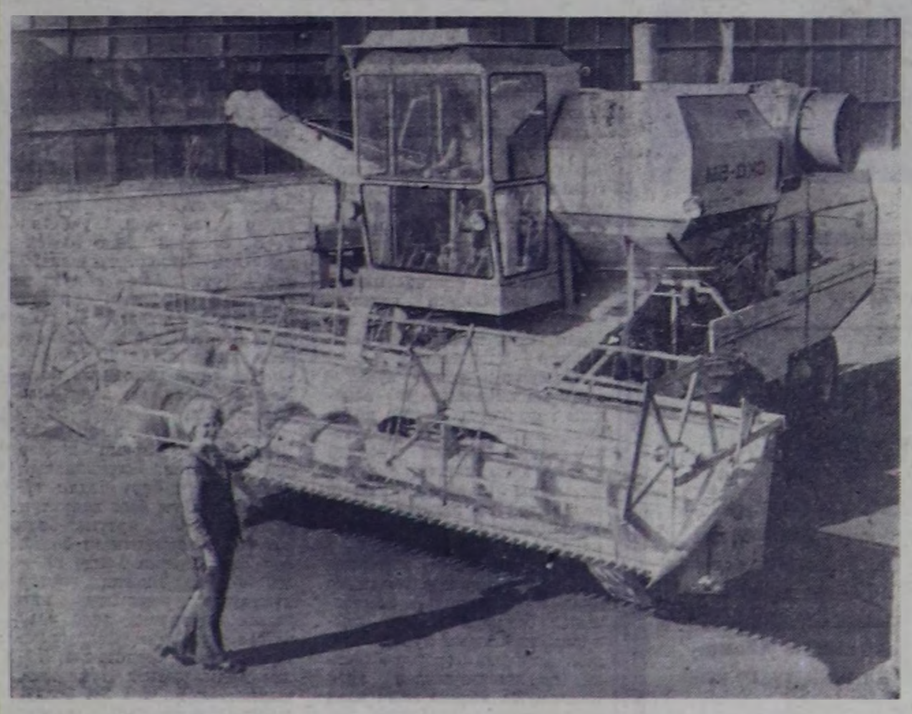

Чаа «Сибиряк» болур

Красноярскиниң комбайн заводу «Сибиряк»-СКД-5М дээр чаа тургузуглуг комбайнны кылып үндүрүп эгелээрииге белеткенип турар.

Ол машиналарның баштайгы хевирлерин 1971—1972 чылдың дужүдүн ажаап алырынын нарын-берге байдалында шенеп көрген. Сибирьниң мурнакчы комбайнерлери Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары П. Кошкин (Алтай край) болгаш И. Недобитков (Красноярск край) «Сибиряк»-биле он хөй — 22.000-дан 24.000 центнер чедир тараанны бастырып шыдаарын көргүскеннер.

Чаа комбайнга ажылдаарга эптиг, таарымчалыг кабинаныг, тараа савазын 3 кубометр чедир алгытkан: Ону башкарары дыка чиик, оргу-дески черлерге торулбас.

Машинаны кылган кижилер мурнакчы механизаторлар-биле сумележип, оларның санал-онаалдарын кичээнгейлиг көрүп турарлар.

Завод комбайнның ол чаа хевирин бүдүрүп үндүрүп эгелээрииге белеткенишаан, бүдүрүлге шөлүн база алаан алгыдып турар. Назарово хоорайда ол заводтуң салбырын база тудуп турар. Анаа тараа кезер жатказларны кылыр ужурлуг. Красноярскиге кол конвейерлиг эптелге корпузу турар. Комбайн кылыкчылары беш чыл планының даалгаларын хүүсаазынган эрте күүседир дээш чарышпышаан, 1973 чылда ховунун 75 кораблъдерин планнан ажыр кылып үндүрөрин хүлээнген ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: «Сибиряк»-СКД-5М комбайнның дүрмүлга хевири.

Ю. БАРМИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ШАЛЫПЧЫ БРИГАДА

Түлүш Белек-оол удуртkан комсомолчу-аныктарның тудугжу бригадазы Чаламанның № 463 көвүп чоруур механизастаттынган колонназынга база бир шалыпчы болгаш найыралчы коллектив болуп турарын социалистиг чарыштың түүнелдери көргүскен.

Ук бригада № 463 ПМК-ның тудугжу бригадаларынң аразында социалистиг чарышка 1972 чылда бирги, бо чылдың бирги кварталында ийнги черни чаалап алган болгаш 5 айларның планын хуусаа бетинде боттандырган.

Олар бо чылдың эгезинден тура май айның төнчүзүнге чедир Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң төвүнге ажылдап, од үеним иштинде анаа ийи-ийи аал иштү чурттаар 3 бажынны дооскан.

Бригаданың бүгү кежигүннери тудугжу мергежилии бедиткеш, күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн остүргеп.

В. САНАА.

Мал ажылы— шалыпчы фронт

Саанчыларга алдар кылдыр

Новгород области ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозтуң төп суурунда Новониколаевск фермазының саанчызы Александра Павлованың чедишкинии дээш Күш-ажылчы алдарның туугун көдүргеп. Инектің кадарлыг, өткарарының баштайгы айының дургузунда инектеп-не өртүмаа-биле 545 килограмм сүттү саптаан, бирги черни ол алган. Саанчылар М. Николаева, Н. Поволова болгаш өскелер-даа хонукта инектеп-не 16 ажыг килограмм сүттү саап турарлар.

Мал продуктуларын бүдүрииниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле даалганы хуусаазындан эрте күүседири дээш области калбарган социалистиг чарыштыг эгелекчилери — ол совхозтуң ажыл-ишчидери инекти кадарлыг өткарар үе дургузунда инектеп-не 2.150 килограмм сүттү саап, а июнь, июль болгаш августа бир инектеп хонукта он алды килограммдан эвээш эвес сүттү алыр деп шиитпирлээннер. Ол хүлээлгени экономиктиг ыяк саналганы кылып турган алган. Инекти дан бажында-да кадарлыг үндүрери, оларны дүне база өткарары, культурлуг одар черлерииге залчеңтире өткарары, «иогаанн» чемнер болгаш концентраттарны немештир баары, чогуур үелериндe сүттарары чедишкинниң үндезини боон турар. Июнь айның баштайгы хүнеринде-ле хонукта инектеп саап алыр сүттүң ортузак хемчээли он сес килограмм чедип турар.

(СЭТА-ның корр.).

НОВГОРОД.

Оманың «уялары»

Оманың куш фабриказы — Рязань девискээринде беш чылдың эң улуг тудугларының бирээзи. Ында технологтуг шугумнуң бирги тудуу— инкубатор цеги ажыгларда киргеп. Ону эң болбаазын дериг-хереглелер болгаш автоматика-биле дерип тургускан. Ол цех бир бүдүрүлге залчээнде-ле 300 муң дагаа чуургазын бээр.

— Фабрикада бүгү ажылдар тускай график ёзугаар чоруп турар. Тудугларны куш азыракчылары дораан-на боттарының хүлээлгезин күүседип киритер кылдыр ынчаар ыяк кылгаш дужаап турар бис— деп, «Рязань обл. кодээ тудуг» трестиң эргелекчизи И. Дехтерев СЭТА-ның корреспондентизиниге чугаалаан.— Бистиң бригадаларывыс бүгү бүдүрүлге черии дүрген-не ажылдадып киирери дээш чаржып турар. План ёзугаар ону 1975 чылда доозар ужурлуг. Бистер тудут хуусаазын бир чыл кыырар деп хүлээлгени алган бис. Ам 1974 чылда доозар ужурлуг баштайгы цех ажылдап эгелей бергени бо-дур. Бо чылын төрүүр 65 муң дагаа азыраар кажаанны база хуусаадан эрте дужаптар бис.

Ол куш фабриказы чылдаала 62 миллион дагаа чуургазын бээр ужурлуг. Ол дээрге, 1960 чылда Рязань областиң бүгү ажыл-агыйларының бирии турганындай барык үш катап хөй-дүр.

(СЭТА-ның корр.).

РЯЗАНЬ.

Агитаторларга дузаламчы

ПАРТИЯ БОЛГАШ СОВЕТТЕР

СЭКП бодунуң ажыл-чорудулгазының бүгү ус-чадаларында массалар-биле ажылдың хевирлерин болгаш арганарын үргүлүү сайзырангайжыдып, Советтерни дамчыштыр оларның-биле харылзаазы быжыглап, калбартып келген. СЭКП совет ниитилелдин политиктиг организациязының дээди хевири, улустуң ёзулуг политиктиг баштыны болбушаан, Советтерниң ажылының деннели сайзырангай социалистиг ниитилелдин негелдерииге дүүшкен турарун дээш сагыш салып турар.

* * *

В. И. Ленин Октябрь революциязының тиилээринин-даа ырак мурнунда пролетар диктатуразының системазынга партияның удуртукчу ролуу боттандырып чорудар аргазын үнелеэн. Ол ажылчы чоннуң массалыг организациялары-биле партияның калы хөделиринин кол-кол принциптерин ажыдап кыдаан.

Оон-биле кады партияның удуртукчу ролюн боттандыраары дээрге, партия комитеттериниң Советтерни солуп, холгадлаары ол - эвес болур. РКП(б)-нин VIII съездизиниң резолюциязында демдеглээнн болза: «Партия коллективтериниң эрге-хүлээлгезин Советтер ышкаш күрүне органнарының ажылы-биле холуй көөр чорукту черле болдурбас ужурлуг. Ынчаар холушпур көөр чорук олумнуг түүнелдерни бээр ийик... Партия бодунуң шиитпирнин совет органнарны дамчыштыр. Совет конституциязың эрге-хемчээли-биле боттандырар ужурлуг. Партия Советтерни солувайн, удуртурун орадаажыр апаар».

Ленининп чагыгларынга шынчы СЭКП болза, Советтер-биле сырый харылзаанын ленинчи принциптерин амыдыралга чайгылыш чокка боттандырып, оппортунистериниң болгаш фракционерлериниң чүүл-бүрү чулчуруушкуннарынга удур эптеш чок демисежип келген.

ССРЭ-ге сайзырангай социалистиг ниитилелди тургускан соонда марксисчи-ленинчи партияның удуртукчу ролюн хандырарынга негелде эвээжээн эвес, харын-даа улгаткан. Ынчангаш СЭКП коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү ажыл-чорудулгазынга удуртукчу салдарын улам күштедиргеп.

Совет ниитилелдин бүгү амыдыралынга партияның ролю улам-на улгадып кеп чыдар.

Партияның удуртукчу ролюнуң күштелиишкини дээрге, Советтерниң болгаш ажылчы чоннарның оске-даа массалыг организацияларның ролюн күүдедип, кошкадыры ол деп коммунизмниң дайзыннарының чулчуруушкуннары хоозун чүүл болур. Харын-даа социалистиг ниитилелге марксисчи-ленинчи партияның ролюнуң улам улгадыры дээрге Советтерниң ужур-дузазының база өзүп турары ол-дур. Партияның удуртукчу ролюнуң улгатканы болгаш Советтерниң ролюнуң бедээни-даа — бот-боттарының аразында тудуш холбаалыг болбушаан, социалистиг тургузуушкуннуң ханы демократтыг байдалын көргүзүп турар-дыр.

* * *

Совет Эвилелиниң талазы-биле хөй санныг «специалистер» партийни удуртулганын идеязының утка-шынарын бузжартадырын орадаажып турарлар. Олар партияның күрүне организациялары-биле аразында харылзааларын дедир тайылбырлап турарлар.

Буржуаз идеологтар совет политиктиг системаны демократтыг эвес деп хөптап, нүгүлээрин орадаажып турар. Олаң хамыктын мурнунда чүртту үглап, башталарынга ажылчыннарны хаара тудар дугайында ленинчи идеяларны хажыдарынче түткүп, ол дээрге боттанмас чорук-тур деп чулчуруп турарлар. Чижээ, буржуаз «советологтар» дээр кижилер партия биле Советтерниң аразында үргүлүү месилдежиишкин чоруп турар деп медеглээрдер. СЭКП-нин төөгүзүнүң болгаш политиказының сурагжаан хажыдыкчызы Леонард Шапиро дээрзи «партия биле күрүненин аразында хөй-хөй чылларда месилдежиишкинии дугайын» бижээн.

Өске-даа буржуаз «советологтарның» чулчуруушкуннары кижи шынзыгар аргажок, шак ындыг хоозун чүүлдер-биле долган.

Марксисчи-ленинчи партия ниитилелге тергиидекчи болбайн, а бодунуң талазынче масса чонну ёзулуг демократтыг аргалар-биле, иштики болгаш даштыкы шын политиказы-биле хаара тудуп турар. Социализм үезинде бодунуң политиказынга ажылчы чоннарның, бүгү аңгыларның болгаш социал бодуктериниң, бүгү нацияларның болгаш биче-бүүрэй улустарының эрге-ажыктарын эң долузу-биле, эң сырый холбаалыг кылдыр, чайгылыш чок үнелеп көөр ыдыг политиктиг күш коммунистер партиязының өске чок боон турар.

Бистин күрүненин политиктиг үндезини болуур Советтерни улустуң массаларның болгаш оларның туура-соруунун лорд, шынчы органы деп Ленин адаан болгай. Советтер дээрге, социалистиг ниитилелдин демократтыгының эң долу боттаныышкыны боон турар. Олар ССРЭ-де амгы үеде 50 муң ажыр санаттыныл турар. Советтерде ийи миллион ажыр депутат бар. 1971 чылдың июньда Советтерге сөңгүлданың чамдык түүнелдери бо-дур: депутаттарның 44,5 хуузу СЭКП кежигүннери азы кежигүнге кандидаттар; 14,8 хуузу — ВЛКСМ кежигүннери; 36,5 хуузу — ажылчыннар, 28,8 хуузу — колхозчулар. Сөңгүлда санында-ла чер-чер Советтериниң депутаттарының составының чартыы чаартыкыл турар. 1936 чылдан бээр Советтерге эргелеп-башкарарының школазын 20 миллион ажыг кижи эрткен.

Чер-чер Советтерииге 1973 чылдың июнь сөңгүлдазы база-ла массаларның политиктиг болгаш күш-ажылчы кедурлуушкуннуге чаа-чаа улуг идигни берип турар.

Улус эрге-чагыргазының органнарының ролюн бедидер дээш партия хөй түүлдерни кылган.

Улус эрге-чагыргазының органнарының ролюн бедидер сорулга-биле районнарның болгаш хоорайларның, кодээ болгаш суур Советтериниң эргелерин калбартkан. СЭКП ТК Советтериниң бүгү звеноларының ажыл-чорудулгазынче кичээнгейни докламал салып турар. Ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажылын экижидер дугайында партия ТК-ның докламалдары оон хевечизи болур.

Советтерниң ажылының стилин болгаш аргаларын улам сайзырангайжыдып, кадрлар-биле бижиглааринче, организас-массалыг ажылды экижидеринче партия комитеттери улуг кичээнгей салып турар апарган.

БҮГҮ-НИИТИ ЧҮҮЛДҮГЭҮНҮҮШКҮН

«Партиянық XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның делегейге ажыл-чорудулгазының дугайында» айтырыгны чугаалаңган СЭКП Төп Комитединиң апрель (1973 чыл) Пленумунуң түңнелдерин районнарның партия активиниң хуралдарынга чугаалажырын үргүлчүлеп турар.

ТУРАН. Районнуң Культура бажыңынга болган Бии-Хемниң партия активиниң хуралынга СЭКП райкомунуң кежигүннери, партия, совет болган ажыл-агый удурткучулары, колхозтарда болган совхозтарда, бүдүрүлелерде база албан организацияларда партия организацияларының секретарлары, бүдүрүлелиң мурнакчылары каржикеп. Апрель Пленумунуң түңнелдерин тодаргай, ажыл-херекчи ёзу-биле чугаалажыр деп актив хуралдың киржикчилерин индирже улаштыр-улаштыр үшүн турган.

— Бистиң совхозтуң ажылчыннары бүгү совет улус-биле бир демей, СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң делегей талазы-биле ажыл-чорудулгазын бүрүн долузу-биле детким турар — деп, «Саяң» совхозтуң сааначызы Т. И. Матина чугаазын эгелээш, уламтыр ол мынча дээн: — Бистиң Төрээн чуртувустуң делегейге ат-алдары болган күүгээ аажок улгатканга. Тайбыңны быжыглаар дээш бистиң чуртувустуң туруштут, хажык чок демиселлинге ажыл-ишчи бүрүзүниң шудургу күш-ажылы дээштиг салдарны чедирер дээрзин эки билир бис. Мен» бы-жыглаан саар инек бүрүзүнден бо чылдың беш айларында 1326 литр сүттү алдым, чылдың төнчүзүнге чедир оларның бирээзинден-не 3000 ажык литрни саар деп бедидткен хүлээлгемни база-ла чугаажок күүседип шыдаар мен. Ниитиин-биле бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы чартыын багай эвес түңнелдер-биле доозуп турар. Ол болза, ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин боттандырарынга бистиң төлептиг салыышкынывыс болур.

Районнуң партия активиниң хуралынга «Хадыг» колхозта парторганизация секретары М. О. Бичии-Уруг, «Өөк» совхозтуң механизатору Михаил Дулуш, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары К. О. Хелин-оол, районнуң шериг комиссары А. К. Цыганов, «Өөк» совхозта партком секретары А. С. Догур-оол, партия райкомунуң бирги секретары В. М. Ептешин болгаш ооң-даа өскелер чүве чугаалаан. Олар шуптузу-да партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның база Төп Комитеттиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң делегейге ажыл-чорудулгазын районнуң бүгү коммунистери, ажылчы чоннары бүрүн долузу-биле детким турар — деп, «Саяң» совхозтуң сааначызы Т. И. Матина чугаазын эгелээш, уламтыр ол мынча дээн: — Бистиң Төрээн чуртувустуң делегейге ат-алдары болган күүгээ аажок улгатканга. Тайбыңны быжыглаар дээш бистиң чуртувустуң туруштут, хажык чок демиселлинге ажыл-ишчи бүрүзүниң шудургу күш-ажылы дээштиг салдарны чедирер дээрзин эки билир бис. Мен» бы-жыглаан саар инек бүрүзүнден бо чылдың беш айларында 1326 литр сүттү алдым, чылдың төнчүзүнге чедир оларның бирээзинден-не 3000 ажык литрни саар деп бедидткен хүлээлгемни база-ла чугаажок күүседип шыдаар мен. Ниитиин-биле бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы чартыын багай эвес түңнелдерби-ле доозуп турар. Ол болза, ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин боттандырарынга бистиң төлептиг салыышкынывыс болур.

Районнуң партия активиниң хуралынга «Хадыг» колхозта парторганизация секретары М. О. Бичии-Уруг, «Өөк» совхозтуң механизатору Михаил Дулуш, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары К. О. Хелин-оол, районнуң шериг комиссары А. К. Цыганов, «Өөк» совхозта партком секретары А. С. Догур-оол, партия райкомунуң бирги секретары В. М. Ептешин болгаш ооң-даа өскелер чүве чугаалаан. Олар шуптузу-да партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның база Төп Комитеттиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң делегейге ажыл-чорудулгазын районнуң бүгү коммунистери, ажылчы чоннары бүрүн долузу-биле детким турар — деп, «Саяң» совхозтуң сааначызы Т. И. Матина чугаазын эгелээш, уламтыр ол мынча дээн: — Бистиң Төрээн чуртувустуң делегейге ат-алдары болган күүгээ аажок улгатканга. Тайбыңны быжыглаар дээш бистиң чуртувустуң туруштут, хажык чок демиселлинге ажыл-ишчи бүрүзүниң шудургу күш-ажылы дээштиг салдарны чедирер дээрзин эки билир бис. Мен» бы-жыглаан саар инек бүрүзүнден бо чылдың беш айларында 1326 литр сүттү алдым, чылдың төнчүзүнге чедир оларның бирээзинден-не 3000 ажык литрни саар деп бедидткен хүлээлгемни база-ла чугаажок күүседип шыдаар мен. Ниитиин-биле бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы чартыын багай эвес түңнелдерби-ле доозуп турар. Ол болза, ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин боттандырарынга бистиң төлептиг салыышкынывыс болур.

Партиянық XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң делегейге ажыл-чорудулгазын, ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин бүрүн, долузу-биле чүүлдүгэүнүн деткээн база беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының онаалдаларын чедиишкиниг күүседир талазы-биле практиктиг хемчегларни айыткан резолюцияларны районнарның партактив хуралдарынга бир үн-биле хүлээп ап турар.

Делегей бо хүннерде

Р. НИКСОННУҢ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Орландо хоорайга Флориданың технология институдун доозукаммарга чүве чугаалааш, АКШ-тың президентизи Р. Никсон СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-че аян-чорук кылыр дээн турарынга байыр чедирген.

Совет Эвилелинге энир чылын иезең чараанымга харыы кылдыр Леонид Брежнев Каттышкан Штаттарга келир. Ооң келиринге чедир бир неделя артыкан дээн, Р. Никсон чугаалаан. «Бөгүн бистиң планетавыс бымыр болгаш үр тайбыңны чедип алырынга маңангызындан-даа артык чоокшулап келген» дээн, Л. И. Брежневтиң чугаалаанын барымдаа болдургаш, АКШ-тың президентизи мынча дээн: Шыдаттынар-ла хамык чүүлдерни дегере кылыр болзувусса, Америка бодунуң алган хүлээлгелерин күүседир болза, Совет Эвилели чижеңгиг аскe-даа чурттарның кады ажылдажылгазын амыглаар болзувусса, бо чылын өредилге доозуп үнген сургуулдар, силер бистиң чуртувусна дайын чокка аскен турар салгал бооп болур аргалыг силер деп бүзүрээр-дир мен. Чедип алыр дел турар сорулгавыс мынды-дыр.

Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында бистиң керээ чарып апканывысты шупту билир болгай силер. Ам болур аян-чоруктуң үезинде ооң аскe дугуржулгалар чарарын Совет Эвилели-биле чугаалажыр бис. Ол кончуг чугула дугуржулгалар болур.

Олар бистиң системаларывыстың арасында чөрүдээлерни узуткай албас. Ук системаларның бүзүрели бир янзы, бистер ооң аскe бир янзы чүүлге бүзүрелдиг болган турувуста, ол чөрүдээлер чөрө турар апаар.

Ынчанмыше ийи улуг күрүне — Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилели бот-боонга удур туржувуның орнунга, делегейниң эң чугула девискээрлеринге биче эвес, харын ядролуг чепсен дайны кылдыр хуула берип болур маргылдаа-чөрүдээлиг турарының орнунга, бистер, Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилели маргылдаа-чөрүдээлеривисти таарыштырар дээш, бот-боттарывыс-биле чугаалажыышкынныар кылырынга харын улам өөренип турар бис дээриниң бистер бүгүдеге, ыламгыя өредилге доозуп үнгенинерге, силерге бүзүрелдиг барымдаазы ол дугуржулгалар болур. Ону чедип алыры олаарга-даа, бистерге-даа белен эвес болур. Ынчанмыше ол угланыышкынга бистиң хөделип болурувуска дузалыг арганы тып апкан бис.

Тайбың хензиг-ыя үе дургузунда турар догуннаашкының болган туруп шыдавас, тайбыңны меңге турар деп баш бурунгаар санап база болбас. Тайбыңга ажыктыг бөлзүн дээш ажылдаары дайын үезинде ажылдаар ужурга таварышкырындан-даа чугула, харын ооң-даа чугула ужур-дузалыг. Тайбыңны чедип алыры дайын чорударындан берге, бистерниң, бистиң салгалывыстың кижилеринiң хүлээнип алган өндүр улуг сорулгазы ол, ону силер, силерниң салгалыңар уламчылаар аргалыг болур деп, Р. Никсон ооң ыңай чугаалаан.

Р. Никсон ооң соонда Европага чепсегленнишкиннерни болгаш чепсектиг нүштерни кызыгарбының айтырыгларын, АКШ-тың экономика байдалының айтырыгларын база тодаргайлап чугаалаан.

«Аар-берге оскундуруг депшилгеже орукту моондактап шыдавас»

ПАРИЖ. (СЭТА). «ТУ-144»-түн болгаш ооң экипажының озал-ондакка таварышканынга холбаштыр кажыдалды илереткен чагаалар болгаш телеграммалар ССРЭ-ниң Парижте элчин черинге хөйү-биле кээп турар. Француз аэронавтиканың сураглыг төлээлекчилери болгаш бөдүүн ажылчыннардаа, даштыкы күрүнелер элчиннери болгаш Ле-Бурженин чоогунда чурттакчылыг черлерниң болгаш суурларның чурттакчыларыдаа, Франциянын чазааның кежигүннери болгаш дыка хөй аныяк француздар-даа бижип турар.

Ол чүс-чүс чагааларда болгаш телеграммаларда ол аарберге оскундуруг техниктиг депшилгенин оруу-биле бурунгаарлаашкынга шаптыктап шыдавас болгаш үнден дүрген үжүгар ужар чүүлдүң келир үезинге чигзиниишкинни болдурбас дээрзинге быжыг идегелиг илергейлеп турар.

Франциянын космос шинчилелиниң Национал төвүнүң чиңгине директору Мишель Бинье озал-ондактыг таварылганын бичии-ле мурнунда «ТУ-144»-ту барып көргенин чугаалаан. «Ол дээрге совет самолёт тудуушкуның алдаржыдып турар тергиин эки машина-дыр деп көргенин» ол демдеглээн.

«Эр-Франстың» чиңгине директору Поер Бот: мээн удуртуп турарым авиакомпаниям болгаш «Аэрофлот»-даа үнден дүрген ужар чүүл моондаа соңгаар улам бурунгаар хөгжүүр дээрзинге идегеп турар деп чугаалаан.

Кээп турар чагааларның хөй кезиинде эртемниң болгаш техниканың тиилелгезинге ындыг идегелди илередип турар. «Совет кижилерге боттарывыстың сажыдалывысты илереткишаан, озал-ондакка таварышп, үрелген самолёттуң орнунга удавас чаа «ТУ-144» агаарга талыйтыр ужуруп турар апаарын манап турар бис» — деп, Эвиана хоорайның чурттакчызы Люсьен Донлан бижээн.

Ондактыг айыыл болурунуң үезинде Ле-Бурже аэродромга турганын чугаалаш, Лионнең Пьетри «мен төрээн чуртумнуң хадгазын күүседкен хамаатыларның — маадырлыг экипажтың канчаар өлгенинин херечизин болдум» — деп, айыткан.

Аэродромдан ырак эвесте Гарж-ле-Гонес даор суурнуң чурттакчызы Андрэ Гаронин бижээни: «Мен самолёттуң айнылга таварышканын көрген мен. Ол самолёттуң тудуп турганы бистиң өөнүктеривис — совет ажылчыннарның болгаш специалистерниң ажылының чайынналчак түңнели болган. Бистер шуны ол харааданчыг болуушкунга сагыш-сеткилиивис каттыштырып тур бис...»

Бомбалаашкыннар үргүлчүлевишаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк ужар-чүүл Камбоджаның хосталган девискээрлерин мөөнеттинген күш-биле бомбалаарын үргүлчүлеп турар. Ол бомбалаашкыннар 96 хүн дургузунда соксаал чок үргүлчүлел. аңаа аар бомбалакчы «В-52» самолёттар киржип келген. АКШ-тың Оожум океан девискээринде шериг командылалының төлээлекчизи Гонолулудан (Гавайя штат) ынчалдыр дыннаткан.

Италияның каражазы

РИМ. (СЭТА). Чижеглей алган баштайгы барымдааларны ёзугаар алырга, бо чылдың баштайгы дөрт айының дургузунда Италияның садыг талазы-биле каражазы 899 миллиард лир акша болган деп, төп чизе чери дыннаткан.

ЧАЗАКТАР АРАЗЫНЫҢ КОМИССИЯЗЫНЫҢ ХУРАЛЫ

БЕРЛИН. (СЭТА). ССРЭ биле ГДР-ниң аразынга экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың чазактар аразының комиссиязы июңь 12-де Берлинде хуралдып эгелээн. Совет Эвилелиниң чазак төлээлерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. А. Тихонов баштап турар. ГДР-ниң чазак төлээлериниң удуртукчузу — ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Күрүнениң план комиссиязының даргазы Г. Шюрер.

Ийи чуртту партия болгаш күрүне удуртулгазының ооң шугумунга дүүлүтүр, ыламгыя СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хоннеккериң аразынга бо чылдың майда болган бесседаларны барымдаалаан, улус ажыл-агыйының чугула адырларынга үр үе дургузунда бөрүмзаалаар кылдыр планлаттынган кады ажылдажылганы улам ханылдыр талазы-биле практиктиг базыларны комиссия чугаалажыр. СССР биле ГДР-ниң үлетпүрүнүң түс-түс адырларынга бүдүрүүшкүнүң кады планнаар, хөй-хөй адырларга, хамыктың мурнунда калбак хереглел бараанарын бүдүрерине, бүдүрүлге чергерин улам чаартырынга бүдүрүлге курлавырларын ажыглаарының ажыктыын улам бедидер хемчегларни хуралга чугаалажыр. Ооң адында, чазак дугуржулгаларының программазын күүседип турарын чугаалажыр чөвүлел хуралдар республиканың бүдүрүлге чергерине, комбинаттарынга болгаш чогуур албан чергерине база болур.

Чугаалажыышкыннарны уламчылаар дээн

ПАРИЖ. (СЭТА). АКШ-тың президентизиниң ыңай-ыңай чок чөрүк талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер Вашингтондан Парижте чеде берген. Вьетнамга дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугайында Париж дугуржулгазын күүседир айтырыгга хамаарыштыр Вьетнамның Ажылчы чоннар партизының ТК-зының Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазадының төлээлекчизи Ле Дык Тхо-биле чугаалажыышкыннар кылырын Г. Киссинджер Франциямын пайысылдынга уламчылаар.

БОННДА ЭГЕЛЭЭН

БОНН. (СЭТА). ГФР-ниң даштыкы херектер министри В. Шеель биле Франциянын Боннда чеде берген даштыкы херектер министри М. Жоберниң аразынга чугаалажыышкыннар Боннда эгелей берген. Олар француз, барыын-герман политиктиг сүмележилгелерге кадырлаттыр ГФР-ниң канцлери В. Брандт биле Франциянын президентизи Ж. Помпидуның аразынга июңь 21—22-де Боннга ужураашкыннар болуруун белеткээринге айтырыгларын чугаалажыр.

Пардалганың дыңнадын турарын ёзугаар алырга, В. Шеель биле М. Жобер НАТО-ның айтырыгларын, Европага чепсегленнишкиннерни болгаш чепсектиг нүштерни кызыгар дугайында болур чугаалажыышкыннар-биле холбашкан айтырыгларын база чугаалажыр.

СЪЕЗД ДООЗУЛГАН

РИМ. (СЭТА). Италияның амгы чазак эвилелиниң социал-демократтар-биле болгаш либералдар-биле кады бактаап турар, буржуаз эң улуг партия — христиан-демократтыг партизының (ХДП) XII съездизи доозулган.

Аңаа чугаалашкан кол айтырыг чурттуң иштики политиктиг байдалы болган. Ук байдалдың кол барымдаазы парламентиниң хөй нуруузу-рымчалыг ажылдаарын хандырарынга, оларның ажыл-чорудулгаларын шыны-биле улап-баштаарынга политиктиг удуртукчу эргежок чугула. Ындыг удуртукчу Коммунистиг партиң ол бооп турар.

• • •

СЭКП Ленинчи чагыны барымдаалавышаан, бодунуң удуртукчу салдарының хевирлерин болгаш аргаларын улам сайзырадыгайдыын, ажылчы чоннарның хөй миллион массалары-биле харылзаазын чайгылыш чокка быжыглаан, коммунистиг тургузуушкунуун бүгү адырларынга болдунун салдарын күштелдирип турар. Ленинчи партия Советтерни дамчыштыр ажылчы чоннарның чаа-чаа күштерин политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейлиг чөрүкче хаара түтпүшаан, бүгү совет улустуң коммунизмче тура дүшпес шимчээшкинин хандырып турар.

Б. МОРОЗОВ,
тоогу эртемнериниң доктору.

ХОЙ АЖЫЛЫҢ БЕДИК ПРОДУКТУЛУУ ДЭЭШ

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА-ның корр.). Ында июнь он ийиде ажыттынган бүгү-россия чөвүлел хуралында РСФСР-ге хой ажылын моон соңгаар хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажып көрүп турар.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. Ф. Васильев чөвүлел хуралдың киржикчилеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазын ноомчаан. Республиканың хой-жулары хойнуң баш санын өстүрер, оларның продуктулуун бедидер болгаш продукция бүдүрерин көвүдедир талазы-биле харылсалгалыг сорулгаларны чедиишкиниг күүседиринге идегелди ол чагаазынга илергейлээн.

Ставропольду чөвүлел хурал эрттирери-биле шилип алганы база таварылга эвес. Ол черге дыка кыска хуусаа дургузунда алды миллион баш чедип турар меринос хойну өстүрген. Крайга ортумаа-биле бир хойдан-на 4.6—4.8 килограмм -дүктү- кыргып ап турар.

Хой ажылының болгаш өшкү ажылының бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң ажылдап кыланы хой ажылының үлетпүрге үндезилээн технологиязы ёзугаар хойнуң продуктулуун бедидериниң, сорулгаларын шиитпирлеп турар. Ол арганы ёзугаар хойну улуг-улуг фермаларга азыраап, бүдүрүлге чорудулгаларын калбаа-биле механизастаар, чаа-чаа технологтуг аргаларны ажыглаар ужурлуг.

Хой ажылының болгаш өшкү ажылының бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң директору В. С. Зарытовскийниң кылган илеткелинде ол бүгү дугайын тодаргайы-биле чугаалап турар.

«Большевик» деп уксаажыдлга заводунда бедик продуктулуг нарын дүктүг хойларны өстүрүп турарының дугайын ол будурүлге черинин директору Д. Ф. Пушкарный бодунун саналынга чугаалаан.

Ростов областың XX партсъезд аттыг колхозунда болгаш Ставропольдуң «Тиилелге» колхозунда хойну механизастаттынган шолчүгештерге азыраап турарының дугайы специалистерниң болгаш практиктерниң улуг сонуургалын болдурган.

«Тиилелге» колхоз ажык шолчүгештер дээр черлерге хойну моон-биле ийи чыл азырап келген болгаш багай эвес түңнелдерни ап турар. Ол ажыл-агыйның дуржулгазынга үндезилээш, 10 болгаш 15 муң хой азыраар ындыг ажык шолчүгештерниң төлевилелин ажылдап кылган.

Хой ажылын үлетпүрге үндезилээш чорударының, уксаажыдлга ажылының, республиканың аңгы-аңгы зоналарынга таарыштыр мал чеминиң быжыг курлавырларын тургузарының айтырыгларын чөвүлел хуралда бүгү талазы-биле чугаалажып көрүп турар.

Чөвүлел хуралдың ажылында СЭКП ТК-ның, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, республиканың министерстволарының болгаш төп албан черлериниң харылсалгалыг ажылдакчылары киржип турар.

БЕДИК ШАҢНАЛ

Тудугга үр чылдарда үретүннелдиг ажылдап келгени дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле Бии-Хем районнуң № 957 көжүп чоруур механизастаттынган колонназының электроцехчызы Александр Потапович ШАГАРИННИ республиканың Дээди Советиниң Президиуму Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Сибирь эртемденнери Бурятияда

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Президиумунуң үвүлүшкүнүүр сессиязы Улан-Удэге болган. Ооң ажылынга Новосибирскиниң, Иркутскиниң болгаш Улан-Удэниң эртем организацияларының удуртукчулары киришкен. Эртемденнериниң ол чыыжын Бурят АССР-ниң тургустуганындан бээр чартык чүс чыл болурунга холбаштырган.

Сессиялы ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Президиумунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры академик М. А. Лаврентьев ажыктаан.

— Бистер мында автономнуг республиканың чартык чүс чыл дургузунда түлеө чедиишкиннерин демдеглээр эвес, харын Бурятияга эртемни хөгжүдериниң кедилиг айтырыгларын база-ла чугаалажыын көөр дээш чыыдаан бис — деп, ол чугаалаан.

СЭТА.

Мозамбиктиң патриоттары португал колониязаторларга удур демисселин улам күштедирип турар. Ам чурттуң девискээриниң дөрттүң бир кезиинден хойну Мозамбиктиң Хосталга фронтузунуң дайынчыларының контрольдап турар.

ЧУРУКТА: Мозамбиктиң Хосталга фронтузунуң дайынчызы.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Соолгу чылдарда республикаларының Дээди Советтериниң болгаш чер-чер Советтериниң-даа экономиканы удуртур талазы-биле ажылы улам калбарып турар. Дээди Советтериниң сессияларынга ажылагый тургузуушкунунуң практиктиг айтырыгларын үргүлгу чугаалажып көөр апарган. Чер-чер Советтериниң эргезинче элээн хөй санныг бүдүрүлге, албан черлерин шилчиткен. Советтер массалыг хереглел бараанарын бүдүреринче, чурталга черлерин ажыглалга киирериниче улуг кичээнгейни база салып турар. Транспорт ажылы, чурталга фондузу, садыг, ниитиниң чемненилгези, амыдырал болгаш эмчи хандырылгазы даап, Советтериниң харылаваас-ла ажылы чок.

Советтериниң күүскомнары, оларның килдистерим, эргелелери чон мурнунга үргүлчү отчёдун кылып турар. 1972 чылда болган 260 мун хуралга 47 миллион кижи киришкен, чер-чер Советтериниң депутаттарының 98,8 хуузу отчёт кылган.

Депутаттарның идепкейин болгаш ат-алдарын көдүрүп, оларның харылсалгазын улгаттырар төлээде, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң ажылчы чоннар Советтериниң депутаттарының бүрүн эргелериниң дугайында ниити-эвилел Хоойлуну үндүрген болгай. Ол Хоойлу депутаттарның бүрүн эргелерин калбарткан, оларның күрүне болгаш улус мурнунга хүлээлгелерин база харылсалгазын бедиткен.

• • •

СЭКП Советтерде коммунистерниң ролүн болгаш идепкейин бедидеринче улуг кичээнгей салып турар. Коммунистер партияның политиказының Советтерге дорт дамчыдыкчылары бооп турар. Оларга партийжи удуртулганың хевирлери болгаш аргалары социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунунуң үезинде хевирлеттинип, сайзырагайжыыр. Күрүне организацияларынга партийжи удуртулга дээрге-ле, оларның ажыл-чорудулгазының ниити шугумун тодарадыры, күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң ең чугула айтырыгларының талазы-биле айтыышкыннарны ажылдап кылыры, кадрларны таарыштыр тургузуп, кижизидери; партия политиказын болгаш партийжи айтыышкыннарны амыдыралга боттандырарын хынаары болур.

Советтерни удуртурунуң эртемге үндезилээн аргалын СЭКП улам калбартып турар. Партия комитеттери оларның ажылының дугайында айтырыгларны үргүлчү чугаалажып, коммунистерниң Советтерде канчаар ажыллап турарының дугайында отчёттарын ап турар.

Партия ажылчы чоннарның массалыг организацияларын удуртурун боттандырарда партийжи болгаш күрүне организацияларының ажыл-чорудулгаларының боттуг-биле тустус болурун чедип ап турар. Ол организацияларның харылсалгалыг болгаш түскайлап болурун шыңгыы негевишаан, партия, оларның ажылын янзы политиктиг үгланыышкын-биле удуртуп турар.

Бүгү-ле политиктиг чугула айтырыгларны Коммунистиг партияның политиказының, ооң шиитпирлериниң негелдезин ёзугаар Советтерниң шиитпирлеп турары дээрге, партияның база-ла удуртукчу ролю бооп турар. Ол дээрге, кандыг-бир айтырыгны партия органнарының шиитпирлээрин манап олурары ол эвес-тир. Советтер кандыг-даа боттуг сорулганы шиитпирлээрде, ниитилелде бооп турар болуушкуннарны бүгү талалыг өөренип, эртем талазыбыле шиитпирлелдерге үндезилеттинген принципиалдыг туруштарны барымдаалап, партийжи документилерге үндезилеп шиитпирлеп турар. Советтер боттуг хемчегларни ажылдап кылгаш, оларга партияның болгаш чазактың айытканы ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң планнарын күүседиринге оларның кежигүннериниң канчаар киржирин айтыр.

Советтерниң доктаамал комиссияларының ажыл-чорудулгазы партия организацияларының деткимчези-биле улам калбарып турар. Оларга күүскомнарның килдистерининиң шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларын шилчийип берип турар апарган. Оларның составында улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының специалистери бар болганда, амыдыралга улуг ужур-дузалыг хөй-хөй айтырыгларны чугаалажып көөр, органнакчы ажылдарны кылып турар.

Улусчу эрге-чагырганың ачыс сорулгазы — активти калбартырының болгаш Советтерниң ажылын боттуг болдурарының дугайында үргүлчү сагыш салырын партия негеп турар. Күүскомнарга, ең ылангыя районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүскомнарынга, хөй-ниитичи эге-биле тургускан килдистер аажок кап чыл дургузунда ажыдап турар. Ол килдистерде барык чартык миллион хөй-ниитичилер инструкторлар болгаш инспекторлар бооп ажылдап турар. Советтериниң хөй-хөй күүскомнары ажылчы чоннарның күдүүчү болгаш бажын комитеттери, улусчу дружиналар, эш-хүүзүнүң сүлү, клүбтар, херээженнер чөвүлелдери даап ышкаш эске-даа бот-тывынгыр организацияларга мергежилдиг даанмышаан, ажыллап турар.

Советтериниң удуртукчу ажыллакчыларын чаа чүүлдерни билип деткимр, оларның эргезинде кирип турар айтырыгларны шын шиитпирлээр, массаларның дуржулгазын мергежилдин-биле моонгеп, ажыглазын база оларның ёзулуг кижизидикчилери бооп, боттарының ажызынга чүгле айтыышкын бээр чорукту болдурбазын даап СЭКП доктаамал сагыш салып турар.

Коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунуң хемчээлинин болгаш сорулгаларының улам улгатканы-биле холбаштыр ниитилел болуушкуннарын удуртуп, баштаарының сорулгазы база улгадып, улам нарыыдап турар. Күчүлүг техника-экономиктиг базага даянган болгаш социал-политиктиг база идеологтуг тургузуу четчип бышкан социалистиг ниитилел бүгү талазы-биле ден-дескн хөгжүүрүнүң улам улуг аргаларын ап турар. Чогум-на социалистиг ниитилелдиң чогумчалыг хөгжүүрүнге, бүгү-ле политиктиг, күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының эң таарымчалыг ажылдаарын хандырарынга, оларның ажыл-чорудулгаларын шыны-биле улап-баштаарынга политиктиг удуртукчу эргежок чугула. Ындыг удуртукчу Коммунистиг партиң ол бооп турар.

• • •

СЭКП Ленинчи чагыны барымдаалавышаан, бодунуң удуртукчу салдарының хевирлерин болгаш аргаларын улам сайзырадыгайдыын, ажылчы чоннарның хөй миллион массалары-биле харылзаазын чайгылыш чокка быжыглаан, коммунистиг тургузуушкунунуң бүгү адырларынга болдунун салдарын күштелдирип турар. Ленинчи партия Советтерни дамчыштыр ажылчы чоннарның чаа-чаа күштерин политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейлиг чөрүкче хаара түтпүшаан, бүгү совет улустуң коммунизмче тура дүшпес шимчээшкинин хандырып турар.

Б. МОРОЗОВ,
тоогу эртемниң доктору.

Школалардан медээлер

Азас ортуман школазының өренниичилериниң чайгы дыштанылгазының планын тургусиаш, нүүседип киришкен. 40 хире пионерлер Кызылдың, Чагытайның болгаш Ийиниң пионер лагерьлеринге барып, кадыкшылын быжыглап, дыштанып. 30 ажыг уруглар кижи бүрүзү-ле 20 иви анайларын доруктуруп өстүрер даалга алгаш, Өвүгенниң иви фермазынче аъттанып-кан.

Сайлыг-Хөлде школаның бүдүрүлге бригадазын организастаан. Ында амыдап турар төскү илассчылар бо чылын картофель, капуста болгаш өске-даа ногааларны өстүрүп, ажаар. Чүс ажыг өренниичилер «Тоора-Хем» совхозтуң сиген шөлдеринге амылдап чайлаар.

М. Эргеп.

Төмү район.

* * *

Ак-Туруг ортуман школазының 9 «а» классының өренниичилери Чаа-Хөл башынче, а 9 «б» классты — Кара-Суг башынче походтап чораан, ээп келген. Олар чераан аргарыгларының ак-маңнын, ыаас-чараш бойдузун чурукка тыртырып, өтүсигенниң, чечентериниң гербарийлерин ыылгылаан.

* * *

Оя-ла школаның чаа өредилге чылынга белеткеви изиг түлүк чоруп турар. Септелгеге хереглээр тудуг материалдары бүрүү-биле белеткеттинген. Школа септелгезинге амыдчыннар идепкейлиг киржип турар.

Школаны өредилге чылынга белеткээрин амыл-агый эргелекчизи Базыр-Сады билдилии-биле башкарып турар.

К. Комбу.

Улуг-Хем район.

Тыва литература болгаш уран чүүл хүннери

КАА-ХЕМ ЧИЛЕРДЕ ӨӨРҮШКҮЛҮГ БАЙЫРЛАЛ

Каа-хемчилерде каш дакпыр өөрүшкүлүг байырлаадар. Районнуң ажыл-ишчилерин Совет Эвилелиниң юбилейлиг бежен чылында чер болгаш мал ажылының продуктуларын, ыланган тараланы бүдүрериниң база күрүмеге саларын ковүлеткени дээш бистиң чүртүвүстүң эң мурнакчы районнарыныың санынга кирбин. ССРЭ-нин Министрлер Төвүлелиниң болгаш Профессионалдар Эвилелдерининң Бүгү-эвилел Төп Төвүлелиниң шилчилер Кызыл туг-биле болгаш 10 мун рубль түннүг акша шанналы-биле шаңнаткының каш-ла хонук мурнунда байырлалдыы-биле демделээнин республика солуннарындан номчаан болгай силер.

Оларда ам база байырлал. Тыва литература болгаш уран чүүл хүннери түүн Каа-Хемде өгелээн. Бо дээрге районнуң культура амыдыралынга улуг бөлүүшкүн. СЭКП-нин XXIV съездизининг шиитпирлерин, төскү беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш шүүлүргү демиселче районнуң ажыл-ишчилерин ол хүннер улам сорук киирер.

Тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң киржикчилериниң баштайгыларың парам кежиинге районнуң хөй-ниитизиниң телээлекчилери ыылыы-биле үткүн алган. Кызыл галстуктарлыг пионерлер тайга черниң каасталгазы —чүзүн-баазын чечектериниң дээжизин аалчыларга тудускан.

Тыванын күүне филармониязының «Саян» ансамблининг Тыва АССР-нин культуразының алдарлыг ажылдакчызы Р. Лесниковка удуртқан артистери район төвү — Сарыг-Сепке боттарының концертин, а хөгжүм-шин театрының артистери «Хүннүң ыраажылары» деп каттырынчыг, музыкалыг шилээн «Совет Тыва» совхозтуң төвү — Сут-Бажы суурга ойнап көргүскен. Концертин болгаш шимни чыыланнар аажок сонуургал, алыш часкаашкыннары удаа-дараа чаңгыланып, артистерниң холдарынга бөөдал-бөөдал чечектер долуп турган.

РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-нин улустуң артизи Б. Хензиг-оолга баштаткан цирк-эстрада болүүнүң «Коммунизмче орук» колхозтуң төвү — Көк-Хаак суурунуң чону, үрге мынаан дөргүл-төрелдери дег, өөрүшкүлүг хүлээп ап, аныяк коллективтиң концертин сеткилинии ханызындан магалап көрген.

Бистиң корр.

Литератураның болгаш уран чүүлдүң Таңды районга чеди хонук уламчылаан хүннериниң үезинде театрның артистери — тараажыларга, малчыннарга «Хүннүң ыраажылары» деп опереттаны база бараалгаткан.

Бирги чурукта: ол опереттадан көргүзүг. Солагай таладан оң талаже —Тумат (артист Ч. Монгуш), Донгак (Тыва АССР-нин алдарлыг артизи Л. Солун-оол), Күске (артист Д. Барынмаа). **Ийнги чурукта:** кочетовчулар «Хүннүң ыраажыларын көрүп турганының үези.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Көрүкчүлер чугаалап тур

СОЛУН-НА-ДЫР

Тыва литератураның болгаш уран чүүлүнүң хүннери өске районнар-биле чергелештир бистиң Улуг-Хем районга эртекени черле үттүндурбас. Бижи бүрүзүнүң сагыш-сеткили ол хүннерде өөрүшкү-биле долдунган турган.

Ак-туругжулар бойдустуң каас чурумалы бүргээн ногаан театрын арыглап-аштап, чугайлап-дозулап, каастап шимээш, аалчыларын үткүп алганнар.

Симфония оркестри чамдык кижилерге чаа чүүл дээрзи билдингир. Ынчангаш оңу чон ортузунга нептередип тайылбырлаары—амыдыралда бооп турар болүүшкүнарны музыка дамчыштыр билип алырынга кончуг улуг ужур-дузалыг. Чүге дээрге музыка кижиниң сагыш-сеткилин үүлдедип, хөлзедип, шагда өртекен үелерин сагындырып, келир үеже хере базарынче кыйгыра бээр, янзы-бүрү лириктиг, соруктуг бодалларны төрүттүндүрер дээрзи билдингир. Бо бүгүнү биске аалдап чораан тыва телевидениениң болгаш радионуң симфония оркестриниң концерти бадыткал, улуг таалал чедирди.

РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-нин улустуң артизи Күжүгет Хензиг-оолга улуткан цирк-эстрада болүүнүң киржикчилери алдынналдыр чайнап турар торгу хептерин кеткеш, адак-бышкаа чиик, хартыгаланыыр ойнай бээрге, алыш часкаашкыннары чаңгыланып турган. Аянныг тыва аалгаларга улеттирбишаан, Алексей Хуурак, Күжүгет Хензиг-оол, Аракчаа Хертек, Дмитрий Очур оларның азарганчыг чинге демирге аай-дедир чүгүржүп, оң-солагай буттарга таңдылап, сывырындак кырынга аян-төөлеп «селгүүстеп» чыгылаарын, тараа соктап, челбип, дүк хап турарын, алюминий тавактарны аай-дедир шуутчуп, чымп турарын канчап магалавас боор! Эр-хейлер!

Хертек Аракчаанын хөлүг баштак шоолугларга, Алексей Хуурак-биле боксёрлар ролюн ойнаанын, аныяк артистер Мерген-Хереддиң ырлаанын, Өнермаа Байыр-оолдуң түрмикке эвлигр-эвлдек кылыгларын үргүлчүлелиг адыш часкаашкыны-биле үнелеп турдулар.

Литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннерин ой-ийлеп чаартынган, неметтинген программалар-биле чорудуп турар чорук чонуң эстетиктиг культуразын бедидип, сагыш-сеткилин байыдып, ыланган аныяк өскенниң коммунистиг аажы-чанны, мөгү-шынарны шингээдип алырынга улуг салдарны чедирер-дир.

Х. ТОВАРИШТАЙ.

Ойнаарактарлыг күүселде

Барыын-Хемчик районнуң «Бардык» совхозтуң төвүнде көдээ клубка Салчак Токаның «Арааттың сөзү» деп чогаалында «Кодур-оол биле Биче-кыс дугайында тоолга» үндезилээн ыыдыг аттыг шинни күүне филармониязының чанында ойнаарактар театры көргүскен.

А. Чыргал-оолдуң үк шиинге таарыштыр чогаалткан аалгазын чыыланнар таалап ынчап олурганнар. Оон соонда тыва тоннар кеткилээн ойнаарактар көстүп келгеннер. Ол үеде арга-арыгның койгун-тоолайлары танцылап, күштары ырлажырга көрүкчүлериниң сонуургалы улам хайныгар..

Кодур-оолдуң ойнап турары кылдыр быжаанчыга сыгыттыы шинде ажылаанны таарымчалыг. Ойнаарактарны чогаадып кылганы база-ла эки.

Тоолда ойнаарактарның чугаа-соолун, шимчээшкиннерин артистер Н. Селикова, Л. Бобышев, И. Тэгай болгаш өскеээ артистер эки күүсеткеннер.

О. МОНГУШ.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Украинаның Хмельницкиде Г. Петровский аттыг украин хөгжүм-шин театрының артистерин Благовещенскиниң ажылчы чоннары боттарының хоочун өөнүтүлери-биле бир дөмей үткүп алганнар. Аалчылар «Дунай киноның запорожец» деп шин-биле Ыраккы Чөөн чүкке боттарының көргүзүглерин эгелээн.

Ол театрның уран чүүл ажылы Ыраккы Чөөн чүктө дыка сурагжаан. Ала-чуртуң улуг дайынының эгезинде театр болүүн Украинадан ыыаар көжүрүпкен турган. Крайның театрларының болгаш клубтарының сценаларынга ынчан олар чүс-чүс шилерин тургузуп, сонуургаткан. Олар дайынчыларга, Оожум Океан флодунуң далайжыларынга, кызыгаар чоогунуң хоорайларының болгаш суурларының чурттакчыларынга оюн көргүзүп турганнар.

Ам украин артистер база катап Ыраккы Чөөн чүктө чеде берген.

(СЭТА-ның корр.)

БЛАГОВЕЩЕНСК.

ЧАА ШИИ

Улан-Удэнин орус шиин театрының сценазында бүрят чогаалчы Ц. Шагжиниң «Дангырак» деп чаа шиизин көргүскен. Ол шинде Забайкальеге 20 чылдар үезинин маадырлыг болуушкуннарын көргүзүп турар. Ынчан аңаа большевиктер Совет эрге-чагыргазы тургузуп турган. Ол шиизин чогаалчы Ю. Чепурин орус дылче очулдурган.

(СЭТА-ның корр.).

УЛАН-УДЭ.

ДОШ КЫРЫНГА БАЙЫРЛАЛ. «Холидей он айс» дээр америк балеттиң Москвада көргүзүглерин эгелээн. Ол коллектив АКШ-та, Канадада, Европа, Азия, Африка дүптерниң чурттарында дыка улуг сонуургадыг болдуруп турар. Ол бөлүк Совет Эвилелиниге 1959, 1964 болгаш 1970 чылдарда база кээп чораан.

ЧУРУКТА: көргүзүг үезинде.

А. КОНЬКОВ биле А. ЯКОВЛЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТТУ УЛАМ ХӨГЖҮДЕР

«Күш-культураны болгаш спортту улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-нин Министрлер Төвүлелиниң докгаалын Ак-Довурак хоорайда «Спартак» эки тура спорт ниитилели канчаар күүседин турарының дугайында айтырыгны республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң II пленумунга чугаалашкан.

Спортту улам ынай хөгжүдер дугайында партия болгаш чазактың докгаалын амыдырала бөттандырар дээш хоорайның спорт организациязы партия, совет органнарның удуртулгазы-биле чамык ажылдарны кылып чорукганың пленум демделээн.

Ак-Довурак хоорайда эки дериттинген «Асбест» стадионуң, 4 спорт залы, турбаза болгаш өскелер-даа соолгу чылдарда кыдыынганын В. А. Филиппов илеткелинге чугаалаан. Спорттун материалдыг баазазын быжыглаарынче улуг кичээнгейни салып турар. Чүгле 1973 чылдың эгезинде бези 10 мун рубльдиң дериг-херексеглерин садып алган. Бо акшаны «Тыва даг-дүгү» комбинады берген. Комбинаттың дирекциязы болгаш партия комитеди күш-культураны улам ынай хөгжүдер, аңаа хөй кижи хаара туттунган турарынче улуг кичээнгейни салып келген. Ынчангаш комбинаттың иехтериниг спортчуларның саны ковүдээн, оон-биле чергелештир күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. «Тыва даг-дүгү» комбинат республиканың мурнакчы бүдүрүлге болуп турары тавариллга эвес.

Хоорайга чайгы, кышкы спартакиадаларны арттырери чанчыл болуп бар чыдар. Ол спортту пропагандаалаар, массалыг болдурарынга улуг розьду ойнап турар.

Сөөлгү чылдарда Ак-Довуракгың спортчуларының мергежилги бедип, республика маргылдааларынга чедиишкинниг киржип турарлар.

Күш-культураны улам ынай хөгжүдер хемчеглер дугайында партия болгаш чазактың докгаалын күүседир талазы-биле Ак-Довуракгың «Спартак» эки тура спорт ниитилели чамык ажылдарны кылза-даа чедир кылдыммайн турар чүүлдерни илеткелчи база саналбергэн эштер пленумга чугаалаан.

Спорттун массалыг болурун ам-даа чедип албаан. Хоорайның дыка хөй будүрүлгелеринде күш-культура ажылының деннелп куду. Ону эжиидер организастыг хемчеглерни спорт организациязының талазындан кошкак боттандырып келгеп. Хөй-ниитичн кадрлар-биле ажыл чогуур негелдеге четпес, оларны өөредир, деткнир, чогуур дузалы көргүзер үүрүүг.

ГТО-нуң чаа комплексининиң нормаларын Ак-Довурак хоорайдан 1400 кижи дужааган. Хынап көөрге ол улустуң дужаагап дугайында документилери чок болган. Моон алгаш көөрге чаа комплекстин нормаларын дужаарын эрегтей көрүп турар.

ГТО дээрге совет күш-дамыр кижизидилгезинин программалыг үндезини болгай. Ынчангаш оон нормаларын дужаарынга улустуң назы-хар аайы-биле белеткелин хынамчалыг чорудар. хүүдээп алырының маргылдааларын организастыг эртиирер хемчеглерни алыр. Бо чугула айтырыгже пленумнуң киржикчилери улуг кичээнгейни салган.

«Күш-культураны болгаш спортту улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» партия болгаш чазактың докгаалын күүседиринче утланган докгаалды пленум хүлээп алган.

Т. ХЕРТЕК.

Телевидение

ИЮНЬ 14-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30— Дамчыдыгталар программазы. 13.35— Медээлер. 13.45— Школачыларга. «Сонуургактарның маргылдаазы». 14.15— Өөнүт телекөргүүүг. «Дактари». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. АКШ. 2-ги серия. «Кларенс хаан». 15.00 — Совет композиторларының оркестрге шилери. 15.20— Миллионнарның ленинчи университеди. «Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазында өөредилге чылының түңнедиринин дугайында». 15.50—16.00— Чапсар. 16.00— Концерт. 16.10— Өөнүт телекөргүүүг. «Леонардо да Винчиниң амыдыралы» деп хөй сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүүүг. 4-кү серия. 17.15— Өөнүт телекөргүүүг. Футбол талазы-биле ССРЭ-нин чемпионады. ЦСКА —«Торпедо» (Москва). 2-ги оюн. (Бижидилге). 18.00 —«Ут». Информастыг программа. 18.30— Өөнүт телекөргүүүг. Аар атлетика талазы-биле Европаның чемпионады. Мадриттен дамчыдылга. (Бижидилге).

КЫЗЫЛДАН

19.15— Телемедээлер. 19.25—«Чүрек согулгаларының арааныда». Документалдыг фильм. 19.35—«Сонуулаларга үткүштүр». Дамчыдылга. 20.00—«Белек». Документалдыг фильм. 20.10— Телемедээлер. 20.25— Чарлалтар, реклама.

МОСКВАДАН

20.35—«Болгу дег — бүүүрээр аргажок». Кино тайылбыры. 22.00—«Танцының амыдыралы». РСФСР-нин улустуң артизи М. Эсамбаев-биле ужуражылга. 23.00—23.30 —«Ут». Информастыг программа.

АЙЛАЛАР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүүүрээр, чаъс чаап, дынмырээр. Сонгу-барымын угланыышкынныг хаттың дүүгени секундада 5—9 метр, дынмырээкшин үезинде 15—19 метр чедир күштелир.

Аглаарының температуразы даглыг районнарга 20—24, өскелериниге 24—28. Кызылга 24—26 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮНЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Цериктиң херээ». 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакшыл дугайында» 15.00, 18.40; «Принцесса» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Агартынган ат» 15.00; «Чардаштың кедыыы» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Аңаа-аңаа чаңгылаан» 10.40, 12.20, 14.20; «Кадай кыс» 16.30, 18.40, 20.40 шактарда.

ССРЭ-нин Чүрүкчүлер эвилелиниң кежигүүү, РСФСР-нин Күүне шаңналының лауреады

Мижит-Доржу Сегбеевич ХЕРТЕКТИҢ

1973 чылдың июнь 12-де мөчээнин Тыва АССР-нин Культура министерствозу болгаш Чүрүкчүлер эвилелиниң башгаар черн дыннатышаан, мичээн кижиниң ог-бүлезинге болгаш чоок кижилериге хөмү бажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң эралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харылсаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, болгаш ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 22503. Чагыг 1760.

Тыва АССР-нин Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографазы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00681.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, кагтыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 139 (9214) | Пятница, 1973 чылдың июнь 15 | 1925 чылда гидвилеттинген. | Өртээ 2 коп.

СЭКП Таңды райкомунуң пленуму

Дүүн Бай-Хаакка СЭКП Таңды райкомунуң пленуму болуп эртken. Анаа организастыг айтырыгны чугаалашкан.

СЭКП Тыва обкомунуң секретарынга сонгаанны-биле холбадытыр Л. К-Х. Оюржакты партия райкомунуң бирги секретары хүлээлгезинден плеңум хостаан.

Партия райкомунуң бирги секретарынга ажылчы чонунар депутаттарының Таңды район Совединиң күүскомунуң даргазынга ажылап турган Г. А. Зариевичини пленум сонгаан.

Пленумунуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң кижи секретары В. Н. Филиппов киришкен.

ПИОНЕРЖИ ЧАЙ

Школаларда оореди.ге чылы дооруган. Өөренирчилерниң чайгы дыштанылгазы эгелээн. А чылыг чайның шын хүнерн, чингир иогаан ажы-арга. чечек-сигеи чыды сингген арыг аггар, оожум ходдерин, шулуражкан хемнерниң аккы суглары урутларны чалай бергеи.

Школачылар-биле чайгы ажылдар хөй иваы, саналары бээми берге. Чамдыктар пионер лагерьлеринге баар, чамдыктар походтап, ааи-чоруктарже үнер, чамдыктар хоорай, суурларга артыш каар, а алээдилери будурулге бригадаларынга ажылдаар болгай.

Бистиң республиканың профсоюлел, комсомол организациялары болгаш улуг оореди.ге органнары, башкылар коллективтери школачыларның чайгы дыштанылгазын чон эртирер дээш боттуг планнарны тургузуп, тодаргай хемчегдерни алган. Иөөзүнүн же хүнгериидге бүгү-ле школаларга чангыс болгаш хөй хүнгерниң походтары, туристчи слёттар, спортчу маргылдаалар болгулаан. Школа чанының дуржулга участоктарында, өөренирчилерниң будурулге бригадаларында ажыл-хөрөө шын түлүк чорун турар.

Бо чылын республиканга профсоюлелдерниң болгаш колхоз-совхозтарның 22 пионер лагерьлери ажылдаар. Оларга чай дургузунда 6400 ажыг уругтар кадыкшылыын быжыглап, каннылып дазыраар. Профсоюлел обкомнарының Кызыл чоогунда В. Дубинин аттыг. Ю. Гагарин аттыг база «Тудугжуу» деп, Чагытай хөл чанында В. Терешкова аттыг, «Орлёнок», «Байдак» деп пионер лагерьлеринде сентелгеселиге ажылдары доозулган болгаш баштайгы пионерлерни хүлээп алырынга белеп. Ыланғыы «Тудугжуун» база «Байлактың» белеткели өскелериидеи дээре болгаш.

Пионер лагерьлери дээрге уругларның чайгы дыштанылгазының кол оаа болгай. Анаа ашуы-аңгы школалардан келген пионерлер бот-боттары-биле танышып, чаа коллективтерниң кежигүннери апаар. Олар отрядтарның болгаш бүгү лагерьниң ажыл-херектеринге идепкейлиг киржип, эш-оорлуге дузалажыр, детскижер, уңгуттерни база дириг амытаннарны камгалаарынга, өстүрериите улам өөренип, эки сеткилге, будунын чоруккa кижизиттивер. Чоок-ханыже сонуургачыг ааи-чоруктарга, кежээликтей арга ыдыы ойнактарга ажыктаи чайынның одагларга, бот-тывынгыр уран чүүл болгүмнерите, янзы-бүрү маргылдаалларга, конкурстарга, экскурсиялларга киришпишаан, пионерлер хөй чаа чүүлдерни билип алыр. Төрээн чуртуунга, оон каас-чараш бойдузунга, ажыл-ишчи кижилерите ынакшылы, магадалы удам күштүг идигни алыр.

Пионер лагерьлериге амыдыралды хөлүг, солун, кижиидилге ажылдарын дээштер организастаарлы улуг акылдан болгаш үгбелардан хамаарыжыр дээрэи билдингир. Анаа кижизидикчи башкылар, вожатыйлар, эмчилер, музыка болгаш куш-культура ажылдакчылары башкарыкчы рольду ойнаар ужуруут. Оларның күш-ажылынлай, чогаадыкчы чоруунган, уругларның кижи бүрүзүите чедип, оларның сагыш-сеткилин билиринден ажыл-ишчин чедишкининг болуру хандыртынар.

Бо чылын пионер лагерьлеригге ажылдаар кижизидикчилерни, вожатыйларны болгаш оскө-даа кадрларны четчелээп. Олар болаа колдуунда-ла школа башкылары, Кызылда башкы институдунуң студентилери, башкы училищелиниң сургуулдары боон турар. Уруглар-биле ажылдап турган алган дружулгазынга, өөренген билиглериите даянмышаан, олар мурнуку чылдарда шыкаш, боттарының соруглаын алдарлы-биле күүседип шыдаар.

Чай — пионерлерни болгаш школачыларны күш-ажылга киргиштирип, чапчыктырарынга ап-не таарымчалыг ус. Пионер лагерьлеринин аныяк натуралистер болгүмнерииге, бистин чуртта сөөлгү чылдарда улуг-биле нептереэн будурулге бригадаларынга, күш-ажыл болгаш дыштанылга лагерьлеригге, школаларның мал ажыл-агыйларынга уругларның шыдаар шаа-биле күш-ажылын шын организастаарлы улуг ужур-дузалыг. Бо чылын Кызыл хоорайның школаларында тускай бригадаларны тургузуп, назы-харын, кадыкшылын барымдаалап. Боттарының школаларының, классгарының, стол, сандайларының, өөредилге-херекселдериниң сентелгезиите киргиштирип турары улуг кижизидикчи рольдуг болуру чигинииг чок. А көдээ школаларның өөренирчилери төрээн колхозтарының, совхозтарының шөлдериите, фермаларының хире-чергези-биле ажылдавышаан, беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының даалгаларын күүседириите боттарының улуг-хуузун киидерп чугаажок. Борта база-ла улуг кижилерниң, башкыларның бидиидиг, башкарылгазы, арга-сүмези эргежок чугула болбайн аап.

Чай — кадыкшылды быжыглаарынга, янзы-бүрү спорттчу маргылдаалар чорударынга чогум-на таварыштырган ус. Школачылар каяа-даа — пионер лагерьлеригге, будурулге бригадаларынга, аалдарынга-даа — турза, чайгы хүннүң, агаарының, сутның амнеги, дадыктырыкчы салдарын ылаңгыя ажыглаан турар ужуруут. Каяа-даа уругларның чайгы спорттуның үлезинин — ГТО-нуң чаа комплексининиң нормаларын дужаары болур.

Эгелеп турар пионержи чай—күш-ажылчы, спорттчу, туристчи, омак-хөгүүг эртер ужуруут. Ону ынчаар организастаары дээрге күүрүне ужур-дузалыг, улуг чаагай херек-тир. Профсоюлел болгаш комсомол организациялары школачыларның чайгы дыштанылгазын бедик дедиелге эрттирер дээш, бүгү күштерни болгаш аргаларны ажыглаары чугула. Чер-чер Советтери, клубтар, Культура бажыңнары, библиотекалар база уругларның чайгы дыштанылгазын утка-шынарлыг, эки эрттиреринге дузалажыр ужуруут.

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНГА ЫЯК БЕЛЕТКЕНИР

Украинчилерниң эгелээшкинин бүрүн деткип тур бис

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1973 ЧЫЛДА ТАРАА АЖААП АЛЫЫШКЫНЫН БАЗА КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКТУЛАРЫН БЕЛЕТКЭЭРИН ХАНДЫРАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

Бо чылын республикага ниитизээ-биле часкы хөвү ажылдарын организастыг болгаш эртken чылдардаазыныи дээре шынарлыг кылдыр чорутkан дээрзин бо айтырыгның талазы-биле СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалында демдеглээн. Тараа болгаш тараа-бөөбы культураларның чаштырылга планын 100 хуу, оон иштинде кызыл-тасты — 104,7 хуу күүседкен. Элээн ажыл-агыйлар тараалардың чайгы ажаалдалыныг, бүрүктүрар черлерини болбаазыралырывче кирилкен болгаш дүжүт ажаап алышкынынга белеткени берген.

Оон-биле чергелештир, республиканың ыкы хөй колхозтарында болгаш совхозтарында ажаап алышкынга белеткелги кончуг четпес чорудуп турарын ук доктаалда айыткан. Ынаынуң 1-де байзал-биле алырыз, тараа комбайнарының чугле 6,5 хуузун, силос комбайнарының 14,8 хуузун, а жатказының 13,2-ле хуузун белеп болдурган. Чүүк автомобильдерим, автомобиль болгаш трактор кожугларын белеткээр талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турар.

Денги ажыл-агыйын тургузарын, септээрин болгаш хынап көөрүн четпес чорудуп, тараа арыглаар база арыглавышаан кургадыр пунктуларның тудуушкунун болгаш монтажын оожум чорудуп турар. Хөй-хөй ажыл-агыйларда кывар-чаар материалдар күрлавыры тургустунмаан.

Механизатор кадрлар дыка хөй ажыл-агыйларда чедишпес. Ыланғыы Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарга дүжүт ажаап алышкынынга нететтинер хөй санныг механизаторлар чедишпейн турар.

Бо айыттынган четпестер болза. республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның будурулге каттыжышкыны, «Сельхозтехниканың» республика каттыжышкыны, СЭКП-нии чамдык райкомнарыи болгаш райкүүскомнар дүжүт ажаап алышкынынга чогуур ужиниге белеткениринин айтырыгларынга кичээнгейин четче салбаанының түнелиг-дир деп, СЭКП обкомунуң бюрозуцун болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында демдеглээн.

Дүжүт ажаап алышкынын чогуур үезинде, кыска хуусаала, бедик шынарлыг кылыр чорткар, тараанын чидирнин болдурбас, тараа болгаш чер ажылының оске-даа продуктуларын белеткээрининг планын чедип база ажыр күүседир, ол продуктуларны сөөртүрүн болгаш кадагалаарын хандырар сорулгалар-биле дарый ап чорудар боттуг хемчегларни доктаалда тодаргай айыткан.

1973 чылдың дүжүдүн ажаап алырынга болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрине совхозтарны, колхозтарны, белеткел болгаш транспорт организациялярын чогуур үезинде белеткендирерин хандырарын Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Совхозтарның будурулге каттыжышкынынга, Мелиорацияя болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, «Сельхозтехниканың» республика каттыжышкынынга, Тыва транспорт эргелелиигге, Тараа продуктуларының будурулге эргелелиигге, СЭКП-нии Кызыл хоорбкомунга, райкомнарынга, хоорайкүүскомнарга, көдээ ажыл-агый эргелелдиигге, «Сельхозтехниканың» салбырларынга, каттыжышкыннарынга ук доктаалда хүлээлин турар.

Республиканың ажыл-агыйларында бар болуп турар бүгү-ле комбайнарны болгаш ажаап алышкынының оскеда машиналарын, чүүк автомобильдерин, автотранспорт кожугларын, тараа арыглаар база тараа чүдүрер машиналарны септээрин бо чылдың августа 1-ге чедир шнап-ла доозар. Колхозтарда болгаш совхозтарда септээр ужурлуг тараа комбайнарын «Сельхозтехниканың» хамаарышкан салбырларынга болгаш каттыжышкыннарынга септелгеге дораан эккеп тургузар.

Ажаап алышкын техниказын, транспорт херекселерин септээнинин шынарын, а ол ышкаш колхоз, совхоз, тараа хүлээп алыр пункт база транспорт организация бүрүзүнүң дүжүт ажаап алышкынынга болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын сөөртүрүнге белеткенин хынап көөрүн июль 20-дең августа 1-те чедир чорудар.

Хову турлагларын, тараа шаннарын августа 10-га чедир белеткеп дооскаш, шаннарны тараа сайгарар, чүдүрер машиналар, механизатор-биле хандырар. Шаннараже болгаш тараа складтарынче баар оруктарны септээр, механизаторларның, чодаачыларның болгаш оске-даа бүгү кижилерниң ниити чемненилгезин, медицина болгаш культура-амыдырал хандырылгазын ыяк таарыштыр тургузар.

Ажаап алышкын агрегаттарын бедик мергежилиг механизаторлар-биле четчелээр болгаш техниканы будурукчулар ажытлаарының, тараанын чидирнин болдурбазының, ажаап алышкынны эки шынарлыг чорударын хандырарының талазы-биле сургаалалыг семинарны августта олар-биле эртирер.

Ажаап алышкын үезинде база тараанын шанче болгаш тараа хүлээп алыр пунктуларже сөөртүп турда, оон чилирнин болдурбазының хемчегларын август 10-га чедир ажылдап кылгаш боттанынар, тараа комбайнарын тараа төгүдбес кылдыр сыксыыр, оларны ушкан база чолдак сыптыг тараа ажаап алырынга таарыштыр дериир.

Ажыл-агый, салбыр, бригада бүрүзүнүге ажаап алышкынының ажылчын планнарын база графиктерин август 1-ге чедир кыпып, кижилерни шын таарыштыр тургузарын, ажаап алышкын машиналарын, транспорт херекселерин чөп ажыглаарын анаа баш удур көрген турар.

Колхозтарда база совхозтарда тараа арыглаар пунктуларны тударын болгаш монтажтаарын ажаап алышкын эгелээрине чедир доозарын, артык кезектерни эккелиреринин немелде хемчегларни алырын, 1973 чылдың дүжүдүн сөөртүрүнге автомобильдерни, автокожугларны август 1-ге чедир хуусаа иштинде белеткээрин. ажаап алышкын үезинде Кызыл хоорайның, районнар төптеринин будурулге болгаш организация черлериндеи чүүк автомобильдерин колхозтарже, совхозтарже чорударын хамаарышкан черлерге ук доктаалда дагып турар.

Инициатива калбарып турар

Украин комбайнерлериниң эгелээшкинин идепкейлиг деткиринче, дүжүт ажаап алыр ажылды ылап белеткелиг уткуруруче болгаш ону эң эки хуусаалларда, чидирит чоп эртиреринче республиканың бүгү тараажылары Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң механизаторларының кыйгырган чагаазы биетин солуунувуска парлаттынган болгай.

Туран тараажыларының эгелээшкинин чон деткий берген. Оларның кыйгырының баштай-ла «Саян», «Оок», «Шинилиг» совхозтарның, «Хадын» колхозтуң комбайнерлери деткип харылаан. Бо хүнгерде олар комбайнарын болгаш дүжүт ажаап алыр оске-даа машиналарын сентей берген.

Хөй-хөй ажыл-агыйларга, «Кызыл тараачын» колхозында эртken чылдың артыш калган кызыл-тас тавычаларын чазын бастырарынга эвээш эвес комбайнарны ажыттаан, ынчангаш ам оларга улуг сентелге кызыры негеттинип турар болганда, бо чылын тараа кезеринге оларны ыяк белеткеп алыры белеп эвес болуур. Ындыг бергелер таварышып турза-даа, колхоз, совхозтарның комбайнерлери дүжүт ажаап алырын чогуур өйүнде болгаш бүрүн белеткелдиг эгелээр дээш, техниказын август 1-дең орай эвесте сентеп доозарын планнаан. Ону барымдаалааш, Туран механизаторлары боттарының бар арганарын катап ылавылап көрген болгаш дүжүт ажаап алыр техниказын база август 1-де белеткеп алган турар деп шиитпирзээп.

СЭКП-нии район комитеди районнуң ажыл-агыйларының механизаторларының ол эгелээшкинин чүүдүрүг деп көрген болгаш бо хүнгерде тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының дүжүдүн ажаап алырынга бүгү талалыг белеткёдин калбартырынче партия организацияларынга, бүгү коммунистерниң күжениишкиннерин угландырып турар.

Биетиң корр.

БҮГҮ КҮЖҮН БЭЭР

Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чурттуң бүгү механизаторларынга чагаазын Улуг-Хем районнуң колхоз, совхозтарының ажыл-ишчилери таныжып эгелээн. «Найырал» совхозтуң тараажылары. механизаторлары чаагай дүжүттү кыска хуусаала чидирит чоп ажаап алыр дээш, комбайнарның, жатказының, автомобильдериниң, кожуг машиналарның болгаш оске-даа техниктиг чепсек-херекселдерниң бүдүрүкчүлүүн бедиерииге дузалаар бүгү-ле чаа чүүлдерни улам калбаа-биле ажыглаарын шиитпирлээн болгаш бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Дүүн «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң бүгү механизаторлары дүжүт ажаап алышкынынга ажылаар техниказының сентелгезиите хамаарышкан айтырыгны хуралынга чугаалашкан. Ол ышкаш анаа чурттуң бүгү механизаторларынга Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чагаазын чугаалажып танышкан.

Ол хуралга совхозта партком секретары Николай Лопсанович Кылын-оол, кол агроном Сергей Мамоев, районнуң мурнакчы комбайнери Борис Тулен болгаш өскелерлеа украин комбайнерлериниң чагаазын бүрүн деткип, чаагай дүжүттү чидирит чок ажаап ап, ажаап алышкын үезинде бүгү техниканың үрелир чорууи болдурбазын хүлээнгеннер.

Улуг-Хеминиң «тараажылары, механизаторлары тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының чаагай тараанын күүрүне шыгжамырынче үрар дээш бүгү бүгүн бээрине белеиниер.

С. КУУЛАР.

Кызыл-тукчуларда

Бистиң Каа-Хем районнуң «Кызыл Тук» совхозунуң механизаторлары Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чурттуң бүгү механизаторларынга чагаазы болгаш Бии-Хеминиң «Кызыл тараачын» колхозунуң комбайнерлериниң республиканың бүгү механизаторларынга кыйгырыгы сорук киирип, дүжүт ажаалдазының дугайында амлан эгелеп хемчегларни ап, шудургу ажыл-ишче көдүрлүрүнче хей-аът киирди. Совхозтуң механизаторлары бо хүнгерде 1300 гектар курукгурузга андырылгазын доозаан. Ам ол шөлдерже чемненчидиите сөөртүлгезин кидии чорудуп турар.

«Кызыл Тук» совхоз бо шиитпирлиг чылда күрүнеге 2140 тонна чаагай тарааны дужаар. Бо бедиткен хүлээлгезиети күүседир дээш, амдыгаатган эгелеп машинатехниканы сентеп киирипгивис. Коз-ла чүве — дүжүт ажаалдазының түлүк үезинде комбайнарның анаа турар чорууи болдурбазы болгай. Ажаап алышкынының үезинде бистиң шөлдеривиске 19 комбайн ажылдаар. Оларның он чедизин сентээр. Амгы үеде оларның дөртү бүрүн сентеттингеп. Бо ажылда комбайнер Владимир Каменков, дарган Александр Севрюков олар мурнакчыларга санадын турарлар.

Мал чемнин белеткээри база-ла бистиң механизаторларывыстың херээ, ол ажыл база мырыңай чоокшулаан. Ынчангаш анаа ажылдаар техниканың сентелгезиин база орту киирип тур бис. Бо ажылда Петр Сочи, Василий Ларионов болгаш өскелер-даа эки ажылдап, хүн улуун ажыр күүседип турар, сентээн техникаларының шынары эки.

Бистиң совхозтуң бүгү механизаторлары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының дүжүдүн чидирит чокка ажаап алыр дээш, бүгү күжүн, арга-мергежилин салыр.

А. СТАРОДУМОВ,
совхозтуң кол агроному.

ТАЙБЫҢ КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ БЫЖЫГЛААР

(Районнарда партактив хуралдары)

ТЭЭЛИ. Чурттуң өске бүгү черлеринде ышкаш, Бай-Тайганың партия активинин хуралынга СЭКП ТК-ның апрель (1973 чыл) Пленумунуд түңнелдерин политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик кедүрүүшкүнүүн байдалынга чугаалажыр эртken. Оон-биле кады аңаа районнуң партия организацияларының сорулгаларын ажыл-херекчи ёзу-биле сангарып көрген.

Партактивтиң хуралынга СЭКП райкомунуң бирги секретары **С. К. Орус-оол**, «Тээли» совхозта чыгычы **С. Ы. Бакчап**, «Бай-Тал» совхозта партком секретары **С. Ш. Комбу**, Шүй көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы **Ш. Х. Кочаа**, «Кара-Хөл» колхозтуң төвүнде партия эге организациязының секретары **К. М. Кендеп**, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында саанчы **Р. Х. Билчей** болгаш өскеда эштер санал берген. Олар шуптузу-ла бистиң партиявыстың Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң даштыкы политика талазы-биле ажыл чорудулгазын бүрүн, долузу-биле чүүлдүзүнүп, бир үн-биле деткээнер. Оон-биле кады тайбыңның херээн кайда-даа ажыл-ишчилер боттарының шудургу күш-ажылы-биле быжыглаар дээш улам күженишкиннинг ажылдаар деп ниити күзелин илергейлеп турар.

— Бистиң ферманың саанчылары болгаш ажылчыларны ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин ханызы-биле өөренип, танывыжы, ону бүрүн, долузу-биле деткип, чүүлдүзүнүп турар болгаш ону Төрээн чуртка бээр ужуруут, ынчангаш оон-биле Төрээн чурттуң күчүзүп болгаш тайбынның херээн быжыглаарына төлептиг салыышкынны киирер. Маңаа холбаштыр алыр болза, районда шиитпирлээр ужуруг сорулгалар ам-даа хөй. Ылангыя мал бажы өстүрериниң планын күүседир, чер ажылының үнүш, дүжүткүрүн бедидер, тудуг ажылын болгаш чонунуң амыдырал-хандырылгазын экижидер талазы-биле хемчегларни алыры иегеттинип турар. Партия активиниң хуралынга ол айтырыгларже база улуг кичээнгей салдынган.

САМАГАЛДАЙ. Тес-Хеминиң коммунистери болгаш бүгү ажылчы чонунары СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин ханызы-биле өөренип, танывыжы, ону бүрүн, долузу-биле деткип, чүүлдүзүнүп турар болгаш бөш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында бедик күш-ажылчы көдүрүүшкүн-биле ажылдап турар. Бо чылдың бирги кварталында мал ажылының продуктуларын будурерии болгаш күрүнеге садарын көвүдеткени дээш, район СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчинир Кызыл түтүн алган. Бурунгу хүн районнуң партактивиниң Самагалдайга болган хуралының киржикчилери СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң түңнелдерин чугаалашкаш, ол бүгү айтырыгларга доктаапаннар.

— Чер бөмбүразинге тайбыңны быжыглаары дээш бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың чорудуп турар могаг чок, шудургу ажылын бүрүн деткип, чүүлдүгүнүп турар бис — деп, Шуурмакта ыяш белеткээр пунктуунуң ажылчынны **Оюн Кыымы-оол** бодуунуң чугаазын эгелээш, мынча дээн: — ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин бүгү талазы-биле деткип, чүүлдүгүнери дээрге-ле улам күженишкининг, шудургу ажылдаар дээни ол. Бистиң будурулгевистиң ажылчынары планныг овааддазын чедилишкининг күүседип турар. Чартык чылда 3 муң дербелчин метр тудуг ыяжы белеткеп, ол бүгү планын беш айларда 6525 кыдыр белеткээп, планывысты ийи катап ажыр күүсеттивис. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң будурулгелер аразында шилчинир Кызыл түгүн бистиң будурулгевис ам үш чыл улаштыр быжыы-биле тудуп турар.

Партактив хуралынга «Тес-Хем» совхозта партком секретары Б. Хертек, «О. Шынаа» совхозтуң малчыны **М. Коштай-оол**, Кызыл-Чыраа көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Ч. Даажыва, «Чодураа» колхозтуң даргазы **У. Төмүр-оол**, СЭКП райкомунуң бирги секретары **Н. С. Бойду** болгаш оон-даа өскелер санал, берип чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң түңнелдеринге холбаштырган партактив хуралы ол ышкаш Тожунуң Тоора-Хемге база болуп эрткен.

Партиянын XXIV съездиниин ажылдап ылганы Тайбыңның программазын боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң ажыл-чорудулгазын, ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин бүрүн, долузу-биле чүүлдүгүнүп турар резолюцияларын районнарның партия активтериниң хуралдарынга бедик кедүрүүшкүн-биле хүлээп алгылаан.

Чонга бараан болуушкун

Тыва литератураның болгаш ураи чүүлдүн хүннери Каа-Хем районда үш хүн уламчылап турар. Суурларда, фермаларда болгаш хову турлагларында мө-шоор, оюн-тоглаа, ужуражылгалар, утгуулгаларның кайызын ол дээр.

ЧУРУКТА: республиканың хөгжүм-шин театрының «Хүнүн ыраажылары» деп оперетгазында ойнап чоруур артистерге «Совет Тыва» совхозтуң директору А. Г. Прокудин ёаулал хлевни сунуп тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУН фотозу.

БЕДИК ШАҢНАЛ

Партия, совет, көдээ ажылагый организацияларга хөй чылдарда үре-түңнеттир ажылдаанны дээш база төрүттүүлгеп хүнүидеи бээр 50 харлазыбыле холбаштыр Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының агрелекчизи **Анатолий Тюнгюнович АРЖААЛАЙНЫ** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңналаи.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕН, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

Шылгараңгай совет селекционер-эртемден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының болгаш Көдээ ажыл-эгий эртемнериинин В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының чиигине кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың ийи даңзыр Маадыры, ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналарының лауреады Павел Пантелеймонович **Лукьяненконуң** 73 харлыңда мөчээнин СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хаңы хамыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

КОММУНИСТЕРНИҢ ИДЕПКЕЙИ ӨЗҮП ТУРАР

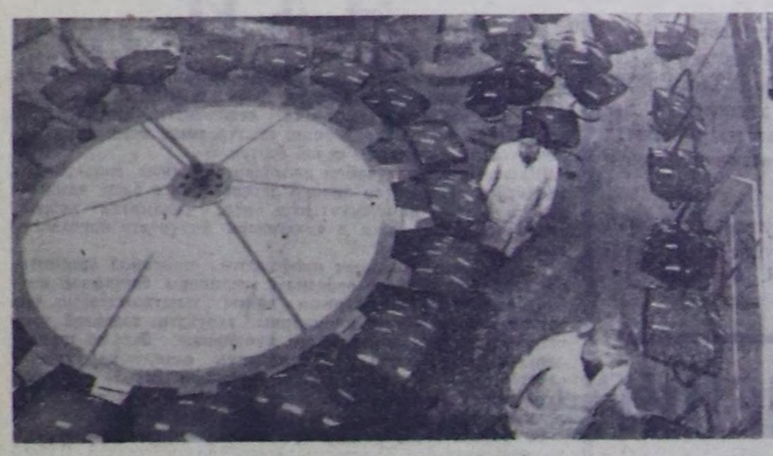

«Бүгү-де чүүдерни болурчогуурун-биле кылып турар мен бе, Ленинчи партияның кежигүү деп бедик атка төлептиг мен бе?» Новгородтуң электри-вакуум заводунуң партия организациязының коммунист бүргүү мындыг айтырыгны партия документилерни солуп турар бо хүннерде боттарынга катап-катап салып турар. Ында харыы партия кежигүннериниң ажыл-херектеринден-не хостӱп турар.

«Беш чылдың үшкү чылын — шалыпчы ажылдың чылы болдураалы!», «Продукцияны эвээш чаргыдалды үндүрүп, эң хөйүү, эки шынарлыг бергээлинер!»— деп кыйгырыгны ол будүргеге черинин коммунистери бир-де дугаарында деткээн. Партия кежигүннери прессовщиктер Е. И. Шишкин биле А. П. Серов олар Москваның электри-вакуум заводунуң ажылчымыы Г. П. Арефьеваның эгелээшкинин цехтерге нептереддининиң оруун салганнар. Олар оон эгелээшкинин ёзугаар ай санында-ла кампан алганы чиг-эди-биле ийи хүн ажылдаар дээш чарыштыг калбартканнар. Е. И. Шишкин биле А. П. Серовту Новогородтуң чүс-чүс электри-вакуумчулары деткээн.

Заводта кинескоптарны кылырын ковудедир дээш чарыш улам калбарыя турар. Бо талазы-биле үлегерни СЭКП кежигүүнү Л. В. Варфоламеевага удуртказ ажырчылар бригадазы көргүүн турар.

Од аныяк будүргеге черниң техниктиг депшилге талазыбиле хей ажылды кылыр. Инженер-техниктиг ажылдакчылар, бирги эдлчерде коммунистер, беш чылда түс-түс чогаадыкчы планнарны тургусканнар. Аңгы үеде мастер, инженер, технолог, конструктор бүргүү будүргеге черинин техниктиг депшилгезинге кандыг салыышкынын киирип турарын ыяк билирь

Партия документилерни солуурунуң үезинде коммунистер улусчу контроль органнарында, ажылчыннар хуралдарында улам пдепкейжээн, үе-шаанды болгаш материалдарны кампаары, сагылга-чүрүм дээш шиитпирлиг деммеслдп эгелээнвер. Коммунистерниң ажылга, социалистиг чарышка идепкейиниң улгатканының түнелиинде бирги кварталда продукция сайгарарының планы 10,5 хуу ажыр күүсеттингеп, майның планы база ажыр күүсеттингеп.

ЧУРУКТАРДА: завод радиозунуң редактору (солагай талазындан ийнги) ,мастер Л. В. Варфоламеевага удуртказ ажырчыларның комсомолчу-аныяктар бригадазының кежигүннери-биле чугаадажып тур (солагай талазындан оң талазынче): А. Глушков, Л. Архипова, Н. Васильева, Т. Николаева, Л. Варфоламеева. Солагай талазында — мурнакчы коллективтиң ажылдаар чери.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КӨСКҮ АГИТАЦИЯНЫҢ ДЭЭШТИИН ЧЕДИП АЛЫР

Тыва—Азиянның төвү. Аңаа чүгле бистиң чуртувустан эвес, харын-даа даштыкыдан безин кижилер кээп турар. Азиянның төвүнде кайгамчык чараш чурумалдыг черлер аян-чорукчуну болгаш дыштанып кижилерни чалай бээр.

Чай — чонның ынай-бээр дыштанып, аян-чорук ныылыр үези. Ынчангаш торээн Тывавыстың чурумалдыг бойдузун көрүксээр, Улуг-Хемниң шапкын суунга эштиксээр, аржаннарга дыштаныксаар, тайгаларда янзы-бүрү аңмеңни сонуургаар кижилер эвээш эвес.

Бистиң хоорайда чурттуң еске черлери-биле харылазажырының ийи оруу бар. Агаар болгаш чер. Од ийи оруктуң кайы-бирээзи-биле шуушкан кижилер үзүп-соксаал чок.

Ырак-узак черлерден келген чон бир-ле дугаарында аэропортка азы автовокзалга барып дүжер. Олар өзүп-сайырап орар найысылал Кызылды сонуургап, көрүксээр, албан организация, будүргеге, өөредилге черлеринге бо-ла чеде бээрлер.

Ылаңгыя Саян артындан ужуп олургаш, самолёттан Кызылды көөрге магалыг чараш. Кудумчулар ногаан ыяштар-биле бүрүн шыптыңган. Моон-на чаагайжыдылга талазы-биле багай эвес хоорай-дыр деп чүве ийдеп.

Самолёттан пассажирлер дүшкеш, аэропортту сонуургап көөр апаар.

Бир эвес аэропорттуң херим аксынга чоокшулап чедип келгеш көөр болза, оң талазында танцылап турар ийи тыва кыстың сонуургаар, солагай талазында мендилешкен ийи холдуң чуруттунганының дораан-на эскерип каар.

Таксиге азы автобуска олуруп алгаш, хоорайже хаптарга, оруктуң оң, солагай талазында 7—8 хире плакатты көрүп болур. Оларның ийизиниң еске талазында чурук чок, дадарык көзенектер каракка көстүр.

Көскү агитация хоорайның ары-шырайын, овур-хевирин еске черден келген кижилерге, чурттакчыларга-даа таныштырар үжүрлүг. Бо аймак бистиң наймыылапда канчаар тургустунганы? Партия организациялары көскү агитациянның янзы-бүрү хевирлерин хоорайны шимеп каастаарынга, чурттакчы чонну ажылынче сорук киирерингe канчаар ажытаар турарыл? Бо айтырыглары сайгарып, чугаалажып көрээлинер.

Көскү агитация ажылчы чоннарны коммунистиг ёзугга кижилендирингe улуг рольдуг. Чараштыр бижээн лозунгар, ханы уткалыг стендилер, диаграммалар, көргүүт самбыралары, плакаттар партиниң XXIV съездиниңиң шиитпирлерин чедиишкинниг күүседирингe совет чонну дейзът киирип турар.

Сөөлгү үеде хоорайның партия организациялары будүргеге болгаш албан организация, өөредилге черлерин көскү агитация-биле шимээриче улуг кичээнгейни салган. Ылаңгыя пассажирлер АТБ-зиниң партия организациязы автовокзалды чараштыр дерээн. Тываның иштинде автобустарның чоруур маршрудун чураап аскан. Янзы-бүрү плакаттар чуруттунган.

Од ышкаш аэропортта бо ажыл база-ла багай эвес тургустунган. Ужудукчуларның 5 чыл болгаш чыл планнарын көргүүр самбыраларында аскан. Хоочуннарның болгаш мурнакчыларның чуруктарын хүндүлеп самбыразында кылган.

Хоорайда көрүштүг черлерниң бирээзи — Ленин аттыг шөл,ында улуг башкы В. И. Ленининиң тураскаалы бар.Оон чоогунда дайынның болгаш иш-ажылдың Тывада чурттап турар маадырларының чуруктарын тускай стендиле кылгылаан. Од ышкаш республиканың көргүүр самбыразын ында чараштыр бижээш аскан. Бирги кварталдың түнелдерин чараштыр бижин кааны кижи бүгүдезиниң сонуургалын хаара туда бээр.

Од ышкаш эвилелдешкен 15 республикаларның сүлде демдектерин чуруп каастаазы көрүштүг. Оон чанында республиканың Хүндүлел самбыразында Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң малчыны Я. Н. Араажи, Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң саанчызы Т. И. Матина, Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП XXII съездиниң аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының эргелекчизи А. С. Монгуш болгаш еске-даа мурнакчыларның чуруктарын тырттыргаш аскан.

Кочетов кудумчузунда хоорайның Хүндүлел самбыразында «Кара-Хаак» совхозтуң хойжузу О. Е. Чоодунуң, № 48 тудут эргелелиниң штукатур-маляры Р. Ф. Григоровичиниң, хоорай ның амыдырал хандырылга комбинадының баш таарыкчызы Р. А. Санчаның болгаш еске-даа мурнакчыларның чуруктарын аскылаан.

Көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлери хоорайның чүгле кол кудумчуларында эки дериттинген эвес, харын сөптелге заводунда, № 2 АТБ-де болгаш еске-даа черлерде чараштыр кылдынгылаан. Бо талазы-биле партия организациялары үре-түнелдиг ажылдарны чоруткан-даа болза, амдаа чедир кылдынмаан чүүлдер база бар.

Абакандан автобустап хап олурарга, Кызылдан 8 километр хире черде «Кирип моорлаңар! Кызыл—орденниг Тываның төвү. Ол 1914 чылда тургустунган» деп чараштыр бижээн. Оруктуң солагай талазында оолдуг ивини сингбин кылган. Чанында чеде бергеш көөрге, ивиниң ийи кулаа чок. Та чүү кижи оңу үреп каан чүве. Бир эвес иви көрбээн кижи оңу көөр болза, чүү деп амытанып бо деп дораан-на айтырар чадавас.

Улуг-Хемни көвүргүлеп кежип келирге, орук аксында солагай талазында садчыгаш бар. Ында чаңгыс-даа шимелде чок. Бо сесерликти хоорайның комсомолчу-аныяктары тудуп кылган болгаш ыяштарны олуртказаан. Кылырын кылгаш, эчизинге чедирбейн барган. Бо ажыды комсомол хооркомуу холга алыры чугула.

Үстүү-Енисей пароходствозунуң Кызылда ажыллал участогунуң, Садыг министерствозунуң, Респотребсоюзтуң болгаш чамдык тудуг эргелелдериниң партия организациялары көскү агитация ажылынче киҥээнгейни кошкаткан. Үстүү-Енисей пароходствозунуң Кызылда ажыллал участогу болгаш тудуг эргелелдерни көскү агитацияның хой талалыг хевирлерин делгеренгей ажыллаар үжүрлүг турган. Бо черлерге плакаттарны чуруп, таймдырларны бижээн турган болза, ол ажыктыг болур ийик. Бо талазы-биле партия, комсомол болгаш хөй-иишти организациялары боттуг хемчегин алза чогуур.

Азия төвүнүң тураскаалының чанында чогумчалыг чуруктар база чок. Оон чоогунга янзы-бүрү чуруктарны, плакаттарны азып, Тываның картавын шилдээш кылып кагза, улам-на көрүштүг, келген аалчыларга хөйну чугаалап бээр апаар.

Көскү агитацияны кылырда партия организациялары чурукчулар-биле сүмележип, оларга практиктиг дузаны көргүзери чугула. Од ышкаш партия организациялары шимедде-каастаганы кылырынга тускай чөвүлелдерни тургузуп, шимекчи болгаш каастакчы чурукчуларга политиктиг болгаш чечевиидиг чурууруунуң хевирлериниң талазы-биле тускай семинарларны эртирери чугула.

Кызыл хоорай республиканың наймыылалы болгавда, ону көскү агитация-биле шимеп-каастаары хоорайның партия организацияларының чугула сорулгазы болур. Ынчангаш партия хооркомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинден көскү агитацияның ажылынче улуг кичээнгейни салырын, чугула хемчегларни алырын амыдырал негеп турар.

Бистиң кандидаттарывыс

УЛУГ БҮЗҮРЕЛ

Күзел күштүг. Оон мурнуңга чүүдаа моондак болуп шыдавас. Бүштүг күзел биле чалыы назын каттыжа

бээрге, ындыг чараш, соруктуг чүве кайда боор. Ол дугайын Татьяна Денисова эки билир. Ынчангаш ол бодунуң чалбыышталчак күзелинче хүн-хүнү-биле эвес, а харын шак-шагы-биле тура дүшпейн үткүй чорүп орган.

Татьяна Кызылдың дааранылга комбинадынга 1969 чылда ажылдап келген. Ынчан ортумак школаны чаа-ла доозкан үези. Оон чангыс классчылары дөрт чүкче арлы бергеп. Өөренип-даа чорукчаннар бар, ажылдап-даа артыкчаннар хөй. Комсомолчу үрүг бодунуң сонуургалы-биле ажылдап артнар. Амыдыралдан хөйну көрүп, билип алырын ораалажып, аңаа болуушуг туружун тыварынче бүгү чүткүлүн угландырган.

Оон чүткүлү мында. Кызылдың дааранылга комбинадының ажылышчи коллективинде. Татьяна башкай улуг бүдүрүлгенин иштинге кирип келгеш, кайгай берген. Янзы-бүрү даараныр, хеп быжар, аргыглар кылыр машиналар, дериг-херекселдер даазы-шимээнниг-ле болган. Янзы-бүрү өөнүг пос-таавыдан хеп даараан кижилерниң сонуургаан карактары ында келгилээн. Чаа келген уругну олар шынап-ла сонуургап тургулаан. Өөреникчилеп киргеп аныяк кыс ийи ай болгаш ажылчын разрядты чедип алган.

Каш чылдар ужукпуг ине дег улай шуужүп эрте берген. Баштайгы бергелерни тура-соруктуг, ажыл-ишчи мөзүү-шынары-биле ол ажыл эртип, уран-шевер тергиннернин мурнуку одуруунда чоруп орар. Ам эш Денисова дерткү разрядтын даараныкчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, «Будүрүлгенин аныяк мурнакчызы» деп атты чедип алган. Татьяна Денисованың ажылдап турары № 3 бригадада аныяктар хөй. Олар бо чылдың май 22-ден июнь 7-ге чедир чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнүнге үткүштүр коллективте организастаан социалистиг чарышка ийиги черни алган. А Татьяна Денисова аңаа эң бедик көргүүглүг болуп, ол үеник планын 180 хуу күүсеткен.

— Татьяна ажыл-ишчи кыс. Бис аңаа сеткилиивис ханызындан чоргаарланып турар бис—деп, улуг мастер Лукерья Дмитриевна Эсмонтова өөрүшкүлүг чугаалаар болду.

Ажылынга кызымаккай, биче сеткилдиг комсомолчу кыс Татьяна Денисованы дааранылга комбинадының коллективи Кызыл хоорай Советиниң депутадынга кандидат кылыр депшиткени аңаа улуг бүзүрел-лир.

М. ХЕРЕЛ.

ЧУРУКТА: комсомолчу даараныкчы Татьяна Денисова ажыл үезинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Дүвүренчиг медээ

КЫРГЫЛДА ЭГЕЛЭЭН, А КЫРГЫКЧЫЛАР ЧОК

Хой ажылында ийиги «дүжүт» — дүк кыргылдазы Чөөн-Хемчик районнуң ажылагыйларында массалыг эгелээн. Кыргылда пунктуларында тургускаан электрилиг хачыларның шимээни биле кыргыкчыларның хөлүг чугаа-сооду хөлээзи. «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр», СЭКП-ниң XXII съездиин аттыг совхозтарда, Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарда хой кыргылдазынче киришкен. Тургустунган графикти барымдаалап, малчынвар коданнарын пунктуларже эккеп, шиитпирлиг 1973 чылда дүк алыр талазы-биле хүлээлгеезинге ээ болур дээш ажылдап турарлар.

Районнуң дүк хүлээп алыр пунктузунда хойжуларның баштайгы олчаан кирип эгелээн. Бирги чартык чылда район 113 тонна дүктү күрүнеге садар, ам дээрезинде 30 тонна дүк киргеп. «Сүт-Хөл» совхоз 11,9 тоннаны киргеп.

СЭКП-ниң XXII съездиин аттыг совхозтуң кыргылда пунктузу Хайыракан суурнуң алдыы талазында. Бо чылын чаа агрегатты садыап, пунктуда тургускан. Ында кыргылда эгелээнин дыңнаап, олче хаптым. Сактырымга-ла, чаа агрегаттың 24 хачыларын эалээн кыргыкчылар мурнун былаажып ажылдаан ышкаш. Чеде бергеп, хой хойну кажаалап каан, хөлээшкинниг ажыл-даа чок. Үш кижи хой кыргаан, чаагай дүгүн кажааларда, одарларның хараган баштарында ылыртып каашкан, даазы-ланнынге «берзенгилепкеп» хойлар кажаада турлар. Ол дугайын ында тургаанарның бирээзи «кодан бүрүүзүнден экжелген хойлар» дээрзин чугаалады.

— Пункт эргелекчиин кайызы ирги?— деп айтырдым.

— Амдызында моңу уштап-баштаар кижи тургустунмаан. Кол зоотехник В. Моңгуш удуртуп турар кижи боор оң — деп, дүк тырып пресстээрлериниң бирээзин чугаалады.

— Кыргыыр хой-ла хой чүве-дир, а кыргыкчылары амдаа келбээн-дир аа?

— Пунктунуң белеткели эки кылдынган чүве. Маңаа ажылдаар кыргыкчыларны мынчага чедир шилип алдаан даргалар-дыр бо. Кыргылда дүүн эгелээн. Карасал Дашоол, Валентина Сат, Ооржак Дотпаа олар кыргып турарлары бо-дур. Хой кыргыырынга улус ынашпас. Чүге дээрге арткен чылын кыргыкчыларга төлевирни эвээжеткенин-биле ындыг ышкаш — дээш, механик Х. Очуроол пунктудан чорупту.

Хой кыргылдазының кампаниязы эгелээн турда, пунктуда столовая организастатынмаан. Кескү агитацияның хевирлериниден каракка илдигер чүү-даа чок.

— Энир чылын кыргыкчыларга күду төлевир төлээн совхоз болгай. Бо чылын та кандыг чүве — деп, В. Сат хой кыргып тура, чугаалады.

— Харын, оодa расценканы маңаа экжеп азып каан болза эки турган-дыр ийин —деп, К. Даш-оол чугаазынгаш, бир хойну сегирип алгаш, дүргеп арга-биле кыргый берди.

Совхоз директору Т. Бичен-оол, партком секретары С. Моңгуш, көдээ Совет күүскомунуң даргазы Ө. Сат совхозта кыргыыла мындыг байдалдыг эгелээнин канчаар бодап орарлар ирги? Хайыраан хой дүк черде калды-ла.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

ЧОНУНГА МАКТАЛДЫГЛАР

КҮЗЕНЧИГ ААЛЧЫ

О. О. Сендей ажылга чүткүлдүг, амыдыралга үлегерлиг, ону Сүт-Хөлдүң чоны хүндүлээр болгаш мактаар. Суг-Аксы суурдан почтаны ол хүнүн кээп алыр, 370 сөлүнүу, 140 ажыг журналды, албанның болгаш хүүнүн чагаа-бижиктерин Кара-Чыраа суурнуң чонунга ол-ла дораан тарадыр, ыраккы малчыннар почтачызынга хүлээдир.

Ондар Ортуң-ооловнаның ажылдап келген үезинде почта саадаан таварылга болдаан. Парлалга бижидилгезинчыл бүрү база эки организастаап келген. Ол — Сүт-Хөл кодээ Советтиң депутады, оон күүскомунуң кежигүнү. Аныяк коммунист О. О. Сендей ол Советтиң депутадынга кандидат кылдыр база катап депшиттирген.

О. ДОРЖУ.

СЕС ЧЫЛ АШКАН

«Горгалыг» совхозтуң почтачызында Зоя Доспановна Тумат ажылдаа-ла сес чыл ашкан. Өвүр районнуң харылзаа чериг ону эки почтачыларның бирээзинге санап турары таварылга авес, суурнуң өреге бүрүзү ону мактаан олурар.

Совет кижилерниң билии, культуразы бедээн тудум, оларның парлалгага негелдезин улгадып. З. Д. Тумат чүге солуннар, журналдар, чагаабижик саадатпайн турар авес, харын оон-биле кады чонның шилүдилге, пенсия дузаламчы акшаларын база ёйлаанда чедирип турар.

Н. ДАМДЫН.

«Эки» демдек-биле

«Востоксантехмонтаж» трестиң механизастаттынган колонназындан Н. Манкуловтуң база № 48 тудут эргелелиниң Е. Краснобаева, А. Ельшова, М. Сафронова олар удуртказ шеверлекчилериниң бригадаларының каттышкан күжү биле ол бажыңны айыткан хуусаазында ажыглалга киирген.

Күрүвениң бажың хүлээп алыр комиссиязы ол бажыңны «эки» деп демдек-биле хүлээп алган.

(Бистиң корр.).

Кызылдың чаңгыс кварталында 120 квартиралыг бажыңның ийиги чартының ажыглалга киирген, ынаар 58 ог-було коже берген. Чурттакчыларга таарымчалыг кылдыр ында баш таарар, алды кижи ажылдаар черни база ажытkан.

«Кызыл-тудуг» тудут эргелелиниң Н. Велигодскийниң

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: чуртка — тергиин техниканы бээр

«1973 чылда дүжүт ажаан адыышкының болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белетээрин хандырар талазыбиле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРОнин Министрлер Чөвүлелиниң декгаалынга харыы кылдыр Туланың машина тудукчулары ийи айдан бичe ажыг үениң дүргүзүнде тараа комбайннарынга ийи муң артык кезектерни планга немелде кылдыр белеткээрин шиитпирлээнвер.

Комбайн тудукчуларының ажылдап кылгаш будүргениң бедиткен планы ол хемээр күүсеттиниң турар. Көрдүнгенин ёзугаар майда кол шууштурулгадан 750 жатканы апрельдээниден хойну будүргеп. Ол машиналарны Кубань, Ставрополь, Дон, Украинаже чорудар.

Тараажыларының немелде чагыларын чедиишкинниг күүседир дээш хөй чүүлдерни заводта кылган. Бүгү будүрүлгеге участоктарында күш-ажылдың бедик будүрүкчүлүү болгаш продукцияның тергиин шынары дээш социалистиг чарышты коммунистер баштаан.

Шууштурулгадан жатказар улаштыр үнүп-ле турар. Улуг мастер Николай Евдокимов баштаан чыыкчы-эптекчилер будүрүлгe талазай-биле эң бедик коргүүглерлиг. Бедиткен овааларны ажырып, олар ылчегде 185—190 машинаны чыып турарлар.

Заводтуң кол шууштурулгазының ажылының деңнели июньда улам бедик болур, чүл дээрге машина тудукчуларды будүрүлгeниң ай деңнелии чүс жатыга ажыр күүседирин шиитпирээн!

(СЭТА-ның корр.).

БЕЛОРУССИЯ: дүргени болгаш шынарлыы

Минскиниң подшипник заводу Тюменьниң өрүмвекчилеринге болүк чаа подшипниктерни чорудуп берген. Ол кылыглар болза моон мурнунда өрүмнүг хоорзаларга хереглеп турган резина-металл подшипниктерден алдын идегелдиг болгаш үр эдилеледиг. Оларны ажыглаары өрүмнүр техниканың ажылдаарының хуусаазын дөрт катап узадып турар, оон ачызында өрүмзэшкин база дургедээр. Күрүвениң ырнар демдээн чедип алган ол чаа подшипниктерден бо чылын-на улус ажыл-агыйынга үш миллион ажыг рубльди камнап бээр.

Волгада автозаводта «Жигулиге» ажыглаар кезектерге база эң бедик үнелелди бергеп. Ынчангаш ында болза шуптузу 12 кылыгларны хүндүлүг беш-адырлар-биле дегдегээн. Продукцияның шынарлыының ындыг деңнелин чедип алгаш, од подшипник заводунуң коллективи беш чылдың шиитпирлиг чылының хүлээлгелериниң кол пунктуларының бирээзин хуусаа бетинде күүсеткени ол.

Механизацияга болгаш автоматизацияга, мурнакчы технологияга беш айлар дургузунда чартык миллион ажыг рубльди камнап алыр арганы берип турар. Үлетпүрүүн бо адырында күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң эң-не бедик деңнели чедип алдынган.

АРМЕНИЯ: Николай Злобинниң үлегерин эдергеннер

«Каджаранстрой» трестиң Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Г. Манасян баштаан комплекстиг бригадазы будүрүвүн хуусаазын ийи катап кызырган. Арменияның дагжылар «найысылалының» төвүнде ам хөй каттыг үшкү бажың туруп келген, ону дөрт ай иштинде тутkан. Ол бригада трест-биле кереэни чарып алгаш, бажыңның черни казырындан эгелээш, эң соолгу шеверлеп ажылдарынга чедир кылын бээр. Оларның ажылынга акша-хөреңги, материалдар болгаш электроэнергия камналгазы он-он муң рубль болгулаар.

Гарник Манасяннның бригадазының кежигүн бүрүзү—бүгү таланың мастери. Чээрбиш-чы дургузунда ол боду штукатуржуулуп, дашчының, провольщиктиң, кран машинизинин мергежилдеринге өөренип алган болгаш ам өөрүн өөредип чоруп турар.

Бригада ийи-биле кереэлиг ажылдаары ажылга чүү-бир онза неголдеңи салбайн турар дең. Манасян чугаалаар. Күштерни болгаш материал-техниктиг күралавырларны мөөнмээри—графиктиг ажырарының, планның ажыр күүседиринин магадылазы ол-дур.

Тудут шолуже ажылчын бүрүзү ам бодун бүрүн эргелиг ээ кылдыр көрүп турар. Ажылды ынчаар организастаарта, чиг-эт болгаш материалдар камналгалыг ажыглаттынып турар, ажылдың шынары экижээн, техниканың анаа турары улуу-биле кылырлаган.

Николай Злобинниң бригадазының дуражулгазын Ереванның, Ленинаканның, Кировованның болгаш республиканың еске-даа хоорайларының тудугжуларының ажыглап турарлар.

КИРГИЗИЯ: газты көдээде ажыглап турар

Киргизияда бир-ле дугаар колхоз газ дамчыдыкчызын

ЧАРЫШ УЛАМ КАЛБАРГАН

«Сельхозтехниканың» сентелго-тудуг эргелелиниң коллективи бо чылдың арткен беш айларында планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле кескү чедиишкиннерлиг болган. Тудутгжуар 291 муң рубльдиң тудугмонтаж ажылдарын кылыр турган, ону 340 муң рубль чедирген. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 6,5 хуу бедиткен, ол бергинден даалгадан ийи хуу ажыыг турар. Бо бүгүнү тудугжулар күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн экижээш, бригадалар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастап турган чедип алган.

Ажыл-ишчилер бо чылын Туранга бирээзинге-ле ийи өг-бүле чурттаар беш бажыңны ажыглалга киирер турган, оларны хуусаа бетинде доозкан. Бо ажылды кылырынга Г. Черепановтуң удуртканы биландылар бригадазы онза шылгараан.

Кызылда машина-трактор мастерскаяларының тудуунда ажылдап турар бригадалардан М. Зиминниң баштап турары монтажчылар мактадып турар. Олар тудугнуң техниктиг болгаш сантехниктиг системаларының дералгелерин кылып, ай санында планныг онаалдаларын 150 хуу күүседип келген. Машина-трактор мастерскаязын бо чылдың дөртkү кварталында ажыглалга киирер дээш ажыл-ишчилер бүгү-ле күүнүн үндүрүп турар.

ЧЕР АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ МАРГЫЛДААЗЫ

Бии-Хем районнуң механизаторларының чер чарарының маргылдаазы «Кызыл тараачын» колхозтуң № 1 хову бригадазынга болган. Аңаа районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының төлээлери — 36 кижи киришкен.

Од маргылдаага киришкен «Кызыл тараачын» колхозтуң командазының составы шыырак болган. Олар бердингеп даалганы чүгле эки шынарлыг күүсеткен, бирги черни алган. «Саян», «Өөк» совхозтарның механизаторлары ийиги, үшкү черлерни ээлээн. Бо маргылдаага Туранның № 1 ортумак школазының өөреникчилериниң будүрүлгe бригадазының кежигүннери илепкейлиг киржип, техниканы башкарар талазы-биле мергежилдиин көргүскен.

«Кызыл тараачын» колхозтуң трактористи Иван Дорожев чер чарарының талазыбиле тергиндеп, чемпион аты чедип алган. Од-ла колхозтуң төлээзи, Тыва АССРниң алдарлыг механизатору Сергей Екименко ийиги, «Өөк» совхозтуң механизатору Николай Бурбу үшкү черни ээлээн. Оларга хүндүлел бижиктерни болгаш тураскаадыг белектерни тывыскан.

Чер чарыкчыларының республика маргылдаазынга киржир районнуң шилиндеп командазының составын шилип алган.

Л. МИХАЙЛОВА.

КЫРГЫЛДА ТҮЛҮКТЭЭН

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында хойнуң баш санын өстүүр, оон продуктулуун белиндер дээш «Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шынаа салбырының хойжулары кызымак ажылдап турар. Мал ажылында чугула кампания — кыргылдага салбырның ажыл-ишчилери бүгай эвес белеткенген.

Бо чылын салбырның малчыннары 8 муң ажыг хойну кыргыыр. Бо хүннерде оон кыргылдазы кидин түлүк чорун турар. 28 электрилиг хачы-биле баштайгы хүннерде 4 муң хире хойну кыргаан.

Хой кыргылдазын кыска хуусаада, чидиг чокка чорудар дээш социалистиг чарышты ажыл-ишчилерниң ортузунда организастаан.

К. МААДЫ.

АКЫ-ДУҢМА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА БЫЖЫГЫП ТУРАР

Делегейде тайбынның болгаш социализмниң чөленгиниң — социалистиг дем каттыштырылгазының акы-дуңма чурттарының экономиктиг күчүзү чайгылыш чок өзүп, политиктиг чангыс эвин быжыгып турар.

Боттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртулгазы-биле социалистиг чурттарның ажылчы чоннары улус ажыл-агыйын, эртемни болгаш техниканы улам ынай көдүрериниң, ажылчы чоннуң амыдыралчуртталгазының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидеринин оруу-биле бүзүреллиг бар чоруур. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүрелиниң (ЭДЧ-нин) кежигүнери чурттарның челиштикининдиң чыртыкыланчак илереди национал орулганың магалыг өзүлдези болур. 1970 чылдынга деннээре, ол өрулга 1972 чылда нийтизи-биле 11,6 хуу немей оскен. Ол-ла үеде үлетпүр будүрүүшкүнүң немей өзүлдези нийтилп-биле 15 ажыг хуу болган турда, сайзырангай капиталистиг чурттарга үгле 8,8 хуула ден болган.

ЭДЧ чурттарының аразында бүгү талалыг акы-дуңма харылзаалар болгаш кады ажылдажылга быжыгып, калбарып турар. Делегей социализминиң делегейде турушталарын быжыглаары, социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылганы хөгжүдери бистин партиявыстың болгаш күрүневистиң кол кичээнгейинде турар. Акы-дуңма чурттарның күчүзүн болгаш чангыс эвин быжыглаарын, делегей ареназында боттуг өскерлиишкиннерге шийтирлиг рольду ойнап турар оларның политиказын аайлаштырарын бистиң партиявыс онза чугула ужурдузалыг кылдыр көрүп турарын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның апрель Пленумунга кылган илеткелинге онзалап демдеглээн.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүрелиниң июнь 5—8-те Прагага болган XXVII сессиязы мынча деп демдеглээн: «ЭДЧ кежигүннери чурттар зиниң мурнундагы чадаларының үезинде кымнын-даа шинчилеп көрбээнин чаартыкчы орук-тур. Ол болза социализмнин артык бүзүштерлиниң эртем-техниктиг революциянын чедиштикиннери-биле холбаштырыгы турар. Ол дээрге ден эргенин ёзүзүнга, бүзүрежилгеге болгаш дузалажылгага, социалистиг интернационализмнин шылгаттынган принциптеринге үндезилээш, улустарның чедиштикинниг кады ажылдажылгазын ханзырып турар.

Бүдүрүлгени күрүнелер аразынга специализастаарынче болгаш кооперастаарынче, улус ажыл-агый планнарын сыгый холбаштырарынче, экономиктиг интеграцияже угланыр ЭДЧ чурттарының чорудуп турар ажылы делегей социализминиң хөгжүлдезининиң объективтиг хереглелериниң илереди болур дээрзин СЭКП-нин XXIV съездизи демдеглээн. ЭДЧ кежигүннери оске-даа чурттарның акы-дуңма партиялары социалистиг интеграцияны база-ла күрүне бүрүзүнүң болгаш нийтизи-биле дем каттыштырылгазының экономиктиг күчүзүн быжыглаарының эң чугула бараларының бирээзи кылдыр көрүп турар.

Экономиктиг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдериниң айтыырыглары ЭДЧ-нин XXVII сессиязының хүн жок ЭДЧ-нин сессиязы харылзаалардың ханылаашкыны, социалистиг экономиктиг интеграцияның хөгжүлдези, комплекстиг программаның боттанышкыны ЭДЧ чурттарының аразында экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың бөгүн бээн кол утказы апарган деп түңнелди кылыр бүгү барымдаалыг болган.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүрелиниң чыл дүргүзүндә ажыл-чорудулгазы, планнаашкының болгаш бам бүрүнгээр көрүүшкүнүң, эртемниң болгаш техниканың, долгандыр турар бойдузуну камгалаарының, энергетиканың, калбак хереглел баразаннарын бүдүрүп үндүрериниң талазынга кады ажылдажылгазы, ЭДЧ чурттарының аразынга валюта-сан харылзаалардың сайзырангайжылары чергелиг бүгү айтыырлырның талазы-биле сессияның киржикчилери кылдынган чүүлдериниң түннелдерин үндүрүп, келир үеде соруулгаларны тодарадып алган. Чогуур доктаалдарны бүрүн билчиишкиниин болгаш найыралдын ёзүзүнга ажылдап кылган, ол доктаалдарның соруулгазы чүл дээрге комплекстиг программаны күүседири, социалистиг дем каттыштырылга күрүнелериниң коллективтиг ажыл-чорудулгазын быжыглаары болур.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның делегей харылзааларынга тайбын кожа-хелбээ догуннаарының принциписиниң тиилеп турарын хереглеп турар деп, Хорхе Дахер демдеглээн. ССРЭ биле АКШ-тың араазында чаагай харылзааларлыг турарын чедип алыры делегей нийтилелиниң чогумчалыг болурунга эргежок чугула. Дайын ооскүдер айыылды ол чавырылырар деп, Х. Дахер чугаалаан.

Хорхе Дахер СЭТА-ның корреспондентизи-биле чугаалашкаш, ол, медеглелди кылган. Америк удуртукчулар-биле чугаалажырынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чаагай түңнелдерлиг болурун күзээп сеткилдя Хорхе Дахер илергейлээн.

Байыр чедириишкини

ВЕНА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүрелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Австрияга аян-чорук кылып чедип келиринге тайбынның бүгү өнүктери байыр чедирип турар деп. АКП ТК-ның секретары, Политбюро кежигүнү Э. Шарфтың «Фольксштимме» солунга парлаттынып үнген чүүлүнде чугаалаан.

Австрияга найыралдыг сагыш-сеткилин доктаамал илергейлеп турар улуг күрүнениң чазак баштыцы Венага келир деп турар болгай деп, ук чүүлде ылангыя демдеглээн. Нацистиг араатанлыг базымчадан Австрияны хостаарынга Совет Эвилели үлүг-хуунуң киирген болгаш хамаарышпас, демократтыг күрүнени катап тургузарынга дуза чедирген деп, Э. Шарф демдеглээн.

Австрия чижектиг бичии чурт империализмнин чимзенишкинниг оралдажыышкыннарынга боогдаттырбайн, бодунун хамаарышпас чоруун болгаш нейтралитедин бүрүн камгалап ап тыдаан болганда, ону Совет Эвилелиниң база социалистиг күрүнелер нийтилелиниң догуннап турарының ачызы кылдыр Австрия харын чугулалап үнелээр үжүрлүг деп, ол чүүлде чугаалаан.

АЖЫЛЧЫННАР БОЛГАШ ЧАРЫШ

Кызылдың автосептеиге заводунда Евгений Петрович Париловка удуртқан цех бар. Ону кузов-кожуглар цеги дээр. Инда ажылдап турар кижилер автобустар болгаш кожуглар септеп, кылып турарлар. Оларны дөрт бригада кылдыр үскен. Аңаа чагыглар республиканың аңгы-аңгы ажыл-агыйларындан иээр. Хөй кезиинде янзы-бүрү марканың машиналарының кожуглары болур. А чамдыкта Шагаан-Арыг, Ак-Довурак хоорайларның болгаш Хову-Аксы суурнуң АТБ-лериндең үрелик автобустарны хүлээп алгаш, оларны септээш, ол-ла адрезинче чорудуптар.

Цехтиң ишчилери эртикен беш айларда боттарының планныг онаалдаларын амыдыралга боттандырар дээш кызымак ажылдааннар. Ажылчыннар апрель айның планын 133 хуу, майның—102 хуу күүсеткеннер. Олар планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле автосептеиге заводунда шалыпчыларның одуруун төлептиг эзлеп турарлар. Ук цехтиң коллективи чыл эгезинде боттарының кожазы шутмуинчуларны социалистиг чарышче кыйгырган. Ниити хүлээлгениң негелделерин чараштыр бижээш, цехтерде азып каан. Чижээ, кузов-кожуглар цегиниң ажылчыннарының социалистиг хүлээлгезинде мындыг одуруглар бижиттинген: «Чыл планын 1973 чылдың декабрь 27-де күүседир. Пландан ажыр 500 рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрер». Ол дээргe, ажылчыннарны деминг ишче хей-аът кижирип, коллективтиң ады дээш ак сетиилдиг болгаш шудургу ажылдаарынче кыйгырып турар сестер-дир. Ону хамык чок сагыш, бөгүн дүүнгүзүнден бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, бүдүштүг мөзү-шынарын көргүзүп келген кижилер ында бар. Чижээ, аныяк оол Владимир Хунай-оол дижик. Ол маңталга төлептиг, хүндүледир эргелиг кижи. Оок тускай мергежили — автослесарь. Ук коллективке кирген хүнүнден бээр ак сетиилдиг, кызымак ажылдап келген. Сетиилби биче, эвилең-эзлдең чаңныг, эки ажылчын деп үргүлчү маңтадып турган комсомолчу оолду эш-өөрү Кызыл хоорай Советиниң депутадының кандидадынга депшидип үндүргеннер. Ынчалза-даа ол төлептиг оол төлептиг.

Константин биле Дмитрий Кукарин алышкыларны чижекке алыыл. Константин Тимофеевич автосептеиге заводунга 22 чыл ажылдаан, а Дмитрий Тимофеевич —19 чыл. Константин—бригадир. Дмитрий —механик. Дүрүмүлгазы байлак, эки ажылдыг кижилер. Константин Тимофеевич Кукаринниң хөрээн Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени, «Күш-ажылчы шылгарап дээш» деп база Ленинчи юбилей медальдар каастап чоруур. Дмитрий—Абаканның политехникумун доосхан. Алышкылар кайызы-даа коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Оон ыңай Игорь Николаевич Михачевту иөрээл. Ол база ынчыл: ажыяга-даа шалыпчы, хей-ниитичи-даа.

Цехтиң ажыл-ижин чугаалап, ниижи бүрүзүнге ыяснаа характеристика берип ора, мастер Евгений Петрович Парилов социалистиг чарыштың канчаар организастаанынга доктаады.

Чарыштың түңнелин ай, квартал санында үндүрүп турар. Кузов-кожуглар цегиниң ажылчыннары чылдың баштайгы айларында бергедээшкинге таваршыхан. Материал чедишпейн турган. Ылаңгыя металл. Бир кожуг кылырынга ыяштан аңгыда 500 кг металл херек. Шаптыктыг чүүлдер турза-даа, эртикен айларның планын олар күүседип келгеннер.

«Эгелээнниң төнчүзүнге чедирер» деп орус улустуң чугаазы бар. Оок утказы ышкаш, чарыштыг ийи коллектив күш-ажылының түңнелин ам-даа кады үндүрбүшаан, кады чарышпышаан. Олар ону чыл төнчүзүнге чедир үргүлчүлээрлер.

Чарышка хөй кезиинде шутмуинчулар тиилеп, мурнукучуларга үнүп келген. Ынчалза-даа кузов-кожуглар цегиниң ишчилери чамдык айларда чижээ, апрель, майда, бараанның продукциязын бүдүрер талазы-биле оларны ашкан. Коллективтиң күш-ажылчы көргүзүглери бедээн, ажылчыннарның сагыжга-чуруму экижээн. Хөй-ниитичилериң саны оскен. Чарыштың түңнел турганы, ол бүгүнү барымдаалары албан апарган.

Ш. ДОРЖУ.

ЧУРУКТА: мурнакчы ажылчыннар И. Н. Михачёв биле В. Р. Хунай-оол. А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Билиг дээш

№ 35 профессионал-техниктиг училищениң «Тывакобальт» комбинаттың чанында кежээки салбырында ам экзаменнер дооступ турар. Анаа ажылдавышаан турган. 150 кижи белеткелди эрткен. Гидрометаллургия цегиниң улуг аппаратчызы Ф. Ушаков болу каш-даа мергежилдиг хирезинде-ле, маңаа база экзаменни чедишкининг дужаагаш, газоэлектросварщик мергежилдин шынзылгазын алган. Слесарь В. Пинчуков база В. Маликов болгаш оскелер-даа эки өөренгилээш, шынзылгаларны алган. Дагжылар, трактористер, аппаратчиктер, чер чаза тептирикчилери, краннар машинистери, өрүмнээр станоктар машинистери суг-суг дээш, анаа өөренген кижилерниң челип алган мергежилдери ол-дур.

Комбинаттың инженер-техниктиг ажылдакчыларындан хөй эштер башкылаарынга мергежилдиниң коргускулээн. Боттарының ажыл-херээн эки билир, дүржулгалыг эштер, чижээ, техниканың айыыл чок чоруунуң талазы-биле инженер Б. Кузнецов, гидрометаллургия цегиниң механиги Ю. Качаев, инженер-металлург В. Супрунов, техник С. Молодых болгаш оске-даа башкылар тускай эртемнидээ, ниити билигнин-даа талазы-биле кичээлдерни чедиичелиг, дээштиг кылдыр чорудуп тургулаан. Комбинаттың амыдыралынган алдынган чижектерни олар ап, кичээл бүрүзүн амыдырал-биле холбаштырып турганы улуг ажыктыг болган.

Комбинаттың ажыл-ишчилери экзаменнерни чедишкининг түүлүп турар болгаш олар шилип алганы мергежилиниң талазы-биле быжыг билиглерни чедип алган. Оон-биле кады оларның ниити билиг талазы-биле деңнели бедээн.

Чонның мурнунга төлептиг бараан болур. Төрээн чурттуның чаагай чорук дээш күүседишкининг ажылга көргүзүглери кезээде бедик болурун чедип алыр дээр болза, аңаа билиг херек дээрзин кежээки салбырда өөренип турарлар эки билдири-биле ол чедишкиннерни чедип ап турарлар.

(БИСТИҢ КОРР.).

ДЕЛЕГЕЙ *бо хүннерде*

ЧУГУЛА ААЯН-ЧОРУК

КАРАКАС. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарынга баар аян-чоруу кижи төрелгенге чугула ужур-дузалыг болур. Делегей байдалын эмнижидер болгаш тайбыңпы бүгү делегейге быжыглавр арганы ол бээр деп. Венесуэланың Улусчу демократтыг күш партиязының Чиңгине секретары, парламент депутады Хорхе Дахер медеглээн.

Л. И. Брежневтиң АКШ-ка баар деп турарынга паинг байыр чедирип тур бис деп, депутат чугаалаан.

ССРЭ биле АКШ-тың бүрүне ажылдакчыларының аразынга хууда харылзаалар тургустунуп турары аңгы-өңгы нийтилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принцивиниң тиилеп турарын хереглеп турар деп, Хорхе Дахер демдеглээн. ССРЭ биле АКШ-тың араазынга чаагай харылзааларлыг турарын чедип алыры делегей нийтилелиниң чогумчалыг болурунга эргежок чугула. Дайын ооскүдер айыылды ол чавырылырар деп, Х. Дахер чугаалаан.

Байыр чедириишкини

ВЕНА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүрелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Австрияга аян-чорук кылып чедип келиринге тайбынның бүгү өнүктери байыр чедирип турар деп. АКП ТК-ның секретары, Политбюро кежигүнү Э. Шарфтың «Фольксштимме» солунга парлаттынып үнген чүүлүнде чугаалаан.

Австрияга найыралдыг сагыш-сеткилин доктаамал илергейлеп турар улуг күрүнениң чазак баштыцы Венага келир деп турар болгай деп, ук чүүлде ылангыя демдеглээн. Нацистиг араатанлыг базымчадан Австрияны хостаарынга Совет Эвилели үлүг-хуунуң киирген болгаш хамаарышпас, демократтыг күрүнени катап тургузарынга дуза чедирген деп, Э. Шарф демдеглээн.

Австрия чижектиг бичии чурт империализмнин чимзенишкинниг оралдажыышкыннарынга боогдаттырбайн, бодунун хамаарышпас чоруун болгаш нейтралитедин бүрүн камгалап ап тыдаан болганда, ону Совет Эвилелиниң база социалистиг күрүнелер нийтилелиниң догуннап турарының ачызы кылдыр Австрия харын чугулалап үнелээр үжүрлүг деп, ол чүүлде чугаалаан.

МАР-же орук аайы-биле

БРАТСК (СЭТА). Чехословакияның Социалистиг Республиказының ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Густав Гусакка баштаткан партиячазак төлээлери МАР-же болгаш КУДР-же бар чораап, июнь оң үште Братск хоорайга доктааган. Төлээлерниң составында кирип турарлар: ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның даргазы Любомир Штроугал, ЧКП ТК-ның секретары Васил Биляк, ЧКП-ниң Прага хоорайкомунуң бирги секретары Антонин Капек, а оң ышкаш ЧКП-ниң болгаш ЧССР-ниң оске-даа удуртукчу ажылдакчылары.

Иркутск облкүүскомнуң даргазы Ю. А. Кравченко болгаш албаның оске-даа кижилери ЧССР-ниң, ССРЭниң болгаш РСФСР-ниң күрүне туктары-биле пиимээн аэропортка төлээлерни уткуп алганнар.

Г. Гусак, Л. Штроугал болгаш оларның-биле кады чоруур чехословак эштер Братскиниң алюминий заводунга болгаш ЧССР-же продукциязын чорудуп берип турар ыяш-үлетпүр комплекизинге чораан. Алюминий заводунуң ында чаа тудуп турар черлериниң дериг-хереселдериниң чамдыызын боже Чехословакияның будүрүлгелери чорудуп берип турар.

Төлээлер кежигүннери Ангарада Улуг Октябрьның 50 чылы аттыг Братскиниң гидроэлектростанциязы-б и л е таныжыннаар.

Братскиден чоруптарының мурнунда төлээлерниң баштыңы — ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Густав Гусактың журналистерге чугаалаанын болза:

— Бистерни Сибирьниң карак четпес делгемнери-даа, бо черни чаартып турар совет кижилериниң кыынмаккай күш-ажылының түңнелдери-даа магадатты.

Социалистиг дем каттыштырылгазының күжүнүң болгаш күчүзүнүң үндезини бооп турар совет кижилериниң ажылжыының кайгамчыктыг улуг түңнелдеринге чүректиң ханызындан байыр чедирип турар бис.

Ол-ла хүн чехословак партия-чазак төлээлери Иркутскиде чеде берген. ЧССР-ниң, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң күрүне туктары-биле пиимээн аэродромга оларны СЭКПниң Иркутск обкомунуң бирги секретары И. В. Банников болгаш албаның оске-даа кижилери уткааннар.

Чехословак аалчылар Байкал кыдыында Лиственичное суурга барып чорааннар.

Июнь 14-те чехословак төлээлер Иркутскиден Улан-Баторже чорупкан.

(СЭТА).

ГУБЕРНАТОРЛАРНЫҢ САГЫШШЫЛЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Лейк-Тахо хоорайга (Невада штатта) америк губернаторларның национал конференциязы болган. Аңаа киришкеннер америк экономиканың байдалының дүвүренчиг апарганынга сагышсырап турарын илергейлээн. Америк губернаторларның хөй нуруузунуң болзактын демократтыг чаалап алышкынынарын быжыглаарынче болгаш хамаарылга чок даштыкы политиканы чорударынче угланган хемчеглерин деткиринче чонну кыйгырган.

Араттарның съездизи доозулган

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолдуң кооперасташкан араттарының дөрт дугаар съездизи МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының хуралдаар залынга ажылып дооскан. Оок президиумунга МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүрелиниң Даргазы Ю. Цеденбалга баштаткан партияның болгаш чазактың удуртукчулары турган.

Кодээ ажыл-агый каттыжышкынынарының кежигүннери соолгу алдың чыл дургузунда ажыл-чорудулгазының түңнелдерин ажыл-ишчи ёзүзиге үзүп, түүгүлгелерни бедээн, ажылчыннарның сагыжга-чуруму экижээн. Хөй-ниитичилериң саны оскен. Чарыштың түңнел турганы, ол бүгүнү барымдаалары албан апарган.

Ш. ДОРЖУ.

ЧУРУКТА: мурнакчы ажылчыннар И. Н. Михачёв биле В. Р. Хунай-оол. А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

АРГЕНТИНАДА ӨСКЕРЛИИШКИННЕР

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Эктор Хосе Кампорага баштаткан аргентин чазак аъш-чемниң ээлээн хөй янзы продуктуларының өртектерин үлгатырарын хоруур деп шийтирлээн. Ол продуктуларның санынга хлеб, сүт, чигир аймаан киирген. Профавилелдерниң негээнинге дүүшпес хемчээлиг-даа бол, ажыл төлевирин биче үлгаттырарын оон-биле чергелеттир база чарлаан.

Эрге-чагырганы бо чылдың май 25-те башкарып эгелээн амгы чазак дээди өөредилге черлериниң ажыл-чорудулгазын чазалдырар хемчеглерни ап турар. Найысылал университеттиңге политиктиг чыл-дагааннар барымдаалааш, хөй санныг студентилерни үндүрер дугайында моолдуң мурнунга үндүрген шийтирлиг күш чок болдурган. Дерзин хемчеглер ап, демократтыг чурумну үреэр үүлгедиглерге удурланганының барымдаазы кылдыр университеттен үне берген профессорлар болгаш башкылар аңаа ээп кээп, ажылдай берип болур.

Э. Х. Кампоранын чазаа шериг эрге-чагырганының барык чеди чыл дургузунда чуртка тергиндеп келгенинин берге уржуктарын үзүткаарынче, иштики амыдыралды демократчылдырынче болгаш даштыкы харылзааларны калбартырынче угланган хөй-хөй базымнарны кылган.

Антикоммунистиг 17401 дугаар хоойлуну болгаш оскелдаа дерзин хоойлуларны күш чок болдурганы Аргентинаның амыдыралынга чугула болуушкун болган. Оларны күш чок болдурары дээш үлүе масса хөй-хөй чылдар дургузунда калбаа-биле демисежип келген. Аргентин коммунистер ажык ажыллап болур аргалыг болган. Ол ышкаш политиктиг хоргудалга турганнарга келдерел чарлаан. Карабажын хоргудалынга хинчектедип турган 500 ажыг аргентин патриот хосталып үнген. Чуртка дерзин хемчеглер алырын шүүт боттандырып турган кеземче хереглериниң федералдыг палатазы дээр албан черин дүжүрген. Шиидилге-суд чурумун демократчылдар дугайында конгресске хоойлу төлевилелин саналдап киирген.

Америк күрүнелер организациязының кыягдалын ёзүгаар революстуг Куба-биле дипломаттыг харылзааларны Аргентинаның үзүп каапканындан бээр тос чыл эрткен. Ам ол харылзааларны катап тургускаңы чаа чазактың даштыкы политиктиг эң чугула базымнарының бирээзи болган. Ол дыннадыгны чүгле Аргентина биле Хосталга ортулуу эвес, харын ук диптин бүгү чурттарының депшилгелиг хүрээленнери база өөрүшкү кодурлүүшкүннүг уткаан. Оон аңгыда Аргентина КУДР-биле дипломаттыг харылзааларны тургускан. ГДР-биле чогуур харылзааларны тургузар деп турар.

Таарымчалыг ол базымнарны чүүтүн хөй-ниитизининиң калбак хүрээленнери чүүлдүг деп турар. Аргентинаның Компартиязының ТК-зы чаа чазактын демократтыг чаалап алышкынынарын быжыглаарынче болгаш хамаарылга чок даштыкы политиканы чорударынче угланган хемчеглерин деткиириичче чонну кыйгырган.

ВДР. Республиканың чөр болганында катап тургузуушкунунуң амыдары калбаа-биле чоруп турар. Кара-ногаан өңнүг хептерлиг кижилерни — тудугчуларны чер болганындан көруп болур. Олар үлетпүр черлерин, оруктарны, чурттарга бажыңнарын, шиолаарны тудуп чоруп турарлар.

ЧУРУКТА: Ханойнуң чаа чурттарга девискээринде бажыңның шеверлея амылын ылып турары.

ВИА — СЭТА-ның фотозу.

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери

СОРУК КИРДИВИС

Тыва литератураның болгаш уран чүүлүн чамык районнарда эртип турар хүннериниң киржикчилериниң арасында Тываның күрүне филармониязының цирк-эстрада бөлүү база бар.

Ук бөлүктү совет цирк уран чүүлүнүң мастерлериниң бирээзи, РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Бүжүтей Хензиг-оол чоокта чаа организастап тургускан. Оон составында хоочун артист Алексей Хуурактан эгелээш, Москваның цирк училищезин доозкан аныяк артист Өнермаа Байыр-оолга чедир цирктә ханыктыдыг кижилер кирип турар.

Цирк-эстрада бөлүү кыска хуусаанын иштинде чаа программаны тургузуп, күжениишкиниг ажылдаан. Бында хөйнүң жонгдөр (алаан баш чүвелерни олуп-солуп ойнаары) болгаш аквилибристика (берге байдалга, чижээ, херип каан чинге демир кырынга, денин оскүмайын, мергежилгелер кылыры) талазы-биле чаа, солун дугаарларны киргген. Аракчаа Хертектиң клоун дээр хөглүг родьду программада күүседип турары черле мактанчыг, чүге дээрге ол — тыва уран чүүлде чаа жанр. Хөй чылдарда ак-мең өөрелип келген Клавдия Шестакованың 'Кукла' (Ойнаарак) деп ыдыктыг ойнаары база сонуургаачыг.

Бистиң бөлүүвүстүң бир онза чүүлү — бында кижи бүрүзүнүң 2—3 жанрларда ойнап турары. Ол чорук цирк-эстрада деп атка чогум-на дүгжүп турар.

Бистер тыва литература болгаш уран чүүл хүннериңге киришпишаан, баштайгы концерттеривисти Улуг-Хем, Бии-Хем, Таңды районнарның ажылчы чоннарынга бараалгаттывыс. Чонның изин-биле хүлээп ап, сонуургап, чалап турарындан алырга, бистиң программавыс оларга сонуургаачыг боор турары илдең. Орта бис чоргаарланыр, сеткил-сагыжывыс көдүрүлүп, чогаадыкчы идепкейимиз улам өзүп турарын ажыы-биле чугаалавас арга чок.

Ам бистиң бөлүүвүс Каа-Хем районнуң колхоз, совхозтарынга боттарының концертин көргүзүп, чонның үнелеп, мактаалын, чылыг сөстерин ыннап чор бис. Ынчангаш улам сорук кирип, программавысты ам-даа немеп, сайзыраткаш, республиканың өске-даа районнарынга бараан боор деп турар бис.

Д. ОЧУР,
цирк артизи.

Каа-хемчилер өөрүп турарлар

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннериниң киржикчилериниң бирээзи — Каа-Хемге Ажыдышкынының хүнү. Кайгамчык чараш бойдус чурумалыг Каа-Хемге дөрт хүн уламчылаар байырлыг хүннериниң киржикчилерин район Соведининиң күүскомунуң даргазы К. С. Очур-оол, СЭКП райкомунуң ийиги секретары Ш. Х. Сереэдар олар Кок-Тей суурунуң чанындан үткүп алганнар.

Кок-Тей хужу-биле Каа-Хемни кежер паром бизин лозуп, туктарлыг. Оң талакы эриктө «Бистиң Каа-Хемивисче кирип моорланар! Чоруунар чогуп, чогаадыкчы чедишкиннерниг болунар!» дээн чылыг сөстерлиг лозуннар литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннериниң киржикчилерин хей-аът кыырып турган. Хемни кешкенинниң соонда автобустар, машиналар соңнуг-мурнуг маңнажып олуртаннар...

САРЫГ-СЕП. Район төвү каас-шиник байдалда. Ындамында үткулганың чылыг сөстерин биижээн лозуннар. Районнуң Культура бажыңының баарында шелге сарыг-сепчилер хүндүскүнүң дөрт шак четпейн турда чыглып келгеннер. Ол, шөл радиожуттунган. Репродуктордан марштар болгаш хөглүг аялгалар чаңгыланып турган.

Аалчыларның автобустары тургулаптарга, литература болгаш уран чүүл хүннериниң киржикчилери оон үнүп эгеледелир. Ол үеде дириг чечектер түткулаан пионерлер олардже үткүй маннажыпкаш, чечектерни түдүскүлаан. Оон соонда районуң үдуртукчулары РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хензиг-оолга ёдулал хлевин, а орус, тыва национал хептерлиг дөрт уруг — «Саян» ансамблының артистерииге шажан аяктарга ак чемни сунган.

Байырлыг митинг эгелээн. Ону Каа-Хем район Соведининиң күүскомунуң даргазы К. С. Очур-оол ажыткаш, СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К.-Х. Ооржакка сөс берген. Бо районда аалдап чеде берген чогаадыкчы коллективтерни чонга ол таныштырыбышаан, оон киржикчилериңге болгаш районнуң ажылчы чонунга изиг байыр чедирип, ук хүннер бедик идей-политиктиг байдалга эртеринге бүзүрелиг чугаалаан.

СЭКП райкомунуң ийиги секретары Ш. Х. Сереэдар сөс алгаш, аалчыларга изиг байырны чедирбишаан, районнуң чону боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын беш чылдың шиитпирлиг чылында күүседир дээш улам күжениишкиниг ажыллаар талазы-биле литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннериниң чонну улам сөрүк киирер үзүрингже илдеглиг илереткеен.

Ол кежээ Сарыг-Сеп суурга көрүнеңиң «Саян» ансамбли солун концертин көргүскен. А цирк-эстрада бөлүүнүң артистери «Коммунизмче оруқ» колхозтуң чонунга аалдап четкен. Кок-хаакчылар аалчыларының ортунда улуг таалалды ап, диниттиг адыш часкап үткаан.

БҮРЕН-ХЕМ. «Бурунгаар» совхозтуң Культура бажыңынга чогаалчылар О. Суваакпит, Ю. Кинзегеш, А. Емельянов болгаш эртем ажылдакчызы К. Черлик-оол-биле чонның үзүражылгазы бо хүннерде уламчылап турар.

СҮТ-БАЖЫ. «Совет Тыва» совхозтуң төвүнге аалдап келген республиканың хөгжүмшин театрының артистерин база-ла чылыы-биле үткаан. Аңаа болган байырлыг митингини парторг Я. Доржу ажыткан. Суурнуң школачылары он-баазын чечектерни аалчыларга түтеүп турда, адыш часкаашкыннары динмирел турган. Чылыг-чымчак үткүп алганы дээш өөрүп четтиргенин болгаш театрның коллективи чон-биле улам сырый ажылдап, чаа-чаа бедик утка-шынарлыг шиилерни бодунуң репертуарынга киирип турарын театрның директору А. Ч. Кызыл-оол чугаалаан. Совхозта аалдап келген «Хүннүң ыраажылары» деп оперетталы ойнап чоруур артистерниң мурнундан болүктүң бригадири. Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Е. Кенденбиль аңаа чүве чугаалаан.

Литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери бо хүннерде Каа-Хемде чедишкиниг үргүлчүлеп чоруп турар.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТА: «Саян» ансамбльдиң артистериниң «Чүректиң ыры» деп ыры-танцылыг көргүзүүнү күүседип турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

МЕРГЕЖИЛДИ БЕДИДЕР

Лекция пропагандазы

«Билиг» ниитилелиг болуқчы ажыл-чорудулгазын эге организацияларга даянып чорудуп турар. Ынчаар эге организацияларның бирээзи Барын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы болур. Чон мурнунга лекция пропагандазының талазы-биле кылып чорукан ажылының дугайында «Билиг» ниитилелиниң республика организациязы чоокта чаа президиумунуң хүн айтырыынга оон ажылын тодаргай чугаалажып көрген. Ол эге организацияда «Билиг» ниитилелиниң 22 кежигүнү бар. Оларның хөй кезии совхозтуң түскай артемнигдерн болгаш школа башкылары. Совхозтуң ажылчы чоннарының мурнунга политмассалыг ажылды күштелдирер, лекция пропагандазын нептередир талазы-биле эвээш эвес ажылды «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы кылып чорукан.

Эге организацияның даргазы, школа директору эш К-С. М. Бойбу ол ажылды амгы чыл удуртуп турар. Хөйниитининиң ол ажылын ак сеткилиг күүседип, чон мурнунга лекция, беседаларны доктаамал чорудуп турар.

Амгы бо хүннерде чонның политиктиг көдүрүлүшкүнүн бедик, кайга-даа кижилер тоскуу беш чылдың шиитпирлиг чылында ажыл-агыйга чедишкиннерлиг болур сорулгалыг ажылдап турар. Совхозта «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы чонның ынаы бедик көдүрүлүшкүнүн детпкин, кижилерни ажыл-агыйже хей-аът кирип, чонга партияның иштики болгаш даштыкы политиказын, СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин, юбилей материалларын, СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлерин таныштырар дээш бригада, ферма болгаш бүгү коллективтерге лекция пропагандазын улам күштелдирип, кескү ажылларны кылып чорукан. Олар лекция пропагандазынга чедип алган чедишкиннерин улам быжыглап, совхозтуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга политиктиг ажылның дээштиг болурун чедип алыры дээш ажылдап турарлар.

Лекция пропагандазын экижилерниге салдар болуп турар бир кол чүүл болза ол ажылга түскай артемнигдерни, школа башкыларын калбалабиле хаара үүканы болур. Совхозтуң лекторлары амгы үеде пропаганда ажылының кол угланышкынын хей кыргылазын чедишкиниг доозарынче, чер-чер Советтерииге соңгудаже угландырган. Лекторлар, фермалар, бригадалар, хову туралгалар ажыл-биле хувааттынган.

Бо эге организацияга ажыл планын ай, квартал ажыл-биле чогаадып турукчат, ниити хураага чугаалажып көргеш, партия бюрозунга бадылаадып ап турар. Планда көрүлгеп чүүдерниң күүселдеишиниң хынаалазын база доктаамал чорудуп турар. Ол эге организацияда марксизм-ленинчи теориянга ханы шиңгээлип алган арга-дүржүлгелиг лектор-пропагандист кадрлар хей. Оларга совхозта партком секретары Ч. Б. Чылбак-оол, кодаа Совет күүскомунун даргазы М. С. Бойлу, совхозтуң кол агроному В. А. Маңнатов база С. Дарый-оол, Ч. Бойлу, В. Шурук, М. Очур-оол дээш өскелер-даа хамаарыжыр.

Эрткен чылын совхозтуң парткомунуң болгаш «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының каттышкан күжүбиле чон ортузунга эвээш эвес политмассалыг ажылдар кылдынган. ССРЭ-ниң 50 чыл ооңнуң дугайында, совет кижилерниң бүзүлбас найыралының дугайында, совет үлустуң ажыл-агыйга, экономикага, культура тургузуушкунунга чедип алган чедишкиннериниң дугайында болгаш өске-даа темаларга четчир санныг лекция, беседаларны чорудукулаан. Базе ол шыкаш ажыл-агыйның хоочулнарыбиле, совхозтуң мурнакчыларыбиле, совхозтуң мурнакчыларыбиле ужуражылгаларны эвээш эвести чорукан. Оон ангыда айтырыг-харыы кежээлери. «Бистиң чангыс чергүртүгларывыс — Төрээн чүрттүн толештиг оолдары», «Аалдар кежээзи» деп солун кежээлерни организастап эртиргилээнин демдеглээри чугула.

Школавын башкылары «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери Бойбу Чыспын, Валентина Сундуй ог-бүле кижизидилгезиниң дугайында, школа амыдыралының дугайында ада-иелерге эки шынарлыг лекцияларны үргүлүү номчуп турарлар. Ол шыкаш көдээ ажыл-агый, делегей байдалынга, экономика, медицина, атеизм темаларынга лекцияларны база «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери чон мурнунга номчуп турарлар. Эге организацияның кылып чорукан ажылының түннелиң квартал санында каттышкан хүралга чугаалажып көрүп, чедер, четпезин түннеп турар. Ол эге организацияда база бир эки чүве — хүн демдеглелин доктаамал чорудуп турарында. Ол хүн демдеглели эге организацияның кол документизи болбушаан, лекция пропагандазының талазы-биле кылып чорукан ажылды тода көргүзүп турар. Ай санында хүн демдеглелин бүгүлээр отчёттү кылып турар. Оон ынай лектор бүрүзүнүң адыг карточка база бар. Ында лектор кижиниң чеже лекция номчаанын тода көстүп кээр. Ол эге организацияда лекция номчаан дугайында путёвка долгуларын база эки организастаан.

Ынчалзажок эге организацияда чамык четпестер амгы бар. Лектор-пропагандист кадрларның теория талазыбиле озулдезин база методиктиг арга-мергежилин бедидеринин айтырыгларынче кошкак кичээнгейни салып турар. Номчаан лекцияның сайгарылгазын ылайын келген. Лекторларның лекциязынга олурушкаш, лекторлар оон утка-шынарының кандыг байдалга артеканинин дугайын чугаалажып көрбейн турар. Эге организацияда лекторүн билиин, мергежилин бедидеринин школазы болур үүрлүг.

Ам эге организацияның сорулгазы чүдел дизе, лекция пропагандазынга неттелдеин, үдуртулганы күштелдирери, лектор бүрүзү чон мурнунга лекцияларны, изветкелдерни доктаамал номчаан турарын чедип алыры болгаш оларның харыысалгазын бедидери болур.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК,
республиканың «Билиг» ниитилелиниң референтизи.

СПОРТ ✹ СПОРТ ✹ СПОРТ

Школачылар маргылдаазы

Дүүн Кызылда Совет Тываның 5 чыл ооң аттыг стадионга Тываның школачыларының чиик атлетика маргылдаазы эгелээн. Маргылдааның түгүн эрткен чылгы республика чемпиону — Бии-Хем районнуң командазының толээлери байырлыг байдалга кедүргеп.

Маргылдаа эгелээриниң мурнунда Тыва АССР-ниң чыргдыышкын министриниң оралакчызы Н. С. Конгар келир үениң спортчуларынга байыр чедирип, бо маргылдаага чедишкиннерлиг болурун күзээн. Ол ышкаш чайгы дыштанылга үезинде болур спортчу маргылдааларга, туризчи походтарга, культура тургузуушкунунга чедип алган чедишкиннерин улам быжыглаарын, ССРЭ-ниң ужудукчу-шенекчизи, спортчун алдарлыг мастери Марина Поповичниң, Делегейниң ужар чүүл федерациязының бөлүк хүндүлел диплому-биле — ССРЭ-ниң В. П. Чкалов аттыг Төп ДОСААФ клубунуң ажылдакчыларының коллективин шаңнаан.

Маргылдаа эгелээриниң мурнунда Тыва АССР-ниң чыргдыышкын министриниң оралакчызы Н. С. Конгар келирүениң спортчуларынга байыр чедирип, бо маргылдаага чедишкиннерлиг болурун күзээн. Ол ышкаш чайгы дыштанылга үезинде болур спортчу маргылдааларга, туризчи походтарга, школа башкыларын калбалабиле хаара үүканы болур. Совхозтуң лекторлары амгы үеде пропаганда ажылының кол угланышкынын хей кыргылазын чедишкиниг доозарынче, чер-чер Советтериңге соңгудаже угландырган. Лекторлар, фермалар, бригадалар, хову туралгалар ажыл-биле ажыттынган.

Бо эге организацияга ажыл планын ай, квартал ажыл-биле чогаадып турукчат, ниити хураага чугаалажып көргеш, партия бюрозунга бадылаадып ап турар. Планда көрүлгеп чүүдерниң күүселдеишиниң хынаалазын база доктаамал чорудуп турар. Ол эге организацияда марксизм-ленинчи теориянга ханы шиңгээлип алган арга-дүржүлгелиг лектор-пропагандист кадрлар хей. Оларга совхозта партком секретары Ч. Б. Чылбак-оол, кодаа Совет күүскомунун даргазы М. С. Бойлу, совхозтуң кол агроному В. А. Маңнатов база С. Дарый-оол, Ч. Бойлу, В. Шурук, М. Очур-оол дээш өскелер-даа хамаарыжыр.

Эрткен чылын совхозтуң парткомунуң болгаш «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының каттышкан күжүбиле чон ортузунга эвээш эвес политмассалыг ажылдар кылдынган. ССРЭ-ниң 50 чыл ооңнуң дугайында, совет кижилерниң бүзүлбас найыралының дугайында, совет үлустуң ажыл-агыйга, экономикага, культура тургузуушкунунга чедип алган чедишкиннериниң дугайында болгаш өске-даа темаларга четчир санныг лекция, беседаларны чорудукулаан. Базе ол ышкаш ажыл-агыйның хоочулнарыбиле, совхозтуң мурнакчыларыбиле, совхозтуң мурнакчыларыбиле ужуражылгаларны эвээш эвести чорукан. Оон ангыда айтырыг-харыы кежээлери. «Бистиң чангыс чергүртүгларывыс — Төрээн чүрттүн толештиг оолдары», «Аалдар кежээзи» деп солун кежээлерни организастап эртиргилээнин демдеглээри чугула.

Школавын башкылары «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери Бойбу Чыспын, Валентина Сундуй ог-бүле кижизидилгезиниң дугайында, школа амыдыралының дугайында ада-иелерге эки шынарлыг лекцияларны үргүлүү номчуп турарлар. Ол ышкаш көдээ ажыл-агый, делегей байдалынга, экономика, медицина, атеизм темаларынга лекцияларны база «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери чон мурнунга номчуп турарлар. Эге организацияның кылып чорукан ажылының түннелиң квартал санында каттышкан хүралга чугаалажып көрүп, чедер, четпезин түннеп турар. Ол эге организацияда база бир эки чүве — хүн демдеглелин доктаамал чорудуп турарында. Ол хүн демдеглели эге организацияның кол документизи болбушаан, лекция пропагандазының талазы-биле кылып чорукан ажылды тода көргүзүп турар. Ай санында хүн демдеглелин бүгүлээр отчёттү кылып турар. Оон ынай лектор бүрүзүнүң адыг карточка база бар. Ында лектор кижиниң чеже лекция номчаанын тода көстүп кээр. Ол эге организацияда лекция номчаан дугайында путёвка долгуларын база эки организастаан.

Ынчалзажок эге организацияда чамык четпестер амгы бар. Лектор-пропагандист кадрларның теория талазыбиле озулдезин база методиктиг арга-мергежилин бедидеринин айтырыгларынче кошкак кичээнгейни салып турар. Номчаан лекцияның сайгарылгазын ылайын келген. Лекторларның лекциязынга олурушкаш, лекторлар оон утка-шынарының кандыг байдалга артеканинин дугайын чугаалажып көрбейн турар. Эге организацияда лекторүн билиин, мергежилин бедидеринин школазы болур үүрлүг.

Ам эге организацияның сорулгазы чүдел дизе, лекция пропагандазынга неттелдеин, үдуртулганы күштелдирери, лектор бүрүзү чон мурнунга лекцияларны, изветкелдерни доктаамал номчаан турарын чедип алыры болгаш оларның харыысалгазын бедидери болур.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК,
республиканың «Билиг» ниитилелиниң референтизи.

Дыштаныкчыларны хүлээп ап турар

Чай — санаторийлериниң дыштанылга бажыңнарының, пансионаттарның ажылдакчыларынга эң-не чиг ажыл үезин. Олар амгы курорт сезонунга канчаар белеткенгенин? Ындыг айтырыгны профэвилелдериниң курорттар эргелелиниң талазы-биле төп човуланың даргазы И. И. Козловтан СЭТА-ның корреспондентизи салган.

Санаторийлер, дыштанылга бажыңнары болгаш пансионаттар амгы үеде барык область, авиледешкен республика бүрүзүнүң бар апарган деп, И. И. Козлов чугаазын эгелээн. Бо чылын оларга 8 миллион 250 мун ажыг кижи дыштаныр. Ажылчы чоннарның хөй кезии путёвкаларны чиигеткен өртек-биле аза күрүнеңиң социал страхованиезиниң күсели-биле халас алыр ужурлуг.

Сөөлгү чылдарда хөй тудугларны кылган бис. Чүгле Крымда, Кавказта, Прибалтикада эвес, харын-даа өске черлерде — Уралда болгаш Сибирьде-даа, Ыраккы Чөөн чүкте, Ортааны Азияда болгаш Казахстанда-даа тутукулаан. Ол бүгү кижилерге санаторий эмнелгезин эртер, бодунуң черинге эки дыштанып болгаш ырак-узак чер чоруп, шүүдевес арганы берип турар. Чижээ, бо чайын Смоленск областа Пржевальский аттыг санаторий, Украинага — «Лазурный» дээр эмнелге пансионады, Кыргыс ССР-ге — бир мун олуттуг «Ала-Тоо» болгаш Грузияда «Кечхоби» дээр дыштанылга бажыңнары ажыттынар ужурлуг. Ол ышкаш, Арменияда, Белоруссияда болгаш Татарияда дөрт пионер лагери санаторий хевири-биле ажылдап эгелээн.

Кадыкшылдың чаа дыштанылга черин амгы үеде улуг-улуг комплекстер кылдыр тудуп турар апарган. Оларга чаңгыс аазы ийи орун саалган өрөөдерлиг корпустар, эмнелгелер, поликлиникалар, спорт тудуглары, эштир бассейннер база кирип турар. Бо бүгүнүң ачызында курорттарны болгаш дыштанып чөрлер девискээрин план ёзугаар чаагайжыды тудар, чаңгыс ээй архитектура бөлүү кылдыр бажыңнарны кылыр арга бар болуп турар. Комплекстерниң таарымчалыг түүлү — оларга улуг медицина күштерин моолнеп, дыштаныкчыларга эң таарымчалыг түүлдерни тургузуп, эмнээшкиниң дузазын улгаттырар аргалыында боол турары болур.

Ындыг тудуглар кылырга, черни база-ла эң таарымчалыг ажыглаар. Оон бир тодаргай чижээ — чеди мун ажыг дыштаныкчыларга таарыштырган Адлерде курорт хоорайы, Грузияның Пицунда шенээвде туткан 14-14 каът пансионаттар. Сочиде «Светлана» дээр улуг пансионат боол турар.

Бир чыл бурунгаар ВЦСПС «Ажылчы чоннарның профэвилелдериниң кадыкшылдыга черлериңе өг-бүлелерии-биле дыштанырын эки-жидер дугаймында» доктаал үндүрген. Ол доктаалды ёзугаар чаа болгаш эрги-даа дыштанылга бажыңнарын, пансионаттарны ада-иелер урутларыбиле кады шелээнин эртиреринге таарыштыр эдетудуп, кылыр ужурлуг. Ам безин ындыг 200 дыштанылга бажыңнары ажылдап турар. Олар ам авиледешкен республикаларның шуптузунда, Россия Федерациязының дыка хөй областарында туруп турар.

«Өг-бүленің» кадыкшылдыга черлериниң ажылдакчылары эки дыштанылгага таарымчалыг бүгү түүлдерни тургузарын оралдажып турар. Корпустар чанында уруглар ойнаар болгаш спортчу шолчүгештер, столоваяларда — уругларның яшы-бүрү аъш-чемин, суттаа эштир черлерде — түскай дериг-херекселдер бар. Бир эвес ада-иелер киноже азы экскурсияже-даа чоруй баар болза, урутлар алыр кижизидикчилер база бар.

Ынчалза-даа дыштанылганы ындыг хевирлиг организастаарында чүгле баштайгы базымнар кылдынган. «Өг-бүленің» кадыкшылдыга черлериниң саны ам-даа өзер. Моон соңгаар оларга түскай өөренир өрөөлдер, спортчу болгаш культуралыг ойнаар кылыр черлерни тургузары чугула.

Сөөлгү чылдарда курорт тургузуушкунунуң онзалавчак түүлү — оларны акша-биле хандырарынга министерстволарның болгаш төп албан черлериниң хөреңгизээн калбаа-биле ажыглавы боол турар. Олар мурнунда күрүнеңиң социал страхованиезиниң акша-хөреңгизиниң күсели-биле алгылаан путёвкаларынга немештир ажылчыннарга болгаш албан-хаакчылар бээр путёвкаларны тыпсыр.

•

Сөөлгү үш чыл дургузунда ындыг тудугларга 68 министерстволарны хаара тутнан. Чүгле бо чылын оларга 900 мун хире немелде путёвкаларны бээр ужурлуг.

Сөөлгү үеде планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг беришкиниңиң системазынче шилчээн-биле холбаттыр хей-хей будүүлгелер дыштанылга черлериңе боттарының базаларын, спорт-кадыкшылдыга болгаш туристер лагерьлерин, бадыкчының болгаш анчының дыштанылга бажыңнарын тудуп ап турар апарган. Амгы үеде чуртта 12 мун ажыг ындыг дыштанылга черлери бар. Оларга чылдың-на 15 миллион хире кижи дыштанып турар. Дыштанылганың ындыг базаларының ачызында ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар боттарының шолээзин өг-бүлээзи-биле кады эрттирип турар. Дыштанылга базаларының хөй кезиниде столоваялар, клубтар, библиотекалар, спортчу болгаш ойнаар шолчүгештер, турисчы дериг-хереклер бар.

Моон алгаш көөрге, бистиң санатор-курорт ажылагыйывыс дээрге бөгүн хөй адырларлыг, улуг хемчээлдиг дыштанылга черлери боол турар-дыр деп, И. И. Козлов түннелиңде чугаалаан. Дыштаныкчы бүрүзү-ле бүрүн күштүг болгаш ышырак боол, оон дыштанылга хүнеринде анда таарымчалыг түүлдерни тургузуп, чазык-чаагай сеткилдиг болзун дээш, дыштанылга черлериниң ажылдакчылары бүгү түүлду кылырынче чүткүп турар.

Ужар чүүл федерациязында

Делегейниң ужар чүүл-спорт комиссиязы болгаш Делегейниң ужар чүүл каттыжышкыны ужар чүүл, космонавтика талазы-биле спортчу улуг чедишкиннерниг болганы дээш, Делегейниң ужар чүүл федерациязының дээдү шаңналы — алдын медаль-биле ССРЭ-ниң ужудукчу-шенекчизи, спортчун алдарлыг мастери Марина Поповичниң, Делегейниң ужар чүүл федерациязының бөлүк хүндүлел диплому-биле — ССРЭ-ниң В. П. Чкалов аттыг Төп ДОСААФ клубунуң ажылдакчыларының коллективин шаңнаан.

Улуг алдын «Космос» медаль-биле АКШ-тың астронавтызы Ю. Сернанны, Ю. А. Гагарин аттыг алдын медаль-биле — америк астронавт Дж. Янгты, В. М. Комаров аттыг хүндүлел диплому-биле — космос кораблиниң «Аполлон-16-ның» Дж. Янг, Т. Маттингли болгаш Ч. Дьюк составтыг экипажын шаңнаан.

Шаңналдарны Делегейниң ужар чүүл федерациязының кол конференциязы боол турда тыпсыр. Конференция 1973 чылдың сентябрьда Ирландияга болур.

СПОРТЧУ МЕДЭЭЛЕР

ВИЛЬНЮС. Риганың «ГТГ» командазының баскетболчу кыстары ССРЭ-ниң чемпиону атты моон-биле ам он ийиги катап чаалап ап турар. Олар июнь он үште Свердловскиниң «Уралмажын» 53:38 (25:19) сан-биле удуп алгаш, маргылдааның сөөлгү хүнүнүң кандыг-даа түннелериниң хамаарылга чобка чүрттүн бирги чери дээш дөрт дугаар ойнаашкынның тимдекчилери болганнар. Ленинградтың «Спартак» командазы мөңгүн медальды алган.

ЛЕНИНГРАД. Зоналар аразының шыдыраа талазы-биле маргылдааның сескн салышкынынга Ларсен Корчнойга уттурган. Бирн Тукмаковту тиилээн. Глигорич — Эстевасты ашкан.

Куллар — Кузьминниң болган Кинтерс — Таймановтуң ужуражышкыннары хайым болгулаан.

Ульмин — Хюбнер, Рукавин — Торре, Радулов — Смейкал оларның оюннарын сонгаарлаткан.

Таль биле Карповтуң ужуражышкыны делегей чемпиону чораан кижиниң ааражынаан болбайн барган.

• • •

Футбол талазы-биле чүрттүн чемпионнарын клередиринин июнь 13-теги элчегиллг ужуражышкыны элээп-не эки түннелдерлиг болгулаан. Тбилисиниң динамочулары СКА-ны 2:0 санныг утканы болгаш ийи бомбүктүн ийилдиргин Рехвиашвили киир тепкен. Спартакчы Пискарев база-да ийи санны киргген: Москвачылар «Днепрни» 3:1 санныг тиилээнивер. «Зенит» найысыладын «Динамозунга» 2:3 санга уттурган. СЭТА-ның корреспондентизи С. Гавриковтун дыннаткыны-биле алырга, шелдүн ээлери таарымчалыг байдалдарны ажыглап шыдавайн барган болгаш вратарь Волошин база чедимче чок ойнаан. Кол ойнакчыларның составы-биле шолче ээ-не баштай үнген Пудышев тиилелгелиг ушку бомбүктү киир тепкен.

Минскиниң «Динамозу» биле «Карпаттарның» маргылдаазын он бир метрден чевишкиннер шиитпирлээн. Ойнаарының кол шагы сан 1:1 турда доозу берген. Он бир метрден элчежин чевишкиннер соонда түнел — 5:4 болу берген. Минскижилер оон үезинде элээп каш частырларны кылгылаан деп, СЭТА-ның корреспондентизи В. Дутов дыннаткан.

Пайысыладын армейжилери чангыс хоорай чүрттүглары — торпедожуларны кызымаккай демисел-биле 3:2 санга тиилээнивер. «Арарат» — «Шахтёрну» 3:0, «Заря» — «Пахтакорну» — 3:1. «Динамо» (Киев) — «Кайратты» — 3:1 санныг уткулаан.

(СЭТА-ның коро.).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 15-ТЕ
МОСКВАДАН

15.00— Өдүүт телекөргүзүү. «Дактарга». Хей сериялыг уран-чечен телефильм. АКШ. 3-кү серия. «Час» деп операция». 15.50—16.00— Чаңсар. 16.00— Эртемниң болгаш культураның чүгүлээ айтырыглары. «Идеологтуг демисел болгаш шажык». 16.30— Концерт. 16.45— Өдүүт телекөргүзүү. «Леонардо да Винчиниң амыдыралы» деп хей сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 5-кн серия.

КЫЗЫЛДАН

18.00— Телемедээлер. 18.10 —«Кадыкшылга». Дамчыдыыга.

МОСКВАДАН

18.30— Өдүүт телекөргүзүү. Аар атлетика талазы-биле Европаның чемпионады. Мадридтеги дамчыдыыга. (Бижидилге). 19.10 — Чогаалчы И. Виниченконуң чугаазы. 19.30— Өдүүт телекөргүзүү. И. С. Тургенев. «Азырадыкты». ССРЭ-ниң Москвада А. Горький аттыг академиктиг уран театрының фильмизинем.

КЫЗЫЛДАН

20.20— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.30— Шиинниң уланчыыры. 21.30— ССРЭ-ниң улустарының найыралынга турасказаткан Бүгү-эвилелдиң бирги часкы уран чүүл фестивалының түнел концерти. «Киевтиң чазы». 23.00—00.00— Өдүүт телекөргүзүү. «Рейинге ужуражылгалар». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.

АГААР

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Мурнуунөөн уланыышкынның хатты дүргени секундада 5—9 метр барыын районнарга 10—14 метр чедер дыңзыыр. Аларның температуразы дагыыр черлерге 17—21, өскелеринге 27—31 градус изиир.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хатты дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 29—31 градус изиир болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чалбыштаалган дип» (2 сериязы бүтай) 13.25, «Чедиги ок» 10.00, 11.40, 18.00, 17.40, 19.20, 21.00 шактарда.

«ХАА-ХЕМ»: «Ядыты-мелегей-дир, кичээнгейлер» 10.00, 15.00, «Кадай-кыс» 16.50, 18.50, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Агартыңган ат» 15.00, 19.00; «Ынакшылдың назыны» 17.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сапыктыг диверсей» 9.00, 10.40, 14.20; «Черниктиң херээ» 12.20, 16.30, 18.40, 20.40 шактарда.

ЧАПГЫ КИНОТЕАТР: «Шыхбай оолдар» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыралал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-51, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузут киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн бөргенге 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 22503 Чагыг 1761.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографизиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчуу бажың № 1). ТС — 00682

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 140 (9215) | Суббота, 1973 чылдың июнь 16 | 1925 чылда үнезилеттинген. | Өртээ 2 кеп.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

«Мал чемнерин белеткээрин чогуур өйүнде чорудар болгаш колхозтар база совхозтарның 1973-74 чылдар үезинде мал кыштатаашкынынга белеткелиниң талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлеви угландырган. Мал ажылының продукциязын будуреринң болгаш садыл алырының оожум өзүп турары хемыктың мурнунда мал чемнеринге чедишпейн турары-биле холбашкан.

Чамдык областарның, крайларның болгаш республикаларның партия организацияларының, совет болгаш кодээ ажыл-агый органнарының, колхозтар даргаларының болгаш совхозтар директорларының, кодээ ажыл-агыйның тускай эртемнигелериниң кичээнгейин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң угландырган. Мал ажылының продукциязын будуреринң болгаш садыл алырының оожум өзүп турары хемыктың мурнунда мал чемнеринге чедишпейн турары-биле холбашкан.

Чамдык областарның, крайларның болгаш республикаларның партия организацияларының, совет болгаш кодээ ажыл-агый органнары малдың чем-суурун быжыглаарының кураанчылардың болгаш аргаларын ам-даа кошкак ажыглап турар. Хөй колхозтар болгаш совхозтар мал чеми культураларын остуреринң агротехниказының бедик деңнелдиг болурун хандырбайн турар, чайгаар үнген сигненнериң болгаш одар-белчиирлериң продуктуузун бедидер ажылды кошкак чорудуп турар, сиген ажаан алышкынының болгаш малдың өске-даа чемнерин белеткээриниң эң эки хуусаларын эртпиттер чүүлдер бар, мал чемнерин будуреринге, оларны кадагалаарынга болгаш ажыглаарынга дешилгелиг технологияны оожум неттередип турар, мал кажааларын тудар болгаш сөптээр, фермаларны болгаш мал чеминиң цехтерин дериир, кыштагларже мал чемнерин соортур талазы-биле хожудан турар чүүдер бар, бо болза ол ажыл-агыларда мал ажылының байдалынга багай салдарлыг болуп турар.

Мал чемнери белеткээринге керектээр техниканы, сиген далганы белеткээр агрегаттарны, насос станцияларын, одар-белчиирни чалгынналдырып суттарар установкаларны болгаш мал ажылында база мал чемнерин будуреринде хөй күш үнер, чорудулгаларны механизастаарынга ажыглаар өске-даа машиналарны болгаш дериилгелерни колхозтарда болгаш совхозтарда чогуур өйүнде септевес болгаш багай ажыглаарының фактылары бар болуп турар.

Малдың чем-суурун быжыглаары, ажыл-агый бүрүзүнге малдың бедик шынарлыг чемнериниң курлавырын тургузары, мал фермаларын кышка чогуур өйүнде белеткээри, эът, сүт, чуургалар, дүк болгаш мал ажылының өске-даа продукциязын будурер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни ыяап-ла күүседири бо чылын болгаш беш чылдың дараазындагы чылдарда мал ажылын хөгжүдер талазы-биле партия, совет болгаш кодээ ажыл-агый органнарының эң чугула соруулгалары ол болуур деп санавышаан, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларына болгаш Министрлер Чөвүлелдерине, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, «Союзсельхозтехникага», ССРЭ-ниң белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң эът болгаш сүт үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозунга, Центрсоюзка, партияның край, область болгаш район комитеттеринге, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга болгаш райкүүскомнарга база ол шыкаш кодээ ажыл-агыйның төп-черде органнарына СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээткени болза:

1973-74 чылдың кыжының үезинде мал чемнериниң малдың улам долу хандырарына мал чемнерин белеткээр талазы-биле онаалдарны болуп турар байдалды барымдаалап шлавылаар, маңаа онза кичээнгейни сиген, сенаж, силос, сиген далганы, чарбаланы болгаш брикеттээн чемнерни белеткээр талазы-биле планнарны ажыл-агый бүрүзүнге доодур болгаш ажыр күүседиринче база ол шыкаш ажыл-агый бүрүзүнге мал чемнериниң курлавырларын немелдеп кылдыр чыш мооннээр болгаш чөп ажыттаар талазы-биле бүгү курлавырларны ажыглаарынче утпаар;

мал чемк культураларның тарылгазын мал чемнери белеткээр талазы-биле механизастаттынган бригадаларга болгаш авеноларга быжыглаар, ынчангаш оларны эргежок чугула техника-биле болгаш бедик дүжүт алыры ноян чемниүндилгелер-биле хандырар:

тарылганың чогуур өйүнде ажаалдаары, одуруглар аразы үлүдериниң чорударын, бок үнүттер болгаш хоралакчылар-биле демиселдиг, үнүттерни органиктиг болгаш минералдыг чемниүндилгелер-биле немей чемгереринге, база ол шыкаш оларбелчиир черлерин чаашкынналдырып суттарар установкаларны ажыктыг ажыглаарын чогуур өйүнде организастаар;

мал кажааларын, мал чеми белеткээр цехтерин, склад бажыңнарын, силос болгаш сенаж кадагалаар черлерин, кургадыгга черлерин болгаш оларның дериглерин чогуур өйүнде септээрин хандырар;

малды тургузу азыраар үе эгелээлекте мал чемнерин мал фермаларына соортуп чедирерин доозар кылдыр мал азыраар бодуун чемнерин белеткээри-биле чергелештир оларны мал кыштатаадыр черлерге соортуп чедирерин организастаар, оларны онча кадагалаарынга эргежок чугула хемчеглерни база адыр;

кыш ажырар кылдыр артыгар бүгү малдың баш санын ветеринарин талазы-биле хынап, шинчилээрин болгаш мал аарыгларын баш бурунгаар чайладыгынга эргежок чугула ветеринария-профилактика хемчегленнинң комплекизин эрттиргени 1973 чылдың ноябрь 1-ге чедир доозар.

Тарымал сигенниг бүгү шөлдерге болгаш чайгаар үнген оттуг шыналарга база кезер сигенниг опгарларга, өзеннерге, хем унгарынга, аърга-алаактар иштинге, орук хажыылларынга болгаш өскедаа участоктарга мал чемнерин чогуур өйүнде белеткээрин эргежок чугула деп үнелээринче партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарының, колхоз, совхоз удурукчуларының кичээнгейин утландырган. Мал азыраарынга чигир свёкласының, картофель сывын, ногаа ажылындан артыкталыш үнер чүүлдерни база савацны, тараа богун, аъш-чем үлетпүрүнден болган ниитининг чемневилге черлериндеги артыкталыш үнер чүүлдерни эң четчө ажыглаар.

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери 1973 чылда бедүүн болган чулуктуг мал чемнерин белеткээринге колхоз, совхозтарның, өске-даа кодээ ажыл-агый будурүлгелериниң, организацияларының автомобиль транспортун казбаа-биле ажыглаарын хандырар база СЭКП ТК-ниң болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың апрель 24-те үндүрген № 271 доктаалынга дүүштүр будурүлге, албан черлериниң, организацияларның чүк автомобильдерин, чүк соортуп кожуглардың эвилелден киргеш, ол соруулгаларга ажыглаар хүлээлгелиг.

1973 чылдың планында айыткан мал кажааларын тударын дүргедиринге, ажыг-

(Уланчызы 3-кү арында).

Л. И. Брежневтиң америк журналистер-биле беседазы

Июнь 14-те СЭКП ТК-ниң Чигине секретары Л. И. Брежнев Кремльге парламентиң радиожук болгаш телевидениениң кол-кол америк органнарын Совет Эвилелинде телээлеп турар болук америк журналистерни күлээп алган.

Беседа үезинде Л. И. Брежнев оон Американың Каттышкан Штаттарынче баар деп турарынга холбаштыр корреспондентилерниң айтырыгларынга харыылаан. Л. И. Брежнев аңаа холбаштыр совет-америк харылзааларны моон соңгаар улам тварымчалыг кылдыр хөгжүдеринге эки аргалар барын онзалап демдеглээн. Чогум-на ол дугайын АКШ-тың президентиниң Р. Никсон-биле беседалажыр деп турар. Президент Р. Никсон-биле бистиң Москвага ужуражмышкынывыс эки эгезин салганын демдеглексеп тур мен деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Бистер мынчан совет-америк харылзааларны хөгжүдеринин принципиалдыг үндезининиң дугайын дутурушкан бис, ол дээрге, «Совет Социалистиг Республиктер Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында бот-боттарының харылзааларының үндезининери» деп документиге 1972 чылдың май айда Москвага ат салганы болур. Москвага ужуражмышкын соонда чүүл-бүрүү адырлар талазы-биле ийи таланың боттуг харылзааларын калбартырының ажыктыг дүржүлгазы аңаа база немешкевидир.

Совет-америк харылзааларының тварымчалыг хөгжүдеан ийи чурттуң — Совет Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының улустарының эрге-ажыктарынга, тайбыңны болгаш делегейге аймыл чок чоруктуу быжыглаарының херээже дугаар дээрги чигааның чөк деп, Л. И. Брежнев демдеглээн.

Вашингтонга болуур чугаалажышкынывыннарга чогум кандыг тодаргай айтырыгларны чугаалажыр кеергүл дээрзиниң дугайында айтырыгга харыылаан, СЭКП ТК-ниң Чигине секретары, оон бодап турары-биле адырга, совет-америк харылзаалар талазы-биле түңү кылганының түпелиин үндүрер, келир үеже чаа чугула базымны кылыр арганы АКШ-тың президентиниң-биле ужуражмышкын бээр деп чугаалаан. Кандыг ыңдыг базымнарыл ол дээрги — чугаалажышкынывының үезинде тодараттынар. Ынчалза-даа хамыктың мурнунда бистиң чурттарывыстың аразынга харылзааларны улам хөгжүдеринин айтырыглары, а келирүндө барып тайбыңны болгаш аймыл чок чоруктуу совет болгаш америк-даа улустарының, база өске бүгү улустарының эрге-ажыктарын баатаар быжыглаарының айтырыглары болуруун амыдыраштан чугаалаан болуур.

Делегейниң дыка хөй айтырыгларының талазы-биле бистерниң санал-оналы солчуруувус база алдан болбайтпаан деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Л. И. Брежнев делегейниң ниити байдалын таймылбырлаан, амгы үеде делегейде байдал дыка аңгыраан деп чугаалаарының бүгү үндезининерү барын демдеглээн. Ол болуушкунга сөөлгү үеде совет-америк харылзааларының экижээни болдунуң салдарын болгаш ажыктыг дузаазын берип турар.

(СЭТА).

Л. И. Брежнев социалистиг чурттарның элчиннерин хүлээп алган

Июнь 14-те Кремльге СЭКП ТК-ниң Чигине секретары Л. И. Брежнев социалистиг чурттарның элчиннерин — Вентр Улус Республиканың Д. Рапанин, Вьетнам Демократтыг Республиканың Во Тхуи Донгту, Герман Демократтыг Республиканың Х. Биттнерни, Көрей Улус-Демократтыг Республиканың Квон Хи Генин, Куба Республиканың Северо Агирре дель Кристону, Польша Улус Республиканың З. Новакты, Румынин Социалистиг Республиканың Г. Бадрусту, Чехословак Социалистиг Республиканың Я. Гавелканы, чурттарының херектериге тур бүүдүрттүргеннерин—Болгарин Улус Республиканың К. Атанасовту, Моол Арат Республиканың Ш. Дагваны, Социалистиг Федеративтиг Югославия Республиканың М. Верешти хүлээп алган.

Найыралдыг беседа үезинде Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXIV съездиниң, ТК-ның апрель (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга кончаар боттандырып турарының дугайын, тоску беш чылдың үшкү, шиитпирлиг чылының соруулгаларын күүседир дээш совет улустуң кайы хире бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы кедүрүлүшкүн-биле ажылдап турарының дугайын чугаалаан.

Совет улустуң, ажы-дунма социалистиг чурттарның улустарының, депшилгелиг бүгү кижи төрелгетениин чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турары Тайбың программазын боттандырып чорудар талазы-биле СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ажыл-чорудулгазының коллективиниң дугайын Л. И. Брежнев чугаалаан. Дүшкүүрлүг чоруктуу чавырылдырарыңче, яазы-бүрү ниитилел-политиктиг тургузуулуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннарының, чурттарның деп эргелиг казы ажылдажылгазының принциптерин делегей харылзааларының практиказынга боттандырарынче угланган болуушкуннарының чугула ужур-дузазын база демдеглээн.

Тайбың дээш демиселге социалистиг чурттарның дугуржулгалыг хөделиишкинин дүшкүүрлүг чоруктуу улам чавырылдырарынга, делегей байдалынга тварымчалыг байдалды быжыглаарынга идиглаг бооп, бүгү улустарның үндезини эрге-ажыктарынга болгаш күзел-соруунга дүгжүп турарын беседа үезинде онзалап демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң ажы-дунма социалистиг чурттарның элчиннери-биле ужуражмышкыны чылыг, чүректиг ханызындан байдалга эртпеи.

Беседага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чигине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков олар кирипкеннер.

Л. И. БРЕЖНЕВ КУБАНЫҢ ЭЛЧИНИН ХҮЛЭЭП АЛГАН

Июнь 14-те СЭКП ТК-ның Чигине секретары Л. И. Брежнев Куба Республиканың ССРЭ-де элчизи Северо Агирре дель Кристону хүлээп алган.

Беседа үезинде Совет Эвилели биле Куба Республиканың аразынга харылзааларны көгжүдеринин, совет-куба найырадылы быжыглаарының, а ол шыкаш делегейниң чаидык айтырыгларының талазы-биле санал-онал солушкан.

Эш Л. И. Брежнев эш С. Агирре дель Кристога оңу элчиниг томуйлаанзы-биле байыр чедиргеш, акы-дунма ёзүнүү совет-куба харылзааларын улам быжыглап, көгжүдер талазы-биле ажылга улуг-улуг чедишкиннерлиг болуруун аңаа күзээн.

Беседа чылыг, чүректиг ханызында байдалга бооп эртпеи.

ЭСМ-НИҢ КӨРҮЛДЕЗИ ДООЗУЛГАН

«Социалистиг чурттарның чаңгыс эвй электроннуг савалга машиналары» деп делегей делгелгезиниң ажыны июнь 14-те доозулган. Ону Москвага, ССРЭ-ниң УАЧД-те эрттиргеп, Аңаа ССРЭ-ниң, Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның болгаш Чехословакияның специалистериниң кады ажылдап тургаш, кылганы ЭСМ-ниң «ог-бүдезинниг» үшкү салгалының машиналарын делгеп көргүскеп.

Ол делгелгеге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү А. П. Кириленко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретарылары В. И. Долгих, П. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылары Н. К. Байбаков, В. А. Кириллин, В. Н. Новиков, Л. В. Смирнов, ССРЭ-ниң болгаш социалистиг чурттарның министерстволарының база ведомстволарының удурткучулары барып чорааннар.

Ол делгелгени делегейниң хөй-хөй чурттарының специалистери дыка сонуургаан. Аңаа чартык миллион хире кижи чораан.

Делгелгениң киржикчилериниг ССРЭ-ниң Садыл-үлетпүр палатазының хүндүлүг дипломнарын болгаш тураскаал алдыг медальдарын тыныскан. (СЭТА).

Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң дугайында Р. Никсоннуң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чигине секретары Л. И. Брежнев-биле оон кылыр деп турар чугаалажышкынынары совет-америк харылзааларны улам экижидериге идиглаг дээрзинге бүзүрээрин АКШ-тың президентизи Р. Никсон илереткен. Р. Никсон ол дугайын телевидениеге чүве чугаалаан, медеглээн.

«Келир понедельникте СЭКП ТК-ның Чигине секретары Леонид Брежнев-биле бедик деңнелге ужуражыр мен—деп, АКШ-тың президентизи чугаалаан.— Ол ужуражмышкынга ай-айы-биле үргүлчүлеп келген белеткелге үндезилээш, бистиң аравыска калбак консультацияда болгаш чугаалажышкынга үндезилээш, бистиң ужуражмышкынарывыстың түңнели шериг чарыгдалдарын болгаш дайын айылгын-даа азаңеждиривге чаа улуг деңнелге, делегейниң аң шыырап ийи чурттарының аразынга эң дээрге болгаш ажык-дузалыг харылзааны тударынын оруунга бурулгаар шимчээшкин болур деп бүзүрелдин-биле чугаалаар мен».

Төрээн чуртка эки шынарлыг хөй дүктү берээл!

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ ДООЗУЛГАН

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА-ның корр.). Хой ажылының талазы-биле Бүгү-россиянның чөвүлел хуралының ажылының сөөлгү хүнүнде эртемденнер болгаш специалистер Ставропольдуң хой ажылдыг мурнакчы ажылгыйларынга барып чорааннар. Олар оон соонда республикада хой ажылының амгы байдалының болгаш ону хөгжүдериниң перспективаларының айтырыгларын чугаалажырын үргүлчүлээн.

Ставропольдуң дружулгазын өөренириниң үезинде хуралдың киржикчилери улуг-улуг механизастаттынган шелчүштерге хойну интенсивтиг семиртиш, азыраарының аргазынче оңза кичээнгейни салганнар.

Чөвүлел хуралга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы Н. Ф. Васильев чүве чугаалаан.

Хой кыргыдаашын, мал чемниниң белеткелин леднишкинниг чорудуп, хой ажылының продукциязын будуреринге көвүдедир талазы-биле күрүне даалгазын ыяапла күүседирээн чедип алырынче хуралдың киржикчилери Россия Федерациязының бүгү хойжуларын кыйгырган.

Чөвүлел хурал киржикчилери СЭКП ТК-ның Чигине секретары эш Л. И. Брежневке чагааны улуг сорук киришкин-биле хүлээп алганнар.

МАССАЛЫГ ЭГЕЛЭЭН

Тандыда «Коммунизмниң херели» колхозтуң кыргылда пунктузунда бо хүннерде ажыл хайнышкынныг. Аңаа хой кыргыдазынга июнь 10-да массалыг-биле эгелеп киргеи.

Электриллиг 48 хачы бар. Оларда колдуунда дружулгалыг кыргыкчылар ажылдап турар. Кызылдың кодээ ажылагый техникумундан дузалажыры-биле чедип келген 22 студент хойну дүргеп аргабиле кыргып турар. Хойну ход хачыры-биле кыргыгырында 50 кижи бар. Олар база-ла дружулгалыг кыргыкчылар.

Баштайгы хүннерде 2677 баш тогударын кыргаан, оон 2821 кг дүктү алган. Бир башка онаалтыр 1,2 кг болуп турар. Чогум улуг хойларның болгаш иттерниң дүгү ам-даа хозаваан, оларны арай сөөлүредир кыргыыр апаар.

Кыргылда пунктузунуң хүнде будурукчулуг 1000 баш хойну кыргып болур. Амгы-ында хүнде 800—900 баш хире хойну кыргып турар.

Дүктүн чидиримн болдурбазынче, хойну эки шынарлыг кыргыырынче болгаш дүктү болур-чогуурун-биле классеталарынче улуг кичээнгейни салган. Кыргылда пунктузунда улусчу контрольдун 6 кижилиг тускай постуун тургускан. Контролёрлар ажылдың шынарын дуза-ла хынап көрүп турар.

Тус-тус кыргыкчылардан мурнакчылар ам безин илереп келген. Эки шынарлыг, хой дүк дээш чарыш калбаргаң. Оюн Сүрженмаа хүнде 42 кг дүк кыргыыр нормазының орнунга 48 кг чедирип. Оюн Чыртай-Уруг 47 кг-ны кыргып, мурнуку одурүгдә чорун турар. Хоочун кыргыкчы, пенсионер Оюн Сумбаалай олардан база-ла дузалайын турар.

Колхоз бо шиитпирлиг үшкү чылда 61 тонна дүктү күрүнеге садар хүлээлгелиг. Ону күүседири-биле дүк чидиримн болдурбас, хой ажылында бо чугула кампанияны организастыг, бедик деңнелге эрттирер дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

К. ООРЖАК,
колхозта партия организациязының секретары.

ДҮК ДЭЭШ ТҮЛУКТЭЭН ИШ

Хову-шөлдерниң чаагай дүжүдүн ажаары дег хой кыргылдазының түлүк үези балала чымыштыг. Дүктүң үнезини алдынга деңнеп, «чымчак алдын» деп адааны таварылган эвес. Бо чугула ажыл бистиң республиканың ажыл-агыйларында калбаргаң.

Кав-Хем районнуң «Бурунтаар» совхозтуң төвүнде кыргылда пунктузунга чоонышулаш кээрге, оон түңгаксыг чыды дораан-на думчукка кээр. Хойларны кыргаш салыптарга, «иистей тонуун» үштүп каавытканынга өөрөзинг, өөрүнүң аразынче дешкилеп кире бээрге, кыргыттынмаан хойлар ону чыдыыргап, «бистерни база дүргеп кыргыыр болза» дээзинг «адаарган» турарлар.

Электриллиг хачыларның бизин чидидип турган кижите чоонышулай бердим. Ону Хивгет Санар-оол дээр болду. Бир кыргыкчы эр аңаа хачыныың бизин чидиттирип алган хылбаң ак иртчигештн кыргый берди.

— Бо бистиң мурнакчы кыргыкчыларывыстың бирээзи —Ефим Доржу-дур. Хүнде 25 ажыг хойну кыргып турар кижи—деп, Санар-оол тайызырлай-дыр.

Доржу-биле чугаалажы бээрримге шылап-да хүн-нормазын ажыр күүседип, хой бүрүзүндеи-не 3 килограмм ажыг дүктү кыргып ап турар болду. Ол өйде совхозта хой салбырының зоотехниги Василий Степанович Пашинин чедип келдим. Оон-биле кыргылда дугаймында чугаалажырымга мынчаар чугаалай-дыр:

— Бистиң совхозтуң кыргыза чогуур 5400 ажыг баш хою чаштыс салбырда турун турар. Бо шиитпирлиг чылда 19 тонна дүктү күрүнеге дужаар хүлээлгелиг бис. Бо хүннерге чедир Чамыяң Сан-чаанын, Далдан Дамбаанын дээш дөрт коданны кыргып доостувус. Бөгүн Сереп Салчактың аныяк иттерин кыргып турарывыс бо. Бо коданны кежээдеи бээр доозар боор бис.

Кыргылда пунктузунда шүүтү 18 кижи электриллиг хачылар-биле ажылдап турар болду. Оларның аразында Виктор Байыр-оол, Динзеңмаа Төгүс-оол, Чаш-Уруг Санар-оол, Анна Черменова дээн ышкаш кыргыкчылар мурнакчы одурүгдә чорун, бедик темп-биле ажылдап турарын көрүп, оларның кыргаан дүгүн денавлежип, кады хөөрештим-даа. Кыргыкчыларның тура-соруу Төрээн чуртка хой дүктү бээримче үлаапганың кижи дораан-на эскерип каар.

Пунктуда эскертимее-даа болза, чугула ажылды Виктор Черменов кылып турар болду. Ол боду комбайнер кижи. Кыргылда үезинде пунктуда механиктеп турары ол. Хачылар бертинге бээр иймкпе, оларны ой-шаанда аштап, үзээри дээш элээн хой ажыл аңаа онаажып турар.

Деңнелээн дүктер Лиза Байыр-оол биле Нина Санар-оолга кээ-ле тур. Олар дүктерин хынамчалыы коччуг чаазып, шынарывын айбыбиле киптерге суп, бокту дүктерин өске черже үзе салып турда Василий Степанович чугаалай-дыр:

— Кыргылда үезинде кол чүүл — оон класстаашкыны. Ол ажылдан кирер орулга коччуг хамаарыыр. Класстаашкында бистиң бо кыстарывыс база багай эвес ажылдап турар деп бил.

Бүреп-Хемде бо пунктуга ажыл эртенгинин 7 шактан ажеэлеп-ле хүн бүрүде-ле үзүктел чок уламчылап, кыргыттынган «чымчак алдынны» машиналар Сарыг-Сепче соортуп турар. Кыргыкчыларның аразында социалистиг чарыш калбаргаң. Оон түңнелин беш хонуктап үндүрери болгаш мурнакчыларны шаңнап-мактаары корлуттеп. Кыргыкчыларның мурнунда кол соруулга — кыргыдаңы июнь 27-ге чедир бүгү доозары болуур.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТА: кыргыкчы Е. Доржу ажыл үезинде.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ИЙИ ЧЫЛЧЫЛАР ЧОК ТУРУП БОЛУР

1972 ЧЫЛДЫҢ июнь 20-де СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдели «Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезинче» шилчилгени дөзар болгаш ниити билиг школаларын улам хөгжүдер дугайында» доктаалды үндүрген. Республиканың партия болгаш совет органнары школаларның башкылар коллективтери-биле кады ниити билиг школаларының ажылын өкижидер дээш, эвээш эвес чүүлдерни кылган. Чижээ, Бүрен-Хем, Мөрен, Барлык школаларының өөредилге-материалдыг баазазы быжыккан, школалар бедик мергежилдиг башкылар-биле хандыртынган. Амгы үеде республиканың школаларында 3200 хире башкылар ажылдап турар, оларның хөй кезии дээди эртемниг.

Школалар четкизин шын тургузар талазы-биле хемчеглер база алдынган. Өөн түнелинде бичии эге школалар саны кызырылган, а улуг ортумак школалар көвүдээн. Ам бисте 63 ортумак, 70 сес чыл, 26 эге школа бар. Олар республиканың бүгү аныяктарынга ортумак эртем бээрингө четчир.

Школаларның көвүдээни, оларның материалдыг баазазының быжыкканы бүгү-ниити өөредилге дугайында хоорайлуну чедиишкинниг күүседир арганы биске берген. 8 болгаш 10 класстар доозуп турарларның саны чыл бүрүде өзүп турар. Аңаа школалар чанында интернаттарның ужур-дузазы кончуг улуг.

Дыка хөй школаларның кабинет системазынче шилчээни база эки болган. Ам бистиң школаларывыста 388 кабинеттер болгаш 150 мастерскаалар ажылдап турар. Школаларда өөредилге кабинеттериниң хөй нурузу техниктиг керекселдер, өөредилге пособиелери, карталар, схемалар болгаш таблицалар-биле дериттинген.

1972 чылда республиканың школаларынга 34 бүдүрүлге бригадазы, 18 ыяш ажылагыйлары тургустунган, олар-га 2 муң ажыг өөреникчилер ажылдап турган. Эрткен чылын 200 хире оолдар автомобиль болгаш трактор башкарар өргени алгаш, колхозтарга болгаш совхозтарга ажылдап арткан.

Сөөлгү чылдарда ниити билиг школаларынга партийжи удуртулганың стилинге болгаш аргаларывыга чамдык экижидилгелер болгулаан. Партияның Кызыл хооркому болгаш райкомнары школа ажылынче ханылап, өзүп орар салгакчыларның өөредилгезинге, кижизидилгезинге улуг дузаны чедирип турар апарган.

Республиканың школаларында эки чүүлдер хөй. Ынчалза-даа четпестер ам-даа бар. Чыл бүрүде-ле бүгү өөреникчилерниң 5 хуу хирези чаңгыс класска ийи чылда артып каап турар. Аңаа холбаштыр школалар ийи чылчылар чок ажылдап болур бе деп айтырыг чайгаар-ла тургустунуп кээр. Чүрттүң болгаш бистиң республиканың хөй-хөй башкыларының дуржулгазындан алырга, школалар ийи чылчылар чок ажылдап болур. Эрткен 1971—1972 өөредилге чылында биске дөрт школа, 700 класс, 910 башкы багай демдек чок өөредилгени чедип алган болгай.

ССРЭ-ниң чыдыышкын министри эш М. Прокофьев мынча дээн: «Элээди ургларның чамдыызы 8 болгаш 10 класстарны чогуур үезинде дооспайн баар чорук бар. Оон кандыг-даа чылдагааны чок болгаш турбас-даа. Генетиканың, физиологияның, психологияның-даа талазындан алырга, ургларның сайгыралынга болгаш өөредилгезинге шаптыктаар хире төрүмел чөөндактар чок. Оларның чамдыктарының өөренири эки, чамдыктарының арай хиреліг-даа болгулаар-ла, ынчалза-даа артем-билигни кижи бүрүзү чедип ап шыдаар».

Республиканың дыка хөй школалары өөредилге-кижизидилгелиг ажылды чедиишкинниг чорудуп турган, чаңгыс класска ийи чылда катап олурар чорукту барык үзүткап алган. Чижээ, Турандан № 1 ортумак, Сушта, Бүрен-Хемде, Чаа-Суурда сес чыл школаларында өөредилгениң хуузу бедик. Оларның чедиишкиннериниң чажыды чүдел? Ол школаларда найыралдыг, перспективаларын билир башкылар коллективтериниң тургустунганында.

Чижээ, Туранда № 2 школаны (директору Б. Араптан) көрээлиннер. Ында башкылар коллективи перспективтиг план ёзугаар, чогаадыкчы ёзу-биле эптиг, демниг ажылдап турар. Ол школада өөредилге чорудулгазын доктаамал аналитээп, хынап, ажык кичээлдерни эрттирип, башкылар боттарының арга-дуржулгазын солчуп турар. Ында бүгү башкылар өөреникчи бүрүзүнүң онза чүүлдерин өөренип, хожудап турарлар-биле тускай ажылды кылып турар. Оон түнелинде школа өөредилге талазы-биле мурнакчыларының одуруунче үнүп, ССРЭ-нин тургустунганының 50 чыл ооң-биле холбаштыр СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүдели-нин Хүндүлел бижин-биле шаннаткан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтыышкыннарынга дүүштүр республиканың школаларында башкыларның чогаадыкчы идепкейи өскен. Чижээ, Таңды районнуң Элегес школазында тыва дыл башкызы Демьян Ёнданович Оюн ур чылдарда ажылдап турар. Дуржулгазы улуг-даа болза, ол кичээл бүрүзүнге хынамчалыг белетженип турар. Ынчангаш оон кичээлдери ургларга сонуурганчыг эртип турар болгаш ол бодунуң эртеминге өөреникчилерниң чүс хуу өөредилгезин чедип алган. Ак сеткилдиг күш-ажылы дээш Д. Оюнга РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы деп атты чоокта чаа тывыскан.

Кызылдың № 7 школазында даштыкы дыл башкызы А. И. Казанцева каш чыл дургузунда бодунуң эртеминиң талазы-биле багай демдектиг өөреникчилер чок ажылдап келген.

Школалар болгаш башкылар ийи чылчылар чок ажылдап болур дээрзин үстүнде чижектер бадыткап турар. Ол белен эвес, ынчалза-даа черде чедип ап болдунар. Мурнакчы башкыларның арга-дуржулгазын өөренип, нептередип, башкы бүрүзүнүң харыысалгазын бедидери чугула.

Коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларынга, эртемтехниктиг депшилгенин негелдеринге дүүштүр школаларның ажылын чаа чадаже көдүрерин СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң доктаалынга онзалап айыткан. Школалар аныяктарга бойдус болгаш ниитилел хөгжүдезиниң хөойлуларының дугайында ханы болгаш быжыг билиглерни бээр, марксисчиленинчи үзел-бодалдарга кижизидер, идепкейлиг күш-ажылчы база хөй-ниитичи ажыл-чорудулгага белеткээр ужурлуг.

Ынчаарга чамдык школаларда бо кол сорулгалар четпес шиитпирлеттинип турарын чугаалавас аргажок. Чижээ, Шуурмак, Чыргаланды, Суг-Аксы, Азас, Шекпээр, Тээли, Кызыл-Мажалык школаларында өөредилге чүгле 80 ажыг хуу болгулаан. Ол школаларның дыка хөй өөреникчилери чаңгыс класска катап олурып турар. Ниитизи-биле алырга, бистиң республиканың школаларында ийи чылчыларның саны ам-даа кончуг хөй. Ортумаа-биле РСФСР-де бүгү өөреникчилерниң ийи хуузу ийи чылчы боор турда, бисте олар беш хуу чедип турар. Ындыг байдал-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Школалар удуртукчуларының хүлээлгези — өөредилге-кижизидилгелиг ажылче ханылаар, бүгү башкылар кичээлдерни бедик деннелге эрттирген турарын чедип алыры болур.

Республиканың школаларының башкылары боттарының ажылынга мурнакчы арга-дуржулганы ажыглап, орта үндезилээш, өөреникчилернин билиинин шынарын бедидип, чаңгыс класска катап олурар чорукту болдурбас дээш демисежири чугула.

П. КИСЕЛЕВ,
СЭКП обномунуң эртем болгаш өөредилге чөрлериниң киидизиниң эргелекчизи.

ДААРТА ШУПТУ СОҢГУЛДАЖЕ!

КОММУНИСТЕРНИҢ БОЛГАШ ПАРТИЯ КЕЖИГҮНҮ ЭВЕСТЕРНИҢ БУЗУЛБАС БЛОГУНУҢ КАНДИДАТТАРЫ ДЭЭШ

Июнь 17—чер-чер Советтеринге соңгулданың хүнү! — бо сөстер республика найысылдалының чонун бүдүн ай дургузунда сагындырып, кыйгырып келген.

Эрге-чагырга органнарынга боттарының толээлекчилерин шилиндектеринин ниитилеп шилип, шыптарангайларның иштинден шыгаш тыпкаш, депутаттарга кандидаттарын соңгукчулар адаанвар. Агитаторлар оларның ажыл-ижин, намдарын соңгукчуларга калбаа-биле таныштырган. Ооң-биле кады депутаттың кандидаттарының соңгукчулар-биле ужуражылгалары база болуп эрткилээн. Хоорайга шупту 20 агитпункт ажылдап турган. Оларның иштинде респотребсоюзта агитпункт (эргелекчиан М. П. Ткачев), Пионерлер бажыңында — (эргелекчиан эш Ф. А. Тарасов) олар эң эки ажылдаанвар. Аңаа лекцияларны, беседаларны доктаамал организастап кэлген. Соңгулдага белеткелдиң үезинде чыгдынган агитас-массалыг ажылдың дуржулганын улам байыдып, агитпунктуларны политмассалыг ажылдың төп чери кылдыр хевээр арттырарының хемчегерин СЭКП хооркому төлевилеп алган.

Бүгү белеткел доозулган. Ам хамааты кижиниң хүндүлүг хүлээлгезин күүседириниң байырлалдыг минуталары чоокшулаан. Ол болза соңгукчунуң Совет арге-чагырга органынга болдунуң төлээлекчизи дээш бадылаашкынын бээривиц үези-дир. Соңгукчу ооң даразында соңгулдага чедир кады ажылдаар айбычызы-биле аразында харылзааның эге үжүүн тургузар, оларның аразынга үзүлбес хөрлээа, пайырал быжыгар.

Ынчангаш соңгукчулар соңгулдага бүгү тала-биле ияк белеткеидиг ужуражырының ужуру-даа ында. Эрткен соңгулдада соңгукчан, чоннуң бүзүрелиин, идегелиин шынаыдып шыдаан элээн хөй эштерни чон база катап депутаттың кандидаттары кылдыр адаан.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутаттарының кандидаттарынга яазы-бүрү айбан-хүлээлгелиг, мергежилдиг 187 эр, херээжен кижи депшиттирген. Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бүзүлбас блогунуң быжыын депшиттирген кандидаттарының социал байдалы болгаш оларның ажыл талазы-биле мергежилги тодаргай херечилеп турар.

Кызыл хоорайның Каа-Хем суурнуң чурттакчылары — Каа-Хемниң № 3 соңгулда округунуң соңгукчулары «Көк-Тей» совхозтуң директору Александр Варфаламеевич Казанцев дээш Мугурнуң мурнуу талазының № 60 округунуң соңгукчулары боттарының бадылаашкыннарын бээр.

Тываның авиабудурулгезиндеи депшиттирген депутаттың кандидады, самолёттуң командири коммунист Канчыр-ool Чимитович Куулар агаар делгемнеринге эжиндирип чоруп турда, «Кара-Хаак» совхозтуң Төптүң № 190 соңгулда округундан кандидат Мария Дмитриевна Бутанаева бедик дүмүттү өстүрүп ажылдап турар. Авиацияның чөөн талакы соңгулда округунуң соңгукчуларының бадылаары РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Арыя Араптановна Алдыоол коммунизмниң келир үеде тургузукчуларын кижизидип, башкылап турар. Каа-Хемниң тудуг-сентелге эргелелинде бызаңчы, партия кежигүнү эвес Барый Хаписович Галиев чаштарга болгаш улуг назылыг чурттакчыларга делгем, чылыг, чырык бажыңнарны тутчуп турар.

Найысылалдың чурттакчыларының депшидип үндүргеи депутаттың кандидаттарын ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңун бүгү адырларын хаара тутказ кижилер болур. Ол болза коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң бызыын база катап бадыткап турар.

С. ТАМБА.
«Шынның» тускай корр.

ТӨЛЕПТИГЛЕР

Чер-чер Советтеринге соңгулдага, белеткелин кайы хире доозуп турарының дугайында СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи К. К. Хомушкунуң бистиң корреспондентивиске чугаалаавы болза:

— Чөөн-Хемчик районнуң девискээри улут. Манчүреэтен агелээн, Кошкарлыг тайгазынга чедир, Чыргакының Тере-Адардан Хемчиктиң Шом-Шумга чедир малчыннар көжүп, хой, ошкузун, ынек, чылгызын семиртип турар. Июнь 17-де — чер-чер Советтеринге соңгулда хүнүнде районнуң бүгү соңгукчулары 24 соңгулда участоктарынга кээп, бадылаашкынын бээр.

Соңгулда участоктарының белеткелин хынаан, ында бүгү кылза чогуур ажылдар доозулган дээрзинге бүзүрелдиоон даргалары илеткээн. Партия райкомунуң бюровузунга Чадаана хоорайда тургускан 4 соңгулда участоктарының эргелекчилериниң илеткелин дыңнаан. Оон ап көөрге участоктарда кабиналар кылдынган, комиссияның ажылдаарынга таарыштыр дериглерни дооскан. Соңгулда документилерин соңгулда комиссияларынга хүлээдип берген.

Соңгулда участоктарының эргелекчилериниң сургаалда хуралын кылган болгаш чөрчеже райкомнуң төлевилери аъттанныкан.

СОҢГУЛДАГА БЕЛЕН

Ыраккы коданнарда малчыннарга баар машина, ат белеткеттинген.

Радио, телефон харылзаазының үзүктел чок ажылдаарынга магадылалды тургускан. Участоктар бүрүзүндө дежурный монтёрларны быжыглаан.

Оң ыраккы соңгулда участоктары — Өртең-Арыг болгаш Манчүреэто радиостанцияларны чедирген, олар ам ажылдап эгелээн.

Ынчангаш ниитизи-биле районда соңгулдага белеткелдер доозулган, бадылаашкынга белеп.

ФЕРМАЛАРГА МЕХАНИЗАЦИЯНЫ ЭКИЖИДЕРИНИҢ АРГАЛАРЫ

Сөөлгү чылдарда Тываның фермаларында бүдүрүлге чорудулгазын механизастаарының дениелги элээн өскен. Ынчалза-даа ниитизи-биле ол денвел ам-даа дыка куду болуп турары мал продукциязының бот-үнезиниң бедик болурувга чедирип турар. Хөй күш үнер ажылдарны бүрүнү-биле механизастаан фермаларга: Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Краснояр фермазы, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Өөк» совхозтарда болгаш Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйының сут-бараан фермалары хамаарлыг. 1973 чылдың январь 1-ге чедир муң баш бүрүзүнге онаалтыр 135 инекти механизастаар арга-биле суглаарын, 220-ин машина-биле саап, 65-жиге чемни механиктиг арга-биле үлеп баан чүгле 73 баш инектиң одээн транспортёр болгаш бульдозер-биле аштап турган.

Кышкы үеде ТСН хевирвиң транспортёрларының ол одек чүтүүр кезээниң болганчок доңа бээр, ол одекти боле дыртар илчирбелеңчек кожуглуг халбаңнарвың ажылдаары бергедээр болганындан, одекти ындыг арга-биле аштаарын механизастаарының айтырыын шиитпирлеп шыдавайн турар. Оон ыңай, ынчангаш ындыг кажаала демги одекти үзүктел чок холуй булгап, шимчедип турар болганда, күш-ажылдың санитарлыг арыг-шевер байдалын бакшырады бээр. Транспортёр-биле чемни кормушкалар иштинге үлей салыры база-ла үреліичел черлерни-ле хөй. Хереглеттинип турар автосуттарыкчылар (ПА-2) клапанның ковеглеп каап черинден үргүлүү сут дамдылаар ужурунда, агаарны улам өл-шык болдуруп, инек кажаазын малгашталдырар.

Механизациянның дыка хөй айтырыгларын амгы үеде шиитпирлеп болур. Чижээ, мадды суттарарын долузу-биле механизастаарын боттандырар дээ, үстүнде айытнан суттарылгадан чайлаар, а оон орвунга инек кажаазын дургээр чыскаай турусказа, сугнуң деңелгин тудар салдан турар поплавоктут (чиик бөөшкүннүг) демир кудукчугаштарны ажыглаар керек.

Малга чем үлээр кылдыр КТУ-10, азы ПТУ-10 деп сөөртүр үлекчи агрегатты ажыглаары таарымчалыг. Ындыг үлекчилер ажыл-агыйларда-даа, «Сельхозтехниканың» садыг черлеринде-даа бар болгаш одарның нийлдирээн малга савадың, сигеннин, силосту болгаш сенажты каап бээр кылдыр бистиң байдалывыска МТЗ-50 тракторга сөөртүп ажыглаар. Концентраттыг чемнерни каап үлээринге ажытлаарыбиле үлетпүр КУТ-3,0-А деп агрегатты бүдүрүп үндүрүп турар. Ону база-ла демги трактор сөөртүр. Үстүнде агрегаттарны шаладан 2,8 м бедик дээнирииг кажаага, ийикпе, азы дашпытгаа, кормушкалар аразы-биле эртер орууның калбва 2,4 м, а кормушканың бедии 0,7 метрден ашпас болза хереглеп болур. Чаңгыс ындыг агрегат 800 баш инектиг фермага тургузу-даа азыраң, семиртилгө малын-даа чемтерип, чайгы үеде саар инектерни немелдө чемгеридебиле хандырып шыдаар.

Ол ышкаш мал өдөөн аштап, арыглаарын механизастаар айтырыгны база-ла шиитпирлеп болур. Ынчалза-даа орта чамдык капитал салыышкынны херек апаар. Ол дээрге, ГДР-де, ГФР-де, АКШта, Бельгияда, Голландияда болгаш Швецияда калбаа-биле нептерээн арга болур, өдек инек кажаазындан боду агып үнер кылдыр кылыр система-дыр. Ол арганы Совет Эвилелиниң 1964 чылдан бээр чедиишкинниг ажытлаан эгелээн. Оларга Курган областта «Котовский», Омск областта «Лузинский» биле Ленин аттыг совхозтар хамааржыр. Өдектиң боду агып үнер системазы суук одектиң чыптыныкчал-тудушкак шынарын ажытлаарынга үндезилеттинген. **Бирги чүрүктө** одекти ынчаар арыглап, аштаар системаның схемазын көргүскен. Өдектиң агымы аңаа удурланышкак таладан кылынган кел чыдыр. Ол тыгылган агымның күжүбиле одек канал дамчыштыр агып үнер. Каналдың дувуи дыка дески кылып алыр, ооң ужунга деспек кылып каар, ол дээрге чүгле ук системаны ажыладыр ойде кудуп каар сугнуң деңелин тудар. Каналды 150 деп маркаңыг бетонундан кылыр, хөрзүнче каналдан инектиң сидии сыстып төгүлбезин дээш ооң дувуи болгаш ханаазын суук шил холумактыг холуксазыбиле чаап каар. Одек суук чүүдүң кыры-биле аккаш, деспекти ашкаш, өдек чылыр тускай черге келир.

Ындыг кажааларга инектиң адаанга чүвө чатпайн, ону багалар. Инектиң турар черинин узуну 140—150 см, а дооразы — 110 см кылдыр кылып алырга, ооң чаңгыс углуг турарынга эптиг. **Ийиги чүрүктө** чем үлекчилиг болгаш одек боду агар системалыг кажаанын схемазын көргүскен. Каналдың кырын 20—22 мм диаметрлиг кан сувургап-демирден кылган хана-каравтар, ынаар инек даваны кирбенин дээш од демирлериниң хана-каравн 25 миллиметрден эрттирбес. Өдек агар каналдың узуну 30 метрден эртпес, а дооразы — 85 см, ханызы — 95 см болур. Каналдың дувуиң болгаш ханаазының кылыны 25—30 см.

Тургузу азырал үезинде бир инектиң чылда одээн малдың бүгү баш санынга көвдөткеп, ооң үнеп туу одектиң бот-деңилизиниг үлей хуваагап, өдек чылыр черниң ишкирин санап үндүрүп болур. Бир эвес ажыл-агыйда транспорт четчир болза, ынча чер тудуп алыры албан эвес, а 5—6 хүнге өйлеп кылып алыр. Ол тыгжагдап демги одекти насос-биле, азы РЖ болгаш РЖТ хевирвиң суур түүдер чашканнаар херекселдери-биле үндүр сорудуруп алгаш, шөлдерже аштаарыш төгер. Кышкы үеде одекти шуут-ла толче чедирип төп база болур.

Бо системаны ажыглап турар үеде каналга агыш бар чорааң одектиң кырынга кажаа иштинге амнаак чыттадырбас каътчыгаш турустар, ооң ачызында кажаанын санитарлыг арыг-шевер байдалы ажыжинр.

Хөй күш үнер ажылдарны механизастаарының талазыбиле үстүнде аргаларны ажыглаар, хары үгда 800 баш инек турар фермаңың төлевилелин Красноярскиниң көдөө ажыл-агый эртем-шинчилел институдунга ажылдап кылган. Көдөө ажыл-агыйның дуржулга станциязының механизация килдизи Тываның доңнуң кыжынга тааржыр 150 инек турар кажаанын төлевилелин тургускан. Автосуттарылгавы, чем үлээрии болгаш одектиң боду агар системазын кипиңиптир, ооң тудуу 78 муң рубль болдур, а ону 6,5—7 ай дургузунда тудуптар.

Одектиң боду агар системазын ажыглаарга, күш-ажыл чаргыдалы 6 катап, автосуглаарынга — 12, чемни үлээринге — барык 24 катап чиигээр. Ол аргаларны хереглээринниң чылда экономика талазы-биле ажыктыы 15 муң рубль хире, ынчангаш шак ындыг инек кажаазын (150 баш инек) тударынга үндүрген бүгү-ле чарыгдаа 5 чыл ажыг-аа үе дургузунда эгиттинге бээр-дир.

Мыйыстыг бода малдың бүгү-ле фермаларынга хөй күш үнер ажылдарны механизастаар айтырыгларны бүрүнү-биле шиитпирлээри — Тыва АССР-ниң колхозтарының, совхозтарының инженер-техниктиг ажылдакчыларының соңгаарлаттынмас сорулгазы.

М. СОКОЛОВ,
дуржулга станциязының механизация килдизиниң эргелекчиэи, техника эртемелиинин кандидады.

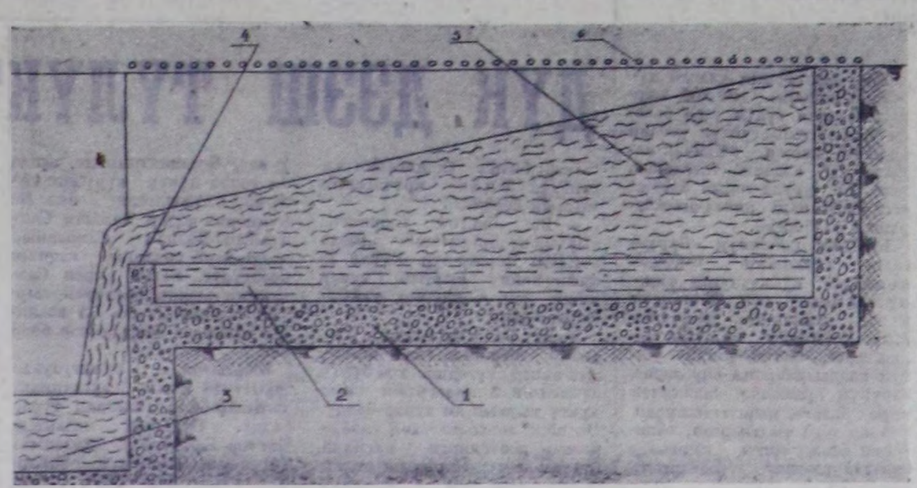

Бирги чүрүктө: 1 — бетоннаан канал, 2 — көдүрер дөжек, 3 — өдек шыгжаар (чылгыр) чер, 4 — эргиилелчек деспек, 5 — суук өдек, 6 — демир хана-карак.

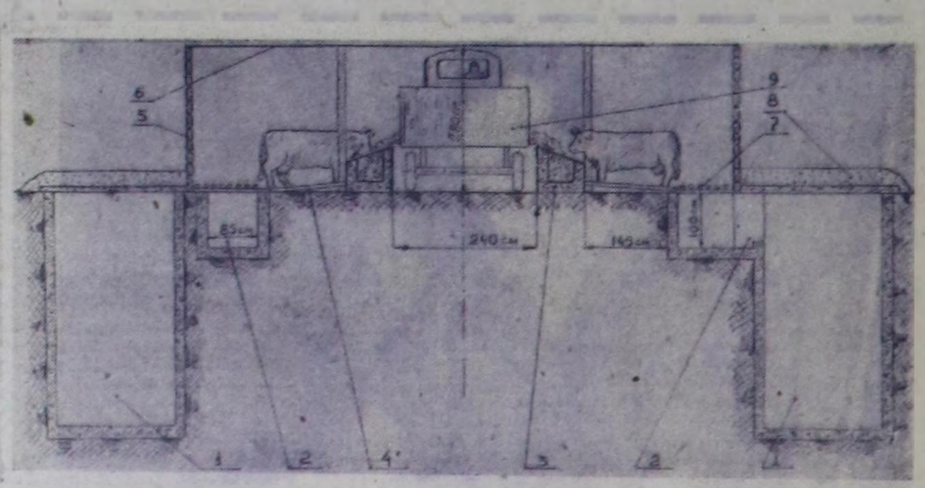

Ийиги чүрүктө: 1 — өдек шыгжаар (чылгыр) чер, 2 — өдек боду агар системаның каналы, 3 — кормушка, 4 — инектиң турар черн, 5 — ооң ханазы, 6 — дээвир, 7 — демир хана-карак, 8 — өдек чылгыр черни чылыдыр базырган довурак, 9 — КТУ-10 (ПТУ-10К) деп чем үлээр агрегат.

БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫВЫС
июнь 17 1973 ч.
МАСТЕР

Николай Блинов амгы үениң аныяк кижизи. Кызыладың № 35 профессионал-техниктиг училищеадын 1968 чылда дооскаш, тудугнуң кавдыг-даа черинге ажылдап болур мергежилдиг болган. Бодунуң күзел чорааң бодалын ыңчаар чедип алган. Николай Блинов ам Сарыг-Септи тудуг-сентелге участогунда мастерлеп ажылдап турар.

Мастер-биле ужуражыр сорулгалыг, ооң ажылдаар черинге четтивис, ынчалзада ону кижи дораан тып алыры берге болду. Аңаа ужуражыр дээш айтыргышпын пат-ла болдувус. «Николай Блиновту көрдүңер бе?» деп, ажылчыннардан хөй удаа-айтырып турдувус. Күдер хүрең арын-шырайлары чайгы хүнге тондургаан могешыырак ажылчыннар шала хулумзуруй аарак, мынча дидилер: —«Хенаиг-де озалдаандыр силер. Чаа маңаа турду. Ол ам Валентина Климованың удурткан штукатур-малярлар бригадазынче чорупту. Ынаар далажыштыкар». Штукатур-малярларның бригадазынга чеде бээривиске, ол аңаа база үр болбаан болду. «Цемент, тудуг материалдары эвээжеп турар, ол талазы-биле айтырыг тургузары-биле райкүүскомче чорупту» деп. Шеверленчи хереэженнер өөрүшкүдүт чугаалаан. Ажылынга кызымак кижи деп чүве моон-на илдеи.

Ол черле олут чок. Мастер кижи болгаш, ажылчын бүргүзүнүң канчаар ажылдап турарын кыват, оларның улут, биче яазы-бүрү айтырыгларынга чогуур харыыны берип, шиитпирии үндүрерээ ужурдуг.

Баштайгы хүнде Николай Блинов-биле ынчаар-ла ужуражып шыдавайн бардывыс. Ийи дугаар хүнүнде эртеленгенивис. «Эртемду кижи ээрлиг аътка таваржыр» деп үлегер чүгээ бар. Тудуг-сентелге участогунуң конторазынга сес шак оранчок четпеннде келдивис. Айтырып сураглаан кижиниз бо-ла келди.

— Бүрүүлаттайн көрүнер. Мээ баштай ажылчыннарны башкарып чорудуттайн—деп, ол чүвениң шынын-на чүтээдеди.

— Бөгүн ам тудуг ыяжы соорткуш, тайга үдер бис бе?

— Соңга, ромалар, ажык кастактары чазаар чымчак пеш ыяштар төнүп турлар. Мындаа соорткуш алган чудуктарывысты дилдирер бис бе, Николай Федорович?

Ооң, моон яазы бүрү айтырыглар төктүп-ле тур.

Ол аразында телефон бээп кыдыгырткайның келгилээр. «Мастер херек. Шиитпирлээр айтырыглар бар апаарды» деп долган келгилээр.

Бо аныяк кижиниң ажылын көрүп олурарга шыпаала солуп. Блинов ажылдап мергежий-даа берген. Аңаа салдының келген айтырыг бүргүзүн сайгарып, кавдыгбир харыынны тып турду.

Николай Блиновту даштындан көөрге, барык-ла бичии ооллуг. Бир эвес илап хаидыр бодап, таныжар болаа, ында ажыл-ишчи мөзүү-шыпар сиңниккен.

База бир чаа ажыл-ишчи хүнүнүң хөлээээнииниг эртенги шагы эгелеп, ажылчын кижилер шуптузу боттарының туружувче арды берүүн. Чаагай ишти бүдүрүп киришкен. Мастер көрээн өгдеп кыдыр улут тыныаш, актындан аар-ла чүүктү дүжүр октапкан чүве дег, чазык-чаагай көрүп келди. Ынчангаш хөлүт чугаалап үнүп:

— Ажыл ам шуудай берди. Үргүлчү-ле мындыг улус-ла болгай бис, эртен дээрге бистиң бо бичии конторавыс хайныгын-ла турар.

— Ажыл-херектиң хүн бүрүдеги улуг агымын башкарып турар төөү мында дыр-аа — деп, ооң бодалын улам деткидивис.

— Ындыг ыйнаан, харын. Мен бо конторага черле олурбас кижи мен. Үргүлчү участокту эргип-кезип, ында-ла хөдээн чоруур —дээш, Николай Блинов каттырымзап кагды. —Бистиң ажылчыннарывыс кончуг кызымак улус. Багай эвес ажылдап турар. Социалистиг чарыш бисте хайныккан. Бо тоску беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының ажыл планын хуусаа бетинде күүседир аргалыг бис. Шалыпчы ажылдыг, үлегерлиг бригадалар-да хөй. Климовага удурткан штукатур-малярлар, бызаңчы Николай Михеевтың бригадалары бистиң эң чоргаарлаып турар, үлегер-чижек ап турар коллективтеривис ол.

Николай Блинов бодунуң дугаймында чаңгыс-даа сес ыыттаваан. Комсомолчу кижиниң будужу ындыг. Мактанып, хөөрээр чүвеге хөөнү чок кижи-дир дээрзин аңаа база көрдүвүс.

Ажылынга кызымак болурга, кижизин чон мактаар, ол бүтүдеге аддар-хүндүткелдиг-даа болур. Николай Блинов так ындыг кижилерниң бирээзи-дир. Ынчангаш Сарыг-Сеп көдээ Советиниң депутадынга ол кандидат. Ол дээрге улуг идегел.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

лалга кипереңнең эргежок чугула хемчегларын алгаш, оларны ажыглавга кипереңнең 1973 чылдың ноябрьдан орай эвесте хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, ССРЭ-нин Кедээ ажыл-агый министерствозунга, «Союзсельхозтехниканга» болгаш колхоз, совхозтарда тудутмонтаж ажылдарын боттандырып турар эске-даа министерстволарга, ведомстволарга дааскан.

Ажылдадыр эргежок кылдыр хүлээдип бээр тудугларга эргежок чугула технология дериглерни болгаш эске-даа дериглерни оларга будуруп бээрин «Союзсельхозтехниканга» хандырар.

ССРЭ-нин Трактор болгаш кедээ ажыл-агый машиналарының тудуушкунуңуң министерствозу, Кара металлургия министерствозу, Чиик болгаш аъш-чем үлетүрүн хандырар машиналар болгаш амыдырал хандырылга приборларының тудуушкунуңуң министерствозу, эске-даа министерстволар, ведомстволар 1973 чылда үндүрүп берген фондузарының санында киңиштир, кедээ ажыл-агыйга хаң, шөй хоозайларны, мал чемнерни белеткээринге, болбаазырадырыпта база мал фермаларын механизастаарынга ажыглаар машиналарны, дериглерни будуруп бээрин хандырар, оларны бээринең хуусаларын чоокшуладыр хүлээлгелиг.

1973 чылда мал чеми белеткээр машиналарга болгаш мал фермаларын дериңринге ажыглаар артык кезектерни, «Союзсельхозтехниканың» бирле дугурушканын өзүгаар айытканы сан-түңге, номенклатура даңзыга дүүштүр немей белеткээрин Трактор болгаш кедээ ажыл-агый машиналарының тудуушкунуңуң министерствозунга дааскан.

Мал ажылынга болгаш мал чемнин будурериңге ажыглап турар машиналарга артык кезектерни 1973 чылдың I—III кварталдарының фондузарының аайы-биле хуусаа бетинде будурүп бээрин ол кезектерни белеткеп турар министерстволарга болгаш ведомстволарга дааскан.

Аар, электротехника болгаш транспорт машиналар тудуушкунуңуң министерствозу база Электротехника үлетүрүнүң министерствозу үс шүүрлерин, чылыдыкчыларын, чырытыкларын, бус болгаш сут соодар херекселдерин, кабельдың болгаш эске-даа дериглерни немей будурүнүп, кедээ ажыл-агыйга бээр хүлээлгелиг.

Мал чемниң цехтерин дериңринге болгаш мал фермаларын сентээринге ажыглаар шиферни, чымчак шыныларны, цементтиң, нефтебитумну база эске-даа материалдарны колхоз, совхозтарга немей үндүрүп бээр.

1973 чылдың башгайгы чартымында пландан, немелде онаалдалардан ажыр будурген болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың май 10-да үндүрген 861 дугаар айтышкынның ёзугаар эвилелдешкен республикаларның аргезинге берген турар тудут материалдарын хамыктың мурнунда кедээ ажыл-агыйның херегелдерин хандырарынга берип турарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, крайүүскомнарга база облүүскомнарга, чер-черниң партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый органнарынга дааскан.

Колхоз, совхозтарның мал фермаларын энергия-биле соксаал чок хандырарын ССРЭ-нин Энергетика болгаш электрижидилге министерствозунга дааскан. Үлетүүр үндезиниңге продукция будурүп турар, улут-улут мал фермаларын болгаш комплекстерни электроэнергия-биле хандырарын бирги чергениң хереглекчилер санынга киңирерин база дааскан.

ССРЭ-нин Эът болгаш сүт үлетүрүнүң министерствозу эът болбаазырадыр будурүдүге чергериниң белеткелин база сентелгезин мал, куш хүлээп алырының кол түлүктээр сезонунга үүкүштүр — 1973 чылдың август 1-ден орай эвесте болгаш куш комбинатарының белеткел, сентелгезин — июль 1-ден орай эвесте доозар, ол будурүлге чергерин мергежилдиг ажылчынар, тускай эртемнигер-биле четчелеп бээр, эът комбинатарының, куш комбинаттарының мал, куш, тоолайлар хүлээп алырын, сайгарып ажылдаарын соксаал чок кылдыр организастаар, хүлээп алдынган мал, куштуң дириг деңзинин, деңгелин бүрүн кадагаларын хандырар хүлээлгелиг.

Мал кажааларын база мал чеми шыгжаар складтарын тудуларынга болгаш сентээринге, мал чеми белеткээр цехтерин, нухаларын дериң херексээринге, фермаларда хөй күш үнер ажылдарын механизастаарынга колхозтарга болгаш совхозтарга үлетүүр будурүлгелериниң шеф дузалам-чызын организастаарын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, крайүүскомнарга болгаш облүүскомнарга, чер-черниң партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый органнарынга дааскан.

Республикаларның страхованнө фондуларынга арга-ыяш иштиңден сиген белеткээр талазы-биле 1973 чылдың онаалдаларын эвилелдешкен республикаларның ыяш ажылагый будурүлгелериниң болгаш органзациаларынга донгаадыры чугула деп сайаан.

Колхозтарга, совхозтарга болгаш эске-даа кедээ ажылагый будурүлгелериниң эргежок чугула, эске областарда, крайларда болгаш республикаларда белеткетиңген будүүн мал чемнерин ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1972 чылдың июль 20-де № 1553 база 1972 чылдың август 21-де № 1832 айтышкынынарында көрдүнген негелдерин барымдаалаш, 1973 чылдың октябрь 1-ден 1974 чылдың май 1-ге чедир үе иштинде эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң чагыларын ёзугаар ССРЭ-нин орук хырызаа министерствозу сөөртүп чедирер хүлээлгелиг.

Чингелделиг тариф-биле холбашкан Орук харылзаа министерствозунуң үндүрген чарыгдалдарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери эвилелдешкен республиканың бюджединде көрдүнген хөреңгилерден дуглап бээр.

Колхозтарда болгаш совхозтарда мал ажылының техниказын база мал чеми белеткээр, болбаазырадыр болгаш кылыр тускай машиналарны сентээр болгаш оларның техниктиг ажаалдазын хандырар талазы-биле ажыдарны налбартырын, мал фермаларына эргежок чугула агрегаттарның, долу комплектилиг машиналарның, дериг-херекселдериниң болгаш белдирлериниң солчулга фондузун сельхозтехниканың районнар каттыжышкыннарынга тургузарын совхозсельхозтехниканга дааскан.

Мал болгаш куш ажылында күш-ажылдың чарыгдалдарын кызыраар база шида хөй күш үндүрер ажылдарны комплектиг механизастаарын боттандырар сорулга-биле 1974 чылдың планын ажылдан кылырда мал болгаш куш ажылынга эргежок чугула чаа машиналарны база дериг-херексел-дерин будурерин дыка калбартырын ССРЭ-нин күрилаынга болгаш чогуур министерстволарга база ведомстволарга дааскан.

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдерин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң профессионал-техниктиг бөредилге талазы-биле күрүне комитеди кедээнин профессионал-техниктиг үчилищелеринге мал ажылының талазы-биле мергежилдиг кадрларны белеткээрин калбартыр хемчегларни ажылдап кылыр болгаш боттандырар хүлээлгелиг, ыяларга үстүнде айыттынган тускай эртемнигларын ук үчилищелерге белеткээрин 1975 чылда 50 муңдан эвээш эвес кижи чедирер.

Ортумак школаларның доозукчуларының иштинден мал ажыддакчыларын ол-ла үчилищелерге (кызырган хуусаалыг ээредилге-биле) белеткээрин организастаар.

Мал ажылынче аныяктарны чорудар болгаш быжыглаар сорулга-биле, будүүлге ээредилгелиг иштүү билиг школаларын, кыска хуусаалыг курстарны, профессионал-техниктиг үчилищелерин дооскаш, азы будүүлгениң бодунга ээредилге эрткеш, мал ажылы кыла берген аныяк ажылчынарга механизастыг ажаалдарда хаара туттунган аныяк трактурист-машинистерге тускай көрдүнген ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1965 чылдың июнь 26-да № 495 доктаалында чурум ёзугаар профэвилелиниң ажылчын комитеттери-биле дугуржуп турган, ажыдың чинтеткен нормаларын доктаадырын совхозтарның болгаш кедээ ажылагыйның эске-даа күрүне будурүлгелериниң директорларынга чөпшээрээн.

Мал ажылынга болгаш мал чеми белеткээринге машиналарны болгаш дериг-херекселдерни немештир кылып үндүрерин сельхозтехниканың будурүлгелеринге, чер-чер үлетүрүүге болгаш республиканың эске-даа будурүлгелеринге, фермаларда хөй күш үнер ажылдарын комплектиг механизастаарынга болгаш совхозтарга үлетүүр материалдарны болгаш четчелел кылыгларын дизел тывариның хемчегларын алырын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, крайүүскомнарга болгаш облүүскомнарга дааскан.

Колхозтар болгаш совхозтар-биле керелерин ёзугаар мал сунгарар культурлуг одарны тургузарынга тус-тус черлерниң агым сугларын ажыглаар талазы-биле ажылдың төлевилел-смета документациязын кылып тургузарын ССРЭ-нин Мелиорация болгаш сут ажыл-агый министерствозунга база ССРЭ-нин Кедээ ажыл-агый министерствозунга дааскан.

Малды кадарып одарладыр районнарга кыштагдаашкынга белеткелче доктаалда онаа кичээгей салып турар. Кышкы мал одарладырынга мал чеминиң магадыкал курлавыларын тургузар, малды одарладыр черлерже сүрүп (сөөртүп) турар үеде баш үдүр ветеринарлыг хемчегларни чорудар, мал чемнерер шолуттештерин дериир болгаш кадарып одарладыр черлерге мал ажылының ветеринарлыг хандырылгазын ажыжидер талазы-биле эргежок чугула хемчегларни боттандырып чорударын РСФСР-нин, Казах ССР-нин, Орталкы Азияның болгаш Закавказьенің республикаларының Министрлер Чөвүлелдерине дааскан.

Партия, совет, кедээ ажылагый, профэвилелдер болгаш комсомол организациязары, колхозтар болгаш совхозтар, үлетүүр будурүлгелери мал чеминиң белеткелин организастыг чорударының болгаш мал кыштагдаашкынынга белеткелдиң бүтүү хемчегларни алыр болгаш ол бүтүүге үндезилеп, мал ажылының продуктуларын будурерин болгаш садарын дыка көвүдедир даярынге идегелеп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели илергейлээн.

ЕВРОПАГА ТАЙБЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

Айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле нинти-европа чөвүлел хуралын белеткээринең чугула үезе довзуулган. Финляндия Республиканың найысыналынга довзуулган хөй талалыг сумележилгениргө чөвүлел хуралдың бирги үе-чадазын ашгыны херектер министрлериниң деңнелиниге июль 3-те Хельсинкиге ажыдар дугайында дугуржуушкун чедип алдынган. Ийиги үе-чада — таарыштырыгга нөмитединиң, комиссияларның болгаш белетнең комиссияларының ажылы — Женевага болуур. Европа улустарының айыыл чок чоруунуң болгаш кадыдажылгазының өйү келген чугула айтырыгларын чугаалажып көөр кылдыр чөвүлел хуралдың хүн чүрүшүгө нимрөрин дугуржукан.

Башгайгы сумележилгелериниң довзуулганын тайбың политиказының чаа чедишкинин кылдыр үнелеп көрбүшаан, делегейниң хөй-нинтизи ону Совет Эвилелиниң, социализмтиг дем нарттыштырыгга чурттарының ачызы кылдыр көруп турар. Чуге дээрге чогум-на харын ССРЭ социализмтиг эске-даа чурттар-биле кады нинти-европа чөвүлел хуралының идеязының эгелекчизи, нэш чылдар дургузунда оон идепкейлиг нэмгелалчызы болуп келген болгаш болуп-даа турар болгай.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы тайбың талазы-биле партияның XXIV съездизининг чүүлдүргүнүп көргөн программазынга Европа дээрге дүшүүрүүг чорукту кошкадырынче болгаш тайбыңче үндезин эргилде дээш, совет дөштыкы политиказының коя соруулгаларының бирээзи кыядыр нинти-европа чөвүлел хуралын чыылдырар дээш демисеңди тодаргайлаан. Бистиң партиявыстың Төп Комитединиң апрель Пленуму тайбың программазын боттандырар, идегелдиг айыыл чок турар байдалды коммунизм тургузуп турар совет улуска хандырып бээр талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң чорутқан улуг ажылын бүрүн долузу-биле чүүлдүргүнүп көргөн болгаш ол соруулгаларны шинтпирээрингө эш Л. И. Брежневтиң хууда улуг салыышкынын демдеглээн. «Нинти-европа чөвүлел хуралын чедишкинниг эртирерин принципиалдыг үшүр-дузалыг кылдыр көруп турарын» Пленум бодунуң дөктаалынга өнзалап демдеглээн.

Бистиң дипле айыыл чок чоруун быжырыычалыг болгаш бүгү талалыг кады ажылдамыгга турзун дээш турушкушаан, ССРЭ биле социализмниң аңы-дүңма чурттарны Европаның чөрүнге дүшүүрүүг чорукту кошкадырынче болгаш тайбыңче үндезин эргилдиниң боттандырарының төөгүлүг эргежок чугулазын барымдаалаш турар. Тайбың кошка-хөлбөз догуннаашкынының идеязын барымдаалаш, келир үеже — чугла чөөнкү чылдарже эвес, харын бүдүн төөгүлүг үеже бурунгаар бүзүрөл-биле көөр арганы улустарга берги дег принциптериң идегелдиг системазын коллективтиг күшенишкиннер-биле ажылдап кылырын олар ам болур чөвүлел хуралдың практиктиг соруулгазы кылдыр көруп турар. Күрүнелөр аразында харылзааларга айыылдыг чидиглеңнишкинни хайнытырын белгү дег ындыг байдалдарны болдурбазы чугула үшүр-дузалыг кылдыр көрдүнген турар үшүрүүг. Тайбының харылзааларын детиктиримиң болгаш быжыглаарының эргежок чугула чүүлдери болза, талаларның айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын, күрүнелериниң кызыгаарлырын үрөп болбазының, дең эргемин, күштүг ажыглаарындан азы өнү ажыглаар деп нышанырындан айталаарының принциптерин хүлээп көөру болур.

Боттарының дөштыкы политиктиг күшенишкиннерин айлаштырбышаан, социализмтиг дем каттыштырылгазының чурттары делегей ареназында боттуг өскерлиишкиннерге улам өзүлдеңиг реңдеу ойнап турар. Европада чедип алдынган өскерлиишкиннерге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Польшага болгаш ГДР-ге сөөлгү үеде чорааны эң чугула ужур-дузалыг болган. Социализмтиг чурттарның чайгыыш чөк шынчы, нүзел-сорулгуг политиказы Европага политиктиг байдалды надыкшыдарынга, «сөөн дайындан» дүшүүрүүг чорукту кошкадырынче болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринче эргилде кылырынга идиг берип турар. ССРЭ-нең, ПУР-нуң болгаш ГДР-нин ГӨР-биле керээлери, ГӨР-нин болгаш ЧССР-нин, социализмтиг эске-даа чурттарның аразында харылзаалардың чогуинчуп орары, Совет Эвилелиниң болгаш Францияның аразында быжыглап турар кады ажылдажылга, ССРЭ-нин АКШ-биле харылзааларында боттуг эргилде — бо бүгү болза, дүшүүрүүг чорукту улам ыңай кошкадыр, айыыл чок чорукту бекыглаары болгаш быжыг тайбың дээш Совет Эвилелиниң болгаш социализмтиг дем каттыштырылгазының аңы-дүңма чурттарның деңиселиңде эң чугула үүлдер болуп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка базар дип турары делегей харылзааларында ол боттуг угланышкынының хөгжүдезиниге чаа салыышкынны киңирер деп делегейниң хөй-нинтизи бүрүн барымдаалыг бодап турар.

Янзы-бүрү нинтилеп тургузуглыг күрүнелериниң харылзааларының нерил-чиизэ болуур тайбың кошка-хөлбөз догуннаашкынның принциптерин улам калбак-биле күлээп көрүп турар. Быжыг тайбыңны улустар аажок күзеп, нинти-европа чөвүлел хуралды чедишкинниг болуурунга хан-дамырыдан сонуургалдыын илергейлеп турар. Европа дипле быжыг тайбыңның болгаш айыыл чок чоруттуң байдалын тургузарының экономика, эртем, техника болгаш культура талазы-биле кады ажылдажылганың калбак арганларын боттандырары идиг бээр. Диптиң күрүнелериниң нинтилеп тургузуундан хамаарылга чөөнкө оларның кайы-кайызынга амыштыг кады ажылдажылгазы ол күрүнелериниң харылзаа байдалдарының хүн бүрүдүги нерил-чиизэ болган турарынга нинти-европа чөвүлел хуралы идиг бээр хүлээлгелиг.

Европаның айыыл чок чоруунуң болгаш кады ажылдажылгазының идегелдиг системазын тургузары империалистиг болгаш милитаристиг күштерге таарымшпас деп чүве чайгаар-ла билдингир. «Сөөн дайынның» болгаш бөөктөр политиказының талалакчылары, Европада дайын сөөлдеги кызыгаарларны реваншисчи ёзу-биле эде шыырының буурал дүшиен планнарының эдилекчилери НАТО кежигүнү чурттарда ам-даа хөделип үргүлчүлевишаан. Ынчаарга ол кызыгаарларның бузулбазы бистиң хүннеривисте херөн кырында боттуг барымдаа болуп турар болгай. Улустарның үндезин эрге-ажыктарынга шуут чорушкөн боттарының улуг күрүнезирөн, шовинистиг, улуургаң үзел-бодалдарын барымдаалаан пенинчи удуртулга база чөвүлел хуралды чыылдырарынга, Европага дүшүүрүүг чорукту кошкадырынга шаптыштаарын кызыдып турар.

Нинти-европа чөвүлел хуралын чыылдырарының белеткелинге улуг салыышкынын киңирген коммунистиг болгаш ажыычын партиялар, демократтыг, тайбыңга ынчышкыдыг хөй-нинтининиң калбак бөлүктери, Европаның айыыл чок чоруу дээш национал комитеттер болгаш каттыжышкыннар, оларның тургускаңы делегей комитеди чөвүлел хуралдың чедишкинниг болуурун хандырар дээш идепкейлиг ажыл-чорудулгазын үргүлчүлеп турар. Оларбоза, тайбың кошка-хөлбөз догуннаашкынның дээштинниң чер бомбурээзинг бүгү улустарынга боттуг хандыдынчы үлегер-чиизэ Европа болган туруп болуур болгаш болуур-даа ушуруүг деп чүвеени барымдаалап турар.

Нинти-европаның ам чыылдырар чөвүлел хуралын совет кижилер СЭКП-нин ленинчи угланышкынының шынныының болгаш ажыктыының, Совет күрүнениң делегей кырында аажок улуг ат-алдарыының чаа бүзүрелдиг бадыткалы кылдыр көруп турар. Олар төрээн партиязының тайбыкыны болгаш нинти төрелгетеннин социал депшилгезин хандырарынче угланган политиказын чаңгыс эп-сетинээдиг бүрүн деткип турарлар.

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

Минусинск

ООҢ ЭРТКЕН БОЛГАШ АМГЫ ҮЕЗИ

150 харлаан

СЭКП-нин XXIV съездиниң шинтпирлеринде айытқан Саяның бүдүрүлге эргелеп комплексиниң тургузукчу кезии болур электротехниктиг үлетүүр-бүдүрүлгелериниң тудуушкун эгезээнин болгаш Минусинск хоорайның 150 чыл оюн демдеглээн байырлалдар эрткен неделяда болуп эрткилээн. Ажыктың чоннар депутаттарының хоорай болгаш район Советтериниң байырлыг сессиялары, митингилер, культура-массалыг болгаш спорттуң ужуражылгалар аңаа болгузаан. Ол байырлалга революсчу болгаш партизан шимээшкиннериниң хоочунарлы, алдарлыг тараажылар, малчыннар, Хакасияның болгаш Тываның делегаттары кирипкеп.

Минусинскиниң намдары солуп болгаш нарын. Хоорайның «Мотор» стадионунга чыглып келген аалчылар, муң-муң кижилер Сибирьниң чонунуң чурттаң эрткен оруун болгаш төөгүзүн театржыткан көргүзүглерден бирип алганнар... Ол үедеги хоорайның кижилерин — хоптак, чазый бай садыгжыларны, полицейжилерни, кадыннарны, гимназист кыстарны болгаш ядыларны дүрзүлеп көргүскеннер стадионнап эртип тур. Боолуг иргыс шагдааларга сүрдүрүп алган шөлүттүргеннер. Минусинск дээрге чоннуң ааскежин дээш демисежин чораан кижилерниң шөлүдге эрттирер черн турган болгай. Орус революционерлерниң үш салгалының төлөөлери — декабристер, революсчу народниктер, социал-демократтар бо хоорайга хөй чылдарда кара-бакшаттырып, эрге-шөлээзин казыдып, хилинчектедип турганнар. Ынчалза-даа оларның турасоруун кым-даа сыя шыдаваан. Демир илчирбелер-биле хүлүдүп алаа-даа олар боттарының чаагай бодалдарындан ойтаап, иргыс шагдааларга дүжүп бербээннер. Амгы чаагай үени тургусчур дээш аңы-тынын харемненнимейн демисежин чорааннар.

Минусинск хоорайның чурттакчылары В. И. Ленинниң Шушенскоеге үш чыл ниитинде шөлүдгеге турган үезин сактып, оон дугайында чаагай тураскаалды ында моңгезин-биле арттырып, камнап, кадагалап турардар.

Ильич ол хоорайга хөй удаа чораан. Водуның эштери, суурчулдары-биле ужуражып, Н. М. Мартьяновтуң библиотекезинга барып, марксчыл партияның тургузарынга аңаа белетиниң турган. Ол бүгү улуг саадарлыг болган. Хоорайның мурнакчы кижилери революцияның ужур-дузазын билип алырынга дузалаан. Минусинскиниң амыдыралынга ол төөгүлүг болуушкун болуп арткан.

Театржыткан көргүзүүлер эртип-ле, эртип-ле тур. Советтериниң эрге-чагыргазы дээш демисежин чораан революционерлер, тараачыннар көстүп келдиг. Хамаагы дайынның чылдарында Минусинскиниң большевиктерин ажылчы чоннарны сырый каттыштырарының интернационалчы ленинчи идеязын хамыза-биле биилип турганнар. Казактарның контрреволюстуг хөделишкиннерин базарынга Тываның ажылчы чонунга дузалаар дугайында ук чернинг Советы 1918 чылда шиитпир хүлээп алган болгаш ону күүседип киришкеп. Минусинск Советги болдунуң организастаттыганының башгайгы хүнеринде-ле Хакасияның хову эртемнеринге — хову Советин тургузуп алган.

Совет эрге-чагырга дээш крайга болуп турган демиселүр болгаш берге болган. Аңаа улуг ролдуу А. Д. Кравченко, П. Е. Щетинкиниң партизан армиязы болгаш Минусинск хоорайның чамдык чурттакчылары ойнааннар. Хостазга, аас-кежин дээш демисежин чораан маадырларны чон утпаан. Ында Камгалал, Штаб, Сентябрь эртеин дээр, партизан армиязының полктарының аттары-биле атташ — Манская, Тальская, Ачинская деп кудумчулар бар.

Хоорайларга болгаш суурларга социалистиг чаартыгаларны, мурнакчы культураны партияның удурткалазы-биле чорударынга Минусинск чугула ролдуу ойнаан. Улустуң аас-кежин, келир үези дээш демисежин чораан эрес-дидим кижилериниң төлептиг болгаш маадырлыг ажыл-чорудулгазын Минусинскиниң чурттакчылары Ада-чурттуң Улут дайынының фронтузарынга болгаш тылынга улам аддаржыдып, дайзын-биле демиселге чаныш-сыныш чок чоруун көргүскеннер. Оларның хөй-хөңү сураглыг кижилер апарылаан. Олар болза, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры Степан Иванович Кретов, Совет Эвилелиниң Маадырлары М. Хвостанцев, Н. Михайлов, М. Сотниченко, П. Колпаков болгаш оон-даа өскелер-дир. Оларның маадырлыг чоруктары воорай, суурларның күш-ажылчы кижилериниң ажыл-ижинде чурттап, алдаржып чоруур. Районнуң колхоз, совхозтарының хову-шөлдериниң хемчээзи улгатқан. Тараанның дүжүдү бедээн. Үр чылдарда уре-түңнелдиг ажылы, чыл бүрүде чаагай дүжүт өстүрүп ап келгени дээш районнуң хөй-хөй мурнакчылары Социалистиг Күш-ажымдың Маадырлары болганнар. Оларның 22-си «Красный маяк» колхозта ажыдап, чурттап турарлар.

Хоорай төптең ыраа болганындан сөөлгү чылдарга чедир үлетүүр будурүлгези улуг-ла хөгжүвейн турган. Бар-даа болза, оон продукциязын түңле хоорайның бодунга ажыглап турган. Сөөлгү 32 чылдың дургузунда үлетүүр будурүлгеле 29 катап өскен. Хоорайда 230 аңгы-аңгы продукцияны будурүп турар. Амгы үеде Минусинскиде хол-хаптарны даараар улуг фабриканың тудуу доостур чоокшулай берген. Ол бир чылда 15 миллион ажеш хол-хаптарын будурүп үндүрер. Хоорайда 10 школа, 21 библиотека, уруглариның музыка школазы, кино болгаш шин театрлары, В. М. Мартьянов аттыг музей, ийи стадион ажыдап турар. Эмчи комплекизинин чаа тудуу ажыглалга удаваас киреп. Бараан саярлатазы сөөлгү 25 чылда бир чылда 6 млн. рубль турганындан 35,5 млн. рубль чедир өскен. Ам хоорайда 7 автотранспорт будурүлгеан бар. Оларның бирээзи— Тываның автотранспорт эргелелиниң Минусинск АТБ-зи болур. Ол будурүлге чери Тывага бераан, тудут материалдарын чедирип турар.

Бистиң республиканың болгаш Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының мурнундан Минусинскиниң чурттакчыларынга, оон ажылчыларынга баймыр чедирип тура, тываның делегациязының удуртукчузу Кызыл хоорай Советиниң күүсөкомунуң даргазы С. С. Сат мынча дээн:

— Совет эрге-чагырганың чалбыыштыг чылдарының үезинде төрүттүүген Минусинскиниң болгаш Тываның чурттакчыларының ыяларлы улам бижигып, улам чечектелип бар чыдар. Бистиң республикавыстың экономиказының болгаш культуразының шапкын хөгжүлдезинде бистиң кожаларывыстың үлүү база бар. Оны бистер чыл бүрү көрүп турар бис. Ыланғыя чолаачылар боттуг дузалы көргүзүп турар. Кызыл хоорайның районнарының ажыл-ишчилери оларга өөрүп, чоргаарлавын турарлар.

Ынчаарга ССРЭ-нин Эът болгаш сүт үлетүрүнүң министерствозу база Электротехника үлетүрүнүң министерствозу үс шүүрлерин, чылыдыкчыларын, чырытыкларын, бус болгаш сут соодар херекселдерин, кабельдың болгаш эске-даа дериглерни немей будурүнүп, кедээ ажыл-агыйга бээр хүлээлгелиг.

Мал чеминиң цехтерин дериңринге болгаш мал фермаларын сентээринге ажыглаар шиферни, чымчак шыныларны, цементтиң, нефтебитумну база эске-даа материалдарны колхоз, совхозтарга немей үндүрүп бээр.

1973 чылдың башгайгы чартымында пландан, немелде онаалдалардан ажыр будүүлген болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың май 10-да үндүрген 861 дугаар айтышкынының ёзугаар эвилелдешкен республикаларның аргезинге берген турар тудут материалдарын хамыктың мурнунда кедээ ажыл-агыйның херегелдерин хандырарынга берип турарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, крайүүскомнарга база облүүскомнарга, чер-черниң партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый органнарынга дааскан.

Колхоз, совхозтарның мал фермаларын энергия-биле соксаал чок хандырарын ССРЭ-нин Энергетика болгаш электрижидилге министерствозунга дааскан. Үлетүүр үндезиниңге продукция будүүлгеп турар, улут-улут мал фермаларын болгаш комплекстерни электроэнергия-биле хандырарын бирги чергениң хереглекчилер санынга киңирерин база дааскан.

ССРЭ-нин Эът болгаш сүт үлетүүлгеңүн министерствозу эът болбаазырадыр будүүлгеге чергериниң белеткелин база сентелгезин мал, куш хүлээп алырының кол түлүктээр сезонунга үүкүштүр — 1973 чылдың август 1-ден орай эвесте болгаш куш комбинатарының белеткел, сентелгезин — июль 1-ден орай эвесте доозар, ол будүүлгеге чергерин мергежилдиг ажылчынар, тускай эртемнигер-биле четчелеп бээр, эът комбинатарының, куш комбинаттарының мал, куш, тоолайлар хүлээп алырын, сайгарып ажылдаарын соксаал чок кылдыр организастаар, хүлээп алдынган мал, куштуң дириг деңзинин, деңгелин бүрүн кадагаларын хандырар хүлээлгелиг.

Мал кажааларын база мал чеми шыгжаар складтарын тудуларынга болгаш сентээринге, мал чеми белеткээр цехтерин, нухаларын дериң херексээринге, фермаларда хөй күш үнер ажылдарын механизастаарынга колхозтарга болгаш совхозтарга үлетүүр будүүлгелериниң шеф дузалам-чызын организастаарын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, крайүүскомнарга болгаш облүүскомнарга, чер-черниң партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый органнарынга дааскан.

Республикаларның страхованнө фондуларынга арга-ыяш иштиңден сиген белеткээр талазы-биле 1973 чылдың онаалдаларын эвилелдешкен республикаларның ыяш ажылагый будүүлгелериниң болгаш органзациаларынга донгаадыры чугула деп сайаан.

Колхозтарга, совхозтарга болгаш эске-даа кедээ ажылагый будүүлгелериниң эргежок чугула, эске областарда, крайларда болгаш республикаларда белеткетиңген будүүн мал чемнерин ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1972 чылдың июль 20-де № 1553 база 1972 чылдың август 21-де № 1832 айтышкынынарында көрдүнген негелдерин барымдаалаш, 1973 чылдың октябрь 1-ден 1974 чылдың май 1-ге чедир үе иштинде эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң чагыларын ёзугаар ССРЭ-нин орук хырызаа министерствозу сөөртүп чедирер хүлээлгелиг.

Чингелделиг тариф-биле холбашкан Орук харылзаа министерствозунуң үндүрген чарыгдалдарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери эвилелдешкен республиканың бюджединде көрдүнген хөреңгилерден дуглап бээр.

Колхозтарда болгаш совхозтарда мал ажылының техниказын база мал чеми белеткээр, болбаазырадыр болгаш кылыр тускай машиналарны сентээр болгаш оларның техниктиг ажаалдазын хандырар талазы-биле ажыдарны налбартырын, мал фермаларына эргежок чугула агрегаттарның, долу комплектилиг машиналарның, дериг-херекселдериниң болгаш белдирлериниң солчулга фондузун сельхозтехниканың районнар каттыжышкыннарынга тургузарын совхозсельхозтехниканга дааскан.

Мал болгаш куш ажылында күш-ажылдың чарыгдалдарын кызыраар база шида хөй күш үндүрер ажылдарны комплектиг механизастаарын боттандырар сорулга-биле 1974 чылдың планын ажылдан кылырда мал болгаш куш ажылынга эргежок чугула чаа машиналарны база дериг-херексел-дерин будүүлгерин дыка калбартырын ССРЭ-нин күрилаынга болгаш чогуур министерстволарга база ведомстволарга дааскан.

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдерин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң профессионал-техниктиг бөредилге талазы-биле күрүне комитеди кедээнин профессионал-техниктиг үчилищелеринге мал ажылының талазы-биле мергежилдиг кадрларны белеткээрин калбартыр хемчегларни ажылдап кылыр болгаш боттандырар хүлээлгелиг, ыяларга үстүнде айыттынган тускай эртемнигларын ук үчилищелерге белеткээрин 1975 чылда 50 муңдан эвээш эвес кижи чедирер.

Ортумак школаларның доозукчуларының иштинден мал ажыддакчыларын ол-ла үчилищелерге (кызырган хуусаалыг ээредилге-биле) белеткээрин организастаар.

Мал ажылынче аныяктарны чорудар болгаш быжыглаар сорулга-биле, будүүлгеге ээредилгелиг иштүү билиг школаларын, кыска хуусаалыг курстарны, профессионал-техниктиг үчилищелерин дооскаш, азы будүүлгениң бодунга ээредилге эрткеш, мал ажылы кыла берген аныяк ажылчынарга механизастыг ажаалдарда хаара туттунган аныяк трактурист-машинистерге тускай көрдүнген ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1965 чылдың июнь 26-да № 495 доктаалында чурум ёзугаар профэвилелиниң ажылчын комитеттери-биле дугуржуп турган, ажыдың чинтеткен нормаларын доктаадырын совхозтарның болгаш кедээ ажылагыйның эске-даа күрүне будүүлгелериниң директорларынга чөпшээрээн.

Мал ажылынга болгаш мал чеми белеткээринге машиналарны болгаш дериг-херекселдерни немештир кылып үндүрерин сельхозтехниканың будүүлгелеринге, чер-чер үлетүүрүге болгаш республиканың эске-даа будүүлгелеринге, фермаларда хөй күш үнер ажылдарын комплектиг механизастаарынга болгаш совхозтарга үлетүүр материалдарны болгаш четчелел кылыгларын дизел тывариның хемчегларын алырын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, крайүүскомнарга болгаш облүүскомнарга дааскан.

Колхозтар болгаш совхозтар-биле керелерин ёзугаар мал сунгарар культурлуг одарны тургузарынга тус-тус черлерниң агым сугларын ажыглаар талазы-биле ажылдың төлевилел-смета документациязын кылып тургузарын ССРЭ-нин Мелиорация болгаш сут ажыл-агый министерствозунга база ССРЭ-нин Кедээ ажыл-агый министерствозунга дааскан.

Малды кадарып одарладыр районнарга кыштагдаашкынга белеткелче доктаалда онаа кичээгей салып турар. Кышкы мал одарладырынга мал чеминиң магадыкал курлавыларын тургузар, малды одарладыр черлерже сүрүп (сөөртүп) турар үеде баш үдүр ветеринарлыг хемчегларни чорудар, мал чемнерер шолуттештерин дериир болгаш кадарып одарладыр черлерге мал ажылының ветеринарлыг хандырылгазын ажыжидер талазы-биле эргежок чугула хемчегларни боттандырып чорударын РСФСР-нин, Казах ССР-нин, Орталкы Азияның болгаш Закавказьенің республикаларының Министрлер Чөвүлелдерине дааскан.

Партия, совет, кедээ ажылагый, профэвилелдер болгаш комсомол организациязары, колхозтар болгаш совхозтар, үлетүүр будүүлгелери мал чеминиң белеткелин организастыг чорударының болгаш мал кыштагдаашкынынга белеткелдиң бүтүү хемчегларни алыр болгаш ол бүтүүге үндезилеп, мал ажылының продуктуларын будүүлгерин болгаш садарын дыка көвүдедир даярынге идегелеп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели илергей

ШЫ ЫЫ И дөртку арын 1973 ч. июнь 16

Тыва литература болгаш уран чүүл хүннери Каа-Хемниң ажыл-ишчилеринде

ЧОННУҢ МАГАДАП КӨРҮҮШКҮННЕРИ

Тоску беш чылдың шинчипирлиг үшкү чылының чайы бистиң республикага литератураның болгаш уран чүүлдүң байырлалы-биле эгелээн. Чайның башкы айы — июньның бирде Бии-Хем, Улуг-Хем районнарынга ыр-шоор, оюнтоглаа, үткүлгалар болгаш ужуражылгалар улажы бергенин боттарывыс-ла хереч бооп көрген болгай бис. Оон соонда байырлалдың шак ол кайгамчык хүннери тараалаң Таңдыга барган. А июнь 13-тен эгелеп Каа-Хем районунда эгелээн болгаш бөгүн ында соолгу хүн уламчылап турар.

Чогаалчыларны, чүрүкчуларны, артистерни, хөгжүмчүлерни барган черлеринге-ле чон чылыы-биле хүлээп ап, дириг бөдүүл чечектерни түрүп турарындан аңгыда, оларның база катап чедип келгеш, бараан бооруң күзээн күзелдери ук хүннерде бедик деңнелге эртип, чогаадыкчы ажылдакчылар-биле чоннуң аразында харылзаанын каңчаар-даа аажок быжыглап турарын хереченип турары ол.

Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң даргазы О. Сувакпитке удуртқан бөлүк чогаалчылар чүгле Сарыг-Сеп суурга безин үш ужуражыышкыннарны «Хүннүң ыраажылары» базала улуг чедиишкиннер-биле чонга бараан болуп чорүп турар. Амгы хүннерде көдээ амыдыралды көргүскен ол хөгжүмнүг чогаалда ойнап чорүп турар артистер дүүн «Коммунизмче орук» колхозтуң төвүнге уран талантызын бараалгатканнар. А бөгүн оперетганы «Тиилелге» колхозтуң ажыл-ишчилери үтүп ап турарлар.

РСФСР-ниң алдарлыг болган Тыва АССР-ниң улустуң артизи Күжүгет Хензиг-оолга удурткан цирк-эстрада бөлүүнүң артистериниң оюнуң Көк-Хаак, Кошту, Бүрен-Хем суурларның чону улуг таалал-биле көргеннер. Бөгүн ук бөлүк район төвү — Сарыг-Сепке ойнаар.

Сарыг-Сеп ортумак школазынга чүрүкчуларның делгелгезинче чон үзүктел чок шуушпушаан. Ында делгеттинген ажылдарда чүгле Тывада чүрттап, ажылдап турар чүрүкчуларның эвес, а акы-дүмга республикаларның чүрүкчуларының хөй санныг ажылдары кирип турары ук делгелгени улам шынаржыдып турар.

Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери 16 хонук уламчылап келгеш, бөгүн Каа-Хем районунда дооступ турарынга тураскаатқан хүралдар чогаадыкчы ажылдакчыларның бо кежээ баар суурларынга болгулаар.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: (солагай талазындан оң талаже). С. Сарыг-оол биле А. Чыргал-оолдуң «Хүннүң ыраажылары» деп опереттазындан көргүзүг. Салбыр зоргелекчизи Тумат (артист Ч. Монгуш), ырыы-танцының «Саян» ансамблиниң артистери көрүкчүлериң тудусканы боодал чечектерни хүлээп алган турары. Цирк-эстрада бөлүүнүң артистери М. Мерген-Херел, Ө. Байыр-оол болгаш РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хензиг-оол.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ болгаш А. ЧАРАШ-ООЛДУҢ фотолары.

Бистиң календарывыс

ОПЕРАНЫҢ ЫНДЫННЫГ ЫРААЖЫЗЫ

Бөгүн алдарлыг орус ыраажы Антонина Васильевна Неждановаңын төрүттүнгепинден бээр чүс чыл болуп турар.

Неждановаңын бодунуң чалыы чылдарын Одессага эрттирген. Ол скрипкага дыка эки ойнаар көдээ башкы кижиниң ог-бүлезинге төрүттүнген болган адазын салган, музыкага соңүргелдүг апарган. Дыка бичезинден эгелээш-ле, ол орус болган украин улустуң ырыларын дыңнап, ырлаарынга хандыкшып, гимназия соонда өөренкчилериң ниити ырының удуртукчузу кылдыр чоорту шилгээн.

Гимназия соонда Неждановаңын башкы ажылынче сундулазаадаа, оон ырлаарынга салымчаанныы оңу ала-чайгаар-ла олче хаара туда берген. Ол Петербургче чорупкан, ынчалза-даа консерваториякже киирер дээн күзели улуг-ла чедишкин чок болган болгаш чүгле 1899 чылдың октябрьда ол уеде Москва консерваториязының директорунга чаладып келген профессор Умберто Мазеттинин клазынга киргеп.

«Оон бир чыл мурнунда, ады 1898 чылдың күзүнүңде, база-ла Москва консерваториязынга чаладып келген чех ыраажы Антонин Барцалыңын клазынга чөөрби үш харлыг Василий Петров дээр ыраажы киргеп турган. Оон ады Неждановаңа, Шаляпинге, Собинов дээн ышкаш сураглыгларның аттары-биле кады орустуң сцена ыраажыларының болган Москвада Улуг театрның төөгүзүнүң чайынналчак арынарында бижиттинген. Неждановаңа-биле Петров бир-ле дутаарында 1900 чылдың апрельде Улуг театрның сценазынга «Виндзор кудажыларынга» костюп келгеннер. Олар хөй удаа консерваториянның шылгалда шиилеринге кады ойнап, экзамен комиссиязының эң эки демдектерин чаалап ап келгеннер. Неждановаңа консерваторияяны бир ай болгаш доозар дең турда, Улуг театрның сценазынга чедишкиннiг ойнаан.

Неждановаңа баштай-ла Глинкаңың «Иван Сусанин», «Руслан биле Людмила» деп операларынга ойнаан. Чайковский биле Танеевтиң өөнүүн, Москва консерваториязының профессору — Николай Кашкин ыңчаң Неждановаңың «Иван Сусанинде» Антониданың ариязың күүседкенинге хамаарыштыр «Чүгле техникалыңың талазы-биле эвес, а арын-шырайының өскерлип, хүүлүп турарының-даа талазы-биле бирги ариязы ыңдыг чиик, ыңдыг чараш күүседир ыраажыны ыңчаңа ховар дыңнап келген бис» — деп бижээн. Ол ышкаш ол үениң билдингир критиги, профессор Бругликов: «Оон ээлдек, шак ыңдыг магалыг, кайгамчык сеткилге чоок үн-биле ырлааны ышкаш, Людмиланың ырларын оон артык кайчаар күүседир боор» — деп бижээн.

Ол үеним парлалгазының бижип турганың, үежилериниң үнелелдерин ап өөрге, Неждановаңа бодунуң ыңдыныг ыраажы үнүнүң ховар «эртинези»-биле бедик үнелелди орус ыр талазы-биле дораанна чаалап алган турган. Оон биле чергелештир ол сцена чажыттарын база дүрген шингээдип апкан. Маңаа чижек кылдыр оон «Евгений Онегинде Татьянаны, «Садкода» Волхованы, Харжыгашты чайынналчак чедишкиннер-биле ойнаанын сактып болур. Неждановаңың кады ойнаар кижилери сураглыг орус ыраажылар Шаляпин, Петров, Собинов турган.

Антонина Васильевна Неждановаңың репертуарынга Барыын Европаның кайгамчык классикаларының безин хөй-хөйүү-биле кирип турар. Ол ышкаш ук үеде ышкаш ол үеним

ШУПТУ СОҢГУЛДАЖЕ!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 141 (9216) | Воскресенье, 1973 чылдың июнь 17 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кеп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АКШ-ЧЕ ЧОРУПКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуң чалаанын ёзугаар июнь 16-да Американың Каттышкан Штаттарынче албанның аян-чоруун кылып чорупкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы харилцаа министри А. А. Громыко, даштыны садыг министри Н. С. Патоличев, хамаатыу үмаа чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин олар эш Л. И. Брежневти АКШ-на аян-чоруунга үдеп чоруурлар.

Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромунга эш Л. И. Брежневти эштер Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, Н. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакычызы К. Ф. Ильяшенко, СЭКП ТК-ның кежигүннери П. А. Абрасимов, В. В. Кузнецов, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, К. В. Русаков, К. У. Черненко, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидаттар М. П. Георгадзе, С. К. Цвигун, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери Е. И. Кусков, Г. К. Цинев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары А. И. Блатов, В. А. Голиков олар үдээнер.

Үдээнерниң аразынга АКШ-тың Совет Эвилелинде херектеринге түр бүзүреттирген А. Дабс база турган.

(СЭТА).

БҮГҮ УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бөгүн бистиң калбак-делгем Төрээн чуртумустуң бүгү деңнеэргелеринде ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулда хүвү.

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери бистиң хөй националдыг күрүлевистиң политиктиг үндезини, чоннуң бүрүн эргелиг толээлекчи органы болуп, хоорайда болгаш кедээде бүгү эрге-чагырганы боттарының холунда тудуп турар. Ынчалгаш оларның соңгудазы — совет улустуң амыдыралынга кезээде чугула политиктиг болуушкун. Масса чонну күрүнеңиң ажыл-херээн эргелеп башкарарынга киирыштирерин хамыктың мурнунда Советтерге соңгулда хандырып турар. Советтерге соңгулда социалистиг демократизмниң чаймынаачак байырлалы-дыр.

Коммунистиг партияның сагыш салымыкшының ачызында улусчу эрге-чагырганың органы — Советтериң ажыл-чорудулгазы соңгу чылдарда улам идепкейлиг болгаш хөй талалыг болу берген. Советтер боттарының бүрүн эргелерин долузу-биле ажылгап, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң эң чугула айтырыгларын шиитпирлээринге эгелекчи болгаш туруштуг чорууп улам шудургу илергейлеп турар.

Чер-чер Советтеринге эрткен соңгулдадан бээр ийи чыл болган. Ол дээрге кыска уе, ынчалза-даа Советтериң эрткен чыыкшың ол хуусаазы СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып эгелээри-биле, тоска беш чылдың башгайы чылдары-биле кансырлашкан. Ол үениң илтинде совет кижилериң чогаадыкчы күш-ажылы, оон үре-түңнелдин кажангызындан-даа бедик болган. Оон чижээн бистиң республиканың амыдыралындан бетин көрүп болур. Үлетүр продукциязының пиити хемчээли ийи чыл дургузунда 24 хуу өскен, пландан ажыр 7,5 мян. рубльдиг продукциязын сайгарган болгаш оон 70 хуузун күш-ажылдың бүдүргүчүлүүнүң өлүдезиниң күселе-биле бүдүрген. Чурттакта болгаш бүдүрүлге ужур-дузалыг хөй тудугларны ажыглалга киирген. Колхозтар болгаш совхозтар 474 муң тонна тарааны ажаап алган. Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдазы болгаш культурлуг деңнелге улам бедээн.

Бо улуг үүлеге чер-чер Советтериниң, анда соңгуттурганнарның киирген үлүг эвээш эвес. Кодээ болгаш суур, район болгаш хоорай Советтериниң дугайында хоомылулар ёзугаар улусчу эрге-чагырга органнары оларга тывыскан улус эрге-хүлээлгелерни чөп ажыглаар турган, ниитилел амыдыралының бүгү адырларынга боттарының салдарын чедирип келген. Чер-чер эрге-чагырга органнарынга чагыртқан будүрүлгелериң ажылын улам экижедиринче, садыг, медицина, амыдырал хандырылгазынче, улус өөредмелгезинче, чоннуң дыштанмыгазынче улуг кичээнгейин салып, шудургу болгаш соруктуг ажылдарны олар чорутқан. Ажыл-ишчиниң, оон өг-бүлезиниң дугайында сагыш салымыкшының депутат бүрүзү күрүнеңиң эң чугула даалгазы кылдыр корүп турар.

Амгы соңгулда кампаниязында Советтериң кылып чоруткан ажыл-чорудулгазының дугайында ажыл-ишчи, принципиалдыг чугаалар, оңу улам экижедиринің дугайында үнелиг саналдар хөй кирген.

Советтериң ажыл-чорудулгазының идепкейжошунге улуг салдарны ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлу чедирген.

Советтер — социалистиг демократиямың эң долу боттанышкыны, ёзугаат улусчу эрге-чагырганың органы дээш бөгүнгү соңгулда база катап бадытказ турар. Оон тодаргай чижээн Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериниң депутатыга депшиттиргеннериниң составы көргүзүп турар. 12 район, 4 хоорай, 76 кодээ болгаш суур Советтериниң депутадынга шупту 3166 кандидат бүрүткеттирген. Ол дээрге эртикси чыгызындан 125 кижи хөй. Депшиткен кандидаттарның 64,8 хуузу бүдүрүлгеде ажыдап турар ажылчыннар болгаш колхозчулар. Республиканың үлүг төвү Кызылда кандидаттарның 56 хуузу ажылчыннар. Шупту кандидаттарның 45,7 хуузу херээженнер болуп турар. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик район Советинге депшиткеннериниң 55,9 хуузу херээженнер. Республиканың чер-чер Советтериниң депутаттарының кандидаттарынга бо удаада 30 хардан чалыы 871 аныяк кижилер депшиттирген. Ол дээрге ниитилел амыдыралының аныяктарының розлөүн улгадып турарын хереглеп турар.

Соңгулда мурнуңуң кампаниязының үезинде соңгукчулар Советтериниң мурнуку составының ажыл-чорудулгазын бүгү талазы-биле аналиэтеп, амгы чыышка ооң чартыктан хөй кезиин чаарткан. Районнар, хоорайлар, кодээ болгаш суурлар Советтериниң составынга кандидаттарның 54,7 хуузу депутат болуп чорбааннар. Ылаңгыя Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарда Советтериниң составынга 63 хуу чедир чаа кижилер депшиттирген.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, кезээде ыяшкаш, соңгулдага партия кежигүнү эвестер-биле чаңгыс аай блок-биле киржип турар. Бүрүткеттирген кандидаттарның аразында коммунистер 40,7 хуу болуп турар.

Совет кижилер күрүнеңиң эрге-чагырга органнарынга эң не төлептиг, чонга ат-алдарлыг кижилерни депшидип турар. Ынчалгаш Советтериниң депутаттарының кандидаттарынга бистиң хөй националдыг совет өг-бүлевистен үлегүр болгаш кедээ ажыл-агый будүрүлгезиниң мурнакчыларын, эртемниң, культураның, улус чырыдыышкынының, кадык камгалалының, садыгның, амыдырал хандырылгазының шыларангай ажылдакчыларын депшидип үндүрген. Соңгукчулар богун Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры чолаачы Юрий Николаевич Эюлин, Улустарының наиралы орденниг эдилекчизи Канчыыр-оол Чимитович Куулар, Енисей пароходствозунуң Кызылда ажыглал участогунуң капитан-механиги Марат Агбанович Ашак-оол, Тываның электрочетилериниң котёл-турбина цехиниң бригадири Цой Шек Сен, Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң хойжуу Дамдын-оол Данилович Дамчай, тууйбу заводунуң мастери Лидия Георгиевна Пашкина, «Барлык» совхозунуң бызаа ажаакчызы Күзен Базыровна Сарыглар, Сарыг-Септиң ортумак школазының башкызы Елена Ужыковна Адымачы, № 14 механизация эргелелиниң краан башкарыкчызы Клара Саглакаевна Ховаанг, Кызылда уруглар эмнелгезиниң халдынырлыг аарыглар салбырының эргелекчизи Галина Тимофеевна Дятлова, башкы институдунуң студентизи Таисия Болустайовна Ооржак болгаш өске-даа хүндүлүг кижилер дээш бадыылаар.

Чер-чер Советтеринге соңгулда — оларның ажыл-чорудулгазынга бүгү-улусчу керүүде болгаш совет кижилериниң күш-ажылчы чедишкиннерже хей-аът киирип турар.

Бөгүнгү соңгулда совет кижилериниң Коммунистиг партиязы, оон девизиин Төп Комитединг долгандыр улам сырый каттышкыныг база катап бадытказ.

Шупту соңгулдаже!

СОВЕТ ЭРГЕ-ЧАГЫРГАВЫС ДЭЭШ

БАДЫЛАП ТУР БИС!

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан Совет Эвилелиниң төлээлериниң Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 1973 чылдың июнь 5—8 хүннеринде Прагага болган XXVII сессиязының түңнелдерин СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көрген.

Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырарында чедишкиннер ажы-дүнма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарның күжениишкиннерин социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга улам сырый каттыштырарынче угланышкынының шынынын долузу-биле бадыткап турарын СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Социалистиг экономиктиг интеграцияны хөгжүдүп, улам ханыладыр чорук делегей социализминиң туружун болгаш социалистиг дем каттыштырылгалының чурттарының сырый каттыжышкынын улам быжыглаарынга политиктиг чугула ужурдузалыг деп СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап турар.

СЭКП Төп Комитеди болгаш Совет чазак СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның апрель (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин ёзугаар акыунма социалистиг чурттар-биле бүгү талалыг харылзааларны быжыглап, калбартыры дээш моон-даа соңгаар бүгү эргежок чугула үүлдерни кылыр апаар. ЭДЧ кежигүннери чурттар-биле экономиктиг кады ажылдажылганы сайзырангайжыдары, оон план ёзугаар чорууп күштедирери, социалистиг экономиктиг интеграцияның аргаларын улам долузу-биле ажыглаары амгы уе-чалазы оңза ужурдузалыг боон турар.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң төлээлериниң сессияга ажыл-чорудулгазын үүлдүг деп көрген болгаш ЭДЧ-ниң XXVII сессиязының шиитпирлерин ыяап-ла күүсеткен турарын хандырар хемчеглерин ажылдап кылгаш, боттандырып чорударын чогуур органнарга дааскан.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадывы болза:

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң сесси чыыкшың алдыгы сессиязын 1973 чылдың июль 17-де Москва хоорайга чыылдырар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1973 ч. июнь 15.

Н. В. Подгорный Малайзияның парламентарийлерин хүлээп алган

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный июнь 15-те Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чалаанывыла Москвада келген Малайзияның парламентизиниң сенат даргазы Тан Орн Омар Йок Лин Онгка баштаткан төлээлерин хүлээп алган.

Найыралчы байдалдың бесседазының үезинде совет-малайзия ийи таланың харылзааларын, а ол ышкаш ийи талага соңуургалдыг чамдык чугула делегей айтырыгларын чугаалашкан.

Беседага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары Я. С. Насриддинова болгаш А. П. Шитиков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады А. П. Кешоков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң делегей харылзааларының киидизиниң эргелекчизи В. Г. Высотин, а ол ышкаш Малайзияның ССРЭ-де элчизин Тенгку Нга Мохамед олар киришкен.

(СЭТА).

А. Н. Косыгин-биле беседа

Июнь 15-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин ЮСФР-ниң Эвилелдиң күүсекчи вечазының даргазының ораалакчызы Я. Сиротковичиин Кремльге хүлээп алган. Чазактар аразының экономиктиг кады ажылдажылга талазы-биле совет-югославз комитединиң элчегиниг хуралынга киржирги-биле Москвада ол кээген.

Я. Сироткович-биле кады беседага ЮСФР-ниң Эвилелдиң күүсекчи вечазының кежигүнү М. Бировдев болгаш ЮСФР-ниң ССРЭ-де элчизин М. Пешич олар киришкен.

А. Н. Косыгин биле Я. Сиротковичиин чыыш, найыралдыг байдалга эрткен беседа үезинде чазактар аразының совет-югослав комитединиң ажылының түңнелдериниг үүлдүдүгаүүшкүнүн илергейлээн болгаш ийи чурттуң аразынга экономиктиг харылзааларны хөгжүдүриниң айтырыгларының талазы-биле санал-оналга солушканнар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының ораалакчызы В. Н. Новиков беседага база киришкен.

Июнь үезиниң ажыл-ижи

Чурттуң мурнуу талазында тараанны кестирип турда, чөөн чүкте чаштырыгга чүүле дооступ турар. Барының болгаш Чөөн Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң ажыл-агыйларының тараа шөлдериндеги сеялкалар үнүп чоруп турар. ССРЭ-ниң Төп Статистика эргелелиниң түңнелдерин ёзугаар алырга, июнь 11-ге чедир чазын чажар тараа 151264 муң гектарны ээлеп турар.

Тараа болгаш тараа-бобы (кукуруза чокка) культураларын 93944 муң гектарда тараан. Кызыл-тас чаштырар план ажыр күүсеттингеп. Ол 44622 муң гектарда чаштынган.

Чурттуң чер ажылдакчылары кукуруза олуртулгазын колдуунда-ла доозупкан. Ону планда көрдүгениниден 101 хуу ажыр — 19985 муң гектарда тараан.

Огородтарда болгаш картофель шөлдеринде — база-ла часкы хову ажылдары шыпкарлып турар. Картофельди 3512 муң гектар, ногаалларны — 1112 муң гектар черде олурткан болгаш план тус-тузунда 101,1 болгаш 96 хуу күүсеттингилээн.

Ол ышкаш мал чеми болгаш бахчи культураларның чаштырылгазы база дооступ турар. Оларны тарырының планы 93 хуу күүсеттингеп болгаш 1821 муң гектарда олурткан.

Амгы үеде техниканы тарылга шөлдерин ажаап, болбаазырадырынчо шилчиндип турар. Ол бүгү-биле кады тараакчылар ажаап алырынга кызымаккай белетиниин турар. Бүгү республикаларның ажыл-агыйларында Украинаның комбайнерлериниң тарааны шалыкшын, чедириг чокка ажаап алырынче кыйгырыны деткип турар.

(СЭТА-ның корр.).

База катап ужурашкыже!

Республиканың төп районнарынга чартык ай ажыр үргүлүүлеп келген литература болгаш уран чүүл хүннери доозулган. Оон киржикчилериниң соолгу оюннары дүүн Каа-Хем районга болгулаан.

Сарыг-Септиң чурттакчылары цирк-эстрада бөлүүнүң эрес-кашпагай, эптиг-ээлдек көргүзүглерин магадал болгаш чоргаарал-биле хүлээп алган.

Ильинка суурга «Тиилелге» колхозтуң улуг, аныяк чону хөгжүм-шин театрының артистериниң «Хүннүң ыраажылары» деп шинээниң эгелээриниң ырак мурнунда-ла чыглып келген.

Районнуң оске чүгүдө «Совет Тыва» совхозтуң малчыннары болгаш механизаторлары Тываның күрүне филармониязының «Саян» ансамбліниң концертин соңуургааннар.

Түңнел оюннарының соолгузе кайы-даа суурларга үдээшкинниң ёзугаалдары болгулаан. Районнуң тараажыларының, малчыннарының болгаш кодээ интеллигенциязының төлээлекчилерин аалчыларга оорүп четтиргенин илередип, моон соңгаар чогаадыкчы чедишкиннерин сеткилинин ханызындан күүп турган.

Эрткен хүннериниң дугайында чоннуң ниити үнелелин СЭКП райкомунуң секретары В. А. Чигарских мынчаар илереткен.

— Литература болгаш уран чүүл хүннери бистиң районга бир-ле дугаарында эртип турары бо болгай. Оон киржикчилерин — артистерни, чогаалчыларны, чурукчуларны, эртем ажылдакчыларын — чон улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап, ужуражылгаларга күзелдин-биле коон турган.

Каа-Хемниң ажыл-ишчилерин-даа, оларның аалчыларыдаа: «База катап ужурашкыже!» деп баймрының сөстерин солушканнар.

(Бистиң корр.).

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

Р. Никсон Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң дугайында

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың Президентизи Р. Никсон Иланойс штатка мөгеглел кылгаш, оон СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев-биле кылыр чугаалажыышкынынары совет-америк харылзааларны улам экижедиринге илигли болуруңга бүзүреллин илергейлээн.

Каш-ла хонгаш, Совет Эвилелиниң удуртукчузунга Вашингтонга байыр чедирер мен деп, Р. Никсон чугаалаан. Бистер он ийи ай иштинде бедик деңнелге ийиги удаа ужуражылгавыс ол болур.

Соолгу дөрт чыл иштинде бистер дайын соолундеги үениң бүгү дургузундазыныдан хөй лугуржулгаларны Совет Эвилели-биле чедип алган бис деп, президент мөгеглээн. Келир неделяда эң чугула ол ужуражышкынынар үезинде ынчалдыг харылзааларны улам калбартырынга илеген турар бис деп, ол демдеглээн.

Президент делегейниң амгы байдалын чугаалаар, делегейде чамдык шынгыы айтырыглар мурнукузу хевээр туруп турар-даа болза, илеген болурунуң чайдык барымдаалары бар боон турарын демдеглээн. Бо хүннерде бистиң бөмбүрзээвис быжыг, үр тайбынга кажангызындан-даа артык чоокшулап чеде берген деп, Л. И. Брежневтиң чоокта чаа чугаалаанын президент сагынган.

Г. Киссинджерниң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттарга аян-чорук кылып чеде бээри-биле холбаштыр парлалга конференциязынга түве чугаалаан.

Келир неделяда болур ужуражышкынга бир чыл ажыг үеде ыяк белеткенип келген, ынчангаш ол өрткен чылдың майда Москвага болган бедик деңнелге ужуражышкын үезинде айыттынган угланышкынны бол барымдаалар ужурлуг деп, Г. Киссинджер мөгеглээн.

ССРЭ биле АКШ-тың аразынга дайын соолунуң бүгү үезиниң дургузунда удурланышкак боон келген харылзааларынга 1971 чылдың эгезинде-ле өскерлиишкиннер боон эгелээн деп, президентиниң дузалакчызы айыткан. Ол өскерлиишкиннер «ядролуг чүс чылдың үезинде ядролуг чепсектиг күрүнелер тайбыңдан өске чүүү-даа шилип албас ужурлуг деп боттуг чүүлду барымдаалаарын» Г. Киссинджер демдеглээн.

Ол болуушкунунуң эң чугула үеэн 1972 чылда Москвага бедик деңнелге ужуражышкын болганын Г. Киссинджер чугаалаан, ынчан эдээн каш чугула дугуржулгаларны кылганын айыткан. Оон бээр-ле ону улам быжыглаарын оралдажып келген бис, ынчангаш Чиңгине секретарь Л. И. Брежнев биле президент Р. Никсонуң ам болур ужуражышкынны түңнелдерин кылыр болгаш моон соңгаар чогум чүүү чедип ап болтуруп толарадыр арганы бээр деп ол чугаалаан.

ЧАНГЫС ЭП-СЕТКИЛ-БИЛЕ

СОҢГУЛДАДАН СОҢГУЛДАГА ЧЕДИР

Ажылчы чоннар депутаттарының Чыргагы кодээ Советиниң күүскому болгаш депутаттары хөй-ниитиг организацияларының күжүнге даянгаш, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуның база Советтиң организас-массалыг ажылының талазы-биле чамдык түүлдерни кылып чоруткан. 1971 чылда Советтерге соңгулданның үезинде соңгукчуларның берген 11 чагыгларындан 9 чагыг күүсеттинген. Кандыг чагыгларыл ол? Элдиг-Хемде 200 өөреникчи өөренир чаа школаны, Хорумнуг-Кежиг суурда үлеткүр барааннарының болгаш аъш-чемниг магазиннерин, малчыннарның чурттаарынга таарымчалыг 5 чаа бажыңны ажылгалда киирген. Чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар, оларның санитарлыг байдалын экижидер дээш элээн ажылдар кылдынган. Ийи чыл дургузуунда 2740 ажыг дес ыяшты тарып олуртнан, 6 кудукту суурларда каскан.

Соңгукчуларның берген чагыгларын күүседириңге идепкейлиг киришкен депутаттар хөй. Депутат О. Хүрен-ооддуң организакчы ажылынып түңнелинде совхозтуң 20 автомашина киирер гаражының түдуу шеф организастаажындан 1972 чылда ажыглалга киирген. Суур чаагайжыдыгазының талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы депутат Ю. Шагжының башталгазы-биле чылдың-на чоннуң шевин организастап келдинге. Суур чаагайжыдылгазынга чонну киришкиргеш, Чыраа-Бажы суурнуң Гагарин кудумчузунда болгаш Ленин кудумчузунда 2000 метр хөрүмнүн түткан, 2700 ажыг дес ыяшты олуртнан, суг бадар бугаларны аштаан. Суггаттыг черлерни чөп ажыглаар талазы-биле депутат С. Куулар соңгукчуларның берген чагыгларын күүседир дээш чүтүлдүг ажылдап турар. Ылаңгыя оон удуртқан 3 звенозу бо чазыы 1170 га черни суггарган. Соңгукчуларның берген чагыгларынга дыцнангыр, оны күүседир дээш депутаттар Т. Дөгүс, О. Мөңге болгаш өскелер-даа негелделиг ажылдаан.

Депутат болуру дээрге улуг харысалгалыг болгаш хүндүлүг хүлээлге. Депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлу депутаттарга улуг эргелерни тыпсып, бедик харысалганы хүлээдип турар болгай. Бистиң кодээ Советтиң күүсөбому ол Хоойлуну күүседир дээш тускай хемчегларни ажылдан кылган. Депутаттар хүнүнге онуң танышкан болгаш ол чутула документиде айыткан түүлдерни боттандырар хемчегларни аңаа бадылаан.

1972 чылда соңгукчулар мурнунга отчёттарын кодээ Советтиң 31 депутадындан 19 кижи ийи катап, 12 кижи бир катап кылган.

Соңгукчуларыы-биле доктаамал харылзажып, күүскомнуң болгаш бодунуң кылган ажылының дугайында отчёдуп кылып турар депутаттарга Г. Канчыыр-оол, О. Сендиңмаа, М. Оҥур-оол болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Эрткен чылын кодээ Советтиң сессияларынга депутаттар М. Шериг-оол, Ю. Шагжы оларның соңгулда округтарынга кылып чоруткан ажылының дугайында тустус отчёттарын база дыцнаан. Депутаттар хүнүн эрткен соңгулдалардан бээр 3 катап эрттирген. Депутаттар хүнүнде депутаттарның эргехүлээлгелериниң дугайында, ССРЭ-де пенсия хандырылгазы дээш оске-даа солун темалыг лекцияларны дыцнаан, аңаа хамаарыштыр дуржулга солчулгазын организастап турган бис.

Бистиң кодээ Советке бо соңгулдада 31, район Советиңге — 8 депутат соңгуттурар. Чыраа-Бажының болгаш Хорумнуг-Кежигиниң участок комиссияларынга бүгүн шупту 1174 кижи соңгулдага киржир.

Депутаттарның кандидаттарыбиле соңгукчуларның ужуражылыкшын хуралдары болуп турар үеде соңгукчулар Чыраа-Бажы суурга хлеб быжырар черни, Чыргакы суурда эмнелге пунитузунуң чаа бажыңын тударын, ургуларның музыка школазының салбырын ажыдарын болгаш оон-даа өске амыдыралчы чүгүле чагыгларны берген.

Чаа соңгудар депутаттарның кандидаттарынга чоннуң эң төлептиг оолдар, кыстарын чөп дешпиткен. Район Советиниң депутадының кандидадынга хойжу Д. Чудуруккай, кодээ Советтиң депутадының кандидадынга саанчы К. Таан, мурнакчы чомаачы Б. Адар-оол болгаш өскелерге бедик бүзүрелди чөп көргүскен.

Масса чонну күрүнеңиң ажыл-херээн эргелеп-башкарарынга киириштирерин хамыпкыр мурнунда Советтерге соңгулда хандырып турар. Соңгудда — совет улустуң амыдырадында политиктиг улуг болуушкун, социалистиг демократияның чайынналчак байыдалады-дыр.

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринден эгелээш ССРЭ-ниң Дээди Советиңге чедир ниитилелдиң болгаш күрүнеңиң ажыл-херээн сәңдүг улусчу эрге-чагырга удуртуп турар. Ынчангаш бүгүн, июнь 17-де соңгулда участоктарынга келир бүгү соңгукчулар коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкының бөөрүнге чигаанның чок.

О. КАРА-САЛ,
Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы кодээ Советиниң күүскомунуң даргазы.

АМЫДЫРАЛЫВЫС ӨӨРҮШКҮЛҮГ

Бөгүн —чер-чер Советтерине соңгулдалар хүнү. Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары соңгулдалар хүнүн бүгү удыстуң өөрүшкүлүг байырлалы кылдыр эрттирери чаңчыл болу берген. Бо хүнүү күш-ажылчы чедишкиннер-биле демдеглээр дээш ажыл-ишчи бүрүзү шудургу ажылдап турган. Ам оон түңнелин үндүрүп болур.

Малчын кижи болганымда бистиң «Өөк» совхозтуң малчыннарының ажыл-ижиниң дугайын кысказы-биле чугаадаар бодай-дыр мен. Тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында мал ажылының продуктуларын будүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир дээш, мал ажылының ажыддакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын малбартыр дугайында СЭКП ТКның, ССРЭ-ниң Министрдер Чөрүлелиниң болгаш ВЦСПСтиң докладынга боттандырары-биле бистиң совхозтуң малчыннары чарышче киргеш, мышкы үеде күжениишкининиң ажылдаан. Бо чылдың бирги кварталының түңнелинбиле алырга безин, Н. Бербинниң удуртқаны хойжу бригадазы төрүүр 100 хойга онаштыр ниитизи-биле 80 хураганы мендиг мантаан алган. Тустус хойжулардан М. Настык-Доржу 100 хойдан 107 хураганны, О. Шыраа 100 хураганны доруктурган. Бызаа ажаакчылары В. Норбу биле А. Казанцева олар хонукта бызаа бүрүүгүдэн 772 грамм чедир немелде деңзинин ап туурлар. Оң ышкаш мурнакчыларның аттарын хөй-биле адап болур. Кысказы-биле чугаалаарга, бо шинтпирлиг чылда малчын бүрүүг-ле бедик көргүзүтүү чедип алырынче чүткүп турар.

Мен бо «Өөк» совхозка хөй кадарып эгелээнимден бээр ам таптыг-ла оң бир чылдың нүүрү болуп турар. Бо чылдарның дургузунда ниитиниң малының баш санын өстүрериңге биче-даа бол, салыышкынывысты киирип келгенивисти бодаарга, өөрүшүг-дүр. Оом ээзи Монгуш Айдыы-биле ийилээ эрткен чылдан бээр совхозтуң кодан ирттерин кадарып келдивис. Олар кыштан хүр ашкан, ам күш-деңгели эки.

Эрткен чылын бир башка онаштыр 4,1 кг дүктү кыргаан бис. А бо чылын хүлээлгевис улуг—баш бүрүүгүдэн 4, 5 кг дүктү кыргыл алыр. Ол хүлээлгевисти күүседип болдур аргалыг бис. Чүге дээрге иртгеривис семис, шыырак, оон ыңгыда, кышкы үеде суг-биле, оске-даа чемнер-биле үзүктел чок хандырып келген. Ынчангаш оларда тоглап дүжер олуг дүк шоолуг чок. Саргыга удур эмнээр хемчегни база-ла чогуур үезинде чоруткан.

Ам Мөген хемниң иштинде чайлаавыста көжүп хонуп алдывыс. Ол каштал ыжык болгаш оъду эрте үнер, суу чанывда, хат-шуурган кирбес эки чер үүле. Иргтеривис аажок деңгии тур.

Маңаа база бир чүүлдүң дугайын чугаалаар боладым. Мен хөй уругларның иези ижи мен. Уругларывыс шупту оң бир кижи. Оларның өөренири өөренип, ажылдаары ажылдап турар. Хөй уругларны божаап, оларны өстүрүп, кижилиткен дээш, ССРЭниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле меңээ Маадыр-не деп бедик атты тывыскан. Хөй уругларын өстүрбүшаан чоннуң мурнунга бараан болуп ажылдаар, бодунуң күш-ажылын, үнеледир, мындыг хүндүлүг кижи болур дугайын эрги Тыва үезинде хераажеп кижи кайын бодаар боор. Ам магалыг-дыр. Бо ааскежиитиг, өөрүшкүлүг амыдыралды биске Совет эрге-чагырга берген. Ынчангаш мен чер-чер Советтеринге соңгулдаларның хүнүнде бодумнуң бадылаашкынымны коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш өөрүшүү-биле берип тур мен.

М. КУШКАШТААР,
«Өөк» совхозтуң хойжуу, Маадыр-не.

УЛУГ ЧОРГААРАЛ-БИЛЕ

Бурятияның Кабанск суурунга бир-ле дугаар соңгулдага киришкеним ол. Ынчан 45 харлыг турдум. Оон бээр хөй-ле чылдар эрти. Ынчалза-даа ол байырлаачыг хүн меңээ уттундурбас.

Ынчан ыштың чыскылама соок хүнү турган үүве. Соңгукчулар эртенгиниң 5 шакта-ла агитпунктунуң ажыттынарын четтикпейн маңап турду. Оларның аразында мен база чыскаалыкпан турдум. Эртенгиниң 6 шакта Совет Эвилелиниң гимни радиога чаңгыланы берген соонда, соңгууру-биле мурнувус былаажып-ла кирдивис.

Бюллетень деп үүвени бирле дугаар хонга тудуп соңгаанын ол. Мээң-биле кады 3 уруум, кадайым база бадылаашкынын ыпчан бергеннер.

Беш уругну остүрүп, кижизиткен мен. Улуг уруувус Татьяна Николаевна Бякова «Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи» деп атты чедип алган. Ол ам пенсионер-даа болза, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, республиканың санитар-чырыдыышкын бажыңында ажылдап турар.

Оон ацгыда бир уруувус Нина Николаевна Кибенинова база пенсионер. Ол Кемерово областа чурттап, ажылдап турар. Улуг оглувус Юрий Николаевич Быков терии албанывдан капитан эрге-дужаалдыг халажыш үнген, амгы үеде Рязань хоорайда эмчилеп ажылдап турар.

Уругларывыстың хөймери Юлия Николаевна Филимонова Кызылдың эмчи училищезин дооскаш, Ермановскиде фельдшерлеп ажылдап турар. Ооллдарывыстың бичези Илья Николаевич Быков Томскиниң политехнинтиг институдун дооскаш, даг инженери апарган. Ол Чита областың бир будүрүлге комбинадында партком секретары.

Анфиса Пантелеймоновнабиле кады чурттаа-ла 54 чыл болдувус. 1969 чылда алдын кудавыстыг база арттырдывыс. Ам эртине-даш кудага чедир чурттаар дээш кызар бис. 80 харлыг-даа болза, аас-кежиктиг амыдыралга ам-даа хөй чыл чурттаксаар боор чүве-дир.

Бодумнуң тускай эртемим бухгалтер. 1917 чылдан эгелээш, 1958 чылга чедир олла эртемим-биле ажылдап чораан пенсияже үндүм.

Бичиимден тура-ла спортка ынак чордум. 1924 чылда Тывага бир-ле дугаарында бут бомбүүнүң командазының ойнакчызы-даа чордум. Ол ышнаш хөл-шыдыраага шинчекчиниң I категориязын база чедип алган мен.

Оон ыдай спорттуң янзыбүрү хевирлериниң разрядтарны база чедип алдым. 1963 чылда ССРЭ-ниң улустар араазының спартакиадазын эрттирериңе идепкейлиг киришимеин дээш, «Спартак» эки тура спорт инитилели мени медаль-биле шаңнаан.

Ам пенсионерлериниң дузаламчы массазының даргазы мен. Аңаа 15 чыл ажылдап келдим. Хөй-ниитиниң ажылынга ам-даа идепкейлиг киржип чор мен.

Бо хүн соңгулда участогунга баргаш, чоннуң төлептиг оолдар, кыстары дээш бодумнуң бадылаашкымны улуг чоргаарал болгаш оорушкү-биле бээр мен.

Н. БЯКОВ,
пенсионер.

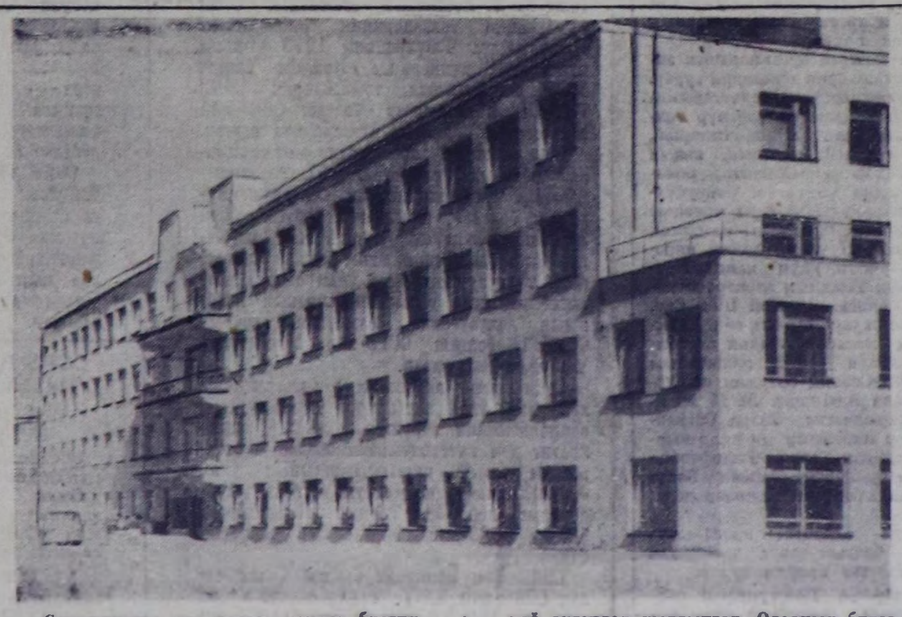

Соңгулдадан соңгулдага чедир бистиң республикада үлетпүр, кодээ ажыл-агый, культура-чырыдыышкын, кадык мамгалалы болгаш оске-даа адырлар талазы-биле хөй тудуглар кылдынган. Оларның бирээзин бо чурута көргүскен — Кызылда эмнелге комплекизинин кол корпузу.

О. ОХЕМЧЫКТИҢ фотозу.

Баштайгы бадылаашкыным

Чазын чаа-ла он сес харга кирип, бистиң Конституциявысты ёзугаар соңгулдага киржир эргелиг хамааты болдум.

А бөгүн бодумнуң хамааты эргемни эң баштай ажыглап, соңгулда участогувче чоруп ора, шүлүкчүнүң мындыг одургларын чайгаар-ла саптып келдим:

Харым он сес
Хамааты мен.
Соңгуур болгаш
соңгуттурар
Совет хоойлум чогум
ындыг.

Бир дугаар бадылаашкынымны ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиңге Комсомольскаяның Соңгу талакы № 69 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттың кандидады Виктор Петрович Барабанов дээш бээр мен.

Депутат дээш, аңаа-ла ёзу барымдаалап бадылавайн, харын хөй түүлдерни күзеп, бодап тур мен. Бистиң аныяк республикавыстың найысылалының бүгү ажыл-херээн ам соңгудар депуттарывыс холга тудуп, башкаржыр болгай. Бодап көөрге, ол канчаар-даа аажок улуг харысалга-дыр. Ийет, намдарын номчуп, ужуражылгага чугаазын дыцнаарымга, депутатка кандидадывыс—төлептиг кижилериниң бирээзи болган.

Ынчангаш хоорайывыс улам өссүп, чаагайжыдып, аныяктарның ажылдаарынга, өөренирингe, дыштанырынга улам таарымчалыг кылдыр сайзыраын дээш бадылаашкынымны бээр мен.

Т. ӨЮН,
башкы институдунуң студентизи.

ШЫНАРЛЫГ КЫЛЫРЫ— КОЛ АЙТЫРЫГ

Автомобиль оруу найысылал Кызылды районнар-биле, Абакан-биле харылзаштырып турар. Ынчангаш чолаачы кижиниң ажылы бистиң Тывада улуг харысалгалыг. Чонну бараннар, тудуглар, машиналар, материалдар-биле үзүк чок хандырары чолаачылардың эки ажылындан кол хамааржыр. Ындыг болганда чолаачылар техниканы камнап, машинаның үрелиг чоруун болдурбайн ажылдаар апаар. Ынчалза-даа кандыг-даа техника чогуур хуусаазын эрткеш, капитал септелге кылырын негей бээр.

Оон бодун болгаш механизмнерин канчаар септеп каан болдур, техниканың улам ынайгы «амыдыралы» оон кончуг хамааржыр.

Бистиң тускайлаттынган септелге кылыр будүрүлгевис —Кызылдың автосептелге заводунда байдал кандыгыл? Номчукчуларга ону таныштырар дээн күзелим-биле бо материалды бижидим.

Байдал эки эвес дээрзин баштай-ла чугаалап каайн. Тодаргай факт-чижектер көргүзүп тургаш, бижирге мындыг: 1972 чылда заводка бүдүргеи продукцияның шынары багай болганының дугайында 26 документ келген. Бо чылдың эрткен беш айларында ол сан 31 четкен. Ылаңгыя машинаның чүрээ—шимеджикче хөй рекламация кээп турар. Ынчаарга-даа септеттинген моторларның 14 хуузу идегелдиг болгаш эки ажылдап турар.

Септээр хуусаазы четпээнде автомобильдер үрелип, айыкан маңнадыышкынынга четпейн баар таварылгалар эвээш эвес. Оны Тываның автомобиль транспортунуң эргелелиниң саналашкынын ёзугаар көргүзерге мындыг: «ЗИЛ-130» деп автомашина норма ёзугаар 175 мүң километрни маңнап эрткен соонда септээр турда, чүгле 68 мүң километрге маңнадыышкын кылганда ону септеп турар. А «ЗИЛ-164» автомашинаның маңнаар нормазы— 110 мүң километр. Ол 48 мүң хире километрни маңнап эрткен соонда, ону септелгеже кирерни албан апарган. Оң-ла автомашиналарның моторларын септээр хуусаазы оранчок четпес турда-ла, солуп кааптар болу берген.

Автомашиналарның септелгезинин шынарының багай боон турар чылдагааны дыка хөй болгаш амгы-аңгы. Оң болза, бир талазында, будүрүлгени артык көзектер-биле четчир хемчээлдиг хандыраринан хамааржыр. Өске талазында, септелгени организациянын бодунга дүрген болгаш эки шынарлыг кылдыр адып ап болур.

Септелгенин шынарының дугайында бир чижек. Ол колдуунда технологияны шынгыы сагыры-дыр. Заводта ону үргүлчү үреп, доктаамал сагывайн турар. Автомашиналарның көзектерин эки чугбайн баар таварылгалар бар. Суггу 75—85 градус иңдип аар турбуже, 50—60 градус чеде бээрге-де оон-биле чуп эгелей бээр.

Шуткулга цегинде шойнун марказын тодаратпайн турар. Карак-биле «хемчээгең» эзилдирген шуткулганын шынары куду болур, чогуур хемчээлинге таарышпайн баргылаар. Ол ышкаш машиналарны будүүрунун технологиязы сагыттынмайн турар. Оларнын чугле даштыңы талазын будун турары кончуг четпес.

Ажылда бир четпес чүве болза, ажылдың шынарынче сагыш салбайн, хыналданы кошкатканы болур. Чижээ. Тыванын стандарттар талазыбиле хайгаарал лабораториязының хыналдазының түңнелинде техниктиг хыналда киллизининң хүлээп алганы белдирлериниң болгаш көзектериниң 60 ажыг хуузу багай болган.

Будүрүлге черинде приборлар, стендилер бар. Ынчалзада-даа олар ажыглаттынмайн турар.Оон ынай агрегаттар хынаар чамдык стендилер чок. Чижээ, үс насостары, соңгу өзек хынаар херекселдер четче эвес.

Септелгенин шынарынга салдар чедирип турар өске чылдагааннар база бар. Капитал септелгеге кирер дээн автомобильдерниң чамдык агрегаттарын ажыл-агыйларга, автобудүрүлге черинге-ле ломап каапкан, эки көзектерни багай түүдер-биле солуп каапкан болгулаар. 1973 чылда заводка кирген 43 автомашинаның 11-ниң көзектери четче эвес болган. Кызылдың № 1 АТБ-ден дужаттынган 16 моторнуң чүгле 7-зи бүрүн келген.

Артык көзектер тывар аътырыг заводта ам-даа долу шинтпирлеттинмээн. Ындыг чоруктар ажыл планның күүседириңге шаптык чедирип турар.

Чамдык ажылчыннарның мергежилиниң чавызы, кадрларның ажылдан үнер чоруу күш-ажылдың сагыыга-чуруумунга, будүрүп үндүрген продукцияның шынарын экижидериңге багай салдарны чедирип келген. Техниктиг негелделернин бүгү чурумнарын сагыырының дүрүмнери-биле ажылчыннарның чамдыктары таныш эвес, ону эчизинге чедир билбес. Күш-ажылдың төлевиин будүрүп үндүрген продукцияның шынары-биле дүүшпейн турар. Оон түңнелинде ажылчын кижи будүрүп турар продукциязының шынарынче эвес, а саныңче кол чүвээнгейни утландырып турар чижектер бар. Продукцияны үреливишкин чок кылырының саратов системазын шингээдип албайн турар.

Продукцияның шынары дээрге, будүрүлгеге чугула көргүзүг болур. Эки септеттинген автомашинаның эки ажылдаары билдингир болгай. Заводтуң ат-алдарын бодап, будүрген продукцияның шынарын экижидери автосептелге заводунуң коллективиниң болгаш партия организациязының мурнунда туруп турар чугула айтырыг ол.

Г. ГРЕШНЫХ,
Тываның Күрүне стандарттарының талазы-биле хайгаралдар лабораториязының инженис начальниги.

ЧАА КОМБИНАТ ТУДУУ

«Тыва кодээ тудуг» трестиң көжүп чоруур механизастаттынган № 62 колоназы Кызылдың далган дээрбедээр болгаш комбикорм белеткээр комбинадының тудуунда ажылдап турар. Комбинат удавас ажыглалга кирер. Орта 8.150 тонна кызыл-тас шыгжаар элеватор, ээлчегде 200 тонна продукция будүрер дээрбе, комбикорм белеткээр улуг цех ажылдаар.

Бо шинтпирлиг чылда механизастаттынган колоннаның коллективи бир миллион ажыг рубльдың тудуг-монтаж ажылдарын шингээдип алырын шинтпирлээннер.

Комбинат келир чылын ажыглалга кирер.

М. АНДРЕЕВА.

Күүском даргазы

Кодээ Совет. Суурнуң эң чараш бажыңнарының бирээзинде ажылдап турар ол албан черниниң ажилин хып дээн чалыы болгаш улгады берген-даа назылыг, кандыг чурттакчы ажыдып келбес дээр. Ол кижилер чугула айтырыглары баштай-ла аңаа тургузуп кедир. Оларның ол айтырыглары аңаа шинтпирлеттиннер, салым-чолун оон тып үнер.

Делгем чырык кабинетте ишчи мөзүлүү илдең кижи, кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы боданы-боданы, бижиттинип каап олдур Бистиң амыдыралывыс хайныышкынының бо хүннерде оон сагыпсеткилин хөй-ле айтырыглар чайгаар доюлдуруп, бодандырып турар.

Нарын кодээ Советиниң күүскомунуң ам турар черинге бежен чылдарның эгезинде өрген беаин турбаан. Сумунуң даг мээстеринде кыштагларга, тайгада чайлагларга малчын ареттарның аалдары одар-белчиирин солуп, көпкүн амыдыралдыг чурттап турган. Олар аңаа колхозтажып эгелээн. Нарынның баштайгы коллективтиг ажыл-агыйының кол өзээ хөй эвес — он-он-на орегге болган. Одар боттарының ажыл-агыйын «Коммунизмче орук» колхоз деп адап алган.

Тыва черинң ыраккы булуңнарының бирээзинге колхоз тургузарын ыпчан ында активчилериниң бирээзи Кыргыс организастажын эгелээн. Белчиир Чыпсынович көпкүн амыдырадыг ажыл-агыйларны сууржуп амыдыралче шилчидериниче сумунуң партия активчилерия-биле кады кол кичээнгейин салган. Ынчангаш ол хүннерден эгелээш Советтиң кол амыдыралы тудуг-сууржулга болу берген. Советте нарынчыларның депутаттарының удуртукчуу, оон күүскомунуң даргазы Нарынга баштайгы чурттадга бажыңнарының, албан чөрлериниң болгаш мал ажылының тудугларын шуудадырынга шудургу киржип келген.

«Коммунизмче оруктуң» тудуг-сууру оон тургустунган баштайгы чылында-ла каракка көзүлдүр Нарынга бедий берген. Амыдыралдың чаа хевириниң ажыктынга бүзүреалек, колхоз кежигүнүнге киреринден баштайгы айларда-ла дадагалаан турган чамдык нарынчыларның оргүүделдери ажыл-агыйның баштаар черинче шуужуп, олар боттарын колхоз кежигүнүнге хүлээп алыр айтырыгларны шинтпирлиг тургузуп эгелээн. Чоннуң бүзүрели чаалап алдынган.

Кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы депутаттың чымыштыг ажыл-ижинге ам харысалгалыг база бир хүлээлге немепкен. Ону колхозчулар «Коммунизмче оруктуң» баштаар черинің кежигүнүнге соңгаан. Ол хүлээлгени коммунист Белчир бедик харысалга-биле көрүп, кымның өг-бүлеэин кажан чаа бажыңче шилчиделиринден, кайы тудугну кажан доозарындан, оон чарыгдалын дуглаар акша-хөреңгиин, хереглеттиниң турар кадрларны кайын тып, канчап өөредип алырынга чедир болгаш өске-даа хөй талалыг нарын айтырыгларны колхозчу актив-биле кады шинтпирлежип келген. Оон ажылжи шынап-ла чымыштыг болгаш нарын. Кодээ Советтиң мергежилдиг кадрларын четчелеп белеткээр болгаш өөредир, активин тургузар сорулганы шинтпирлээри база оон улуг-хуузунга онаашкан.

Депутат Белчир кодээ Советтиң болгаш хөй-ниитиниң янзы-бүрү талалыг ажылын партия, комсомол, профсоюзлел организацияларының активчилери-биле кады чорудуп, амыдыралчы чугула айтырыгларны шинтпирлежип, аңаа боду хүн-бүрүдө өөренип, оскелерин база өөретиптээн. Бо хоочун ажылдакчының ажыл-амыдыралы-биле эң баштай 1957 чылда чазын танышкан мен. Ынчан оон даргалап турар күүскомунуң иштики ажылынга чедир кылдынмаан түүлдер бар турган. Сессиялар эрттирерде чер-чер Советтеринің дугайында хоойлуну барымдаалавас, Советтиң организасмассалыг ажылын чорударып ылап планнавас турган. Хөйниитиниң бот-тывынгыр организацияларыбиле ажыл коштаак, колхозтуң экономиказын көдүрериче угланган айтырыгларны Советтиң сессияларынга болгаш күүскомунуң хуралдарынга эвээш чугаалажып турган.

Чоокта чаа Нарынга база катап чедө бердивис. Бис аңаа кодээ Советтиң күүскомунуң даргазының кабинединге олурувуста Белчир Чыпсыновичи күүском кежигүннерин, колхозтуң партия организациязының секретарын, баштаар черниң даргазын чалап келдирти. Советтиң каш хонгаш болур зоолчеглиг сессиязын эрттирериниң планын күүскомунуң хуралы бадылады. Сессияның чугаалажыр айтырыы —суур чаагайжыдылгазы болгаш погаанчыдылгазы. Идепкелдиг Советтиң күүскомунуң даргазы кылыр. Шинтпир төлевиделин тургузарын күүскомнуң бир кежигүнү хүлээнип алды.

Советтиң сессияларынга болгаш күүскоя хуралдарынга колхозтуң экономиказын биле дөрт муң чыгыы баш улам быжыглаарының, улус өөредилгезиниң, культура амыдыралының, тудуг-сууржулганың, бойдус камгалалының, совет хоойлужулганы сагырының, шинтпираер күүседөзиниң дугайында айтырыгларны үргүлчү чугаалажып турар. Хөй-ниитиниң корум-чуруумун үреер болуушкуннар ам Нарын кодээ Советиниң девискээринде оон чорудуп турар шудургу ажылының ачызында ховар апарган деп, бүзүредиг чугаалап болур.

Советтиң күүскому чер-чер Советтеринің бо чылгы соңгулдазынга белеткелдерин колхозтуң экономиказының улам көдүрүүшкүнүүг болурун хандырарынче, ылаңгыя тоску беш чылдың шинтпирлиг, үшкү чылында мал ажылының продуктуларын бедидериниче болгаш ниитиниң малының баш санын көвүдедириче угланыдыр чоруткан. Малдың баш санын эрткен чылдагаанындан пинтиндан ажыр көвүдедир сорулга салдынган. Ийи муң баш шээр мал, чүс инек киирер кажаларны тудар. 250 уруг өөрениир чаа школа тудуун бо чылын доозарга, өөредилге, кижизидилге ажылын бедик деңгелге тургузар арганы база бээр.

Төлевилеттинген сорулгаларны чедип алырынга кодээ Советтиң ылаңгыя оон күүскомунуң даргазы Б. Ч. Кыргыстың ролю улуг. Белчир Чыпсыновичи — Нарын кодээ Советиниң 19 чыл дургузунда удуртуп келген. Кодээ Советтиң депутадынга кандидат кылдыр оны база катап депшиткеш, парынчылар аңаа бүзүрелиин илергейлээн.

М. ОНДАР-ООЛ,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң организструктор кылдызының инструктору.

Бөгүн медицина ажылдакчызының хүнү

ЧОННУҢ КЫЗЫ

Ортумак сыныг, чавык, эвилең-ээдек чаңгыс аныяк эмчи Барыын-Хемчиктиң ыраккы одарларында малчыннарга бо-ла чеде бээр. Кызыл-Мажалыкта районнар аразының туберкулёзка удур диспансериниң уруглар эмчизи Татьяна Сатовна Куулар малчыннарга медицина темазынга лекция, бееседы кылып, оларның уругларын шиичип, эмчи дуваламчызын доктаамал көргүзүп келген.

Аныяк кыс Красноярскиниң медицина институдун дооскаш, бодунуң төрээн черин — Барыын-Хемчикке ээп ажылдаа-ла беш чыл четкен. Бо үеним иштинде оон ажылга аргадуржулгазы өзүп, чонунга ак сеткилдиг бараан болуп турар.

Эш Куулар хөй-нинитиниң ажылынга база идепкейлиг киржип келген. Ол — туберкулёзка удур диспансерниң Кызыл-Мажалык салбырында профэвилел комитединиң даргазы. Диспансерниң коллективи Татьяна Кууларны Кызыл-Мажалык суур Совединиң депутадынга кандидат кылдыр база катап депшиткен. Бо аныяк эмчи барыын-хемчикчилерниң чоргаарларында, төлептиг кыстарының бирээзи.

Т. ТЮЛЮШ.

ЧУРУКТА: Т. С. Куулар.

Авторнуң фотозу.

БУЯННЫГ ИШ, ХӨГЖҮЛДЕЛИГ АДЫР

«Тоску беш чылдың шинитпирлиг чылында чонга эмнелге дуваламчызының деңнелиң улам бедидерӏе Бүгү чуртта ышкаш, Тываның медицина ажылдакчылары бөгүн боттарының байырлалын ол дозуунуң адаа-биле уткуп турар. Бо чылгы байырлал чурттуң амыдыралында политиктиг улуг болуушкун —чер-чер Советтерниң соңгуудалар хүнүнге капсырлашканы-биле онзагай.

СЭКП-ниң XXIV съеадизиниң шинитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, республиканың медицина ажылдакчылары боттарының байырлалын демдеглеп тура, кылган ажылдарын түңнеп, моон соңгааргы соруулталарын тодаредип турар.

Ажылчы чоннарга эмнелге дузаламчызын улам экижидер, кадык камгалалын сайзырадгайжыдар, кадрларны шилип, таарыштыр тургузар болгаш кижилдер талазы-биле алдээн ажылдар кылдынган. Амгы үеде республикада 68 эмнелге-профилактика черлерин ажылдап турар. Оларның иштинде түспайзыткан 6 диспансер, районнарның 14 санэпидстанциязы, республика эмнелгези, 129 фельдшер-акушер пунктузу, республиканың уруглар эмнелгези, хереженверниң божунга бажыңы, уругнар бажыңы болгаш өскедаа эмнелге черлери бар.

Республиканың бүгү эмнелге-профилактика черлериниң материал-техниктиг базазы чыл бүрүде калбарып келген. Чүгле соңгу үш чылда бези 8 участок эмнелгезин ажыткан. Кызылда үнде 500 хире кижини хүлээп алыр поликлиникалыг, Каа-Хемниң Сарыг-Сеспе амбулаториязы ажылдалга киргеи. Шагаан-Арыгда халдавырлыг аарыглар эмнээриниң болгаш уруглар эмнелгезиниң салбырлары, Тес-Хемниң район эмнелгезин алгыды туткан. Балгаазында туберкулёз аарыгларынга удур санаторийниң 2 эмнелге коруузун. Чадаанада халдавырлыг аарыгларны болгаш уруглардың туберкулёз аарыгларын эмнээриниң салбырларын туткан, ниити аарыглар салбырының бажыңын таарыштыр кылган. Сүт-Хөл эмнелгезиниң халдавырлыг аарыглар болгаш уруглар эмнелгезиниң салбырларынга үндүрүп бергеи бажыңнарны сеткеен. Кызылда республика эмнелгезиниң чаа бажыңы 1972 чылдың август айда ажылдалга киргеи. Оон ачызында травматология, урология болгаш кезер эмнелге салбырларының коллективтеринге таарымчалыг апарган. Ам республика эмнелгезиниң орунарының саны 540 четкен. Бисте эң-не улуг, хөй талалыг бо эмнелге бедик мергежилдиг медицина дузаламчызын ажыдчы чоннарга чедирип турар. Оон ынай ол республиканың эмчилериниң, түскай ортумак эртеминг кадрларның мергежилин бедидериниң организас-методиктиг төвү, база-зазы база болу бергеи.

Амгы үеде бисте дээди эртеминг 577 эмчиниң 172-ги үндезин национал кадрлар. Оон ынай ортумак эртеминг 1975 медицина ажылдакчызы бар. Эмнелгелерни ортумак звеноның кадрлары-биле халдыроры 1970 чылда-ла долу шинитпирлеттингеи.

Эмнелгелериниң материал-техниктиг базазының экижээни, чоннуң материалдыг база культурлуг деңнелиниң бедээни оларның кадыынын байдалының кол-кол көргүзүүлериниң эки салдарны чедирген. Сөөлгү беш чылда чоннуң, ылаңгыя бичии уругларның янзы-бүрү аарыгларадан хораары, ижин-шөйүүдү аарыгларындан аарыры дыка эвээжээн.

Эмчилер белеткээр ажыл экижээн. Оларның мергежили бедээн. Кадрларны таарыштыр тургузуп, төп ажыглап, оларның ортузунга кижилдирге ажылын күштелдиргеи. Кадык камгалалын сайзырадгайжыдарынга ол бүгү хемчеглер улуг ддигни бергеи. 1965 чыл-биле деңнээргө эрткен чылын республикада эмчилериниң саны 164 кижиге өскеи.

Республиканың Кадык камгалал министерствозунуң ажыл планын бүүгаар чүрттүн улуг хоорайларынга чыл бүрүдө ортумак-биле 70—80 эмчи специализациянны эртип турар. Чаа келген эмчилер шуптү республика эмнелгезиниң базазынга баштайгы специализациянны эртер. Эртеен чылын республика эмнелгезиниң болгаш районнарның төп эмнелгелериниң базаларынга 132 эмчи, ортумак эртеминг 230 кижи билиин бедиткеи.

Эмчилериниң, ортумак эртеминг кадрларның аттестациязын чылдың эрттирип келгеи. Оларның мергежилин бедидерингө бир таарымчалыг арга ол болуп турар. Конференциялары, семинар кичээлдерни эрттирип турары мергежин бедидерингө база чугула базым болган. Чүгле эрткен чылын беэин 46 конференцияны болгаш семинарны эрттирген. РСФСР-ниң Кадык камгалал министерствозунуң чүрттүн өске хоорайларынга чылдырган конференцияларынга, семинарларынга бистен 68 эмчи киришкеи. Район, участок эмнелгелериниң, районнарның, хоорайның санэпидстанцияларының кол эмчилериниң он хонуктуң семинары чыл бүрү эрттирип турар.

Чүрттүн эмчи институттарын дооскан 90—95 аныяк эмчи Тывага ажылдаары-биле чылдың-на келир. Оларның чартыктан хөй кезии көдээжө ажылдап үнүп турар. Оо ышкаш Кызылдың медицина училищезин чыл санында 160—170 фельдшер-акушерни доостуруп турар. Бо чылдың февральда училищени 120 фельдшер болгаш акушер дооскан, хөй кезии районнарда ажылдай бергеннер. Бо ортумак өөредилге черин июль айда дииш эмнээр 28 эмчи бирле дугаар доозар.

Тываның эмнелгелериндеак сеткилдиг ажылы-биле чоннуң үндүткелин чаалап алган, мергежилдиг кадрлар хөй. Республика эмнелгезиниң эмчилеря А. И. Канунников, Д. М. Монгуш, Л. М. Козлова, Эрзин, Өвүр районнарның кол эмчилеря Р. И. Кандар-оол, А. Т. Балган, Чөөн-Хемчиктиң Хайыракандa, Бай-Тайганың Кызыл-Дагда эмнелге пунктуларының эргелекчилери Л. И. Дамба-Даржаа, З. Тойбута, Барыын-Хемчик район эмнелгезиниң, республиканың уруглар эмнелгезиниң болгаш республика эмнелгезиниң кол эмчилериниң оралакчылары А. И. Ильюшенкова, Л. Е. Абрамова, Д. К. Куулар оларны болгаш өске-даа арга-луржулгалыг мурнакчыларны бо-ла байырлалдың хүнүнде чоргаарга-биле адап турар бис.

Республиканың эмчилериндеи 24 кижи Тыва АССР-ниң, 7 кижи РСФСР-ниң алдарлыг эмчилери, 88 эмчи чазактың орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан. 88 эмчи «Кадык камгалалының тергиини» деп хорек демдээнин эдилекчилери.

Эмнелгелериниң материал-техниктиг базазын улам экижидер талазы-биле соруулга салдынган. Бо чылын Кызылга 90 орунныг онкология диспансерин, Бай-Тайганың Тээлиг район эмнелгезин, медицина мастерскаяларының бажыңын ажыглалга киирер. 1974—1975 чылдарда Балгазынга туберкулёз аарыгларынга удур 400 орунныг санаторийнин, Таңды, Эрзин, Өвүр районнарының эмнелгелериниң тудуун эгелээр. Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларга төп эмнелгелериниң, Кызылдың медицина училищезиниң сургуулдарының ниити чүрттелга бажыңының, республиканың санэпидстанциязының тудуглары чоокку үеде эгелээр.

Республиканың кадык камгалал бюджеди чыл бүрүде өзүп турар. Бо чылын оон түүл — 14577 мун рубль. А 1980 чылдың төнчүзүндө 22 миллион хире рубль чедер. Ынчан республикага эмнелге орунарының саны 5000, эмчилер 800 кижи чедир өзеп.

Тываның медицина ажылдакчылары партиянып, чазактың ол улуг сагыш салышкынынга харыы кылдыр республикага кадык камгалалын хөгжүдериниң херээнге моондаа соңгаар төлептиг салышкынын киирерни бөгүн, боттарының байырлалының хүнүнде илергейлеп тураалар.

Байырлал-биле, эргим эштер!

О. ОНДАР,

Тыва АССР-ниң кадык камгалал министриниң оралакчызы.

Суурувуста эмнелге

«Торгалыг» совхоздуң төвүнде участок эмнелгези тургустунгандан бээр он беш чыл ашкан. Амгы үеде оон ийи улуг бажыңнга кирген кижи оон иштин, даштының арыгшеверин мактаар.

Эмнелгени көскү агитация-биле дээрэн. Медицина темазынга тускай булуңну тургускан. «Эмчи» деп хана солун доктаамал үнүп турар.

Мында шуптү 19 ажылдакчы бар. Олар кадык камгалалының хераанге найыралдыг, бир деминг бараан болуп турар. Коллективти аныяк эмчи Ч. Б. Донгак удуртуп, сырый каттыштырын шыдаан. Эмнелгеде аарыг улус чыдар 30 орун, 4 орунныг бөжүлга чери бар. Ажылчы чоннарга дүрген дуза чедирер 6 кижи составтыг бөлүктү тургускан. Олар ээлчег ёзугаар дежурныйлап, суурнуң чүрттакчыларынга, малчыннарга эмчи дузаламчызын чедирип турар.

— Янзы-бүрү аарыгларны болдурбас дээш баш удур хемчеглерни ап келдивис. Бо чазын улаанут, дифтерия, дизентерия ышкаш аарыгларга удур сыкыртыышкынналарны кылдывыс — деп, улуг эмчи Ч. Б. Донгак чугаалады.

Эмнелгенин ажылдакчылары санитария бюллетенин неделя санында үндүрер. Оларны хөй-ниити черлеринге, бригадалар төптеринге, хову турлагларынга, фермага азып турар. Коллективтиң комсомолчу-аныяктары совхозта Культура бажыңының уран чүүл бөлүүмүнүң идепкейлиг киржинчилери.

Көдээ эмнелгенин мурнунда кылыр ажылдар-ла хөй. Аарыг улус чыдар черни септеп, дерип. Халдавырлыг аарыглар эмнээр салбырны болгаш лабораторияны немей ажыдар болгаш өске-даа түүлдерни кылыр.

Аныяк коллективтиң ажылчылери чоннуң кадыкшылы дээш шудургу ажылдап турар.

Н. ДАМДЫН.

ЭМЧИЛЕРГЕ ЧЕТТИРДИМ

Медередим осбунуп, аар ааракаш, неделя ажыг үеде берге байдалга чыткан болдум. Мергежилдиг, буянныг эмчилеримнин ачызында чоорту сегий бердим.

Совет медицинаның чедишкиннерин билдилиг ажыглап, мени эмнеп сегиткен эмчилер: Торгалыгның эмнелге участогунуң улуг эмчизи Ч. Б. Донгак, район эмнелгезиниң ниити аарыглар эмчизи М. Н. Ефремов, Чаа-Суурнуң эмнелге пунктузунуң эргелекчизи Ф. О. Тюлюш, эмчилер Р. С. Михайлов, С. И. Ефремова, А. Ч. Тумат, А. Т. Балган, санитарка У. К. Монгуш оларга болгаш өскелергедаа чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни Медицина ажылдакчызының хүнүнү таварыштыр илередиппишаан, буянныг ажыл-ижинге улуг чедишкиннерни күзедим.

А. ШИВИТПАА.

Өвүр район,

«Торгалыг» совхоз.

Красноярскиниң медицина институдун алды чыл бурунгаар дооскан эмчи Данов Машпак-оолович Монгуш ам республика эмнелгезиниң отолоринтологу. Ол — кулак, боостаа, думчук аарыгларын эмнээрингe мергежилдиг, аарыг кижилерге эвилең-ээдек болгаш кичээнгейлиг ажылдап турар. Казань, Ленинград, Ташкент ышкаш улуг хоорайларга бодунуң тускай мергежилин ол бедидип, чедип алган билиин хүн бүрүнүң ажылынга билдилиг ажыглап турар.

Ам Данов Машпак-оолович аспирантурага киреринге шудургу белеткенип турар. Коллективинде хана солуннуң редактору, идепкейлиг хөй-ниитичи.

ЧУРУКТА: эмчи Д. М. Монгуш ажыл үезинде.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИ

Калуганың колхоздарында болгаш совхоздарында ниитиниң малынга быжыг чем-суурун тургузары дээш чарыш кылбаргаи. Сигеи белеткелиң силос болгаш сенаж салыпкыныи, витаминниг сигеи далганың салырын хары угда кылып турар. Ол бүгүнү эртеи чыдың бо үезинде турганыидан ийи катап хөйнү белеткеп алганнар.

— Бо чылын сигеи мурнуудумдан 10—12 хонук мурнай бижып чедишкеи, янчаташ чер ажылдакчылары ону шалыпкын ажаап ап, чемиштиг шыпырларын «чидирбее» дээш ажылдап турарлар — деп, областың водхо ажылагый эргелелиниң кол агроному К. А. Цветкова чугаалаан. — Ажыл-агыйларда 460 ажыг механизастаттынган отрядтар ажылдап турар.

Мал чемнерии белеткээрин чогуур ойүнде эрттирер болгаш 1973—74 чылда мал кыштаглаашкынынга колхоздарның болгаш совхоздарның белеткел талазы-биле хемчеглериниң дугаймында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министерлер Чөвүлелиниң докладының Калуганың көдээшиниң ажыл-ишчилери чонну канцыларары-биле мал ажылынын продуктуларын бүдүрериң улам көвүдедир дугаймында партиядың болгаш чазактың сагыш салышкынының деп үнелеп көрүп турарлар. Олар ол чугула документтиң чугаалажып көргеш, сигеи кезилдезин шапкынчыдарының чаа-чаа хемчеглерин база айтып турарлар. Сухинич районнуң мурнакчы колхоздары эки эгелээшкинии үндүргеннер. Олар мал чемин бүдүн чартык чыда курлавырлап, белеткээрин шинитпирлээн.

Смолевек областың шыналарында чаагай чыттыг сигеиниң баштайгы хөпээнниери тургустунган. Оон районнарының шуптузунда сигеи кезилдези эгелээн. Бо чылын колхоздарда болгаш совхоздарда мал чемни белеткээриниң чеди чүс ажыг механизастаттынган отрядтарын болгаш звеноларын тургускан. Олар трактор-биле сигеи кезер беш муң хире машиналарны, чүс-чүс өскө-даа дериг-черекседдирии алганнар.

Ажыл-агыйлар мал чеминиң курлавырларын көвүдедир дээш оңгуа-чыгыл черлериниң, хемнер кыдыларының, алаак аптиниң сигеиии хөй-биле кезип ап турар. Чайгаар үнеп он-он муң тонна амданныг сигеиии силоетап белеткээн. Ажыл-агыйлар сигеи кезип эгелээн баштайгы хүннеринде-ле сенажты салып, витаминниг сигеи далганың кылып турар. Олар малдың болгаш куштарның кышкы чемнерии байлакшыдар.

Куйбышев областа сигеиниң массалыг ажаап азымшыкты база эгелээн. Механизастаттынган звенолар эртеи чыдымнадан дыка хөй — ийи мянган тонна ажыг бөдүүн мал чемии келир кышка белеткээр сорулгалыг ажылдап турар.

(СЭТА-ның корр.).

Делегей бо ХҮННЕРДЕ

Совет конструкторнуң медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). «ТУ-144» самолёттуң көргүзүт ужудушкуну кылып турган, оон сөөлгү үезинде озал-ондакка таваржы бергенииң чыддагааннарын кады хынап илередип турар француз, совет тускай эртеминглериниң ажылы үргүлчүлеп турар болгаш амдыгында оон түңчедерин үндүрериниң четчир барымдаалары чок. Амдыгаа чедир чыыл алган информация ораанчок хөй, ону чыавылап аналиэтеп турар. Янчанмыже боду ажылдаар автоматтыг бижикчи деритиниң бижии каар демдегдели амдыгаа чедир тыныбаан. Истелгелер кылырынга чугула, чамдык өске материалдар база чедишпейн турар. Ындыг-даа бол, эгелээн ажылды туңдунга чедирген турар даараңде чигинииг чок деп, юл конструитор А. А. Туполев медеглээн.

Оон өске «ТУ-144» самолёттар база озал-ондакка таваржып турган деп, Англияның парлаалгазы шүүлүү бадыткалдар тараткан. Аңаа оон өске чамдык чурттарның солуннары база узаакан. Оны ужар чүүл конструиторду шүүт буруу шапкан. «Ол бүгүнүң шуптузу сагыш даап чугаалаан хоочун бодалдар болган, оларны тып үндүрреннер өөдөжок-тур» — деп, А. А. Туполев медеглээн.

«Совет төлээлер экипажка ўжудуушкун программазын өскертир деп айтышкынынарны» Ле-Бурженнің ужар чүүл делегелгезиндеи берген деп, Франс Пресс агентиледдиг дыңнадыг тараткаиын А. А. Туполев база буруу шапкан. Үжудуушкуннуң планы бээш буруглаар бидиңгир турган, ынчангаи аңаа ондактыг кандыг-даа түүе кииргбээн деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилелиниг үнден дүрген ужар самолёттар тургузарының программазын улам ыңай боттандырарын тодаргылаар, Франс Пресс агентиледдиг дыңнадыг тараткаиын А. А. Туполев база буруу шапкан. Үжудуушкуннуң планы бээш буруглаар бидиңгир турган, ынчангаи аңаа ондактыг кандыг-даа түүе кииргбээн деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилелиниг үнден дүрген ужар самолёттар тургузарының программазын улам ыңай боттандырарын тодаргылаар, Франс Пресс агентиледдиг дыңнадыг тараткаиын А. А. Туполев база буруу шапкан. Үжудуушкуннуң планы бээш буруглаар бидиңгир турган, ынчангаи аңаа ондактыг кандыг-даа түүе кииргбээн деп, ол чугаалаан.

ТӨӨГҮЛУГ АЯН-ЧОРУК

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка эгелээр төөгүлүг аян-чоруу — бүгү делегейниң кол чүүэвгейинде. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың удуртукчуларының ол ужуражмышкынын калбаа-биле чугаалажып, таайылбырлавышаан, АКШ-тың болгаш өске-даа чурттарның политиказының, хөй-ниитизиниң база садыг-үлептүр бөлүүтериниң кескү төлээлекчилерин, делегейниң парлаалгазы ол ужуражмышкынын эң чугула политиктиг болуушкун кылдыр үнелеп турар. Дээди деңнелге Москвага болган совет-америк ужуражмышкын соонда эрткен чыл ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың арээнинга харылзаалларны экижидери түгле ийи чурттуң улустарынга эвес, харын планетага тайбыңны быжыглаарынга, тайбың догуннаашкынның принциптерин делегей харылзаалларынга бадыткаарынга база аажок улуг ужур-дузалыын онза бүзүреддиг бадыткаан дээрзин онзалап демдеглеп турар.

Ол түңнел-даа шын-дыр. Дээди деңнелге совет-америк чугаалажмышкыннар, чыл мурнунда Москвага ат салдынган дугуржулгалар ниитиин-биле дыка хөй адырларга ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың арааныга кады ажылдажылганы хөгжүдериниң чогуур үндезинии бергеи. Тыптып келген айтырыгларны чугаалажмышкынар столузунга тайбың арга-биле шинитпирлээр деп ийи таланың хүлээлгези, стратеттиг чепеерленнишкиниерии кызыгаарлаар дугайында оларның дуржуушкуну принциптиг ужур-дузалыг. Күрүнелериң чаагай тура-соруу турда кайы-кайызынга таварышкан шинитпирлериң тывары-ның бүгү аргалары бар, күрүнелериниң идеологиязында болгаш социал системаларында ылгалдар чогуур принциптерге үндезилеттинген таарымчалыг харылзаалары оларның аразынга хөгжүдеринге шаптык болбас дээрзин Москвага болган чугаалажмышкыннар бадыткаан.

Бот эргенин, деп эргенин, шинтии керектерин хөлбаарлашпастың ол принциптерн делегейде экономика талазы-биле эң улуг күүүлүг чурттарның — ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында экономиктиг харылзаалларның база үндезини болуп турар. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының политиказынга шынчы Совет Эвилели өске хевирииң социал тургузуулуг күрүнелери-биле, оларның аразында АКШ-биле ажылшчы кады ажылдажылганың харылзааларын болгаш кайызынга-даа ажыктыг харылзажылгаларны кәзбартып хөгжүдери болгаш ханыладыры дээш кезээде туржуп келген. «Америка-биле, бүгү чурттар-биле, ылаңгыя Америка-биле экономиктиг дугуржуушкун дээш шинитпирлиг туржур бис» — деп, Владимир Ильич Ленин 1919 чылдың октябрьда-ла чугаалаан. Тайбыңга ынакшымдыг күштериң салдары-биле АКШ-тың политиктиг болуктеринде политиканы боттуг ёзу-биле көорүнче эргилде улам тода көстүп кээп турар апарган бо хүннерде ол угланышкынны чедишкиннииг боттандырарынга тавармычалыг байдалдар тургустунуп кел чыдар: чаңгыс чүүле 1972 чылдың дургузунда бээш советамерик баралга саарылгазының хемчээли үш катап өскенин сагындырарга-ла четтир. Ынчалза-даа чүүле эгезин кылдынып, баштайгы базым бастынган.

Дээди деңнелге ам болур совет-америк ужуражмышкын ийи чурттуң аразынга кайызынга-даа ажыктыг ыды ажылдажылганы хөгжүдеринге чаа, чугула салышкын болбуу чигинииг чок. Америк журналистер-биле июнь 14-те кылган бееседажынга эш Л. И. Брежневтиң демдеглээнин ёзугаар алыр-га, эң-не янзы-бүрү талаларга совет-америк харылзааларны улам ыңай таарымчалыг хөгжүдеринге эки аргалар амгы үеде бар болуп турар.

Дээди деңнелге совет-америк харылзажылгаларының үргүлчүлээри янзы-бүрү социал тургузуулуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының ленинчи политиказының практиктиг боттанышкынары-дыр. Ол болза СЭКП-ниң XXIV съеэдизиниң чарлааны Тайбыңның программазының шуут чарыбее кезээ болуп турар. Планетаның даштыкы политиктиг байдалын эки талазынче өскертип орар шак ол хаяы принциптиг болгаш ёзулуг тайбыңга ынакшымдыг угланышкынга бүгү деңтерниң улустары байыр чедирип, ону хаяы чүүлдүгүнүп турар.

(СЭТА).

ТАИБЫҢНЫҢ ТӨЛЭЭЗИ

Нью-Йорк портунга эге баштай келген даштыкы пароходту черле ындыг ёзулалбиле уткуп алыр чаңчыл тургустунган: Верозан көвүргүтте аалчы чоокшулап келири биле порттуң эрик болгаи орт камгалалының эргелелиниң флотилиязындан бичө судволар адисизиин этсин, суг бүлгүртүр күүүлүг хереселиндеи сугну дүвдүүштелдир бүлгүртүн, байыр чедирер. Аңаа харыы ол эртеи база чаңчылдарны сагаапы-биле онзалапмаан. Корабль үш удаа кыйгы салган.

Июнь 11-ниң эртени Нью-Йорк портка онзагай болган. Ол эртеи өртээлге доктааган улуг ак пароходтуң думчук талазында сиилбээн алдын демдек — кадыыр биле маска болган, а оон кол мачтазынга Совет Эвилелиниң кызыл тугу киискип турган. Совет маршгарның аилгазынга удеткеи пассажир корабли Гудзон мугудурунда 40-ги пирске турупкан. «Михаил Лермонтов» деп бижимел ырактап-ва көстүп турган. Келгеи судноиуң эды ол.

«Соолгу 25 чылдарда ССРЭ биле АКШ-тың аразынга далайдан пассажир харылзаазы чок турган. Ындыг төөгүлүг аргыжылганың эгезин «Михаил Лермонтов» аттыг пассажир корабли салган, оон-биле «соок дайынны» сокса-дырынга база бир базым кылдынган» — деп, америк ажылчы чоннарның «Дейли уорлд» солуну бижээн, пароходтуң келгеин төөгүлүг болуушкун дээрзин демдеглээн.

Делегейниң ең улуг портарының бирээзи болур Нью-Йоркка база бир чаа далай корабли келгенинге хоорайның чурттакчылары байыр чедирип, «Михаил Лермонтов» совет болгаш америк улустарының аразынга найыралчы чугаалажыышкыннарның идеязынга удурланыры берге деп, ол күштерниң кол солуну «Юс ньюс энд уорлд рипорт» миинир ужурга таварышкан.

Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттарга албан ёзузуиуң аян-чорууи америк улустуң хөй кезии ийи чурттуң эрге-ажыктарынга, бүгү-ниити тайбыңның эрге-ажыктарынга дүүшкеи харылзаалары моон соңгаар-даа калбартырынга салдар чедирер фактор кыдыр идеген көрүп турарын парлалга тайылбырлакчылары демдеглеп турар. Делегей рыногунда АКШ-ка таваржып турар шыгыы бергелериниң үезинде америк компаниялар-биле совет даштыкы садыг организацияларының аразынга садыг харылзааларын калбартканы сетвил ханышкынның хүлээп көрүүшкүнү алган. Чүгле чаңгыс 1972 чыл дургузунда бези совет-америк садыг саарылгазы элээн шыырак түңге — 720 миллион долларга четкеи.

АКШ-тың Садыг министерствозу бистиң чүрттувус-биле кадың ажылдажылганы моон соңгаар-даа калбартырын улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар. Чоокта чаа Чоон чүк биле Барыын чүк аразының садыг айтырыгының талазы-биле бюрону ыыда тургускан. «Мурнунда чедип албаан түүлдерни катап чедип алыр болгаш АКШ-тың экономиктиг деңнелгүүрүнге дүгжүр үдүлүг рынокторга чедип алыр дээш Каттышкан Штаттар Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг чүрттар-биле садыг харылзаазын калбартыр ужурлуг» деп, ол бюронуң директору Лазарус СЭТА-ның корреспондевтизинге медеглээн.

Америкаиың бүдүрүп үндүргени бульдозерлерни, хоолай салыкчыларын, металл кезер ставоктарны, цилиндрлер блогу кылыр автоматтыг шугумну, дарганнаарынга хереглеттинер болгаш өске-даа дериг-хереселдерни Совет Эвилелиниге садар дугайында элээн каш улуг кереелерге ат салдынган. Автомобиль тудуушкунуиуң хереселдерни Камада автозаводка тургузар.

Боттарының талазындан америк бүдүрүлгелер эелери Совет Эвилелинде шингээттингеи дешпилгелиг технология аргаларын сонуургап турарлар. Бистиң үлетпүрүнүң чамдык кылыгларын база олар айтырып турар. Чижээ, ЯК-40 деп совет самолёттуң АКШ аажок сонуургап турар. Ону чүс-чүс миллион долларга сайгарып болур дээрзин Лазарус демдеглээн. Оон аңгыда совет бараанындан гидроэлектростанцияларга аар электродериглелерии, суугга чоруур чалгыныг корабльдерии, фотоаппараттарны, шакты болгаш өске-даа кылыгларёы Лазарус адаан. Американың электротехника талазы-биле кол фирмазы — «Вестингауз электрик» «Гронджуль» дээр сураглыг гидростанцияга гидрогенераторлар бээрнинге киржиринче совет организацияларны кыйгырып, оларның-биле чугаалажылга чоруудуп турар болгай.

Совет Эвилели-биле ажылишчи ёзугга кады ажылдажылгадан ажыл чок америкаинар ажылдаар чер тыш аптар боор дээрзинге идегелин бодуун америкаинар илередип турар. Шынап-ла каш чыл улаштыр АКШ-ка ажыл чоктарының саны чүрттакчы чоннуң беш хуузу болуп келгенин кичээнгейге алыр болза, ол айтырыг чугула чүүл болбас аргажок.

Л. И. Брежневтиң Америкага келирии миллион-миллион америк кижилер делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырыддырарынга салыышкын. Тайбыныц совет программазының боттанышкыны кылдыр үнелеп турары таварыпга эвес. Чоннуң ыыдыг үнелээшкинии кичээнгейге албышаан, «Кристен сайенс монитор» солун советамерик харылзааларны экижидерине шаптык кадарын орландажып турар сенатор Джексон ышкаш «хартыгаларның» ажыл-чорудулгазын шыгыы шүүмжүлээн.

Эрткен чылын Москвага совет-америк дугуржулгаларга ат салганындан эгелээш чогумчуп бар чоруур харылзааларны улам үре-түңнеддиг болдурарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының АКШка аян-чоруу улам салдар чедирер дээрзинге ол чуртта бүүрел улам быжыглып орар. «Контрол дейта корпорейшн» деп электрон-саналга машиналары кылып турар биледингир компаниянның оралакчы президентиан Д. Хиллсли мынча дээн: «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртукчузуиуң бистиң чуртувуска келирии улуг көдүрүүшкүн-биле үлээп көрүп турар мен. Ол аян-чорук чаагай түңнелдериг болур. Эрткен чылын Р. Никсоииуң Москвага совет удуртукчулар-биле чугаалажылгаларының түңнелиниде дыка хөй чүгула айтырыглар чедишкиниг шинитпирлеттинген болгай. Оон бээр ук дугуржулгаларны амыдыралга боттандырар талазы-биле эвээш эвес чүүлдер кижилган. Оон-биле чергелештир аазап хөй чаа айтырыглар база тыптып келген, оларны чогумчалыг шинитпирлеп болуруиуң аргазы бар хире. Бистиң улустарывыстың чаагай чоруун улам бедидери деэш ийи чурттарның кады ажылдажылгазын улам калбартырынга Л. И. Брежневтиң АКШ-ка келирии шимчедикчи күш болур деп бүүрээр мен».

Г. ШИШКИН,

СЭТА-ның корр.

КУЛЬТУРАНЫҢ БАЗЫМНАРЫ

СӨКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга, чоңу коммунистиг мозу-шынарга, патриотизмге, интернационализмге кижилерни-ге районда культура албан-черлеря кол черни эзлеп турар. Бистиң Барыын-Хемчик районда ниитизи-биле 11 культура бажыңнары, клубтар болгаш 13 библиотека ажылдап турар.

ССРЭ-ниң 50 чыл ооннга белеткел үеэниле ук албан чер-лериниге ажыл-херектер ал-барган. Чүгле районнуң Культура бажыңнарының, клубтарының бот-тывынгыр артистериниң кужу-биле көргүскен концерт, шиилерниң саны 760, янзы-бүрү темаларга 490 ажыг лекция, беседалары, 210 кежээни (номчулга конференциялары, диспуттар, айтырыг-харыы кежээлери, Ала-чурттуң Улуг лайнының хоочуннары болгаш куш-ажылдың мурвакчылары-биле ужуражымышынгарны) эрттирген. Районнуң бот-тывынгыр артистериниң концерттеринин болгаш шиилерниң тематиказы бапан. Оон ССРЭ-ниң аҥы-дунма улустарының болгаш Моол Арат Республиканың ырларын база индий, куба, чех дээн ышкаш оске-даа чоннарның танцыларын көрүп болур бис.

Бот-тывынгыр ураң-чүүлүн база бир хевири болур улусчу театрлар бистин районда иештерээн. Районда 8 улусчу театр болгаш шин болгумнери ажылдап турар. Бо чылын болуп эрткен район көрүлдезинге ол коллективтер шупту киришкен. Эң эки ажылдыг шин коллективтерни тыптып турар. Оларга Кызыл-Мажалыктың улусчу театрын (режиссёр Зоя Хомушку), Шекпээрнин (режиссеру Куулар Оттуг-оол), Эрги-Барлыктың (режиссеру Куулар Чаш-оол), Ак-Довуракның (режиссеру Сүүнмаа Килим) шин коллективтерни хамаарыштырып болур. Кызыл-Мажалыктың улусчу театрының тургусканы башкыр драматург Мустай Каримниң «Ай туттурган дүне», ак-довуракчыларның белеткээни Кызыл-Эник Кудажының «Долуманың хүүлгаазыны» болгаш Шекпээр совхозтуң шин коллективиниң ажылы — Куулар Чаш-оолдуң «Өскүс-оол» деп шиилерни районнуң ажыл-ишчилери улуг сонуургал-биле көргеп.

Районда 7 агитбригада ажылдап турар. Оларның аразында көрүлде апрель-май айларда болуп эрткилээн. Агитбригада — бот-тывынгыр ураң-чүүлүн ээ-не дайынчы, дээштиг хевирлериниң бирээзи. Эрткен көрүлдеге бирги черни район төвүнүң «Мажалык» ийнизин шеп-пээржилериниң «Аржаан» деп агитбригадалары түс-тузунда чаалап алганнар. Агитбригадаларның артистериниң аразында эмчилер, башкылар, библиотека ажылдакчылары, тудугжулар дээш оске-даа мергежилдиг кижилер тей. Олар үүүшкүнүүт концерттерни доктаамал организастап келген болгаш ыраккызак малчыннарның, хову турлагларында ажыл-ишчилерниң күзенчиг аалчылары болуу бергеннер.

Чыл келген тудум районда культура-албан черлериниң материалдыг байдалы экижип турар. 1972 чылда «Дөң-Терезинь» совхозка 200 олуттуг Культура бажыңы база Ак-Довуракта 600 олуттуг Культура ордузу ажыглалга киргеп болгаш Кызыл-Мажалыкта уруглариың музыка школазы чаа, улуг-делгем бажыңны алган.

Ак-Довуракның Культура ордузунда улут, бичө улустуң шиилээ, балет студиязы, ыры, оркестр бөлүмнери, ойнаарактар театры база спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге секциялар ажылдап турар. Ажылчыннарның дыштанылгазын план ёзугаар организастап, концерт, шиилелгеге, айтырыг-харыы кежээлери, диспуттар найырал болгаш күш-ажылга турбаатакан кежээлер байырлал бауландыг бадыжыкка дээш ышкаш хөй-хөй массалыг ажылдарны чорудуп турарлар.

Районда 12 кино четкилери, кожер кино, 4 кинолекторийлер ажылдап турар. Эрткен чылын бир кижи чылда 16—17 катап кино көрген, а бо чылын 20 чедирер деп социалистиг хүлээлге алган бис.

Бистеп 13 библиотека бар. Нииги ном фондузу 74836 четкен, а номчукчуларының саны 15000 ажыг кижи. Библиотекада совет болгаш даштыкы авторларның номнары чон ортузунда улут сонуургал-биле номчуттунуп, ном тарадырының ажылы экижип турар. Библиотека ажылында кол черни партияның XXIV съездиниң материалдарыга болгаш чаа бөш чылдың сорулгаларын номенклатиниң ажылдап чугаа-лыңп турар.

Кодээ ажыл-агыйның сезонныг ажылдарының үеэниде библиотекаларның эргелекчилери кожер библиотекаларны организастап, ооң-биле кады кодээ ажыл-агыйның, коммунистиг мораль дугайында болгаш тыва номнарны тарадып чорудуп турар.

Чаа номчукчуларны библиотекаларже хаара тудар сорулга-биле ном делгелгелерин база номчулга конференциялары организастап чоруткан. Чижээ Хөнделең, Аксы-Барлык библиотекаларынга А. Даржаанның «Демир отлуу», О. Сагаан-оолдуң «Төрээн кижилер», С. Сүүң-оолдуң «Лейтенантының даалгазы» деп номнарынга номчулга конференциялаарын эрттиргилээн. Алнгаты, Шекпээр библиотекаларынга Ч. Айтматовтуң «Сарала-ның салымы», С. Тоганың «Чончуп оглуу» деп номнарынга база-лга номчулга конференциялары болгулаан.

Районнуң чонунуң чечен чогаалга сонуургалы улгатканын. Оон ооң тодаргай чижээ май айда бистиң районга болуп эрткен Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинден үүүшкүнүүт дуралының хүннеринде көргеп бис. Чогаалчылар-биле ужуражышкынынарының үеэниде дагжылар, малчыннар дээш чижектиг бадыг ажылчыннар литературага хамаарышкан айтырыгларны салып, харын-даа кандыг темага чогаалдар эвээш болуп турарын санаадап, сүмелеп-даа турган.

Сезонныг ажылдарның үеэниде кодээ ишчилерге бистиң бот-тывынгыр артистерниң аян тудуп турарын чугаалаан мен. Бо шиитпирлиг чылда район күрүнеге 180 тонна дүктү садар үүрдүг. Ол ажыл эм кидиң түлүк калбарган. Оон соонда мал чеминиң белеткели, дүүгүт ажаалдазы база улажыр болгай. Шак бо чаагай ишти кижилерге бараан болуру, оларның хей-аҥдын көдүрери — районнуң культура ажылдакчыларының мурнунда кол сорулга.

В. ЧАДАМБА,
СӨКП Барыын-Хемчик район комунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи.

Сергей ПЮРБЮ

Аныяк хамаатының сөзү

Төрүттүвеш,
амыдыраа дээр
маңап келген.
Төөгүмде
балаттынмас демдек болган
Хавалыг хүн
бөгүн үнүп.
Назы четчип,
Хамааты деп
улуг эргем
холга алдым.
Чылыктырып.
өстүрүп каан
аваам ышкаш,
Чыргалымны чаалап бергеи
ачам ышкаш.
Төрээн чуртум
мени
бөгүн
дериш, сургап.
Төре херээн кылышсыма дээш,
аъттандырды.
Чоруум чаңгыс,
хоора баспас.

Салчак ТАМБА

БОЙДУС БОЛГАШ КИЖИ

1.

УЯ

Сигеп кезер шөлүм аштап,
Чиңге-Хемге одагландым.
Арыг кыдыы шетчигеште
Аргааш, аскан борбүйн тур.
Көрүгүнүп турарымга,
Көктээш кушкаш ужуп
келди.
Оолдары аскын ажыл.
Оортан чеминг дилей берди.
Ажы-төлге чемнин үлэшп,
Ава база чорувутту.
Улуг шимээн үндурбейн-даа,
Ула чыпшыр чедип келдим.
Аваавыс дээп бодааннар боор,
Чинир чем дилээп чараш-
пайлар
Аастарын аазаткылап,
«Чим-чим» кыпшып
мижежештп.
Конфеттерни, печеньени
Карманымдан үштүп
келдим.
Уя ярын мыгылакка
Уруп каштын чорувуттум.
Ава келгеш, мээң сартыым
Хөөткаштың үлеп берзин.
Аазатпайлар — көктээш-
пейлер
Кончуг ханып амданнаныыл.

2

ХӨӨЛБЕКТЕ КАДЫРГЫЛАР

Чаашкын соонда Шаңгыр-Даш суу
Саваа сынмас дажыг
чыткан.
Хейим тыртым болу бээрге,
Кежиг черге чортуп
келдим.
Ында бир-ле хөөлбек
чиктиг —
Хайынганзыг бырланнап
тур.
Ылавылап чедө бердим:
Кадыргылар үстүп каан-тыр.
Каш-ла ускууш хөөлбек
согжур—
Кадыргылар өзүлеп каар.
Аҥаң-чизби кускун, саваскан
Аҥаа чыгыыр, тодар,
дойлаар.
Дергээ чораан бөдүүзүмни
Дегийт, шалыы чежип
алдым.
Агыы сугну хуущаа ускаш,
Аҥаа балык түүреп тур
мен.
Шаңгыр-Даштың суунга
чедир
Шаам төндүр шошкаан-дыр
мен.
Хөөкүй чараш кадыргылар
Хөөлбээн каггаш, хемче
коштуу.
Сугже урган балыктарым
Таваан ажыл, чакпа
херип,
Ханы эрем хувүндүве
Караш кылдыр шымын-
дылар.
Мен дег ыпдыг кээргек
улус
Көвей бооруп күзевишаан.
Бөримчелиг чуртум алган.
Хөөмейлеп ырлапкан мен.

* * *

Эргим чуртум кеткен тонуу—
ногаан эзим
Эрткен-дүшкен аянчыга
көрүштүт-ле.
Тайгазыңдан тайын баткан
дамырактар
Тараа, сигеп шөлдерөнче
чаржып чыдар.
Эзим аргам ханызынга,
кирип келгеш,
Эдискимнп, заирик дег,
алгырлар мен.
Ажы-төлүм амзирер дээш
келген аҥы
Адар дүш чок, көзүлеп,
чаптап көргүлээр мен.

Элистага хүрежир

Сибирьнин болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң көдээ спортчуларының хостуг хүреш талазы-биле маргылдаазы Хакас автономнуг областтың Аскиз суурга болуп эрткен. Бо улуг маргылдаага Тываның көдээ спортчулары киришкеш келген.

Баштайгы хүндеп эгелээш Якут, Бурят АССР-лериниң, Красноярск, Хабаровск крайларның мөгелери шылгарап, эки белеткелдиин көргүзе бергеп.

Үш хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде Красноярскининг спортчулары бирги черни алгаш, 1973 чылдың чемпиону болган, оларга шилчиир кубокту тывыскан. Тываның төлээлери он үш командадан тоску черни эзлээн.

Бо улуг маргылдаага Тываның чамдык мөгелери эки хүрешкен. 48 килограмм чедир денгиге Кызылдың № 3 көдээ профессионал-техниктиг училищезинин сургуулу. өзүп олар аныяк мөге Анатолий Монгуш бирги черни алгаш, чемпион болган. Спорт мастеринге кандидат Владимир Сенир-оол (52 кг) ийиги черни эзлээн. Бо одуругларның автору (62 кг) үшкү черни алган.

Тываның бо үш мөгези 1974 чылда Элистэ хоорайга болур Бүгү-россияның көдээ спортчуларының маргылдаазынга киржир эргени алгаш.

О. ЧАДАМБА,
ССРЭ-ниң спорт мастери.

М. ГОРЬКИЙНИҢ ШИИЗИ ЧЕХОСЛОВАКИЯДА

Улуг совет чогаалчы М. Горькийниң чогаалдары Чехословакияда дыка кептеренгей. Республиканың хөй-хөй сценаларында оон шиилерн чедимишкинниг үнүп турар. Чоогта чаа Прагаңың национал театрының коллективи Горькийниң «Чайлагмылар» деп шизизин тургускан.

ЧУРУКТА: шиидән көргүзүг.

ЧТК — СЭТА-ның фотобу.

Дүлгээзинниг Шаяк

Мораль темазынга

1971 чыл, март. Хевертен-ве Кызылдың улус чыгыыр, тодаргайларга, кафе, пиво ижер чер, рестораннар, арагачыларның чамдыкта чаштынып арагалаары хөрүм, казаззалар чоогу чөрлерге бо-ле көстү хонуп каар бежен хар чоокшулап чоруур хире хөрээжел кижинин хоорайның чурттакчылары экжерип каан. Чамдык кызылчыларның база бир экжерген чүвээи болза ол кижиниң кажан-даа ажылдап бар чыткапы, ажыллап чаныл олурганы көзүлбеэн болтан. Чогум ооң чурттап турар чери-даа билдинмес.

Чоорту ол кижинин үүгле будуш-нүүрү эвес, ады-сыны база билдинге берген. Ам Тожу районда Ырбаннын ыяш белеткээр черинче номчукчуну чалаалыпар.

Ондар Шаяк Оппаевна дээрзи ашаа Донгак Сотпа-биле хой чылдарда кадыг чурттап келген. Олар уруг-дарыглыг-даа турганнар. Сотпалыг кежектиң үүлүг уругларының ажылдап, ооң бичелери өөренип чоруткан, а өгнүң эр ээли наазыны улгаткаш, пенсияже үнген.

Таптыг-да ол үеде Шаяк Ондарга өгнүң эр ээли эргим кижи эвес болу бергеп. Ынчап чоруй Шаяк чиге хона берген. Оон бээр ам бо 1973 чылдың чазынында чедир Шаяк Ондар ресторанчар, кафелер, арага, пиво ижер черлер ажил кедеп, ооң сарт-тык маңап чоруур.

Шаяктың өдүктежир кижилери шупту арагачылар. Хей улус чылган черге бак сестерни ол кайы хамаан чок эдип чоруур.

Шаяк Ондар Комсомольская кудумчузунуң № 46 бажыңның 6-гы өрээлинде кижээр Долума дээр үүү чок кижиниң бажыңында турумчуп алган.

Шаяк ол-да чоруп тургаш, Ээрбек чурттуг Василий Карбы дээр кижи-биле пайыралдажы бергеп. Ш. Ондар болуп Кызылдың даараныла комбинадының ажылчыны кижи мен дээрзин чаа танышкан өнүүүнге чугаалаан. Ынчалаалда оларның пайралы үр быжыкпаан. В. Карбының карманда акшазы төнери-биле пайырал үзүлген.

Бо чылдың май айның 9-туи хүнүнде Карбы биле Ондар ийи база катап ужуражы бергеннер. Алды аргалыг, бөш мегелиг Шаяк өнүүү Василийни карманын какташ салган.

Бо чүгле чаңгыс чижек-тир. Шаяк Ондарның төлеп чок чоруун саналары берге. Чамдык чурттакчылар: «Бо кижи бистиң пайысыладың, адын бакырадың турул берди, эрте-чагырга черлерн чүге көрбес чүве боор?» дижирлер.

Шаяк Ондарны шын орукче киирерининг үеэл черле келген боор. Ол кижи боду бодаанмас-даа болза, эрте-чагырга шупту-биле бодаандырыпларган оңу.

К. САНАЕВ.
Кызылдың чурттакчызы.

Дыштаныр хүнде каяа, чүү болуруп?

Бөгүн 11 шакта эгелээш парина кадыкшылга хүнүн эрттирер. Делгелге залында Тываның кадык камгалалының чедишкиниерининг делгелгези ажыттынар. Эмчилер консультацияларны ажылчы чонга бээр. 16 шакта Ногаан театрга медицина ажылдакчызының хүнүнге турасиаатткан байырлыг хураа болур, түңнелинде хоорайның медицина ажылдакчылары концерт көргүзер.

Ол ышкаш «Хүреш» стадионунга национал спорттуң хевирлеринге хоорайның спартакиадазы болур. Баскетбол талазы-биле хоорайның бирги черн дээш маргылдаа бөгүн 10 шакта № 15 школаның спорт шөлүнге эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

КАЙГАМЧЫКТЫГ ЧҮҮЛДЕРНИҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Улустуң ураң чүүлүнүң музейи — Москвада ең хоочун төөгү черлериниң бирээзи. Ында улустуң чүс-чүс чыл дургузунда кылып, тургусканы саваң четпес байлакшылыг чыыл, делгээн. Ам ооң залында «РСФСР-ниң ураң-шеверлериниң чогаалдарында бистиң Төрээн чуртувус» деп делгелге ажыттынган.

Ында Россиянық бүгү-ле будуниарындан чыгган ураң чүүл чогаалдарын көргүзүп турар. Олар чоннуң иштинден гыпкын үнген ураң-шевер, ус-дарган кижилериниң улуг мергежилиниң дугайын хереглеп турар. Хооломаның үгүүлээлары-биле каастап, чураан чүүлдер дыка солуп. Ол болза, эрте-бүрүн шагдан бээр орус улустуң онза хевирлиг ураң чурулгазы боон келген. Бо хүниерде безин ооң мастерлери тараачыннарының эт-севин, ыяш шопулактарны, сыгыртааларны, досказаржыгаштарны кайгамчыктыг чараш кыдыр хээлеп, чиңгир оңнут будуктар-биле үгүүлээдеп кылып турарадар.

Москва чоогунуң Богородское суурунуң мастерлериниң ыяштан чазап кылган ойнаарактарлыг ында база делгээн. Вологданың бүгү делегейге сурагжаан кружева ярлыкчыларының ураң-шевер кылыгларын сонуургакчылар мактадып көрүп турар. Ооң чанында Вологданың шеверлериниң тостан кылган кайгамчыктыг чараш чүүлдерин база делгээн.

Эрте-бурунгу орус хоорай Улуг Устюгтуң дарганнары алдын, мончун-биле демир чайырлып, эт-херексел ыдыры-биле шаг-шаанда-да сурагжаан турган. Демир айыындан кыс-чараш эдилелтер дарганнап кылыны бистиң чурттуң оске-даа улустарынга база дыка нептереэн турган. Чижээ, алдарлыг шудукчу Расул Гамзатовтуң төрээн черн Кубачи дээр аалдың дарганнарын ап көрүлдер. Дагестанның алларын мастерлериниң кылган домбулары, хөөргелери, савааларын кайгамчыктыг нарын үгүүлээлар-биле каастап каан болур.

М. ПАНЧЕНКО,
СЭТА-ның корр.
МОСКВА.

* * *

АЯН-ЧОРУКЧУНУҢ ШАГЫ

Камчатка областтың чурттакчылеп музейинниң чаа чүүлү — компастың үш шагын аваа барганнар дыка сонуургап көрүп турар. Ол болза сургалыг эртемден, далайга эжиндирикчи болгаш сонгу чүктүң шинчээчизи Ф. П. Врангельдиң шагы-дыр. Ооң ады-биле Сонгу Дошгут океанда бир ортудукту болгаш Приморьеде мугулдурлу адаанын биздингир. Ол шакты демирден кылган. Ооң бир талазында компастың эптен каан. Ооң халыында орус хоорайларының турар широталарын айтып каан. Ол шакты Москва чурттуг мастер А. С. Трындин кылган деп дыштында бижээн.

Ол шакты бир үүс чыл ажыг үениң дургузунда Врангельдиң салгакчылары кадагалап чораан. Чоокта чаа ону ооң оглунуң оглунуң кызы—москвачы Л. М. Врангель Петропавловск-Камчатскиде музейге белекке бергеп.

Музейде ооң-даа оске онза делгелгелер база бар. Чижээ, В. И. Берингиниң командылап чорааны «Ыдыктыг Петр» деп судноозунуң үгер-боозун музей чанында тургускан. 1741 чылда орус далайжыылар «Ыдыктыг Петр» болгаш «Ыдыктыг Павел» деп бакет-бот-судноолар-биле Авачинниң мугулдурунга эң-не баштай эжиндирип четкеп, Оожум океанга баштайгы ортаалдын үнделеп тургускан. Ол төөгүүг судноларга алдар кылыр ол хоорай Петропавловск деп атты алган.

М. ЖИЛИН,
СЭТА-ның корр.
Петропавловск-Камчатский

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 17-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

11.00 — «Малышок». Уругларга дамчыдылга. 11.15 — Киноларны уругларга.

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10 — Школачыларга. «Будильник». 12.40— «Бөгүн — Медицина ажылдакчыларының хүнү». 13.10—Аар атлетика талазы-биле Европаның чемпионады. Мадридтен дамчыдылга. 14.00 —Совет Армияның болгаш флоттуң дайынчыларынга. 15.00—Оңнуг телекөргүүг. «Кино аян-чорукчуларының клубу». 15.50—16.00 — Чапсар. 16.00— «Театрда болгаш экранда бистиң үеэжиктиг овур-хевирлер». 17.15—В. Ханчев. «Алдын». Телешиниң баштайгы көргүзүү. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—«Бодалга кирбээн үүүлдер стадионуу». Түңнел дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.35 — Телемедээлер. 19.45 —«Кол сагыш човаашкыны». Документалдыг фильм. 20.05—Телемедээлер. 20.15—«Төрээн чуртумну ырлап тур мен». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

21.00—Оңнуг телекөргүүг. «Бистиң эргим эмчиниз». Ураң-чеченг фильм. 22.30—«Үе». Информастыг дамчыдылга.

ИЮНЬ 18-ТЕ

МОСКВАДАН

15.00 — Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-че баарының дугайында информастыг программа. 16.00—16.10—Чапсар. 16.10 — Оңнуг телекөргүүг. Балет артистериниң Москвага 2-ги делегей конкурузу. 2-ку маргылдаа. 18.00 — «Үе». Информастыг программа. 18.30—Балет артистериниң конкурузундан дамчыдылганын улавышы. 19.10—Аар атлетика талазы-биле Европаның чемпионады. Мадридтен дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер. 20.10—Телефильм. 20.40— «Сээн кымында кежээ». Дамчыдылга. 21.10—Телемедээлер. 21.25 — Чардаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.30 — «Делегей байлыы». 22.00 — «Кадыр эриг баарыңда». Ураң-чеченг фильм. 22.45 — АКШ-тың чурукчуграфиктериниң чогаалдарының делгелгези. 23.00—Оңнуг телекөргүүг. Балет артистериниң Москвага 2-ги делегей конкурузу. 3-ку маргылдаа. 00.30—01.00— «Үе». Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка баарының дугайында информастыг программа.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чедиги он» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Агартыңган ат» 11.40, «Үш мушкетерлер» (2 сериязы катай) 13.20, 16.40, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Александр Пархоменко» 13.00, «Кадай-кыс» 15.00, 19.00, «Федра» 17.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сапыктыг дүне» 9.00, 10.40, 12.20, 14.20, «Черниктиң хереэ» 16.20, 18.40, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Чайгы дүштер» 12.10, 13.50, 15.30, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

ИЮНЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шагда-ла эрткен хүннерниң керектери» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Черниктиң хереэ» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Не чок читкен кижи» 11.30, «Европа чурттуг дүштүк» 19.15, «Кыстарның бирээзи» 17.30, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Колумбуның аныяк далайжызы» 10.20, 12.20, 14.20, «Чедиги он» 16.20, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Агартыңган ат» 15.00, «Кадай-кыс» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

СЛЁТ БОЛГАН

Дал дүш. Ол хүн дээрниң аязы кончуг, хинданнадо хир безин чок. Кайыже-даа көөрге. дудускекче дүндүүштелип үне бергеп кара-кара даглар-ла, даглар. Хүн караның язын-даа кончуг, дүнаргай. Кара-Дагның баарында чаптың батказ Оргу-Шолдуң хоор-сарыг делгемнери. Ында кижилерниң, машина-техниканың хөйү тоолда дег «кижи бажы кизирт, аът бажы козурт» деп тугаалап болур. Ол дээрге алдан-маадырларның тура халышканындаа бээр тоган чыл болганынга турасканаткап Чоон-Хемчик районнуң аныяктар следунуң киржикчилери-дир.

Чалыларның хөглүг-башкы ыры-шоору хинмирээ турган.

Аныяктар слёттүң штавы—тыва өгнүң баарында лозунплакаттар, кызыл туктар шимээн шолге чыгып келгенер. ВЛКСМ Чоон-Хемчик райкомунуң бирги секретары М. Хожур-оол сос ап үүле тугаалаваш, слёттүң ажыттынганын чарлаан.

Слёттүң түгүн эрткен чылын район слёдүнга бирги черни алган «Алдан-Маадыр» совхозунуң аныяктары хөгжүм үнүнүн адаа-биле көлүгеннер. Ооң соонда спортчу маргылдаалар, челер, саныктаар аттар чарыжы, алдан дөрт моогенин хүрежи база болгулаан.

(БИСТИН КОРР.).

Сургуулдарны чалап тур

Красноярскининг кооперация техникумунуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузу 1973—74 өөредилге чылында бот-өөредилгелиг салбырынга моон аданда мергежилдиг салбырларга сургуулдар хүлээп ап турар:

1. Үлетүүр барааннарының товароведенизи.
2. Аъш-чем барааннарының товароведенизи.
3. Бухгалтер учёту.
4. Кооперация садыынга планнаашкын.

Техникумга чүгле херегзекчилер кооперациязында болган куруне садында ажылдап турарларны хүлээп алыр.

Өөредилге черинге 8 болган 10 класс дооскаңнарны хүлээп алыр.

Техникумга киирин күзээнер моон аданда документилерни киирер:

1. Директорнуң аазынга бижиришкин.
2. Эртем-биличиниң дуза йында документ (болу-бил
3. Автобиография.
4. № 286 майык бөгүзаар аччы ынызылгазы.
5. Берт чок тыртпырган 3х4 см хемчээлиг чурук.
6. Албан черинин удуртукчузу, ынызыткан күш-ажыл интеринден ушта бижиишкин.
7. Хереглекчилер ниитилелиниң, садыгның азы бааланың чорудуушкун бижиш.

Кайы-даа салбырга киирер 10 класс дооскаңнар орус дыл болгаш литературага (сочинение) экзамен дужаар. Оон ынай товароведение салбырынга киирелер химияга (аас-биле), а бухгалтер болгаш планнаашкын салбырынга киирелерге— математикага экзамен дужаар.

8 класс дооскаңнар орус дылга (бижимел диктант) болгаш математикага (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Киреринин дугайында документилерни Кызылда өөредилге-консультация пунктузунга август 1-ге чедир хүлээп алыр.

Хүлээп алырының экзаменнери Кызылга август 1-дең эгелеп болур.

Документилерни чорудар адреси: Кызыл хоорай, Шетинкин-Кравченко 41, кооперация техникумунуң бот өөредилге салбыры.

Редактор Б. С. ШАРАВИЙ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Бызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи аныырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылчыгый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузут киллизиниң 20-60, бухгалтериниң 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1763.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00687.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 142 (9217) | Вторник, 1973 чылдың июнь 19 | 1925 чылда үндезилеттингеи. | Өртээ 2 кеп.

ТӨӨГҮЛҮГ АЯН-ЧОРУК

Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарында чеде бергени

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуң чалааның ёзугаар СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев албанның аян-чоруун кылып, июньның 16-да Американың Каттышкан Штаттарында чеде берген.

Совет Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының күрүне туктары-биле шимээн. Вашингтонуңун чоогунда Эндрюс аэродромунга Л. И. Брежневти болгаш ону үдеп чоруур А. А. Громыко, Н. С. Патоличев, Б. Н. Бугаев, Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, Л. М. Замятин болгаш албанның өске-даа кижилерин АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс, күрүне секретарының дузалакчызы У. Стессел, Ак бажыңның болгаш Күрүне департаментизиниң албан ёзугаар төлөөлекчилери, Совет Эвилелиниң АКШ-та элчизин А. Ф. Добрынин, ССРЭ-ниң КНО чанында доктаамал төлөөлекчизин Я. А. Малик, совет элчин черинин ажылдакчылары уткуп алганнар.

Ужуулуушкун шөлүнге хүндүлел таныылдарын чыскаарган турган.

Л. И. Брежнев аэродромдан ону турүп дээш тускайлаан чери Кэмп-Дэвидче (Мэриленд штатта) чорупкан.

АКШ-та хүлээп алдынган протокол ёзугаар ужуражыры-ның албан ёзугаар ёзулалы Вашингтонда Ак бажыңга июньнуң 18-те түс черинин шагы-биле эртенгинниң 10 шак 30 минутада болур.

Л. И. Брежнев Францияга баар

Совет Эвилели биле Францияның аразынга дээди деннелдиг сумележилгелер эртгеринин тургустунган практиказын ёзугаар Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң чалааның ёзугаар СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Францияга 1973 чылдың июнь 25-тен 27-ге чедир аян-чорук кылып баар.

НААДЫМГА УТКУШТУР КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕ

Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң ажыл-ишчилери мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чарыжынга кириштинкеш, республиканың малчыннарының Наадымының бүдүүшүнде күш-ажылчы тиилелгезин чедип алган.

Колхоз күрүнеге чартык чылда эт садарының планын 107 хуу күүседтинкен болгаш сүт планын июнь 10-да күүседип, пландан ажыр Төрээн чуртка 15 тонна сүттү киргерген.

Ильинижамылар Наадымга төлептиг ужуражыр дээш июнь айның төнчүзүнге чедир 50 тонна сүттү чартык чыл планындан ажыр садарын хүлээнгеп.

Салынчыларның социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда Н. Русских чоруп турар, ол беш айлар дургузунда бир шектен-не 939 килограмм сүттү саап алган, Ол шилеп салынчылар К. Берсинина, Г. Килина, А. Даваа олар чартык чылда бир шекке онаалтыр сүт саар планын ажыр күүседкеннер.

Күрүнеге эт садарының планын хуусаа бетинде күүседирмеге улуг салынчыкының кирип, малды семиртиринге А. Хомянов, Ш. Долзат, Б. Санаров олар кызымаккай ажылдаан.

Хойжуларының чарыжынга Саая Шириндивиң шылгарап, чүе хойдан-на 102 хураганны камгалап алган.

БИСТИҢ КОРР.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Чер-чер Советтеринге соңгулда

Эртикен воскресеньеде бүгү чуртка ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдазы болган. Депутатка ийи миллион ажыг кандидат: алдарлыг ажылчын-ажыгының, колхозчу тараачын чоннуң, интеллигенциянын төлөөлекчилери, партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол ажылдакчылары, Армияның болгаш Флоттуң даймичылары бадылаткан.

Соңгулда бүгү улустуң байырлалы боон эртикен. Бүгү эвилелдешкен республикаларның ажылчы чоннары коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестеринге блогунуң кандидаттары дээш бадылаан. Коммунистиг партияның ленинчи угланышкынын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарын илергейлээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтеринге соңгулда, бүгү чуртта ышкаш, "бистиң республикага база чоннуң онза көдүрүүшкүнү, политиктиг бедик идепкейи-биле болуп эртикен. Советтерге соңгулда совет кижилериниң ханы медерелдиниң, политика талазы-биле бышкарыныың болгаш хөй-ниитпчи бедик идепкейиниң илергейлээшкини болган.

КЫЗЫЛ

...Июнь 17. Воскресенье. Аяс-каан, чайынналдыр хереллениң турар эртенги хүн сагыш-сеткилди өөрткен. Найысылал байырлал шинчи киргеи турган. Хоорайның соңгулда участок бүрүзү каас-чараш дериттинген. Ында «Бадылаашкыныг чалап тур бис» деп чылыг сөстүг лозуң-плакаттарны аскан.

Эртенгинниң алды шак четпээнде Соңгу соңгулда участогунга келиривиске комиссия келгенинерге чыглып келгеп, соңгулда документилерни столдар кырында делгеп алган, чүге шак чедерин маңап одургап. Участоктуң соңгулда комиссиязының даргазы А. Матюшов бистиң хүлээп алган, мынча дидп:

— Бөгүн бистиң участокка хамааражып турар соңгукчулар ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединге мында бүрүткеткен он кандидаттар дээш бадылаашкының бээр. Олар кымнарыл дээрге, боттарының чүткүлдүг ажыл-ижи болгаш идепкейлиг хөй-ниитпчи чорүү-биле чоннуң бедик бүүрелии болгаш хүндүткелии чаалап алган. Кызылдың үлетпүр будүүлгелеринин, чонга ачы-дуза чедирер черлериниң ажылчыннары, түскай эртемнигдери, коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер.

Дарганың сөзүн бадыткаан ышкаш, бадылаашкынга киржири-биле 60—70 кижи чыглып келгеп, а улус немежии кээп-ле турар болду.

Алды шак. Кремльдиң курантылары хап. Совет Эвилелиниң күүлүг гимнизи чаңгыланып эгелээн. Соңгулда участогунуң даргазы ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулда хүүп-биле чыглып келгеннерге байыр чедиргеп, соңгукчуларны бадылаашкынче чалаан.

Көрүп турарывыска соңгукчуларның аразында вазылап кырааннар-даа, соңгулда бюллетенин бир-ле дугаар эп турар он сес харлыгзар-даа, эр, херээжен, тыва, орус болгаш өске-дээ националдарның төлөөлекчилери бар болду. Кижи бүрүзү каас-чараш идик-дедии кеткен, арыг-шырайы өөрүшкүлүг бадылап турдулар.

— Бодумнуң төрээн Совет эрге-чагыртам дээш бадылап тур мен — деп, хөрээн долдур орден, медальдыг, дас кара костюм кеткен, ак сороченалыг, улгады бергеи кижи бюллетенин бадылаашкын хааржаанче сукпаи, мынча дидп. Оон-биле таныштывыс Владимир Алексеевич Комиссов болду.

— Совет эрге-чагырга дээш чүорби чылдарлап бээр соңгулдага киржип келдим. Ол дээш чүгле бадылаашкынын берип турган эвес, харын ол дээш боо-чепсектиг туржүүдээ турдум — деп, биске чугаалады.

Бадылаары-биле баштай келгеннериниң аразында аныяк кыстың эскерип кагдыжы. Соңгулдага баштайгы киржип турары ийден. Ол—төрээ ажыл-агыйн техникумунуң ийиги курузунуң сургуулу, комсомолчу Нина Чолдак-Сарыг-дыр. Чээ-ла ол сес хар четкеп.

— Чоннуң төлөөлекчилери дээш соңгулданың улуг ужур-утказын биилир мен, мынчалаа-дээ аяда баштайгы киржип турарым сеткил-сагыжымны хөлзедип тур — деп. Нина биске чугаалады.

Чер-чер Советтеринге соңгулда Кызылдың бир соңгулда участогунга ынчаар эгелээн. Соңгукчулар соңгулда комиссиязының стоддарынче үзүктел чокка кээп-ле турганнар. Бюллетеньверде ады киргенверни олар эки билир болгаш улуг идегел-биле бадылап, чоннуң төлептиг оолдар, кыстары дээш чаңгыс деминг соңгуп киргинкеп.

Бистер хоорайның өске-дээ соңгулда участоктарында бадылаашкынның чоруп турарын сонуургап чоруптувус.

Республиканың хереглекчилер эвилелиниң бажыңында № 9 соңгулда участогунга эртенгинниң алды шакта-ла соңгукчулар долган. Боттарының бадылаашкыннарын бээр дээш олар чаагай хөөн-биле соңгулда участогунга келгеннер.

Шактың соңгукчузу эртенгинниң алды шакка барып үзер орта участоктуң даргазы Алексей Максимович Жаров соңгукчуларны бадылаарынче чалаан. Бир дугаарында Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизин, Совет Эвилелиниң Маадыры Леонид Николаевич Ефимов бюллетеньин алган, соңгулда хааржаанга чедип келгеп: «Делегейге быжыг тайбың дээш бадылап тур мен» дээш, бюллетеньни хааржаакче сукпаи.

Шак эрте-даа болза, кудумчуларда кижи-ле хөй: олар соңгулда участоктарынче дазылжып бар чыдар. Кайы-даа участокка бааргa соңгукчулар чаа-чаа бадылаан, омак-хөглүг кандидаттарының дугайында, хоорай Советиниң ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр санал-оналын солчуп турар.

...Каа-Хем суурда соңгулда участогу. Мында үш муң ажыг соңгукчу дазында киржип турар. Оларның бир кезээ Чедер курортта, «Көк-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермазында, пионер лагерьлеринде ажылдап, чурттап турар кижилер. Шынчагаш, аяда бадылаашкынны операторлар чорударын нарын хире, мынчалаа-дээ соңгулдага белеткеп эки болганы-биле ырак черлерниң соңгучуларын дүшке чедир бадылап кааткан болду. Бо участокта колдуунда «Көк-Тейниң» тараажылары, куш-ажакчылары, саалчылары, механизаторлары, Кызылдың энергетиктери бадылап турар.

«Тыва тудуг» трестиң бажыңында участокка келиривиске бадылаашкынның аяда кежээнинин дугайында фоторепортажты ышкаш каап, улус ону соңуургап тур. Соңгукчулар база-ла аажок идепкейлиг, өөрүшкүдүг бадылап турар.

Эрткен соңгулдадан бээр үениң иштинде ажылдазга кирген республиканың эмнелге комплексизиде эмнеген чыдар аарыг кижилер база бар болгай, олар соңгулдага кандыг янзы киргинкенин дең, соңуургап четтиивис. Ында түскай соңгулда участогунуң даргазы кезер эмчи Олег Иванович Кручинин кыска интервьюзунга мынча дидир: Галеев, дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем шинчилел институдунуң сектор эргелекчизи, филология эртемнериниң кандидады Зоя Борандаевна Чадамба болгаш оон өске-дээ депутаттың кандидаттары дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бадылааннар.

— Соңгулдага киргэ чогуур 480 соңгукчу бадылаашкынын берген. Бадылаашкынны 10 шак 30 минутада доостуруе. Соңгукчулар республиканың эмнелгезинин код эмчизиниң орлакчызы РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Доржу Көкоолович Куулар дээш бадылаашкынын бергеннер.

Кызылчылар соңгулда хүнүнде боттарының бедик медерелдиин көргүүп, дүштекинин 12 шакта соңгукчуларның хөй кезии бадылаткан.

Районнарда соңгулданың чорун турарын соңуургап, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга бардывыс. Оон организастыг кылдазының эртелекчизи А. С. Поляковтуң чугаалааны болза:

— Дүштекинин 12 шакта келген медээ ёзугаар республиканың бүгү соңгукчуларының 83 хуузу бадылаашкынга киришкен. Эрзин, Мөңгүн-Тайга, Өвүр районнарда бадылаашкын дооступ турар. Хөй-хөй чурттакта суурларында бадылаашкын эртенгинниң сес шакта доозулган. Бо дээрге соңгукчуларның бедик идепкейлиин, политиктиг кодүрүлүүшкүнүн херечилеп турар. Бадылаашкынга киришкен соңгукчулар Коммунистиг партияның, Совет чааганың иштики болгаш даштыкы политиказын дузалу-биле деткип, чер-чер Советтеринин ажыл-чорудулгазы улам экижизин дээш бадылаашкынны берип турар. Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң механизатору, Ленин орденниң эдилекчизи Т. Даваа бадыжап турган, мынча дээн:

— Соңгулда хүнүн төлептиг, уткуур дээш, бистиң колхоз бодунуң бар аргаларын ажыглап турган, бөгүнге чедир күрүнеге эът болгаш сүт садар планын хуусаа бетинде ажыр күүседкен, часкы чер аңдарылгазын бүрүн доозкан. Бөгүн район болган көдээ Советтеринге составыларга депшиттиргеп төлөөлекчилериивис дээш бадылаашкынының берип турарын илергейлээн. Ылаңгыя эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка албанның аян-чоруун кылыры делегейге бүгү-ниитп тайбыңның эрге-ажылынга чугула ужур-дузалыг болур дээрзин соңгукчу бодунуң чугаазынга демдеглээн.

ТУРАН

Тараалаң Бии-Хеминиң бүгү-ле соңгулда участоктарының ажыл эртенгинниң 6 шакта байырлалдыы-биле ажыдып, участоктарның соңгулда комиссияларының дараалары бүгү улустуң байырлалы-биле соңгукчуларга байыр чедиргеш, бадылаашкынарын бээрииче соңгукчуларны чалаан. Бадылаашкынның баштайгы шактарында Ленинка, Чкаловка болган өске-дээ суурларда соңгулда участоктарынга эң-не хөй соңгукчулар кээп, анда бадылаашкыннар эртенгинниң сес шакта-ла доозулган.

Совет Конституциязында магадылаан боттарының хамааты хүлээгелерин күүседип тура, соңгулда участоктарынга хөй соңгукчулар өөрүшкүнүн, чоргааралдың чылыг сөстерин чугаалааннар. Чижээ, Туранның орук сентелге-тудуг участогунуң бызаачызы, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Василий Иванович Ромашов чүве чугаалаан, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседири, делегейге бижыг тайбың дээш бодунуң бадылаашкынын берип турарын илергейлээн. Ылаңгыя эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка албанның аян-чоруун кылыры делегейге бүгү-ниитп тайбыңның эрге-ажылынга чугула ужур-дузалыг болур дээрзин соңгукчу бодунуң чугаазынга демдеглээн.

ХОВУ-АКСЫ

Суурнуң чурттакчылары, металлургтар, тудугжулар бадылаар шак эгелээлекте соңгулда участогунга четкилеп келгеннер. Оларның аразында баштак чугаа, баянга үдеткен ыр-шоор дыңмырзын, кижилерниң хөглүг-омаа аажок.

Ажылчын ажыгының төлөөлекчилери эрткен айларда эки ажыддап, планныг онзаларын ажырганнар.

Соңгукчуларны бадылаарынчо чалаптары-биле урна чанынга бир дугаарында Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Иван Андреевич Дементьев чедип келгеп. Хоочун ажылчын мынча дээн:

— Бистер, дайынның киржикчилери, бөгүнгү аас-кежикти, тайбың күш-ажылды хынмыс харам чок топ, амытыныыс харыпаанмайн чораап чедип алган бис. Аныяк оолдар, кыстар! Ол чаалап алышкыннарны камгалап, ажыл-иш-биле алдаржыдып, чүге эки болгаш кончуг эки ажылдаарынче силерни кыйгырып тур мен. Шынчагаш бистиң чүртүүстүң чалыы салгалы — коммунизмниң аныяк тургузукчулары дээш бадылаашкыныыл бээр-дир мен.

Хову-Аксынга байырлашинчилер болуп эртикен бадылаашкыннарга соңгукчулар организастыг, бедик кодүрүлүүшкүнүг болганын көргүскеннер.

САРЫГ-СЕП

Эртенгинниң 6 шактан эгелээп, Каа-Хемниң чурттакчы чону боттарының бадылаашкынын чурттуң төлептиг оолдар, кыстары дээш бергеннер. Ылаңгыя Дерзиг-Аксының, Сут-Бажының, Бүрен-Аксының соңгукчулары, ол ышкаш Ак-Дашты № 12 соңгулда участогунга. Мажүректе, Өртең-Арыгда участоктарга соңгукчулар эртенгинниң чедп шакта-ла 100 хуу бадылаан, соңгулда эң-не идепкейлиг эртикен.

Тоску беш чылда улам экп ажылдаарынче бүгүдениң канг чүткүлдүүн улам тода илергейлээн сестерин Бора-Таңганың соңгулда участогунга келген 79 харлыг соңгукчу пенсионер Дамдар Чимбаевич Ондар, Сут-Хөлдүң соңгулда участогунга бадылаан 18 харлыг садыгжы Сара Монгуш олар болгаш өскелер-даа илергейлээн.

Соңгулдалар хүнүнде районнуң чер-черлеринге культура-массалыг хемчеглер, янзы-бүрү оюн-тоглаа соңгукчуларның культурлуг ыыт-ынылгазынга бараан болган. Чыраа-Бажында, Шемиде, «Искра» колхозта соңгулда участокторынга мөгелер хүрешкен. А чоокта чаа Красноярскиге агиткультбригадаларының зона көрүүдезинге кириштинкеш, оон латреады болган «Чыраа-Бажы» совхозтуң «Дамырак» деп агиткультбригадазы район төвүнде, Хайыракандa соңгукчуларга-солуң концертти бараалгаткан.

ЧАДААНА

Районнуң соңгулда комиссиязынга эртенгинниң тос шакка чедир келген медээ-биле алырга, бүгү соңгукчуларның 85 хуузу соңгулда участоктарынга кээп, коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң бүүзүбас блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкыннарын бергеннер. Ылаңгыя Ак-Дашты № 12 соңгулда участогунга. Мажүректе, Өртең-Арыгда участоктарга соңгукчулар эртенгинниң чедп шакта-ла 100 хуу бадылаан, соңгулда эң-не идепкейлиг эртикен.

Тоску беш чылда улам экп ажылдаарынче бүгүдениң канг чүткүлдүүн улам тода илергейлээн сестерин Бора-Таңганың соңгулда участогунга келген 79 харлыг соңгукчу пенсионер Дамдар Чимбаевич Ондар, Сут-Хөлдүң соңгулда участогунга бадылаан 18 харлыг садыгжы Сара Монгуш олар болгаш өскелер-даа илергейлээн.

Соңгулдалар хүнүнде районнуң чер-черлеринге культура-массалыг хемчеглер, янзы-бүрү оюн-тоглаа соңгукчуларның культурлуг ыыт-ынылгазынга бараан болган. Чыраа-Бажында, Шемиде, «Искра» колхозта соңгулда

Беш чылдың кижилери

ТУДУГЖУ КЫС

Тудугжуның хүндүлүг ажылын үнелеп туруп, тудугга хереглээр материалдарны белеткеп турар кижилерни шуургу ажыл ишчилериниң бирээзинге киирер бис. Ол талазы-биле «Тудуг кезектери» комбинатта ажылдап турар ажылчыннарны маңаа алдар бис. Баът-каът дээш бажыңнарның чаларын, панельдерин, тудугга хереглээр янзы-бүрү үүрмек түүлгелерин анаа кылыр.

Ол коллектив улуг. Чеди түс ажыг. кижи доктаамал ажылдап, тудуглар кылырынга улуг улуг-хуузун киирип турарлар. Ында коммунистиг куш-ажылдың шалынчызы дең бедик ат дээш демисежин турарлар база хөй. Хөй чыл иштинде ажылдап, аныяк кадрларны кижизидеринге үлүгүн киирген, коллективте хүндүткелдиг кижилер база ыйбын. Оон армагура цегининиң ажылчыны комсомолчу Юлия Оюн ынчыларның бирээзи.

Аныяк кыстың куш-ажылчы базымы ийи чыл бурунгаар ол-ла комбинаттан эгелээн. Ынчан аныяк кыстың нарын, берге ажылды үүп чыдавас боор деп кадрлар киличиниң начальныгы чиигинип-даа турган.

Ындыг сөстерге Петр Дмитриевич Бурченко (кадрлар киличиниң начальныгы) сеткилинин халызындан бүзүрээн. Шиитпирлиг сөстер халас барбаан.

Үе-шак болдуңун эдлүзе-биле эртип-ле турган. Белен чүве кайын турар, бергелер хөй болбайн аан. Ынчалза-даа аңаа унаравазан, ажыл бергеда бол, харын-даа сонуургачыг. Оон чажыдын, билиннмес түүлүн коптарып, калыксаар, аңаа өөренксээр турган.

Оюн ийи-үш ай хире ажылдап чораап-ла, комбинатта амыдыралды эки бирдир апарган. Болдуңун цегинден ангыда. өске адырларда кандыг-кандыг хевирлиг бетон кылыглар кылып турарын, оон күүседлевин, ук цехтиң бүгүрген продукциязы чурттагга бажыңының хандыг черинге хереглеттинип турарын ыак билир болу берген.

Юлия Оюнуң ажылдап киргеп үезинден бээр чартык чыл эрте берген турда, комбинаттың иштинде хуралы болуп эртикен. Аңаа ийиги кварталбиле катай чартык чылдың түүнелин үндүрген.

Тудуг материалдары белеткээр комбинатта чедиишкинниг ажылдап турар мурнакчыларны-даа аңаа алап, шанял-макталдарны тывыскан. Аңаа Юлия Оюнуң дугайында директор мынча дээн:

— Бистиң коллектививисте комсомолчу бедик атты үлегерлиг эдилеп чоруур, бергелерден чалдынмас, быжыг тура-соруккур, ёзулуг-ла корчаринчи хайынчылар бар. Оларның бирээзи Юлия Оюн-дур, аштер! Бодуңун планныг онаалдыларын чедиишкинниг күүседип, ажылдап киргеп үезинден өгелеп мурнакчыларның одуруунга киргеп аныяк кыстан үлегер алыңар!

Аныяк кижиге удурткучунуң хей-аът киргеп сөстери чоргаарынчыг болган. Директорнуң ону өскелерге үлегер кылдыр адаанынга Юлия улам-на сорук кирип, ўлуг аас-кежиктиг кижи кылдыр бижип, бодуңун чангыс коллективте кады ажылдап турар эш-өөрүнүң күүц-шыдалдынынга бүзүрел, оларның база бир эки, кежигүнү кылдыр санаттынганынга чоргаарлаанып олурган.

Кызымаккай куш-ажыл кажан-даа түнелдиг, макталдыг. Ийи чыл ажыг үеним дургузунда комбинат-даа өскен. Юлия оон-даа бедик мергежилгиг ажылчын апарган. Оон коллективте эш-өөрү чангыс өг-бүленин уруглары дег хүндүлежир. өөрү — Юлия дээш, а Оюн — эштери дээш ажылдап, чурттап турар.

Арматура цегинин мурнакчы ажылчыны комсомолчу Юлия Оюнну Кызыл хоорай Совединиң депутадынга сөглаан. Эш-өөрүнүң ол бүзүрелин Юлия шынзыдарынга, бүгү күжүн харамнанмайн ажылдазынга белеп.

Д. ИРГИТ.

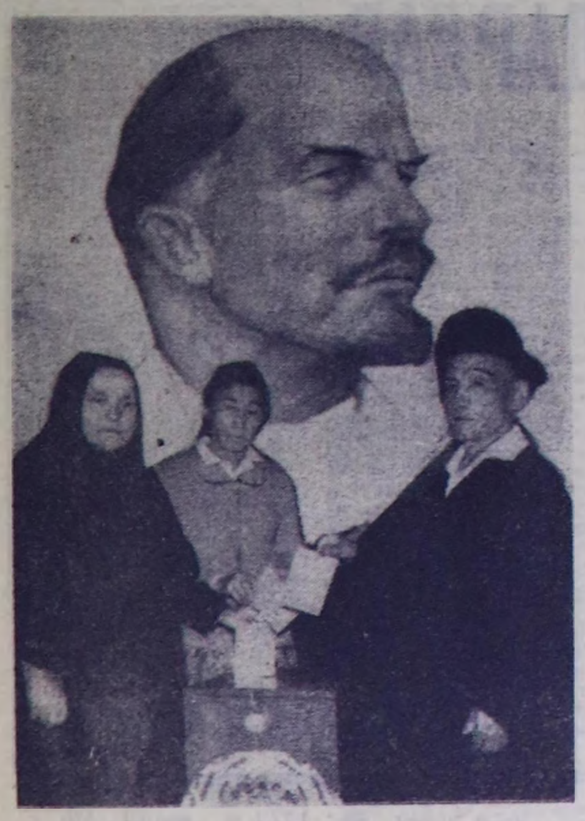

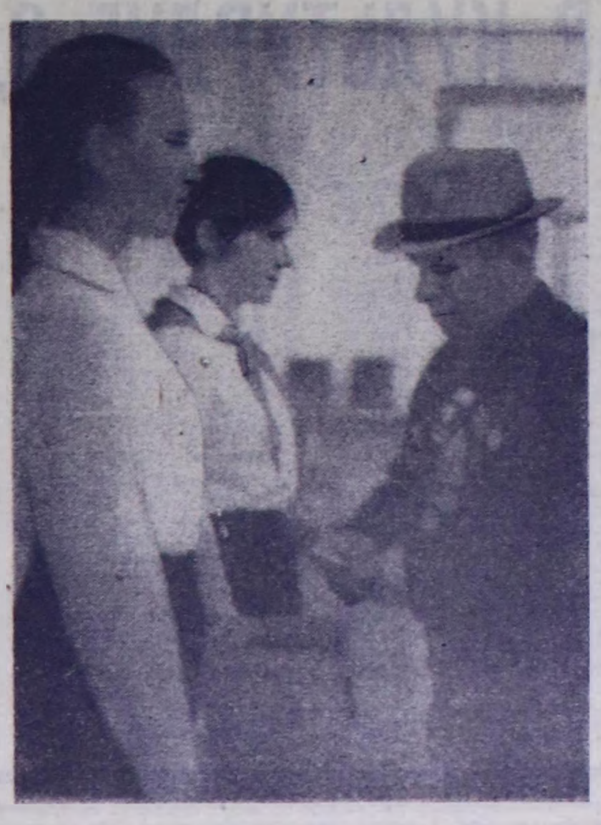

Республиканың хереглекчилер эвилелиниң № 9 соңгулда участогунда солгай талазындан оң талаже пенсионер Елена Вахрина, Политиктиг чырыдымышкын бажыңының техниктиг ажылдакчызы Раиса Доржу, персоналдыг пенсионер Монгуш Доржу бадылап турлар.

ОРТҮЗҮНДА ЧУРУКТА: Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчиниң, 20 чылдарның комсомолчузу чораан Николай Сергеевич Полуэктов Кызыл хоорайның шерит комиссариадының бажыңында тургускан соңгулда участогунда бадылап тур.

Республиканың хереглекчилер эвилелиниде № 9 соңгулда участогунуң соңгулда комиссиязы ажыл үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВ биле О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ПАРТИЙЖИ ИНФОРМАЦИЯ — УДУРТУЛГАНЫҢ ЧЕПСЭЭ

СЭКП-ниң XXIV съездиниң Революциялыда «Партийжи иштики информацияны удуртулганың чугула түүлү кылдыр долу ажыглад, ону кижизидилгениң болгаш контрольдуң чепсээ болдуруп моон соңгаарда улам экижидерни эргежок чугула» деп айыткан. Партийжи информацияны кадаа-биле болгаш шын тургусканындан демократтыг централизминиң принциптерин амыдыралга хажык чокка боттандырары, партияның масса-биле харылзаазын бүгү талалыг бижиглээры, коммунистиг тургузуушкунуун бүгү участоктарынга партийжи удуртулганың деңелиниң бедирип улуу-биле хамаарыжыр.

В. И. Ленин информацияның ужур-дузалын бедик үнелеп чораан. Оон негеп чорааны-биле алырга, кижилерниң тура-соруун, бодаддарын, негелде-хереглелдерин болгаш сагыш-сеткилин, бодалын ылап биилп алыр херек, ол биилрде эрнгей, байырладыг хурадлардан, адыш часкаашкыннарындан база аян-чоруктардан эвес, а массаның хүн бүрүдеги бодаддарын өөренип мөргүп, чонуң мерген угаанныг саваа-оналыы дыңнап тургаш мүлевылап биилп алыр херек. Удуртукчу бүгүзүнүң күжүнүн, салдарының болгаш ат-алдарының үнер дээш чогумна шак ында.

ӨВҮР районнуң партия организациялары соңгу чылдарда коммунистерге болгаш бүгү ажылчы чонвартга чурт иштининг болгаш деткимээ байдалдың айтырыглерни, партияның иштики амыдыралының дугайын база ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуунуң айтырыгларын информасташ бээрни күштелдирген. Оонбиле кады ажылчы чонвуң ортуузунга бистиң чорудуп турар бесседаларывыс коллективтериниң база кижилериниң амыдыралында, содул, үнелиг чаа түүлдерни биилр, оларның негелде-хереглелдерин кичээнгейге алыр арганы берип турар.

Коллективтерге информация кылып бээринче улуг кичээнгей салдынган. Оон эң чугула хемнерлериниң бирээзи — өөредилгени организастаалы болур. Бисте партия-совет болгаш ажыл-агый активиниң школазы каш чыл улай ажылдап турар. Оларның өөредилгезиниң айда бир удаа болур. Ол өөредилгелерге районда ажыл-херектиң байдалының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуунуң сорулгаларының күүсеттиниш турарының дугайында информацияларны долгеренгейн-биле чорудуп турар. Анаа информацияны СЭКП райкомунуң секретарлары, райкүүском даргазы, оон килдистериниң эргелекчилери база партия-совет аппаратының харылсалгалыг ажылдакчылары кылып турар. Оон аңгыда партболуг удуртукчуларының школазы дөрт чыл улай ажылдап турар, аныях коммунистерниң агитаторларының болгаш политинформаторларның семинарлары доктаамал ажылдап турар.

Сөөлгү чылдарда чер-черден келп турар информацияларны түүнеп иилтилештирер талазы-биле ажыл акижээн Хамыстың мүрнунда ажылчы чонуң чагаалары болгаш хомудалдарын, хурадларга болган шүүлтүмчүледдиг саналдарны сайгарып көөрүнче ажылдакчыларның, лекторларның, илеткелчилериниң, пропагандистериниң, политинформаторларның кичээнгейин угландырып турар бис.

Ынчаарга информация алырының кол аргазын партия райкомунуң ажылдакчыларының болгаш активчилериниң хайгаарадгары болгаш көргеп, билгеч түүлдериниг үндезилеп турар бис. Олар ам коллективтерге удаа-дараа барып, ында кижилер-биле чугаалажып, чер-черде ажыл-херектиң байдалын ханызы-биле өөренип көрүп турар апарган. Бисте партия райкомунуң ажылдакчыларының партия хурадларынга база хойжу бригадаларының, фермаларының, коллективтериниң ажылчы чонварының хурадларынга барып олуржурунун планын ай санында чөтөдүп турар. Хойжу бригадаларда болгаш сүт-бараан фермаларында хурадлар доктаатказ хуусаазында айда бир удаа эртип турар. Ол хурадларга чер-чер Советтериниң депутаттары, райкүүскомуң килдистер эргелекчилери чон мурнувга отчёттарын берип турар. Олар оон ыңай чонга күүскомнарның болгаш сессияларының шиитпирлерин таныштырып турар.

ЧОННУҢ чурттап, ажылдап турар черинин белүк аайы-биле чонга информация кылыры чугула ужурдузалыг. Эрткен чылдың эгезинде район төвү Хандагайтыга сес кезек ындыг черлерни тургускан болгаш оң бир кижи составтыг оон төвүлелин партия райкомунуң ийнги секретары баштадыр бадылаан. Бо чылын ындыг белүк-белүк черлерни колхозтарның болгаш совхозтарның төптеринге тургускулаан. Бисте ам 17 ындыг черлерде 289 активчилер ажылдап турар. Оон төвүлелин төптө партия организациязының секретары удуртуп турар. Оларның чанында идеологтуг ажылдың, коммунистиг кижизидилгенин, анаатар болгаш назы четпээнниер, хөй-нинтиниң корум-чурумун быжыглаарының талазы-биле секциялар тургустунгулаан. Оларда ажыды депутаттар белүү, улуска эки тура дружиналарының командирлери болгаш бүдүүлгелерде бала аяган черлеринде эш судтарының даргалары чорудуп турар. Ол бүгү ажылчы чонуң элээн хөй кезиин политиктиг ажылга хаара тударынга таарымчалыг арганы берген.

Оларның төвүлелдери түүле масса-политиктиг ажылды эвес, организакчы ажылды база чорудуп турар. Ажылчы чонварның ол черлерге болган хурадларынга партия райкомунуң пленумнарының, бюроларының докладаларының кол утказын болгаш экономика болгаш ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле шиитпирлерин таныштырып турар. Хөй-нинтиниң корум-чурумун үреп турар кижилерниң хөрээн база аңаа чугаалажып турар. Эрткен чылын оларның күүү-биле уругларның үш шөлдерин болгаш база волейбол болгаш баскетболдуң ол хире санныг төлдерин тутказ. Ол-ла черлерде массалыг ажылды чорудар тускай кызыл-булуңчыгаштары дээрэн. Олар шуптузу социалистиг хүлээлгелерлиг болгаш кудумчуларны чаагайжыдар болгаш вогаанчыдар, хөй-нинтиниң корум-чурумун камгалаар болгаш уругларны кижизидер талазы-биле чаржып турарлар.

Оларның төвүлелдери улуг ажылды чорудуп турар. Чижээ, Хандагайтыда ындыг бөлүкке «Коммунистиг ёзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш өөренир» деп темалыг кежээ эки эрткен. Ол кежээге маадыр ие Сержинмаа Маадырбай-биле ужуражыгланы база организастаан турган. № 2 бөлүктүг чурттакчыларының хуралывга Дадар-оол Ондар биле Дыртый-оол Ооржак оларның шын эвес ажы-чаңының дугайын чугаалажып көргеп. Оон соонда ук кижилер арагалаар болгаш хөй-нинтиниң корум-чурумун үреер чорууп соксатканнар.

СЭКП РАЙКОМУ пленум-парга докладаларның күүселдээн канчаар чорууп турарын информастаары ам дөрт чыл хире уламчылап келгең. Эрткен чылдың бээр бюронуң ажылының дугайында, хуралдарга коммунистерниң шүүлтүмчүлелдериниң болгаш саналдарының күүселдеин боттандырып турарының дугайында информацияны кылып турарын практикалап эгелээн. Ол болза коммунистерниң идепкейин бедидер, боттарының ажылдап турар организациязында ажыл-херектиң байдалы дээш харылсалгазын күштелдирер болгаш партияның соңгулдалыг органнарының партийжи массаның мурнунга отчёттуг болурунуң принциптерин хажык чокка күүседир арганы берип турар.

Мурнувда пленумнарга информацияларны партия райкомунуң секретарларының бирээзи яйнкпе азы киллдис эргелекчилери кылыр турган. 1971 чылдан эгелээш бис ажыл-агыйларның удуртукчуларының партком болгаш партия эге организацияларының секретарларының информацияларын дыңнаарын практикалап эгелээн бис. Райкомуң организастыг килдизи ол дугайын пленум болурунуң мурнунда ай азы бүдүн чартык ай бурунгаар сагындырып турар, ол чорук информация кылыр кижилерниң үгле эки белеткенип алырынга дузалаар эвес, харын партия райкомунуң докладаларын күүседир талазы-биле немелде хемчеглерни алган турарынга дузалаар.

Партия эге организацияларының хуралдарынга мурнувда хүлээп алган докладаларның күүселдезининг дугайын информастаары шүүт чанчыл болуу берген. Ол информацияларны шиитпирнин күүседирив дагыып каап кижилер кылып турар.

Информацияларның чугула үнер достериниң бирээзи болур партия организацияларының күш-ажылчы коллективтериниң ажыл-чорудулгазының дугайында отчеттарже, бижимел илеткелдерже база удуг кичээнгейни салып турар. Килдистер бот-боттарының ажылын катапташпас, хөй артык үүлдер биживес дээш СЭКП райкомунга отчёт бээрининг чаңгыс аай хевирин ажылдап кылган. Партия организацияларының секретарылары кажан кандыг медээлерни бээрин ыяа билирлер. Ол чорук биске ойлаанда ыңаттыг медээлерни алгаш, оларны дараа чонга аналитеп көргеш, практиктиг ажылга эң ажыттыг үүлдерин оларның араазынан шилип алырынга дузалап турар. Кирип турар документтер чотуур аайы-биле мөңгеттинин, ажылдап кылдының турар. Райкомуң килдистериниде кандыг ажылдакчы кандыг угланышкынның талазы-биле медээ чып турарын хуваап каан, ынчангаш олардан кажан, кандыг анализти үндүрерил дээрэнн билир.

Медээлер алырының бижыг чурумун тургусканы килдистерниң яңзы-бүрү медээлер алыр дээш хөй катап ыңайбээр телефоннаар чорууның санын кыскырган.

Ындыг болза-даа партийжи информацияны тургускавыста четпеотер бисте ам-даа бар. Информациялар утка талазы-биле ханы эвес, далаш-биле кылдынган болгулаар, килдистиг партия эге организациялары оларны ынчаар кылгылап турар. Чамдыкта информацияларга тоолуг ужур-дуза чок фактылар киргилей бээр, чугула принциптиг айтырыглар, ажыл-херектиң алыс утказы илереттинмээн түүлдер база бар. Шиитпирлерни четпес күүседип турарлардан негелде ам-даа коткак.

Бистиң ам кол кичээнгей салып турар түүлүвүс болза, информацияның ужур-утказын болгаш оон шынарын улам бедидеря болур. Партия райкомунуң бюрозу болгаш аппарады каэн турар информациялардан чогуур түңнелдерни үндүргеш, оон анализинге үндезилээш, партия эге организацияларының күш-ажылчы коллективтериниң ажыл-чорудулгазының дугайында отчеттарже, бижимел илеткелдерже база удуг кичээнгейни салып турар. Килдистер бот-боттарының ажылын катапташпас, хөй артык үүлдер биживес дээш СЭКП райкомунга отчёт бээрининг чаңгыс аай хевирин ажылдап кылган. Партия организацияларының секретарылары кажан кандыг медээлерни бээрин ыяа билирлер. Ол чорук биске ойлаанда ыңаттыг медээлерни алгаш, оларны дараа чонга аналитеп көргеш, практиктиг ажылга эң ажыттыг үүлдерин оларның араазынан шилип алырынга дузалап турар. Кирип турар документтер чотуур аайы-биле мөңгеттинин, ажылдап кылдының турар. Райкомуң килдистериниде кандыг ажылдакчы кандыг угланышкынның талазы-биле медээ чып турарын хуваап каан, ынчангаш олардан кажан, кандыг анализти үндүрерил дээрэнн билир.

Медээлер алырының бижыг чурумун тургусканы килдистерниң яңзы-бүрү медээлер алыр дээш хөй катап ыңайбээр телефоннаар чорууның санын кыскырган.

Ындыг болза-даа партийжи информацияны тургускавыста четпеотер бисте ам-даа бар. Информациялар утка талазы-биле ханы эвес, далаш-биле кылдынган болгулаар, килдистиг партия эге организациялары оларны ынчаар кылгылап турар. Чамдыкта информацияларга тоолуг ужур-дуза чок фактылар киргилей бээр, чугула принциптиг айтырыглар, ажыл-херектиң алыс утказы илереттинмээн түүлдер база бар. Шиитпирлерни четпес күүседип турарлардан негелде ам-даа коткак.

Бистиң ам кол кичээнгей салып турар түүлүвүс болза, информацияның ужур-утказын болгаш оон шынарын улам бедидеря болур. Партия райкомунуң бюрозу болгаш аппарады каэн турар информациялардан чогуур түңнелдерни үндүргеш, оон анализинге үндезилээш, партия эге организацияларының күш-ажылчы коллективтериниң ажыл-чорудулгазының дугайында отчеттарже, бижимел илеткелдерже база

К. ШУЛУУ,
СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары.

ЧУРУКТА: 585 дугаарлыг көжүп чоруур механизастаан тудуг молонназының ажылчыны Павел Раут Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң 300 баш бызаа кирер кажаазын тутчуп турар. Ол тудуг ылырынга бедик будурумчүлүг ажылдаарын чедип ал, мергежилдиг тудугчуга санадып турар.

ЧУРУКТА: Таңдының Бай-Хаакта районнуң даараныылга комбинадының мурнакчы даараныычызы Светлана Норбу. Бо комбинатка ол наш чылдар уламаштыр ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип ал, шаңнал-мактаага-даа кирген. Чиик платьелерни ол көрүштүг, чараш ныдыр даарап турар, будурумчүлүг дээш мастерлерниң бирээзинге санадып турар бо мастериң фото-чуруун районнуң Хүндүлел самбызазында киргеи.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

Беш чылдың кижилери

БРИГАДИР БОЛГАШ ООҢ ЭШТЕРИ

Республика найысылалы — Кыылдың овур-хевирэ чыл келген тудум-на өскерлип, чаагайжыды туттунган кварталдар, бажыңнар немежин турар. № 12 кварталды ап көрээли. Каш чыл мурнувда аңаа чаңгыс каът ыяш бажыңнар турганын биилр болгай бис. Ам ол беш-беш каът чуртталга бажыңнарлыг, школалыг, ясли-садтыг, магазиннерлиг, библиотекалыг хоорайның чаагайжыды кылдынган микрорайону болу берген. Оны бистиң шевер холдуг тудугжуларывыстың кызымак күш-ажылының түңнели кыдыр санаш, оларга өөрүп-четтиргенниң чылыг сестерин соглеп турар бис. Бо кварталда 120 өг-бүле чурттаар сөөлгү беш каът бажыңның ийнги чартыныың ханазы доосту берген. Ында «Кызыл тудуг» эргелелиниң Михаил Данилович Шиповаленкога удуртқан комплекстиг тудугжулар бригадазы ажылдап турар.

Бригаданың ажыл-ижи-биле таныжар дээш чаа тудугчуң беш дугаар каъдынче үнүп келдивис. Тудугжулар кайнаар-даа чардыкпайн, бүгү кичээнгейни тууйбуларын этпиг, дүрген салырынче улгандырган, кыйыг-чапсар чок ажылдаан турарлар. Шак мындыг кызымак ажыл-ишчилериниң бригадазын Шиповаленковуң бригадазы тиилекчи болуп келген.

Бригаданың кежигүннерин звеноларда үскен, оон бирээзинде-де ийи кижи бар. Оларның кылган ажылының түңнелин прораб Владимир Иванов хүн бүрү үндүргеш, кылган ажылының хемчээлин, кайы звено мурнап турарын көргүзүг самбызазынга бижиирин чурумчуткан. Оон уламындан социалистиг чарыш звеноолар аразында калбарып, ажылдың темпизин дүргедээн. Неделя төнчүзүндө кылган ажылдың түңнелин үндүрүп, хожудан турарларны илередип, четпестерни эдер хемчеглерни ап турар.

Тудутта озал-ондак чонга ажылдаар талазы-биле Москвада бригадир А. Басовтуң эгелээшкининг Тывада баштай деткип, амыдыралга ажыглаан эгелээннериниң бирээзи Михаил Даниловичиниң бригадазы. Оон ачызында эрткен беш айларда озал-ондак болбаан, техниканың айтыыл чок чоруунуң дүрүмнерин үреп көрбээн. Бригадада күш-ажылдың организастаанны, сагыыга-чурум экижээн.

Бригадир Михаил Данилович Шиповаленко болгаш оон эштери беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш тура-соруктуг ажылдап турар.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧУРУКТА: бригадир М. Шиповаленко.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Республикага чер ажылыныц бедик культуразы дээш

ХӨЙ ЧЫЛДАРДА АЖЫГЛААР КУЛЬТУРЛУГ ОДАРЛАР

МАЛ ЧЕМИН будуреринин чугула курлавыры сагып шөлдери биле одарларның продуктулуун көвүдедири болур. Шөлдериниң кырын болбаазырадыр база оларны үндезинин-биле экижидер хемчеглериниң комдекизин республиканың ажыл-агый бүрүзү шиңгээдии ап болур аргалыг.

Мал чеми-будуреринин мол негелделери болза, чеминиң эки шынарлыы, бот-үнезинин чинги, шөлдүң единицазындан болдунар-ла хөй мал чемин алыры болур. Бедик дүжүттүг культурлуг одарлар ол негелделерге дүгжүп турар. Ол одарларның дүжүттүрүг кандыг-даа мал чеми культуралардан дудак чогуп Тывада ындыг культурлуг одарларны ажыглаан турарының практиказы бадыткаан.

Культурлуг одарларның бедик дүжүттүрүп, оларга чеминиңиңге төгереңнең ажыктыын, ында үнүп турар оът-сигенинг дыка хоолулуун барымдаалаар, мыйыстыг бода малдың чемге хереглелин колдуунда-да одарларның оът-сигени-биле хандырары чугула. Ол дугайын бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда дыка хөй мурнакчы ажыл-агыйларның дүржүлгазы чугаалаан турар. Ынчангаш хөй чылда ажыглаар культурлуг одарларны тургузары иштининг малының продуктулуун бедиреринин чугула хемчеглериниң бирээзи болур.

Республикада чайгаар бүткен одарларның иштии шөлү 3.942,4 муң га, ынчалза-даа амгы үеде ышкаш ындыг байдалдыг хөвээр артар болза, мал чеминге хереглелди ол хандырып шыдавас. Одарларның бир гектарындан-на ортумаа-биле 180—270 кг чемгереңге единицазың, азы 1 гадын-на 1,5—2,5 центнер оътсиген массазын ап болур. Одарларны система чок ажыглаан турарының үржүүнден хоолулуг оът-сиген сава бастынып, үнместеп каар, а оон орнунга мал таптыг чип шыдавас чапчан үнүп кээр. Чем курлавырының амгы байдалы иштининг малының продуктулуунуң улам ыяйгы өзүлдезин четчо хандырып шыдавазын аңгыза бадыткан турар. Мал чеми чедишпейн турар болганындан колхозтар болгаш совхозтар немелде чем кыдыр тараа культураларын чарыгдап база арыг чарган черлерге болгаш сула тарып, мал ажылының продукциязының ботүнезин ындыг янзы авртадыр үжүрга таваржып турарлар.

Ынчангаш хөй чылда ажыглаар культурлуг одарларны тургузарының дугайында айтырыг чидин-биле тургустунуп келген.

Хөй чылда ажыглаар культурлуг одарларны тургузар участокту шилип алырда, ажыл-агыйның организастыг-ажыл-агыйжы планы-биле, ону хөгжүдүрииниң перспективазы-биле дүүштүрер апаар. Саар иилеттер кадарар культурлуг одарларны сүт фермазының чанында. 1,5—2 километрге тургузары ажыктыг дээрэнн дүржүлга бадыткаан. Оон ырай бээрге, иилеттерге халадыг, оттаар үе кызырлыр, продукциязы эвээжээриниге чедирип болур. Ол одарны дилиндек шөлдерге үзерде, одарның дүжүдү, малдың баш саны, үнүштүн мал одарлаан соонда кайы хире үнүүчели дээн чергелиг айтырыгларны барымдаалап, оон шолүүнүн хемчээлин доктаадыр. Бир дилиндеккө мал коддуунда-ла 5—6 хүнден эртпес кылдыр, эдлечитпир кадарары чугула.

Сиген 12—15 см чедир өзүп келгенде ышкаш ыяш ээлдээ-биле ээлдеп, ээлдеп алган ээлдерни

Тыванын херээженнериниң VII съездизинге уткуштур

ХЕРЭЭЖЕННЕР—ИДЕПКЕЙЛИГ ИШЧИЛЕР

Барыын-Хемчик районнуң херээженнери ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүтүн адырларында идепкейлиг киржип турар. Оларның киржилгези чок ажылдың участогун тывары берге. Ол дугайын тодаргай сан-чурагайлар-биле көргүзүп болур. Чижээ, ийи мун ажыг херээженнер кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде, 1500 ажыг кижи үлетпүр-бүдүрүлге, тудуг черлеринде, барык беш чүве кижи улус ооредилгезинде, 400 ажыг кижи кадык камгалал органнарында болгаш оске-даа черлерде он-он херээженнер ажылдап турар. Ол ышкаш олар әргелеп-башкарарының ажылында база хөйү-биле киржип турар.

Партия болгаш чазак херээженнериниң ажыл-ижин бедидип үнелеп турар. Хөй чылдарның иштинде ажыл-агый болгаш культура албан черлериниге идепкейлиг ажылдавны дэш бисте 600 ажыг херээженнерни орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан. Оларның иштинде беш кижи чазакчың дээди шанналы Ленин орденниң эдилекчилери. Башкы Тамдың-бол Сарыглар Саятыевна Социалистиг Күшажылдың Маадыры.

Ие болгаш чаш уруглар дугайында партия биле чазак канчаар-даа аажок улуг кичээнгейни салып турар. Оон чижээн бистиң районнаң безин тодаргай көрүп болур. Районда 1407 иә херээженнер хөй уругларны кижизидеринге күрүне пособиезин ап турар. Оон ыңай 73 херээженнер «Маадыр-ие» атты алган.

Партия болгаш чазактың ада сагыш салышкынынга харыы кылдыр херээженнер ажыл-агыйжы соруглаларны шиитпирлээринге идепкейлиг киржир талазы-биле улуг күш болуп турар. Районда херээженнерниң 38 организацияларының ажылдап, чер-черде партия совет организацияларның дайынчы дузалакчылары болуп турар. Бүдүрүлгеге оларның идепкейлиг киржилгезин бедидер талазы-биле «Шекпээр» совхозтуң Биче-Тейде, Барлыкта херээженнер чөвүлелдери улуг ажылды кылып турар. Ак-Довурак хоорайда херээженнерниң бүдүрүлгеге киржилгезин күштелдиреринден аңгыда янзы-бүрү конкурстарны, оон иштинде бодунуң мергежилин бедидер талазы-биле конкурстарны организастап эрттирип турар.

Районнуң чер-черде херээженнер чөвүлелдери коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп ат дээш ажылды болгаш амыдырал-чүрүлгенин культуразын бедидери дээш социалистиг чарышты калбартып чоруткан. Ол шинчээшкин херээжен ажыл-ишчилернин нити идепкейин бедиткен.

Агитквартиралар дамчыштыр политворедилгени болгаш культура-массалыг ажылды база чорудуп турар. Ылангыя «Доң-Терезин» совхозта херээженнер чөвүлели агитквартираларның ажылын дыка эки тургускан. «Барлык» совхозта херээженнер чөвүлели агитквартираларны дамчыштыр элээн каш лекцияларны номчуурун организастаан.

Агитквартираларда ажылдап турар болгүмнернин ажылының түнелин квартал санында-ла үндүрүп турар. Шекпээр, Аянгаты, Хөнделең, Аксы-Барлык суурларда херээженнер чөвүлелдери уран-шевер кылыгларның делгелгезин үргүлчү организастап, оларны көрүштүг солун кылдыр эрттирип келген.

Чер-черде херээженнер чөвүлелдери солун кежээлерни база организастап турар. Чижээ, «Шекпээр» совхозка аларның кежээзин организастаан болгаш анаа өг-бүленин бюджединий дугайын чугаалашкан. Оон-биле кады номчулга конференцияларын база эрттирип турар. Херээженнер чөвүлелдери совет үениң ёлуулалдарын кылырын практикалап турар. Ылангыя Ак-Довурак хоорайда херээженнер чөвүлелдери чаа өгленгенмерни байырлалдыг ёлуу-биле бүрүткээрин база чаштарның адын адап, хамаагы кижи кылдыр ганзылаарын ынчаар кылып турар.

Уруглар кижизидилгезинге херээженнер шиитпирлиг роль-дуг. Кызыл-Мажалыкта 3, Ак-Довуракта 6, кодээ суурларда 11 ясли-садтарны шупүзүн херээженнер удуртуп башкарып турар. Олар уругларны кижизидеринин болгаш дорукторуп өстүрериниң чүгүлә черлери болуп турары бүгүдеге билдингир.

Чоокта чаа болуп эрткен районнуң херээженнер конференциязы чер-черде херээженнер чөвүлелдериниң болгаш түс-түс активчилерими база бүгү херээженнерниң кылган ажылын түнневишаан, мөөн сонгаарты соруглаларны тодаргай айыткан.

Конференцияга мурнакчы херээженнер организацияларын шаннап-мактаан. Херээженнер чөвүлелдериниң аразынга калбарган социалистиг чарышка эң дээрге түнелдиг болган «Шекпээр» совхозта херээженнер чөвүлелинге СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан, чарышка ийиги черни «Большевик» колхозта, үшкүүч «Барлык» совхозта херээженнер чөвүлелдери алган.

Районнуң херээженнер чөвүлелдери дүржүлге солчуругунуң талазы-биле ажылды база чорудуп турар. Чижээ, «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазынга чарыштыг Барыын-Хемчик база Бай-Тайга районнарның саанчы херээженнериниң чыыжы болган. Анда чыыштың киржикчилери боттарының ажыл-ижин чугаалажып, дүржүлгазын солушкан.

Бистиң районнуң херээженнери амгы үеде Тыванын херээженнериниң VII съездизинге чедимишкинниг үүраажыр дээш ажылдап турар.

Е. АЖИ,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң херээженнер өртүзүмге ажыл чорудар киндизининиң эргелекчизи.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Чер-чер Советтеринге соңгулда

(Төнчүзү. Эгээн 1-ги арында).

ХАНДАГАЙТЫ

Эртенгинии 6 шак четпээде-де районнуң бүгү соңгулда участоктарынга кижилер эндерлип келген.

Соңгуддагы чон хей-аътты, улуг көдүрлүүшкүнүг киришкен. Чижээ, Ак-Чыраа болгаш Бора-Шай соңгулда участоктарының бүгү соңгукчулары эртенгинии 9 шакта бүрүнү-биле бадылап каапкан. А кежээниин 5 шакта бүгү районнуң соңгукчулары 100 куу бадылаан.

Соңгулда хүнү районга ёзуруг-ла байырлал болган. Сагыяга, Солчурга, Торгалытта, Чаа-Суурга болгаш оске-даа соңгулда участоктарынга боттарынгыр уран үүлү коллективтериниң концерттери, кинолар, массалыг оюн-тоглаалар болгулаан. А Хандагайтыга «ССРЭ-ниң улустарының интернационалдыг найыралы» деп солун болгаш ханы уткалыг кежээни организастаан.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК

Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоннары соңгулда хүнүң күш-ажылчы бедик көргүзүглериг уткаан, бо чылын күрүнеге эът, сүт садарының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турарлар.

Часкы хову ажылдары организастыг доозулган. 11.374 тонна органиктиг, 240 тонна минералдыг чемиш-чидилгени шөлдерде төккен, 5000 га черни суггаран. Районнуң үлетпүр, тудуг черлери көскү чедиишкиннерлиг ажылдаан. Тудугжулар 4425 дөрбелчин метр шөлдүг албан-бүдүрүлге черлерин, чуртталга-амыдырал тудугларын ажыглага киирген. Барыын-Хемчикке июнь 17-ниң хүнү ёзулуг байырлал ишчилиг эрткен. Районнуң болгаш колхоз, совхозтарның топтеринге ыр-шоор, оюн-тоглаа хүнзедир үүктелбээн.

Советтерге чоннуң эң-не төлептиг ооллар, кыстарын соңгуур, тайбың, күш-ажыл дээш боттарының бадылаашкыннарын бээр дээш түс-түс кижилер соңгулда участоктарынга эртенгинии 6 шак четпээде-ле чыглып кээп турганнар.

— Тудугга 25 чыл ажылдадым. Амыдыралывыс экизинге, ажылывыс бүдүүгүр-чогуугурунга өөрүп, чоргаарланыш чор мен. Ол үгүле хостут күш-ажыл, мөңге тайбың турда бурунгаар хөгжүп, чечектелир. Ынчангаш бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың делегейге быжыг тайбың дээш политиказын деткип тур мен. Ылангыя Совет Эвилели биле АКШ-тың аразынга тайбың кады ажылдажылганы улам экижидер, улам бижыглаар дээш онда чедө берген СЭКП ТК-ныц Чингине секретары Л. И. Брежневтиң албанның аянчоруунуң үре-түңнелдиг болуру дээш, бистиң төлептиг ооллар, кыстарывыс дээш бадылаашкыным берип тур мен— деп, Кызыл-Мажалыктың хоочун тудугжузу Ооржак Хаажык бюллетенни хааржакка суп тура, чугаалаан.

Бадылаашкыннар доосту бергенинии дугайында дыңнадыглар эртенгинии тос шак четпээнде-ле районнуң соңгузда комиссиязынга кээп эгелээн. Баштай-ла Ак участогунга, ооң соонда Алашка, Каре-Сугга, «Большевик» колхозка, Аксы-Барлыкка, Дөң-Терезинге бадылаашкыннар бүрүн доозулган.

Соңгулда хүнүнде районга аът чарыкы, мөге хүрежи, шашки, городки маргылдааларының болгаш оске-даа спортчу оюннар болгулаан.

ТООРА-ХЕМ

Тожунуң соңгузда участоктарынга бадылаашкын бээр дээш кижилер эш-эш, өөр-өөр болуп алган омак-хөглүг чорун тургулаан.

— 18 харлыг мен. Бир дугаар бадылап тур мен. Чоннуң шынчы болгаш төлептиг ооллар, кыстары дээш соңгууру—аас-кежик, чоргаарал-дыр. Бодумнуң хамаагы хүлээлгем күүседип тура, Совет эрге-чагырга, совет улус дээш, делегейниң бүгү аныяктарының найыралы, чырыткылыг келир үеэш дээш бадылап тур мен— деп Тоора-Хем ортумак школазының өөреникчизи Ольга Петякова чугаалаан.

Эртенгинии 8 шак. Бир дугаарында районнуң дөрт соңгулда участогу — Хам-Сыраан, Сыстыг-Хемден, Ийден, Адыр-Кежигден медээлер келген. Ол черлерниң чурттакчылары 100 хуу бадылаан.

МУГУР-АКСЫ

Мөңгүн-Тайга районга чер-чер Советтериниң соңгулдазы организастыг, бедик көдүрлүүшкүнге эрткен.

Ажыл-ишчи чедиишкиннерге хей-аът киргей Мугур-Аксының болгаш «Мөген-Бүрен», «Малчын» колхозтарының 18 харлыг аныяктарындан эгелээш, хоочун кырганнарынга чедир боттарының бадылаашкынын чурттуң төлептиг ооллар, кыстары дээш бергеннер. Оон-биле кады районнуң тудуг эргелелиниң аныяк ажылчыны Александр Дамба:

— Бодумнуң баштайгы бадылаашкынымны чырык чер кырынга мөңге тайбың дээш бээр аас-кежиктиг болдум. Бо хүннерде АКШ-че СЭКП ТК-ныц Чингине секретары Л. И. Брежневтиң албанның аянчоруун кылып чорутканы чедиишкинниг болуруң күзеп тур мен. Ол ышкаш соңгуткан депутаттарның чоннуң херээ дээш, улам кызымаккай ажылдаарын күзеп турар мен — деп, чугаалаан.

САМАГАЛДАЙ

Эртенгинии алды шакта соңгулда участоктарының ажыл ажыттывары-биле ажылчы чоннар депутаттарының район болгаш көдээ Советтеринге соңгулда эгелээн. Соңгукчулар баштайгы шактан эгелээш-ле боттарының идепкейин илередип, эрге-чагырганың төлөлекчи организацынга депшиткеннер дээш, Советтериниң ажыл-чорудулгазы улам сайзыразын дээш бадылаашкын берип турган.

Соңгуттуруп турарларның аразында районнуң мурнакчы ажыл-ишчилери, партия, совет ажылдакчылары — септелгетудут участогунуң ажылчыны Александра Петровна Ооржак, Шуурмакта ыяш белеткээр пунктунуң чолаачызы Игнатий Семенович Кашин, СЭКП райкомунуң ийиги секретары Николай Васильевич Чындыгыр болгаш өскелердаа бар.

Соңгулда дандызынга адын бижиттирген соңгукчулар дүштекиниң 12 шакта бадылаашкынга колдуунда киришкен.

Районнуң ажылчы чоннары коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң блогу дээш бадылаан, партияның ленинчи политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарын илергейлээн.

ШАГААН-АРЫГ

Июнь 17-де, соңгулда хүнүнде, районда бүгү соңгулда участоктарынга бадылаашкын чурум ёзугаар эртенгинии 6 шакта эгелээн.

«Найырал» совхозтуң Кызыл-Даг сазбырында хөй кыргыкчызы В. Чыпайнның бадылаар мурнунда чугаалааны болза:

— Бис онза үеде чурттап турар бис. Партияның, эш Л. И. Брежневтиң делегейге тайбың дээш чорудуп турар ажылының ачызында тайбың чурттап, тургузукчу күш-ажылды кылып тур бис. Мээң депутаттарга кандидаттар дээш бадылаашкыным болза делегейге тайбың дээш бадылап турарым болур.

Соңгулда участоктарынче чон чыыжып-ла турган. Эртенгинии 11 шакта Алдыы-Шынаа, Эйлиг-Хем, Ак-Тал, Арыскан участоктарының дандызында киргеп, соңгукчулары шупту бадылапкан.

Соңгулда хүнү районга байырлалдыг байдалга эрткен.

АК-ДОВУРАК

«Тыва даг-дүгү» комбинат беш айларның түңнели-биле республиканың үлетпүр бүдүрүлгө организациязының аразынга социалистиг чарыштың тинлекчизи болуп, бирги черже үнген. Комбинаттың, тудуг организацияларының, транспортчуларның хөй-хөй коллективтери эрткен беш айларда шудургу ажылдап, мурваачыларга санадып, хоорайның оске чурттакчылары дег, эрткен дыштанар хүнде болган соңгулдага организастыг киришкеннер.

Ак-Довуректың ажыл-ишчи кижилери ажылчын аңгының ат-алдары, Совет-эрге чагырга, чоннуң төлептиг ооллар, кыстары дээш бадылаашкынга киржип, соңгукчу хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседкеннер. Хөй национал демниг болгаш найыралдыг коллективтиң төлөөлери —ажылчынар, электриктер, тудугжулар, инженерлер, эмчилер хөй-ниитиниң черинге болгулаан маргылдааларга киржип, кино, концертти көрүп, дыштанылгазын ажыктыг эрттиргеннер.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙНИҢ КОЛ КИЧЭЭНГЕЙИНДЕ

СЭКП ТК-ныц Чингине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-та аян-чорук кылып турарынче бүгү делегейниң парлаагазы кол кичээнгейин салып турар. АКШ-тың президентизи Р. Никсон-биле хүндүлүг совет аалчының чугаалажыры айыыл чок чорукту бышыглаарынга болгаш дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарынга найгамчын улуг ужур-дузалыг болур деп, солуннар, информация агентилелдери, радио, телевидение медеглеп турар.

«Тайбыңның төөгүлүг аян-чоруу», «Бүгү-нииги тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш», «Аян-чорукче кайгамчык улуг сонуургал», «Онаа чугула аян-чорук»— деп эгелерлиг кыдыр ол аян-чоруктуң дугайын Болгарияның солуннары бижээн.

СЭКП ТК-ныц Чингине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка барган аян-чоруу Совет Эвилели биле АКШ-тың аразында карылээларны чазаалдырарынга, калбартырынга тергиин чугула үе болгаш бүгү делегейниң байдалынга чаагай салдарлыг болур деп, «Работническо дело» демдеглээн. «Тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптерин барымдаалаан, ийи күрүнениң аразында харылээларны чазаалдырары болгаш калбартыры хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының делегейге салдарының улгадыш турарының ачызында чедип алдывар аргалыг болган. Оларның СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы тайбың-ның программазынга дүштүр тайбыңны быжыглаарының политиказын чорудуп турар болгай»— деп БКП ТК-ныц органы ооң ыңай бижээн.

Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының төөгүлүг ачы-хавыраазы оларның идепкейлиг, шудургу ажыл-чорудулгазында болган. Оларның ол ажыл-чорудулгазының салдары-биле Барыын чүкке, ооң иштинде АКШ-ка реализм бодунуң оруун тып эгелээн деп, солун уламчылап бижээн. Тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптерин барымдаалаан советамерин харылээлар болгаш Чөөн чүк биле Барыын чүктүң аразында харылээлар делегейниң ийи пиитилел-күрүне системазынга хамаарышкан, аңгы талазы-биле удурланышкак үзел-бодалдарны өскертпээн болгаш оларның аразында чоруун турар идеология демиселин кошкатканы ол эвес деп, солун ооң ыңай бижээн.

Бистиң партиявыс СЭКП ТК-ныц Чингине секретарының АКШ-та барган аян-чоруун бүгү кижи торолгетенинiң тайбың келир үеликлиг болган турарын хандырарынче угланган, кончуг чугула базым деп көрбүшаан, оон-биле эп-сеткилиин бүрүн каттыштырган деп, ПКАП ТК-ныц органы демдеглээн.

Веңгр «Мадыр немзет» солун Л. И. Брежневтиң АКШ-та барганын «төөгүлүг аян-чорук» деп үнелээш, ону «бис бүгүдениң эрге-ажыктарынга, быжыг тайбыңны хандырарының эрге-ажыктарынга дүтжүр» деп демдеглээн.

Эп Леонид Ильич Брежневтиң АКШ-та бартан аян-чоруу ийи таланың харылээларындан ырак улуг ужур-дузалыг. Совет Эвилелиниң даштыкы политиктиг угланышкынының улуг чедиишкинниниң, улустар аразынга ооң бедик алдарының хереглелиги, ооң күүзүнүң улгатканының бүзүредиги ол бооп турар деп, чехословак радио тайылбырлалынга айыткан.

Л. И. Брежневтиң аян-чорук кылып чеде бергенинге болгаш совет-америк чугаалажышкынныр болур деп турарынга холбашкан хөй-хөй информация материалдарын, тайылбырларны америк парлаага органнары доодур парлап үндүрүп турар. Ийи чурттуң удуртукчуларының ужуражыры совет-америк харылээларны чогумчалыг болдурарының оруунга улам дешпилгелиг болурунга чедирер түңнелдиг болур деп идегеп турарын «Вашингтон пост» солун илергейлээн. «Делегейниң ийи үлүг күрүнеэнниң аразында харылээларны чазаалдырарындан артык чугула чүве-даа кайда боор»— деп, солун демдеглээн.

Болур дей берген чугаалажышкыннарга «совлүг чыл дургузунда дүшкүүрлүг байдалдың чавырылп эгелей бергенин улам боттандырарын» чугаалажыр деп бодап турарын Франциявың «Круа» солуну илергейлеп бижээн. Ооң-биле черглелиптир экономика талазы-биле үр хуусалыг болурун барымдаалаар кады ажылдажылганың айтырыгларын чугаалажыр, ийи чурттуң келир үеде база чаагай харылээлардыг турарының үндезинии ол болур деп, «Круа» демдеглээн.

СЭКП ТК-ныц Чингине секретарының АКШ-та барганынга хамаарыштыр кол-кол ялоон солуннар мурнуку үүлдерлиг парлаттынып турар. Ол аян-чорук Совет Эвилелиниң шудургу чорудуп турарры тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын политиказының чаагай түңнели болур деп, «Асахи» солун бижээн. Л. И. Брежневтиң ам АКШ-та барганы ийи чурттуң аразында экономика харылээларынга болдунар хире-чергези-биле дешпилгелиг болурун ол солун демдеглээн.

(СЭТА).

Кубаның чазаа чурттуң ыяш байлаан камгалаарынче болгаш улам арбыдадырынче сагыш салып турар. Ол сагыш салыышкынының тодаргай барымдаазы Пинар-дель-Рио можуда Ыяш ажыл-агыйының технология институдунуң комплекизин тудуп турары боол турар. Ол хоорайжыгаш чаа өөредилге болгаш чурттагга бажыңнарындан аңгыда, 450 олуттуг улуг залдыг, библиотекалыг, номчукчулар ажыглаар залдыг, поликлиникалыг, спорт кылыр шөлдерлиг болгаш оске-даа орайсавалардыг. Студентилерге берген дүржүлге станциязы болгаш механика мастерскаязы, чайгаар бүткен шинчилел черн—институттуг долгандыр турар делгем ыяштыг зона бар. 600 студент кичээлдеп эгелей берген. Комплекстн тудары бүрүн доостурга, аңаа өөренир студентилерниң саны ийи катап көвүдээр.

ЧУРУКТА: практика кичээлдерн.
Превса Латина—СЭТА-ныц фотозу.

Даштыкыда

• • •

КАИР. ЕАР-ның Улус хуралы үш болгаш оон эвээш федпан черлиг тараачыннардан чер үндүрүүн тыртарын соксалыр дугайында хөөйлу үндүрген. Ол хөөйлүнү ёзугаар 3 миллион египет тараачын чингеледе алыр.

• • •

ДАР-эс-САЛАМ. Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкиннин (МПЛА) айыл-чыларының согуушкуннарынга таварышкаш, португал колониязторлар келергей улуг когаралдырлыг боол турар. МПЛА-ның Дар-эс-Саламга чарлап үндүрген дыңнадыында чугаалап турарын ёзугаар алырга. Анголаның патриоттары Мошико болгаш Кванло-Кубанго можуларга февраль 20-ден март 17-ге чедир эжелекчи-дээрбечилериниң быжыглаңган туруштарынга хөй-хөй тавар халдаашкыннар кылгаш, чедиишкинниг болган.

• • •

ТОКИО. Хоккайдо ортулуктуң чөөн кежээнге болгаш Хонею ортулуктуң соңгу кежээнге күштүг чер шимчээшкини болган. Чер шимчээшкининиң күштүүнүң Японияда хүлээп алдынган чижек хемчээлин ёзугаар беш балл күштүг чер шимчээшкини Кусиро болгаш Неуро хоорайларга болган.

(СЭТА).

Фестивальдың кызыл туктары

ВЕНЕЦИЯ. (СЭТА). Италияның Коммунистиг партиязының демдээн бижээн муң-муң туктар «Фашизм чок болзун!» деп бижиктерлиг транспарантылар, социалистиг дем каттыштырыгга чурттарының туктары Венецияның шөлдерин болгаш кудумчуларын бо хүннерде шимеп каастаан, анда италии коммунистерниң «Унита» солунунуң бо чылын бир дугааргы национал фестивалы болуп турар.

Италияның коммунистиг парлаагазының салдарын калбартыр, коммунистиг парлаганы чурттуң чонунуң бүгү кезектеринiң аразынга улам хөй-биле нептередир соруга-биле «Унитаның» фестивалын чорудуп турар. Ол соруглаларны шиитпирлээри-биле компартияның парлаага үндүрүлгелерин, марксизм-ленинизмнин класстиктериниң теоретиктиг ажылдарын чонга садыглаарын ында организастаан, Совет Эвилелиниң амыдыралының болгаш коммунистиг тургузутга биетиң чуруттуң улустарының чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар фотоэкспозициялар база ында ажылдап турар. Ол үүлдерни хоорайның чурттакчылары болгаш аалчылары дыка сонуургап турар.

Венецияның аажок улуг концерт залдары болу берип турар шөлдеринге кежээлерде ыраажылар, танцычылар, музыкантылар оюннарны көргүскүлеп турар. Делегейниң ийиги дайыныың удурланышкын шимчээшкининиң ырлары, ажылчын аңгының дайынчы революсчу ырлары, делегейниң янзы-бүрү чурттарының улусчу аялгалары чаңгыланып чоруп турар.

Фестивальдың еске бир чугула үүлү болза күш-ажылдың дугайында болгаш кижилер ажыл-биле шупүзүү хандыртынган бе дээрзиниң дугайында, чурттагга айтырыының бүгү ажыыры чоннарга таарыжыр массалыг түрүзиини сайзырадырының дугайында дискуссияларны болгаш конференцияларны организастап турары болуур. Италияның Коммунистиг партиязы Венецияның социал, экономика болгаш культура талазы-биле айтырыгларын доп-дораан шиитпирлээри дээш турүжуп турар.

Хоорайның кудумчуларында болгаш шөлдеринге кинскин турар кызыл туктар компартияның салдарының өзүп турарын, ооң хүрээлениниң быжыгып турарының, Италияның ажылчы чон массазының ортузунда ооң алдарының бедип турарының хереченизи болуп турар.

«Телефоннажыр доктор»

БУДАПЕШТ. (СЭТА-ның кор. В. ФИЛИППОВ). Кадыкшылга хамаарышкан кандыгдаа айтырыгның бүзүрелдиг харыызын алырда, Будапештиге эмчиге баары черле албан эвес. Ында-ла чогуур телефон дугаарын долгай каапкаар.

«Телефоннажыр эмчи ийин» деп, ВҮР-нүн Кадык камгалал министерствозунуң чанында медицина чыридыышкынының төвүнүң веңгр найысылалга бүрүндээ чылын организастаан албан черн харыылаар. Медицинаның болгаш кадык камгалалының чүүл-бүрү адырларының түскай эртемниглери дилег кылганнарга ол телефонну дамчыштыр тодаргай харыыларны чугаалай тыртып бээр.

Ук албан черн чон ортузунга аажок сураглаан. Веңгр парлалганың дыңнадыр турарын ёзугаар алырга, «телефоннажыр эмчиден» дуза дилээннерниң саны ийи чыл дургузунда бир миллион бет чүве мун четкен.

Ам од албан черн көдээ черлерге база дуза чедирип турар.

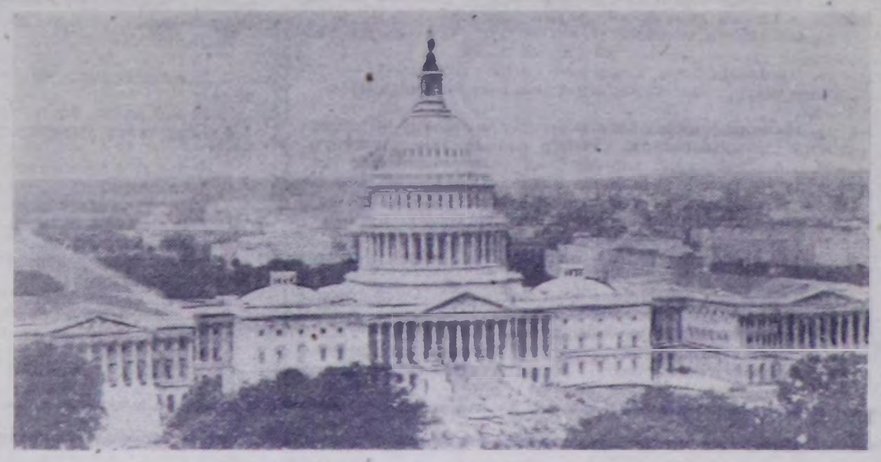

ВАШИНГТОН. Конгресстиң бажыңы — Капитолий.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Шынның» материалдарының изи-биле

«ҮЕ ДАЛАШТЫРЫП ТУР»

Мындыг эгелиг рейд материалы бо чылдың июнь эгелинде парлаттынган. Хыналданың шинчаарда илереткенин ёзугаар алырга, «Искра» колхозтуң кыргылда пунктузунда септелге кылган кижи чок. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы, Хөрүм-Даг пунктуларында кыргылда агрегаттары тургустунмаан. «Октябрь 30 чылы» колхозта агрегаттар септеттинмээн болган. Оон-даа оске четпестерни айыткан.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Ш. Кууларның редакцияга дыңнатманы болза: рейд бригадазының материалы шупүзүү шын болган. Ол дугайын партия райкомунуң бюрозунга чугаалашкан. Четпестерни дарый чайладыр хемчеглерни организастаан болгаш районнуң шупту ажыл-агыйларында кыргылда массалыг эгелээн.

Номчуңар: солун дуржулга

ОГАРКОВО СҮҮРНУҢ ЧАА ЧҮҮЛДЕРИ

Вологданың «Родина» колхозунуң партком секретары Надежда Павловна Елсукованың ажыл планында мынчаар бижээн: «Коммунистер-биле бригадада моральдыг байдалдың дугайында чугаалажып көөр». Кандыг мындыг байдалыл ол? Оң канчаар, чүүден тургустунарыл?

— Хензиг-ле чүүлдерден тургустунар болгай — деп. Елсукова харылай-дыр.— Баштай көөрге, шуут-ла эскертинмес чүүлдер болгулаар. Аңаа-ла бир ажыл-херектерден ындыг байдал тургустунар апаар. А топтап бодап көөрге, ол бүгү эң чугула чүүлдер болу бээр дивес силер бе. Чоокта чаа шуптувус субботникче үнген бис. Суур кыдыныга хадың ыяштар олуртувус. Ында онаа чүү боор деп? А бистер ону кыдын тургаш, каш-ла чылдар артерге, маңаа бистиң „культура болгаш дыштанылга парыгы турар болгай деп бодап турган бис...

Сүүрнүң бадконнарлыг дәш бажыңнары чыскаал турупкан будумчузун дургаар йөр чор бис. Ажык соңгалардан аялга-даа дыңналгылаар. Бир-ле кижи гамма-үнерин кызып-кызып өөренген-даа олурар. Ам-даа хенүкпээн бичии кижиниң ойнап олурары илден болду.

— Силерде бичии уруглар музыкага база өөренип турар шыкаржыл?

— Ынчанмайнаан.

— Вологдага базары оларга мрак-ла-дыр але.

— Вологдаже чораан херээ чүү боор. Бодувустуң школавыс бар-ла болгай.

Шынап-ла ындыг дээш ышнаш, бажың казапчазының кырынга ноталар папказы колдуктаан бир бөлүк бичии уруглар бо-ла үнүп келдилер.

Колхозтуң музыка школазы. Ону парткомнуң саналын алгаар суурга ийи чыл мурнунда ажыктаан.

Огарковода чаа чүүлдерле хей. Чижээлээргe, универмагты ап көрээлиңер. Моон иңеден эгелээш, будун бажың иштинии херекселдеринге чедир, чүүл-даа садып ап болур. А шаанда Огарковонуң колхозчулары: телевизор садып алыр дизе—хоорай кирер апаар—деп, хомудаар турганнар. Ол дугайында бирле катап парткомга чугаалаары берген. Коммунистер магазинниң ажылын холга ап, хынаан соонда, херек шуут өскерлип, экижээн.

Моральдыг байдал чогум түүдеп тургустунарыл, ол ажылга кандыг салдарлыгыл? Ону эскерип, партийжи салдарга киирери чамдыкта элээп берге болгулаар. Малчыннар бригадири, коммунист Николай Витальевич Сивовтун чугаалаавы:

— Бистиң бир фермавыска хенертен сагган сүт эвээжээш туруп берген. Үйнүру чүл? Мал чеми-даа эки, ында ажыдап турар кижилер-даа дүржулгалыг. А хүн келиргеле сүт бир иңектен бир литр, а чамдыкта харын-даа ийи литр чедир эвээжээш турупкан мындыг. Бир-ле катап ферманга чеде берген мен: ийи сааныч дыка-ла маргышкан турлар. Бот-боттарын чемележип, сөстер-биле маргышкан соонда, ам. иңеш саап эгелээннер. Оларның бирээзи инээп кончуп, өскээзи харында чанчап, хаккылаан-даа мындыг.

Николай Витальевич ооң соонда ук фермага чангыс эвес удаа чоргулаан. Ооң соонда колхозтуң иштинде хүралыңга санал бергеш, «ынчангээлдек кижиниң . инээ бедии сүттүг»—деп, улустуң хоорай үлегер сөзүн чугаалаан.

Ажылчының чазык-чаагай сагыш-сеткили... Ындыг байдал чаагай сеткилден, эш-хүүзүнүң деткимчезиндең, кичээнгей салыпшкынындан тургустунар. Бо чылдың «Дружба» колхоз часкы тарылга ажылын байырлалдыг байдал-биле эгелээн. Механизаторларны чангыс черге чыып алган. Оларга пионерлер баргаш, кижи бүргүзүге чечектер берген.

Сээң ажылың чонга хүндүтмелдиг, өскелерге ажык-дузалыг деп чүвеин бодап көөрге дыка-ла өөрүнүүр болгулаар. Ынчангаш кижи дутаймында, яңы-бүрү хар-назылыгларның ажылында кол черни ээлеп турар. Чогум-на ооң ужурундан Огарковода чангыс-даа не кижиниң моон уруумну ялзыго азы уруглар садыңга хүлээп албады деп хомудап турганы чер-де көзүлбес апарган. Ол айтырыгны «Родина» колхозта ам шуут үзе шинчилээн ол-дур.

Ынчаарга аныяктар айтырыы ооң шала дора-даа боон чадавас? Чо-ок, ол база эки деп болур. Аныяктар шуптузу-ла колхозка артпас деп чүве биледигир болбайнаан. Ынчалза-даа колхозчу коллектив тургустунуп, ыяк бижыг апарган. Колхоз баштаар черге «чер ажылынга сеткилги таарышпас» кижиниң колхозка хүлээп алырындан ойталап болур апарган. Бир авес чер ажылын шуут-ла чүрээ-биле тудуш көөр болгаш ураң-шевер холдуг кижи болза, ону колхозчулар өөрүшкү-биле хүлээп алырлар. Шеригден халашкан коммунист, амгы үеде областтың эң дээре механизаторларының бирээзи В. Поляковту шак-ле ынчаар хүлээп алганнар. Чоокта чаа партиянга кирген В. Ивановту база ынчаар хүлээп алганнар.

А кыстар? Оларны өөренизин дээш Огаркованың школаазында мал ажылының талазы-биле тускай өөредилгеден организастаан. Оларны эң дээре саанчыларның бирээзи Клавдия Петровна Грачева партийжи даалга ёзулаар өөредип турар. Бо чылын школаның 20 дооскучулары уруглар ортумак школаны дооскан дугайымда аттестаттары-биле кады мал ажылының мастерлери деп шынзылганы база алыр деп турар. Оларның чамдыктары фермаларга барып, аваларының дузалакчылары болур, өскелери институттарга барып өөренгеш, бедик мергежилдиг специалистер боон алгаш, суурунга ээп чанып көөрлер.

Беш чылдың шинтирииг чылы чоруп турар. Совет кижи бүргүү бо чылыя чогум чүү кылып шыдаарын көргүзер ужурлуг. «Родинаның» колхозчулары од дээрге базала бирги хүлээлгевис деп чүвеин билип турарлар. Бо чылын олар Вологда девискээринге кажан-даа көзүлбээн дүжүттү—гектардан-на о 40 центнер тараанны алыр, а мал ажылының талазы-биле иңектен-не чылда дөрт муң килограмм сүттү саап деп бедиткен хүлээлгени алганнар.

Культура амыдыралынга чаа болуушкун база боор деп турар. «Родина» колхоз областтың шин театры-биле сырый харылзаалыг. Чоокта чаа партком биле театрның партия бюрозунуң каттышкан хуралынга иштиң чогаадыкчы ажыл-херектериниң перспективтиг планын ажылдап кылган. Ол планда айыткан бир чүүлдү күүседткен. Огарковода ам культураның улустуң университединде ажылдап эгелээн. А моон соңгаар ооң-даа солун чүүл—колхозка областтың бир-ле дугаар улустуң театрын тургузары боон турар.

Ю. ЛЕДНЕВ,
(СЭТА-ның корр.).

ВОЛОГДА РАЙОН.
«РОДИНА» колхоз.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

Күштүглернің, кашпагайларның спартакиадазы

Эртиен дыштанып хүннерде Кызылдың «Хүреш» стадионунга национал спорт талазы-биле хоорайның спартакиадазы болуп эрткен. Ада-иеңиселдиң эң шилиндек спортчулары киришкен. Чазадарының, якут халыштың, бурят, тыва хүрештериниң шөй көдүргүлүг маргылдаалары болгулаан.

ТЫВА ХҮРЕШ

Тыва хүрешке деңзи айыбиле хүрежиңге дыка хей мөгелер киржип, боттарының күжүн шенеишкен.

56 килограмм чедир деңзиге Кызылдың кодэо ажыл-агый техникумунуң сургуулу Анатолий Кара-Сал эки хүрешкен, шүүлген. Педагогика институдунуң студентизи Амур Хоюбан үлүгүрлешкен.

Хоорайның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы Шогжал Хүлер-оол 68 килограмм чедир деңзиге шүүлген, педагогика институдунуң төлээзи Лайдың Кызыл-оол ийиги черни алган.

72 килограмм чедир деңзиге башкы училищениң төлээзи Анатолий Самдан тергиидээн. Бо аныяк мөге тыва хүрештиң арганарын билир.

ЯКУТ ХАЛЫШ

Якут халыштың үш хевириниң национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Александр Денисов шыдаган, ниитизи-биле 109 метрни халаан. Ийиги черни «Спартактың» төлээзи Евгений Шишов эзээн. Ооң көргүзүү 102 метр болган. Башкы училищениң спортчузу Виктор Чермашенцев үшкү черни алган.

ЧА АДАРЫ

Хоорайның бирги черни дәш ча адарының маргылдаазынга эр улустан республиканың үндүрген. Найысылалдың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң командазы бирги черни алгаш, шилчиир кубок, бирги чергенниң диплому, кымпел-биле шаңнаткан. Башкы училищелиниң «Динамо» спорт ниитилелиниң командалары ийиги, үшкү черлерни эзээн.

Национал спорт талазы-биле спартакиада доозулган соонда, мартылдаанның киржикчилери 16 шилиндек мөгениң хүрежи болган. Ада-иеңиселдиң педагогика институдунуң студентизи Лайдың Кызыл-оол шүүлген. Самдан Анатолий ужуглешкен.

БУРЯТ ХҮРЕШ

Бурят хүрешке 60 килограмм чедир деңзиге педагогика институдунуң төлээзи Ондар Өргелээр тергиидээн. Н шериг бескээниң мөгези Хөй Бобкин ийиги черни алган.

70 килограмм чедир деңзиниг мөгелердең хостут хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Ооржак Чадамба («Спартак») кымга-даа октатпаан. Игорь Седип («Спартак») ийиги черни эзээн.

Георгий Галин («Спартак») 82 килограмм чедир деңзиге чемпионнаан, ийиги зи—Н шериг кезээнден Ооржак Алдын-оол алган. Аар деңзиге (82-дең өрү) шериг кезээниң төлээзи эш Мориков тергиидээн.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: хүреш үезинде; башкы училищениң төлээзи мөге А. Самдаңга хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы М. Биче-оолдуң шаңнал тыпсын турары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

Саанчылар конкурузу

Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунга чөөмкү эртиен хүннерде саанчылар конкурузун чарутнаан. Ону колхозтуң топ сүт-бараан фермазынга кылган. Аңаа колхозта бүгү саанчылар киришкен. Ук конкурстуң алыс сорулгазы чүл дээрге, саанчылардан ыям-на дүргени-биле хей сүттү саап алырын чүгле тодарадыры эвес, харын саанчыларның ажыл талазыбиле арга-мергежилин илередип, мергежиниңге билиин, хей-ниитичизин хынап көөрү турган. Ынчангаш конкурстуң киржикчилери тускай билетти алгаш, ында бижээн дөрт айтырыгга тодаргай харыылаар болгаш адак соолуңде доктаатпайн шаи ишкинде саалданы кылыр.

Бо конкурсна бирги черни төп ферманың мурнакчы саанчызы М. Дадар, ийиги черни Д. Долуна болгаш үшкүзүн О. Аранчаа алган. Маргылдаанның тиилемчилериниге колхоз баштаар чери өртемтиг белемтерни тывыскан.

Ук маргылдаа ажыктыг болганын саанчылар чугаалажып, ону моон сөөгаар-даа чөрүдүп турарын нүүзинмер.

М. САЯЯ.

Парктың шаңналы дээш

Кызылда Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркыгының шаңналы дээш шыдыраа маргылдаазы бир ай ажыг үргүлүдең келгеш, эртиен улуг-хүүде доозулган. Орта I разрядтың 3, II разрядтың 13 шыдыраачылары киришкен. Кызымак демиселдиң түңнелинде I разрядчы В. Луканов биле II разрядчы Ю. Белов 13-13 сан алган. Тиилекчилер боон үнген. Ынчалза-даа коэффициент санап кеергe, В. Луканов маргылдаанның тиилекчизи дээргеп. А Ю. Белов ийиги черни албышаан. I разрядтың шыдыраачызының нормазын күүседткен. В. Кудинов биле В. Калиндуулуң саны дең. Коэффициент саналар арга-биле В. Калиндуулуң үстүнде үнүп, I разрядты дүжээган.

Ол-на хүн паркка шыдыраага 5 миңгаттаар дүргеи өйнаарының маргылдаанын база эртиргеп. Орта бирги черни республика чемпиону Н. Шинтиин, ийиги черни I разрядчы Б. Луканов, үшкү черни I разрядчы Б. Ондар олар алгылаан.

БИСТИҢ КОРР.

ЧУРТТУҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ ЧАЛАП ТУР

Кызылда күрүненин башкы институдуу 1973 чылдың июль 12-дең эгелеп, чурттуң дээди өөредилге черлеринге 1973 чылда конкурстан дашкаар өөренирлерге (чүгле тыва националдыг кижилерге) киреринин экзаменнерин чорудар.

Москва хоорайның дээди өөредилге черлери:

1. Москва университединиң—тускай эртемнери: физика; химия; биология; психология.

2. Москвада дыштыкы дыдарының башкы институду — тускай эртему: англи дыл.

3. Москваның экономика-статистика институду —тускай эртему: статистика.

4. Москвада аъш-чем үлетпүргүнүң технологтуг институду — тускай эртему: аъш-чем бараанларының үлетпүргүнүң экономиказы болгаш ону организастаары.

5. Москваның архитектура институду — тускай эртему: архитектура.

6. Москваның технология институду — тускай эртему: эмдырал хавдырылгазының экономиказы болгаш ону организастаары.

7. Москваның ветеринария академиязы — тускай эртему: ветеринария.

8. Москваның көдээ ажыл-агый академиязы —тускай эртему: көдээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш ону организастаары.

Ленинград хоорайның дээди өөредилге черлери:

1. Ленинград университединиң — тускай эртемнери: математика; физика; журналистика.

Өске хоорайларның дээди өөредилге черлери:

1. Алтайның политехниктиг институду — тускай эртему: аъш-чем будурулгезинниң машиналары болгаш аппараттары.

2. Воронежтиң технологтуг институду — тускай эртемнери: хлеб бижырарывыл, макарон болгаш кондитер будурулгезинниң технологиязы; ажытты будурулгезинниң технологиязы.

3. Воронежтиң инженер-тудуг институду — тускай эртему: тудугну автоматчымдары болгаш комплекстиг механизастаары.

4. Ивановоның пос-тааам институду — тускай эртему: даараныла кылыгларының технологиязы.

5. Ирхутск университеди — тускай эртемнери: геогу; правоведение; журналистика.

6. Ирхутскиниң политехниктиг институду — тускай эртему: экономиктиг информациялыг механиктиг ажылдап кылырын организастаары.

7. Ирхутскиниң улус ажыл-агый институду — тускай эртемнери: сан-хөө болгаш кредит; бухгалтер үчёду.

8. Ирхутскиниң медицина институду — тускай эртемнери: санитария; стоматология.

9. Ирхутскиниң көдээ ажыл-агый институду — тускай эртемнери: көдээ ажыл-агыйның электрофикациязы; көдээ ажыл-агыйга бухгалтер үчёду.

10. Куйбышевтиң план институду — тускай эртемнери: улус ажыл-агыйын планнаары; күш-ажылдың экономиказы.

11. Красноярскиниң медицина институду — тускай эртемнери: эмнелге херээ; педиатрия.

12. Красноярскиниң башкы институду — тускай эртемнери: дыштыкы дыз; күш-культура.

13. Сибирьниң технологтуг институду (Красноярск хоорайда) — тускай эртему: ыяш ажыл-агыйы.

14. Красноярскиниң көдээ ажыл-агый институду — тускай эртемнери: зоотехния; көдээ ажыл-агыйны механизастаары.

15. Новосибирскиниң инженер-тудуг институду — тускай эртемнери: архитектура; үлетпүр болгаш хаматы тудуг.

16. Новосибирскиниң харылзаанның электротехниктиг институду — тускай эртемнери: радио харылзаазы болгаш радио дамчыдылгазы; хөй каналдыг электрохарылзаа; харылзаанның экономиказы болгаш ону организастаары.

17. Омскиниң көдээ ажыл-агый институду — тускай эртемнери: агрохимия болгаш почвоведение; чер тургузулгазы.

18. Сибирьниң автомобиль-орук институду (Омск хоорайда) — тускай эртему: автотранспорт.

19. Свердловскиниң улус ажыл-агый институду — тускай эртемнери: садыгның экономиказы; үлетпүр бараанларының товароведениези болгаш оларны садыгларын организастаары, аъш-чем бараанларының товароведениези болгаш оларны садыгларын организастаары; бухгалтер үчёду.

20. Уралдың политехниктиг институду (Свердловск хоорайда) — тускай эртемнери: өнүүг металлдарның металлургиязы; тудуг материалдарының, кылыгларының болгаш конструкциларының үлетпүрүнүң механиктиг дериглеги.

21. Томск университеди — тускай эртемнери: политэкономия; орус дыл болгаш литература.

22. Томскиде эгелеп башкарылганың автоматчыткан системаларының болгаш радиоэлектрониканың институду — тускай эртему: электромуг приборлар.

23. Томскиниң медицина институду —тускай эртемнери: эмнелге херээ; фармация.

24. Тюменьниң индустриалдыг институду — тускай эртему — шеверлээр будурулгенин химиктиг технологиязы болгаш дериглелери.

Билдиримишкиннерин Кызылда күрүненин башкы институдунуң ректорунуң адынга чарлалдың паразттынган хүнүнден эгелеп 1973 чылдың июль 10-га чедир киирер.

Билдиримишкинге мынчаар документилерни кожар:

1. Ортумак эртем дутайында документ (боду-биле).
2. Ажылдап азы өөренип турар черинден характеристика.
3. № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.
4. Берт чокка тыртырган, 3×4 см хемчээлиг дөрт чуруг.
5. Күш-ажыл дептериниң хоолгазы.
6. Автобиография.
7. Чурттап турар черинден шынзылга.

Өөредилге черинге чедип келгеш, өөренир дээн кижи паспортун, шериг билединг (курлавырда шериг албанныглар) азы кедиргинишкин херечилелин (шеригге базар кижилер) боттары көргүзер.

Документилерни ыындыг адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 40, башкы институду, хүлээп алышкын комиссиязы, № 105 өрээл, телефон 55-20.

ХҮЛЭЭП АЛЫШКЫН КОМИССИЯЗЫ.

СЭТА-ның спорт медээлеринден

ШЫДЫРААА. Дээгейниң бирги черни дээш аомалар арагадыңда шыдыраа маргылдаазында киржип турар америк гроссмейстер Бири 11-ги салыгда Карпов-биле хайымнашкан, 10-гу салыгда Таймаков-биле соңгаарлаткан оюнундан бир санны алган, 8 санныг боон, маргылдаада мурнаң турар. Үш кижи аңаа чертык сан четпес: Корчной (ийи соңгаарлаткан салыгыңгы), Карпов болгаш Ларсен (ийиниз-даа бир-бирге соңгаарлаткан салыгларыңгы).

Июнь 17-де 11-ги салыгда Смейкал Зеландиязы утказын, 7 санныг апарган. Кузьмин Ларсенге уттурган. Хюбнер Радуловту тиилээн.

Тукмаков — Рубашин, Корчной — Гангорич, Таймаков — Ульман, Таль — Кинтерос оларның салыгларында соңгаарлаттынган.

ЧИИК АТЛЕТИКА. ССРЭ-ниң чыыңды командазы ГФР-ниң командазы-биле чиңчыл аларган эки хүүзүнүң маргылдаазында 198,5—135,5 сан-биле удуп алган. Бистиң херазиен спортчуларывыс 74,5 санны, а калчылар 59,5 санны алган. Эр улустуң командаларының ужуражылгаларынга совет чиик атлеттер 124-96 сан-биле тиилеп. Ол маргылдаалар Ленинград хоорайга субботта болгаш улугхүүде, сөөкүмаар, чаңгыс чедө эртиен болгаш түңнелериниң хей кезии ортумак денниглиг болгулаан.

ФУТБОЛ. Чурттуң чемпионадының дыштанып хүнде болган эдечиглиг маргылдаалары таблицаны баштай турларларга багай болган. Тбилисиге «Арарат» ол черниң динамочуларынга 3:4 санга уттурган. А ЦСКА-ның командазы «Шахтерга» 0:1 санга уттурган. «Заря» 1:0 сан-биле «Кайратты» тиилээн. «Спартак» Минскиниң «Динамозу»-биле база ындыг түңнелди чедип алган. «Торпеда»-биле «Карпаттарның» оюнунга баштай сан деңзи чоруп ора-даа, түңнелиңде көзи, украин команда 4:3 сан-биле удуп алган. «Зенит» СКА-ның командазын 3:0 санга утказын Киевтиң «Динамозунуң» футболчулары «Пахтакорнуң» хаалгазынче үш бөмбүгүн киргеп.

Бо эртиен маргылдаалардың соолуңде таблицаны 14-14 санныгыл дирт команда — «Арарат», ЦСКА, «Заря» болгаш «Шахтер» олар баштап турор.

* * *

Москвага июнь 21-де бистиң командавыс-биле ужуражыр ужуругур Бразилияның чыыңды командазы суббота да Барыңы Берлинге ГФР-ниң командазы-биле маргылдаа эртиргеп.

Делегей чемпионнары немец командазы 1:0 санга уткан.

ТЕННИС. ССРЭ-ниң чемпионуу, Тбилиси чурттуг Александр Метревели Англияның Кент графствозунуң ажык чемпионадынга чеднишкинниг болган. Оюнуңуң түңнелиңде совет спортчу Умблдонга удаа болур маргылдаанның кордаллыг киржилериниң бирээзи — швед Берн Боргту 6:3 болгаш 9:8 санныгга тиилээн.

Телевидение

ИЮНЬ 19-ТА

КЫЗЫЛДАН

17.30—Телемедээлер. 17.40—Телемедээлер (тыва дылга). 17.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.00 Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка барганынга хонбаштыр. 19.00—Аар атлетика тазазы-биле Европаның чемпионады. Мадрядтен дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.40—«Үймөөн». Хөгжүм-ниң театрының шинээ.

МОСКВАДАН

22.00—23.00 «Үеө». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ға барганынга хонбаштыр.

ЧАРЛАЛ

Кызылда күрүненин башкы институдунуң бот-өөредилге салбырының физика-математика факультединге «математика» деп тускай эртем талазы-биле немелде хүлээп алышкынны чарлал тур.

Орта киирлер математикага (бижимел-биле болгаш зас-биле), физикага (зас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле) экзаменнер зүүлээр.

Киреринин экзаменнери июнь 26-да эгелээр. Институттуң бот-өөредилгелиг салбырынга үлүг өөредилгезиниң системазында ажылдап турарларны хүлээп алыр.

ИНСТИТУТТУҢ РЕКТОРАДЫ.

Редактор В. С. ШАРАВИШ.

Кинотеатрларга

ИЮНЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Шагда-ла эртиен хүннериң херектери» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Том Сойерниң ужуралдары» (1-ги сериязы) 15.00, «Хоорай романзыры» 16.30, 18.45, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хензиг Бимбовуң тоолдарын» 11.30 «Цирниктиң херээ» 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ШИОНЕР»: «От, сүт болгаш чес хоозайлар» 9.00, 10.50, 12.50, «Чедиги оон» 14.50, 16.50, 18.50, «Чалбыштаган ыяш» (2 серизы катай) 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Агартынган ат» 15.00, «Хаймыралыг каре дуңмажа кайгамчык ак розалар», 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Бымыл. Щетинкин-Бравченко кудумчузу, ажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орадакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаза 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1765

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле ергелелиниң типографиязы. (Бымыл Щетинкин-Бравченко кудумчузу ажыы № 1). ТС —04019.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 143 (9218) | Среда, 1973 чылдың июнь 20 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

СЭКП-ниң область комитединде

Бии-Хем районнуң механизаторларының болгаш Кызылдың «Транссельхозтехника» АТБ-зиниң чолаачыларының беш чылдың үшкү чылының дүжүдүн чогуур өйүнде, чидириг чокка ажаап алырынче, күрүне шыгжамырынга хөвү-пиолдериниң продукциязын чедирериниң республиканың бүгү механизаторларын болгаш чолаачыларын кыйгырган эгелээшкинниң СЭКП обкомунуң бюрозу түүлдүг деп көрдү.

Ол кыйгырыгларны республиканың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга, авто-бүдүрүлге черлеринге чугаалажып көөрүн партиянып Кызыл хооркомугга болгаш район, комнарга, Кодээ ажыл-агый министерстволугга, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжымышкынынга, «Сельхозтехниканың» республика каттыжымышкынынга, Тывазның транспорт эргелелиниге партия обкомунуң бюрозу дааскан.

Ажаап алышкын техниказын, автотранспортугу бедик шынарлыг белеткээри дээш социалистиг чарыштыг кылбартырын, комбайнарның савазарын ыяк септээринче, оларны тараа чыыкчылары-биле дерип, ушкан болгаш чолдак сыптыг тараазын ажаап алыр дериг-херекселдер-биле хандырып, тараа сөөртүүнге тускайлаан автомашиналарның болгаш кожугларның хааржактарының дыдыктарын дуглаарынче онза кичээнгей салырын сүмелеп турар.

Ажаап алышкын техниказын болгаш автотранспортту бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар төлээде, хүн дургузунда, а ол ышкаш дүпеки-даа черлерде ажаап алышкынны конвейерлиг шуушгурулга аргазын ажыглап, комбайн — автомобиль—тараа хүлээп алыр чер аразынга үзүк-соксаал чок ажылды организастаарын сүмелеп турар, техниктиг хандырылганы, комбайннарга, тракторларга, автомобильдерге кывар-чаар материалдар бээрин дүн-хүн дургузунда эдилеп сөөртүүнге хандырар. Хоорай болгаш районнар төптеринниң чурттакчыларындан механизаторларның болгаш чолаачыларның немелде күжүн хаара тудар. Дүжүт ажаап алышкынының шынарынче, комбайнарның, жатказының үрелгенинден бичии-даа чидиргини баш удур болдурбас деш оларның техниктиг үрелиишкинин шалыпкын эдерипче онза кичээнгей салыр үжүрдүг.

Тараажылар, механизаторлар, чолаачылар, көдээ ажылагыйның бүгү шончилери колхоз болгаш совхоз шөлдерине өстүрген дүжүттү чогуур хуусаазында, чидириг чокка ажаап алыр деш бүгү күжүн салыр дээрзинге бижиг бүзүрелиин СЭКП-ниң область комитединиң бюрозу плереткен.

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫРЫ — ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

Республиканың бүгү чолаачыларынга Кызылдың „Транссельхозтехника“ автобүдүрүлгезининиң чолаачыларының

КЫЙГЫРЫЫ

Дүжүттү чидириг чокка ажаап алырынга чогуур өйүнде белеткенирнче биствың республиканың тараажылары улуг күжениишкиннерин салып турар. Чылдың эң чугула ол кампанияынга белеткелди колхозтарның, совхозтарның тараажылары-биле кады автотранспорт бүдүрүлгелериниң болгаш өске-даа организацияларның чолаачылары база чорудуп турар. Беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында дүжүт ажаап алырынга кончуг эки белеткелдиг уткуурулуп, аңаа бүрүн белеткелдиг ужуражыры, дүжүттү шалыпкын, чидириг чок ажаап алгаш, ук көдээ ажыл-агый продукциязын тараа хүлээп алыр черлерге, складтарга чедирип бээри — Краснодар крайның транспортчуларының, Украинаның комбайнерлериниң база Бии-Хем районнуң Ленин орденниг «Кызыл тараачын» колхозунуң механизаторларының эгелээшкинин биствың коллектив изиг күзелдиг-биле деткээн.

1972 чылдың дүжүдүн сөөртүр онаалданы күүседир дээш, эрткен чылын болдунар бүгү чүүлдерни кылган бис. Дүжүт ажаап алыр хүнерде автотранспорт докталтынган чурум ёвүгаар ийи кожгелиг ажылдаан. Автомобиль бүрүзү хонукта 12-13 так ажылдап турган. Дүжүт ажаап алыр үеним дургузунда сайгарып сөөртккен тараа 43 муң тонна, сялос массазы 19 муң тонна болган, көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын сөөртккен. Дүжүт ажаап алырынга республиканың автотранспортуларының чарыжынга биствың бүдүрүлгө черн Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун ийи катап алган:

Ыңдыг чедиишкиниг болурунга коммунист Г. А. Рявскихтиң, А. С. Тюмкинниң, А. И. Буяновтуң, П. М. Алтуховтуң чолаачылар бригадалары шиитпирлиг үдүгхүүнү киирген. I класстың чолаачызы А. А. Васильев 1049 тонна тараа сөөртүр планның тургаш, 1510 тонна-ны сөөртккен. М. И. Неделин, В. И. Соколов, М. К. Белогривцев, В. П. Сорокин болгаш оон-даа өскелер эдилеп сөөртүлгө ажылдаарын шиитпирледиивис.

Ховуларга автомобильдерниң техниктиг ажаалдазын болгаш септелгезин кылып бээр тускай ажылдакчыларны автоколонна бүрүзүнге түргүзаар, оларны аргыжылга хереглелдерн-биле, дериглер, херекселдер, әртык кезектербиле болгаш саарылга фондузунуң агрегаттары-биле хандырар.

Шимчээр составты чогуур өйүнде болгаш эки шынарлыг белеткээри дээш социалистиг чарыштың септекчилер оргузунга калбаа-биле организастаар.

Автопарктың техниктиг белеткелиниң хөй-нимти көрүлдезин дүжүт ажаап алырынга белеткел планнарының күүседгезин хынажырын организастаар.

Автомобильдерни таарымчалыг ажыглап, кожугларлыг ажылдаар арганы ажыглап тургаш, доктаптынган планнарын күүседгезин хынажырын организастаар.

Автомобильдерни таарымчалыг ажыглап, кожугларлыг ажылдаар арганы ажыглап тургаш, дүжүт ажаап алышкынының үезинде агрегаттарның база звеноларынга аралында социалистиг чарышты калбартыр бис.

Украинаның комбайнерлериниң патриотчу эгелээшкинин ийи-биле деткиирине, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында дүжүт ажаап алышкынынга комбайнарның бөлүктеп ажылдаар аргазын малбаа-биле ажыглаар, оларның дузалал звеноларының ажылын ыяк таарыштыр организастаар, ажаап алышкын техниказының бүдүрүкчүлүүн бодунары-биле бедидер болгаш ажаап алышкынны 20—25 ажыл хүнүнде доозар дээш бүгү хүн дургузунда ажылдаар бис деп, Тараа сөөртүр машина бүрүзүн шыны-биле хандырар, кузовун тиг чок болдурар, хаваларын бедидер. Украина тараажыларның «сыпка чаңгыс-даа мажак, савазга чаңгыс-даа тараа арттырбас!» деп кыйгырыын деткээш, «сөөртүлгеге чаңгыс борбак-даа тараа оскунмас, автотранспортбиле ажылдаарын чаңгыс шак-даа үзүктелдирбес!» деп лозуңнуг ажылдазарын шиитпирледиивис.

Ол хүлээлгелерни күүседирде ам-даа хөй-хөй үүлдерни кылыр апаарывысты медереп билип тур бис. Аңаа автобүдүрүлгевистиң курлаварларын четче ажытлаар бис.

Биствың планнарывысты чедиишкиниг күүседир колхозтарның болгаш совхозтарның, тараа хүлээп алыр пунктуларга күш-ажылды чоп организастаарындан, комбайнерлериниң, чолаачыларның көдээ ажылагыйның тускай эртемниглеринин демнеп ажылындан, оруктарның байдалындан, нефти базаларның болгаш көдээ ажыл-агыйны хандырып турар өскелерде организацияларның ажылындан улуубиле хамаарыжыр. Чылдың эң чугула бо кампаниязынга олар шүүлүүн бедик харылсалга-биле белеткенип, эртипер дээрзинге бүзүрел тур бис.

Эргим эштер чолаачылар!

Бис силерни мынчаар кыйгырып тур бис дүжүт ажаап алышкынын чедиишкиниг чорудары биствң хамааржыр, республиканың автотранспорт будүрүлгелериниң бүгү чолаачылары, септекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары украин тараажыларның болгаш краснодар транспортчуларның кыйгырыынга чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле харылаар, беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының дүжүдүн ажаарының болгаш сөөртүүнүң таласы-биле онаалдаларны чедиишкиниг боттандырар деш күштелирнге хараиланмас дээрзинге бүзүрелдиг бис.

КЫЙГЫРЫГНЫ КЫЗЫЛДЫҢ «ТРАНССЕЛЬХОЗТЕХНИКА» АТБ-НИҢ КОЛЛЕКТИВИНИҢ ХУРАЛЫНГА ХҮЛЭЭП АЛГАН.

Бии-Хемниң механизаторларының

КЫЙГЫРЫЫ

Дүжүт ажаап алышкынынга чогуур өйүнде болгаш бүгү талалыг белеткенир, ону дургеп база чидириг чок чорудар деп кыйгырган Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чагаазын Бии-Хем районнуң бүгү ажыл-агыйларының механизаторлары ханызы-биле таныскын көргеп. Олар аңаа харыы кылдыр, бо чылдың дүжүт ажаап алышкынын бүрүн белеткелдиг уткуурунуң хемчегларын азбышаан база Тываның бүгү механизаторларын кыйгырар деп «Кызыл тараачын» колхозтуң тараажыларының эгелекчи чорууп деткип турар.

Бии-Хемниң механизаторларының кыйгырыында чугаалап турары болза:

Күш-ажыл талазы-биле биствң украин эштериве кончуг шын шиитпирин хүлээп алганы ханы, таарыпышкын-биле медереп билбишаан, демдеглеп тур бис. Дүжүт ажаап алышкыны — чаагай дүжүт деш демселдиң эң-не харысалгалыг үе-чадазы. Кодээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидер, янити чылдазын болгаш белеткелин көвүдедир деш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кирипишаан, эрте чаштырар тарааларны 27 муң гектар черге дээре агротехниктиг хүүсаларда тарып доостувус. Тараа чаштырган шөлдерге барык шуптузунга минералдыг чемиштидилерни төккен. Тараалар чаагай үнүп эгелээн, дүжүт багай эвес болдуру билдингир. Амты үедо бис тараалардың чайгы ажаалдазын чорудуп, шупту 15 муң гектар черге гербицидтерни чаштырып тур бис.

Бии-Хемниң тараажылары бо чылын мывтаар планнап турар:

— тараалың янити чылдазын 37 муң ажыг тонна чедирер, гектар бүрүзүнден тараалың 12,5 центнер, картофельдиң 90 центнер, ногаалардың 120 центнер дүжүдүн болгаш кукурузаның 150 центнерден эвээш эвес ногаан массазын алыр;

— 70 муң тонна силосту, 2600 тонна сенажды салыр, 13 муң тонна сыгенни белеткээр, тараа шөлдериндең бүгү саваңны бөлүп сараатган алыр;

— комбайннарны болгаш ажаап алышкынның оскедаа техниказын августуң 1-гө чедир бүрүн белеткеп доозар. «Өөк» болгаш «Саян» совхозтарда тараа кургадыр пунктуларны ажыглалга киирер.

Тускай хыналда комиссияны хүлээп азбаанда чаңгыс-даа агрегат тараа шөлдеринче үнмес деп, кыйгырыгда онзалап айтып турар.

Эрткен чылдарның дурмулгазын ёзугаар, ажаап алышкынга комбайнарның бөлүктеп ажылдаар аргазын малбаа-биле ажыглаар, оларның дузалал звеноларының ажылын ыяк таарыштыр организастаар, ажаап алышкын техниказының будүрүкчүлүүн бодунары-биле бедидер болгаш ажаап алышкынны 20—25 ажыл хүнүнде доозар дээш бүгү хүн дургузунда ажылдаар бис деп, Бии-Хемниң механизаторлары бижээн. Бүгү комбайнар болгаш жатказар тараа шөлүнге бүгү хүн дургузунда ажылдаар, а хой шөл онаажып турар черлерге оларны дүне-даа ажылдадыр бис. Бүгү-ле таварылгада ажаап алышкын агрегаттарын чыртыкы-биле ыяап-ла дериир. Дүжүт ажаап алышкынын тараачын мергежил-биле шынарлыг чорудар болгаш күрүнете 10 муң тонна тараанны садар дээш бүгү күштеривисти болгаш болдунар аргаларывысты мобилизастаар бис. Биствң лозуңувус база-ла украин тараажыларывы ышкаш: «Сыпка чаңгыс мажакдаа, черге чаңгыс тараа-даа кагбас!» Биствң дээрге механизаторларывыстың аргадуржулгазын практика кырынга ажыглап тургаш, дүжүт ажаап алышкынының үезинде агрегаттарның база звеноларынга социалистиг чарышты калбартыр бис.

Украинаның комбайнерлериниң патриотчу эгелээшкинин ийи-биле деткиирине, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында дүжүт ажаап алышкынынга комбайнарның бөлүктеп ажылдаар аргазын малбаа-биле ажыглаар, оларның дузалал звеноларының ажылын ыяк таарыштыр организастаар, ажаап алышкын техниказының будүрүкчүлүүн бодунары-биле бедидер болгаш ажаап алышкынны 20—25 ажыл хүнүнде доозар дээш бүгү хүн дургузунда ажылдаар бис деп, чагаазын түнелинде чугаалап турар.

Чаңгыл болган бо конкурстарны республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның будүрүлге каттыжымышкыны, кодээ ажылагый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профсоюзел обкому база ВЛКСМ обкому кады организастап эртиришп турар.

ИЮНЬНҮҢ 14-түң эртенги. Дээрниң хындывде хир белиң чок деп чугаалап болур. Кедергей анс. Эртенги хүнүң херели Таңды-Уланың бедик сынварының шиитегер» баштарын чаа-ла алдыналдыр будуп эгелеп чорда, механизаторлар маргылдаанның эгелөрүнге белеткенип кирипкен.

Конкурстуң байырлыг ажылдышкыны. Киржикчилер тыскаалыпкан. Маргылдаанның тугун эрткен чылдың чемпиондары кодурген. Колсудья, республиканың кодээ ажыл-агый министриниң оралактызы Валерий Степанович Горшков байыр чедирбишаан, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында республиканың механизаторлары часкы хову ажылдарын кыска хуусаала, бедик агротехниктиг деңнелге эртипрер деш карак кылыл ажылдаанын болгаш чаагай дүжүттү өстүрер, аңаа социалистиг күлээлгелерин күүседири-биле тарааларның чайгы ажаалдазынче, техниканы септелгезинге кирипкенин чугаалаан.

Эдикчи-мастерлерниң маргылдаазы эртенниниң 10 шакта эгелээн. Олар баштай машинаны хынап көөр, ажылдадыр. Аңаа шак доктаатпаан. Оон соонда техниктиг ажаалданы чорудар. Ону 2 шак 20 минута иштинде доозар ужурлуг. Оон-биле чергелештирр, эдикчиниң техниктиг билиин хынап, алаэн каш айтырыгларны база салыр.

Трактор ында-мында дириледдир дагжап, ак-кок ыштар агаарже үнүп эгеледи.

Эрткен чылын эдикчи-мастерлер маргылдаазынга чемпион болган. Дуржулга ставциязының механизатору Иван Сутлов бо. Оон хынап турар судьязы Альберт Рудольфтан айтырдым:

— Че, кандыг ышкаш-тыр?

— Ылап-ла мастер киижи деп чүве билдинип тур. Холдарының эптиг-тудунгурун көрүдер даан.

Маргылдаанның ийиги чедээзы эгелээн. Ам эдикчилер техниктиг ажаалданы кылып киришкен. Аңаа шак барымдаалаар, янчангаш ону дурген, ылаптыг кызыры негет-

(Уланчызы 4-кү арыда).

ЧУРУНТА: черниң ширинн аңдара магдырбайн чарарынга чемпион болган И. Катышеатиң чер чардырып турары.

Л. И. Брежневтиң Вашингтонда чеде бергени

ВАШИНГТОН, июнь 18. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ның Чиигиве секретары Л. И. Брежнев АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуун чаланын ёзугаар албанның аян-чоруун кылып, Америкавыда Каттышкан Штаттарында бараи болгаш бүгүн Вашингтонда чеде берген.

Ак бажың чанынга уткуушкунуң тускай ёзулалы болган. Хүндүлел таңныылын — чадаг шеригнерни, ужудукчуларны, далайжыларны чыскаатан. Тук турар черлерге Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың күрүне туктарын кедүрген.

Түс черии-биле 10 шак 30 минута турда Кэмп-Дэвидтен тускай вертолет Ак бажың чанынга кээп хонупкан. Леонид Ильич Брежневке АКШ-тың Президентизи Ричард Никсон болгаш оон кадайы изиг байыр чедирген.

АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс баштаан уткуушкун талазы-биле комитеттиң кежигүннери хүндүлүт совет адыгга байыр чедирген. Комитеттиң составында — штабтар начальниктериниң комитединиң даргазы адмирал Т. Мурер, АКШ-тың күрүне секретарының дузалакчызы У. Стессел, Вашингтон хоорайның даргазы У. Вашингтон, дипломаттыг корпустуң дуайени Никарагуаның АКШ-та элчизи Г. Севилья Сакаса болгаш өске-даа алдат кижилер.

Л. И. Брежневти уткуулуу-биле Ак бажың чанынга чүс-чүс вашингтончулар келген.

Л. И. Брежнев-биле кады оны үдеп чорууг кижилер: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаатыг ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиигиве секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, СЭТА-ның чиигиве директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының АКШ институдунуң директору Г. А. Арбатов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко олар база чеде берген.

Л. И. Брежневти уткуурунуң ёзулалынга совет талаадан Совет Эвилелиниң АКШ-та элчизин А. Ф. Добрынин, ССРЭ-ниң КНО чанында доктаамал төлээлекчизи Я. А. Малик, совет элчин черинин ажылдакчылары киришкен.

Байырлалдыг уткуушкунга хөй болук совет, америк болгаш даштыкы журналистер келген.

Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың күрүне гимнерин күүсеткен. СЭКП ТК-ның Чиигиве секретарының келгенинин алдары дээш артиллерия салюдун 21 даштаашкын-биле кыскан.

Л. И. Брежнев биле Р. Никсон хүндүлел таныылының чыскаалының баары-биле эрткен. Оон соонда СЭКП ТК-ның Чиигиве секретары биле АКШ-тың Президентизи индирээ чорупкан.

АКШ-тың Президентизи Р. Никсон байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Р. НИКСОННУҢ ЧУГААЗЫ

Дээрги Чиигиве секретарь!

Биствң хүндүлүг адалыдарывыс!

Дээрги Брежнев, Каттышкан Штаттарга Силерниң эң баштайгы аян-чоруунар үезинде Силерге байыр чедирер дыка бедик ат-алдар меңээ оваажып турар-дыр. Бир чыл мурнунда бистер Москвага ужурашкаш, янчан биствң ийи улуг күрүнелеривис арагынга харылзааларга дыка хамы өскерилделерни болдурган алаэн каш дугуржулгаларны кылган болгай бис.

Ол дугуржулгаларны чарган үедең бээр болган бүгү-ле чүүлдер, аян-чоруккa хөй айлаар дургузунда кылдыган белеткел, биствң кылган чугаалажышкынывыс, а ол ышкаш оске деңнелдерге ужуражышкынывыр — бо бүгү чүүлдер бо чылын Вашингтонга болур бедик деңнелге ужуражышкынынарга бистер эрткен чылын үндезилеп тургусканывыс ажылды чүтээ үргүлчүлээр эвес болдур бис ийин деп түннел кылыр аргаңы меңээ берген. Ийити алыс сорулгаже — биствң ийи чазактар аразынга харылзааларны экижиривиң, биствң улустарга — совет улуска болгаш америк улуска-даа эки амыдыралды хандырарывың эвес сорулгазынче, хамыктың мурнунда чүтле биствң ийи чуртка эвес, харын-даа бүгү делегейге хамаарыжыр эвис сорулгаже — чепсегленнишкиннiң аар чарыгдалдарындан хостарывының болгаш тайбың, хереэн тургузарының эвис сорулгазынче утланышкынга эртken чылын чедип алганывыс бүрүнгаарлашкындан-даа артык чүүлдү чедип алыр арга биске бар болур.

Дээрги Чиигиве секретарь, биствре телевизия камераларын угландырып каан турарын көрүп тур силер. Ол чүл дээрге, бо үеде Америкада миллион-миллион кижилер болгаш Совет Эвилелинде хөй миллион кижилер биствринин кады турарывысты көрүп, биствң чугааларывысты дыңнап турары ол-дур.

Чүтле совет улус эвес база харын америк улус база биствре көрүп турарын маңаа база немей чугаалап болур мен. Бүгү делегей биствң бөгүнгү ужуражышкынывысты хайгаарап көрүп тур, чүге дээрге, бир эвес делегейниң эң улуг күштүг ийи күрүнелериниң удуртукчулары кады ажылдаар арганыг болгаш оларның чазактары-даа кады ажылдаар арганыг чүве болганда, бүгү делегейге тайбыны хандырарынга кордал хемчээл чок өзер деп чүвени делегейниң улустары билир.

Амгы үедо делегей болдунуң идегелии биствре, биствң ам болур ужуражышкынынарывыска онаан турар. Биствин бо неделяда ужуражышкынынарывыс үезинде ол идегелерни бадыткаар боор бис дээрзинге бүзүрээр мен, Дээрги Чиигиве секретарь.

Бистер Силерниң биствң чуртка эки аян-чоруктуг болурунарны күзеп тур бис. Биствң ийи улузувуска болгаш бүгү делегейге-даа ол хире улуг ужур-дузаалыг бо аян-чоруунарны чүтле совет улус болгаш америк улус эвес, харын-даа делегейниң улузу биствң шупту-вустуң чүткүл салып турарывыс эчис сорулганы чедип алырынче, чүтле биствң ийи чурт аразынга тайбыңны тургузарынче эвес, харын база чер бөмбүрээзиниң бүгү улустарынга тайыңны болгаш дептиилгени хандырып бээринче улуг базым кылдыр хүлээп алыр деп хамыктың мурнунда санаа турар бис.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫ

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг кадыг Никсон!

Агайлар болгаш дээргилер!

Силер-биле катап ужуражып турарывыска өөрүп турар болгаш Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң төлээлекчилери бистерге изиг хүндүткелдиг сөстерин чугаалаанынарга өөрүп четтиргеннивисти илергейлеп тур мен, дээрги Президент.

Силерниң чуртуңарга мээң баштай-да келгеним, Америка-биле болгаш америк улус-биле баштай-да шүүт танывыжып турарым бо-дур.

Москвадан Вашингтонга чедар ырак-узаак оруктуг эртип келдивис. Нанысталдарывыс аразы он муң километр хире ырак болгай. Янчанмыже Эйнштейниң теориязында көрдүнмээн чижек хемчээл билиглери политикада бар. Чүтле биствң эки изеттинген оруктап амгы үениң чаа самолеттары-биле аргыжып түрэрывыстың уламыдан эвес, харын чурттарывыстың улустарынга быжыг тайбыны хандырып бээр, биствң планетавыска айыл чок чорукту быжыглаар — улуг сорулганың биствң холбаштырып турарының уламыдан чурттарывыстың аразының ырак кызырып турар.

Эрткен чылын Москвага олче угландыр улуг базымны кады кылган бис. Биствң баштайгы ужуражышкынывыс биствң чурттарывыстың аразында тайбың харылзааларның идегелдиг чаагай үндезинин тургузар түннелдиг болган.

Ол үндезинге даянган, улам бүрүнгаарлаар херек дээрзинге хамаарыштыр бодалдарывыс мынчан бээнп чаңгыс аай болган. Эрткен чылдың дургузунда аңаа хамаарыштыр чаагай эгеин салган. Ам биствң Каттышкан Штаттарга аян-чорук кылып келгеннивисти болгаш Силер-биле ужуражышкынынарывысты кады эгелээнививо херекке база бир үлүг-хуулу киирер деп ийи таланың шиитпирлиннiң илереп кылдыр көрүп турар бис. Мен болгаш мээң-биле кады келген эштер Силер-биле база өске-даа америк күрүне ажылдакчылары-биле кады эрттирер чугаалажышкынынарга биствң улустарывыстың идегелии шынаткын турар болгаш бүгү кижилерниң тайбың келир үезинге ол чугаалажышкынынарны бараан болдурган турер кылдыр ажылдарынга белеп бис, дээрги президент.

* * *

Р. Никсоннуң болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкавышкынынарыбыле уткаан.

Албан чурумун ёзугаар болган ёзулал доостурга, Л. И. Брежнев болгаш Р. Никсон Ак бажыңче чорупкан.

Ак бажыңның чанынга болган ужуражышкынының албан чурумунга дүүштүр эрттирген ёзулалны телевиденне болгаш радио калбаа-биле дамчыткан.

Л. И. БРЕЖНЕВКЕ АКШ-ТЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ БАЙЫР ЧЕДИРГЕНИ

НЬЮ-ЙОРК, Июнь 18. (СЭТА). АКШ-ка албанның аян-чоруу эгелээни-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиигиве секретары Л. И. Брежневке АКШ-тың Коммунистиг партиязының Төп Комитеди байыр чедирген телеграмманы чоруткан.

Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттарда келгени «делегей амыдыралының ажыл-чорудулгазында төөгүлүг деп-шилгенин» көргүзүү, ынзы-бүрү, шиитилел болгаш экономика системаларлыг чурттарының чазактарының аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаарының политикалыының чаачаа тиилелгезининң хереченин» деп, АКШ-тың Компартиязының ТК-зы санаан болгаш СЭКП ТК-ның Чиигиве секретарының АКШ-ка аян-чоруу бүгү делегейге тайбыдыны быжыглаарынга бараан болур деп демделээн.

Тайбың хереэнниң чедиишкиниг болуру деңнелгенин хереэнге дуза чедирер, империализмге удур күштерни быжыглаар болгаш улустарның национал хосталга дээш демнеелиниң эрге-ажыктарынга бараан болур» — деп, телеграммада чугаалаан.

Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарының аразынга садыглажыры америк ажылчыннарның амыдыралга чугула кыысл-сонуургалынга дүүшүр деп айыткаш, АКШ-тың Компартиязының ТК-зы бот-боттарынга ажыктыг совет-америк харылзааларны калбарыырынга америк ажыл-ишчилерниң оиза сонуургалдыын демделээн.

«Моорлапар, эргим эш Брежнев! Эш хуузунда эң изиг байырны чедиргенивисти хүлээп ап көрүдер!» — деп, АКШ-тың Компартиязының ТК-зының өмүнээзинден АКШ-тың Компартиязының Национал Даргазы Г. Уинстон болгаш Чиигиве секретары Г. Холл ат салган телеграмманың түңнелинде чугаалаан.

Техниктиг депшилге дээш

ТЕХНИКТИГ ЧААРТЫЛГА

Үлетпүр бүдүрүлгезин чаа механизмнер, ставоктар, дериглелер-биле дерип, чаарты чепсегләәрииниң әргежок чугулаалың партииның XXIV съездиниң айытканы. Ол съездиниң соонда бүдүрүлгени бедик бүдүркүүлүг техника-биле дерип, чаартып чепсегләәрииге хамаарышкан доктаалдарны хүлээп алгылаан. СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелиниге эш Л. И. Брежнев тоску беш чылда бүдүрүлгелерни алгыдарынче болгаш чаарты кылырынче кол киҥээгейни углаарын демдеглээн.

Бүдүрүлгени чаарты дериириниң талазы-биле партииның болгаш чазактың чугула айтышкыннарын чүрттүн бүдүрүлгелери боттандырып эгелээн. Нижне-Тагилдиң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинады тоҥчуттүнген дестерден акшаландырышкынны ап, цехтерни алгыдып, эде дерип, технологтуг шугумнарны чаартырын боттарының күжүү-биле кылып турарлар. Ол шыкаш эки үлетерлиг эгелээшкиннерни өскедаа чергелериҥ чижээнден көргүзүп болур.

Совет Тывазың пайысылалымда 25 үлетпүр бүдүрүлгелери ажылдап, техниктиг чепсегленнишкиниҥ чадазынче кирип, эде дерииишкинни чорудуп турар. 20—30 чылдар бурунгаар ажылдап эгелээн Кызылдың алгы заводу, типография, даараныгга комбинады, хлеб заводу болган оон еске-даа бүдүрүлгелер хогжүдениҥ пайы-биле делгемчидип тударын азы чаарты кылырын негеп келген. «Тудуг кезектери» комбинат болгаш цехтерии делгемчиткенинден күүүүү улгатқан электри станцизазы болур.

Амгы үеде хоорайның элээн каш бүдүрүлгелерии делгемчиди тударын бистиҥ хогжүдевис негеп келген. Олардың дериглелерии чаартып, механизастаары, автоматчыдары, модернизастаары әргежок чугула апаргаи.

Ында чаартылгаларны боттандырарының чугулазын үлетпүр бүдүрүлгезиниҥ өзүлдезиниҥ саннары чугаалап турар. 1970 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниҥ хемчээли 18 хуу өскен. 1971 чылдынга бодаарга, 1972 чылда түгле 4,3 хуу өскен. Ол сан бо чылдың дөрт айларында оннуң бир хуузу болган. Ооң ужурунда күш-ажылдың бүдүрүмчүлүг түгле 0,5 хуу өскен.

1971—1975 чылдарда тоску беш чыл планын ёзулаар беш чылдың төнчүзүнде хоорайның үлетпүрү 66 миллион ажыг рубльдиҥ продукциязын бээр ужурлуг. Тодаргайлаарга, бо беш чылдың артқан үш чылында бүдүрүлгениҥ өзүлдезиниҥ темпизи 21,9 хуу чедер ужурлуг. Шинчаҥаш чылда ортумак өзүлде 7,3 хуу болур. Ооң уламындан күш-ажылдың бүдүрүмчүлүү чылдын-на 5 хуу чедир өзер апаар.

Партииның XXIV съездиниҥ болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1972 чыл) Пленумунуң бүдүрүлгениҥ иштики курлавырларын шын ажылдаар талазы-биле шиитпирлерии удуртулга болдуруп, СЭКП Тыва обкомунуң VIII Пленумунуң шиитпиринге үндезилээш, бо чылдың эгезинде бүдүрүлге бүрүзүнде өзүлдезиниҥ темпилерии дүргедедириниҥ тодаргай хемчеглерии ажылдап кылган. Ол хемчеглерде чаа техниканы немей тургузуп, мурнакчы технологиияны ажыглап, бүдүрүлге чорудулгазын механизастап база автоматчыдып, кол фондуларны чөп ажыглап, чамдык бүдүрүлгелерии чаарты эде тудуп, цехтерии делгемчидип, ажыл шагының чидириглерии кызырып, ажылдаар эвчеглериҥ коэффициентизин улгаттырып, бүгү тала-биле бүдүрүлгениҥ ажыктыын бедидерии чедип алырын айтып турар.

Сөөлгү үеде Кызыл хоорайның партия организациялары, ажыл-агый удуртукчулары техниктиг депшилгении айтырыгларынче, чаа техниканы ажыглап, ону шиҥгээдип алырынче бүдүрүлгелерии делгемчидип тудуп, чаартырынче улуг киҥээгей салып турар апарганы демдеглексенчиг.

Ол хемчеглерии боттандырарынга улуг салдарны ажылагый реформазының ажыктыг аргалары берген. Бүдүрүлгениҥ өзүлдезиниге идигии бээри, кол фондуларны ажыглааны дээш төлевир бүдүрүлгелерге бедик бүдүркүүлүг техниканы ажыглаарынга идиглиг болган.

Чаа техниканы садың алырынга, бүдүрүлгеии чаартырынга бүдүрүлгеии хогжүдерииниҥ фондузу болгаш банк чээлиин дыка ажыктыг болуп турар. Бо беш чылдың ийи чылында беэри күүне банкызы бүдүрүлгелерге 1 миллион 135 муҥ рубльдиҥ чээлиин берген. Ооң 100 муҥ хире рублин эргижирээн дериглелерии солуурунга чарыгдаан. 296 муҥ рубльди кол болгаш дүзээлаар технологтуг шугумнарны механизастаарынга үндүрген. Бир миллион рубльди бүдүрүлгеии алыды тударынга болгаш чаартырынга чарыгдаан.

Банк чээлизин эът комбинады эки түҥнелдиг ажыглап турар. Кызылдың түүйбу заводу, Каа-Хеминиҥ хөмүр-даш разрези, Улуг-Хеминиҥ ыыш үлетпүр ажыл-агыйы бодуныҥ фондузун бүдүрүлгеии хогжүдерииге эки ажыглаан. Кызылдың эът комбинады оске бүдүрүлгелерге дениээрге, элээн каминалгалыг, черле чогаадыкчы, чаартыкчы ажылды чедиишкиниҥ уламчылаан турар. Ында партия организациязы бүдүрүлгеде коммунистерии комбинаттың цехтерии делгемчидип, технологтуг чаартыгаларны кызырынче эвилелден шыдаан. Комбинаттың удуртулгазы специалистери Ленинградта, Ригада төреддепкек бүдүрүлгелер болур эът комбинаттарынче өөредип чоруткулаан. Олар ол өөредилгеден элээп ажыктыг түүдерии экжеп, боттарының чогаадылгаларын ажыглаарын санаалдаан.

Бүдүрүлгени чаартыр талазы-биле экономиктиг санаашкыннарны кылган соонда ийи саналтыптып келген. Эргелелден келген удуртукчулар мал согар ярти цехти үреп иаапкаш, ону үндүр бижиирии саналдаан. Ону шинчаар кылган катап чаа цехти тудуп тургузарынга 2000 рубльдиҥ артык чарыгдалын үндурер. Шинчаар кылырының ажык чогун билгеш, ораи-саваны бузуп, шүүдеп турбайн, ол цехти алгыдыр туткаш, ында автоматчыттынган ийи конвейерии тургузар дугайында специалистериҥ саналын ёзугаар ажылды күүсеткен. Ону түгле ийи ай дургузунда боттандырган. Алгыдыышкынга 50 муҥ хире рубльдиҥ чарыгдалын үндүргеи.

Эвээш чарыгдалдыг ол чаартылга болгаш делгемчидилге бүдүрүлгениҥ күүүзүн 2,5 катап улгаттырар арганы берген, Анда бир эвлегде 1250 баш шээр малдың эъдин белеткеп турар. Ында ажылдың бүгү хевирлерии механизастаан. Бо чылын ол конвейерии 18 метр чедир узадыр дээш ажыл эгелээн. Ол ажыл күүсеттиигерге бир хонукта 600 баш малдың эъдин немей белеткээр апаар. Күш-ажылдың бүдүркүүлүү 8,5 хуу улгадыр, бүдүрүлгеии чаартырынга 700 муҥ рубльди чарыгдаан. Эвээш чарыгдалды үндүреринии мындыг практиказын деткиш, мактап, ону хоорайның бүдүрүлгелериҥе иептередир ужурлуг бис. Шак ындыг аргаларның ачызында ол комбинатта кол фондуларның бир рубльге онаашпыр планнаан карылга 33,4 хуу эвлээжээн. Бир центнер эъттиҥ бот-үнези 23 рубльге чиигээн.

Үлетпүр бүдүрүлгезин эде дерип, чаа техниканы бедик бүдүркүүлүү-биле ажыглап турарының эки үлегер-чижээнге Кызылдың түүйбу заводун болгаш технологтуг шугумнар-биле чепсегленген өске-даа бүдүрүлгелерии хамаарыштырып болур. Хоорайның пиво заводу, балык заводу, даараныгга комбинады, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга чаа дериглелерлиг улуг хемчеэлдиг мастерскайны каш чыл бурунгаар ажыктан. Оон бээр үш чыл эртсе-даа ооң күүүзүнүң түгле 60—70 хуузу ажыглатынып турар. Ында тургусқан станоктуг бүгү дериглелерии чаҥгыс эалчеге ажылдадып келген.

1973—1975 чылдарда Кызылдың партия организациязы, ооң коммунистери үлетпүр бүдүрүлгелерииге чаа техниканы бедик бүдүрүкүүлүү-биле ажыглап турарының эки үлегер-чижээнге Кызылдың түүйбу заводун болгаш технологтуг шугумнар-биле чепсегленген өске-даа бүдүрүлгелерии хамаарыштырып болур. Хоорайның пиво заводу, балык заводу, даараныгга комбинады, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга, «Тудуг кезектери» комбинат чыл планын доктаамал күүсетпейн, хожудап турар.

«Тудуг кезектери» комбинаттың тодевилел күүүзүн шиҥгээдип алыр хуусаазы эрте берген. Шинчаза-даа ол чаа дериглелер-биле дериттинген улуг комбинаттың күүүзүнүң чүгле 50 хуузу шиҥгээттингеи. Районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга чаа дериглелерлиг улуг хемчеэлдиг мастерскайны каш чыл бурунгаар ажыктан. Оон бээр үш чыл эртсе-даа ооң күүүзүнүң чүгле 60—70 хуузу ажыглатынып турар. Ында тургусқан станоктуг бүгү дериглелерии чаҥгыс эалчеге ажылдадып келген.

1973—1975 чылдарда Кызылдың партия организациязы, ооң коммунистери үлетпүр бүдүрүлгелерииге чаа техниканы бедик бүдүрүкүүлүү-биле ажыглап турарының эки үлегер-чижээнге Кызылдың түүйбу заводун болгаш технологтуг шугумнар-биле чепсегленген өске-даа бүдүрүлгелерии хамаарыштырып болур. Хоорайның пиво заводу, балык заводу, даараныгга комбинады, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга, «Тудуг кезектери» комбинат чыл планын доктаамал күүсетпейн, хожудап турар.

«Тудуг кезектери» комбинаттың тодевилел күүүзүн шиҥгээдип алыр хуусаазы эрте берген. Шинчаза-даа ол чаа дериглелер-биле дериттинген улуг комбинаттың күүүзүнүң чүгле 50 хуузу шиҥгээттингеи. Районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга чаа дериглелерлиг улуг хемчеэлдиг мастерскайны каш чыл бурунгаар ажыктан. Оон бээр үш чыл эртсе-даа ооң күүүзүнүң чүгле 60—70 хуузу ажыглатынып турар. Ында тургусқан станоктуг бүгү дериглелерии чаҥгыс эалчеге ажылдадып келген.

1973—1975 чылдарда Кызылдың партия организациязы, ооң коммунистери үлетпүр бүдүрүлгелерииге чаа техниканы бедик бүдүрүкүүлүү-биле ажыглап турарының эки үлегер-чижээнге Кызылдың түүйбу заводун болгаш технологтуг шугумнар-биле чепсегленген өске-даа бүдүрүлгелерии хамаарыштырып болур. Хоорайның пиво заводу, балык заводу, даараныгга комбинады, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга, «Тудуг кезектери» комбинат чыл планын доктаамал күүсетпейн, хожудап турар.

«Тудуг кезектери» комбинаттың тодевилел күүүзүн шиҥгээдип алыр хуусаазы эрте берген. Шинчаза-даа ол чаа дериглелер-биле дериттинген улуг комбинаттың күүүзүнүң чүгле 50 хуузу шиҥгээттингеи. Районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга чаа дериглелерлиг улуг хемчеэлдиг мастерскайны каш чыл бурунгаар ажыктан. Оон бээр үш чыл эртсе-даа ооң күүүзүнүң чүгле 60—70 хуузу ажыглатынып турар. Ында тургусқан станоктуг бүгү дериглелерии чаҥгыс эалчеге ажылдадып келген.

Тоску беш чылдың төнчүзүнге чедир Кызылдың бүдүрүлгелерии чаартып, күүү-күжүн улгаттырып чепсегләәрииге 8490 муҥ рубльди чарыгдаары көрдүнүп турар. Ында түүге техниктиг чепсегленнишкиниҥ боттандырыы, 1975 чылдың төнчүзүнде 66 миллион рубльдиҥ продукциязын бүдүрүп үндүрүп, 63 миллион рубльдиҥ продукциязын сайгарар ужурлуг бис. Беш чылдың күш-ажылчы хүиериниҥ дайынчы сорулгалары Кызылдың электри станциязының дерт дугаарғы алгыдыышкынының, пиво, хлеб заводтарының цехтерииге болгаш өске-даа комбинаттарга, заводтарга техниктиг чаартылгаларны боттайдырарын дүргедедириэ эртежок чугула.

Ю. ПУТИНЦЕВ.

СЭКП Кызыл хоорюмунуң секретары.

Борис Александрович Белковтуң бригадазы —«Кызыл тудуг» эргелелиниде мурнакчы коллективтериниҥ бирээзи. Бригада планын ай санында 140—150 хуу күүсеттир турар.

Бригадада хоочун тудугжулар хөй. Олариың бирээзиниге Юрий Иннокентьевич Чащухин хамаарыжыр. Ол 15 чыл дургузунда «Кызыл тудуг» эргелелиниге ажылдап келген. Ю. И. Чащухин 4-ку разрядтың каҥлакчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи.

ЧУРУКТА: каҥнакчы Ю. И. Чащухин.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Электроника дузалап турар

Куйбышев хоорайда аъш-чем садар чаа магазин ажыттынган. Аҥаа бараанчарны садып алыкчылар боттары шилип алыр. Магазин башкының иштии шөлү—4000 дербелчин метр. Ооң 1300 дербелчин метри садыг залы болган. Зал чүгле консультант-садыгчыларлыг. Магазинден үнүптерде садып алыкчылар-биле шалыпкын санажырын 15 касса аппарады хандырар.

Бараан савалаарларның ажылын чимгедир дээш дузалаар ажылдар кылыр черде долганыр столдарлыг чартын автомат машиналарны тургускан. Олар бир эвлечет дургузунда муҥ-муҥ хап продуктуну белеткээр. Деҥзилер блогунда элтеп каан электрон бөлгаш оптика аппараттары бараан деҥзизин секунда-даа чедирбейн тодаратқаш, чек кыла тыртып бээрге, ону хапка чыпшырып каар. Үреличел продуктуларны тускай хаптарга савалаар машиналар база бар. Ындыг продуктуларны ол хаптарга ийи неделя чедир надагалап болур. Магазинниҥ алдыы өрээлдеринде делгем соодулга камералары бар.

Чаа универмаг бир хүн он муҥ ажыг кижиге бараан болур.

ЧУРУКТА: Куйбышевтиҥ чаа универмагында чартык автомат машиналар-биле продуктулар савалаар зал.

Ю. ЕВСЮКОВТУҢ фотозу.

ПМА.

БАРААННАРНЫ — ЧОНГА

Тоску беш чылдың шиитпиргелиг чылының баштайгы кварталында Тываның мөөнчеп бараан сайгарар банналарының ажыл-ишчилериниҥ оргузунда калбарган социалистиг чарышка бистиҥ коллектив тиилекчи болуп, бирге черии эалаан. Шинчаҥаш Тыва АССР-ниҥ Садыг министерствозунуҥ шилчиир Кызыл тугун болгаш 400 рубльдиг акша шаҥналыы чаалап алган бис.

Улуг товаровед Л. Нефедьева, склад эргелекчилери А. Козодкина, М. Шубина, чоланчы П. Килин, экономист О. Бухарова олар мынаҥ боттарының хүлээгеи ажылдынга ак сеткилдиг, кызымаккай мурнакчыларывыс хөй.

Республикамыҥ үүрмектеп садар иимти барааннарының барык 9 хуузун бистиҥ пос болгаш ишк бараанларывыс эдеп турар. Шинчаҥаш республикага үүрмектеп садар бараан саарылгазынга, ол талазы-биле чоннуҥ хереглелии хандырарынга базазының коллективиниҥ киирип келген үлүү бичe эвес.

Тоску беш чылдың эгезиидем бээр пос бараанчарны чагдып ап турарының хемчээли элээп көвүдээн. Чоннуҥ амыдыралының деҥнели бедии, эки шынарлыг пос бараанчарынга оларның хереглелиниҥ өскенин ол херечилеп турар. Бөгүнгү садып алыкчыларның негелде-хереглелиниге лүүштүр бараанчарны шын чагып, соортуп алыры базазының ажылдакчыларының харыысалгалыг ажыл-херээ болур.

Шиитпирлиг чылда мурнууста соруулга улуг. Коллектив бо чылын садып алыкчыларга болгаш өске-даа хереглекчилерге 18520,0 муҥ рубльдиҥ пос-таавы болгаш ишк бараанчарын үндүрүп бээр соруулгалыг. Планның онаалдаарын хуусаа бетинде күүсеттир даҥзы социалистиг чарышка коллектив кежигүннери хаара туттунган. Баштайгы кварталда фондуда көрдүгешиниҥ 318,0 рубльдиҥ пос болгаш ишк бараанчарны хөйүү садып алыкчыларга үндүрүп бердивис. Бараан саарылгазымың, оруулга киирериниҥ планнары чедиишкиниҥ күүсеттиигеи. Бюджет органнарының мурнуна саарылга үндүрүүнүң талазы-биле онаалданы бүрүн боттандырдывыс.

Бараан саарылгазының планын ай санында күүсеттиҥ, май айда 106,7 хуу чедирдивис. Шинчаҥаш чартык чылдың долузу-биле күүсеттир арга бар.

Шинчаза-даа садыг организациялары боттарының чагаан барааннары бистиҥ базазада бар түрбүже, ону шилип ап турары дыка оожум. Чижээ, Кызыл-садыг болга фондуда көрдүгеи бараанчарны барык бүгү хевирлер талазы-биле майнаҥ бирги чартынга чедир четче шилип албаан. А базазада хөй барааннар аиаа чыткывыыр. Ооң ындыг, Садыг министерствозунуҥ конторазы ийиги кварталдың фондузунда үстүнде айыткан үеге чедир бодунуҥ чагыынның 50 хуузун шилип алыр турганы, чүгле 32,3 хуузун алган.

Садып алыкчыларның негелде-хереглелии өөреиии көөр соруулга-биле базаның коллективи идиктериҥ болгаш пос бараанчарының делгеле-садыглаашкынын Ак-Довуракка, Шагаан-Арыгга, Туранга, Хову-Аксынга, Кызылга, «Суг-пай» совхозка болгаш өске-даа черлерге организастаан. Чоннуҥ хереглелии биилеп алырынга, планныг онаалдаларны күүсеттиринге делгеле-садыглаашкынны кылыры улуг ужур-дузалыг болган. Чооккү хүнверде ону район төптеринге, Кызылга ам-даа уламчылаар.

Базаның ажыл-ишчилери коллективти бараан-биле хандырып турар черлер-биле хүт-бүрүнүң харылзаазын улам быжыглаар, республиканың ажыкчы чоннарынга бараанчарны ой-планда сөөртүп эккээр болгаш үндүрүп бээр дээш ажылды эккиидер. Ону ажыл-керек кырынга боттандырээри беш чылдың шиитпирлиг чылында алган хүлээлгелерии чеднишкиниҥ боттандырар арганы бээр.

В. МАТЮКОВ,
«Ростекстильторг» базазының эргелекчизи.

БОЛЬШЕВИЗМНИҢ, ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ

Чаа хевириниҥ пролетарлыг партиязының дугайында өөредиглии ажылдап кылгаш, ону амыдыралга боттандырганы В. И. Ленинниҥ алдарлыг ачы-хавыязы болур. Бүгү чурттарның революшчу марксистеринге үлегер-чижек болган большевизмниҥ тывыланганының, ленинчи партииның тургустунганының эгези болган РСДРП-ниҥ II съездизи болуп эрткенден бээр 70 чыл болган оөн бо чылын демдеглээр бис.

I.

РОССИЯГА пролетариаттың өзүл хогжээни, ажылчыл шинчээшкиниҥ кедүрүлгени болгаи эртеминг социалдыг-политиктиг идеалларының — марксизмниҥ үндезилекчилерии —орус коммунистерге эргежок чугула деп айытқан.

Ол болза чаа хевириниҥ партиязы болурун база Россияның марксистери боттарының ишкинче сайгап, ону үндүр бижиирии саналдаан. Ону шинчаар кылган катап чаа цехти тудуп тургузарынга 2000 рубльдиҥ артык чарыгдалын үндурер. Шинчаар кылырының ажык чогун билгеш, ораи-саваны бузуп, шүүдеп турбайн, ол цехти алгыдыр туткаш, ында автоматчыттынган ийи конвейерии тургузар дугайында специалистериҥ саналын ёзугаар ажылды күүсеткен. Ону түгле ийи ай дургузунда боттандырган. Алгыдыышкынга 50 муҥ хире рубльдиҥ чарыгдалын үндүргеи.

Эвээш чарыгдалдыг ол чаартылга болгаш делгемчидилге бүдүрүлгениҥ күүүзүн 2,5 катап улгаттырар арганы берген, Анда бир эвлегде 1250 баш шээр малдың эъдин белеткеп турар. Ында ажылдың бүгү хевирлерии механизастаан. Бо чылын ол конвейерии 18 метр чедир узадыр дээш ажыл эгелээн. Ол ажыл күүсеттиигерге бир

Марксизмниҥ үндезилекчилерии —орус коммунистерге эргежок чугула деп айытқан.

Ол болза чаа хевириниҥ партиязы болурун база Россияның марксистери боттарының ишкинче сайгап, ону үндүр бижиирии саналдаан. Ону шинчаар кылган катап чаа цехти тудуп тургузарынга 2000 рубльдиҥ артык чарыгдалын үндурер. Шинчаар кылырының ажык чогун билгеш, ораи-саваны бузуп, шүүдеп турбайн, ол цехти алгыдыр туткаш, ында автоматчыттынган ийи конвейерии тургузар дугайында специалистериҥ саналын ёзугаар ажылды күүсеткен. Ону түгле ийи ай дургузунда боттандырган. Алгыдыышкынга 50 муҥ хире рубльдиҥ чарыгдалын үндүргеи.

Эвээш чарыгдалдыг ол чаартылга болгаш делгемчидилге бүдүрүлгениҥ күүүзүн 2,5 катап улгаттырар арганы берген, Анда бир эвлегде 1250 баш шээр малдың эъдин белеткеп турар. Ында ажылдың бүгү хевирлерии механизастаан. Бо чылын ол конвейерии 18 метр чедир узадыр дээш ажыл эгелээн. Ол ажыл күүсеттиигерге бир

Марксизмниҥ үндезилекчилерии —орус коммунистерге эргежок чугула деп айытқан.

Ол болза чаа хевириниҥ партиязы болурун база Россияның марксистери боттарының ишкинче сайгап, ону үндүр бижиирии саналдаан. Ону шинчаар кылган катап чаа цехти тудуп тургузарынга 2000 рубльдиҥ артык чарыгдалын үндурер. Шинчаар кылырының ажык чогун билгеш, ораи-саваны бузуп, шүүдеп турбайн, ол цехти алгыдыр туткаш, ында автоматчыттынган ийи конвейерии тургузар дугайында специалистериҥ саналын ёзугаар ажылды күүсеткен. Ону түгле ийи ай дургузунда боттандырган. Алгыдыышкынга 50 муҥ хире рубльдиҥ чарыгдалын үндүргеи.

Эвээш чарыгдалдыг ол чаартылга болгаш делгемчидилге бүдүрүлгениҥ күүүзүн 2,5 катап улгаттырар арганы берген, Анда бир эвлегде 1250 баш шээр малдың эъдин белеткеп турар. Ында ажылдың бүгү хевирлерии механизастаан. Бо чылын ол конвейерии 18 метр чедир узадыр дээш ажыл эгелээн. Ол ажыл күүсеттиигерге бир

Л.И.БРЕЖНЕВКЕ АЛДАР БОЛДУРГАН ДҮШТЕКИ ШАЙЛАЛГА

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның туский корр.): Американың Каттышкан Штаттарында албанның аян-чоруун кылып чоруп турар, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке алдар болдурган дүштеки шайлалтаны АКШ-тың Президентизи Ричард М. Никсов июньнуң 18-те Ак бажыңга тургускан.

Ол шайлалгага америк таладан АКШ-тың оралакчы президентизи С. Агню, АКШ-тың күрүпе секретары У. Роджерс, АКШ-тың Президентизиниң национал аймыл чок чорук талазы-биле дүзалакчызы Г. Киссинджер, АКШ-тың Президентизиниң дүзалакчызы М. Лэйрд, сан министри Дж. Шульц, кодэо ажыл-агый министри Э. Батц, камгалал министринге томуйлаткан Дж. Шлезингер, АКШ-тың конгрезиниң кежигүннери М. Мэнсфилд, Х. Скотт, Дж. Форд, Т. О'нил, Р. Гриффин болгаш өскелердээ, Ак бажыңның ажылдакчылары, хөреңгитеннериниң, америк профэвилелдериниң төлээлекчилери, албанның өске-даа кижилери кирипкеп.

Совет таладан дүштеки шайлалгага киришкеннер болза: ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаатты ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дүзалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының АКШ институдунуң директору Г. А. Арбатов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко, Совет Эвилелиниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин.

Дүштеки шайлалгага АКШ-тың Президентизи Р. Никсон чүве чугаалаан.

Р. НИКСОННУҢ чугаазы

Дээрги Чиңгине секретарь! Совет делегацияның кежигүннери!

Хүндүлүг аалчылар болгаш өөнүктер!

Эрткен чылын Киевке чоруп турарывыстың үезинде бисти хүндүледип-биле хүлээп ап турганы, бистиң бүгүнгү хүндүлүг аалчывыстың бодунуң аныяк чылдарын чүрттап эрттиргени Украинага меңээ «Хүнүң кежээ мактаа» деп үлегер чугаа бар дээрзин чугаалап турган чүве.

Черле чугула ужуражыышкынның неделязының бирги хүнүнде база Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзааларның чаа төөгүлүг эргилдезиниң бир чыл болган оюнда чамдык бодаддар чугаалаар дээш ол сүмени ажыгладым.

Бистиң бүгүнгү чугаалажыышкынарывыстың түңнелдери бо хүнүг шынаар мактаар арганы берип турар-дыр. Чыл ажыг үе бурунгаар доозулган чугаалажыышкынарывыс катап эгелевисс. Ынчалза-даа ол чугаалажыышкынны бис болза бистиң ийи улузувустуң аразында болгаш бистиң ийи чүртувустуң аразында харылзааларны чаартыл тургузарының улуг болуушкуннарының чаа үндезинниге катап эгелевисс. Бистиң эгелээнивис кол түүлүвүс болза 1972 чылдың майның 29-та ат салганывыс болгаш бистиң харылзааларывыстың кол принциптериниң дугайында чөпшээрежилгени чедип алганывыс документ, база ол ышкаш стратегтиг чепсегленишкинни кызыгаарлаар дугайында дугуржулга болган. Аңаа үндезилээш, бистер эрткен чылын улам тодаргай болган кайы-кайы-даа талага ажыктыг харылзаалар тургузар орукче кирген болгай бис.

Бистер боттуг үндезин факторларны хүлээп көрген болганывыста ол орукче кирер аргалыг болган бис. Бистиң идеологиявыста болгаш бистиң социал системаларывыста ылгал бар-даа болза, бистер чогумчалыг харылзааларны калбартыш болур-дур бис деп чүвени хүлээп көрген бис. Ядролуг үе чыл үезинде тайгарыышкынның чаалап алышкыннарын камгалаарывыче, чаа нинтилеэди тургузарывыче үлеп шыдаан. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улус иштики контрреволюцияның болгаш интервентилериң каттышкан күштерин чылча шапкан. Коммунистер партиязының удуртулгазы-биле социалиам тургузуушкунувуң ленинчи планын амыдыралга боттандырбышаан, совет улус улуг аарбергелерни ажып артпышаан, чуртту индустриализастаарын, көдээ ажыл-агыйвы социалистиг ёзу-биле чаартырын, культура революциязын боттандырган, национал айтырыын чедиишкинниг шинтипрлээн, бистиң Төрээн чуртувусту күчүлүг социалистиг держава кылдыр хууддурган. Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкуң чылдарында партияның удуртулгазы-биле совет улус социализмниң чаалап алышкыннарын камгалап ап, фашизмниң дарлалынга бастыргаан улустарның хосталырынга дузалаан.

СЭКП-ниң удуртулгазы-биле совет улустуң боттандырганы канчаар-даа аажок улут социал-экономиктиг чаартылгаларның кол түңнели — сайыраңгай социалистиг нинтиледи тургусканы болур. Бистиң партия совет улусту коммунизмче ленинчи оруктап бүзүрелдиг аппар чоруур.

Партия дугайында ленинчи өөредигин СЭКП-ниң Программазында, СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң шинтипрлеринде база партийжи өске-даа документилерде улам ынай хөгжүткеп. Амгы үе-чадада партияның удуртукчу ролю улам өскен, партия организацияларының ажыл-чорудулгазы сайзыраңгайжып турар. Ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар, улусчу интеллигенция партияның удуртулгазы-биле, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипрлерин чедиишкинниг боттандырыы, тоолу бөп чылдың шинтипрлиг үшкү чылының онаалдаларын күүседир деэр демисежип турар.

СЭКП пролетаржы интернационализминиң марксисти-ленинчи принциптеринге шынчы болбушаан, марксизм-ленинизмге үндезилээш, социалистиг кады ажылдажылганың сырый каттыжыышкыны дээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң чыгыс эви дээш чайгылыш чок демисежип турар. СЭКП-ниң теоретиктиг ажыл-чорудулгазын, оон чайгылыш чок ленинчи политиказын, буржуаз идеологияга, ревизионизмге, барыын болган «чөөн» оппортунизмге удур демиселин акы-дуңма партиялар деткип база чүүлдүгээүнүп турар. Ленинизминиң принциптерин амыдыралга боттандырар, революсчу демиселди, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунун удуртур талаы-биле канчаар-даа аажок улут дружулгазы, партияның бодунуң хөгжүлдезиниң дружулгазы бүгү делегейниң революсчу шимчээшкинниниң чедиишкини болу бергеп.

* * *

Бистиң партияның болгаш социалистиг күрүнениң үдезилекчизи, делегейниң ажылчы чоннарының башкызы В. И. Ленинниң ады коммунист бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге кызыгаар чок үнелиг. Ленинчи идеялар, оон кезээде дириг революсчу өөредин — төнчү чок чогаадыкчы, амыдыралчы өөредиг, ону, бистиң партия болгаш улус хүн бүрү ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуруп турар.

В. ЗЕВИН,
төөгү эртемнериниң доктору, СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң директорунун орлакчызы.

(«Правда» солуудан).

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг кадын Никсон!

Кадыннар болгаш дээргилер!

Хамыктың мурнунда Силерниң чуртуңарга келириң чалаавы дээш, Силериң маңаа чугаалаан чаагай сөстериңер дээш, Каттышкан Штаттарның черинге аалчыларыңар бистерни хүндүлеп-биле утпкуп алганыңар дээш өөрүп четтиргеннивисте Силерге илергейлээрин чөпшээреп көрүңер, дээрги Президент.

Эрткен чылдың майда Москвага эгеэнин салган совет-америк харылзааларны улам ыңай экижидер дээш чугаалажыышкыннарны Силер-биле уламчылаар аргалыг болганывыс меңээ аажок сеткил ханыышкынныг болуп турарын бо таварылганы ажыглаш, чугаалаксап тур мен.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларны экижидер дээш, ол харылзааларны бир-чыл бурунгаар бистиң Силер-биле кады ат салганывыс документтиде айыткан тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптеринге дүүштүр эде тургузарынче кады алган угланышкынывыстың шынныын бистиң Москвага ужуражыышкыннарывыстың соонда эрткен үе тодаргай бадыткаан деп бодаар мен.

Бистиң чуртарывыстың аразында Москвага дугуржакан харылзааларны керек кырынга боттандырар талазы-биле кылдыңган болгаш кылып турар үүлдер бичө эвес ужур-дузалыг болуп турар.

Улам ыңай бурунгаарлаашкынның угланышкынын бо эрткен чылдың түңнелдери көргускен. Амгы ужуражыышкыннар үезинде чаа улуг базымнар чедип адынар, совет-америк харылзааларны улам бижыглаар болгаш ооң-биле тайбының херээнге база делегейге дүшкүүрлүг байдалды чавырылдыраарынга бистиң чуртувустың салыышкынын уламтырар дээрзи бисти сорук киирип турар.

Совет-америк харылзааларны эде тургузары — бөдүүн сорулга эвес болбайн аан. Херектиң ужуру болза чүгле ССРЭ биле АКШ ийи аңгы нинтилел системазы болуп турарында эвес, харын «соок дайынының» артынчызын, делегей политиказынга, харында кижилерниң медерелинге ооң арттырып каан аңгыландырыкчы чоруун ажып эртери маңаа негеттинин турар.

Кижи төрелгетеннің хөгжүлдезиниң таарымчалыг, көдилит идеяларны негеп турар болгай. Ындыг төлөөде совет-америк харылзааларны боттоттарынга ажыктыг кылдыр хөгжүдеринче утландыр бистер ыалышкын болгаш шудургу бурунгаарлаан тудумна, чурттарывыстың улустарынга ооң ажык-дузазы улам улуг хемчээлдиг илерээр, ындыг хөгжүлденниң талалакчыларының саны улам көвүдээр деп бүзүрелдиг мен.

Совет-америк харылзааларны чогум-на ынчалдыр хөгжүдеринге база бир күштүг идигин АКШ-тың күрүпе ажылдакчылары-биле кады бээр деп, маңаа ылап күзелдит келген бис. Бистиң партиявыстың айтыкканы тайбының программазында ол бүрүн дүгжүр.

Американың Каттышкан Штаттары-биле харылзааларны хөгжүдерин совет болгаш америк улустуң эрге-ажыктарынга, бүгү-нинти тайбының эрге-ажыктарыңга-даа дүгжүр деп үвени барымдаалаш, ук харылзааларны мынчалдыр хөгжүдеринге Совет Эвилелиниң белеңин од съезд ылап тодаргай демдеглээн.

Бистиң партиявыстың — Совет Эвилелиниң башкарыкчы партиязының ол шинтипринде Американың Каттышкан Штаттары-биле харылзааларга Совет күрүнениң, бистиң бүгү улузувустуң ханы принципиалдыг туружу илергейлеттингеп деп үвени бистиң америк харылзажыкчыларывыстың медереп билген турарын күзээр ийик мен. Бистиң төрудуп турар политикавыс чогум-на ону барымдаалаар угланышкынныг.

Бистиң әртиен чылын ужурашкаш, үндүрген шинтипрлериңер аңгы-кадыы дээш, улустар аразынга тайбының өндүр болгаш чаагай херээн детки турар, Каттышкан Штаттарда бүгү кижилер дээш!

* * *

Р. Никсон биле Л. И. Брежневтиң чугааларын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Шайлалга дооступ турда фольклор ансамблиниң концерти болган.

Л. И. Брежневтин Р. Никсон-биле чугаалажыышкыннары

ВАШИНГТОН (СЭТА). Июнь 18-те Ак бажыңга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтин АКШ-тың Президентизи Р. Никсон-биле чугаалажыышкыннары эгелээн.

1972 чылдың май айда Москвага ужуражыышкынының соонда эрткен үе дургузунда совет-америк харылзаалар канчаар боттанып турганының дугайында санал-ойлалды солушкан соонда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары-биле АКШ-тың Президентизин ниитизи-биле ындыг харылзаалар чогумчалыг чөжүп келгенин демдеглээн.

Ол хүн болган чугаалажыышкынвар үезинде 1972 чылдың май айда ат салдырган Совет Эвилели-биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга харылзаалар принциптерин тодарадып айыткан документиге үндезилээш кады ажылдажылганы кылып болур чаа-чаа адырларны чугаалажырын үргүлчүлээн.

Чугаалажыышкынарта совет талаадан: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин, америк таладан АКШ-тың күрүпе секретары У. Роджерс, АКШ-тың президентизиниң национал аймыл чок чорук талазы-биле дүзалакчызы Г. Киссинджер киришкеп.

Чугаалажыышкынынар кызыгаар ажыл-херектиг байдалга эрткен.

ДЕЛЕГЕЙ ДО ХҮНЕРДЕ

ТӨӨГҮЛҮГ УЖУР-ДУЗАЛЫГ АЯН-ЧОРУК

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежневтиң АКШ-та барган аян-чоруун делегейниң хөй-нинтизи, бүгү диптерниң парлалгазы аажок сонуурган турар. Аян-чоруктуң дугайында дыңнадыгларны, репортажтарны ең кескү черлеринге парлап үндүрүп турар. Делегейниң ең улуг радио болгаш телевидение станцилары аңаа хамаарышкан дыңнадыглар-биле дамчыдыгаларын эгелеп турар. Дээди дөңнелдиг совет-америк ужуражыышкыннарының түгле нйи чурт аразында харылзааларны калбартырыгга эвес, харын делегейниң политиктиг байдалын база чогумчудерынга улут ужур-дузалыг парлалга түүдеринде, тайылбырлалдарында демдеглеп турар.

Л. И. Брежневтиң аян-чоруу — америк парлалганың кол темазы. Солуннар Л. И. Брежневтиң дугайында намдар очерктерин, хөй санныг фото-чурактарны парлап турар. Л. И. Брежневтиң нүүрүүнүң алдарлыын, үндүледи мөзүг-шынарлыын демдеглээш, «Нью-Йорк таймс» солун ону «реализминиң, тайбыңның болгаш бижыг турушту догуннаашкынның үлегер-чижээ болган нүүрлүг кижи» деп бижээн. Улустар аразының чугула айтырыгларын шинтипрлээринге Л. И. Брежневтиң улуг ачы-хавыяалымын «Ньюсуик» журнал демдеглээн.

«Л. И. Брежнев-биле ужуражырын Никсоннуң чазаа Р. Никсоннуң ийиги хуусада президентилеп турарының төөгүзүнде улустар аразының ең чугула болгаш улуг болуушкуну кылдыр үнелеп турар деп үведе кандыг-даа чиланыг чок деп, «Вашинтон пост» бижээн. Л. И. Брежневтиң АКШ-ка кезиир аян-чоруун «СЭКП ТК-ның апрель Пленуму белеткээн», ол аян-чорукту АКШ-та ынчангаш онаа чугула ужур-дузалыг кылдыр үнелеп турар деп, «Сандн стар» солун санаан. «ССРЭ биле АКШ-тың аразынга ийи таланың харылзааларын экижидип, кады ажылдажылганы калбартып турарынга бүгү социалистиг дем каттыштырылгазы байыр чедирип тур» — деп, чехословак «Лидове демократие» бижээн. Л. И. Брежневтиң АКШ-та барган аян-чоруун үлегерлиг болгаш ооң-биле АКШ-тың аразынга харылзааларны чаартыл тургузарының чаа үе-чадаа башталганын демдеглээн. «Ол аян-чоруг чаа үе-чадаа» деп тайылбырлаан.

Совет-америк харылзааларны улам экижидеринге, бүзүрежирин болгаш хүндүлежирин бижыглаарынга Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң тергиин чугула ужур-дузалыын Канаданың «Оттава джорнэл» солуну демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң аян-чоруунче Каир солуннары улуг кичээнгей салган. «СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле АКШ-тың президентизин Р. Никсоннуң аразынга ам база дээш дөңнелдиг болур ужуражыышкын улустар аразынга ыңгыланыышкын турган үениң артынчыларын узуккаарының херээнге төөгүлүг үелиг болуур. Ол ыңгыланыышкын делегейниң үшкү дайынының соонда даартыр ийиги чылының онаалдаларын күүседир деэш демисежип турар.

Индонезиниң «Джакарта таймс» солуну Л. И. Брежневтиң аян-чоруун ең чугула болуушкун деп үнелээн. Ийи чурттуң удуртукчуларының чугаалажыышкыннарга Л. И. Брежневтиң кол күжениишкини дүшкүүрлүг байдалды кошкадырын чайгылыш чок болдурарынга оларны бүзүредип алырынче угланган турар деп, Франциязының «Насьон» солуну бижээн. «Юманите» мынчалдыр медеглээн: «Соок дайынны» чоктаан сагышсыраан турарлар кызагдап турза-даа, Совет Эвилели-биле чаагай харылзаалар тударының идеязын, практиказын болгаш Чөөн, Барыын чүктүң аразынга экономика талазы-биле кады ажылдажылганы америкаларның хөй нуруузу чүүдүдүнүп турар деп билириниң барымдаалы кестүп турар апарган».

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының аян-чоруун Италия «Унита» солуи Совет Эвилели биле АКШ-тың аразында харылзааларда «чаа үе-чадаа» деп тайылбырлаан.

Совет-америк харылзааларны улам экижидеринге, бүзүрежирин болгаш хүндүлежирин бижыглаарынга Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң чедиишкинниг болур дээр бүзүрединин илергейлеп, Азиз Имам СЭТА-ның корреспондентизи-биле чугаалашкаш, «тайбының херээн болгаш улустарның кадыг ажылдажылганың херээн камгалаарынга чайгылыш чок, шудургу туруштуг сураглаан Л. И. Брежневтиң хүүда мөзүг-шынары чугаалажыышкыннарының үре-түңнелдиг болурунга дуза челирер, чугула барымдаа боон турарын деп демдеглээн.

(СЭТА).

ШАЛЫПЧЫ ТУДУГ

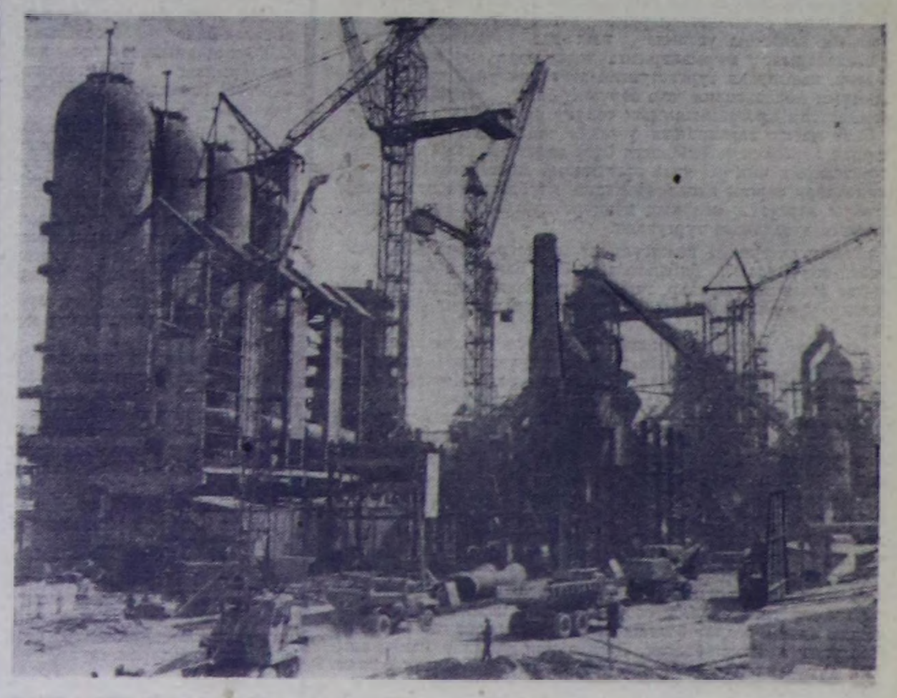

ОРЕНБУРГ ОБЛАСТЬ. Орск-Халиловскиниң металлургия комбинадының дөрт дугаар домна суугузунуң тудуунда түлүктүг ажыл-ишкүү өйү келген.

Тудугжулар биле монтажчыларның беш муң кижилиг коллективи 1973 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришкеш, дөрт дугаар домнаны ажыглалга хуусаазындан чээрбеш хонук эрте, бо чылдың декабрь 10-да хүлээдип бээр деп шиитпирлээн.

Орск-Халиловскиниң металлургия комбинадынга моок мурнунда турган бүгү суугулардан ол чаа суугунуң шынар көргүзүглери ашкан турар.

ЧУРУКТА: суугунуң тудуг шөлү. Н. КУЗНЕЦОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ҮНГЕН ДӨЗУ

дырарынче сагыш салыр ужурлуг.

Ажылчын аңгының партиязы ол дээрге — пролетариаттың организастыг, бодунуң сырый каттыжыышкыны-биле күштүг, сагыш-сеткили, ажыл-чорудулгазы-биле чаңгыс аай отряды-дыр. Коммунистиг партия бодунуң ажыл-чорудулгазын демократтыг централизмге үндезилеп чорудар, ол дээрге, партияның иштики демократиязы, партияның амыдыралынга коммунистерниң идеокейлиг киржилгези, партийжи удуртулганың коллективтиг болгаш партияның тургузуунда база ажыл-чорудулгазында централизм, төштен чаңгыс аай удуртулга, партияның бүгү кежигүннеринге каң дег бижыг чаңгыс аай чурум, хөйүнге эвээжиниң, куду организацияларның — дээди органнарга чагыртыры-дыр.

Чаа хевирлиг пролетаржы партияны бодунуң хүрээлеңнеге оппортунистер, фракциялыг болуглежиишкиннер-биле кажап-даа эптешпес. Буржуаз болгаш бичө буржуаз идеология-биле, ревизионизм, тропкизм-биле, барыын болгаш «чөөн» оппортунизм-биле, социал-шовинистер болгаш национал чайгылчак идегеттер-биле, марксизмниң революсчу принциптеринге удур бүгү-ле кижилер-биле эптеш чок демиселго Ленин партияны тургузуп, бижыглаан болгаш канаан.

Коммунистиг партия — бодунуң идеологиязының талазы-биле туруштуг, хевирлиг талазы-биле, ажыл-чорудулгазының характериниң талазы-биле ханы интернационалчы. Большевиктер партиязы—ленинчи партия ёзулуг пролетаржы интернационалистериниң партиязы кылдыр тургустунуп, өзүп база хөгжүп келген. Ол бодунуң хүрээлеңинде бүгү националдарның мурнакчы пролетарийлерин каттыштырган. Оон-биле кады большевиктер партиязы үндезилеттининп тургустунганындан эгелээш делегейниң ажылчын шимчээшкинниниң чарылбас кол кезээ, дайынчы отряды кылдыр бодун көргүзүп келген.

III.

Боттуг амыдыралды болгаш ниитилел хөгжүлдезин эртемге үндезилеп баш удур оттур көрүп, марксизчи ёзу-биле ханы аналиэтевишаан, большевик партияны, делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкинин империализм үезинде аңгы талазы-биле демиселдиң стратегиязы болгаш тактиказы-биле, социалистиг революцияның база коммунизм тургузуушкунунуң бүгү талазы-биле ыяк ажылдап кылган теориязы-биле Ленин чепсеглээн.

Ол үедеги Россияның денелиир чок берге байдалдарынга, хаанныг чазактың талазындан каржы-дошкун потеп сүрүүшкүнүнүң болгаш кеземче-шаажылалдың байдалдарынга Ленинниң удуртулгазы-биле болшевиктер партиязы ажыл-чорудулганың яязы-бүрү аргаларын ажыглавышаан, ажылчын аңгының калбак массаларының болгаш ажылчы чоннарның өске-даа кезектериниң ортузунга канчаар-даа аажок улуг идей-политиктиг болгаш органиазакчы ажылды калбарыш чоруткан. Бирги орус революция, Столыпин реакциязының үезинде-даа, революстуг шимчээшкинниң чаа көдүрлүүшкүнүнүң чылдарында-даа, делегейниң империалистиг дайынының байдалдарында-даа, 1917 чылдың февраль революциязының үезинде-даа партия оларны сырый каттыштырган.

Россияга хаан чазаан дүжүр октаан соонда (бүгү делегей реакциязынга ол күштүг согуушкун болган) ленинчи партия социалистиг революцияның тинилегеин дээш олче бижыг угланышкынны алган. Ленинниң сорук киргени болгаш удуртканы партия чаңгыс аай угланышкынче, чаңгыс аай сорулгажө — империализмни дүжүр октаарынче — бүгүле революсчу агымнарны: социализм дээш ажылчын аңгының демиселин, чер дээш тараачыннарның демиселин, национал-хосталгатыг шимчээшкинни, тайбыц дээш бүгү улусчу демиселди утлап шыдаан. Ядыы тараачыннар-биле сырый харылзааны тудуп келген пролетариат революцияның кол күжү, гегемону, удуртукчузу болган. Ленинге баштаткан Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тинилээн, бистиң чуртувустуң болгаш бүгү кижи төрелгетеннің төрүүзүнге чаа үе-чаданы — капитализмдеи социализмчо пиилчиринин үе-чадазын ол ажыктаан.

Башкарыкчы партия болу бергеш, Советтер чуртунуң Коммунистиг партиязы ажылчын аңгының, бүгү ажылчы чоннарның күжениишкинин социалистиг революциянның чаалап алышкыннарын камгалаарывыче, чаа нинтиледи тургузарывыче үлеп шыдаан. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улус иштики контрреволюцияның болгаш интервентилериң каттышкан күштерин чылча шапкан. Коммунистер партиязының удуртулгазы-биле социалиам тургузуушкунувуң ленинчи планын амыдыралга боттандырбышаан, совет улус улуг аарбергелерни ажып артпышаан, чуртту индустриализастаарын, көдээ ажыл-агыйвы социалистиг ёзу-биле чаартырын, культура революциязын боттандырган, национал айтырыын чедиишкинниг шинтипрлээн, бистиң Төрээн чуртувусту күчүлүг социалистиг держава кылдыр хууддурган. Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкуң чылдарында партияның удуртулгазы-биле совет улус социализмниң чаалап алышкыннарын камгалап ап, фашизмниң дарлалынга бастыргаан улустарның хосталырынга дузалаан.

СЭКП-ниң удуртулгазы-биле совет улустуң боттандырганы канчаар-даа аажок улут социал-экономиктиг чаартылгаларның кол түңнели — сайыраңгай социалистиг нинтиледи тургусканы болур. Бистиң партия совет улусту коммунизмче ленинчи оруктап бүзүрелдиг аппар чоруур.

Партия дугайында ленинчи өөредигин СЭКП-ниң Программазында, СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң шинтипрлеринде база партийжи өске-даа документилерде улам ынай хөгжүткеп. Амгы үе-чадада партияның удуртукчу ролю улам өскен, партия организацияларының ажыл-чорудулгазы сайзыраңгайжып турар. Ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар, улусчу интеллигенция партияның удуртулгазы-биле, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипрлерин чедиишкинниг боттандырыы, тоолу бөп чылдың шинтипрлиг үшкү чылының онаалдаларын күүседир деэр демисежип турар.

СЭКП пролетаржы интернационализминиң марксизм-ленинчи принциптеринге шынчы болбушаан, марксизм-ленинизмге үндезилеэш, социалистиг кады ажылдажылганың сырый каттыжыышкыны дээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң чыгыс эви дээш чайгылыш чок демисежип турар. СЭКП-ниң теоретиктиг ажыл-чорудулгазын, оон чайгылыш чок ленинчи политиказын, буржуаз идеологияга, ревизионизмге, барыын болган «чөөн» оппортунизмге удур демиселин акы-дуңма партиялар деткип база чүүлдүгээүнүп турар. Ленинизминиң принциптерин амыдыралга боттандырар, революсчу демиселди, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунун удуртур талаы-биле канчаар-даа аажок улут дружулгазы, партияның бодунуң хөгжүлдезиниң дружулгазы бүгү делегейниң революсчу шимчээшкинниниң чедиишкини болу бергеп.

* * *

Бистиң партияның болгаш социалистиг күрүнениң үдезилекчизи, делегейниң ажылчы чоннарының башкызы В. И. Ленинниң ады коммунист бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге кызыгаар чок үнелиг. Ленинчи идеялар, оон кезээде дириг революсчу өөредин — төнчү чок чогаадыкчы, амыдыралчы өөредиг, ону, бистиң партия болгаш улус хүн бүрү ажыл-чорудулганынга удуртулга болдуруп турар.

В. ЗЕВИН,
төөгү эртемнериниң доктору, СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң директорунун орлакчызы.

(«Правда» солуудан).

МЕРГЕЖИЛДИҢ ШЕНЕЛДЕЗИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыда).

тивер. Борта-даа Иван Сусловтуң шалыкчыны, авааврыр-тудунгуру шеден болган. Ол хамыкты мурнай доозында. Салган айтырыгларга бүрүн харыны берген. Маргылдааның түнелинде, Иван Суслов, Иван Доржу, Семен Иванов олар шүглүп үнген. Сусловтуң машиназы эки билирин, техниктиг ажаалда кылып мергежээнин комиссия-даа, көрүкчүлер-даа магадап демделээн. Ынчангаш аңаа бирги черни тывыскан. Ол эдикчи-мастерлериин республика чемпионуну адын хевээр арттырган. Иван Сусловту «Киев» деп фотоаппарат болгаш Үш-Белдир курортка барып дыштаныр путёвка-биле шаңнаан. Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтан келген Иван Доржу техниканы эки билирин көргүзүп, ийиги черни аллаан. 130 рубль өртектиг магнитофон-биле шаңнаткан. Үшкү черде — «Элегес» совхозтуң механизатору Семен Иванов. Аңаа 40 рубль өртектиг радиоланы шаңнаалга бергеп.

ИЮНЬ 15. Эң-не солун маргылдаа ол хүн болган. Черни ширинге аңдарбайн болгаш аңдара кагдырып чарар маргылдаага республиканың ажыл-агыйларынган шүгүлү 32 механизатор киришкен. Оларның 21-и ашыктар. Киржикчилерниң эң аныяа — Виктор Шарыпов. Ооң хары он алды. Ол Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станцизазында трактореист. Конкурска эртикен чыгын киришкеш, ийиги черни алган. Ынчалзажок конкурстуң киржикчилеринде улуг назылыглар база бар. Чижээ, Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтан келген механизатор Кузьма Лифанов 45 харлыг. Ол механизатор болуп 28 чыл дургузуунда ажыддан келген.

Маргылдаа эгелээн. Оны баштай-ла черни ширинге аңдара кагдырбайн чардырарыбиле ажыктаан. Тукчугаштар шанчып, түс-түс демдектелеп каан диликтерниң эң-не кыдыында Чоон-Хемчик районда «Искра» колхозтуң трактористи Ховалыг Хүлер-оол чардырып киргитти. Ооң боду аныяк болза-даа, механизатор болуп ажыддаа-ла 11 чыл четкен. Ооң арай сүрээдексел туралы илдеп.

Конкурстуң негелдези шыңгыы: андырарының хамыы, аңдарган шынары, аңдаының алырының калбаа, оргалаваазы, дорттуу, кырының болгаш кыдыының дескизи. Шүгүлү он кезек түүгэ тарыйчы 100 балдыг алыр ужурлуг. Оны ынчаар күүседири дыка берге херек.

Дөрткү диликтеге черниң ширинге аңдара кагдырбайн, бир механизатор тарыш тур. Ооң чардырганын сонгуургаш көрген киживлер-ле эндерик. Судьялардың бирээзи биске тайылбырлай-дыр:

— Бо — Владимир Катышев-тыр. Дуржулга станциязында ажыдап турар. Эрткен чылдың чемпиону кижи болгай. Ам база багай эвес чардырып тур.

Удаваанда Катышев диликээн тарып доозуттуу. Ужугга үнүп келгеш, тракторун доктаатказып, дүже халаап, арынга дерин чоттуштаан, аңдарган черинче топтап кере-дир.

— Эштиң аңдарганыңар шынары-даа тулган-дыр! — деп, ында көрүп турганнардан бир-ле кижи чугаалады.

Судья бүгү хынаддавы кылып көргеш, «96 балл-дыр» деп, нагды.

Ам ширинге аңдара кагдырбышаан чардырып турарларга бардывыс. Ында базала улус эңдерик.

«Тээли» совхозтан келген аныяк кыс Светлана Мөңге-Назынның чанында улус мөөнгежи берген тур. Ол уруг механизатор мергежилдин чүгле эрткен чылын чедип алган. Бо чазын бир-ле дүтаар чаштырылага, чер аңдарарынга киришкен. Ол хирезинде район маргылдаазынга тиилекчи болгаш, мында келгени бо. Ооң аңдарган черниң дескизи хөлчөк, оорга чок, оруктары хөнү, ыдыглары бир дөмей, үндүрүккинрик эвес.

Бо солун маргылдаа барык-ла бүдүш хүн дургузунда үргүлчүлеп келген. Мында кол чүве болза, маргылдаанын киржикчилери ботботтарының арга-дуржулгазын солчуп, чер ажылының культураазын бедидеринде чаа, ажыктыг түүлүү неитередип ажыглаары болур.

МАРГЫЛДААНЫҢ түнелин судья коллегиязы үндүрген. Черни аңаа аңдазын-биле чарарының маргылдаазынга бирги черни «Россия» совхозтуң трактористи Е. Агапов эзээлеп, республика чемпиону атты ап, ортектиг түүлдер база хүндүлүг бижик-биле шаңнаткан. Ооң түнели — 89 балл. Бо хевирге ол ам дөрт улай чемпион болуп турар. Ийиги черде — дуржулга станциязының трактористи П. Пустовалов. Түнели — 88 балл. Улут-Хем районда «Улут-Хая» совхозтан келген К. Кандан-оол 85 балдыг ап, үшкү черни эзээн. Черниң ширинге аңдара кагдырбайн чарарынга Дуржулга станциязының механизатору И. Катышев 98 балдыг болуп, бирги черни эзээн. Ол база дөрт чыл улаштыр республика чемпиону болган. Ийиги черде — ССРЭ-ниң 50 чылы атты совхозтуң механизатору В. Суворов, үшкү черде — «Тиилелге» совхозтуң трактористи — К. Бады-Хөө. Тиилекчилерни түс-түзүнде хүндүлүг бижиктер база өртектиг түүлдер-биле шаңнагылаан.

Маргылдаага киришкен үш хереженден трактористен бирги, черни, чемпион атты «Тээли» совхозтан келген С. Мөңге-Назын алган. Аныяк тарыкчыларның арасындан чемпион атты Дуржулга станциязының механизатору В. Шарыпов алган.

Мәңаа күзеп каар чүве болза, бо аныктыг маргылдаавы ам-даа массалыг болдурары, ооң киржикчилерниң санын көвүдедири болур. Ыланғыя эдикчи-мастерлерниң маргылдаазынга планнаттынган он кижиниң орнунга түгле беш кижи киришкенин эки деп санаар арга чок.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» түскай корр.

• • •

ЧУРУКТАРДА: черни аңаа аңдазын-биле чардырарынга тиилекчи болганнар Е. Агапов (ортузунда), П. Пустовалов болгаш К. Кандан-оол (ортузунда чурукта); херезжен тарыйчылар ортузунга чемпион болган С. Мөңге-Назын (үстүнде); аныяк тарыйчыларның республика чемпионы В. Шарыповка моя судья В. Борисов лентаны баглап турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

АГИТБРИГАДА

Кижи кандыг-бир чүвени кылып алыр дээш күзеп, од дээш сагыш аарып чоруур болза, чугаажок, оолуг черде чедип алыр. Хөй-ниитиниң ажыл-херээ дээш дестүмес, олче бүгү-де сеткилин салыпкан ажылдап чоруур кижилер бисте хөй. Шак ындыг кижилериң бирээзиниң Сарыг-Септиң Культура бажыңының директору Виктор Петрович Харченкону хамаарыштырып болур. Ол культура одаанның хүн бүрүдегги ажылын бедик идей-кижизидилгелиг деңгеле тургузар дээш кыымнак ажылдап турар.

Мәңаа хамыктың мурнунда Культура бажыңының чанында доктаамал ажылдап турар «Романтиктер» деп агитация уран чүүлүнүң бригадазының дугаайында солун чүүлдерни онзалап чугаалап болур. Ооң ажылы хөвү утка-шынарлыг, од районнуң ажыл-ишчилериниң улуг хүндүткелдиг апарган. Чылдың кайы-даа үезинде кайы-даа ажыл-агыйга, ооң бригадаларынга, фермаларынга чеде бээрге, бо омак-хоглуг оолдар, кыстардан тургустунган агитация уран чүүл бригадазының коллективин чон өөрүшкү-биле үткүп ап турар. Концерттиң программазының солуну ол хире.

Олар часкы тарылганың үезинде чаңгыс-даа хүн аңаа олуруп көрбээннер. Районнуң бүгү ажыл-агыйларының хөй турдаларын ийи-үш удаа эргигилээн. Агитбригаданың киржикчилери барган ажыл-агыйының клубтарынга практиктер дузалаш көргүзүп, оларның концерт программаларын турбузарывга дузалажып түргүлээн:

«Романтиктерниң» кежигүннери эмчилер Юрий Караиков, Побит-оол Чадамба, библиотекарь Зоя Бакалова болгаш өске-даа аныяктар ырлаар, таңцылаар, каттырыңгыт интермедиялар чугаалаар талазы-биле уран талантылыг болуп турар.

Бо агитбригаданың ажылы ам база-да хайыымпкынныг чоруп турар. Олар хөй кыргылдазының үезинде кырлалда пунктуларын эртип эгелээн. Чоокта чаа олар Мерген фермазынга, Дерзиг-Аксыга база-да аалдап чорааннар.

Культура бажыңының директору Виктор Харченко агитация уран чүүл бригадазының ажылынга эң идепкейлиг киржип келген. Оон-биле хады ол Культура бажыңының ажылын база-ла холдан салбайн турар.

Кежээ дүжер. Сарыг-Септи чурттакчылары культураның хайыымпкынныг одаанче шүүжүп эгелээр. Аңаа кандыг солун кежээлер болбаан дээрил. Апрельдиң тоңчүзүнде «Че-вес, кыстар!» деп солун кежээ эрткен. Аңаа солун программалыг концерттерни көргүзүп, ранпо биле дазарындыга пегинниң коллективтерни маргышканнар. Мәңаа уран-шевер лаваңныкчы кыстар тиилээн. Ооң соонда суббота кежээлеринде назы четкен аныяк оолдар болгаш кыстарга паспорт тыпсырынның байырлыг кежээзи болган. Делегейниң уруглар кампалатының хүнү—июнь 1-де мәңаа база-да улуг байырлал болган. Мәңаа ажыл-ишчи мергежил дугайында солун-на чугаа болган. Амыдыралга хөйнү көрген күш-ажылдың хоочунчулары, чаа-ла күш-ажылчы оруун эгелээр деп чоруур аныяктардан хөй болган.

Ам Культура бажыңының активтиг бот-тывынгыр артистеры байырлалынга белеткенип турар. Бо-ла бүгүнү организастап чорударынга хөй-ниитин киржилгелиинге эң идепкейлиг даяныш турар Виктор Харченковуң улуг-хуузу улуг.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң киржикчилеринге сөс

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ ЭРТКЕН

Чайның эгези — июньуң баштайгы хүнүнден эгелээш, Улуг-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем Таңды районнарынга тыва литература болгаш уран чүүл хүннери бедик деңнелге эрткен. Мәңаа хамаарыштыр Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң уран чүүл талазы-биле улуг инспектору Лариса Седенбаловна Артына биске мону дыңнаткан:

— Ук хүннерге чогаалчылар, чуруучулар, эртем ажылдакчылары, хөгжүм-шикитеатрының, «Саян» ансамблиниң, цирк-эстрада болүүнүң артистери, Тыва телевидениениң болгаш радионуң симфония оркестриниң хөгжүмүчүлери шупту 157 чогаадыкчы ажылдакчылар кирипшкен. Оларның концерттеринге, шиитпиринге, ужуражыглаларынга 24355 көрүкчүлер келгилээн. Чаңгыс көрүкчү ортумаа-биле 5 немээ уран чүүлдүң янзы-бүрү жанрлары-биле таныжкан болгаш чечен чогаалдың 1 немээзинге кирипшкен болуп турар. Оюн-концерттер, ужурашылгалар бедик деңнелге эрткен. Эң ылаңгыя Каа-Хем районга ук хүннер эки организастаттынганын демдеглээр хөрек.

Литература болгаш уран чүүл хүннериниң чамдык киржикчилеринге сөс бераривис. Ону номчуңар.

10 МУҢ КИЖИГЕ

Дөрт төп районнар — Улуг-Хем, Бии-Хем, Каа-Хем, Таңдыга 16 хүн уламчылаан тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниге кирипшкен коллективтерниң бирээзи «Саян» аттыг ыры-таңцы ансамбли болур. Ансамбль ол үениң дургузунда чоогга 21 концерттерни коргүзеен. Иштин көрүкчүлериниң саны 10 муң ажып турар.

«Саян» ансамблиниң концертини барган черлерге-ле өөрүшкүлүг-биле хүлээп ап оон «Чүректиң ыры» деп эге ыры-таңцылыг көргүзүүнден эгелээш, «Чайлагда байырлал» деп ийиги кезээ төнгүжеге чедир адыш часкадыкшынары дыңнирел, чоп улуг таалалды ап келген. Концерттериниң соолунде өөрүп четтиришкинниң демдээ кылдыр көрүкчүлер дириг, өң-бажыңы чечектерни сүүп, удаа-дараа аалдап кээ

Тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң киржикчилеринге сөс бераривис. Ону номчуңар.

ЧАА БОДАЛДАР ТӨРҮТТҮНДҮ

Чылдың-на бистиң литературавистиң болгаш уран чүүлдүүстүң хүннери районнарга эртип, чогаадыкчы ажылдакчыларның чоп-биле харылзаазы бижыгып турары өөрүшчүг. Июнь 1-деп эгелээш, чоп районнарга 16 хонук болуп эрткен бо байырлалга Тываның чогаалчыларынга идепкейлиг киржип, ол хүннерде чонга чаа чогаалдарын номчуп, кандыг-кандыг чаа түүлдерин бижиир деп турарын таныштырган. Ужуражыгга бүрүү сагыш-сеткилге артып каар чаа түүлдерин сөглеп турду. Моңу бодап көөрге, бистиң көдээде чурттап, ажылдап турар кижилеривистиң чечен чогаалга сүңдуланы улгатканын хереченип турар. Номчукчуларның чамдык чугаалары, савалдары ёзулуглага хүннүң чугула айтырыгларынга дүүшкен болур-дур.

Тыва литература болгаш уран чүүлдүң дөрт районга арткан хүннеринге чогаалчылар С. Сарыг-оол, Ю. Кюнзегеш, О. Сувакпит, С. Сүрүноол, С. Козлова, А. Емельянов, филология эртемнериниң кандидаты, критик А. Килаан, эртем ажылдакчылары О. Дарыма, К. Черлик-оол, З. Нурсат болгаш өскелер-даа киришкен. Мен хүүмда эш өөрбиле кады Улуг-Хемниң Үрбүн, Иштии-Хем, Кызыл-Даг суурларынга болгаш Таңдының ССРЭ-ниң 50 чылы атты совхозунга болган ужуражыглаларга киришпим. Каа-даа бааргa чон хөйү-биле чыгыш, чылыы-биле үткүп, хүлээп алыры—чогаалчы кижиге улуг харыысалганы хүлээнгирип турар.

Моңң «Эрниң эреэзи» деп романымда болгаш өске-даа чогаалдарымда болуушкуннар Улуг-Хем үнүнде болуп турарын билир силер. Ол черлерге бо удаада чоруурумга база-ла чаа бодалдар төрүттүнүп. СЭКП-ниң XXIV съездиниң салган сорудгаларын күүседир дээш ажылдап турар үежелеривистиң дутайында чаа, бедик утка-шынарлыг чогаалдарны бижиирин хүлээлгевис.

А. ДАРЖАА,
чогаалчы.

„Хүннүң ыраажылары“

Улут-Хем, Бии-Хем, Таңды, Каа-Хем районнарга болуп эрткен, тыва литература болгаш уран чүүл хүннериниң эгезинден эгелээш, сөөлүнге чедир, бистиң хөгжүм-шиин театрывыстың «Хүннүң ыраажылары» деп башгайгы тыва оперетазы киришкен. Оон либреттозун Степан Сарыг-оол, а музыказын Алексей Чыргал-оол чогааткан. Дөрт районга болуп эрткен байырлалдың 16 хүнинде үк оперетканы 18 катап ойнадывыс. Районнар база колхозтар, совхозтар, салбырлар төптеринден аңгыда Авыйганда кыргаанарның болгаш инвалиттериниң бажыңында бараан болдувус.

Башгайгы тыва оперетканы чон улуг совкургал-биле хүлээп алыр болду. Оон музыказы база утказы көрээнин ишчилериге солун болуру чугаа чок. Чүге даарге болуушкун амгы хүннерде бодуу турар болгай. Ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында хүннүң маадырларын-га «Хүннүң ыраажыларын» бараалгадыр аас-кежии үк оперетказа ойнап турар артистерге опаашкынынга өөрүп, чугаалажып чорудувус. Бистиң бо оперетказыста Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Е. Кенденбиль, А. Таваккай, Л. Солуп-оол болгаш артистер Д. Барыңмаа, К. Анчимаа, Д. Монгуш, Д. Намчыл, Чадамба биза Дарый Монгуштар дээш өскелер-даа ойнап турар.

Кайы-даа районга баарывыска көрүкчүлер тайганын дириг чечектерни тутсуп, база катап аалдап кээривисти күзеп, чоок доргул-төрелдегут үткүп ап турганы уттундурбас.

Литература болгаш уран чүүл хүннери аңаа-ла хөглээшкин эвес, чон мурнунга чогаадыкчы отчёттуу бээр, көрүкчүлериниң кандыг шиилерни күзеп турарын билип ап, ооредиглиг чүүлдерни шингээдип алырынга дузалаан.

Р. ЧООДУ,
артист.

Аныяктар-биле студентилерниң Софияга болган IX бүгү делегей фестивалының алдын медалы-биле шаңнаткан, УССР-ниң алдарлыг артизи, Черновицы филармониязының ыраажызы София Ротарунуң мергежилдиин көрүнчүлер үнелээн.

Аныяк ырааны украин болгаш молдав улустуң ырларын, совет композиторларның чогаалдарын чонга ыяап берип турар.

ЧУРУКТА: София Ротару «Червона рута» ансамбльде.

В. ПЕСЛЯКТЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникназы).

АНЫЯКТАРНЫҢ КҮЖҮ

Аныяктарның болгаш студентилериниң Берлинге болур X Бүгү-делеген фестивалынга 135 чурттуң 25 муң аныяктары киржир. Бодунуң хемчээлиниң болгаш төөгелекчилериниң талазы-биле ол мурнуку фестивальдардан артык болур — деп, ПМА-ның корреспондентизи-биле беседазынга ССРЭ-ниң аныяктар организациязының Комитединиң даргазы Геннадий ЯНАЕВ чугаалаан.

Аңаа кажангызымдан-даа хөй санныг журналистерниң базары X фестивальдың улуг ужур-дузалыг боп турарының база бир хереченил-дир деп ол уламчылап чугаалаан. Аңаа баарының чагыларын мурнунда кылбайн турган чурттар безип киирип турар.

— Амгы фестивальдың мурнукуларындан ылгалы чүү ирги?

— Оларның кайызы-даа бо хире ындыг таарымчалыг байдалда эртип көрбээн. Делегей харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктуу чавырыдырарынче болгаш кады ажыддажыгаже түткүү күштелген, ол быжыг, үргүлүүлелдиг тайбыңны хаидырып болур. «Соок дайынданың» тайбың харылзааларже шилчиришкин, аңгы-аңгы социал системалыг күрүнелерниң бот-боттарын хүндүлежип, кады ажылдажылгаже шилчиринче түткүүлүг аныяктар шимчээшкинниге база салдарын чедирип турар.

Бешь-алды чыл мурнунда фестивальчы шимчээшкинниң тугунуң адаанга ол хире хөй кижи чыглыр дээрлиге бүзүревес турган ийик бис. Моон мурнунда фестивальдарга киржириндеп ойталап турган социал-демократтар, социалистер болгаш христиан демократтар-даа ам фестивальчы шимчээшкинниң идепкейлиг киржикчилери боон, белеткелдиг национал комитеттеринде киржип турарлар. Аңгы-аңгы политиктиг үзеңнеликтиг аныяктар ам болур фестивальдың антиимпериалистиг утка-шынарларын биилеп, аңаа белеткел ажыддарынга идепкейлиг киржип турарлар. Аңаа бистер өөрүп турар бис.

Ам болур фестиваль политика талазы-биле дыка удуг ужур-дузалыг деп көрүп турар бис. Берлинге делегейниң амгы политиказының айтырыларын барык шуптузуп чугаалажып көөр деп турар. Ыланда көрдүнген политиктиг хемчегларның саны 500 ажып турар. Бо фестивальдың онзаланчак түүлү оон программабиле кызыгаарлаттынмазы боон турар. Ону мен «кудумчу» фестивалы, байырлалдың фестивалы деп адап болур мен. Аныяктар хүттуг саналынал солчуушкуннарынга, айтырыг-харыларга, культурдуг болгаш спортчу хемчегдерге калбаа-биле киржип болур.

— Амгы үеде фестивальдың ажык дайыннары бар ирги бе?

— Бар болбайнаан. Ынчалза-даа амгы үеде олар фестивальга удур ажыы-биле демисежирипден дидимейн турарлар. Шаанда Хельсинкиге ыяшкан индыг калчаа дайынналар ам удам-ва эвээжеп турар. Фестиваль шимчээшкинниниң дайынналары «соок дайынның оңгуларындан» үнгеш, дезин чоруур ужурга таваржып турарлар.

Бистиң аныяктарывыс Берлинге ужуражышкыннардан чогум чүнү эреп турар ирги?

— Фестиваль болза аныяктарның антиимпериалистиг демисеелге чаңгыс эвин быжыглаар чугула болуушкун деп бүзүреп турар бис. Ам болур фестиваль аныяктар шимчээшкинин улам күштелип турарының чайынланчак бадыткашкыны болур ужурлуг. Чер бомбүзээнниң кырында «оттуг одагларында» турарыбиле аныяктарның эптеш чогун, сөөк-язы мылгаар, мөлүүдарлаар, аныяк оолдар, кыстарның эргелерин кыламдап, казыыр чоруктарга оларның удурун фестиваль херек кырында көргүзер. Бо фестиваль «Чалыы назылыглар империализмни сойгалап турар» деп кампанияны бүгү делегейге эртиргериге чугула уе-чадо болурунга идепкей турар бис. Вьетнамның болгаш Индий-Кытаттың өске-даа чурттарының улустары болгаш аныяктары-биле, араб аныяктар-биле эң-сеткил каттыштырылгазы дээш, оон-даа өске эйтырыглар талазы-биле аныяктар шимчээшкинниң хөлүг-дезинин моон соңгаары сорулгаларын аңаа кады тодарадыр аргалыг болур бис. Фестиваль болза тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Бүгү-делегей конгрессиге белеткелге демократтыг аныяктарның чугула салыышкыны болур ужурлуг.

— Фестивальга белеткел бистиң чуртта канчаар эртип турарыл?

— Дыка идепкейлиг чоруп турар. Оон кол-ла хевирге — совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалы болур. Ол область, республика бүргүзүнде чоруп турар. Оон түңнел кезээ июль 12-деп 14-ке чедир Москвага боон эртер. Аңаа областарга, республикаларга болгудаан фестивальдарның тиилекчилери кээп киржир. «Профессия талазы-биле эң дээре» деп күш-ажылчы маргылдаалар, уран чүүл болгаш спорт конкурстары арткылаан. Маргылдаа бүргүү-де тускай журналыг. Бүгү-эвилел фестивалын эртиреп белеткел комитетте совет аныяктарның болгаш улуг сагалдың кижилериниң толээлекчилери: Нобель шаңналының лауреазы академик Николай Басов, космонавтар — Валентина Николаева-Терешкова, Алексей Леонов, спортсменнәр— Василий Алексеев, Людмила Турищева болгаш өскелер-даа киржип турарлар.

— Бүгү-эвилел фестивалының үезинде кандыг онза чүүлдер болгулаан деп бодаар Силер?

— Чижээ, Латвияга ырның түңнел көргүзүүнге барган мен. Киржикчилерниң мергежилиниң деңнели, көрүлдеги организастаазы, кижилериниң хөлүг-омак көдурүүшкүү кайгамчыктыг-ла болган. Москваның студентилериниң апрельде болган фестивалын-да ап көрээлиндер... Оон көргүзүлгелерниң ол-бо тергиин-дир деп чугаалаары дыка берге, чүге дээрге, оон киржикчилери аңаа боттарының бүгү сагыш-сеткилин-биле киришкеннер. Мен база аңаа киришкеш, ол бүгүге сагыш-сеткилим таваржып, дыка-ла солуурганын мен.

— Делегейниң X фестивалынга баар совет төлээлериниң составынга кымнар киреры?

— Бүгү республикаларның крайларның болгаш областарының төлээлекчилери кирер. Ол дээрге аныяк ажылчыннар, студентилер, колхозчулар, чогаадыкчы интеллигенциянның төлээлекчилери ол фестивальга барып киржир апаар. (ПМА).

Солун көргүзүглер

Июнь 23-те совет балет болуу Американың Каттыжык Штаттарынга бодунуң оюннарын эгелээр. Ол көргүзүлгеге балеттиң дуржулгалыг мастерлери-биле кады Москвадың академиктиг хореография училищезиниң алдан өреникчилери база киржир. Көргүзүлгелер Нью-Йоркка эгелээр. Орта дөрт неделя дургузунда ойнаанының соолунде аныяк танцылыглар чургунче чамыр кээр, а ССРЭ-ниң Улуг театрының чеден артистери Вашингтонга Филадельфияга болгаш Бостонга ойнаарын урегчулаар.

АКШ-ка көргүзери-биле белеткээн ханы-бүрү программаның үнүделгиин кыадыр классиктиг чогаалдарны: «Кудуң солдуң» ийиги көргүзүүн, «Жизельдиң» ийиги көргүзүүн, «Дон Кихоттың», «Шопенианаданың чаңдык кожегелерни алгылаан. Оон аңгыда аңгы-аңгы дузаварларны база кууседиглер.

Көргүзүлгелер кыымы-биле АКШ-ке баар болукте Раиса Стручкова, Николай Фадеечев, Марис Лиепа, Нина Сорокина, Ю. Владимиров ышкаш балеттиң суреллыг мастерлери киржип турар. Америк көрүкчүлер Улуг театрының талантылыг аныяктарының төлээлекчилери-биле таныжар арганы база алыр. Оларга Москвага болгаш Варнага эрткилээн делегейниң ийи конкурстарының тиилекчилери Мәңгби хаарлыг Людмила Семенякa, эрткен чылын Москвага болган балет артистерикиң Бүгү-эвилел конкурсунуң тиилекчизи Александр Годунов болгаш ол-ла конкурстуң ийиги шаңналыг алган Вячеслав Гордеев суглар хамаржыр.

Көргүзүлгелер августуң 20-ге чедир үргүлчүлээр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 20-ДЕ

МОСКВАДАН

18.00—Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 19.00—Өөнүт телекөргүзүү. Балет артистериниң Москвага ийиги делегей конкурзузу. 3-ку маргылдаа.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер. 20.10—«Левшаның салгакчыларын». Документалдыг фильм. 20.30—«Улусчу контроль» Дамчыдыгга. 20.55—«Наадымга уткуштур» СЭКП обкомунуң кедээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи эш М. К. Абрамовтуң чугаазы. 21.05—«Николай Константинович Кольцов». Документалдыг фильм. 21.25—Телемедээлер. 21.40—Чарлалдар, реклама. 21.45—Концерт.

МОСКВАДАН

22.00—23.00—«Ye». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында.

Агаар

Бүгүн республикага булуттаар, чамдык чердерге чаъс чаап, диңмирээр. Барыын утланыышкынныг хаттын дургени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг чүүлдерге 18—22, өскелериге 24—28 градус изиир.

Кызыгга булуттаар, бирээ чаъс чаар. Хаттын дургени 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 25—27 градус изиг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ИЮНЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шагда-ла эрткен хүнигерниң херектери» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Индейжи Джонуп олгени» (2 сериязы катай) 15.00, «Майерлинг» (2 сериязы катай) 15.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хостуг болуп төрүттүнгеп» 11.30, «Товаячы» (2 сериязы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Олум чок Кащей» 9.00, 10.40, 12.20, «Чедиргок» 14.20, 16.30, 18.40, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Агартынган ат» 15.00, «Перниктиң херээ» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 24-63, редакторуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсаалгалыг секретарьның 23-35, партийжа ажыыралга киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информацияа база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргавыс 32-75 телефонче холгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1764

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчуу бажың № 1). ТС—01021.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 144 (9219) | Четверг, 1973 чылдың июнь 21 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге 1973 чылдың июнь 17-де болган соңгулдаларның түңнелиниң дугайында

ДЫННАДЫГ

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге соңгулдалар талазы-биле бадылаашкыннарның түңнелдериниң дугайында Кызыл хоорай болгаш район Советтеринин күүсекчи комитеттеринден медээни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумуу алган.

Соңгулдаларны ажылчы чоннар депутаттарының 12 район, 5 хоорай, 74 көдээ болгаш 2 суур Советтеринге аарткарган.

Тыва АССР талазы-биле соңгулдаларга 125283 соңгукчу, азы соңгукчуларның 99,82 хуузу киришкен.

Советтер аайы-биле соңгукчуларның киржилгези мынчалыг:

Район Советтеринге соңгулдаларга бадылаашкыннарга 86391 соңгукчу, азы бадылаашкыннарга киришкен соңгукчуларның ниити санының 99,82 хуузу, хоорай Советтеринге 54695 соңгукчу, азы 99,82 хуузу, көдээ Советтерге 68070 соңгукчу, азы 99,86 хуузу, суур Советтеринге 4940 соңгукчу, азы 99,29 хуузу киришкен.

Депутаттарга кандидаттар дээш бадылаанналар: район Советтеринге 86237 соңгукчу, азы бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның ниити санының 99,82 хуузу. Кызыл хоорай Совединге 38776 соңгукчу, азы 99,70 хуузу, район чагыргазының хоорай Советтеринге 15730 соңгукчу, азы 99,54 хуузу көдээ Советтерге 67909 соңгукчу, азы 99,76 хуузу, суур Советтеринге 4938 соңгукчу, азы бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның 99,29 хуузу болуп турар.

Депутаттарга кандидаттарга үлүг бадылаанналар: район Советтеринге 154 соңгукчу, азы бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның 0,18 хуузу, хоорай Советтеринге 189 соңгукчу, азы 0,34 хуузу, көдээ Советтерге 161 соңгукчу, азы 0,24 хуузу, суур Советтеринге 2 соңгукчу, азы 0,04 хуузу болуп турар.

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге соңгулдалар дугайында Дүрүмнүң 88-ки чүүлүнге үндезилээш күш чок деп санаан бюллетеньнер чок болган.

Ынчангаш барык бүгү соңгукчулар соңгулдаларга киришкеш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвесте-рнин блогунуң кандидаттары дээш бир эп-сеткилдиг бадылаашкынын бергеннер.

Тыва АССР-ниң район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге 3166 депутат соңгуткан. Депутаттарның ниитиниң 1447 херээженнер, азы 45,7 хуузу, партия кежигүнү эвестер 1876 кижи, азы 59,3 хуузу, 2062 ажылчын болгаш колхозчу, азы 65,1 хуузу, СЭКП кежигүнү болгаш кежигүнге кандидаттар 1290 кижи, азы 40,74 хуузу болуп турар. Соңгуткан депутаттарның иштинде 871 кижи, азы 27,51 хуузу 30 хар чедир назылыг. 515 кижи, азы 16,20 хуузу ВЛКСМ кежигүннери, соңгуттурганнарлан 1732 кижи, азы 54,7 хуузу эрткен чыыштың депутаттары болуп чорбааннар.

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге соңгулдалар талазы-биле бүгү соңгулда округтарынга бүрүткеттирген кандидаттар бадылаашкынынарның ан хөй кезиин алганнар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ХҮННҮҢ КОЛ АЙТЫРЫЫ

«Улуг-Хем районда мал чеми белеткээринге болеткелдик чоруп турарының дугайында» айтырыгның талазы-биле Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазы К. А. Маспык-оолдуң плеткелин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга дыңнап, чугаалашкан.

Райондо июнь 5-ке чедир трактороңуң сигоп кезер машиналарының 57 хуузун, силос комбайнарының 30 хуузун, сараат салыр машиналар болгаш пресс-подборщиктерниң 94 хуузун белеткээн. Ол чугула кампанияга белеткел талазы-биле айтырыгны райкүүскомуң хуралынга чугаалашкан. Ажыл-агыйларның удуртукчуларын ада чалап одуруштурган. Номелдо техниканы болгаш ажылчын күжүн мобилизастаары-биле район комиссиязы туруустуган. Ниитизи-биле районта мал чеми белеткээр механизастаан 20 звеноону, сигеп кезер 300 хире кижини организастаар дээрэни эш Маспык-оол дыңнаткан.

Ынчалза-даа районуң ажыл-агыйлары кап чыл ниитиниң ниитизиниң малын бөдүүн, концентрат болгаш чулуктуг чемнер-биле хандырбайн келген. Чамдык ажыл-агыйларда мал чемининиң белеткелиниң куду деңнелдии мал ажылын хөгжүдеринге, ооң продуктулуун бедидеринге улуг мооданакты таварыштырып келгенин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелии демдеглээн.

Районуң ажыл-агыйлары мал чеми белеткээр үеде кылыр ажылдың планын тургузуп албаан. Чамдык ажыл-агыйлар чаңгыс чыдыг үнүштер тарылгазын саадап турар. «Найырал», «Улуг-Хем», «УТКА 25 чыл», Жданов аттыг совхозтарда сигеп ажаар техниканы септелгезинин темнээн ооҗум. 5300 га кукурузадан түгеп 200 ганы илиптээн. мал чеми культуралар тараан черлериниң ажаалдазын хөшкак чорудуп турар.

Улуг-Хем районда мал чеми белеткээринге болеткелдериниң четпес чоруп турарын республиканың Министрлер Чөвүлели Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазы эш Маспык-оолга айытпышаан, сигеп ажаар техника болеткелин бо айның 25-ке чедир доозарын, малга бөдүүн, концентраттыг, чулуктуг чемнер белеткээринің чыл планын бүгү ажыл-агыйларның күүсединиң хандырарын райкүүскомга үлегерткен.

Ол соруглары боттандырары-биле бүгү ажыл-агыйларга тарай болгаш чаңгыс база хөй чыдыг силостаар үнүштер тарааш шөлдериниң ажаалдазын организастаар. «УТКА 25 чылы», «Күшажылдың хостуу», «Улуг-Хем», «Найырал» совхозтарга хөй чыдыг үнүштериниң тарылга шолдериниң чизе-дакызын дораан организастаары, үрээни участоктарын тускайлаар, будук-бүрү чемнер белеткээрин доп-дораан эгелээр, ажыл-агыйларны хол-биле ажылдаарынга эргежок чугула херекселдер-биле хандырар. Ажыл-агый бүрүзүнге мал чеми белеткээр бригадаларны болгаш звеноларны организастаан, оларны чугула техника-биле хандырар, ажыл планын тургузар, бригада, салбыр, звено бүрүзүнге планныг ооваалдаларны бээр, бүгү-ле хостуг чүрттакчы чонну мал чеми белеткээринче каара тудар болгаш еске-даа хемчеглерни Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалында айыткан.

ДЕПУТАТТАРНЫҢ ДЕМДЕКТЕРИ

Россия Федерациязының ажылчы чоннар депутаттарының край, область, округ, район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтериниң бо чыыштга соңгуткан бүгү депутаттар Советтериниң ам болуп эрткилээр организастыг сессиларынга хөрек демдээн болгаш төп черге белеткеп кылган чаңгыс хевирлиг шыкызыгаан алыр.

Бо чурукта хоорай, район болгаш көдээ Советтериниң депутаттарының хөрек демдээ болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутадының шынзымгаан ол хемчээли-биле көргүскен.

УКРАИННЕРНИ ДЕТКИП ТУР БИС

Украин механизаторларының чүрттүң бүгү механизаторларынга чагаазын кичээнгейлиг номчуп көрдүм. Ол мооң сеткилимге номчуг-ла тавыштыг. Шынаа-да бодап көрүнер даак. Чүрт хамык-ла болбаазын техниканы механизаторларының холунда берип каан болгай. Ынчангаш, улуг күштүг үндүрүп турган өстүрген дүжүттүң тараазын чаңгыс борбакты-даа черге кагбайн, чидирип чок ажаап алыры бистерден, механизаторлардан, хол хамаарыкыр.

Бии-Хем районда «Кызыл тараачыл» колхозтуң механизаторларының украин механизаторларын дотпээн кыштырының ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтуң Кара-Булуң бригадазының механизаторлары таныжып көргөн. Черле ынчаш, часкы тарылга доостуру бүлек-ле ажаан алышкын техниказыг септээринче кирер ужурлуг чүве болгай. Бистө чайгы курүктурулга аңдарылгазы амдаа үүгүлүлевишаан. Ынчалзажок ол ажыл ам каш хонуктан доосту бээр. Ооң дораан-на ажаан алышкын техниказының септелгезинче кирер деп шиитпирледивис. Бистиң бригадавыста 8 тарак комбайны, 4 жатка бар. Ол техниканы июль айда бүрүн сеткеп доозар бис.

Тоску беп чыдың бо шиитпирлиг үшкү чылында бригаданың шолдеринде 1300 га кызыл-таспы, 200 га тарымал тооруктү, 240 га суланы, 119 га кукурузаны чептыртдывыс. Часкы тарылганы кыска хуусада, бедик агротехниктиг дедиелге организастыг эрттирдивис. Ам тараалар даажок үүш чыдыр. Бистиң шолдеривис Танды-Уулының чыыштыр эдээлээ болгаш, ол-шын даажок дүжер, белен каадыкаас чор. Бо чылын тараанның үүшкү эртекен чылдыңдан ыракта дээре-дир. Ол чорук бисти өөртүп турар. Эрткен чылын гектар черден тараанның 14 центнер дүжүдүн алган бис. Чүге дээрге 1000 ажыг гектар черниң тараазын долу хапкан, дүжүттүң барык-ла деп кезии чердо калган.

Ажаан алышкынны 20 ажыл хүнүнде доозар деп планнаап турар бис. Бистиң байдалывыска ажаан алышкынны кыска хуусада торудары эң-не эргежок чугула. Тайга эдээ чер болгаш, бачии-ле озалдаар болза, хар тыттыр чаштар.

П. ЕРМОЛАЕВ,
бригадир, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору.

СЭКП РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Дүүн СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пленуму болуп эрткен. Анаа организастыг айтырыгны чугаалашкан.

Эш К. М. Ак-кыстың еске ажыттыг чыл-чаазын-биле холбаштыр, ону партия райкомунуң ийги секретарынга үлегерткен хостаан.

Райониуң үлүскү контроль комитединиң даргазы турган эш А. Г. Кувшиновту СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң ийги секретарынга плевум сонгаан.

ТАЙБЫҢНЫҢ АЯН-ЧОРУУ

АК БАЖЫҢГА ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРНЫ УЛАМЧЫЛААНЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь 19-та Ак бажыңга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле АКШ-тың Президентиниң Р. Никсонуңуң аразында чугаалажыышкынынарының баштайгы хүүжоозулган соонда парлалга конференциязы болган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының даасканын бүүгаар совет төлөөлекчи Л. М. Замятин дараазында медегелелди кылган:

АКШ-тың Президентиниң Р. Никсон-биле Ак бажыңга богүңгү чугаалажыышкынынарга бүүдүл ажыл-хөрекчи чоруктуң ачелээнии СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев эки деп үнелеп көрүп турар. Москвага май айда ужуражышкын үезинден бээр Совет Эвилелиниң биле Каттыжкан Штаттарның аразынга харылзаалар долгушаар чарган элээн хөй дугуржулгаларга ат салырының ёзулалы болган.

Л. И. Брежневтиң болгаш Р. Никсонуң чыыларынар үр адыш часкаашкыннары-биле үүткаан.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле кады ажылдажылга дугайында, транспорт талазы-биле кады ажылдажылга дугайында, делегей океанның шинчилээр талазы-биле кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага болгаш харылзаалар, солчуушкынар болгаш кады ажылдажылга дугайында ниити дугуржулгага ат салган.

Совет Эвилелиниң чазааның өөмүүзээнден дугуржулгаларга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, АКШ-тың чазааның өөмүүзээнден — көдээ ажыл-агый министри Э. Батц ат салган.

Ат салырының ёзулалынга совет талаган ССРЭ-ниң даштыкы салыг министри Н. С. Патоличев, хамаатыг ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, ССРЭ-ниң АКШ-та алчыны А. Ф. Добрынин, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының АКШ институдунуң директору Г. А. Арбатов, ССРЭ-ниң ДХМ коллегиязының кежигүнү Г. М. Корниенко, совет элчин черинің ажылдакчылары А. М. Александров олар киришкеннер.

Америк талаган — күрүне секретары У. Роджерс, сан министри Дж. Шульц, АКШ-тың президентиниң дузалакчылары Г. Киссинджер, П. Флэниган, Дж. Коннелли болгаш Ак бажыңның харылсалгалыг ажылдакчызы Х. Сонненфельт олар киришкеннер.

СОВЕТ-АМЕРИК ДУГУРЖУЛГАЛАРГА АТ САЛГАНЫ

ВАШИНГТОН (СЭТА-ның тускай корр.). Июнь 19-та АКШ-тың күрүне департаментизиниң бажыңынга, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың күрүне туктары-биле шиметтинген Франклин залынга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш АКШ-тың Президентиниң Р. Никсон турда. Совет Эвилели биле Американың Каттыжкан Штаттарының аразынга чарган элээн хөй дугуржулгаларга ат салырының ёзулалы болган.

Ол чүүлдер таарымчалыг ниити үнелээшкин илереттинген деп чугаалап болур. Ол шыкаш кады ажылдажылганы удам ханыладырынче, ону чаа-чаа хевирлерге калбартырынче ийи таланың күзели база илереттингенин.

Бистин бүзүрел турарывыс-биле алырга, чөпшээрежилгенин чүгле быжыглаар эвес, харын-даа удам калбартыр арга бар.

Ол дугайында маңаа, Вашингтовга, а түңнел үезинде Калифорнияның барыын талазы эриинге, Сан Клементиге болур чугаалажыышкынынарга көөр апаар.

Бир эвес бистиң ийи күрүвеевис Москвага ужуражышкын үезинде айыттынган орук-биле чоруур болза, ол совет-америк харылзааларны хөгжүдеринге чаа улуг болгаш ажыктыг базымнарга чедирип болур деп Л. И. Брежнев санап турар. Ооң-биле кады делегейде ниити дүшкүүрлүг чорукту чаварыллырарынче таделарның түңнүп турарының херечиэн ол болур.

Р. Никсонуңуң өөмүүзээнден Ак бажыңның парлалга секретары Р. Зиглериң медегелээни болза, Президентиниң бодап турары-биле алырга, эгелээн чугаалажыышкынар дыка эки болган. Эрткен чылын Л. И. Брежнев-биле президентиниң Москвага ужуражышкынының үезинде эгелээн ийи чурт аразынга боттуг харылзаалардың удам хөгжүүрү улуг ужур-дузалыг деп Каттыжкан Штаттар санап турар.

Эрткен чылын бедик дедиелге чугаалажыышкынар үезинде ат салган дугуржулгаларда айытқан кады ажылдажылганы калбартыр талазы-биле бүрүүгаарлаашкынны ийи удуртукчу чугаалажып көрген. Ол айтырыгларны чугаалажып көөрүн үргүлчүзээр ыры киришкен.

Америк талаган АКШ-тың президентиниң национал аймак чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер, сан министри Дж. Шульц болгаш АКШ-тың чазааның өске-даа кежигүннери, конгрестиң удуртукчулары, сенат комиссидларының кежигүннери, конгресс кежигүннери, АКШ-тың күрүне департаментизиниң өске-даа министерстволарының ажылдакчылары турган.

Залга совет, америк болгаш даштыкы чурттарның хөй журналистери база турган.

Вашингтонга парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корр. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентиниң Р. Никсон-биле чугаалажыышкынынарының баштайгы хүүжоозулган соонда парлалга конференциязы болган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының даасканын бүүгаар совет төлөөлекчи Л. М. Замятин дараазында медегелелди кылган:

АКШ-тың Президентиниң Р. Никсон-биле Ак бажыңга богүңгү чугаалажыышкынынарга бүүдүл ажыл-хөрекчи чоруктуң ачелээнии СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш АКШ-тың Президентиниң Р. Никсон турда. Совет Эвилели биле Американың Каттыжкан Штаттарының аразынга чарган элээн хөй дугуржулгаларга ат салырының ёзулалы болган.

Л. И. Брежневтиң болгаш Р. Никсонуңуң чыыларынар үр адыш часкаашкыннары-биле үүткаан.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле кады ажылдажылга дугайында, транспорт талазы-биле кады ажылдажылга дугайында, делегей океанның шинчилээр талазы-биле кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага болгаш харылзаалар, солчуушкынар болгаш кады ажылдажылга дугайында ниити дугуржулгага ат салган.

Совет Эвилелиниң чазааның өөмүүзээнден дугуржулгаларга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, АКШ-тың чазааның өөмүүзээнден — көдээ ажыл-агый министри Э. Батц ат салган.

Ат салырының ёзулалынга совет талаган ССРЭ-ниң даштыкы салыг министри Н. С. Патоличев, хамаатыг ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, ССРЭ-ниң АКШ-та алчыны А. Ф. Добрынин, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының АКШ институдунуң директору Г. А. Арбатов, ССРЭ-ниң ДХМ коллегиязының кежигүнү Г. М. Корниенко, совет элчин черинің ажылдакчылары А. М. Александров олар киришкеннер.

Америк талаган — күрүне секретары У. Роджерс, сан министри Дж. Шульц, АКШ-тың президентиниң дузалакчылары Г. Киссинджер, П. Флэниган, Дж. Коннелли болгаш Ак бажыңның харылсалгалыг ажылдакчызы Х. Сонненфельт олар киришкеннер.

Америк талаган АКШ-тың президентиниң национал аймак чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер, сан министри Дж. Шульц болгаш АКШ-тың чазааның өске-даа кежигүннери, конгрестиң удуртукчулары, сенат комиссидларының кежигүннери, конгресс кежигүннери, АКШ-тың күрүне департаментизиниң өске-даа министерстволарының ажылдакчылары турган.

Залга совет, америк болгаш даштыкы чурттарның хөй журналистери база турган.

ЧОННУҢ ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮНҮ

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та албан ёзугуунуң аян-чоруу совет даштыкы политиканың тиилелгези болбушаан, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун улам чаварыллырынга чугаа чок салыры чедирер.

Бистер, далайжылар, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы тайбыңның ленинчи политиказын тодаргайы-биле көрүп турар бис. Эрткен чылын Москвага бедик деңнелге ужуражышкынның соонда байдал үнелешин-биле өскерилген. ССРЭ-ниң түгүү аскан теплоходтар АКШ-тың порттарынче бо-ла кире бээр. Америк далайжылар биске бола аалдап чедип кээр апарганнар. Бистер океанларның оруктары-биле тайбың чүктерлиг корабльдер эңгип турар болзуп деп күзеп турар бис.

Чоокта чаа бистиң суднобустуң Хьюстон портка барганының үезинде америкаанар бистин чүргүвүстү, совет кижилерни кайы хире сонуургап турарын көргөн бис. Ол дугайын мен докерлер-биле, лоцманнар-биле, порттар башкарар черниң төлээлекчилери-биле-даа чугаалашканым соонда база катап бүзүреп көрдүм. Олар шуптуг Л. И. Брежневтиң оларның чүргүнге аян-чоруунга чаңгыс үн-биле байыр чедирип, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының ол аян-чоруу бистин улустар аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам быжыглаарының херээнге ыңгыр болуур деп бүзүренип илереп турарлар.

Б. СЫЧЕВ,
Балтий далай пароходствозунуң «Красноуфимск» топ-пароходунуң капитаны.

ЛЕНИНГРАД.

ТАЙБЫҢНЫ БЫЖЫГЛААРЫНГА

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Леонид Ильич Брежневтиң АКШ-та аян-чоруунче совет кижилер бо түңнерде улуг кичээнгейин үгландырып турар. Чүрттарның тайбың кожа-делбэг догуунаарының, ленинчи политиказының, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы Тайбыңның программазының амыдыралда боттанып турарынга өөрүшкүүлүг илереткен турарлар. Бо түңнерде лекциялар, бесседаларны номчуп турарлар. Ол ышкаш чер болгаанда ажылчы • чоннарның хуралдары эртип турар. Ындыг хуралдар Бии-Хем районуңуң «Кызыл тараачыл» колхозунуң Туран сүт-бараан фермазынга, «Сельхозтехника» салбырынга, орук-сентелге участогунга болуп эрткээн.

Туранның орук-сентелге участогунуң ажылчыны Василий Иванович Романовтуң хуралга чугаалааны болза:

— Ада-чүрттүң Улуг даңзының кыржыкчыл мен, даңзының хоралыг үржүктарын, деңнелге чок өлүм-чидимнин, чүртка хоозурал-коларалдың айылын караамбие көрдүм. Бир эвес ам даңзын болур чүве болза, ооң дедир эгиттинмес хорааы кажыгзындан-даа артык болур ийик. Ынчангаш даңзының биске чедип хераа чок. Бистер төрээн партиязыстың ленинчи даштыкы политиказын, делегейге тайбыңның херээн быжыглаар, чүрттар аразының кады ажылдажылгазын хөгжүдер дээш партиниң ленинчи Төп Комитединиң, Совет чазактың чорудуп турар хемчеглерин деткип турар бис. Эш Л. И. Брежневтиң албаның аян-чоруу улам-на чагай үреткилдиг болуур дыка-ла күзелиг-дир.

К. МААДЫ.

Эки шынарлыг, хөй дүктү — Төрээн чуртка!

КЫРГЫЛДА

Дагыр-Шеминиң Кызыл-Тей бо-ла болгай. Мында «Чыраа-Бажы» совхозтуң кыргыда пункгузун тургускан. Бо хүннерде ында ажыл-иш хайыыпкынынын.

Республиканың малчыннар Наадымын толештир белеткиле уткуур деш, хой кыргыдазында ажылдап турарлар болгаш хойжулар кыргылданы шалыпкын, организастыг чорудары, дүктүң чидирини болдурбазы, ол үнелиг продукциязы Төрээн чуртка бээринең планын күүседири-биле бүгү чүүлдерни кылып турар. Наадымны бедик көргүзүглериг уткуур деөш чарыш олурның аразында калбаргаш.

Пунктуга барташ, учётчик Моңгуш Бүрбүге ужуражы бердим. Кыргыдавың чоруп турарының дугайын ол мынчаар чугаалады:

— Бо чугула, улуг ажылга каш-ла хонук бурунгаар кирдивис. Изиг шоолуг эвес, чашкын чатбайн турарының үламыдан хой дүгү эки хозаваан. Ынчангаш эрааш кыргыш тур бис. Дүктүң чидирини болдурбазы, ону эки шынарлыг кылдыр кыргыны эртежок чугула. Чүге дээрге, бо чылын совхозтуң дүк планы чиик эвес. 55 тонна дүктү дужаар.

Ында электриглиг 24 хачылыг пин агрегатты тургускан. Анаа 6600 ажыг хойну кыргыыр. Ооң ыдыкы, кыргылаанының дүргедедири-биле хол хачыныг 25 кижини база немээн. Амдыызында хойларны аралаан кыргыыр болгаш, хүүде чыртык тоона хире дүк алдынып турар.

Пунктуда бүгү ажылды тааарыштырганы багай эвес. Электриглиг хачыларны удур адып, биини чидирип чаныш турар. Ынчангаш ажылда уяктелишкин чок.

— Кыргаан коданнардан кымның хоюнуң дүгү арбын болду? — деп, учётчиктен айтырдым.

— Амдыызында аныяк хойлар кыргыш тур бис. Хойжу Ондар Дүкар-Суунуң коданындан кыргаан дүкарбын болду. Бир башка оваштыр 2,5 кг чедип тур.

Түс-түс кыргыкчылардан Куулар Шүнмей, Куулар Шойдак олар чарышка тиилекчи болган. Назы-харыы улгаткан-даа болза, пенсионер Куулар Доспилдей база-ла олардан дудак чок ажыддан турар. Бо мурнакчылар хүнде 60—70 кг чедир дүктү кыргып дужаап турар.

Кыргыданың түңнелин пунктуга он хонуктан үнүүруп, тиилекчилерге шаңналмактарды тыпсырып чуруумчуткан.

К. ЭКЕР-ООЛ.

ЧУРУКТА: хоочун кыргыкчы, пенсионер Куулар Доспилдей кыргылда үезинде.

Авторнуң фотозу.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

«Шын» солуннуң шериг-патриоттуг үндурулгези № 10 (16)

Эге белеткелдиң кол үндезини

Бүгү-ниитиниң шериг хүлээлгелериниң дугайында хообулу ёзугаар бистиң республиканың хөөрейларында болгаш суурларында шериг назылыларның май айда келдирикшинин доозулгап. Шериг албанынче келдирткен аныяк оолдар Төрээн чуртту камгалаары-биле Тывадан аъттанып каапкаш. Ол дээрге эртем-билигниг, дадыккан, бижит тура-соруктуг, техника талазы-биле түскай мергежилди шиңгээдип алган аныяктар-дыр. Оларның хөй нуруузу разрядтыг спортчулар болгаш барык шүүлү чыгыы ГТО-ның нормазын дужаагаш болуп турар.

Эге шериг белеткелиниң пунктуларында түскай курс ажыдып турар. Анаа шериг назылыглар спортчу разрядтарны, ГТО-ның демдектерин чедип алганнар. Оон ангыда келир үениң дайынчылары боодалгага боо адарын, автоматчинаны, мотоцикли чорударын болгаш оске-даа техниканы башкарарын өөренип алганнар. Бо талазы-биле Кызыл хөөрейниң школаларында янзы-бүрү секциялар ажыгны улампылавышаан.

Барыын-Хемчик районнуң өөредилге пунктузунга шериг назылыглар чүгле шериг эртемнии өөренген эвес, харын машинаны чорударын, харызааны тудуп болурунуң янзы-бүрү арганарын өөренип дооскан. Оо ыяказп спортчуг шериг-техниктиг хевирдерин дүргеш-биле шиңгээдип ап, бүгү-авилелдиң күш-культуржу чаа ГТО нормазын дужааганнар.

Олар дадыгыышкынны чедип ап, шеригнин эге белеткелин эки дужаараи болуп турар. Ол райондан шеригге келдирткеннериниң иштинден ГТО-ның демдээн алганнар — 98, спортчу разрядчылар — 91 болгаш комсомол кежигүннери — 78 хүү болган.

Өөүр райондан шеригже чоруткан аныяктарның шупту-зу комсомолчулар болгаш ГТО-ның чаа нормазын 100 хүү дужааган спортчу-разрядчылар болуп турар. Оларның мурнуңга кандыг-даа кадыг-берге уварышса, ону белзени-биле ажып эртип болур деп чүве моон-на илден.

Шеригге баары дээрге-де Төрээн чуртун карак оргу дег камгалаар дээш ол. Ынчангаш дуң-хүн, изиг-соок дивейн хайгыылчылаары, дайынчы өөредилгелерге дадыгары, хөй-хөй километрни марш-биле эртери, мурнунда турар берге мооидактарны ажары баш удур кадыг-бергеге белеткенгеи, бижит тура-соруктуг, мага-боду дадыккан аныяк кижилерден негеттинип турар. Ол-ла бүгүнү чедип алырда спорт-биле бижит найырал, күш-культурага хандыкпыл, шериг назынныларга дузалаар деп чүве билдингир. Амыдыралдың ангаш өөрге, Кызылда бүгүнниги ортумак өөредилгелиг школаларда күш-культура кижизидилгези аныяк кижилерни шеригге баш удур белеткээринге бөгүүт дузалы чедирип турар.

Эрткен чылдың октябрь айдан эгелеп өөредилге пунтуларынга шеригже келдиртеп турарларга ыяан-ла өөредир үжурлуг күш-культураның сес шактыг программазын тургускан. Оон кичээлдерин методист-инструкторлар, спорт комитеттеринин ажылдакчылары чорудар үжурлуг. А районнуң ДОСААФ организациязы колхоз, совхозтарда келир үениң дайынчыларынын ГТО-ның чаа комплексизин дужааган турарын, күш-культуржу белеткеп-дерии баш удур чедип алыр дээш ажылдаар апаар. Маңаа улуг чедиишкинниң кол үндезини болза хөй-ниитиниң организациялары-биле бижит карылааны тудуп, организакчы болгаш идепкейлиг чоруукту чедип алыры болур.

ГТО-ның чаа комплексизиниң дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң доктаалы ажылны чоннуң күш-культура талазы-биле кижизидилгезиниң кол үндезини болур. Бо чаа комплекс — шериг-кижизидилге утка-шынарлыг. Ында граната октаары, маршка өөренири, биче калибрлиг болгаш дайынчы бооларны адары, чиик атлетика кросстары, күш-дамыр талазы-биле дадыгары дээш оске-даа үүлдер кирген. ГТО комплексизин 16—18 харлыг оолдарның шеригге эге белеткелдиң программазын ылап-ла шиңгээдип алган турарын негеп турар. Бистиң республикада ГТО нормазын дужаарын ортумак школаларда өөренип турар шериг назылыг болгаш ам келдирип үжурлуг оолдарның хөй кезии чедип алган.

Ынчалза-даа ГТО нормазын кижи бүгүдезиниң, ылаңгыя шеригге баар аныяк оолдарның ылаы дужаараи турарын республиканың ДОСААФ организациязы эки чедип албайн келген. Клубтарга, өөредилге пунктуларына хөй-ниитиниң инструкторларының спортчу активтерин тургузуп, шеригже келдиргиниг турарларның ГТО нормазын дужаараи турарын организастаарын хөй-ниити организациялары-биле кады ДОСААФ организациялары чедип алыр үжурлуг.

ДОСААФ-тың область организациязының социалистиг хүлээлгезинде өөредилге организацияларының доозукчуларының ГТО нормазын 100 хүү дужаараи турарын чедип алыр дээш айыткан. Бо хүлээлгени күүседириниң бүгү аргазы бистеде бар. Ону чедип алырда, кедиричи бүгүдезиниң ГТО нормазын дужаараи турарын хостуг үелеринде спорттуң янзы-бүрү секциязынга киржип, бижит дадыгыышкынны чедип алырын хандырары болур. Ылаңгыя биче калибрлиг винтовканы боолап билирин, гранатаны ырадыр октаарын, 500, 1000 метр черге чаржырын болгаш ГТО-ның оске-даа нормаларын дужаараи турарын шеригге баар оолдар чедип алыр херек.

Ынчангаш Совет Армиязының хүлээлениичe баш удур белеткелдиг, эртем-билигниг, бижит тура-соруктуг оолдарны белеткеп чорудар дээш ам-даа кызымаккай ажылдаар үжурлуг бис.

П. ГРИГОРЕНКО.
Тыва АССР-ниң шериг комиссары.

ДАЙЫНЧЫНЫҢ СӨЗҮ

Совет Армиязга шериг албанын эртиреры аныяк кижи бүгүдезиниң ыдыктыг үүлэлгези. Ынчангаш ында баш удур белеткеннип, шеригниң эге белеткелдин эртөр ужурдут. Мен өске аш-сөөрүм-биле бир домей. Кызылдың № 3 профессионал-техниктиг училищезинге-де ол белеткелди эртикен мен. Училищеге спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге идепкейлиг киржип, шеригниң уставын баш удур өөренип, боодалгага багай эвес шөргүзүүшү чедип ап турганым бо хүннерде мээң шериг албан-хүлээлгемни эртиреринге дузалап турар.

Бистиң кезекте кандыг-даа нацияның төлээлери бар. Олар таңгыс ненин оолдары дег аразындан сүт акпас найыралдыг. Оларны Төрээн чурттуу, арат чонну карак оргу дег камгалаар хүлээлге каттыштырып турар.

Солдат амыдыралдың баштайгы хүннеринден эгелээп ийи-үш ай эрткен-даа болза бо хүннерге чедир хүлээлгемни ак сеткилдиг күүседип тур мен.

Төрээн чуртумнуң мурнунга шынчы баралап болуп, шериг албан хүлээлгемни коичуг акы күүседип, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң төлөвиин болур дээш кызымаккай чоруумну көргүзеринге белен мен.

Роман КУУЛАР,
Н кезектиң дайынчызы.

БО-ЛА ЧАЛАЙ БЭЭР

Таңды районнуң Кочетово суурунда солуң амыдыраалдыг кижилер-ле хөй. Оларның бирээзинге «Коммунизмниң херели» колхоттуң хоочун кежигүнү, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичиин Соктай Мамбарович Ооюну хамаарыштырып болур. Ол бичиизиниден тура-ла мал, чер ажылынга өөренгеи. Бодунуң төрээн колхозунга хөй чылдарда төлөптиг ажылдаан. Амгы үеде Соктай Мамбаровичиниң төрээнде деннинчи юбилей болган эрес-маадырлыг чоруктуң оске-даа медальдары чайнап чоруур. Оон ангыда үр чылдарда төлөптиг ажылдаан, аныяктар кижизидилгезинге улуг салдарны чедиргени дээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумуу ону Хүндүлел бижик-биле база шаннаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Ровно хоорайны немец-фашистиг эжелекчилерден хостажырынга Тывадан барган эки туречы өөрүбиле кадыг-дошкун тулчуушкунга киржип чорааның, дайын шөлүнге дайыннар-биле канчаар сегиржип ап турганың чугаалаарга аныяктар дыка сонуургаарлар. Ону школачылар-даа, колхозтуң комсомол организациязы-даа бо-ла чалай бээр.

Бир солуң болуушкун дугайын аныяктар-биле ужуражылга кежээзинге ол мынчаар чугаалап турда, дыңнаан кижи мен:

— Боолаашкын-даа эгелээн. Дайзынның октары, кулак чаны-биле сыгайның артыпле тур. Баш кодурер чай бээнн бербээн. Аткылажыышкын хенертен соксай берди. Даг кыдында онгудан бир немец менче удур үнгеп олур. Мени ол эскербээн. Боом-биле шыгаан-шыгаан дарс-ла кылдым. Дайзын шөйлү берди. Чартык шак хире болганда бир кижи көзүлдү. Ол үнгеп чоруткаш, демги олген немецтиң чанынга баргаш, ону соортуп алгаш, дедир-ле ыспайтып бар чыдыр. Мен базала боолап дүжүрүм. Ол-ла черинге ол шөмчевейн барды.

Дайынны болдурбазының дугайында партиянын болгап чазактың кылып чорудуп турар ажылдарын аныяктарга ол тайылбырлап берип турар.

О. КОРОДА.
Хову-Аксы.

МААДЫР КОВПАК ДУГАЙЫНДА

А. Довженко аттыг Киевте уран-чечен фильмнер киностудиязы «Ковпак дугайында бодала» деп делгем экранныг кипону тыртырып эгелээн. Оон режиссёр—тургузукчузу ССРЭ-ниң удустуң артизи Т. Левчук болуп турар.

Кинонуң сценаристери Игорь Болгарин болгаш Виктор Смирнов олар партизан каттыжышкылының командири, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры Сидор Артемьевич Ковпактың эрес-маадырлыг амыдыралга үдезилел сценарийин бижээн. Ковпак дугайында «Путивльден Карпат чедир», «Арыг арыш-нүүрнүң кижилери» деп номнар болгаш ол болуушкунуун киржикчилериниң сактыышкыннары база чечен чугаалар ук кинонуң кол үндезини болган.

«Ковпак дугайында бодала» деп кино үш сериядан тургустунган. Партизан отрядының тыптып келгенин «Аргада одаглар», Украинаның оң тазаы арнынге маадырлыг походтарның дугайын «Эрес-маадырлыг оруктуң базынары» база соолгу тулчуушкуннарны «Карпаттың рейдиан» деп фильмнер тоожуп турар.

Алдарлыг маадыр Ковпактың дугайында бо кино аныяк оолдар, кыстарга болгаш өскелерге-даа улуг ниижиндикчи утка-шынарлыг.

ЧУРУКТА: «Аргада одаглар» деп фильмден көргүзүү. Мурнуку одуругда Ковпактың (солагай талазында) ролюнда Украин ССР-ниң алдарлыг артизи Константин Степанков болгаш автоматчылар баштайынуунуң командирииң ролюнда артист Михаил Голубович оларның ойнап турары.

Ю. МОСЕНЖНИКТИҢ фотозу.

ТАЙБЫҢ ИШТИН ДАЙЫНЧЫЗЫ

Амур. 1938 чылдан бээр 1944 чыла чедир аңаа Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаарын карак оргу дег камгалаан, бистиң кызыгаарывысче каа туразы-биле шуургуй кирип турган дайзыннарга удур эрес-дидим, бижит тура-соруктуг демисежириигге Иван Иванович Ещенко идепкейлиг киржишкен.

— Иван Иванович, үр үеде хөй чылдарның дургузунда кызыгааржы болуп тургандыр силер. Ынчаарга кызыгааржы болгаш фронтучу амыдыралыңардан чүнү чугаалап болур силер?—деп оон айтырдым.

— Ынчан үе берге турган. Амур девискээри дээрге, тайга-сын бүргээн чер-ле болгай. Ынчангаш карацгылай бээрге чүү-даа көстүр аргажок апаар. Шургуп кирген дайзыннарны кедеп тургаш, холга киирип алыры карацгы эзим иштп черге ыңдыг-ла белеп эвес. Хамыктың мурнунда серемчилелдиг, каргаа көскү, кулаа дыңнангыр, думчуу чыткыр болурунда. Янзы-бүрү чепсектиг, түскай даалгалыг кызыгаар үреңчилери-биле сегиржип алгаш, оларны тудуп ап-даа турдувус. Ылаңгыя 1942—1943 чылдарда дүн-хүн, уйгу-чыдын чокка таңныылдап турдувус. Кызыгааржылар дайын доозулгуже чедир эрес туржуп, маадырлыг чоруун көргүскенер. Бистиң турганыныс заставаның хөй-хөй дайынчылары кызыгаар үреңчилери-биле коргуп чок эрес-дидим демисешкенин дээш Совет Эвилелиниң дайынчы орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткылаан.

— Силерниң сеткил-сагыжыңарга уттулгурбас кылдыр артып калган кандыг-бир таварылгадан сонуургадыр көрүнөрем?— дээримге, ол мынча диди:

— Кызыгаар камгалакчызы кижи болунуң албан хүлээлге эритирип турар заставазының девискээринде бүгүле чүвени беп салаазы дег билген турар болгай. Бир-де катап дангаар эртен үер кыры безин чырыванда аттыг, истээр ыт эдертип алгаш хайгыылчылап чорумда, хенертен ыдым тура дүшкеш, кулактарын ол-бо талазынче сүүреңнедип, ыңай бээр көрүледи. «Чүвени канчаш билир» деэн бодал бажымга ол дораан чык-ла деэн. Карааным ыңай-бээр хайгаарап көргүледим. Чүве-даа көзүлбеди. Оске черден кижи келген чадавас боор. Ыт кижиден артык думчуу чыткыр, чүве эндевес болгай. Ыт кайнаар угдут эәрип маңнап каар эвес эки хайгаарап оон чыдып калбайн, оон соондан ис кезип шеңеп көөр-дүр деп иштимде шинтпирледим.

Ытты эдертип алгаш демги сезинчиг черимге экжеп салыптарымга ыт кезек када чыт тыртып туруп-туруп, оң талакы карацгы аъргаже утлаап халып ыңай-ла болду. Элээн ырадыр маңнап-маңнап, ээрип чоруй ыңы чиде берди. Ыдым сураг. Дүвүреп эгеледим. Чээрби минута эрткенде ыдым бо халып ор. Артында дериде бергеи. Ырак чорааны илдең. Чүвенин уг-шинин бодап көөрүмге бир-ле черден кызыгаар үреңчиин келтеш, дедир дезиикеи хевирлиг. Дүн ортузу хиреде, аът кулаа көзүлбес карацгыда шимээн-даап үвдүрбейн аппар кедеп чыдыр мен. Хенертен ыяш дыыпт дээнин дыңнай тыртып ыгдым. Даар актай бергеиде мурнумда бир-ле чүвенин карааш дээнин эскерип кагдым. Бөөмүү адарынга белеткеп алгаш, дыңнаалаарымга, чадас кижиниң тоожудыр баскан даажы мырыңай чаныымда.

— Тур! Ходуң кодур!— — деп, оске алтырдым. Ол кижи ийи ходуң өрү тудурутту. Чүвени канчаш билир, сестип, ооргазынга боом аксыны үстүрүп алгаш, заставаже утлаап баштым. Удатпаанда аттар эдерткен кезек өөрүм — кызыгааржылар ракета аткан черимге бо келдилер. Таңныыл черинге кызыгаар үреңчиин хүлээдип бергеш, дыштанып алыр деэш чоруй бардым. Эртенинде хелемечилер келдиртип алгаш байысаап көөрүүтске, түскай чажыт даалгалыг кызыгаар үреп келген, саттынмачы дайзын болган.

...Кызыгаарны амы-тыны дег камгалап турган Иван Иванович Ещенко республиканың Совхозтарының бүдүүрүлге каттыжышкынының кадрлар кылдаанның начальнигна апарган. Ол 1938 чылдан 1956 чыла чедир кызыгаар шеригниң хүлээлгезинге албан эртирбишаан, аныяк кызыгааржыларны өөредип, ажылдап турган. Кызыгаар шугумунга база Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде оон эрес-маадырлыг чоруун Совет чаяк бедик үнелеп көргеш, дайынчы Кызыл сыдыс орден-биле болгаш медальдарбиле шаңнаан. Солдат каяладаа солдат дээр болгай. Иван Иванович амгы үеде өөйүң күш-ажылдың база-ла дайынчызы болуп ажылдап чоруур.

А. ДЫРТЫЫ-ООЛ.

Даңгаар эртен чүве. Чер чаа-ла чырып олурганы ол. Удаан шөрүглөр кидин-ие дүш дүшеп, тамчыктыг удуп чытканнар. Хеп хенертен демүрныйның: — Туруңар! Дүвүрээзин дээн үнү дыңналган.

Уйгу-даа чаштаам. Шөрүглөр тура халыышкаш, идин-хевин кетнеш, бооларын түс-туста алгаш, машинада олурупту-лар. Шак ынчаар-ла Төрээн чуртунуң мурнунга ооллар шериг хүлээлгезин эртирип турарлар.

ЧУРУКТА: Н шериг кезээ дайынчы дүвүрээзин үезинде.

А. НЕВОЛИННИҢ тырттырган чуруу.

Октябрь революциязының болеткелиниң үезинде-де бистин күрүне тургузуувусту федеративтиг (эвилелдиг) болдурарының ленинчи ыяазы чарлаттынган. Ол ыяа амыдыралга база Октябрь революциязының соонда бөгүнүп эгелээн. Россиянын национал девискээрлериниң ажылчы чон массалары Советтер кылдыр каттыжаш, хосталгалыг демисеглиг идепкейлиг киржикчилери болу берген.

«Россия башка-башка республикалар кылдыр бызаралы, сандарай бээр деп, бисте бижиргеп турарлар бар-дыр. Оон кортаан херээнис чок. Тускайлаи республикалар чеже-даа болза, оон нарыпас бис. Бисте күрүне кыыгларының кайыыл эртери эрес, харын кандыг-даа нацияның бүргүзээн-биле демисежиринге бүгү нацияларның ажылчы чоннарының эвилелдиг болган турары эрежок чүгүлээ» — деп, В. И. Ленин демдеглээн.

Чүгле Россия пролетариалының үлүртүлгазы-биле, национал девискээрлериниң ажылчы массалары-биле оон социалистиг эвилелиге үнезээлөш, чүгле интернационалчы Совет эрге-чагырганың үнелелгезинин түзелиинде авиедежир каттыжышкын чедип алдынган турун болур деп чүвени Октябрь революциязының баштайгы айларында-ла национал девискээрлерге күрүне тургузуушкунуун база Совет эрге-чагырга дээш демисеглиг дүржүлгазы кортускен.

ССРЭ-ге социалистиг тургузуушкун-биле каңсырлаштыр улус массаларының политиктиг медерели, идепкейи кайгамчык дүрген белээн, улустарның национал күрүне амыдыралы улам сайзыраан.

Ам ССРЭ-де эки тура-биле каттышкан, ден эргелиг 15 эвилелдешкен республика, 8 автономнуг область болгаш 10 национал округ бөгүүп турар.

Совет күрүне улустарның национал сайзыралының болгаш социалистиг хөгжүлдезинин, оларның акы-дүнма найыралының быжыкпаныш, чайтылыш чок чоокшулашкаының түзелиинде тургустунган.

Эрткен үеде хожуданган чораан нацнялар болгаш улустар сайзырангай нацияларның акы-дүнма дузаламчызынга далнгаш, бүгү совет улус-биле кады социализмнин тиилелгезин чедип алган. Олар ам социализмден коммунизмче шилчиирин чедиишкиннг бөгүүдүрып турар.

Бүгү совет республикалар бедик сайзырангай үлетпүрүү, механизастаттынган социалистиг кодээ ажыл-агыйны шагдала тургузуп алган. ССРЭ-ниң бүгү улустары ажылчын ангылыг, колхозчу тараачынның болгаш интеллигенциязы. Оон база бир чижээ Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика болур. Маньчжур хаанныңарның, моол болгаш тыва ноянныңарның тываларны кадыг дерзин дарлап, мөлчүп келгениниң түнелинде олардың амыдыралы аар-берге чораан деп чүвени демдеглээр херек.

«Тывалар шынап-ла чоорту кырлып төнеринден чайлавас байдалдыг апарган» — деп, 1910 чылда Тывага чораан англи-буржуаз эртемден Карутере бижээн.

Тывага шүүн школалар, эмнелге черлери, культура одаглары, национал бижик безин турбаан. Тыва чүс-чүс чылдар дургузунда ындыг амыдыралдыг чораан.

Совет эрге-чагырганың чылдарынын дургузунда тыва улустуң культуразы ёзулуг чечектелген. Ам чүгле оон чонунуң бижик билбес чоруун бүрүн узуткаан эвес, харын школаларның эмнелге болгаш культура-чыдыышкын черлериниң четкизи чылдынна улам калбарып турар.

Эртем, литература болгаш уран чүүл кайгамчык хөгжээн. Тывага 20 чылдар үезинде ийи-ле эмчи турган. Ам оон эмчилери чартык мундан оранчок ажыг. Чонувустуң 10 мун кижизинге онаажыр студентилериниң саны 200 ажыг.

Экономиканы, культураны бүгү хемчегзер-биле хөгжүлүп турарының ачызында ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалы чайгылыш чок өзүп турар.

Тыва ажылчын ангының, колхозчу тараачын чоннуң, күш-ажылчы интеллигенциязын кайгамчыктыг кадрларын, эртемденнерни, чогаалчыларны, талантылыг артистерни, эмчилерни болгаш оон-даа өскелерни кижизиткен. Эртемденнер Аранчын, Арагачы, Калзан, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Лопсанчап, Янчат, Чола, башкы Тамдын-оол болгаш оон-даа өскелериниң ат-сураа республикага нептерээн.

Тыва хөй национадлыг Совет күрүнениң чечектелген булуннарының бирээзи болуп берген. Күрүненин материал-техниктиг улуг дузаламчызы чүс-чүс чылдар дургузунда уламнып чораан хожудаашкынны чедиишкиниит ажып эртер, экономиканы, культураны болгаш амыдырал-чурттагаиы социалистиг ёзу-биле шалыпкын сайзырадыр арганы Совет Эвилелиниин ан аныяк республиказынга берген.

Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый дайын сеңдүүне чылдарда шапкын хөгжээн. Ам республикада он чыл школазын доозар бүгү-ниитии өөредилгени чедиишкиннит бөгүүдүрып турар.

Республикага 1945 чылда 123 ниити өөредилге школазы турган. 1972 чылда оларның саны 159 четкен, өөреникчиларының саны 56 мун кижи ажып турар.

Эмнелге черлериниң калбак четкизи тургустунган. Эмчилерниң саны 1945 чылда 26 турган, амгы үеде бистеде 577 дээди, 1900 ажыг ортумак эртемниг эмчилер ажылдап турар. Тываның улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылдап турар дээди эртемниглерниң саны барык беш мун, ортумак эртемниглер — он мун хире бижи чедип турар.

Бодунуң национал бижии безин чок, хожудангай чораан Тыва экономика болуп культура хөгжүлдезинге кайгамчык үлүг чедиишкиннерни төөгүүлүг кыска хугусаа дургузунда эдии алгаш, бүрүнү-биле бижик бижир чоннуг, аграр-үлетпүрүг республика болу берген.

Тывага Совет эрге-чагырга чылдарының дургузунда барык 30 мун өөреникчи турар 157 школаны ажыглаага киирген. Кадык камгалалының, культура черлериниң, коммунал ажыл-агыйның болгаш амыдырал хандырылгазының үүдүлары калбарган. Республикага номнар, солуннар болгаш журналдар үнүрери назык шалыпкын темпилерлиг апарган.

Бисте марксизчи-ленинчи идеология, совет интернационализм, улустарның пайыралы бадыткаттынган болгаш чечектелип турарь Ленин орденнит, чечектелген Совет Тываның келир үези кайгамчыктыг — коммунизмнин чырык чаагай бедиктеринче Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының үлүртүлгазы-биле бүүдүрелдиг бурунгаарлап турар.

А. ХОВАЛЫГ.
«Билиг» институлелиниң мөңгүүнү.

Партийжи амыдырал

ДААЛГАЛАР ИНИЦИАТИВАНЫ КАЛБАРТЫР

ТОСКУ беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында Бай-Тайга районнуң чылғы чоннары чогаадыкчы улуг ажыл-херектерни бүдүрүп ажылдап, чурттап турар. Амгы үеде оларның мүженишкинневри болгаш тура-соруу планнарны болгаш хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседирери дээш демиселдиг шинтпирлиг участоктарында моңгелттингеп. Бо чылын район күрүнеге 1700 тонна эттиг, 380 тонна сүттүг, 196 тонна дүктүг болгаш 120 тонна тараапы садар ужурлуг.

Социалистиг хүлээдгени күүседирининг кол түүлү болза салдынган сорулгаларны шинтпирлээринге коллективтерниң авангарды парторганизациялардың ролюн улам бедидери болур деп, СЭКП райкому санап турар. Шүчаарга ол дээрге коммунистерниң идепкейин ам-даа улам калбартыр, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга оларның мурнакчы ролюн хандырар дээш олдур. Партийжи даалгалар коммунистерни кижизидери чугула ужур-дузалыг.

Райодда ам партинның 20 ээ организациязы бар. Олар СЭКП-виң 550 ажыг кежигүнерин болгаш кежигүнге кандидаттарны каттыштырып турар. Бир эвес бистер коммунист бүрүзү кажан кезээде, каяа-даа ленинчи партияның кежигүнүнүң бедик адын талептиг эдилээр, олар шуптузу-ла политиктиг идепкейлиг болган турар кылдыр ажыл-херекти шүчаар тургузар болзувусса, районнуң ажылчы чоннары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг шинтпирлээр апаар.

Кайы-бир парторганизацияның түгле дыңзызында кирип турар, оон хүн бүрүде ажыл, амыдыралынга херек кырында кириппес кежигүн бистин партиявыска таарышпас. Чамдык кежигүнner масса ортузунга кандыг-даа ажыл-херекке түткүлдүг хамыпаар, а өскелери ону ковчуг чиик көөр байдалды болдурбас херек. «Бүгү ажыл-херекке боттарын көргүзеер болгаш ону калбартыр бүгү арганы кежигүннерниң шуптузунга бээр» деп, В. И. Ленининиң онзалап демдеглээни ыңкаш, партия организациялары ооң ажылынга бүгү коммунистер кириштикеп турар кылдыр байдалды шүчаар тургузар херек.

КОММУНИСТЕРНИ идепкейлиг болгаш ажыл-херекчи шынарларга кижизидеря даалгаларны оларның күүседиги турарын дээштинг кылдыр контроль даарындан, ажаа шыңгыы негелдени тургузарындан чедиишкинниг чоруттувар. Парторганизация секретарларының бюро кежигүннериниң коммунистер-биле доктаамал беседалары, политиктиг үелдерге олуружуру, ону сайгарып көөру ындыг контрольдуң бир хевири деп санап турар бис.

Партияның бүгү организациялары эрткен чылын болгаш бо чылын пропагандистерниң болгаш агитаторларның ажылын чугаалашкан, партийжи даалгаларны күүседир турарының талазы-биле коммунистерниң дыңзыдыгдарын алган. Шүчаангаш хуралдарга коммунистерниң отчёттары контрольдуң эң дээштинг хевири дээрзинге бүгүрээн бис. Чамдык чижектерни көрөөл. «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында коммунист Сергей Амырбиде мурнунда хуралдарга санал бербес, идепкей чок деп санадып чораан. Ону улусчу контроль болүүнүң составына соңгаап, эп-ёөрү ажаа дузалаан соонда ол идепкейлиг контролерларның бирээзин апарган. А эрткен чылын ажаа улусчу контрольдуң бөлүүн удуртуруун бүзүрээн.

«Мурнакчы» колхозтуң механизатору А. Х. Сүрүң элээн каш чыдарда политинформаторлап, партбюро кежигүнүне соңгудуп келген. Ол ам колхоз даргазынга соңгуткан. «Тээли» совхозтуң саанчызы Иргит Сарыг-Тараа Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында парторганизацияның секретарынга соңгуткан. Олар шупту-ла политиктиг болгаш идепкейлиг дадыгышкынның школазын эртип, партия организацияларынга даалгаларны идепкейлиг күүседип келгеннер.

ДААЛГАЛАРНЫ хуваарынга партбөлүктер улуг рольду ойнаар. Парткомнарга бодаарга олар коммунистерниң шуут-ла ажылдап турар черлеринде болгаш кижи бүрүзүнүң даалганы канчаар күүседип турарын хынаарда база эптиг боол турар. Ол дутайын «Тээли» совхозтуң хойжу бригадаларындан көрүп болур, оларда даалгаларны бүгү коммунистер күүседип турар. Ол болза беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында боттарының хүлээлгезин күүседиринче хойжуларның кужүн мобилизастап турар.

Партийжи даалганы берип турарының практиказының хынаалдазын 1972 чылда СЭКП райкому чоруткан. Ажаа холбаштыр «Сээң партийжи даалганың» деп анкетаны кылган. Ооң сорулгазы түл дизе, коммунистерниң харыысалгазын болгаш идепкейин бедидерияның бо чугула хевирин база аргазын партия эге организацияларының ажылдап турарын, партийжи даалганы оларның аразынга кайы хире тодаргай сорулгалыг, билдилиг таарыштыр хуваарының тодарадыры турган.

Анкетага 17 организациядан 264 коммунист харыны бергеп. «Кара-Хөл», «Мурнакчы» колхозтарда, Кызыл-Даг ортумак школазында парторганизацияларының шупту коммунистери партийжи даалгалыг болгаш ооң күүселдезининг дугайын хуралдарга информастап, дыңнадып

ПИОНЕРЖИ ЧАЙ

ОЙМАККА БАЙЫРЛАЛ

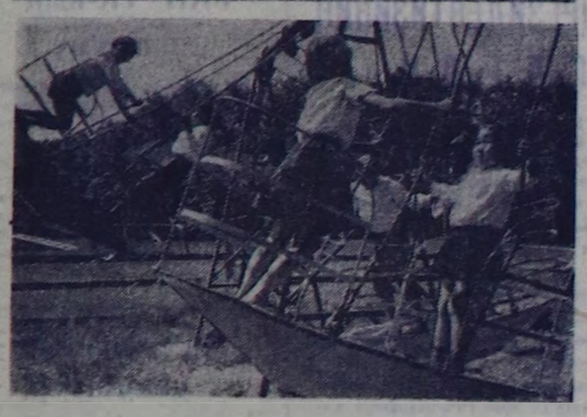

Каа-Хемниң кыдында чыгыр ногаан бүрүлер-биле шиметтинген бедик теректерде хектиң ыдыкның үнү чаңгыланып тур. Оът-сигови четчележип, аныраң чечектер салгалыңнаан оймактарны кежип ээривиске, ыяштар аразында бажыңнар кестүп келгя. Кырында кежир херген кызыл пеште: «Кирип моорлаңар!» деп бижиктинг херимниң ажыңнде киргеш, кыдыгларында чадан ыяштар тараан, бистиң чүртүүн маадыр пионерлериниң портретгерин аскылаан оруктап чорүп ор бис.

Бажыңнар чанында, ногаан үнүштер аразында, ойнаар шөлдерде кызыл галстуктар кажарааннаан, урутларның хөглүг-омак ыыт-шимээни чангыланып турду.

Бо болза чырыдышкын, дээди школа болгаш эртем черлериниң ажылдакчыларының профвывилет обкомунуң Кызыл тоогунда Ю. Гагарин аттыг пионер лагери-дир.

Мында республиканың бүтү-де районнарындан келген 200 ажыг урутлар бирги сезонда дыштанып турар. Оларның аргазинде чап-чаа сеппеп, будаан удуур корпустар, эки деритинген дептем столовая, ногаан театр, библиотека, кызыл-булун, ойнаар шөлүтештер, стадион болгаш өске-даа таарымчалыг үүлдер бар. Бо чылын лагерьниң коллективин Кызылда № 2 школаның башкызы, бот-тывынгыр композитор А. Танов удуртуп турар. Лагерь кижилидикчи башкылар, пионер вожатыйлары болгаш өске-даа кадрлар-биле хандыртынган. Онда Сарыг-Сепкиң № 2 школазының башкызы И Достай, Берт-Даг школазының башкызы В. Сүге-Маадыр ышкаш дүржүлгалыг башкылар ажылдап турар. А Кызылдың № 4 школазының аныяк башкызы В. Костырева пионериниң улуг вожатыйынга томуйлаткан. Аңаа дузалап, отряд вожатыйларынга ажыдаары-биле Кызылда башкы институдунуң студентилери болгаш башкы училищеэзиниң сургуулдары чедип келген. Кижилидикчилер база вожатыйлар пионерлер-биле ай дургузунда чорулар ажылдарның планнарын тургускан, бирги хүнден эгелээш, оларны боттандырып киришкеп. Чүрттээр бажыңнарны түстүг отрядтарга үлегилээп. Отрядтар аразында социалистиг чарыштыг, бот-тывынгыр уран үүлгө, туристиг походтарга, спортчу маргылдаалар-га, ооннарга болгаш бот-хандырылга талазы-биле кайы отрядтың пионерлери кандыг чедишкиннерлиг болганын неделя саныда түнээр кылыр доктаатка. Ынчангаш лагерьде пионерлер баштайгы хүннерден-не солуп, көренишпиг, ынытиго ажыктыг ажыл-херектерже дүжүүп, идепкейлиг дыштанылгаже киришкен.

Бо лагерьде республиканың кайы-даа булуңнарындан келген уруглар бар. Чижээ, 4-кү отрядта Чербинниң школа-интернадындан, Тандының Кочетово болгаш Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксы школаларындан келген пионерлер бар. Олар боттарының отрядының командирлеринге Чербиден келген Володя Иванов ту сонгуп алганнар. Онда пионерлер колдуунда-да эрткен өөредилге чылын «дөрт», «беш» демдектер-биле доскулаай. Чижээ, Мугур-Аксы школазының 7-ги класзың эки доскан Мерген-оол Салчак дижик. Оон аңаа школада аштакчылап, а ачазы колхозта кадарчылап ажылдап турар. Мерген-оол боду тергиин өөренгиринден ангыда, школаның хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржинп турган.

Оң-ла 4-кү отрядтың урулларының чүрттап турар бир өрээлинге бардывыс. Онда Каа-Хемниң Сарыг-Сепкөв, Тандының Кочетово база Бай-Хаактан, Улуг-Хемниң Чодураадан, Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксыдан келген орус, тыва он бирии урутлар эпнайыралдыг чүрттап турар болду.

Чайгы хүн довуүчүктей берген. Пионержи горнинуң хөглүг үнү урутларны лагерьлин төп шөлүнче чалай берген. Ак хөйленнерлиг, кызыл галстуктарлыг пионерлер отрядтар айгы-биле чыскаалыпкан. Ногаан оймакка байырлал эгелээн. Улуг вожатый В. Костырева отрядтарның рапорттарын хүлээп алган, лагерьниң начальнигы А. Тановка илеткеди.

Горнинуң, барабаннарның болгаш баянның чиргилеткен үүлгеген-биле пионер Алёша Салчак лагерьниң тугун коллуун үндүрген. Оон соонда лагерьниң начальнигы болган келген аалчылар бо чылын бирги сезонунуң ажыттынганы-биле хоолаштыр пионерлерге бабыр чедирип, эки дыштанып, канналып дадыгарын күзээннер.

Чырык имир дүжүп келген. Каа-Хемниң кыдында оймакка кыпыскан олагның чалбыжы дээрже дүндүүштелип, чоок-кавында чырыдыкан. Отрядтарның боттывынгыр «артистеринин» концерттери, оюн-тоглаалар кежээки арыгга чангыланып турган.

Республиканың хөй пионер лагерьлериниң бирээзи, — Ю. А. Гагарин аттыг пионер лагери — 1973 чылдың чайгы сезонун эгелээн.

Б. ОНДАР.

ЧУРУКТАРДА: 1. Дөртку отрядтың бир звенозу лагерьниң төп шөлүнде. 2. Ногаан шыкка номчулга. 3. Арыг агаар тыныш, аяттыныш турда, амыр-ла!

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

Тыванның херээженнериниң

VII съездизинге уткуштур

АЖЫЛ-ХЕРЕКЧИ БАЙДАЛГА

Бай-Тайга районнуң херээженнер конференциязы организастыг болгаш бедик деңнелге ажыл-херекчи байдалга эрткен. «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш районнуң херээженнериниң соруглалары» деп илеткелди аңаа партия райкомунуң херээженнер ортулугга ажыл чорудар киллдилиниң эргелекчизи О. М. Орус-оол кылган. Районнуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң хөгжүлезинде херээженнериниң киирген улуу улуг дээрзин илеткелчи болгаш санал берген эштер демдеглээн.

Конференцияның делегаттары СЭКП ТК-ның апрель (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин ынаа-биле деткип. СЭКП ТК-ның делегейге чайыңны быжыглаар дээш чорудуп турар шудургу ажыл-чорудулгазың ынаа-биле чүүлүгзүнүп, партия ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин аажок улуг ачы-хавыяазың сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн.

Районнуң ажылчы чонунуң база оон иштинде херээженнериниң киирип турар күш-ажылчы салыышкынының ачызында эрткен юбилейлиг чылда-даа база бо чылдың баштайгы чартыынга-даа район чамдык эки түнелдерни челип алган.

«Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазы, ында кол ажылды кылып турар херээжен чон боттарын сырый каттышкан коллектив кылдыр көргүскен. Ферма эрткен чылын төрүүр 100 инекке онаштыр 92 бызаанны камгалап алган. Оон ынай сүттү будуреринин планын 102.4 хуу, садарыныш—102.9 хуу күүсеткен. Бо чылдың баштайгы чартыында көргүзүг база багай эвес, күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын чер-чер Советтерниге сонгулда хүнүнде күүседишкен. Ол ферма саанчыларының политиктиг болгаш ажыл мергежилиниң талазы-биле өөредилгези база организастаттынган. Коллектив Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазынга дүржүлга солчуушкуну кылып. аалдап чораан болгаш аңаа боттарының концертин көргүскеш келген.

Районда херээженнериниң ыка хөйү мал ажылынга. Оларның иштинде чыл бүрүзе бедик көргүзүгтү чедип ап турарлар хөй. Оларга Салчак Сержи, Маных Хертек («Мурнакчы» колхоз), Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үрүзе Кандан, Сандуу Хереллаа, Чүлдүм Мапзырыкчы. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады И. Долган, («Тээли» совхоз), Сыынак Байырмаа, Иргит Седенмаа, Бичия-Уруг Араптан («Кара-Хөл» колхоз), Иргит Алдай, Багдыр Хөпеек, И. Адаш («Бай-Тал» совхоз) хамаажыр.

«Мурнакчы» колхозтуң херээженнериниң хлеб быжырар мергежизге өөренгеш, аныяктарны олче хандыып турары база «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының херээженнери күш-ажылдың болгаш амыдырал-чуртталганың культураның бедидеринге районнуң херээжен чонун кыйгырган. идепкейлиг ажылдап турарын демдеглеэге чогуур. Ол-ла совхозтуң Кызыл-Даг, Найырал салбырларында, «Бай-Тал» совхозтуң төвүнде херээженнер чөвүлелдерин «Малчын ег-бүлезинин бедик культураны дээш» ателээжикиниң бүгү черлерге деткээн.

Бир өөрүнчүг чүве болза, күш-ажылчы херээженнер В. И. Ленининиң намдарын болгаш өске-даа темаларның талазы-биле политиктиг өөредилгеге күзеп-чүткүлү-биле киржип турары болур. Олар СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалларын база ССРЭ-ниң 50 чыл ооюнуң байырлалының документилерин улуг сонгургал-биле өөренип турар.

Херээженнер районнуң улуг ажыл-агыйының база культура тургузуушкунунуң бүгү-ле адырларында ажылдап турарлар. Оларның иштинде шудургу ажылдап турар кижилер база хөй. Оларга башкылар Салчак Дойтаң, Иргит Сайлык, Чедер-оол Салчак, Сырга Агындай, Араптан Бичия, эмчилер Л. Булатова, В. Ооржак, С. Монгуш, С. Алдын-кыс болгаш оон-даа өске хөй-хөй кижилер хамаажыр.

Районнуң херээженнер конференциязының ажылынга чарыштыг Барыын-Хемчик районнуң херээженнериниң төлээлекчилери база киришкен. Оларны СЭКП райкомунуң ийиги секретары эш К. Ак-кыс баштап келген, оон-биле катай Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры башкы С. С. Тамдын-оол база чораан.

Конференцияга уран-шевер кылыгларның делегтелгелин организастаан.

Х. ШОЙГУ,
районнуң херээженнер чөвүлелиниң немегүүну.

«Москвичилер» көвүдеп турар

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедишкиннериниң делегтелгезиниң Кол комитеди чиик автомашиналарның чаа хевирлерин ажылдап кылганы дээш, Ижевскиниң автозаводунуң белүк конструкторларының алдын болгаш монгун медальдар-биле шаннаан.

«ИЖ-Ралли», «Иж-2715», «Иж-Комбн» дээр хевирнин биче литраждыг автомашиналары «Москвичилерниң» өг-бүлезин чоокта чаа көвүдеткеннер.

«Москвичиниң» спортчу хевири—«Иж-Ралли» болза автомашиналар-биле чүгүртүп маргылдаа кылырларга эки биллингир болгаш олар ону мактап, ажыглап турарлар. Оон конструкциязының идегелдин дээш, ону ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-зының бирги черге-нин диплому-биле демдеглээн. «Иж-Ралли-биле» Бүгүзавилел болгаш делегей талазы-биле маргылдааларга кол шанналарны ап тургулаан.

Амгы үеде заводтуң будуруп үндүрүп турары «Иж-2715» дээр машиналар аажок шимченгир, ээлдек болгаш арги конструкциянын фургоннарын ол солаан. Оон кузовун алгыткан—ол бедик болгаш делгем болу берген. Ол чорук ажылчыннарның күш-ажылын чиигедир, транспорт ажылдары кылып турда оон аңаа туруп бээрин кызырган.

Бо чылын чаа 35 мүн автомобиль-фургоннарны салыгның, амыдырал хандырылгазының болгаш коммунал ажыл-агыйының будурулгелери алырлар.

Автозаводтуң чаа машиналарының аразында —«Иж-Комбн» дээр машина бар. Амдыызында оон чүгле баштайгыларын чыып эштээн. Ынчалзаза чылдың төнчүзүнге чедир үш мүн ыңдыг машиналар чүрттүн оруктарынга көстүп келирлер.

«Москвич-412» биле деңнээргө, бо чаа хевирде салонну эвээн делгем. беш ажыктиг, ыыштыы хевирни база өскерткен. Ыңдыг машиналарны аныяктарга эвээш эвес солун чүүлдер бар, чүл дээрге мурнуу чарыында кижи олурар черлерин аңдара тыртып ап турар. ынчангаш ону удуур орун ышкаш кылдыр таарыштырып ап чоруур. ынчангаш үр үе иштинде туристеп чорууругга оң аажок таарымчалыг. Агаар замчыылгазын база ында экижиткен. салонну олары улам таарымчалыг апарган. ынчангаш кандыг-даа орукка. агаар-бойдустуң изигсоок—кандыг-даа байдалынга ону ажыглаары эптиг.

(СЭТА-ның корр.).

Экзаменнер чоруп тур

БАШКЫ ИНСТИТУДУНДА

Бызыла күрүнеэнин башкы институдунуң филология факультединде семестр экзаменнери эгелээн. 3-кү курстуң студентилери орус дыл башкылаарының методикасынга экзаменнин чедишкиннинг дүжаагаан. Ол курстуң ушку болуунуң студентилери XIX чүс чылдың орус литературазынга (башкызы А. С. Мауревская) экзаменнин чүгле «эки» болгаш «кончуг эки» демдектерге дүжаагаан. Ылангыя Светлана Анай-оолдуң, Надежда Тембирелдиң харыылары өөренгеп чүүлдерни хамаарып турар.

В. КОЛЬЧИКОВА.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКУМУНДА

Техникумнуң башкыларында болгаш сургуулдарында иштер ле эгелээн: кайы-даа салбырларда семестр экзаменнери чоруп турар.

Механизация салбырының ушку курсаунуң сургуулдары «Трактор-болгаш автомобильдер» деп артемге кончуг эки билингирин көргүскен. Чижээ, А. Юшков, А. Городецкий, С. Илам оларның теориязы шырак биллиэн, ону практикага ажылдаарынга мергежилиин черле мактанчыг болган.

Ветеринария салбырының 3-кү курсчулары. ылангыя А. Монгуш, Г. Монгуш, М. Межекей, Р. Чысыма, К. Хертек бүгү экзаменнерни чедишкиннин-биле дүжаагаан. Ам олар республиканың анги-анги совхозтарынче будурузге практикага артиперея-биле чорушкан.

Техникумнуң бухгалтериа салбырының 3-кү курсузунуң сургуулдары курс экзаменнерин бүрүн дүжаагаш, курсуне шылгалдазынга белеткенин турар.

Г. БАРАБАНОВ.

Мөге А. Шойдуктуң чедишкини.

Майда Таганрог хоорайга хостуг хүреш талазы-биле «Бүревестник» эки тура спорт ниитилелиниң Төп Чөвүлелиниң бирги черн дээш маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа Хабаровскиниң күш-культура институдунуң студентизи. ССРЭ-ниң спорт мастери Александр Шойдук 48 килограмм чедир деңгеге хүрешкеш, чемпион атты алгаш. алдын медаль-биле шаннаткан.

Оон соонда Минек хоорайга ол хүрешкен. Аңаа студентилернин Бүгү-делегей Универсиадазынга киржир спортчуларны шилип алырының талазы-биле студентилерин Бүгү-эвилел оюнарының болган. Бо маргылдаага А. Шойдук ийиги черни эвилеэн. Бирги черни ССРЭ-ниң спорт мастери. каш катап делегей маргылдаазынга киржип. шаннаглыг черлерни ап келген Аслан Плиев (Красноярск) алган. Бо дүржүлгалыг мөге-биле Александр хайым хүрешкен.

Тыва чүрттүг Александр Шойдук Совет Эвилелиниң бирги черн дээш болуп хостуг хүреш маргылдаазынга киржир аргаан алган. Ол бо айның 21—25 хүннеринде Красноярск хоорайга болуп эрткер.

«Бүревестниктин» Төп Чөвүлелиниң ССРЭ-ниң чемпионазынга киржир шилиглек командазын олимпий оюнарының үш дакпыр чемпиону, амгы үеде тренер Александр Медведь белеткеп турар.

(Бистиң мөрр.).

Бөрзектээшкин

Мөңгүн-Тайга районнуң девискээринде бо чылын бөрү өлбөк, малчыннарга амырыш бербестээн. Оны узуткаар талазы-биле демисел база күштелген. «Малчын» колхозтуң малчыннары Салчак Калдар, Кара-Сал Шырап олар чоокта чаа тос бөрзекти узуткаан.

Мугур хемнин Мөңгүннүүт-Өдек девискээринден олар бөрү аглап чоруткаш, 6 кыс, 3 эр бөрзекти үүгүрүлеп кырып алган. Анчы малчыннарның шак ыыкыг тывыжы районнуң өске-даа черлеринде хөй илереп турар.

А. БЕГЗИ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 21-ДЕ

МОСКВАДАН

18.00—Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 19.00—Өдүрт телеөргүүлүг. Балет артистериниң Москваға ийиги делегей конкурузу. 3-кү маргылдаа.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер. 20.10—«Чедер черн—Сургут». Телефильм. 20.25—«Бистиң планетавыс». Дамчыдылга. 20.55—«Оокда хоорай». Документалдыг фильм. 21.15—Телемедээлер. 21.30—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.35—«Североиая» шахтаө. 3-кү дамчыдылга. 22.05—Концерт. 22.25—«Ye». Информастыг программа. Эш Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 23.25—01.15 — Өдүрт телеөргүүлүг. Футбол талазы-биле эш-хуузунуң үүгүраажылгазы — ССРЭ — Бразилия.

Агаар

Кызылдың агаар станцилазының медээзин өлүтаар алырга, бөгүн республикага будуттаар, чамдык черлерге чаъс чаап, диңмираар. Чөөн утланышкынның хаттың дүргеин секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы эрткен дүне даглыг районнарга 9—12. өскелеринге 13—17 градус чылыг болган. Хүндүс агаарның температуразы даглыг черлерге 22—26 өскелеринге — 29—33 градус шиирр.

Кызылга булуттаар, чаъс чагбас. Чөөн утланышкынның хаттың дүргеин секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 15—17 градус чылыг болган, а хүндүс — 31—33 градус шиит болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Арбат болгаш Бубуннее кудумчуларының белдиринде» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чедиги ок» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Том Сойериң ужуралдары» 11.30, «Алдын хол-хавының рыцарьлары» (2 сериязы катаа) 17.30, «Үнүн чок киижи болгаш мнакшыла» 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Капитан Грантының уруглары» 10.40, 12.20, «Шагда-ла эртken хүннериниң херектери» 14.20, 16.30, 18.40, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Онтарио эриктериниң ужуралдары» 15.00, «Чардаштың кадыны» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

Бойдус булуңу

ЧЕРИНГЕ ЫНАКШЫЛ

Өскен, төрээн черинге кымдаа ынак. Ол—кижи бүрүзүнге эртим, чоок. Ынчангаш оны өрт, хатпын, сүгүнүн аймыынган камгалап, каракчал чоруур бис. Ынчалза-даа чамдык кижилерниң ээ-харыысалга, төөмга чок чоруунун түнелининде өрт бо-ла болу бээр дугайын бижикседим.

Бо таварылга болганнан бээр үр болбаан. Чаа-ла ийи неделя чедип тур. «Тес-Хем» совхозтуң девискээри болур У. Шынаанын Улуг-Оорут, Хараалыг-Хем болгаш Шыжыманың аразынга улуг өрт болган түве. Оны өжүреринге чүс ажыг кижи дөрт хүн иштинде үзүктел чок киришкен.

Чамдык үелерде бергелер тургулаан. Чер кадыр-берт, эзим-аърга шыргай бооп келирге, оон чаныынче чоокшуулаар аргажок апаар чүве чоруу. Чалбыраштың чадымыдаа аажок. ыш-буска чүү-даа көзүлбес апаар. Харын-даа кижи бергедей бээр таварылгалар турду. Ынчалза-даа кым-даа оон ойталап, дезин маңнаваан. Кижилер өртү өжүреринге аргаларын тайылбырлап чырыарын болгаш замчыларын хилеп турар бис.

М. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

Тожунуң Тоора-Хем суурдан 200 километр өрүлээрге. Бии-Хем лыка кызы апаар. Онда оон бир эриинден өскезинге чедир беш-ле метр. Хөй болгаш терең сүглуг хемнин ыңдыг бичиизинь көргеш, кижи болуунуң карактарынга бүзүревейн баар чыгыы. Онда хая-даштыг кашпал бар. Улуг-Хем оон кайы-даа талазындан оя-чире шаппайн, а ону дорт-ла чара шаап алган дег, улуг саарыгны тургузуп, дааш-шимээнниг агып бадып чыдар.

Красноярск чүртүүг чурукчу Тойво Васильевич Ринпель «Улуг-Хемнин төрүттүнгени» деп аттыг ажылын ол саарыгга чораап чүраан. Шынап-ла аңаа барып, ол саарыгны көргеп кижилер Улуг-Хемниң күчү-күжүн, оон кайын эгелээнин билип алыр. Ол —эриктериниң аърга-ыяштыг сугларып, бодунуң күш-шыдалын көргүскен чүве дег, чалым хаяларны, даштарны өйлеп-өйлеп часкап каап чыдар. Ынчалза-даа гранит үрелбес, бузулбас-даа. Ынчангаш чамдыкта чалымнарга деткен чалгыг он ажыг метр өрү окталы бээр.

Чалымнарга кызадып чыдар черинден узун оруун эгелеп, сүү чоорту көвүдеэе-көвүдеэе оожумнап. эриктери делгемчээш. Соңгу Доштуг океан кайы сеп дээш шуудунга кире берген, ол агып чыдар.

Ында, Игарка хоорайның эдээн аъланда, оон бир эриинден өскезин көзүлбес—ыыт делгем болгаш улуг. Агымы оожум, сүү терең апарган Енисей чоннуң ажыл-ижин бүдүрүүп, хүн-хүн чок бараан болуп, ажылдап турар.

В. ГУРКИН.

ХӨЛ КЫДЫНДА

Суглуг черлерни өөп чораап, хөл кыдынга арыг иштп-биле эдээн үр чоруп келзивис. Узаваанда бистин мурнувуска тайга эдээнин үнүүг. бат-чимизи бүргээн мугулдур чаттыла берген. Хөлдүң бир ужу ол-дур деп чүвени дораан-на тодаралып апкан бис. Хөлдүң чалгыглары ак көвүктү эриккө үндүр «кызуп», оожум бырланайның чыдырлар. А кызыы болгаш узун мугулдур сүү ыңдыг эвес: оон чалгыы оожум. билдирер-биллиртпес.

Мугулдурнуң өске талазы эриинде бызаалыг бүүр тур. Ол терең сигеннер шыпкан эриктн күлү баткаш. сугну сүзе берди. Оон оглу эрик кырында тур. Бичии болгаш, бүүрнүң быыгырганы ыыналды. Ол сугже бажын сукпаш, хөл кыдынын үнүжүн амданнанып члй берди. Бүүрнүң быязы эрик кырынга кезек кала ынай-бээр көрүп тура. неэнинн соонче баъып киргнти. Хенертен болук шет аразынан кээрген ужуп үнгеш, арга-арыгны бир былдыр эде каапты. Бүүр. меннеп бергени ол боор он. дораан-на эрик кырынче үне халыды. Оглу база оон чыда калбаан. Биче кала тура дүшкеш. баштарын сезигиг көдүргеш. танактарын барбаннаткылаап. хөлдүң ыңдында шыргай аъртa иштинче челип кире бердилер. Үзаваанда олар бистин дужувусга тааараш ыяштар аразынга сугну чоорту көвүдеэе-көвүдеэе оожумнап. эриктери делгемчээш. Соңгу Доштуг океан кайы сеп дээш шуудунга кире берген, ол агып чыдар.

Ында, Игарка хоорайның эдээн аъланда, оон бир эриинден өскезин көзүлбес—ыыт делгем болгаш улуг. Агымы оожум, сүү терең апарган Енисей чоннуң ажыл-ижин бүдүрүүп, хүн-хүн чок бараан болуп, ажылдап турар.

В. ГУРКИН.

Суглуг черлерни өөп чораап, хөл кыдынга арыг иштп-биле эдээн үр чоруп келзивис. Узаваанда бистин мурнувуска тайга эдээнин үнүүг. бат-чимизи бүргээн мугулдур чаттыла берген. Хөлдүң бир ужу ол-дур деп чүвени дораан-на тодаралып апкан бис. Хөлдүң чалгыглары ак көвүктү эриккө үндүр «кызуп», оожум бырланайның чыдырлар. А кызыы болгаш узун мугулдур сүү ыңдыг эвес: оон чалгыы оожум. билдирер-биллиртпес.

Мугулдурнуң өске талазы эриинде бызаалыг бүүр тур. Ол терең сигеннер шыпкан эриктн күлү баткаш. сугну сүзе берди. Оон оглу эрик кырында тур. Бичии болгаш, бүүрнүң быыгырганы ыыналды. Ол сугже бажын сукпаш, хөл кыдынын үнүжүн амданнанып члй берди. Бүүрнүң быязы эрик кырынга кезек кала ынай-бээр көрүп тура. неэнинн соонче баъып киргнти. Хенертен болук шет аразынан кээрген ужуп үнгеш, арга-арыгны бир былдыр эде каапты. Бүүр. меннеп бергени ол боор он. дораан-на эрик кырынче үне халыды. Оглу база оон чыда калбаан. Биче кала тура дүшкеш. баштарын сезигиг көдүргеш. танактарын барбаннаткылаап. хөлдүң ыңдында шыргай аъртa иштинче челип кире бердилер. Үзаваанда олар бистин дужувусга тааараш ыяштар аразынга

ол ийикпе азы түлевээнн ол ийикпе, бир-ле чүве оон дугун дезир дыран каан ышкаш болду. Бажы бичии, дурт-сыны чолдаксымаар, а буттарының улуу кончуг кылдыр ол көзүлдү. Кезек кала дураннап көрүп оргаш. туруп келзивис. Бөрү бистн эскерип калды. Ол дезип. маңнавады. Турган черинден бежеи метр кире ырай бергеш, бистин талавысче көрүндүр олуруп алды. Оон туруп келгеш. биче болгаш-ла хая көрүп каап. мугулдурнуң ыңдынче халаш чок шошкуп бар-чор. Ок-боо чок. фотоаппараттар болгаш дураннар-биле чепсегленген чүүс көргеш. амытынынга айыыл халдавазынга бүүрээни-де ол боор он.

В. ПОЛУХИН.

Кызыл хоорай.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу. бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда силизиниң 23-54, кадысалгалыг секретарының 23-35, шаңнайжи амыдырал силизиниң 37-13. культураа силизиниң 23-54. кодаа ажылагый силизиниң 21-47. үзетпүр силизиниң 22-64. чагаа силизиниң 41-27. информацияа база совет тургузуг силизиниң 20-60. бухгалтерияның 31-75. корректорларның 27-41. Солун келбейн баргинга 32-75 телефонче полгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 1765.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сарыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС —04024.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 145 (9220) | Пятница, 1973 чылдың июнь 22 | 1925 чылда үдеэлилеттинген. | Өртээ 2 көп.

ТИИЛЕКЧИЛЕР ИЛЕРЭЭН

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу колхозтарның, совхозтарның, күрүненің уксаажыдылга заводтарының 1972 чылда уксаажыдыгалыг мал болгаш куш ажылын хогжүдеринге эң эки көргүзүтлер дээш Бүгү-эвилел конкурузунуң түңнелдерин үндүрген. Чурттуң конкурска киришкен түс-түс 500 хире уксаажыдылга ажыл-агыйларының болгаш фермаларының тиилекчилерин тодараткан.

«Волга» деп чиик автомобильдерлиг, а ол ышкаш акша шаңналдыг бирги шаңналдарны 50 колхозтарга, совхозтарга, күруксаажыдылга заводтарынга тыныскан.

Новосибирск областың «Майның бири» деп күрүненің уксаажыдылга заводунуң коллективи улуг чедиишкинниг болган. Ында 1150 инектиң бирээзинден-не эрткен чылын барык 4700 килограмм сүттү алган. Бир авес оны саржагже шилчидер болза 170 хире килограмм болур-дур. Оон аңгыда ук ажыл-агый чүс инектеп-не 34 баш санныг экижиткен уксалыг аныяк инектерни база сайгарган. Ол ышкаш Стрельникова аттыг кыргыс күруксаажыдылга заводунуң, Вильнюстуң аът заводунуң ажылдакчыларының коллективтери база-ла бедик көргүзүтлерлиг боор турар.

Свердлов областың «Пионер» дээр күрүненің уксаажыдылга заводу Уралда ат-сураглыг чер. Ында уксалыг улуг ак хаваннарны азырап турээр. Ол будуруше чеди эрткен чылын төрүүр 253 хаванының бирээзинден-не 22 хаван оолдарын алган болгаш элита чергенинг экижиткен уксалыг 11 хаван оолдарын саткан.

Омск областың «Марьяновский» деп күруксаажыдылга заводунуң ажылдакчыларынга хойжуларының бирги шаңналын тыпсыр дээн. Олар эрткен чылын 24 муң хойнуң бирээзинден-не 6,7 килограмм дүктү кыргаан.

Конкурстуң тиилекчилериниң аразында элээн хей каракуль тоолай, куш азырээр ажыл-агыйлар болгаш аът заводтары база бар.

«УАЗ» дээр автомобильдерлиг болгаш акша шаңналдыг ийнги шаңналды 90 ажыл-агыйларга, ушкуу («Москвич» автомобильдерлиг болгаш 3,5 муң азы ийи муң рубльдиг) шаңналды — 160 ажыл-агыйларга тыпсыр дээн.

(СЭТА-ның корр.).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АКШ-ТА ЧОРУП ТУРАРЫ

АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуң чалаанын сөзүгаар Американың Каттышкан Штаттарында албанның аян-чоруун кылып чоруп турар, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев июньның 18-те Вашингтонда чеде берген. ЧУРУКТА: Ак бажыңның чанынга албан чурумун сөзүгаар болган ужуражышкынын сөзүлези. (СЭТА. Чуруктуң фототелетраф дамчыштыр хүлээп алган).

Июнь 19-та АКШ-тың күрүне департаментизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш АКШ-тың Президентизи Р. Никсон чедип келген турда. Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга чарган каш-даа дугуржулгаларга ат салырының сөзүлези болган.

ЧУРУКТА: дугуржулгаларга ат салып турганының үези (СЭТА. Чуруктуң фототелетраф дамчыштыр хүлээп алган).

Л. И. Брежневтиң Р. Никсон-биле беседазы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь чаярлыде Кэмп-Дэвидке хүнүүн ийнги чартында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Р. Никсон-биле беседазы болган. Ийи талага сонуургалдыг айтырыгларны анаа чугаалашкан.

КЭМП-ДЕВИДКЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь 20-де Кэмп-Дэвидке СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Р. Никсон-биле чугаалажыышкыннары үргүлчүлээн.

Европага айыыл чок чоруктуң айтырыглары-биле кады делегейниң элээн хей айтырыгларының талазы-биле боттуг, ажыл-херекчи санал-онал солчуушкуну болган.

Ол ышкаш стратегиг чепсектерни кыскаарлаар айтырыглар талазы-биле Женевада чугаалажыышкыннарның байдалын база көргөн.

Чугаалажыышкыннарга киришкеннер, совет талаадан — ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин олар киришкен.

Америк талаадан — АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс, АКШ-тың Президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер, Ак бажыңның харыысалгалыг ажылдакчызы Х. Сонненфельт киришкен.

ДЕЛЕГЕЙГЕ БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ДЕТКИМЧЕ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи-биле ужуражышкынды, оон АКШ-че албанның аян-чоруу база бир төөгүлүг болуушкунуңуң бирээзи деп бүгү совет кижилер демдеглеп турары-даа чөп. Ол дээрге тайбыңның аян-чоруу-дур. Делегейге тайбың дээш туржуру — бүянныг херек.

Мен эң тайбың мергежилдин толээлекчизи — тудугжу кижи мен. Бистиң хөрээвис тудутларны тудуп тургузары. Хоорайлар-даа, суурлар-даа тудугжу холдарның ачызында бүдүп турар. А бир авес дайын үнер болза, ол хамык бүдүрген үүле оон ортүнге ортөнүр дээрзин эки билир бис. Ынчангаш тайбың хөрээн бижыглаары, ол дээш күжениишкиннерни бүгү талазы-биле деткир апаар.

Бистиң септелге-тудут участогувуң ажылчыннары амгы үеде районнуң Культура бажыңының тудуун доозуп турар. Ол безин бистин тайбыңны мөңге болзуң деп күзээн күзелиристиң херечизи.

Эш Брежневтиң аян-чоруунга тудутжу өөрүмүүн өмүнээнден чедиишкинни күзедим.

Александра ООРЖАК,

Тес-Хем район Совединиң депутады.

ЧЕДИИШКИННИ КҮЗЕДИВИС

Бо хүнвердо СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Леонид Ильич Брежнев АКШ-та албанныг аян-чоруун кылып чеде боргени, ону ацаа бөдүүн чоннуң чылыг хүлээп алганы, ол ужуражылга үезиндо эш Брежневтиң чугаалары делегейге тайбыңның политиказын чорударынга улуг ужур-дузалыг деп үнелеп турар бис. Бо чугаалажыышкыннар бүгү кижилерниң тайбың келир үезинге барааң болур.

Совет-америк харылзаалар-ның таарымчалыг хогжүдээн ийи чурттуң — Совет Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының улустарының эргеажыктарынга, тайбыңны болгаш делегейге аймыл чок чорукту быжыглаарының херээнге бараан болур. Ынчангаш совет-америк чугаалажыышкыннарның чедиишкиннерлиг доозар дээш социалистиг чарыш калбарган.

Бригада шиитизи-биле төрүүр үүс баш хойга онааштыр 90 хураганны дорукту-руп алган. Төрүүр үүс баш хойдан-на үүс хураган өстүрүп алыр хүлээлгемин 111 баш чедирип, сөглээн сөзүм эвледим. Бистиң мурнувуста сорулгалар улуг. Хой кыргылдаазын организастыг, чидириг чокка чорудары, мал чемин четчирип-билдө белеткээри, хойну эки семиртири болгаш өске-даа ажылдар хей чорааны болгаш амгы бо хүнүнде Л. И. Брежневтиң АКШ-та аян-чоруу бадыткап турар-дыр. Ындагыя ийи күрүнелериниң удуртукчулары ужурашкан дораан-на баштайгы чугааларынга үүлеп ийи чурт аразынга тайбыңны быжыглаарынче эвес, харын базы чер бөмбүрээзиниң бүгү улустарынга тайбыңны болгаш дошпулгонн хандырып бээринче улуг базым кылдыынар деп демдеглээнин тыка өөрүнчүг-дүр. Ийи чурттуң аразынга тайбың харылзаа моов соңгаар-даа быжыглар болзуң деп бүгү совет кижилер-биле бир дөмей бодап тур мен.

О. АМАЛ-ООЛ,

Таңдыда «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

КҮЖЕНИИШКИННИГ АЖЫЛДААР

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарынга албанныг аян-чоруу чедиишкиннинг доостурунга бүзүрээр бис. Ол, делегейге тайбыңны быжыглаарының херээнге салыышкын болур. Аңаа харыы кылдыр «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөлдө хойжу бригадазының малчыннары шудургу ажылдаарын шиитирлээн. Амгы үеде тоску беш чылдың шиитирлиг үшкү чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш социалистиг чарыш калбарган.

Бригада шиитизи-биле төрүүр үүс баш хойга онааштыр 90 хураганны дорукту-руп алган. Төрүүр үүс баш хойдан-на үүс хураган өстүрүп алыр хүлээлгемин 111 баш чедирип, сөглээн сөзүм эвледим. Бистиң мурнувуста сорулгалар улуг. Хой кыргылдаазын организастыг, чидириг чокка чорудары, мал чемин четчирип-билдө белеткээри, хойну эки семиртири болгаш өске-даа ажылдар хей. Оны чедиишкиннинг шиитирлээринде бүгү аргалары, курлавырлары бар.

Күш-ажылчы тиилелелер хей болган тудум-на Төрээн чурттувустуң күүш-күжүн шыырак болур.

О. ДАЖЫ-НАМЧАЛ,

хойжу Ленин орденниин эдилекчизи.

МАЛЧЫННАР НААДЫМЫ

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң шиитирии сөзүгаар бо чылдың июль 13—14-те Тыва АССР-ниң малчыннарының байырлалын эрттирери планнаттынган. Наадымны моон мурнунда чылдарда-даа эрттирип турган болгаш ол чаагай чаңчыл апарган. А бо чылдың Наадымы онзагай болуп турар. Чүге дээрге бо чыл тоску беш чылдың шиитирлиг чылы болгай. Оон аңгыда, «1972—1973 чылдарның кыскы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдеирер дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалыг боттандырары-биле малчыннар ортузунга калбаргай чарыштың түңнелин база үндүрер. Ынчангаш ам малчыннар Наадымынга белеткел ажылчы чонналрның политиктиг улуг кадыргүшкүнүүрүн байдалында эртип турар. Бо байырлал малчыннарның — хойжуларның, инек кадарчыларының, саанчыларның, бызаа база хаван, куш ажаакчыларының күш-ажылчы чедиишкиннериниң көрүлдези.

1972 чылдың дөрткү кварталында болгаш 1973 чылдың бирги чартында мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдеирер дээш республиканың малчыннарының алган социалистиг хүлээлгелериниң күүсеттингениниң түңнелин Наадымда үндүрер.

Наадымга киржир эрге дээш социалистиг чарыш амгы үеде республиканың ажыл-агыйларында калбартан. Наадымның болур хүнүнге чедир арткан үеде кылыр ужурлуг ажылдар-ла хой. Ам хой ажылында эң-не чугула болгаш харылзаалгалыг кампания — дүк кыргылдазы ажыл-агыйларда массалыы-биле эгелээн. Хой дүтүнүн чидирээн болдурбайн, кыргылданы организастыг чорудуп, бедик деңмелге эрттирери, күрүнеге дүк садарының планын чүгле күүседир эвес, харын тоску беш чылдың эрткен ийи чылында чедир бердинмээн дүктү база бээри — хүнүүн соңгаарлатпаан сорулгазы. Бир эвес хойжу бүрүзү дүк талазы-биле бодунуң алган хүлээлгезин күүседир болза, ажыл-агый бүрүзү күрүнеге дүк садар планын күүседир болур.

Чартык чылдың түңнелин үндүрериңге чедир санныг хонуктар арткан. Июнь 16-да медээ-биле алырга, республика чартык чылда мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планнарын — сүттү — 96 хуу, этти — 67,9 хуу, дүктү — 25,1 хуу күүсеткен. Ынчангаш элэт болгаш дүк садар талазы-биле байдал дүвүреңгир-дир. Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чартык чыл планнарын ажыл-агый бүрүзү күүсеткен турар ужурлуг. Ынчангаш чер-черниң партия, совет, профвиелел болгаш комсомол организациялары, колхозтарның база совхозтарның удуртукчулары планнар күүседиринге бүгү-ле күралвырларын, болдунар аргаларын ажыглаар талазы-биле улуг организаччы ажылды чорудар хүлээлгелиг.

Наадымны тавлыштыр малчыннарның социалистиг чарыжының түңнелин үндүрерде, эттиг болгаш сүттү бүдүрерин база садарын эрткен чылдың ол үезинде турганындан районга 10 хуудан эвээш эвес, колхозка болгаш совхозка 15 хуудан эвээш эвес көвүдеткенин, малдың баш санын районга 5 хуудан, колхозка база совхозка 7 хуудан эвээш эвес өстүргенин, улуг малдың баш санын бүрүнү-биле, чаш малдың 98 хуудан эвээш эвезин камгалап алганын барымдаалаар.

Бир инекке онааштыр саан алыр сүттү эрткен чылдың ол үезинге деңнээргe, районга, колхозка болгаш совхозка 15 хуу көвүдеткен база төрүүр 100 хойга онааштыр хураганны районга 90-дан, колхозка азы совхозка 95-тен эвээш эвести камгалап алган турар ужурлуг.

Алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге бедик көргүзүтлерлиг болган чарыштың мурнакчылары малчыннар, ындыг ажыл-агыйларның удуртур ажылдакчылары, түскай эртемнигзери шупту 300 кижи республика Наадымынга киржир.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдеирер дээш социалистиг чарышка бирги черни алган районга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчилир Кызыл тугун тывыспышаан, 1000 рубль түңнүг акша шаңналын бээр. Ийнги черни алганынга — СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң II чергенин диплому-биле 700 рубль түңнүг акша шаңналын, үшкү черни алганынга — СЭКП обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң база облпрофчөвүлелдиң III чергенин диплому-биле 500 рубль түңнүг акша шаңналын бээр.

Бирги черни элээн колхозтарга база совхозтарга СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчилир Кызыл тугун тывыспышаан, автобус бээр ийи шаңналды тургускан. Ийи ийнги черни алган ажыл-агыйларга СЭКП обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң II чергенин диплому-биле ГАЗ-69 автомашинаны бээр. Үшкү ийи черни элээнзинерге СЭКП обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Облпрофчөвүлелдиң III чергенин диплому-биле чүк автомашиназын бээр.

Республиканың социалистиг чарышынга тиилекчи болган сут-бараан фермаларының, хойжу бригадаларының коллективтерин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаар.

Комсомолчу-аныяктарның эң дээрге фермазынга ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл тугун, комсомолчу-аныяктарның эң дээрге ийи хойжу бригадазынга ВЛКСМ обкомунуң шилчилир вымпелдерин тыпсыр.

Хойжуларның, саанчыларның, инек кадарчыларының, бызаа, хаван, куш ажаакчыларының, чылгычыларның, ниижилерниң аразынга социалистиг чарыштың тиилекчилери болганларны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаар. Мал ажылының мурнакчыларын шаңналары-биле туе бүрүзү 80 рубль чедир өртектиг 50 кезек белекти, «Москвич» деп 10 автомобильди база 35 аар мотоциклди эзэлеп чок садыш алырының талонун, санаторийлерже болгаш дыштанырга бажыңнарынче баарының, туристеп чоруурүнүң 30 путевказын, УАЧД балдырның 40 путевказын тускайлаан.

Наадым — республиканың малчыннарының улуг байырлалы. Аңаа толептиг белек-биле ужуражыры — малчын бүрүзүнүң хүлээлгези болур.

Амгы үеде республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда улуг сорулгалар турун турар. Хүннүң бир чугула айтырыы болза, «Мал чемнерин белеткээрин чогуур үезинде чорудар болгаш колхозтарның база совхозтарның 1973—74 чылдар үезинде мал кыштаглаашкынынга белеткелинин талазы-биле хемчеглер дүтайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырары-биле ниитилиң малынга чем белеткээрининг ажылдарын амыгаштап эгелеп шалыпкын чорудары болур, сигси, тараа ажаан алыр техникавый септелгезин дүргедедири, олче бүгү күштерин мобилизастаары эргежок чугула.

Наадымга белеткелдиң үезинде мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чартык чыл планнарын күүседиринче, техника септелгезин дүргеп, шынарлыг чорударынче ажыл-ишчилерни мобилизастаары партия, совет, профвиелел болгаш кедэ ажыл-агый организацияларының чугула сорулгазы болур.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА КАЛБАРАР

ДАШТЫКЫДА

ПАРИЖ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Францияда элчизи С. В. Червоненко июньның чаярлыде болдунуң шынзылыга бижиктерин Франциң Республиказының президентизи Ж. Помпидуга тывыскан.

Ж. Помпиду ол бижиктерни хүлээп алган. «Бистиң ийи чурт аразынга харылзаалар-ның хогжүдезин» Франциядa улуг ужур-дузалыг деп көрүп турарын бодунуң чугаазынга демдеглээн. Франциявың болгаш Совет Эвилелиниң удуртукчуларының соңгу үеде ужуражыышкыннары «француз-совет кады ажылдажылгага чаа лидгин берген. Бистер аларга каш чугула документилерге ат салган бис» — деп, президент медегдээн.

Амгы үеде бистер Л. И. Брежневти хүлээп алырынга белеткеннип турар бис деп Ж. Помпиду чугаалаан.

Президент аңгы-аңгы социал тургузуулуг күрүнелерниң аразынга харылзаалар-га чүүл чедип ап болурунуң чижээн француз-совет кады ажылдажылга көргүзүп турарын демдеглээш, Европага айыыл чок чорукту хандырарын талаларның чугаалаар көрүп турарын чугаалаан.

Франция биле Совет Эвилелиниң аразынга кады ажылдажылганы ам-даа калбартыр ужурлуг деэрзин ол база демдеглээн.

Түңнелинде Франция Республиканың президентизе совет улуска чечектелиишкинин болгаш аас-кежиин күзээн.

Л. И. Брежневтиң Франциягa кээп, аян-чорук кылыры ийи чурт аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам быжыглаар деэрзинге бүзүреп турарын С. В. Червоненко болдунуң чугаазынга онаалап демдеглээн.

Партийжи амыдырал

Коммунистиг кижизидилгениң өзээ

КОММУНИСТЕРНИҢ болгаш бүгү ажылчы чонварның марксисчи-ленинчи үзел-бодалының тургустунары—партия организацияларының идеологтуг ажылының бир эң чугула угланышкыны болур. Марксизм-ленинизмниң идеязынга совет улусту мижезидери коммунистиг кижизидилгенниң кол чүүлү дээрзин СЭКП-ниң XXIV съездизи онзалап демделээн.

Коммунистиг партия бодунуң бүгү төөгүзүнүң дургузувда теорияның айтырыышче, практика болгаш теорияның тудуш холбаалыг болурунче доктаамал кичээнгейин салып келген. В. И. Ленинниң ондезин айыткаш-биле алырга, революсчу теория чокта революсчу практика болдунмас ужурлуг.

Партияның идеологтуг ажыл-чорудулгазынга коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгези чугула черви зэлеп турар. Партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт идепкелинде мынчаар чугаалап турар: «Коммунистерниң марксисчи-ленинчи теорияны болгаш пиитилел хөгжүдеэнниң дүрүмнерин шингээдип алырын, амыдыралдың чаа болуушкуннарынга бүзүредигыр уг-шинги тып бидгеп турарын, оларга шын үнелээшкинни берип, практиктиг шын түңнелдерин үндүрүп билгеп турарын партия чугула деп санап турар. Коммунистерниң идейлиг канчалышкыны болза, партийжи хүрээлениң дайынчы чорууп бедидеринниң чайлаш чок негелдези болуур».

Эки организастаттынган, ханы утказыг, коммунистиг тургузуушкунуң практиказы-биле сырый холбаалыг политиктиг өөредилге коммунистерниң, бүгү кадрларының идейлиг бүзүрединге, принципиалдыг чорууга, буржуаз идеологияга болгаш моральга-биле эптешпес чоруукка, партияның политиказын амыдырапга боттандырары, бистиң ниитиледдиң политиктиг, экономиктиг болгаш социал хөгжүлделериниң сорулгаларын шиитпирлээринге коммунистерниң авангардчы ролюн бедидеринге эң чугула чүүлдерниң бирээзи болуур.

ЭРЗИН районнуң партия организациязы сөөлгү чылдарда коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезин экижиткен. Бистө политиктиг чыдымышкында дыңнакчыларның саны чылдың-на өзүп турар. Шуда өөренип турар кижилерниң саныл 1968 чылдыы-биле деңнээрге барык бүдүн чартык катап өскен.

Бистө политиктиг өөредилгениң бүгү хевирлериниде 558 кижи хаара туттунган. Эрткен өөредилге чылының бир онза чүүлү болза ажылдап турар 16 политшколаның ден кезии экономиктиг билиглерни шингээдип алырының программазы-биле ажылдап турганы болур. Анаа 171 кижи өөренип турган. Оон-биле кады сөөлгү ийи чылда ол билигнин талазы-биле 250 кижи өөредилгеди доосхан.

Марксизм-ленинизмниң үндезиниериниң школалары, ортуман звено бистиң системазыска варын соруга болур. Анаа 79 кижи өөренип турган. Оларның дөртүнге СЭКП-ниң экономиктиг политиказын өөренириниң школалары ажылдап турган. Элээн хөй политшколаар өөредилгени чедиишкинниг дооскавнар. Ылаңгыя Нарын ортумак школазында Н. Дакаа пропагандистеп турар школа өөредилгени бедик деңнелге эрттирген.

Пропагандист Н. Дакаа кижилер-биле чаңгыстап чугаалажырынче онаа кичээнгейни салып турар. Ол беседа консультация хевирлиг болуп, чүгле өөредилге материалдарының талазы-биле эвес, чурттаганың, күшажылдың, амыдыралдың чугула айтырыгларын анаа сайгарып турар. В. И. Ленинниң чогаалдарын, партияның эң чугула документилерин ботказыларының аргазы-биле канчаар өөренирин дыңнакчыларга ол пропагандист сүмелеп турар.

Кызыл-Сылдыста сес чыл школазында (пропагандист Д. Хүреш-оол), райпода «Экономиктиг билигнерниң» школазында (пропагандист К. Мажза) кичээлдер база эки эртип тургулаан. Ленин аттыг колхозтуң Сайыр-Аксы, «Чаа орук» колхозтуң Суврааа сүт-бараан фермаларында политшколалар доктаамал ажылдап турган. Ол фермаларның ажылдакчылары сүт садарының күрүне планын багай эвес күүсеткен, ферма ажылдакчыларының 70 хуузу күш-ажылдың мурнакчылары.

Бистө партия-ажыл-агый активиниң школалары, культураның болгаш ада-иелерниң теоретиктиг семинарлары болгаш университеттери база бар. Анаа 170 ажыг кижи өөренип ажылдап турган. Бистиң кадрларывыс теоретиктиг белеткелдерни оон-биле ооң-даа аргалар-биле чедип ап турар.

АНЫЯК коммунистерниң школазы ам беш чыл улай ажылдап турар. Анаа чыл бүрүде-ле чаа-чаа кижилер кирип, өөренип турарларның саны 50-ден 70 чедип турар. Анаа партия кежигүнүнге кандидаттар болгаш беш чыл чедир стажтыг коммунистер хаара туттунган. Школаның программазын колдуунда партиянның Устазын, Программазын, партийжи амыдыралдың нормачижектерин болгаш принциптерин хандыр өөренир кылдыр тургускан.

Ол школа аныяк коммунистерниң идепкейин бедидеринге улуг ужур-дузалыг боон турар. Оларның дыңнакчыларындан он беш кижи партия организацияларының секретарьларынга соңгуткан болгаш партбюроларның составында кирип турар, үш кижи партболуктерде, 45 кижи профсоюзтар болгаш комсомол комитеттериниң составында ажылдап турар.

Ол-да школа партия кежигүнүнге кандидаттарның белеткеңиринге улуг дузаны көргүзүп турар. Партия организацияларының аныяк коммунистерни политмассалыг ажылга идепкейлиг киниртитирип турар. Чижээ, 50 ажыг кижи политинформаторлар агитаторлар, лекторлар, улус-чу контролёрлар.

Партболуктер организакчыларының школазы база чедимишкинниг ажылдап турар. Эрткен чылын анаа «Партболуктуң организакчызы — коммунистерниң коллективтиг ажылының организакчызы», «Партийжи принципиалдыг база четпестерге эптеш чок болуруның дугайы», «Коммунистиг партиянның Уставын өөренириниң талазы-биле партболуктерниң ажылының дүржулгазы», «Мурнакчы дүржулганы пептередир талазы-биле оларның ролю» болгаш өске-даа темаларга лекциялар номчуттунган. Партболук организакчыларының доктаамал өөредилгеан аки түңнелдерин берип турар. Партболуктерниң болгаш коммунистерниң дашынчы чоруу уламна оңуп турар. Отчёт-соңгулдалыг хураадарга оларда ийи коммунист бүрүзүнүң бирээзи-ле санал бергени ол дугайын хереченер турар.

Партийжи болгаш өске-даа активчилерни өөредириниг, оларны теорияның болгаш партия тургузуунуң практиказының билиглери-биле чеңгеглээринге СЭКП райкомуның партийжи-организастыг ажыл талазы-биле методика кабинеди улуг ажылды кылып турар. Бир дугаар соңгуткан парторганизация секретарьлары болгаш партболуктерниң удурткучуларының семинарын чылдың арттиреги бисте шуут чанчыл болган.

СЭКП райкому пропагандист кадрларны шилип алырының болгаш белеткээринин дугайында онаа кичээнгейни салып турар. Районда дүржулгалыг, бодунуң херээн билир болгаш онаа чүткүдүг пропагандистерниң саны чылдың-на өзүп турар. Оларның хөй нуруузу — СЭКП кежигүннери болгаш оларның 95 хуузу дээди артемниг кижилер.

БЫНДЫГ болза-даа партия өөредилгезиниң идейлиг утказы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң негелделериниге бүгү организацияларда шуутла бүрүн дүжүп турар кылдыр тургустунган деп чугаалап шыдавас бис. Чамдык школаларда кичээлдериниң болгаш семинарларның теоретиктиг ханы утказы болгаш политиктиг угланышкыны ам-даа чогуур негелдеге четпейп турар. Теорияның чамдык чүгүлө айтырыглары амыдыралдан хоорук, онаа-ла билиглериниң түңнели кылдыр көрдүнүп, оларны коммунистиг тургузуушкунуның бистиң мурнуусута турар сорулгалары-биле кошкак холбаштырып турар.

Партия өөредилгезиниң идей-теоретиктиг утказы болган методиказының анализи коммунистерниң болгаш партия кежигүнүү эвес активтиң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң черле эргежок чүгүлө айтырыы болуп турар дээрзин практика көргүзүп турар. Ындыг түрбүже чамдык эге политшколаларда кичээлдерниң идей-теоретиктиг деңнелге куду бооп, коммунистерниң болгаш активчилерниң политөөредилгеге совуургалын чогуур деңнелге чедир тургузуп шыдавайн турар.

Бистиң пропагандистерниствиң чамдык кезии тайылбырлап турар материалын эки билдингир кылдыр чугаалап берип шыдавайн турар. Кичээлдерге техниктиг чүүлдерни, көргүзүг материалдарны, илаңгыя чеңел чогаал литератураны кошкак ажыглап турар. Чамдык политшколаларның удурткучулары кичээл эрттиргеде кыдып калган арганы ажыглап, өөредилге номнарын катаптап номчуурунга өйлежир чүүлдер бар. Чамдык пропагандистер кичээлдерни амыдыралдан хоорук байдалга эрттирип турар. Чамдык политшколаларда болуп турар кичээлдерге чурттуң экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүдеэнниң эртем ёаугаар үндезинниерни четче тайылбырлавайн, коммунистиг тургузуушкунуның практиктиг сорулгаларын шиитпирлээринге совет кижилерниң улуг ролюн кошкак көргүзүп турар.

Коммунистер болгаш ажылчы чон марксизм-ленинизмни шингээдип алган турарынга дузалаары дээрге, оларны коммунистиг тургузуушкунуң теориязы болгаш практиказы-биле чеңсеглээрин болур. Ол улуг, харыысалгалыг сорулганы күүсеглер дээш районнуң партия организациязы күженнишкинни салып турар.

А. МОНГУШ,
СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

Украин комбайнерлерни деткээн

СЕПТЕВИШААН КИРЖИР

Интервью

1973 чылдың чаа дүжүдүн ажаан алырынга ылавылалдыг белеткенириниче бүгү чурттуң тараажыларын кыйгырган украин комбайнерлериниң чагаазынга харыы кылдыр, бистиң республиканың тараажыларынга бараан механизаторларынга Бии-Хем районнуң «Кызыл тараажы» колхозунуң ажыл-ишчилериниң кыйгырыын Тываның бүгү булуңнарында деткип, чүүлдүгүүп турар. Күскү кампанияны чедиишкинниг чорударынга техниканың, илаңгыя комбайннарының белең турар чоруу улуг рольдуг. Ажылагыйларның техниказын септеп белеткээри «Сельхозтехника» каттымажышкынарындан, оларның салбырларындан улуу-биле хамаажыр. Од талазы-биле бо хүннерде кандыг ажылдар чоруп турарын чугаалап бээрин «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжышкымының эргелекчизи П. Д. Мышанскийден бистиң корреспондентивис дилээн. Оон харыызын моон адаанда парладывыс.

— Петр Дмитриевич, силерниң коллектив украин комбайнерлериниң чагаазын чугаалажып танышкан-дыр. Дүжүт ажаан алышкынынга силериниң киирер үлүүлериниң дугайын чугаалап көрүүлерем?

— Украинаның тараажыларының чаа дүжүт дугайында сагыш човаашкынынг чагаазынга бистиң коллективтиң кежигүннери дыка таарышнган. Чүге дизе, ол биске дыка чоок. Бодап-даа көрүүдерден: эрткен чылын бистиң бүдүрүлгевис алыл-агыйларга 60 ажыг комбайнны септеп берип, дүжүт дээш демиселдиң үезинде техниктиг ажаалданы хандырган, оон туржук боттары бүрүн дериттинген механизаторларны тараа ажаан алышкынынга киниртиргеп. Ол эптер коллективтиң адын сыкпайн, шудургу ажылдаан болгай. Ындыгларга бодунуң комбайнын септеп алгаш киришкен бистиң мурнакчы токарывыс Роберт Федорович Прилеповту, коммунист слесарьлар Николай Григорьевич Зыптостевти, Георгий Анисимович Попкинни, Максим Александрович Дремлюговту болгаш оскелерни-даа хамаарыштырып болур. Ындыг мурнакчылар дузалажып барганы колхозтарның болгаш совхозтарның боттарының талыпчыларындан дудак чок ажылдаан.

Бо чылын бистиң бүдүрүлгевис ажыл-агыйлар-биле чарып алган керозин ёаугаар база-да 60 комбайнны септеп бээр хүлээглелиг. Оны бистер бо чагаазы таныжып, чугаалажып турган, чогуур өйүнде шалыпкын бүрүн дооскар деп шиитпирлээн бис. Эң хөй — 21 комбайн тараадан ажыл-агый — «Тиилелге» совхозтан келир. Дуржулга станциязы, «Көк-Тей», «Сүкпак» совхозтардан элээн наш комбайн септелгеге кирер. Бо хүннерде бистиң септекчилеривис мал чемнү белеткээринге киржир сиген кезер машиналар, дырбаалтар, волокушалар чергелиг техниканы септээриниден аңгыда, комбайннарның септелгезин катай чорудуп турар. Амга чедир мастерскаяның херимниң иштинде 4 тараа комбайны белеңнинин шугумында турупкан, а 11 комбайн септелгеде.

Ынчангаш бистиң коллективтиң украин эштеринең болгаш Бии-Хемниң тараажыларының инициативазын ажыл-херек кырында деткип турары бо-дур.

Тараа кезилдеашкинге белеткелдя күштелдирер чаа дүжүттү чидирип чокка ажаан алырын хандырар талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүзелиниң доктаалында «Сельхозтехниканың» ажылдакчыларының мурнунда үлүг сорулгаларны салгаан. Ынчангаш бис оны боттандырарыбиле ажыл-агыйлардан кирген чагыгдарны ковчуг кичээнгейлиг көрүп, оларны артык кезектер, чаа техниканы хандырарының дээштиг аргаларын дилеп турар бис. Бо чылын бир-ле дугаар колхозтарның болгаш совхозтарның чагыгларында эйыткан чүүлдерин боттарывыстың күжүвүс, транспортувус-биле неделяда ийи катап аппарып чедирип бээр дешилгелиг арганы ажыглаан эгелээн бис. Ол арганы республикада бир-ле дугаарында бистиң бүдүрүлгевис шиитпирлеериниг. Ажыл-агыйларга ол дыка тавармчалыг болуп турар.

— Ажыл-агыйларның механизаторларынга техниктиг дуза чедирериниң чаа аргазын ажыглап турар силер бе, Петр Дмитриевич?

— Техниктиг ажаалданың ыдыг чаа аргазы бистө бар. Оны бо чылын чаа ажыглаар бис дээрге, шынга дүүшпейн баар. Чүге дизе эрткен чылын дүжүт ажаан алышкынының үезинде бис оны чамдык черлерге апробаларын шенеп көрген бис. Артык кезектерни чудурүп алган, ханнаар агрегаттыг, автогенниг пиикке, азы электрокацнакчылыг бир машинаны дерип тургускан. Ол машина колхозтарның болгаш совхозтарның шөлдерининге үрелп берген комбайнарны, автомашиналарны ол-ла черинге тургузу септеп, азы адып бээр. тускай дүргеи техниктиг дуза көргүзер арга-дыр. Ындыг дүргеи дуза көргүзер үвүүшкүнүү эрткен чылын чоок кавыза ажылагыйларже дөрт удаа кылган бис. Ол чорук механизаторларның сеткилинге дыка таарышкан. Ындыг арганы бо чылын калбаа-биле ажыглаар деп шиитпирлевивис.

— Чаңчыл ёаугаар бо чылын дүжүт ажаан алышкынынга киржир силер бе?

— Дүжүтке киржир техника септелгезинден аңгыда, ол талаазы-биле база чугаалашкан бис. Эрткен чылдарда бис база удуузувус чорудуп келген бис. Оларны аңгыагы ажыл-агыйларже чаңгыс-нйн кылдыр чоруткулаптар турду. Ол биске шала таарышпас. Бир тоо чаңгыс коллективтен барган болганда, бир ажыл-агыйга баар болза эптиг деп санаваш, бо чылын 12 кижи составтыг тускай бригадавы шефтеп турарывыс «Тиилелге» совхозче дүжүт ажаан алырынга киржири-биле вткарар бис. Ол бригаданың материал-техниктиг хандырылгазын, техниктиг ажаалдазын будурулге боду харыылаар, комбайнарын олар боттары септеп алыр — деп, П. Д. Мышанскийдең беседазының төнчүүлүүде чугаалаан.

Дүжүт дээш демиселге Кызылдың септекчилери толептиг үлүүн шак ынчаар киирер деп турар.

Тываның малчыннарының Наадымынга уткуштур

ДҮРГЕН АРГА-БИЛЕ

Репортаж

«Коммунизминиң херели» колхозтуң кыргылда пунктузунга чеде бергенинисте, ол хүннүң ажылы доостур чыгаан турган чүве. Ынчалзада колхозтуң кол зоотехнигн Валерий Монгушевич Чимит мынча дидн:

— Улуг дыка хомудаваңар. Кыргыкчылар ам-даа ажылдавышаан. А дүктү сорттап ангылаары, пресстээри болгаш таңмалап дугаарлаары мырыңай кежээге чедер чүве болгай.

Оон Валерий Монгушевичбиле кады кыргылда пунктузунга бардывыс. Ажыл шыпан-ла хайнымшкинниг болду. Кажаанын ханаларын дүргаар электриниг хачыларны чыскаап чорудушкаа. Хачы бүрүзүнде-ле кыргыкчы. Хачыларының бир дески шылыраан даажы хайнымшкан ажылды хереченер тур. Кыргыкчыларда өскээр чардыгар чай-даа чок.

— Бо пунктуда кыргыкчылар-даа, хойжулар-даа малчыннар Наадымын төлептиг белеткелдиг ужуражыр дээш шудургу ажылдап турар — деп, зоотехник чугаалады.— Бо чылын колхозтуң дүк планы улуг. Ону күүседир төлээде, хой дүгүнүң бичиндаа чидириин болдурбас херек. Малчыннар чогум-на ынчаар кылып турлар. Кыргылданың шынарынче онаа кичээнгей салып тур бис.

— Кыргылдаже массалыг киришкен мишкажыл?

— Ийе, мындыг. Ам хүнде муң баш чедир хойну кыргып тур бис.

Азыгда сылыраан даапүнген соонда, быйыргын оттар кызанайнып эгеледи. Ону сонуургай бердивис. Хачы бизи чидидер түскай дочуулада Оюн Сарыг-оол бис чидиткен тур.

Ооң ажылдап турарын көргеш, бо-даа мергежилдиг чаныкчы-дыр дээринге бижи айтырыг чокка-ла бүзүрей бээр.

Колхозтуң хой кыргылдазынга дузалажыры-биле чеде берген, Кызылдың кедээ ажыл-агый техникумунуң 2-ги курузунуң студентилери үлегерлиг ажылдап турар. Олар хойну дүргеи арга-биле кыргып, анаа колхозчуларны база өөредип турар. Студент Иргит Улар-оолдуң хой кыргаанын көрүп турганнарының бирээзи чугаалай-дыр:

— Ана, аа-маа-даа чедирбедиң але!

— Тогдуда чүү боор, ол— деп ооду харыылээш.— Улут хой болза, өске херек.

Ооң кожазында база-ла студент Наташа Кравцова хой кыргаан тур.

Кыргыттынган дүктү дажыкчылар дораан-на алгаш, үчётчикке барып деңзилеп, данзыктаткаш, класстакчыларга аппаар. Класстакчылар үш кижи. Оларда база-ла чайчаңсар чок.

Сорттаан дүктү прессткчи Виктор Оюн тырып боодалдап, савалап турар. Боодалдаан дүк таңмалакчыларга баар. Од аразында үзүктелиишкин чок.

Пунктунуң кыргыкчылары ам чедп муң ажыг хойну кыргаан болгаш чаа дүжүттүң баштайгы дүгүн 4,4 тоннаны белетиеп чериие чоруткан.

ЧУРУКТАРДА: үстүиде (солагай талазындан) чаныкчы О. Сарыг-оол, кыргыкчы П. Кравцова, класстакчы Т. Чобатаева. Алдавда—таңмалакчылар Л. Салчак биле Ф. Оюн.

К. АРАКЧАА.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чоон-Хемчик районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының сүт-бараан фермаларының саанчылары, инек кадарчылары сүт саалдазын көвүдедир дээш боттуг хемчегдерни ап чоруткан. Ол эки түңнелдерин берген.

Районнуң ажыл-агыйлары бирги чартык чылда 11.170 центнер сүттү күрүнеге садар тургаш, хуусаа бетинде 102,5 хуу күүсеткен азы пландан ажыр 284 центнер сүттү саткан. Күрүнеге сүт садары эрткен чылдың бо үезинге бодаарга 20,4 хуу өскен.

«Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарның сүт-бараан фермалары көскү чедиишкиннерлиг болган. Большевикчилер планын 167,9 хуу күүседип, өске ажыл-агыйларны мурнап турар.

М. СЕВЕН.

ЧИДИРИГ ЧОККА

«Хойлуг кижи кадас» дижир. Чуртуң чиик үлегүрүнге үнедиг чиг-ат болур дүктү хой ажылы берип турар. Совет кижилериниң кадас-шиник хеви дүктен кылдынар. Хойжулаваазымза-да хой оолдаашкынының үезинде хураган доруктурарынга киржип, чылдын-на кайы-бир төрүүр коданнарга барып ажылдап турар мен. Эрткен кыжын Шекпээрде хойжу бригаданың малчыны Сарыглар Эртинениң кышкы турлаанга хураган дорукторүүп ажылдадым. Эртине бо чылын бедиткен социалистиг хүлээлгезин эрестиг күүседип, төрүүр 100 хойдан-на 115 хураганны алган. Малчыннын чедиишкинниге мээн күш-ажылчы салыышкыным база киргеп.

Хой ажылында ийиги «дүжүт»—дүк кыргыллазынга он ажыг чыл дургузумда киржип тур мен. Хойнуң дүгүн чогуур үезинде, чидириг чокка ажаап алыры эң чугула. харыысалгалыг ажыл. Бистиң совхоз районда хөй хойлуг ажыл-агыйларның бирээзи. Ооң ап турар орулгазының 60 ажыг хуузун хой ажылы берип турар. Бо чылын совхоз 64 тонна дүктү Төрээн чуртка бээр. Хой кыргылдазынга күш-ажылчы үлүүмнү киирер дээш, «Алдан-Маадыр» совхозта кыргылда пунктузунда кыргыкчылап тур мен.

Бистө кыргылда организастыг эгелээн. Дүктү чидириг чокка алыр дээш кыргыкчылар ортузунда калбарган социалистиг чарышка киришпишаан, кыргыкчы Бопуаан Ондар-биле кыйгырышкан бис. Хойнун дүгү чаа-ла хозалып, чунгаталып турар. Ынчангаш, баштайгы ээлчегде кыргылдага киргеп коданнарны аралай, дүгү түлеп дүжүп турар хойларны кыргып тур бис.

Хой кыргылдазын чедиишкинниг чорудуры кыргыкчының авазынгыр-тулуңгур, кичээнгейлиг ажылдаарындан коп хамаажыр деп бодаар мен. Чамдык таварылгада кыргылданы хол хачызы-биле чорудар чорук дүктүң шынарын баксырадып, бир хойга-ла 200—300 грамм дүктү арттырып каар болгаш дүктүң доорзун дески эвес, узун-кыскалыг болдурар. Дескизи-биле кыргыттынган дүк шынарлыг болгаш үнелиг болуруи - болумнуң дүржулгамдан билген мен. Кыргыкчылап ажылдаан чылдарымның дургузунда районнуң мурнакчы кыргыкчыларының «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарга болуп эрткен маргылдааларынга киржип, электриниг хачы-биле хойну дүргеи кыргырынга тиилекчи болуп, бирги черни алгаш, мактадып-шаннадып-даа турдум. Хой кыргыырының аргазынга Сендеп Ооржакты, Сарлина Монгушту болгаш өөн-даа өскелерни өөреттим. Олар дүржулгалыг кыргыкчылар болуп бар чоруур.

Кыргылданы шынарлыг чорударынга, кыргыкчыларның бот-сонуургалын көтүрериие совхоз директизязы төлевир нормазын бедиткени-биле кыргыкчы бүрүзүнүң ажылга тура-соруктуу ажаок. Бир кыргыкчының хүнде ажыл нормазы 45 кг дүк. Чамдык мурнакчы кыргыкчылар нормаиы ам безин ажыр күүседип турар. Мен хүн бүрүде 8 — 10 рубль ажыр ажылдап ап тур мен.

Бистиң ажылдап турар пунктувуска 15 муң баш хойну кыргыыр. Шынарлыг дүк деэш күш-ажылчы демиселге кады турүүп, дүк бүдүрелиниң херээнге үлүгхуумну киирери. малчыннарның Наадымын төлептиг белек-биле үткүүру — маан сорулгам ол.

О. КАЛДАР,
кыргыкчы.

ЛЕНИНГРАДТЫҢ ТУРБИНАЛАРЫ

Чээрбиги үүе чылдың энергетика талазы-биле кайгамчык тудуу — Краснодрск ГЭС-тиң тударынга Ленинградта металл заводунуң киржилгезин Төрээн чурт эдлчег чоокка Ленинчи шаннал, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик ат, дөртеи беш орден болгаш медаль-биле шаннап демделээн. Ол станцияга заводтуң белеткеп берген агрегаттарының пиитн күүзү — алды миллион киловатт болуп турар.

Красноярскиге турбиналарны будурүп тургаш, Ленинградтың машина тудукчулары принцип талазы-биле чаа орук ажыдып ажылдаан. Олар машиналарның суг эрттирип ажылдаар аргазын калбарткан, оларны хөй сугну эңдере эжин эргилдиреринче албадаан. А ол болза хөй-хөй белдирлериниң хемчээлин бичелелир арганы берген. Ажылдаар озектиң диаметри болза делегей практиказында туруп турар пиитн чурумга деңнээрге будун метрге кызырылган. Ооң түңелиинде турбина бүрүзүиге 400 тонна металл каматтынган! А оларның ажылдаарының ажыктыг коэффициентиин делегейниң эң дээре үлегерлериниң деңнелинде болган. Бөгүн СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг металл заводу делегейде турбина тудуунуң тергиини. Чартык чүе чыл бурунгаар, 1924 чылда, Ленинградка туткан баштайгы совет турбина анаа тергеге сыңа баар тургаи. Ол турбина Окуловскийниң саазын фабриказында хөй чыл иштинде ажылдаан. Ол болза Краснодрск ГЭС ишкаш, ындыг кайгамчык улуг тудугга чедериниң оруунга баштайгы базым болган. 508 муң киловатт күүзүлүг турбиналары Енисейге чедирериие ынчаардаазындан өске транспортту ажыглаап болбайнаан. Хемчилер хөй чүк сөөртүр «Лодьма» судионуу эде дерип, ону турбина сөөртүр кылдыр кылып алганнар.

Ленинградтың металл заводунуң турбиналары-биле чепсеглеттинген станцияларны саналары белеи эвес. Чаа ГЭС бүрүзү-ле техниктиг дешилгеже оруктуң бир чадазы болуп тургаи.

Заводтуң төөгүзүнден солуи медээлерни дыңнап болур. Будурүп үндүрүп турар гидротурбиналарның бирээзиниң-не күүзүзүн муң катап улгаттырарынга тускай эртемнилгерге болгаш ажылчыннарга чүгле он беш чыл негеттинген болган. 1924 чылда Ленинградтың 55 киловатт күүзүлүг турбиналары-биле чепсеглээн электростанция Грузияның Ахалцихке ажылдап эгелээн. А 1939 чылда Рыбинск электростанциязынга 55 муң киловатт күүзүлүг агрегат тоолу берген. 1944 чылдың төнчүзүнде заводтуң болук конструкторлары ВКП (б) ТК-га чагаа бижээн. Олар болза катап кылдынар Днепрогэске турбиналар белеткээри ышкаш, ындыг харыысалгалыг чагыгны завод күүседип шыдаар дээрзин шынзыдып турганнар. Ынчангаш заводтуң коллективи ону күүседкеп-даа. Ынчаарга Днепрогэстиң соонда Россияның кол хемниг ГЭС тударының эдлээ база чедип келген. Ленинградчылар Волгага ГЭС-ке ол үеде сөөртүп көрбээн улуг күүзүлүг—бирээзи-ле 126 муң киловатт күүзүлүг 41 агрегатты будурүп бергеивер. Машинаның хемчээли кижи кайгаар. Олардың ажылдаар озектериниң диаметри 9 метр ажыл турган!

Хем бүрүзүнүң күүз-шымары аңгы-аигы. Ооң ужурунда ол хемге, бо хемге таарыыр-дыр деп бодап-биле турбиналарны кылыр. Байкалдың бүгү күүзүзүн сиңиктиргеп Ангарага Ленинградтың конструкторлары он сес турбинаны бергеп. Оларның бирээзиниң-не күүзүзү ынчаарда эң улуг — 230 муң киловатт.

Амгы үеде ленинградчыларның төлевилеглеп ёаугаар дашгыкы чурттарда хөй-хөй станциялара турбиналарны кылып турар. Оларның аразында — Асуанда ГЭС болгаш «Джердап-Демир-хаалгалар» дээр каттышкан румын-югослав станция база бар. Индияның хемнеринде станцияларны ап көрээлп... Ленинград маркалыг турбиналарның кайда, чеже болуп турарын канчап санап чедер боорул!

Завод чүгле белеи машиналарны дашгыкыже үндүрүп турар эвес, харын өөнүктер-биле дүржулгазын солчуп турар. Эртем-техниктиг кады ажылдажылганның планын ёаугаар Ленинградтан турбина төлевилелдерни Польша, Румыния, Чехословакия алган.

Ам конструкторлар күүзүзүн миллионнап саналар гидротурбиналар кылырының саналгаларын кылып турар. Ол дээрге дараазында беш чылдың машиналары, ол — келир үе-дир.

В. ГАНШИН,
Ю. НИКОЛАЕВ,
СЭТА-ның корр.

ЛЕНИНГРАД.

Политөөредилгениң чылы доозулган

АМДЫГААШТАН БЕЛЕТКЕНИР

Марксчы-ленинчи теорияны ханызы-биле өөренир арганы коммунист бүгүдезинге болгаш ажыл-ишчилерге берип турар идеологтуг ажылдың чугула авеназу — партия өөредилгезиниң системазы болур. Бистиң республикада партия өөредилгези бүгү чурттаазы-биле бир домей, марксчы-ленинчи билигниң ёзулуг университединде апарган.

Республиканың колхоз, совхозтарында, албан организация, бүдүрүлге, өөредилге черлеринде тургустунган политшколалар, теоретиктиг семинарлар, удусчу университеттер, коммунистиг күш-ажылдың школалары бо хүннерде өөредилгезин чедиишкиниг доозуп турар.

Политооредилгениң түңнелдериниге болгаш келир чылдың политиктиг өөредилгезинге хамаарышкан айтырыгларны бистиң корреспондентивис чамдык партия райкомнарының ажылдакчыларынга салган. Оларның харыыларын моон адаанда парлаан.

СЭКП Улуг-Хем райкомуның пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Маады БИЧЕ-ООЛ:

— Эрткен өөредилге чылында бистиң районга политиктиг 66 школа тургустунган. Ацаа шупту 1500 кижи хаара туттугнан. Оларның 782-зи коммунистер.

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң докгаалын амыдыралга боттандырар соругла-биле партия райкому экономиктиг өөредилгеже улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир 19 школага 396 кижи экономика талазы-биле ханы билиглерни чедип алганнар.

Ажылчы чонуң марксисчи-ленинчи өөредилгезин организастыг доозарыгга районнуң 154 пропагандизи боттарының төлептиг үлүүн киргеннер. Оларның удуртуп, башкылап турар политиктиг школаларының дыңнакчыларының чамдыктары өөредилгезин чедиишкиниг дооскаш, келир чылын уламчылаар, а өскелери эге, ортумак, дээдя авеноларның өөредилгезин дооскан дугайында тускай хереченнерни алганнар.

Марксчам-ленинизмниң үндезиннерин өөренир Арыскында политшколаны 12 кижи чедиишкиниг дооскан. Пропагандист Мижиттиң кичээлдеринден олар нин чыл дургузунда бижыг билигни шинчээдип алганнар. Пропагандист түңнел кичээлди хевиринге чоруткан. Орта дыңнакчы бүгүдези шыырак белеткелдиин, билигже чүткүлдүүн көргускен. Дыңнакчылар догерези үк политшколаны дооскан дугайында тускай хереченнерни алганнар.

Ол ышкаш Арыг-Узуүнде малчыннар ортузунда тургустунган марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир политшкола өөредилге чылын организастыг дооскан. Ында ортумак школаның башкызы Борис Дамба пропагандист хүлээлгезин ак сеткилдиг 7 чыл дургузунда күүседип турар. Ол кичээл эгелээриниң мурнунда 10 минута дургузунда политинформацияны кылыр.

Кичээл бүрүзүн амыдыралбиле холбап, ылаңгыя төрээн совхозунуң ажыл, амыдыралынга хамаарыштыр түүлдерни чугаалап берип турар.

Пропагандист Дамбаның кичээл эрттирип турар черинде Монгуш Чаш-оолдуң бригадазы бо чылын районнуң бүгү малчыннарын соцналистиг чарышчо кыйгырган. Пропагандисчи, агитаторжу ажылдың түңнелинде, тус-тус малчыннар эки көргүзүглерни чедип ап турар. Ылаңгыя малчыннар Кошкар-оол Дамдын-оол, Дмитрий Доржу, Даваа Ивинооп социалистиг чарыдка бедик көргүзүглерни чедип ап, өске эш-өөрүнге боттарының күш-ажылгы үлегерип көргүскеннер. Бо малчыннар бо чылын ССРЭ төөгүзүн өөренир талазы-биле түңнел кичээлге бижыг билигни чедип алганын бадыткаавнар.

Политөөредилге чылы доозулган. Ам бистиң мурнууста чугула сорулга—келир өөредилге чылынга белеткел болур. Чаа өөредилге чылында биске 25 эге политшкола ажылдаар. Ацаа 392 кижи өөренир. Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир 21 школага 432 кижи хаара туттунар. Ол ышкаш 286 кижи экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир политшколаларга боттарыпыц политиктиг билиин бедидер, теоретиктиг 18 семинарына колхоз, совхозтуң удуртукчулары, специалистер, бригадирлер, башкылар өөренир.

Ынчангаш ниитизи-биле 1400 кижи политөөредилгениң янзы-бүрүү хевирлериниге өөренириниге белеп. Оларга бижыг билиглерни 151 пропагандист бээр. Келир өөредилге чылын эки белеткелдиг, организастыг эгелээр дээш ам-даа хөй түүлдерни кылыр апаар.

СЭКП Эрзи райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы Сульдум Чажын-оол:

— Эрткен өөредилге чылында биске ниитизи-биле 30 политшкола ажылдаан болгаш 592 кижи ацаа хаара туттунган турган. Олар амгы үеде өөредилгезин дооскан. Ылаңгыя эге 15 школаның 13-үнге экономиканы өөренген. Олардан 3 школа 2 чыл хуусаалыг өөредилге программазын дооскан. Оларга районнуң амыдырал хандырылга комбинадында болгаш райпо коллективинде политшколалар хамаарыжыр. Оларның пропагандистери Алексей Аракчаа, Кыргыс Мажаа түңнел кичээлдерни аачёт, чугаалажыышкылга хевирлерлиг кылдыр эрттирген. Оларның дыңнакчылары бижыг билиглиин көргүзүп, шупту ол школаларны дооскан дугайында тускай хереченнерни алганнар.

Ол ышкаш марксчам-ленинизмниң 6 школазынга 171 кижи өөренип турган. Оон 4 политшкола бо чылын өөредилге программазын дооскан болгаш 58 кижиге тускай хереченнерни тывыскан. Оларның 50-и коммунистер.

Районга тургустунган теоретиктиг 9 семинарның 4-үү амгы үеде СЭКП-ниң экономиктиг политиказының айтырыгларын, школаларда ажылдап турар 5 семинар «Партияның XXIV съездиниң болгаш чаа кижини хевирлеп кижизидери» деп курстарны өөренип доосканнар. Ылаңгыя Кызыл-Сылдыс сес чыл болгаш Нарын, Эрзин ортумак школаларында теоретиктиг семинарлар өөредилге программаларын чедиишкиниг дооскан. Ында пропагандистер Хүрет-ооп Дедек, Нина Дакаа, Тамара Тиховова олар бо өөредилге чылында кыымакчай ажылдаан болгаш дыңнакчыларының улуг хүндүткелин эки ажыл-ижи-биле чедип алганнар.

Ол ышкаш колхозтарда фермаларга, малчын бригадаларга болгаш бүдүрүлге, албан организацин черлеринге ажылдап турган коммунистиг күш-ажылдың 14 школазынга 291 ажылчын, малчын өөренип турганнар. Райпо болгаш харылзаа салбырындан 83 кижи коммунистиг күш-ажылдың школазын эки өөредилгебиле дооскан.

Политөөредилгениң системазынга бир чугула түүл—ацаа баш удур белеткеннери болгай. Келир өөредилге чылында биске 10 эге, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир 4 политшкола, теоретиктиг 11 семинар ажылдаар. Ацаа шупту 74 пропагандист хаара туттуннар.

Районнуң пропагандистери бо хүннерден эгелээш, кичээлдерге хереглээр техниктиг болгаш көскү агитацинның янзы-бүрүү хереклерни, диафильмнерни, магнитофоннарны тыптынып ап эгелээн. Ол ышкаш республика найысылалынга болгаш өске-даа хоорайларга болур семинарларже пропагандистерни чорударын, июль айда районга пропагандистерниң слёдун организастаарын планнап турар. Ынчангаш келир өөредилге чылын организастыг эгелээрингe белеткел ажылы уламчылавышаан.

БОЛУУШКУННАР. ФАКТЫЛАР

◆ САЛТЫКОВ-ЩЕДРИН АТТЫГ КҮРҮНЕ БИБЛИОТЕКАЗЫНДА 19 МИЛЛИОН АЖЫГ НОМ БАР.

◆ *Комсомолчу шалыпчы тудугларда ийи миллион аныяктар ажылдап турар.*

◆ *Киевте чаа телесуурганың тудуу доозулган.*

НОМ МАРШРУТТАРЫ

Ленинградта Салтыков-Щедрин аттыг күрүне библиотеказы делегейнин эң улуг библиотекаларының бирээзинге санадып турар. Даштыкы чурттарның ном шыгжаар черлери-биле ол быжыг харылзаалыг, янзы-бүрү номну 100 ажыг чурттарже доктаамал чорудуп турар.

Делегейнин ном солуулга секторунун эргелекчизи Ирина Григорьевна ол харылзаалар дугайын мынчаар чугаалап турар:

— Болгарияның, Венгрияның, ГДР-нин, Румынияның, Польшаның, ВДР-нин күрүне библиотекалары болгаш ном шыгжаар черлери-биле бала ол ышкаш Англияның, Франциянын, АКШ-тың, Латин Америка чурттарының национал библиотекалары-биле бис эң-не быжыг харылзааны тудуп турар бис. Бо чылын ыланғыя Японнядан, ол ышкаш Саппоро хоорайда славян-ыл институдундан хөй-хөй санаа-оналды алган бис.

Чыл дургузунда бис 20 мун ажыг номнарны болгаш хөй-хөй парлалга чагыдылгазын ангы-ангы адрестерже чорудуп, оон орнунга бистиң номчукчуларывыстың сонуургаан түүлдерин ап турар бис. Бисче чоокта чаа почта дамчыштыр чоруткан номнарның кыска данзызы, бо: «Париж Коммуназының словары» (Париж, 1971) Ричард Ульман «1917-21 чылдар үезинде англи-совет харылзаалар» (Лондон, 1972), Петер Ллойд «Африкада социал өскерилгелер» (Лондон, 1971) дээш оон-даа өске.

Ленинградта Салтыков-Щедрин аттыг күрүне библиотеказында 19 миллион ажыг ном бар. Чыл дургузунда 10 миллион номнарны, солуннарны, журналдарны номчукчуларга берип турар. Библиотеканың штавында бүдүн чартык мун кижи ажылдап турар, оларның иштинден 300 кижи эртем ажылын кылып турар.

Библиотекада делегейнин ном солуулга сектору боду тускай ном фондулуг. Ында 40 мун ажыг аттыг номнар бар болгаш оон саны доктаамал немежип турар. Солуулга фондузунга ном садып алыры-биле библиотекага акша-хөреңгини күрүне харам чокка үндүрүп берип турар.

Ленинградтың күрүне библиотеказы делегейге ном солуулгазын боттандырып чоруткаш, ССРЭ биле өске чурттарның аразынга культура болгаш найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге улуг үлүүн киирип турар.

Ирина КОНСТАНТИНОВА.
ПМА.
Ленинград.

ТУДУГЛАРЖЕ ПУТЁВКА

Амгы үеде бистиң чуртувуста 120 хире Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуглары бар болгаш оларның 65-жи бо чылын ажыглалга кирер. Сөөлгү он чылдарда ийи миллион хире аныяктар комсомолчу шалыпчы тудугларда ажылдап турар.

1973 чылдың баштайгы алды айларында комсомол организацияларга кара металлургияның чаа тудугларынга ажылдаар күзелдиг аныяктарга 10 мун путевкаларны тыпсыр. Бирги чартык чылда чиик, аъш-чем, аът, сүт болгаш балык үлетпүрүнүн түзүнүп турар объектилерине алды мун эки турачылар барып ажылдаар. Минерадыг чемиш-чидиллелер кылып үндүрер бүдүрүлгелерниң тудуунга 6 мун комсомолчулар келир. 60 мун оолдар, кыстар комсомолчу путёвка-биле чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн тудуунга ажылдаарлар.

Шалыпчы тудугжу отрядтар онза чүгула тудугларга боттарының дузазын чедирип турар. СССРЭ-ниң 50 чылы аттыг комсомолчу тудугжу отряд Татар АССР-де Камскиниң автомобиль заводунун тудуунда ажылдап турар. Бүгү-эвилелдин 1200 кижи составтыг «Корчагинец» деп шалыпчы тудугжу отряды Новолипецкинин металлургия заводунда кислород-конвертор комплексизинин тудуунда ажылдап турар.

ПМА.

ЧААГАЙЖЫДЫЛГА—НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

СУУРУВУС ЧААГАЙЖЫЗЫН

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа суурнуң төп кудумчузун ам бажыдан-даа, адаандан-даа көөрге кижиниң сагыш-сеткилин сергедип келири чөрле магалыг.

Чурттакчылар чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылгага ажылыш үнелеп көргенинден ачызы ол. Олар боттарының бажыцнарының чанынга дыт, терек, шивя, тал болгаш өске-даа чамдык ыяштарны тус-тус олурткаш, остүрүп алган. Чижээ, Ч. К. Донгак бажыцының чанынга хадыцны, төректи, кара-талды, чыжыргананы олурткаш, оларны суттарары-биле буганы каскан. Ынчангаш узуну 14 метр, дооразы 7 метр сеңнин чараш садчыгатты өстүрген. Оон-ыцай М. Аракчаа бодунуң бажыңын долгандыр чүзүп-баазын ыяшты олурткан.

Суурда он чыл школазының өөреникчилери болгаш башкылары ногаанчыдылгага идепкейлиг киришкенинден янзы-бүрү ыяштар школа чанында ногаарарын келгилээп. Суурнуң төп болгаш өске-даа чамдык кудумчуларында чурттакчылар боттарының идепкейи-биле ыяштарны олуртуп, чаагайжыдылгага киржип турар.

Бо чаагай эгелээшкинни улам деткип, хогжүдүп, төрээн суурнуң чаагайжыдылгазы, санитарлыг байдалын чогуур дениелче көдүрер дээш чодураажылар ам-даа хөйнү кылырлар.

К. ЫЯҢМАА.
Улуг-Хем район.

ШАПТЫКТААН

Кызылдың пиво заводунуң хөй каът бедик бажыцы. Ону шала ырактан көөрге чараш-даа, коруштүг-даа. «Оон девискээринге кирип көрээ. Онзагай арыг-силиг болгаш делгем боор» оң деп кижи бодай бээр.

Чоокта чаа түүе. Сонуургаам аайлыг эвес заводтуң девискээринче базып кире бердим. Ол-ла ынчап чораап квас, пиво суксуннарны хоорайга садыглаары-биле кудуп берип турар черге баштай бардым. «Садар суксуннарны моон кээп ап турар садыгжыларга саадал чок амыр түүе ыйнаан бо» деп бодаан мен. Ындыг эвес түүе боол-тур ийин моң!

Заводтуң девискээринде ында-мында оваалагылап каан түүелер-ле хөй. Янзы-бүрү куруг хааржактар, түдуг материалы, доскаарлар, демир-дес аймаа, хомүр-дашы, пилак... Ол-ла бүгүнү оваарыш көөрге теве дывылаавна түүе. Квас, пиво кудар цехче угландыр тургускулаан сарыг-сарыг цистерналар эмгежок. Ооң ужурумындыг түүе-дир: квас, пиво кудар цехче баар орукту түгле чаңгыс машина эртеринге ой кылдыр таарыштырып каан. Ол кызаа черниң мырыңай төнүүзүнге баргаш квас, пиво куттуруп алган чолаачылар машинаазын ээп чадаавш дыка-ла бергдээр. Ында эң-не шаптыктыг түүе болза, куруг пиво доскаарларының хорумнары берген чыдары.

Ажыы-биле чугаалаарга цистерналыг машиналар заводтан квас, пиво куттуруп алыр дээш бо-ла келир болгай. А олар артен келгеш, кежээ арай деп чоруур суг таварылгалар хаая эвес. Бо дугайын Кызыл-садыг черниң аңаа келген садыгжылары чугаалап турар болду.

Заводтуң продукцизин алыр дээш келген садыгжыларның, чолаачыларның та чеже хире үнелиг үе-шагы халас эртип турар түүе. Ол суксуннарны куттуруп алган ол хевээр дорт үнүп чоруй барып болур улуг эжик ында бар. А ону түүе ажытпазыл?

Кызылдың пиво заводунуң дирекцизи оон иштики девискээрин корум-чурумчудар, квас, пиво кудар цехче баар кызаа орукту алгытка, оон продукцин алыр дээш ээлчег манап шылап турар садыг ажылдакчыларынга таарымчалыг байдалды тургузар үезин келген эвес бе?

С. ВИКТОРОВ.

ЧАА ТЕЛЕСУУРГА

Украинаның төвү — Киевте чаа телесуурганың тудуу доозулган. Ол теледамчыдыгаларның радиузун 130 километр чедир улгаттырар болгаш дамчыдыгаларны ангы-аңгы программаларга чорудар арганы бээр.

Суурганың бедии — 380 метр, денизии — 2700 тонна. Оон дөжээнин диаметри 4 метр, а оон бажы 50 сантиметр чингелеп келген. Суурганы быжыг шынарлыг кандан бүткен чугажак хоорзалардан каннап турган кылган. Ында хевирлиг конструкцияларны каннап кыдырының чаа аргаларын УССР-нин Е. У. Патон аттыг электри каннаар институдунга ажылап кылган. Суурганың чамдык блоктарын заводка белеткээн. Оон иштинге пассажирлер болгаш чүк дажыыр ийи лифт ажылдаар. Олар 250 метр бедик черже көдүрүп үнер.

Ам чаа телесуурганы долгандыр Киевтин телетөвүнүң комплексизинин тудуу кидин түлүк чоруп турар.

В. КРИВОНИШИНА.
ПМА.
КИЕВ хоорай.

Элелей БО ХҮННЕРДЕ

ТАЙБЫҢНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА ДҮҮШТҮР

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-та барган аян-чоруун, президент Р. Никсон-биле оон чугаалажыышкыннарын, ийи чурттуң ат салган чаа-чаа дугуржулгаларын бүгү делегей зң калбаа-биле үнелеп турар.

Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразында харылзааларны чогуур калбарыышкынныг болгаш үр үеде перспективалыг кылдыр тургузарынче чүткүлдү Л. И. Брежневтиң чугаалаан сөстерин хөй-хөй америк солуннар онзалап демдеглеп турар. Тайылбырланчылларның бодап турарын ёзугаар алырга, вашингтон чугаалажыышкыннарының түңнелдери совет-америк харылзааларга чаа үе-чада болур деп бодаарының барымдаалары бар. Чаа-чаа совет-америк дугуржулгалар «Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразында калбарып турар харылзааларны улам быжыглаарынга бараан болур» деп, «Вашингтон пост» бижээн.

Болгар «Работническо делоиуң» айтып турарын ёзугаар алырга, Л. И. Брежневтиң АКШ-та барган албанның аянчоруу зң эгезинден тура-ла ажыл-ишчи болгаш үре-түңнелдиг чугаалажыышкыннар чорудар угланыышкынныг болу берген. Л. И. Брежнев бүгү делегейниң салым-чолунга чугула чугаалажыышкыннарны Вашингтонда чорудуп турар деп, Польшаның «Глос працы» солуну бижээн. Мексиканың «Диа» солуну улустар аразының зң чугула айтырыгларын шиитпирлээрингe Л. И. Брежневтиң хууда киирген улуг үлүг-хуузун демдеглээн.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында дээди деңнелдиг чугаалажыышкыннар дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар, бүзүреллиг байдалга эртип турар деп, Парижтиң «Юманите» солуну демдеглээн. Л. И. Брежнев түгле совет болгаш америк улустарның эвес, харын бүгү делегейниң улустарының эргеажыктарын барымдаалааш, Вашингтонда чугаалажыышкыннар чорудуп турар деп, ол солун медеглээн.

ГДР. ГДР-ниң дээди болгаш профессионалдыг өөредилге черлеринде муң ажыг вьетнам студентилер өөренип, чурттуң будурүлге черлеринде практиказын эрттирип турар. Грейфсвальд университединиң эртемденнер коллективи вьетнам студентилер-биле кады ВДР-ниң үлетпүрүнүң чаа-чаа адырларын хөгжүдеринге эргемон чугула, биология айтырыгларынга хамаарышкан ажылдарны кылып турар.

ЧУРУКТА: университеттиң профессору Вольфганг Брунтүң вьетнам студентилер-биле кады ВДР-ниң үлетпүрүнүң чаа-чаа адырларын хөгжүдеринге эргемон чугула, биология айтырыгларынга хамаарышкан ажылдарны кылып турар.

ЦБ—ПМА-ның фотозу.

ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр). Кэмп-Дэвидтеи ырак эвесте Терсонт хоорайга парлалга конференциязы болган. Ацаа совет төлээлекчи Л. М. Замятин СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының даасканын ёзугаар корреспондентилерге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле АКШ-тың президентизи Р. Никсонуң аразынга экономика айтырыгларының талазы-биле июнь 19-та болган чугаалажыышкыннарының дугайын дыңнаткан.

Санал-онаады солчуп турган үеде эрткен чыл дургузунда ССРЭ биле АКШ-тың аразынга садыг харылзааларының илдеп шапкынчаанын демдеглеттингеи деп түвени парлалга конференциязы илергейлээн. Садыглажырыпның хемчээли эрткен чыл дургузунда ийи катап улгаткан, хөй-хөй дугуржулгаларны чөргеи. Ол эки. Кады ажылдажылгага хамаарышкан айтырыгларның чамдыктары пиитпирлеттинмээн-даа бол, ол талазы-биле бижыг үндезин тургустунган деп түве онза чугула.

Бот-боттарын хүндүлежир үндезининг болурун барымдаалаар, үр хуусаалыг, улуг хемчээлдиг дугуржулгалар келир үениң чаагай перспективаларын тургузуп берип болур деп бодал илергейлеттингеи. Совет Эвилели түгле бодунга ажыктыг болурун күзээр дивейи, Каттышкан Штаттар-биле садыглажырын калбартырынга сонуургалдыг. ССРЭ биле АКШ-тың аразынга экономика харылзааларының үндезинин — ук харылзааларның ийи талага ажыктыг болган турарын.

Экономика талазы-биле кады ажылдажылганың аргалары ам-даа ыракта-да четче ажыглаттынмаан. Харылзааларны калбартырынга садыг айтырыгларының талазы-биле совет-америк комиссин идепкейлиг рольдуг болган турар ужурлуг. Совет Эвилели ийи талага ажыктыг, улуг хемчээлдиг дугуржулгаларны Каттышкан Штаттар-биле чаварышгалар хаая эвес. Бо дугайын Кызыл-садыг черниң аңаа келген садыгжылары чугаалап турар болду.

Заводтуң продукцизин алыр дээш келген садыгжыларның, чолаачыларның та чеже хире үнелиг үе-шагы халас эртип турар түүе. Ол суксуннарны куттуруп алган ол хевээр дорт үнүп чоруй барып болур улуг эжик ында бар. А ону түүе ажытпазыл?

Кызылдың пиво заводунуң дирекцизи оон иштики девискээрин корум-чурумчудар, квас, пиво кудар цехче баар кызаа орукту алгытка, оон продукцин алыр дээш ээлчег манап шылап турар садыг ажылдакчыларынга таарымчалыг байдалды тургузар үезин келген эвес бе?

С. ВИКТОРОВ.

КЕРЭЭ КҮШТҮГ БОЛУР

БОНН. (СЭТА). Боннга федералдыг канцлерниң албан черинге Герман Демократтыг Республика биле Германияның Федеративтиг Республиказының аразынга харылзаалар үндезиннериниң дугайында кереэге хамаарышкан ноталарны солушкан. Солчуушкунну ГДР-нин Министрлер Чөвүлелиниң статс-секретары М. Коль болгаш ГФР-нин чазааның ойза даалгалар министри Э. Бар кылган.

Ийи герман күрүнеиниң аразында харылзааларны чогумчударының үндезинин хоойлу ёзугаар тургузар кереэни күштүг болдурарынче угланган сөөлгү базымны ынчалдыр кылган. Кереэниң 10 дугаар үүлүн ёзугаар ук кереэ дүүн күштүг болган.

Ол кереэни ёзугаар Каттышкан Нациялар Организациязынга ийи герман күрүнеиниң киреринин оруу база ажытынган. ГДР биле ГФР оларны КНО-га хүлээп алыр дугайында дилегни КНО-га киирген.

Чугаалажыышкыннар доозулган

БЕРЛИН. (СЭТА). Албан хуузунда панырадыг аян-чорук кылып, ГДР-де чоруп турар ПУР-нуң партия-чазак толээлери-биле ГДР-ниң удуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннар Берлинге доозулган.

ГДР биле ПУР-нуң аразынга панырадыг быжыглаар болгаш дем каттыштырын ажылдаарын ханыладыр дугайында декларацинга ат салырының байырлыг ёзулалы бала болган. Декларацинга ГДР-ниң талазындан ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хоннеккер болгаш ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Х. Зиндерман; ПУР-нуң талазындан—ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек болгаш ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич ат салган.

Декларацияда ийи күрүнеиниң болгаш улустарның аразынга быжыг туруштуг акыдуцма кады ажылдажылганың, ССРЭ-биле база социалистиг дем каттыштырылганың оске-даа чурттары-биле оларның бүзүлбас эвилелиниң кол принциптерин илергейлээн.

ХЕРЭЭЖЕННЕР АЙТЫРЫЫ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Херээжепнерниң Европага айтыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларын чугаалажырының август 18-це Хельсинкиге болур Европа конференциязынга хамаарыштыр Хельсинкиге парлалга конференциязы болган. Херээженнерниң ол ниитизи-европа шуулганының Организизакчы фин комитединиң даргазы, Финляндияның ийи чыдыышкын министри Марьятта Вяйнянен болгаш Херээженнерниң демократтыг делегей федерациязының президентизи Хертта Куусинен оларның чугаазын парлалга конференциязы дыцнаан.

КАДЫКШЫЛДЫҢ АЖЫКТЫГ ҮНДЕЗИНИ

ЧОННУҢ ДЫШТАНЫЛГАЗЫ

Бистиң чуртувуста ажылчы чоннарның кадыын быжыглаарынга, мультурлуг дыштанылгазынга таарымчалыг байдал чыл келген тудум-на экижип орэр. Курорттар, санаторийлер, дыштанылга базалар тударынга, оны дериривге хей акша-хөрендиин күрүне чарыгдап турар. Бо болза совет кижиниң кадыкшылы, дыштанылгазы дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкыны-дыр.

Сөөлгү чылдарда бистиң республикада ажылчы чоннуң кадыкшылын быжыглаарынче, дыштанылгазынче кичээнгей салдынган. Бо талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. «Чөлер», «Үш-Белдир» курорттарны, Хову-Аксыда профилакторияны эмнедип келгеннерге таарымчалыг кылдыр дерип кылган. Азаста, Дус-Хөлде, Ак-Довуракта турбаазалар бар. Анаа чылдың-на хой-хой кижилер эмнедип, дыштанып турар. Чус-чус ажылчыннар, колхозчулар, албан-хаакчылар чуртуп дыштанылга черлеринге барып эмнедип, дыштанып келген. 1973 чылда санаторий, курорттарга 1740 ажыг, дыштанылга бажыңнарынга 860 хире кижи дыштаныры көрдүнген. Социалистиг чурттарже база Совет Эвилелиннин девискээринге туристээр путёвкалар авазын эвес. Октябрь 15-те будурулгенин 400 хире мурнакчылары «Найырал» поездизв-биле чурттун улут-улуг хоорайларынга баарлар. Олар В. И. Ленинниң революшуу ажылчорудулгазын, амыдыралын улам хандыр билип алыр, Совет эрте-чагыргының чылдарында Төрээн чуртунуң чедип алган чедиишкиннерибиле танышжар, тураскаалдыг черлерни көөрлөр.

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпиринге өзугаар ийи дыштанып, беш ажыл хүнүүг педеляже бистиң чуртувустуң шилчээнии, совет улустуң утаан-болал болгаш күш-дамыр сайзыралын хөгжүдер төлээы-биле аргаларны, хей үе-шактыг берген. Уруглар кижизидилгеэнинге, өөренирининге, спорт маргылдаалауругларны байыралдыы-биле бүрүткээри ышкаш оске-даа хемчеглерни боттандырып келген. Амгы үеде хоорайның дыштанып хүн штавы чайгы үеде чорудар ажылының планын тургузуп алган.

Республиканың дыка хей районнар төптеринде, бүдүрүлгелеринде дыштанып хүннер штабтары ам-даа тургустунмаан. Оны тургузары эргежок чугула болу берген. Бо херекти боттандырарынга чер-

«Кажан хостуг үе-шак кижиниң бүгү талалыг хөгжүлдезиниң ооң арга-мергежилиниң эргежыктарынга, ооң-биле кады бүгү ниитилелдиң ёзулуг байлаа дээш материалдыг болгаш угаан-бодал байлаан идам-на көвүдедиринге ажыглаттынып турар болза, ынчаарда ону ниитилелдиң ёзулуг байлаа деп санаар болур».

(ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиргизе секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазындан).

◆*Бо чылын санаторийлерге, курорттарга 1740. дыштанылга бажыңнарынга 860 кижи дыштаныр.*

рынга кирижиринге, турисчи поход кылырынга болгаш өске-даа ажыктыг дыштанылгага таарымчалыг болу берген.

Ажыл-ишчилерниң дыштанылгазын таарымчалыг, ажыктыг организастаар хемчетлерни сөөлгү үеде ап турар. Кызылда, Ак-Довуракта, чамдык районнарда, будурүлгелерде дыштанып хүн штабтарын тургускан. Оон составында партия, совет, профвилел, спорт организациялардың төлээзин киргеп. Олар дыштанып хүннерде чүү кылырын планнап, анаа баш бурунгаар белеткелдя чорудуп турар. Оон түнелинде чоннуң дыштанылгазы сөөлгү үеде солуп, утка-шынарлыг эртип турар апарган.

Ак-Довурак хоорай Советиниң күүскомунун чанында дыштанып хүн штавы элээн организастыг ажылды чорудткан. Культура ордуузунга янзы-бүрү темалыг лекээлерни, өгленген аныктарны бадылаштырарын, чаа төрүттүнген черде партия, совет, профвилели, хөй-ниитти организациялары чогуур хемчеглерни алыр ужурлуг.

Туризм болгаш экскурсиялар талазы-биле область чөвүлеля ажылчы чоннуң дыштанып хүннерин таарымчалыг, ажыктыг эрттиреринге барымдаалап көргеш, туристиң маршруттарны кылган. Шушенское, «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарже экскурсияларны будурүлгелер, албан организация, өөредилге черлери организастап болур. Оларга

Бүгү чүрттарның пролетарилери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 146 (9221) | Суббота, 1973 чылдың июнь 23 | 1925 чылда үнедезилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

ДААРТА — СОВЕТ АНЫЯКТАРНЫҢ ХҮНҮ

Аныяктарны коммунизмниң ёзузунга кижизидерде, чаа ниитилелдиң практиктиг тургузуушкувунга оларны хандыкшыдарда, коммунизмниң үезинде чүрттаар, ажылдаар болгаш ниитилел херектерни эргелеп-башкарар апаар талазы-биле сайзырангай кижилерниң салгалын белеткээрде партияга дузалап турар аныяктарның бот-ажылчорудулгалыг хөй-ниити организациязы болур **аныяктарның коммунистиг эвилелинин** ролю өзер. Партия болза аныяктарны коммунизм дээш совет улустуң демиселинге тургузукчу, чогаадыкчы күш кылдыр көрүп турар.

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазындан).

Аныяктар — бистиң салгакчыларывыс.

Н. САЛЧАКТЫҢ чураан чуруу.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АКШ-ТА АЯН-ЧОРУУ

ВАШИНГТОН. СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турары.

ЧУРУКТА: Ак бажыңның хүндүлүг ыяшлар дептеринге Л. И. Брежневтиң бижилге кылып өгүрары.

(СЭТА).

(Чуруктуг фототелеграф-биле хүлээп алган).

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Р. НИКСОН-БИЛЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президенттизи Р. Никсон-биле чугаалажыышкыннары Кэмп-Дэвидке үргүлчүлээн.

Амгы үеде делегей байдалының чугула хөй-хөй айтырыгларын чугаалашкан.

Чугаалажыышкыннар ажыл-ишчи боттуг байдалга эрткен.

Совет-америк документилерге ат салган

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет-америк документилерге ат салырының байырлыг ёзуулалы Ак бажыңга болган.

Чыылганнар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневти болгаш АКШ-тың Президенттизи Р. Никсонну төрээдиш часкаашкыннары-биле уткаан.

Атомнуг энергияны тайбың ажыглаар талазы-биле эртемтехниктиг кады ажылдажылга дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында дугуржулганы Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзинден—СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, Американың Каттышкан Штаттарының өмүнээзинден — АКШ-тың Президентизи Ричард М. Никсон ат салган.

«Стратегтиг шавар халдаашкын чепсегленииишкинниң улам ынай кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкыннарның кол принциптери» дээр документиге Совет Эвилелиниң өмүнээзинден Л. И. Брежнев, Каттышкан Штаттарның өмүнээзинден —Р. Никсон ат салган.

Документилерге ат салырының ёзуулалынга совет талазан ССРЭ-ниң даштыкы хереқтер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаазы ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң ЭХМ коллегиязының кежигүнү Г. М. Корниенко, өске-даа албан кижилери кирипкен.

Америк талазан АКШ-тың оралакчы президентизи С. Агню, күрүне секретары У. Роджерс, президентиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер, президентиниң политиктиг херектер талазы-биле дузалакчызы Дж. Шульц, садыг министри Ф. Дент болгаш АКШ-тың чазаанның өске-даа кежигүннери, конгресс удуртукчулары, сенат комиссияларының кежигүннери, конгресс кежигүннери, Ак бажыңның база күрүне департаментизиниң ажылдакчылары турган.

Совет-америк документилерге ат салганын телевидение болгаш радио-калбаа-биле дамчыткан.

Чартык чыл планын хуусаа бетинде

Рязань областың көдээ ажыл-агыйының ниичилери мал ажылының продуктуларын будурерни болгаш белеткээрни ковудедирер дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кирипшиишаан, боттарынга алган хүлээлгелерин чедиишкининг күүседип турар.

Чылдың баштайгы чартыныың улус ажыл-агый планы күрүнеге эът садарының талазы-биле 103 хуу, сүттүү —104, куш чуургазыныы —109 болган дыхтыг—111 хуу күүсеттингеп.

Июнь 16-га чедир эрткен чылдың ол үезиндээниден белеткел черлерине мал болгаш куш эъдэп 700 тонна хөй, сүт —23,7 мүң тонна, куш чуургазы —7 миллион саннаг болган дүк 82 тонна хөй киргеп.

Областың колхозтары болгаш совхозтары чартык чылдың төнеринге чедир мал ажылының планнан ажыр дыка хөй санныг продукциязын күрүнеге салар.

Стратегтиг шавар халдаашкын чепсегленииишкиннерин моон соңгаар улам кызыгаарлаарының дугайында чугаалажыышкыннарның

КОЛ-КОЛ ПРИНЦИПТЕРИ

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле Американың Каттышкан Штаттарының президенттизи Ричард Никсон, стратегтиг чепсегленииишкинни моон соңгаар улам кызыгаарлаар дугайында айтырыгны болгаш бооп турар чугаалажыышкыннарда чедип алган түүлдерни бүгү талазыбиле көргеш, стратегтиг чепсегленииишкинни кызыгаарлаарының талазы-биле моон соңгаарғы хемчеглерни болуур-чогууру-биле дүргеп-не хүлээп алыры ядролуг дайынның өөскүп үнүп болур аймыкын эвээжедириниң база делегейге тайбыны болгаш аймыл чок чорукту бижыглаарының херээге улуг салымыкын болурунга боттарының бүзүрелин бадыткавышаан, моон адаанда түүлдер дугайында дугуружулганы.

БИРЭЭДЕ. ССРЭ биле АКШтың аразында харылзаалаарының 1972 чылдың майның 29-та Москвага ат салдынган үнезининиң болгаш стратегтиг халдаашкын чепсегленииишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чамдык хемчеглер дугайында ССРЭ биле АКШтың аразында 1972 чылдың май 26-дагы түү дугуржулганы барымдаалаашаан, стратегтиг халдаашкынны чепсегленииишкиннерин кызыгаарлаар, а ол ышкаш оларны дараазында үелерде кыыраар талазыбиле улам долу хемчеглер дугайында доктаамал дугуржулганы ажыдап кылырыбиле талалар идепкейлиг чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээр.

Стратегтиг халдаашкын чепсегленииишкинни кызыгаарлаар талазы-биле улам долу хемчеглер дугайында доктаамал дугуржулганың негелделерин ажыдап кылгаш, апаа 1974 чылда ат салыр соруулга-биле талалар бир чыл дургузунда шыңгыы күжениишкинни кылыр.

ҮШТЕ. Стратегтиг халдаашкын чепсегленииишкиннерни кызыгаарлаар талазы-биле чаа дугуржулгалар 1972 чылдың май айда Москвага хүлээп алган совет-америк документилериниң принциптеринге болгаш 1973 чылдың июнь айда Вашингтонга чедип алган дугуржулгаларга үндезилеттинер болгаш эң маңгыстыг талалар бот-боттарының бир дең айыыл чок чорууның эрте-ажыктарын хүлээп көөрүн база дорт болгаш доорарган-даа чаңгыс талалыг артык күүдүү алырының оралдажыышкыннары ССРЭ биле АКШ-тың аразынга тайбың харылзаалаарны бижыглаарынга таарышпас дээрзин хүлээп көөрүн удуртулга болдурар.

ҮШТЕ. Стратегтиг халдаашкын чепсегленииишкиннерни кызыгаарлаарының дугайында доктаамал дугуржулганы моон соңгаар чедип алырында чедир 1972 чылдың май 26-дан бээр туруп турар түр дугуржулгага немештер түстүү хемчеглер талазы-биле дугуржулга чаярынга талалар база белен.

ЧЕДИДЕ. Талоларының кайызы-даа ядролуг чепсекти таварышка бооп алы чоппозорех чокка ажыглаарын башудур болдурбас талазы-биле эргежок чүтүлга органнастыг болгаш техниктиг хемчеглерни ССРЭ биле АКШ-тың аразынга 1971 чылдың сентябрь 30-дагы дугуржулганы ёзулаар моон-даа соңгаар алыр.

ВАШИНГТОН хоорай, 1973 чылдың июнь 21.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЛАР ЭВИЛЕЛИНИҢ ӨМҮНЭЭЗИНДЕН Л. И. БРЕЖНЕВ. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары

АМЕРИКАНЫҢ КАТТЫШКАН ШТАТТАРЫНЫҢ ӨМҮНЭЭЗИНДЕН РИЧАРД М. НИКСОН. Американың Каттышкан Штаттарының Президенттизи

БИСТИҢ ПЛАНЕТАГА ТАЙБЫҢНЫ БОЛГАШ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУ БЫЖЫГЛААР

Совет элчин черинге дүштеки шайлалга

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев июнь 24-де ССРЭ-нин АКШ-та элчин черинге АКШ-тың Президенттизи Р. Никсонуң аддары дээш дүштеки шайлалга тургускан.

Шайлалгага барганнар: АКШ-тың оралакчы президентизи С. Агню, күрүне секретары У. Роджерс, АКШ-тың Дээди судунуң даргазы У. Бергер, АКШ-тың Президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер, сан министри Дж. Шульц, садыг министри Ф. Дент, даштыкы хереқтер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы У. Фулбрайт, сенатта республиканчылар баштыңы Х. Скотт, Вашингтон хоорайның мэри У. Вашингтон, хөреңгилер бөлүктериниң төлөөлекчилери Д. Рокфеллер, А. Хаммер, үлетпүр элдериниң национал каттыжыышкынының президентизи Э. Кеннэ, Ак бажыңның болгаш күрүне департаментизиниң удуртукчу ажылдакчылары, албанның өскедээ кижилери.

Совет талазан дүштеки шайлалгага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭнин даштыкы хереқтер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаазы ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, ССРЭ-ниң АКШта элчизи А. Ф. Добрынин, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң ЭХМ-нин коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко, даштыкы садыг министриниң оралакчызы В. С. Алхимов, албаднын өске-даа кижилери одурушкан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев дүштеки шайлалгага түвө чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг агай Никсон!

Агайлар болгаш дээргилер!

Эштер!

Бүгүн, мында, Вашингтонда совет элчин черинге, дээрги Президент, Силерге, Силерниң кадайыңарга, АКШтың чазаанның кежигүннеринге, өске-даа хүндүлүг америк аалчыларга байыр чедирериниң таарымчалыг хүлээлгезин мээң онаажым турар-дыр.

Хамыктың мурнунда бодумнуң болгаш мээң эштеримниң өмүнээзинден силерниң чурттуларга келгенивистиң эң агезиндең тура бистерге чылыг болгаш кичээнгейлиг боон турарыңар дээш, дээрги Президент, Силерниң бодунарга, дээрги Патриция Никсонга болгаш Силерниң ог-булелеринең өске-даа кежигүннеринивиг чүректиң хавыязындан өөрүп четтиришкинни илередикседээ ийик мен.

Оон-биле кады, бистерниң эң-найыралчы сеткил-биле көрүп, бистиң аян-чоруувусту болгаш чугаалажыышкыннарывысты дыка сонуургап турар бүгү американнарга боттарывыстың четтириш турарывыстың дутаймында чугаалаксап каан тур мен. Ол болза Каттышкан Штаттарның улузунуң совет кижилерни хүндүлеп көрүп турарының бадыткалы, бистиң улустарывың кайызынын-даа бот-боттарының аразынга тайбың болгаш найыралдыг чурттаарыңар,чүтүлүүнүн херечиин-дир деп көрүп турар бис.

Бистиң бүгү ужуражыышкыннарывыстың үезинде бистер бедик түдээлгелиг болгаш харылсалгалыг чорукту медерер билип турар бис. Бистиң чугаалажыышкынварывыс идепкейлиг темп-биле, чугаалажыр айтырыгларның калбаа-биле онзалаңыш, ажылхереқтиг болгаш боттуг байдал-биле артып турар. Бо бүгү хүнүң-не бодуңун боттуг үре-түңнеддерни берип, кадыг салган ачыс соруулгаларже — совет-америк харылзааларны хөгжүдеринге улам улуг бурудгаралаашкынны хандырарынче, дайынның айыылын эвээжедиринче, бистиң бомбүрзектиң кырынга тайбыңны болгаш аймыл чок чорукту быжыглаарынче улам чоокшуладып турар.

Ол эң чугула соруулгаларны шийтпирлээринге бистиң ийи күрүнелеривистиң салыышкыны совет-америк харылзааларны чаа чадажо көдүрер деп түвө чугаа чок болбайн аан. Ядролуг үүс чыл үезинде бистиң чурттар аразынга харылзаалаарны тударывыга тайбың кожа-хелбээ догуунзашкындан оске чедириг үндезини чок дээрзинге эртken чылдың майда чоппозөрешкен бис. Ам бистер ол быжыг үндезинниг принцип боттуг утка-шынар-биле улам долдуп боттанып турар деп бүзүрелдин-биле чугаалап болур бис.

Бистиң чугаалажыышкынварывыстың түңнеддери Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында тайбың харылзааларны болгаш бот-боттарынга идегелдиг улам-ва быжыглаар дээрзинге бүзүрээр бис. Оонбиле кады ол харылзааларны боттуу-биле хөгжүдеринге улам таарымчалыг делгемнер ажыттынар.

ССРЭ биле АКШ-тың стратегтиг чепсегленииишкиннерни кызыгаарлаары ышкаш ыңгыг тергиин чүтүлга болгаш шийтпирзээри нарын айтырыгга чаа базымны ийи талының күжениишкинни-биле кылыр ергелиг болганынга сеткил хамыышымнын илередип, ара чок тур. Эң айыылыг болгаш аар эртем-түргелиг чүүл — ракета-ядролуг чепсегленииишкиннерни эдерер бүгүдеринге түгле эвээжедир эвес, харын-даа шуут соксадыр ужурлуг чүтүлга дугуржулгаларны кады ажылдап кылыр, бистиң чурттарывыска хөй-хөй акша-хөрөңгини тургузукчу эчис соруулгаларга, кижилериң амыдыралын экижедиринге ажыглаар арганы бээр бүгү үүлдер ол айтырыг талазы-биле моон соңгаргы чугаалажыышкыннарның кол-кол принциптериниң дугайында чедип алынган дугуржулгада кирип турар.

Тайбыңның соруулгаларынга атом энергиязы база улам улуг хемчээлдиг-биле бараан болур ужурлуг. Аңаа бистиң күрүнелеривистиң каттышкан күжениишкиннери-биле дуза чедиреринге белеткээн атом энергиязын тайбың ажыглаар талазы-биле кады ажыддажылга дугайында дугуржулгада илергейлеттингеп. Ук дугуржулгага Президент Никсон-биле кады база бөгүн ат салган бис.

Эртken чылын Москвага болган ужуражыышкынга эгезин салдынган шугумну уламчылаары-биле эртем, техниканың база культураның өске-даа адырларынга ССРЭнин болгаш АКШ-тың кадыг ажылдажылгазының дугайында чаа хөй-хөй дугуржулгаларга амгы аян-чорукту үезинде ат салган, оны база бедин-биле үнелеп турар бис. Оон уламындан совет-америк харылзаалар улам улуг хемчеглиг-биле янзы-бүрү талаларлыг болгаш быжыг турушкуг болур. Оон-биле черге-делиттир мыдыг кады ажылдажылгавыс калбартыры бүгү янзы төрелгетенге чугула айтырыгларны шийтпирлээринче утпаптан, ынчангаш өске улустарывыс эрге-ажыктарынга чогумчалыг бараан болур деп бүзүрелдиг бис.

Бистиң чурттарывыстың аразында шийтпирлеттинмээн, туюлунга бүрүнү-биле чедирелек айтырыглар, боданыкка, база эвээш эвес дээр ийик мен. Ол болза, ыланган стратегтиг чепсегленииишкинни кызыгаарлаарынга хамаарыжыр, ол болза садыг-экономика айтырыгларынга база хамаарыжыр.

Бистер — оптимистер, бис, ынчангаш кижилерниң амгы болган кежер үеде салгалда-

(Уланчым 2-ги арныда).

ДҮШКҮҮРЛҮГ БАЙДАЛДЫ ЧАВЫРЫЛДЫРАР

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарын «Бүгүл тудуг эргелелинде Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады С. Б. Санданның удуртканы тудугжулар бригазының кежигүннерн докталмал хайгаарап, телевидениеден көрүп, солуннарлаң номчуп турарлар. Делегейге быжыг тайбың дээш демиселчи эш Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Никсон-биле чугаалажыышкыннары челиишкининг эгелээнинге байыр чедирип, ол делегейге дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга тайбыңны быжыглаарының херээнге үлүг салыышкын болур деп олар үнелеп турарлар.

— СЭКП-ниң, оон дениичи Төп Комитединиң болгаш Совет казактың чоруулуг турар тайбың политиказын бистиң бригазының ажыл-ишчилерн түректиң хавыязынга түүлгүзүүр деткип, оны быжыглаары-биле улам эки ажылдаар соруулганы салганнар — деп, бригадир Семен Баянович чугаалады.

Тудугжу бригаланың күшажылчы көргүзүглери багай эвес. Эрткен айны 24 мүң рубльдың тудуг-монтаж ажылларын кылыр планын хуусаа бетинде күүсеткен, июнь айның иаалгазын доозар чоокшулай берген. Бригадага Тудуң Тенек-оол. Хомушку Чылбак. Климентий Караоол. Чулдум Маадыр-оол олар күн нормазын 110—120 хуу күүселип, эки ажылдап турар.

Тоску беш чылдың шийтпирлиг үшкү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүселир дээш бүгү-ле хемчеглерни ап, социалистиг чарышты бригаланың улам кадартаан.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарын бригада намигүннериниң солуңзаан номчуп турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

БИСТИҢ ПЛАНЕТАГА ТАЙБЫҢНЫ БОЛГАШ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУ БЫЖЫГЛААР

(Башкызы. Эгезе 1-ги аринда).

ринга бистиң харылзаалар-бисотты бүгү тала-биле амыдыг кылдыр кадбартыры кежер үеже ук харылзаалариҢ оруу болур деп түңнел кылырынга болуушкуннарның өөскүүру болгаш боттуг эргежыктарын билири чедире бээр деп санап турар бис.

Бүзүрежилгенин быжыглыг турарынга далыгаш, чайгылыш чок бурунгаралап шыдаар бис деп бүзүрелдиг бис. Бистер — бистиң харылзаларывыстың улам хөгжүдерин ылап бижыг турушту, харын мырыңай — чайгылыш чок болдурары дээш туражыр күзелдиг бис.

Силер-биле бистиң беседаларывыстың ажыл-дерекчи, боттуг хевирлиин үнелеп турар болгай бис, ук беседалар бооп турда Совет Эвилелиниң АКШ-биле харылзаларын экижидеринче утпаныышкыны — кандыг-бир түр болуушкун эвес деп күүвеин Силерге чугаалаан болгай мен, ону мында турар америк алчылариҢ шуптуунуга база катап чугаалаксап тур мен, дээрги Президент. Ол болза Совет күрүнеҢ улуг үндезилекчизи В. И. ЛенининиҢ тодартайдап айтыкаы ук күрүнеҢ заптыкы политиказының долгавал принциптерин илертейлеп турар, быжыг турушту болгаш чайгылыш чок утпаныышкын. Бистиң улузывыстың демнежиниң амыдыралы — чайгылыш чок болдурары дээш туражыр күзелдиг бис.

Чугаалажыышкынарывыстың программазы аажок күүшениишкинниг, ынчангаш сөөлүнде улуг чуртуңарның дугайында хөй үүлдерни мөзүн биилеп алыр, американнарның амыдыралы-биле улам чоок танышкын болур аргам аазап анаргаш, ону харааладар-дыр мен. Ынчанмыже мөзүн көрүп аанап хөй эвес үүлдерни бээп мендо кончуг сонуургаашыг болду. Шагдап бээр чаңап бойдустуу-биле, сөөлгү үеде үлегершүүнүң шашкыны хөгжүп турары-биле мактадып турар АКШ-тың барыын таланы эрик кавызынче. Калифорниияже Силерниң чалавындарны ёзугаар чоруптарывыска, ону кандыг-бир ленчеелдиг-биле четчелеп аптар боор мен деп илегээр-дир мен, дээрги Президент.

Бодумнуң талам дээ бо таварылганы ажылдаш, Совет Эвилелиниге 1974 чылда албан хуузунда аян-чорук кылып баарынче чалаалгавы ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Совет чазактың өөрүүзүнден Силерге замчыдып бергенимни база катап бадыткаксаар-дыр мен, дээрги Президент. Силерниң Совет Эвилелиниге баар бол аян-чоруулар бистиң чуртталарывыстың аразында харылзааларны чедиишкиниг кадбартырының база бир чугула үе-чадазы болур деп бүзүрелдиг мен.

Американың Каттышкан Штаттарының Президентизиниң, чазаанның болгаш улузуңуң талазындан бистерни бо хүннерде эптиг-ээлдек хүндүткел хүлээп аң турарын база көрүп харылаар бис. Бистиң чуртувус-биле, оон бойдузу-биле совет улустуң амыдыралы-биле улам чоок танышкын алыр силер деп идегеп турарывысты илергейлээрин чөпшээреп көрүүвер, дээрги Президент.

Совет-америк харылзааларны хөгжүдерининг дээш бөрүүгаралаа турар.

Кижи төрелгесининг төөгүзүүрде эң баштайгы улуг эртем шенелдезин кады боттандырар дээш, совет болгаш америк космонавтылар ийи чыл болгаш октаргайже ужудуушкун кыаып үнүттер. Оон, октаргайдан көөрге, бистиң планетавыс улуг эвес-даа бол, кайгамчык чараш болур деп үвеин олар билир. Бистиң планетавыс бистиң аңаа тайбың чурттаарыыска четчир улут-даа боп, ядролуг чепсек дайынының айыылыңга таваҢыштырар хире эвес бичии болгай.

Черниң улустары дайындан хостуг чурттаан турар, аймыл чок, кады ажылдажылгалыг болгаш бот-боттары харылзаалыг чурттаан турар бүгү чүүл дерин кылыр херек — мындыг бир кол бодал бар. Бистиң чугаалажыышкынарывыс оңу барымдаалаан мөзүлүг, каттышкан күүшениишкиниверивис шак мындыг углайыышкынның дизимзе, алдагдал болбас. Бистиң үевистиң чайгылыш чок негелдезин мындыг. Ол соруглагы чедип алырынга каттышкан күүшениишкиниверивисти бээр ужуруут бис.

Американың Каттышкан Штаттарының Президентиниң Ричард Никсонның болгаш агай Патриция Никсонның алдар-кадвы дээш дашка көдүрерин чөпшээреп көрүүвер! Бистиң амгы ужуражыышкынывыс бооп турда, бистиң бурунгаарладып апканывыс улуг ажыл-херектиң улам чедиишкинниг болуру дээш!

Улустарның чаагай чолдуг болурунче кижилериҢ угланган күүшениишкиниери болгаш талантылары октаргайга-даа, Черге-даа тудушкаи турзун дээш!

Совет болгаш америк улустарның аразынга тайбың, кады ажылдажылга дээш!

Бүгү делегейге тайбың!

• • •

Шайлаалгага АКШ-тың Президентизи Р. Никсон харыы сее ап, түрее чугаалаан.

Р. НИКСОННУҢ чугаазы

Аалчыларыны өөрүшкүлүг болгаш ажыдек хүлээп ап турары дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарынга база Совет элчия черинге болдуңуң хүндүткелин Л. И. Брежневке, шайлаалгага киришкенериҢ шүптүзүнге Президент Р. Никсон илергейлеп чугаалаан.

Ядролуг стратегия чепсегелиниң кызыгаарлаар дугайында баштайгы дугуржулганы Москвага чаргап, анаа ат салган бис, оон бээр бир чылдың шоодуг ашкыс уе эртикен. Аңаа хамаарышкан база бир дугуржулгага бистиң бөгүн ат салгавыс совет-америк харылзаалариҢ кайы хире бурунгаарлаанын көргүзүп турар.

Оон аңгыда, Силерниң чугаацарга демдеглээнңерни ёзугаар алыргa, атом энергизын тайбың ажыглаар талазы-биле кады ажылдажылга дугайында база бир дугуржулгага бөгүн капсырлаптыр ат салган-дыр бис.

Силер ол ийи дугуржулганың дугайын бүзүрелдиг чугааладыңар. Ядро нүүдүүрүн тыптып үнер ол иожчуг улуг дөзү бир болза делегейни узуткап каапторынга чедирер, чок болза күүш-шыдалы ажыглаары-бүгү кижи төрелгетенге буян болур, чаа делегейни туруузарының үнүшкэлдиг болгаш турун болгаш, оон өске маан аңаа немээр түвемдээ кончуг аваан арткан-дыр.

ҮределдиҢ күштерин кызыгаарларывыс болгаш турузуушкуна ажыглаар күүшшыдалды магадылап достаарывыс улгаган улуг чугула базымны бөгүн кылдывыс.

Бурунгаар ийи базымны кылгаш, харын оон-даа уаун оруктү эртер ужурлуг бис деп үвеин көрүп эрткен практиказыг кижилер, бистер билир бис. Чүгле ол үрегдекчи кончуг улуг күштү кызыгаарлаар талазы-биле эвес, харын сөөлгү түңнелиңде, бистиң бүзүрел турзывысты ёзугаар алырга, бүгү делегейниң болгаш бистиң ийи күрүнеевистиң улустарының эгиверинге аар чүүл онзажып турар чепсегелиишкинниң үүргезин база чигедир талазы-биле улам цай базыминар кылырынга боттарывысты бараалгадыр ужурлуг бис деп үвеин тодаргай билип турар бис.

Оңу чедип алыры кыдыг-на белеп эвес. Чүгле үр чугаалажыышкынывыр эртикен соокда оңу чедип алыр. Ынды болза-даа харылзаакыраа үргүлчүдеп турган, аңаа ам артикен болгаш Москвага эртикен чылын болган чижектит чугаалажыышкынывырны үргүлчүлеп турган, оң ургулаанышкынга кады бүрүвгаарлаан, делегейниң оске чурттарынга үлегер-чижек көргүүлү болур бис. Ынды төлөөде, бистиң үшкү ужуражыышкынывысты эрттирер дээш колир чылын Москвага чедө бээри — кончуг солуун аян-чоруукче мени чалаанывындарны дажок күзеп хүлээп ап тур мен.

Оң үшкү ужуражыышкынга Силерниң чүтүнар-биле улам эки таныжып алырынче болгаш Силерни улузуңар-биле улам хөй ужуражыышкынывыг болурунче чүткүлдүг болуруы, бодавыже, күзээр мен. Оонбиле чергелештир ам эртип турар беседалар шыкаш беседаларны уламчылаарынче база бистиң маңаа салып алгаш, чедип алырынга боттарывысты бараалгадыр дээп соруглавыстың чедип алдынарынга боттуг түңнелдерлиг болурунга ол беседаларның чедирген турарынче. — чүгле бистиң ийи чүртүвүстүң аразында харылзааларны экижидеринче эвес, чүгле оларның аразынга тайбыңны түргузарынче эвес, харын улут болгаш бичe бүгү чурттарның эргелерин хүндүлээр чуруумну сагыыры-биле чергелештир «айбыңны бүгү делегейге хандырарынче чүткүлдүг болуруя күзээр мен.

Чогум-на оң соруганы чедип алырынче күүшениишкинериниси үгландырган бис. Бистиң ийи улут чүртүвүс оларже үгланган үлегер-чижектиг көргүүлү шыдаар болгаш бистерниң чыл бүрүде-даа эртиргеп турун болур чүүл бүрү ужуражыышкынывыска ы с к а боттуг түңнелдерни чедип ап шыдаар болза, бистиң ийиги сорулгавысты чедип алырынче оруукка улут базымны кылган турар.

Дээди деңмелге чаңгыс ийикпе ийи-ле ужуражыышкынны эрттирерге, тайбыны доп-дорбан хандыра каапкыл, чепсегеленишкинни кызырарынга ийикпе кызыгаарлаарынга чедире берип болур дээр сагыштыг чүве чугаалаар дивейн-дир мен. Ынчанмыже дээди деңнелдиг ийи ужуражыышкынны эрттирерге, олар бистерни чоокшулаштырган, бистиң чөрүлээлеривисти улам билириңге чедирген, бистиң ол чөрүлээлерни ээвээжедир шиитпирлиивисти, бодавыже, бистиң ол чөрүлээлерни аңгыланышпайн шиитпирлээр күзелдиивисти күштелдирген — ону билип тур мен. Бистиң ийи чүртүвүстүң аразында харылзааларга шынаала төөгүлүг ынчарлиишкин олаңдур деп, Р. Никсон чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң, ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрыниниң, шайлаалгага киришкенериниң шүптүзүнүң алдар-кадвы дээш бөрээлди Президент Р. Никсон түңнелиниде салган.

• • •

Л. И. Брежневтиң болгаш Р. Никсонның чугааларын чыыгаанар улут кичээнгейлиг дыңнаан, аңаа часкаа үтпаан.

Малчыннар Наадымынга уткуштур

ҮЛЕГЕРИН КӨРГҮСКЕН

Далаа Сеңей-оол биле Зина Шалык олар «Тес-Хем» совхозтуң аныяк бода малын хүлээп алгаш, кадарын эгелээн. Олар ону ийи харга чедир өстүрүп, семирти азырааш, күрүвеге дужаганнар.

Амгы үеже олар кыс казыралар кадарып турар. Бо чылын немелде деңзинн хонукта 500 грамм чедирерин, малдың бажын чус хуу камгалап аларын, 10 тонна сигенни белеткээрин хүлээнгенвер. Ам шынап-ла малдың хонукта немелде деңзизи бедин турар.

Моон мурнунда совхозтуң аныяк малчыннар чок турган. Ам ДалаалариҢ үлегерин эдерип, комсомолчулар Дажы Тараа, Бүрбү Доржу оларның өг-бүлелери малчыннан ажылдай берген.

— Чаа кажаа түүп бээрин совхозтуң дирекция чериндеп дилээр мен. Киштаглаашкын дугайын амдан эгелеп бодавас болза хоржок. Аңаа белеткелди чорудуп, малдың семиртылгезинче кол кичээнгейни угландырар мен—деп, мээң-биле хөөрежин ора, Далаа Сеңей-оол чугаалады.

Б. ДОЮҢДУП.

МАЛЧЫН ӨГ-БҮЛЕ

Намдал Орус мал ажылынга он ажыг чылдарда ажылдап, дуржулгалыг малчыннарның бирээзинге санаттырып турар. Оңу «Мөрен» колхозтуң колхозчулары болгаш хамаарыкшы турар № 3 хойжу бригадазының кежигүнүнер хүндүлээр.

Ажылдап келген чылдарында Намдалларим өг-бүлези чеже малды немей өстүрүп күрүнеге чеже тонна эттиг, дуктү бербээн дээр!

Намдал Орустуң күш-ажылын партия болгаш чазак үелеп көргеш, В. И. Ленининиң төрүттүүген хүнүнден бээр чүс чыл болган оюнда оңу юбилей медалы-биле шаннаан. 1972 чылда аңаа Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп бедик атты тывыскан.

Төскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында 340 ажыг төөгүүр хоюн эки аваан, кыштан мендо ажыргаш, төөгүүр чус хойга онаазытыр 104 хураганны камгалап алган.

Олар чыл бүрү 10—15 тонна сигенни белеткеп, кыштаан өй-шаанда септеп алыры чаңчыл болуп берген.

Намдал Орус Мөрен көвөө Советтиң депутадынга соңгуткан. А оон кадайы Намдал Бомбөөнүң кызымак күш-ажылын, мал ажылынга үр чылдарда ажылаан келген дуржулгалыын, бичe сеткилдиин үнелээш, ону Эрзин район Советиниге Мөрениң № 38 округундан депутатка соңгаан.

Малчын Намдалдар ам республиканың малчыннар Наадымынга уткуштур улаш-на кызымак эккилдээ төрээлер.

А. АРАКЧАА.

ХООЧУН ХОЙЖУЛАР

Оңдар Шаравин—Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң хоочун хойжузу. Ол 60 шинтиирлиг үшкү чылда чедиишкинниг ажылдап турар. Мурнакчы хойжу 359 хоюндан 375 хураганны мендо камгалап алган.

О. Шаравин хөй чылдарже ниитиниң хоюн кадаргаш, үжен-дөртеп иодан малды колхозунга өстүрүп бергени дээрге улуг алдар болгаш хүндүткел-дир. Ажыл-ишчи кижи төрээн колхозунуң экономиказын быжыглаар херекке могаг-шыдаг чок ынчаар ажылдаш, төлептиг салыыкчының кирип чоруур.

Өг-бүлезиниң хереежин эзен Оңдар Бичии-Уруг база-ла күш-ажылга кызымак, төлептиг кижи. Оңдар Бичии-Уруг тос уругларның иези. Хойжу өг-бүлениң уруглары, ада-иези дег, ажыл-ишчи болгаш өөредилгезинге кызымак.

Хоочун хойжу өг-бүлезиниң кежигүнүнерэ республика малчыннарының Наадымынга уткуштур кызымак ажылдап турарлар. Олар колхозтуң хойжуларының аразында калбарган социалистиг чарыштың тилекчилери болган.

Мурнакчы хойжу О. Шаравинниң колхоз хөгжүлдезинге кирип келген күш-ажылын Совет чазак бедии-биле үнелээн. Оон хөрээн Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени болгаш ленинчи юбилейлиг медаль каастап чорууp.

М. МАЖАА.

МУРНАКЧЫ ИШЧИЛЕР

Девилдей Куулар иижек кадарын он чыл ажылдаан. Ол ам «Барлык» совхозтуң Мажалык сүт-бараан фермазында ажылдап турар. Инектериниң чаш төөгүн чылдың-на мендилеп, олардың олар-белчиирин ыяш таарыштырып кадарын келгей. Мурнакчы кадарлы 100 инектен 100 чедир бызаазы ап турар. Оон дузалакчызы Мөлдүн Ооржак база-ла малталдыг малчын. Олар республика малчыннарының Наадымын чедиишкийнг уткуп турарлар.

Эки ажылдыг инек кадарлызы Девилдей Очурович Куулар-ны совхозтуң дирекциязы, партия комитеди үргүлчү шаңнап-мактап, оон күш-ажылчы чедиишкиннерэя демдеглеп келген. Девилдей Куулар ленинчи юбилей медалының эдилекчизи.

Куулардың эжүн иштп Галина Девилдей фермада мурнакчы саанчы болгаш Маадырне.

С. ТАВА-САМБУ.
Барыын-Хемчик район.

ТУЛАА ОРНУНДА — КУЛЬТУРЛУГ ОДАР

УЛЬЯНОВ ОБЛАСТЬ. Черемшан хеминиң үстүү агымында колхозтуң механизаторлары чаштыларын. Ол черлериниң чамдыкы малташ-баларлыг, тулаа черлер боюн турар. А колхозчулар тулаалыг черлерни кургаткаш, культурлуг одар-белчиир шолдери кылып ап турар. Бо чылын 182 гектар одар шолүнге 147 гектар чер база немешкен.

Июнь айның каан хүнеринде кылымал частаашкын херекселдери сугну дээрже дүндүүштелдир аттыктырып турар. Оон чамында хөй мал-маган оттап чоргулаар. Ынчаар олар шолдерээге таарыр от-сигеннерни шилип алгамыдап колхозтуң инектериниң денизин немежип, сүт-саанны улам көвүдеп турар. Бо чылдың беш айларының дургузунда ол ажыл-агыйда сүт саары эртикен чылдың бо-ла үезин-биле деңизээре, оон 25 ажыг хуу көвүдээн. Ол үе дургузунда колхоз 5 муң хире центнер сүттү күрүвеге сатkан.

ЧУРУКТА: колхозтуң мурнакчы саанчылары З. Лейкина, Ф. Федорова болгаш Е. Ильдиниркина; тулаа турган черже одар шолу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Делегей бо ХҮННЕРДЕ

Делегейниң парлаалгазы
Л. И. Брежневтиң АКШ-та аян-чоруунуң дугайында

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-та аян-чоруунче маштыкы парлаага бирги чергенин кичээнгейин салырын уламчылавышаан. Совет-америк харылзаалардың ийи күрүнеҢ эрге-ажыктарынга болгаш бүгү-ниитиң тайбыңы база айыыл чок чоруктуу улам ынай калбартып, ханылаларынга чаагай перспективалыг бодурун тайылбырлакчылар бижип турар.

«Совет-америк чаа дугуржулгаларны кайы-даа тала көдүрлүүшкүнүнүң болгаш чаагай күзелдин» байдалынга хүлээп ап, атты салгылаан дээрзин «Нью-Йорк таймс»-солун бижээн. Л. И. Брежневбиле боттарының ужуражыышкынынга улуу-биле сеткил ханганын илереп турар америк сенаторларның чугааларын «Вашингтон пост» болгаш оске-даа солуннар парлагылаан. Оске-даа чурттарның солуннары бо дугайында делегерешгей бижип турар, Л. И. Брежневтиң сенаторлар-биле ужуражыышкыны «чаагай салдарлыг болган» деп, Францияның «Насьон» солуну демдеглээн.

Информастыг дыңнадыгларда болгаш тайылбырларда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының АКШ-тың Президентизи-биле чугаалажыышкынчары хөй айтырыгларга хамаарыкшы турар дээрзин демдеглеп, салыг-экономика талазы-биле үр хуусаалыг болгаш улуг хемчээлдиг дугуржулгаларны Совет Эвилелиниле кылып ап болурунуң перспективаларының дугайында АКШ-тың садыг-үлеттүүр бөлүктериниң улуг сонуургалдыг болуп турарын демдеглеп турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниге хүлээп алынган Тайбынның программазын амыдыралга боттандырары дээш, Совет Эвилелиниң идепкейлиг болгаш чайгылыш чокка демисежип турарын ГДР-ниң «Нойес Дойчланд» солуну бижээн. Тайбынның херээнге бараан болур болгаш оон ачызында бүгү улустарның чаагай чоруурга ажыктыг болуп турар чугаалажыышкыннарда болгаш ужуражыышкыннарда Тайбынның совет программазын боттандырар талазы-биле Л. И. Брежневтиң улуг салыышкыны илереп турар, ол чоруук делегейниң байдалын чаартып экижидер дээрзин ук солун демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң аян-чоруун болгар солуннар: «Совет политиказының чаагай сеткилиг онаалгазының чайынаанчак илереэшкини», «Тайбынның болгаш айыыл чок чоруктун эрге-ажыныга», «ОСРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларда чаа тоогу», «Делегейниң байдалын экижидин турар оскерлиишкиннер» деп эгелер-биле парлагылаан.

Амгы совет-америк чугаалажыышкынывырның чаагай болуп төнери бүгү чурттарга болгаш делегейниң улустарыга чүгле ахыныг болур дээрзин «Юманите» солун демдеглеп турар. Совет-америк харылзаалариҢ канчыктыда янзы-биле экижидер чоруу делегей байдалынга чаагай салдарлыг болур деп, солун түңнел бижээн.

«Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның аразынга эрткен чылдың майза ажыдып каан ажык бөгүн база калбаа-биле ажыттыпа берген деп, ында «Берлингске тиденде» солун бижээн. Л. И. Брежневтиң бо аян-чоруунуң үезинде ат салдынган дугуржулгалар Никсонуң Москвага чоруп турарының үезинде ат салдынган комплекс дугуржулгалар-биле кады улуг балгаттың кезээ болуп турар деп, ол солун база бижээн. Олар шуптузу каттышкан, ийи чурттуң аразында улам сырый кады ажылдажылгага улуг салыышкын болур.

Л. И. Брежневтиң болгаш Р. Никсонның ужуражыышкынның делегейниң хөй-ниитизи дүшкүүрлүг чоруктуу чавырыдыларынга чаа онаа чугула базым кылдыр долу үнелиин-биле коруп турар деп, Аргентинаның Компартиязының органы «Нуэстра палабра» солун бижип турар.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛ ИЛЕРЕЛИ

БЕРЛИН. (СЭТА). Берлиниге массалыг митинг болган. Ук митинг ГДР биле ПУР-нуң аразында найыралдың болгаш Совет Эвилелиниң улустарыбиле ол чурттарның ажы-дүнма эвилелиниин чайынаанчак илереп болу берген. Митингге чыылганнар ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккерниң болгаш ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Геректиң чугаазын дыңнаан. ГДР биле ПУР-нуң аразында бузулбас эң-найыралы ийи улустуң амыдыралынга тоогулуг чугула оскерлиишкиннерниң илереп, пролетарждың интернационализминиң бооп турар деп, Э. Хонеккер демдеглээн. Европаның болгаш бүгү делегейниң быжыг турушту дотуннаашкынныг болурунга Совет Эвилелиниң, социалистиг оске-даа чурттарның тайбың политиказының ролюн база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чоокта чаа Польшага, ГДР-те чорааныының ужур-дузазын ол бедии-биле үнелээн.

Польшаның партия-чазак толээлерин берлинчилерниң болгаш ГДР-ниң ажылчы чонарының аксы-дүнма бзу-биле найыралдыг хүлээп алганынга өөрүп четтиргенин олар бүгүдеге ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек илерегейлеп чугаалаан.

АЗИЯ ДИПТИҢ ЧУГУЛА ХЕРЕГЛЕЛИ

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр.). Индияның Коммунистиг партизының национал Чөвүдезиниң кежигүнү Мохит Сен Азияга айыыл чок чоруктуу коллективтиг системазын тургузар дугайында ССРЭ-ниң саналын деткээн.

Ол идея Азия диптиң чугула хереглелдеринге дүгжүп турар. Ук санал империализмге болгаш неоколониализмге удур утка-шынарлыг, ынчангаш ону амыдыралга боттандырары дээш демисел чорудары Азияда ниитиң революстуг шинчээшкинниң база бир кезии боон турар деп чүве ук санадан тодаргай билдинип турар. Боттарының тергиндекчилер болуруиче чүткүл салырынган кыдат удуртукчулар ам-даа ойталавазаан. Пекиниин ол идеяга хамаарыштыр амдыгаа чедир сыр-дедир үзелдиг боон турарының кара чангыс чыыдагаанын ол боон турар. Пекиниин ол санаага удураныы турарының оон оске база бир чылдагаалы бар. Азияга коллективтиг айыыл чок чорук системазын тургузары ол девискээрниң чурттарының эң-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче угланган базым болур ийик. Пекин удуртукчулары чогум-на ону пузевейн турар деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле ужуражкан. Мохит Сен дедиргээн.

СОВЕТ КИНОЛАР ФЕСТИВАЛЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Вашингтонга совет кинолар фестивалы ажыттынган. Найысталдың эң улуг кинотеатрларының бирээзи — «Сенберутуп» ийи көрүлде залынга муң-муң вашингтончулар болган ваймыскалдың залчыларны долу хемчээлдиг сес совет кино-биле ийи неделя дургузунда танышкар. Ол киноларның аразында «Сольярис», «Бедорус вокзалы», «Рустем дугайында тоожулар», «Керии», «Точка, точка, чартык сек» болгаш оңдаа оскелер чижектиг сураггаан чогаалдар бар. Ол киноларның шуптузу америк экранга эң баштай ам үнер.

Оон оске «Эмбассеи» кинотеатрга «Хостаашкын» деп совет кино-тоожулаанын эң баштай үндүрер.

ЧАА ЧАЗАКТЫ ТУРГУЗАРЫН М. РУМОРГА ДААСКАН

РИМ. (СЭТА-ның корр.). Л. ПолуниниҢ дамчыткаңы: Италия Республиканың президентизи Дж. Леоне христиан-демократтыг партияның эң улуг ниимчээшкин бөлүктерининң бирээзининг удуртукчузу, чазакты чангыс эвес улаа баштап келген М. Руморну хүлээп алган, чаа чазакты тургузарын аңаа даасказан. Президентиниин даалгазын М. Румор хүлээп алган. Политиктиг партияларның төлөөлекчилери-биле ол чоокту хүннерде сүмележип эгелээр.

Христиан-демократ Дж. Анреоттининиң баштаан чазаа халажып үнерге, Италияга июнь 12-де чазак кризизи болу берген. Моон мурнунда турган «барыын үзелдиг төптүн» чазаа чүүлүн политиктиг, экономиктиг болгаш социал айтырыгларны шиитпирлеп шыдаваан. Ол чазакка христиан-демократтыг, социал-демократтыг болгаш консерватиптиг либералдар партияларының төлөөлери (парламентиге республиканчы партияның деткичизин алган) бактаан турган.

Италиянын президентиниң партияларның удуртукчуларынын хөй нүүрүзү-биле сөөлгү хүннер дургузунда сүмелешкен. Олар христиан-демократтыг, социалистиг, социал-демократтыг болгаш республиканчы — дөрт партияның төлөөлекчилериндеп тургустуунган составтыг кылдыр чазактың «чөвө үзелдиг төп» ээлделин тургузар деп санаалаан.

Социалистиг партияның политиктиг секретары Ф. Де Мартино кечир үезе чаңгыс ээлделиниге социалистерниң кирип болуруи ХДП, ИСДП-биле ИРП-биле чугаалажыр агезивериниге белеңнин чедиргээн.

ЧЕЧЕКТЕЛГЕН ЧАЛЫЫ НАЗЫН, ЧЕДИШКИНЧЕ ХЕРЕ БАЗААЛ!

«Коммунизминиң аныяк тургузуучуларынга партия чоргаарланыр. Бистиң хүлээлгевис чаа салгалдарга бодувустуң политиктиг дуржулгавыстыг, экономиктиг болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлээриниң дуржулгазын дамчыдары, аныяктарның идейлиг кижизидилгезин удуртуру, олар боттарының адаларының херээн, улуг Ленининиң херээн төлептиг уламчылазын дээш бүтү чүүлдү ыяыпылывыс белүр».

(СЭКП-ниң XXIV съездизинге партия Төп Комитединиң Отчет илеткелинден).

Кызыл хоорайның 12 дугаар кварталында № 1 бажынның тудуунда чугайлаашкын болгаш дозулаашкын кылыры бо хүннерде хайныыпкынныг чоруп турар. Ол беш каът чүрттелга бажыңында подъезд бүрүзүнүң өрээлдерин аныяктар бригадаларынга хуваап каан. Бригадалар аразында чарыштыг. Ол чарыш Совет аныяктар хүнүнге турасхаттынган. Бо хүннерде бир дугаар черде Куулар Кызылга удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы болуп, чугайлаар, дозулаар ажылдар планының күүседир талазы-биле бедик көргүзүтлерни чедип ап турар.

— Участокка шеверлел ажылын кылып, социалистиг чарыштыг дээштиг организастап, ооң түнелдерин доктаамал үндүрүп турарывыстан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бо хүннерде бедээн деп, бригадир Куулар Кызыл чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Куулар Кызылдың бригадазының кежигүннери.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧАЛЫЫ СОРУК-БИЛЕ

Совет аныяктарның хүнүн бүтү совет аныяктар-биле дөмей, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң аныяк ажыл-ишчилери күш-ажылчы бедик кадырлүүшкүн-биле уткаан. Бистиң комсомол организациявыста 130 ажыг комсомолчу бар. Олар совхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларында хаара туттунган. Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында комсомолчу-аныяктар совхозтуң күрүне мурнунга алган социалистиг хүлээлгелерин күүседириңге төлептиг үлүүн киирип турар.

Комсомол комитеди аныяктар ортузунга масса-политиктиг болгаш организаакчы ажылды күштелдиргенииң түнелинде, хүн бүрү калбарган социалистиг чарышка аныяк тинлекчилериниң саны өскен. Ылаңгыя чолаачылар Н. Монгуш, Д. Сат, тракторист кыстар С. Дарый, М. Калдар, саанчылар Д. Кара-Сал, А. Сат, комбайнерлер Ч. Куулар, Ф. Сат, С. Сарыг-Тараа олар аныяктарга боттарының күш-ажылчы, хөй-нийтичи үлегерчижээн көргүзүп, бедик хүндүткелди чедип ап келгеннер. Ажыл-нормазын күүсетпээнде сеткил-сагыжы оожургавас, кезээде мурнуку одуругга чоруксаар, чүрээнде отчугажы хып чоруур, ажыл-ишчи, төлептиг аныяк ооллар, кыстарны бистиң совхозтан хөйү-биле адап болур. Оларның алыскүзели—беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында алган хүлээлгелерин ажыр күүседирн, мурнакчыларның одурууна кирери болур.

Ол ышкаш комсомолчу-аныяктарның Дөргүн сүт-бараан фермазы районда турлуг, республикада сураглыг фермаларның бирээзи апарган. Чыл бүрүдө бедик көргүзүглерни, хөй орулганы совхозка берип келгени, күш-ажылдың бедик сагылга-чурумун чедип алганы дээш 1967 чылда фермага «Коммунистиг күш-ажылдың коллективиниң» деп атты тывыскан. 1970 чылда ферманы комсомолчу-аныяктарның сүт-бараан фермазы кылдыр тургускан. Оон бээрле бистиң ферманың ажыл-ишчилери мурнакчы чоруун коргүзүп, ажылга улуг чедиишкиннерни чедип ап келген. Оон кызыл-булуңунда ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Облпрофсовүлелдиң тураскаадыг вымпели, ВЛКСМ Тыва обкомунуң шилчилер Кызыл тугу, СЭКП Чоон-Хемчик райкомунуң болгаш райкүүскомнуң база ВЛКСМ райкомунуң шилчилер Кызыл туктары кадагалаттынып турар. Бо дээрге ферманың ажыл-ишчилериниң улуг чедиишкиннериниң херечизи-дир.

Ферма коллективиниң алган хүлээлгези улуг. Ынчангаш опу күүседир дээш ажыл бо хүннерде улам хайныыпкан. Коллективтиң ажылын СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү, аныяк коммунист Монгуш Алдын-кыс эки удуртуп келген. Күш-ажылчы чедиишкиннерни, хөй-нийтичи ажылдары-биле шилгарап турарларга ВЛКСМ Тыва обкомунуң кежигүнү, фермада комсомол бөлүүнүң даргазы Кара-Сал Жолукпа, мурнакчы саанчы Ооржак Эртине, Лиза Монгуш, Сат Анай-Док, Сарыглар Лаастай, инек кадарчылары Сылдыс Хола, Монгуш Кызыл-оол болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Ферма беш айларның түнелинде 216 тонна 680 кг сүттү саап алган. Ниитизиниле беш айларның дургузунда бир инектен ферма 902 кг сүттү сапташ, күрүнеге 191 тонна сүттү саткан. Ынчангаш ферманың коллективи алган планын ийнги кварталда ажыр күүседир деэрээнге бүүрел улуг.

Комсомол комитеди аныяктарның политиктиг болгаш ниити билиин бедидеринче улуг кичээнгейни салып келген. Аныяктар бүгү-ниитизи оргумак биллигни чедип алзын дээш Хайыракандa кежээки школаны ажыткан. Ында совхозтуң аныяк ооллар, кыстары хөйү-биле хаара туттунган болгаш бо чылын сес база он класстарны хөй санныг аныяктар дооскан. Ол ышкаш комсомолчу-аныяктарга «Партия дугайында беседа» деп болгүмнер ажылдап турган. Ында 68 кижи хаара туттунган. Оларның политиктиг билиин чедип алырынга улуг дузаны коргүзүп, кичээлдерин амыдырал-биле холбап, дыңнакчыларның хүндүткелин эки ажыл-биле чедип алган пропагандистер Сат Алдын-оол, Чадамба Карацнаар бо чылгы өөредилге программазын организастыг доосканнар.

Аныяктар ортузунга лекция, беседаны, диспуттарны болгаш номчулга конференцияларын, ужуражылгаларны, темалыг кежээлерни, сценг бааларның үделгезин эртирип келдиивис. Ылаңгыя чолаачылар бо хүннерде бистиң «Бора-Хөл» аттыг агиткультбригадавыс чүгле совхозтуң ажыл-ишчилеринге бараан болуп турар эвес, а районнуң колхоз, совхозтарынга солун программалыг концерти-биле аалдап барып турар.

Комсомол хуралдарын Устав ёаутаар эрттирип, Ленинчи зачётка болгаш Бүгү-эвилелдиң фестивалынга идепкейлиг киржип келдивис. Бистиң совхозтуң аныяктары тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында улам кызымаккай ажылдаар болгаш, Совет аныяктарның хүнүн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле үткүп турар.

С. КУУЛАР,
совхозта комсомол комитединиң секретары.

ОЛЬГА — БРИГАДИР

Тудугжу — он чоргаар дыңналыр сес. Чүге дээрге, тудугжу деп түскай эртем болза, кижиниң ажыл-чорудулгазында чангай, буянныг мергежилдериниң бирээзи. Бо дугайын Ольга школага өөренип тургаш-ла, үнелеп билип, тудугжу болуурун күзеп чораан. Шынап-ла, тудугжуларның кылып бүдүргеи ажыл-ижи аныдыралды хаастап, кижилериниң сеткилин өөртүп, чалгынналган хостуг күш-ажылдың тураскаалы болуп, чүс-чүс чыладарда артар.

1963 чылда Ак-Довуракка профтехучилищени чедиишкиннит дооскаш, ол-ла чылын 741 дугаарлыг көнүп чоруур механизаторлар шеверлекчи болуп ажылдап киргеи. Өөренип-даа, ажылдап-даа турда, баштайгы удазда бергелер тургулаан. Ынчалза-даа Ольга аңаа ундараваан. Бергелерин ажыл-ишти, мурнакчы тудугжуларның арга-сүмезин дыңнап, оларның ажыл-ижин өөренип көрүп, дуржулгазын шинчээдип ап, кызымак чүткүлдүг ажылдаанывың түнелинде, ажылга чоорту мергежин, мурнакчылардан дудак чок ажылдап турар апаргаи. Аныяк кыстың күш-ажылчы амыдыралы шак ынчаар эгелээн. Ольга тудугга ажылдаала он чыл болган, ооң тос чылын бригадирээр эрттиргеи.

Бригадир боду аныяк хирезинде, ажылчын коллективти хөй чылдарда башкарып, баштайгы үеде кайы хире берге болуруп аныяктарга чугаалап турган, тудуг ажылынга мергежин, ук ажылга хандыкпылдыын көргүзүп, чүткүлдүг ажылдап турарларның саны ам өскен. Олар шүтүү-ла Ооржакты хүндүлээр, а бригадир боду оларга чоргаарланып чоруур. Бо-ла бүгү чылдагаанындан О. Ооржактың бригадазынга чыл келгеи тудум-ва аныяктар хөйү-биле немекпеи турар.

— Ам бригадада шүтүү-ла ортумак школа дооскан комсомолчу кыстар ажылдап турар. Бо чоруук бригадир йижиге менээ база бедик харыысалганы оваап турар. Ынчангаш олар-биле эвилеңзелдек, сагыш човаигыр болуур, арга-сүмеии бээр, а чамдык таварылгаларда шыңгыы чугаалажыр-даа апаар үелер турулгаар-дыр. Мындыг болганда, чаа школа дооскаш-ла күш-ажылчы амыдыралче эге базымны кылып чоруур аныяк кижилериниң ажылыңнаге, оларның келир үедеги амыдырал-чуртталгазынга, күш-ажылга ынак болуруига, кайдыг мергежилди шилип алырынга дээш өске-даа айтырыгларны шын шиитпирлежип тыварынга коллектив улуг дузаны чедирер,— деп бригадир чугаалап орар.

— Бистиң бригадавыс бодунга алган бүдүрүлге планнарын чедиишкиннииг күүседип келген. Баштаар черлеринде тудуг материалдарыбиле ой-шаанда хандырып, күш-ажылдың эки организастап турар, ажылга тааржыгылыг байдалды тургузуун, социалистиг чарышты эки организастааны—бо бүгү түүлдер, бистиң чедиишкиннеривистиң үндезини ол. Ылаңгыя улуг инженер Петр Иванович Шарипковтуң улуг кичээнгей салып кеткенииге өөрүүр бис. Бо чоокку үелерде улуг хемчеглиг ажылдарны кылгыяан бис — деп, бригадир чугаалады.

«Баярлык» совхозта 320 олуттуг шөлааны, алды квартиралыг үш бажыңны. Хөнделеңде дөрт, а «Шекпээр» совхозта ийи өг-бүле туруттаар бажыңнарны ажыглалта киирген бис. Бай-Тайга районнуң Тээли суурга барып ажылдап, тудугларны кылчып турдувус. Ылаңгыя ажылгалга киреп 25 орунныг ийи каът эмнелге тудуумуң шеверлел ажылдарын доостувус. Ам Кызыл-Мажалыкта ажылдап тур

КЫПТЫККАН КҮЗЕЛ

Валентина Рыжова ортумак школаны дооскаш, даараңылга цегинге ажылдап келген. Ажыл-ишчи коллектив аныяк уругну чылыы-биле хүлээп алган. Баштай дехтың ажылпжи-биле ол танышкан. Солун-на болган. Улуг угбалар дараңып, иженип турда, ана амыр-ла. Уран кыстар ужукка ораашпас деп үлегер чугаапың алыс утказы ол. Даараңыр машиналар дагжапла эгелээр, эр, хереэжеп улустарның даштыкы кептери чараш, шеверген хевир-биле дааратынып-ла турар. «Кижи анаа көөрге ывдыг-дыр, чогум хол-биле тудуп кыла бээр болза, берге, парын ажыл болгай аан» деп, Валентина бодавган. Ол он бир айның дургузунда өөреникчилеп, дузалакчылап келген. Чүгле чинчан ол дараңыкчы кижиниг ураң-шевер ижин шору биле бөргеп. Ынчалза-даа ол база-ла эвээш. Шевер дараңыкчы болур дээн кижи хөй чүвени билир ужурлуг. Үениң негелдеавиле хептериң хевирп улам өскерлип, чаартыныш бар чыдар. Улуг, бичө кижилериниң сонуургалы аңгы-аңгы. Ынчангаш даараңыкчы кижи ону бүгү талалыг хандыр бодап, ажылдап билир сорулгалыг.

Боду тускайлаң ажылдап киргеш, Валентина Рыжова билиин, мергежилпп улам бедиткеп. Ооң ындыг күзелин цехтиң удурткучулары деткээн. Кижи хөй чүвени билир болза, ол чугаажок шынарлыг ажылдаар ужурлуг.

Валентина бодунуң күзелсонуургалынче дидимп-биле чоруп орган. Ол Донда-Ростов хоорайга бир чыл өөренген. Кызымак чүткүл-биле өөренип тургаш, мастер-быжыкчы тускай мергежилдиг чанып келген.

Комсомолчу Валентина Рыжова ам Сарыг-Сепгиң амыдырал хандырылга комбинадының даараңылга цегинде үш чыл ажылдап турар. Ол кызымак ажыл-ишчи бүдүжүбиле коллективинде эш-ооруның хүндүткелии чедип алган. Аныяктар ана бүүрээш, ону комсомол организациязының секретарынга соңгуп, хүндүлүг болгаш парын ажылды бүүрээн.

Апрельдиң төнчүзүүде Сарыг-Сепгиң Культура бажынынга аныяктар кежээзи болган. «Чеве, кыстар!» деп ол солун кежээге райпо коллективи биле дараңылга цеги бот-тывынгыр үүлге маргышкан. Аңаа даараңыкчы кыстар тиилелгени чедип алган.

Валентина Рыжова аныяктар ортузунга ажылды солуп кылдыр организастап шыдаан. Комсомолчу кыстар Галина Фартушная, Зоя Булыгина олар болгаш өскелер-даа комсомол организациязының ажылынга эң идепкейлиг киржип келгеннер. Вера Зарихта, Галина Фартушная бүдүрүлгениң чоргаараллары.

Дараңылга цегиниң аныяктары бүдүрүп турар продукциязының шынарлыг болуру дээш шалыпкын ажылдап турар. Оларның аразында социалистиг чарыш улам калбарган.

Ол төрээн тонунга шалыпчы күш-ажылы-биле төлептиг бараан болур дээш ажылдап база чүрттап чоруур. Кады ажылдап турар өөрүнге үлегер-чижээн көргүзүп, мактадып турары таварылга эвес.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

БИСТИҢ БЕЛЭЭВИС

Кызылда уран чүүл училищезинде бо хүннерде шылгалдалар барык доозулган. Дипломнылганың хөтүү хүннери эгелээн. Оны кижи бүгүдези бодунга ажыктыг, солун кылдыр эрттиргеии күзээр. Бистиң аитёрлар болгаш режиссёрлар белеткээр салбырның сургуулдары 100 хуу өөредилге-биле үшкү курсту чедиишкиниг дооскай. Ам дыштанылга үезинде О. Табаков биле Л. Устиновтуң немец тоол аянымбиле бижээни «Ак-Харжыгаш болгаи чеди бичии кижи» деп шинээн Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-ишчилериниг көргүзери-биле аттанышкан бис. Үк тоолчугну шиитпирлеп чугаалап турар, 16 харлыг даңгына — Ак-Харжыгаш карацгы дүмбейниң хаанпап турар оранынга чырык херел болу бээр.

Бистиң бөлүүвүсте шүтү 17 кижи бар. Олар янзы-бүрү салым-чаяанныг кижилер-дир. Ылаңгыя В. Түлүш училищеде сураглыг «Аян» квартединде мырап турар. Р. Бири-Сааға шүлүк чогаалынга кончуг ынак, И. Бершанских — бөлүктүң даргазы ол аныяк көрүкчүлер театрынга бо-ла ойнаар, П. Кудряшкина хөй-нийтиниң ажылынга эң-не идепкейлиг, училищеде профзвилел комитединиң кежигүнү. А. Салчак театрга чаа шиилер белеткей бээрге аңаа бо-ла киржи бээр. Ол ышкаш училищениң хөй-нийти ажылдарынга идепкейжи, өөредилгениге кызымак сургуулдарга Т. Саая А. Ооржак, М. Сандак, К. Тас болгаш өскелерниддаа хамаарыштырып болур. Оларга чоргаарланып турар бис.

Бистиң салбырның сургуулдары эң эки өөредилге, сагылга-чурумнуг болганы дээш чоокта чаа Москва хоорайже экскурсиялап чораан. Аңаа чүгле Совет чуртту чүрээ — маадыр хоорай-биле танышкан эвес, а хөй-хөй театрларны көрдүвүс. Шиижерде, операларда ойнаи турар артистерниң кайгамчык талантызын магададывыс. Ылаңгыя кино артистери-биле ужуражылгавыс кончуг солун болган. Кино артистериниң студиязында сураглыг кино артистери Пуговкин, Моргунов, Кириленко, Крамеров болгаш өске-даа артистерни көөр, ужуражыр аас-кежиктиг болган бис.

Од ышкаш Күрүпеиниң Станиславский аттыг театр институтунуң үшкү курузунуң студентилери-биле ужуражылга биске ажыктыг болгаш солун болду. Ынчан оларның шин белеткеп турганын көрген болгаш оларда биске ажыктыг хөй чүүлду билип алдывыс. Ол бистиң ажылывыска, өөредилгевиске дузалаар апаар.

Совет аныяктар бодунуң улуг байырлалын демдеглеп эртирип турда, уран талантывысты ажыл-ишчилерге бараалгадып тур бис. Бо дээрге бистиң Совет аныяктар хүнүнге, фестивальчы байырлалга белээвис-тир.

М. СЕРЕПАА.

Кызылда уран чүүл училищезинде аитёрлар болгаш режиссёрлар салбырының сургуулу.

ВЛКСМ ТАҢДЫ РАЙКОМУНУҢ БИРГИ СЕКРЕТАРЫ ГАЛИНА КУДАШОВА-БИЛЕ БИСТИҢ ИНТЕРВЬЮВУС

— Районнуң комсомол организациязы Совет аныяктар хүнүнге кандыг-кандыг күш-ажылчы белектер-биле ужуражып турарыл?

— Бисте шүтү 1570 ажыг комсомолчу бар. Олар районнуң ажыл-агыйларының янзы-бүрү адырларында хаара туттунган. Часкы хөвү ажылының үезинде бедик дүжүттүң үндезинин салыр дээш уйгу-чыдын чок ажылдаан кижилерниң аразында комсомолчу-аныяктар хөй болган. Олар дуржулгалыг механизаторларга дедиежир дээш шалыпчы ажылдап турганнар.

Районнуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың үшкү, шиитпирлиг чылында 109 муң тонна тараапы ажаап алыр дээш бедиткеп социалистиг хүлээлгени алган. Ону чедиишкиниг күүседир дээш ажылдап турар тараажыларның чижээнге «Тиилелге» совхозтуң аныяк механизаторларын чугаалап болур. Олар 1973 чылдың часкы хөвү ажылын ыксма хуусаада дооскан. Ылаңгыя Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Янчатка удуртқан № 8 комсомолчу-аныяктарның бригадазы боттарының алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде дооскаш, № 6,9 бригадаларга улуг дузаны чедиргеп. Ол ышкаш «Коммунизминиң херели» колхозтуң № 2 бригадазының (бригадири Оюн Багай-оол) кежигүннери хүн нормазын 190—200 хуу күүседип, районнуң мурнакчы комсомолчу-аныяктар бригадазынга саналттырган.

Районда комсомолчу-аныяктарның 9 бригадаларында 159 аныяк механизатор бар. Аныяк механизаторлар Н. Пашков (Кодэ ажыл-агыйның дуржулга станциязы), С. Хомушку, Э. Оюп («Элегес» совхоз), К. Лювдуп, В. Оюп («Тиилелге» совхоз) дуржулгалыг хоочун механизаторлардан чыдын калбайн, эдлеглиг даалгапы доктаамал 120—130 хуу күүседип келген. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң салбырында сүт-бараан фермазының аныяк саанчызы. Тамара Семиранова 5 айларның дургузунда бир инекке опаштыр 1474 кг сүттү саап алган.

Аныяктарның фестивалчы байырын районнуң оске-даа аныяктары, күш-ажылчы белектер-биле уткаан. Олардан

Улам шудургу ажылдаар

— Районнуң хөй мурнакчы аныяктарындан 11 кижи республиканың аныяктар фестивалынга барып киржир. Хоочуннардан Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры «Элегес» совхозтуң хойжузу Уни-оол Андреевич Бавуувоол, мурнакчы аныяктардан «Тиилелге» совхозтуң № 7 комсомолчу-аныяктар бригадазының кежигүнү Май-оол Ооржак, «Революциянын чалбыжы» колхозтуң чолчачызы Григорий Трифонов болгаш өскелер-даа аңаа баар.

Фестиваль үүнеринде Бай-Хаак суурга аныяктарга тураскаатткан кежээлер болгаш оюнар болуп эртер. Ылаңгыя 32 могенин хүрежинге, хоп, бут-бомбүүнге оон ында бискетболга бирги чер дээш маргылдаалар болур. Аңаа колхозтарның болгаш совхозтарның база бүдүрүлге, албан организация черлериниң командалары киржир.

Ол хүннерде аныяктар ортузунга ыяларынга болгаш шүлүк номчуурунга конкурсту эрттирер.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң сүт-бараан фермазының саанчызы Тамара Семиранова. Ол беш айларның иштинде бир инекке опаштыр 1474 кг сүттү саап алган.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ШЫН дөртку агын 1973 ч. июнь 23

ЧАЛАП ТУР БИС

Бистиң техникумувус 1964 чылдың ажыттынган. Үлегүүр болгаш хамаатты түдүгүнүң салбыры ол мергежилдиң кижилерин белеткеп турар. Эрткен сес чылдарда ол салбырны дыка хөй оолдар, кыстар дооскан. Техникумну дооскан түдүгжүлер Тыванның түдүг организацияларында ажылдап турар. А бо чылын олар боттарының күзели-биле Совет Эвилелиниң кайы-даа булунунга ажылдап болурлар.

Техникумнуң үш каът корпузунда эки дериттинген класстар, мастерскайлар бар. Практиктиг кичээлдер анда болуп турар. Техникумда түдүг материалдарының лабораториязын эки дерип кылган.

Техник-түдүгжү түдүг-монтаж организацияларынга мастерлер ажылдаар эргелиг. Ол бригаданың, звеноның ажылын организастап билир, түдүг-монтаж ажылдарының планының күүселдезин хандыраар хүлээлгелиг.

Школаны бо чылын доозуп үнер оолдар, кыстарны Кызылдың политехникумунче чалап турар мен. Бандыг-бир мергежилге өөренип алгаш, үнүзаравас силер, ажылчын мергежил силерни алдаржыдар дээрзинге бүзүрел тур мен.

Н. ШАМШУРИНА,
түдүг материалдар кабинединиң лаборантызы, Кызылдың политехникумунуң доозукчузу.

ГЕОЛОГТАР БОЛУР БИС

Ортумак школаны дооскаш, Кызылдың политехникумунга кирип алдывыс. Бистер—геологтар болур бис. Дыка хөй чаа, солун чүүлдерни билип ап, шингээлип алдывыс. Даш бүрүзү түскай аттыг, өң-чүзүнүг боор чүве-дир. Ол ышкаш минерал, порода бүрүзү база ыңдыг: ылгалыг шынарлыг, демейлеппес болур. Ол бүгүнү өөренирге дыка солун-дур.

Чер — миллион-миллион чылдар мурнунда тывылган. Оон тургузуун, хөрүнүн, казар байлаан шинчип, эки шингээдип алыр дээш кызымак өөренип, чогаадыкчы чаа оруктарны дилээр бис.

Доозукчулар! Бистиң техникумнуң казар байлактар тывар салбырынга кирип алгаш, ону доозуп алыңар. Геологтуң мергежилиң ховар болгаш солун мергежил ол.

Ольга МИХЕЕВА,
Александр РУСАНОВ
болгаш өскелер-даа.

ЧОРУУ ЧОГУЗУН

Геология —бистиң чурттап, ажылдап турар Черивистиң төөгүзүн, оон тургузуун өөренир эртем. Чер—хөй-хөй чылдарда өскерлип, чаартынып келген геологтуг эргиледелериниң түкнеливе тывылган. Ол болза бистиң үргүлчү таваржырывыс болгаш көрүп турарывыс хат, хар, чаъс, соок, чылыг дээн ышкаш болуушкуннар-дыр. А оларның чамдыктары Черниң аажок каъдында чаштынып чыдар. Оларны бистер чер шимчээшкиннериниң, вулканнарның частыышкынналарының соонда хайгарап, көрүп болур бис.

Сүүр болгаш кадыр чалымнар, ханы кашпалар, бедик черлерден бадып чыдар суглар бистиң сонуургалывысты хайныктырып, кичээнгейивисти хаара туда бээр. Ол болуушкуннар чүгле черниң кырында болуп турар.

Геология—черниң тыптып келген төөгүзүн, оон тургузуун өөренир эртем. Черде руда, нефть, хөмүр-даш болгаш өске-даа казымал байлактар чаштынып чыдар. Геологияны өөренип, ону шингээдип албаан кижилер казымал байлактарны тып шыдавас.

Геологтар үе-шагның кайы-даа үезинде—кыжын, чайында, соокта, чылыгда-даа өг-бүлезинден, эш-өөрүден ырак черлерже ур үеде чоруп каар. Ынчангаш күжүн, билиин анаа бараалгадыр дээн кижилер бижыг тура-соруктуг, эрес-дидим, мөге-шыырак болурунга боттарын чаңчыктырып, дыштырып алыр болза улам эки.

Бо чылын бистиң республиканың школаларын чүс-чүс өөреникчилер доозуп үнер. Оларның аразында геолог болуксап чоруур кижилер дыка хөй деп бодаар мен. Оларның чоруу чогуп, үүле-херээ бүтеүн!

Т. МИТИЦКАЯ,
политехникумнуң башкызы.

ЧУРУКТА: Политехникумнуң сургуулдары практиктиг кичээл үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУН фотолары.

Бо арынны бистиң редакцияның ажылчын корреспондентизи Ю. Владимиров организастап кылган.

«...Бистиң аныяктарывыстың янзы-бүрү болуутери — аныяк ажылчыннар, тараачыннар, специалистер, студентиивер, школачылар — боттары түскай онзагай будуштуглер. Аныяк салгалды заводтуң болгаш фабрикананың, ферманың болгаш хөвү бригадазының күш-ажылчы ажыл-чудулгазынга ханы хундуткелдиг болур чорумга инижизидери — оолдар болгаш кыстарның түскай мергежилди баш удур, шын шилип алырындан улуг хамаарыжыр».

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XXIV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелинден).

БИСТИҢ САЛБЫРГА КЕЛИҢЕР

Бистиң техникумувуста электри дериттинген өөренир салбыр база бар. Бо чылын ону баштайгы техник-электриктер доозуп үнер.

Өөредилге үезинде сургуулдар электроустановкаларның түргүзүүн, оларның ажылдаар чурумнарын, техниктиг ажааддазын, эптээрин болгаш септээрин өөренип эртер.

Техникумда электротехниканың болгаш электродериттелгелериниң практиктиг кичээлдерин эртиреп кабинеттер ажылдап турар.

Техникумну доосканнарга «Техник-электрик» деп атты тыпсыр. Олар цехтериниң, участоктарының мастерлери, бүдүрүлгениң кол энергетиги болуп ажылдаар эргелиг.

Бистиң авыяк республикавыстың үлегпүрү шалыпкын хөгжүп орар. Ынчангаш орта техник-электрик түскай мергежилдиг кижилер хөй-биле херек апаар.

Техникумнуң бо салбырынга ниитп билигниг ортумак школазын дооскан өөреникчилерни хүлээп алыр. Өөренириниң хуусаазы —ийи чыл чартык. Бо салбырже силерни чалап тур бис, доозукчулар.

А. ДРЕСВЯНИКОВ,
политехникумнуң башкызы.

Спорт болгаш шериг херээ

Кызылдың политехникумунда улуг спорт залы, боодалга чери бар. Сургуулдарны бедик мергежилдиг башкылар башкылап, күш-культура кичээлдерин организастыг чорудуп турар. Техникумнуң администрациязы болгаш хөй-ниити организациялары спорт ажылынче кол кичээнгейин угландырып, сургуулдар Сергей Галайко, Ольга Михеева оларның улуртканы күш-культура коллективиниң спорт чөвүлелинге улуг дузаны көргүзүп келгеннер.

Сөөлгү үеде техникумда спорт ажылы элээн экижээн. Ылаңгыя кышкы үеде сургуулдар ГТО-нуң чаа комплексизиниң нормаларын дужаарынга идепкейлиг киришкеннер. Оон кышкы нормаларын 300, чайгыланының —257 кижи дужаагап. Дөрген кижи алдын болгаш, моңгун көрек демдектериниң ээзи болган. Техникумнуң спортчулары «Тываның аныяктары» солунуң чаңчыл болган эстафетазынга массалыг киришкен. Анаа киришкен үш команда шаңналдыг черлерни ээлээн. Чиик атлетика командазы хоорайның бирги чери дээш болган кросска тиилеп үнген. Орта бирги болгаш ийиги чорда техникумнуң сургуулдары Виктор Михайлов, Александр Артеменков олар туструзунда ээдээннер.

Спортуң аңы-аңгы хевирлериниң секциялары техникумда ажылдап турар. Тываның рекордсмени болгаш чемпиону Анатолий Михайлов штангистерни удуртуп, белеткелди организастыг чорудуп келген. Аар атлеттериң командазы «Спартаке» эки тура спорт ниитилелиниң болгаш хоорайның чемпиону атты чаалап алган. Саая Оюн-оолдуң удуртkан стол теннисчиниң командазы хоорайның ортумак өөредилге черлериниң маргылдаалаарынга тиилээш, чемпионнаан. Ынчангаш чедиишкинниң бирги разрядчы Виктор Лукаповка баштаткан шыдыраачылар чедип алган. Бистиң хаакчылаарывыс, волейболистеривис, баскетболистеривис маргылдааларга эки киржип келгеннер. Мячиктиг хоккейниң командазы республика маргылдаазынга кириштеш, үшкү черни эзээн. Бо бүгү бистиң техникумнуң күш-культура башкылары Михаил Николаевич Лебедевтиң болгаш Николай Анатольевич Авдеевтиң кызымак күш-ажылының түнелги деп бодаар мен.

Техникумда 250 ажыг спортчу бар. Олардан 10 кижи бирге, а 60 кижи ийиги разрядтыг. Келир өөреникче чылында техникумга самбонуң, тыва хүрештиң, ча адарының секциялары ажылдап эгелээр.

Чоокта чаа техникумга «Че-ве, оолдар!» деп маргылдаа болуп эрткен. Анда штанга көдүрериниң, 40 метрге залга чаржырынга, боодалгага, үш дакпыр халыгырыга, чадаг-тергеге (финишке соонап келген кижи тиилекчи болур) сургуулдар маргышканнар. Ол маргылдаа солун, организастыг, массалыг эрткен.

Сургуулдарның спорт-биле хандыкшылы бо өөредилге чылында программада киргеп эге билигниң шериг белеткели-биле сыгый харылзаалыг. Оон материалдыг базазының сургуулдар боттары турускан. Ону коммунист Петр Иванович Горбунов балдылиг удуртуп, сургуулдарның эге билигниг шериг белеткелин, хамаатты камгалалдың өөренип алырынга дыка дузалаан. Техникумда ДОСААФ-тың эге организациязы бар. Ында 420 кижи саналттынып турар.

Техникумда шериг хөрөзүнүң кабинединиң көрүштүг, тараңы кылдыр дериттинген. Ылаңгыя «Мээдирлиг чорук амыдыралга кажан-даа болур» деп стенд кончуг солун. Кабинетте политмассалыг ажылдар чоруп турар. Анаа шериг уставтарының, дайынчы сагылга-чуруумнуң негелделериниң дугайында бесседаларны сургуулдарга номчугулаан. Хамаатты болгаш Ада-чурт дайынчыларының хоочунчары-биле ужуражылгаларны болуктер аайы-биле эрттирглээн.

Келир үениң дайынчыларын кижизидеринге спорт болгаш эге билигниң шериг хөрөзү бистиң ниитп ажылывыска улуг дузаны көргүзкеп.

Ю. ВЛАДИМИРОВ.

ЧУРТТУҢ БҮГҮ БУЛУҢНАРЫНЧЕ

«Эки, эргим башкыларым!

Ажылдап эгелээ-ле алды ай аштым. Чаа черге келгеш баштай дыка бергедедим. Силерни, эш-өөрүмнү, Кызылды, техникумну бо-ла сактып, бодап кээр турдум. Техникумда өөренип турган башкыларымны эмин эргим негеделиг, ынакшыгы кылдыр санап чордум. Силерни шынчы-дыр деп, чүвеңни ажылдай бергеш билдим... Чүректиң ханызындан силер бүгүдеге байыр чедирип олур мен, эргим башкыларым!»...

Бо чагаа Кызылдың политехникумунга Краснодар крайдан келген. Ону техникумнуң доозукчузу Надежда Никонова биижээн. Ындыг чагаалар, открыткалар бо техникумга чылдың-на хөй-хөйү-биле чурттуң бүгү булуннарынаан келип турар.

Техникум ажыттынга-ла он чыл четпээн. Оон доозукчулары баштайгы ийи чылда чүгле бистиң республиканың түзүт организацияларынга ажылдап турган болза, ам олар чурттуң кайы-даа булунунга барып ажылдаар апаргаң. Чижээ, эрткен чылын техник-болбаазыралдыкчы Валентина Санникова Приморье крайның Артем хоорайже, планнакчылар Татьяна Ошарова — Горький хоорайже, Мария Казакова — Коми АССР-нин Ярега суурунче чорупканнар. Геннадий Ковалев биле Геннадий Михайлюк Каспийниң даг-металлургия комбинадынга ажылдап турарлар.

Моон алгаш көөрге, Тыва улуг чурттуң аңгы-аңгы хоорайларынче чүгле даг-дүгүн, кобальтыны, моңгун суун, олуктуг чорудуп турар эвес, а бедик мергежилдиг кадрларны аътқарып турар апаргаң-дыр.

Политехникумнуң директорунуң өөредилге-бүдүрүлге ажылынның талазы-биле орадакчызы Николай Александрович Иванов үе техникумнуң хөй-хөй доозукчулары чүгле боттарының хүлээнген ажылынга ак сеткилдиг, ону эки күүсеңи турар эвес, а харын билиин бедидип, боттары өөренип турары өөрүнчүг деп, чугаалап орар.

Политехникумну дөрт чүс хире оолдар, кыстар дооскаш. Бо чылын оон 40 ажыг доозукчуу чурттуң аңгы-аңгы булуннарынче аътланыштар.

В. СМИРНОВ.

ЧАЗАЛГА

Бо чылдың июнь 21-де үнген № 144 «Шында» Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтеринге 1973 чылдың июнь 17-де болган соңгудалариың түнелдеринин дугайында дыңналтының ийиги колонказының адаанда орут сескн одуртуу «...соңгукчуларның 99,26 хуузу болуп турар» деп эде чоруур.

Хоочуннар-биле ужуражылга

Алдан-Маадыр аттыг, чурт-шинчилел музейинин эртем ажылдакчылары РСДРП-ниң II съездизиниң ажыттынганындан бээр бо чылдың июль 30-де 70 чыл болгаш оюнга холбаштыр «Ленинчи партияның тургуступганы» деп орус, тыва дылдар кырында үнгүлээн номнарның база төөгүүнүң плакаттарының түскай долгелгелерин чоокта чаа ажыттылар. Музейниң хуралдаар залынга В. И. Ленинниң ынак мырлары чаңгыланып турда, бистиң чаламывыс хоочун коммунистер моорлап келдилер. Хоорайның чурттакчыларының, сургуулдар болгаш башкылар залды долдур одурупкан.

Тыванын политиктиг болгаш культурлуг ажыл, амыдыралынга идепкейлиг киржип чорааш Самбуу Монгуш Монгеевич, Часкым Монгуш Чымбаевна, Даштын-оол Данзыл Боткарович, Танов Седип-оол Токпак-ооловнч, Ешпак Оюн Дамдынович олар боттарының элеп-түреп, өзүп келгенин, байларга хөлечиктеп чораанын, анчы демисселиннин кадыг-берге чылдарында нам кежигүнүүже киргилээш, совет эрге-чагырганы тургузарыга кантаар киржип чораанын төөгүлеп чугаалаарга, олурганнар улуг кичээнгейлиг дыңнаан.

РСДРП-ниң ийи дугаар съездизиниң төөгүлүг ужурдузалыы суртаалдаар дугайында доктаалын херек кырынга боттандырып чорудар деэш Алдан-Маадыр аттыг музейниң ажылчыннары моон сонгаар пятница сайында-ла хоочун коммунистер-биле ужуражылганы үргүлчү чорудар. Ол хүн апаа келген кижилерге халас кинону көргүзер. Музейде чаа-чаа делгелгелерлип көөрүнче чалап турар бис.

М. КЕНИН-ЛОПСАН,
музейниң эртем ажылдакчызы.

Дыштанып хүннерде

Бүгү-авилелдиң аныяктарының болгаш студентилериниң Берлинге болур X фестивалынга болгаш Совет аныяктар хүнүнге турускаатқан республика найысылалынга, бегүн, даарта болуп эртер аныяктарның фестивальчы байырлыгыя программазын номчуңчуларга баралгаттывыс.

ИЮНЬ 23-ТЕ

10.00—10.30—Совет аныяктарының хүнүнге турускаатқан митинг В. И. Ленин аттыг төлге болур.

10.30—11.30—«Хүреш» стадионунга фестивальчы чыскаал.

11.30—12.30 — «Хүреш» стадионунга театржыткан көргүзүү.

13.00 — Спортуң национал хевирлериниң республиканың спартакиадазы.

16.00—18.00 — Аныяк хомусчуларның болгаш сыгытчыларның конкурузу Ногаан театрга болур.

18.00 — «Хом бомбук» клубунуң шаңналы дээш футбол.

19.00 — 21.00 — «Саян» ансамбливиң концерти.

20.00 — 23.00 — Танцы шөлүнге аныяктар хемчээли.

ИЮНЬ 24-ТЕ

10.00 — 11.30 — ВЛКСМ обкомунга бүдүрүлгенин аныяк мурнакчылары-биле ужуражылга. Шуменскоеже аян-чорук.

10.00—18.00—Спортуң национал хевирлериниң спартакиадазын уланчызы.

11.00—13.00—Ногаан театрга Кызыл гарнизонуңуң дайынчыларының концерти.

14.00—17.00 — Ногаан театрга комсомолчу чырларның болгаш урам номчулганың эң эки күүселдези дээш конкурс.

17.00—18.00 — Хемелээринге маргылдаа.

18.00 — «Хүреш» стадионга футбол.

19.00 — 23.00 — Танцы шөлүнге кежээ.

23.00—24.00—В. И. Ленинниң тураскаадының чанында факелдыг чыскаал.

24.00—Дэтта олар.

Аныяк кижи бүгүдезин фестивальчы байырлалдың оюн-тоглаазынга идепкейлиг киржириниче чалап тур бис.

Телевидение

ИЮНЬ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Школачыларга. «Соңуургактарның маргылдаазы». Айтырыгларга харылар. 12.55—«Тамара Синявская ырлап тур». 13.15—Өөнүг, телекөргүзүг. «Кино аян-чоруктарның клуузу». 14.15—Өөнүг телекөргүзүг. Балет артистериниң Москвага книги делегей конкурузунуң түнелдеринге концерти. 15.20—15.50—Чапсар. 15.50—«Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 16.50—Балет артистериниң түнелдеринге конкурузундан дамчыдылганың уламчылаазы. 18.00—«Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 19.00—Совет аныяктар хүнүнге турускаатқан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

20.15 — Кинолаарны — урутларга. 20.45—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 21.00—Концерт. 21.25—Телемедээлер. 21.50—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.45—Концерт. 22.00—23.00—«Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 16.50—Балет артистериниң түнелдеринге конкурузундан дамчыдылганың уламчызы. Соңгу-барыын угланышкынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр тедер.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чаъс чагбас. Соңгу-барыын угланышкынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр тедер.

Агаарның температуразы даглыг районнарга 21—25, өскелерниге 26—30. Кызылга 27—29 градус иэнг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮНЬ 23-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Чүге дээш одаар бот-боттарынга ынактар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шагда-ла эртken хүннериниң хереглери» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чедиги ок» 11.30, 16.20, 18.10, «Чалбыштаалган дип» (2 сериязы катаң) 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шкид республиказы» 9.00, 10.40, 12.20, 14.20, «Арбат болгаш Бубулипас кудумчуларының белдириндеө» 16.20, 18.40, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Европа чурттуг душтуу» 15.00, 19.00, «Улуг шевелде өөредилгелер» 17.00, 21.00 шактарда.

Хөмүр-даш хереглекчилеринге

Республиканың одаар чүүл сайгарар конторазы хөмүр-даштың хереглекчилеринге мооң-биле дыңнадыры болза, хөмүр-даш садып алыры-биле сакпан талоннар чүгле чаңгыс айда күштүг. Ону чүдүрүп алырының хуусаазы эрте бөрзе дедир экпеп думаар азы дараазында айның 5-ке чедир ол талоннарның хуусаазын уздып алыр ужурлуг.

Думаатгынмаан азы хуусаазы узаттынмаан талоннарны ай эрткенде күш чок деп саналр болгаш ону баралынчыдылгаже киирбес.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Бии-Хем районнуң Туран хоорайда ажыттынган республиканың түдүг мастерлери белеткээр школазынга 1973-1974 өөредилге чылында өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур. Анаа өөренириниң хуусаазы бир чыл. Башгайгы кичээлдер 1973 чылдың октябрь 1-ден эгелээр. Бо школаны доосканнарга түдүг талазы-биле мастер деп атты тыпсыр болгаш мастер сургуудуя доосканыңың дугайында херечилелдэ бээр.

Од школага 18 хардан бичe эвес наалыг 7—8 класстар дооскан колхозчуларны, совхоз ажылчыларын болгаш өске-даа аймак организациялардан анаа өөренирин күзээнерни хүлээп алыр.

Түдүг мастери белеткээр школаже өөредип чорудар өөреникчилерге хамаарыжыкон организациялар материалдыг дузавы чедирер ужурлуг.

Школа хүлээп алган өөреникчилерилге айлаа 10 рубльдиг стипендиязын бээр болгаш ниитп чуртталга черивинге хүлээп алыр.

Өөрениң киреглер школа директорунуң адынга билдиргишкини-биле кады допчу намнарын, билиинин дугайында херечилелин, кадыгының дугайында эмчи шыпсыгтазын чорудар. Паспортун болу эккээр.

Школаның адреси: Тыва АССР, Туран хоорай, Дружба кудумчузу, бажың № 13.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Шевченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орнукчыларының 35-24, пропаганда килизининиң 23-54, харылзаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килизининиң 37-13, культура килизининиң 23-54, кодээ ажылагый килизининиң 21-47, таатпур килизининиң 22-64, чаъас килизининиң 41-27, информация база совет тургузуг килизининиң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейи болгаашз 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 1787.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өөредилгиниң типографиязы. (Кызыл Шевченко-Бравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01031.

Бүгү чүүттарниң пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 147 (9222) | Воскресенье, 1973 чылдың июнь 24 | 1925 чылда үнелезинлеттингеш. | Өртээ 2 нов.

ТӨӨГҮЛҮГ АЯН-ЧОРУК

ВАШИНГТОН. СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш АКШ-тың Президенттиин Р. Никсон «Шаар хаддаашкынының стратегтиг чепсегелеңишкиннерин улам кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкынарның кол принциптерин» база «Атом күжүн тайбың ажыглаар талазы-биле эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында дугуржулга» — деп ийи документте июнь 21-де боттарының чүүттарының мурнуудан ат салган.

ЧУРУКТА: документилерге ат салып турган үеэш. (Чурукту фототелеграф дамчыштыр хүлээп алган).

(СЭТА).

Совет-америк дугуржулгага ат салган

ВАШИНГТОН, июнь 22. (СЭТА-ның түскай корр). Ядролуг дайынны болдурбас дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының аразында дугуржулгага ат салыышкыны бөгүн Ак бажыңга байырладыг байдалда болган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневти болгаш АКШ-тың Президенттиин Р. Никсонну чылгааннар үргүлчүлелдиг адыш часкаашкынары-биле уткаан.

Ядролуг дайынны болдурбас дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының аразында дугуржулгага Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзинден — СЭКП ТК-ның Чиңгино секретары Л. И. Брежнев, Каттышкан Штаттарның өмүнээзинден — АКШ-тың Президенттиин Ричард М. Никсон ат салган.

Дугуржулгага ат салганының соонда Л. И. Брежнев чылганнарга мынча деп чугаалаан:

Хүндүүг ачайлар болгаш дүрилер, төптүү-биле төөгүлүг деп адаш турар бо хүндүткелиг актының бүгү киржикчилериңе чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин илередиптиң чоппээрел көрүңер.

Силериниң дыңматтыг адыш часкаашкыныңар болгаш дугуржулгага ат салыышкынының болган байдалы 1972 чылдың майда Москвага эгелээн болгаш 1973 чылдың июньда мында. Вашингтонга уламчылаан совет-америк харылзааларда шак ол эргиндеги калбаа-биле деткип турар деп чугаалаарының бүгү барымдаалаш бистерге берип турарлыр.

Эгелээн улуг черекти бистиң улустарывыстың таалай чорууңга, бүгү кижи төрелгетөөниң таалай чорууңга таарыштыр үргүлчүлээр болгаш быжыглаар даэш үргүлүү харылзажырын болгаш аян-чоруктарны солчуп турарын Президент Р. Никсон-биле дугуржуп алганывыстың маңаа немей чугаалап болур мен.

Документиге ат салыышкынының үезинде совет таладан ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаатты ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чиңгино секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, ССРЭ-ниң АКШ-та алчыны А. Ф. Добрынин, СЭТА-ның Чиңгино директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Эртемнер академизиниң АКШ институдунуң директору Г. А. Арбатов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүзү Г. М. Корниенко, аъбаның өске-даа кижилери олурупкан.

Америк таладан АКШ-тың оралакчы-президенттиин С. Агню, күрүне секретары У. Роджерс, Президенттиниң ашкопал аймык чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер, Президенттиниң яштыкы хереглер талазы-биле дузалакчызы М. Лэйрд, сан министри Дж. Шульц болган америк чазактың өске-даа кежигүннери, демократтарның сенатта удуртукчузу М. Мэнсфилд, республиканчыларның сенатта удуртукчузу Х. Скотт, даштыкы хереглер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы У. Фулбрайт, сенат комиссияларының кежигүннери, конгрессменнер, садыг-үлетүр болуктериниң төлөлекчилери, Ак бажыңның болган күрүне департаментизиниң ажылдакчылары олурушкан.

Солунналарның, радионуң болган телевидениеңиң хей бүлүк корреспондентилери залга турган.

Л. И. Брежнев биле Р. Никсон Сан-Клементиде барган

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев АКШ-тың Президенттиин Р. Никсон-биле кады июнь 22-де самолёт-биле Вашингтондан АКШ-тың Президенттиин Р. Никсоннуң Сан-Клементиде (Калифорния) турар черинде чеде берген. Олар анаа совет-америк чугаалажыышкыннарны уламчылаар.

УЛУСТАРГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

ЯДРОЛУГ ДАЙЫННЫ БОЛДУРБАС ДУГАЙЫНДА

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының аразында

ДУГУРЖУЛГА

Моон аланда ады киргеп Талалар Совет Социалистиг Республикалар Эвилели болгаш Американың Каттышкан Штаттары,

бүгү-ниитиң тайбыныы болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар сорулгаларны удуртулга болдургаш,

ядролуг дайын кижи төрелгетөөниң хоозурадыр үргедекчи уржуктардыг болур ийик деп чүвени медереп билибишаан,

делегейниң кайы-даа черинге ядролуг дайын болу бээринин айыылын эвээжедириңге болгаш алызында барып оны чайладырынга дөгүм болур байдалды түргүзар күзелди барымдаалаш,

КНО-нуң Уставын ёзугаар тайбыныы деткимир, күш дөмеп кыжанырындан ийикпе, ажыглаарындан болгааныр болгаш Тала бүрүзүнүң ат салган дугуржулгаларынга дүүштүр, дайын өөскүдеринден чайлаар хүлээлгелерин барымдаалаш,

Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга 1972 чылдың май 29-та Москвага ат салган харылзааллар үндезининерин барымдаалаш,

ССРЭ биле АКШ-тың аразынга харылзааларны калбартыры өске чүүттарга болгаш оларның эрге-ажыктарынга удур угланмаан деп чүвени бадыткавышаан,

моон аланда түүлдерни дугурушкан:

I ЧҮҮЛ

Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның политиказы ядролуг дайынның болгаш ядролуг чепсекти ажыглаарының айыылын чайладыр сөрүглалыг деп чүвени олар дугурушкан.

Аңаа дүүштүр Талалар боттарының харылзааларын чинглендирер айыылдыг болу бээр байдалдарның тыптып келир чылдагааннарын баш бүрүнгаар чайладып турар, шериг конфронтациялыларындан чайлаар болгаш боттарының аразынга база Тала бүрүзү биле өске чүүттарның аразынга ядролуг дайын болу бээрин болдурбас кылыр ажылдаар деп чүвени олар дугурушкан.

II ЧҮҮЛ

I дугаар түүлге дүүштүр база ук түүлде айытқан сорулганы күүседириң болааш, делегейниң тайбының болгаш айыыл чок чоруун ондакка таварыштырып болур байдал бар апарганза, өске Талага удур, өске Таланың эвилелчилериниге удур болгаш өске чүүттарга удур күш дөгеп кыжанырындан ийикпе, ону ажыглаарындан болганыр деп чүвени Талалар дугурушкан. Талалар боттарының даштыкы политиказын айтып доктаалырда болгаш улустар аразының харылзаалларының талазы-биле чорудар ажылдарынга оя бодалзарны

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзинден
Л. И. БРЕЖНЕВ
СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары

удуртулга болдурар деп чүвени олар дугурушкан.

III ЧҮҮЛ

Талалар бот-боттары-биле болгаш өске чүүттар-биле харылзааларын бо Дугуржулганың сорулгаларынга дугаар кылдыр хөгжүдерин хүлээнтен.

IV ЧҮҮЛ

Талаларның аразында ийикпе Тала бүрүзү-биле өске чүүттарның аразында харылзаалар кандыг-бир үеде ядролуг чепсек күжү-биле сегиржиң алышкын кылырынга чедире бээр ондактыг апарган турар ийикпе, азы бо Дугуржулганың киржикчилери өвес чүүттарның аразында харылзаалар ССРЭ биле АКШ-тың аразынга азы Тала бүрүзү-биле өске чүүттарның аразынга ядролуг дайын болдурар хире ондактыг апарган турар болза, Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттар бо Дугуржулганың негелделеринге дүүштүр хемчегләр ап тургаш, бот-болу-биле сүмележирин сонгаарладыышкын чокка доп-дораан эгелээр болгаш ол озалондакты баш бүрүнгаар чайладырынче бүгү күжениишкинин салыр.

V ЧҮҮЛ

Бо Дугуржулганың IV түүлүнге дүүштүр сүмележиилелер кылын турарын болгаш оон түннелдерин КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелинге база КНО-нуң Чиңгине секретарынга, эвилелдешкен ийикпе өске-даа күрүнелериниң чазактарынга, Тала бүрүзү хостуг дыңнадыр.

VI ЧҮҮЛ

Моон аланда айытқан түүлдерни бо Дугуржулгага түүлда өскертпес болгаш кошкатпас үжүрлүг:

а) КНО-нуң Уставының 51 түүлүнде айытқан, түс-түзүнда ийикпе коллективтиг ыяап-ла камгаланыр эрге.

б) КНО-нуң Уставының делегейге тайбыныы болгаш айыыл чок чорукту деткиринге ийикпе катап тургузарынга хамаарышкан түүлдери-биле катай алырга, оон негелделерге;

в) керээлер, дугуржулгалар болгаш өске-даа чогуур документилер ёзугаар бодуңуң эвилелчилериниге ийикпе өске-даа чүүттарга хамаарыштыр Тала бүрүзүнүң алган хүлээлгелерин.

VII ЧҮҮЛ

Бо Дугуржулгага хуусаз чок.

VIII ЧҮҮЛ

Бо Дугуржулганың күштүг болуру аңаа ат салган үеден эгелээр.

1973 чылдың июнь 22-де Вашингтон хоорайга орус болгаш англи дылдарга ийи кезек кылдыр чарган, оларның кайызы-даа дем күштүг.

Американың Каттышкан Штаттарының өмүнээзинден
Ричард М. НИКСОН
Американың Каттышкан Штаттарының Президентизи

ССРЭ БИЛЕ АКШ-ТЫҢ САДЫГ-ЭКОНОМИКА ХАРЫЛЗААЛАРЫН КАЛБАРТЫРЫНГА

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң садыгның төлөө черин Вашингтонга болгаш Американың Каттышкан Штаттарының коммерция бюрозун Москвага бо чыдың октябрь 31-ге чедир үеде ажыдар дугайында протоколга июнь 22-де Вашингтонга ат салган.

Америк-совет садыг палатазын тургузарынга холбашкан айтырыглар талазы-биле протоколга бээд ат салган.

Протоколдарның ийилдирен ССРЭ биле АКШ-тың аразынга садыг-экономика харылзааларын улам калбартырынга чүгүлә үжүр-дүзалыг.

ССРЭ-ниң чазааның даасканын ёзугаар протоколдарга ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, АКШ-тың чазааның даасканын ёзугаар — Президентиниң экономика айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы, АКШ-тың сан министри Дж. Шульц ат салган.

СЭКП УЛУГ-ХЕМ РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң пленуму болган. «СЭКП обкомунуң IX пленумунуң докладалынга холбаштыр малчыннарның культура-амыдыралының амгы байдалының болгаш оңа улам экижиериниң хемчегләриниң дугайында» айтырыгны аңаа чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары С. К. Буянды кылган.

Пленум организастыг айтырыгны көргеш, партия райкомунуң ийиги секретарыңа аш И. Ф. Моляновту сонгаан.

Өске ажылче шилчээнни-биле холбаштыр аш В. М. Евтешинни партия райкомунуң ийиги секретары хүлээлгезинден хостаан.

Пленумнуң ажылынга СЭКП обкомунуң бирги секретары аш Г. Ч. Ширшин киришкен.

ОРГАНИЗАСТЫГ СЕССИЯЛАР

Чөөн-Хемчик районда 12 кодээ болгаш Чадаана хоорай Советтериниң бирги организастыг сессиялары бедик кодурлуушкун-биле болуп эрткилээн.

Советтериниң организастыг сессиялары мандат комиссияларының илеткелдерин дыңнаап, түүлдүг деп бадылаан. Советтериниң күүскомнарының даргаларын, даргаларының оралакчыларын, секретарьларын болгаш күүском кежигүннерин сонгаан. Доктаамал комиссияларны тургузуп, составын бадылаан. Алдан-Маадыр, Чыргакы кодээ Советтериниң күүскомнарының даргаларынга Александра Шүржүмеевна Ондар биле Комбукай Балчыр-оолович Куулар олар сонгуткан. Арткан кодээ Советтериниң күүскомнарының даргаларынга мурнуида ажылдап турган эштерни катап сонгаан.

Чадаана хоорай Советиниң организастыг сессияны мандат комиссиязының даргазы Я. Шауэрниң илеткелин дыңнаап, бадылаан. Хоорай Советиниң күүскомунуң даргазынга Базыр Даваевич Монгушту, күүскомнуң даргазының штаттан дашкаар оралакчыларынга И. Кравченкону, С. Ойдупту, секретарынга А. Монгушту сессия сонгаан. Советтиң алды доктаамал комиссиязын тургузуп, составын бадылаан.

БӨГҮН—СОВЕТ АНЫЯКТАРНЫҢ ХҮНҮ

КҮЖҮВҮСТҮ, БИЛИИВИСТИ—БЕШ ЧЫЛГА

ССРЭ-ниң тургустуунганындан бээр 50 чыл оюнга тураскаатқан СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң каттышкан байырлыг хуралывга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Совет улустуң хоочун салгалдарындан эстафетаны төлептин-биле хүлээп ап турар болгаш бистиң эрээн үш дугаар муң чылының эгезинде Совет Социалистиг Республикалар Эвилели кандыг болуру улуу-биле хамааржыр бистиң аныяктарывыска изиг байырны чедирип тур бис». Чүректиң ханызындан чугаалаан ол чаагай сөстерни бистер — совет аныяктар чаңчыл болган, чыл бүрүле демдеглеп эртіріп турар башылалывыстың хүнүдө база катап сактып, аңаа харыы кылдыр аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиндө чедип ап турар тодаргай ажыл-херектеривисти бараалгадып турар бис.

Улустарның лениңчи интернационалчы байырлыгы, күчүлүг өг-бүлеавиде совет Тывaның хөй националдыг ооллар, кыстары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжыңга идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалды бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткүп турарлар.

Хүн келген тудум чаартының турар чалыы Тываның хову, шөлдеринде чаагай дүжүттүү, он-он муң мал-маганы өстүрүп, каас, чараш хоорайларны тургузуп, эгээртпинес байлакты дилеп тыл, эртем-техниканы шиитпээдип ап турарларның арыындан чоңнуң херээже бердингеш, кызымаккай ажыл-ижи-биле өш-ооруңун хүндүткелиг чаалап алган, бижиг тура-соруктуг, биче сеткиилиг, бөдүүн ишчи ооллар, кыстарны бо-ла көрүп болур. Ол болза Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш курлавыр күжүү — лениңчи комсомолдуң кижизиткен богүнгү аныяк салгалы-дыр.

Эртіккен чылдың дургузунда комсомол организацияларының бүгү-ле практиктиг болгаш идей-политиктиг ажылчорудулгазы аныяктарның Бүтүү-эвилел фестивалы-биле кансырлаштыр эртіп, партияның XXIV съездиниң шиитпирлеривиде айытқаны аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң чедип ап турар тодаргай ажыл-херектеривисти бараалгадып турар бис.

Улустарның лениңчи интернационалчы байырлыгы, күчүлүг өг-бүлеавиде совет Тывaның хөй националдыг ооллар, кыстары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжыңга идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалды бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткүп турарлар.

Хүн келген тудум чаартының турар чалыы Тываның хову, шөлдеринде чаагай дүжүттүү, он-он муң мал-маганы өстүрүп, каас, чараш хоорайларны тургузуп, эгээртпинес байлакты дилеп тыл, эртем-техниканы шиитпээдип ап турарларның арыындан чоңнуң херээже бердингеш, кызымаккай ажыл-ижи-биле өш-ооруңун хүндүткелиг чаалап алган, бижиг тура-соруктуг, биче сеткиилиг, бөдүүн ишчи ооллар, кыстарны бо-ла көрүп болур. Ол болза Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш курлавыр күжүү — лениңчи комсомолдуң кижизиткен богүнгү аныяк салгалы-дыр.

Эртіккен чылдың дургузунда комсомол организацияларының бүгү-ле практиктиг болгаш идей-политиктиг ажылчорудулгазы аныяктарның Бүтүү-эвилел фестивалы-биле кансырлаштыр эртіп, партияның XXIV съездиниң шиитпирлеривиде айытқаны аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң чедип ап турар тодаргай ажыл-херектеривисти бараалгадып турар бис.

Улустарның лениңчи интернационалчы байырлыгы, күчүлүг өг-бүлеавиде совет Тывaның хөй националдыг ооллар, кыстары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжыңга идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалды бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткүп турарлар.

Хүн келген тудум чаартының турар чалыы Тываның хову, шөлдеринде чаагай дүжүттүү, он-он муң мал-маганы өстүрүп, каас, чараш хоорайларны тургузуп, эгээртпинес байлакты дилеп тыл, эртем-техниканы шиитпээдип ап турарларның арыындан чоңнуң херээже бердингеш, кызымаккай ажыл-ижи-биле өш-ооруңун хүндүткелиг чаалап алган, бижиг тура-соруктуг, биче сеткиилиг, бөдүүн ишчи ооллар, кыстарны бо-ла көрүп болур. Ол болза Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш курлавыр күжүү — лениңчи комсомолдуң кижизиткен богүнгү аныяк салгалы-дыр.

Эртіккен чылдың дургузунда комсомол организацияларының бүгү-ле практиктиг болгаш идей-политиктиг ажылчорудулгазы аныяктарның Бүтүү-эвилел фестивалы-биле кансырлаштыр эртіп, партияның XXIV съездиниң шиитпирлеривиде айытқаны аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң чедип ап турар тодаргай ажыл-херектеривисти бараалгадып турар бис.

Улустарның лениңчи интернационалчы байырлыгы, күчүлүг өг-бүлеавиде совет Тывaның хөй националдыг ооллар, кыстары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжыңга идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалды бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткүп турарлар.

ССРЭ-ниң тургустуунганындан бээр 50 чыл оюнга тураскаатқан СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң каттышкан байырлыг хуралывга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Совет улустуң хоочун салгалдарындан эстафетаны төлептин-биле хүлээп ап турар болгаш бистиң эрээн үш дугаар муң чылының эгезинде Совет Социалистиг Республикалар Эвилели кандыг болуру улуу-биле хамааржыр бистиң аныяктарывыска изиг байырны чедирип тур бис». Чүректиң ханызындан чугаалаан ол чаагай сөстерни бистер — совет аныяктар чаңчыл болган, чыл бүрүле демдеглеп эртіріп турар башылалывыстың хүнүдө база катап сактып, аңаа харыы кылдыр аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң чедип ап турар тодаргай ажыл-херектеривисти бараалгадып турар бис.

Улустарның лениңчи интернационалчы байырлыгы, күчүлүг өг-бүлеавиде совет Тывaның хөй националдыг ооллар, кыстары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжыңга идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалды бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткүп турарлар.

Хүн келген тудум чаартының турар чалыы Тываның хову, шөлдеринде чаагай дүжүттүү, он-он муң мал-маганы өстүрүп, каас, чараш хоорайларны тургузуп, эгээртпинес байлакты дилеп тыл, эртем-техниканы шиитпээдип ап турарларның арыындан чоңнуң херээже бердингеш, кызымаккай ажыл-ижи-биле өш-ооруңун хүндүткелиг чаалап алган, бижиг тура-соруктуг, биче сеткиилиг, бөдүүн ишчи ооллар, кыстарны бо-ла көрүп болур. Ол болза Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш курлавыр күжүү — лениңчи комсомолдуң кижизиткен богүнгү аныяк салгалы-дыр.

Эртіккен чылдың дургузунда комсомол организацияларының бүгү-ле практиктиг болгаш идей-политиктиг ажылчорудулгазы аныяктарның Бүтүү-эвилел фестивалы-биле кансырлаштыр эртіп, партияның XXIV съездиниң шиитпирлеривиде айытқаны аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң чедип ап турар тодаргай ажыл-херектеривисти бараалгадып турар бис.

Улустарның лениңчи интернационалчы байырлыгы, күчүлүг өг-бүлеавиде совет Тывaның хөй националдыг ооллар, кыстары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжыңга идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалды бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткүп турарлар.

Хүн келген тудум чаартының турар чалыы Тываның хову, шөлдеринде чаагай дүжүттүү, он-он муң мал-маганы өстүрүп, каас, чараш хоорайларны тургузуп, эгээртпинес байлакты дилеп тыл, эртем-техниканы шиитпээдип ап турарларның арыындан чоңнуң херээже бердингеш, кызымаккай ажыл-ижи-биле өш-ооруңун хүндүткелиг чаалап алган, бижиг тура-соруктуг, биче сеткиилиг, бөдүүн ишчи ооллар, кыстарны бо-ла көрүп болур. Ол болза Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш курлавыр күжүү — лениңчи комсомолдуң кижизиткен богүнгү аныяк салгалы-дыр.

Эртіккен чылдың дургузунда комсомол организацияларының бүгү-ле практиктиг болгаш идей-политиктиг ажылчорудулгазы аныяктарның Бүтүү-эвилел фестивалы-биле кансырлаштыр эртіп, партияның XXIV съездиниң шиитпирлеривиде айытқаны аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң чедип ап турар тодаргай ажыл-херектеривисти бараалгадып турар бис.

Улустарның лениңчи интернационалчы байырлыгы, күчүлүг өг-бүлеавиде совет Тывaның хөй националдыг ооллар, кыстары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжыңга идепкейлиг киришпишаан, ук байырлалды бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткүп турарлар.

ПОЛИТӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫ ДООЗУЛГАН

Партия чырыдыышкынының системазынга 1972-73 өөредилге чылы ССРЭ-нин, 50 чыл ооңга төлептиг ужуражыр болган госку беш чылдың үшкү шинтпирлиг чылының планныг онаалдарын чедиишкиннер күүселивр деп ниити лозунгунуң адаабиле эрткен.

Өөредилге чылының дургузунда партия чырыдыышкынының бүгү звеноларынга дыннакчылар программаларда шөрүлген материалдар-биле чергелештир «Совет социалистиг Республикаларның Эвилелиниң 50 чыл ооңуң дугайында» Л. И. Брежневтиң илеткелиң болган юбилейниң еске-даа документилерин өөренип дооскан. Оон-биле холбаштыр национал айтырыының талазы-биле марксисчилеңиичи теорияны, СЭКП-ниң национал политиказын, ажылчы чоннарны патриотизмже болган интернационализмге кижизидеринин айтырыгларын хандыр өөрениринче улуг кичээнгей салдынган турган.

Эрткен өөредилге чылының бир онзагай түүлү болза, партияның экономиктиг теоризын болган политиказын, ниитилел, бүдүрүлгезиниң экономиказын база оны эргелеп-башкарарының эртемниг үндезинээн башкарарының үндезиннери» деп программалыг теоретиктиг семинарда, ортумак звеноүн удуртур кадрлары «Экономиканың болгаш бүдүрүлгенин башкарарының үндезиннери» деп курсту өөренир экономиктиг школада хаара туттунган, а ажылчыннарга «Экономиктиг билигленин үндезинээн өөренир үш школаларны ажыткан. Разрезтиң дирекциязы черинең чанында экономиктиг өөредилгениң төвүделин тургускан. Ол бүгү экономиктиг өөредилгенин удуртуп, эки организастап база шынарын контролдап турар. Коллективте экономиктиг өөредилгенин беш чыл хуусаалыг перспективтиг планын тургускан. Ол ышкаш Респотребсоюзта, Каа-Хемниң № 1104 орук тудуунун эргелелинде, «Шекпээр» совхозта болгаш еске-даа бүдүрүлге коллективтеринде бүгү ниитиниг экономиктиг өөредилгезиниң баштайгы чылы багай эвес түңнелдерниг доозулган.

Эрткен өөредилге чылының түңнелинден алгаш көөрге, экономиктиг өөредилгени организастаанывда улуг четпестерниң барын айытса чогуур. Ол колдуунда партия өөредилгезиниң шүтүмү-биле калбарган, а калбак масса чоннуң ниизы-бүрү кезектергинге таарыштыр тургустуган ажы-ажы программаларны ёзугаар өөредилге ажылчыннарның болган колхозчуларның ортузунда эвээш организастаттынган. Министерстволарның, ведомстволарның болган ажыл-агый удуртукчуларының талазындан бүгү-ниитиниг экономиктиг өөредилгезиниң дугайында кичээнгей ам-даа кошкак. Районнарда тургустуган экономиктиг өөредилгенин чөпүлелдерн мынчага чедир тодаргай план чок ажылдап келген. Оон ужурунда бүгү-ниитиниң экономиктиг өөредилгезиниң перспективтиг планнарын тургузары ажыыгый, район хемчөлөп-биле, ведомстволар аайы-биле бо хүнге чедир доозулбаан.

Ажылчы чоннарның кезектеринең аайы-биле чуртта чаңгыс аай бадылаттынган экономиктиг өөредилге программаларын чамдык ведомстволарның талазындан каржыы-биле хажыдып турар фактылар илерээн. Чижээ, «Тыва кодээ тудуг» треан бодунуң тудуг организацияларынче «Экономиканың болгаш бүдүрүлгенин башкарарының үндезиннери» деп 90 шактыг чаңгыс аай программаны 45 шакка кызыргаш, бөдүүн бүдүрүлге амыдыралын өөренир саавыр кыдыыр эде кылгаш, тараткан. «Тыва кобальт» комбинатта ортумак звеноүн кадрларының экономиктиг школазынга 90 шактыг программаны 14 шактың иштинде «дегере өөренир» орналдажышкынны кылган. Ынчалза-даа чижектер еске-даа черлерде бар. Ол шын эвес.

Чаңгыс аай программалар шупту ийи өөредилге чыдарынга хуваатынган, ынчангаш оларга холбаштыр ук бүдүрүлгениң онзагай байдалын, иштики амыдыралын немей өөренирингe үе шыда четчир. Ындыг төлээде чаңгыс аай программаларны хажыдар чоруктарны шуут соксадыр херек.

Бо өөредилге чылында комсомолдуң политиктиг өөредилгезинге 6700 аныяктар, партия өөредилгезинге 2470, коммунистиг күш-ажыл школаларынга 930 аныяктар өөренип эрткен. Хой-хой партия организацияларының комсомол чырыдыышкынынче бодунуң эң эки пропагандистерин чоруткан. Улуг-Хем, Өвүр районнарда комсомолдуң өөредилгеан элгэн организастыг эрткен. Ынчалза-даа аныяктарның политиктиг өөредилгезинче кичээнгей чамдык черлерде ам-даа кошкак дээрэнн айтыр апаар. Тожу, Барыын-Хемчик, Бии-Хем районнарга болгаш Кызыл хоорайның чамдык коллективтеринге аныяктарның политиктиг өөредилгеан кошкак организастыг байдалга эрткен. Республикада 3000 ажыг аныяктар кандыг-даа өөредилге хевиринге хаара туттунмаан. Чаа өөредилге чылында комсомол чырыдыышкынынга удуртулганы улам күштедирер, оларга практиктиг дузаны доктаамал чедирер болган контролга тургузар сорулга чер-черде партия организацияларындан негеттинип турар.

Эрткен өөредилге чылында республикага 1952 пропагандист ажылдап кыштаан. Пропагандистерниң арга-дуржулгазы, эртем-биликиниң деңнели сөөлгү чылдарда дыка өскен. СЭКП райкомнары болгаш Политиктиг чырыдыышкын бажыңы өөредилге чылының бүдүүзүүде база чорудулгазында элээн хөй эртемнер аайы-биле болгаш ниити семинарларны чоруткан. Политиктиг чырыдыышкында экономика өөренир школаларның саны ковүдээн-биле пропагандист кадрларның составы база өскерилген. Бир эвес каш чыл бурунгаар пропагандистерниң хөй кезии педагогика эртемин эки билир башкы кадрлардан тургустунган турган болза, бо өөредилге чылында олардың 58,7 хуузу улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының түскай эртемнитлери болгаш удуртукчулары боон турар. Ынчангаш пропагандист кадрларның методиктиг белеткелин бедидериниче онза кичээнгейни салыры чугула. Районнарда методиктиг Чөвүлелдерниң составынга дуржулгалыг башкыларны хаара тудары, семинарларның планынга методиктиг айтырыгларны доктаамал киирген турары чугула.

Чаа өөредилге чылында белеткелдерни бүгү чай дургузунда чорудар херек. Оон бир чугула кезии болза пропагандист кадрларны баш удур шилип белеткээри болур. Июль, август, сентябрь айларда Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга экономиктиг бүгү-ниитиниг өөредилгезиниң программаларының аайы-биле кыска хуусаалыг курстарны пропагандистерге организастаар. Оларны чоп ажыглаар херек. Оон ыңай ажыл-агый, бүдүрүлге, район бүрүвүге экономиктиг өөредилгенин перспективтиг планнарын тургузарын дооза-ры, өөредилге-методиктиг литератураларны четчелээри дээш еске-даа белеткел ажылдарын амдыгаштаан чорудары чугула.

М. МАШПААДАЙ,
СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының эргелекчизиниң оралакчызы.

БУЯННЫГ МЕРГЕЖИЛДИҢ КИЖИЛЕРИ

СЭЭҢ ЭМЧИҢ

Участок эмчизи... Эмчи дузазын ап турарлар бо атты эки билир. Кызылдың поликлиниказынга ажыыр кижи келгеш, бирги дазчетче бүрүткедир черге баар. Дежурный сестра оон чурттап турар адрезин айтыргаш, «Силер ынча дугаар участокка хамаажыр-дыр силер, силерниң участогуларның эмчиан ындыг кижи» деп тайылбырлап бээр. Оон үткааш мындыг. Хоорайның поликлиниказы чурттакчы чонга медицина хандырылгавын эки-жидер сорулга-биле хоорайның кварталдарын участокгарга үскеш, аңаа эмчи бүрүзүн доктаамал бижыглап каан. Ынчангаш, ол эмчилерни участок эмчизи дээр.

«Кижилерге ёзулуг бараан болуп турарлар» — деп, участок эмчилериниң дугайында улустуң чугаалаары-да чөп. Оларның ажыл-чорудулгазы кижилер-биле холбашкан, олар чоннуң кадыы дээш бирги одурүгда турүүп турар. Корүп көрүнерден. Аарааи кижи бирги дазчетге бодунуң участогунуң эмчиаинге келир. Эмчи оон аарыын тодаратка, боду эмнээр, азы консультация алдыы дээш түскай мергежилдиг эмчиже чорудар.

Аарып турган кижиниң участок эмчизи таныыр апаар болгаш оон кадыының байдалын чыл-чыдар дургузунда хайгаараар, амыдыралының болгаш ажыдының байдалын база эки билип алыр. Ажылынга ак сеткилдиг, чүүкүдүг участок эмчизи чүгле аарыгны эмнээр эвес, харын оон болу берген чыдагаанын дилеп, тодарадып, оны чайладыр хемчегларын ап турар. Бодунуң участогунга ол санитар-чырыдыышкын ажылын база чорудуп, ында бүдүрүлге черлерниге барып, ында ажылдап турарларны шинчип, аңаа болгаш хөй ааи чүртап турар бажыңнарга санитар бюллетенин база үндүрүп турар. Ынчангаш участок эмчизи чүгле эмчи эвес, харын хөй-иниитинчи кижи.

Амгы үеде аарыг кижилерниң бештиң бир кезээ эмнелгеге чыдып эмнедип турар, өскелери амбулаторияга эмнедир. Бо чорук участок эмчизиниң харыысалгазы кайы хире болурул деп чүвени хереченлеп турар.

Кызылдың поликлиниказы найысылалды он бир участокка хуваагаш, ында эмчилерни доктаамал бижыглаан. Ол эмчилерниң иштинде бодунуң ажыл-херээнге берднгеп, ак сеткилдиг кижилер хөй. Ындыгларга Маргарита Монгушовна Дажы-Норбу, Галина Борисовна Аронова дээш өске-даа эмчилер хамаажыр. Олар аарыг кижилерге эптиг-золдек, сагыш човаптыг, ажылынга бедик мергежилдиглер. Оларның төлептиг күш-ажылчы башкызы Лея Александровна Жеребцова болур. Ол иниити аарыглар салбырының эргелекчизи. Үеттүнде чүүкүдүг аныяк эмчи Галина Аронова улуг эмчи Лея Александровна-биле кадыг аарыг кижиниң шинчип турарын көргүскен.

Участок эмчизиниң бүзүрелдиг дузалакчызы ортумак эртеминиг эмчи сестразы болур. Эмчиниң айтымышкынын ёзугаар аарыг кижилерни бажыңынга барып ол эмнеп турар. Адаанда чүүкүдүг эмчи сестразы Нина Кривошеева аарыг кижиге эм сыкыртып турарын көргүскен.

Эргим номчукчу, база катап билип ал: участок эмчизи дээрге сээң эмчиң-дир, аарыг берзиңде баштай-ла аңаа баар болгай сен.

О. ИРГИТ,
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

АЛГЫДЫП, ЧААРТСА

Хандырылгаңар кандыгыл?

Кыралга хөй чылдарда даараныкчылап ажылдап келдим. Шаанда ажылды хол-биле эвээш-бичеен кылып турдувус. Амгы үеде даараныкчыларның ажылы дыка-ла сайырааи. Механизацияның ачызында ажылдың будүрүкчүлүү белээн.

Бистиң хууда чагыглар ёзугаар хеп даараар фабрикада ам 150 санныг машина болган механнам бар. Чырык таарымчалыг, цехте бүгү ажылды машинаның дузазыбиле кылып турар бис.

Бо бүгүнү күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаан чедип алган. Ылаңгыя бо чылын будүрүлгени эртемге үндезилеп организастаарының планында чаа пресстерни тургузары, даараныкчыларның техниктиг өөредилгезин организастаары, цехтерге чаартылгаларны кылыры көрдүнген. Чижээ, Эрзин районун «Мөрен» колхозка марксизм-ленининиминиң үндезиннерны өөренир школа бодунуң программазын долузубиле доозган.

Бо өөредилге чылында экономиканы болгаш будүрүлгенни эргелеп башкарарын өөренир школаларның база семинарларның четкизи лыка калбарган. Ниитизи-биле 15946 кижи экономика айтырыгларын өөренип эрткей. СЭКП-ниң тос райкомнарының база «Тыва даг-дугу» тудуг эргелелиниң парткомунуң чанында «Социалистиг кодээ ажыл-агый болгаш үзетпүр будүрүлгенин эргелеп башкарарының эртеминг үндезиннерин» өөренир курсту өөредип турар. Ында ук районнарның болган оларның колхоз, совхозтарының удуртур ажылдакчылары хаара туттунган. Республиканың удуртур кадрлары, министрлер, эргелел начальниктери болган оларның ораалакчылары 150 кижи СЭКП обкомунуң чанында теоретиктиг семинарда өөренип турар.

Экономиктиг өөредилге Каа-Хем хөмүр-даш разрезте 330 ажылчын болган инженер-техниктиг ажылдакчыларның 205-жи экономиктиг өөренилгедө хаара туттунган. Участоктар, цехтер начальниктери болган килдис эргелекчилери «Социалистиг будүрүлгенин эртемге үндезилээш башкарарының үндезиннери» деп программалыг теоретиктиг семинарда, ортумак звеноүн удуртур кадрлары «Экономиканың болгаш будүрүлгенин башкарарының үндезиннери» деп курсту өөренир экономиктиг школада хаара туттунган, а ажылчыннарга «Экономиктиг билигленнин үндезинээн өөренир үш школаларны ажыткан. Разрезтиң дирекциязы черинең чанында экономиктиг өөредилгениң төвүделин тургускан. Ол бүгү экономиктиг өөредилгенин удуртуп, эки организастап база шынарын контролдап турар. Коллективте экономиктиг өөредилгенин беш чыл хуусаалыг перспективтиг планын тургускан. Ол ышкаш Респотребсоюзта, Каа-Хемниң № 1104 орук тудуунун эргелелинде, «Шекпээр» совхозта болгаш еске-даа будүрүлге коллективтеринде бүгү ниитиниг экономиктиг өөредилгезиниң баштайгы чылы багай эвес түңнелдерниг доозулган.

Эрткен өөредилге чылының түңнелинден алгаш көөрге, экономиктиг өөредилгени организастаанывда улуг четпестерниң барын айытса чогуур. Ол колдуунда партия өөредилгезиниң шүтүмү-биле калбарган, а калбак масса чоннуң ниизы-бүрү кезектергинге таарыштыр тургустуган ажы-ажы программаларны ёзугаар өөредилге ажылчыннарның болган колхозчуларның ортузунда эвээш организастаттынган. Министерстволарның, ведомстволарның болган ажыл-агый удуртукчуларының талазындан бүгү-ниитиниг экономиктиг өөредилгезиниң дугайында кичээнгей ам-даа кошкак. Районнарда тургустуган экономиктиг өөредилгенин чөпүлелдерн мынчага чедир тодаргай план чок ажылдап келген. Оон ужурунда бүгү-ниитиниң экономиктиг өөредилгезиниң перспективтиг планнарын тургузары ажыыгый, район хемчөлөп-биле, ведомстволар аайы-биле бо хүнге чедир доозулбаан.

Ажылчы чоннарның кезектерүлге болгай. Ажылдакчыларның ырыыс болгай эвес күүсеттинип турар. Даараныкчыларның шынары экижээн ону кылыр хуусаалы шапкынчаан.

Ынчалза-да ол дээрге будүрүлгени чаа техника-биле хандырып, оон ажылын экижидеринин түгүе эгө базымнары-дыр. Чоннуң амыдырал хандырылга черлеринге негелдезиниң кайы хире улгатканын билир бис. Олар каас-чараш, чаа идик-хептиг соңуургаарлар болгай. Ынчаарга бистиң «Чечек» фабрикавыс хеп даараар, хептиг эде быжың кылыр талазы-биле бистиң республикада кара чаңгыс будүр

Ч. Донгак бичезинден-не мал ажылынга салыныг чораан. «Чыраа-Бажы» совхозтуң хой ажылында он чыл болган, бо аразында ол чеже башты немей остурбаан, курунеге чеже тонна эътти болгаш дүктү белеткеппээн дээр.

Чүдуруккай Чолаевнаның кыштап Улуг-Ховуга ылангыя шээр малга чалаттынган оран. Оон кажаа-турлаа хынамчалыг, чайгы семиртилгени чыл бүрү эки организастап келген. Ол — Чөөн-Хемчик район Советиниң депутады (солагай талазында чурук).

Эрес-оол Дондукович Монгуш 1959 чылда механизация училищезин доозкаш, бо хүннерге чедир мактадыг ажылдап, «Чыраа-Бажы» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи болуп турар.

Коммунист механизаторнуң совхозтуң Хүндүлел деткинде кирип бижиткени база таварылга эвес. Оон хөрээнде «Күшажылга шылгарал дээш» база Ленинчи өбүлей медальдары чайнап чоруур (оң талазында чурук).

К. ЭКЕР-ООЛДУҢ фотолары.

Тураскаал белектер

ААЛЧЫЛАРГА ТУТСУП ТУР БИС

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың директору, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Виктор Алексеевич Ухов-биле бистиң корреспондентивис тураскаал белектерге хамаарыштыр чугаа кылган. Ону моон адаанда парладывыс.

— Тураскаал белектер дугайында «Шын» солунда чугаа чоруп турары силерге билдингир боор, бо талазы-биле чүнү чугаалап болур силер, Виктор Алексеевич?

— Ол чугааны чугаалажыр өйү келген, чүгүлә айтырыг деп санап турар мен. Тураскаал белектериниң эргежок чүгүлазын өөренип көргеш, ол дугайында каш чылдар бүрүнгээр хемчегни ап эгелээн бис. Бо чугааны бүдүн республика деңнелинге «Шын» солуннуң чорудуп эгелээни черле шын. Бистиң комбинат бо хүннерде тураскаал белектерни кылып, Ак-Довуракка кээп турар аалчыларывыска сөннеп турар бис.

— Тураскаал белектерни кылырынга чүү идиглыг болган ирги? База кандыг янзы-быг кылып турар силер?

— Аныяк хоорай — Ак-Довуракка аалчылар кайыындаа кээп турар. Ол кижилер бистиң хоорайывыска чораанының дугайында бир-ле тураскаалдыг чүүлдү боттарынга арттырып алыры күзенчиг. Моңу өөренип көргеш, бистен каш кижи Свердловск областа Азбест хоорайга чораш, тураскаал белектерни ында канчаар кылып турарын сонуургап, оларның дүржүлгазын алган бис.

Бистиң комбинатта бүдүрүлге эстетиказының участогу бар. Ында механиктиг септелге цегинин чанында тураскаал белектерни кылып турар мастерская бар. Амдыгында ында чүрүлга, гравюра талазы-биле ажылдап турар, түскай мергежилдиг үш кижи бар. Бистиң кожавыс—Бай-Тайгада сураглыг даш чоңукчулары бар болгай. Олардан база үш хире кижини бистиң мастерскаявыска ажылдаарыбыле чалаар деп турар бис.

Мастерскаяда даштың чоңдурар, хөөглээр дээш өскелээ станоктар бар. Тураскаал белектерни ында чүрүкчүлер янзы-бүрү хевирлиг кылдыр кылып, чогаадып турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга тураскаал белектериниң хевирлери, шынары ында ажылдап турар кижилериниң тывынгыр, чогаадыкчы чоруунган хамаарыжыр.

— Тураскаал белектерни кандыг бүдүмелерден кылып турар ирги?

— Даг-дүгүн казып турар үдниктен ногаан, кара, аккөк дээш дыка хөй, чараш, шөкар өңнерлиг кадыг даштар үнүнүп турар. Болдуунда-ла ындыг даштарны хөөглап тургаш, оон кылып турар бис.

Чоокта чаа биске аалдап чораан, республиканың Чогаалчылар эвилелиниң башкаар черинге сунган, тураскаал белээвистиң хевирин чугаалаайн. Даг-дүгүнүң чинге каттары чалгыгланчак кылдыр шөйлүп чоруткан, карааымаар даштан стол кырынга турар хевирин кылган. Оон бетин талазында алдын демир-үжүк бажын көргүскен. Оон чоогунда чонар-даштан кылган ажып каан ном бар. Ээскеге талазында кымга, кайының бергенин чараштыр бижип каан. Белии болгаш бүгү талаларынче хемчээли 8-10 сантиметр, а аары 200 грамм-на хире. Мындыг янзылыг тураскаал белектерни кылып турар улус бис.

— Ол тураскаал белектерни чонга тарадырының дугайында канчаар көрүп турар силер, Виктор Алексеевич?

— Бир тээ тураскаал белектерни кылып эгелээн болганда, ону чонга тарадыр апаар. Ону эгелээриниң мурнунда мастерлерниң санын 6 чедирер деп турарывысты дем чугааладым. Бүдүрген тураскаал белектерни садар түскай белектер садыын ажыдар бис. Ол ышкаш ээскеге черлериниң садыгларыныче база чорудар дээр болза, ону садыг талазы-биле организацияларбиле чугаалажыр апаар. Тураскаал белектерни хөй-биле кылып эгелээн болганда, оон чонга үнезин, херектиин база чедип алыр дээш ажылдаар апаар бис.

Түннел кылдыр мындыг чүүлдү чугаалаксаң тур мен. Тураскаал белектерни нептередиринге дорт хамаарылгалыг черлерден ангыда, ыяштан болгаш алгы-кеэштен янзы-бүрү чүүлдерни кылып турар бүдүрүлгелер артык, аңаа-ла үрелип турар материалдардан тураскаал белектерни кылгаш, ону чон оргузунга тарадып турар болза, оон орулганы кирип ап болур болгай. Ыпчаңганда тураскаал белектериниң дугайында ленинчи бодалдың шынның амыдырал база дагын бадыткаан.

Үлетпүр талазы-биле сайзырангай капиталистиг чурттар-биле 1972 чылда бистиң баран саарылгавыс 15.6 хуу көвүдеп, 5.9 миллиард рубль четкен.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Р. Никсон-биле Москвага үжүражыышкынының болгаш чедип алдынган дугуржулгаларның түңнелинде ийи чурттуң садыг-экономиктиг харылзаалары чогуур дешилге чедип алдынган. 1972 чылда совет-америк садыг саарылгазы үш ажыг катап үлгаткан. 538 миллион рубль четкен. Ол чүгле эгези-дир, чүге дээрге делегейде эң улуг бүдүрүлге күчүлүг ийи чурттуң садыглажырының аргалары алыныла аажок улуг болгай.

1972 чылда АКШ-че чүнү үндүр сатқан бис?

Машиналарны болгаш дериглерни, хром рудазын, химиктиг продуктуларны, калбак шилдерни, ан-мен кештерни, шактарны болгаш оон-даа өскелерни сатқан бис. АКШ-тан колдуунда-ла машиналарны болгаш дериглерни, лабораторилар приборларын, химиктиг продуктуларны, кылымал торгудан эртгыларны, алгы-кеш чиг-эдин салып алган бис.

Сайзырангай үлетпүрлүг капиталистиг чурттар-биле бистиң садыг саарылгавыстың хемчээли мындыг болуп турар: ГФР (827 млн. рубль), Япония (815 млн. рубль), Финляндия (601 млн. рубль), Англия (557 млн. рубль), Франция (544 млн. рубль), АКШ (538 млн. рубль), Италия (463 млн. рубль), Канада (300 млн. рубль), Голландия (222 млн. рубль), Швеция (188 млн. рубль), Австрия (163 млн. рубль).

Барын Европаның чурттарындан машиналарны болгаш дериглерни, хоолайларны (чижээ, ГФР-ден), улустуң хереглел барааннарын болгаш оларны бүдүрериниге хереглээр чартык фабрикаттарны садып ап турар бис. Ол чурттарже машиналарны, нефтини болгаш нефть продуктуларны, ыяштыг, химия продуктуларын, ан-мен кежин болгаш өске-даа бараанарны үндүр садыглап турар бис.

Хөгжүп орар чурттар-биле кайы-даа талага ажыктыг үндезинье бистиң экономиктиг харылзаалаарывыс эрткен чылын улам быжыккан. Оларның-биле даштыкы садыг саарылгавыс 3.097 миллион рубль тургаанынан 3.351 миллион рубль чедир өскен. Ылангыя Индия, ЕАР, Афганистан, Ирак, Сирия, Иран, Алжир, Чили, Марокко, Турция, Бангладеш болгаш Пакистан-биле бистиң садыг харылзаавыс дыка өзүлделиг.

Ол чурттарже бистиң экспортувустуң эң чугула түүлдери машиналар биле дериглер болуп турар. Хөгжүп орар чурттардан ССРЭ бодуның эдлүзээнде боду бүткен кауучукту, хөөвенни, алгы-кеш чиг-эдин, ристи, шайны, кофени, какаону, кат-чиминистерни, а ол ышкаш нефтини болгаш газты садып ап турар. Ол чурттарның аныяк үлетпүрүнүң продукциязын — шестерни, даараныла кылыгларын, идиктерни, трикотажты улам хөйүү садып ап келген бис.

* * *

Өске чурттарның үлетпүр кылыгдарындан ап турарывыс бүгү түүлдерни Совет Эвилели херек кырында боду бүдүрүп шыдаар. Ынчалзажок делегейде күш-ажыл хуваалдазының уламнаан импорт продукциязын пиитилелдин күш-ажылына эвээш чарыгдалдыглыг кылдыр ап турар бис. Бет чыдын сорулгаларын, илдиғыя совет улустуң чаагай байдалының деңнелин бедидер деп оон кол сорулганың шиитпирлээринге калбаабиле ажыглаттынып турар даштыкы садыгның ажыктыг чорууу харын ында болуп турар. Чижээлээрге, импорт дериглерниге үндезилээш, шестерни, трикотажты, идиктерни, эът болгаш сүт продукциязы, улустуң өске-даа хереглел барааннарын бүдүрер талазы-биле түүлдериниң дыка немей өзүлдези хандыртынып турар. Оон аңгыда, бистиң импортувустуң 40 ажыг хуузу шуут улустуң хереглел барааннары болгаш оларны бүдүрериниге ажыглаар чиг-эт болуп турар.

Совет Эвилели даштыкы чурттарже машиналарны болгаш дериглерни улам хөйүү үндүр садып турар апарган. 1972 чылда дашкаар үндүр сатқан машиналар, дериглер аймаа бистиң бүгү экспортувустуң барык дөрттүң бир кеэни болган.

Совет экспорттуң хемчээли үргүлүү өзүп, машиналарның болгаш өске-даа үлетпүр кылыгларының бот-денизиниң бедээниниң уламнаан экспорттуң структуразы база өскерилип турар. 1972 чылда бистиң экспортувус 12.734 миллион рубль, импортувус — 13.303 миллион рубль болган.

И. ПАВЛОВ,
(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОНУУРГАЛЫН ХАЙНЫКТЫРГАН БЫЖЫГ НАЙЫРАЛ

АМЕРИК ПАРЛАЛГА Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АМЕРИК СЕНАТ КЕЖИГҮННЕРИ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның тускай корр). Л. И. Брежневтиң АКШ-тың сенат кежигүннери-биле ужурашканынче америк парлалга кол киҗээгей-сонуургалын салыш турар. Ону политиктиг хайгаракчылар совет-америк харылзааларны чедиишкинниг калбартырынга улуг салдарлыг, тергиин чугула ужур-дузалыг болуушкун деп үнелеп турар.

«Совет-америк харылзааларга үр хуусаалыг экижидилге чедип алыры үгле күүсекчи эрге-чагырганың төлөөлекчилеринге даянган турбас ужурлуг, — деп, «Вашингтон пост» солуннуң таймылбырлакчызы демдеглээн. «Вашингтон постуң» бодап турарын ёаугаар алырга, Л. И. Брежневтиң сенат кежигүннериниле чугаалашканы конгресске аажок сонуургачыт болган. Ону ынчалдыр үнелээнии оон өске америк солуннар база илергейлээн.

Совет-америк харылзааларны калбартырынга дужамыктыг шаптыктарны чайладырынга сенат кежигүннерин бүзүредип алыр сорулгалыг ол ужуражыышкынны Л. И. Брежнев черле тодаргай чедиишкинниг эрттирген деп, «Вашингтон пост» демдеглээн. Кызагдай көөр сагыштыг кызыгаарлаашкынларны садыг харылзаалырынга күш чок болдурар дугайында айтырыгга дешилге алынында черле чедип алдынган туруп болур, Совет Эвилели ону чедип алырын күзеп турар. Ындыг чугаасоотка ук ужуражыышкын идиг бергеи деп, солуп медеглээн.

Л. И. Брежнев улуг хемчээлдиг совет-америк дугуржулгаларны чарарын боттанныр деп идеген турар. Ону боттандырары хөөлүүдүүкчулардан база хамаарыжыр. Ол фактыны барымдаалааны оларже Л. И. Брежневтиң киҗээгей салганындан билдинип турар деп, «Нью-Йорк дейли ньюстуң» корреспондентизи демдеглээн.

«Л. И. Брежнев совет-америк садыглажыышкынны оранчок калбартырының ажык-дузалыыга хамаарыштыр бодунуң бүзүредиг барымдаалары конгресстиң көскү кежигүннериниге таймылбырлап берген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының удуртукчузу бодунуң маңаа келген үезинден бээр чон аразынга эрттирген ужуражыышкыны бүрүзүниге бүзүреживгелиг болурунуң барымдаазын көргүзүп келген. Садыглажырының Совет Эвилелиниге таарымчалыг байдалдыг болган турарын деткиргиче, сенат кежигүннерин болгаш төлөөлекчилер палатазының кежигүннерин сорук киирер кол бодалдыы-биле тургускан шайлалтага онарны ол хүлээп алган» деп, «Нью-Йорк таймс» бижээн.

Э. Маклоски болгаш оскеда саадарлыг элээн хөй сенат кежигүннерин совет эвилели-биле садыглажырынга удур үгланган Джексоның чаазалгазын хөөлүү төлевилелиниге киирерин аажок мурнунда деткип тургаш. Ам олар боттарының ол туружун өскертир дей бергенин медеглээн.

АКШ-тың сенат кежигүннери-биле Л. И. Брежневтиң чугаалашканының түңнелинде хөй-хөй конгресс кежигүннериниң турүттарынга дешилгелиг өскерилишкиннер бооп турарынга америк хөйнитиниң сеткил ханганын илергейлеп турарын парлалганың үнелелдери бүзүредиг херечилеп турар.

КНО-ГА ХҮЛЭЭП АЛЫР ДУГАЙЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-ның Айыыл чок чорук Чөвүлели деп эргелиг кежигүннер кылдыр КНО-га Герман Демократтыг Республиканы болгаш Германияның Федеративтиг Республиказын хүлээп алыр дугайында айтырыгны чугаалажыш эгелей берген.

Чөвүлелдиң кежигүннериниң аразынга чедип алдынган дугуржулгага дүүштүр ийи герман күрүвениң чазактарының билдиришкиннерин Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң чаа кежигүннер хүлээп алыр талазы-биле комитединге чугаалажыш көөрү-биле шилчидип бээр деп, хуралга шиитпир үндүрген. Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралы доостуру биле, ук комитет бодунуң санадарын Айыыл чок чорук Чөвүлелиниге киирер дээш, билдиришкиннерни чугаалажыш эгелей бергеи.

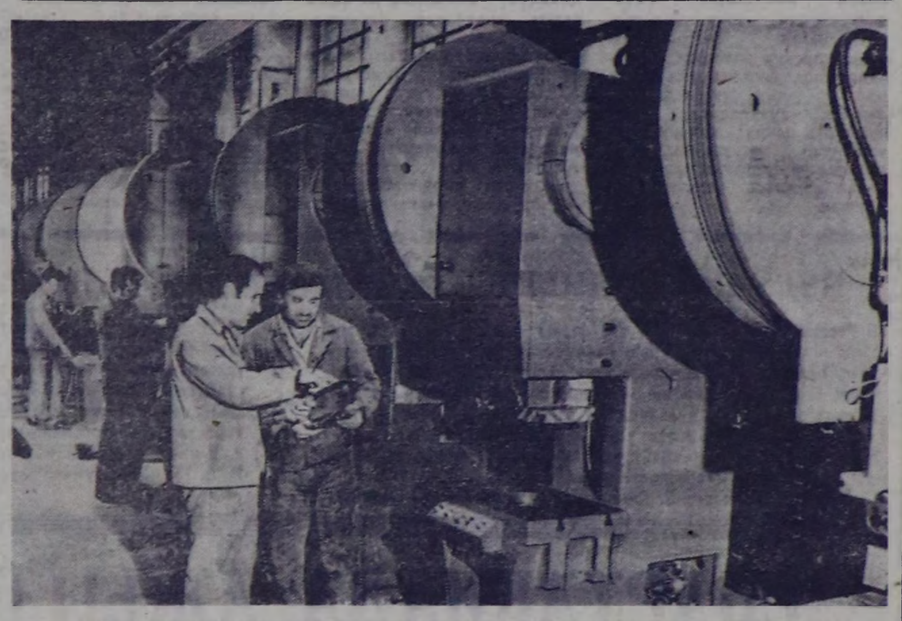

Болгарияның машина бүдүрер үлетпүрүнүң даштыкы чурттарже чорудар продукциязының хөй нуруузу ЭДЧ кежигүннери чурттарның улуг-хуузунга оналжып турар. БУР бодунуң бүдүрүп турар электровозтарының 98 хуузун, станоктарының, оске-даа хөй-хөй машиналарының болгаш дериглериниң 60 хуузун ЭДЧ кежигүннери чурттарга чорудуп берип турар.

ЧУРУКТА: Плевениң Никола Вапцаров аттыг заводунуң цегинде. Полышага чорудуп бээр пресстерни хынап турары.

БТА — СЭТА-ның фотозу.

Совет Эвилелиниң даштыкы садыы 1972 чылда

«ССРЭ-ниң даштыкы садыы 1972 чылда» деп эзчеглиг ном чаа үнген. Даштыкы чурттар-биле бистиң садыг-экономиктиг харылзааларывыстың дугайында статистиканың эң байлак информациязы ында кирген. Ол номнуң сан-медээлеринге үндезилеттинген допчуларды номчуучуларга сонуургаттывыс.

«Улус ажыл-агыйының экономиктиг ажыктыын бедидеринин улуг курлавыры даштыкы экономиктиг харылзаалар системазын сайзырангай ж ы д а р ы болур» деп, партияның XXIV съезизинге эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Ынчангаш XXIV съездиниң Директиваларында —амгы беш чылда бистиң даштыкы садыг саарылгазын 33—35 хуу улгаттырар деп сорулга салдынган. Ол чүл дээрге ол саарылганы 1970 чылда 22 миллиард рубль турганындан чеден беш чылда барык — 29—30 миллиард рубль чедирер дээни ол-дур.

Ол сорулга төлевилеттинген темпиден дыка мурнады күүсеттиниң кел чыдар. Чижээ, эрткен чылын даштыкы садыг саарылгазы 10 хуу, азы 2.380 миллион рубль көвүдеп, 26 миллиард рубль четкен.

Бистиң даштыкы садыг саарылгавыстың ындыг өзүлдезиниң шиитпирлиг факторларының бирээзи болза, ЭДЧ кежигүннери социалистиг күрүпелериниң чыл мурнунда хүлээп алганы, социалистиг экономиктиг интеграцияны хөгжүдериниң комплекстиг программазын чедиишкинниг боттандырып турарыы болуур. Ол чурттар-биле Совет Эвилелиниң садыг саарылгазы эрткен чылын аажок улуг түң —15,5 миллиард ажыг рубль болган.

ЭДЧ кежигүнү акы-дунма чурттардан чүнү садып ап турар бис?

Эрткен чылын Совет Эвилели олардан машиналарны болгаш дериглерни барык 3,5 миллиард рубль-биле садып алган. Ол—станоктар болгаш приборлар, химия, пес-таавы, аъш-чем, целлюлоза-саазын бүдүрүлгелериниге болгаш үлетпүрүнүң өске-даа адырларынга ажыглаар дериглер, далай болгаш хем судноларын, демир-оруктуң шимчээр составы, электромоторлар, көдээ ажылгай машиналары болгаш оон-даа өскелер-дир.

ЭДЧ чурттары улустуң хереглел барааннарын болгаш оларны бүдүрериниге хереглээр чартык фабрикаттарны биске улам хөй хемчээлдиг кылдыр садып турар. Чижээ, 1972 чылда олар Совет Эвилелиниге 560 миллион рубльдин ишти, даштыы хеп аймаан, 40 миллион чыгам ажеш хем идиктерни, 120 миллион метр пестуу, 200 ажыг миллион рубльдиг мебелин, 800 миллион чуурганы сатқан.

ЭДЧ кежигүнү чурттардан совет импортту акшаже шилчидерге 1972 чылда ниитизинбиле 8 миллиард рубль болган. ССРЭ бодунуң эзлүзээнде оларга 7.553 миллион рубльдин бараанын сатқан.

Ол чурттарже бистиң экспортувустуң 26 ажыг хуузу машиналар болгаш дериглер болуп турар.

ЭДЧ кежигүннери чурттарга бистиң нефтини болгаш нефть продуктуларны, металл промарганец рудаларын, хөмүрдашты, ыяш материалдарны садып турарывыс оларга аажок улуг ужур-дузалыг.

ЭДЧ-ниң чоокта чаа Прагага болган XXVII сессиязы комплекстиг программаны боттандырып турарының баштайгы түңнелдерин аналитеп, социалистиг дем каттыштырылгазынга интеграция ажылдарының ажыын улам ынай бедидеринин чаа курлавырларын илередип, ол курлавырларны сайгарарының тодаргай хемчеглерин төлевилээн.

Амгы беш чылдың ийи чылының дургузунда ЭДЧ кежигүнү болбайн турар социалистиг өске чурттар-биле: ВДР, КУДР, Югославия-биле база бистиң садыглажыышкынывыс чедиишкинниг хөгжүп келген. Эртken чылын оларның-биле бистиң бараан саарылгавыс дараалаштыр алырга — 117,380 болгаш 570 миллион рубль болган.

Политиктиг харылзааларның экижишкини янзы-бүрү социал тургузуглуг чурттарның аразынга садыг-экономиктиг кады ажылдажылгага аргаларны улам долу ажыглаарынга идиг бээр болгаш кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылга делегей байдалын чогумчударының чугула чепсээ болур дээрзинин дугайында ленинчи бодалдың шынның амыдырал база дагын бадыткаан.

Үлетпүр талазы-биле сайзырангай капиталистиг чурттар-биле 1972 чылда бистиң баран саарылгавыс 15.6 хуу көвүдеп, 5.9 миллиард рубль четкен.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Р. Никсон-биле Москвага ужуражыышкынының болгаш чедип алдынган дугуржулгаларның түңнелинде ийи чурттуң садыг-экономиктиг харылзаалырынга чогуур дешилге чедип алдынган. 1972 чылда совет-америк садыг саарылгазы үш ажыг катап үлгаткан. 538 миллион рубль четкен. Ол чүгле эгези-дир, чүге дээрге делегейде эң улуг бүдүрүлге күчүлүг ийи чурттуң садыглажырының аргалары алыныла аажок улуг болгай.

1972 чылда АКШ-че чүнү үндүр сатқан бис?

Машиналарны болгаш дериглерни, хром рудазын, химиктиг продуктуларны, калбак шилдерни, ан-мен кештерни, шактарны болгаш оон-даа өскелерни сатқан бис. АКШ-тан колдуунда-ла машиналарны болгаш дериглерни, лабораторилар приборларын, химиктиг продуктуларны, кылымал торгудан эртгыларны, алгы-кеш чиг-эдин салып алган бис.

Сайзырангай үлетпүрлүг капиталистиг чурттар-биле бистиң садыг саарылгавыстың хемчээли мындыг болуп турар: ГФР (827 млн. рубль), Япония (815 млн. рубль), Финляндия (601 млн. рубль), Англия (557 млн. рубль), Франция (544 млн. рубль), АКШ (538 млн. рубль), Италия (463 млн. рубль), Канада (300 млн. рубль), Голландия (222 млн. рубль), Швеция (188 млн. рубль), Австрия (163 млн. рубль).

Барын Европаның чурттарындан машиналарны болгаш дериглерни, хоолайларны (чижээ, ГФР-ден), улустуң хереглел барааннарын болгаш оларны бүдүрериниге хереглээр чартык фабрикаттарны садып ап турар бис. Ол чурттарже машиналарны, нефтини болгаш нефть продуктуларны, ыяштыг, химия продуктуларын, ан-мен кежин болгаш өске-даа бараанарны үндүр садыглап турар бис.

Хөгжүп орар чурттар-биле кайы-даа талага ажыктыг үндезинье бистиң экономиктиг харылзаалырывыс эрткен чылын улам быжыккан. Оларның-биле даштыкы садыг саарылгавыс 3.097 миллион рубль турганыныан 3.351 миллион рубль чедир өскен. Ылангыя Индия, ЕАР, Афганистан, Ирак, Сирия, Иран, Алжир, Чили, Марокко, Турция, Бангладеш болгаш Пакистан-биле бистиң садыг харылзаавыс дыка өзүлделиг.

Ол чурттарже бистиң экспортувустуң эң чугула түүлдери машиналар биле дериглер болуп турар. Хөгжүп орар чурттардан ССРЭ бодунуң эзлүзээнде боду бүткен кауучукту, хөөвенни, алгы-кеш чиг-эдин, ристи, шайны, кофени, какаону, кат-чиминистерни, а ол ышкаш нефтини болгаш газты садып ап турар. Ол чурттарның аныяк үлетпүрүнүң продукциязын — шестерни, даараныла кылыгларын, идиктерни, трикотажты улам хөйүү садып ап келген бис.

* * *

Өске чурттарның үлетпүр кылыгдарындан ап турарывыс бүгү түүлдерни Совет Эвилели херек кырында боду бүдүрүп шыдаар. Ынчалзажок делегейде күш-ажыл хуваалдазының уламнаан импорт продукциязын пиитилелдин күш-ажылына эвээш чарыгдалдыглыг кылдыр ап турар бис. Бет чыдын сорулгаларын, илдиғыя совет улустуң чаагай байдалының деңнелин бедидер деп оон кол сорулганың шиитпирлээринге калбаабиле ажыглаттынып турар даштыкы садыгның ажыктыг чорууу харын ында болуп турар. Чижээлээрге, импорт дериглерниге үндезилээш, шестерни, трикотажты, идиктерни, эът болгаш сүт продукциязы, улустуң өске-даа хереглел бараанарын бүдүрер талазы-биле түүлдериниң дыка немей өзүлдези хандыртынып турар. Оон аңгыда, бистиң импортувустуң 40 ажыг хуузу шуут улустуң хереглел бараанары болгаш оларны бүдүрериниге ажыглаар чиг-эт болуп турар.

Совет Эвилели даштыкы чурттарже машиналарны болгаш дериглерни улам хөйүү үндүр садып турар апарган. 1972 чылда дашкаар үндүр сатқан машиналар, дериглер аймаа бистиң бүгү экспортувустуң барык дөрттүң бир кеэни болган.

Совет экспорттуң хемчээли үргүлүү өзүп, машиналарның болгаш өске-даа үлетпүр кылыгларының бот-денизиниң бедээниниң уламнаан экспорттуң структуразы база өскерилип турар. 1972 чылда бистиң экспортувус 12.734 миллион рубль, импортувус — 13.303 миллион рубль болган.

И. ПАВЛОВ,
(СЭТА).

БӨГҮН — СОВЕТ АНЫЯКТАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛ ХҮНҮ

ЧАЛЫЫ НАЗЫННЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Дүүл найысылал Кызылдың иогаан үнүттер бүргээн каасшиник кудумчулары байырлал шинчи кирген. Эртенги хүнүүң чылыт хүлүмзүрүү-биле кады аныяк ооллар, кыстарның хөглүг ыры-шоору, аразында баштак чугаалары В. И. Ленин аттыг тоо шөлге диимиттелип-ле эгеледи. Удаваанда эвилелдешкен республиканарның туктарын туткан болгаш национал хептерин кеткен аныяктар үрер хөгжүмүүн үдегээн-биле Ленинге тураскаалдың чанынга кээ чыскаадышкан.

Арыг-шырайында хүлүмзүрүг кыптыккан, байырлал шинчиин-биле кеттингеп аныяктарның болгаш баштарында буурул «менгилериин» демдектери көстүп келгилээн хоочун салгалдың кижилериинең аразында кымнарны чок дээр!

Аныяк өскенни революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаагай чанчыдарга кижизидип келген, бүгү талалыт үлегер-чижээн көргүскен хоочуннар: Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Ефимов, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары О. Лопсанчап, У. Бавун-оол, Ю. Зюзин болгаш Өвүрдөн малчын М. Намбар-оол, Тес-Хемден № 3 хойжу бригаданың бригадири С. Чөккей, Бии-Хемден башкы, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчиин В. Костенко, Бай-Тайгадан хоочун совет, партия ажылдакчызы Х. Кудуруклай, Кызыл хоорайдан № 48 тудуг эргелелинде бригадирлер А. Ельшова, М. Сафронова болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Мында республиканың бүлүң бүргүзүнден келген күш-ажылдың мурнакчылары, уран түүлдүң болгаш спорттуң төлээлери, студентилер, школачылар болгаш дайынным, күш-ажылдың хоочуннары, барык 3 муң чыгыы кижи чыгылган.

Эртенгиниң 10 шак. Совет аныяктарның хүнүнге база аныяктарның болгаш студентилериниң X Бүгү-делегей фестивалынга тураскаатканы фестивальчы байырлалды ВЛКСМ Тыва обкомунуң ийиги секретары эш Г. Иргит байырлыг байдалга ажыткаш, ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка сес берген.

— Тываның ооллар, кыстары! Бөгүн бүгү совет аныяктар-биле бир демей, партияның, комсомолдуң болгаш дайынның база күш-ажылдың хоочуннары-биле кады совет аныяктарының база аныяктарның болгаш студентилериниң Берлинге болур X Бүгү-делегей фестивалынга тураскааткан чалыы назынның байырлалын эрттирип турар. Оон бүгү киржикчилеринге комсомолчу ниити байырны чедирип турар мен—деп, ол бойунуң чугаазын эгелээн.

Оон ыдай эш Ромашов ададарның дайынчы, күш-ажылчы чанчыдарын салгаан аныяктар партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар ажыл-херекке төлептиг үүгүн киргенин, бешчыдың шиитпирлиг үшкү чылында шалычы тудугларда, улус ажыл-агыйында комсомолчу-аныяктар бригадалары, фермалары улуг чедишкиннерни чедип алганын онзалап демдеглээн.

Шынап-ла наймысылалда болуп турар фестивальчы байырлалды аэропорттуң, типографияның, автоэргелелдин, «Тыва тудуг» трестиң комсомол организациялары болгаш Тандыда «Тинлелге» совхозтуң, Чөөн-Хемчикте «Сут-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтарның, Эрзинде «Коммунизмче орук», «Мөрен» колхозтарның комсомолчу-аныяктар коллективтери, № 48 тудуг эргелелинде Сафронова, Краснобаева, Ельшова оларның бригадалары. Дөргүн (Чөөн-Хемчик), Өэр-Хавак (Бай-Тайга) сүт-бараан фермалары, № 3 АТБ-де Машинкиниге удуртқан чолаачылар бригадазы күш-ажылчы белектербиле утпаан. Бо дугайын эш Ромашов бодунуң чугаазынга база демдеглээн.

Ылаңгыя аныяктарның болгаш студентилериниң Берлинге болур X Бүгү-делегей фестивалынга бистиң республикадан ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтуң саанчыны Тамара Семирапова, «Найыралө» совхозтуң аныяк хойжуу Маскыр-оол Дунгар-оол, Кызылда № 48 тудуг эргелелиниң тудугакызу Наташа Монгуш, Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхозтуң инженери Валерий Айыжы болгаш өскелериндеда барын киржирип эш Ромашов, дыннадыртпа, митингиниң киржикчилерин үзүктел чок адыш часкаашкыны-биле утпаан.

Тываның ооллар, кыстары партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, ылаңгыя бешчыдың шиитпирлиг үшкү чылының алган социалистиг хүлөзелгелерин ажыр күүселивр дээш ам-даа кызымаккай ажылдаар дээрин эш Ромашов чугаазының түнелиниде илередиген.

Дараазында хоочун салгалдың мурнундан № 1 тудуг эргелелиниң кол инженери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Г. Гавриленко, аныяктарның революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның республика штабының дарганы С. Б. Хисамиленов, аныяктарның өөрүшкүлүнден Тываның хөгжүм-шинн театрының артызы И. Лопсан олар фестивальчы байырлалдың киржикчилеринге байыр чедирип, чүве чугаалаваннар.

Ол ышкаш СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин фестивальчы байырлалдың бүгү киржикчилеринге байыр чедиргеш, амгы үеде комсомол организациялардың кол соруглазы болза, аныяктарны коммунистиг идейлиг чорутпун, совет патриотизминиң, бедик организаторлук болгаш сагыпга-чүрүмнүт болурунуң ёзулуунга кижизидери, аныяк кижи бүрүзүн чаа ниитилелдин идепкейлиг тургузукчузу болурун чедип алыры болур дээрзин айткан. Ол ышкаш, бо хүнүерде СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-та аян-чоруу совет-америк харылзааларны улам быжыглаарынга, чер кырынга тайбыгның кезээде быжыг турарынга улуг ужур-дузалыг болуруи ол чугаалаан.

Оон соонда чалыы назынның бо байырынга чыылган аныяктарның төлээлери В. И. Ленининиң тураскаалынга чечектер салгаш.

Фестивальчы байырлалдың митингиниң доозулган соонда, оон киржикчилери Ленин кудумчулап, хөгжүмүүн үдегээн-биле ыры-шоорлуг «Хүреш» стадионче чыскаал-биле чоруушкан.

Анда Ленинчи комсомолдуң артып келген оруунга тураскааткан театржыткан көргүүг болган. Анаа ниитизи-биле 350 ажыг кижи киришкен. Күүгүне филармониязының, студентилериниң, школачыларның, дайынчыларның, бот-тывыгыр артистериниң каттышкаш ол театржыткан көргүүүн фестивальчы байырлалдың киржикчилери болгаш найысылалдың чурттакчылары улуу-биле совуургаан.

К. САРЫГ-ООЛ.

ЧУРУКТА: фестивальчы байырлал чыскаады.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Шыдыраа булуңу

ОЛИМПИАДАНЫҢ ҮШКҮ ОНААЛГАЗЫ

Бүгү-авилелдиң XI шыдыраа төөгүзүнүң олимпиадазының онаалгаларындан ийи, беш болгаш элээн каш көшкеш мат кагар деп бодалгаларны «Шын» солуунуң арыкмарынга парлаан. Оон-биле республиканың Шыдыраа федерациязының солуунуу дамчыштыр чорудуп турар олимпиадазының баштайгы партыы доозулган.

Ук бодалгаларның беш көштен мат кагар деп онаалгазын шыдыраачыларның ийи кезии шын тыпкан. Элээн каш көштен ак тала удар деп бодалганы Улуг-Хем районнуң Буалуң-Терек суурунуң чурттакчылары М. Меңниг-оол, К. Сат, Бай-Тайганың «Тээли» совхозунда Н. Шарап, Ак-Довурак хоорайда К. Монгуш олар шын бодааннар. Оларның бодааны бо: 1. Kh17+ Крq7! 2. Лq8+ Крf6 3. e8К+ Крe7! 4. Лc2 fq 5. Крf2 d3. 6. Кс7 d2. 7. Кd5+ болгаш Кс3.

Ийиги салыг соонда М. Меңниг-оол—10, К. Сат—9, Н. Шарап, К. Монгуш олар сес-сес саннарны алган. мурнуку одуртка төрүп турар.

Д. Оюржак (Кызыл-Мажалык) бодунуң чагаалыында шыдыраанның шиитпирин биженирде кандыг чүгүлээ демдектерни ажыглаарын айтырып турар. Ынчангаш шыдыраанның кол-кол ажылаттывар демдектерни моон адаанда партадывыс.

= ак таланың туружу эки
+ – ак тала удуп алыр
= кара таланың туружу эки
– + кара тала удуп алыр
! тергиин эки кош
? багай кош

Ам «Шыдыраа төөгүзү» деп олимпиаданың үшкү онаалгазын номчуучуларга бердивис. Кайызы-даа беш көшкеш ак тала матка олуртур.

Туруштары: Ак тала: Крf1, Лh7, Cd2, Kd7; ооп h4. Кара тала: Крe8; ооллары: e4, e5 d3, q5. (№ 1 диаграмма).

Туруштары: Ак тала: Крq3; ооллары: a6, c6. Кара тала: Крa8; ооллары: f3, q4, h5. (№ 2 диаграмма).

Телевидение

ИЮНЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгелер программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Школачыларга. «Будильник». 12.40—Совет Армиияның болгаш Флоттуң дайынчыларынга. 13.10 — «Музыкалыг киоск». 13.45—Өнүүг телекөргүүг. «Аныяк үнер». Совет ырлар күүседилгилериниң — совет аныяктарның Бүгү-авилел фестивалының киржикчилериниң конкурсуу. I маргылдаа. 15.20—15.30— Чаңсар. 15.30—«Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында. 16.30 — Өнүүг телекөргүүг. Совет ырлар күүседилгилериниң конкурсуунуң уланчызы. 18.00— Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АЧШ-та чоруп турарының дугайында. 19.00 — Өнүүг телекөргүүг. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионадының «Динамо» (Москва) — ЦСКА.

КЫЗЫЛДАН

20.45 — «Совуургаш» деп фотоклуб. Дамчыдылга. 21.05 — Телефильм.

МОСКВАДАН

22.00—23.00—«Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та чоруп турарының дугайында.

ИЮНЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

15.30 — «Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң Францияда барганының дугайы. 16.30 — Р. Ролан. «Кола Брюньон». Телепин. 17.05—«Кожа чалгыннар». Документалдыг фильминиң баштайгы көргүзүү. 18.00 — Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруп турганының дугайы. Эш Л. И. Брежневтиң Францияда барганының дугайы. 19.00 — Өнүүг телекөргүүг. «Эш ыр».

КЫЗЫЛДАН

19.30—Телемедээлер. 19.40—Уругларга кино. «Циркуль, карандаш, хаарбекчигештер». 19.50— «Кодаа амыдырал». Дамчыдылга. 20.15—Телемедээлер. 20.30—Чараллар, реклама. 20.35—Телефильм. 21.00— «Челээш». Аныяктарга программа. Тываның аныяк механизаторларының ара-ында «Мөргежил талазы-биле тивлекчи» деп ат дээш телеконкурс.

МОСКВАДАН

22.00—23.00 — «Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруп турганының дугайы. Эш Л. И. Брежневтиң Францияда чоруп турарының дугайы.

Агаар

Бөгүн республикага чаар болгаш динмирээр, дүне даглыг черлерге 8—12 өскелериниң 14—18 градус, хүндүг даглыг черлерге 20—24, өскелериниң 28—32 градус тылыг болур. Кызылга дүне чаар. Хүндүс шоолуг чатбас. Дүне 14—16, хүндүс 26—30 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

АНЫЯКТАР-ЭРЕСТИГЛЕР

Сөзү В. САГАН-ООЛДУУ.

Ааптаалы Б. ЧАМБЫТТЫҢ.

Тудуг бедип, дөгээн тудум
Тудуингуру улам дендээр.
Туруп, могаар ужур-даа чок,
Тура-соруу кайгамчыктар.
Аныяктар—эрестиглер,
Адын сыпгас
чүткүлдүглер.

Чангыс эптиг чүткүлдүглер.
Аныяктар — эрестиглер,
Ада-чуртка
мактанчыглар.

Шахталар ханызынга
Шалыпкының бадытканнар.

Ховуларның делгеминге
Комбайнчы, трактордуу.
Коммунистер салгакчызы
Комсомолчу дайынчылар.

Сеарыг ышкаш соксаш
кыпмас,
Аныяктар-эрестиглер
Алдар-биле бүргеткеннер.
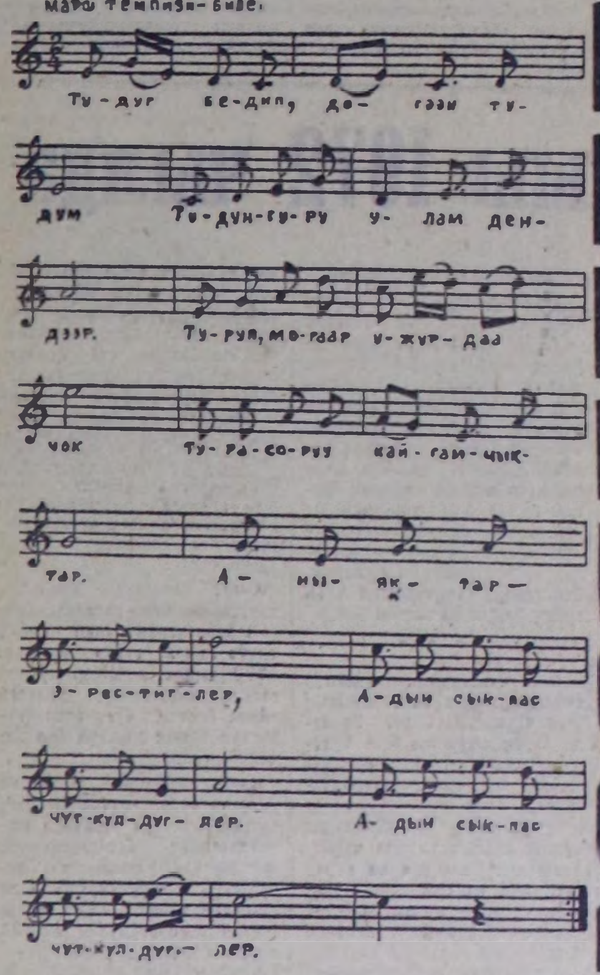
БҮГҮ-РОССИЯНЫҢ РЕЖИССЁРЛАР УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

Россия Федерациязының театрлары чылдың-на 160 муң хире шимни үндүруп турар. Республикада үш чүс аныг театрлыг. Шимнер тургузарының идея болгаш мергежил деңнелиин улам бедидерин, шии ойнакчыларының мергежиниин болгаш ремиссёрлаарының культуразын сайзыраңгайжыдарын, улустуң амыдыралынга театр уран чүүлүнүң роюнуң улгадын туразын РСФСР-ниң культура министриниң бирги орлаанчызы Е. В. Зайцев илеткелинге чугаалаан.

Ужураашкынынга Е. Симонов, Р. Тихомиров, С. Образцов, Т. Хренников, Б. Покровский болгаш культураның өске-даа сураглыг амылдакчылары саналбергеш, театрларның амгы үеде режиссёр уран чүүлүнүң айтырыгларын, коммунизм тургузуучуларының тургузуучу амыл-ижинге, салгакчы аныяктарны кижизидеринге тураскаатнан чаа-чаа шимнерни тургузарын тодаргайлап чугаалаан.

Түңнел конференциязынга РСФСР-ниң культура министри Н. А. Кузнецов түңнел сөзүн чугаалаан.

(СЭТА).

СПАРТАКИАДА АЖЫТТЫНГАН

Тываның комсомолчуларының болгаш аныяктарының фестивальынга тураскааткан национал спорт талазы-биле республиканың сески спартакиадазы буруңгу хүн пайысылалдың «Хүреш» стадионунга байырлалдыы-биле ажыттынган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. Нурлет спартакиаданың ажыдыышкынынга чүве чугаалаан.

— Спорттуң делгеренгей хевирлерин-биле кады национал спорттуу хөгжүдеринче бистиң чуртувуста улуг кичээнгейин салып турар. Оон ындарган хереглиг чылдың-на национал спорт талазы-биле Ыраккы Чөөн чүк болгаш Сибирь улустарының спартакиадазын эрттирип турары болур. Бистиң республиканың спортчулары бо маргылдааларга идепкейлиг киржип, бичө эвес чедишкиннерлиг болуп келген болгаш оларның мергежили чыл келгең тудумна бедиң турар—деп, эш Нурлет эгеминде демдеглээн.

Республиканың сескн спартакиадазынга киржип келгеннериниң ажыл-ажынге, амыдыралынга чедишкиннерни база маргылдааларга бедик спорттуу мергежилдиин көргүзгеннери ол күүзээн.

ВЛКСМ Тыва обкомунуң спорт болгаш камгалал-массалыг ажылдар килдиизиниң эргелекчизи О. Марат-оол спартакиаданың киржикчилеринге байыр чедиргеп.

Национал спорт талазы-биле республиканың спартакиадазында Кызылдың, районнарының шилиндек командалары киржип турар. Спортчулардың аразында ССРЭ-ниң 7 спорт мастери, национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң 2 спорт мастери бар.

Маргылдаага киржип келгеп шилиндек спортчуларның иштинде республикага сураглыг, национал спорт талазы-биле зона маргылдааларынга кап удаа киржип, Тываның спортуу адын төлептиг камгалап чораан национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастерлери шөй бөдүрер Е. Черногривов, чер халыыр А. Денисов, могелер В. Базыр-Тараа, В. Араптан, Х. Киров болгаш өскелер-даа бар.

Баштайгы ийи хүнде спартакиаданың программазында киргеп спорттуң беш хевиринге маргылдаа эгелээн. Тыва, бурят хүрештерге, ча адарынга, якут халышка, шөй көдүрериие спорттуу демисел шыңгыы болгаш. Маргылдаларга хынамчазыг, эки белеткелдиг келгеннер бир дугаар хүнде-ле шыдараан эгелээн.

Бирги хүнде тыва хүрешке Ю. Монгуш (Танды), В. Суге-Маадыр (Монгун-Тайга), Д. Найдан-оол (Улуг-Хем), бурят хүрешке В. Базыр-Тараа (Улуг-Хем), Ф. Ондар (Барыын-Хемчик), Х. Киров (Бай-Тайга), ча адарынга Е. Тутаргиков (Тоже), З. Ондар (Кызыл), якут халышка А. Денисов (Кызыл) олар шыдарааннар.

Национал спорт талазы-биле спартакиада бөгүн 10 шакта уламчылаар.

Т. ХЕРТЕК.

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ ТЫВАДА ЭГЕЛЭЭН

«Хем бөмбүктүң» шанналы дээш алээда ооллардың зона маргылдаазы Кызылдың «Совет Тываның беш чылы» стадионунда эгелээн. Бо маргылдаала Тыва, Бурят, Якут АССР-лериниң, Иркутск, Чита областтарның шилиндек командалары киржип турар.

Баштайгы хүнде Якут АССР-ниң командазы-биле Иркутскиниң ооллары ужурашкан. Оюнуң баштайгы минуталарындан эгелээш, якутчулар идепкейлиг ойнаан, төнчүзүнге чедир темпизин кошкатпаан. Ынчангаш ужуралыыкчызын 4:2 санга удуп алган. Дараазында Бурят АССР биле Чита областтың аныяк футболистери ойнаан. Бо оонга Читаның школачылары шыдараашп, 4:2 санга тиилээн.

Маргылдаа уламчылап турар.

В. АНДРЕЕВ.

ОЙНААШКЫННАР

Ажаалга кассаларының ойнаашкынның салыышкынналарының талазы-биле ойнаашкыннар тиражтарын чылда ийи катап (апрельде болгаш октябрьда) чоруду турар. Соолгу тираж 1973 чылдың апрель 10-да Вологда областың Вологда хоорайга болган. Апрель тиражының таблицазын ёзугаар Кызыл хоорайның ажаалга кассаларының салыкчыларынга 8 муң хире рубльдиг ойнаашкынның таварышкан. Оларның иштинде Ф. Т. Сидоров 500 рубльди, С. Г. Титяев болгаш А. В. Титяева олар 422 рубльди, «Кок-Тей» совхозтуң механизатору М. Д. Ондар 250 рубльди, пенсионер М. А. Михайлик 222 рубльди, хөгжүм-шин театрының ажылдакчызы О. И. Гарбузова 200 рубльди, республиканың Назын камгалал министерствозунуң улуг экономизи З. И. Лобанова 117 рубльди, даараныга комбинадының ажылдакчызы Л. П. Бухтуева 248 рубльди ойнап алганнар. Өске-даа эштерге ойнаашкыннар таварышкылаан.

Дараазында тираж бо чылдың октябрьда болур. Ажаалга кассаларының ойнаашкыннары ол хире ажыктыг-дыр. Ынчангаш артыкшылыг ажшаарны ойнаашкынның салыышкынга шыгжадырынче хамаатыларны чалап тур бис.

А. МЕЛЬНИЧЕНКО.

Кызылдың № 7173 ажаалга кассазының эргеленчизи.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Уруг ачазын дилеп чор» 10.00, 11.45, «Чүге дээрге олар бот-боттарынга ынак-тыр» 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Онтарионуң эриктеринге ужуралдар» 11.20, 15.00, 20.30; «Шагда-да арткан хүнүерниң херектери» 13.10, 16.50, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночымыңды 12.30, «Оорлаткан» 14.00, 15.45, «Ынаашпыл делгереэнге!» (2 сериязы катай) 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сарыг чемоданчыгаштың ужуралдары» 9.00, 10.40, 12.20, 14.20, «Арбат биле Бубулиниас кудумчуларының белдиринде» 16.30, 18.40, 20.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Хевлиг Бимбонуң тооллары» 12.00, 13.25, «Үш мушкатёрлар» (2 сериязы катай) 14.55, 20.00, «Федра» 19.10 шактарда.

ИЮНЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Маңнал-халмыр эрге» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Арбат болган Бубулиниас кудумчуларының белдиринде» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чаа уруг» 10.40, 12.30, 14.20, «Чүге дээрге олар бот-боттарынга ынак-тыр» 16.30, 18.30 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харылсалгалыг секретарьның 23-35, партийни амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, кодаа ажылагый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузут киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаага 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 1768.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүтүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01038

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 148 (9223) | Вторник, 1973 чылдың июнь 26 | 1925 чыдда үндезилеттингең. | Өртээ 2 коп.

АКШ-ТЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ УДУРТУКЧУЛАРЫ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев АКШ-тың Коммунистиг партиязының удуртулгазының төлөлекчилери — АКШ-тың Компартиязының Национал даргазы Генри Уинстон болгаш АКШ-тың Компартиязының Чиңгине секретары Гас Холл биле июнь чәрби кирде ССРЭ-ниң АКШ-та элчин черинге ужурашкан.

Ужуражыышкын чүрттиң ханызындан, аксы-дүмаанын ёзулуурга боор артыкен. Советамерик харылзааларга үнделзин эргилделерни кылырынга болгаш делегейниң инити байдалының моон соңгаар улам-на экижиринге Л. И. Брежневтиң АКШ-та албан-ныг аян-чорууның ужур-дузазының АКШ-тың Коммунистиг партиязының удуртукчулары беседа үезинде бодун-биле үнелээнер. Ол аян-чорук тайбың ножа-хеджоо догуланашкынының политиказының чаа тиилелгезинниң хереглиг болбушаан, америк болгаш совет улустар аразынга чүүлбүрүг адырларга кады ажылдажылганың чаа-чаа аргаларын ажыдып турар, оны АКШ-тың ажылчы чонунар база демократтыг күштерге калбаа-биле чүүлдүлгезүүн турар даярын озар овааланып демдеглээн.

Тайбың делегейге айыл-чок чорук болгаш удуртар аразынга найырал дээш демиселдин СЭКП чорудуп турар болгаш моон-даа соңгаар чорудар аяларын ам Л. И. Брежнев демдеглээн. Ол политика болза, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбыныың программазының бүттынымышкынын боон турар деп, ол чугаалаан. Совет Эвилелди биле Каттышкан Штаттарының удустарының аразынга найырал дээш, түшкүүрүг чорукту чаңыртыдырары дээш, социал деңнелге дээш инити демиселге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруп ол күзээн.

Совет таладан ужуражыышкынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң ламытыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүү, ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин киришкеннер.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Р. НИКСОН-БИЛЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРЫ ҮРГҮЛЧҮЛЭЭН

Сан-Клементе (Калифорния). (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң болгаш АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуң аразынга чугаалажыышкыннар июнь 23-түң хүнүүнүң бирги чартыында Сан-Клементеге үргүлчүлеп турган.

Моон мурнуунда ужуражыышкыннарның болгаш беседаларның үезинде чугаалажыр эгелээн элээн каш айтырыгларның талазы-биле санал-оналдарның солчуушкуну үргүлчүлээн.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢНЫҢ ТӨӨГҮЛҮГ АЯН-ЧОРУУ

АКШ. Июнь 24. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев америк телевиденигө чүве чугаалаан.

ЧУРУКТА: Л. И. Брежневтиң чүве чугаалал олурары.

(СЭТА). (Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

Июнь 22-де Вашингтонда Ак Байыкга ядролуг дайынны бандурбазының дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга дугурмуулгага ат салырының байырлыг ёзулалы болган. Дугурмуулгага ат салганнар Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өөмүзээнинден — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, Каттышкан Штаттарының өөмүзээнинден — АКШ-тың Президентизи Ричард М. Никсон.

ЧУРУКТА: Л. И. Брежнев биле Р. Никсон дугурмуулгага ат салган соонда хол тутчуп, байыр чедиркиип турлар.

(СЭТА).

(Чурукту фототелеграф дамчыштыр алган).

АМЕРИК ТЕЛЕВИДЕНИЕГЕ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫ

Хүндүлүг америк хамаатылар!

Силерге чүртүүрүгге аян-чорук былыр келген үемде Американың Каттышкан Штаттарының улузунга америк телевиденнеринге дузазы-биле үүле чугаалап болуру бо арганы белиг-биле үнелеп турмен.

Силерниң чүртүүрүгге мээң аян-чорук кылыр чорум турарымны, Президент Никсонбиле бистиң чугаалажыышкынналрывыстың улуг сонуургал-биле хайгаарал турар болганы дээш деннелдиг советамерик бо ужуражыышкын бистиң чүрттарывыстың аразында харылзаларны экижирүнниң база бүгү-ниитиг тайбыңны быжыглаарының херээнге чаагай үре-түңнелдерлиг болур деп үүлгеге идегел турар миллион-миллион совет кижилерниң байыр чедиргенин болгаш найыралдыг сагыш-сеткилин хамыктың мурнуна силер бүгүдеге дамчыдыр мен.

Каттышкан Штаттарының Президентизи Никсон-биле болгаш чаманың өске-даа төлөлекчилери-биле бистиң чугаалажыышкыннарывыс ыяш хүп дургузунда үргүлүүлеп келген болгаш даажок ышкын болган. Бо чугаалажыышкыннар харылсалга-лыг, совет-америк харылзаларны калбартырының эң чугула айтырыгларынга болгаш бүтү делегейниң бандалына бистиң ийи күүненнивистиң улам ынай түзү төлөрөөнүн аргаларын дилеп тыварынга хамаарышкан болур деп үүлгени биңгиласаан, маңаа келген бис. Ол идегелдер боттанган деп үүлгени ам долу үндезин-биле чугаалап болур. Чугаалажыышкыннарның эртээнинге болгаш ам безин чедип алдынган түңнелдерге бистиң сеткилиивис ханган. Американың Каттышкан Штаттары биле Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң аразында тайбың болгаш бот-боттарывыга ажыктыг кады ажылдажылганың демчээлин дөй талаа-биле калбартыр чаа-чаа дугуржулгаларны Вашингтонга чаргаш, ат салган. Эртээ чылын Москвага болган ужуражыышкыннарывыс үезинде бистиң кады телевиденнеривис оруска буруңгаларлар база бир удур базым кылдынган.

Америка дугайында сагыш-сеткилге салдарлыг чүүлдерниң эң баштай шуут көрүп, херек кырында америк амыдыралдың чамдык талаларыбиле таныжып, силерниң чүртүнарының көскү күрүне болган төлөө-ниитиг ажылдакчыларывыг-биле ужуражып, американнарның чүрттолгавын көрө калыптың болур арганы бо аян-чорук бергенде чүвени ажыл-биле чугаалаары мөңгө таарымчалыг-дыр.

Бистиң чүрттарывыстың аразында харылзаалар эртем үеле даажок дескиге эвес хөнжүп келген, оны билир силер. Харылзаалар чаңгыс черге туруп бээр чедер, кодургуушкинер, дорайтаашкынар-даа тургулаан, шынчыныже Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга экп харылзаалар тутарының үзүүр-дүзээзи үүвенин кедиргеп болаар күрүне ажылдакчыларынга келээре биңгиснир турган дээр болдумза, аттаглал болбас боор. Президент Франклин Рузвельттин савадын болгаар бистиң чүрттарывыстың аразынга дипломатшыг харылзаалар тургустуурган үүнден бээр дөртен чыл боор деп үүвенни эңаа холбаштыр сактыышкыннарның демдеглээр бармышаалыг бис.

Делегейниң инээги дайынныңга Совет Эвилели биле АКШ эвилелчилер болуу берген, улустарның хосугур эргелөөзинге, кижи төрелгетенинге сайзырал-деңнелгезинге кыжаварган напалмге үзүр кадыы демисежий келгең. Гитлериниң аңнап тиилелгенин шагы келгенде, совет болган америк солдаттарының Эльбага өөрүшкүүлүг үзүрашкынының бистиң чүрттувустуң эки билип турар.

Дайын чылдарында турган эвилел Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразынга тайбың кады ажылдажылганың кадбартыр үе-чадазы Вашингтонга чаргаш, ат салган. Эртээ чылын Москвага болган үзүрелдиг херектиг турар. Моон мурнуунда шинтирилеттинмес кылдыр сагындырыгларлаар турган хөй-хөй айтырыгларны шинтирилээринниң үгленгир болган ийи талага таарымчалыг болур аргазынтың ап болур, мындыг болган-дыр. Ындыг деңнелдиг болу бээр деп бодаар арга безин чок турганындан бээр артыкен үе шоодуг үр-дээ болбаан.

Эрткен чылын чарган дугуржулгалар бүрүңү-биле чедиишкиннииг күүсеттинип турар. Бүгү талаларга буруңгаарлашкылыг болуру-биле чергелештир ийи таланың күжениишкиннер болуру-биле хандыртынган буруңгаарлашкын илдең ашаргап. Ленинград биле Нью-Йорктуң аразынга пассажирлер арыылжар пароход шугуунуң ажыттынары, Ленинград биле Сан-Франциского кол консул черлерин ажыттыры ССРЭ биле АКШ-тың хоорайларының аразынга найыралдыг харылзааларны тургусканы, спортту солчуушкынарны улам калбартканы — бо бүгү бөгүн бөгүн бистиң чүрттарывыстың улустарының амыдыралында боттанып турар.

Совет-америк харылзааларны хогжүдүрүнүң херээ чаңгыс черге туруп бербейн, харын буруңгаарлап турар деп үүвенниң эң эки бүүдүрели — Президент Никсон-биле бистиң эрткен хүннерде ат салганнывыс чугула документ — ядролуг дайынны болдурбас дугайында Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга дугуржулга боор турар. Ол — төөгүлүг ужур-дузалыг документ дээр болдумза, херегленнинг үүве чугаалаан дээш чемелеп турбас боор деп болгай-дыр мен.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга харылзаалардың үндезинниңге деп принцип болур документиге ат салган, оны чугле чаагай күзелдин үүгүлгазы эвес, харын үзеңгейлиг болгаш чайгылыш чок чорудар ажыл-иженнин программазын—боттарывының күүседир эгелей бергең, моон соңгаар-даа ыяш күүседир херек-дээш-ниг чүрттарывыстың аразынга харылзаалар хогжүдүрүнүң ыяш-ыяш ыяш-ыяш ыяш-ыяш

Америк телевидениеге Л. И. Брежневтиң чугаазының уланчызы

(Тоңчүү. Эгези 1-ги арыда). граммазы кылдыр үнелеп турар деп чүвени ам бүгү делегей көрүп билип турар.

Стратегтиг чепсегелеңишкинии кызыгаарлаар дугайында чаа, улам калбак болган улам үр хуусаалыг дугуржулганы белеткээр талазы-биле улам ынай ажылдаарының кол принциптерии бистиң чурттарывыс дугуржуп алган факт база эвээш эвес ужур-дузалыг. Ол бүгү болза 1972 чылдың май хүнеринде Москвага эгези салдынган кончуг чугула ажылхерек бурунгаарлаарыи үргүлчүлевишаан дээии ол. Ол болза политиктиг дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарыига дайын талазы-биле дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырары немежин турар дээии ол. Ол бүгү улустарга болгаш инитизиби-биле тайбыңның херээиге ажыктыг.

Бистиң ийи күрүневистиң төлээлекчилери хөй-хөй тодарҗай адырларга хамаарышкан совет-америк кады ажылдажылганың дугайында чаа-чаа дугуржулгаларга чоокта чаа база ат салгаи. Оон мурииида, эрткен чылдың дургузуида чарган дугуржулгалар-биле чертелештир олар атом күжүи тайбың ажыглаарыидан эгелээш, көдээ ажыл-агыйга чедир, ыраккы космос делгемеринден ханы океан дүптериигө чедир эң хөй түүл-бүрү адырларга бистиң ийи күрүневистиң бистиң өндүр улуг ийи улузувустуң кады ажылдажылганың документтилериң магалыг улуг комплекизи боол турар.

Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттар, бодавыже, боттарының тус-тус аайы-биле-даа чурттап шыдаар чурттар дээр болгай. Шынын чугаалаарга, бистиң харылзааларывыстың байдалы амдыгаа чедир база ыидыг тургаи. Ыидыг болзада-даа экономика, эртем, техиика, культура талазы-биле кады ажылдажыгадап ойталаар болза тала бүрүзүнүң улуг ажык-дузаны болгаш улуг ыидал-күштүг немей алырындан ойталаар дээии ол болгор дээи чүвени бистерге-даа, хөй-хөй америкиннарга-даа ооибиле чергелештир шуут билдингир. Ол дээрге шынаыктырар хире чөптүг кандыг-даа барымдаазы чок, мырыңай болзал чок ойталаашкын болгор ийик—ол база ког барымдаа болгор.

Ол экономикага оиза хамааржылгалыг. Ам совет-америк садыглажымышкыиы бүрүнүбиле дужамыктаары чижектиг, «соок дайынның» уламыидан тыптып келгеи үй-балай байдалды ажып эртери безии аңаа хоомай болур деп чүвени силер-даа, бистер-даа хүлээп көөр боор деп бодаар-дыр мен.

Ужуражмышкын эгелээр мурииида Л. Б. Брежиевке ооң киржикчилерии танышкаи. СЭКП ТК-ныи Чиигиие секретары оларның дыка хөйү-биле беседалашкан турган. Олар ССРЭ биле АКШ-тың аразында экономиканың аңгыжаңгы адырларын дамчыштыр бот-боттарына ажыктыг кадыы ажылдажылганың бистиң үеде кайы хире чаа улуг ужур-дузалыг боол турарын тодаргай чугаалаан.

Совет Эвилелииің удуртулгазы-даа, мен бодаарымга, Каттышкан Штаттарның чаа-даа, узун хуусаалыг экономиктиг харылзаалар-биле ажылдажылганы чүвелдир хөгжүдерге, чаңгыс талалыг, чүгле Совет Эвилеиииге ажыктыг болур суг дээр бадыткалдарны чамдыкта дыңнагылаар ужурга кижи тавараҗыр-дыр. Чүвеиің шынныг байдалын мырынай биляйн азы херекке албайн, ынча дээр апаар-ла болгай.

Ыичаарга чүвеиің чогум шыны болза экономика талазы-биле кады ажылдажылганы черле калбартып, ханылдырындан болгаш калбак хемчээлдиг үр хуусаалыг дугуржулгалар чарарындан ийи тала боттуг болгаш көскү ажык-дузаны алган турар ужурлуг деп чүведе, аңаа хамаарышкан чугаалажышкыинарны ам совет организациялар биле улуг-улуг америк фирмалар боттарының аразында чорудуп турар ийиже чеднишкиннер дээскан. Маңаа, Каттышкан Штаттарга, ооң мурииида Москвага-даа АКШ-тың садыгүлетпүр бөлүктериииң төлээлекчилери-биле чугаалашкан мен, олар боттарының талазындан ыичалдыр тодаргай бадытказын. Президент Никсон-биле беседаларывыска ол дугайын база чугаалашкан бис.

Совет Эвилеиииң удуртулгазы-даа, мен бодаарымга, Каттышкан Штаттарның чаа-даа, узун хуусаалыг экономиктиг харылзаалар ииитизиби-биле эки талаже ажгылап эгелээнии ыидыг хөгжүдде быжыглаар болганда, ол улуг ужур-дувалыг деп санаи турар.

Культура болгаш уран чүүл талазы-биле совет-америк харылзаа-солчуушкуиии а р и ы калбак-биле хөгжүдериите эки перспективалар бар деп биляп турар бис. Бо талазы-биле кайы-кайызынга алчыр-бержир чүүдер ийи чуртта бар. Быжыг тайбыңга чурттаар төлээде, бот-бодунга идегежир херек, а идегежир төлээде, бот-боттарын эки биичир херек. Бистиң амыдыралыстың овур-хевиирии бистиң бодалывыстың овур-хевиирии америкаииар болдунар-да хире шаа-биле ажылдажылга чижектиг экономика харылзааларының хевирлерии чугаалап турарым ол, а бистиң үевисте ол кончуг чугула. Силериің чуртуңарның албан черлериииң төлээлекчилери-биле болгаш садыг-үлетпүр кижилери-биле бистиң аравыска харылзааларывыс бистиң чурттарывыстың экономика талазы-биле кады ажылдажылганың черле калбартып, ханылдырындан болгаш калбак хемчээлдиг үр хуусаалыг дугуржулгалар чарарындан ийи тала боттуг болгаш көскү ажык-дузаны алган турар ужурлуг деп чүведе, аңаа хамаарышкан чугаалажышкыинарны ам совет организациялар биле улуг-улуг америк фирмалар боттарының аразында чорудуп турар ийиже чеднишкиннер дээскан. Маңаа, Каттышкан Штаттарга, ооң мурииида Москвага-даа АКШ-тың садыгүлетпүр бөлүктериииң төлээлекчилери-биле чугаалашкан мен, олар боттарының талазындан ыичалдыр тодаргай бадытказын. Президент Никсон-биле беседаларывыска ол дугайын база чугаалашкан бис.

Совет Эвилеиииң удуртулгазы-даа, мен бодаарымга, Каттышкан Штаттарның чаа-даа, узун хуусаалыг экономиктиг харылзаалар ииитизиби-биле кадыкшыдар күзелдиң талалакчылары бүзүрелбиле бурунгаар көрүп болур, чүге дээрге, ол сорулга бистиң улустарывыстың кайызыиың-даа амыдыралчы эргеажыыында, бүгү делегейде тайбыңга ынакшылдыг кижилериің эргеажыыига дүгжүп турар.

Бистиң ийи чурттарывыстың аразында харылзааларга колдаан байдалдан делегейде иииги байдал биче эвес хемчээлдиг үр хуусаалыг дугуржулгалар чарарындан ийи тала боттуг болгаш көскү ажык-дузаны алган турар ужурлуг деп чүведе, аңаа хамаарышкан чугаалажышкыинарны ам совет организациялар биле улуг-улуг америк фирмалар боттарының аразында чорудуп турар ийиже чеднишкиннер бар боол турар. Ыичаларга чүвеиің чогум шыны болза экономика талазы-биле кады ажылдажылганы черле калбартып, ханылдырындан болгаш калбак

„КАСА ПАСИФИКАГА“ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

САН-КЛЕМЕНТЕ. (Калифорния) (СЭТА-ның тускай корр.). АКШ-тың Президентаан Р. Никсон СЭКП ТК-ның Чингиһэ секретары Л. И. Брежневтин мааза келтенибиле холбаштыр бодунун «Каса пасифика» дээр резиденшилязына июнь 23-те хүлээп алыышкын кылаан.

Хүлээп алыышкынга Американың күрүнө болгаш политиктиг ажылдакчылары, садыг-үлеттүр болуктериниң төлээлекчилери, культураның база уран чүүдүн дыка хей кескү ажылдакчылары олурушкан.

Хүлээп алыышкынга совет талаадан Л. И. Брежневтиң үдеп чоруур албан кижилери келген.

Л. И. Брежневке байыр чедирбишаан, Президент Р. Никсон мынча дээн: «Бо неделяның иштинде чедип алдывтаа дугуржулгалар болза бистиң шуптувустуң күзеп-чүткүп турарывыс база од дээш Чингиһэ секретарының болгаш мээң боттарывыстың албан-хүлээлгелеривисте ажылдап турарывыс херекке — бүгү делегейге тайбыны хандырарынга салыышкын болган кеп санап турар бис».

«Каса пасифика» дээрге орус дылче очулдурарга «Мирный дом» («Тайбың бажыңы») дээн сөстер-дир — деп, Президент чугаалаан.— Бо хүнүң сактып чугаалаар апаар үеде тайбың боттуг хөрен апаар — бистиң чарган дугуржулгаларывыстың - даа талазындан алырга, чүгле совет улуска болгаш америк улуска эвес, харын делегейниң бүгү улустарынга од дугуржулгаларның ажылдар перспективаларының-даа талазындан алырга, тайбың боттуг чүүл апаар дээринге идеп турар бис».

Л. И. Брежнев хырыы сөс алган. Чылганнарга ооң чугаалаавы болза: «Хүндүлээчел Американың черинде чоруп турарывыс хүн бүрүзү-ле кандыг-бир чаа база чугула чүүлдү экжеп турар-дыр Дүүн бис идролут даймынды болдурбазының дугайында дугуржулгага ат салдывыс. Бистиң улустарывыстың тайбың амыдыралынга, бүгү кижи төрелгетенниң келир үезинге ооң ужур-дузазын үнеп чедери берге.

Борта, Калифорнияга, Президент Никсоннуң. Оожум океанның кыдында бажыңывысты үргүлчүдеп тур бис. Бөгүн элээн каш шактар дургузунда уламчылаан чугаалажыышкыннарның үезинде бис дыка хей улуг-улуг айтырыгларны чугаалаштывыс. Бис боттарывыстың күжениң шкининериви сти тайбыңны быжыглаарының хөрээнге турасказадып турар бис, ынчангаш бо бажыңның «Тайбың бажыңы» деп ады символ апаарын, бистиң чурттарывыстың аразында харылзаалар бистиң кады тургусканывыс тайбыңның оруу-биле улам бүзүрелдиг хогжүүрүп күзээр-дир мен.

Л. И. Брежнев бодунун Калифорнияга кыска үеде келгени ол штаттың хей-ниити бөлүктериниң төлээлекчилериби-ле таныжар арганы бергенинге сеткил ханганын илергейлээп.

Түнелинде СЭКП ТК-ның Чингиһэ секретары «Скайлебтинө» экипажының маадырлыг ужулуушкунунуң челиишкининг доозулганы-биле АКШ-тың Президентиниңге болгаш америк улуска чылыг байырны чедирип, болунуң байырын космонавтарга дамчыдарын дилээп. Л. И. Брежнев өртемчейниң чажыттарын ажыдарының улуг херээнге совет болгаш америк космонавтарның кады ажылложылгазының чедишкининиг болурунга илегелин илереткен.

Хүлээп алыышкын чылыг болгаш найырааччы бүүге эрткен.

В. ВАШЕДЧЕНКО.

САН-КЛЕМЕНТЕГЕ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

САН-КЛЕМЕНТЕ. (Калифорния), июнь 24. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет болгаш америк талалар төлээлекчилериниң кады кылган парлалга конференциязы июнь 23-те маната болган. Ядролуг дайынны болдурбас дугайында Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның чазактарының аразынга июнь 22-де ат салдынган хүгуржулганы журналистерниң ажжок сонуургап турарынга холбаштыр СЭКП ТК-ның Чингиһэ секретары Л. И. Брежневтиң даасканын ёзугаар совет төлээлекчи Л. М. Замятин дараазында медегелдиг кылган:

Амгы үениң делегей харылзааларында эң чугула дугуржулталарының бирээзи — ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулгага июнь 22-де Л. И. Брежнев биле Р. Никсон ат салган. Ооң кол утказы чүл дээрге Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның аразынга ядролуг дайынның тыштың келиринин аргазын болдурбалы болур. Талаларның тус бүрүзүнүң болгаш ооң күүнелериниң аразынга ядролуг дайынның тыштың келиринин база болдурбас сорулганы ол дугуржулгага салып турар.

Ол дугуржулганың ужурдузазы чүл дээрге, ядролуг дайынның айылынын болгаш ажжок улуг үрегдекчи күштүг ядролуг чепсектү ажыглаарын болдурбаанының дугайында чугаанын ында чорүп турары болур.

Ядролуг дайынны болдурбас сорудга-биле Совет Эвилели болгаш Каттышкан Штаттар мөңге конфронтацияларындан чайлаар, боттарының харылзааларын чидиглендирип болгаш ядролуг дайынга чедирип болгу дег ындыг байдалдарның тыптып келирин болдурбазын дугуржуп алган.

Бо дугуржулга чүгле ийи талалыг харылзааларга хамаарышпас. Дугуржулганың сорулгаларын — тайбының сорулгаларын, ядролуг дайынның тыштың келиринден чайлаарының сорулгаларын барымдаалаш, ооң чурттарбиле боттарының харылзааларын хөгжүдер деп күзелдегеринин көрдүнгенин бодап көөрге, ук дугуржулга калбак үнделеннинг болуп турар.

Ол бүгү чүүлдер делегейниң бүгү байдалынга ханы салдарлыг болуру чигинниг чок.

Л. И. Брежнев биле Р. Никсоннуң ат салган документиниң тайбының быжыглаарының, ядролуг дайынның кыжанышкан кижи төрелгетенин чайладырының утланышкынынга үлүг базым кылдыр көрүп турар бис. Ол — төөгүдүг улуг ужур-дузалыг акт-тыр.

Ак бөкиңдиң парлалга айтырыгларының талазы-биле секретары Р. Зиглер мынча деп чугаалаан: элээн каш дугуржулгага, тодаргайларга тоо дугуржулгага сөөлгү дүнөрде ат салдынган. Ол тос дугуржулга чугула түүлдерниң талазынга эрткен чылын дээди деңнелге ужуражыышкыш үезинде ат салдынган алды дугуржулганы, база садыг-экономиктиг айтырыглар талазы-биле АКШ-тың болгаш Совет Эвилелиниң эрткен чылдың октябрьда чарган каш-даа дугуржулгаларын улам долдуруп турар.

Ол дугуржулгаларга хамаарыштыр ол ажыл-чорудулганы организастаарда хей санныг кады ажылдаар органнар-биле дем кадып ажылдаар түүлдериниң эм бүдүш комплекстиг болган бис деп чугаалаксай-дыр мен. Ийи чурттуң политиктиг удуртулгазының төөгөөрел турары бүгү талаларга харылзажыштаарының болгаш кады ажылдажылганың ажжок улуг бурунгаар шимчээшкинин эм тодаргай көрүп турар-дыр бис.

Мынчангаш кады ажылдажылганың практиказы хөгжүп турар-дыр, ынчангаш ол чорук шинтизи-биле бистиң харылзаабарывыска таарымчалыг салдарын чедирер апаарын манап турар бис.

Ол дугуржулгаларга немежде кылдыр шаавар хөлдаашкынның стратегтиг чепсегдениишкиннерин улам ыцай кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкынарның кол принциптериниң дугайында дугуржулгага ат салганы-биле, а ол ышкаш ядролуг дайынны болдурбас дугайында чугула дугуржулгага июнь 22-де ат салганы-биле чугула базым кылдынган.

Бир тее ол дугуржулга төрүлдээден чайлап болуруун үндезинин тургузуп турар болганда, ол дугуржулга бистиң тудуп турар бажыңывыска дээвир болур. Сагындыртынган дугуржулгалар төрүлдээни чайладырын боттуг кылып турар болгаш ол сорулганы чедип алырынга ажжы-чаңның принциптерин тускай документиде айтып турар ындыг байдалды тургузуп турар.

Ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулгага хоозун черге эвес, харын харылзаалардың чогумчуурунуң калбарып болгаш ханылап турарының база дыка хей талаларга кончуг тода кады ажылдажылганың байдалында ат салдынган.

Чугаалашкан айтырыгларның калбак болганынга, бүгү талаларга чедип алдынган дугуржулгаларның калбак болганынга, чугаалажыышкыннарның тергиин эки байдалдыг болганынга, тодаргай түнелдерни чедип алырынче күжениишкиннер угланган турганынга ниитизи-биле президентиниң сеткилди дыка ханган.

Хууде эки харылзаалар ийи чурттуң аразында кончуг чугула, ниити харылзаа байдалдарның чүгле кезии болуп турар деп чүвени билбишаан, СЭКП ТК-ның Чингиһэ секретары Л. И. Брежнев-биле бодунун боттуг болгаш үргүлчү харылзааларынга президент Р. Никсоннуң сеткилин ажжок ханган.

Дээди деңнелге амгы ужуражыышкынны бүзүрежирининң ужуражыышкынны кылдыр көрүп турарывысты түнелиндө чугаалаарын күзейдир мен.

В. ВАШЕДЧЕНКО.

АГААР ТРАНСПОРТУНУҢ ДУГАЙЫНДА СОВЕТ-АМЕРИК ПРОТОКОЛГА АТ САЛГАН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь үзүрби үште күрүнө департаментизиңге Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга агаар харылзааларынга кады ажылдажылганы калбартырының айтырыгларының талазы-биле протоколга ат салган.

СССР-ниң чазаанның өмүнээзинден хаҗааты ужарчүүл министри Б. П. Бугаев протоколга ат салган.

АКШ-тың чазаанның өмүнээзидеп транспорт министри К. Бринегар протоколга ат салган.

Ийи чурт аразынга харылзааларны кайы-кайызынгадаа ажыктыг кылдыр калбартырын, эң ылаңгыя Москва биле Нью-Йорк-биле Ленинградтың аразынга агаар оруктары-биле немей калбартырын база үжудуушкынар саның көңүдеринин протоколда айтып турар.

БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чингиһэ секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ның чораанынга американнарның хей нуруузу байыр чедирип, бедик деңнелге амгы совет-америк ужуражыышкын оран кырынга быжыг тайбының хандырарынга шинтизиг ужур-дузалыг кылдыр санап турар. Лупес Харристиң албан черинин хей-ниитизиниң санал-онаалын алганывың түнелдерге од дугайын хереченип турар.

Харристиң албан черн американнарның медерелинге улуг өскерииишкин болган деп демдеглээн. Совет-америк харылзааларны чогумчудуп болур аргалыынга каш чыл мурнунда чүгле хей эвес киижилер бүзүреп турган болза, амгы санал-онаа алыышкынының үезинде ооң киржикчилериниң 66 хуузу совет-америк харылзаалар шынап-ла экижии турар-дыр деп бодалын чугаалаан.

Делегейде эң улуг ийи күрүне ССРЭ биле АКШ-ке-даа, бүгү делегейде-даа онза чугула дугуржулганы кылырынга чедиргеп орукта кирип алган деп, американнар санап турар. Дээди деңнелге ужуражыышкыннар эрттиргеи олар деткип, ындыг ужуражыышкыннар тодаргай түнелдерни бөөр кылдыр санап турарлар.

Санал-онаалын алдыргаларның 78 хуузу совет-америк чугаалажыышкыннарны түүлдүгүнүн көргөн. Санал-онаал алыышкынды чоруп турарының үезинде американнарның 59 хуузу Совет Эвилели биле АКШ тайбыны быжыглаарынче утланган ур хуусаалыг дугуржулганы чедип ап шыдаар деп бүзүренин чугаалаан.

Санал-онаалын чугаалаавыннарның хей нуруузу садыглажырының эң теарыячалыг байдалын Совет Эвилелиниг тыпсырын деткээн. Американнарның 72 хуузу совет-америк садыглажыышкынының калбыртырын деткээн. Санал-онаалын бергеннеринең ажжок кай нуруузу чепсегленнишкиннерни дүжүреринең талазынга совет-америк улам ыцайгы дугуржулгаларны чарарын деткээн чугаалаан.

Американнарның бодалыбиле алырга, «соок дайын дооступ кел чыдар болган совет-америк харылзааларда чаа үе — тайбының үеэи кээп турар» деп чүве мырыцай илден-дир деп, Харристиң албан черн дыннаткан.

ФРАНЦИЯ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АЯН-ЧОРУУНУҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр.). Президент Ж. Помпидуунуң чалаанын ёзугаар СЭКП ТК-ның Чингиһэ секретары Л. И. Брежнев июнь 25-тен 27-ге чедир Францияга аян-чорук кылыр. Бо хүннерде Париж болгаш бүгү чурт ол аян-чорукче улуг кичээнгейни салып, белеткенип турар.

СССР биле Францияның аразынга дээди деңнелге консультатциялар арттирери дээрге совет-француз харылзааларының доктаамал болган чаагай үре-түнелдиг практиказы апарган дээрзин чурттуң эң сураглыг журналистери, кол-кол солуннар, француз радио бөлгаш телевидение демдеглеп, ол аян-чоруктуң хамаарышпас тайылбырларны берип турар.

Ийи чурттуң аразынга кады ажылдажылганың харылзааларын моон сонгаар-даа улам хөгжүдерининң улуг ужур-дузалыг чоокта чаа совет-ваҗыг бүзүредир бижиктерин тыныспыг турда, президент Ж. Помпиду демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чингиһэ секретары Францияга дээди деңнелге болуп арткан совет-америк ужуражылгаларның соонда келирииче онза кичээнгей салып турар. «Ол факт боду безин француз-совет кады ажылдажылганың чугаалажыышкыннары, Парижке ат салган совет-француз документилер Совет Эвилели биле Францияның аразында кады ажылдажылганың чаа үе-чадазын ажыктаан болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чаныралдырарының, Европага тайбыны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының херээнге чугула, салыышкынынны киирген.

Бо чылдың эгезинде Л. И. Брежнев биле Ж. Помпидуунуң Заславльга ужуражылгазы ССРЭ биле Францияның аразында найыралчы харылзааларны быжыглаарының оруунга чаа базым болган.

МЕХКОЛОННАНЫҢ ДУЗАЗЫ

Шагаан-Арыгның № 586 көмүп чоруур механизастаттынган коюнназы «Ак-Туруг» совхозка хей чурттаалга бажыңнарын шаяыпкын тудуп берип келген. Оон түңнелинде суурувус хун келген тудуи аян-шинчи кирип, улам-на чаагайыып турар. ПМК-ның тудугчулары дөрт ог-буле чурттаар ийи чурттаалга бажыңын, 110 уруглар хүлээп алыр интернатты эртиен чылын тудуп берген. Бо чылдың эгезинден бээр 6 ог-буле чурттаар 3 чурттаалга бажыңын ажыглаалда киирген. Амгы үеде харылзаа конторазының тудуу дооступ турар. Ол ышкаш 200 олуттуг ийи каът Культура бажыңын холдан үндүргеш. совхозка хүлээдип берген. Суурнуң чурттакчылары чаа кино аппаратуразының дузазы-биле делгем экранныг кино көөр эргалыг апарган.

Культура бажыңының тудуунга ПМК-ның үш бригадазы ажылдап турган. Мастер эш Широкоглазовтуң, эш Маадыр-оолдуң бригадалары аңаа эки ажылдаанар. Маадыр-оолдуң бригадазы Культура бажыңының сөңгаларын шилдеп, крышазын шиферлеп шыпкан болгаш херимнеп каан. Оны чүтайлап, будуурунга эш Железовтуң 6 кижи составтыг малярлар бригадазы эки ажылдаан, Оңардан В. Тимченко, Г. Кочокун, А. Пудова, А. Белокопытова онза шалыпчы ажылдаам.

К. КЫЗЫЛ-ООЯ.

Малчыннарның курлавыры

ОМСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң мал ажылының талазы-биле июньда хүлээп алган докталын чедиишкининиг күүседирии-биле чүгула курлавырны Омскинин малчыннары ажылгап эгелээн — Омскинин малларын одар-белчириниң орнунга саалга болгаш мал семиртир шөлдерге турускулаан.

Кормушкалар, мал суггарар херекселдер, мал саар установкалар-биле дериттинген он эң болүүн чайгы «шехтержер» мал чемнерии шөлдерден болгаш эртиен чылгы сараатардан сөкеаал чокка сөөртүп экеп турар. Ол ажылдарны эвээш кижи кылыр, ырактан мал сүрер, саалчылар ырактан кээп саар, одарже суг сөөртүр, хей кадарчы ажыглаар чергенин түүлдери ам чок болу берген. Шөлдерге сүт саалдазы бир иненке онааштыр ам 12 килограмм ажып турар болу берген, а эътикер утланышкынныг малдың немелде деңзизи — хонукта килограммаан ажып турар.

Мал тургузар ындыг шөлдер малчыннарга ийи хакпыр ажыктыг болур деп, «Комсомол» совхозтуң директору Дмитрий Соловьев СЭТА-ның корреспондентиниге чугаалаан. Маңаа бүдүрүүшкүн түгле сайзырап шанкынчыыр эвес, харын база эвээш продуктулуг одарны улам чаагайыдып болур аргаяы бээр. моон мурнунда оны ынчаар кылырынга ол одарга оттаан чораан малдар шапчыктап турган болгай. Партияның болгаш чазактың докталы олче онза кичээнгейни салып турээ. Чижээлээрге, бистиң ажыл-агыйыыс болза, семиртир малдарны чылды оттуг од шөлдерге түүп турарының хараалыпла, дөрт чартык ыяш гектар одар черни культурлуг ап турар.

Бо чылын Омскинин малчыннары областың сүткүр малдарының үштүң бир кезиинден эвээш эвээш болгаш семиртир малларның хей нуруузун ынчыт шөлдерже шилчидер деп шинтиргээннер.

ФЕРМА ЭРГЕЛЕКЧИЗИ

«Кок-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермазынга саанчылаар күзелин илередип, аныяк ар чедип келген. Од үш чыл бурунгаар болган. Ынчаардагы сүт-бараан фермазының эргелекчизи Б. А. Алексеенко шала чигзинген хевирлиг, бүзүрел чок айтырган:

— Саанчылап чораан сиер бе, ынчаш?

Оол сердежок харылаан:

— Ийе. Колхоз, совхоз ниээ саап турган мен деп мегелевес мен, ынчалза-даа инек саарын кара чажымдан тура билир кижи мен. Ферматга түрүм ажылдап чорбаан даарден башка, чамдыкта саанчыларга дузалажып саай бергилээр турдум.

«Кым билир, бүзүренчиг эвес чүве-ле-дир, ынчалзажок шенеп көрбе чүл ынчаш?» деп эргелекчи бодангаш, ооллу даарта келип сен ээзи чорудукпан.

Шенелде үр болбаан. Аныяк ар шынап-ла инек саарынга дыка мергежилдиин көргүскен. Ийи-үш хонганда аңаа балук инектерни хүлээдип берип-тир. Борис Сат шак ынчаар саанчылай бергеи.

Кирген чылында-ла ооң саанчы күш-ажылга шудургузун бүгүдеге көргүзе бергеи. Ферманың хөөчүн херээжен саанчыларындан калыш чок чоруп турган. Эрткен юбилейлиг чылда аныяк коммунист Б. Сат фермага сүт саалдазын ковүдедир талазы-биле саанчылар аразынга калбарган социалистиг чарышка үшкү черни аазаан. Бо чылдың эрткен көрт айларында ооң көргүзүү база-да шыырак болган.

Коммунист Борис Сат чоокта чаа үк сүт-бараан фермазын удуртуп, ооң эргелекчизин апарган. Совхоз директорузунын көргүскен бүзүрелин ол бадыткап шызаар дээрзинге чигзинниг чок.

О. НАМЧЫЛАК.

ЧУРУКТА: Борис Сат.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

«Ак-Эрин» колхоз — Тес-Хем районда бөдүүн дүктүг хойлар өстүрүп турар ажыл-агыйы. Мында түс чер уксаалыг хойдан ангыда, сарадма хайнантар база бар. Амгы үеде колхозтуң № 2 хойму бригадазының Шара-Нур пунктузунда кыргылда кидин түлүк. Хүнде нормазын үргүлчү ажыр күүседир кыргыкчылардың аразында Сарыг Каадыр-оол ылгалып турар. Элементилиг хачы-биле 25 хойну кыргыыр турган, ол хүнде 37 чедирип турар.

ЧУРУКТА: С. Каадыр-оол кыргылда үезинде.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

ЛЕКТОРЛАР СЕМИНАРЫ

Кызылда Политиктиг чырыдышкын бажыңынга делегей байдалының талазы-биле лекторларның семинары болуунуң ажылын доозкап. Оны СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация киллинин организастап эрттиргеи. Семинарның ажылынга Кызылдың, Каа-Хемниң, Бии-Хемниң, Тандының, Улуг-Хемниң, Тожунуң болгаш Мөңгүн-Тайганың лекторлары киришкеи.

Партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация киллизинин эргелекчизиниң ораазакчызы С. С. Сонам, республиканың «Билиг» шинтилелиниш баштаар черинин харылсаалгалыг секретары С. И. Шуклин, СЭКП обкомунуң лекторлары В. Ч. Очур, И. П. Соболев, педагогика институтунуң башкызы Л. С Очур-оол олар семинарның киржикчилеринге делегей байдалының, айтырыгларынга, делегейниң коммунистиг хогжүлдезинге болгаш оске-даа айтырыгларга хамаарышкан темаларга лекцияларны номчаан.

С. КУУЛАР.

ТАЙБЫҢ ИШКЕ, ДАЙЫН-ЧААГА ДАДЫККАН

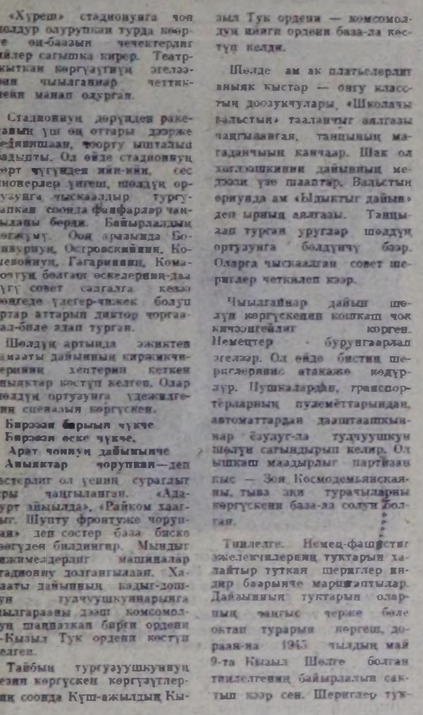

тарын октагылапкаш стадионун орчуулуна чыскаалыпты. Ол ойде оларже хоорайнын уругдар садтарынын кижизиттирикчилери—бичии чаштар чечектер тутсун маңнажыптылар. Чаңгыс ай кылдыр кеттингеп чаптарны чаштарны создаттар кодургулеп алган чорутпага адын часкаашкинларга стадионга чаңгыланып тургап.

Дайын соонда совет аныктар табыс чаартылгаларга канчаар-даа ажок улуг улуг-хуулуун киирип келген. Ол дээрге 1945 чылдан эгелээп амгы хүнгерге чедир хөгжүлденип улуг бажынары. Чаа тудугларже, кур чөлдерже, октаргаже штурмнаашкынарны коргускен коргузуглерни чон база-ла сеткил ханып уткаан.

Театрныктан коргузуглүн «Тыва черде байырлал» деп кезээ эки тургустунган. Ыр-шоор, оюн-тоглаа, танцылар удаа-дараазы-биле улажып-ла тургап. Оон аразында спортчу одинарны коргускен коргузуглер база бар.

Тайбың амыдыралдың шапкы хөгжүлделинге шаптык ужураштырбалы-биле бистин кызыгааржыларывыс Төрээн чуртуун кызыгаарын мыдыктыы-биле камгалап турар. Мадза хамаарыштыр күрүне кызыгарынын үрекчилерин тутканынга туралаатпаа коргузугну чылганнар база-ла адын часкаашкынарыбыле уткаан.

«Хүреш» стадионунга чоя долдур олурупкан турда көөрге оң-базын чечектерлиг яйлер сагышка кирер. Театрыктан коргузуглүн эгелээрин чылганнар четтиктейн маңап одурган.

Стадионун дөрүлеп ракетавын үш оң оттары дөрже бейиишкаа, тоорту шитээлы бадыпты. Ол ойде стадионнуң дөрт чүгүнден ийи-ийи, сеспионерлер үнгеп, шоолуг орчуулуга чыскаалдыр тургулапкан соонда фанфарлар чаңгыланы берип. Байырлалдың хөгжүмү. Оон аразында Кожинүрүүн, Островскийнин, Кошевойнун, Гагаринниң, Комсроотун бөлүгүн оскелерлин-даа бүгү совет сазгалга кежээ моогедө үдегер-чижек болуп артар аттарын диктөр чоргаарал-биле элап турган.

Шоолуг артында экиктен хамаалы дайынның киржикчилериниң лентерни кеткен аныктар көстүп келген. Оларга шоолуг орчуулуга удежилгенин спецыалын коргускен.

Бирээзи бирыын чүкче
Бирээзи еске чүкче,
Арат чонүүн дайынынче
Аныктар чорупкан—деп

сестерлиг ол үениң сүрагдыгы чаңгыланган. «Ада-чурт аймылда», «Райком хаалгыт. Шупту фронтуже чорупкан» деп состер база биске төөгүдеп билдингир. Мындыг бижимелдерлиг машинадар стадионну долгантылаан. Хамаатты дайынның кадыг-дошкун чуулчушкуннарынга шыгараавы дээш комсомолдун шаңналган бирээ орденин—Кызыл Тук орденин коступ келген.

Тайбың тургузуушкуунүүн үезинге коргускен коргузуглериниң соонда Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин — комсомолдун ийиги орденин база-ла кестүп келди.

Шелде ам ак платьелерлиг аныяк кыстар — онгу класстың доозукчулары, «Школачы вальстың» таалынгыг аалгазы чаңгылаптаган, танцының магадыгчыын канчаар. Шак ол хилгээшкинин дамбының медээзи үзе плаптар. Вальстың оринуда ам «Ыдыктыг дайын» деп ырыын аалгазы. Танцылап турган уруглар шоолуг орчуулуга болдуунуг бээр. Оларга чыскаалган совет шеригнер четкилеп кээр.

Чылгайнар дайын шоолуг коргускенин коштап чок кичээнгейлиг корген. Немецтер бурунгаралап эгелээр. Ол ойде бистин шеригнеривис атакажө кодурлур. Пушкалардан, транспортерларның пулеметтарындан, автоматтардан даштаашкынар ёзуулуг-ла тудуушкун шолуг сагындырып келир. Ол ышкыш маадырлыг партизанныс — Зоя Космодемьянскаяны, тыва эки турачыларны коргускени база-ла солуун болган.

Тиилелге. Немец-фашистиг эжелекчилериниң туктарын халайтар туткан шеригнер янлир баарынче маршаптылар. Дайынның туктарын оларның чангыс черже бөле октап турарын көрген, дораан-на 1945 чылдың май 9-та Кызыл Шелге болган тиилелгениң байырлалын сактып кээр сен. Шеригнер тускайлаттынган ансамбль ажыткан. Демир-хомустарның ыңгылыг үнү хөрим-саналарга, ыяштарның ногаан бүрүделеринге чангыланып, чүүл-бүрүтива аалгалыңы чайты аккок дээрге таалынгыг тараалып тур. Ойнакчылардың сцена культуразы-даа бедик, ийик-кеви-даа көрүүтүг чараш болду.

Ынчалгга В. Самдың, К. Ооржак, М. Бурундукай, М. Сат оларның уран мергежилиг каттыштырган байтайгажыларның ансамбля хомустап үнүп кээрге, көрүүчү чоя ылым-чылым-на барган. Од күүседекчилерниң оюнга дазып чок, бүзүүрелдин-биле, үнүнерини арыы-биле ылгалып, улустуң сагыш-сеткилин хайыктырган.

Чаңгыс-чаңгыс хомустардан М. Саттың (Бай-Тайга), Э. Монгуштуң (Чөөн-Хемчик) аалгалар күүселерин ыңнаксавчыг, чараш болган.

Сценага Тандың районунун «Шамбалыг» совхозунун аныяк акылчымы Михаил Чүлдүк үнүп келген. Чөөдек төрээн-Хемчиктиң үш кижилиг сыгыттылар ансамблинин күүселелерин демдегзевес аргажок.

Конкурстуң жюриэин ойнакчыларның коргузуглерин бүгү талазы-биле сайгарып көрген, тиилекчилерни илереткен. Хомустчылар ансамблиндеги I черни Бай-Тайганың II черни Чөөн-Хемчиктиң төлээлекчилери алган. Чаңгыс-чаңгыс күүселекчилерден М. Сат биле Э. Монгушту тиилекчилер деп сайгаан. А сыгыттылардан М. Чүлдүк (I чер), М. Ооржак (II чер) олар бедик үнелелди алган.

Ынчалга-даа хомустчылар болгаш сыгыттылар конкурсуунга ойнакчыларның өөскүш болганындан чыыгаанарының соңуургаан күселинге аай-ла четпейн барганын демдеглевес аргажок. Ылангыя уран талантыглыг аныктарны-биле сураглыг Оөгур, Монгун-Тайга, Тес-Хем, Улуг-Хем ышкаш районнардан хомустаар, хөөмейлээр оолдар, кыстарның келбозин хомудаптыг болган.

Конкурска киришкенинерге иргежилиг улам бедидер таалы-биле жюри кежигүннери үнелиг саналарыны бергеп.

(Бистин корр.).

26.06.73

КҮШТҮГЛЕРНИҢ МАРГЫЛДААЗЫ

Тываның аныктарының фестивалынга тураскаадыкан национал спорт талазы-биле республиканың сески спартакиадазы июнь 22—23—24 хүнелеринде болуп эртикен. Адаа тыва, бурят хүрештерге, ыкут халышка, шой кодуреринге, ча адарынга маргылдаалар болган.

ТЫВА ХҮРЕШ

Тыва хүрешке деңгин зайыбиле хүрежириниг үш хүн үргүлчүлеп келгеп маргылдаанын түңнезинде эң шилилдектер илереттингеп. Таңды районунуң моогези, самбога ССРЭ-ниң спорт мастери Юрий Монгуш (56 кг), Кызылдың төлээзи Шогжал Хүлер-оол (64 кг), Өөгүр районунуң моогези Күулар Даш-оол (72 кг), Улуг-Хем районунуң төлээзи Доспан Найдан-оол, (аар деңгээге) олар шүүлгеши, республика чемпиону атты чедип алгаанар. Михаил Оюн (Кызыл), Лайдың Кызыл-оол (Кызыл) Макар Дондук (Барыын-Хемчик), Валерий Арапган (Тес-Хем) үзүүрлешкен.

Команда талазы-биле бирги черни Кызылдың № 1 командазы алган. Өөгүр, Тес-Хем районнарның моогелери ийиги, үшкү черни эзлээн.

БУРЯТ ХҮРЕШ

Бурят хүрешке дараазында моогелер бирги черлерни алган. 60 килограмм чедир деңгээге Барыын-Хемчиктиң моогези, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Федор Оңдар. Кызылдың төлээзи, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Ооржак Чадамба (70 кг), Бай-Тайганың төлээзи хоочун моге Хомушку Киров (82 кг), Кызылдың моогези Семен Бедаров (аар деңгээ). Ийиги черлерни Оңдар Өргелээр (Кызыл), Долаан Доржукай (Чөөн-Хемчик), Георгий Галия (Кызыл), Николай Чамзырын (Чөөн-Хемчик) эзлээн. Кызылдың № 1 командазы бирги черни алган.

ШОЙ КӨДУРЕРИ

Шой кодуреринің үш херинге деңгээ аайы-биле Иван Серобряков (Кызыл), Николай Панин (Ак-Довурак), национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Евгений Черноторов (Кызыл), Анатолий Михайлов (Кызыл) олар тивдекчи болганнар.

Кызылдың № 1 командазы бирги, Барыын-Хемчиктиң ийиги, Кызылдың № 2 командазы үшкү черлерни эзлээн.

ЧА АДАРЫ

Эр үлүстүң аразынга сөөртүүн бо хеңгирге республика чемпиону ат даңгы демисел Тожу районнуң төрээн Евгений Тутатчиков биле Кызылдың шилилдең командазының ча адыкчызы Владимир Сарат оларның аразында болган. Ук маргылдаага Евгений Тутатчиков аки белдектеринге коргүүнү, үдуралыкчыышыдан 20 сан-ны ажыр аткаш, тиилекчи болуп үнген, а Владимир Сарат ийиги черни эзлээн.

Ырадың Төмудан келген Раиса Тутатчикова ча адарының талазы-биле черле-женнер аразынга 1973 чылда республиканың чемпиону болган Кызылдың спортчузу Зинаида Оңдар ийиги черни алган.

ЯКУТ ХАЛЫШ

Национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери, Кызылдың төлээзи Александр Денисов якутпан халышырынга кымга-даа аптыртаваан. Оон командада эштери Александр Горшков, Евгений Шишков ийиги, үшкү черлерни алгаанар.

Аңгы-аңгы хеңгирлер зайыбиле шаңналдыг черлерни алган командаларга ВЛКСМ Төп Комитединиң бирги, ийиги, үшкү черлериниң дипломнарын тывыскан. Бирги черни алган моогелорге, ча адыкчыларынга, шой кодурерлерге, якут халышчыларга хүндүлел бижиктерни, тураскаадыг белектерни бергеп.

Үш хүн үргүлчүлээн спортчу деңгээдиниң түңнелиинде команда талазы-биле бирги черни Кызылдың № 1 командазы алган, шаңналдыг кубок, бирги черлиниң диплому, ыыпсел-биле шаңнаткан. «Динамо» спорт шитиледи ийиги, Өөгүр район үшкү черни эзлээн.

КАРА-ООЛ—ТУЛГАН ЧЕМПИОН

Республика спартакиадазы дооскулган соонда, оон тулган чемпионуң клередярн-биле 64 шилилдек моогези воскресеньеде «Хүреш» стадионунга хүрештиргеп. Оңу көөрү-биле аныктар фестивалының киржикчилери, спортчулар, хоорайның чүүрттакчылары чыглып келгеп.

Тулган чемпион атты чедип алыр дээш хоочун-даа, аныяк-даа моогелер хүрешкеп. Оларның аразында республиканың кан дыктыр чемпионары Хомушку Киров (Бай-Тайга), Василий Базыр-Тарыа (Улуг-Хем), Валерий Арапган (Тес-Хем), Күулар Даш-оол (Өөгүр) болгаш өскелер-даа бар.

Баштайгы үш салгының соонда байдалдан алырга, аныктарның ишгинде тыва хүрештиң аргаларын эки бөлүүр шыпырак моогелер — оолун орары толарай коштулгеп. Юрий Монгушту коруқчулер магадаан. Ол онаанга бирган соонда саадап, боданып-даа турбас аваангыр, каннагайбыле кандыг-бир аргаңы ылап ажыглаавы, тиилелгени чедип алыр. Монгуш самбога ССРЭ-ниң спорт мастери, хостуг хүрешке спорт мастеринге кандидат, амгы үеде Тандының «Тиилелге» совхозтуң ортумак школазында күш-культура башкыдыр турар, ёвүрүүн төлээлери Шагдыр Кара-оол, Монгуш Чыргал-оол олар хүрежии билирин, ыыпсраан коргускенер.

Республиканың шыырак моогелери Валерий Арапган, Василий Базыр-Тараа, Ооржак Аңыш-оол, Николай Чамзырын, Лайдың Кызыл-оол башгайы салыгларда-ла октадыкан. Бо база-ла аныяк могелериниң оюун оралары, оларның маргылдаага белеткеддиг келгенин хереглеп турар.

Хоочулардан Хомушку Киров эрестит хүрешкеп. Од бир моогени октап алырга-ла көрүкчүлер дииримттир адыш часкаашкыны-биле байыр чедирип турган.

Күштүгларниң күштүг дөрт мөге артказ: Хомушку Киров, Күулар Даш-оол, Шагдыр Кара-оол, Юрий Монгуш.

Николай Шогжал Кызылдың кедээ ажыл-агый техникумуна доскаан, Өөгүр районнуң «Коммунизмче оруқ» колхозунуң Бора-Шай салбырынга мал эмчизинге ажылдай берген. Ол мында ам үш чыл болган. Баштайгы үеде бергелер таварыкчы турган. Ыянчалзе-даа Шогжал ону ажыл артыкеп. Салбырның малчыларын од үргүлчү кезип, оларга улуг дузалы боргузуп турар. Оон түңнелиинде малдың ажыы-бүру аарыгларын олуп хораар чорууну мурнунда чылдарга бедаарга кызырылган.

Ол аарыг малды эмнеп, малчыннарга арга-сүмезин берип, оларның амыдырал-чуртталгазын, ажыл-ижин үргүлчү совуурган чорүүр. Оон-биле ТӨЛЕПТИГ

ле кады лекция, беседалы ломчуп, малчыннар оргузуунга дооретөөредилгези бедик Чөдекедир, эртирип турар. Ыыт-ажыктыг, өөредилгелиг ачылавыла хомудар, кадарчылар малдың аныяларынга, ажыларын билип ап турааралар.

Николай Шогжал салбырда комсомол организациязының секретары. Ол хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар.

Хой-пиитичи, ажыл-ижиче ыяк мал эмчизин ВЛКСМ райкомуу хүндүүр бижик-биле шаңнаан. Толептиг комсомолчу—равон Советтиң депутады.

М. ЭРЕС-ООЛ.

Телевидение

ИЮНЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

18.00 — Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруп турганынга дугайы. Эш Л. И. Брежневтиң Франциядга чоруп турарының дугайы.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.10—«Күүседир роллдары-биле чураалаңнывааш». Телефильм. 20.20—Телемедээлер. 20.35 — Чарлалдар, реклама. 20.40 — Кыска метраждыг фильм.

МОСКВАДАН

20.50 — Өөгүр телеберггузут. «Бистиң адресивис — Совет Эвиделе». Бот-тывыглыр уран чүүл кирикчилериниң концерти. 22.00—23.00 — «Үес. Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруп турганының дугайы. Эш Л. И. Брежневтиң Франциядга чоруп турарының дугайы.

Агаар

Богун республикага болуттаар, чамдык черлерге бичезе чаңс чаап, дыңмыраар. Барыын уламыышкынынг хатты дүргеин секундада 5—9 метр, хүннүң ийиги чартыында барыын районнарга 10—14 метр чедир дыңмыыр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 20—24, оскелерниге 26—30 градус ишпир.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Кинотеатрларга

ИЮНЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Бедиин халымыр эрге дээш» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шак бо кайгамчык оол» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Соозгу ыяш кулдар» 9.00, 10.40, 12.40, 14.40, «Чүге дээш олар боттарынга ыыктар» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Шагда-ла эрткен хүннериниң хереглери» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

ЧАА КИНОНУ КӨРҮҢЕР

«Мосфильм» киностудиязының үндүргеши «Бедиин халымыр эрге дээш» деп ураң-чечен фильм удавас республиканың киножөзээнарынга үнүп эгелээр. Киноны кол маадыры бедиин халымырының талазы-биле делегей рекордчуу Виктор Мотыль. Ук фильмде корнеп болуулгуларны сураглыг совет спортчу Валерий Брумелдиң амыдыралындан оон өөрүк аймыдынга таварышпаазының соонда бедиин халымыры дээш чүткүдүүр тура-хөргүмүүн фактыларындан алган.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киржизинин 23-54, хөрөчсегдалгыг секретарының 23-35, партийжи амыдыраал киржизинин 37-13, культура киржизинин 23-54, кадрэ ажылгый киржизинин 21-47, үлетүүр киржизинин 22-64, чагаа киржизинин 41-27, информация база совет туругуут киржизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солуң келбейн барганда 33-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1769.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүтпер чер, полиграфия болгаш ном салымының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00682.

Бүгү чыраалының пролетарийлери, кавтыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 149 (9224) | Среда, 1973 чылдың июнь 27 | 1925 чылда гадезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ФРАНЦИЯДА ЧЕДЕ БЕРГЕНИ

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай мөрр.). СЭКП ТК-ның Чигинее секретары, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң чалаашкынын ёзугаар. Совет Эвилели биле Франциянын аразынга консультацияларны белик деннелге эртиреринин тургустунган практиказын ёзугаар СЭКП ТК-ның Чигинее секретары Л. И. Брежнев Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң чалаанын ёзугаар Францияга баарын мурнундала дыңнаткан болгай.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың күрүне туктары-биле шимээн Эндрюс аэродромга Л. И. Брежневти АКШ-тың өралакчы президентизи С. Агню, Ак бажыңның протоколунуң шефи М. Смоук, ССРЭ-ниң хаптыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаатты ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чигинее секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, СЭТА-ның чигинее директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко олар Л. И. Брежнев-биле кады ынча чеде бергенер.

Франциянын премьер-министри П. Мессмер болгаш албанның өске-даа кижилери Л. И. Брежневке болгаш оңу үзеп чоруур кижилерге Орли аэропорттун салонунга ыдык байыр чедиргеннер.

Л. И. Брежневти совет талазан ССРЭ-ниң Франциядагы элчиниң С. В. Червоненко, элчин черинин болгаш Франциядагы өске-даа совет албан черлеринин ажылдакчылары барып үткааннар.

ССРЭ биле Франциянын хаптыкы садыг министри Н. С. Патоличев, хамаатты ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, СЭКП ТК-ның Чигинее секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, СЭТА-ның чигинее директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко олар Л. И. Брежнев-биле кады ынча чеде бергенер.

Франциянын премьер-министри П. Мессмер болгаш албанның өске-даа кижилери Л. И. Брежневке болгаш оңу үзеп чоруур кижилерге Орли аэропорттун салонунга ыдык байыр чедиргеннер.

Л. И. Брежневти совет талазан ССРЭ-ниң Франциядагы элчиниң С. В. Червоненко, элчин черинин болгаш Франциядагы өске-даа совет албан черлеринин ажылдакчылары барып үткааннар.

ССРЭ биле Францияның хүндүлүг салонунга ыдык байыр чедиргеннер.

Л. И. Брежневти совет талазан ССРЭ-ниң Франциядагы элчиниң С. В. Червоненко, элчин черинин болгаш Франциядагы өске-даа совет албан черлеринин ажылдакчылары барып үткааннар.

ССРЭ биле Франциянын

СОВЕТ-АМЕРИК КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

(Төнчүүү. Эгези 1-ги арыда).

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары биле АКШ-тың Президентизи боттарының аразында болган чугаалажышкынарның үндезинивинге 1973 чылдың июнь 21-де «Стратегтиг шаап халдашкынның чепсектерни улам ынай кызыгаарлаар дугайында чугаалажышкынарның кол-кол принциптеринге» ат салганнар. Ол документиниң текизин ацгы парлаан.

Тайбыңы бижыглаарының, чепсегленишкиннерниң даржыми ввэжедириниң болгаш чепсектерни кызыгаарлаар база дүжүрер хемчеглер талазы-биле дугуржулгаларны чедип алырының херээнге бүгү күрүнелериниң күженишкиннерни каттыштырарын Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттар улуг ужур-дузалыг деп санап турар.

Химиктиг чепсекке хамаарыштыр делегейниң дээштиг дугуржулгазы чугула рольду ойнап болур дээрзин барымдаалап көргеш, ийи талалар ындыг дугуржулганы чарарын оске чурттар-биле кады демниг чедип алырын уламчылаар деп чепшээрешкеннер.

Ийи талалар чепсекти дүжүрер талазы-биле Женевада хуралдап турар комитеттиң ажылынга идиг болур дээш эргежок чугула бүгү күженишкиннерни кылыр деп дугурушканнар. Олар чепсекти эңдере будүрерин кызыгаарлаар болгаш соксадыр талазы-биле чаа хемчеглерни ажылдап кылырынче угланган чугаалажышкынарга идепкейлиг киржир апаар. Олар чепсекти, ооң иштинде ядролуг чепсекти делегейниң цыңгыы контролунуң адаа-биле бүгү-ниитя болгаш бүрүн дүжүрерин эчис сорулга деп бадыткаанвар. Чепсекти дүжүрер талазы-биле бүгү-делегей конференциязын чогуур үезинде чыылдырары ук херекке эки рольду ойнап болур.

III. Делегей айтырыглары. Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаары

Л. И. Брежнев биле Р. Никсон делегейниң амгы байдалының кол-кол айтырыгларын чугаалажып көргеннер. Олар дээди чаданың совет-америк ужуражылгазының Москвага эрткен үезиниден бээр делегейге болган болуушкуннарга онза кичээнгейни салганнар. Улустар аразының харылзаларында эки түүлер дүшкүүрлүг чорукту улам ыңай чавырылдырарының болгаш тайбыңның эрге-ажыктарынга дүүштүр күрүнелериниң кады ажылдажылгазын бижыглаарының херээнге тааржыр чугула хөгжүдениң алган дээрзин сеткил ханышкын-биле демдеглээн. Ийи талаларның бодалы-биле алырга, делегей байдалын экижидер талазы-биле боон турар болуушкун дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга, улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын шинтирлээринге болгаш бижыг тайбыңны тургузарынга чаа таарымчалыг арганарны ажыдып турар.

ИНДИЙ-КЫДАТ

Вьетнамда даймыны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугайында дугуржулганы чарганывга, ол ышкаш база ук дугуржугаанны чүүлдүг деп деткээн Вьетнам талазы-биле делегей конференциязының түңнелдеринге ийи талалар улуубиле сеткил ханганын илереткеннер.

Вьетнамда даймыны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугайында дугуржулга болгаш ооң соонда Лаоска тайбыңны катап тургузар база национал эп-чөптүг чедип алыр дугайында дугуржулгага ат салган чорук Вьетнам биле Лаостуң улустарының үндезини эрге-ажыктарынга болгаш салымволунга дүжүүл, ук районнуң хамаарышпас чоруун, хүндүлеп көөрүгге, тускай догуннаашкынынга, чаңгыс эвиге болгаш чер-девискээрининң бүрүн будуң турарынга үндезилеттинген быжыг тайбыңны Индий-Кыдатка тургузарының аргазын эвилдиг турар дээрзинге ийи талалар бүзүредилдиг. Ол дугуржулгаларны шыңгыы шүүседириниң эргежок чугулазын олар онзалап демдеглээннер.

Бүгү Индий-Кыдатка тайбың бодараан турган дээш, Камбоджада дайын чорудулгазын дүргени-биле соксадырының эргежок чугулазын олар база демдеглээннер. Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбоджаның политика талазы-биле келир үези дашкаартан кандыг-даа хоглаарлаашкын чокка оларның улустарының боттарының шинтирлеп алырынга хамаарышкан турар ужурлуг дээрзин олар база бадыткаанвар.

ЕВРОПА

Европада дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдери идепкейлии-биле удамчылап турар, ол чорук делегейниң тайбың турарының херээнге бодунуң салыышкынын киирер.

Сөөлүг чылдарда ат салдынган керээлериниң болгаш дугуржулгаларын, иларын ССРЭ биле ГФР-ниң аразында керээниң түңнелинде, Европа чурттарының аразында харылзааларның улам ыңай таварымчалыг болу берип турарынга сеткил ханыш турарын талалар илергейлээннер. Ооң иштинде, олар болза, 1971 чылдың сентябрь 3-теги дөрт талының дугуржулгавының нүүтүт болуп киргенинге байыр чедирип турарлар. Чарлынган керээлерни болгаш дугуржулгаларны цыңгыы сагыыр чорук сонуургалдыг бүгү талааларының айыыл чок болгаш чаагай чоруунуң хөрээнге салыышкынны киирер дээрзинге ийи тала бүзүредилдиг. ГДР-ниң болгаш ГФР-ниң бо чылын КНО-га кирер деп турарының перспективазынга талалар байыр чедирип турар болгаш ооң-биле холбаштыр ССРЭ, АКШ, Великобритания болгаш Франция 1972 чылдың ноябрь 9-та ацаа хамаарышкан дөрт талының медеглелинге атты салганнар болгай дээрзин сагындырганнар.

1972 чылдың майда Москвага хүлээп алдынган совет-америк кады кылган медеглелдиң чогуур чүүлдерин удуртулга болдурбушаан, Европага тайбыңның быжыгларынга моон соңгаар-даа ацгы-ацгы-даа, кады-даа идигни бээринге боттарының күзелдинин ССРЭ болгаш АКШ бадыткаанвар. Европага быжыг тайбыңны хандырары оларның политиказының эң чугула сорулгазы болур дээрзин талалар санап турар.

Моон-биле холбаштыр хөй күрүнелериниң, ооң иштинде, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың ниитя күженишкиннериниң түңнелинде Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле июльдуң 3-те ажыттынар чөвүлел хуралга белеткел ажылдары чедишкинниг доозулганынга сеткил ханышкыны илереттингеп. Европага айыыл чок чорукту быжыглаарынга болгаш чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелериниң аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдерининге аргаларны ол чөвүлел хурал угаттырар деп, ССРЭ болгаш АКШ санап турар. Чөвүлел хуралдың сорулгаларын амыдыралга боттандырар болгаш делегейниң ол кезээнге чаагай харылзааларының чаа үе-чадазын амыдыралга бодарадыр кылдыр, боттарының политиказын ССРЭ болгаш АКШ ынчаар чорудар.

Ол чөвүлел хуралды боттарының оскерлишкин чокка ажыктыг кылдыр көрүп турарын илергейлевишаан, чөвүлел хуралды кыска хүүсаада чедишкинниг доозарынга эргежок чугула күженишкиннерни ийи тала үндүрелер, Чөвүлел хуралга ажылдың чорудулгазы ону даяды деңнеелге доозар эрганы бээр дээрзин ийи тала барымдаалап турар.

Европага чогумчалыг байдалды болгаш айыыл чок чорукту улам ыңай бижыглаар төлөөде, политика талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырышкыны Төп Европага иериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары-биле холбашкан турары ажыктыг болур деп, ССРЭ болгаш АКШ санап турар. Бо талазы-биле алырга, чепсектиг күштерни болгаш чепсеглениишкиннерни кайы-даа талының кызырарының дугайында чугаалажышкынарны болгаш ооң-биле холбаштыр 1973 чылдың октябрь 30-де Төп Европага алдынын эгелээр хемчеглерни ийи тала улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарлар. Талаларның кайызының-даа айыыл чок чоруунга хора чедирбезининг принцибин ышкгыы сагыырынга үндезилээш, үстүнде айтырыгга хамаарыштыр кайы-даа талага хүлээп алдынын турар шинтирлерни чедип алырынга оске-даа күрүнелер-биле кады боттарының салыышкынын киирериве белеткээн талалар медеглээннер.

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮК

Талалар болза Чоокку Чөөн чүкте байдалдың дугайында чаны сагыышсыраң турарын илергейлээннер болгаш Чоокку Чөөн чүкке таарыштырылганы чедип алырының оруктарының дугайында санал-оналды солушканнар. Ооң-биле холбаштыр талаларның кайызы-даа бо айтырыг талазы-биле боттарының туруштарын таймылбрлаанвар.

Чоокку Чөөн чүкке дүрген таарыштырылганы боттандырарынга идигни бээр сорулга-биле боттарының күженишкиннерин салырын ийи тала дугуруушкан. Ол таарыштырылга болза ол районнуң бүгү күрүнелериниң эргежажыынга дүүштүр боттанган турар ужурлуг болгаш оларның хамаарышпас чоруунга, бүрүн эргезинге дүүшкен турар база палестин улустуң дүрүм ёзугаар эрге-ажыктарын барымдаалаан турар ужурлуг.

IV. Садыг болгаш экономиктиг харылзаалар

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары болгаш АКШ-тың Президентизи ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында садыг-экономиктиг харылзааларның байдалын болгаш перспективаларын тодаргай чугаалажып көргеннер. Ийи чурттуң аразында садыг-экономиктиг харылзааларны таарыштырар болгаш хөгжүдер талазы-биле эрткен чыыда чедип алдынган дешилгени ийи тала сеткил ханышкыны-биле демдеглээннер. Кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылга болгаш тайбың харылзаа бот-боттарының аразында экономиктиг харылзааларның быжыг суурун тургузары-биле улам быжыглаттынган турар ийик дээрзинге талалар чөпшээрежин турар.

Садыг-экономиктиг харылзаалар талазы-биле эрткен чыда янзы-бүрү дугуржулгаларга атты салганын талалар сеткил ханышкын-биле демдеглээн. Совет-америк садыглажышкын боттуу-биле өзүп турар болгаш келир чылдарда садыг саарылгазын улам ыңай өстүрериниге таарымчалыг перспективалар бар болуп турар деп, талалар демдеглээнвер.

Ийи чурт болза дараазында үш чыл дургузунда садыглажышкынның ниитя хемчээнин 2—3 миллиард доллар чедирер сорулганы салыр ужурлуг дээрзин талалар санаанвар. Каттышкан совет-америк садыг комиссиязы экономиктиг харылзаалардың калбаа-биле өзеринге идиг бээр талазы-биле үнелиг механизм болуп артышаан турар. Америк фирмаларның болгаш совет даштыңы садыг черлериниң аразында холбаалар кадбарып үргүлүлеттингаан турарын талалар сеткил ханышкыны-биле демдеглээннер.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында садыг болгаш экономиктиг оске-даа харылзаалариий хөгжүдериниге улам таарымчалыг байдалдарны тургузарынче угланган хемчеглер дугаймында мооң мурнунда чедип алдынган дугуржулгаларны барымдаалаан турар деп бижыг күзелдиин талалар бадыткаанвар.

Долайлап судноолар аргыжылгазының чамдык айтырыгларының талазы-биле 1972 чылдың октябрьда ат салдынган дугуржулганың түңнелинде совет болгаш америк садыг судноларының АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң порттарынга чеде берип турарың удаа-дараа болуп турар апарган, ынчаарга бо чылдың майның төнчүүзүнден эгелээш, Ленинград — Нью-Йорк аразының доктаамал пассажирлер аргыжылгазы ажылдап эгелээн.

СЭРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында амгы агаар шугумнарын Москваның болгаш Вашингтонуң аразынга, Нью-Йорктуң болгаш Ленинградтың аразынга дөрт агаар оруун тургузарының аргазы-биле калбартырын база ужудуушкуннарны көвүделирин болгаш хамааты ужар-чүүлдүң оске-даа айтырыгларын шинтирлээрин көрүп турар протоколга ийи талалар ужуражышкыны үезинде ат салганнар.

Экономиктиг кады ажылдажылганы улам-па доктаамал үндезинге моон соңгаар чорударының перспективаларын чугаалажып турган, кайы-кайызынга ажыктыг узун хуусаалыг төлевилелдер чугула деп ийи талалар санап көргеп. Сибирьниң бойдус газын АКШ-ка бээрин киириштирбишаан, годаргай элээн кап төлевилелдерни америк компаниялары биле киржигеш-биле олар чугаалажып көргеп. Бо төлевилелдерге хамаарыштыр годаргай саналдарны ажылдап кылырынче америк фирмаларны АКШ деткинир болгаш ийи талаларның эрге-ажыынга дүүшкен саналдарны ханызы-биле чогумчалыг көөр апаар дээрзин Президент айыткан.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында садыг-экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культурлуг харылзааларны калбартырынга идигни бээр сорулга-биле үндүрүг онаалдазының дугайында конвенцияны ийи талалар чарган, ол конвенция болза ийи дакпыр үндүрүг онаар чорукту болдурбас, а ол ышкаш бир чурттуң хамаатылары өске чурттуң үндүрүг онаар системазынга таваржыр чоруун болдунар-ла шаа-биле чайладыр сорулгалыг.

1973 чылдың октябрьның төнчүүзүне чедир үениң дургузунда ССРЭ-ниң садыг телөө черии Вашингтонга, АКШтың комерсиялыг садыг биорозун — Москвага ажыдар дугайында протоколга бээ ат салган. Америк-совет садыг палатазын тургузарынга холбашкан айтырыгларның талазы-биле протоколга хары угда баа ат салган. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга садыг-экономиктиг харылзааларны улам ыңай хөгжүдерииге ол дугуржулгалар идигни бээр.

V. Ийи талалыг кады ажылдажылганың өске адырлар талазы-биле улам ыңайгы депшилгези

Бойдусту камгалаар, кадык камгалалы болгаш медицина, космос делгемни шинчилээри дээш ышкаш мидыг адырларның талазы-биле ийи талының кады ажылдажылганының айтырыгларын, 1972 чылдың майда болгаш ооң соонда ат салдынган дугуржулталарда көрдүнгеп эртем болгаш техниканың өске-даа айтырыгларын ийи талалар чугаалажып көргеп. Көрдүнгеп программалар ёзугаар ол дугуржулгалар амыдыралга чогумчалыг боттанып турарын олар демдеглээн.

Рак, чүрек-хан-дамыр варыглары, халдавырлыг болгаш артрит ышкаш эң-не нептереңгей болгаш кижиниң амытыныңга айыылдыг варыглар-биле демиселдиң ажыктыг аргаларын кады чогаадып ылыры ылаңгыя эскижип турар. Долгандыр турар бойдустуң медицина-биле холбаткан айтырыгларын шинчилеп турар.

«Союз» болгаш «Аполлон» деп кораблдериниң космоска кады ужударынга белеткелди дугуруушкан график ёзугаар чорудуп турар. Космоска ол кораблдериниң кады ужудуушкунун, оларны тудуштурарын, совет болгаш америк космонавтарның кайы-кайызынга олут солчуруп 1975 чылдың июньде боттандырары көрдүнгеп.

Мооң мурнундагы дугуржулгалар-биле тургустунган баазага үндезилээш база эртем болгаш техниканың эң чугула айтырыгларын шинтирлээр херекке ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың бар аргаларын санап көргеш, кады кылыр күженишкиннерниң талазы-биле чаа сорулгаларны айыткан болгаш чогуур дугуржулгаларны чартан.

АТОМНУГ ЭНЕРГИЯНЫ ТАЙБЫҢ СОРУЛГАГА АЖЫГЛААРЫ

Ийи чурттарда болгаш бүгү делегейде өзүлделиг энергетиктиг херегледерни хандырээ айтырыгның кайгамчык улуг ужур-дузазын барымдаалавышаан, энергияның эң-не ажыктыг үнер достерин ажылдап кылыры ол айтырыгны шинтирлээрииге идигни берип болурун хүлээп көрбүшаан, контрольдаар термоядролуг реакциянын, дүрген нейтроннарга ажылдаар реакторларының айтырыгларының, материянын кол будуштерин шинчилээр айтырыгларының талазы-биле кады ажылдажылганы калбартыр болгаш бижыглаар дугайында дугуржулгага СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары болгаш АКШ-тың Президентизи ат салганнар. 10 чыл хуусаалыг чаргаа ол дугуржулганы амыдыралга боттандырар төлөөде, атомнуг энергияны тайбың ажыглаарынга кады ажылдажылга талазы-биле совет-америк каттышкан комиссияны тургузаар.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

Аъш-чем продуктуларынга кижи төрелгетөөнин хөгжүлеөдөри хандырарыңга көдээ ажыл-агыйның ужур-дузазын болгаш амгы көдээ ажыл-агый будүрүлгезинге эртемниң база техникавыл ролюн кичээнгейге албышаан, көдээ ажыл-агый шинчилелдеринде артем дуржулганы болгаш көдээ ажыл-агый экономиказының талазы-биле информацияны калбаа-биле солчуурун көрүп турар дугуржулганы ийи талалар чаргаа. Ол дугуржулганың хемчээлинге каттышкан программаларны боттандырарын хайгаараарынга көдээ ажыл-агый кады ажылдажылгазының талазы-биле Совет-америк каттышкан комиссияны тургузаар.

ДЕЛЕГЕЙ ОКЕАННАРЫН ШИНЧИЛЭЭРИ

Делегей океанын шинчилээр талазы-биле ийи чурттарның онзагай аргаларын болгаш улуг сонуургалдыын барымдаалап, океан шинчилээрининг совет-америк кады ажылдажылгазының улуг дуржугаанын демдеглевишаан, бо талазы-биле кады ажылдажылганы калбартыр деп ийи талалар чөпшээрешкен болгаш маңаа холбаштыр дугуржулгага ат салганнар. Океан шинчилээр талазы-биле кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдер чорук чүүле ийи чуртка эвес, харын-даа делегейниң бүгү улустарынга ажыктыг болур дээрзин, олар бо базымны кылбышаан, барымдаалап көргеннер. Чогуур программаларны боттандырарын холбаштырарынга хамаарыштыр делегей океанын шинчилээр кады ажылдажылга талазы-биле Совет-америк каттышкан комиссияны тургузаар.

ТРАНСПОРТ

Транспорт талазы-биле айтырыгларны шинтирлээрииге ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга кады ажылдажыр аргалар бар дээрзинге ийи талалар чөпшээрешкен. Бо талазы-биле кайы-кайызынга ажыктыг долгем кады ажылдажылганы боттандырар сорулга-биле маңаа хамаарыштыр дугуржулганы ийи талалар чарган. Транспорт талазы-биле кады ажылдажылганың совет-америк каттышкан комиссиязын тургузарынга олар чөпшээрешкен.

ХАРЫЛЗААЛАР, СОЛЧУЛГАЛАР БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

Совет-америк ийи талалыг харылзааларның ниитя хөлбарганын, ылаңгыя эртем, техника, улус өөредилгези, культура болгаш кайы-кайызынга сонуургалдыг оске-даа түүлдер талазы-биле солчулгаларның өзүлдезин барымдаалаш, ийи талалар харылзаалар, солчулгалар болгаш кады ажылдажылга дугайында дугуржулганы алды чыл хуусаалыг кылдыр чарбышаан, бо ажыл-чорудулганың хемчээлин калбартырын чөпшээрешкеннер. Кайы-кайызын хүндүлежирин барымдаалавышаан, ол чорук Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның улустарының аразынга кайы-кайызын дээре билчиринге, ийи чурттарның аразында харылзааларның ниитя байдалының ажыжирииге идигниг болур дээрзин санавышаан, ийи талалар бо дугайын дугуруушкан.

• • •

Ажыт-чажыт чок болгаш чогумчалыг байдалдың ёзугуур-биле дээди деңнеелге болгаш чугаалажышкынныңар эң-не үнелиг болгаш ССРЭ-ниң база АКШ-тың аразынга кайы-кайызынга ажыктыг харылзааларны хөгжүдерииге чугула салышкын болган деп ийи талалар санап турар. Талаларның бодалын ёзугаар алырга, бо чугаалажышкынныңар делегей харылзааларынга чаагай салдарны чедирер апаар.

1972 чылдың майда чедип алдынган дугуржулгага дүүштүр чоруткан консультациялар болгаш харылзаалар амгы болган чугаалажышкынарының чедишкинниг доозугурунга идигниг болганын олар демдеглээн. Консультациялардың практиказы үргүлүлеэн турар ужурлуг дээрзин бадыткаан. Дээди деңнеелге моон соңгаргы ужуражышкынныңар үргүлүү болган турар ужурлуг дээрзинге ийи талалар чөпшээрежин турар.

Американың Каттышкан Штаттарынга хүндүлеп хүлээп алганы дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев өөрүп четтиргенин АКШ-тың Президентизи Р. Никсонга илергейлээн болгаш 1974 чылда Совет Эвилелиниге көөр кылдыр Президентини чалаан. Ол чалалганы хүлээп алган.

Американың Каттышкан Штаттарының Президентизи Р. НИКСОН.

РАЙОН СОВЕТТЕРИНИҢ СЕССИЯЛАРЫ

МӨҢГҮН-ТАЙГА

Ажылчы чоннар депутаттарының Мөңгүн-Тайга район Советининиң бирги организастыг сессиязы болуп эрткен.

Сессия Советтиң күүскомунуң чаа составын соңгаан. Райкүүскомнуң даргазыңга О. Н. Лопсан-Серен, ооң оралакчыларынга В. Х. Сүге-Маадыр биле С. Т. Ондар, күүскомнуң секретарынга М. Ч. Ондар оларны соңгаан.

Район Советиниге эрткен соңгулда үезинде берген чагыгларны күүсеткенининг болгаш Советтиң чаа составын бо соңгулдада соңгуп турган соңгукчуларның берген чагыгларын күүседир хемчеглер дугайында айтырыгны сессияга чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди райкүүскомнуң даргазы О. М. Лопсан-Серен кылган.

ТОЖУ

Ажылчы чоннар депутаттарының Тожу район Советининиң бирги организастыг сессиязы болуп эрткен. Сессияны эң улуг назылыг депутат Ленин орденниң эдилекчизи А. А. Мырлаа ажыктан.

Советтиң күүскомунуң чаа составын соңгаан. Район Советининиң күүсечи комитединиң даргазынга А. Д. Колеп, ооң оралакчызынга А. Ф. Панкратов, райкүүскомнуң секретарынга К. Т. Шырыпчык олар соңгуттургап.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглерни сессияга чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди райкүүскомнуң даргазының оралакчызы Л. Ф. Панкратов кылган.

Сессия ажылчы чоннар депутаттарының Советтерининиң депутаттарының эрге-күзелгезининиң дугайында Хоойлунуң күүседзи болгаш черчер Советтерининиң сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалажып көргеп. Бо талазы-биле илеткелди райкүүскомнуң кежигүнү, СЭКП райкомунуң бирги секретары депутат А. Я. Загайнов кылган.

УЛУГ-ХЕМ

Ажылчы чоннар депутаттарының Улуг-Хем район Советининиң он дөрткү чыыжының бирги организастыг сессиязы болуп эрткен.

Сессияны депутат Н. Н. Байкалов ажыктаң.

Район Советининиң сессиязы Советтиң күүсечи комитединиң чаа составын соңгаан. Райкүүскомнуң даргазыңга депутат К. А. Маспык-оол соңгуткан. Райкүүскомнуң даргазының оралакчыларынга депутаттар А. И. Стрельников биле И. Е. Тур, секретарынга депутат Н. М. Мареева олар соңгуттургап.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле айтырыгны сессияга чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди райкүүскомнуң даргазы эш К. А. Маспык-оол кылган.

ТЕС-ХЕМ

Дүүн Самагалдайга ажылчы чоннар депутаттарының Тес-Хем район Советининиң бирги организастыг сессиязы болуп эрткен.

Сессияга Советтиң күүсечи комитединиң чаа составын соңгаан. Райкүүскомнуң даргазынга депутат Н. В. Чыидыгырыны соңгаан. Ооң оралакчыларынга Ч. К. Шулуу-Маадыр биле Т. М. Чокпек, күүскомнуң секретарынга Н. К. Бады-Сүүр олар соңгуткан.

Район Советининиң сессиязы соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны чугаалажып көргеп. Бо айтырыг талазы-биле илеткелди райкүүскомнуң даргазының оралакчызы Ч. К. Шулуу-Маадыр кылган.

КАА-ХЕМ

Сарыг-Сепке ажылчы чоннар депутаттарының Каа-Хем район Советининиң он дөрткү чыыжының бирги организастыг сессиязы болуп эрткен. Сессияны эң улуг назылыг депутат Л. С. Камзалаков ажыктаң.

Сессияга район Советининиң күүсечи комитединиң составын соңгаан. Райкүүскомнуң даргазынга К. С. Очур-оол, ооң оралакчыларынга П. Г. Самороков биле З. Е. Шин, күүскомнуң секретарынга К. Ф. Бондаренко олар соңгуткан.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле айтырыгны сессияга чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди райкүүскомнуң даргазының оралакчызы П. Г. Самороков кылган.

Ооң ыңай сессия ажылчы чоннар депутаттарының эрге-күзелгелериниң дугайында Хоойлунуң күүседзин болгаш Советтерининиң сорулгаларының дугайында райкүүскомнуң секретары К. Ф. Бондаренконуң илеткелин база чугаалашкан.

ЭРЗИН

Ажылчы чоннар депутаттарының Эрзин район Советининиң бирги организастыг сессиязы болуп эрткен. Сессияны эң улуг назылыг депутат М. Б. Шойжуң ажыктаң.

Сессия мандат комиссиязының даргазы депутат Д. Б. Чамзырайның илеткелин дыңнаап, июнь 17-де болуп эрткен район Советиниге соңгуздада соңгуткан депутаттарның бүрүн эргелерин бадыткаан дугайында доктаалды хүлээп алган.

Сессия район Советининиң күүсечи комитединиң чаа составын соңгаан. Райкүүскомнуң даргазынга С. С. Садиң, ооң оралакчыларынга Н. К. Бегзи болгаш Д. Б. Ламажаа, райкүүскомнуң секретарынга Н. Л. Дажынмай олар соңгуткан.

Район Советининиң сессиязы соңгукчуларның чагыгларын күүседир дугайында хемчеглер талазы-биле райкүүскомнуң даргазы С. С. Садиниң илеткелин дыңнаан.

• • •

Ажылчы чоннар депутаттарының районнар Советтерининиң болуп эрткилээн бирги организастыг сессияларынга Советтерининиң доктаамал комиссияларын тургускан болгаш оларның составын, даргаларын соңгаан, күүскомнуң килдистерининиң эргелекчилерин болгаш районнарның улусчу контроль комитеттерининиң чаа составтарын болгаш оларның даргаларын бадылагылаан.

Район Советтерининге соңгуткан депутаттарга чаңгыс хевирииниң шынзылгаларын болгаш хөрек демдектерин сессияларга байырлыг ёзугга тывыскылаан.

БИИ-ХЕМ

Ажылчы чоннар депутаттарының Бии-Хем район Советининиң депутаттарынга шупту 70 кижи соңгуткан. Туранда Культура бажыңынга олар чыглып келгеннер.

Бии-Хем район Советининиң он дөрткү чыыжының бирги сессиязын эң улуг назылыг депутат, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Н. В. Селина ажыктаң.

Сессияның даргазын болгаш секретарын депутаттар соңгуп, хүн айтырыгларын бадылаан, мандат комиссиязын соңгаан. Ооң соонда мандат комиссиязының даргазы Д. Т. Бай-Кара чоокта чаа болуп эрткен соңгулдаларның түңнелдериниң дугаймы илеткээн, ону депутаттар бир үнбиле чүүлдүгүнүп бадылаан.

Сессия район Советининиң күүсечи комитединиң чаа составын соңгаан. Райкүүскомнуң даргазынга М. К. Дамчайны, даргазымның оралакчызынга Ю. А. Чихачевту, секретарынга Н. Ф. Золотухинни соңгаан. Райкүүскомнуң килдистерин тургускан болгаш оларның эргелекчилерин сессия бадылаан.

Сессия районнуң улусчу контроль комитедин база район Советининиң доктаамал комиссияларын тургускан болгаш эргелекчилерин бадылаан.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында база «ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтерининиң депутаттарының эргехүлээгелериниң дугайында» ССРЭ Хоойлунуңун күүседлининиң районда чоруп турарының дугайында илеткелдерни райкүүскомнуң даргазының оралакчызы Ю. А. Чихачев болгаш райкүүском даргазы М. К. Дамчай олар кыгган.

Илеткелдер талазы-биле санал бээринге депутаттар В. Н. Петеримова, Д. Т. Бай-Кара, В. М. Зыков, В. Г. Кыгыл-оол, С. А. Докучин, В. П. Новиков олар киргиккеп.

В. МААДЫР.

ЧУРУКТА: Бии-Хем район Советининиң күүскомунуң даргазы М. К. Дамчайның район Советининиң депутады, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны О. Д. Содуй-оолга депутаттың шынзылгазын болгаш хөрек демдээн тыпсын турары.

Фотозу А. СОДУНАМНЫҢ.

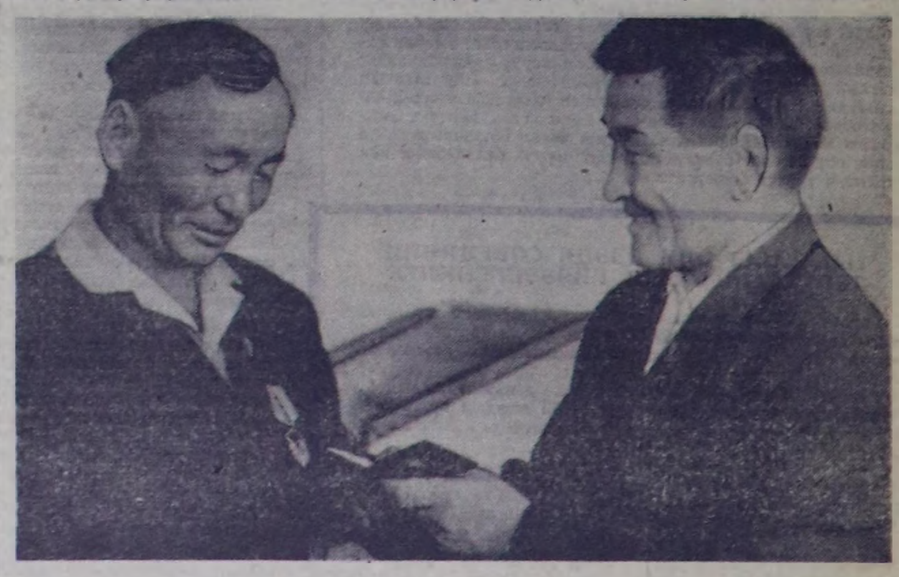

ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДИҢ IV ПЛЕНУМУ

Дүүн партия Тыва обкомунуң Полититиг чырыдыышкын бажыңында профэвилелдериниң область чөвүлелиниң IV пленуму болуп эрткен. Тыва АССР-ниң будүрүлгелериниде болгаш организацияларында күш-ажыл камгалалының байдалы болгаш ажылчыкынарның база албан-хаакчыларның нуша-ажылының байдалын экижидериниң талазы-биле профэвилел болгаш ажыл-агый организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны ажаа чугаалашкан. Ол дугайында илеткелди пленумга обляпрофчөвүлелдиг даргазы Т. Ч. Норбу кыйган.

Чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле «Тыва кобальт» комбинатта профэвилелиниң каттышкан комитединиң даргазы Г. В. Тарианова, Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң куратөөнсперция начальныгы Б. В. Марасанов, Тыва АССР-ниң өстүдүүн министри А. Д. Хөвелыг, техниканы өзал-өмдан чок ашыглаар талазы-биле «Кызыл» тудугда» хой-ниитичи инспектор А. В. Миренюк, Тыва автоэргелелиниң начальныгы А. С. Кошкер, Кызылдың 48-ки тудуг эргелелиинде шеварленчилер бригадазының кежигүнү Т. Е. Лаврова, совхозтарның будүрүлге каттышкышкынының механизация кылдызының начальныгы В. П. Брокерт болгаш ооң-даа өскүлер саналга берген.

Ушкү болгаш дөртку пленумнарының аразында профэвилелдериниң область чөвүлелиниң президиумунуң чорукан ажылының дугайында информацияны пленумга обляпрофчөвүлелдиг секретары П. М. Горелов кыйган.

Пленумнуң ажылынга СЭКП обкомунуң секретары В. И. Попов киржип, чүве чугаалаан.

Пленум чугаалашкан айтырыгның талазы-биле деңгеергей доктаалды хүлээп алган.

УЛУГ БОДАЛДЫҢ ӨГБЕЗИ

(В. И. Ленинниң Төп музейинден репортаж)

Төөгүнүү андаа тудускаш, ооң уг-шинин өскертиптер, улуг угаан-бодалдыг кижилер бар...

Владимир Ильичиниң 50 харлаанынга алдар болдурган «Коммунистер кежээге» М. Горькийниң ынча деп чугаалаанының утказы маннаа. В. И. Ленининиң Төп музейинге оныа билдивер. Маңаа тургаш, ол сестерни бодаарга, дириг кижи дег кестүр болгаш оларга чоокшулай берип, дээй кааш-даа болур кылдыр сагывдырар, олар каракка көзүлдүр билдиниң турар. Политик Ленининиң, революсчу Ленининиң, эртемден Ленининиң чогаалдарын мында, музей залдарында деткеп көргүскен. Ленининиң бодалдарын чогум-па көзүлдүр номчуп турган шинээдип алыксаан, ачылыг шынга дескел чоп түүлүдүг аңаа сорук кирип алыксаан күзелдиг кижилер маңаа үргүлүү келир.

Ам, чурт РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл оюн демделээринге белетиивип турар үеде база-ла ындыг. Бистиң партиивыстың амыдыралында ол болуушкун Ленин-биле чарылбас холбаалыг.

Партиянын төөгүзүү музейлеп кестүп келир. Залдарның бирээзин «Чаа хевирлиг марксисчи партия дээш демисел» деп адаан.Ында делгээн материалдар РСДРП-ниң II съездизин чыылдырар талаазы-биле Ленинге баштаткан революсчу марксистерниң солуну — «Искра» редакциязының ажылын үе-үе аайы-биле дес-дараалаштыр көргүскен. Ында съездиниң документилерин, В. И. Ленининиң холбаа бижээн түүлдериниң чурукка тыртырган хоолгаларын көргүскен. Олар чаа хевирлиг пролетаржы партияны тургускавының төөгүзүн салгачыларга көргүзүп берген. Ол партияның идей-политиктиг болгаш организастыг принциптерин Ленин үндезиндеп тургускан.

«Политиктиг бодалдың шимчээшкинин болгаш политиктиг партия больше-визм 1903 чылдан бээр догуунаа келген»— дээн В. И. Ленининиң сестерни ол залдың ханазында сиилээбин бижээн. Залда чыып делгээн материалдар ол сестерни база бодыткан турар.

Организакчы комитеттиң кежигүннерин тыртыргаш чурук бар. Ол чурукта мергежилдиг революсчу-большевиктер — П. Лепешинский, Ф. Ленгник, В. Носков, И. Радченко, А. Стопани кестүп турар. 1902 чылдың декабрьдан бээр олар үе съездиге белеткел ажылын Владимир Ильичиниң удуртуганы-биле чорудуп келген. Хавыыг Россияга олар эң берге байдалдыг тура, чап-чаа тургустуглаан болгаш тургустунмушаан туртаа партия коллективтерин организовс, идея талазы-биле сырый каттыштыраар нарын ажылды чорудуп турган. Съездиге баар делегаттарның составын Организакчы комитет айтып доктаатказа.

Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязының программазының төлевилелин Ленининиң бижээни, ооң «Орус социал-демократтыг аграр программазы» деп номунуң ырыннары, ооң «Бистин партивыста напионал айтырыг» деп үүлүн парлаан 44 дугаар «Искра» солуп — съездиге белеткелдиг түлүктүг үезинде Ленининиң бодалдарының үре-түнелдери — шилдиг делгиирде кестүп чыдар.

1903 чыдың июль 17-де (чаа сан-биле 30-де) II съезд Брюсельге ажылдап эгелей берген. Съездиге боттарының төлээлерин чоруткан партия организацияларының хоорайларын музей залының ханазында схема-чурукта көргүскен. Ооң бир ай эрткенде, ол хүннерни Ленин мынча деп бижээн: «Искрачылар шуптуг эптиг болгаш найырлдыг ажылдап турда съезд эгелээн, оларның араазында карышкак бодалдар турза-даа, политиктиг чөрүдээге чедир хөрээдевээн».

57 делегат келген. Съезд сорук кирипшкининг ажыттынган. Делегаттар «Интернационалды» ыраажан. Чажыт байдалдыг болуруун бодаап, хуралдаарын улуг далган склад-дынга эрттирзе-даа, съезд харын кодуралүшкүнүү болган.

Кижи үнелеп четпес туресказал болу берген бир көргүзүг — ыламылап бижээн, дириг судалдар үгулаалай бергензиг, демделелдерлиг, ама-ама саазыннар бар. Хуралдар үезинде Ленининиң бижээн түрган хүн демделелдери ол. Хамык болуушкуннарны ында барык протоколга бижээни дег ылавылаалдыг демделээн. Ленининиң долгандыр сырый каттышкан, бижиг туруттуг искрачылардың шыңгыы демиселинин, «экономистерге», бундучуларга, дүжүп берикээр үелдиг центристерге — оппортунистерге удур демиселдин бүгү тоогуузун ында демделеп берген.

ИЮЛЬ 17-ден (30) август 10-га (23) чедир съездиниң ажылдап турган хүн бүрүзүнүң демделели — улуг планшетте. Ленин барык чугаалажыр айтырыг бүрүзүнге хамаарыштыр санал берген. Ооң 130 хире катап санал бергени, сагындырыг болгаш демделел кылганы съездиниң протоколдарында демделеттингеп. Ол демделелдерни номчуурга сагыш-сеткилге салдарлыг болбас арга чок: большевиктер партиязына берген шылгараңгай утаан-бодалдың күштүү одуруг бүрүзүндеп билдиниң турар.

Июль 17-де Ленин баштайгы хуралга съездиниң хуралдарын эрттирерининг түрүмүн болгаш чугаалажыр айтырыгларын сайгарып көрүп турда, алды катап санал берген.

Ленин съездиге чугаалажыр айтырыгларны төлевилээн болгаш оларны Организакчы комитет бадылаан. Ленин ол төлевилелди камгалаап, июль 18-те ийи катап санал берген. Ооң соонда съездиге «Демисел» болдугүн болгаш польша социал-демократтарның киржириниң дугайында айтырыгга хамаарыштыр дөрт катап санал берген.

Июль 20-де Ленин съездиниң алды дугаар хуралын дарталаан. РСДРП-ге Бундуның ээлээр туружугга хамаарышкан айтырыгның талазыбиле алды катап санал берген. Съездиниң ажыддаан хүн бүрүзүнде-ле бярык база ындыг болган.

И. К. Крупская сактышкынзарыга мынчалдыр бижээн: «Съездиниң эң эгезинде тура-ла ооң боданыры кедергей күжениишкинниг апарган. Брюсельге бир бельгий ажылчын херээженинин бажыңынга чурттай берген бис. Владимир Ильичиге ол эртенин-не магалыг реписклар, голланд быштак эккеп бээр. Ол ону чивес боорга, ооң харааладаары аажок, ооң чемненирин бодаар чайы-даа чок турган. Лондонга (полициянын аглап турганының уламмындан съездиниң хуралдарын Брюсельден ынаар шилчиткен) ооң сагышсыраз, ры мырыңай дам барган: шуут чемнеңместей бергеп, сагыш-сеткилинин хөлзээри хөлчок апарган. (Күш-шыдалы чедиштир чечектелген кижиге бээнь угаан-бодалдын ынчалдыр күжениирий кедергей чымыштыг дивес арга чок: Владимир Ильич ынчан 33 харлаң турган).

Август 2-де, 3-те болгаш 4-те Ленин 22, 24, 25 дугаар хуралдарга дарталаан. Партиянын Уставын болгаш ооң бир дугаар парагравын чугаалажыр турда, 20 ажыг катап санал берген.

Август 5-те Ленин 27 болгаш 28 дугаар хуралдарга дарталаан. Партия уставының талазы-биле 16 катап санал берген.

УСТАВТЫҢ бир дугаар парагравын чугаалажыр турда съездиге чидиг демисел болган. Партия кежигүү чүге Устав, Программаны хүлээп көрген турарын эвес, харын партияга материалдыг деткимче көргүскен турарын болгаш партия организацияларының бирээзининг ажылынга хүүдэ ынаң-ла кирипшкен турарын негээн саналарын В. И. Ленин кииргеп.

Мындыг бир документ база бар. Маңаа келгенивер ооң чамынга чөрле аажок үр доктаар. Кижидер номчуттунуп, Ленининиң сестерин бодаан тургулаар. Ол документ — хүн демделели.

Ленин санал бергеннерин чугааларын дыңнаап, ажыттынган саазын арнының солагай талазынга Мартовтун мынча дээнин демделеп алган: «күзээр болзунараа, бүгүдени шупту үүн ышпаңгы-ла партия кежүүнү болдурузаар кижи-дир мен».

Саазининиң оң талазынга ону Ленин «коралыг» деп уламматтыр демделеп бижээш, ол сестү бодуүн удурланыкчымаанын үезинге тодаргайлап чугаалаанымче угландыр үшүг шугум тыртып каан. Ооң кудулдур «чаңгыс чулчуруккчу кижиниң партия кежигүнү дээрининг орнунга ажыллап турар ол кижиниң партия кежигүнү дивээни дээре.

Хамык ужур — ТК-ның күштүг болгаш эрге-чагыргалыг, партияның бижиг түрүлүг болгаш арыг турарында — деп, Ленин онзалап демделээн.

Ол одуругларны номчуурга, баштынчының негелделиг үнү, партия хүрээлелиниң арыг турары дээш демиселдин чидиг күштүү катап-катап дыңналып, билдиниң турар.

Ооң соонда, элээн үр үе эрткенде, «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар» деп номунга Ленин ол съездиниң түлүктүг хүннерин мынчалдыр сактып бижээн:

«Анаа хамаарыштыр ол съездиге «төптүк» делегаттарының бирээзи бир-ле кижиниң биле чугаалашкаанымны сагынмайн бара албас-тыр мел. «Съездиниге байлал дыка-ла берге байдалдыг-тыр!» — деп, ол ижжи мешее хомудан чугаалады.—Дерзии демиселдир ол, бот-боттарыгга удур суртаал-дыр, каржы чугаа соотту мартылдаа-дыр, эш хуузунга таарышпас аажы чан-дыр ийин!..»—диин. «Бистиң съездивис—харын оңаа магалыг ышкажыл!»— деп, харын бергеш,— «Ажык, хостуг демисел. Санал-оналды чугаалаштывыс. Бийдал шоступ келди. Бөлүүтер биилиие берде. Холдарывыс кодурүп, бадыладывыс. Шиитпир хүлээп алыдынган. Чогуур үечадыны эртин адывыс. Бурунгаар!—деп бодаар-дыр мен. Амыдыралга — ол болтай. Ол дээрге интеллигентилерниң төнмес, бужургавчыг кылдыр мартыжып келир чугаа-сооду эвес ышкажыл. Олар ынчалдыр чугаалажы бергеңде, айтырыг-даа шиитпирлеп албайн, харын могап-шыяаап, чугаазын арай деп доовар болгай... «Төптен» келген эш менче аайын тыпшайн, аңгадай бееп көрүп, эктин кызып олурду. Ооң-биле ангы-аңгы кыска чугаалашкан ышкаш болдувус».

Эң үнелиг документ —РСДРП-ниң II съездизинге хүлээп алдынган Партияның баштайгы программазын, ооң эң баштай парлаттынын үгенин аал ортузунда шилдиг делгиирде хумагалыг кадагалаан. «Пролетариаттың социал революциязы инитилелди ангылар чаң-дыр хуваарын уаттинаап, кижи төрелгетеенин хостаар. Ол социал революцияга пролетариат диктатуразы, тодаргайлап айтырга, мөлчүкчүлерниң кандыг-даа удурланыышкынын базар арганы пролетариатка бээр кылдыр политиктиг эрге-чагырганы ооң чаалап алыры эргежок чугула»—деп сестерни ында онзалап демделээн.

...Ленининиң биске берген өөредиг эртинези-биле танывжар дээш ол музейге чоп соксаал чок шуужүп кээп турар. Ленининиң бодалдарын, берген чагыларын номчуп, шинчээлеп алыр дээш кээп турар.

Лидия РЕЗНИКОВА.
(ПМА).

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

● *БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА 800 МУҢ АЖЫГ СТУДЕНТИЛЕР ЭРТЕМ-ТЕХНИКТИГ ЧОГААДЫЛГАНЫҢ БҮГҮ-ХЕВИРЛЕРИНДЕ КИРЖИП ТУРАР.*

● ЭСТОН ССР-ДЕ ПЯРНУ ХООРАЙДА КУЛЬТУРА ОДАА.

Эртем шинчилелдери

Бо чазын Москвага студентилерниң эртем конференциязы болуп эрткен. Оон он беш секциялларынга найысылаалын 60 дээн өөредиг чөрлериниң үш муң хире илеткелдерни киирген. Жюриниң эки деп демделээн илеткелдериниң авторлары болган эртем удуртукчулары ССРЭ-ниң Дээди болган ортумак тускай өөредиг министерствозунуң, ВЛКСМ-ниң Москва хоорай комитединиң Хүндүлел бижиктери-биле, эртектиг белектер-биле шаннаттыылааннар.

Амгы үеде бистиң чуртувуста 800 муң ажыг студентилер эртем болгаш техниктиг чогаадылганың явзы-бүрү хевирлеринде идепкейлиг киржип турар. Ол дээрге бодгүмнер болгаш теоретиктиг семинарлар, симпозиумнар болгаш конкурстар, студентилерниң конструктор болгаш төлевилел-конструктор бюролары-дыр.

ССРЭ-ниң Дээди болган ортумак тускай өөредиг министерствозу ВЛКСМ ТК-биле кады ол ийи чыл үдаштыр бойлус, техниктиг болгаш гуманитарлыг эртемнер талазы-биле студентилерниң эң эки эртем ажылдарының Бүгү-эвилел конкурстарын ортуруп келген. 1971—1972 чылдарда конкурс комиссиялары эртем болгаш техниканың 40 адыларының талазы-биле 596 өөредиг чөрлериниң студентилериниң 10 муң хире эртем ажылдарын чугаалаашын көрген. 1000 ажыг студентилер «Эң эки эртем ажылы дээш» деп медальдар-биле болгаш Хүндүлел бижиктер-биле шаннаткылаан.

ССРЭ-ниң Эртеминер академиязының Президиуму ол эки деп демделээн беш ажылдың авторларын Эртеминер академиязының медальдары-биле кады кижи бүргүзүнге 200 рубль шанналы тывыскан.

А. УЛЬЯНОВ,
студентилерниң эртем ажылының талазы-биле Москва хоорай чөвүлелиниң даргазының орлаачызы.

Аныяктар клуву

Эстон хоорай Пярнуда «Карикакар» (орус дылче очулдурарга «Ромашка») деп фестивальчы аныяктарның клуву тургустунган. Ол клуб аныяктарның Берлин шуулганынга белеткелдер үезинде тывыган.

Клуб аныяк малчыннар болгаш балыкчылар-биле, студентилер болгаш школачылар-биле ужуражылгаларны доктаамал төрүүн турар. Шак ындыг ужуражылгаларга бот-тывынгыр ыраажыларның, чурукчуларның, коллекционерлерниң конкурсчарын эрттирип турар. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга. Ширну районуның аныяктары амдыгаалтан эгеден, июль төнчүзүнде Герман Демократтыг Республиканың төвүнге болур улуг шуулганның байырлаачыг алыныче кирген.

Клубтуң эвлегиг кежээзи Тихеметсиде совхоз-техникумга болган. Ында 750 оолдар, кыстар — келир үениң механизаторлары болгаш бухгалтерлери өөренип, чүрттап турар. Техникумнуң келген залында чугле сургуулдар эвес, а ол чоок-кавы девискээрде турар колхоз, совхозтарның, кожазының эң аныяк хоорай Килинги-Нымеңниң үлетпүр будуулгезининң аныяктары база келген. Ол кежээлериниң эртинилге бижин —Бүгү-эвилелдиң фестивальчы лотереязы. Ол хөренгинин хөй кезиин X Бүгү делегей фестивалының белеткелинге чарыгдаар.

Сценаның артында-клубтуң эмблемазы: чаңгыс бичии сыпчыгаштан үнген ийи чечек.

Кежээни түс чернин гитаристер ансамбли ажыктаан. Клубтуң вице-президентизи Аарё Уйнд ыры-хөгжүм коллективтериниң өөрүн сургуулгелериниң чапсар үезинде янзы-бүрү викториналарны организастаан. Бүгү делегей фестивальынаң Эстонияга ким бир-де дугаарында алдын медальдыг чанып келгенин? Ыраажы Александр Пювп. Ол аас-кежиктиг чорук 1951 чылда Берлинге болган аныяктарның III Бүгү делегей шуулганынга болган. Клубтуң хуралынга Эстон телевиденнениң аныяктар дамчыдылгазының редактору Вольдемар Линдстремну чалаан. ол Хельсинкиге болган аныяктарның VIII Бүгү делегей фестивальның дугайында солун сактышкынынарын чугаалаан. Ол микрофонну ГДР-ден тоокта чаа-келген журналист Линда Кангурга дамчыдып берген...

Тихеметсиге болган кежээ хөлчок солуп эртнеп, аңаа кын-даа чалгараваан. А энне идепкейлиг киришкеннерге, эң эки ыраажыларга, фестиваль төөгүзүн эки билир кижилерге «Карикакар» клубунуң шаннаалын тывыскан.

Клубтуң Виндра деп бичии суурга болган үнүүшкүнүүг хуралы база солун болгаш хөлзүг эртнеп. «Юнге вельт» деп немец аныяктар солунунуң корреспондентизи Хельмут Вавиник ол кежээге аалчы боон келген. Берлинге делегейнин бүгү аныяктарының төлээлерин канчаар хүлээп алырының дугайын ол чугаалаан. Виндра суурнуң сүлде демдээ Берлинниң сүлде демдээ-биле дыка домей болганы онзагай болган. Кайызында-даа адыг дүрзүзүн чүрүп көргүскен. Кежээге келген аныяктарда немец дыл билирлер база бар болган болгаш беседа очулдурукчу чокка найырлачы байдалга эрткен.

«Карикакар» клубунга лауреаттар-биле, фестиваль киржикчилери-биле ужуражышкынынар, конкурстар болгаш викториналар ам-даа чаңгыс удаа эвес болур. X Бүгү делегей фестивальның ажыттынар хүнү — июль 28-те клубтуң соолгу хуралы болур. Район төөгүзүн Пярну хоорайга күш-ажылдың мурнакчылары, клубтуң бүгү хуралдарынга илерээн типлекчилер чыглып келир.

Вольдемар ТОМБУ,
ПМА-ның корреспондентизи.

ДАШТЫКЫДА

АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ ДООЗУЛГАН

ОТТАВА. (СЭТА). Индияның премьер-министри Индира Гандиниң Канадага албан хүүзүнүү аян-чоруу доозулган. И. Ганди болгаш Канаданың премьер-министри П. Трюдо ийи чурттуң арасында харылзаалардың айтырыгларын база делегейниң хөй-хөй айтырыгларын ийи неделя дургузунда үргүлүүлээн аян-чорукчуң үезинде чугаалашкан. Чугаалажышкыннар доостурга. И. Ганди чүрттүнче чанышкан. Орук аайы-биле Лондонга алды шак дургузунда доктааган.

ЧУГУЛА ШИИТПИР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ГДРниң КНО-да доктаамал хайгааракчызы Хорст Грунерт парлалгага үндүрер медеглел кылган, Герман Демократтыг Республиканы КНО кежигүнүнге хүлээп алырын Кол Ассамблеяга саналдаар деп Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпир үндүргенинин тергинин чугула ужур-дузалдын демделээн.

Ол шиитпир политиктиг болгаш делегей эргезининн-даа талазы-биле тергинин чугула. Ук шиитпир делегейде «соок дайынның» дүшкүүрүг байдалды чавырыылырарынче болгаш делегейге ден эргелиг кады ажылдажылганы калбартырынче угланган эргилде боон турар амгы байдалга чогумчалыг деп, Хорст Грунерт чугаалаан.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң ол шиитпири социалистиг чүрттарның политиказын, дүшкүүрүг байдалды чымчадырынче, үлүстар аразында кады ажылдажылганы калбартырынга дуза чедирериниче үргүлүү угланып келген Совет Эвилелиниң Тайбың программазын барымдаалаан политиканы илергейлеп турар деп. Х. Грунерт онза дап демделээн.

ГДР-ни делегейге кызагдаар ораалдажышкынынарның бүрүнү-биле бүүрап дүшкени Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң ол шиитпиринден илерээн деп. медеглелде бадыткаан.

СЕТКИЛ ХАНЫЫШКЫНЫ

Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруунуң дугайында даштыкы чурттарда үнелелдер

Делегейниң хөй-нинтизи СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң АКШка аян-чоруун бо хүннерде соксаал чок сонуургап келгеш, дээди деннелдиг эрткен совет-америк үжуражышкынының үре-түнелдиг болганынга сеткил ханганын илергейлеп турар.

Эң хөй чүүл-бүрү угланышкынналыг солуннар америк телевиденнеге Л. И. Брежневтиң чугаазын бирги ариннарынга парлап үндүргеш, совет болгаш америк удуртукчуларның Сан-Клементиге чугааларын чырыдып, чаа-чаа совет-америк дугуржулгаларны калбаа-биле тайылбырлап турар.

«Неделя дургузунда үргүлүлеп келген чугаалажышкынынар үр, быжыг тайынны хандырарынче чүгле Совет Эвилели биле АКШ-ты эвес, харын бүгү чер бөмбүрзээн бүрүнгаарлаткан деп медеглээш», Л. И. Брежнев болгаш Р. Никсон чарлып чорупкан дээрзин «Нью-Йорк таймс» солун Сан-Клементиден келген корреспонденциязынга бижээн.

«Ньюсуик» журнал «элдере чепсек будуреринь соксадыр сорулгалыг күжениишкиннерин ийи чүрттүн удуртукчуларының идепкейжидер деп хүлээлге алганын болгаш күш ажыглаар принципти буруу шапкан, бистин планетавыска ядролуг чепсек талазы-биле сагыыр хөөйлүнү доктаадып турускан төөгүлүг декларацияг үндүргенин» Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң кол түнелдериниң бирээзи дээп.

Ядролуг чепсек талазы-биле эң күчүлүг ийи улуг күрүне ядролуг дайынган чайлаар хемчегларни алган турар кылдыр хөлелир деп хүлээлге алган. Ол дыннадыг миллион-миллион кижилерге кайгамчык өөрүнүг болган деп, болгар «Отечествен фронт» солун «Делегей байыр чедирип тур» деп эгелиг тайылбырлалынга бижээн. Ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулга кижи төрелгетеенинин салым-чолунга төөгүлүг деп, солун түнелинде бижээн.

«Дээди деннелдиг эрткен ол ужуражышкын тайбынны хандырарының херээнге киирген үре-түнелдиг үлүг-хүү болган» деп, «Берлинер цайтунг» (ГДР) бижээн.

Ам төөгүлүг ол аян-чоруккы делегейнин үлүстарының мнанып турганы бүрүнү-биле боттанган деп чугаалап болур хээрзин венгр «Непсава» солун илергейлеп бижээн.

Бүгү делегейге быжыг тайбын ээлп, үлүстарның аразында ынчаңгыын болган айыыл чок чорук ооң деннелеге совет дипломатиязының, совет дашты-ны политиканың моган чок күжениишкиннер салып келгени-биле демделеттингеп бо чыдың алды айлары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка, Францияга аян-чорук кылып барганы-биле доозулган деп, чехословак «Руде право» солун недеглээн.

«Ядролуг дайынны өөскүтүрбес совет-америк дугуржулга делегей харылзааларыга төөгүлүг эргилде болганын коргузуп, дээди деннелге эрткен ужуражышкынның үлүг чедиишкининг болганын хереченлеп турар» — деп, «Франкфуртер альгемайне» (ГФР) бадыткаан.

САДЫГЛАЖЫРЫНГА ЭҢ ТААРЫМЧАЛЫГ БОЛГАН ТУРАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың үлетпүр-садыг бөлүктериниң төлээлекчилеринбиле СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң ужурашканын тайылбырларын америк парлалга, радио болгаш телевиденне үргүлүүлеп турар. Л. И. Брежневбиле хууда чугаалашканывыс, ооң чугаазы, ооң бүзүредиш, ажыл-херектиң ужурун ханызы-биле билири, ооң-биле чергедештир ооң чугаазыры болгаш баштантанныр чанның бистиң сагыш-сеткилиниске ханы салдарлыг болган деп, ужуражышкынга киришкен бааттарның кыпган хөй санныг моделдерни парлаттынып турар.

Бааттар-биле ужуражышкынга Л. И. Брежнев ССРЭ биле АКШ-тың аразында политиктиг харылзааларда улуг дешилге барып, ийи чүрттүн аразында экономика харылзааларын база од деңнелге чедир көдүрериниң, ажыл-ишти сырый кады ажылдажылганы шуудадырының эргежок чугулазын айыткан деп, «Вашингтон пост» солун деңгеләэн. Солуннуң бодап турарын ёзугаар алырга, «бодунуң аян-чоруунуң үезинде Л. И. Брежневтиң американнарга чугаалап бээр дээн кол бодалдарының бирээзи ол, бүгү барымдаалардан алгап көөрге, ону ол чедип ап шыдаан».

«Коскү дээн америк үлетпүр-бүдүрүлге эзелериниң бирээзи Л. И. Брежневтиң Р. Никсон-биле чугаалажышкынарының чугулазын демделээш, мынчалдыр медеглээн: бис орустар-биле садыглажып шыдаар болганывыста, оларның талазындан ылап күүседир хүлээлгелерни болгаш бистиң талавыстан садыглажырынга эң таарымчалыг болур чүрүмүү тургузуун бээри-биле катай алырга, үр хуусаалыг улут-улут хүлээлгелерни айыткан дугуржулгаларны чарып шыдаар болганывыста, тайбың кожа-хелбээ догуннаарын быжыглаар болгаш «соок дайынның» эң сөөлгү артынчыларын чайладыр орулган чоруур ужурлут бис». «Нью-Йорк таймс» солуннуң тайылбырлакчызы мынчалдыр бижээн.

Үлетпүр-садыг бөлүктериниң төлээлекчилери-биле Л. И. Брежневтиң ужуражышкынының соонда америк хөрөнгүтеннериниң эң улуг организациязы үлетпүр ээлериниң национал каттыжышкыны садыглажырынга эң таарымчалыг болган турар чүрүмну Совет Эвилелиниге доктаалып бээр дугайында хоойлуну конгресстиң чүүлдүт деп көөрүн АКШ-тың садыг башкарып турар өске организациялары-биле кады чедип алыр деп шиитпирлээн дээрзин солуннар ыыңнаткан.

У. РОДЖЕРСТИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев биле Президент Р. Никсонның аразынга болган чугаалажышкынынарының түнелдеринге бистиң сеткилиивис аажок ханган деп, АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс журналистер-биле чугаалашкан недеглээн.

Күрүне секретары ядролуг дайынны болдурбас дугайынза ССРЭ биле АКШ-тың аразында дугуржулганың онза чугулазын демделээш, ук дугуржулга «ийи таланың боттодунга удур база өске-даа чүрттарга удур күш ажыглавас ийикпе, күш ажыглаар кыжаныышкын кылбас деп хүндүткелиг хүлээлге алганы боон турар» деп недеглээн.

У. Роджерстиң чугаалаашкынын ёзугаар алырга, ядролуг деткимче көргүскен турарын болгаш партия организацияларының бирээзининг ажылынга хүүдэ ынаң-ла кирипшкен турарын негээн саналарын В. И. Ленин киирген.

Мындыг бир документ база бар. Маңаа келгенивер ооң чамынга чөрле аажок үр доктаар. Кижидер номчуттунуп, Ленининиң сестерин бодаан тургулаар. Ол документ — хүн демделели.

Ленин санал бергеннерин чугааларын дыңнаап, ажыттынган саазын арнының солагай талазынга Мартовтун мынча дээнин демделеп алган: «күзээр болзунараа, бүгүдени шупту үүн ышпаңгы-ла партия кежүүнү болдурузаар кижи-дир мен».

Саазининиң оң талазынга ону Ленин «коралыг» деп уламматтыр демделеп бижээш, ол сестү бодуүн удурланыкчымаанын үезинге тодаргайлап чугаалаанымче угландыр үшүг шугум тыртып каан. Ооң кудулдур «чаңгыс чулчуруккчу кижиниң партия кежигүнү дээрининг орнунга ажыллап турар ол кижиниң партия кежигүнү дивээни дээре.

Хамык ужур — ТК-ның күштүг болгаш эрге-чагыргалыг, партияның бижиг түрүлүг болгаш арыг турарында — деп, Ленин онзалап демделээн.

Ол одуругларны номчуурга, баштынчының негелделиг үнү, партия хүрээлелиниң арыг турары дээш демиселдин чидиг күштүү катап-катап дыңналып, билдиниң турар.

Ооң соонда, элээн үр үе эрткенде, «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар» деп номунга Ленин ол съездиниң түлүктүг хүннерин мынчалдыр сактып бижээн:

«Анаа хамаарыштыр ол съездиге «төптүк» делегаттарының бирээзи бир-ле кижиниң биле чугаалашкаанымны сагынмайн бара албас-тыр мел. «Съездиниге байлал дыка-ла берге байдалдыг-тыр!» — деп, ол ижжи мешее хомудан чугаалады.—Дерзии демиселдир ол, бот-боттарыгга удур суртаал-дыр, каржы чугаа соотту мартылдаа-дыр, эш хуузунга таарышпас аажы чан-дыр ийин!..»—диин. «Бистиң съездивис—харын оңаа магалыг ышкажыл!»— деп, харын бергеш,— «Ажык, хостуг демисел. Санал-оналды чугаалаштывыс. Бийдал шоступ келди. Бөлүүтер биилиие берде. Холдарывыс кодурүп, бадыладывыс. Шиитпир хүлээп алыдынган. Чогуур үечадыны эртин адывыс. Бурунгаар!—деп бодаар-дыр мен. Амыдыралга — ол болтай. Ол дээрге интеллигентилерниң төнмес, бужургавчыг кылдыр мартыжып келир чугаа-сооду эвес ышкажыл. Олар ынчалдыр чугаалажы бергеңде, айтырыг-даа шиитпирлеп албайн, харын могап-шыяаап, чугаазын арай деп доовар болгай... «Төптен» келген эш менче аайын тыпшайн, аңгадай бееп көрүп, эктин кызып олурду. Ооң-биле ангы-аңгы кыска чугаалашкаан ышкаш болдувус».

Эң үнелиг документ —РСДРП-ниң II съездизинге хүлээп алдынган Партияның баштайгы программазын, ооң эң баштай парлаттынын үгенин аал ортузунда шилдиг делгиирде хумагалыг кадагалаан. «Пролетариаттың социал революциязы инитилелди ангылар чаң-дыр хуваарын уаттинаап, кижи төрелгетеенин хостаар. Ол социал революцияга пролетариат диктатуразы, тодаргайлап айтырга, мөлчүкчүлерниң кандыг-даа удурланыышкынын базар арганы пролетариатка бээр кылдыр политиктиг эрге-чагырганы ооң чаалап алыры эргежок чугула»—деп сестерни ында онзалап демделээн.

...Ленининиң биске берген өөредиг эртинези-биле танывжар дээш ол музейге чоп соксаал чок шуужүп кээп турар. Ленининиң бодалдарын, берген чагыларын номчуп, шинчээлеп алыр дээш кээп турар.

Лидия РЕЗНИКОВА.
(ПМА).

СОҢГУЛДА-БИЛЕ КАЖАРЛААШКЫН

ЛОНДОН. СЭТА-ның корр. В. Никитин дамчыткан:

Соңгу Ирландияда «регионалдыг ассамблеяның» соңгулдазы чоокшулап келген. «Регионалдыг ассамблея» Ольстериниң парламентиван — сторможтуну солуур. Соңгу Ирландияны Лондон шуут чагырар өзу-чуруун тургустуглаан соонда сторможтуну тарадып дүжүргеп.

Соңгулда болурунга чедир каш-па хүн эрткен. Ынчанмыже ол ассамблеяның 78 олудунуң хөй нуруузуун Ольстериниң чагырыкчы партиязы турган партия «юнионистер» болгаш олар-биле холбаалыг «лоялистер» бөлүктележиишкиннерни алыр деп чүвени тайылбырлакчылар ам бээни бап бурунгаар чугаалап турар.

Ындыг апарганында эдепсиичиг чүве чок. Дерзии үүлгедилер база Белфастың. Дерриниң болгаш өске-даа соңгу-ирланд хоорайларының ажыттын кварталдарының чонун ажык кортпактаар ыжаныышкыннар боол турда соңгулда мурнуңуң камнажыныын калбартып турар. Ол районнарның тайбың чүрттакчыларын өлүрген үүлгедилер болганыын, бомбалар чазыларының дыңнадыры чаңгыс-даа хүн үзүтелбейн барбас апарган.

«Дүржок идегеттериниң өлүрүкчү үүлгедилери Соңгу Ирландиниың ажыл-чын ангыынның эвин британ империализминиң үреп алган турарынга дуза чедирип турар. Ам Ольстерде боол турар кризис Соңгу Ирландиның католик болгаш протестант шажын-чүдүлгелиг чонунуң аразынга «шажын дайыны» боол турар деп, буржуаз парлалганың бадыткан турары — шуут ыңгыл. Ол кризис — британ колониализмге удур ирландыларның 800 чыл дургузунда чоруудуп келген демиселиниң илергейлеп турар»—деп, Ирландиниың компартиязының чингине секретары Джеймс Стюарт СЭТА-ның корреспондентизи-биле чугаалашкаш демделээн.

АНГЛИЯ. Чуртта амгы үеде 1.200 муң үреликбулук казаннактар саналтырып турар, ол дээрге бүгү чурттагга фондузунуң 17,3 хуузу-дур. Бир эвес 1965 чылда Англияга 7-деп 8 миллион чедир кижилер чурттаар чер хереглеп турган деп санаттынып турган болза, оларның саны чуртту чонунуң алдының бир кезээ чедир өскен.

ЧУРУКТА: Лондонга ажылчын аныяктар чыскаалының үезинде. Ооң киржикчилери ажылчы чонунарның амыдырал байдалын экижидерин чаазак черинден негээн.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТАЛАНТЫЛЫГЛАРНЫ ЧАЛАП ТУР

Бо чыгын Москваның Б. В. Щукин аттыг театр училишезиниң актёр салбырынга талантылыг болук студентилерпп (тыва националдыг) өөредип чорудар деп турар. Ук училищеның дугайында элээн хөй аныяктар бистиң редакциявыстан айтырыл, сонуургал турар. Ынчангаш училищеның проректору, профессор И. А. Лилеевамын ол училищеның дугайында чүүлүн парладывыс.

Күрүненин Евгений Вахтангов аттыг академиктиг театрының чанында Б. В. Щукин аттыг театр училишезин — чурттуң хоочун дээди өөредилге черлериниң бирозун. Эң баштай аңаа студия турган. Ол студияның баштайгы доозукчуларындан театр организастааш, соорту ону Е. Вахтанговтуң ады-биле адавышаан, күрүненин академиктиг театры кылдыр эде организастаан.

Совет театр уран чүүлүн хөгжүдер талазы-биле ачылавыналыг болганы дээш, ол театрның коллективи Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнери-биле шаннаткан. Училищеңиң башкыларының колдуу-ла театрның сураглыг артистери.

1922 чылда Е. Б. Вахтанговтуң мөзээнинге сооңдан эгелээш, училищени ректорунга шылгарангай режиссёр, башкы, театр талазы-биле теоретик, ССРЭ-нин улустуң артизи, ССРЭ-нин күрүне шиңналының лауреады, уран чүүл артемнериниң доктору, профессор Б. Е. Захова үзүктел чок ажылдап келген.

В. И. Ленинниң родинуң кивога болгаш театрга баштайгы күүседикчизи, совет театрының хөгжүлдезин-биле сыры холбаалыг, ол-ла училищениң доозукчузу, ССРЭ-нин улустуң артизи — Борис Васильевич Щукинниң ады-биле 1939 чылда ук училищени адаан.

Училище тургустуунуң келген үезинин дургузунда 1500 актёрларны доостурган болгаш оларның хөй кезии чурттуң театрларында сураглыг, совет театрның база кипонуң улам хөгжүлдезин дээш улугзуузун киирип турарлар. Оларның чижээнге аңгы-аңгы салгалдарның артистерин хамаарыштырып болур. Чижээлээрге: ССРЭ-нин улустуң артизи, Ленинчи шаннадың лауреады, профессор Ю. А. Завадский, ССРЭ-нин улустуң артизи, Ленинчи шаннадың лауреады М. А. Ульянов, ССРЭ-нин улустуң артистери В. П. Марецкая, Ю. К. Борисова, Н. О. Гриценко, А. Н. Грибов, ССРЭ-нин улустуң артистери, профессорлар Р. Н. Симонов, Е. А. Алексеева, Ц. Л. Мансурова, И. М. Толчанов, РСФСР-нин улустуң артистери, профессорлар А. А. Орочко, А. Н. Ремизова, РСФСР-нин улустуң артистери Л. Чурсина, О. Стриженов, Л. Пашкова, Л. Целиковская, А. Эйзен, РСФСР-нин алдарлыг артистери Т. Самойлова, В. Лановой болгаш өскелерде.

Училище чүтле орус актёрлар эвес, а национал театрларга артистерни база белеткеп турар. Соңгу-Осетин, Молдав, Кумык, Лак болгаш Удмурт национал студияларны доостурган. Бистиң училищени дооскан Молдав студиязының бөлүү Кишиневта чаа ажыттынган, аныяктарның «Лучаферул» деп театрының коллективи болуп, көрүкчүлерниң үнелелин чаалап ап эгелээн. Артыкан студияларның доозукчулары төрээн черлеринде республика ужур-дузалыг театрларда ажылдап турарлар.

Амгы үеде училищеге Кабардин национал студиязының студентилери өөренип турар.

РСФСР-нин Культура министерствозу 1973—1974 өөредилге чылынган эгелеп бистиң училищевисте Тыва национал студиязының өөредилгезин дугайында шиитпирни күлээп алган. Ол студиязың удуртуруп училищеге 15 чыл ажыр башкылап, актёрларын ийи орус, режиссёрларның үш курстарын доостурган, доцент Т. К. Коптевага даандырган. Т. Коптева Молдав, Кумык национал студияларның студентилерин кижизидеринге база киржип турган.

Национал студияларга өөренирнинг хуусазы 5 чыл.

Училищеге кол кичээнгейни актёрнуң моргежилиниге углаңдырарындан ангыда, аңаа дузалаар ужурлуг — үнүү чанчыктырары, чүгаа культуразы, танцы, ритмика, сцена ишмээшкини, акробатика болгаш ниити культурлуг деңнелдэ бедидери дээш черелиг дузаалар эртемнерни база хөңү-биле өөренир.

Вахтанговтуң чагыгларын ёзугаар, Б. Щукин аттыг училище бодунуң студентилерин уран чүүлдүң өөрүшкүүтү, байырлаңчыг, омак-сергек, чонга чедингир болур чоруурга кижизидип хандыкшылыг турар.

«Революциянын кылыш турар чон-биле кады чогаалып ажылдаар ужурлуг бис» деп, Вахтангов өөреникчилеринге чагып чораан. Ол девизти бо хүннерде «Коммунизмни тургузуп турар чон-биле кады» деп чугаалап турар бис.

Училищеге киреринниң экзаменнери июль 5-тен 16-га чедир Кызылга эртер. Экзаменнерни училищенин бодунуң башкылары хүлээп алыр. Киреринн күзээннерниң театр уран чүүлүнүң талазы-биле нинти билиин, салым-чаланының онзагайлаан көөр. Ыр, танцы, уран номчулга, музыка шинээдинчели, этюдтар кылыры дээш өске-даа чүүлдер маңаа кирер. Нинти билиглерге экзаменнер дээш өөредилге черлериниг киреринниң негелделерин ёзугаар эртер.

Талантылыг тыва аныяктарның бистиң училищенни студентилери болуруун күзедивис.

АЖЫЛЫНГА МЕРГЕЖИЛДИГ

Мария Ефимовна Шутова Танды районнуң Бай-Хаакта амыдырал хандырылга комбинадының баш таарыыр черинде ам сес чыл ажылдап турар. Оон аңаа идепкейлиг ажылын хүндүлел бижиктер-биле хөй удаа демдеглээн. Баш таарыыр черге барган кижилер Мария Ефимовнага таартып алыр кижи мен дээш, маңап олургулаптар-даа таварылгалар бар, чүге дээрге ажылынга оон мергежилдиин кижи бүрүзү билир. **Чурукта** — М. Е. Шутова ажыл үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ШКОЛАВЫС БЕЛЕН, ЫНЧАЛЗА-ДАА...

Кара-Хаак сес чыл школазының чаа өөредилге чылынга белеткели барып, доозулган. Школаның, интернаттарның, столоваяның, деп чүүр черниң иштин шуптузуун чугайлаап, дозулаан, класстарга парталар, столдар, сандайлар, самбыралар өөреникчилерниң назы-хар аайы-биле бүрүн четчелеттинген.

Школа сентелгезинге ол школаның техниктиг ажылдакчылары ам идепкейлиг киришкен. Шүдүрүг болгаш организастыг ажылдың түүнелиниже бистиң школавыс чаа өөредилге чылынга белен болган.

Ынчалза-даа мында сес чыл школазың ортумак школаже шилчидер дээш, оон материалдыг баазазың белеткеп, өртээн чылын-на немелде класстар түгүн эгелээн чүве. Оны «Тыва кожа тудуг» трестиң № 62 кежүп чоруур механизастаан колонназы (начальнигы И. А. Ерохин) кылып турар. Баштайгы дээрединиг тудугжулар шору ажылдап, класстарның ханаларын тургузуп, дээвирни салыпкан. А соолгу үезинга чүве 4—5 кижи хүнүнүң эвээш кезиниже ажылдап, хөй кезиниже көмдеп олуруп турар.

Мында хевээр турар болза, бо түүгүт чаа өөредилге чылынга ажыглалга киирбес хире. Ада-иелерниң, 9-ку классчыларның болгаш совхозтуң хөй-нитизинин мурнунга: «Кана өөренирил» деп айтырыг база катап туруп кээри чайлаш чок апаргаш.

Кызылдың гороно эргелекчизи аш З. Ф. Борисова болгаш механизастаттынган колоннаның начальнигы аш И. А. Ерохин бо дугайында чүнү бодап турар ирги?

З. БУРУННЕЙ.

Репертуарлыг булуң

ХАРАГАН БАЖЫНЫҢ ХАЙЫРЛАЛЫ

Районнуң белеткелдер конторазынга бир кырган ийи шоолайда долдур дыгып каан дүк дужаап чедип келген.

— Оо! Күжүр кырганны. Чондан дүк хүлээп албайн турар силер дээш, девин чаа-ла хемчег алдыртып турдувус. Дүк деп чүве бо болбас ийикпе. Артында-ла кургаг дивес сен бе. Олдарын азы уругларын хойжу бригаладарда ажылдап турар боор аа, кырган,—деп белеткелдер конторазының ажылдакчызы өөрүп чугаалаан.

— Хой ажылында уругларывым-даа чок ийин. Бир эвес орта ажылдап турганнар болза, та канчаптар ыйнаан мен.

— Кайгамнар кыргылга пунктузунда боор аа?

— Шуптуг-ла чүве ынчаар эвес ийин, дарга.

— Ынчаарга мынча хөй дүкүү канчап, кайын тып алганыңар ол?

— Бистиң колхозтуң төп кыргылга пунктузун суур чанында, мунгаш хараганнар аразында оймалыкта кылып каан. Хамык хойларны ынаар сүрерге, хараганнар баштары-ак анчек-биле дөмей болур чүве-де болгай. Оон артен, кежээ чыйп алдым.

— Оо, тас-тыр, кырган. Алынарны кайызы дээр ирги?

— Мээң алымга эвес, а колхозтуң адынга квитанциязын бижип каап көрүнерем.

— Орта сен бе? Мынча хөй акшаны аңаа-ла колхозка берип каарың ол бе? Оон орнунга үлежип алзывысса?

— Бодап көрүнерем. Бүрүне бистерге — кырганнарга пенсинны берип, силерге акша-шалыны төлеп турар-дыр. Бистер күрүненин байлаан харагап баштарынга чашканнап, үлежип турарывыска чүү болгу дег-дир?

— Шын, шын, кырган — деп чадаарда чугаалаза-даа, дүк хүлээп алыкчызының арны, чедир бышкан помидор дег, мичийтир кызып келген.

З. МОНГУШ.

ХАНДЫР ӨӨРЕНИР

Чоокта чаа ССРЭ-нин Чурулга академиязының шуптуур-сиилбир уран чүүлдериниң теория болгаш төөгүүнүң эртем-шинчилел институдунуң эртем ажыллакчыларының семинар-хуралы болган. Ук хуралга «ССРЭ-нин улустарының уран чүүлүн өөренип көөрүнүң чугула айтырыгларын» чугаалашкан. Москваның, Ленинградтың база эңгелдешкен республикаларының 46 эртемденнери аңаа киришкен. 27 кижи түс-түе илеткелдерин кылгылаан. Оларның хөй нуруузу-ла эртеминиң кандидаттары, докторлары болду. Мен аңаа «Кайгамчык шевер Хертек Тойбу-Хаанның ажыл, амыдыралы болгаш чогаадыкчы ажылы» деп илеткелди кылдым.

Уран чүүл эртеминиң кандидады, ол-ла институттуң эртем ажылдакчызы Светлана Михайловна Червонная Тойбу-Хаа дугайында илеткелге холбаштыр санал бергеш, үнелеп демдеглээн.

Тываның уран шеверлериниң аддар ады бүгү Совет Эвилелинде эвес, делегейниң ырак-узак чурттарында база чураглыг апаргаш. Ол хире-зе ол салым-чаланыңг шевер кижилериниң дугайында мынча дээр чаңгыс ном бээш үзүмээн, оларның ажылдарын сурттаалдап испетезир дугайынче сагыш салдымнаан. 1970 чылда Черзи Монгуштуң дугаймында түскай илеткелдэ Москвада Чоон чүк улустарының уран чүүл музейиниң эртем конференциязынга база кыйган турган. Ынчан ону эртемденнер база мактап, ол ажылды түскай ном кылдыр үнүүрерин сүмелээн. Ам үш чыл эртип тур.

Черзи Монгуш, салымныг шевер Норбу, Күрүненің Решпи аттыг шаңналының лауреады Хертек Сегбеевич Мижит-Доржу, олар богун бистиң аравыста чок. Ол бичезеткилдиг, кайгамчык шеверлериниң ажылдарын улам хандыр өөренир, сурттаалдар ужурлуг бис. Ук хуралдың ажылынын кол утказы шак ынчыг болду.

КЕНИН-ЛОПСАН.
Алдан-Маадыр аттыг чурттынчилел музейиниң эртем ажыллакчызы.

ГАЗТАН КИЧЭЭНИҢЕР

Газ — оттулар үүдүн таварымчалыг хевирде-даа болза, айылдыг будумел. Ону ажыглаарда кичээнгейлиг болдуруң эки билиңге чугула.

Чүве хөрекселвес чамдык кижилер газ приборларын ажыглаарының дүрүмүн каржыны-биле үреп турар. Ындыг таварылгалар айылдыг үрүкчүдүн чедирер. Чамдык улустуң харысалга чок чоруу чоок-кавы кижилерге кайы хире айылдың таварыштырып болуруп биле чогуур.

Бо чылдың май 28-тө Кызылдың Гагарин кудумчузунда № 6 бажыңның 8 дугаар квартиразында чурттакчы Н. Н. Логиновадың газ плитазынга чалбыйын өскээн. Чүл дизе Логиновадың аңаа-сиирик туры газты кывыскаш, плитага муңгуг кастрюльду тип каан. Ооң соолдур хамыгаш орттенип эгелээн. Өрттенген чыгты кожалары эскерип каап озал-оңдак чайладыр түскай кижилерни кеидиртикен. Кожаларының серемчилелдиг чоруумун ачызынга өрт аймыгы ыпчаар чайлаан.

Бо таварылгада өске-даа аймыг үнүп болур турган. Кастрюльда муң хайның тура ашкаш, хыш турган газты өчүрүштүп болур. А газ базыңг иштинге тарай бээр. Оон соонда электроплитка ажыглаар азы от шөгүр билек, чок болза холодильник автоматтыг ажылдай берген үеде частыышкын үнүп болур турган.

Агаар-биле ходушкан газ аймыгдыг частыышкын үндүрүп болурун хамаатызар утпадар. Чаңгыс-ла кижиниң частырыы он-он кижиниң амы-тынының халапты таварыштырып болдур!

В. ГАРМАШОВА,
«Тувгаз» эргелелиниң техкабинет эргелекчизи.

ШКОЛАЧЫЛАР ТИИЛЭЭН

Тээли суурнуң бирги чери дээш баскетбол маргылдаазы болуп эртикен. Аңаа район төвүнүң шилиндек командалары киришкен. Тээли ортумак школазының баскетболистери тиилээн.

И. СЕДИП-ООЛ.

ЧЕТТИРДИМ

Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезинниң чоланачызы Юрий Алексеевич Чихачев меңи спортка ханыкшыдып, бокска өөреткен. Ол меңээ шын оруктуу айтып бергеш, торулбас, эрес чоруккa киживитикен.

Ам шериг албанынга мен. Маңаа келгеш, каш үзээ маргылдааларга кириштим, шуптузунга шаңналдыг черлерни эзелдим. Бо чедиишкинни тренерим Юрий Алексеевичиннiң кызымак ажылының түнелги кылдыр санап, аңаа чүректин хавызынган өөрүп четтиргенимнин состерин солун дамчыштыр илереир болаан мен.

Юрий Алексеевич талантылыг дыка хөй боксерларны кижизидип өстүрген. Оларга спорт мастерлеринге кандидаттар Борис Байыр-оол, Валерий Байыр-оол, Василий Белек болган өскелер-даа хамаарыр.

Л. ДУГУР-ООЛ,
спорт мастерлиге кандидат.

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ

Элээдиг болдарның аразында футбол талазы-биле Россия Федерациязының бирги чери дээш зона маргылдаазы Кызылдың «Совет Тываның 5 чылы» стадионунда уламчылап турар.

Эдлечелиг оонда Бурят, Якут АССР-лерниң школачылары ужурашкан. Тиилелгени чедип алыр дээш кайы-даа команданың ойнакчылары кызымак ойнаан. Бир эвес якуттар удуп алыр болза маргылаанның түрүмү таблицазың баштай бээрлер. Ынчалза-даа сан 1:1 болуп, хайымнашкан. Оон соонда Тыва АССР-нин аныяк футболистери-биле Иркутск областың школачылары ужурашкан. Шелүүн эзлери кошкак ойнап, боттарының хаалгалыынче дөрт санны кииртип, аалчыларга үлүгүрген.

Июнь 24-те стадионга Чита областың төлээлери-биле Бурят АССР-нин аныяк футболистерни ойнаан. Аалчылар тиилелгени чедип алган.

Зона маргылдаазының баштайгы ужуражылгаларының соонда Чита областың школачылары бирги черде, оон ара-зында Якут АССР-нин командазы чоруп турар.

В. АНДРЕЕВ.

ОЗАЛДААН ДАРГА

Кыргылга пунктузу. Ыыт-шимээн-даа чок, ыржым-на үүве. Ында чүгле даянгыыштыг таннывыл ирей көстүп орар. Ходуш даргa девидеп халып келир.

Ходуш: (таннывылдың мурнунга баргаш, шугулаап алгырар). Маңаа кыргыыр ээн Очурнуң бир коңан хою кайы? Таңнывыл: Көрбедим...

Ходуш: Көрбедим деп чүн үүвел? Таңнывыл кижи үүве көрбеске, кыңгыр көөр ужурлуг үүвел?

Таңнывыл: Мен-даа хүлээлгем ак сеткилдиг күүседип тур мен, бригадир. Кыргылга пунктузу чүм бүүрүн тург ышкажыл.

Ходуш: Че, ынчыг силер ийин, кырган. Маргыжып, сес үнүрер дээникерде чүгле дылынар кызаннаар. Очурнуң кыргылар дээн хою кайда барды? Хамык кыргыкчылар кайыл?

Таңнывыл: (шала хүлүмзүрүп). Хой кыргылазының бо конгуг хайныышкынның үезинде силер ышкаш, суурга барып аян-төлеп олурар кижи кайда боор. Дүүн суурже эрте-ле киринер. Ам база дүүште чедип келиңер. Очурнуң хоюн дем-не кыргып доозуптувус. Ол чаагай үүлени бүдүреринге чүгле силер кириштейин бардынар. Дем маңаа үлүс база чорду.

Ходуш: (шала чымчак). Хөөкүй кырганымны, буянныг чүвемни! Чүү үлүг чорду, дүрген чугаалай каавызым.

Таңнывыл: Социалистиг чарыш салып, чаржып-турар Маадыр-оол Шоваалаңның улутканы ийи дугаар хойжу бригаланың кежигүнүнери — чээрби хире кижи келгеш, боттарының арга-дуржулгазын айытпышаан, кодан хойну демниг күш-биле кыргаш бардылар.

Ходуш: (суртеп) Мээң ытгайымга айтырылар бе?

Таңнывыл: Ходуш бригадирнин бажы аарыр хооңузу кирип турар эвес ыйнаан диишкеш, каттыржып каар-ла улус болду.

Ходуш: Чүвенин хевирин билип каапканнар-дыр. Ынчалза «чунар-бажыңнаары» ол-дур.

Таңнывыл: Ынчаар «чунар-бажыңнаары» база ажыктыг үүве болдур ийин.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ЧАГАА

Чарлакчы чагаа тудуп алган сценага үнүп келэр. (Көрүкчүлержө мөгейгеш, чугаалаар):

— Хүндүлүг көрүкчүлер! Чагаа келген даарге, ону алыр дээш бичии саадай бердим. Бурууданайын көрүңер. Бүзүревес болзуңарга номчуп берейн. (Номчуур).

«Эргим, Монгуш! Сагыштa чок уттукан-даа болзумаа, часкы кыргылданың үезинде сеңи сактып келдим, таныш. Сен кыргылга пунктуларын эргий концерт үндүруп чоруп турар кижи болгай сен. Сээн дузаң эргежок чугула апардың. Ыяап дузалап көр. Сеңи ону ышлаар сен.

Чүвенин ужуру мындыг. Сарлык дугу хоорайда каптаар-даа аажок үвелиг болган ховар. Оон баш дугунге немей «көпээнчитен»— шинчээн кылып турар. Артылыг болза ийи-даа шоолайдан тып көр. Суук, таагы чок өшкү дугу-даа болза ажырбас дээр-дир. Конгыт-даа оңнуу хамаан чок, бистиң мында будуп турар. Сергелериң сегели-даа болза ажырбас. Дүн дээш тулуктээн үеде тыппас болза, орайтаар хээр-дир. Канчаалаа, тургаш болза тывармын кызыдып көр, кайгамчыктыг, азырнам, эниям, эргимам. Ошкадым. Адрезимни эртеп чайып ресторанга олуре чугаалаан мен. Ажыл чок хевээр мен.

Ай-дүң хереллиин—Аня»

— Артында-ла азырп, эниң ышкажыл мен. Эртеп чайып мени көпеек чок кылдыр кактаан кыс ол-ла-дыр. Ол төөгү ам дагынавас.

ГАЗТАН КИЧЭЭНИҢЕР

Газ — оттулар . үүдүдүң таварымчалыг хевирде-даа болза, айылдыг будумел. Ону ажыглаарда кичээнгейлиг болдуруң эки билиңге чугула.

Чүве хөрекселвес чамдык кижилер газ приборларын ажыглаарының дүрүмүн каржыны-биле үреп турар. Ындыг таварылгалар айылдыг үрүкчүдүн чедирер. Чамдык улустуң харысалга чок чоруу чоок-кавы кижилерге кайы хире айылдың таварыштырып болуруп биле чогуур.

Бо чылдың май 28-тө Кызылдың Гагарин кудумчузунда № 6 бажыңның 8 дугаар квартиразында чурттакчы Н. Н. Логиновадың газ плитазынга чалбыйын өскээн. Чүл дизе Логиновадың аңаа-сиирик туры газты кывыскаш, плитага муңгуг кастрюльду тип каан. Ооң соолдур хамыгаш орттенип эгелээн. Өрттенген чыгты кожалары эскерип каап озал-оңдак чайладыр түскай кижилерни кеидиртикен. Кожаларының серемчилелдиг чоруумун ачызынга өрт аймыгы ыпчаар чайлаан.

Бо таварылгада өске-даа аймыг үнүп болур турган. Кастрюльда муң хайның тура ашкаш, хыш турган газты өчүрүштүп болур. А газ базыңг иштинге тарай бээр. Оон соонда электроплитка ажыглаар азы от шөгүр билек, чок болза холодильник автоматтыг ажылдай берген үеде частыышкын үнүп болур турган.

Агаар-биле ходушкан газ аймыгдыг частыышкын үндүрүп болурун хамаатызар утпадар. Чаңгыс-ла кижиниң частырыы он-он кижиниң амы-тынының халапты таварыштырып болдур!

В. ГАРМАШОВА,
«Тувгаз» эргелелиниң техкабинет эргелекчизи.

«ХОВАР ТАВАРЫЛГА»

Совхозтуң төп кыргылга пунктузу дыка делгем девискээрлиг. Оон бир чартыында кодан хойларны кыргып, а өске талазында дүктү удур пресстеп турар. Кыргаан дүктү киптерге дыгаап, пресстээр черже аппарып турган.

«Па, бо кандыг коңгуг аар кивил? Канчаар-даа тырыш каан дүк мындыг аар болбас чүве» дижип, дүк чүдүрүп турган оолдар алгыржы бергеннер. Оолдарның ол чугаазын дыцнаап, пункт эргелекчизи оларны даалаштырып чугаалаан:

— Тырыш каан дүк аар болбайн канчаар. Ол киптерни школачылар девин чаа тырылда пунктузунда чоруп тург» деп хана солундан илереэни ынаныг.

Хачылар тидидикчиан Чалзың врагалап алгаш, хой кыргыкчыларывдан чаштыныш, шала тырып каан кижиниттинге удуй берген. Ол үеде школачы оолдар ол киптi тырып каапкан болган. Оон соопда чүү болганы билдиптир боор.

А Чалзыпка ол чоруу дээш дунгулда бергенин бижээн дужаал алаан үр турган чүве, оон артык уттундурбас чүве — оон Кишке-Ижээр деп школазының пептерээни болдур ийин.

В. СЕРЕН-ООЛ.

БАЙЫРЛЫГ КЕЖЭЭ

Бора-Тайга суурнуң чурттакчылары клубунга уруу-суурлуг-ла төп-ле турган. Удавазында оон олуттарын чыыллааннар бүрүн эзелекеп. Ында ортумак школаның өөредилге эргелекчизи Момбужай Ондар суурнуң чурттакчызы Х. Д. Ондарның «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты алганынга тураскаатkан байырлыг үүрлүг ажыктыг. Дараазында СЭКП Чоон-Хемчик райкомунуң секретары Т. Ш. Сарыглага сөс берген.

Ол бир уругну болзаан болган кижилиткен Хоор Дагбаевна Ондарга «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тывыспышаан оны. «Маадыр ие» орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын илеткелээ номчуурга чыыллааннар дицмиттиг адын часкаш уткааннар. СЭКП райкомунуң болган ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң дасканыг бүүгаар эш Сарыглар чазактың бедик шаңналдың Хоор Дагбаевнага тыыскан. Хөй уругдуг ие хавыяавы ап турда хөгжүм үнү, ырын часкаашкыны, дицмиреп турган.

Ук хуралга сөглеп четпес өөрүшкүнүн состерин Маадыр-ие чугаалаан:

— Эргим, иштер! Ие, чаш дээш хүп бүрү сагыш салып турар Совет чамазында, Коммунистиг партиямга өөрүп четтиргенимни катар-катап илередир тур мен. Хөй уругларлыг ог-бүдеже бистиң күрүневис улуг кичээнгейни салын, материалдыг болгаш моральдыг дузаламчыны үргүлүү чедирип турар. Ынчаш аңа-иениң мурнунда ажы-толу культурлуг азы-чанга өөредир, коммунизмниң төрээнге бердингей, толештыг кижилер кылдыр кижизидер харысалгалыг, улуг сорулга салдынын туарын билир бис. Уругларның ачазы Маржымал Очурович-биле оларның кижизидилгезин, ылаңгыя өөредилгезин дээш школа-биле үргүлүү харылзааны түдүп турар бис.

Чаңгыс чер чурттуунуң бедик атты ад, улуг хавыяа-биле шаңнатканынга байыр чедирип, ол хуралга башкылар, салбырның удуртур ажыллакчылары болгаш чурттакчылары шидирге удаараа кээп, чылыг состерин чугаалап турганнар.

«Ленин алдары» орденниг I, II, III чергелериниң база «Ленин медалы» медальдың I, II чергелериниң адилекчизи «Маадыр-ие» Хоор Дагбаевна хой уругларны өстүрүп кижизидери-биле чергелептир, бүдүрүлгеге удуктел чок ажылдап келген. Ол ам Бора-Тайга школазында аптактыглап ажылдап турар. Оон ажыл стажы 20 чыл апаан. ажылга шүдүрүг, кыымаккай чоруу дээш каш удаа шаңнал-макталды ап келген. Хоор Дагбаевна ам школавыс ажылчыннар коллективиниң мурнакчыларының бирээзи.

Саая МОНГУШ.

«ТЕЛЕВИДЕНИЕ»

ИЮНЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

18.00 — Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чораанының дугайы. Эш Л. И. Брежневтиң Францияга чораанының дугайы.

КЫЗЫЛДАН

19.10 — Телемедээлер. 19.10 —Фильмнин уругларга. «Калиф-шиден» фильм-тоол. 20.20 — «Ниитилел амыдыралының экраны». Дамчыдылга. 20.45 — Кыска метражтыг фильм. 20.55 — Телемедээлер. 21.10 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.15 — Оцтүт телекөргүзүг. «Жильбер Беко ырлап тур». 22.00—«Ут». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чораанының дугайы. Эш Л. И. Брежневтиң Францияга чораанының дугайы. 23.00—01.00 —Футбол талазы-биле ССРЭ-нин кубогу. «Шахтёр» (Донецк) — «Заря» (Ворошиловград).

Агаар

Бөгүн республиканга булуттаар, кезек-кезек суггур чаъ чаан, дицмирээр. Барыын үглаңышкынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр, барыын районнарга 10—14 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 22—26 градус изиир.

Кызылга булуттаар, кезек-кезек суггур чаъ чаан, дицмирээр. Барыын үглаңышкынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр, барыын районнарга 10—14 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 22—26 градус изиир.

Редактор В. С. ШАРАВИНИ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮНЬ 27-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Бедиин хамыр эрге дээш» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кижиниң салым-чолу» 15.00, «Шак бо кайгамчык оол», 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мында дак хаваларны ыржымо» (2 серия-вы катаа) 17.00, 20.15 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сомурга» 9.00, 10.40, 12.40, 14.40, «Чүге дизе олар боттарынга ыяктарны 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЛГЫ КИНОТЕАТРГА: «Арбат биле Бубличиас кудумчуларының белдириндее» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-21, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи ажылырал киллизиниң 37-13, культурга киллизиниң 23-54, кодза ажылчы аттыг киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет гургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1220.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүзелиниң Ном үнүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчуу бажың 24-69, 85—00859)

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңнар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болғаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 150 (9225) | Четверг, 1973 чылдың июнь 28 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кез.

Л. И. Брежневтиң Ж. Помпиду-биле беседазы

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). Июнь 26-да Париж чоогунда Рамбуйе ордузунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Франция Республиканың Президентиниң Ж. Помпиду-биле беседазы болган.

Совет-француз политиктиг консультацияларның хемчээлинге Л. И. Брежнев биле Ж. Помпиду совет-француз харылзаларының улам хөгжүдериниң айтырыгларының, а олышкан ийи таланың сонуургап турары, делегейниң чамдык айтырыгларының талазы-биле санал-бодал солушкан.

• • •

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). Июнь 27-де Париж чоогунда Рамбуйе ордузунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Франция Республиканың Президентиниң Ж. Помпиду-биле боттуг тодаргай байдалга болган беседалары доозулган.

Дугуруштунган кады кыскан дыңнадыгны парлаар.

Беседаларның түңнел кежээнде ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң даштыкы сайыт министри И. С. Патоличев, хамаатыг ужар чүүл министри В. П. Бутаев, ССРЭ-ниң Францияда элчизи С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары А. М. Александров, А. И. Блатов, Г. Э. Цуканов;

Француз талазын: даштыкы херектер министри М. Жобер, экономика болгаш сан министри В. Жискар Д'эстэн, транспорт министри И. Гена, республиканың Президентиниң канцелярының чиңгине секретары Э. Балладюр, ДХМ-ниң чиңгине секретары Ж. де Курсель болгаш албанның эскерээ кижилери киришкен.

Л. И. БРЕЖНЕВ РАМБУЙЕ ХООРАЙНЫҢ ДАРГАЗЫН ХҮЛЭЭП АЛГАН

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). Июнь 27-де Рамбуйе ордузунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Франциянның Национал хуралының депутады, Рамбуйе хооранның даргазы дээрги Ж. Том-Патенотрну хүлээп алган. Ж. Том-Патенотр совет болгаш француз улустарының найыралының херечи демдээ кылдыр Рамбуйе хооранның хүндүлүг медалын Л. И. Брежневке тывыскан. Л. И. Брежнев Рамбуйе хооранның хүндүлүг валчыларының дептерине демдеглел бижээн.

Л. И. Брежнев Ж. Том-Патенотрга «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң 50 чылы» деп тураскаал медалды база тывыскан. Л. И. Брежнев ону хүндүлеп, Рамбуйе хооранның хүндүлүг медалын тывысканы дээш хооранның муниципалдыг чөвүлелинге өөруп четтиргенин илереткенин дамчыдарын дыңнаан.

Л. И. Брежневке алдар болдурган шайлалга

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). Франция Республиканың Президентиниң Ж. Помпиду июнь 28-да Рамбуйе ордузунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң алдары дээш шайлалга тургускан, анда совет талаадан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, даштыкы садыг министри И. С. Патоличев, хамаатыг ужар чүүл министри Б. П. Бутаев, ССРЭ-ниң Францияда элчизи С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары Г. Э. Цуканов, А. М. Александров, А. И. Блатов, СЭТА-ның Чиңгине директору Л. М. Замятин;

Француз талаадан Премьер-Министр П. Мессмер, даштыкы херектер министри М. Жобер, культура херектериниң талазы-биле министр М. Дрюон, үлегчүр болган эртем хөгжүдээниң министри Ж. Шарбоннель, экономика болгаш сан министрлериң чыынына күрүве секретары Ж. Ф. Лека, республиканың президент канцелярының чиңгине секретары Э. Балладюр, Францияның ДХМ-ниң Чиңгине секретары Ж. де Курсель, Францияның ССРЭ-де элчизи Ж. Вимон олар олурушкан.

Шайлалга эң-найыралдың, хүндүткелдиң байдалынга эрткен.

Шайлалгага Ж. Помпиду биле Л. И. Брежнев чүве чугаалажыңнар.

Ж. ПОМПИДУНУҢ ЧУГААЗЫ

Дээрги Чиңгине секретарь!

Бистер Силерниң Парижке аян-чоруулар дугайын сеткил ханылышкын-биле болгаш эдепсинниишкин чокка уткуп-хүзээн ап, дыңнаан бис. Чүге сеткил ханылышкын-биле дээрге, хамыктың мурнунда мен Силерниң бодуңар-биле ужуражырынга болгаш бистиң чазактарывыс аразынга түргүстунган деп идеген туррыкы харылзаларны улам ханыладырынга кажан-кегледе өөрүүр кижи мен. Чүге эдепсинниишкин чогул дээрге, Силер Франция-биле кады ажылдажылганы бисте-рниң санап турарывыс шыпкан, шак-ла ыңдыг ужурдузалыг деп көрүп турар силер, ынчангаш чогум-на бо чеде оны чүге Европаның эвес, харын-даа делегейниң-даа хөй-ниитизиниң мурнунга көргүзүп, бадыткаары кайы-бир удаадан артык эки боол база чадавас.

Мырыңай чаа эгелээн беседалар мөңге мүзеп турган чүүдеримге долузу-биле дүжүүп турар-дыр, ынчангаш бо ужуражышкынывыс бистиң ийи улустарывыска, Европага болгаш шинти делегейге тайбың херээнге-даа таарымчалыг үре-түңнелдиг болур деп база катаа демдеглеп болур бис.

Мен чогум-на ооң ужурундан дээрги Леонид Брежневтиң алдары дээш, Совет Эвилелиниң алдары дээш, совет улустуң аас-кежии дээш, Франция биле Совет Эвилелиниң аразынга найыралдаш дашканы көдүрериң сүмелеп тур мен!

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫ

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг дээргилер!

Эштер!

Дээрги Президент, Силерниң чуртуңарга кээр чалаа-га дээш, эң-найыралдыг бажыр чедиргениңер база Совет Эвилелиниң болгаш бистиң харылзаларывыс дугайында, — деп, Силерге өөрүп четтиреринчөшпээрел көрүүр.

Бистерниң Силерниң-биле база катаа ужуражыр турарывысла өөрүп тур бис. Ол бо чылдың эгезинде Заславльга ужурашканывыс үезинде бистиң ужуражышкынывыска чугаалажышкыннарны үргүлүүлээр арганы бээр. Бедик деңнеелге харылзаалар болгаш консультациялар — Совет Эвилели-биле Франциянның аразынга амгы үениң харылзааларынга чаңчыкан болуушкун-дур, ынчангаш олар бистиң чуртар аразынга кайы-кайызын билиргиниң болгаш кады ажылдажылганың херээнге чаа-чаа түүлдерни берип-даа турар

Бо ужуражышкынывыс бүгү делегейде байдалдың чогумчалыг боол турарының үезинде эртип турар-дыр.

Адгы-адгы янтикел тургузуглуг хөй-хөй күрүнелер аразында харылзаалар тургустунуп эгелээн. Делегей мурнунда турул турар эң улуг, эң чугула айтырыгларны шилитпирлээр аргаларны идепкейлиг-биле дилеп тып турар. Ол Европага хамаарыштыр. Ол чер бөмбүрзөниң өске-даа районнарынга база хамааржып турар. Эң ыңгыы айтырыгларның бирээзин шилитпирлээр — Вьетнамда дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катаа тургузар дугайында дугуржулганы тарар арганы болган. Чоокку Чөөн үезинде байдалды чогумчалыг таарыштыр шилитпирлээриниң эртежок чүүдезинге медерел биллирип улам калбарган.

Бо бүгү болуушкунпарга нинти үнелелди боор дээр болаза, делегей харылзаалары ам боцунуң хөгжүдезиниң чаа үе-чадазынче кирип турар деп чугаалап болур-дур. Бир эвес мырыңай чоокта чаа делегей байдалының нинти болуушкуннарынга кол түүлдер «соок дайынның» идеологиязы болган политиказы» боол турда, ам үвенип байдалы, оон өскерилгеп-дир. «Соок дайынның» хөрээлээшкинин соксадыры кандыг-даа берге болаза, ону кандыг-ла бир эртип турар үүлү кылдыр көөрүүн бүгү барымдаалары бар-дыр. Кижи төрелгетенин амыдыралында од айыылдыг үе-чаданың чедирген ужуктарын уздуктаары деп эвээш эвес чүүдер база кылдынган. Делегейниң частыышкынныг байдалы узуткаттынган. Айыылдыг дүшкүүрлүг чорук-тун кызыгаарын ажа баспп, эрткен бис. Чөөн болган барын-даа чүктүң күрүнелериниң аразынга тайбыңның база кайы-кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылганың харылзаалары дээш дорт ажылдан киришпп, кижи төрелгетенин идролуг дайынның кыжанындан хостаарының хөрээ дээш хеделир боттуг аргалар көстүп келгендир. Бистиң Каттыышкан Штаттарга мырыңай чаа доозулган аян-чоруулуг-туң чаа үе-чадазынче кирип турар деп чугаалап болур-дур. Бир эвес мырыңай чоокта чаа делегей байдалының нинти болуушкуннарынга кол түүлдер «соок дайынның» идеологиязы болган политиказы» боол турарының үезинде эртип турар-дыр.

Адгы-адгы янтикел тургузуглуг хөй-хөй күрүнелер аразында харылзаалар тургустунуп эгелээн. Делегей мурнунда турул турар эң улуг, эң чугула айтырыгларны шилитпирлээр аргаларны идепкейлиг-биле дилеп тып турар. Ол Европага хамаарыштыр. Ол чер бөмбүрзөниң өске-даа районнарынга база хамааржып турар. Эң ыңгыы айтырыгларның бирээзин шилитпирлээр — Вьетнамда дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катаа тургузар дугайында дугуржулганы тарар арганы болган. Чоокку Чөөн үезинде байдалды чогумчалыг таарыштыр шилитпирлээриниң эртежок чүүдезинге медерел биллирип улам калбарган.

Бо бүгү болуушкунпарга нинти үнелелди боор дээр болаза, делегей харылзаалары ам боцунуң хөгжүдезини

Малчыннар Наадымынга уткуштур

КЫРГЫЛДА ОРГАНИЗАСТЫГ

Хой кыргылдазының эгезинде СЭКП-нин XXII съездиин аттыг совхозтуң кыргылда пунктузунга турган четпестерни чайладырывче организастыг хемчеглерни совхозтуң дирекциязы, партия комитеди, кодээ Совет алган. Хой кыргылдазында күш-ажылдың организациязы экижээн, коскү агитациянып хевирлери кыргыкчыларны күш-ажылчы демиселче сорук киргеп. Хой-ниитиниң чеменилгезин эки организастаан. Агитхуудустуң Ольга Сатка удуртқан радиоллегиязы кыргылда чорудулгазың доктаамал чырыдып турар.

Кодиннерден дүгү үлээн хойларны кыргырып доосхан. Аралап кыргымышкынга 1210 хой киргеп, оон 1900 ажыг кг дүк алдынган. Кыргыкчыларның чарыжынга Даш-оол Кара-оол, Валентина Сат, Седий-оол Сат болгаш өскелер-даа хүн бүрүде электриг хачы-биле 56 кг дүк кыргыр нормазын 120—130 хүү күүседип турар. Дүк кыргыр машинада ажылдап турар Седип-оол Ондар, Күүш-оол Сат, Роза Монгуш. Чысыннаа Чылбак-оол, дүк ылгакчызы Ай-Хоо Сат, хачылар бистери чидилер Кошкар-оол Сат, кыргылда агрегадының механиги Очур-оол Ховалыг «чымчак алдын» ажаан алгышкының шапкынчыдарынга шудургу ажылдап турар.

Чоокку эрткен хүнде ажылагыйның мурнакчы хойжузу О. Ооржак коданың кыргыдып киргеп.

— Шинтиниң 1973 чылда кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга кириштеп, төрүүр 100 хойга онаштыр 100 хураган, бир хойдан-на 2,7 кг дүк алырын хүлээгеп мен. Ам 100-тен 102 хурганы алдым. Хорлуну кыргылдаже киргеним бо. Часкы кыргылда-биле бир башка онаштыр 2 кг дүк алыр талазы-биле хүлээлгеп күүседип алтар ирги мен бе? — деп, хойжу чугаалаан, кыргыдып турар коданың эргип, кыргыкчыларның ажылдап турарын хайгаарай берди.

Үзүлтээнде, дүүш эртип чорда, оон хойларын кыргып доосхан. Пункт эргелекчизи Кок-оол Сат түүнел үндүрүп, санаашкын кылды. О. Ооржак коданың хоюнуң бир башкынга онаштыр 2309 грамм дүк алган.

— Идегеп турганым ёзугаар болган-дыр. Хураган дүгү-биле катай хүлээлгеп ажыр боорган башка, авзожнее— дээш. Омчаа Ооржак хойн кажаадан үндүргеш, аалындыва үглай калырып чорүүтү. Дараазында коданы келири билек пунктуна ажыл хайнышкының үргүлчүлей берди.

М. СЕВЕН.

ПЛАНЫН ҮРГҮЛЧҮ АЖЫР

Кара-Сал Даш-оол хой кыргылдазында шалыпчы ажылдап турар. Хүнде 56 килограмм дүктү хойдан кыргыыр тургаш, 70—75 кг чедирип турар.

Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездиин аттыг совхозтуң пунктузунда кыргыкчылар К. Даш-оол ышкаш мурнакчы кыргыкчыларның дениелинге чедер дээш аразында чарыштыг ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: Кара-сал Даш-оол ажыл үезинде.

А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ САНЫ ХӨЙ

Бистин районда республиканың малчыннар Наадымынга уткуштур ажыл улам хайнып, малкан алыр продуктуларны күргүнеге садарын шапкынчыдып турар. Чартык чылдың төнеринге чедир арткан хонуктарда бедик темпиниг болгаш организастыг ажылдавас болзувусса, күргүнеге эът дужаарының планы күүсеттинмес хире апарган. Ону барымдаалаан, инек 20-ден эгелеп эттги күргүнеге массалыг дужаарын органнзастаар дугайында ажыл-агыйларга айтышкынарны берген. Ажыы-биле чугаалаарга, «Барлык» совхозтуң сатказ 40 тонна эъдиндей ангыда, оске ажыл-агыйлардан чүү-даа кирбээн. Ынчалза-даа оларда бо арткан хонуктарда күргүне-биле бүрүн санажыптарының аргалары бар.

Хойнуң массалыг кыргылдазы районда өгелей берген. Ниитизи-биле 9.787 баш хойну кыргыдывыс. Күргүнеге 12 тонна 600 кг дүктү сатказ, ол ажыл үргүлчүлеп турар. Хой хойну «Барлык» совхозтуң ажылчыннары кыргаан. Ол ажыл-агыйдан 7 тонна ажыг дүк күргүнеже киргеп.

Бистин районда хой дүктээ кыргып, чаш малны-даа менди доруктурүп алыр талазы-биле мурнакчы кажилериниң саны өскен. Чижээ, «Шекпээр» совхозтан Чымба Кууларны, Александр Ооржакты, Монгуш Шыдыраанны, «Барлык» совхозтан Уургак Хомушкуну, Бичө-оол Сонинны адап болур. Оларның бо чылын 100 хойга онаштыр 100—105 баш хураганны кангалап алган, республика малчыннарының Наадымын төлептиг күш-ажылы-биле үтүн турарлар.

В. ХАҢГАЕВ,
Барыын-Хемчик райкүүсомунуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальныгы.

МАСТЕРЛЕР ЧАРЫЖЫ

Россия Федерациязының районнарынга болгаш ажыл-агыйларынга машина-биле инек саар мастерлер чарыжы доозулган. Эң эки малчыннар боттарының билиг-мергежилин ам Россия Федерациязының областарының, крайларының биле автономнуг республикаларының эртиргиз турар чарыжында көргүзүп турар.

Ол маргылдааның тиилекчилери машина-биле инек саар мастерлериниң Бүгү-россия конкурузунга ужуражыр. Ол конкурс Калуганың «Коммунизмче орук» колхозунга ишкэ 23-тен 29-на чедир болур деп, РСФСР-ниң Кодээ ажыл-агый министерстволунуң ажылдакчылары СЭТА-ның корреспондентизинге дыцнаткан.

ЧАРЫШТЫГ ХОЙЖУЛАР

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң болгаш райкүүсомунуң бажыңының чанында бааргы, кызыл тук салгын-сыргын ажы-биле хөлбеңнедир киискизи турар. Оон алаанда самбырада мынчаар бижээн:— «Найырал», «Улуг-Хем» совхозтарның хойжулары Седен Моңгуш, Кунгаажап Шыырапай оларга тураскаадып, Күш-ажылчы аддарның бо түгүн көдүргеп».

Ол хүн районнуң хөрөөженнер конференциязы эгелээр деп турган. Төлээлериниң аразындан «Улуг-Хем» совхозтуң мурнакчы хойжузу Кунгаажап Шыырапайның надайы— Барыннаа Тоглайпанга ужураашкан, аман-инээн сонуургай бердим.

— Малчыннарның Бүгүэвилел чарыжын түңнээринің хуусазы чоокчулап орар, Наадым баба-да болур болгай. Бис бо чылын алган социалистиг үлөлгеевисти багай эвес күүседип тур бис. Чүге хойга онаштыр 105 хураган алыр үлөлгевиске эе болуп, июнь айның 10-да 113 хураганы алган болдувус— деп, Барыннаа чугаалады.

— Социалистиг чарышка кымны киһигырган силер, Барыннаа Тюлюшовна?— деп айтыскывыс.

— Бо чылын ийи хойжуну чарышка киһигырган бис. Бирээзи бистиң совхозтуң үш дугаар хойжу бригадазының хойжузу Ховалыг Симчит-оол, а өскези «Найыралда», районнуң Күш-ажылчы аддар тугунда адын киргеп Седен Моңгуш. Бирги квартадың түңнелинде оон-биле бис деп болуп, кайывыс-даа түске онаштыр түс тос хураган алган бис. Июнь айның башгайгы санаашкынында бис ажышкап-дыр бис — деп, Барыннаа Тюлюшовна харылады.

— Чарышка хыйгырары ажылдың түгүн эгеен болгай. Ону түңнеп, арга-дүржулгаан солчуру чугула. Бо талазы-биле түүнү киһган силер?—деп, база-да сонуургадым.

— Ол ооруут шын. Кожавыста Ховалыг Симчит-оол биле доктаамал харылажыш, аддарывыска барып, чарыжывыс түңнеп турар бис. «Найырал» совхозта Седен Моңгуш-биле чарыжывыстың түңнелин бир дугаар көрүүдүвүс. Оон соон Кунгаажап апрельдиң эгеминде оон аалынга барын чораан. Ол түгле аалдап чораан эвес, кайы-кайызы арга-дүржулгазын солчуп, чаа ажыктыг түүлдерни ажыглаарын арааныда дугурушканнар. Ол чорук бистиң ажылывыска дузалыг болган.

Кунгаажап Шыырапайның чайлаанга Седен Моңгуш республиканың малчыннар Наадымынып бүдүүзинде келгеш, чарижын түңнеп, арга-дүржулгазын солчур. Оларанда чайгы үеде малды кангаар семиртириниң талазы-биле солуп чугаанны кылыр.

Сес чыл улаштыр хой малдан келген К. Шыырапайның ажылының түңнелдерин бедик болуп, чонунга мактадып турар. Оон үре-түңнелдиг ажылын бедик-биле үнелээш, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуну Кунгаажап Шыырапайга республиканың алдарлыг малчыны деп хүндүлүг атты тывыскан. А Барыннаа Тюлюшовна Тоглайпанны чаңгыс чер чуруттуглары район Советиниң депутадынга сонгаан.

Барыннаа ылаңгыя чаш хураганнар остүрер талазы-биле улуг мергежилдиг. Бо чылын оон удуртулгазы-биле 372 хураганны сакманщиктер дорукторган.

Республиканың малчыннар Наадымынга бо мурнакчы хойжу өг-бүле төлептиг ужуражыр, аңаа киржир эрге дээш демиселиин турар.

Кунгаажап Шыырапайович биле Барыннаа Тюлюшовна хой кыргылдазынга боттары киржир, бир хойдан 2 кг 800 грамм дүк кыргып алыр дээш хүлээлгезин ажыр күүседир дээш, хараган бажынга ылдыртынып калган дүктү бичии-даа арттырбайн чыып ап келгеп. Малын эки семиртир, кыштаг-хораазының аар-саар септелгеени кылыр болгаш мал чеми белетиээр ажылга киржип, боттарының күжүбиле бо чылын он тоннадан эвээш эвес сигенни белетиээрин хүлээлгеш, олар эрес-шудургу ажылдап турарлар.

К. ХЕРТЕК.

АЖЫЛДЫ ШАПКЫНЧЫДАР

Тес-Хем районнуң ажыл-агыйларының хойжулары Наадымга күш-ажылчы чеминикиннерлиг үжураҗыр дээш кызымак ажылдап турар. Оларның күш-ажылчы көргүзүглерин дүк кыргылдазының түңнелдериндеп көрүп болур. Кыштың хүр ашкан, деңгелкүүтүт хой хой дүктү бээр болгай.

«Ак-Эриг» колхозта кыргылда массалыг чорүп, оске ажыл-агыйларны мурнай берген. Ында 8 мун баш шээр малды кыргаан. Күргүнеге 10 тонна ажыг дүктү дужаагаан. Оон соонда «Тес-Хем» совхоз чорүп орар. Совхозтуң ажылчыннары күргүнеге 6 тонна дүктү сатказ. «Чодураа» колхозтуң көргүзүглерин мынчыг: ажыл-агый 1745 баш хойну кыргаан, оон алдынган 3325 кг дүктү дужаагаан.

Бистин районда дүк дужаалдазы-биле чергелештир күргүнеге эът садарының чартык чыл планын күүседиптер. «Ак-Эриг» колхоз 50 тонна эътти күргүнеге садар планныг. Июнь 22-ге чедир ол ажыл-агыйдан грамм-даа эът дужаатынмаан. Ону арткан хонуктарда «Чодураа» колхоз семиртилгеде турар 20 хаванны, 25 чылгы малды чоокку үүннерде дужаар. Ынчангаш ол ажыл-агый чартык чыл планын күүседиптер. «Ак-Эриг» колхоз 50 тонна эътти күргүнеге садар планныг. Июнь 22-ге чедир ол ажыл-агыйдан грамм-даа эът дужаатынмаан. Ону арткан хонуктарда боттандырарга, семиртилгеде турар малды дүрген садып, хожуласкынган үштунар соруга-биле организастыг ажылдаары негеттинип турар.

А. ДОРЖИЕВ,
райкүүсомунуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги.

Специалистиң индири

ТЕХНИКА АЖЫГЛАЛЫНЫҢ УЧЁДУН ЭКИЖИДЕР

Эрткен 1972 чыл болза, колдозтарга болгаш совхозтарга машина-трактор парыгны ажыглаар талазы-биле трактор ажылдарын хемчээринин чаа единицаларывче — чижек эталон гектарже база эталон трактороже шилчээнинин чыны болган. Ол единицаларны кирген чорук машина-трактор парыгының ажылынын коргузуглериниге салдарыг болган. Оон чылдаганы, бирээде, ажылдарның чамдык хевирлериниг шилчидилге коэффициентилериниң чогунда, ийиде, ону ажыл-агыйларда шын эвес кылып, үнүе. чамдыкы тавар-ылгалларда эрги коэффициентилерни ажыглап турарынга-дыр. Ол бүгү чүүлдер түүлүг-түүлүг маркалар-даа, ол ышкаш чижек шилчидилгелер-даа талазы-биле тракторларның кылган ажылын шын эвес коргузеринге чедирген.

Бир эвес колхозтарга болган совхозтарга трактороиун кылган ажылдарының отчёт-учёдун шын кылып турган чүве болза, бо чүүлдү биживейн барып болур турган иймек. Машина-биле кылган ажылдын учёдун шын кылыр чорук техниканын ажыглалын эжижидериниге улуг рольдуг болган төлээде, учётта бар четпестерни тодаргай сайгарып көрген, оларны чайладырының өртектарын айтыры чугула. Маңаа чамдык тодаргай чижектерден киирип корейн.

Бир эвес «Барлык», «Сүт-Хөл», «Күш-ажылның хостуу», «Элегес» болгаш «Бүрүнгаар» совхозтарның чыл отчётунда бижиттинген саннарга бүзүрээр чүве болза, ол ажыл-агыйларда трактор парыгын ажыглаар турары аажок эки. Чыл тургузунда чаңгыс трактор өртүмээ-биле 260—300 болгаш оон-даа хөй хүнде ажылдаан болуп турар. А «Сүт-Хөл» совхозка чаңгыс трактор чылдыг өртүмээ-биле мырынай 359 хүн ажылдаан болган. Бо тавар ылгалда тракторнуң нарын техажаалдазын, оон септелгезин кылырынга, трактористерниң шилээлээринге чүгле 7 хүн чарыгластынган ышкажыл. Ол ажыл-агыйга ДТ-75 тракторларның коргузуу мырынай элдептиг. Оларның түе бүрүзү чылда өртүмээ-биле 379 хүн ажылдаан, ол дээрге календарьлыг үеден 13 хүн хөй-дүр. Бо саннарга черле канчап бүзүрээрил? Херек кырында турбас ужурлуг чүүл-дүр.

«Барлык» совхозка чылда өртүмээ-биле 71 трактор турган, а чылда өртүмээ-биле тракторист 73 болган. Оон эелчеглиниин коэффициентизи херек кырында 1,03 болур ужурлуг, а ол ажыл-агыйның чыл отчётундан алырга, эелчеглиниин коэффициентизи 1,56 болуп турар. Тодаргайлаарга, бүгү тракторларның кезиниден хөйү доктаамал ийи эелчег-биле ажылдап турган ышкажыл.

Бо ышкаш чижектерни хөйну киирип болур. Багай тургускан учёт болгаш отчёттарга частырыглар колхозтарның база совхозтарның ажыл-агыйжы ажыл-чорудулгазын шын, ылаптыг кылыр анализтээринин, четпестерни чогуур үезинде илередип, чайладырының, бүүдүүлгенин үре-түңнелдиин бедидериниң курлавырларын дилеп тывар-ының болдунар аргазын бербейн турар. Учёттуң улуг ужур-дүзалыын үнелевишаан, В. И. Ленин «социализм—ол дээрге хамыктын мурнунда учёт-тур. Ол — Совет эргечагырганың үезинде күүнүн эрээ эвес, а күрүненин эң чугула херээ-дир» деп чугаалаан. Ынчангаш учёттуң болур-чогуурун-биле кылыры база отчёт документилерин шын тургузары —колхозтарның болгаш совхозтарның үнекай эртемниглериниң эң чугула сорулгаларының бирээзи.

Учёт дугайында айтырыг моон мурнунда-ла тургустунуп турган. Ынчалзажок ажыл-агыйларның чыл отчёттарында частырыглар чыл бүрүзүндө-ле улашпышаан. Моон соңгаар ол частырыглар-ны болдурбазы эргежок чугула. Соннарны анаа-ла дээп бодап салып алыр черүетер-биле улаштыышаан. Колхозтарга болгаш совхозтарга учёттуң отчёттуң организастаарын эжижилерин-ге чугула чүүл болза, бедик мергежилдиг кадрларны шилип алыры болур. Ындыг кадрлар айтырыы бистин республикада ам-даа шинтпирлеттинмээн, ортумак болгаш ылангыя дээди эртемниг бухгалтерлер чедишпейн турар. Ынчангаш учёттуң шын кылыры хамаарып турар бүгү ажылдакчыларның өөредилгезин организастаар дугайында айтырыг чидин-биле тургустунуп келген. Бухгалтерлерниң база учётчиктерниң мергежилин бедидер кыска хуусаалыг курстарны Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумунга организастаар болза чогуур.

Оон аңгыда ол ажылдакчыларның өөредилгезин республика солуннарынга консультациялар болгаш бесеадалар парлаарының, радиога база телевидениеге хамчыдарының аргазы-биле база-да боттандырып болур.

Чыл отчёттарынга чазыгларны шуут болдурбас азы оларны ивээжедир төлээде, чыл бүрүде отчёттарны кылып тургузар мурнунда, аңаа шуут хамаарылгалыг бүгү бухгалтерлерниң республика семинарын өртүрип турар болза чогуур. Колхозтуң азы совхозтуң отчётунун форма бүрүзүн долдурар талазы-биле саавырны ындыг семинарга ылаптыг өөренген турар ужурлуг.

1973 чылдың чыл отчёдун кылып тургузарынга чедир ук ам-даа хөй, ынчалзажок аңаа амдан өгелеп бедеткенин эргежок чугула. Чаа өөредилге чылы-биле кады ажылдап эгелээр ужурлуг курстарны организастап болурунун дугайын Кодээ ажыл-агый министерстволунуң болгаш совхозтарның бүдүүлге каттыжышкынының ажылдакчылары ам-на бодап көөрү база өске-даа организастыг айтырыгларны шинтпирлээри күзенчиг.

Ю. ПОЛУЛЯХ,
Тываның Кодээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының экономика кылдызының эргелекчизи.

БО—ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

(Облпрофчөвүлелдиң IV пленуму)

КҮШ-АЖЫЛ кампалалың, бүдүүлгелерде база организацияларда ажыл-ишчилериниң күш-ажылының байдалын улам экижидерин, оларга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузарын бистиң партиявыс эң чугула үндезин сорулгаларның бирээзин кылдыр салып келген. Ниитилел бүдүүлгезиниң ажыктыын база күш-ажылдың бүдүүлчүүүн бедидери од айтырыглар-биле шуут тудуш хөлбаалыг. Ынчангаш республиканың партия, совет болгаш профэвилел, ажыл-агый органнары бо эң чугула айтырыгларга хөлбаттыр бүгү талалыг хемчеглерни ап турар.

Профэвилелдериниң область чөвүлелиниң IV пленумунга чогум-на ол дугайында принципиалдыг, партийжи чугаалар болган. Тыва АССР-ниң бүдүүлгелериниде болгаш организациялармында күш-ажыл кампалалының байдалы болгаш ажылчыннарның база албан-хаанчыларның күш ажылының байдалын улам экижидер дугайында пленумга илеткел кылган облпрофчөвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу болгаш санал берген эштер бо талазы-биле ажыл херекти тодаргай ,анализтээнер.

Маңаа бо талазы-биле чамдык чижектерни көргүзүп болур. Бүдүүлге культуразының талазы-биле 1966 чылдан бээр республикага хой-ниитиниң корудевин доктаамал чорудуп келген, ол үенин дургузунда күш-ажылдың байдалын экижидерииче үгланган 9 мун ажыг санаалдар киргеп, хөй күш үнер берге ажыддарны автоматчыдыр база механизастаар, цехтерге вентиляция установкаларын тургузар талазы-биле эвээш эвес хемчеглерни боттандырган.

Ол-ла көрүлдениң үезинде ажыл-ишчилериниң амыдыралчуртталга, санитар хандырылгазының талазы-биле байдалын экижиткен. Бүдүүлгелерге чүнар черлерни, столоваяларны, буфеттерни, ажылдаар түскей хөп чүүр, сеңгээр черлерни, эмнелге пунктуларын, херөөженнериниң гигиена өрөөлдерин тургускулаан.

Күш-ажылдың байдалын экижидер, ажылчыннарның бүдүүлгечи амыдыралын чаагайжыдар, участоктарга база цехтерге күш-ажылдың бедик культуразын болгаш быжыг сагыпга-чурумну тургузар, техниканы озал-ондак чоокка ажыглаар талазы-биле чамдык коллективтериниң үлегерчижээн пленумга демдеглээн. Ылаңгыя «Тыва даг-дүгү» комбинатты (директору В. А. Ухов), профэвилелиниң каттышкан комитедин (даргазы Х. Ч. Сарыглар) чижекке киргеп. Мында партия профэвилел организациялары, күш-ажыл кампалалының комиссиязы улуг ажылды чорудуп турар. Көрүлде үезинде киргеп 1120 саналды бүдүүлгеге шинээткен, оларны боттандырарына 500 мун хире рубльди чарыгдаан. Бүдүүлгеге чаа технологияны шинээткенин-биле бо коллективте хол-биле кылыр ажылдар дыка ыңырылган.

Бо дег таарымчалыг байдалдар Кызылдың автосептелге заводунда, Республиканың радиотелевидение дамчыдар станциязында, Каа-Хемнин хөмүр-даш разрезинде болгаш өске-даа коллективтерде тургустунган.

БҮДҮҮЛГЕ культураалының хей-ниити көрүлдезинин орунга, эртжен чыдган бээр «Бүдүүлге талазы-биле бедик культуралыг бүдүүлге дээш» деп чарыштыг организастаарын практикалап эгелээн. Ол болза күш-ажылды коммунистиг ёзугаар-биле кээрү дээш чарыштың база коммунистиг күш-ажыл коллективиниң бедик ады дээш шимчээшкинниң кол чугула кезээ болур.

Бүдүүлгеге озал-ондак болдурбас дээш демиселге «Аварня база озал-ондак чоокка ажылдаар болгаш техниканы айыыл чок ажыглаарының бүгү хүүмнерин шинээш сагымыз» деп, Москваның тудугжузу Алексей Басовтуң бригадазының эгелээшкинин улуг ужур-дузалыг. Басовтуң ол бригадазының ажылчыннары Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумунга организастаар болза чогуур.

Оон аңгыда ол ажылдакчыларның өөредилгезин республика солуннарынга консультациялар болгаш бесеадалар парлаарының, радиога база телевидениеге хамчыдарының аргазы-биле база-да боттандырып болур.

Чыл отчёттарынга чазыгларны шуут болдурбас азы оларны ивээжедир төлээде, чыл бүрүде отчёттарны кылып тургузар мурнунда, аңаа шуут хамаарылгалыг бүгү бухгалтерлерниң республика семинарын өртүрип турар болза чогуур. Колхозтуң азы совхозтуң отчётунун форма бүрүзүн долдурар талазы-биле саавырны ындыг семинарга ылаптыг өөренген турар ужурлуг.

1973 чылдың чыл отчёдун кылып тургузарынга чедир ук ам-даа хөй, ынчалзажок аңаа амдан өгелеп бедеткенин эргежок чугула. Чаа өөредилге чылы-биле кады ажылдап эгелээр ужурлуг курстарны организастап болурунун дугайын Кодээ ажыл-агый министерстволунуң болгаш совхозтарның бүдүүлге каттыжышкынының ажылдакчылары ам-на бодап көөрү база өске-даа организастыг айтырыгларны шинтпирлээри күзенчиг.

Ю. ПОЛУЛЯХ,
Тываның Кодээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының экономика кылдызының эргелекчизи.

УКРАИН КОМБАЙНЕРЛЕРНИ ДЕТКИП ТУР БИС

ПАВЕЛ ПЕЧЕНКИННИҢ БРИГАДАЗЫ

Украин комбайнерляриниң тараазы шалыпкын, чидириг чокка ажаап алыр дугайында эгэлээшкинин Алтайның механизаторлары калбаа-биле деткип турар.

Егорьев районнуң Фрунзе аттыг колхозунда алдарлыг тараажы Павел Печенкинниң бригадазы украин комбайнерлерниң кыйгырыын чугаалажып көргеш, техника септелгэнин тараа ажаап алыышкынынга ийи чартык неделя чедир уеде двозарын шиитпирлээн. Механизаторлар тараны бөлүктээр арга-биле ажаап алыр. Комбайнер санында солунчу база бар.

Бригаданың механизаторлары боттарының күүш-биле машиналарның техниктиг ажаалдазын кылыр черни тургузуп алганнар. Ам ында бир эдикчи-мастер ажылдап турар. Шөлче үнер мурнундала машина бүрүзүн ыяк хынап, таарыштырылганы кылыр. П. Печенкинниң бригадазы — Бүгү-эвилел чарыжының эгелекчизи. Ол кедэз механизаторларны намалгайлыг болуруиче кыйгырган. Олар боттарының баштайгы хүлээлгезин — беш чыл дургузунда 32,5 муң рубльди намнап алыр сорулгазын бо чылын-на күүседир деп шиитпирлээннер.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) Социалистиг Күшажылдың Маадыры колхоз даргазы А. Семиколенов, П. Печенкин болгаш кол агроном А. Нечунаев олар.

В. САДЧИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Организастыг чарыш дээш

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң механизаторлары болгаш чөлаачылары боттарының хуралынга чыглып кээп, украин механизаторларының чагаазы-биле танышканнар. Ук чагааны кэдээ ажыл-ишчилер улуг сонуургал-биле дыңнап, боттарының бодалдарын, санал-онаңдарын соңчуп, орта он ажыг кижи сес ап, чүве чугаалаан.

Механизатор бүрүзү бодунга быжыглаан техниказын камгыг эдилеп, комбайнның, тракторунуң болгаш автомашиналарның септелгезин, дерилгезин эки шынарлыг кылып ап, шиитпирлиг үшкү чылдың дужүдүн чидириг чок, бедик темпилиг ажаап алыр ажыыга идепкейлиг киржирин хүлээнип турганнар. Украин тараажыларның чагаазынга сорук кирип, аңаа хей-аъды кодүрүлгеш, Тываның бүгү механизаторларынга майгыгыт үндүрген Бии-Хем районнуң тараажыларын деткип, ол ыйгырыгны чүүлдүгзүнүп көргеш, совхозтуң ажылшичилери бо чылын бир гадан ортумаа-биле 12 центнерден эвээш эвес дүмүттү ажаап алырын хүлээнгеннер. Амгы үеде совхозта курүктурулга аңдарылгазын 9050 га черде чоруткан. Совхозтуң механизаторлары украиннерниң чагаазы-биле болгаш бии-хемчилерниң кыйгырыы-биле танышкаш, ажаап алыышкынга киржир бүгү техниканың септелгезин июнь 18-те эгелей берген. Олар комбайннарны, тракторларны август 1-де септелгеден үндүрер, тараа совртүлгезинге киржир автомашиналарның кузовтарын тараа төгүлбес кылдыр кылыр деп дугурушканнар.

Хурал болуп турда, тос дугаар бригаданың бригадири Ооржак Чамырыпай мынча дээн:

— Тарааны ажаап алыры дээрге чугула болгаш улуг кампания болгай. Аңаа хей куш, техника негеттинер. Мооң мурнунда чылдарда совхозка-даа, бистиң бригадавыска-даа арай чедир септеттинээн комбайннарны, машиналарны ажаалдага ажыглай бээр таварылгалар тургулаан. Ону болдурбас дугайында бии-хемчилерниң кыйгырыында бижээни ынчуг солун-дур. Ону бистиң бригаданың оолдары бүрүнү-биле деткип турар. Ынчангаш бистер ам техника септелгезиниң шынарынче кол ынчээнгейни салып тургаш, кожавыс сес дугаар бригада-биле чарыжывыс уламчылаар бис. Социалистиг чарышты шын организастап, кижилерниң хей-аъдын кодүрүп, ажаап алышкын үезинде техниканың үрелиишкинин болдурбайын тургаш, дүмүттү чидириг чок ажаап алыр апаар.

Д. ДАРДАШ, совхозта партком секретары.

АЖААЛДАНЫ 20 ХОНУКТА

Таңды районнуң «Коммунизминиң херели» колхозтуң механизаторлары украин тараажыларның чагаазын болгаш Бии-Хем районнуң комбайнерлериниң кыйгырыын таныжып көргеш, үүлдүгзүнүп деткээн.

Таныжылга хуралының киржикчилери санал-оналын солчуп, чедер-четпестер дугайын чугаалажып, социалистиг чарыжын эдэ киргеннер. Оңгар-Ховуда № 2 хову-трактор бригадазының бригадири Багай-оол Оюн мынча дээн:

— Украин эштериниң чагаазын болгаш бии-хемчилерниң кыйгырыын бүрүнү-биле деткип тур мен. Мал темниниң белетиер ажылдары удавас эгелээр болгай. Ынчангаш кодээ ажыл-агый машиналарын бо хүннерде септеп доозкаш, тараа ажаалдазынга кирер техниканы август 1-деп эрттирбейн белетиеп, бүрүн дерип алыр ужурлуг бис. Септелгени кылырда шынарлыг болгаш бедик темпилиг чорутса эки. Мээң бригадамда эвээш эвес техника бар. Бригаданың кежигүннери боттарынга хамаарышкан машина-техниказын ыяк септеп алгаш, дүмүттү чидириг чокка ажаап алырынга идепкейлиг киржирлер.

Хуралдың киржикчилери Б. Оюнуң саналынга каттышканнар.

«Коммунизминиң херели» колхозтуң механизаторлары шиитпирлиг үшкү чылдың күскү дүмүдүн 20 хонук иштинде долузу-биле ажаап алырын хүлээнгеннер.

М. САЯЯ.

УЖУДУКЧУЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Бистиң авиабүдүрүлгевистиң түскай ажылдар күүседир салбыры соолгу чылдарда тараажыларга улуг дузаны чедирип келген. Чылдыңа колхозтар, совхозтар-биле мерээ чарып алгаш, часкы, чайгы хову ажылдарынга идепкейлиг киржип, тараа шөлдеринге чемнитчидилге теп, тараан тараа аразынга үвер бок үнүштерин хораннаар талазы-биле ажылдарны кылып турар. Ужар түүдүң дузаазы-биле агрохимиктиг ажылдар чылдың казбарып, чаа-чаа ажыл-агыйлар бистин-биле керээ чарып, авиаһыяны хову ажылдарынга ажыглап турар апарган.

Чижээлээрге, бо чылын Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» болгаш «Барлык» совхозтар тараа шөлдеринге самолёт-биле гербицидтер чаштырарын эң баштай ажыглап эгелээн. Баш удур демдеглеп каайн: «Шекпээр» совхозтуң дирекциязы оон шөлдеринде ажылдап турар самолёттуу бүдүрүмчелиг ажыглаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп, ажылды эки организастаан.

Бо хүннерде республиканың тараа шөлдеринде тускай деритиингеп 8 самолёт ажылдап турар. Хүнде бир самолёт 1000 гектар шөлге гербицидтерни чаштырып турар. Ажылдап эгелээнивистен бээр бир неделяда 50 муң гектар тараа шөлдеринге гербицидтерни чаштырдывыс.

Июньның 20-го чедир Бии-Хем районнуң «Коммунизминче орук», «Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтарының болгаш «Бурунгаар» совхозтуң, Бии-Хемниң «Саян» болгаш «Өөк» совхозтарының, Таңдының «Тиилелге» совхозунуң, Дуржулга станциязының, Улуг-Хемниң «УТКА 25 чылы» совхозунуң, Чөөн-Хемчиктиң Ленин аттыг колхозунуң шөлдеринде ажылды дооскан бис. Ам бистиң ужудукчуларывыс ол-ла районнарның өске ажыл-агыйларында ажылдап турар.

Ужар түүл-биле химиктиг болбаазырадылганы Бии-Хем районнуң совхозтары болгаш Дуржулга станциязы эки организастаан. Олар гербицид, суг, кывар-чаар түүддер дээш, өске-даа хереглеттинер түүлдерни саадал чок эккеп, ажылчыннар-биле хандырып турган. Оон ачыында аңаа ажылдап турган самолёттар аңаа турбаан. А Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары бо ажылга белен эвес болуп, ону багай организастап турар. Ленин аттыг колхозка ажылдап турган самолёт ийи хүн дургузунда аваа турган. Чылдагаавы — гербицид, суг эккелбээн, быжыглаан ажылчыннары арагалаап, чиде бээр тургулаан. Кызылда «Сельхозтехниканың» районнар аразында каттыжышкынының буруузу-биле Таңдының «Революцияның чалбыжы» колхозка самолёт база ийи хүн ажыл чок турган.

Кодээ ажыл-агыйда ажылдап турар самолёттарның экипаждары даазкан ажылдарын ой-шаанда, эки шынарлыг күүседирин хүлээнип алган, түткүдүүр ажылдап, ону хөрек кырында чедип ап турар. Оларга бирги эдлегде самолёт командирлери Д. Мехов, Г. Кокутенко болгаш А. Шашков оларның экипаждары хамаарышкыр. Олар бөгүнге чедир 10—12 муң гектар шөлдерни болбаазыраткан.

Ужар түүлдү кодээ ажыл-агыйга ажыглаары биле кодээ ажыл-агыйны механизастаары-биле сырый холбаалыг болгаш ол улам сайзырап турар. Эң ылаңгыя соолгу чылдарда тараа культуралары-ның үнүжүн болгаш бижарын дүргедедир талазы-биле ажылдар чоруттуруп турар. Ону бистиң республикага ажыглаар болза, ажыы улуг дээрэ билдингир. Ынчалаадаа бо чылын бистиң колхоз, совхозтарывыс аңаа белен эвес болган.

Бистиң ужудукчуларывыс республикага чаагай дүмүттү өстүрүп алырынга ынчаар дузалажып турар.

Г. ХАЛАНСКИЙ, улуг инженер.

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: шаажаң сава

Нефтичилер хоорайы —Бугульмада чартык шаажан түүлдериниэн кылыглар бүдүрериниң эң улуг заводунуң түүвү эгелээн. Оон баштайгы эдлээ келир чылын ажылдап эгелээр ужурлуг. Ол чылда-ла 20 миллион түүл-бүрү кылыгларны бүдүрүп үндүрер. Беш чылдың төнчүзүнге чедир заводтуң күүзү ийи катап улгадыр.

Беш чылдың төнчүзүнге чедир шаажан-шил сава кылыр үлетпүр чылдың-на 1100 миллион санныг янзы-бүрү аяк-саваны кылып үндүрүп шылаар апаар. Ол дээрге бистиң чүртке 1970 чылда кылынганындан ийи катап хөй-дур.

— Ажылдап турар будуруге черлерин чаартырының болгаш чаа-чаа черлерни тударының аргазы-биле шаажан-шил аяк-саваны бүдүрүп үндүрерин дыка көвүделиве — деп, ССРЭ-нин Чиик үлетпүр министерствозундан СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.— Амгы үеде ындыг продукцияны 41 завод кылып турар. 1976 чылдың эрезинге чедир оларның саны бежен хире чеде бээр.

Ниитинин чемненилге черлеринге ажыглаар үжурлуг аяк-сава эптиг болгаш каасчараш хевирлиг, таарымчалыг болдурунган ангыза, дыка быжыг болур ужурлуг. Чартык шаажан материалдарынан эдээн кылынадыр кылып каан сава аймаа чогум-на ынаныр шынарлырлыг болуру биллингир. Бүгүлмээда чаа завод чартык шаажан материалдарынан аяк-сава кылыр талазы-биле эң баштайгы будурулге чери болур.

(СЭТА-ның корр.).

КАЗАНЬ.

УКРАИНА: дадарыышкындан камгалаар

Демир кезектиң дадарбазын дээш чаап каан карты баш дүгүнден бичии-ле кылын. Ол хире чуга-даа болза, демир дыка быжыг боор, белен эдевес, дадарбас шынарлыг.

Оны канчаар кылырыл? Украинаның Эртемнер академиязының физика-механиктиг институдунга демир кезектерни кандыг-даа химиктиг будумелдер хереглевейн — демирнин болуунун иштики тургузуун болгаш физика-химиктиг шынарын өскертип тургаш, дадарыышкындан камгалаар, быжыг кылыптарының дугайын СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаапаннар.

Эртемденнер демир кезектерни дадарыышкындан камгалаар, оларның шынарын акижилип, быжыг болдурар талазы-биле эдээн каш чаа аргаларны сүмелеп турар. Ону чедип алырының кол-ла аргазы чүл дээрге, каяны одура шавар, кезер, чондурар херекселдерниң геометрлиг хевирлерин болгаш аргаларын таарыштырары боон турар. Ындыг авга-биле белеткеп каан кезектиң кырыга миллиметрнин 20-деп 40 муң чедир кезээ ышкаш чуга картты кылып ап болур. Ону хоюглап, быжыглаарының аргазы-биле ийи катап кылынадып ап база болур. Ол ышкаш ультра-үнүг чалгыгның дузазы-биле ындыг картты миллиметрнин 12 чүсчүк кезээ чедир чугаладыр чаап ап база болур. Ол арга демирниң кыртында картынын физика-химиктиг шынарын үлам экижидер деп эртемден чугаалаан.

(СЭТА-ның корр.).

ЛЬВОВ.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЦИЛИЦТЕ (Магдебург область) калий бүдүрер чаа комбинаттың баштайгы эдлегчилери ажыглаалга киргеп. Комбинат телевидеттинген күүдээ-биле ажылдаарын чедип алырга, ГДР-ниң калий бүдүрер эң улуг бүдүрүлге чери болу бээр. Ону тудуп тургузарынга ССРЭ-деп, Польшадан, ЧССР-деп барган тускай артемнитлер киржип турар.

• • •

Кодээ ажыл-агыйның ужар түүлү Болгарияда ажыглал черлериниң 70 хирэ хуузун болбаавыредып ажылдап турар. Кодээ ажыл-агыйның хереглелдеринге самолёттар ажыглаар талазы-биле Европага ССРЭ-ниң соонда ийиги черни ол республика эдлеп турар.

• • •

Чехословакияда чоннуң «Жигулиге» хереглели чылдың-на улам улгадып турар. 1971 чылда ЧССР-ге 10 муң мындыг машина баргап. Бо чылдың планында ССРЭ-деп акы-дүнма ол чүртке мындыг маркалыг 32 муң автомобильди чорудуп бээр деп айыткан.

• • •

ВДР-ниң ховуларында чайгы хову ажылдары түлүктеп турар. Часкы дүмүт ажаап алдынган соонда ховуларның шөлүн ардарып турар. Ричи кооперативтер күзүн тарыны олуртур ринин белеткеп өскүрүп турар.

• • •

Чехословакияда чоннуң «Жигулиге» хереглели чылдың-на улам улгадып турар. 1971 чылда ЧССР-ге 10 муң мындыг машина баргап. Бо чылдың планында ССРЭ-деп акы-дүнма ол чүртке мындыг маркалыг 32 муң автомобильди чорудуп бээр деп айыткан.

• • •

Кубага чазын чыгыр үжүжүн тарыш олуртурунуң планын хуусаа бетинде күүсеткен Тарыыр шөлдериниң 90 ажыг хуузунга чаагай дүмүттүг сорттарны тарыыр.

(СЭТА).

ТӨӨГҮЛҮГ· АЯН-ЧОРУК

Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааның даштыкы чурттарда канчаар үнелеп турары

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының АКШ-ка чорааның түңнелдерин делегейниң хөй-иннитиэн, хөй-хөй чурттарның чазактары, коомуң ажылдакчылары делегей байдалын чогунчалыг болдурар иннити ажыл-иштиң база бир чугула кезээ кылдыр үнелеп турар. Америк телевидениеге Л. И. Брежневтиң чугаазын, кады кылган совет-америк дыңнадыгны, чугаалажылгыларның үезинде ат салган дугуржулгаларны айландырган, олар Совет Эвилели биле АКШ-тың удуртукчуларының ужуражылгыларының кайгамчык улуг, шынап-ла төөгүлүг ужур-дузалыын демдеглеп турар.

Чүүл-бүрү чурттарның дээдэ албан черлериниң башкайгы үнелелери иээн турар. Л. И. Брежнев биле Р. Никсонның аразынга болган ужуражылгының түңнелдерин ГФР-ниң чазаа малавылап өөренип көрүп турар деп, барыннерниң күүзүне төлээлекчиэн парлалга конференциязынга медеглеп кылган. Ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулганы ол ужуражылгының эң чугула документизин деп санаан. ГФР-ниң чазаа аңаа баймр чедирип тур деп, ол төлээлекчи демдеглээн. Дүшкүүрлүг байдалды чавырыдырарының политиказынга ол ужуражылгының ужур-дузалыын үнелеп көөрүнче амдыгаалтанма оңаа кичээнгей салза чогуур деп чугаалап болур. ГФР-ниң чазаалың бодап турарын ёаугаар алырга, совет политика ур үе дургузунда барымдаалаттынар кедилиг болган экономика талазы-биле ур хуусаалыг кады ажылдажылга дүшкүүрлүг байдалды чавырыдырарының база бир аргазы боон турар деп үвеин Л. И. Брежнев биле Р. Никсонның ужуражылгының база катап бадыткаан деп, ол төлээлекчи демдеглээн.

Англияның чазаа ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулганы түүлдүг деп көрген доозанын Англияның даштыкы хереглер министерствозунуң төлээлекчиэн медеглээн.

Ядролуг дайынны болдурбас дугайында совет-америк дугуржулга «бүгү делегейге тайбыңны хандырарының херээнге улуг дешпилге боон турар» деп, Японияның премьер-министри К. Танака парламентке дыңнадып чугаалаан.

Л. И. Брежневтиң ажы-чорууның түңнелдерин делегейниң парлалгазы калбаа-биле чырыдып турар.

◆ **ВАШИНГТОН.** Дээдэ деңнелге болган ужуражылгының «совет-америк харылзаалардың 1972 чылда төлевилеттингеп орууна улам бурунгаарлаткан» деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. 1970 чылдарның эгезинде бүзүрежилгиг болуруи чедип алыр деп бодаары безин берге турган. Ам бүзүрежилге кестүп келген деп, солун айыткан.

◆ **БЕРЛИН.** Л. И. Брежневтиң АКШ-на чорааң ажы-чорууныг турасказаатаан материалдарны ГДР-ниң парлалгазы мындыг улуг эгелерлиг кылдыр парлаан: «Тайбың кожа-хелбээ догуннээшкинче оруукка чаа-чаа базыннар» («Берлинер цайтунг»), «ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзаалардың быжыг турушту болуру—бүгү-ниитиэн тайбыңның чугула фактору» («Трибюне»), «Делегейниң айыыл чок чоруунуң үндезиннери дыка быжыккан» («Дер Моргең»), «ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзаалардың үндезинин-биле ажыңдеринче түткүл салырын уламчылаан» («Юнге вельт»).

◆ **ПАРИЖ.** Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааң ажы-чорууның түңнелдерин «Юманите» солун дайын соолдундэги делегей төөгүзүнге эргилдиг үе-чада болган дээн. Солуннуң бодап турарын ёаугаар алырга, Л. И. Брежнев биле Р. Никсонның аразынга болган ужуражылгыларын ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларга чайгылыын чок ескерлиишкин болурунга чедирер түңнелдиг болган.

◆ **СОФИЯ.** «Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааң ажы-чорууу үүлге ССРЭ биле АКШ-тың улустарынга эвес, харын делегейниң бүгү улустарынга канчаар-даа аажок үүлүга болуушкун болган. Ону ынчалдыр үнелээриниң бүгү барымдаалары бистэ бар. Ол ажы-чоруктуң түңнелдерин делегей хөгжүдезинге кедилиг туруш болур ханы салдарлыг — деп, «Работническо дело» солун бижээн.

◆ **ВАРШАВА.** Дээдэ деңнелге болган совет-америк ужуражылгыларын «Трибуна люду» солун «бүгү ниижи төрелгетеннинг эрге-ажыктарын барымдаалаан туруштуг чугаалажылгыннар» деп үнелээн. Л. И. Брежневтиң ажы-чорууның үезинде чүүлүүлге болгаш үре-түңнелдиг ажыл-иш бүткен, оон түңнелдери кижи төрелгетеннинг быжыг тайбыңны чаалап алырынга дуза чедирер деп, солун демдеглээн.

◆ **ВЕНА.** «Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааны — оваа чүүлүүлге болуушкун деп бүзүредиг мен. Ол ажы-чорук — делегей байдалының ниижи түрарының хереглелээ, дүшкүүрлүг байдалды чавырыдырарынче оруккаа эң чүүлүүлге базымнарның бирээн. Делегейде ындыг хөгжүдезге байыр чедирбес чүүл-даа кайда боор. Тайбың дээш демисел чорудуп турар организацияның төлээлекчилери бистерге ол болуушкун оваа чүүлүүлге болгаш таарымчалыг түңнелдерлиг болган» — деп, делегейниң Вепада Тайбың институдунуң президентизи, сураглыг австрия эртемдээ, профессор Георг Фук СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн.

3-кү арын ✻ 1973 ч. июнь 28 ШЫ Н

ТУРЛАГГА ЧУГАА

Турлагже чоокшулап келгиевиске, машина шимээнинден хойгоон хой, ошку ыында ийи ог, чалагай кажаа чанында кижилерже углапты. Турлагга келгеш чалагай кажаада ошку кыргаш ийи кижи-биле мендилелиттивис «Тес-Хем» совхозтуң У.-Шынаа салбырында Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Буурай-оол Човаевич Чооду ог-бүлениң дераажеи аазы-биле ошкуну кыргып доскаш, бисти өгже чалады.

Өг чанында шоодайлаан дүмтер машинага чүдүреринге белеп болду. Ак пес-биле шыпкаан өгнүң ишти делгем, эмге-секселиң аажок. Дерде аптара кырында приемник. Оон чанында улуг стол шагы.

Шайлап орар аравыста мурнакчы малчын бодунуң ажылажин биске танышгырды.

— Хой чылдарга казарчыладывыс. Кыш берге-даа болду. Ынчалза-даа мал чеми-биле ажырбадывыс. Колаңывыста төрүүр 332 хой бар. Бо хүннерге чедир 343 хураганы менди камгалап өстүрүүвүс. Ам төрүүрү база бар. Ынчаңаш төрүүр чүс хойга оналаштыр чүс ажыг хураганы камгалап алыр аргалыг бис. Бир хойдан-на 2,2 кг дүктү кыргып алыр сорулгалыг бис...

Совхозтуң көл зоотехниги Герасим Гаврилович Чаптыков малчынның чугаазын үзе киргеш:

— Дүк планы күүсеттинге бааринин аргалы бар деп бодап тур боор силер аа? — диир.

— Арга бар. Июль, август айларда хураганнарны кыргыргә планны харын-даа ажыр күүседип болур.

Малчын бодунуң чугаазын уламчылап, эрги кыштагны сонуч, чаа кыштаг дериирин, чайын 10 тонна сигенни белеткеп алырын, чайгы семирткеген эки арттиреринге күженишкинниң үнүгүрүн база хөөреди.

Буурай-оол Човаевич сөглээн сөзүнге ээ болуп шыдаар кижилернин бирээзи-дир дээрзин оон ажыл-ажи-биле танышкаш аскарывыс.

Д. ЕНДАН.

Тес-Хем район.

Айтырыңар—

харыылап берээл

РАЙОН КОЭФФИЦИЕНТИЗИН ТӨЛЭЭРИ

Хүндүлүг редакция, дараазында айтырыгларны халыылап бээрин диледим. Совет Эвилелиниң чамдык республикаларында, областарында болгаш оңгуттарында ажылчыныарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевиринге район коэффициентизи дээр акшаны немей төлеп турар болгай. Оон хемчээли чер-черде аңгы-аңгы. Уралда 1, 3, Тывада 1, 4, соңгу чүкте 1,7 дээш оон-даа ылай. Соңгу чүкте соок дээш. Ортаа Азияда ийиг дээш төлеп турар хире, а бистиң Тывада чогум чүү дээш төлеп турарыл?

Район коэффициентизиниң төлевирин кайы министерство докпаадып каан ирги?

Александра САЛЧАК.
Ак-Довурак хоорай.

• • •

Редакция Александра Салчакты бо айтырыңга тайылбырдан бээрин профэвилелдериниң Тыва область совүзелиниң юрист-консультантызы Самдан Аймыжыевич Дореаттан дилээн. Ол дараазында тайылбырны кылган.

Чүрттүп агаар-бойдузу берге байдалдыг ийиниг ажылчын күжүү чедишпес черлерде ажылдап турар чолуң шалыңызга район коэффициентизи дээр немелде төлевирни тургускан.

Оңу Кыдыкы-соңгу чүктеязы оон-биле деңээн черлерде, Европаның соңгу кезинде (Карел. Коми АССР-лер, Архангельск область) болгаш Ыраккы-чөөн чүктеде, Чита областа, Бурят АССР-де ажылдап, чүрттеп турар ажылчыныарның, албан-хаакчыларның шалыңызга немей төлеп турар.

Район коэффициентизин дээр немелде төлевирни Күш-ажыл талазы-биле күүзүне комитедиң болгаш ВЦСПС, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Човүзелдериниң, ССРЭ-ниң күрпланының, ССРЭ-ниң Сан министерствозуның киржилгези-биле ажылдап кылыр болгаш бадылаар. Ол коэффициентиниң хемчээли 1,10-дан 2,0 чедир болур. Бедик даглыг черлерде, курут ховуларда азы суг чок черлерде турар бүдүүлгелерниң ажылчыныарынга хамаарыштыр коэффициентиниң хемчээли улуг болуур.

Коэффициентиниң айда алыр шалыңы 300 рубльден ашпайн турар улустуң шалыңызга немей төлеп берип турар.

С. ДОРСАТ.
облпрофчөвүлелиниң юрист-консультантызы.

Тес-Хем районунуң «Ак-Эрик» колхозта мурнакчы хөйиуларының бирээзи Белекей Шара-Хөөевна Баяндайның ат-сураа колхозта биндиргир. Наш чыл улаштыр өөнүк эзэн Орус-оол биле малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле колхозта дээре коргузуглерни чедип ап келген.

Белекей Шара-Хөөевна Баяндайга колхозчулаар бедик идегелии коргузуп, район Совединиң депутадыңга соңгаан.

ЧУРУКТА: Б. Ш. БАЯНДАЙ.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

Валентина Федоровна Куклина Бай-Хаактың амыдыралы хандырылга комбинадында алды чыл ажылдап турар. Ол чиик платье даараарының талазы-биле моргежилдиг. Шевер даараныңчы ай планын үргүлчү-ле 103—105 хуу нүүседип, мактадып келген.

Эш Куклина хөй-нимти ажылынга идепкейлиг киржип, херээженнер човүлелиниң даргазынга соңгутнаан. Ол ажылды идепкейлиг нүүседил турар.

ЧУРУКТА: В. Ф. Куклина.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ДАШТЫКЫ ЧУРТТАРДА

ХОВАР ОЛЧА

СОФИЯ. Ловеч даар бурунгу хоорайга чаа чуртталга бажыңының тавааи салыр оңгар казып турган. Радой Добрев кускун-хаай-биле чаңгыс-ла кагар орта, оон мурнунга ёзулуг-ла алдын чаъс чаапкан: ол төөгү талазы-биле улуг үнелиг 1364 алдын чоостар олчалыг болган. Оларның хөй кезии турк алдын махмуттар, оон аңгыда XVII—XVIII чүс чылдарның фламанд чоостары болган Венецияның, Ватиканның, Австрияның чоостары бар болган. Болгарияның акча-көпеек чыыктыларының бодалы-биле алырга, тывылган алдын чоостарның арасында IV чүс чылдар үезинде кылган эң ховар болган кончуг үнелиг элээн хөй ран чоостар база бар.

ХӨЛ ДҮВҮНДЕ...

... ЧАДЫГЛАР

ВАРШАВА. Сулейлобоңуң суг шыгжамыры —ажыг беш чылда Польшаза аң чугула тудутларның бирээзи. Тудуу доозулгаш сөөлүнде ол кылымал хөл Лодзи хоорайның чурттакчыларын болгаш улетпур будүүлгелерин суг-биле бүрүн хандырар ужуруг.

Ынчаарга бойдус тудугжуларның мурнуунга шыгыы шыгалдаазы салган. Келир үеде суг шыгжамырының дүвү болур черде алезиниң кылыы каттары бар болган. Анаа келген суг чөрже моондак чокка сиңип туруп бээрдир деп айылгалыышкын тыптып келген.

Суг шыгжамырының дүвүн бетонпаар деп саная хүлээп алдынмайн барган. Оон тудугжулар химиктерден дуза дилээн. Олар кылымал хөлге сугнуң чөрже сиңерии болдурбас ужуруг оваа арганы ажылдап кылган. Польшаның химия будүүлгелериниң бирээзи тудугжуларның чагыын ёзугаар пластиктен чуга болза-даа ковчуг быжыг пленканы будүүрүп үндүрген. Келир үениң суг шыгжамырының дүвүнге тудугжулар 50 тонна пленканы чатка. Кылының чүгле 25 микрон (метрин миллион кезекке чаргаавын микрон дээр), калбаа ийи метр пленкаларны түскай хырба-биле чыпшырган. Оон кырындан 1—1,5 метр чедир алезин төккен. Түскай эртемнилериниң саналары-биле алырга, келир үеде хөлдүң дүвүнге суг эртпирбес малган туруттар болгаш пленканың чамдык черлерин үрелеваа, суг шыгжамырынга сугнук хемчээли кудулаавс апаар.

ПРАКТИКАЛААН

СТУДЕНТИЛЕР

ПРАГА. Чехословакиялың барның талазында Марианск — Лазна хоорайда аалчылар хүлээп алыр мергежилдин дээди школазының үстүкү курстарының студентилерин бо хүннерде Европаның ап дээре курорттарынче чорупкан. Отельдериниң болгаш ресторанныарның кежир үедеги үдуртукчуларының база албан-хаакчыттары бо чайны Шверинге (ГДР-де), Болгарияның «Алдыңнаачак алезиниерилерге». Адырат далайның эриинде Югославияның Дубровникке болгаш өске-даа бялдынгыр курорттарга эртирер. Курорт черлериниң ажылдар талазы-биле практика арттырбышаан, студентилер школага алган профессионалдыг билиглерин быжыглап, даштыкы дылдарга билиин хамыладып, кожазыкка социалистиг чурттарда гостиница болгаш ресторан ажылын канчаар организастап турарыл-биле танышкар.

Марианск — Лазнада школа болза аалчылар хүлээп алырының талазы-биле дээди эртемниг специалистер белеткеор Чехословакияда кара чаңгыс өөредилге черии болгур. Ол школа тургустуттанныңаа бээр чүс ажыг чылдар эрткен. Оон доозукчулары ажыг үеде чүгле республикавыс овес, харын дыка хөй даштыны чурттарның отельдеринде болгаш дээре ресторанныарында ажылдап турар. Олар Европада эң ани ажылдакчыларның санынга кирип турар.

ЭРТКЕН ДАЛЫННЫҢ

ЧАҢГЫЗЫ

ЛОНДОН. Англияның мурнуу-чөөн эриинде Фолкстон дээр порт хоорайның чурттакчылары эрткен дайынның тывыжынга база катап тавар-ышканнар. Орей кежээ орталгге эки келген балыкчы траулериниң четкизинге далайга дүшкен мина туттунган болган. Чүнү-даа эскербээн далайжыдар оны, судно кырынче үндүрер хире эвес улут даш деп бодаан. далайже ушта салгыпкеп. Кырында школа турун турар улут хаанның адаанда, далай дүвүнде, мина бар дээрэн чүгле дан адын келгеде биилине бергеп.

Школачыларны болгаш ортаал чоогунда чурттап турар бүтү кижилерни оскаар көжүргеп. Оң шак ажа бергеде, суг аарыга ажылдаар кижилер минаны үрүп алыр тоодайның дузазы-биле суг кырынче үндүрүп келген. Ынчаза-даа ээптеп чоруур өлүмүг ажык далайже сөөртүп бар чорда, ол хевирден чептингеп. портче кирер оруктан чүс метр хире ыракка катап сугже дүже бергеп. Чүгле база бир удаа улут күш үндүрүп турган, ону үзүлгеп болгаш ажык далайга аппарган, чазыллырыкан. Ону шинчилеп көргеннерниң чугаазы-биле алырга, ол дээрге дайын үезинде фашист ужар чүүлдүн Англияның порттарының чанынче оскан турган миналарының бирээзи болган.

ФРАНЦИЯДА

ЧАА ЧООС

ПАРИЖ. 1974 чылда Франциядга 20 франк үнелиг чаа мөңгүн чоосту сварылгаже кииреринии дутайын экономика болгаш сан-хөө министерствозу чарлаан.

Оон деңнээн 30 грамм, а кежиир хемчээли 41 миллиметр. Ол чоос XIV Людовиктиң үезинде турган чоостарга дөмейланмээр. Үнүа «Хосталга болгаш деп эрге дээш холуң сунуп алган Геркулестиң чураан.

РИМНИҢ ТӨВҮНДЕ

«ЧАДАГ КИЖИЛЕР ОРТУЛУКТАРЫ»

РИМ. Италияның пайысталыының төп кудумчуларынга сөөлгү чылдарда автомобильдерге көөрдө чадаг кижилер хөй көстүр апаргап турарын көрүп болур. Эрге-чагыргалар «өөдге хоорайның» тоогулуг төвүнге — оон мун машиналарның арыжыш көөрээдек дувуренчиг апаар черге — автомобильдер эртпес, чадаг кижилер чорчур чедиг зоналы тургузар деп шиитпирин хүлээп алган. Оларның бирээзи Италияның президентилиниң резиденциязы болур Квиринал орүүзүнүн болгаш сураглыг Треви фонтанының чанынга тургустунар.

22 гектар шөлдүг ол «чадаг кижилер терминээшкинче» чүгле таксилер база эмнелгенин дүргеп дуза чедирер машиналары киржип болур.

ЭРТЕ-БУРУНГУ УРАН

ЧҮҮЛДҮ КАМГАЛААР

ТЕГЕРАН. Иран хемистерге делегей кырынга алдар-сураглы берген дыка хөй чуруктар амгы үеде үттүндуруп барган. Оларны бо шагның, чаа хевирлерн үндүр кылыпкан, ынчангаш ол национал ураң чүүлдүн тускай онзалаичак чоруу чидии бар чыдар.

Иран күрүнеиин хевис компаниязы эрте-бурунгу хевис чуруктарын чымыр талазы-биле тускай бөлүктүг тургускан. Музейлерде, дутан-хүрээлерде камгалаттынган болгаш хуу кижилерниң эдилелиинде турар хевистерни өөренил турган, ол болуп эрте-бурунгу хевис артыгаалының чуруктарының бистиң хүннерге чедип дотпун калган ийи муң хире хевирлерни чыын, айдап турумчулар ужуруут.

Ол улут ажылдың түңелдерии «Иранның хевистери» деп тускай номга бижиир.

(СЭТА).

СПОРТ

Тиилекчилер билдине берген

ЛЕНИНГРАД. Земалар аразының маргылдаазының дөөстурунга чедир бир салыг артнан турда-на, Карпов, Корчной болгаш Бирн аларр шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги черии дээш ойнаарларның маргылдаазынга кирижир эргеии чедип апкан. Июнь 26-да, мурнунда доозулбаан ооннуу чедир ойнап турда. Карпов турушун чөөрту куштелдирбишаан, 73-кү ниште Смейналды удуп алган.

Сөөлгү салыгның мурнуу чарыында Карпов биле Корчной — 12, 5, Бирн—12, Смейнал — 10,5 саннарлыг.

Доозулбаан ооннарны чедир ойнап турда, Ульман Кинтересту тиилээш, Кузьминге уттурган. Оон Кузьмин ооңгуи эгелөөйин тура-на Гликеричиге дүшүп берген. Рукавин далөгей чемпионну чөрээн Таль-биле ойнавайн, уттурганын билинген. Туниаков Эстевес болгаш Хюбнер-биле, Гликерич Кинтерес-биле, Терра Тайманов-биле хөйүн болганнар.

(СЭТА).

ЛОПСАҢЧАП АТТЫГ КУБОК ДЭЭШ

Бо чылдың август айда Тыва АССР-ниң көдээ спорт оюнарының маргылдаалары болур. Оон ийи дүтаар эртип турары бо. Баштай массалыг маргылдаалар болгаш спартакиадалар будүүлгелерге, колхозтарга, совхозтарга болгаш оредилге черлеринге болур. Анаа шилиттиигеп спортчулар маргылдаанын ийиги эзлээ — районнарга болур маргылдаалырга киржир. Оон түңелиниг районнарның шилиидек командазы тургустунар. Олар түңнел маргылдаага киржир. Тыва АССР-ниң көдээ спорт оюнарының ийиги маргылдаазының түңелдии август 10—12 хүннеринде Кызылга болур.

Тыва АССР-ниң көдээ спорт оюнарының маргылдаазын эртирии турарының кол сорулгазы болаа, көдээ чурттанчы чонну спортка кадбаа-биле хөгара тудары, ол шыкаан таланттыг куш-культурачыларны илередиир болур.

Маргылдаанын программазында спорттуң беш хевирге киргеп: баг катарыг, стол теннизи, чиик атлетика, чаңгыс, хүреш.

Кызылга болур түңнел маргылдаага бирги черии алган районнуң шилиидек командазында республиканың сурагдыг малчыны, Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры О. Ч. Лопсаңчап аттыг кубокту, вымпелди, бирги чергенниң дипломун тыыскыр. Маргылдаанын программазында киргеп спорттуң аңгы-аңгы хевирлеринге бирги черии алган кижилер турасказалдыг белеткерин болгаш макталга бижиктерин алыр.

Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры О. Ч. Лопсаңчап аттыг кубокту чедип алыр дээш Тыва АССР-ниң көдээ спорт оюнарының маргылдаазын эгелээр уе келген.

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ ДООЗУЛГАН

Июнь 25-те «Совет Тывазының 5 чыл бүү» стадионга Иркутск областтың школачылары Бурят АССР-ниң командазыбиле ужурашкан. Оюнчуң баштайгы минуталарындан эгелээш төнчүзүнге чедир Бурят АССР-ниң аныяк футболистери чеживишкинниг ойнаан, удуразыныкчызын 5:0 санга удуп алган.

Ийи дугаарында Чита областтың, Тыва АССР-ниң төлээлери шөлге үнүшкен. Бистиң ооларывыс бо удаала багай эвес ойнаан, кыжырак удуразыныкчызы-биле хайыныпкан.

Зона маргылдаазының сөөлгү хүнүнде Иркутск, Чита областарның школачылары ужурашкан. Оюн шыгыы спортчу деминселге болуп эрткен. 0:1 санга Читаның төлээлери тиилээш. Оон дараазында Тыва болгаш Якут АССР-лериниң футболистери ойнаан. Аалчылар шөлдүң эдээрии 6:2 санга удуп алган.

Элээди оолдарның аразында футбол талазы-биле Россия Федерациязының бирги черии ээзэш зона маргылдаазы доозулган. Чита областың школачылары бирги, Бурят АССР-ниң төлээлери ийиги черии алган. Олар Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң зона маргылдаазынга киржир. Тыва АССР-ниң командазы сөөлгү черии эдилээн. Маргылдаанын эң эки халдакчызы В. Жеребцов (Чита), камгалакчызы С. Чупров. (Улан-Удэ), аратары С. Ашанин (Кызыл) болган.

В. АНДРЕЕВ.

телевидение

ИЮНЬ 28-ТЕ

МОСКВАДАН

16.30 — Улут орту мраажы. А. Б. Неждановаиың төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга турасказаткан концерт. 18.00—Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоранының дугаайы. Эш Л. И. Брежневтиң Францияга чоранының дугаайы. 19.00—Л. Бетховен. «Бешки симфония».

КЫЗЫЛДАН

19.30 — Телемедээлер. 19.40—Мультфильмнер. 19.55—«От-буге, школа, хөй-ниитү». Дамчыдыпга. 20.25—Телемедээлер. 20.40 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.45 — «Че ве, кыстар!» Тудугжу кыстарның чарлыы. 22.00—23.00 — «Ye». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоранының дугаайы. Эш Л. И. Брежневтиң Францияга чоранының дугаайы.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзи ёзугаар алырга, богун республикага булуттаар, чаъс чаан, дынмироор. Барыын угланышкынын хаттың дүргеии секундага 5—9 метр чедер. барыын районнарга 10—14 метр чедир дыныыр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 17—21, өскелериге 23—27 градус чылыр.

Кызылга булуттаар, бичи чаъс чаар. Хаттың дүргеии секундага 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 24—26 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАПИ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дон Жуан Талзиниң» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Орай үнген чечектер» 15.00. «Чүге дээ олар боттарынга ынактар» 16.30, 18.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шак бо кайгамчыны оон» 11.30, 17.40, 19.20, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Семурэ» 10.20, 12.40, «Бедиин халыын эрге дээш» 14.40, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРДА: «Прерия» 15.00, 19.00, «Кыстарның бирээзи» 17.00, 21.00 шактарда.

Автотранспортка озал-ондак болдурбазының айы чоруп тур

Авария болу бээриниң чылдагааннары чүдел?

Автоавария — нарын бодуушкуннарның бирээзи. Чүге дээрге, оларның болу бээр чылдагааннары ынаы-бүрү. Чамдык таварылгаларда чолаачылардан хамаарышпас болгулаар. Автомашинаны эзирик чолаачылар (башкарганнылар) кудумчу чурумуп треп, дүргеи чоранныңдан озал-ондак бо-ла болгулаар.

Чолаачыларның таланнындан кудумчу болгаш орук шимчээшкиннерни үреэр таварылгаларны шын аналиэтээнниң түңелиниде ынаы-бүрү профилактика ажылдарын чорудары чүгле административтиг органнарның үлээлгеан эвес, а харын-даа хөй-ниитү болгаш автотранспорт, будүүлгө организашкыларының база бир дорт үлээлгелериниң бирээзи болур. Ынчаарга бойдус тудугжуларның мурнуунга шыгыы шыгалдаазы салган. Келир үеде суг шыгжамырының дүвү болур черде алезиниң кылыы каттары бар болган. Анаа келген суг чөрже моондак чокка сиңип туруп бээрдир деп айылгалыышкын тыптып келген.

Суг шыгжамырының дүвүн бетонпаар деп саная хүлээп алдынмайн барган. Оон тудугжулар химиктерден дуза дилээн. Олар кылымал хөлге сугнуң чөрже сиңерии болдурбас ужуруг оваа арганы ажылдап кылган. Польшаның химия будүүлгелериниң бирээзи тудугжуларның чагыын ёзугаар пластиктен чуга болза-даа ковчуг быжыг пленканы будүүрүп үндүрген. Келир үениң суг шыгжамырының дүвүнге тудугжулар 50 тонна пленканы чатка. Кылының чүгле 25 микрон (метрин миллион кезекке чаргаавын микрон дээр), калбаа ийи метр пленкаларны түскай хырба-биле чыпшырган. Оон кырындан 1—1,5 метр чедир алезин төккен. Түскай эртемнилериниң саналары-биле алырга, келир үеде хөлдүң дүвүнге суг эртпирбес малган туруттар болгаш пленканың чамдык черлерин үреэлаа, суг шыгжамырынга сугнук хемчээли кудулаавс апаар.

Хоолай-дурум негеллериниң дугаайында айтырыгларны автошколаларга тайылбырлап, чолаачы болур дээш кижилерге таныштырары артык эвес. Дыка хөй таварылгаларда автоавариялар машинаның оруктарының багай байдалының түңелиниде, суур болгаш хоорайларның чырык чогундан база болуп турар.

Бо ышкаш таварылгаларны база айтып болур. Ынчангаш чолаачыларның ортузунга кижизидилге ажылын күштедирериң, арага-биле деминселдиң ужур-утказын, оон хорезин пропагандалаарыл кончуг чугула болур. Моон-биле чергелештир районнарга ааш улуг-улут автобүдүүрүге черлериге совет хоолүнүң кудумчу, орук шимчээшкиниң үреэн чолаачыларга хамаарыштыр негеллерин билиигирия-биле тайылбырлап чорудары бүленчиг-дир.

Чолаачыларны белеткээр ажылче улуг кичээнгейни салза тогуур. Чүге дээрге практикадан алган көөрге, хөй-хөй чолаачылар кудумчу шимчээшкиниң чурумнарын эки билбес таварылгалар хөй. Ынчангаш ажылдан турар чолаачыларның техниктиг билиглерин доктаамал хынап турары чугула.

Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң Чазаана АТБ-ниң чолаачызы Куулар эзиртир арага ижип алган, бодунуң төрөл кижиниң Сут-Хөлге ээлирер сорулга-биле чорун олургап. Ол оруктун оңгуа-чыдыл черлерин эки биилбес болгаш авария кылган. Түңнелиниде чолаачының чесгеен кижи аар кемдээшкинге таварышпаан. Саая хосталгазын каалдып, ужун хуусаага шиитпиргеп.

Чолаачы эргезин казыткан кижиниң ажылдадыл, ынайбаар улус чедиртил турганы дээш, совхозтуң көл инженери болгаш салбыр эргелекчиниң база-ла хамаарышалга хүлээп, шиитпиргевиер.

Автотранспортка авария болдурбас сорулга-биле ынаы-бүрү профилактика ажылын чорудары кончуг чугула боон турер. Ол иланныг КАИ оргапнары школачыларның ортузунга чаа орук дүрүмнериниң дугайында лекция, беселарны чорудуп, оларның техниктиг кижизидилгезин бердир сорулганы күштелдирери чугула. Бо ажыл хоорайларда, район төвүнде күүзүне төөгөөр организастаттынган.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумнарының сөөлгү доктаалдарында автотранспорт авариялары-биле деминселдиң күштелиирер сорулга-биле бүрүүлүг кижилерге хамаарыштыр херектерни ол кижиниң ажылдан турганы албан, будүүлге черлеринге ажык суд тар организастап тургап, коорүя айтып турар.

Ынаы-бүрү профилактика ажылын чорудары кончуг чугула боон турер. Ол иланныг КАИ оргапнары школачыларның ортузунга чаа орук дүрүмнериниң дугайында лекция, беселарны чорудуп, оларның техниктиг кижизидилгезин бердир сорулганы күштелдирери чугула. Бо ажыл хоорайларда, район төвүнде күүзүне төөгөөр организастаттынган.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумнарының сөөлгү доктаалдарында автотранспорт авариялары-биле деминселдиң күштелиирер сорулга-биле бүрүүлүг кижилерге хамаарыштыр херектерни ол кижиниң ажылдан турганы албан, будүүлге черлеринге ажык суд тар организастап тургап, коорүя айтып турар.

Ынаы-бүрү профилактика ажылын чорудары кончуг чугула боон турер. Ол иланныг КАИ оргапнары школачыларның ортузунга чаа орук дүрүмнериниң дугайында лекция, беселарны чорудуп, оларның техниктиг кижизидилгезин бердир сорулганы күштелдирери чугула. Бо ажыл хоорайларда, район төвүнде күүзүне төөгөөр организастаттынган.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумнарының сөөлгү доктаалдарында автотранспорт авариялары-биле деминселдиң күштелиирер сорулга-биле бүрүүлүг кижилерге хамаарыштыр херектерни ол кижиниң ажылдан турганы албан, будүүлге черлеринге ажык суд тар организастап тургап, коорүя айтып турар.

Ынаы-бүрү профилактика ажылын чорудары кончуг чугула боон турер. Ол иланныг КАИ оргапнары школачыларның ортузунга чаа орук дүрүмнериниң дугайында лекция, беселарны чорудуп, оларның техниктиг кижизидилгезин бердир сорулганы күштелдирери чугула. Бо ажыл хоорайларда, район төвүнде күүзүне төөгөөр организастаттынган.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумнарының сөөлгү доктаалдарында автотранспорт авариялары-биле деминселдиң күштелиирер сорулга-биле бүрүүлүг кижилерге хамаарыштыр херектерни ол кижиниң ажылдан турганы албан, будүүлге черлеринге ажык суд тар организастап тургап, коорүя айтып турар.

Ынаы-бүрү профилактика ажылын чорудары кончуг чугула боон турер. Ол иланныг КАИ оргапнары школачыларның ортузунга чаа орук дүрүмнериниң дугайында лекция, беселарны чорудуп, оларның техниктиг кижизидилгезин бердир сорулганы күштелдирери чугула. Бо ажыл хоорайларда, район төвүнде күүзүне төөгөөр организастаттынган.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумнарының сөөлгү доктаалдарында автотранспорт авариялары-биле деминселдиң күштелиирер сорулга-биле бүрүүлүг кижилерге хамаарыштыр херектерни ол кижиниң ажылдан турганы албан, будүүлге черлеринге ажык суд тар организастап тургап, коорүя айтып турар.

Ынаы-бүрү профилактика ажылын чорудары кончуг чугула боон турер. Ол иланныг КАИ оргапнары школачыларның ортузунга чаа орук дүрүмнериниң дугайында лекция, беселарны чорудуп, оларның техниктиг кижизидилгезин бердир сорулганы күштелдирери чугула. Бо ажыл хоорайларда, район төвүнде күүзүне төөгөөр организастаттынган.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумнарының сөөлгү доктаалдарында автотранспорт авариялары-биле деминселдиң күштелиирер сорулга-биле бүрүүлүг кижилерге хамаарыштыр херектерни ол кижиниң ажылдан турганы албан, будүүлге черлеринге ажык суд тар организастап тургап, коорүя айтып турар.

Ынаы-бүрү профилактика ажылын чорудары кончуг чугула боон турер. Ол иланныг КАИ оргапнары школачыларның ортузунга чаа орук дүрүмнериниң дугайында лекция, беселарны чорудуп, оларның техниктиг кижизидилгезин бердир сорулганы күштелдирери чугула. Бо ажыл хоорайларда, район төвүнде күүзүне төөгөөр организастаттынган.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң пленумнарының сөөлгү доктаалдарында автотранспорт авариялары-биле деминселдиң күштелиирер сорулга-биле бүрүүлүг кижилерге хамаарыштыр херектерни ол кижиниң ажылдан турганы албан, будүүлге черлеринге ажык суд тар организастап тургап, коорүя айтып турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Бызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 21-63, редакторевң орлакчыларының 35-21, пропагандаза киллизинин 23-54, харысылгалыг секретарьның 23-35, партийжи ажылырал киллизинин 37-13, культурга киллизинин 23-54, кодээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информацина база совет туругузут киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1771

Тыва АССР-ниң Министрлер Човүзелиниң Ном үлүүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын таланы-биле эргелеанин газетазы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС — 00697.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 151 (9226) | Пятница, 1973 чылдың июнь 29 | 1925 чылда газеназилеттинген. | Өртээ 2 бот.

Украинада тараа ажаап алышкыны

Украинаның мурнуу талазында ажаап алышкын калбарган. Крым, Одесса болгаш Херсон областарының колхозтары болгаш совхозтары ажаап алышкынче киргеп. Амдыызында арбайны кестирип турар. Кызыл-тасты база удавас кезип эгелээр.

Ажаап алышкын бо чылын берге байдалга эгелээн. Чамдык черлерде үүш бедик. черде чыпчыкап-даа болгулаар, чаашкын үргүлүү болуп турар. Баштайгы хүнверден эгелээш-ле комбайнерлер ийи аалчог-биле ажыддан киргеп. Машиналарны болуктеп ажылдаар арга-биле чорудуп турар. Крымның Красногвардейск районунуң ажылаштырлары чаңгыс хүн ишкинде муң гектар ажыг арбайны ажаагаан. Од-да хире черинге тараазын бастырган. Чамдык ажыл-агыйларда эвсцентриктиг мотовилоларның жатказарны ажылче киргеп. Комбайнерлер машиналарны чүгле чаңгыс угланышкынбиле үлүг эвес дүргени-биле башкарып турар.

Крымның колхозтары болгаш совхозтары арбайны гектардан-на 20—35 центнерни ап турар. Одесса областың Татарбунар болгаш Ренийск районнарының чамдык ажылагыйлары гектарга онаашпыр 40—45 центнер дүжүттү ап турар. Чоо дүжүттүң тараазын кескен, од-да дораан күрүне шыгжамырынче киирип турар.

РАЙОН СОВЕТТЕРИНИҢ СЕССИЯЛАРЫ

БАЙ-ТАЙГА

Ажылчы чоннар депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң чаа чыжыының бирги организастыг сессиязы болуп эрткен. Сессияны эң улуг назылыг депутат Ленин орденниң одылекчизи Х. Ч. Кудурупай ажыткан.

Сессия мандат комиссиязының даргазы депутат М. Х. Сарыглариың плетклеин дыңнаап, июнь 17-де болуп эрткен район Совединге соңгудага соңгуткан депутаттарның бүрүн эргелерин бадыткаар дугайында шиитпирин хүлээп алган.

Сессия район Совединиң Күүсекчи комитединиң чаа составын соңгаан. Райкүүскомунуң даргазынга Р. С. Хунай-оол соңгуткан. Райкүүскомунуң даргазының оралакчыларынга Д. М. Монгуш биле В. С. Дандарын, секретарынга Б. С. Чымбаны соңгаан.

Сессияга райкүүскомунуң килдистер эргелекчилерин бадылаан болгаш районнуң улусчу контроль комитединиң чаа составын тургускан.

Сессияга район Совединиң доктаамал комиссиязарын тургускан болгаш ооң даргаларын соңгаан.

Соңгукчуларның чагыларын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны сессияга чугаалаашкан.

ӨВҮР

Ажылчы чоннар депутаттарының Өвүр район Совединиң бирги организастыг сессиязы болуп эрткен.

Сессия район Совединиң Күүсекчи комитединиң чаа составын соңгаан. Райкүүскомунуң даргазынга депутат С. М. Баймр-оол соңгуткан. Райкүүскомунуң даргазының оралакчыларынга депутаттар А. Б. Семие-оол биле Т. Ш. Монгуш, секретарынга К. Д. Донгак оларны соңгаан.

Район Совединиң сессиязы күүскомунуң килдистер эргелекчилерин бадылаан болгаш районнуң улусчу контроль комитединиң чаа составын тургускан.

Сессия Советтиң доктаамал комиссиязарын тургускан.

Сессияга соңгукчуларның чагыларын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны сессияга чугаалаашкан.

Район Советтериниң чаа чыжыының депутаттарынга шывызыгаларны болгаш төрек демдектерин байырлаалыг ёзуга тыпсыскан.

ТАЙБЫҢНЫ БЫЖЫГЛААРЫНЧЕ УЛУГ БАЗЫМ

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруу чедиишкинниг доозуулаан. Ооң депшелге чаа совет-америк ужуражымышкын ийи чурттуң аразынга бижыг тайбың харылзааларын хөгжүдеринге, бүгү-ниити тайбыңны болгаш аймыл чок чорукту быжыглаарынга чаагай үре-түңнелдерни берген.

Бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнениң чайгылыш чок чорудуп турары тайбыңга ынакшылдыг хевиичи политика чаа улуг чедиишкинниг чедип алган. СЭКП-ниң XXIV съездиниң кодургеин Тайбыңның программазы амыдыралда идепкейлиг боттанып турар.

ССРЭ-ниң, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының идепкейлиг даштыкы политиказының салдары-биле делегей ареназында таарымчалыг өскерлиишкиннер болуп үргүлүдеишаан. Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуиаашкынының принципгерниге үндезилээш, ССРЭ-ниң Франция-биле, ГФР-биле болгаш делегейниң өске-даа хөй-хөй чурттары-биле харылзаалары калбарып турар. Бүгү-ниити тайбыңның салымчолу дээш, дайынны болдурбас дээш оюма харыысалганы чүрттээр апаар ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларның чогумчуп турары делегейниң душкүүрлүг чорууп кошкадырынга улуг ужур-дузалыг.

Ол харылзааларга эки талазынче эргилде эрткен чылдың чазыныда дээди депшелге Москва ужуражымышкынының үезинде көстүп келген, тайбың кожа-хелбээ догуиаашкынының принципгерниге үндезилээш, тайбың, кайызынга-даа ажыктыг харылзааларны хөгжүдеринің үндезинни салдыраан. Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруузы, Президент Р. Никсон-биле ооң чугаалажылышкынары совет-америк харылзааларны эде тургузарынга чаа чугула үе-чада болуп турар.

Вашингтонга, Кэмп-Дэвидке болгаш Сан-Клементеге ССРЭ биле АКШ-тың удуртукчулары ийи күрүнениң харылзааларының эң чугула айтырыгларын, делегейниң бүгү байдалын кадыкшыдарынче угланган оруктарны чугаалашкан. Кады кылган дыцнадында дедиргээнниң ёзугаар алырга, боттарының харылзааларын улам улуу-биле доктаамалчыдар дээш улам ындыгы улуг базымнарны ыкпырын талаалар шиитпирээн.

Дыка хөй чаа совет-америк дугуржулгалар кылдыраан. Ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулга — төөгүлүг ужур-дузалыг документ оларның аразында кол черни эзлеп турар. Боттарының аразынга ядролуг дайынның тыптып келирин болдурбас болгаш черле мындыг дайынның тыптып келирин болдурбас дээш боттарындан хамаарышкан бүгү түүдерни кылырын ийи тала хүлээнеп. Ол дугуржулга бүгү кижи төрелгетеннинг тайбың амыдыралының перспективаларын эжиидерингге аажок улуг ужур-дузалыг.

Политика талазы-биле дүшкүүрлүг чоруктуң кошкашынны шеңер талазы-биле дүшкүүрлүг чоруктуң кошкашкыны-биле доддуруп турар. ССРЭ биле АКШ дайынның кыжанның мөңгеде чайладырынң немелде аргаларны тооруже белеңнип илергейлээн. Стратегтиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чаа дугуржулганы — бо айтырыг талазы-биле 1972 чылдың майда Москвага кылдыраан чугула дугуржулгалардан-даа улам калбак болган дыка долу дугуржулгаларны белеткээр талазы-биле улам ындыгы ажылдың кол принципгериниң дугайында дугуржууйкун чедип алдынгай. Чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрерни кызыгаарлаар болгаш соңсадыр талазы-биле чаа хемчеглерни ажылдап кылырынга идепкейлиг идиг бээр деп ийи таланың чөпшээреширгеи кады кылган дыцнадыгда айыткыган болгаш алыс сорулга чепсегленишкинниң бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери болур деп демдегдеттинген.

Атомну тайбың сорулгаларга ажыглаарындан кодээ ажылгыйга чедир, космостан делегей океанының хамыларынга чедир — эң-не чүүл-бүрү талааларга ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың кады ажылдажылгазының дугайында дугуржулгаларга Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң хүннеринде ат салдыраан. Ынчангаш ийи күрүнениң кайызынга-даа ажыктыг харылзааларының кайызы биетиң улустарывыска кады ажылдажылгазының кайызы биетиң улустарывыска болгаш бүгү кижи төрелгетенге ажыктыг кылдыр калбарган.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында садыг-экономиктиг харылзааларже дээди депшелге ужуражымышкын үезинде улуг кичээнгейни салгаан. Ол харылзааларны чогумчудурының болгаш хөгжүдеринің херээнге эрткен чыл дургузунда чедип алдынган дешпилге келир үеде бараан саарылгазын өстүрериниң таарымчалыг перспективаларын ажыдып турар. Үр үелиг экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдери совет-америк харылзаа байдалдарда эки талазынче илереп келген эргилдени бижыглавышаан, политика талазы-биле таарымчалыг түңнелдерниг болур.

Мынчангаш, СЭКП ТК-ниң Чиигине секретарының болгаш АКШ-тың Президентизиниң аразынга чугаалажымышкыннарның түңнелдери Москва ужуражымышкынының үезинде ийи талапың кады төлевилеп эдган орүү-биле бурунгаар чаа улуг базым болган. Совет-америк харылзааларны экижидериниң чүгула херээ чедишкинниг хөгжүп орар.

Ол харылзааларны чогумчудары — делегей байдалы үнделиин-биле кадыкшыдарының калбак херээниң алызыиган чарылбас кезээ болур. Ол болза янзы-бүрү диптерде улам чаа-чаа күрүнелерни ол херекче хандыкшыдарынга идиг бээр. Делегей чөрүлээлерин чок кылыр, кризистиг чаа байдалларны болдурбас дугайында айтырыгларже мынчангаш совет-америк ужуражымышкынга улуг кичээнгейни салгаан.

«Делегей херектерниге хамаарыштыг Президент Никсонбиле чугаалашкан болгаш чөпшээрешкен чүүдериниң кол утказы чүл дээрге, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга эки харылзааларны делегей тайбыңының доктаамал фактору кылыр деп ийи талапың бижыг шиитпирлиг чоруу болур» — деп, америк телевиденнеге Л. И. Брежнев недегээн.

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретарының океан кежиндир кылганы, тайбының аян-чоруу биетиң планетавыска тайбыңны болгаш аймыл чок чорукту быжыглаарынга идиг берип, делегей соцпализминиң, биетиң планетавыстың улустарының үнделиин эрге-ажыктарынга таажыш турар. Делегей байдалын кадыкшыдарының херээнге шаңгыктаарын дүшкүүрлүг чорукту копкадырының дайзынгары чүүл-бүрү арга-биле ораалдажып турза-даа, үе-шаг оларга ажыктыг кылдыр ажылдал бербеин турар. Акы-дуңма социалистиг чурттарның, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, тайбынга ынакшылдыг бүгү улустарның АКШ-ка Л. И. Брежневтиң чоруузунуң түңнелдерин чүүлдүгүлүп турары ооң бүүредилиг херечиин-дир.

Коммунистиг тургузуушкунуң ондур улуг планнарын амыдыралда боттандырып турар совет кижилер од планнарны боттандырары хамыктың мурнуунда тайбыңны, өске улустар-биле тайбын кады ажылдажылгазы пегеп турар; тайбын биле социалнам түдүш холбаалыг билиишкин дээрии бижыы-биле билип турар. Биетиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары дээди депшелге совет америк ужуражымышкыннарының чугула түңнелдеринге идиг байыр чедирип, оларны чүүдүгүлүп, бүгү-ниити тайбыңны болгаш аймыл чок чорукту хандыраргга СЭКП ТК-ниң болгаш Совет чазактың, эш Л. И. Брежневтиң бодунуң чаа улуг салымныкының бедии-биле үнелеп турар. Советтер чуртунга улам-на өзүп орар ат-алдарны, тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетенниң хаңы өөрүп четтиришкинниң чаалап бергеи дешпичи даштыкы политиктиг угланышкынны биетиң улузувус чангыс эп-сеткилдиг детпип турар.

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

Эш Л. И. Брежневтиң Москвада чанып келгени

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Л. И. Брежневти болгаш Совет Эвилели биле Франциянның аразынга бедик дедиргээ консультация кылырының практиказын ёзугаар президент Ж. Помпидунуң чалааны-биле Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидуну, даштыкы херектер министри М. Жобер, экономика болгаш сан министри В. Жискар Д'Эстэн, транспорт министри Н. Гева, республиканың Президент канцелярияның чиигине секретары Э. Балладюр, Франциянның ССРЭ-де элчизи Ж. Вимон олар удээнер.

Оң-на хүн СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуның кежигүзү Л. И. Брежнев Москвада чедип келген. Ол президент Р. Никсонуң чалааны-биле АКШ-ка албанныг аян-чоруун кылган болгаш Совет Эвилели биле Франциянның аразынга бедик дедиргээ консультация кылырының практиказын ёзугаар президент Ж. Помпидунуң чалааны-биле Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидуну, даштыкы херектер министри М. Жобер, экономика болгаш сан министри В. Жискар Д'Эстэн, транспорт министри Н. Гева, республиканың Президент канцелярияның чиигине секретары Э. Балладюр, Франциянның ССРЭ-де элчизи Ж. Вимон, Франциянның ДХМ-ниң департаментизиниң директорлары Ф. Пюо, П. Лоран, Ж.-П. Брюне.

Ийи чурт аразында улам быжыглып турар боттуг кадыкшыдажылгага улуг сеткил хамыкшыкшыны илереткен, болгаш «ССРЭ биле Франциянның аразынга кады ажылдажылгазының принципгериниг» база-политиктиг консультациялар дугайында «Советфранцуз протоколга» үндезинээш, мыдыг кадыкшыдажылганы амыдыралга улам хамыкшыдырынга шиитпирлиг чорукту бадыткаан.

Ийи чурт аразынга бот-боттарын билчир чорукту болгаш тайбыңның арге-ажыктарынга дүүштүр оларның кадыкшыдажылгазын улам нзбартырынга бедик дедиргээ советфранцуз консультациялар ның онза ужур-дузалыын демдегээн. Ол практиканы үргүлдеишаан, хөгжүдер соруга-биле 1974 чылдың эгезинде чаа чогуур ужуражымышкынны кылырын дугуржулган.

Маадаа холбаштыр Л. И. Брежнев Ж. Помпидуга Совет Эвилелиниң көзүнче чалалганың дамчыткан. Ол санаа хүлээп алдынган.

Л. И. Брежнев биле Ж. Помпидунуң аразынга кады ажылдажылга дугайында ужуражымышкын Совет Эвилели биле Франциянның аразынга кады ажылдажылганың доктаамал чорууң база совет болгаш француз улустарының пайыралының хамыгы-биле быжыын база катап бадыткаан. Л. И. Брежнев француз черге ону эптиг-ээдек, хүндүлеп хүлээп алганы дээш Ж. Помпидуга өөрүп четтиргенин илереткеп.

Тайбыңның аян-чоруун чон деткип турар

БИСТИҢ ӨӨРҮШКҮВҮС

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруп турганын биетиң институттуң башкылары болгаш студентилери, бүгү совет улус-биле бир демей, улуг совуургал болгаш идегел-биле хайгаараш турган бис. Биетиң социалистиг күрүневистиң төлөделекчизи делегейде эң күчүлүг капиталистиг чуртка баргаш, биетиң идегелливисти күүсетеккенинге өөрүп тур бис. Ийи чурттуң аразынга идюлуг чепсек ажыглаар дайынны болдурбас дугайында чаргап дугуржулгага чүгле совет болгаш америк улус эвес, а делегейниң бүгү дешпилгедиг кижилерни адыш часкап, ону өстүрериниң хамыдыраан чүүдүгүлүп хүлээп ап турар-дыр.

Бо дээрге чер кырынга тайбың дээш, аас-кежиктиг чурттарга дээш, келир үе дээш, бүгү-ле мурнакы кижилериң хөй чылдарда чорудуп келген кыймак демселиниң үре-түңнели-дир. Бо дээрге Коммунистиг партиязыстың, Совет чазактың ленинчи даштыкы политиказының база СЭКП-ниң XXIV съездиниң кодургеин Тайбыңның программазының чайыннанчак тиилелгеин болур-дур. Совет Эвилели биле Американың аразынга турган «соок дайынның» дожу Тайбыңның ол программазының чырык болган чылыг бүлиниг Хүнүнден эрип, хайлып эгелээни бо-дур.

Мынчангаш, идыктыг төрээн Ада-чурттуң, арат чонувустуң алдар-чолу, аас-кежии дээш, АКШ-че албанныг аян-чоруун кылып чораан Л. И. Брежневтиң болгаш ону үдеп чораан эштериниң ажыылыынын үре-түңнелии улам быжыглаар дээш, бистер, совет кижилер кажан-даа, кана-даа улам сорук кирип ажылдаар.

Л. ЧАДАМБА.

Тайбың камгалалының комитединиң Тыва салбырының харымсалгалыг секретары.

Тайбыңның аян-чоруун чон деткип турар

БИСТИҢ ӨӨРҮШКҮВҮС

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруп турганын биетиң институттуң башкылары болгаш студентилери, бүгү совет улус-биле бир демей, улуг совуургал болгаш идегел-биле хайгаараш турган бис. Биетиң социалистиг күрүневистиң төлөделекчизи делегейде эң күчүлүг капиталистиг чуртка баргаш, биетиң идегелливисти күүсеткенинге өөрүп тур бис. Ийи чурттуң аразынга идюлуг чепсек ажыглаар дайынны болдурбас дугайында чаргап дугуржулгага чүгле совет болгаш америк улус эвес, а делегейниң бүгү дешпилгедиг кижилери адыш часкап, ону өстүрериниң хамыдыраан чүүдүгүлүп хүлээп ап турар-дыр.

Бо дээрге чер кырынга тайбың дээш, аас-кежиктиг чурттарга дээш, келир үе дээш, бүгү-ле мурнакы кижилериң хөй чылдарда чорудуп келген кыймак демселиниң үре-түңнели-дир. Бо дээрге Коммунистиг партиязыстың, Совет чазактың ленинчи даштыкы политиказының база СЭКП-ниң XXIV съездиниң кодургеин Тайбыңның программазының чайыннанчак тиилелгеин болур-дур. Совет Эвилели биле Американың аразынга турган «соок дайынның» дожу Тайбыңның ол программазының чырык болган чылыг бүлиниг Хүнүнден эрип, хайлып эгелээни бо-дур.

Мынчангаш, идыктыг төрээн Ада-чурттуң, арат чонувустуң алдар-чолу, аас-кежии дээш, АКШ-че албанныг аян-чоруун кылып чораан Л. И. Брежневтиң болгаш ону үдеп чораан эштериниң ажыылыынын

КҮҮСЕЛДЕНИҢ ХЫНАЛДАЗЫ — ЧЕДИИШКИННИҢ МАГАДЫЛАЛЫ

ПАРТИЯ организацияларының ажыл-чорудулгазынга күүселденің адыс үнге-шынарын, сорулгаларын болгаш ужур-дузазын В. И. Ленин бүтү талазы-биле үнделеп тургускан. Ол дээрге партияның бүтү ажылының, бүтү-ле политиказының кол өзээ болур деп демдеглеп чораан. Коммунистиг партия күүселденің контролун болгаш хынаддазын организастаарынче шыгыры кичээнгей салып келген болгаш олче ам-даа улуг кичээнгейни салып турар. Тоску беш чылдың сорулгаларын боттандырарының чедиишкиниерииниң үндезинин чогум-на ында деп СЭКП-ниң XXIV съеадыан онзалап демдеглээн.

Политиктиг удуртулганың органнары болур партия комитеттериниң ролюн бедидерин партияның болгаш чазактың директиваларын, боттарының шиитпирлерин канчаар күүседип турарын, даайдырган хереги тус-тус ажыддакчылар чогум канчаар күүседип турарын шын, совсаал чок контрольдаар системага үндезилеп чедип ап болур.

СЭКП-НИҢ Бии-Хем райкому күүселденің хынаддазын организастаарда районнуң партия организациязының чорудуп турар ажыл-чорудулгазының бүтү талаларын хаара тутkан масалыг контрольду боттандырып чорударын ораалдакып турар. Райком планнарның, хүлээгелериниң күүселдези дээш ажыл-агый удуртукчуларынга, специалистерге, партия организацияларының секретарьларынга негелдеп күштелдирбишаан, оларның ажылынга дузалап, ниитилел будүүргенинің ажыктыг чоруун бедидеринге хамаарыжыр факторларны база барымдаалап турар.

СЭКП-ниң XXIV съеадызының шиитпирлерин, районнуң партия конференциязынга болгаш эге организацияларга отчёт-соңгудалыг хураддарга коммунистерниң шүүлгүчделдерин болгаш саналдарын күүседип турарын контрольдаары-биле дыка хөй айтырыглары партия райкомунуң бюровунга болгаш пленумунга-даа тургузуп келген. Чижээ, 1971 чылда пленумга «Профсоюзтар организацияларынга партийжи удуртуланы эмнигжер дугайында» айтырыгны чугаалашкан. Ол шиитпирлер күүселдирин организастаарын партия райкомунуң кадрлар аппаратының хүрээлиниң ажыл-ишчи-служащий деңнелиниң көвүдээн. Ажылагый күрүнеге мал ажылының продуктуларын садар планын чедиишкинниг күүседип турар.

ХҮРАЛДАРГА коммунистерниң саналдарын ажок чугулалап көрүп турар бис. Ол болза ажыл-херектиң байдалын контрольдаарынга чугула чеңсек. Чижээ, конференциялар аразында СЭКП райкомунуң ажылының дугайында отчёттуг эрткен чылын партия эге организацияларының хураддарынга ажок идепкейлиг чугаалажып эрткилээн. Ажыл-херекчи, шыгыры ол чугаалажылыкшыларның түзүлгенинде олар планнар күүселдезинге, социалистиг чарыны организастаар, чоннуң амыдырал база садыг, культура талазы-биле хандырылгазын эмнигжериниг холбашкан хөй-хөй саналдарны болгаш сүмелерни киирген. Оларга үндезилеп СЭКП райкомунуң ажылдан хынган хемчээлерни жолдуунда боттандырган.

Доктаалдар күүселдезиниң дугайында информацияларны райкомнуң пленумнарынга информастаарын практиктаап турар бис. Ол болза шиитпирлерни күүседип турарын, райком бюровунуң организачы ажылын үнелеп көөр арганы партийжи активке берип турар. Оон авгыда шиитпирлер күүселдезин организастаарынга райком аппарадының харылсалгазын күштелдирип турар.

Администрацияның ажылын контрольдаар эргенги боттандырар талазы-биле парторганизацияларның, комиссиязының ажылы планнарны болгаш хүлээгелерни чогуур үезинде күүседири дээш контрольдуң бир чугула хевири болур. Олар бисте колхозтарның база совхозтарның парторганизацияларының чанында тургустунган. Чижээ, «Өөк», «Саян» - совхозтарда продукциянның бот-үнезин чиигедиринің болгаш будүүргүлгеге механизациянны неотерединиң талазы-биле ийи-ийи комиссиялар ажылдап турар. Оларда 26 коммунист социүттүрган. Ынчалзажок соолгу үеде ол ажылагыйларда парткомнар комиссияларың ажылынга кичээнгейни кошкаткан.

Беш чылдың шиитпирлиг, ушкү чылының онаалдарын болгаш хүлээгелерни чедиишкиннииг күүседир дээш районнуң ажылчы чоннары бүтү түүлдерни кылырын оралдажып турар. Партия организациялары шиитпирлериниң дээштир, доктаамал контролюн болгаш күүселдезин хандырбышаан, ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин калбартырынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар, ол болза салдынган сорулгаларны чедип алырының магадылалы болур.

Н. ӨПЕШ.
СЭКП Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары.

Партийжи амыдырал

Шиитпирлериниң күүселдезин контрольдаарда хамыктың мурнунда ону боттандырып турар черге барган ыяк хынаап, херек кырында түүнеддерни коор херек. Ол үеде келген медээлерни болгаш бижимден отчёттарны анализтеп көөрү-биле кызыгаарлаттынып черле болбас. Чер черде байдалды билип алырынга, контрольдаарынга олар чугула рольду ойнаар.

ЫНЧАЛЗАЖОК күүселденің хынаддазын чорударда чүгле информацияларны болгаш бижимел отчёттуг сайгарып көөрү-биле кызыгаарлаттынар чорук партия райкомунуң ажылының практиказында ам-даа бар. Ол болза организастыг амыдыраа, доктаалдарны чогуур өйүнде күүседирииге таарымча чок салдарны чедирип турар. Ажылда четпестерни аналитевишаан, күлээп алган доктаалдарны амыдыралга боттандырары дээш, партия эге организацияларында ажылхерек дээш ажыддакчыларның харылсалгазын демдеглээр картотеканы райкомда тургускан. Күүселдезин контрольдап турар шиитпирлерниң талазы-биле чедип алыр түүлдерин райкомнуң, ниитги эргелекчилерин, инструкторлар аппаратның хүралынга информастап турар.

Оон-биле кадмы контрольду үстүкү органнардан эки организастаан-даа болза, шиитпирлериниң күүселдезин организастаарын оон-биле доозугнаны ол деп савап болбас. Маңаа директивалың күүселдезин доктаамал күштелдиреринге, боттарының удуртур органнарынга партийжи массанның контролю улуг ужур-дузалыг. Кандыгдаа, оон иштинде нарын-даа айтырыглаорны парторганизациялар хөй-хөй кижилериниң санал-оналын барымдаалап шиитпирлеп турар. Планнарны долдур болгаш ажыр күүседир, чаңгыларны баш удур эскерип, улам-на бедик түүнеддерни чедип алырынче коммунистериниң болгаш партия кежигүнүң эвес активтиг түткүлү В. И. Ленинниң негеп чорааны ышнаш, херек кырында улам-на хаяы, доктаамал болгаш бүтү күүседү хаара тудуп турар апаар.

Бүдүүлгеде ажыл-херектиң байдалының дутайында ажыл-агый удуртукчуларының отчёдун чугаалажып, ажылда четпестерни илередип, ону чайладырының оруктарын айтыышаан, курлавырларны дилеп тыпшышаан, партия организациялары партиянның директиваларын херек кырынга боттайдырып турар. Маңаа контрольдуң чугула хевири партиянның ажык болгаш хаалчах хураддары болур. Хуралдар — партия эге организацияларының дээш организаны болбушаан, кадрларның харылсалгазын бедидер, бүтү участоктарда ажыл-херектиң байдалын коммунистериниң кичээнгейинге тургузар, ону контрольдаар кадбак арганы бериш турар.

Чижээ, «Саян» совхозага мал кыштаглаашкынының байдалы элээн берге турган. Ол айтырыгны партия хуралынга чугаалашкаш, четпестерниң чылдагаанын тодаратkан. Коммунистер фермаларга күш-ажылды чөп организастаар база малдың продуктулут чоруун бедидер дугайында хөй-хөй үнелиг сүмелерни киирген. Оон соонда партком, совхозтуң администрациязы мал ажылдакчыларының хуралты эрттирип, оларның аразынга социалистиг чарышты үре-түңнелдиг, дээштит кыдыр организастаан, кыштаглаашкынны, малчыннарның ажылын партком болгаш бригадаларның парторганизациялары доктаамал кичээнгейге алган. Оон соонда байдал экижээн. Ынчангаш совхозка бо чылын семиртир малдың деңнээн кудулаваан, сүт саалгазы эрткен чылдың бо үеэниинден көвүдээн. Ажылагый күрүнеге мал ажылының продуктуларын садар планын чедиишкинниг күүседип турар.

ХУРАЛДАРГА коммунистерниң саналдарын ажок чугулалап көрүп турар бис. Ол болза ажыл-херектиң байдалын контрольдаарынга чугула чеңсек. Чижээ, конференциялар аразында СЭКП райкомунуң ажылының дугайында отчёттуг эрткен чылын партия эге организацияларының хураддарынга ажок идепкейлиг чугаалажып эрткилээн. Ажыл-херекчи, шыгыры ол чугаалажылыкшыларның түзүлгенинде олар планнар күүселдезинге, социалистиг чарышты организастаар, чоннуң амыдырал база садыг, культура талазы-биле хандырылгазын эмнигжериниг холбашкан хөй-хөй саналдарны болгаш сүмелерни киирген. Оларга үндезилеп СЭКП райкомунуң ажылдан хынган хемчээлерни жолдуунда боттандырган.

Доктаалдар күүселдезиниң дугайында информацияларны райкомнуң пленумнарынга информастаарын практиктаап турар бис. Ол болза шиитпирлерни күүседип турарын, райком бюровунуң организачы ажылын үнелеп көөр арганы партийжи активке берип турар. Оон авгыда шиитпирлер күүселдезин организастаарынга райком аппарадының харылсалгазын күштелдирип турар.

Администрацияның ажылын контрольдаар эргенги боттандырар талазы-биле парторганизацияларның, комиссиязының ажылы планнарны болгаш хүлээгелерни чогуур үезинде күүседири дээш контрольдуң бир чугула хевири болур. Олар бисте колхозтарның база совхозтарның парторганизацияларының чанында тургустунган. Чижээ, «Өөк», «Саян» - совхозтарда продукциянның бот-үнезин чиигедиринің болгаш будүүргүлгеге механизациянны неотерединиң талазы-биле ийи-ийи комиссиялар ажылдап турар. Оларда 26 коммунист социүттүрган. Ынчалзажок соолгу үеде ол ажылагыйларда парткомнар комиссияларың ажылынга кичээнгейни кошкаткан.

Беш чылдың шиитпирлиг, ушкү чылының онаалдарын болгаш хүлээгелерни чедиишкиннииг күүседир дээш районнуң ажылчы чоннары бүтү түүлдерни кылырын оралдажып турар. Партия организациялары шиитпирлериниң дээштир, доктаамал контролюн болгаш күүселдезин хандырбышаан, ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин калбартырынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар, ол болза салдынган сорулгаларны чедип алырының магадылалы болур.

Н. ӨПЕШ.
СЭКП Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары.

МИЛЛИОН-МИЛЛИОН КИЛОВАТТ

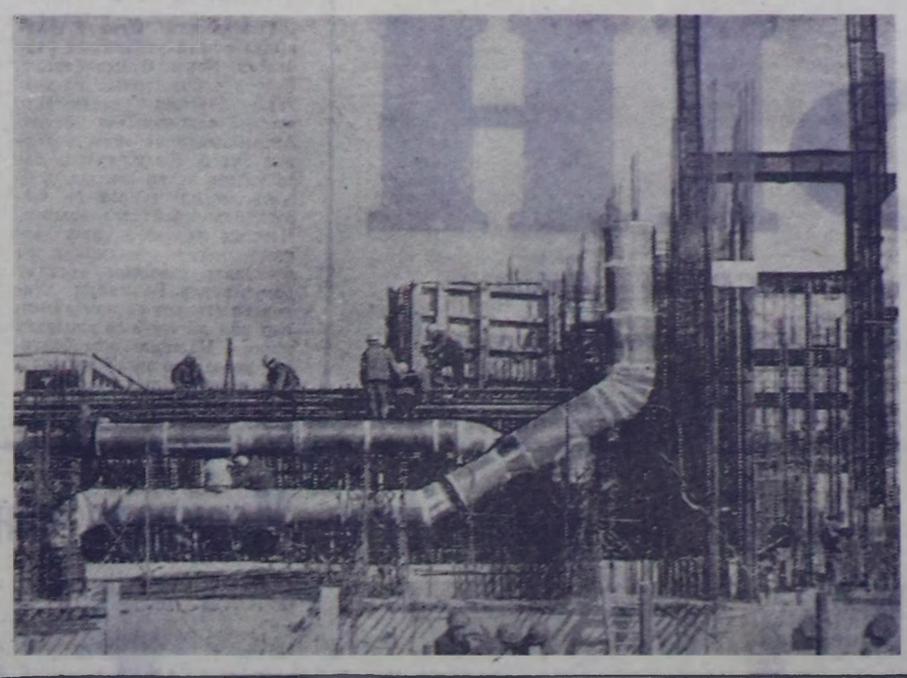

Днепр хемниң эң улуг адыры болур Припять хемниң эриинде, эрте бурунгу украин хоорай Чернобыльдың чоогунда амгы үеде атомнуг электри станциязын тудуп турар. Ону ийи эвлчег-биле тудар кылдыр санаан. Бирги эвлчээн—ийи миллион киловатт күчүлүг станцияны — ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тоску беш чыл планында көрдүнгенин ёзугаар 1975 чылда ажыглалга киирер. Ынчаарга оон ийи миллион киловатт күчүлүг ийиги эвлчээн дараазында беш чылда ажыглалга киирген турар.

ССРЭ-де атом энергетиказының хөгжүлдезинин чанчыл болган онза түүлү болза эң улуг күчүлүг атомнуг станцияларны тудуп турары болур. Ындыг тудугларны хамыктың мурнунда чурттуп европа кезээнге — оттулар түүл талазы-биле кызыгаарлыг болуп турар черлерге чорудар.

Беш чылдың дургузунда атомнуг электри станцияларынга алды-сес миллион киловатт хемчээлдиг күчүлерни ажыглалга киргилээр.

Чоокку 10—12 чылдың дургузунда ниити күчүзү 30 миллион киловатт болуп турар атомнуг электри станцияларын туткан турары көрдүнген.

Бо чурукта — Украинада Чернобыльдың атомнуг электри станциязының кол корпузунуң тудуун көргүскен.

ПМА-ның фотозу.

ТЭЭЛИЖИЛЕР ДҮЖҮТ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

Чайның бо шинг хүнеринде Дөш-Теректиң делгем тараа шөлүү иогаан оң-биле-шыптыва бергеш, ыяа-хаая салгын кээрге, хөл суувуң бырааныежы ыякаш чиңдиннедир чаагын турар. Ол болза тээлижилериниң өстүрүп турар тараавының өөүн орарының чурумалы-дыр. Ол-на делгем тараа шөлүүде ярлы ырак эвес кижилер ыяа-ыяда иөстүп, хүүрегтерин эгиннеп алган ыяай-бээр кылаптаашкан аяы оозу-биле черни каскаш турарлар. Ол дээрге, суттатчылардың дөрбелчин чер бүрүзүнүң тараазын ыяңдаашкында камгалап алыр дээш демиселзи чорудуп турары ол.

Орустан улуг ырак эвесте иөстүп ягарып иөстүп тур. Ол болза суттатчы звеновун кежигүнериниң чурттап турар черн болган.

Василий Седиптиң дөрт мыжылаан, отта улуг кочадын адаанче курган харагаанарны кинр каап, ону улам-на өөскүдүп тур. Мендилешкен соолүнде оон айтырдым:

— Тудут бригадазында ажыдап турар бызанчы кижи болгай силер, канчап хоовуда кээп чурттай бергениңер ол, эш Седип?

— Ам-даа бызанчы хевээрде болгай мен. Ажылдың аайы ыядыг апарган чүведир ийин бо—дээш, каттырды.

— Бызанчының ажылының кандыг аайы силерни бо ховуда эккелген чоор?

— Чаңгыс сөс-биле соглээрге, бистерни, чамдык бызанчыларны бээ өске-даа адырның кижилерни тарап камгалалынче мобилизастаан болдур ийин.

—Тарааны чүүден камгалаарыд, хайгаарал чок чоруур мал-маганның базып каапталрындан бе, азы шерти хууриндеп бе?

— Кандаашкындан —деп, чаңгыс сөс-биле харылзаалаш, кочалда хайны бергеш шайын буузун буруладыр эспиппаан, майгынче чалады.

«Тээлиг» совхозтуң директизязы, пиртия организациязы база чер ажылының түскай эртемнигжерн тараанын кадаашкындан камгалап алырынче улуг кичээнгейни салып турар. Ам бо хүнеерде совхозтуң Чайырад салбырында беэни 73 суттатчы гидротехнии Багай-оол Наназыраевич Иргитпиң удуртулгазы-биле бүдүн улуг бригада болуп алган ажылдап турар.

«1973 чылда тараа болгаш чер ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткелин көвүдедирдээш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын илбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын тээлижилер шудургу күүседип, тоску беш чылдың шиитпирлер үшкү чылында бедик дүжүттү өстүрүп алыр, оон-биле Төрээн чурттуң күчү-шыдалын уламна быжыглаар херекке боттарының улуг-хуузун киирер дээш күжениишкиннииг ажылдап турарлар.

Тээлиниң тараажылары суггарыдданың ачызы-биле бедик дүжүттү чедип ап болур дээрзин боттарының ажыл-ишкиниле кап удаа көргүскенер. Эрткен ажыл-агый чылында коммунист Хертек Чылбак бодунга быжыглаан суттатчыг 61 га черниң гектар бүрүзүндеи-не 14,5 центнер дүжүттү алган, суттатчылар аразынга калбарган социалистиг чарыштың тиндекчизи болган. Ол бо чылын база эки ажылдап турар.

Чер суггарылдазында кызымак ажылдап турар тараажыларның саны улам-на өөүн турар. Чижээ, Максыр Чапаевтиң 4 кижи составтыг звеновозу 130 ажыг га черниң тараазының суггарыглазын эң эки шынарлыг чоруткан болгаш ажылының тенишкин улам-на күштелдирип турар. Буян Иргит мурнакчы суттарыкчыларның бирээзи. Ол тараа суггарыглазында ажылдаар кижилериниң чедишпейн турарын көргөн, кадайы Долаанмаа Иргитпи суттатчылар звенозунга ажылдадыр кижирген. Оларның звенозу ам 75 га черниң тараазын эки шынарлыг суттарып алган. Оон-даа ооскызыыкак, бедик бүдүргүлүүт ажылдап турар суттатчылар хөй.

«ДТ-75» тракторлуг башкарыкчызы Семен Домбаа чедип ажыг суттарыкчының ажылдап турарын делгем төлге суггарылда арыктарын тыртар ажыгга часкаан четтигип, база эки ажылдап турар.

Совхозтуң директизязы черинің, парткомнуң болгаш профэвилелдиң ажылчын комитединиң тараа суттарыдапынче улуг кичээнгейни салып, ыяаар тараажыларның күжүн мөөнеер турарын эң чугула хемчеглериниң бирозунга боттандырып турарын ол деп үнелеп көөр апаар.

Ындыг болза-даа суттарыкчыларны хандырып турарында чамдык четпестерни айтыры эргежок чугула. Оттулар ыяш дугайын ыяаа бодаарга ындыг-да чугула эвес хире сагындырар. Ынчалза-даа ол чугула түүл. Ховуда ажылдап, чурттап турар тараажылар аъш-чем белеткээринге оттулар ыяштыг ыяап-ла хереглээр. Совхозтуң директизязы черн, профэвилелдиң ажылчын комитеди ол дугайын хереглие албаан. Суттатчылар чем белеткээри-биле арыктар уннарындан курган шивыктар ааы курган хараганнар чыып оттулуп турар. Оон ыяай бир оттулар түүл долгандыр ап-дарын ыяап ховудан ховар тыптыр курган ишек өдөө болуп турар.

— Каш борбак ыякан ыяш ажиеп салып ыяр болза, ол биске четтир. Оттуң чылчын эвес, түүлө чем белеткээрде оон дүргенин хереглээр болгай бис—деп, тараажылар чугаалажып турар. Чем белеткээри дүргеи болур болза ажыглашкы будүүргүлүүт база бедиир деп үнелеп утпаза чогуур. Оон ыяай тараа суттарыкчыларга суксугна ижер сүт продуктуларындан ыяш-чем түүлдериниң дугайын база бодаза чогуур.

Бир четпес деп савааттынар түүл болза аныяк тараа суттарыкчыларынга өөредиктеги организаставаазы болур.

— Аныяк суттарыкчыларнын ажылын кичээнгейлиг хайгаараар апаар. Суг эрозиязы (черниң суттан үрелири) деп түүлө бар. Черниң дүргеи суттатчыларын бодаап, сүтпү тараа шөлүүне кайы хамаан чок салыпкаш, оны хайгаравас болза, суг черниң үнүшке тааржыр көрзүн картын соо шаан апаар. Бис аныяк суттатчыларны хоочунналрынга ажылынга дүржүлгазынга өөредип турар бис—деп, суттатчылар бригадири Б. Н. Иргит чугаалап турар.

Тээлижилериниң делгем тараа шөлдериндө черниң сүтдан үрелишкинин болбайн дүжүт чедип алыр районнарның бирозын. Тээлижилериниң байлак дүжүттү өстүрүп алырынга суттарыгта шиитпирлиг ужур-дузалыг дээрзин районнуң ажыл-агый органнары хенглиг када-даа утпаза чогуур.

С. ТАМБА,
«Шынның» туелай корреспондентизи.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

«Барлык» совхозта Балчый Саалга удуртkан он кижилиг тудугжулар бригадазы бар. Оон кежигүнери элээн хөй чылдарның иштинде чуртталга базыңнарын, школаны, мал кажаалларын тутканнар.

Олар амгы үеде 400 баш хөй кирер кажаанын тудуун доозар чыгаан. Хоочун ажылчыннар Кан-оол Хомушку, Хелик Оюржак хүн нормазын 130 хуу күүседип, эки ажылдап турарлар.

Бригада кежигүнери база бир хөй кажаазын тудуп, Адыр-Мажалыкка 100 тонна силос кирер оңгарны казарлар.

О. МОНГУШ.

АЖЫЛ-ИШЧИ АЛЫШКЫЛАР

Мадиий биле Танай алышкыларның кайызы-даа механизатор мергежилдиг. Олар Бай-Тайга районнуң Бай-Талга үр чылда ажылдап, мактадып келгеннер. Кайызыда комбайнны, трактормуу, машинаны башкарып билир.

Дуржулгалыг механизатор Мадиий Иргит ашыктарны техниканга хандыкшыдыр, ында өөредиринге ынак. Ол Балаан-оол, Тудут-оол, Зотов, Совет дээш мышкан ашыктарга арга-сүмезин берип келген. Олар ам совхозтуң мурнакчы кижилери апаргылаан.

Чолаачы Танай Иргит төрээн чери—«Бай-Тал» совхозтуң «ГАЗ-51» деп маркалыг машиназын дөрт чыл иштинде септелге чок башкарып турар.

О. ХОМУС-ООЛ.

Наадымга уткуштур

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕДИПТЕР

Чаа тургустунган «О. Шынаа» совхозта Музан биле Севең Чааңмайлар хой малдан, үр чыл ажылдап келгеннер. Өгүүн эр ээзи—район, а херээжен ээзи —көдээ Советтерниң депутеттары-даа чорааң.

Малчын ог-бүдээ эрткен чылын иттер хүлээп алган. Аныяк иттерни 40—41 кг чедир семиртkеш, күрүнеге дужаалаган. Дуржулгалыг кадарчы бо чылын хүлээлгезин база-на ыяа күүсеткен. Ол бир башка онаалтыр 1,9 кг дүүгү ап, тус чер үксаалыг малын Сувактиг-Хем баазынче чайлаглаадын үндүре бергеп.

— Эки күш-ажылыч, ак сетkилдиин коргүзүп турган, республиканың малчыннар Наадымнын төлептиг үткүүр хүлээлгелиг мен. Бир кажаанга септеп алыр, 10 тонна силосни кезип алыр мен. Бо чылгы хүлээлгелерим ындыг. Наадымга чедир оон чамдыызын күүседип алыр мен—деп, Музан Чааңмай чугаалап орар.

М. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

БЕЛЕК

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының Үстүү-Инкиниде өшкү бригадазы бар. Бригада кежигүнери шиитпирлиг үшкү чылдың эгезинден бөөр организастыг ажылдап келгеннер. Деминг иштии түүнелиниде дүк талазы-биле планын ажыр күүсеткен. Өшкү кадарчылары күрүнеге 3239 кг дүкту сапкан.

Бригадада мурнакчы кадарчылар хөй. Соспуй-оол Ондар, Маас-оол Ондар, Эрелчин Оюржак, Эрес-оол Ховалыг, Чанзырын Оюржак бир өшкүден дүк-даа, түс башка онаалтыр анай-даа алыр талазы-биле боттарынга алган хүлээгелерин күүседипкен. Илангыя олар бир өшкүге онаалтыр 660—730 грамм дүкту кыргып алганнар. Малчыннарның күш-ажылчы ол чедиишкиннерн Наадымга белээ болур.

Д. ОНДАР.

НОГАА БРИГАДАЗЫНДА

Көк-Чыраанның херээженнери чер ажылының бедик культуразы дээш, ногаадан чаагай дүжүт дээш дедиселдиң мурнуку одуруунда. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киржип, олар алган хүлээлгезин амыдыралга чедиишкиннииг боттандырып турар.

Бригада эрткен чылын 25 гектарның га бүрүзүнге онаалтыр 220 центнер дүжүттү алган. Ногаажылар бо чылын дуржулгазын быжыглавышаан, төлүн 48 гектар чедир калбарткаш, оон 56 хуузунда капуста олурткан.

Олурткага белеткелди хымчалыг органнастаан. Хөрзүнү ажылдап кылырын эмнигжишаан, органиктиг болгаш минералдыг чемнигчидилгелерни чөп ажыглаан. Ногаа үндүрер парниктерни таарымчалыг кылган, рассаданы чогуур өйүнде өстүргеп. Тарылга мурнунда болгаш олурткан соонда суггарылганы база биидилиг организастаан.

«Улуг-Хаак» совхозтуң бүдүрүлге планында ногаанны гектардан-на 150 центнерни алыры көрдүнгеп, а бригаданың социалистиг хүлээлгезинде 170 центнер. Үшүштүн амгы байдалын алган көөрге, ногаажылаар салдынган сорулганы чедиишкиннииг күүседип шыдаар дээрзи чиигиниг чок.

Ногаан согушаның баштайгы дүжүдүн майда-ла ажаап эгелээн. Шагаан-Арыг хоорайның чурттакчыларын, ыяангыя ниитиниң чемпенилге черлерин бригада ногаа-биле хандырып турар. Чаа дүжүттү Ак-Довурак хоорайже база чорутkан.

Көк-Чыраанның ногаажыларын агроном З. Л. Долмачева элээн каш чыл уламтыр удуртуп келген. Зинаида Лаврентьевнаны бригаданың коллективин хүндүлээр.

ЧУРУКТА: бригадир-агроном З. Л. Долмачева (сооргай талада) ногаа шөлүүде.

Д. АРАКЧАА.
Авторлуң фотозу.

ЧОЛААЧЫНЫҢ СӨЗҮ

Кызылдың № 2 автотранспорт бүдүрүлгезинге ажылдаа-ла элээн үр апардым. Ол үеним дургузунда арта-дужулгалыг-даа, чарыш салып ачыр-дачыр ажылдаар хөй эшөөрлүг-даа болу бердим. Оолдар-биле чугаалашкаш, комсомолчу-аныяктар бригадазы тургузуп алган бис. Бригадирим мен болган мен.

Мээн кады ажылдап турар эштерим ажылга кызымак, хөй-ниитичи оолдар болган. Машина-техникага камныг, ыайырадыг, бүдүштүт эрлер чүве. Бир бригада болуп, кады ажылдан келген үем ниитиниң планның онаалдаларывысты үргүлчү ажыр күүседип келдивис. Ылангыя бо шиитпирлиг чылда бедик бүдүрүкчүлүт ажылдадывыс. Чүге дээрге чыл эгезинде аазаан сөзүвүс, хүлээнген планывыс улуг, чарыш салган бригадавыс база бар. Бригада кежигүнинери —он экер-эрес оолдар-биле дугурушкаш, чыл планын ноябрь 21-ге чедир күүседир деп бедик сорулга салдывыс. Оон ыяай 6000 литр кывар-чаар материалдарны, 5 комплект автодүгүйну капнап алыры база көргүнген. Бригаданың үш кежигүнү боттарының техниктиг мергежилин бедиидери аазаанар. Ынчангаш насаажирлер АТБ-зинде Леонид Бойко удуртkан бригаданы социалистиг чарышка кыйгырдывыс.

Эрткен беш айларның түнели-биле Бойконуң бригазазын ашкан бис. Планывысты 116 хуу күүсеттивис. Ол үеним дургузунда 1454 литр кывар-чаар материалды капнап алдывыс. Бригадага чарыштың тергиннеринге Владимир Строгоптү, Николай Фадеевти, Виктор Рудновту аларар мен. Олар коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп адаар үзээ демиселзин турар коллективинин адын сыкпайн турарлар. Бир эвес ажылывыс техпизин мынчаар тудар болгувусса — хүлээлгевис-даа күүсеттинер, чарышка-даа тиилээр бис.

Июнь 17—чер-чер Советтеринге соңгудага хүнүнге үткүштур социалистиг чарыш тазазы-биле хемчеглерни улам нылпыкын ап, кызымак ажылдап турган, ол хүнүнү күш-ажылчы эки түннеделиг үткаан бис. Тоску беш чылдың үшкү шиитпирлиг чылының ажылында алдынган социалистиг хүлээлгелеривисти чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир үзээ бүгү күжүвүсту салын ажылдаар бис.

В. ШАБАЛИН,
Кызылдың № 2 АТБ-зинде комсомолчу-аныяктарның чолаачылар бригадазының бригадири.

ДҮРГЕН ДУЗА ЧЕДИРИКЧИЛЕРИ

Эмчиниң дүргеп дуза чедирер республика станциязының коллективи эртken чартык чылдың планныг онаалдаларын чедишкинниг күүседкен. Чоннуң кадыы дээш баштайгы дузаны чедирип, чонга бараалган турар буянныг бо кижилер коммунистиг күш-ажыл коллективиниң бедик адын чедип алыр улуг соруглганы мурнунда салганнар. Ынчангаш оларның чаңгызы — хөйү дээш, хөйү — чаңгызы дээш шудурүг ажылдап келген.

Фельдшер В. А. Агошкова ук станцияга сооргу 4 чылда диспетчерлеп, онаашкан ажылынга арга-дүржүлгазы дыка улгатkан. Валентина Александровна коллективтиң хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржип турар. Ол ында профсоюзтар комитединиң кежигүнү.

Людмила Герасимовна Брянская станцияның улуг эмчизи эрге хүлээлгеге 13 чыл ажылаан. Ол коллективти чаңгыс эп-сеткилдиг, бижыг найыралдыг, ажылга улуг тура соруктуг кылдыр эвилелдеп шыдаан. Эмчилер коллективтериниң бот-тывынгыр уран чүүл болгүмүнде хөй кижи киржип, мактал, шаннадыг ап келгеннер. Людмила Герасимовна коллектив кежигүннерин бо-ла чылдыра каастар. Медицина шугуму-биле чаа үнген аппараттар, эмнер-биле улуг эмчи оларны таныштырып, тайылбырлап берген турар.

Ажылчы чоннуң калыкшылы дээш үр үеде бараан болуп ажылаан турар кижилерни бо коллективтен хөйү адаа болур. Ындыларның бирээзинге Н. И. Мазурова хамаарыкшыр. Наталья Ивановна төп аптекадан яазы-бүрү эмнерни хүлээп алгаш найысылалга болгаш республиканың ангы-ангы районнарынга чаалгага чоруп, карыг кижилерге дуза чедирип баар эмчилерге, сестраларга ук эмнерни дамчыдып берип турар.

Станцияда дежурный фельдшер Екатерина Васильевна Константинова хамаарышкан ажылынган аңгыда ында фельдшерлер чөвүлелиниң даргазы хүлээлгезин база эки күүседип турар.

ЧУРУКТАРДА: бирги чурукта — диспетчер фельдшер В. А. Агошкова ажыл үезинде. Ийиги чурукта — станцияның улуг эмчизи Л. Г. Брянскаяның эмнелге ажылдакчыларынга чаа аппаратты тайылбырлап турары. Үшкү чурукта (солагай талазында)— Н. И. Мазурованың фельдшер В. В. Константиновага өө берип турары.

А. АРТАЕВА.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Малчыннарның ажыл-ишчи чедиишкиннери

Киев, Смоленск, Калуга болгаш Владимир областарның кодаа ажыл-агый ажыл-ишчилери 1973 чылдың баштайгы чартында күрүнеге өскээ-даа продуктуларны садар талазы-биле чарышка алган хүлээлгелерин чедишкиннииг күүседипкен.

Киев областың малчыннары чартык чылдың улуг ажылагый планын: мал болгаш куш садарын 110 хуу, сүттүүн — 104, чүүргенмин —115 болгаш дүктүүн—102 хуу күүседкен.

Смоленск областың ажылагыйлары күрүнеге белеткел черлеринге 45 мун тонна өскээ, 227,5 мун тонна сүттү, 63 миллион санныг куш чуургазын болгаш 309 тонна дүктү дужаагаш, чартык чылда ол продуктуларны садарының хемчээлин дыка ажырган.

Ол ышкаш Калуга болгаш Владимир областарның малчыннары күрүнеге өскээ, сүт, куш чуургазы болгаш сүт садар талазы-биле улуг ажылагыйының чартык чыл планын дыка ажыр күүседкен.

Ол областарның колхозчулары, совхозтар ажылчыннары, кодаа ажыл-агый специалистери күрүнеге продукпин садарын, малдын болгаш куштун баш санын тлам өстүрер, оларның продуктулуун бедидер дээш демисежип турарлар.

СОВЕТТИҢ ДЕПУТАДЫ

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге июнь 17-де эрткен соңгудда чоннуң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик ыдыр-дүүшкүүнүн көргүскен. Оон бир хөречиин—соңгудага соңгукчуларның 99,8 хуузу кирипкен болгаш оларның 99,9 хуузу коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестерниң бөлүгүнүн кандидаттары дээш бадылаашкынын бергеп. Соңгуда хүнүнде чамдык колхозтар, совхозтар бүдүргүге черлери чартык чыл, кварталы, ай планнарын күүседкен дугайында рапорттарын киргеп.

Республиканың чер-чер Советтеринге шупту 3166 депутат соңгуткан, оларның иштиңден район Советтеринге—745, хоорай Советтеринге 391, кодаа болгаш суур Советтеринге 2030 депутат соңгуткан. Депутаттарның составында мурнудагызынга бодаарга ажылчыннарның болгаш колхозчуларның саны өскеп. Совет демократиянын иөскү идепкейлиин ол болур.

Чоннуң 'ол эң дээре ооллар, кыстарынга, күш-ажылдың мурнакчыларынга болгаш идепкейлиг хөй-ниитичилерге чоргаарлавыр бис. Чижээ, «Кызыл үзеңгүр тудуг» эргелеринин бригадири Константин Родионович Зуев чоннуң бүрүн эргелиг төлээлекчизи адын шынчы бүзүрелип, депутат эрге-хүлээлгелерин идепкейлиг күүседип келгеп.

Депутат болуру—бедик аздар болгаш улуг харысалга болур. Чон депутаттарга күрүненин болгаш хөй-ниитиниң чугула хүлээлгелерин даавырып турар. Коммунизм тургузуушкунунуң херээнге бүтү күүнүн болгаш билиин бээрп, ажылчын ажыңның колхозчу тараачыннар-биле эвилелдерп, ССРЭ-нин улустарының пайыралын болгаш акы-дуңма чоруун улам бижыглаарынга совет интиледдиг социал-политиктиг чаңгыс эвин бижыглаарынга, ажылчы чоннарның чалгай чоруун болгаш культуразын чайгылын чокка белдеринге, социалистиг Төрөл чуртуң күүү-шидалын бижыглаарынга бүтү талазы-биле идиг бээрп депутаттарның хүлээлгези болур.

Депутат кижи болуның бүтү ажыл-ишпи-биле соңгукчуларның идепгелин шыңмитырып бадытказар, кажан-даа улустуң аңаа салып турар негелдеринин дециелиите турар ужурлуг. Депутаттар күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шинтирлээр, Советтеринең шинтирлерин амыдыралга боттандырарын организастаар, күрүне органнарының, бүдүргүгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларының ажылын контрольдаарынга. Советтеринең оске-даа ажылдарын боттандырып чорударынга киржир. Депутат соңгукчулар-биле, ажылчы чоннар коллективтери-биле болгаш хөй-ниитиниң организацияларыбиле база оон соңгудага өкрүтүнүң девискээринде турар будүргеге, албан черлерин, күрүне органнары-биле харылзаапы тудар. Депутат соңгукчуларның чөптүт чагыларын күүседирип, оларны амыдыралга боттандырарын чедип алыр ужурлуг. Ол бодунуң бактаан турар Советиниң докуиаал комиссияларының болгаш ук Советтиң оске-даа органнарының ажыл-чорудуразынга идепкейлиг киржир.

Депутат Советтиң сессия бүрүзүнде олуржур болгаш оон ажылынга идепкейлиг киржир хүлээлгелиг. Советие коорулеле айтырыгларны ол саналдап киирер, негелде айтырыглар тургузар, медеглел кылыр эргелг. Советтиң сессиязынга депутаттарның ындыр-дүүн чорударын тургузар

ПИОНЕРЖИ ЧАЙ

„БРИГАНТИНА“ УНУПКЕН

Кызыла культура болгаш дыштанылга парыгының бир булуңнары. бешик, суук теректер. селбегер чолдуралдар аразында. хоорайның «Бригантина» деп хүндүскү пионер лагери бо чылдың баштайгы сезонун эгелээн. Анаа 150 уругдар, оолдар эртенинге 9 шакта чыглып келгеш. кежээкиниң 6 шакта бажыңнарынче тарап чангыстаптар. Оны «хүндүскү лагерь» деп ниити ужуру-дузалыг чүүлүг — бүдүмчү шимчээшкинниинин дүрүмнери-биле танышылганы — мынаг тоолдуг ат-биле организастаар: «Үш-Баракты хаанның күрүнезинче аян-чоокка».

Планга кодургеш ажылдар боттарның эгелээн. уругдар орта идепкейлиг киржип турарын сонуг-мурнуг хөөвеп. ойнаар черлерин. пионер булуун. үлүүр черлерин. кылган. чураан чүүлдерин аалчыларга күзелдин-биле көргүзер чорду.

Хөөлбек кыдыында пионержи горя кыйгыра берген. Кызыл. ногаан. көк. сарыг пилотка бөрттерлиг. ак хөйленнерлиг. кызыл галстуктарлыг пионерлер отрялар аайы-биле чыскаалыпкан. Уруглар каш хүн иштинде лагеринге ижигил. бот-боттарын танышып. корум-чүрүмүнге чаңчыл бергеннер. «Бригантинаның» ёзулуг ажылышкынын кылып турары бо чүвелер.

Чаңчыл ёзугаар отряд командирлери дружина чөвүлелинин дараазында. ол — улуг вожатыйга. ол — лагерь начальнигинге рапорттарын берген соонда. кызыл түктүг дөрт пионер белик чагы бажынче чалап үнүпкен. Комсомол хоорком-унун секретары Петя Голышев пионерлерге байыр чедирген. дружинаның кызыл түгүн хүлээлип берзин.

Шугум чыскаалынга улаштыр ойнаар ёрээлге пионерлерниң концерти эгелээн.

«Бригантина» болгунун бо чылгы баштайгы эштинишкинче ынчаар үнүпкен.

Б. ОНДАР.

Аныяктарның болгаш студентилерниң Берлинге болур X Бүгү-делегей фестивалынга баар делегаттарның хөй кезии агаар оруу-биле чөрүүрүн күзээрлер. ССРЭ-ниң хамааты ужар түүл министрлиги оралаачызы Николай БЫКОВ ПМА-ның корреспондентизинге Аэрофлоттуң чурттар аразынын агаар орунтарынга рейстерни кайчаар организастаарының дугайын чугаалаан.

ФЕСТИВАЛЬЧЕ—САМОЛЁТТАР-БИЛЕ

Бүгү-делегей фестивалының делегаттарын чедирериниге хамааты авиашкызының самолёттары кайдыг киржилгелиг болгуруг?

— Аэрофлоттуң чер бомбузазының бүгү диптери эки бидир. Оон самолёттары Азияның, Африканың, Американың, Европаның 65 чурттарынче доктаамал ужуп турарлар.

Сөөлгү үеде совет самолёттар дыка хөй чаа агаар орунтарын ажыткан болгаш бистиң чурттувусту чамдык бүрүнелер-биле тудуштурган. Чижээлээрге, бистиң чурттувус Бангладеш Республика, Чили, Таиланд, Греция дээш ышкаш күрүнелер-биле агаар оруун таварты артыжар арталыг апарген. Чүгле бо чылдың чазында безин Москва — Афины — Каир — Аден, Москва — Милан — Марсель, Москва — Рабат — Гавана — Сантьяго, Ленинград — Стокгольм — Осло болгаш оон-даа өске черлерде агаар орунтары ажыттыгган.

ГДР-ниң агаар орунтарынга хамаарыштыр алыр болза, бо талазы-биле бистиң аравыста харылзаа шагда-ла шинчилеттингеш. 1955 чылда Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республика доктаамал агаар харылзаалар ының дугайында күрүнелер аразының керозин чарган. Оон эгелээш-ле дүрген ужар реактивтиг ИЛ-62, ТУ-154 деп самолёттар от агаар оруун таварты ужудуп турар.

Амгы үеде Берлинче чүгле Москвадан эвес, харын-даа Ленинградтан, Киевтен, Минскиден самолёттар-биле доктаамал ужудуушкуннарны кылып турар бис.

Ынчангаш X Бүгү-делегей фестивалының делегаттарын даажыгырга бистиң Аэрофлот хөй аргаларыг боон турар-дыр. Дыка хөй чурттардан Берлинче баарының эң кыска оруу Совет Эвилелин таварттыр ужудары болур. Чижээлээрге, Япониядан Берлинче Москва таварты ужударга эң-не тазырымчалыг. Ол аразынга 10 шак ажыг ужудар. Ам болур фестивальдың үш чүс ажыг киржикчилерге Токиодан Владивостокка чедир теплоход-биле келгеш, оон соонда Хабаровскиге чедир поезд-биле кедир. Оон оларны бистиң тускай самолёттарывыс Берлинге чедирер. Могадишодан, Дар-эс-Саламдан, Браззавильден Бангиден кедир аныяктар болгаш студентилер организациялар ының төлээлери Аэрофлоттуң самолёттарының дөрт ужудар рейстерибиле ГДР-ниң төвүгге баарлар. А Делиниан болгаш Лаосаның делегациялары Москвага доктаагаш, Берлинге баар. Берлинден барык 20 мун километр черде турар бир чурттуң аныяктар организациязының дугайын чугаалап көрейн. Ол дээрге найыралыг Чилиниң аныяктары-дыр. Олар ам бистиң агаар транспортувусту ажыглап болур аргалыглар.

Фестиваль киржикчилерин Берлинге чедирериниң чүгле чамдык пунктуларын адаанам ол. А херек кырында биске хамаарыжыр шидиг пунктулар ам-даа хөй. Бүгү делегей шуулганының улустар аразының белетиг комитединден киргеш чагыттарындан эң таарымчалыг рейстерни шилип алган бис. Делегацияларны рейс самолёттарынга болгаш тускай хөледелеп алган самолёттарга ажыглыр бис.

— А фестиваль киржикчилерни кайдыг хевирлиг самолёттарынга чедирер деп турарыл?

— Чамдык чурттарның аныяктары Берлинче рейс самолёттары-биле чоруурлар. Ол дээрге ИЛ-62 деп самолёттар-дыр. Өске таварыгларда делегаттарны чаа реактивтиг ТУ-154 деп самолёттарга ажыглырын илаңнап турар бис.

Фестивальга хереглээрә-биле чурттар аразының агаар оруунга ажыглап турар самолёттарының бүгү хевирлерин берип болур бис. Бүгү делегей шуулганының делегаттарын черге-даа, агааргаа-даа эң эки хандырарын организастаарывынче өнза сагыштыг салын турар бис.

(ПМА).

МОСКВА. Самолётка пассажирлер үдекчиан Людмила Гвоздева 1969 чылдан баар Аэрофлоттуң ажгы-ажгы агаар орунтарынга ужуп: Скандинавияга болгаш Африкага-даа. Латин Американың чурттарынга болгаш Японияга-даа барып турар.

Н. К. Крупская аттыг педагогика институдунуң төөгү салбырын доозкаш, Шереметьево аэропортка Людмила ажылдап киргеп.

Оон бодунуң ажылынга кыза, кызымакай чоруу оны Аэрофлоттуң эң тергиин стюардессаларының санынга киргеп. Люда Төп телевиденнеңиң «А че-ве, кыстар!» деп конкурсунга кирипкеш, бодунуң бедик профессионалдыг мергежилин бадыткаан. Ол ында бирги черни эзеледи.

ВОЛЕЙБОЛИСТИ ТРЕНЕР СОСТАВЫНЧЕ ҮДЭЭН

Аракчаа Седип-оол эге классчыларга өөренип турганда спортка хандыкшылдыг өөреникчилерниң бирээзи турган. Таланчылыг оолдуу башкылары эскерип каапт, оон күш-дамыр кижизидилгезинче кичээнгейни салган. Башкыларының болгаш улуг ол эштеринин дузазы-биле хаактаарынга, волейбол ойнаарынга мергежий берген.

1949 чылда районнуң эң шыырак спортчулары-биле казы Седип-оол волейболга республиканың бирга черн ээш улуг маргылдаага бир дугаар ойнаан. Оон баар спорттуң бо хевирингге хандыкшып. мергежилин бедиктеринче кичээнгейни ол салып эгелээн.

1950 чылда Тываның чыынды командазының составынга киргеп. Абакан, Черногорск, Минусинск, Улан-Удэ болгаш еске-даа хоорайларга эртип турган волейбол талазы-биле зона маргылдааларынга кириштеш. эки түннелдерни Седип-оол чедип ап келгеп.

Аныяк спортчу шериг албанын эртирип барган. ынаяк дерээн удамчылап, мергежилин удах бедиткеп. Округтуң бирги черн ээш волейбол маргылдаазынга оон командазы тиилекчи болгаш. Ынчангаш ону округтуң шериг командылакчызының дужаалын ёзугаар Тывазынче шилээлеп чоруткан.

Кызылдың башкы училищезинге өөренип турган, дыка хөй улуг-улуг маргылдааларга кириштеп. РСФСР-ниң башкы училищелериниң бирги черн ээш 1957 чылда Калинин хоорайга болган волейбол маргылдаазынга Кызылдың башкы училищезинин спортчулары кириштеш. ушку черни эзелеп. Анаа Седип-оол бичче эвес улуун киргеп.

Седип-оол Ховалыгович Аракчаа Тыва АССР-ниң алды дакпыр чемпиону. Ол —аныяк волейболистерни кижизидип. өөнүүр талазы-биле башкылап келген чылдарында бүгү биличиг. мергежилин анаа үндүрген. Оон өөреникчилерниң иштинде волейболга мергежилдиглер хөй.

Аракчаа Седип-оол Красноярскиниң педагогика институдунуң күш-культура факультединде доозкан. Амгы үеде Кызылдың педагогика институдунда башкылап, ында үш болукчүн волейбол секциязын удуртуп турар. Институттуң волейболистери республика болгаш хоорай маргылдаалырынга киришкеш. багай евес түннелдер чедип ап келгеп.

Хөөчүн спортчу бо чылын сеозгү катап республиканың бирги черн ээш волейбол маргылдаазынга киришкеп. Оон соонда спортчуну тренер составынче үдээн. Седип-оол Ховалыгович Аракчаага республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң Хүндүлел бижиктерин. тураскаалдыг белекти тывыскан.

Х. ШОГЖАЛ.

Тыва дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевидение болгаш радиоламчыдыга комитединиң чагыын ёзугаар Красноярскиниң газеттугдазының чогаалыкчы болуу Тыва дугайында өөнүүр кинону тыртыпкан эгелээн. Ол чогаадыкчы болукче режиссёр Октябрина Дмитриевна Байкалова, операторлар Александр Григорьевич Пешельник болгаш Геннадий Семенович Чебаков олар кирип турар.

Кинематографистер Бай-Тайга. Эрзин районнарга болгаш Хову-Аксыда «Тыва кобальт» комбинатка чоранып. Ам олар ында. чараш чурумалдыг Тежүже баарлар. Оларның тыртпырын турар кинону Совет Эвилелиниң телекөрүкчүлеринге Тываның бойдузун болгаш РСФСР-ниң И. Е. Репин аттыг күрүне паналының зәүреалы. РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг чүрүкчүлер. чүрүкчү-спилбикчи Х. К. Тойбу-Хаанын чогаалыкчы ажыл-ижин танылыпкан. Ол ышкаш телекөрүкчүлер аныяк спилбикчилер К. Сая болгаш Д. Тойбу-Хаа озарның ажылдарын база-да сонуургап көөрлер.

С. КУУЛАР.

Найырал байырлалы

ТАЛЛИН (ЭСТА). Июнь 27-де маңаа улустарның найыралының байырлалы болган. РСФСР-ниң, Литваның, Латвиянның, Казахстаннның 500 хире танцычылары Прагада башкымарның эр улустун сураглыг ниити ыры болуу аңаа киришкеп. Ол байырлалды аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей фестивалынга холбаштыр кылган.

ҮШ ХҮННҮҢ СЕМИНАРЫ

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының ажылдакчылары районнарга болуп семинарларны организастап эртирип турары чанчыл апаргаи. Чоокта чаа ышдыг семинар Самагалдайга рейон библиотеказынга болуп эрткен. Анаа Тес-Хем. Эрзин районнарының библиотекарьлары киржип, хүн бүрүнүң ажылынга ажыттыг чүүлдерин билип алганнар.

«Улус ажыл-агыйының тускай эртемнилерин коозо библиотекаларның хандырарын организастары» деп темалыг бо семинарны республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының харыысалгалыг ажылдакчылары эртирген. Ылангыя коозо библиотекаларга номчукчуларны сонуургалдарының, олар-биле ажылды организастаарының болгаш удуг ажыл-агыйының тускай эртемнилерни чаа үеже чүгле литератураларны доктаамал ажыглаарының дугайында ажыктыг сүмелерни, өөредилгиг илеткелдерни киржикчилер дыңнаан. Семинарның ажылынга республика библиотеказының ажылдакчылары Н. Кызыл-оол, Т. Меңзина, Л. Мякишева, Н. Хомушку, Л. Разумова болгаш республиканың К. Чүйковский аттыг үруглар библиотеказының библиографчы С. Шкаруба олар киришкеп.

Үш хүн удамчылаан семинарның сөөлүнде, чонуу библиотекаларның ном-биле ханыраарының талазы-биле социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының директору А. Лаңыдова чарыштың түңнелчилерин алган. ажыл-ишти планчыл тывыскылаан. Шанчаларны Бай-Даг коозо библиотекалының эргелекчизи Г. Зырянова олар алганнар.

Т. ЛЮНДУП.

республика библиотеказының методиктиг кидзиниинин улуг библиотекары.

телевидение

ИЮНЬ 29-ТА

МОСКВАДАН

18.00 — «Үе». Информастыг программа. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоранының дугайы. Эш Л. И. Брежневтиң Францияга чоранының дугайы. 19.00— Д. Кабалевский. «Оркестр үдезелгиг скрипкага концерт».

КЫЗЫЛДАН

19.20—Телемедээлер. 19.30— Уругларга мультфильмнер. 19.35 — «Шокар хороводе». Телефильм. 19.55—Телемедээлер. 20.10—Чартлалар. реклама. 20.15 — «Демнешнее автор-лары». Уран-чечен телефильм.

МОСКВАДАН

21.45 — Эртемнин болгаш культураның чугула айтырыглары. «Кижи. Чер. Өртемчей». Дамчыдалганы ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы. Совет Эвилелиниң Маадыры В. И. Севастьянов чорудар. 22.15— «Ширетпи оттары». 23.00— 23.30 — «Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАПОВ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮНЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Дон Жуан Таллиндэ» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Адыр, мина!» 10.00, 15.00. «Чүге дизе олар боттарынга ынактар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Кипочымызы 11.30. «Мээң бичии оңнүүм» 16.20, 18.10. «Кашмирге ынак-шыл» (2 сериязы катай) 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Семурт» 9.00, 10.40, 12.40. «Белинин халыыр үеге дээш» 14.40, 16.30, 18.20, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Шак бо найгамчык оол» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

ЧАЛАП ТУР БИС

Июнь 30-де, эртенгинин 11 шакта, Кызылдың Октябрьская кудумчузунга ярмарка болур.

Ярмаркага даараныла кылытаарын болгаш трикотаж, галантерея, ажыл-агыйның барааннарын, чурт ишкинге кылган болгаш дашпыкыдан эккелген янзы-бүрү өнүүт пестерин база өске-даа барааннарны садар.

КЫЗЫЛЧЫЛАР БОЛГАШ НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ ААЛЧЫЛАРЫ! Сизерни ярмаркаже чалап тур бис.

Төп № 9 гастроном биле «Улуг-Хем» ресторапы июнь 30-де янзы-бүрү холуксаалыг кылын белеткээр доңгурган балыкты делеп садар.

Аңаа балык аймаандан чем белеткээр талазы-биле консультацияны тускай специалист берип турар.

КЫЗЫЛ-САДЫГ

СЭКП кежигүүн, хоочун совет хамыдакчы, персональный пенсионер

Оңгай-оол Салчайович САЛЧАКТЫҢ

мочоонун СЭКП Бай-Тайга райкому болгаш райкуусков дыңнатпышаан, оон ог-бүлезинге болгаш дөргүл-төрелгелиг хаяы бажымдалын илгеттейлеп тур.

Тыва облпотребсоюз 1973—1974 өөредилге чылында чурттуң иөөн адаанда өөренирге черлериниге өөренирин нүүзэмнерни чалап тур.

НОВОСИБИРСКИНИҢ СОВЕТ КООПЕРАЦИЯ САДЫЫНЫҢ ИНСТИТУДУ

Доктаамал болгаш бот-өөредилге салбырында иөөн адаанда мергежилдээ талазы-биле:

Товароведение болгаш үзеттлур барааннарының садының организастаары.

Товароведение болгаш аъш-чем барааннарының садының организастаары.

Ниитиниң чемненилгезин организастаары болгаш оон технологизы (чүгле доктаамал — очно өөренир салбырга).

Садыг экономиказы.

Бухгалтер учёду.

Өөренирииниң хуусаазы: доктаамал өөренир салбырга 4 чыл (техниктиг факультетке — 4 чыл 10 ай). бот-өөредилгелиг — заочный салбырга — 5 чыл.

Киреринниң дугайында билдиришкиннерни доктаамал өөредилгелиг салбырга бо чылдың июнь 20-дан июль 31-ге чедир. бот-өөредилгелиг салбырга апрель 1-нең августуң 24-ке чедир хүлээп алыр.

Конкурс чок киреплерниң болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга өөренирин нүүзэнмерниң билдиришкиннерин Тыва облпотребсоюзтуң иөөн киидизи хүлээп ап турар.

Билдиришкинни институттуң ректорунуң адынга бижиир болгаш өөренир мергежилин ыяап-ла айтыр.

Билдиришкинге кожар документилер:

1. Дээди өөредилге черинге өөренирин сүмелеп турар. ажылдап турар черинден азы шнолададан оон удуртукчузу. профсоюзтуң месткомунуң харгазы болгаш партия азы комсомол организациязының секретары ат салган характеристика.

2. Ортуман эртем дугайында. тускай ортуман эртем дугайында документ (боду-биле).

3. Күш-ажыл дептеринден. а колхозчуларга — колхозчу дептеринден ушта бижилге.

4. 3х4 см хемчээлдиг 5 фоточурум.

5. № 286 майын ёзугаар кичи шынзылгазы.

6. Ажылдап турар черинден шынзылга (чүгле бот-өөредилгелиг салбырга киреплер).

7. Чуруттап турар черинден шынзылга.

Ада-чуруттуң Улуг дайынының киржикчилери дайынга киришкен дугайында шериг комиссариадындан шынзылганы кожар.

Институтка киреплерде иөөн адаанда хуусаалырда болур:

Доктаамал өөренирин-биле конкурс чок киреплер августың 1-ден 20-га чедир:

бот-өөредилгелиг салбырга киреплерниң бирги болуу июль 21-ден август 5-ке, ийиги болуу — август 25-тен сентябрь 10-га чедир.

Доктаамал өөренирин-биле конкурс чок киреплер киреринниң экзаменнерин Кызыл хоорайга дужаар.

Бот-өөредилгелиг салбырга киреплер экзаменнерни Новосибирскиниң Совкоопсадыг институдунуң Улан-Удэ хоорайда салбырынга дужаар. Белетиел курузу Улан-Удэ хоорайга июль 16-дан 28-не чедир ажылдаар.

КРАСНОЯРСКИНИҢ КООПЕРАЦИЯ ТЕХНИКУМУ

Иөөн адаанда салбырларга: Үзеттлур барааннарының товароведениези.

Аъш-чем барааннарының товароведениези.

Садыгга планнаашкын.

Бухгалтер учёду.

Үзеттлур болгаш аъш-чем барааннарының товароведениези.

Техникумнуң хундусну салбырынга устунде айыткан мергежилдерге өөренирии-биле ортуман эртемнигерни хүлээп алыр.

Товароведение салбырларынга киреплер орус дыл болгаш литературага (чогаадылга) база химиягa (аас-биле) экзамен дужаар, а планнаашкын болгаш бухгалтерия салбырларынга киреплер математикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (чогаадылга) экзамен дужаар.

ИРКУТСКИНИҢ АҢ-АЛГЫ-КЕШ ТЕХНИКУМУ

Иөөн адаанда мергежилдерге өөренирлерни аңаа хүлээп алыр:

Ам болгаш мал кежиниң чигзиниң товароведениези;

охотоведение болгаш аннывыр ажыл-агыйы;

иөөн ажыл-агый продуктуларының товароведениези.

8—9 класс билигиглер орус дылга (диктант) болгаш математикага (аас-биле), а ортуман эртемнигер — химиягa (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (чогаадылга) экзамен дужаар.

БАРНАУЛДУҢ КООПЕРАЦИЯ ТЕХНИКУМУ

Чем белеткээриниң технологиязы деп мергежилге өөренирии-биле 10 класс доосканнарны аңаа хүлээп алыр. Аңаа киреплер химиягa (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (чогаадылга) экзамен дужаар.

УЛАН-УДЭНИҢ КООПЕРАЦИЯ ТЕХНИКУМУ

Хлеб бышырып будуреринниң мергежилинге өөренирлерни аңаа хүлээп алыр.

Үстүнде айыткан шупту техникумнарга өөренип киреринии күзээрлер техникумнуң директорунуң адынга билдиришкин бижээш, аңаа иөөн адаанда документилерни иөөр:

1. Билининиң дугайында документ (боду-биле).

2. Школаан азы сеозгү ажылдап турган черинден характеристика.

3. Автобиография.

4. Кооперация организациязының өөренирии-биле чоруткан бижии.

5. Эмчи шынзылгазы (№ 286 хевирлиг).

6. Чуруттап турар черинден шынзылга.

7. Күш-ажыл дептеринден ушта бижидилге.

8. 3х4 хемчээлдиг 5 фоточуруи.

9. Ап турган шаяқының дугайында шынзылга.

Техникумга өөренип киреплерниң документизин июль 31-ге чедир Тыва респотребсоюзтуң хазар киидизинге киирер.

Адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко 38. Телефоннар: 27-24, 55-50.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу. бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 24-63. редакторуң орлакчызының 35-24. пропаганда киллизинин 23-54. чарыысалгалыг секретарьның 23-35. партийдиг ажыдыраа киллизинин 37-13. культура киллизинин 23-51. сайт. ажыл-агый киллизинин 21-47. үзеттлур киллизинин 22-64. чагаа киллизинин 41-27. информация база совет туругузу киллизинин 20-60. бухгалтериның 31-75. корректорларның 27-41. Солун неделя багалаа 32-75 телефоннар болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. эма 2. Тираж 15453 Чагыг № 1772.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эртелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00629

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 152 (9227) | Суббота, 1973 чылдың июнь 30 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

ЧУРТТУҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

Чурттуң аңыл-агыйларында мал чемнерин белеткээриниң темпизи хүн келген тудум-на дүргедеп турар. Дыка хөй колхоэтарда болгаш совхоэтарда сиген белеткээр техника будун хүн дургузунда үзүк-соксаал чокка ажылдап турар. Хөвүлүлер, фермалар ажылдакчылары партияның болгаш чазаптың доктаалынга боттуг ажыл-херектери-биле харыылавышаан, малдың чем суурун быжыглаарының немелде нурлавырларын дилеп, тып турарлар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, июнь 25-ке чедир 14063 муң гектар шөлдүң сигенин иестирип, сенажты белетнеп кылган. Ол болза, эртиен чылдың бө-ла үезинде турганы-биле деңнээргө, оон барык 1,5 миллион гектар хөй боп турар-дыр. Узбекистанның, Туркменияның, Литваның ажыл-агыйларында сиген кезериниң планнары чедишкинниг күүсеттинип турар.

Чамдык районнарда бораңнап, частаар чорук күштелип турар. Сигенни 6637 муң тоннаны белеткээн. Оон хемчээли база-ла эртиен чылдың бө үезинде турганындан хөй боп турар.

Кедээ ишчилер сенаж белеткээриниң ажылын демнинбиле кылып турар. Ол үнелиг мал чеһин белеткээриниң планы 38 хуу күүсеттинген — 16129 муң тонна белеткеттинген. Ол дээрге эртиен чылдың июнь айының сөөлгү үезинде турганындан барык 4,7 миллион тонна хөй-дүр. Азербайджанның ажыл-агыйлары сенаж салырының планын дыка ажыр күүсеткен.

Чер ажылдакчылары сигенни нургага кадырып, даалган нылдыр хөйү-биле дээрбеден, нурлавырлаарынча чүтүүп турарлар. Оңу эртиен чылдың бө үезинде белеткээниндеп дыка хөйну—641 муң тонналы нурлавырлаан. Литваның ажыл-агыйлары бө ажылды база-ла шалыпчы ёзу-биле кылып, планның даалгазының чеден ажыг хуузун күүседип апкан.

(СЭТА-ның корр.).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң сессиязы

Депутат—чоннуң бүрүн эргелиг төлээлекчизи

Дүүн Тыва АССР-ниң түгүн Кызылдың Политчыргымышкын бажыңының кырында көдүрген. Аңаа Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү чыыжының алдыгы сессиязы июнь 29-та ажыттынган.

Сессияны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы депутат **Ю. Л. Арапчын** ажыткан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады С. К. Токавың мөчээнинге холбаштыр оон тураскаалын сактып, депутаттар бүт кырынга туруп ёзулаан.

Сессия мооң алдында үш айтырыны бадылаан:

1. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретарының дугайы.

2. ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Хоойлузунуң республикада күүседелиниң дугайында илеткеди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат **С. Х. Красный** кылган.

Бо айтырыгның талазы-биле сессиянга Чөөн-Хемчик районунуң Хайыракан кодээ Совединиң даргазы депутат **Ө. А. Сат**, СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары депутат **А. Ч. Монгуш**, Каа-Хем райкүүсомунуң секретары **К. Ф. Бондаренко**, Бай-Тайга райкүүсомунуң даргазы **Р. С. Хунай-оол**, «Кызыл тудуг» эргелелиниң бригадири, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү депутат **С. Б. Сандан**, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш харылзаа талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат **Д. Б. Бузур-оол**, Тес-Хем районда «Чодураа» колхозтуң хойжузу депутат **И. С. Данзурун**, Ак-Довурак хоорай Совединиң күүсомунуң даргазы **З. Ф. Манчина**, республика прокурору **В. Б. Карасал**, Мөңгүн-Тайга районнуң Каргы көрө Совединиң күүсомунуң даргазы **К. Д. Чылдык-оол**, «Найырал» совхозтуң хойжузу депутат **Т. А. Араптан** болгаш СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Широпин** одар санал бергеп.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле сессия делегеренгей доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Сессия дараазында айтырыны көргеп. ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Хоойлузунуң республикада күүседелиниң дугайында илеткеди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат **С. Х. Красный** кылган.

Бо айтырыгның талазы-биле сессиянга Чөөн-Хемчик районунуң Хайыракан кодээ Совединиң даргазы депутат **Ө. А. Сат**, СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары депутат **А. Ч. Монгуш**, Каа-Хем райкүүсомунуң секретары **К. Ф. Бондаренко**, Бай-Тайга райкүүсомунуң даргазы **Р. С. Хунай-оол**, «Кызыл тудуг» эргелелиниң бригадири, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү депутат **С. Б. Сандан**, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш харылзаа талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат **Д. Б. Бузур-оол**, Тес-Хем районда «Чодураа» колхозтуң хойжузу депутат **И. С. Данзурун**, Ак-Довурак хоорай Совединиң күүсомунуң даргазы **З. Ф. Манчина**, республика прокурору **В. Б. Карасал**, Мөңгүн-Тайга районнуң Каргы көрө Совединиң күүсомунуң даргазы **К. Д. Чылдык-оол**, «Найырал» совхозтуң хойжузу депутат **Т. А. Араптан** болгаш СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Широпин** одар санал бергеп.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле сессия делегеренгей доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Сессия Тыва АССР-ниң Дээди судунуң кежигүнүнге **Ю. М. Рычковту** соңгаар.

Оон-дараазында сессия дөрткү болгаш бешки айтырыгларын чугаалашкан. Тыва АССР-ниң күрүне эрге-чагырга органнарының болгаш күрүне эргелеп-башкарар органнарының дугайында Хоойлуунуң 16-гы чүүлүнге база «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында», «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларынга өскерилгелер болгаш немелделерни киирер дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң V болгаш VI сессияларының аразында хүлээп алган Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар, дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле илеткелги Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы депутат **В. Б. Добромыслов** кылган.

— 1972 чылдың январьдан 1973 чылдың июнька чедир бистиң республиканың эрге-чагырга органнарының болгаш эргелеп-башкарар органнарының тургузуунда чамдык өскерилгелер болган—деп, илеткелчи оон Добромыслов чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1972 чылдың октябрь 6-да Чарлыбиле Министрлер Чөвүлелиниң чанында Кинофикация эргелелиң Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кинофикация эргелелиң кылдыр эде тургускан. 1972 чылдың декабрь 6-да Чарлыы-биле Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиң тургускан. Министрлер Чөвүлелиниң Тудуг материалдары үлетпүр эргелелиң Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тудуг материалдар, үлетпүрүнүн будурүше катыжышкыны кылдыр эде тургускан. Бынчаңгы ол өскерилгелерни болгаш немелделерни Тыва АССР-ниң эрге-чагырга органнарының болгаш эргелеп-башкарар органнарының дугайында Тыва АССР-ниң Хоойлуунуң 16 чүүлүнге киирерин илеткелги саналдаан.

Сессия «Тыва АССР-ниң эрге-чагырга органнарының болгаш эргелеп-башкарар органнарының дугайында Тыва АССР-ниң Хоойлуунуң 16-гы чүүлүнге өскерилгелер болгаш немелделерни киирер дугайында Тыва АССР-ниң Хоойлуунуң чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

1972 чылдың июнь 19-та РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумуу «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге үзүр демиселди күштелирер талазыбиле хемчегер дугайында» Чарлыкты хүлээп алган дээрзин чугаалаан. Аңаа үндезилеэш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың февраль 12-де «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында» болгаш «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларынга немелделерни киирер дугайында Чарлыктар хүлээп алган. Ынаа район болгаш хоорай Советтериниң күүсомнарының арагалаашкын-биле демисежир комиссиязын тургускан.

1972 чылдың сентябрь 20-де үнгеа «ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эргехүлээлгелериниң дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Хоойлуузун» болгаш ол Чарлыкты хүлээп алганы-биле холбаштыр ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң «ССРЭ-ниң чамдык хоойлу-дүрүмнеринге өскерилгелер болгаш немелделер киирер дугайында» 1973 чылдың март 9-та Чарлыын ёзугаар РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1973 чылдың май 31-де «РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында», «РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай, хоорайда район Совединиң дугайында», «РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының кодээ, суур Совединиң дугайында» РСФСР-ниң Хоойлуларынга өскерилгелер болгаш немелделер киирер дугайында Чарлык хүлээп алган. Аңаа үндезилеэш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1973 чылдың июнь 27-де «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуузун чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың апрель 17-де Чарлыбиле «Администрация азы-биле онаар торгаалдарны удам кызыгаарлаар дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1962 чылдың май 16-да Чарлыының 13-ку чүүлүнге өскерилгелер болгаш немелделер киирген. Илеткелчиниң саналы-биле ол Чарлыкты бадылаан турар Доктаалды сессия чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың январь 4-те Чарлыбиле Тыва АССР-ниң садыг министри Т. К. Сагаачев өске ажылчо шилгээнин-биле оңу Тыва АССР-ниң садыг министри хүлээлгезинден хостаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң январь 4-те Чарлыы-биле Х. А. Салчакты Тыва АССР-ниң садыг министринге томуйлаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың февраль 12-де Чарлыы-биле К. Д. Будуң-оолду Тыва АССР-ниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазыбиле эргелелиниң начальнигинге садгаа. Оон начальнигни эң М. Чернов болдуңу харыызынга — Эрзин биле Хөндей-Аксы аразында орук тудуун бо чылдың июльдүк 'нйнги чартыынган эргелээр дээрзин чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың март 6-да Чарлыы-биле Тыва АССР-ниң кинофикация эргелелиниң начальнигинге А. Л. Аракчаа томуйлаткан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың май 22-де Чарлыыбиле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тудут болгаш архитектура эргелелиниң начальнигинге В. Н. Белоконытов томуйлаткан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязы ол Чарлыктарны бадылап турар Доктаалды хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Кадык камгалал болгаш социал хандырыгга талазы-биле доктаамал комиссиязының кежигүннери бөлүк депутаттар Кызыл хоорайның агаарын бокталдырып турар шыты шеглээр талазы-биле кандыг хемчегер алдынын турарының дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге тургускан.

Аңаа Тыва АССР-ниң Күрүлеп комиссиязының даргазы М. С. Салчак харыылаан. Хоорайны бокталдырып турар ышты шеглеэдирер талазы-биле суг дамыдар хоолайны тудуп, оон ачызында хөй-хөй котельныларның санын эвээжедир хемчегерни ап турар дээрзин ол чугаалаан.

Нарының соңгуда округундан депутат М. Д. Бижек Эрзин биле Хөндей-Аксы суурлар аразында орук тудуун нажан эгелээр дугайында айтырыгны Министрлер Чөвүлелиниң чанында Автооруктар тудар болгаш ажыглаар будурдге эргелелиниң начальнигинден садгаа. Оон начальнигни эң М. Чернов болдуңу харыызынга — Эрзин биле Хөндей-Аксы аразында орук тудуун бо чылдың июльдүк 'нйнги чартыынган эргелээр дээрзин чугаалаан.

Тыва АССР-ниң үшкү чыыжының алдыгы сессиязы моон-биле ажылын доозкан.

БИИ-ХЕМЧИЛЕРНИҢ ЧЕДИМИШКИНИ

Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарышынга кириштишаан, Бии-Хем районнуң колхоэтары, совхоэтар ажылчыннары шинтирлиг чылда мал ажылының продуктуларын будүреринде база нүрүнеге дужаарының талазы-биле улуг чедимишкиннерлиг болуп турар. Районнуң ажыл-ишчилери нүрүнеге эът болгаш сүт садарының чартын чыл планын хуусаа бетинде нүүседипкенин СЭКП Тыва обкомунга, республиканың Министрлер Чөвүлелинге рапорттаан.

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары чартык чылда 711 тонна эът садар планны ажырып, 750 тоннаны саткан. 2276 тонна сүт садар план 2483 тонна нылдыр нүүседипкенин. Кедээ ишчилер мал ажылының продуктуларын нүрүнеге садарын уламчылавышаан.

(Бистиң корр.).

Детхип тур бис

Чагааны танышкаш

«Бара-Хаак» совхозтуң механизаторлары. чодааччылары боттарының хуралынга чыглып келгеннер. Совхозтуң директору В. Евтушков украина механизаторларының чагаалын болгаш Кызылдың «Трансельхозтехника» автобудурулгезинин чодааччыларының кыйгырыын чылганнарга танышкан. Совхозтуң ажылмишчилери оны деткип, күскү дүжүттү кыска хуусаа ажаан алырын хүлээгеннеер.

Хову-шөлде 550 га тараанын, 680 га чаңгыс чылдыг сигеннин. 65 га картофельнин болгаш 507 га кукурузаның озуму экен. Оон хөй дүжүттү ажаап алырының бүгү аргазы бар. Ынчангаш ажаалдага ажылдаар машинатехниканың септелгезин август 1-де бүрүн доозар, тараа арыглаашкынын эки шынарлыг чорудар сорулганы олар салганнар. Тараа-даа, ногаада ажаалдазының үезинде социалистиг чарышты калбартып, оон түннелин доктаамал үндүрүн турарын база чугаалашканнар.

З. БҮРҮННЕЙ.

НААДЫМГА УТКУШТУР

Түлүктээн

Репортаж

«Бурунгаар» совхозтуң кыргылда шуптулунда амгы үеде ажыл хайныышкынныг. Онда тургускан электрогенераторларның шыпыраан даажы бичии-даа үзүктелбес. Оон аңгыда кыргылданы дүргелеп, дүктүң чидиреин болдурбас дээш хол хачызы-биле кыргырын база организастаан.

Республиканың малчыннар Наадымынга төлептиг белеби-биле ужуражыр дээш социалистиг чарыш кыргыкчылар ортузунда калбарган, Кыска чайсар аразында пунктуда дээре кыргыкчыларның бирээзи Ефим Доржу-биле чугаалаштывыс.

— Ам хөй кыргылдазым орту эртиирип тур бис—деп, ол эгеледи.— Ниити хөй саны 5700 хире. Бо хүнге чедир кыргаавыс үш муң ажыл тур. хөйларның дүгү шоолуг

— Күрүнеге дужаар д

— Дужаар дүгүвүс 1' дүктү чүдүрүп чоруттуг

— Хүнде бир кыргы Ефим Чамбал-оолович

— Кыргыыр норма х дир дээш кыргыкчылар чылар барык-ла шупту бодум хүүда чамдык дир мен.

Электрилиг кыргылда машиналарын дүжүп, ыдап таарыштырып турар. Ол болдуңу ажылын эки билир. Ынчангаш агрегатлар ажылдаарынга үзүктелишкинни болдурбайн, кыргыкчыларның бедик будурукчулуг ажылдаарын хаидырып турар.

Тус-тус кыргыкчылардан Ефим Доржу, Виктор Баанр-оол, Анчы Бижикмаа олар хүнде нормазын доктаамал ажыр нүүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турарлар.

Дүктү сорттаары-даа шалыпкын болгаш шынарлыг. Кыртыттынган дүктү класстап сорттаарын бо талазы-биле эвээш эвес дуржулгалыг Лиза Байыр-оол улуртуп турар. Ол биске мынча диди:

— Бо ажылга эзээн үр апардым. Баштайгы тыдаарда берге болдур чорду. Чыл бүрүде-ле курстарга барып, дүк класстаарының арга-дуржулгалыгга өөренип ап турган, мергежил бердим.

— Эрткен чылын сорттап, класстап чоруткан дүгүлеримеп холунда хөй болган бе?—деп оон айтырдым.

— Дүк хүлээп алыр фабрикадан биске хомудап көргөөн. Бир эвес багай сорттаар болза, фабрика черя дүктү чоруткан ажыл-агыйны торгаар чүве болгай. А биске торгаал онааваан. Класстаашкын багай эвес болганын оон керүп болур-дур.

Пунктуда кыргыкчыларның социалистиг чарыжын бек хонгаш-ла түүлеп, мурнакчыларны илередип, оларны шанаап-мактап турар.

Үстүнде айыткан чедимишкиннер-биле чергелештир, четпес чүүл база барын айтыр херек. Бо пунктуда хойну дүргеп кыргыыр арганы ажыглавайн турар. Дүргеп кыргыыр арганың дугайын чугаалажы бээрликке, кыргыкчыларнан оны билир кижи чок болган. Кыргыкты бүргеп-ле хойну хүүп алган кыргыш турар. Июнь айның эгезинде «Шын» солунга үнген, кыргылданың мурнакчы технологизазының дугайында шаңкат-арын-даа пунктуда чок. Ону ында кым-даа билбес болду. Кыргылданың мурнакчы аргазын ажыглаар дугайында совхозтуң кол зоотехниги Б. Тулупов-даа, кыргыланы дорт удуртуп турар зоотехник В. Пашинин-даа сагыш салбайн турары оон ылаең-дыр. Бо четпес чүүлү чайгадыг херек.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

Түннелдер эки

Улуг-Хем районнуң «Хүлуг-Хураг» колхозунуң кыргылда пунктузунда амгы үеде ажыл хайныышкынныг. Баан. аас хүннерде ажыл анаа ыка ортеэгелээр. Пунктунуң дерилгезин эки. Онда электрилиг 42 хачы бар.

Колхоз бо чылын 24 муң баш хөй кыргыыр. Күрүнеге 78 тонна дүктү дужаар планныг. Баштайгы кыргылда базгай эвес түннелдерни кертүскен. Колхоз 8,5 тонна дүктү күрүнеге сакпан.

Шилтиирлиг үшкү чылда кыымак ажылдап, алган хүлээлгелерин чедимишкиннинг күүседип турар хөйжулар колхозта бар. Чижээ, Андрей Сегүнам, Доржан Байкара, Чамбы Чигжит-оол нилтиннин малын хорамча чок өстүрүп, 100 башка онаалтыр 100—102 хураганны түс-түзүнүн менди камгалап алганнар.

(БИСТИҢ КОРР.).

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН

ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республикаларының сетки чыыжының бешки сессиязын 1973 чылдың июль 30-да Москва хоорайга чылдырар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары.
Х. НЕШКОВ.

Москва, 1973 чылдың июнь 29.

ЧУРУКТА: сессия хуралының үези. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозы.

УЛУСТАРНЫҢ ӨӨРҮШКҮЗҮ

Бистиң колхозчуларывыс бедик деңнелге совет америк чугаалажымышкыннарны кичээнгейлиг-биле хайгаарап турганнар. Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында хүргүлгага болгаш ийи чүүлдер аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдеримче угланган өске-даа документилерге ат салганынга бистеринден өөрүшкүвүс, сеткил ханыышкынывыс улуг болган.

Амгы үениң эң чүгүлү айтырыгларының талазы-биле ССРЭ биле АКШ-тың бот-боттарын биичир чоруунун күштелиири делегейнин бүгү байдалынга чаагай салдарын чедирер. СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин АКШ-ка аян-чоруунун түннелдери, оон Франциянга чорааны бүгү делегейге тайбыныы быжыглап, тургузарынга илиг болуру чугаз чок.

Бистин партияның Төп Комитединге болгаш Леонид Ильич Брежневтин бодунга-даа чер кырынга тайбыныы болгаш ынчыл чоннар дүрүмүнүң кезээ, суур Совединиң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларынга өскерилгелер болгаш немелделер киирер дугайында Тыва АССР-ниң Хоойлуузун чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

1972 чылдың июнь 19-та РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге үзүр демиселди күштелирер талазыбиле хемчегер дугайында» Чарлыкты хүлээп алган дээрзин чугаалаан. Аңаа үндезилеэш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың февраль 12-де «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында» болгаш «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларынга немелделерни киирер дугайында Чарлыктар хүлээп алган.

Илеткелчиниң саналын ёзугаар сессия ол Чарлыктарны бадылаан Хоойлуну чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың апрель 17-де Чарлыыбиле «Администрация азы-биле онаар торгаалдарны удам кызыгаарлаар дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1962 чылдың май 16-да Чарлыының 13-ку чүүлүнге өскерилгелер болгаш немелделер киирген. Илеткелчиниң саналы-биле ол Чарлыкты бадылаан турар Доктаалды сессия чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың январь 4-те Чарлыыбиле Тыва АССР-ниң садыг министри Т. К. Сагаачев өске ажылчо шилгээнин-биле оңу Тыва АССР-ниң садыг министри хүлээлгезинден хостаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң январь 4-те Чарлыы-биле Х. А. Салчакты Тыва АССР-ниң садыг министринге томуйлаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың февраль 12-де Чарлыы-биле К. Д. Будуң-оолду Тыва АССР-ниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазыбиле эргелелиниң начальнигинге садгаа. Оон начальнигни эң М. Чернов болдуңу харыызынга — Эрзин биле Хөндей-Аксы аразында орук тудуун бо чылдың июльдүк 'нйнги чартыынган эргелээр дээрзин чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1973 чылдың март 6-да Чарлыы-биле Тыва АССР-ниң кинофикация эргелелиниң начальнигинге А. Л. Аракчаа томуйлаткан.

Тыва АССР-ниң үшкү чыыжының алдыгы сессиязы моон-биле ажылын доозкан.

СТАВРОПОЛЬЕДЕ ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫ

Баштайгы гектар-гектар тараанны кескен, бастырып алган дүжүт чаагай, күрүнеге баштайгы тонна-тонна тараанны сагкан — ыныадыглар Ставрополье ховуларының ажыл-агыйларындан кээп турар.

Ставропольеде эң кандашкынныг кашпа районнан аңгыда, чер болганда үнген тараа дүжүдү чаагай. Бир гектардан-на 20—21 центнер тараа дүжүдүн алыры болгаш күрүнеге ийи миллион ажыг тонна тараанны салары—социалистиг хүлээлгелерин тараажыларның күүсеткен турарынга чигааныг чок. Ону чедип алыры белеп эвес-ле харын: тараа кемери калбаргап үеде чаагай турар.

Үениң байдалы ынчыл нарын аңгарганда тараанны тавычалай кезип тургаш дүжүт ажаап алыры болгаш техниканы белүглештирип тургаш ажылдары нажок чүгүлү. Украина механизаторларының үлегерни өзугаар тараанның биче-даа чидирин болу баарын баш бурунгаар чайладыр, дүжүт ажаап алырының үнелиг артынчыларын мал азыраарынга ажыглаар кыдыр бүрүн ажаап алыр бүгү чүүлдерни ставропольчулар кылып турар. Комбайннарны ынак белеткээн, ажылдаарын таарыштырган болгаш тараа тектир дыдык-тиглерин дүглаан. Оларның хөйүн тараа бөгү чыып алыр дериглер-биле хандырган. Агрегаттар черле ийи ээлчегиниг ажылдаар. Ажыл-агыйларга ынчыг дуза чедирер дээш хоорайжылар келир.

Ставропольеның тараажылары дүжүдүн сес-ондан шоолуг аппас хүн дургузунда, тавычалар бастырарын—ийи неделяда доозар дээн. Дүжүт ажаап алырының шынарын түскай комиссиялар, депутаттар төлээлери, үлүсчү болгаш комсомолчу контролёрлар хынап турар.

(СЭТА-ның корр.).

СТАВРОПОЛЬ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү чыыжының алдыгы сессиязы.

ДЕПУТАТ—ЧОННУҢ БҮРҮН ЭРГЕЛИГ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЗИ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. Х. Красныйның илеткелинден

Бистиң республиканың ажылчы чоннары партийниң XXIV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь болган апрель Пленумнарының шиитпирлерин боттандырар, беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының онаалдарын күүседир дээш политиктиг болган күш-ажылчы кодуралүүшкүнүбиле ажыдап турар. Олар СЭКП ТК-ның болган ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң партийниң XXIV съездизиниң ажыдаи кылганы Тайбиңның программазын боттандырар талазы-биле хайнышкынның болган уре-түңнелдиг ажылчорудулгазын улуг сорук кирииткен-биле бир эң-сеткилдит деткип турарлар дээрэи эң Красный бодунуң илеткелиниң эгезинге демделээн.

Чер-чер Советтериге июнь 17-де болуп өрткен сонгулдаар социалистиг бүтү нацияларының болган улустарның бижит чаңгыс эвиинде, оларның партияны болган чазакты долгандыр сырий · каттышкынының, коммунистериниң болган партия кежигүнү эвестериин бүзүдбас бүлүнүн, социалистиг демократияның ёзулуг тиилелгезиниң чаа, кежү иперээшкиниң болганын илеткелчи айтыкан. Республиканың чер-чер Советтеригге 3166 депутат сонгуткан. Бадылаашкынга киришкен сонгукчуларның 99,82 хуузу депутаттарга кандидаттар дээш бадылаашкының бергенин ол дыңнаткан.

Партияның сагыш салышкынының ачызында республиканың Советтериниң идепкейлиг болган уре-түңнелдиг ажылчорудулгазын улуг сорук киришкин-биле бир эң-сеткилдит деткип турарлар дээрэи эң Красный бодунуң илеткелиниң эгезинге демделээн.

Чер-чер Советтериге июнь 17-де болуп өрткен сонгулдаар социалистиг бүтү нацияларының болган улустарның бижит чаңгыс эвиинде, оларның партияны болган чазакты долгандыр сырий · каттышкынының, коммунистериниң болган партия кежигүнү эвестериин бүзүдбас бүлүнүн, социалистиг демократияның ёзулуг тиилелгезиниң чаа, кежү иперээшкиниң болганын илеткелчи айтыкан. Республиканың чер-чер Советтери

Мурнакчы бригада

Чербинин ыяш белеткээр цехтеги. Контора чанында болук ажылчыннар аразында бир-ле чүвени хөөрешкен турнар. Чугаанын уг-шин ажыл-иштин кантаар чоруп турарынын дугайында хевирлиг. Оларнын аразында аныяк кижинин чанынга чеде бергеш, мендилеттим. Ыяш дилер цехтин мастери П. М. Кугаевский ол болду.

— Силернин ыяш дилер бо цехте кан бригада барыл, ол ышкаш ажыл-ишкинерин дугайын чугаалап берип көртүнерем, Петр Михайлович — деп, оон диледим.

— Бисте 2 бригада бар. Богунгу аазчегде Константин Мирошниковтун бригадазы ажылдап тур. Ол бригада ыяш дилеринин планын ай санында ажыр күүседип, еске бригадага күш-ажылчы үлегер-чижээн көргүзүп келди. Бригадада шупту 10 кижи бар. Оларнын хөй нуруузу аныяктар—деп харыылаан, мастерим ажылчыннарга бир-ле чүвени айтып бээр дээш далажып чорупту.

Хүннүң изинге чанагаштанып каапкан, кидин түлүк ажылдаан оолларга чеде бердим. Манзалай диптеп ыяштарны тергежингештерден 3 кижи дүжүрген тур. Чүге манзаларны бир ангы черде, кылын-кылынын база еске черде тыып каан. База бир үш оол дөрт талазынган чондуруп каан чүлүктү пилорамага дилдиргеш, тергежингештерге чүдүрүүлер. Оларнын чанында дөрт кижи чүдүктарын тергеге салган еске пилорамага дөрт кырлыг кылыр чондургаш, дараазындаазынче ламчыдып берип тур. Ажыл улам хайыкаан.

Пилорамаларнын кыдынын юлгандыр чыгы берген хирезинин бир кезек кижи ширбип, арыгаш каапты. Оон соонда олар дыштаны бердилер. Ол аразында узун дурт-сынныг, делгем хөректиг оол оорунге чеде хонуп келгеш, бригадаанын айда планн күүселдезинин канчаар чоруп турарын чугаалай берди. Оларнын бригадири Мирошников бо-дур дээрзин доораан-на билип кагдым.

Ол бригада эрткен беш айларнын ыяш дилер планын 115 хуу күүсеткеш, социалистиг чарышка бирги черни алганын оон билип алтым. Бригаданын кежигүннери беш чыл-дың үшкү, шиитпирлиг чылынга планын хуусаа бетинде-ле күүседир дээш шудургу ажылдап турар. Оларнын иштинден В. Васильев, В. Пеляев, И. Алексеев боттарынын планын ай санында 110—120 хуу күүседип, мурнакчыларга санаттырып келген.

Мирошниковтун бригадазы социалистиг чарышка Д. Д. Домгактын бригадазын кыйгырган. Кайы-даа бригада боттарынга аштырбас дээш хүн нормазын чүе ажыг хуу күүседип турар.

Ынчангаш Чербинин ыяш белеткээр цехинин ыяш дилер иези беш айларнын планын 120 хуу күүсеткен. Ол болза ийи бригаданын ажылынын түнелиг-дир.

В. МОНГУШ.

Комсомолчулар мурнуу одуругда

Кандыг-даа ажылдын чедиишкинниг болуру хынамчалыг белеткелден болган организастыг удуртулгадан хамаарыжыр. Мал ажылында чугула кампания — хой кыргылдазынга белеткелди «Кара-Хөл» колхоз эки организастаан, оон түнелиинде кыргылданың амгы байдалы чедиишкинниг болуп турар. Баштайгы чүгле беш хүн бээш 7500 ажыг хойнун дүгүн чидириг чокка ажаап алган.

Таспы-Аксы, Хураганныг-Кежиг, Туралыг-Аксы — бо кыргылда пунктуларында ниитизи-биле 60 хачылыг агрегаттар ажылдап кирген, ында мергежилдиг кижилерни түс бүрү быжыглаан. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш чарыш чүгле бригадалар аразында дээштиг калбарган эвес, харын пунктуларда кижи бүрүзүн күш-ажылче улам соруг кирген.

Социалистиг хүлээлгенин күүседезин беш хонгаш-ла түнеп, мурнакчыларны ниити хуралга мактап, четпестерни чайладыр хемчеглерни организастап турар. Баштайгы түннел ёзугаар аларга колхозта комсомол комитединин секретары Сергей Хертектин удуртканы Хураганныг-Кежиг бригадазы мурнуку одуругда үнген. Комсомолчу ол бригада беш хүн 2619 хойну кыргып, арбын дүктү ажаап алган. Олар 17 кижи, шуптузу чангызы, а чангызы шуптузу дээш демниг ажылдаш, кызыл вымпелди чаалап, акша шанналын чедип алган.

А. АДЫГБАЙ.

Бай-Тайга район.

«ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ КУЛЬТУРАЗЫ»

«Улуг-Хая» совхозтун ногаа бригадазынын эки ажылы чүгле Улуг-Хем районда эвес, республикада бээри сураг-жаан. Олар сөөлгү каш чылда улаштыр бедик дүжүттү өстүрүп ап келген. Бригада эрткен чылын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиннің болган облпрофчөвүлелдиң докталын ёзугаар «Чер ажылынын бедик культуразы» деп атты чедип албышаан, ийги чергенин диплому-биле шаңнаткан.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирин боттандырбышаан, тоску беш чылдың үшкү чылында бригада бедик дүжүт өстүрүп алырыга база бүзүредилдиг. Олар ногаа шөлүнде 170 тонна минералдыг, 900 тонна органиктиг чемнишчидилгени ажыглаан. Социалистиг хүлээлгезинде ногаа тараан черниң гектарындан-на 160 центнер, бахчининиден 140 центнер дүжүт алыр дээш сорулгазын олар чедиишкинниг күүседип шыдаараар

Амгы хүннерде үк бригадада 120 кижи бар, оларның дең кезии үстүкү класстарның өөренекчилери, 2 тракторну база быжыглаан. Бригаданың төлүнде: морковь, редиска, согуна, сөбкэ, огурец, помидор, арбуз, капуста олуртулгазын чогуур өйүнде чоруткан.

Бо хүннерде кок-чыраажылыр ногаазын чүгле Шагаан-Арыгның эвес, Кызылдың, Хову-Аксының чурттакчыларынга, ында ниити чемненилге черлеринге бераш турар өөрүнүүр. Олар согуназын майның, а огурецти июнь эгезинден ап турар апартан. Бригадада ногаа өстүрериниг мергежээн Д. Уйнук, Т. Серенмаа, Д. Дарыйма, М. Анай, Н. Сайын ыпкаш кызымак шинчилерни мактаары чөптүг.

О. ТАВАА.

Дашпыкыда

ТАЙБЫҢ, ДЕПШИЛГЕ ДЭЭШ

ПАРИЖ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары Л. И. Брежневтиң Францияга аян-чоруук кылып чораанынга бистиң улус сеткил ханышкынын илертейлеп турар деп, сураглыг француз политиктиг ажылдакчы, коммунист, сенат кежигүнү Раймон Гюйо чугаалаан.

АКШ-ка дээди дедиилеттиг чугаалажышкынын нарының соонда Л. И. Брежневтиң Парижке аян-чоруук кылып чораанны Францияның болган Совет Эвилелиниң улустарының аразынга кадағ ажылдажылганы болган пайралады быжыглаарын ССРЭ-ниң улут ужур-дузалыг деп көрүп турарының хереглиин-дир деш, Р. Гюйо демдеглээн. Ол чоруук бистин чурттуң улустарының эргежажыктарынга дүгжүп турар болган Европада база бүгү делегейде тайбың хереэзиге идиг болур. Франция биле ССРЭ-ниң аразынга пайырал болган кадағ ажылдажылга моон-даа соңгаар улам калбарын, халылаар дээрзиниге мин бүзүреп турар бис.

Раймон Гюйо оон ыңай Л. И. Брежневтиң Каттыжкан Штаттарга аян-чоруу делегейге тайбынга болган кижи төрелгетеннің келир үезиниге бирги чергелиг ужур-дузалыг деп онзалап демдеглээн. Анғы-анғы социал-политика тургузуглуг күрүнелериниг тайбың кожа-хелбээ догуинаа туруп болурунуң ленинчи принциптериниң пыкыыг чоруу база катап бадыткаттынган-дыр.

Амгы үеде делегейниң байдалы дыка эки талаже өскерилгеи боон турарын Р. Гюйо демдеглээн. Бо талазы-биле Совет Эвилели шиитпирлиг роль ду ойнаан болган социализм биле тайбың кажан-даа чарылбас деп чүвеге делегейниң улустары улам ханызы-биле бүзүреп турар аварган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы, Тайбың программазын Совет Эвилелиниң амыдыралга чайгылыш чокка боттандырбышаан, бистиң үениң эң чугула болуушкуу—анғы-анғы болуглеенишкинниерден кадағ ажылдажылгаже шилчиривиниң төөгү болу берген.

Ол Европа диптеп онза тодаргайы-биле кестүп турар. Кажан-да хөнгаш айның чок чорук болган кадағ ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралы эгелээр. Ол чүгле Европага эвес, харын-даа бүгү делегейге дыка улут ужур-дузалыг болур.

ШАҢНАЛ ТЫВЫСКАН

САНТЬЯГО. (СЭТА). Шыгаракгай күрүче болган хейниити ажылдакчызы, Чили Республиканың Президентизи Сальвадор Альенде Госсевеле делегейниң «Улуетар аразынга тайбынын быжыглазары дээш» Ленинчи шаңналын тыпсырының байырлыг ёзулалы Президент ордуну «Ла-Монедага» болган.

«Эш Альендеге делегейниң Ленинчи шаңналын тывыскаы тайбың дээш деминселге оон улут ачы-хамыдазының, улустар аразынга билчиишкинниг болурунун, кадағ ажылдажылганың хереэзиге оон кирген шыгаракгай улут-хуузун үелеткени болгаш—деп, делегейниң Ленинчи шаңналдар комитединиң кежигүнү Н. Н. Блохин ук шаңналды тыпсып тура медеглээн.

Чили улуг бүгү делегейге тайбың дээш деминселге чайгылыш чок шиитпирзинин иезеде көргүзүп келген, ынчангаш бо дээди шаңнал чогумна оон улут-хуузунга онаашкан шаңнал болур деп, Сальвадор Альенде харыы чугаазынга медеглээн.

КНО-да тараткан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ССРЭ-ниң КНО-да докталнал төлөө чери СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары Л. И. Брежневтиң албан хуузунда АКШ-ка аян-чоруук кылып чораан үезинде ат салдынган, кадағ кылган совет-америк дыңнадыгны парлалгага чарлаар дыңнадыг кылдыр тараткан.

УРУГВАЙДА БАЙДАЛ

ПАРИЖ. (СЭТА). Уругвайда нарын байдал бар апарган. Республиканың президентизи Хуан Мария Бордаберри шерег кижилериниг детимчеелиг-биле парламентинин тарадып дужүргеп. Оон орнунга «Чүгле чөвүлелиин» тургускан. Чазактың ажыл-чорудулгазын контрольдаарын ол боттандырар, үндезин хөөлдүну ескертириниң төлевилелдерин белеткээр, парламент хүлээлгезин база боттандырар.

Чуртка политиктиг митингилер болгаш хуралдар эрттирерин хорутуг деп чарлаан, парлалга хыналдазын тургускан. Калбак фронт деп депшилгелиг каттыжышкыннан соңгуткан сенат кежигүнү Эдрике Эррону тудуп кара-бажыннаар дутайында дужаал үндүрген. Элээн хөй министрлер халажып үнген. Чазакты бүрүнү-биле ескерти организастаар деп турар.

Аргентиналың Коммунистиг партиязы 1918 чылда тургустунган, шыңгыы шылгалдаларны эрткен. Хой-хөй чылдар дургузунда чажыт байдалга ажыктан келген. Бо чылын майның 25-те Аргентинаның шерег ёзу-чурумуу эрге-чагырганы президент Эктор Хосе Кампораның хоойлу ёзугаар тургустунган чазаанга шилчидип берген, ынчан президент антикоммунистиг хойлужудулганы күш чок болдурар декрет үндүрген, ук партия ажык ажыл-чорудулгазын калбарткан.

КУР-да база бир чазылдырышкын

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат база бир водородтуг бомба чазылдырган. Синьхуа агентилелдиң дыңнадыг турарын ёзугаар алырга, чазылдырышкынны июль 27-де чурттуң барыын дээскээринге кылган.

• • •

Чазылдырыгга удурланыышкын

ТОКИО. (СЭТА). Кыдаттың водородтуг бомба чазылдырганынга Японнаның чаза күүне өмүнээзинден удурланганын КУР-нуң чазаанга медеглээн деп, Кюдо пусин агентилел дыңнаткан.

Кыдаттың ядролуг чепсек чазылдырганы тайбыңның эрге-ажыктарынга удур үүгедиг деп, Японнаның чазаанның төлөөлекчизи парлалга конференциязынга бууру шаңкан.

Ол чазылдырышкынган үнген радиоактивтиг булут Японнаның төп иезозите доораан чеде хонуп келген туруп болур деп, Японнаның агаар шинчилелиниң эргелеп сагындырыг чарлаан.

Атомнуг бомбадаашкынның аймызынга таварышкан-нарның япон каттыжышкыны ядролуг чазылдырышкын кылып турар үүгедиглер шиитпирлиг удурланган медеглелин кыдат чазакка чорудуп берген.

КАНБЕРРА. (СЭТА). Кытайтың водородтуг бомба чазылдырганынга Японнаның чаза күүне өмүнээзинден удурланганын КУР-нуң чазаанга медеглээн деп, Кюдо пусин агентилел дыңнаткан.

Кыдаттың ядролуг чепсек чазылдырганы тайбыңның эрге-ажыктарынга удур үүгедиг деп, Японнаның чазаанның төлөөлекчизи парлалга конференциязынга бууру шаңкан.

Ол чазылдырышкынган үнген радиоактивтиг булут Японнаның төп иезозите доораан чеде хонуп келген туруп болур деп, Японнаның агаар шинчилелиниң эргелеп сагындырыг чарлаан.

Атомнуг бомбадаашкынның аймызынга таварышкан-нарның япон каттыжышкыны ядролуг чазылдырышкын кылып турар үүгедиг шиитпирлиг удурланган медеглелин кыдат чазакка чорудуп берген.

КАНБЕРРА. (СЭТА). Кытайтың водородтуг бомба чазылдырганынга Австралияның девискээринге база пептерей бөөр ондактыг апарган төлөөде, анда холбашкан удурланышкынын медеглээрин Австралияның Пекинде элчиниг даасказ деп, Австралияның премьер-министри Гоф Уитлем медеглээн.

• • •

Чаа Зеландиядан келген дыңнадыгларны ёзугаар алырга, ол чурттуң премьер-министри Норман Кирк Кытайтың ядролуг чазылдырышкынын кыйгырган удурланышкынын шиитпирлиг удурланышкынын медеглээн. Делегейниң хөй-ниитизиниң сагындырыын хүлээп көөрүнден болган агаарга ядролуг чепсек шенелдезин кылырын сонсалырындан Кытайтың ойталаны «ээ ханызы-биле харааданчыг боон турар» деп, прьемер-министр медеглээн.

ДЕРЗИИ ҮҮЛГЕДИГЛЕР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Родезиниң сөөк-изы ылгаар үзеддиг эрге-чагырга чөрлери база бир аар кеминг херекти үүлгөткеп. Олар чуртка сөөк-изы ылгаар үзеддиг ёзу-чурумнарны нептередирииге удур дешсел чорудуп турган болук афрнан патриоттарны шаажылап өлүргеп.

Смиттиң ёзу-чурумунуң ол араатталыг үүлгединиге ханы киленнээшкинин КНО-нуң колониалнам улутхаар талазы-биле комитеди илергейлээп. Ол комитет улаштың «Смиттиң ёзу-чурумунуң дерзии шүүледдиг үүлгедиг кылганын ол шиитпирлиг буруу шаап тур, оон ол үүлгедии чүгле зиибабае улустуң кол эргелерин чөртүп үрээн хажыдыышкын эвес, харыа бүгү кижи төрелгетенге удур кеминг херек үүлгедии болган» деп, комитеттиң медеглелиинде чугаалаан.

Комитет Мурнуу Родезиига хамаарыштыр КНО-нуң үндүрген шиитпирлеринге Англияның сыр-дезир турушпуг болганынга харааданашкынын илергейлээп болган сөөк-изы ылгаар үзеддиг, шын эвес тургустунган ёзу-чурумнуун ажыл-чорудулгазын соксадырын бар турар бүгү аргалар-биле доп-дораан чедип алырынче башкарыкчы күүне Англияның чаазан кыйгырган.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Палестиналың информация агентилелиниң дыңнадыг турарын ёзугаар алырга, эжелекчи парлалга чагырга черлери Иерусалим, Наблус, Кельхилья, Халиль, Тулькарм хоорайның база оларның чоок кавыазында девискээрлерге араб чоннуң кижилерин массалыг түдүп кара-бажыннаар үүлгедиглерни кылган. Чүгле Тулькармга безин 100 кижини түдүп алган. Тель-Авив кыдаттал болган дерзии үүлгедиглер кампаниязын чорудуп турза-да, парлалга эжелекчилерге удур дешсел чорударынче кыйгырган хуудустар тараадыр ажыл эжелеткен араб девискээрлерде үргүлчүлеп турар.

МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧҮТКҮЛҮ

«Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургтары тоску беш чылдың баштайгы ийи чылынын планнарын күүседир дээш күжениишкинниг ажылдааннар. Бо чылдың баштайгы беш айларында кобальт бүдүрүп үндүрериниң планы база чедиишкинниг күүсеттингеп. Эртикен чылдың бо үезиниинден продукцияны 40 хуу хөйнү бүдүрүп үндүрген.

Партияның XXIV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының хереэзиге күш-ажылчы үлүгүү киирер-бле комбинаттың металлургтары кобальт бүдүрерин көвүдедириниң арга-курлавырларын тыварып, оларны ажыглаар дээш чогладыкчы эгелээшкин-биле ажылдап турар. Артык чарыгдаллар үндүрбейн, орулгалыг ажылдаарынче база кичээнгей күштелген.

Орулгалыг болурунче кичээнгей салып турзувусса-даа кобальт бүдүрер дээш, ам-даа хой чарыгдалдарны үндүрүп турар-дыр бис. Ол чарыгдалларны эвээжедириниң база кобальт бүдүрерин көвүдедиринин кол үнер достери чогум кайдал деп айтырыг тургустунуп келир. Оон кол аргазы болза, рудадан кобальтыны болгаш никельди ылгап үндүрерии көвүдедири болур. Аммактың, бүстүң, электри энергиязының, магнезиттиң чарыгдалын эвээжедири, бүдүрүге чорудулгазынга механизастаашкынны болгаш автоматчыдыгдаңы долузу-биле ажыглап турган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери—кол сорулгавыс бо.

Бо чылдың январьның ийиги чартыынган эгелеп, комбинаттың соңгу рулиигиинден Хову-Аксының рудазы цехче кирип эгелзон. Оон келген руда болза, мурнуку рудалардан кадың-быжыг шыварлыы-биле ылгалдыг. Ынчангаш ону ылгалдырарынга эң-не интенсивтиг аргаларны ажыглаары негеттинип турар. Ында тургускулаан агрегаттарның болгаш автоклавтарже бедик базымшкынныар бөөр насостарның төлевилел күүзүүнге чедир дең-деска ажылдаарын чедип алыры чугула. Бүдүрүлгеге техниктиг чаартылгалар кылыр талазы-биле чамдык базымнарывыс база бар. Чижээ, ийи дугаар участоктуң механиги, цехте партия организациязының секретары А. Волков автоклавтарда холуссаа дерилгелериниң адакы төлецгинижин база өске-даа чугула тургузулгаларны, чылдырыгга болгаш чайганыгга подшипниктерни солуур дугайында экономиктиг ажыкты бөөр үнелиг саналдарны киргеп.

Бүдүрүлгениң дериглерии модернизастаарының айтырыы бистинде ам-даа берге болгаш нарын ажыл болуп артышаан. Ону чедиишкинниг боттандырарынга механика албанының цегинде ажыл-ишчилер чогладыкчы үлүүн моон соңгаар-даа киирер ужурлуглар. Оон-биле чергелештир автоклавтарже киирген руданы ылгап көөрге, кудурукта артып калыр металлды эвээжедири чугула. Ол ышкаш аммактың чарыгдалын кызырары эң чугула айтырыг болу берген. Кобальт ылгаарынга үнелиг код чүүл болур аммактың камнаг чарыгдаарынга хамаарыштыр чогладыкчы саналдарны автоклав салбырында аппаратчиктер А. Ондар, М. Афанасьев олар киирген. Оларның саналын бүдүрүлгеге ажыглаан соонда цехтерге ниити чидириг эвээжеэн. Ынчалаа-даа руда кудуруу-биле аммактың кадағ үне бөөрии болдурбазының аргаларын тыварын чаартыкчылар болгаш чогладыкчылар ам-даа уламчылап турар.

Гидрометаллургтарның кичээнгейинде турар бир айтырыг болза, технологтуг бүстүң чарыгдалын база кызырары болур. Изиг бус колдуунда кобальт арыглаарынга ажыглаар эвилдиритлер-биле кадағ үне бөөр. Кобальт арыглаарынга үндүрер газтарның болгаш бүстарның ажыглалын экижидериниң талазы-биле ажыктыг саналдарны № 3 участоктуң начальныгы Ю. Калетников, ол участоктуң механиги Ю. Качаев болгаш цехтиг болук ажылдакчылары киргеннер. Ам ажыглап эгелээн ол саналдарның экономиктиг ажыы чылда 50 мун рубль чеде бөөр.

Электри энергиязын кампаарынга дузалыг саналдарны гидрометаллургия цегинин сеңтекчи электригы Б. Иргит бодуунуң кадағ ажылдап турар өөрү-биле киирип, ону ажыглаарын боттандырган. Оон ачызында чылда барык милион киловатт-шак электроэнергиязын камнап алыр арга тургустунган.

Цехтериң, бригадаларның бедик бүдүрүкчүлүт ажылдаарынга социалистиг чарышта киржип, чогладыкчы саналдарны үндүрүп, ону ажыглаарын боттандырып турар төлептиг кижилериниң сыны бистеле элээн көвүдээн. Чогладыкчы чарыштың идепкейлиг киржикчиин аппаратчик, комбинаттың профбилел комитединиң кежигүнү К. Оюн каустистиг магнезиттиң чидирии эвээжедириниң аргазын тыпкан.

Массалыг чогладылгаже, хыналда хемчээлге приборларын тургузарыныче болгаш автоматчыдылга ажылдарынче ажыл-чынналары, инженер-техниктиг ажылдакчыларны кадағ-биле эвилелдеп турарыстан эдлегелериниң ажылишчилериниң ажыл шагы үзүттер таварылгалары, эртикен чылдың бо үезиниинден 20 хуу кынырылган.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылынын күүсединиче планнарын хуусаа бетинде күүседиринче партия организациязы бүгү күштү мөөнней, социалистиг чарышты дээштиг организастап турар. Гидрометаллургия цегинин коммунистери бедиткен хүлээлгелер ап, ону күүседиринге кончут идепкейлилер. Олар ажылы ап-не берге участоктарга ажылдаксаарлар. Коммунист, слесарылар бригадири З. Ямасыпов, улут аппартчик Д. Лопсан, болгаш өске-даа коммунистер харылаан ажылынга кызымак, ак сеткилдиин көргүзүп турарлар. Коммунист Ю. Екимовтуң удуртканы технологтуг болчегниң шинчилери социалистиг чарышка удаа-дараа бирги черни база эдлеп келгенин ында коммунистерниң бедиткен хүлээлгелерин күүседир дээш телеттин-биле үлегер-чижектиг ажылдап турары деп саналар умуралт бис.

Эртикен өөредилге чылында болук металлургтар профтехучилищенин шугуму-биле өөредилгеге эртикеннер. Оларның хөй-ниити ийи дугаар мергежилдиг чедип алганнар. Ажылчыннарны экономиктиг билиглер-биле чепсегээринче кичээнгейни салган. Оон түнелиинде экономиктиг билиглериниң школазынга 30 аппаратчикти өөреткен.

Беш чылдың планнарын күүседиринче сагыш салып, участоктарның, бригадаларның канчаар, кайы хире чогладыкчы болгаш бүдүрүкчүлүт ажылдап турарын хынап, рейдилерин, көрүүлелерин эртиирии келген. Ону ам-даа үргүлчүлээр апаар. Эдлегелер, бригадалар тус-тус кижилер аразывыш социалистиг чарышкын түнеп, лецпоштирилгелерин кылып, четпестерни чайладырын чедип ап турар бис.

М. ПОЛЯКОВ.

«Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия цегининң технологу.

ЧАА НОМ

Тываның хоочун чогаалчыларының бирээзи. Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналының лауреады — Сергей Бакизович Бюрбю ба чылдың сентябрьда 60 харлаар. Чогаалчының юбилейинге утиуштур оон чогаалдарының чыындызын Тываның ном үндүрер чери «Тыва литератураның библиотеказы» деп серия-биле парлап үндүргеи. Ол номну А. Дарыаа чыып тургускан болгаш редактирлаан.

Алды чүс ажыг арын-нарлыг, кылын чыынды авторлуг «Бодум дугайында» деп дөпчү намдарлыг чуулу-биле эргелээр. Ол ышкаш чыындыва филология эртемнериниң кандидады Д. Куулар-ның Сергей Бакизовичиниң чогаал ажылының дугайында «Чаңга бараан болган» деп чуулун киирген.

Чыындыда киргеи шүлүктерии 7 болукке ускан. Болук бүрүзү темаларынга хамаарышкан түскай аттарлыг. Оон ангыда чогаалчының «Чечен», «Кузел», «Үем болгаш үе-чергеи дугайында» деп шүлүглелдерин сонуургап номчуп болур силер.

Проза аймаандан «Эргеппей дугайында тоожу», «Кызыл тук», «Дамдыңмай ашак», «Орланан», «Кадарчы дугайында баллада» деп чогаалдар чыындыда киргеи. Шии чогаалдарының болукунде «Кызыл үер», «Ынаишылыды каминаар хөрек» болгаш шупту 6 шии бар.

Чыындының чурук каасталгазын И. Савчактың чедишкинниг демдеглээр үшүрлүг. Беш мүн тираптыг бо чыындының саазунде чогаалчының аңгы-аңгы үелерде үнген номнарының ыанзызы база киргеи.

Институтта экзаменнер

Башкы институдувуп филология факультединде экзаменнер уламчылавышаан. Институт бажыңының кайы-даа кадыкта бааргa аразында бир-ле чүвениң таймылбырлашкан студентилер-ле долу.

Үшкү каът. Мында 3-кү куректүн 2-ги, 3-кү болукте-рииниң орус студентилери «Совет тыва литературага» экзамен дужаан турлар. Оны филология эртемнериниң кандидады Д. С. Куулар хүлээп ап олүр. «Тыва улустуң аас чогаалы». «С. Б. Пюрбюнүн чогаал ажылы». «Тыва шин чогаалы» деп айтырыгларга Люда Решетникова, Галя Колесникова, Надя Лудкина олар тодаргай харыылап, бижыг билиглиин көргүзүп.

Ийиги каът. Ол-ла курстуң бирги болүүнүң студентилери Марит Хайдып, Галя Монгуш, Света Ондар сүлдер «XIX чүс чылдың орус литературазының» дужаараан турлар.

З. НАМЗЫРАЙ.

ЗОЯ ИВАНОВНА—НОГААЧЫ

Зоя Ивановна Хертек күш-ажылчы чылдарын 14 харлыында Кемерово областында Артемовск ыяш ажыл-агый черинге бөдүүн ажылчын боон киргевинден эгелээн. Ол Тывага 1947 чылда чедип келген. Ынчангы Кызыл районнуң «Кара-Хаак» колхозунга кирип алган. ногаа өстүрер бригадага ажылдап киргеи.

Хертектериин өг-бүлезин «Тээли» совхозте он дөрт чыл чедир ажылдап турар. Ол-ла үеним дургузунда Зоя Ивановна Найырал салбырда ногаажыдар звенозун удуртуп келген. Ол баштай аңаа алды-ла кижи ажылдап турган болгаш картофель-биле капустадан аңгыда чүү-даа тарывайн тургаынар. Бичии өстүрүп алган картофель, капустазын күзүн ховуда ажылдаан кижилер чемтерери-биле бригада төвүүн столовазынче киирип турган болгаш оон дужуду чүгле аңаа-да ой турган.

Каш чылдарның дургузунда З. И. Хертек звенога чаа кижилерни киирип ап, оларны ногаа өстүрүп ажаарынга өөредип, салбырга картофель болгаш ногаа тарырын оонда көвүдеиип болдурунуң аргалары бар дээрии совхоз директкизинга чедир каш удаа санал-оналк киирип турган, бодунуң күзелин чедип ап келген.

Бо хүннерде звенода 25 хереженнер доктаамал ажылдап турарлар. Тоску беш чылдың планын шинчилеп, чылында ногаажылар улуг үүлеии бүдүрүп турарлар. 17 га чедир картофельди, 14 га ногаанң ажаан өстүрүп турар. Ногаан согунаның баштайгы ажаалдазын кылгаш дужаатпнар.

Помидорлар, капусталар болгаш морковьтарны бок үнүштерден аштап арыглап, үргүлчү суггарып, эки ажаан турар. Зоя Ивановнаның салгакчылары хоочун ногаажылар апаргылаан. Оларга Иргит Чосаймаа, Чылбак Хомушку, Салчак Долгатмаа, Зоя Өкпеш дээш өскелерии-ле аңаа болур.

Сөөлгү каш чылдарда ногаажыларның өстүрген дүжүду чүгле «Тээли» совхозтуң столовааларын эвес, харын-даа районнуң школаларының столовааларын картофель, капуста, морковь болгаш согуна-биле хандырып турар апарган. Ол-ла бүгү өзүлдеге Зоя Ивановна Хертектиң киирип келген улугхуузу ажок улуг.

Хоочун ногаажы район Советиниң депутадынга ам дөрт удаа улаштыр депшиттирип келген. Чоңнуң, кады ажылдап турар эштериниң бедик идегелиң ол даады бадыткап келген болгаш моон соңгаар-даа хандырып шыдаар дээриниг чигзиниг турбас. З. И. Хертек 6 үргүлериң иези. Оларның үжү өөренип турар болгаш база бир үжү ажылдап турарлар. Үргүларының өөреллге, киживидиглеэн дээш база-да даады сагыш човаң чоруур иелериниң бирээзи.

Зоя Ивановна Юбилей болгаш «Күрүскен черлерии шинчээдии алгаиы дээш» деп медальларның эзнилекчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Бүгү-ле амыдыралын Төрээн чуртуң, чоңу дээш күш-ажылга харам чокка берип чоруур кижиниң ынчаар бедик үнелеп, мактаарын-даа чептүү.

Б. БАРБА.

ЧЕРНИҢ АГААРЫН ШИНЧИЛЭЭР

Тайылбырлал

Июнь 26-да Владивостоктан Ырахы Чөөн чүктүң Гидрометеорология флодуңуң баштыңы — «Академик Королев» деп судно үр хуусаалыг ажиндиришкинче үнүүкеи.

Ол ажиндиришкин болза бөмбүрзектиң агаар байдалын шинчилээр программаның (БАБШП) талазы-биле үлүг ажылдар чорударынга белеткеп болтур. Чижээ, 1974 чылдың чаймынында Атлант океанга тропиктиг шенелдеги боттандырарын көрдүүген. Ону «Тропекс—74» деп адаан. Ол шенелдете яваы-бүрү чүрттарның. оон-шиитинде ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Франциянның, Англиянның, үжен ажыг судноларының киржир. Атлант океанның тропиктиг зонаазынга хайгаарадын чаңгыс .лай системаазы тургустунар үжүрлүг.

«Академик Королевтүң» амгы ажиндиришкининиң үезинде, сөөлүнде барып, хайгаарадлар кылып турда. карышкак чүүлдер болбазының дээш, аңгы-аңгы чүрттарның хайгаарал системаларын болгаш дериг-хереклерии деңнештирип көөр аңаар. Оларны дешдеп турар үеде судноуң кырынга америк эртемденнер база чоруур. Атлант океанга «Академик Королев» гидрометеорология албанының «Эрнст Кренкель» деп эртем-шинчилел суднозу-биле ужуражыр. Эртемниң совет корабльдери «Шинчилекчи» дээр америк судно-биле кады ажылдаар.

—◆—

СЭТА-ның корреспондентиниң дилээнии сүүтаар ол ыяшадыгны БАБШП-ни эртирер талазы-биле Совет национал комитединиң даргазы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Гидрометеорология албанының кол эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы Е. И. Толстиков тайылбырлаан.

— Чаа программаның кол соруглазы болза океанның болгаш атмосфераның ботботтарынга салдарын өөренип көөру болур—деп, ол чугаалаан.—Ону шинчилээри эртем болгаш практика талазы-биле үлүг ужур-дузалыг. Чижээ, агаарның үр үе иштинде кандыг болдуруп баш удур шинчилээринии аргаларын сайгырандайжыдарынга ол эргежок чүгүлә. Программаның бир кол кежээ болза «Тропекс—74». Ол — Атлант океанның тропиктиг кежээн болгаш Африканың база Мурнуу Американың экватор чоогунда черлерии шинчилээр. Хөй-хөй чүрттарның эртемденнериниң каттышкан күштери-биле база-ан чаа техниктиг хереклериниң дузазыбиле Атлант океандан чылгының болгаш ел-шыктың ойлап күржагларже база Европа диңче көөрүп турарының годаргай чүрүүн алыр деп болдап турар.

Ол зонаны сонуургап турары таварылга эвес. Чогум-на тропиктиг күржагдар болза агаарже кээп турар чылгының эң күчүлүг үнер дөзү боон турар болгай. Океанларның болгаш диңтерии ой-тал күржагдары дээрге, херек кырында алырга, чүгле тропиктиг чылгының болгаш полюстар соогунуң аразында нарын болгаш өскерлячел демиселдиң боон турар черлерии-ле болгай.

БАБШП-ниң «Полярама» деп ат алган база бир шенелдези дыка солун. Оон сорулгазы — орталаң күржагдар биле Арктиканың аразында чылгымын болгаш ел-шыктың солчулгазын өөренири. Черниң соңгу чаптык кезээже агаарның байдалын колдуунда ол солчулга тодаразын турар болгай.

Эң долу метээлерии алыр төлээде, чер кырында метеоставциялар болгаш аэрозондулар шыкаш хайгаарадлың аңаа ажылдап турар херекселдериилеп ангыда, экваторлуг болгаш полярлыг орбиталарже үндүрген спутниктерии ийи системаазы база ажылдаар. Экватор зонаазынче метеоаппаратуралыг аэробомбуктерии база салып үндүрер; ол-ла үеде океанче он-он эртем-шинчилел корабльдери үнүптер, а автоматтыг метеостанцияларны база тургустукпар.

Каш чыл иштинде чоруулары-биле көргүзүлгеи ол бүгү аныктарның түнелииледе бүгү Чер бөмбүрзээнин кырынга агаар байдалының тодаргай чүрүү төөгүге бир-ле дугаарында алдынар дээш. Е. И. Толстиков төнүүзүүде чугаалаан. Ол болза агаарның кандыг болдуруп баш удур көөрүнге эргежок чүгүлә материалды эртемденнерге бээр.

КАЗАХСТАННЫҢ БАЙЛАА

Казахстан—Совет Эвилелиниде одалганың күчүлүг төвү. Аңгы үеде хөмүр-даш тывыжы республиканың улус ажыл-агыйының кол адырларының бирээзин апарган. 1972 чылда хөмүр-даш тывыжы алдан миллион тонна ашкан. Тоску беш чылдың төнчүзүнде ол сан 91 миллион тонна чедер.

Одаар чүүлдүң өзүлдезин колдуунда Экибастуутуң хөмүр-даш тывар черинии чаа ажыттынган чер иштиниң байлаан болбаазырадыр черлерии калбартканындан чедип алдының турар. Чер иштинде 12 миллиард тонна хөмүр-даш курлавыры бар. Экибастуутуң хөмүр-дажы бистин чүртүүстә эң-не чиик өртектиг!. 10—15 чыл болган соонда бо деңнежээрден чылда 70—100 миллион хөмүр-даштыг казып алыр болур. Маңаа 20 миллион киловатт күчүлүг дөрт электростанцияны тудар. Бир эвес Экибастуза энергия бээр хөмүр-даштың дужаакчызы болза, Карагандаг бассейнии коксталыр хөмүр-даш бээр үлүг бүдүрүлге. Караганданың хөмүр-дажын Уралдың болгаш Сибирьнин металлургия заводтарында ажылдап турар.

Казахстан бөмдүс байлактары-биле, ылаңгыя минералдыг чиг-эт-биле байлак. Ол алды миллиард тонна демир рудазы даарге Барыын Европаның бүгү чүрттарын кады алганындан хөй болуп турар-дыр. Республиканың сонгу талазында демир рудазының болгаш төп черде хөмүр-даштың чыдар черлери география талазы-биле дыка таарымчалыг болуп турарындан чиг-этии комплексилиг ажыглаарының шиитпирлиг үшүү чылында ногаажылар улуг үүлеии бүдүрүп турарлар. 17 га чедир картофельди, 14 га ногаанң ажаан өстүрүп турар. Ногаан согунаның баштайгы ажаалдазын кылгаш дужаатпнар.

Помидорлар, капусталар болгаш морковьтарны бок үнүштерден аштап арыглап, үргүлчү суггарып, эки ажаан турар. Зоя Ивановнаның салгакчылары хоочун ногаажылар апаргылаан. Оларга Иргит Чосаймаа, Чылбак Хомушку, Салчак Долгатмаа, Зоя Өкпеш дээш өскелерии-ле аңаа болур.

Сөөлгү каш чылдарда ногаажыларның өстүрген дүжүду чүгле «Тээли» совхозтуң столовааларын эвес, харын-даа районнуң школаларының столовааларын картофель, капуста, морковь болгаш согуна-биле хандырып турар апарган. Ол-ла бүгү өзүлдеге Зоя Ивановна Хертектиң киирип келген улугхуузу ажок улуг.

Хоочун ногаажы район Советиниң депутадынга ам дөрт удаа улаштыр депшиттирип келген. Чоңнуң, кады ажылдап турар эштериниң бедик идегелиң ол даады бадыткап келген болгаш моон соңгаар-даа хандырып шыдаар дээриниг чигзиниг турбас. З. И. Хертек 6 үргүлериң иези. Оларның үжү өөренип турар болгаш база бир үжү ажылдап турарлар. Үргүларының өөреллге, киживидиглеэн дээш база-да даады сагыш човаң чоруур иелериниң бирээзи.

Зоя Ивановна Юбилей болгаш «Күрүскен черлерии шинчээдии алгаиы дээш» деп медальларның эзнилекчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Бүгү-ле амыдыралын Төрээн чуртуң, чоңу дээш күш-ажылга харам чокка берип чоруур кижиниң ынчаар бедик үнелеп, мактаарын-даа чептүү.

Б. БАРБА.

ТЕЛЕКӨРҮКЧҮЛЕРГЕ СӨС

«Мергежилиге тергиинниер» деп үшкү телекөрүлде конкурсуг доозулган. Бо удада аңаа республиканың кодэ механизаторлары киришкеи.

Конкурстуң киржикчилери шаңналдыг черлерже үезер дээш шыгыы шылгалааны эрткеннер. Тарва культураларын өстүрүнүң агротехниказының, миверлердүг чемишчилгеии ажыглаарының, машиналар болгаш механизмнерниң тургузуунуң дутайында айтырыгларны олар харылааннар. Ол ышкаш мергежилиге хамаарыкшаа айтырыгларны конкурстуң киржикчилериге салган болгаш өскелээ онаалдаларны берген.

Таңды районнуң үш механизатору конкурстуң шаңналдыг черлериге киргеи.

Виктор Черепанов—Кодэ ажыл-агыи дүжүүлге станциязының механизатору. Ол Балгазының № 11 кодэ профессионал-техниктиг училищезин доосхан.

Ооржак Май-оол—«Тинделге» совхозтуң трактористи. Бо ажыл-агыйда 1961 чылдан бээр ажылдап турар.

Игнат Черепанов —«Россия» совхозтуң механизатору. Үш чыл мурнунда он классты доосхаш, совхозунга ажылдаары-биле артхан.

Телекөрүлдениң конкурсуг моок-биле доозулбаан. Ам бирги черии кым алырын чүгле телекөркүчүлер тодарадыр. Үстүнде ады киргеи үш механизатордуң кайы-бирээзи эки үнелелдиг алыр болдур, аңаа бирги черии тыпсыр.

Я. КРОМ.

КАРПОВ-БИЛЕ КОРЧНОЙ ТИИЛЭЭН

ЛЕНИНГРАД (СЭТА). Хөл-шыдыраа талазы-биле зонаар аразының маргылаашының Ленинградка болган ойнаашкыннары доозулган. Совет шыдыраачылар Карпов биле Корчной он чедиң-он чедиң ойнавчылар-биле ужуражышкыннарлан бир дең—13,5—13,5 саннарны алган, бирги болган ийиги черлерии эзлээнер. Ынчаарга Карпов бо маргылаанның 18 киржикчилериниң чаңгыс-даа уттурбаан кара чаңгыс шылыраачы болган. Ол ужуражканы 17 шыдыраачылариың чаңгыларына-даа аштырбаан.

Туңнел даңзының коргузерге мындыг болур:

1-2. Анатолий Карпов болгаш Виктор Корчной (ийиләэн — ССРЭ)—13,5—13,5 санныг.

3. Роберт **Бири** (АКШ)—12,5.

4. Ян **Смейкал** (Чехословакия)—11.

5-6. Бент **Ларсен** (Дания) болгаш Роберт Хюбнер (ГФР), кайызы-даа—10.

7. Геннадий **Кузьмин** (ССРЭ)—9,5.

8-10. Светозар **Глигорич** (Югославия), Марк **Тайманов** болгаш Михаил **Таль** (ийиләэн — ССРЭ) кайызы-даа—8,5.

11-12. Мигель **Кинтерос** (Аргентина) болгаш Иван **Радулов** (Болгария) кайызы-даа—7,5.

13-14. Зутенио **Торре** (Филиппины) болгаш Вольфганг **Ульман** (ГДР) кайызы-даа—7.

15. Иосип **Рукавина** (Югославия)—6,5.

16. Владимир **Тукмаков** (ССРЭ)—6.

17. Гильермо **Эстевес** (Куба)—4,5.

18. Мигель **Куэллар** (Колумбия)—1,5 санныг.

«телевидение»

ИЮНЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгаар программаны. 12.05—Мелодии. 12.10—«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 12.40—Өөнүт телекөргүүт. «Дириг амытаннар делетейинде». 13.30—Өөнүт телекөргүүт. «Силерниң санаалынар». 14.20—«Бистиң нефтиниг ажылчын Самотлорувус». Чогаалчы К. Лагутовтың чугаазы. 14.45—14.55—Чаңсап. 14.55—Өөнүт телекөргүүт. А. Глатков «Чаа ужуражыгларга чедир». Телешиниң баштайгы көргүүт. 16.30—Өөнүт телекөргүүт. «Аныяк үнер». Совет ырлар күүседикчилериниң концерти. 2-ги маргылаа. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Өөнүт телекөргүүт. «Аныяк үнер». Совет ырлар күүседикчилериниң конкурсуунуң үзүлчүзү. 19.40—«Ыңдыг болгу-даа дег—болбас-даа дег». Кинозар тайылбыры.

КЫЗЫЛДАН

20.30—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 20.45—«Күзелдер ортулуг». Документалдыг фильм. 20.55—«Чарыш оду». Дамчыдылга. 21.25—«Чараа-чечен». Шоодуттуг тележурнал. 21.35—Телемелодиер. 21.50—Чарлаңнар. реклама.

МОСКВАДАН

22.00—«Музыкалыг ужуражыгналар». А. Новиковтуң ырлары. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.45—Өөнүт телекөргүүт. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионадының ЦСКА—«ЗАРЯ» (Ворошиловград).

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

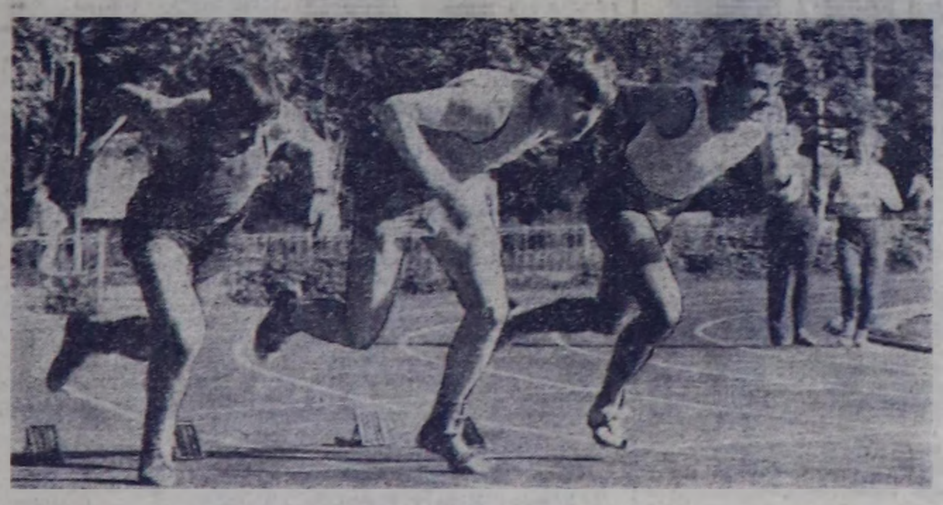

УНИВЕРСИАДАГА УТКУШТУР

Москванын энергетика институдунуң спортчу 32 секциязында 13.750 студент оөренип турар. Оларның аразында спорт мастерлери 86, мастерге кандидаттар, бирги разрядчылар 565.

Институттуң спортчу клуузу—пайысмалдың эң дээре студентинии коллективтериниң бирээзи. Спортчу чедишкинниң болгаш массалыг чоруунуң талазы-биле ол үүлге Москва университединиң соонда. Ол институтка боттарының спортчу оруун олимпийжи чемпионнар, делегей рекордсменнери-даа эгелеп турган. Институттуң чергаарлакчызы — студентилериниң чадаг-терге спорчуунуң делегей чемпиону А. Васковский.

Институттуң рекордтары база-ла дыка бедик. Чижээ, сутта эштир талазы-биле 4 рекорд делегей чергеинии спорт мастерлериниң түңнелдериниң дешилелиинде чедип турар. Аар атлетика талазы-биже 36 рекорд—мастерлер түңнели боон турар.

Москва август айда Делегейниң студентилериниң ооннарының киржикчилерин хүлээп алыр. «73-түң универсиадазы» студентилериниң массалыг спортчу чуртунга болуру олЧУРУКТА: Москванын энергетика институдунуң спортчуларының белеткеинин турары.

А. ЯКОВЛЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

АЖЫЛ АМ-ДАА ХӨЙ

«Күш-ажылга болгаш камгалага белен бол» (ГТО) деп чаа комплексти бадылаанындан бээр ам ийиги чыл бар чыдар. ГТО комплексиниң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлелиниң эзлчеглиг хуралынга оон ажылының дугайында илеткелди чөвүлелдиң даргазы — Совет Эвилелиниң Маадыры, ужудукчу-космонавт Алексей Леонов кыпган. Ол комплексти пропагандаларар талазы-биле бар чедишкиннерин демдеглевишаан. ам-даа шиитпирлээр ыол соруглаларже. күш-культураның идепкейлиглериниң сагыш-сеткилиң хаймыдырып турар чүгүлә айтырыгларже киржикчейин Леонов үлээн.

ГТО-ның чаа комплексии болгаш ону чоннуң ортузунга нептередиин чүртка күш-культураны болгаш спортту пинтизи-биле көдүрериниг идиги бергеи. Оон-биле кады чамдык организацияларга ону пропагандалаарының баштайгы чазалыының соонда, идан еаүгаар организастыг ажыл кошкак болган. Чамдык черлерге эртежок чүгүлә өөредилге-шенелде ажылдары четче чоруттунмаан.

Чөвүлелдиң кежигүннери Кыргыс ССР-ниң «Колхозчу» дээр кодэ спорт пиятилелиниң удуртукчуларын шиитпирлерин болгаш кердүүген хемчеглерин күүседир талазы-биле контрольду боттандырбайн турарлар. Ылангыя Иссык-куль, Джеты-огуз болгаш Тюпе районнарда спорт ажылы онза багай чорун турар.

Чаа комплекс талазы-биле ажылдың дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң студентилериниң араазында кончуг четпес төрүп турарын база демдеглээн. Дээди болгаш ортумак өөредилге министерствозунуң күш-культура белеткединиң талазы-биле киидизиниң начальнигги Иван Гудзенконуң илеткелиниң талазы-биле ылепкейлиг сорулгалар база багай чорудуп турар дээрии санал бергеннер чугаалап турганнар. Ынчаарга ГТО-ның комплексиниң дужаары — комсомолдуң бир кол сагыш салыр ажылы болгай, ону ВЛКСМ ТК-ның киржиглеи-биле ажылдап кылгаш дээрии утпас хөрөк.

Чылдың ийиги чартыкка чорудар ажылдың планын чөвүдел бадылаан. Ол планны бүтүүр алырга, бо талазыбиле пионер лагерьлериниң ажылын хынаар рейдилерии чорудар, дыштанырга зоналарының ажык суглуг черлеринде сугга эптиринин талазы-биле ажылды база хынаарының дугайында ажылды организастаар, бо талазы-биле Бүгү-эвилел эртем-практиктиг конференция чорудар дээн чергелиг хемчеглерни алыр.

(СЭТА-ның корр.).

«СЭЭН САЛЫМ-ЧОЛУҢ ДЭЭШ»

«Сээн салым-чолуң дээш» деп фильмде эртиен айынның үезинде Төрээн чуртундан ырап, фашистерниң Равенсбрюк лагеринге турган орус уругнуң дугайында чугаалап турар. Ол лагерьниң соонда Францияга чеде бээр.

...Тереза бодунуң уруун эмнедири-биле Совет Эвилелиниге чедип иээр. Оон ол уруунуң буттары аарый, аскан. Ону Европаның алдарлыг эмчиэри эмнеп чадаан турган. Ам чүгле эң соолгу идегел — Одессада ажылдап турар Федченко деп сураглыг профессорга келгеии ол.

Мари-Луиз дең бичии уругну эмнээри-биле профессор чыттырып аар. Ол уеде Одессага буянныг кижилериниң ачызында чоок дергүл-төрелии Тереза дилеп эгелээр. Оон бичизинде ады Тамара, а фамилиязы Савченко турган. Ынчалдыр Тамара-Тереза Француз эвес, а Одессага төрүттүнген кижи мен дээрзин чоок улустарынга чугаалап, тереядерин тып алыр.

Тамара-Терезаның уруу Мари-Луизке кезилдеии профессор Федченко чедишкинниг кылыр болгаш уруг нам-кадын болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киидизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партгейжи амыдырал киидизиниң 37-13, культура киидизиниң 23-54, көдэ ажыл-агый киидизиниң 21-47, үлетпүр киидизиниң 22-64, чагаа киидизиниң 41-27, информизиә база совет туругуг киидизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейи баргаага 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00704.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1773.